Roman Miminošvili

VERSIONES IBERICAE OPERIS IOANNIS DAMASCENI "EXPOSITIO ACCURATA FIDEI ORTHODOXAE"

(ab Ephrem Mzire et Arsen Ikalthoeli confectae)

Dissertatio

Roman Miminoshvili

GEORGIAN VERSIONS OF JOHN OF DAMASKUS' "EXPOSITIO FIDEI"

Tbilisi
Logos
2006

რომან მიმინოშვილი

იოანე დამასკელის „ბარდამოცემის“ ქართული თარგმანები

თბილისი
პროგრამა ლოგოსი
2006

მეორე შევსებული გამოცემის
სარედაქციო ჯგუფი: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი ვალერი ასათიანი
თეა დულარიძე
თამარ თარხნიშვილი

ყდის დიზაინი: ირინა სტროგანოვა
დაკაბადონება: ალექსანდრე ჯიქურიძე

Editorial group for the second
supplemented edition: Doctor of Philology
Professor **Valeri Asatiani**
Tea Dularidze
Tamar Tarkhnishvili

Cover Design: **Irina Stroganova**
Layout: **Alexander Jikuridze**

© პროგრამა „ლოგოსი“, 2006
© ზაზა მიმინოშვილი, 2006

ISBN 99940-31-16-3

შინაარსი

რომან მიმინოშვილის ფრინოგრაფიის – „გარდამოცემის“ ძართული თარგმანების მეორე შესწავლილი გამოცემის შესახებ (ვალერი ასათიანი) 11

იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ძართული თარგმანები

შესავალი 14

თავი პირველი
იოანე დამასკელის „გარდამოცემა“ 19
იოანე დამასკელის ცხოერება და შემოქმედება 19
„გარდამოცემის“ ბერძნული დედანი 32
„გარდამოცემის“ წყაროები 34
იოანე დამასკელი ქართულ მწერლობაში 42

თავი მეორე
„გარდამოცემის“ ბერძნულ-ძართული რედაქციები (ტექსტოგრაფიული შედარება) 49
ეფრემი აერცობს ტექსტს 50
არსენი აერცობს 54
ეფრემი აკლებს 56
არსენი აკლებს 57
ეფრემის „შეცდომას“ ასწორებს არსენი 65
არსენი თეით უშეებს „შეცდომას“ 65
ქართული თარგმანები შორდებიან დედანს 68

თავი მესამე
ძართულ თარგმანთა თავისებურებანი 88
ქართულ თარგმანთა სქოლიოები 88
ქართულ თარგმანთა ტერმინოლოგია 106
მთარგმნელობითი მეთოდისათვის 112
„გარდამოცემის“ ქართული რედაქციები და მათი მნიშენელობა 118

იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ეშრემ მცირისა და არსენ იყალთოელის თარგმანები (ტექსტი)
თავი პირველი
- ეითარმედ მიუწდომელ არს ღმერთი და ეითარმედ არა ჯერ-არს ძიებაი და გამოძიებაი არა მოცემულისა ჩუენდა წმიდათა წინაისწარმეტყუელთა, და მოციქულთა და მახარებელთაგან (ეფრემ მცირის თარგმანი)
- ეითარმედ მიუწდომელ არს ღმერთი და ეითარმედ არა ჯერ-არს ძიებაი და გამოწულილეაი არა მოცემულთა ჩუენდა წმიდათა წინაისწარმეტყუელთა, მოციქულთა და მახარებელთა მიერ (არსენ იყალთოელის თარგმანი) 131

თავი მეორე
- თქუმულთათჳს და გამოუთქუმელთა, საცნაურისათჳს და უცნაურისა
- თქუმულთათჳს და გამოუთქუმელთა, უცნაურთა და საცნაურთა 132

თავი მესამე
- გამოჩინებაი, ეითარმედ არს ღმერთი
- გამოჩინებაი, ეითარმედ არს ღმერთი 134

თავი მეოთხე
- თუ რაი არს ღმერთი, ეითარმედ მიუწედომელ არს
- რაი არსობისათჳს ღმრთისა, ეითარმედ მიუწთომელ არს 136

თავი მეხუთე
- გამოჩინებაი, ეითარმედ ერთ არს ღმერთი და არა მრავალნი
- გამოჩინებაი, ეითარმედ ერთი არს ღმერთი და არა მრაეალნი 137

თავი მეექჳსე
- სიტყჳსათჳს ღმრთისა
- სიტყჳსათჳს ღმრთისა 139

თავი მეშვიდე
- სულისა წმიდისათჳს
- სულისა წმიდისათჳს 139

თავი მერვე
- წმიდისა სამებისათჳს
- წმიდისა სამებისათჳს 141

თავი მეცხრე
- რაოდენნი რაი ღმრთისათჳს ითქუმიან
- ღმრთისა ზედა თქუმულთათჳს 152

თავი მეათე
- სალმრთოისა ერთობისა და განთუსებისათუს
- სალმრთოისა შეერთებისა და განთუსებისათუს 154

თავი მეთერთმეტე
- რაოდენნი რაჲ ღმრთისათუს ჴორციელად ითქუმიან
- ჴორციელად ღმრთისა ზედა სათქუმელთათუს 155

თავი მეთორმეტე
- მათე პირთათუს
- მათთუსე 156

თავი მეცამეტე
- ადგილისათუს ღმრთისა და ეითარმედ მხოლოჲ ღმერთი არს გარე-შეუწერელ
- ადგილისათუს ღმრთისა და ეითარმედ მხოლოჲ ღმერთი არს გარეშეუწერელ 157

თავი მეთოთხმეტე
- თუსებანი საღმრთოისა ბუნებისანი
- თუთებანი საღმრთოისა ბუნებისანი 162

თავი მეთხუთმეტე
- საუკუნეთათუს
- საუკუნეთათუს 163

თავი მეთექუსმეტე
- დამბადებელობისათუს 165

თავი მეჩუიდმეტე
- ანგელოზთათუს
- ანგელოსთათუს 165

თავი მეთჳრამეტე
- ეშმაკისა და ეშმაკთათუს
- სატანაისათუს და ეშმაკთა 168

თავი მეცხრამეტე
- ხილულისა დაბადებულისათუს
- ხილულისა დაბადებულისათუს 170

თავი მეოცე
- ციათუს
- ციათუს 170

თავი ოცდამეერთე
- ნათლისათუს და ცეცხლისა და მნათობთა, მზისათუს და მთოვარისა და ეარსკულაეთა
- ნათლისათუს, ცეცხლისა, მნათობთა მზისა და მთოვარისა და ეარსკულაეთა 174

თავი ოცდამეორე
- პაერისათუს და ქართა
- პაერისა და ქართათუს 182

თავი ოცდამესამე
- წყალთათუს
- წყალთათუს 184

თავი ოცდამეოთხე
- ქუეყანისა და ქუეყანისგანთათუს
- ქუეყანისა და მისგანთათუს 186

თავი ოცდამეხუთე
- საიოთხისათუს
- სამოთხისათუს 189

თავი ოცდამეექსე
- კაცისათუს
- კაცისათუს 194

თავი ოცდამეშეიდე
- გულის-სათქუმელთათუს
- გემოთათუს 200

თავი ოცდამერვე
- მწუხარებისათუს
- მწუხარებისათუს 201

თავი ოცდამეცხრე
- შიშისათუს
- შიშისათუს 201

თავი ოცდამეათე
- გულისწყრომისათუს
- გულისწყრომისათუს 201

თავი ოცდამეთერთმეტე
- საოცრებითისათუს
- ოცნებითისათუს 203

თავი ოცდამეთორმეტე
- გრძნობისათჳს
- გრძნობისათჳს 203

თავი ოცდამეცამეტე
- მოგონებითისათჳს
- განმგონებელობითისათჳს 205

თავი ოცდამეთოთხმეტე
- მოჴსენებითისათჳს
- მეჴსიერობითისათჳს 206

თავი ოცდამეთხუთმეტე
- სიტყჳსათჳს მოგონებულისა და სიტყჳსა აღმოთქუმულისა
- შინაგან მდებარისა სიტყჳსა და წარმოჩენილისათჳს 206

თავი ოცდამეთექჳსმეტე
- ენებისათჳს და მოქმედებისა
- ენებისა და მოქმედებისათჳს 207

თავი ოცდამეჱთიდმეტე
- მოქმედებისათჳს
- მოქმედებისათჳს 212

თავი ოცდამეთვრამეტე
- ნებსითისათჳს და უნებლიეთისა
- ნებსითისა და უნებლიეთისათჳს 213

თავი ოცდამეცხრამეტე
- ჩუენ შორის მყოფისათჳს, ესე იგი არს, თუთმფლობელობისა
- ჩუენ ქუეშისა, ესე იგი არს თუთმფლობელობისათჳს 215

თავი მეორმოცე
- ქმნადთათჳს
- ქმნილთათჳს 217

თავი ორმოცდამეერთე
- თუ რომლისა მიზეზისათჳს თუთმფლობელად შეეიქმნენით
- თუ რომლისა მიზეზისათჳს თუთმფლობელად შეეიქმნენით 217

თავი ორმოცდამეორე
- არა ჩუენ შორის მყოფისათჳს
- არა ჩუენ ქუეშეთათჳს 218

თავი ორმოცდამესამე
- განგებულებათათჳს
- წინა-განგებისათჳს 219

თავი ორმოცდამეოთხე
- წინაჱსწარ ცნობისა და წინა-განსაზღერებისათჳს
- წინაჱსწარ ცნობისათჳს და წინაჱსწარ განსაზღერებისა 222

თავი ორმოცდამეხუთე
- საღმრთოჲსა განგებულებისათჳს და ჩუენდა მომართისა წყალობისა და ჩუენისა ცხოენებისათჳს
- საღმრთოჲსა განგებულებისა და ჩუენდა მომართისა სიტკბოებისა და ჩუენისა მაცხოარებისათჳს 225

თავი ორმოცდამეექჳსე
- სახისათჳს მუცლად-ღებისა სიტყჳსა ღმრთისა და საღმრთოჲსა მისთჳს განჴორციელებისა მისისა
- სახისათჳს მუცლად-ღებისა სიტყჳსა ღმრთისა და საღმრთოჲსა განჴორციელებისა მისისა 227

თავი ორმოცდამეშჳიდე
- ორთა ბუნებათათჳს
- ორთა ბუნებათათჳს 228

თავი ორმოცდამერჳე
- სახისათჳს ურთიერთას მიცემისა
- სახისათჳს ურთიერთას მიმცემელობისა 232

თავი ორმოცდამეცხრე
- რიცხუსათჳს ორთა ბუნებათაჲსა
- რიცხუსათჳს ორთა ბუნებათაჲსა 233

თავი ორმოცდამეათე
- ეითარმედ ყოველი საღმრთოჲ ბუნებაჲ ერთისა მის გუამისა მიერ მხოლოდ-შობილისა ძისა სრულებით შეეერთა ყოველსა კაცობრიესა ბუნებასა და არა კერძოჲ – კერძოსა
- ეითარმედ ყოველი საღმრთოჲ ბუნებაჲ ერთისა გუამთა თჳსთაგანისა მიერ შეეერთა ყოველსა კაცობრიესა ბუნებასა და არა კერძოჲ – კერძოსა 235

თავი ორმოცდამეთერთმეტე
- ერთისა მისთჳს გუამისა სიტყჳსა ღმრთისა
- ერთისათჳს გუამისა სიტყჳსა ღმრთისა 238

თაეი ორმოცდამეთორმეტე
- მათდა მიმართ, რომელნი იტყჳან, ეითარმედ რაოდენობად აღიყჳანებიან ბუნებანი ქრისტესნი შეერებითისა, ანუ განსაზღერებულისაგან
- მეტყუელთა მიმართ, ეითარმედ შეერთებულისა ანუ განსაზღერებულისაგან აღიყჳანებიან რაოდენობად ბუნებანი უფლისანი?.....240

თაეი ორმოცდამეცამეტე
- წინა-უანწყობაჲ მათი, რომელნი იტყჳან, ეითარმედ არა არს ბუნებაჲ უგუამოჲ
- ამისსა მიმართ, ეითარმედ არა არს ბუნებაჲ უგუამოჲ, წინა-განწყობაჲ.....241

თაეი ორმოცდამეთოთხმეტე
- სამ-წმიდა არსობისათჳს
- სამ-წმიდაობისათჳს.....242

თაეი ორმოცდამეთხუთმეტე
- სახესა და განუკუეთელსა შინა ხილულისა ბუნებისათჳს და განყოფილებისა და შეერთებისა და განჭორციელებისათჳს და თუ ეითარ გულისჴმა-იყოფების „ერთი ბუნებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ განჭორციელებული"
- სახესა და განუკუეთელსა შინა ხილულისა ბუნებისათჳს და განყოფილებისათჳს თქუმასა შეერთებისა და განჭორციელებისასა და ეითარ მოიღებეის „ერთი ბუნებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ განჭორციელებული".....244

თაეი ორმოცდამეთექუსმეტე
- ეითარმედ ღმრთისმშობელ არს წმიდაჲ ქალწული
- ეითარმედ ღმრთისმშობელ არს წმიდაჲ ქალწული.....247

თაეი ორმოცდამეჩუიდმეტე
- თუსებისათჳს ორთა ბუნებათაჲსა
- თუთებისათჳს ორთა ბუნებათაჲსა.....250

თაეი ორმოცდამეთერამეტე
- ნებათათჳს და თუთმფლობელობათა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთა
- ნებათა და თუთმფლობელობათათჳს უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტჳსთა.....250

თაეი ორმოცდამეცხრამეტე
- მოქმედებათათჳს უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთა
- უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს შორისთა მოქმედებათათჳს.....258

თაეი მესამოცე
- მათდა მიმართ, რომელნი იტყჳან, ეითარმედ უკუეთუ ორთა ბუნებათა და ორთა მოქმედებათაგან არს კაცი, საჭირო სადმე იყოს ქრისტესთჳს სამთა ბუნებათა და ესოდენთაეე მოქმედებათა თქუმად
- მეტყუელთა მიმართ, ეითარმედ უკუეთუ ორთა ბუნებათა და მოქმედებათაგან არს კაცი, საჭირო არს ქრისტეს ზედა სამთა ბუნებათა და ეგოდენთაეე მოქმედებათა თქუმაჲ.....266

თაეი სამოცდამეერთე
- განღმრთობისათჳს ბუნებისა და ნებისა და ჴორცთა უფლისათა
- განღმრთობისათჳს ბუნებასა და ნებასა ჴორცთა უფლისათასა.....268

თაეი სამოცდამეორე
- მერმეცა ნებათათჳს და თუთმფლობელობათა, გონებათა და მეცნიერებათა და სიბრძნეთა
- მერმეცა ნებათათჳს და თუთმფლობელობათა, გონებათა, და მეცნიერებათა და სიბრძნეთა.....270

თაეი სამოცდამესამე
- ღმერთ-მამაკაცებრისა მოქმედებისათჳს
- ღმერთ-მამაკაცებრისა მოქმედებისათჳს.....274

თაეი სამოცდამეოთხე
- ბუნებითთათჳს და თანაწარუალთა ენებათა
- ბუნებითთა და უგიობელთა ენებათათჳს.....276

თაეი სამოცდამეხუთე
- უმეცრებისათჳს და მონებისა
- უმეცრებისათჳს და მონებისა.....277

თაეი სამოცდამეექუსე
- წარმატებისათჳს
- წარმატებისათჳს.....278

თაეი სამოცდამეშეიდე
- მოშიშებისათჳს
- შიშისათჳს.....279

თაეი სამოცდამერვე
- ლოცეისათჳს უფლისა
- ლოცეისათჳს [უფლისა].....280

თაეი სამოცდამეცხრე
- განკუთნეისათჳს
- განთჳსეისა და განკუთნეისათჳს.....282

თაეი სამოცდამეათე
- ენებისათჳს ჴორცთა უფლისათ[აი]სა და უენებელობისათჳს ღმრთეებისა მისისა
- ენებისათჳს ჴორცთა უფლისა ჩუენისათა და უენებელობისათჳს ღმრთეებისა მისისა.....283

თავი სამოცდამეთერთმეტე
- ეითარმედ განუშორებელად ეგო ღმრთეებაი სიტყჳსაი სიკუდილსა შინა უფლისასა სულისაგან და ჴორცთა და ერთიეე იყო საუფლოი გუამი
- განუშორებელად ეგებისათჳს ღმრთეებასა სიტყჳსასა სულისაგან და ჴორცთა სიკუდილსაცა შინა უფლისასა და ეითარმედ ერთიეე იყო გუამი 284

თავი სამოცდამეთორმეტე
- ხრწნილებისა განყოფილებისათჳს
- ხრწნილებისა და განხრწნილებისათჳს 285

თავი სამოცდამეცამეტე
- ჯოჯოხეთად შთასლეისათჳს
- ჯოჯოხეთად შთასლეისათჳს 286

თავი სამოცდამეთოთხმეტე
- შემდგომად აღდგომისა ქრისტჱსა განგებულებისაჲს
- აღდგომისა შემდგომთაჲს 286

თავი სამოცდამეთხუთმეტე
- მარჯუენით მამისა დაჯდომისათჳს
- მარჯუენით მამისა დაჯდომისათჳს 287

თავი სამოცდამეთექჳსმეტე
- მათდაეე მიმართ, რომელნი იტყჳან ქითხეით, ეითარმედ უკუეთუ ორ-ბუნებაი არს ქრისტე, ნუუკუე აგებულიცა იგი ბუნებაი მისი აუგებელსაეე თანა იმსახურების, ანუ თაყუანის-იცემებისა? ანუ ერთი ოდენ ბუნებაი თაყუანის-იცემების და ერთი თაყუანის-უცემელ არს?
- მეტყუელთა მიმართ: უკუეთუ ორი ბუნებაი არსო ქრისტე, ანუ აგებულსაცა ბუნებასა [მსახურეთ, ეითარცა აგებულისა თაყუანის-მცემელთა, ანუ [ერ]თი ბუნებაი თაყუანის-ცემული თქუთ და ერთი თაყუანის-[უ]ცემელ 287

თავი სამოცდამეჩჳიდმეტე
- თუ რაისათჳს ძე ღმრთისაი განკაცნა და არა მამაი, ანუ სული წმიდაი და თუ რაი წარმართა ძეჱნ განჴორციელებითა თჳსითა?
- რაისათჳს ძე ღმრთისაი განკაცნა და არა მამაი, არცა სული; და თუ რაი წარმართა განჴორციელებითა თჳსითა 288

თავი სამოცდამეთერამეტე
- მათდა მიმართ, რომელნი იკითხეიდენ, ეითარმედ გუამი უფლისაი აგებული არს ანუ აუგებელი?
- მკითხველთა მიმართ, ეითარმედ გუამი ქრისტესი აგებული არს ანუ აუგებელი? 290

თავი სამოცდამეცხრამეტე
- თუ ოდეს ეწოდა ქრისტე
- თუ ოდეს ეწოდა ქრისტე 291

თავი მეოთხმოცე
- მათდა მიმართ, რომელნი იკითხეიდენ, ეითარმედ ორი ბუნებაი შეა-მე-ა წმიდამან ღმრთისმშობელმან, ანუ ორი ბუნებაი დამოეიდა-ა ძელსა?
- მკითხველთა მიმართ – უკუეთუ ორი ბუნებაი შეა წმიდამან ღმრთისმშობელმან, ანუ ორი ბუნებაი დამოეიდა ჯუარსა 292

თავი ოთხმოცდამეერთუ
- თუ ეითარ პირმშოდ იწოდების მხოლოდშობილი ძე ღმრთისაი
- ეითარ პირმშოდ იწოდების მხოლოდშობილი ძე ღმრთისაი 293

თავი ოთხმოცდამეორე
- სარწმუნოებისათჳს და ნათლისღებისა
- სარწმუნოებისა და ნათლისღებისათჳს 295

თავი ოთხმოცდამესამე
- სარწმუნოებისათჳს
- სარწმუნოებისათჳს 299

თავი ოთხმოცდამეოთხე
- საუფლოსა ჯუარისათჳს, რომელსა შინა არს და სარწმუნოებისათჳსცა
- ჯუარისათჳს, რომელსა შინა არს სარწმუნოებისათჳსცა 300

თავი ოთხმოცდამეხუთე
- აღმოსაეალით თაყუანის-ცემისათჳს
- აღმოსაეალით თაყუანისცემისათჳს 303

თავი ოთხმოცდამეექჳსე
- წმიდათა და უხრწნელთა საიდუმლოთათჳს
- წმიდათა და უხრწნელთა საიდუმლოთათჳს უფლისათა 305

თავი ოთხმოცდამეშეიდე
- აღრიცხუეისათჳს ნათესაეთა უფლისათა და წმიდისა ღმრთისმშობელისათა
- ნათესაეთ-მეტყუელებისათჳს უფლისა და წმიდისა ქალწულისა 312

თავი ოთხმოცდამერვე
- წმიდათათჳს და ნაწილთა მათთა პატივისცემისათჳს
- წმიდათა და ნაწილთა მათთა პატივისათჳს 316

თაეი ოთხმოცდამეცხრე
- წმიდათა ხატთათჳს
- ხატთათჳს ... 320

თაეი ოთხმოცდამეათე
- წიგნთათჳს
- წერილისათჳს ... 323

თაეი ოთხმოცდამეთერთმეტე
- ქრისტესთჳს თქუმულთა სიტყუათათჳს
- ქრისტეს ზედათქუმულთათჳს ... 326

თაეი ოთხმოცდამეთორმეტე
- ეითარმედ არა არს მიზეზ ბოროტთა ღმერთი
- ეითარმედ არა არს მიზეზ ბოროტთა ღმერთი ... 333

თაეი ოთხმოცდამეცამეტე
- ეითარმედ არა ორნი დასაბამნი არიან
- არა ყოფისათჳს ორთა დასაბამთაეის ... 335

თაეი ოთხმოცდამეთოთხმეტე
- თუ რაეისათჳს, ეინაითგან წინაითგან უწყოდა ღმერთმან ეიეთიმე ცოდეასა შეთავრდომაე და არღარა შენანებაე, რადღა შექმნა იგინი?
- რაეისათჳს წინაისწარმეცნიერმან ღმერთმან ეიეთისამე მცოდეელობისა და არღარა შენანებელობისათჳს დაჰბადნა იგინი ... 337

თაეი ოთხმოცდამეთხუთმეტე
- შჯულისათჳს ღმრთისა და შჯულისათჳს ცოდეისა
- შჯულისათჳს ღმრთისა და შჯულისა ცოდეისა ... 337

თაეი ოთხმოცდამეთექუსმეტე
- პურიათათჳს და შაბათობისათჳს
- დასამჴობელად პურიათა და შაბათისათჳს ... 339

თაეი ოთხმოცდამეჩეიდმეტე
- ქალწულებისათჳს
- ქალწულებისათჳს ... 342

თაეი ოთხმოცდამეთერამეტე
- წინა-დაცუეთისათჳს
- წინადაცუეთისათჳს ... 345

თაეი ოთხმოცდამეცხრამეტე
- ანტიქრისტესთჳს
- ანტიქრისტესთჳს ... 347

თაეი მეასე
- აღდგომისათჳს მკუდართაისა
- აღდგომისათჳს ... 349

ᲙᲘᲠᲝᲑᲘᲗᲘ ᲜᲘᲨᲜᲔᲑᲘ ... 355

ᲑᲝᲚᲝᲙᲘᲢᲧᲕᲐᲝᲑᲐ ... 356

ᲠᲔᲖᲘᲣᲛᲔ ᲠᲣᲡᲣᲚ ᲔᲜᲐᲖᲔ ... 359

ᲠᲔᲖᲘᲣᲛᲔ ᲘᲜᲒᲚᲘᲡᲣᲠ ᲔᲜᲐᲖᲔ ... 371

ᲡᲐᲮᲔᲚᲗᲐ ᲡᲐᲫᲘᲔᲑᲔᲚᲘ ... 375

რომან მიმინოშვილის მონოგრაფიის – „ბარდამოცემის“ ქართული თარგმანების“ მეორე შევსებული გამოცემის შესახებ

თვალსაჩინო ქართველი მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის – რომან მიმინოშვილის (1928-1998) მრავალმხრივი შემოქმედებითი მემკვიდრეობა თანდათან, ალბათ, მეტად წარმოჩნდება და სათანადოდ დაფასდება. ამ შემთხვევაში დაინტერესებულ მკითხველს საშუალება ეძლევა, გაეცნოს ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად ქცეული მეტად საგულისხმო წიგნის მეორე შევსებულ გამოცემას.

1966 წელს რომან მიმინოშვილმა დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე „იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ქართული თარგმანები“. იგი წერდა: „მეტად საინტერესოა „გარდამოცემის“ ქართული თარგმანების ურთიერთმიმართების საკითხი. ჩვენს გამოკვლევაში, რა თქმა უნდა, შეუძლებელი იყო თვალნათლივ გამოგვეჩინა ყველა მხარე ამ ურთიერთობისა. საკითხით დაინტერესებულ მკვლევარს რომ საშუალება ჰქონდეს თვალი ადევნოს, თუ როგორ ხდებოდა ამა თუ იმ ფილოსოფიური თუ თეოლოგიური დებულების ჩამოყალიბება, მისი გამოცემა ქართულად; თუ როგორ ეძებდნენ ქართველი მთარგმნელები ბერძნულ ტერმინთა ექვივალენტს, რა გზით მიემართებოდა მათი მეცადინეობა, საჭიროა და აუცილებელიც ეფრემისა და არსენის თარგმანთა ტექსტების გამოცემა პარალელურად. ვერავითარი გამოკვლევა და ლექსიკონი ვერ შეცვლის მათ თვალსაჩინოებას. სამწუხაროდ, რადგანაც ქართულ თარგმანთა ტექსტები (მხედველობაშია ეფრემისა და არსენის ტექსტები — ვ. ა.) ჩვენ ჯერ-ჯერობით ხელნაწერის სახით გვაქვს წარმოდგენილი, გასაგებია, რომ ტექნიკურად შეუძლებელი იყო მათი პარალელური გამოცემა. ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ პარალელური ტექსტების გამოცემის შემთხვევაში მათ უნდა დაერთოს ქართულ-ბერძნული დოკუმენტირებული ლექსიკონი, სადაც პარალელურად ასახული იქნება ორივე მთარგმნელის ნაღვაწი“.

უკანასკნელ წლებში განხორციელდა სიმონ ყაუხჩიშვილის დიდი ჩანაფიქრი და წამოწყება: გამოიცა ბერძნულ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონი, ტომი I, სიმონ ყაუხჩიშვილის საერთო რედაქციით, პასუხისმგებელი რედაქტორი ლიანა კვირიკაშილი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკად. გ. წერეთლის სახელობის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ბიზანტინისტიკის განყოფილება, თსუ კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტთან არსებული საგამომცემლო პროგრამა „ლოგოსი“, თბილისი, 2002; II, თბილისი, 2003; III, თბილისი, 2005.

2000 წელს განხორციელდა იოანე დამასკელის ხსენებული თხზულების ძალზე მნიშვნელოვანი გამოცემა (თბილისის სასულიერო აკადემია, მართლმადიდებელ მამათა შრომები, I, წმ. იოახე დამასკელი, მართლმადიდებლური სარწმუნოების ზედმიწევნითი გადმოცემა, ორი ძველი ქართული თარგმანი (წმ. ეფრემ მცირისა და წმ. არსენ იყალთოელისა) გამოსაცემად მოამზადეს რომან მიმინოშვილმა და მაია რაფავამ, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო მ. რაფავამ. ძეგლი ბერძნულიდან თანამედროვე ქართულზე თარგმნა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო ედიშერ ჭელიძემ. თბილისის სასულიერო აკადემიის გამომცემლობა, თბილისი, 2000). დასაწყისშივე აღნიშნულია, რომ „ეფრემ მცირის თარგმანი გამოსაცემად მოამზადა ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფესორმა რომან მიმინოშვილმა. სამწუხაროდ, ბ-ნი რომანი ვერ მოესწრო თავისი ნაშრომის გამოქვეყნებას. ეფრემ მცირის სიტყვებს გავიმეორებთ ამ ღირსეული მოღვაწის შესახებ: „ღმერთმან მიეცინ მადლი შრომისა და წარსაგებელისაჲ“ (გვ. 4).

უთუოდ მინდა აღვნიშნო, რომ 1966 წელს გასრულებულ შრომაში რომან მიმინოშვილს გამოსაცემად მომზადებული ჰქონდა როგორც ეფრემ მცირის, ასევე არსენ იყალთოელის თარგმანები და მაშინ, სამწუხაროდ, მეცნიერმა ისინი

მონოგრაფიასთან ერთად ვერ გამოსცა. აკადემიკოს სიმონ ყაუხჩიშვილის რედაქტორობით დაიბეჭდა მხოლოდ გამოკვლევა (რომან მიმინოშვილი, „გარდამოცემის" ქართული თარგმანები, თბილისი, 1966), ეფრემისა და არსენის ტექსტების გარეშე.

იმის გათვალისწინებით, რომ რომან მიმინოშვილის მონოგრაფია ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობად იქცა და, საბედნიეროდ, თანდათან იზრდება საღვთისმეტყველო ლიტერატურით დაინტერესებულთა წრე, მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ მეცნიერის მიერ გაწეული შრომის ადრინდელთან შედარებით სრული სახით გამოქვეყნება.

ამრიგად, მკითხველის წინაშეა რომან მიმინოშვილის მონოგრაფიის მეორე შევსებული გამოცემა ეფრემისა და არსენის ტექსტებითურთ. მონოგრაფია ქვეყნდება პირვანდელი სახით. ბუნებრივია, მასში გამოთქმული ზოგიერთი შეხედულება (მაგალითად, ქართულ თარგმანთა ორიგინალთან მიმართება) კრიტიკულ გააზრებას მოითხოვს და ამ თვალსაზრისით უაღრესად საყურადღებოა პროფესორ ედიშერ ჭელიძის მიერ მეცნიერული აკრიბიით გამოთქმული მოსაზრებები.

ეს გამოცემა განხორციელდა რომან მიმინოშვილის ოჯახის – მეუღლის – ქ-ნ ლია მახარაძის და შვილების – ბ-ნ ზაზა და ქ-ნ მაია მიმინოშვილების ძალისხმევით.

ამ წიგნის გამოსაცემად მომზადების, განსაკუთრებით პარალელური ტექსტის გამართვის უაღრესად შრომატევად საქმეს „სიწრფოებითა და სიმართლით" მოეკიდნენ რომან მიმინოშვილის უმცროსი კოლეგები – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტის თანამშრომლები – ქ-ნი თეა დულარიძე და ქ-ნი თამარ თარხნიშვილი; ქ-ნი დალი ნადიბაიძე, რომელიც გაეცნო გამოსაცემად მომზადებულ ტექსტს და სასარგებლო მოსაზრებები გამოთქვა; ქ-ნი თამარ ბაკურაძე, რომელმაც მოამზადა ამ გამოცემის ინგლისური ნაწილი; გამომცემლობა „ლოგოსის" თანამშრომლები – ბ-ნი გოჩა კევლიშვილი, ბ-ნი დავით მუჯირი, ქ-ნი ირინა სტროგანოვა, ბ-ნი ალექსანდრე ჯიქურიძე.

როგორც თავიდანვე აღვნიშნე, იმედია, ბ-ნი რომან მიმინოშვილის ნიგნები მომავალშიც გამოიცემა. ამ შემთხვევაში კი ნამდვილად მნიშვნელოვანია, რომ შესაძლებელი ხდება მკითხველი ეზიაროს ჩვენგან უდროოდ წასული ღირსეული პიროვნებისა და მეცნიერის ერთ-ერთ გამორჩეულ „ნამუშაკევს", რომელიც „ახარებს შორიელთა და მახლობელთა".

ვალერი ასათიანი

წიგნში განხილულია იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ეფრემ მცირისა და არსენ იყალთოელისეული თარგმანები. ქართული ვერსიები აქამდე არ ყოფილა სპეციალური შესწავლის საგანი. ავტორი ეფრემისა და არსენის ნაშრომთა ურთიერთშედარებისა და ბერძნულ დედანთან შეჯერების საფუძველზე ავლენს ქართული რედაქციების მნიშვნელობას იოანე დამასკელის თხზულების ისტორიულ-ლიტერატურული საკითხების გასარკვევად. ქართულ მწერლობას შემოუნახავს „გარდამოცემის“ აქამდე უცნობი რედაქცია, რომელიც თითქმის საუკუნით უსწრებს ამ თხზულების ლათინურ თარგმანს. წიგნში განხილულია ბერძნულ დედანთან და ქართულ თარგმანებთან დაკავშირებული სხვა ისტორიულ-ფილოლოგიური საკითხებიც.

„გარდამოცემის“ ეფრემ მცირისა და არსენ იყალთოელისეული თარგმანების პარალელური ტექსტების გამოცემა ავტორს განზრახული აქვს ახლო მომავალში.

რედაქტორი სიმონ ყაუხჩიშვილი
1966 წ.

შესავალი

ძველ ქართულ სასულიერო მწერლობას ერთ-ერთი მოწინავე ადგილი უჭირავს მსოფლიო საქრისტიანო ლიტერატურის ისტორიაში. მრავალფეროვან და მაღალმხატვრულ ორიგინალურ ძეგლებთან ერთად ჩვენი მწერლობა მდიდარია ნათარგმნი ლიტერატურით. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ არ დარჩენილა სასულიერო (უპირატესად ბერძნულ-ბიზანტიური) მწერლობის არცერთი მნიშვნელოვანი ძეგლი, რომ ჩვენს სახელოვან წინაპრებს ქართულად არ ეთარგმნათ. მაგრამ მარტო ამით არ განისაზღვრება ქართული ნათარგმნი მწერლობის მნიშვნელობა. სამართლიანად აღნიშნავდა კ. კეკელიძე, რომ ძნელია ვიპოვოთ ქართულ ენაზე შემორჩენილი რომელიმე ნათარგმნი ძეგლი, რომელიც რაიმე თავისებურებას არ ამჟღავნებდეს დედანთან მიმართებით და მოკლებული იყოს მნიშვნელობას თვით ორიგინალის ისტორიულ-ფილოლოგიური საკითხების გასარკვევად. უფრო მეტიც, თვით ბიბლიური წიგნების თარგმანებშიც იგრძნობა ქართველი მთარგმნელების შემოქმედებითი წვლილი.[1]

ქართულ ენაზე არა ერთი და ორი ისეთი თარგმანებიც შემონახულა, რომელთა დედნები აღარც არსებობს უკვე და ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორიის ხარვეზებს მხოლოდ ქართული თარგმანები ავსებენ. საკმარისია ამ მხრივ გავიხსენოთ სვიმეონ მეტაფრასტისა და იოანე ქსიფილინოსის თხზულებათა ბედი.[2]

მაგრამ რაც არ უნდა ინტენსიური ყოფილიყო ჩვენი ძველი მწერლების მთარგმნელობითი მოღვაწეობა, არც მატერიალურად და არც მორალურად მათ არ ჰქონდათ შესაძლებლობა წარმოედგინათ ხოლმე ერთი და იმავე ძეგლის რამდენიმე თარგმანი. პირიქით, ჩვენი მთარგმნელები ყოველთვის ერიდებოდნენ ახალი თხზულების ხელმეორედ გადმოთარგმნას არა მარტო მაშინ, როცა იცოდნენ, რომ ქართულად უკვე არსებობდა ადრინდელი თარგმანი, არამედ მაშინაც, როცა მათთვის ცნობილი იყო, რომ სხვა რომელიმე მოღვაწე უკვე მუშაობდა ამავე თხზულების თარგმანზე. მათთვის ძვირფასი იყო დრო, რათა ბიზანტიის მჩქეფარე ლიტერატურულ ცხოვრებას არ ჩამორჩენოდნენ, მათთვის საჭირო იყო საწერი მასალის მომჭირნეობაც. ესეც რომ არ იყოს, ხელმეორედ თარგმნა მოითხოვდა ლიტერატურულ შეჯიბრებას წინამორბედ მთარგმნელთან და, უკეთუ ძველი თარგმანი უკვე მიღებული იყო ეკლესიაში, საჭირო იყო მტკიცე საბუთი იმისათვის, რომ იგი უარეყოთ.

არა ერთი და ორი მაგალითი გვაქვს იმისა, რომ ქართველი მთარგმნელები თავს იკავებდნენ თარგმნისაგან იმ შემთხვევაშიც, როცა იცოდნენ, რომ იგივე თხზულება უკვე ნათარგმნი იყო. ამ მხრივ დამახასიათებელია ეფრემ მცირის მიერ ბასილი დიდის ასკეტიკონის თარგმნა. ეფრემ მცირე 12 წელი ელოდებოდა ასკეტიკონის თარგმანს, რომელიც თითქოს მანამდე უნდა ეთარგმნა პროკოპი ხუცესს, მაგრამ რაკი შავ მთაზე ამ თარგმანმა ეეღარ ჩამოაღწია, ანტონ ტბელის ბრძანებით ეფრემი შეუდგა თხზულების თარგმნას. აქვე აღნიშნავს ეფრემი, რომ როცა პროკოპის თარგმანი მოაღწევს, მისი წაიკითხეთ „ვითარცა უხუცესისაჲ, და ესე, ვითარცა უმრწემესისაჲ, და რომელი რაჲმე მუნ ჰმატდეს, გინა აქა, ორთაგანვე უმჯობესი შეიძინეთ; და სხუებისაჲ ნუეე გიკჳრს: რამეთუ თჳთ ბერძულნიცა წიგნნი, ვითარცა ვინ დედაჲ პოვოს, ეგრე გარდაიწერებიან, და თჳთ ორთა წიგნის

---

[1] კ. კეკელიძე წერდა: „იშვიათია ისეთი თხზულება ბიზანტიის ლიტერატურისა, ქართულ მწერლობაში გადმოსული, რომელიც ქართულ თარგმანში რაიმე საყურადღებო ვარიანტს არ იძლეოდეს. ესეც, რასაკვირველია, თავისებური წვლილია, რომელიც ქართულ მწერლობას ბიზანტიური მწერლობის ისტორიაში შეაქვს" (ეტიუდები, III, 7).

[2] K. Кекелидзе, Симеон Метафраст по грузинским источникам, «Труды Киевской Академии», 1910, № 2; მისივე Иоанн Ксифилин, продолжатель Симеона Метафраста, «Христ. Восток», I, 325-347.

საცაეთა სუმეონ წმიდისათა ასკეტიკონნი სხუთა და სხუთა პმატდეს ურთიერთას..."[3] ასეეე ელოდებოდა ეფრემი გრიგოლ საკეირველთმოქმედის ცხოვრების ადრინდელ თარგმანს. მას სცოდნია, რომ გიორგი მთაწმიდელს უკეე ნათარგმნი ჰქონია ეს თხზულება და მანამდის არ მოუკიდია ხელახლა თარგმნისათვის ხელი, სანამ არ დარწმუნებულა, რომ ძველ თარგმანს ვეღარ მიიღებდა.[4]

ასეთ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, უკანასკნელ როლს არ ასრულებდა კოლეგიალობა, მაგრამ ჩვენი მოღვაწენი ანგარიშს უწეედნენ აგრეთვე იმ მიზეზებსაც, რომლებზედაც ზემოთ გვქონდა საუბარი.

მიუხედავად ამისა, შეუძლებელი იყო ქართულ მწერლობას შემორჩენოდა ამა თუ იმ თხზულების მხოლოდ თითო თარგმანი. რა თქმა უნდა, ჩვენში რამდენიმეგზის ითარგმნებოდა ერთი და იგივე ძეგლი და ზოგჯერ ადგილი ჰქონდა ერთი და იმავე ნაწარმოების სხვადასხვა ავტორის მიერ პარალელურად თარგმანსაც.

ერთი და იმავე თხზულების რამდენიმეგზის თარგმნას გარკეული მიზეზები ჰქონდა. შეგვიძლია დავასახელოთ რამდენიმე ძირითადი მიზეზი:

1. მთავარი მიზეზი, რომელმაც უმრავლეს შემთხვევაში გამოიწეია უკეე ნათარგმნი ძეგლის ხელმეორედ თარგმნა, იყო ის, რომ მთარგმნელს აღარ აკმაყოფილებდა მისი წინამორბედის ნამოღვაწარი. ძველი თარგმანი არ შეესაბამებოდა თანამედროვეობის მოთხოვნილებას. ამ შემთხვევაში ვგულისხმობთ არა იდეოლოგიური ხასიათის პრეტენზიებს ადრინდელი თარგმანისადმი, არამედ წმინდა მთარგმნელობით პრინციპებს. ძველი თარგმანი ან შესრულებული იყო თავისუფლად, სცილდებოდა დედანს, ან შესრულებული იყო არა იმ ენიდან, რომელზედაც დაიწერა პირეელწყაროო. ამ მხრივ დამახასიათებელია იმავე ეფრემ მცირის მოღვაწეობა. ეფრემ მცირემ ხელმეორედ თარგმნა გრიგოლ ოშკელის მიერ სომხურიდან ნათარგმნი ერთი სიტყვა გრიგოლ ნაზიანზელისა და ასე იმართლა თავი: „მე სომხურისა წილ ბერძულისაგან კუალად მეორედ ვიიძულე თარგმნად. რამეთუ სომეხისა შვილსა და ბერძნისა შვილისშვილსა, ნუუკუე და არა უეჭველსა, თუთ უეჭვი და საკუთარი შვილი აღვირჩივე".[5]

2. ხელმეორედ თარგმნა ხშირად გამოწვეული იყო იმით, რომ ძველ დროში არ იყო და არც შეიძლებოდა ყოფილიყო უნაკლო ბიბლიოგრაფიული ინფორმაცია. მით უმეტეს, რომ ქართული კულტურის კერები გაფანტული იყო არა მარტო საქართველოში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც. და ზოგჯერ შავი მთის ან ათონის მოღვაწეებს არ ჰქონდათ ზუსტი ინფორმაცია საქართველოში ან პალესტინაში წარმოებული ლიტერატურული საქმიანობის შესახებ. ამით აიხსნება აგრეთვე თითქმის ერთდროულად ორი ავტორის მიერ ერთი და იმავე თხზულების თარგმნა. მაგალითად, ეფრემ მცირემ და თეოფილე ხუცესმონაზონმა, ერთი და იმავე ლიტერატურული სკოლის მოღვაწეებმა, და ერთხანს თანამოღვაწეებმა, თითქმის ერთდროულად თარგმნეს ამბროსი მედიოლანელის „ცხოვრება", რომელიც სვიმეონ მეტაფრასტის კალამს ეკუთვნოდა.[6]

3. ძველი ქართველი მთარგმნელები, ცხადია, ხელმეორედ თარგმნიდნენ რომელიმე თხზულებას მაშინაც, როცა ძველი თარგმანი მათთვის ხელმიუწედომელი იყო, ან იმდენად იშვიათი, რომ არც იცოდნენ მისი არსებობა.

---

[3] თ. ჟორდანია, ქრონიკები, II, 39-40; ქ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 259.
ე. ხინთიბიძის აზრით, პროკოპის თარგმანი უნდა იყოს დაცული სინას № 35 ნუსხაში (ე. ხინთიბიძე, ბასილი კესარიელის "სამოღვაწეო წიგნის" ქართული რედაქციები: „ლიტერატურული ძიებანი", ტ. XIV, 1962, გვ. 204-205).

[4] თ. ჟორდანია, ქრონიკები, I, 218, ქ. კეკელიძე. Op. cit., 254.

[5] თ. ჟორდანია, ქრონიკები, I, 227.

[6] რ. მიმინოშვილი, ამბროსი მედიოლანელის „ცხოვრების" ახალი რედაქცია ქართულ მწერლობაში, საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის მოამბე, ტ. XXIII, № 6, 1959, გვ. 753-757.

4. ერთსა და იმავე თხზულებას თარგმნიდნენ და, ცხადია, თარგმნიდნენ თუ სხვადასხვა რედაქციით არა, ყოველ შემთხვევაში განსხვავებული სტილითა და იდეოლოგიური საფანელით სხვადასხვა ლიტერატურული სკოლის წარმომადგენლები, სხვადასხვა ფილოსოფიურ-თეოლოგიური მრწამსის მოღვაწენი.

5. ერთი და იგივე თხზულება ქართულად ითარგმნებოდა სხვადასხვა რედაქციით. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა ჰქონდა იმას, თუ რა მიზნით თარგმნიდა ძეგლს ქართველი მოღვაწე. ამიტომაც ეხვდებით შემოკლებულ და სრულ თარგმანებს, სხვადასხვა თხზულებების კომპენდიუმებს (ამ მხრივ დამახასიათებელია ექვთიმე ათონელის მოღვაწეობა).

ეფიქრობთ, ქართველი მოღვაწეების მთარგმნელობითი პრაქტიკის გასათვალისწინებლად კარგი იქნება დავასახელოთ ბერძნულ-ბიზანტიური მწერლობის რამდენიმე ნიმუში, რომელნიც სხვადასხვა დროს სხვადასხვა რედაქციით ითარგმნა ქართულად.

ქართულ მწერლობაში შემონახულა ბასილი კესარიელის შესანიშნავი ეგზეგეტიკური თხზულება „ექუსთა დღეთაჲ“ და მისი ძმისა და ამ თხზულების გამგრძელებლის გრიგოლ ნოსელის ნაწარმოები „კაცისა შესაქმისათჳს“. აღნიშნული თხზულებები ქართულად ორ-ორჯერ ითარგმნა.

უკანასკნელ დრომდე ცნობილი იყო ბასილი დიდის „ექუსთა დღეთაჲს“ ერთადერთი თარგმანი, რომელიც XI საუკუნის შუა ხანებში შეუსრულებია გიორგი მთაწმიდელს,[7] ხოლო 1960 წელს იერუსალიმის ქართული ხელნაწერების მიკროფილმებში აღმოჩნდა იმავე თხზულების ადრინდელი თარგმანი. გიორგი მთაწმიდელის რედაქციის გამომცემელი მ. კახაძე ფიქრობდა, რომ თარგმანზე დართულ ანდერძში სიტყვები „ღმერთმან იგი პირველნიცა თარგმანნი აჳთხენ[ინ], დიდად ჴელი აღმიპყრესო“ გულისხმობს არა ადრინდელ თარგმანს ამ სიტყვის დღევანდელი გაგებით, არამედ კომენტარს, თარგმანებას.[8] თავის დროზე ეს მოსაზრება კ. კეკელიძემ გაუგებრობად მიიჩნია,[9] ხოლო შემდგომმა კვლევა-ძიებამ დაადასტურა მხცოვანი მეცნიერის ეჭვი. დღეს ამ თხზულების ადრინდელი რედაქციაც გამოცემულია.[10] ამ რედაქციის გამომცემელი ილ. აბულაძე სავსებით სამართლიანად თელის, რომ გიორგი მთაწმიდელი იცნობდა „ექუსთა დღეთაჲს“ ადრინდელ თარგმანს და სარგებლობდა კიდეც იმით. ეს ჩანს თუნდაც იქიდან, რომ გიორგი სინონიმური პარალელისა და ჰენდიადისის შემადგენელ ნაწილად ძველი თარგმანის სიტყვას იყენებდა.[11] ზოგიერთი ლექსიკური ერთეულის (ასქინო ← σχῖνος, კჳრიონი ← ἀκκυών, ჴიპოსი ← γύψ, γυπός) ანალიზს ილ. აბულაძე მიჰყავს იმ დასკვნამდე, რომ „ექუსთა დღეთაჲს“ ძველი თარგმანი შესრულებულია არაბული ენიდან,[12] ე. ი. ეფრემ მცირის ტერმინოლოგია რომ ვიხმაროთ, წარმოადგენს ბასილის თხზულების „შვილისშვილს“. კ. კეკელიძე ფიქრობდა, რომ ძველი, მის დროს ჯერ კიდევ გამოუცემელი თარგმანი „ექუსთა დღეთაჲსა“, შესაძლოა, სომხურიდანაც მომდინარეობდა. „ეს გარემოებაც, — წერს მკვლევარი, — სხვათა შორის აიძულებდა გიორგის ხელმეორედ ეთარგმნა ის“.[13] მასვე სომხურიდან თარგმნილად მიაჩნია გრიგოლ ნოსელის „კაცისა შესაქმისათჳს“ ადრინდელი

---

[7] ბასილი დიდი, „ექუსთა დღეთაჲ“, გიორგი მთაწმიდელის თარგმანი. ტექსტი გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო მ. კახაძემ, „მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის (25)“, თბილისი, 1947.

[8] იქვე, 073.

[9] კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბილისი, 1960, გვ. 463.

[10] უძველესი რედაქციები ბასილი კესარიელის „ექუსთა დღეთაჲსა“ და გრიგოლ ნოსელის თარგმანებისა „კაცისა აგებულებისათჳს“. გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ილ. აბულაძემ, თბილისი, 1964.

[11] იქვე, გვ. 15.

[12] ილ. აბულაძე, დასახელებული გამოცემის შესავალი, გვ. 20.

[13] კ. კეკელიძე, Op. cit., გვ. 462.

(გიორგი მთაწმიდელამდელი) თარგმანი, ამაზე აზრს იზიარებენ L. Blake და ლ. მელიქსეთ-ბეგი.[14] ხოლო ილ. აბულაძე თვლის, რომ ეს თარგმანიც შეიძლება არაბულიდანვე მომდინარეობდეს.[15]

როგორც არ უნდა იყოს, ამ ორიგე ეგზეგეტიკური თხზულების ადრინდელი თარგმანები ბასილისა და გრიგოლის ნაწარმოებთა „შვილიშვილებია" და გასაგებია, რომ გიორგი მთაწმიდელმა ხელმეორედ თარგმნა ისინი.[16]

ქართული მწერლობის ისტორიაში ცნობილია იაკობის ჯამისწირვის რამდენიმე რედაქცია. კ. კეკელიძე წერდა: „იაკობის ჯამისწირვა, როგორც ცნობილია, საუკუნეთა განმავლობაში თანდათან იცვლიდა სახეს: იმაში შეჰქონდათ ახალი ლოცვები, ძველებიდან ზოგიერთს აგდებდნენ ხოლმე, რიგი და თანმიმდევრობა ლოცვებისა იცვლებოდა, ტექსტში შეჰქონდათ სხვადასხვა ხასიათის „განგებანი" და ა. შ. ამ პროცესს, ჩანს, თვალყურს ადევნებდნენ ჩვენშიაც და ამიტომ არის, რომ ქართულ ხელნაწერებში შემონახულა ოთხი სხვადასხვა რედაქცია იაკობის ჯამისწირვისა".[17]

ძველ ქართულ მთარგმნელობით პრაქტიკაში კურიოზულ შემთხვევებთანაც გვქონდა საქმე, როცა სხვა ენიდან თარგმნიდნენ თხზულებას, რომელიც ოდესღაც ქართულიდან იყო ნათარგმნი ან ორიგინალური, ქართული იყო. მაგალითად, 1899 წელს ნ. მარმა აღმოაჩინა შუშანიკის მარტვილობის მოკლე რედაქცია.[18] ეს რედაქცია, როგორც ფიქრობენ, თარგმნილი უნდა იყოს სომხურიდან 940 წლამდე.[19] იაკობ ცურტაველის ორიგინალური თხზულება სხვა რედაქციით და თარგმნის გზით ხელმეორედ დაუბრუნდა ქართულ მწერლობას!

ამ მხრივ, სხვათა შორის, საინტერესოა აგრეთვე პროკლე დიადოხოსის „კავშირნის" ქართულად თარგმნის ისტორია. ჩვენამდე მოაღწია იოანე პეტრიწის მიერ პროკლე დიადოხოსის თხზულების ბერძნულიდან შესრულებულმა თარგმანმა, რომელსაც ერთვის მთარგმნელის კომენტარები, ძველი ქართული ფილოსოფიის შესანიშნაი ძეგლი.[20] 1248 წელს შუა საუკუნეების ფილოსოფიის ეს ერთერთი უმნიშვნელოვანესი თხზულება ქართულიდან სომხურად თარგმნა სვიმეონ ბერმა.[21] ამ სომხურ თარგმანში გადაეიდა იოანე პეტრიწის კომენტარებიც. 1651 წ. სვიმეონ ეპისკოპოსმა დაწერა „კავშირნის" საკუთარი კომენტარები. 1757 წელს ფილიპე ყაითმაზაშვილმა პროკლეს „კავშირნი" სვიმეონ ეპისკოპოსის კომენტარებითურთ სომხურიდან თარგმნა ქართულად. ამრიგად, ქართულ მწერლობას ხელმეორედ დაუბრუნდა ეს თხზულება, რა თქმა უნდა, დამახინჯებული სახით. ამიტომ გასაგებია ანტონ კათალიკოსის განაჩენი ამ ახალი თარგმანისადმი, რომელიც მას „გარყვნილად" მიაჩნია ვინმე ტერტერას მიერ.[22]

შეიძლებოდა მოგვეყვანა სხვა მაგალითებიც, მაგრამ, ეფიქრობთ, ნათქვამი საკმარისია იმის დასამტკიცებლად, რომ მიუხედავად ერთგვარი შეზღუდვისა, რომელიც ახასიათებს ძველ ქართულ მთარგმნელობით პრაქტიკას, ერთი და იმავე თხზულების რამდენიმეგზის თარგმნის შემთხვევები არც ისე იშვიათია. მაგრამ

---

[14] იქვე, გვ. 462; აგრეთვე – Catalogue des manuscrits géorgiens de la Bibliothèque patriarcale grecque à Jérusalem, par. R. P. Blake, 1924, 89; Л. М. Меликсет-Беков, К истории точных наук в Армении и Грузии, Тифлис, 1930, 192.

[15] ილ. აბულაძე. Op. cit., გვ. 25-26.

[16] "კაცისა შესაქმისათჳს" გიორგი მთაწმიდელისეული თარგმანი 1963 წელს მოვამზადეთ გამოსაცემად, მაგრამ ჩვენგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო ჯერჯერობით ვერ გამოვაქვეყნეთ.

[17] Op cit., გვ. 581.

[18] Н. Марр, Из поездки на Афон, ЖМНП, Март, 1859.

[19] კ. კეკელიძე, Op.cit., გვ. 119.

[20] თარგმანი და პეტრიწის კომენტარები გამოიცა ორ ტომად: იოანე პეტრიწის შრომები, ტ. II, ტექსტი გამოსცეს და გამოკვლევაც დაურთეს შ. ნუცუბიძემ და ს. ყაუხჩიშვილმა, 1937, ტ. I, ქართული ტექსტი გამოსცა და გამოკვლევაც და ლექსიკონი დაურთო ს. ყაუხჩიშვილმა, 1938 (1940) წ.

[21] ილ. აბულაძე, რუსთაველის ხანის ქართულიდან ნათარგმნი ძველი სომხური მწერლობის ძეგლები, ენიმკის „მოამბე", III, გვ. 123-134.

[22] კ. კეკელიძე, Op. cit., გვ. 383.

მაინც, როცა ეხედებით რამდენიმე რედაქციას, საჭიროა გავარკეიოთ თუ რა პირობებში და რა მიზეზით ხდებოდა ამა თუ იმ თხზულების ხელმეორედ თარგმნა.

მეტად საინტერესოა იოანე დამასკელის ცნობილი დოგმატიკური თხზულების „გარდამოცემის“ ქართული თარგმანების ისტორია. ქართულ ენაზე იოანე დამასკელის „ცოდნის წყაროს“ (Πηγὴ γνώσεως) ორი ნაწილის თარგმანები გვაქვს სრულად. ეს არის „დიალექტიკა“ და „გარდამოცემაჲ უცილობელი მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისაჲ“, რომელნიც წარმოადგენენ Πηγή-ს, პირველ და მესამე ნაწილს, ხოლო მეორე ნაწილი – „წვალებათათჳს“ ქართულად არ არის თარგმნილი.

ქართულად შემონახულია „გარდამოცემის“ სამი თარგმანი, სამივე შესრულებულია ბერძნული ენიდან ისეთი შესანიშნავი მთარგმნელების მიერ, როგორნიც იყვნენ ექვთიმე ათონელი, ეფრემ მცირე და არსენ იყალთოელი. რამ გამოიწვია ამ თხზულების სამი რედაქციით არსებობა ქართულ ენაზე? ყველა თარგმანი შესრულებულია დედნიდან, ყოველმა შემდგომმა მთარგმნელმა იცოდა, რომ არსებობდა ადრინდელი თარგმანი, ეფრემ მცირე, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, აფრთხილებდა კიდეც მკითხველს, ჩემს თარგმანს ექვთიმეს თარგმანში ნუ გაურევთო, არსენმა არამც თუ იცოდა ეფრემის თარგმანის არსებობა, არამედ თვითონაც ეხმარებოდა მუშაობის დროს, ხოლო შემდეგ მაინც მესამედ თარგმნა იგივე თხზულება! აი, ძირითადი საკითხები, რომელთა გამოც „გარდამოცემის“ თარგმნის საკითხს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ქართული მწერლობის ისტორიაში. სხვა ასეთი შემთხვევა ჩვენმა ლიტერატურამ არ იცის! სამართლიანად აღნიშნავს კ. კეკელიძე, რომ ამ საკითხების გასარკვევად „საჭიროა შედარებითი შესწავლა ამ ორი რედაქციისა“[23] (ეფრემის და არსენის თარგმანებისა).

მაგრამ სანამ შევუდგებოდეთ ქართული თარგმანების შესწავლას, საჭიროდ მიგვაჩნია, ზოგადად მაინც, შევეხოთ საკითხს იოანე დამასკელის შემოქმედების, განსაკუთრებით კი ჩვენთვის საინტერესო თხზულების შესახებ.

[23] კ. კეკელიძე, Op. cit., გვ. 297.

თავი პირველი

იოანე დამასკელის „ბარდამოცემა"

იოანე დამასკელის ცხოვრება და შემოქმედება

ცოტა რამ ვიცით ბიზანტიური მწერლობის ერთ-ერთი შესანიშნავი წარმომადგენლის იოანე დამასკელის ცხოვრებიდან, ცოტა ვიცით და ისიც არა უტყუარი. ძირითადი წყარო იოანე დამასკელის ბიოგრაფიის დასადგენად არის მისი „ცხოვრების" ბერძნული და არაბული რედაქციები. 1897 წელს ა. პაპადოპულო-კერამევსმა პეტერბურგში გამოსცა იოანე დამასკელის „ცხოვრების" ორი ბერძნული ტექსტი,[1] ხოლო ადრინდელი გამოცემა მოთავსებულია Migne-ის Patrologia Graeca-ში[2] (იგი ეკუთვნის იერუსალიმის პატრიარქს იოანეს). გვაქვს აგრეთვე დამასკელის ლათინური Vita, რომელიც თარგმნილია ბერძნულიდან.[3] 1912 წელს Bacha-მ გამოსცა არაბული Vita, რომლის ავტორია მიქაელი.[4] გარდა ამისა, არსებობს სასულიერო მწერლების ცნობებიც იოანე დამასკელის ცხოვრების შესახებ.[5]

მაგრამ მიუხედავად ამისა, მკვლევარები ეჭვის თვალით უყურებენ იოანე დამასკელის ბიოგრაფიის ხან ზოგ წყაროს,[6] ხან ყველას ერთად,[7] ზოგი კი უტყუარად მიიჩნევს მათ,[8] თუმცა ასეთნი ერთეულები არიან.[9]

ბიოგრაფები ზოგადად ასე წარმოგვიდგენენ იოანე დამასკელის ცხოვრებას. იოანეს მამა იბნ სერჯუნი მანსური დამასკოს ხალიფატში დიდი გავლენით სარგებლობდა, იყო ხალიფის მთავარი ლოგოთეტი. თავის მდგომარეობას იგი იყენებდა ქრისტიანობის გასაძლიერებლად. ცდილობდა შვილისათვის მიეცა ქრისტიანული მწერლობის ცოდნა. ამ მიზნით მან ვინმე კოზმას დაუმოწაფა იოანე და მისი ძმობილი კოზმა, შემდგომში მაიუმის ეპისკოპოსი. მამის გარდაცვალების შემდეგ იოანემ ხალიფის კარზე შესცვალა თავისი მშობელი. 726 წელს იმპერატორმა ლეონ ისავრიელმა დაიწყო ბრძოლა ხატების წინააღმდეგ, ხოლო ოთხი წლის შემდეგ ედიქტით აკრძალა კიდეც ისინი. ამან გამოიწვია იოანე დამასკელის ცნობილი პოლემიკური სიტყვები ხატმებრძოლობის წინააღმდეგ. იმპერატორს არ შეეძლო დაესაჯა ხალიფის ქვეშევრდომი იოანე და ამიტომ ხერხს მიმართა: ყალბი წერილი შეადგენინა, რომლითაც თითქოს ააშკარავებდა, რომ იოანე ხალიფატს ღალატობდა და იმპერატორის გულის მოგებას ცდილობდა. ეს, ეითომცდა იოანეს ხელით დაწერილი წერილი, ლეონმა „კეთილმეზობლურად" გაუგზავნა ხალიფას. ხალიფა გულუბრყვილოდ წამოეგო ანკესზე და უბრძანა,

---

[1] Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας... ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, IV, ἐν Πετρουπόλει, 1987, σ. 270-350, V, 1898, 406-407.

[2] t. 94, col. 430-489.

[3] PG, t. 94, col. 489-500.

[4] Biographie de Saint Jean Damascène. Texte original arabe, Publié pour la première fois par le P. Consantin Bacha. Imprimerie Grecque Melchide de Saint Paul Harissa, 1912; ჯ. კეკელიძის აზრით, ეფრემ მცირეს შეგობრული ურთიერთობა ჰქონია იოანეს ცხოვრების არაბულად აღმწერელ მიქაელ ბერთან და შესაძლოა ამაეე Vita-ს ბერძნულად მთარგმნელ სამუელთანაც, რომლის შრომაც მან ქართულად თარგმნა (К. Кекелидзе, Грузинская версия арабского жития Иоанна Дамаскина, «Хр. Восток», III ,119-126).

[5] PG, t. 94, col. 504-514.

[6] Б. Мелиорванский, Георгий Кипрянин и Иоанн Иерусалимлянин, два малоизвестных борца за православие в VIII веке, СПб, 1901, стр. 96.

[7] Berthold Altaner, Patrologie, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter, V Auflage, Freiburg, 1958, p. 488.

[8] П. Попов, Иоанн Дамаскин, Краткий очерк, 1915; ალექსი კონსტანტინეს ძე ტოლსტოიმ იოანე დამასკელის ცხოვრებაზე პოემაც კი შექმნა («Иоанн Дамаскин, поэма», журн. «Русская Беседа», 1859, кн. 13, стр. 3-30), ახლახან ი. სიხნელნიკოვმა ჟურნალში «Наука и Религия» (Москва, 1964. № 10, стр. 88-89) გამოაქვეყნა სტატია იოანე დამასკელზე, რომელშიც ათეისტური პოზიციიდან განიხილა დამასკელის „ბიოგრაფიას" ძირითადი მომენტები, როგორც რეალური.

[9] კრიტიკული მიმოხილვა დამასკელის „ბიოგრაფიებისა" იხ. Johannes von Damaskus, von Langen, Gotha, 1879.

რომ „მოღალატისათვის“ მარჯვენა მოეკვეთათ. იოანემ მხურვალე ლოცვით მიმართა ღვთისმშობელს და მოხდა სასწაული. მოკვეთილი მარჯვენა, რომელიც დასამარხად დაუბრუნეს იოანეს, მხარზე მიეწება და გამთელდა! ამის შემდეგ იოანე საბას მონასტერში აღიკეცა, მაგრამ მოსვენება არც აქ ეღირსა, მონასტრის წინამძღვარი მას კარგახანს უკრძალავდა წერას.

იოანეს გარდაცვალების წელი ზუსტად არ არის ცნობილი, ყოველ შემთხვევაში, იგი 754 წელს არ უნდა იყოს ცოცხალი, რადგან ამ წლის საეკლესიო კრებაზე ხატის მებრძოლებმა, როგორც უკვე გარდაცვლილი, შეაჩენეს.[10] არის ცდა მისი გარდაცვალების თარიღის კიდევ უფრო დაზუსტებისა, თითქოს იოანე უნდა გარდაცვლილიყო 749 წლის 4 დეკემბერს.[11]

იოანე დამასკელის ბიოგრაფიიდან უტყუარად შეიძლება მივიჩნიოთ ის, რომ კოზმა მაიუმელი და იოანე მართლაც მეტად დაახლოებული უნდა ყოფილიყვნენ. იოანემ კოზმას მიუძღვნა თავისი უმნიშვნელოვანესი თხზულება „წყარო ცოდნისა“. მათ სიახლოვეზე მეტყველებს აგრეთვე მათი პოეტური შემოქმედებაც.[12]

1960 წელს ქართველ მეცნიერთა ექსპედიციამ ი. აბაშიძის, ა. შანიძის და გ. წერეთლის შემადგენლობით პალესტინიდან, ჯვრის მონასტრიდან გადმოიღო ფრესკის ფოტოასლი, რომელზედაც გამოხატულია შოთა რუსთაველთან ერთად იოანე დამასკელისა და მაქსიმე აღმსარებლის პორტრეტები. იმის დამტკიცების ცდა, რომ აქ იოანე დამასკელი მაქსიმე აღმსარებლის წინააღმდეგ არის სასულიერო პოეზიის ეტალონის გამომხატველი, ჩვენი აზრით, არ უნდა იყოს დამაჯერებელი.[13] მართალია, იოანე დამასკელი ცნობილია როგორც შესანიშნავი პოეტი, მისმა კანონებმა (κανόνες) ერთხანს დაიწყებას მისცეს კიდეც რომანოზ მელოდოსის შესანიშნავი კონტაკიონები, მართალია ისიც, რომ აღფრთოვანებული სვიდა ამბობდა: „იოანეს და კოზმას სასიმღერო კანონები ყოველგვარი შედარების გარეშე არიან და იქნებიან ვიდრე აღსასრულამდე ჩვენი ცხოერებისაო“,[14] მაგრამ ეს მაინც არ გვაძლევს საბუთს დავასკვნათ, რომ იოანეს ავტორიტეტი უპირველესად მისმა სიმღერებმა შეუქმნეს. სავსებით სამართლიანად აღნიშნავს ს. ყაუხჩიშვილი: „იოანე დამასკელი, პირველ ყოელისა, არის დიდი საეკლესიო მოღვაწე; მან ჩამოაყალიბა ის დოგმატიკა, რომელიც საშუალო საუკუნეების მთელ მანძილზე ბატონობდა ბერძნულ-მართლმადიდებლურ ეკლესიაში“.[15]

ასე, რომ თუ ამ თვალსაზრისით განვიხილავთ ჯვრის მონასტრის ფრესკას, მაშინ უნდა ვაღიაროთ ისიც, რომ იოანე დამასკელი და მაქსიმე აღმსარებელი ერთსა და იმავე აზრს გამოხატავენ, პოეტად კი აქ მხოლოდ რუსთაველი იგულისხმება.

იოანე დამასკელი მეტად მრავალმხრივი და ნაყოფიერი მწერალი იყო, მას ეკუთვნის მრავალი დოგმატური, პოლემიკური, ეგზეგეტიკური, ასკეტიკური, ჰომილეტიკური, ჰიმნოგრაფიული თხზულება. დავასახელებთ რამდენიმე მათგანს:

ა) დოგმატიკური: Πηγὴ γνώσεως (წყარო ცოდნისა), Λίβελλος περὶ ὀρθοῦ φρονήματος (წიგნაკი სწორი აზროვნების შესახებ), Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος (წმიდა სამების შესახებ), Περὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου (სამწმიდა ჰიმნის შესახებ), Εἰσαγωγὴ δογμάτων στοιχειώδης (მარტივი შესავალი დოგმატიკისა);

---

[10] ს. ყაუხჩიშვილი, ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია, 1963, გვ. 171.

[11] Vailhé, Date de la mort de S. Jean Damascène, Échos d'Orient, 1906, 28-31. ამავე თარიღს კითხვის ნიშნით აღნიშნავს Berthold Altaner-ი (Op. cit., 488).

[12] ს. ყაუხჩიშვილი, loco cit.

[13] პ. ინგოროყვა, თხზულებათა კრებ., ტ. I, 1963, გვ. 830, ამ მოსაზრების კრიტიკა იხ. ალ. ბარამიძის რეცენზიაში (ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, IV, 1964, გვ. 408).

[14] ს. ყაუხჩიშვილი, Op. cit., გვ. 172.

[15] იქვე, გვ. 171. საინტერესოა ის გარემოება, რომ მე-19 საუკუნეშიც კი აღმოსავლეთისა და დასავლეთის (კათოლიკური) ეკლესიები ცდილობენ იოანე დამასკელის დოგმებს რამენაირად გვერდი აუარონ, რათა ამით დაფარონ ურთიერთ შორის განხეთქილება (Богородский, Ученис Иоанна Дамаскина об исхождении св. Духа, изложенное в связи с тезисами боннской конфедерации, 1879).

ბ) პოლემიკური: Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας (წმიდა ხატების უარმყოფელთა მიმართ); Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Δαραίας τὸν Ἰακωβίτην (დარაიელ იაკობიტ ეპისკოპოსის მიმართ), Κατὰ Μανιχαίων διάλογος (დიალოგი მანიქეველთა წინააღმდეგ), Διάλεξις σαρακηνοῦ καὶ χριστιανοῦ (კამათი სარკინოზსა და ქრისტიანს შორის), Περὶ συνθέτου φύσεως (რთულისათჳს ბუნებისა), Περὶ τῶν ἐν τῷ Χριστῷ δύο θελημάτων (ორთა ნებათათჳს ქრისტესსა), Κατὰ τῆς αἱρέσεως τῶν Νεστοριανῶν (ნესტორიანელების წვალებათა წინააღმდეგ), Διάλεξις Ἰοάννου ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον (იოანე მართლმადიდებლის კამათი მანიქეველებთან), Περὶ πίστεως κατὰ Νεστοριανῶν (ნესტორიანელების წინააღმდეგ რწმენისათჳს);

გ) ასკეტიკური: Περὶ τῶν ἁγίων νηστειῶν (წმიდათა მარხვათათჳს), Περὶ τῶν ὀκτὼ τῆς πονηρίας πνευμάτων (ბოროტების რვათა სულთათჳს), Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν (კეთილისა და ბოროტისათჳს);

დ) ჰიმნოგრაფიული: Στιχηρὰ ἀναστάσιμα (სააღდგომო ღღესასწაულებისა), Ἰδιόμελα (სიმღერები მელოდიითურთ); Κανόνες (კანონები).

ცალკე უნდა აღინიშნოს იოანე დამასკელის ერთი თხზულება, რომელსაც ეწოდება Ἱερὰ παράλληλα (წმიდა პარალელები). აქ საღმრთო წერილის მონაცემები შედარებულია ეკლესიის „მამათა“ ნააზრევთან.[16]

გარდა აღნიშნული თხზულებებისა იოანე დამასკელს ეკუთვნის რამდენიმე ჰომილია, მათ შორის, მაგალითად, ქართულად თარგმნილია „ლეღუსათჳს განჴმელისა“.[17] აგრეთვე პაელე მოციქულის ეპისტოლეების ეგზეგეტიკური თხზულება— თარგმანება, რომელიც თუ პერიფრაზირება არა, ყოველ შემთხვევაში მიბაძვა მაინც არის იოანე ოქროპირის, თეოდორიტე კჳრელის და კირილე ალექსანდრიელის ანალოგიური თხზულებებისა. იოანე დამასკელის დოგმატურ და პოლემიკურ თხზულებებში დასმულია ისეთი საკითხები, რომლებიც სისტემატური სახით გადმოცემულია მის მთავარ თხზულებაში – Πηγή-ში, როგორიც არის, მაგალითად, „წმიდისა სამებისათჳს“, „სამწმიდა ჰიმნისათჳს“, „მარტივი შესავალი დოგმატიკისა“, „წმიდა ხატების უარმყოფელთა მიმართ“, „რთულისათჳს ბუნებისა“, „ორთა ნებათათჳს ქრისტესსა“, და სხვა. Πηγὴ γνώσεως-ის შესაქმნელად აგრეთვე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა აღრექრისტიანული ლიტერატურის გათვალისწინებას. რომ იოანე ასე გულმოდგინედ მუშაობდა საღვთო წერილისა და ეკლესიის მამათა ნააზრევის შესასწავლად, ეს თვალნათლივ ჩანს მის თხზულებაში Ἱερὰ παράλληλα.

იოანე დამასკელს მიეწერება აგრეთვე „ბალაჳარიანის“ ბერძნული რედაქცია, მაგრამ ამ მოსაზრების მომხრენი ბიზანტიურ მწერლობაში X საუკუნემდე ვერაჲთარ ცნობას ვერ პოულობენ „ბალაჳარიანის“ ბერძნულად არსებობის შესახებ. ჩვენამდე მოაღწია ამ თხზულების ბერძნულმა ხელნაწერებმა მხოლოდ XI საუკუნიდან. მიუხედავად ამისა, დღესაც კი იოანე დამასკელის ავტორობას თაგამოდებით იცავს დასავლეთ ეეროპის ზოგიერთი მეცნიერი, განსაკუთრებით კი ცნობილი ბიზანტინოლოგი F. Dölger-ი. 1953 წ. გამოქვეყნებულ გამოკვლეჳას F. Dölger-მა ასეთი სათაური მისცა: „ბერძნული ვარლაამის რომანი იოანე დამასკელის თხზულებაა“.[18] მას ცოტა ჰყავს მომხრენი, მაგრამ მიუხედავად ამისა ჯერ

---

[16] იოანე დამასკელის თხზულებები გამოცემულია Migne-ის Patrologia Graeca-ს 94, 95 და 96 ტომებში. 96-ე ტომში გამოცემულია აგრეთვე „ვარლაამისა და იოსაფატის“ რომანიც, რომელსაც დამასკელს მიაწერდნენ (ამ თხზულების სხვა გამოცემებიც არსებობს). უკანასკნელ ხანებში დამასკელის თხზულებათა სრული კრებულის გამოსაცემად I. Hoeck-ისა და F. Dölger-ის ხელმძღვანელობით გაჩაღდა მუშაობა შვეიცარის ბიზანტინოლოგიურ ინსტიტუტში, ბერნშიაში (F. Dölger, Die Iohannes-Damaskenos-Ausgabe des Byzantinischen Instituts Scheyern, ჟურნ. „Byzantion“, Revue Internationale des Etudes Byzantines, t. XX, Bruxelles, 1950, გვ. 303-14).

[17] ეფრემ მცირის თარგმანი: ქუთ. № 8, 284-289, A 129.

[18] F. Dölger, Der griechische Barlaam-Roman – ein Werk des Iohannes von Damaskos, 1953. Buch – Kunstverlag Ettal, I. Heft.

კიდევ ვხედებით ბერძნული ბალავარიანის გამოცემებს, რომელნიც ავტორად ეჭვით, მაგრამ მაინც იოანე დამასკელს ასახელებენ.[19]

ერთხანს მიყუჩებული დავა იოანე დამასკელის ავტორობის შესახებ ახალი ძალით გაჩაღდა F. Dölger-ის გამოკვლევის გამოქვეყნების შემდეგ. საფუძვლიანი რეცენზიები გამოაქვეყნეს ამ საკითხზე და დიამეტრალურად საწინააღმდეგო დებულებები წამოაყენეს ბელგიელმა ფრანსუა ალკენმა,[20] ინგლისელმა ქართველოლოგმა დევიდ ლანგმა,[21] ბერძენმა მკვლევარმა ვ. ლაურდასმა.[22] აქვე უნდა დაეასახელოთ გამოკვლევები ქართველ მეცნიერთა – ქ. კეკელიძის, შ. ნუცუბიძის და ს. ყაუხჩიშვილის.[23] F. Dölger–მა შემდგომშიც რამდენიმე სტატია მიუძღვნა ამავე საკითხს, სადაც ცდილობდა დაეცვა თავისი დებულებები,[24] მაგრამ მან ახალი რაიმე საბუთი თავისი დებულების დასამტკიცებლად ვერ მონახა. მკვლევარები ბერძნული ბალავარიანის შექმნას უკავშირებენ ქუთაისის ათონელის სახელს. ყოველ შემთხვევაში, მეცნიერთა აბსოლუტურ უმრავლესობას გაუგებრობად მიაჩნია ამ თხზულების მიკუთვნება იოანე დამასკელისადმი, ამიტომ, ცხადია, ჩვენ „ბალავარიანს" ვერ განვიხილავთ იოანე დამასკელის შემოქმედების შესწავლის დროს.

იოანე დამასკელის მთავარი თხზულება, რომელმაც მას მსოფლიო ქრისტიანულ მწერლობაში შეურყეველი ავტორიტეტი მოუპოვა და რომელიც საფუძვლად დაედო აღმოსავლურ-ბერძნულ, ანუ მართლმადიდებლურ ღვთისმსახურებას, არის დიდტანიანი დოგმატური ნაწარმოები Πηγὴ γνώσεως, ანუ „წყაროო ცოდნისა". ამთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ თხზულების სათაური მეტად ზუსტად გამოხატავს წიგნის დანიშნულებას. Πηγή მართლაც იმდროინდელი მეცნიერების თითქმის ყველა დარგის წყაროს წარმოადგენს, დაწყებული ანატომიით და დამთავრებული ასტრონომიით. თვით თხზულების კომპოზიციაც ისეა აგებული, რომ ავტორი მკითხველს თანდათანობით ამზადებს ქრისტიანული დოგმების მისაღებად. ეს ძეგლი შუა საუკუნეების მწერლობის ერთ-ერთ ყველაზე უმნიშვნელოვანეს წყაროს წარმოადგენს, წყაროს, რომელიც შეუნელებლად მდინარებდა ჩვენი ძველი სახელოვანი მწერლების შემოქმედებაში, წყაროს, რომელსაც ეწაფებოდნენ არა მარტო სასულიერო მხატერული სიტყვის ოსტატები, არამედ საერონიც. დამასკელის თხზულებებს თავის დროზე სწავლობდა შოთა რუსთაველიც და შემთხვევითი არ არის, რომ ჩვენი საამაყო პოეტის ერთადერთი პორტრეტი, რომელიც ჯვრის მონასტრის ფრესკას შემოუნახავს, მოთავსებულია იოანე დამასკელის გამოსახულებასთან ერთად.

„წყაროო ცოდნისა" იწყება მიმართვით კოზმა მაიუმელისადმი. ეს მიმართვა მრავალმხრივ არის საინტერესო, განსაკუთრებით იმით, რომ ავტორი აქ გადმოსცემს თხზულების დანიშნულებას. „პირველ ყოველისა, – წერს დამასკელი, – გადმოვცემ იმას, რაც საუკეთესო აქვთ ელინთა ბრძენებს, რადგან ვიცი, რომ თუ მათ რამე

---

[19] St. John Damascene, Barlaam and Ioasaph, with an english translation by the Rev. G. R. Woodward, M. A. Mus. D., (Sometive scholar of Gonville and Caius college, Cambrige) and H. Mattingly, M. A., London, 1953. აქ ინგლისურ თარგმანთან ერთად გამოცემულია ბერძნული ტექსტიც.

[20] Fr. Halkin, Analecta Bollandiana, tome LXXI, Bruxelles, 1955, გვ. 475-478.

[21] D. M. Lang, St. Euthymius the Georgian and the Barlaam and Ioasaph romance: Bulletin of the School of Oriental and African Studies University of London, 1955, Vol. XVII, part. 2. გვ. 306-325. ქართულად ეს სტატია თარგმნა ალ. გამყრელიძემ („მნათობი", 1956 წ., № 3, გვ. 155-168).

[22] Ἐπετηρὶς Ἑταιρίας Βυζ. Σπουδῶν, 24, 1955.

[23] ქ. კეკელიძე, ბალავარის რომანი ქრისტიანულ მწერლობაში, „ლიტერატურული ძიებანი", ტ. XI, 1958, გვ. 145-172; ამ ნაშრომის ძირითადი დებულებები განმეორებულია მისსავე „ქართული ლიტერატურის ისტორიაში" (ტ. I, 1960, გვ. 187-190); შ. ნუცუბიძე, ქართული ლიტერატურისა და კულტურის საკითხები თანამედროვე დასავლურ მეცნიერებაში, „მნათობი", 1956, № 3, მისივე – К происхождению греческого романа «Варлаам и Иоасаф», Т6. 1956; ს. ყაუხჩიშვილი, ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია, თბ. 1963, გვ. 206-238.

[24] ჟურნ. Byzant. Zeitschrift, 1955, № 43, გვ. 215, იქვე, 1957 წ., ტ. 50, ნაკ. 2 და სხვ. კრიტიკული მიმოხილვა ლიტერატურისა ამ საკითხზე მოცემულია შ. ნუცუბიძის წიგნში К происхождению греческого романа «Варлаам и Иоасаф» და სტატიაში – „ქართული ლიტერატურისა და კულტურის საკითხები თანამედროვე დასავლურ მეცნიერებაში".

აქეთ კარგი, ეს მადლი ღვთის მიერ მაღლით მინიჭებიათ“ (PG, t. 94, 524), მათი ნააზრევიდან, როგორც ფუტკარი, ამოეწუწნი ჭეშმარიტებას. ამის შემდეგ ვიტყვი მწვალებელთა შესახებ, ხოლო ბოლოს „ღვთის შეწევნით და მეოხებით გადმოვცემ ჭეშმარიტ მოძღვრებას“ (PG. loco cit.). იოანე დამასკელი თავმდაბლურად აუწყებს კოზმას: – აქ ჩემი არა არის-რა, მე მხოლოდ შევკრიბე და გადმოვეცი, რაც ჩემამდე გაუკეთებიათ წმიდა მამებსო (PG, 94, 525).

Πηγή-ს პირველი ნაწილი წარმოადგენს ე. წ. „დიალექტიკას“, რომელსაც ბერძნულ დედანში ეწოდება Κεφάλαια φιλοσοφικά (ფილოსოფიური თავები), მეორე ნაწილს ეწოდება „წვალებათათუს“ (Περὶ αἱρέσεων), ხოლო მესამე, ძირითად ნაწილს, რომელშიც დამასკელი ცდილობს „ჭეშმარიტი მოძღვრების“ გადმოცემას – Ἔκδοσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως (“გარდამოცემა უცილობელი მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისაჲ“). ამრიგად, „დიალექტიკა“ წარმოადგენს თხზულების ძირითადი ნაწილისათვის – „გარდამოცემისათვის“ ფილოსოფიურ შესავალს, ხოლო „წვალებათათუს“ – ისტორიულ შესავალს, რადგან აქ სხვადასხვა სახის წვალებათა განმარტებების გარდა მოცემულია მათი წარმოშობის ისტორიაც.

განვიხილოთ Πηγή-ს სამივე ნაწილი შინაარსობლივად.

I. დიალექტიკა (PG, t. 94, 525-676). Πηγή-ს ეს ნაწილი დიდად დავალებულია წარმართული ფილოსოფიით, განსაკუთრებით კი არისტოტელეს ონტოლოგიით. ანტიკური ფილოსოფიის მოძღვრებანი ავტორს მოუტანია ქრისტოლოგიურ დოგმათა დასამტკიცებლად. დიდ გავლენას განიცდის დამასკელი ამონიოსისა და აგრეთვე პორფირიოსის Εἰσαγωγή-სი (“შესავალი არისტოტელეს კატეგორიებისა“). არისტოტელეს „კატეგორიები“ დამასკელს გადმოცემული აქვს XXXI-XL თავებში: (“განწვალებაჲ მყოფისა და არსებისაჲ“, „მერმეცა თანამონათესავეთა და თანამოსახეთა, სხუანათესაცა და სხუასახეთა და რიცხუთა განყოფილთათუს“, „რაოდენისათუს და რაოდენობისა“, „რაჲსამე მიმართთათუს“, „ვითარისათუს და ვითარისა“, „ქმნისა და შეხუდომისათუს“, „მდებარეობისათუს“, „სადაჲსათუს“, „ოდესისათუს“, „ქონებისათუს“, „წინააღმდგომთათუს“). ხოლო პორფირიოსის „შესავალს“ ეძღვნება დიალექტიკის IX-XXX თავები: „გუამოენისა და უგუამოჲსათუს“, „არსებისათუს, და ბუნებისა, და ხატოვნებისა განუკუეთელისა, და პირისა და გუამისა“, „განწუალებისათუს“, „ბუნებით უპირველესისათუს“, „განსაზღერებისათუს“, „სახელმოდგამთათუს“, „თანამოსახელეთათუს“, „მრავალსახელთათუს“, „სხუათათუს და სხუასახელთა“, „სახელნართაულთათუს“, „ათთა ნათესაოანთა ნათესავთათუს“, „თანამონათესავეთა და თანამოსახეთა, სხუანათესავთა და სხუასახეთა და რიცხუთა განყოფილთათუს“, „რასაშინაობისათუს“, „არსებისათუს“, „მერმეცა არსებისათუს“, „ბუნებისათუს“, „ხატოვნებისათუს“, „გუამისათუს“, „პირისათუს“, „განუკუეთელისათუს“, „გუამოენისათუს“, „უგუამოჲსათუს“.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ეკლესიის მიზნებისათვის იოანე დამასკელმა სცადა პლატონისა და არისტოტელეს მოძღვრების სიმფონია. მაგალითად, პლატონი აღიარებდა ორ სულს: გონიერსა და უგუნურს. არისტოტელე – სამს: მზრდელობითს ანუ აღმცნებლობითს, მგრძნობელობითს ანუ ცხოველობითს და გონიერს ანუ კაცობრივს. იოანე დამასკელი მისდევს პლატონის მოძღვრებას და ასხვავებს ადამიანებშიც ორ სულიერ საწყისს ან სულის ძალას (და არა სულს, როგორც პლატონი): გონიერს და უგუნურს, მაგრამ ამაეე დროს, ეყრდნობა რა არისტოტელეს მოსაზრებას, ამტკიცებს, რომ სულს სამი თვისება აქვს: λογιστικόν (გონიერი), θυμικόν (მგრძნობელობითი) და ἐπιθυμητικόν (სურვილობითი). θυμικόν და ἐπιθυμητικόν პლატონის მოძღვრებით არის უგუნური სულის ორი სხვადასხვა თვისება. სამართლიანად აღნიშნავს ამ საკითხის მკვლევარი პანტელეიმონი:

«Что касается душевных сил и способностей, то здесь мы встречаем у Дамаскина довольно сложную и не везде последовательную и ясную классификацию. Это явление объясняется тем, что Иоанн с одной стороны старался следовать принятой отцами платоновской классификации, с другой стороны, личные симпатии отвлекали его к Аристотелю, из которого никто, кажется, из отцов церкви не заимствовал так много, как Дамаскин».[25]

ნათქვამი ისე არ უნდა გავიგოთ, რომ თითქოს არისტოტელეს გავლენა იგრძნობა მხოლოდ Πηγή-ს ფილოსოფიურ ნაწილში – დიალექტიკაში. თუ ამ შემთხვევაში დამასკელი სარგებლობს წარმართული ფილოსოფიის ცალკეული დებულებით, თხზულების ძირითად ნაწილში – „გარდამოცემაში" იგი უხვად იყენებს არისტოტელეს ლოგიკის ხერხებსაც. აღსანიშნავია, რომ დამასკელი ცდილობს მშრალად კი არ გადმოსცეს ესა თუ ის ქრისტიანული დოგმა, არამედ, სადაც ეს შესაძლებლად მიაჩნია, ცდილობს კიდეც მის დამტკიცებას. ამ მხრივ შეგვიძლია დავასახელოთ ერთი მაგალითი. „გარდამოცემის" მეხუთე თავში იოანე დამასკელი ცდილობს დაამტკიცოს, რომ ღმერთი ერთია და არა მრავალი. მას მოჰყავს ამონაწერები ძველი და ახალი აღთქმიდან მათთვის, ვისაც სწამს „საღმრთო წერილნი": „მე ვარ უფალი ღმერთი შენი, რომელმან აღმოგიყვანე შენ ქუეყანით ეგუპტით. ამისთჳსცა არა იყვნენ შენდა ღმერთნი სხუანი თჳნიერ ჩემსა" (გამოსლვ. XX, 2), „ისმინე, ისრაჱლ, უფალი ღმერთი შენი უფალი ერთ არს" (მეორე სჯ., IV, 4), „მე ვარო, – იტყჳს ღმერთი, – პირველი და მეექ ამისსა შემდგომად, და თჳნიერ ჩემსა არა არს ღმერთი" (ისაია, XLI, 4), „პირველ ჩემსა არა იყო სხუა ღმერთ და შემდგომად ჩემსა არა იყოს და თჳნიერ ჩემსა არა არს" (ისაია, XLIII, 10-11), „ესე არს ცხორებაჲ საუკუნოჲ, რათა გიცოდიან შენ მხოლოჲ ჭეშმარიტი ღმერთი" (იოანე, XVII, 3).

მაგრამ დამასკელი გრძნობს, რომ მარტო ეს ციტატები არ არის საბუთი, ამიტომ მიმართავს მათაც, ვისაც არ წამს „საღმრთო წერილნი". თუ ღმერთი მრავალიაო, ამბობს იოანე, საჭიროა მათი დანაწილება, ხოლო განყოფილ-დანაწილებული არ შეიძლება იყოს სრული; რადგან თუ ერთ-ერთ ღმერთთაგანს რაიმე აკლია (იმის გამო, რომ არსებობს მეორე), ან ძალა, ან დრო, ან სივრცე და სხვა, იგი ვერ იქნება ღმერთი. თუ ღმერთი ყოველითურთ სრულია, იგი ერთი უნდა იყოს. ეფრემ მცირის თარგმანში ეკითხულობთ:

„აწ უკუე მრავალთა თუ ვიტყოდით ღმერთთა, საჭიროდ სახილველ იქმნეს განყოფილებაჲ მრავალთა შორის. რამეთუ უკუეთუ არცა ერთი იყოს განყოფილებაჲ მათ შორის, უფროჲსღა ერთი არს და არა მრავალნი. ხოლო უკუეთუ განყოფილებაჲ იყოს მათ შორის, სადა არს სრულებაჲ? რამეთუ გინათუ სახიერებაჲ, გინათუ ძალი, გინა სიბრძნე, გინა ჟამი, გინა ადგილი აკლდეს სრულისაჲ, არა იყოს იგი ღმერთ. ხოლო უკუეთუ ამით ყოველითა სრულ იყვნენ, ერთი სადმე არს და არა მრავალნი. რამეთუ ვითარ დაიცვას გარეშეუწერელობაჲ მრავალთა შორის? რამეთუ სადაცა იყოს ერთი, მუნ ვერღარა იყოს მეორეცა. ანუ ვითარ მრავალთა მიერ იპყრობებოდის სოფელი და არა მყის განიხრწნას და დაიჴსნას, ხედვიდეს რაჲ ბრძოლასა მმართებელთა და მპყრობელთა მისთასა? რამეთუ განყოფილებაჲ წინააღმდგომობასა შემოიყვანებს. ხოლო უკუეთუ თქუას ვინმე, ვითარმედ თითოეული მრავალთა მათ ღმერთთაგანი თჳსსა კერძოსა მთავრობს, ვინ არს, რომელმან განაწესნა და განაჩინნა საზღვარნი მათნი? რამეთუ უფროჲსღა იგი არს ღმერთ. ვინაჲცა ცხად არს, ვითარმედ ერთ არს ღმერთი სრული, გარეშეუწერელი, ყოველთა შემოქმედი, მპყრობელი და მმართებელი ზეშთა სრულებისაჲ და უპირატესი სრულთაჲ (გრიგ. ნაზ. Orat. 29, PG, col. 76). ამას თანა

[25] Пантелеймон. Антропология по творениям Иоанна Дамаскина, журн. Богословский Вестник, 1914, Март, стр. 468-495.

თუთ ბუნებითიცა შჯული უფროჲს შეწყნარებულ ჰყოფს მარტოდ მპყრობელობასა, უფროჲს მთავრობისა ორთაჲსა".[26]

იოანე დამასკელის „დიალექტიკაში" განმარტებულია ის ძირითადი ტერმინები, რომელნიც იხმარებოდა სხვადასხვა დოგმატურ, თუ პოლემიკურ თხზულებაში. მართალია, იოანე დამასკელი იყენებს წარმართულ ფილოსოფიას, მაგრამ, რა თქმა უნდა, ეკლესიის მიზნებისათვის ცელის ანტიკურ ფილოსოფოსთა ტერმინოლოგიას. მაგალითად, იგი უარყოფს სუბსტანციის არისტოტელესეულ დაყოფას „პირველადად" და „მეორადად". პირველადი სუბსტანციის ნაცელად დამასკელი ხმარობს გამოთქმას „იპოსტასს".

ზემოთ ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ იოანე დამასკელი იმით ამართლებს წარმართული ფილოსოფიის გამოყენებას, რომ ელინ ფილოსოფოსებს თუ რამ კარგი აქვთ, ღმერთმა მიანიჭა, მე კი ფუტკარივით მინდა ამოვკრიფო მათი ნააზრევიდან ჭეშმარიტებაო. დამასკელის თხზულების ქართველი მთარგმნელი ეფრემ მცირე კიდეე უფრო მოხდენილად და მხატერულად განმარტავს დიალექტიკის დანიშნულებას, ეფრემ მცირის აზრით, დიალექტიკა იძლევა საშუალებას, „ეკლესიის შვილნი" წინ აღუდგნენ „გარეშე ფილოსოფოსთ" და „მათითავე ისრითა" განგმირონ ისინი. ეფრემის სიტყვით, იოანე დამასკელმა თავისი შემოქმედების ნაყოფი „გარდამოცემა" წარმართული ფილოსოფიის ეკლის ღობით დაიცავა: „ეკლოვნებითა მოუზღუდაეს ნაყოფთა შუენიერებაჲ ეენაჴისა ამის თჳსისა".[27]

2. წვალებათათჳს (PG, t. 94, col. 677-780). Πηγή-ს ისტორიული ნაწილი, ან უფრო სწორად, „გარდამოცემის" ისტორიული შესაეალი, რომელშიც გადმოცემულია სხვადასხვა ერესის წარმოშობა და თავისებურება, დიდად დაეალებულია ეპიფანე კვიპრელის პანარიონისაგან. კერძოდ, მისი პირველი ნაწილი, რომელშიც ლაპარაკია 79 სხვადასხვა წვალებაზე, თითქმის სიტყვა-სიტყვით იმეორებს ეპიფანეს თხზულებას, შემდგომში დამასკელი მისდევს თეოდორიტე კურელის, ტიმოთე კონსტანტინოპოლელის, სოფრონიოსის, ლეონტი ბიზანტიელისა და სხვათა თხზულებებს. მხოლოდ ის ნაწილი, რომელშიც დამასკელი ეხება მაჰმადიანობას (PG, 764-773) მიაჩნიათ შედარებით ორიგინალურად. დამასკელი გადმოსცემს 103 ერესის ისტორიას და თავისებურებებს. იგი თვლის, რომ წვალებათა წარმომშობი ძირითადი საწყისი ოთხგვარია: ბარბარიზმი, სკვითიზმი, ელინიზმი და იუდაიზმი. ბარბარიზმი წარმოიშვა ადამის დროიდან და გრძელდებოდა ნოეს დრომდე. ბარბარიზმი იმიტომ ეწოდებოდა, რომ მაშინ ადამიანებს არ ჰქონდათ საერთო კანონი, ყველა თავისი კანონით მოქმედებდა. სკვითიზმი მომდინარეობს ნოეს დროიდან ვიდრე ბაბილონის გოდოლის დამხობამდე და შემდგომ რაგაჟას დრომდე. ელინიზმი დაიწყო სერუგის დროს. მისთვის დამახასიათებელი იყო კერპთაყვანისმცემლობა. პირველად გამოხატავდნენ ტირანებს და სასწაულმოქმედებს, ხოლო აბრამის მამის თარას დროიდან თაყვანს სცემდნენ წინაპრებს. ამ რელიგიის პირველი მიმდევარნი იყვნენ ეგვიპტელები, ბაბილონელები, ფრიგიელები და ფინიკიელები. კეკროფსის დროს ეს რელიგია გადაეიდა ელინებში. გაცილებით გვიან შეიქმნა კულტი კრონოსის და რეასი, ზევსის, აპოლონისა და სხვა. ბოლოს ელინიზმი გადაიზარდა მწვალებლობაში, როგორიც არის მოძღვრება პითაგორელთა, სტოიკოსების, პლატონიკებისა და ეპიკურეელებისა. იუდა-

[26] ხელნაწ. ინსტ. A ფონდი, № 24, გვ. 39, r-v. უკანასკნელი წინადადება არ აქვს ნათარგმნი არსენს. ხოლო დედანში იგი ოდნავ განსხვავებულია ეფრემის თარგმანისგანაც: πρὸς δὲ καὶ φυσικὴ ἀνάγκη μονάδα εἶναι διάδος ἀρχήν (ბუნების წესით ერთობა საწყისია ორობისა). ეს არის ψευδედიონისე არეოპაგელის დებულება („საღმრთოთა სახელთათჳს", PG, t. III, col. 820, 841).

[27] თ. ჟორდანია, ქრონიკები, I, გვ. 216.

ი'ხმი დაიწყო აბრამის დროიდან. მისთვის დამახასიათებელია წინადაცვეთა. სახელწოდება მოდის იუდასგან, იაკობის მეოთხე შვილისაგან.

შემდეგ ავტორი განმარტავს ელინთა მწვალებლობას:

ა) პითაგორელნი ანუ პერიპატოელნი. პითაგორა ასწავლიდა, რომ ნება არ მიეცათ მსხვერპლშეწირვისა, ეჭამათ ცოცხალი არსებანი, დაელიათ ღვინო. ამტკიცებდა, რომ მთვარეზე და მის ზემოთ ყოველივე უკვდავია, ქვემოთ კი ყოველივე მოკვდავი, შესაძლებლად მიაჩნდა სულთა გადასახლება ეროი სხეულიდან მეორეში, ცხოველთა სხეულშიც კი. ასწავლიდა ვარჯიშს ხუთი წლის განმავლობაში სიჩუმის დასაცავად. თავის თავს ღმერთად თვლიდა.

ბ) პლატონიკოსები თვლიდნენ, რომ არსებობს ღმერთი, მატერია, ფორმა და სამყარო – სხეულებრივი და შექმნილი. ხოლო სული არ არის შექმნილი, უკვდავია და ღვთაებრივი. მასში სამი ნაწილია: გონებრივი, გრძნობადი და ნებელობითი. პლატონი ასწავლიდა, რომ ცოლები ყველას საერთო ჰყოლოდა და ვისაც ვისთან სურდა ეცხოვრა. შესაძლებლად მიაჩნდა სულის გადასახლება ცხოველებშიც კი. თვლიდა, რომ მრავალი ღმერთი წარმოშობილია ერთისაგან.

გ) სტოიკოსები თვლიან, რომ გრძნობადი სამყარო არის ღმერთი, ხოლო ყოველი არსებული ღმერთის სხეულია, მნათობნი – თვალები. ხორცი იღუპება, ხოლო სულები გადადიან სხეულიდან სხეულში.

დ) ეპიკურელნი ფიქრობენ, რომ ყოველი საგნის საწყისი არის განუყოფელი ნაწილაკი – ატომი. მათი აზრით, ღმერთი არ მართავს სამყაროს.

შემდეგ ავტორი ლაპარაკობს იუდეველთა წრეში წარმოშობილი სამარიტიზმის ოთხ სახეობაზე (გორთინები, სევუები, ესინები, დოსითეველნი). მაგალითად, დოსითეველებზე ავტორი ამბობს, რომ ისინი აღიარებენ მოსეს 5 წიგნს, თავს იკავებენ ცოცხალ არსებათა ჭამისაგან, მუდმივად მარხულობენ, ინახავენ ქალწულობას და სხვა.

იუდეველთ, ავტორის აზრით, შეიდი შეცოდება აქვთ, ესენი არიან კანონისტები, ფარისეველნი, სადუკეველნი, იმერობაპტისტები, ოსინები, ნაზარეველნი, იროდიანები (რომელნიც ქრისტეს ელოდნენ იროდის სახით).

დავასახელებთ კიდევ რამდენიმე ერესს, რომლებზედაც ლაპარაკია ამ თხზულებაში.

ა) კარპოკრატელნი ამტკიცებენ, რომ თუ გინდა ცხოვნდე, ეშმაკების საქმეც უნდა აკეთო და ანგელოსებისაცო.

ბ) ვალენტინელნი უარყოფდნენ ხორცის აღდგომას და ძველ აღთქმას, ქრისტეზე კი ამბობდნენ, რომ მან მოიტანა თავისი გვამი ზეციდან და გაიარა მარიამის სხეულში, როგორც მილში.

გ) მარკიონიტების სახელი წარმოდგება მარკიონიდან, რომელიც ეპისკოპოსი იყო პონტოში. იქ ქალიშვილი გააუპატიურა და რომში გაიქცა. მისი აზრით, არსებობდა სამი საწყისი: კეთილი, სამართლიანი და ბოროტი. ერთმანეთს უპირისპირებდა ძველსა და ახალ აღთქმას. მარკიონიტების აზრით, მონათვლა რამდენჯერმე შეიძლება (ყოველი მორიგი შეცოდების შემდეგ). მონათვლის უფლება აქვთ ქალებსაც.

დ) აპელისელნი აღიარებენ ერთ საწყის ღმერთს, რომელმაც შეჰქმნა მეორე ღმერთი. მეორე ღმერთი ბოროტი გამოდგა და გაბრაზებულმა შეჰქმნა სამყარო.

ე) ადამელნი იმით გამოირჩევიან, რომ ქალები და კაცები ერთად ტიტველნი ლოცულობენ.

ვ) ვალისიელებს ჩვეულებად აქვთ სტუმრების კასტრაცია.

ზ) პაულიკიანელნი ამტკიცებენ, რომ ქრისტე არსებობს მხოლოდ მარიამის მეშვეობით.

თ) მანიქეველნი არიან სპარსელი მანესის მოწაფენი. ისინი ქრისტეს თელიან მოჩვენებად, აღმერთებენ მზეს და მთვარეს, ლოცულობენ ვარსკვლავებზე, ძალებზე და დემონებზე. მათი აზრით, არის მარადარსებული ორი საწყისი – კეთილი და ბოროტი.

თ) არიანელთ ღვთის ძე მიაჩნიათ ქმნილებად, ხოლო სულიწმიდა ქმნილების ქმნილებად. მათი აზრით, ქრისტემ მარიამისაგან მიიღო მხოლოდ ხორცი და არა სული.

ი) ჰელიოტროპიტები ადიდებენ ჰელიოტროპიტულ მცენარეებს (მზესუმზირა) და მათი მოძრაობა მზისკენ მიაჩნიათ რაღაც შინაგანი ძალის გამოვლინებად.

ია) მონოფიზიტების ბელადები არიან: თეოდოსი ალექსანდრიელი, იაკობ სირიელი (იაკობიტები), მათ მოძღვრებასვე იცავენ: სეეროსი, „ანტიოქელთა დამღუპველი", იოანე ტრითეისტი. ამის შემდეგ დამასკელი დაწვრილებით განიხილავს მონოფიზიტთა მოძღვრებას.

ჩვენ აქ არ ჩამოგვითვლია ყველა ერესი, რომელთაც ეხება დამასკელი თავის თხ'ხულებაში, მაგრამ, ვფიქრობთ, დასახელებული მაგალითები საკმარისია Πηγή-ს ამ ნაწილის შინაარსის გასათვალისწინებლად.

3. **Გარდამოცემაჲ უცილობელი მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისაჲ** (PG, t. 94, col. 789-1228). Πηγή-ს მესამე, ძირითადი ნაწილი მოცულობით თითქმის ორჯერ აღემატება წინა ორ ნაწილს, ერთად აღებულს. იგი შედგება 100 თავისაგან. ახალი დროის გამოცემებში და თარგმანებში შინაარსობლივი თვალსაზრისით ეს თხზულება დაყოფილია 4 წიგნად, მაგრამ ასეთი დაყოფა არ ახასიათებს არცერთ ძველ თარგმანს, არც ლათინურს, არც ქართულს და, რაც მთავარია, მას მხარს არ უჭერს არცერთი ბერძნული ნუსხა, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ერთ ბერძნულ ხელნაწერს (Regius, n. 3445), რომელიც თხზულებას ჰყოფს ორ ნაწილად; Περὶ τῆς θεολογίας და Περὶ τῆς οἰκονομίας.[28] არ არის ეს თხზულება წიგნებად დაყოფილი არც პირველ ბერძნულ გამოცემაში, რომელიც განხორციელდა 1531 წელს.

„გარდამოცემასთან" დაკავშირებულ ისტორიულ-ფილოლოგიურ საკითხებს ჩვენ, ცხადია, კვლავ დავუბრუნდებით, ამჟამად კი მოკლედ გადმოვცემთ თხზულების შინაარსს.

იოანე დამასკელი აფრთხილებს მკითხველებს, რომ ღმერთი მიუწვდომელია, ამიტომ არ არის საჭირო ამაო ძიება მისი რაობისა და იმის კვლევა, რაც წინასწარ არ არის მოცემული მოციქულთა, მახარებელთა, წინასწარმეტყველთა მიერ. ღმერთმა მათი საშუალებით თვითონვე გამოგვიცხადა, რასაც გავიგებდით ჩვენ და ამიტომ მის მიერ მოცემულ საზღვარს ნუ გარდავხდებითო. შემდეგ აეტორი ამტკიცებს, რომ არსებობს ღმერთი, რომელმაც შექმნა სამყარო, რომ ღმერთი მხოლოდ ერთია და არა მრავალი. ღმერთი არ არის უსიტყველი, არამედ მას აქვს სიტყვა, მაგრამ არა ჩვენსავით „ჰაერად განბნეადი", არამედ გვამოვანი, ცხოველი და სრული. ასევე სულიწმიდა როდი არის აღმომფშვინვარი ჰაერი, არამედ მამისგან „გამოვალს" და ძისა და სიტყვისა შორის განისვენებს. აეტორი ეხება „წმიდა სამების" საკითხს, საღმრთო ბუნების თვისებებს და სხვა. შემდეგ დამასკელი განმარტავს ბიბლიური კოსმოგონიის საკითხებს, აგრეთვე იძლევა ასტრონომიულ, გეოგრაფიულ და სხვა ხასიათის ცნობებს. ასეთია, მაგალითად,

[28] PG, t. 94, 781-782.

თავები: ნათლისათჳს, და ცეცხლისა, და მნათობთა, მზისათჳს, და მთოვარისა და ვარსკულაჲთა (21), ჰაერისათჳს და ქართა (22), წყალთაჲს (23), ქუეყანისა და ქუეყანისგანთაჲს (24) და სხეა. აქეა, მაგალითად, გადმოცემული მზისა და მთჳარის დაბნელების მიზეზები:

„აწ უკუე მიზეზ მზისა მოკლებისა არს მთოვარისა იგი გუამი, რომელი იგი ვითარცა შუაჲ კედელი რაჲმე უჩრდილობს და არა უტეეებნ მას მოცემად ჩუენდა ნათლისა. რამეთუ რაოდენ-ჟამცა იპოეოს გუამი მთოვარისაჲ დამფარეელად მზისა, ესოდენცა იქმნების მოკლებაჲ იგი მზისაჲ. ხოლო უკუეთუ უმცირეს არს გუამი მთოვარისაჲ მზისასა და ვითარ დაჰფარაეს მას, ესე ნუ გიკჳრს. რამეთუ თჳთ მზე ვიეთმე მიერ თქუმულ არს, ვითარმედ მრაჲალ ნაწილად უფროჲს არს ქუეყანისასა, ხოლო წმიდანი მამანი სწორად ქუეყანისა იტყჳან მას. და ესეეითარსა მას სიდიდითა მრაჲალგჳის ანუ მცირე ღრუბელი, გინა მცირე ბორცჳ ანუ ზღუდე დამფარეელ ექმნის".[29]

აქ საინტერესოა ის გარემოება, რომ იოანე დამასკელი ითჲალისწინებს მისი დროის ასტრონომიულ ცოდნას, მიუხედაჲად იმისა, თუ ვის ეკუთვნის ეს აზრი. რომ მზე დედამიწაზე გაცილებით დიდია, ეს უთქჳამთ „ვიეთმე" ასტრონომებს, ხოლო „წმიდა მამანი" თელიან, რომ ის დედამიწის ტოლია. ამ შემთხეეაში დამასკელი კი არ ეყრდნობა ეკლესიის „მამათა" ავტორიტეტს, არამედ მათ უპირისპირებს ვინმე სხვა ასტრონომებს და არ უარყოფს მათ მოსაზრებას. ეს თავისთავად უკვე პროგრესული მოელენაა მაშინდელ პირობებში.

იოანე დამასკელს, ცხადია, ზეცა სფეროსებურად წარმოედგინა და მის დასახასიათებლად გამოუყენებია მათემატიკის კარგი ცოდნა. კერძოდ, იგი თელის, რომ ცის სფერო 360 გრადუსად იყოფა, რომელთაგან 180 გრადუსი მოდის ცის კამარაზე, დედამიწას რომ თავს ადგას:

„აქუს უკუე ცასა ნაწილები სამას სამეოცი. ზეშთა ქუეყანისასა მას კერძოსა კამარისასა – ნაწილი ასოთხმეოცი და სხუასა მას კერძოსა კამარისა, ქუეშე-კერძო ქუეყანისასა – ნაწილი ასოთხმეოცი".[30]

იოანე დამასკელმა არა თუ ის იცის, რომ მზე დედამიწაზე ბეერად დიდია, არამედ ისიც იცის, რომ დედამიწა მრგუალია და არ უარყოფს ამას, მხოლოდ აღნიშნავს, რომ როგორიც არ უნდა იყოს, იგი ცაზე უფრო მცირეაო:

„ხოლო ეიეთნიმე იტყჳან ქუეყანასა მრგულის სახედ და სხუანი მოთხჳითად. გარნა ყოეელსაეე ზედა, ეითარცა არს, ფრიად რაჲმე უმცროჲს არს იგი ზეცისასა".[31]

საინტერესოა „გარდამოცემის" 26-ე და შემდგომი თავები, სადაც იოანე დამასკელი მსჯელობს ადამიანის ბუნებაზე: „აციისათჳს, გულის-სათქუმელთათჳს, მწუხარებისათჳს, შიშისათჳს, გულისწყრომისათჳს, ოცნებითისათჳს, გრძნობისათჳს, მოგონებითისათჳს, მოჴსენებითისათჳს, სიტყჳსათჳს მოგონებულისა და სიტყჳსა აღმოთქუმულისა, ენებისათჳს და მოქმედებისა, მოქმედებისათჳს, ნებსითისათჳს და უნებლიეთისა და სხეა.

საინტერესოა ის გარემოება, რომ იოანე დამასკელმა კარგად იცის, რომ არა გრძნობის ორგანოები აღიქვამენ გარეშე გაღიზიანებას, არამედ გადასცემენ ხოლმე სიგნალებს ტვინს. ეფრემ მცირის თარგმანში ეკითხულობთ:

„მეოთხე საგრძნობელი არს გემოჲს ხილვაჲ, რომელი ესე ბალღამთა შესაწევნელ იქმნის გრძნობადობითა, ხოლო საცნობელ და ორღანო ამის გრძნობისა არს ენაჲ, ესე იგი არს უმრაელესი კერძოჲ ენისაჲ, რომელ არს ზედა-

[29] ეფრემ მცირის თარგმ. A 24, გვ. 59 r, სვ. II.
[30] Op. cit, 60 r, I.
[31] Op. cit. 62 v, II.

კერძოდ და მწუერვალი მისი, რომელსა ეიეთმე უწოდეს ურანისკონ და ამათ შინა არს ნესტყ შთამომავალი უშინაგანესით თავისაით განვრცელებული, რომელი იგი მოუთხრობს სამთაეროსა თაეისასა".[32]

არსენ იყალთოელის თარგმანში წერია:

„გრძნობაჲ უკუე არს სასმენელიცა... ხოლო ორღანო მისსა არს ტუნით-გამონი იგი ლბილნი ძარღუნი და შემზადებულებაჲ ყურთაჲ", ხოლო ცოტა ქვემოთ ეკითხულობთ უფრო საყურადღებო აზრს: „გრძნობაჲ არს ყნოსაჲცა, რომელი იქმნების ცხურთა მიერ, „რომელნი აღაელენენ ორთქლთა (დედანში: სუნს) ტუნისა მიმართ. ხოლო წიაღ-ჴდების კიდეთა მიმართ წინა-კერძოთა წიაღთა ტუნისა ეზოთაჲსა. ხოლო არს იგი მგრძნობელობითი ორთქლთაჲ".[33]

საინტერესოა „გარდამოცემის" ის ნაწილი, სადაც ავტორი ეხება მისი მოძღვრებისათვის მეტად საჩოთირო საკითხს, კერძოდ, ადამიანის ნებისყოფის თავისუფლების საკითხს. მან კარგად იცის, რომ ადამიანი თვითონ განაგებს საკუთარ მოქმედებას, საკუთარ ნაბიჯს. იგი არ ელოდება გარედან ძალდატანებას, მისი ნებისყოფა ყოველგვარი გარეშე ძალისაგან თავისუფალია, იქცევა ისე, როგორც მას სურს და არა ისე, როგორც ღმერთს ესიამოვნება. დამასკელი გრძნობს, რომ ამ კითხვაზე პასუხის გაუცემლად შეუძლებელია კაცმა ირწმუნოს ღვთის ყოვლისშემძლეობა. თუ ღმერთმა ყოველივე წინასწარ იცის, თუ, რაც სურს, ყველაფერს წინასწარ განაგებს, მაშ, რატომ ხდება, რომ ადამიანები ხშირად სჩადიან ღვთის საწინააღმდეგო საქმეებს? განა ღმერთს უნდა, რომ ადამიანებმა ჩაიდინონ შეცოდება? ღმერთს ეს არ შეიძლება უნდოდეს, რადგან ღმერთი კეთილია, კეთილს კი არ შეიძლება ბოროტი უნდოდეს, მაშ, რატომ არ წარმართავს ღმერთი ადამიანის ნებისყოფას თავისი სურვილისამებრ? იოანე დამასკელი უპასუხებს, რომ ღმერთს სურდა შეექმნა ადამიანი თავის „ხატად", ხოლო ღვთის ხატი უნდა ყოფილიყო სიტყვიერი და გონიერი, თვითმფლობელი და არა პირუტყვი და უგნური. ამიტომ არის, რომ უტყვი ცხოველი არც იქებს და არც იძაგებს, მას არც კეთილს ქმნა შეუძლია, არც ბოროტისა, ხოლო ადამიანი იქებს კიდეც და იძაგებს. რაკი ღმერთმა თავის „ხატად" შეჰქმნა ადამიანი, მისცა კიდეც მას ნებისყოფის თავისუფლება. ასევე შეჰქმნა მან ანგელოსიც. ღმერთი კეთილის საწყისია, ამიტომ ანგელოსთა და კაცთა ბუნება არსებითად კეთილია, მაგრამ ანგელოსმა უღალატა თავის კეთილ ბუნებას და იქცა ეშმაკად. ასევე, როცა ადამიანი ბოროტ საქმეს სჩადის, ღალატობს თავის ბუნებითს თვისებას და მიდრეკება ეშმაკისაკენ. ეფრემ მცირის თარგმანში ეკითხულობთ:

„აწ უკუე პირველი იგი კაცი წულად დაჰბადა დამბადებელმან და მისცა მას საღმრთოჲსა მისგან მადლისა თუსისა და ზიარ თავისა თუსისა ამით ჯერითა შექმნა იგი, რაჟამს ცხოველთა სახელისდებაჲ მას აღმოათქუშია (sic) და, ვითარცა სამონოდ მისსა მოცემულთა ზედა მეუფებრ განმგებელ-ყო, რამეთუ ვინაჲთგან ხატად ღმრთისა სიტყუერად და საცნაურად შეიქმნა იგი, ამისთჳსცა ჯეროვნითა განგებითა ქუეყნისათა მთაერობაჲ ჴელთ უდეა მას ზოგადმან მან ყოველთა დამბადებელმან და მეუფემან".

„ხოლო ვინაჲთგან უწყოდა ყოელისაეე წინაჲსწარ მეცნიერმან ღმერთმან, ვითარმედ გარდამაეალ მცნებისა იქმნების კაცი, ხრწნილებასა შთაეარდების, ამისთჳსცა მისგანვე შექმნა დედალიცა შესაწეენელად მისთჳს" (A 24, 78 v, I-II).

შემდგომ, როცა ადამიანმა ცოდვა ჩაიდინა, ღმერთი მისი სულის სახსნელად განკაცდა, იშვა მარიამისაგან მარადქალწულისა და „ენება კაცობრივი მითვალა". დამასკელი განმარტავს ღვთისმშობლის მიერ ქრისტეს მუცლადღებას, ლაპარა-

[32] იქვე. გვ. 68 v, II, 69r, I.
[33] S - 1463, 71 v, II.

კობს ქრისტეს ორი ბუნების შესახებ, ეკამათება მონოფიზიტებს და ამტკიცებს, რომ თუ ქრისტეს ერთი ბუნება ჰქონდა, იგი უნდა ყოფილიყო ან მხოლოდ ღმერთი ან მხოლოდ კაცი.

„ხოლო იტყოდიან თუ ქრისტესა ერთ ბუნებად, მარტიელად სადმე თქუან იგი და ესრეთ ანუ შიშულად ღმერთად აღიარონ და საოცარ-ყონ განკაცებაჲ მისი, ანუ ლიტონად კაცად ქადაგონ წვალებისაებრ ნისტორისსა. და სადაღა იყოს სრული ღმრთეებითა და კაცებითა?“ (A 24, 81 v, II).

ღმერთის ბუნების შესახებ ლაპარაკია „გარდამოცემის“ შემდეგ თავებში: ორთა ბუნებათათჳს (47), სახისათჳს ურთიერთას მიცემისა (48), რიცხჳსათჳს ორთა ბუნებათაჲსა (49), ეითარმედ ყოველი საღმრთოჲ ბუნებაჲ ერთისა მის გუამისაჲ მიერ მხოლოდ-შობილისა ძისა სრულებით შეერთა ყოველსა კაცობრიესა ბუნებასა და არა კერძოჲ – კერძოსა (50), ერთისა მისთჳს გუამისა სიტყჳსა ღმრთისა (51), მათდა მიმართ, რომელნი იტყჳან, ეითარმედ რაოდენობად აღიყჳანებიან ბუნებანი ქრისტესნი შეკრებითისა, ან განსაზღერებულისაგან (52), წინა-განწყობაჲ მათი, რომელნი იტყჳან, ეითარმედ არა არს ბუნებაჲ უგუამოჲ (53), სამწჳიდა-არსობისათჳს (54), სახესა და განუკუეთელსა შინა ხილულისა ბუნებისათჳს და განყოფილებისა და შეერთებისა და განჭორციელებისათჳს და ეითარ გულისჴმაიყოფების ერთი ბუნებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ განჭორციელებული (55) და სხჳა.

შემდეგ ავტორი განმარტავს ღმრთისმშობლის მარადქალწულობის საკითხს. წინააღმდეგ ანტიდიკომარიანიტების მწვალებლობისა, რომელნიც ამტკიცებდნენ, რომ ქრისტეშობის შემდეგ მარიამი ქალწულად აღარ დარჩენილა, არამედ იოსებთან ცხოვრობდაო, დამასკელი ღეთისმშობელს მარადქალწულად თელის. ამაჱე დროს იგი უარყოფს სოლინარის მოძღერებას (Πηγή-ს ნაწილში „წვალებათათჳს“ დამასკელი ამ მწვალებლობას ვალენტინელთა ერესს უწოდებს: PG, 697), რომელიც ამტკიცებდა, რომ ქრისტემ თავისი გუამი ზეციდან მოიტანა და მარიამი გამოიყენა როგორც მილიო:

„არა ზეცით გარდამომღებელი ჴორცთაჲ და ეითარცა სოლინარით, ეგრეთ განმვლელი მის შორის, არამედ თანა-არსთა ჩუენთა ჴორცთა მიმღებელი მისგან“ (A 24, 90 r, I).

ჩვენ აღარ შეეჩერდებით სხჳა დოგმებზე, რომელთაც ავტორი გადმოსცემს 57-76 თავებში, მხოლოდ გამოვყოფთ რამდენიმე შემდგომ თავს, სადაც დამასკელი უპასუხებს ზოგიერთ კითხვას, რომელიც ბუნებრივია, იბადება არა ლოგიკური, არამედ რწმენის ნიადაგზე აგებული ქრისტიანული მოძღერების გაცნობის დროს. აქ საკმარისია მხოლოდ ჩამოვთვალოთ ეს კითხვები, რომელნიც იოანე დამასკელს თავების სათაურში მოუქცევია: მათდაჱე მიმართ, რომელნი იტყჳან კითხვით, ეითარმედ უკუეთუ ორ-ბუნებაჲ არს ქრისტე, ნუუკუე აგებულიცა იგი ბუნებაჲ მისი აუგებელსაჱე თანა იმსახურების, ანუ თაყუანის-იცემებისა? ანუ ერთი ოდენ ბუნებაჲ თაყუანის-იცემების და ერთი თაყუანის-უცემელ არს? (76), თუ რაჲსათჳს ძე ღმრთისაჲ განკაცნა და არა მამაჲ, ანუ სული წმიდაჲ და რაჲ წარჰმართა ძემან განჭორციელებითა თჳსითა (77), მათდა მიმართ, რომელნი იკითხვიდენ, ეითარმედ გუამი უფლისაჲ აგებული არს, ანუ აუგებელი? (78), თუ ოდეს ეწოდა ქრისტე (79), მათდა მიმართ, რომელნი იკითხვიდენ, ეითარმედ ორი ბუნებაჲ შჳა-მე-ა წმიდამან ღმრისმშობელმან, ანუ ორი ბუნებაჲ დამოეკიდა-ა ძელსა? (80) და სხჳა. სანიმუშოდ მოვიყჳანთ მხოლოდ ერთ პასუხს. იოანე დამასკელი ასე ამტკიცებს დოგმას იმის შესახებ, რომ განკაცდა ძე ღმრთისა და არა მამა ან სულიწმიდა:

„მამაჲ მამაჲ არს და არა ძე. ძე ძე არს და არა მამაჲ. სული წმიდაჲ სული წმიდაჲ არს და არა მამა, არცა ძე. რამეთუ თჳთებაჲ შეუცვალებელ არს.

და ვითარ იყოს, თუთება შეირყეოდის თუ და მიმოიცვალებოდის? ამისათუსცა ძე ღმრთისაჲ ძე კაცისა იქმნა, რათა თუთებაჲ უცვალებელად ეგოს, რამეთუ ძე ღმრთისაჲ იყო და ძე კაცისა იქმნა“ (A 24, 108 v, II). თუ განკაცდებოდა მამა, იგი უნდა გამხდარიყო ძე (კაცისა), მაშასადამე, უნდა შეცვლოდა თვისება. ამიტომ ძე ღვთისა იქცა ძედ კაცისაო.

თანდათანობით უახლოვდება იოანე დამასკელი ქრისტიანული სარწმუნოების ძირითად საკითხს, ძირითად მიზანს, იგი გადმოსცემს ნათლისღების საკითხს, ღვთისმშობლის გენეოლოგიას, ხატთა მნიშვნელობის საკითხს, ამტკიცებს, რომ ღმერთი არ არის ბოროტების მიზეზი და რომ მისი განკაცება მოხდა ადამიანთა სულის საცხოვნებლად. თხზულების უკანასკნელი თავია „აღდგომისათუს მკუდართაჲსა“, რომელშიც ავტორი ცდილობს დახატოს სურათი ადამიანთა ხსნისა, რომელიც უფლის ნებით ხდება.

„ამიერვე უკუე ირწმუნე აღდგომისათუსცა მკუდართაჲსა, ვითარმედ საღმრთოჲთა ნებითა და წამის-ყოფითა იქმნების, რომელსა იგი ნებებასაცე თანა აქუს ძალიცა. რამეთუ მის მიერ აღედგებით კუალად სულითა და ჴორც[ით]ა შეერთებულნი, უხრწნელ-ქმნილნი და აღმძურცელნი (sic) ხრწნილებისანი და წარმოდგებით წინაშე საშინელსა მას საყდარსა ქრისტესსა. მაშინ მიეცეს ეშმაკი და მის თანა ძალნი მისნი და კაცი იგი მათი, რომელ არს ანტიქრისტე, უღმრთოთა თანა და ცოდვილთა ცეცხლსა საუკუნესა. არა ნიუთიერსა, ვითარ ესე არს ჩუენ შორის მყოფი ესე ცეცხლი, არამედ ეგევითარსა, ვითარი უწყის ღმერთმან. ხოლო კეთილის მოქმედნი გამობრწყინდენ, ვითარცა მზე ანგელოზთა თანა ცხორებასა საუკუნესა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს თანა, ხედვიდენ მას და იხილებოდენ და დაუსრულებელსა შუებასა მოისთულებდენ მის მიერ“ (A 24, 137 v, II).

ამ აზრის გაცხადებას ემსახურება იოანე დამასკელის მთელი „წყაროჲ ცოდნისა“. ფილოსოფიური შესავალი დაწერილია იმისათვის, რომ დააზუსტოს თეოლოგიური ტერმინები ანტიკური ლოგიკის და ფილოსოფიის გამოყენებით, ისტორიული შესავალი დაიწერა იმისათვის, რათა ორთოდოქსალური ქრისტიანული სარწმუნოებისაგან გამოჰყოს ის მრავალი რელიგია და სექტა, რომელიც მის დრომდე არსებობდა მისთვის ცნობილ მსოფლიოს ნაწილში. ხოლო შემდეგ ნაწილში, „გარდამოცემაში“ ავტორი თანდათანობით აეითარებს ქრისტიანულ დოგმებს და მიჰყავს მორწმუნენი ჭეშმარიტებამდე. უნდა ითქვას, რომ კომპოზიციის თვალსაზრისით იოანე დამასკელის „წყაროჲ ცოდნისა“ შუა საუკუნეების ერთ-ერთ ყველაზე მკაფიო თხზულებას წარმოადგენს, რაც შეეხება ლოგიკურ მსჯელობას, ავტორი დასაწყისშივე აცხადებს, რომ არსებობს საკითხები, რომელთა დამტკიცება არ შეიძლება, ისინი მხოლოდ უნდა ვირწმუნოთო.

ისტორიული თვალსაზრისით იოანე დამასკელის „წყაროჲ ცოდნისა“ იყო მნიშვნელოვანი მოვლენა მეცნიერებისა და ლიტერატურის დარგში. პატივი უნდა ვცეთ ჩვენს წინაპრებს, რომელთათვის ეს წიგნი საყვარელი სამაგიდო წიგნი იყო და თუკი გვსურს წარმოდგენა ვიქონიოთ შორეული წარსულის აზროვნების ისტორიაზე, უნდა შევისწავლოთ კიდეც ის წყაროები, რომელთა გათვალისწინებით იქმნებოდა სიტყვაკაზმული მწერლობა. ჩვენს წინაპრებს სწამდათ ასე მოწოდებული სიბრძნე და არ შეგვიძლია ამას ანგარიში არ გაეუწიოთ. ჩვენ ვალდებულნი ვართ გაეითვალისწინოთ „გარდამოცემა“, როგორც ხელის შემწყობი აზროვნების განვითარებისა. უნდა ვიცოდეთ კულტურის ისტორიის ამა თუ იმ მოვლენის როგორც ხელისშემწყობი ისევე ხელისშემშლელი პირობები. ამიტომ ვერ მივიჩნევთ ნორმალურ მოვლენად იმას, რომ ვსწავლობთ ძველ ქართულ მწერლობას, სასულიერო ლიტერატურას ისე, რომ არ ეითვალისწინებთ მის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წყაროს – იოანე დამასკელის „გარდამოცემას“, რომელიც

სამი შესანიშნავი მთარგმნელის (ექვთიმე ათონელის, ეფრემ მცირისა და არსენ იყალთოელის) მეშვეობით შემორჩენია ჩვენს მწერლობას. საჭირო და დასაშურებელია ამ შესანიშნავი ძეგლის არა მარტო გამოცემა, არამედ მასთან დაკავშირებული ისტორიულ-ფილოლოგიური საკითხების გამოკვლევაც. თავი რომ დავანებოთ იმ მდიდარ ლექსიკას, მეტად საინტერესო ენობრივ მონაცემებს, რომელნიც დაუცავს ჩვენს ძეგლებს ქართული ენის ისტორიის გასათვალისწინებლად, მდიდარ ფილოსოფიურ ტერმინოლოგიას, ძეგლი საინტერესოა, პირველყოველისა, იმით, რომ მასზე იზრდებოდნენ ჩვენი სახელოვანი მწერლები და მისი გაელენა თავს იჩენდა მათ შემოქმედებაშიც.

„გარდამოცემის" ბერძნული დედანი

იოანე დამასკელის „გარდამოცემას" წინ უსწრებდა ქრისტიანული დოგმების სისტემატიზაციის რამდენიმე ცდა. რა თქმა უნდა, იოანე დამასკელი იცნობდა კიდეც ზოგ მათგანს, მაგრამ „გარდამოცემის" წყაროები ამით არ ამოიწურება. ჩვენ ამ საკითხზე ცალკე შეეჩერდებით, ახლა კი აღვნიშნავთ ზოგ ისეთ თხზულებას, რომლებშიც, მართალია, ქრისტიანული დოგმები არ იყო გამოყოფილი ეგზეგეტიკური, ფილოსოფიური, მორალისტური, ისტორიული საკითხებიდან და ხშირად ან მხოლოდ დოგმების ჩამოთვლას, ან მხოლოდ დიდაქტიკას შეიცავდნენ, მაგრამ მაინც ეს ავტორები უნდა ჩაითვალონ იოანე დამასკელის წინამორბედებად. დავასახელებთ ზოგ მათგანს: კლიმენტი ალექსანდრიელის „სტრომატები", ორიგენეს „საწყისთათვის", გრიგოლ ნოსელის „სიტყვები", რომლებშიც განმარტებული იყო „სულიწმიდა", „განკაცება", „ნათლისღება". „ეექარისტია" და სხვა, თეოდორიტეს ხუთი წიგნი მწვალებელთა წინააღმდეგ, ავგუსტინეს De doctrina christiana და De civitate Dei, ფულგენციუსის „რწმენის ან ნამდვილი სარწმუნოების წესების შესახებ" (De fide seu de regula verae fidei), იულიუს აფრიკელის „საღმრთო კანონთა ნაწილებისათვის" (De partibus divinae legis) და სხვანი.[34]

იოანე დამასკელის თხზულებებმა ჩვენამდე მრავალი ნუსხით მოაღწია. F. Dölger-ი ასახელებს 250 ნუსხას, რომელთაც მისი თხზულებები დაუცავთ, აქედან 60 ნუსხა შეიცავს იოანე დამასკელის ძირითად თხზულებას (Hauptwerk) Πηγὴ γνώσεως-ს.[35] Migne-ის გამოცემაში დასახელებულია ნუსხები, რომლებიც დაცულია სხვადასხვა სიძველეთსაცავში: სორბონის, დუბლინის, პარიზის საჯარო ბიბლიოთეკის, ვენეციის მარკოზის ბიბლიოთეკის (Marcian. LXXXIII, pag. 170 et 488, ხელნ. CXXXIX, CCCCXCVIII), ფლორენციის ბიბლიოთეკის (p. 97-9), მილანის ამბროსი მედიოლანელის ბიბლიოთეკის, ვენეციის კონტარინის ბიბლიოთეკის, რომის ბასილის მონასტრისა და კრიპტა ფერატას ლავრის, ვენეციის იულიუს იუსტინიანის ბიბლიოთეკის, ვენეციის მელეციუს ტიპალდის ბიბლიოთეკის, პარიზის, ბრატისლავის, მოსკოვის (სინოდის ბიბლიოთეკა) და სხვა.[36]

იოანე დამასკელის „გარდამოცემა" ადრეულ ხანებშივე ითარგმნა მსოფლიოს სხვადასხვა ენაზე. უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ამ თხზულების ლათინურ თარგმანებს წინ უსწრებს არაბული, ქართული და სლავური თარგმანები.

---

[34] დაწვრილებით ამ საკითხზე იხ. А. Спасский, История догматических движений в эпоху вселенских соборов (в связи с философскими учениями того времени), т. I, Тринитарный вопрос. Изд. второе, 1914; Филарет, Историческое учение об отцах церкви, т. I, СПБ, 1859.

[35] F. Dölger, Die Iohannes-Damaskenos-Ausgabe des Byzantinischen Instituts Scheyern, ჟურნ. „Byzantion–, tome XX, Bruxelles, 1950, გვ. 305.

[36] PG, t. 94, col. 13-14.

არაბულ ენაზე თარგმნილია იოანე დამასკელის თითქმის ყველა თხზულება XI საუკუნეში.[37] უფრო ადრე, X საუკუნე'ში ბულგარეთის ეგსარქოსმა იოანემ სლავურად თარგმნა „გარდამოცემა".[38] ლათინურ თარგმანს წინ უსწრებს აგრეთვე ქართული თარგმანები, რომელთაგან ადრინდელი, ექვთიმესეული თავისუფალი თარგმანი შესრულდა XI საუკუნის პირველ მეოთხედამდე, ყოველ შემთხვევაში, არა უადრეს 975-7 წწ. (როცა ექვთიმემ დაიწყო მთარგმნელობითი მოღვაწეობა) და არა უგვიანეს 1028 წლისა (ექვთიმეს გარდაცვალების წელი).[39]

პირველი ლათინური თარგმანი შესრულდა პაპის ევგენიუს III-ის ბრძანებით, რა თქმა უნდა, არა უგვიანეს 1164 წლისა (როცა გარდაიცვალა მთარგმნელი პეტრე ლომბარდი), უფრო ზუსტად, ევგენიუს III-ის პაპობის დროს (1144-1153). იგი წარმოადგენს „გარდამოცემის" შემოკლებულ თარგმანს. 1512 წელს პარიზში გამოიცა „გარდამოცემის" ლათინური თარგმანი (ბერძნული ტექსტის პირველ გამოცემამდე 19 წლით ადრე). 1535 წელს გამოვიდა ამ თხზულების მეორე გამოცემა, რომელშიც „გარდამოცემა" უკვე ოთხ წიგნად იყო დაყოფილი. ლათინურ გამოცემათაგან შეგვიძლია დავასახელოთ აგრეთვე 1940 წლის გამოცემა, რომელიც ბუდაპეშტში განხორციელდა. ამ გამოცემაში მოხვდა მხოლოდ გარდამოცემის 45-52 თავები.[40] საყურადღებოა გამოცემა იმით, რომ აქ ერთმანეთთან შედარებულია სამი ლათინური თარგმანის სათანადო ადგილები.[41] რაც შეეხება „დიალექტიკის", რობერტ გროსეტესტეს მიერ შესრულებულ ლათინურ თარგმანს. იგი გამოცემული იქნა 1953 წელს.[42]

1531 წელს ვერონაში განხორციელდა De fide orthodoxa–ს, ანუ „გარდამოცემის" ბერძნული ტექსტის პირველი გამოცემა, რომელიც ეკუთვნის დონატუს ვერონელს: Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ἔκδοσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως (Ioannis Damasceni editio orthodoxae fidei), Veronae, MDXXXI. შემდგომი გამოცემის წლებია 1548, 1575, 1577 (ამ წელს იაკობუს ბილიუსმა გამოსცა ტექსტი საკუთარი ლათინური თარგმანითურთ), 1603, 1617 და სხვა.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია 1712 წლის პარიზული გამოცემა, რომელიც ეკუთვნის მ. ლეკიენს. მან ორ ტომად გამოსცა იოანე დამასკელის თხზულებათა სრული კრებული, გაითვალისწინა ყველა ძირითადი ბერძნული ხელნაწერი და მოგვცა შესანიშნავი მეცნიერულ-კრიტიკული ტექსტი.[43] ამიტომ საესებით ბუნებრივია, რომ ეს გამოცემა დაახლოებით საუკუნე ნახევრის შემდეგ თითქმის უცვლელად გადავიდა Migne-ის Patrologia Graeca–ს სამ ტომში (94, 95, 96).

ხელთ გვქონდა 1859 წელს ათენში გამოცემული „გარდამოცემაც", მაგრამ იგი, სამწუხაროდ, არა თუ უკეთესია, არამედ ბევრად ჩამორჩება ლეკიენის გამოცემას, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, იგი არც წარმოადგენს მეცნიერულ-კრიტიკულ ტექსტს, მასში არცერთი ხელნაწერის ვარიანტი არ არის მითითებული.[44]

Migne-ის „პატროლოგიაში" დაბეჭდილი ტექსტი, რომელსაც საფუძვლად დაედო ლეკიენის პუბლიკაცია, დღემდე ითვლება იოანე დამასკელის თხზულებათა საუკეთესო გამოცემად, ყოველ შემთხვევაში, აქ დაბეჭდილი De fide.[45]

---

[37] G. Graf, Die christlich-arabische Literatur, Freiburg im Breisgau. 1905, გვ. 68-69.

[38] Богословие Иоанна Дамаскина, пер. Иоанна ексарха Болгарского, М., 1878.

[39] ქ. კეკელიძე, Op. cit., გვ. 186-187.

[40] Translatio Latina Ioannis Damasceni (De orthodoxa fidei, l. III, c. 1-8), saeculo XII, in Hungaria confecta, scripsit et textum edidit Remegius L. Szigeti, Budapest, 1940.

[41] იქვე, გვ. 22-34.

[42] John Damascene Dialectica, version of Robert Grosseteste, edited by Owen A.Colligan, Louvain - Belgium, Paderborn - Germany, 1953.

[43] Ioannis Damasceni Opera omnia, Opera et studio P. Michaelis Lequien, 1712.

[44] Ἔκδοσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως Ἰοάννου Δαμασκηνοῦ παρὰ Γ. Κορνάρου καὶ Ι. Καλαμαρίδου, ἐν Ἀθήναις 1859.

[45] Berthold Altaner, op. cit., 489.

„გარდამოცემა“ ენციკლოპედიური ხასიათის ნაწარმოებია. მასში გამოყენებულია იოანე დამასკელის დროინდელი და უწინარესი მეცნიერებისა და კულტურის მონაპოვარი. ძირითადად ავტორი, რა თქმა უნდა, ემყარება ეკლესიის მამათა ნააზრევს, მაგრამ გარდა იმისა, რომ ანტიკური ფილოსოფიის გაელენა იგრძნობა მისი მსჯელობისა და არგუმენტაციის ხერხებში, დამასკელი სარგებლობს აგრეთვე „გარეშე ფილოსოფოსთა“ ნააზრევითაც. ასეთი გაელენა „დიალექტიკასთან“ შედარებით ნაკლებად, მაგრამ მაინც იგრძნობა „გარდამოცემაში“. მაგალითად, არისტოტელეს „ფიზიკის“ გაელენა იგრძნობა „გარდამოცემის“ მე-13 თავში, პლატონის მოსაზრებათა გამოძახილს ვპოულობთ მე-18 და მე-20 თაეებში, ხოლო 23-ე თაეი დაეალებული ჩანს აგრეთვე სტრაბონისაგანაც. მაგრამ დამასკელი არც ასახელებს აქ თავის წყაროებს და არც იმდენად მნიშვნელოვანია მათი გაელენა, რომ შესაძლებელი იყოს ამ საკითხის შედარებითი შესწავლა. რაც შეეხება ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებს და ბიზანტიის სასულიერო მწერალთა ნაშრომებს, ამ მხრივ თანმხვედრი ადგილები საკმაოდ დიდია. იმდენად დიდი, რომ ზოგ მკვლევარს „გარდამოცემა“ კომპილაციურ ნაშრომად მიაჩნია. მაგრამ ეს არ არის ასე. ჩვენ ეერ გავიზიარებთ თვით იოანე დამასკელის განცხადებასაც, რომ ამ ნაშრომში მისი საკუთარი არა არის რა, იგი მხოლოდ „წმიდა მამათა“ აზრებს გადმოსცემს თითქოს (მიძღვნა კოზმანისადმი). რა თქმა უნდა, „გარდამოცემაში“ მოთხრობილია „წმიდა მამათა“ აზრები, ხშირად ციტატის სახით და ავტორის დასახელებით, უფრო ხშირად კი წყაროს მიუთითებლად, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, „გარდამოცემა“ დამასკელის ორიგინალურ თხზულებად უნდა ჩაითვალოს თავისი კომპოზიციით, ამა თუ იმ ქრისტოლოგიური თუ მეცნიერული დებულების თავისებური გააზრებით და მთელი თხზულების მიზანდასახულებით. ციტაციის ხერხიც იოანე დამასკელის თხზულებაში თავისებურია, იგი ხშირად ციტატას შეაბრუნებს ხოლმე, ბოლოს ნათქვამს თავში იტყვის, ცელის, მაგალითად, „საღმრთო წერილის“ მუხლთა თანმიმდევრობას და უკვე ეს ფაქტი მეტყველებს იმას, რომ მისი მიზანი ის კი არ არის, რომ სხვათა „წმიდა აზრები“ გადმოსცეს, არამედ თავისი დებულებების დასამტკიცებლად იყენებს ხოლმე მათ.

რომ უფრო ნათელი გახდეს „გარდამოცემის“ წყაროთა ხასიათი და ოდენობა, შეეეცდებით წარმოვადგინოთ მათი სრული ნუსხა.

1. **ძველი აღთქმა.** ავტორი ხშირად მიმართავს ციტატებს ძველი აღთქმიდან, ზოგჯერ მიუთითებს რომელიმე ბიბლიურ ეპიზოდზე, ზოგჯერ კი პოზიტიური მსჯელობის დროს წყაროს მიუთითებლად ახდენს ბიბლიური გამონათქვამის პერიფრაზს. ძველი აღთქმიდან ავტორს გამოყენებული აქვს შესაქმე, გამოსლვათა, ლევიტელთა, რიცხუთა, მეორე სჯულის, ისუ ნავესი, მსაჯულთა, მეფეთა პირველი, მესამე და მეოთხე, მაკაბელთა მეორე, იობის, ფსალმუნები, იგავნი სოლომონისნი, ეკლესიასტე, სიბრძნე სოლომონისი, სიბრძნე ისუ ზირაქის ძისა, ისაიას, იერემიას, ბარუქის, ეზეკიელის, დანიელის, ამოსის, მიქეას, ზაქარიას წიგნები. ბიბლიის ამ წიგნებს იოანე დამასკელი ასეთი ზომით იყენებს:

ა) შესაქმე: თავი I, მუხლი პირველი გამოყენებულია „გარდამოცემის“ 24-ე თავში; ამავე თავის მეორე მუხლი – „გარდამოცემის“ 22, 23, 24, 82 თავებში; მესამე მუხლი – 86 თავში, მეხუთე მუხლი – 21 თავში; მეექვსე მუხლი – 20, 23, 86 თავებში; მეშვიდე მუხლი – 20, 23 თავებში; მერვე მუხლი – 22-ე თავში, მეცხრე მუხლი – 23-ე თავში; მეათე მუხლი იმავე თავში; მეთერთმეტე მუხლი – 86-ე თავში, მეთოთხმეტე მუხლი 21-ე თავში; მეთოთხმეტე-მეთვრამეტე მუხლები – 21-ე თავში; ოცდამეორე მუხლი – 24-ე თავში; ოცდამეოთხე მუხლი – 23-ე თავში;

ოცდამეექვსე მუხლი – 87-ე თავში, ოცდამეექვსე და ოცდამეშვიდე მუხლები – 26, 89 თავებში; ოცდამეშვიდე მუხლი – 97-ე თავში; ოცდამერვე მუხლი – 24 და 97 თავებში; ოცდამეთერთმეტე მუხლი – 18, 59, 93 თავებში. როგორც ეხედაეთ, შესაქმის პირველი თავის დასაწყისი 31 მუხლიდან ციტატები მათზე მითითებით თუ მიუთითებლად გაფანტულია მთელს თხზულებაში.

შესაქმის მეორე თავის მეორე მუხლი გამოყენებულია 96-ე თავში, მეშვიდე მუხლი – 26-ე თავში, მერვე მუხლი – 85-ე თავში, მეცხრე მუხლი – 25 თავში, მეათე მუხლი – 23-ე თავში, მეთერთმეტე მუხლი – 23, 25 თავებში, მეცამეტე და მეთოთხმეტე მუხლები – 23-ე თავში, მეთექვსმეტე მუხლი – 25-ე თავში, მეჩვიდმეტე და ოცდამეხუთე მუხლები – 25-ე თავში, ოცდამეხუთე მუხლი – 97-ე თავში. „გარდამოცემაში“ გამოყენებულია შესაქმის სხვა ადგილებიც: III, I (24 თ.), III, 6-7 (25 თ.), III, 7 (63, 97 თთ.), III, 19 (24, 97 თთ.), III, 21 (45 თ.), III, 24 (85 თ.), IV, I (97 თ), VI, 13 (45 თ), IV, 17 (82 თ.), VII, 1-7 (97 თ.), VII, 17 (82 თ.), VIII, 8-12 (82 თ.), VIII, II (82 თ.), VIII, 16 (97 თ.), VIII, 21 (89), IX, 3-6 (100 თ.), XI, 7 (45 თ.), XII, 3 (89 თ.), XIV, 18 (86 თ.), XV, 5 (98 თ.), XVII, 10 (98 თ.), XVIII, I (45 თ.), XIX, I (45), XLVI, 27 (62), XLII, 31 (84), XLVIII, 14 (84).

ბ) გამოსლეათა: III, 6 (88, 100, 9 თთ.), VII, I (88), XII, 12, 29 (84), XIII, 6 (96 თ.), XIV, 16 (84 თ.), XIV, 16, 21 (77 თ.), XV, 25 (84 თ.), XVII, 6, (84, 88 თთ.), XVII, II, (84 თ.), XIX, 15 (97 თ.), XX, 2, 3 (5 თ.), XXIV, 18 (96 თ.), XXV, 18 (89), XXV, 18 (89), XXV, 40 (89 თ.), XXXIII, 10 (89 თ.), XXXIV, 28 (96 თ.).

გ) ლევიტელთა: XII, 3 (96 თ.), XV, 10 (82 თ.), XVI, 14 (75 თ.), XVI, 26 (82 თ.), XXIII, 27 (96 თ.), XXVI, 12 (88 თ.).

დ) რიცხუთა: II, 3 (85 თ.), VI, 2, 1 (97 თ.), XV, 35 (96 თ.), XVII, 8, 9 (84 თ.), XIX, II (88 თ.), XXI, 9 (84 თ.); XXXVI, 6 (87 თ.).

ე) მეორე სჯულის: IV, 24 (82 თ.), V, 14 (96 თ.), VI, 4 (78 თ.), XXV, 5 (87 თ.), XXV, 9 (97 თ.), XXVIII, 66 (84 თ.), XXXII, 7, (90 თ.).

ვ) ისუ ნავესი: V, 2 (98 თ.), V, 6, 7 (98 თ.), VI (96 თ.).

ვ) მსაჯულთა: XV, 18, 19 (88 თ.).

ზ) მეფეთა პირველი: თავი პირველი – გამოყენებულია „გარდამოცემის“ 87-ე თავში.

თ) მეფეთა მესამე: VI (89 თ.), XVII, 6 (97 თ.), XVII, 19-22 (97 თ.), XVIII, 32 (82 თ.), XIX, 8 (96 თ.).

ი) მეფეთა მეოთხე: მეორე თავის 8, 9 და 11 მუხლები გამოყენებულია „გარდამოცემის“ 97-ე თავში.

ი) წიგნი მაკაბელთა მეორე: მეცხრე თავის მეხუთე მუხლი გამოყენებულია „გარდამოცემის“ მეცხრე თავში.

ია) იობი: I, 1 (48 თ.), I, 12 (43, 48 თთ.), V, 13 (87 თ.), XXVI, 7 (24 თ.), XXXIII, 4 (7 თ.).

იბ) განსაკუთრებით უხვად გამოუყენებია იოანე დამასკელს ფსალმუნები: I, 3 (90 თ.), VI, 1 (97 თ.), VII, 12, (92 თ.), VIII, 4 (21 თ.), XIII, 7 (3 თ.), XV, 10 (72 თ.), XVIII, 1 (20 თ.), XXIII, 2 (24 თ.), XXIII, 7 (91 თ.), XXXII, 6 (7, 86 თთ.), XLIV, 8 (48, 79, 82, 91 თთ.), XLVIII, 9, 10 (88 თ.), XLVIII, 13 (24, 44 თთ.), XLIX, 1 (88 თ.), XLIX, 3 (91 თ.), L, 6 (92 თ.), LI, 10 (87 თ.), LIV, 23 (25 თ.), LXVII, 14 (90), LXVII, 33-34 (85 თ.), LXXIII, 13 (82 თ.), LXXIV, 4 (24 თ.), LXXXII, 4 (58 თ.), LXXXVIII, 36-38 (87 თ.), LXXXIX, 2 (15 თ.); XCV, 11 (20 თ.), CI, 27 (20 თ.), CIII, 2 (20 თ.), CIII, 4 (17 თ.), CIII, 29 (100 თ.), CIII, 30 (7, 100 თთ.), CVI, 20 (7, 92 თთ.), CIX, 4 (76 თ.), CXIII, 3, 5, 4 (20 თ.), CXIII, 24, 23 (20 თ.), CXV, 6 (88 თ.), CXVIII, 89 (7 თ.), CXXXI, 7 (84

თ.), CXXXI, 8, (84 თ.), CXXXI, II (87 თ.), CXXXIV, 6, (8, 43, 86 თთ.), CXXXV, 6 (24 თ.), CXXXVI, 1 (79 თ.), CXXXVIII, 6 (25 თ.), CXLV, 6 (19 თ.), CXLVIII 4, (20 თ.), CXLVIII, 5-6 (20 თ.).

იგ) იგავნი სოლომონისნი: VIII, 22 (91 თ.), XII, 10 (96 თ.), XXII, 28 (1 თავი).

იდ) ეკლესიასტე: I, 10 (45 თ.), XI, 2 (96 თ.).

ივ) სიბრძნე სოლომონისი: I, 13 (42 თ.), II, 23 (77 თ.), III, I (88, 100 თთ.), XIII, 5 (I თ.), XIII, 5 და სხვ. (13 თ.).

ივ) სიბრძნე იესუ ზირაქის ძისა: ოცდამეთხუთმეტე თავის მეათე მუხლი გამოყენებულია „გარდამოცემის" 44-ე თავში.

იზ) ისაია: VI, I (13 თ.), VI, 6 (86 თ.), VI, 9, 10 (92 თ.), VII, 14 (87 თ.), VII, 15-16 (58 თ.), IX, 2 (73 თ.), IX, 6 (91 თ.), XI, I (87 თ.), XXII, 13 (100 თ.), XXVI, 19 (100 თ.), XXIX, II (87 თ.), XXXI, 9 (97 თ.), XL, 5 (62 თ.), XL, 22 (20 თ.), XLIII, 10 (15 თ.), XLIV, 6 (5 თ.), XLV, 7 (92 თ.), LIII, 9 (71 თ.), LXI, I (82 თ.), LXI, 1 (73 თ.), LXII, 2 (91 თ.), LXV, 2 (84 თ.), LXVI, 1 (13 თ.), LXVI, 7 (87 თ.).

ით) იერემია: ოცდამესამე თავის 24-ე მუხლი დამასკელს გამოყენებული აქვს მეოთხე თავში.

ით) ბარუქი: III, 36, 38 (48, 91, 13, 79, 89 თთ.).

კ) ეზეკიელი: XXXVII, 7-8 (100 თ.), XXXVII, 9-10 (100 თ.), XLIV, 2 (87 თ.).

კა) დანიელი: II, 15 (58 თ.), III, 20, 92, 94 (97 თ.), III, 80 (20 თ.), VI, 22 (97 თ.), X, 2, 3 (96 თ.), XI, 37 (99 თ.), XII, 1-3 (100 თ.), XIII, 42 (9, 13, 24, 97 თთ.).

კბ) ამოსი: მესამე თავის მეექვსე მუხლი დამასკელს გამოყენებული აქვს 92-ე თავში.

კგ) მიქეა: პირველი თავის მესამე მუხლი დამასკელს გამოუყენებია 91-ე თავში.

კდ) ზაქარია: III, 8 (85 თ.), IX, 9 (91 თ.).

კე) მალაქია: I, 11 (86 თ.), IV, 2 (73, 85 თთ.), IV, 6 (99 თ.).

2. **ახალი** აღთქმა. ახალი აღთქმის წიგნებიდან იოანე დამასკელს გამოუყენებია შემდეგნი: მათეს, მარკოზის, ლუკას და იოანეს სახარებები, საქმე მოციქულთა, იაკობის ეპისტოლე, ეპისტოლენი პეტრესი პირველი და მეორე, ეპისტოლე იოანესი პირველი, რომაელთადმი, კორინთელთადმი პირველი და მეორე, გალატელთადმი, ეფესელთადმი, ფილიპელთადმი, კოლასელთადმი, თესალონიკელთადმი პირველი და მეორე, ტიმოთესადმი პირველი და მეორე, ებრაელთადმი, გამოცხადება:

ა) მათე: I, 6 15 (87 თ.), I, 18 (87 თ.), I, 21 (46 თ.), I, 23 (87 თ.), I, 25 (87 თ.), III, II (82 თ.), III, 15 (68 თ.), IV, 2 (59 თ.), V, 5 (24 თ.), V, 17 (90, 98 თთ.), VI, 25 (25 თ.), VI, 33 (25 თ.), VII, 6 (86 თ.), VIII, 3 (59, 61 თთ.), VIII, 30 (43 თ.), XI, II (88 თ.), XI, 27 (1 თ.), XII, 5 (96 თ.), XII, 32 (15 თ.), XVI, 16 (82 თ.), XIX, II (97 თ.), XXI, 19, (91 თ.), XXI, 38 (90 თ.), XXII, 32 (100 თ.), XXIV, 14 (99 თ.), XXIV, 24 (99 თ.), XXIV, 27 (85 თ.), XXIV, 30 (84 თ.), XXV, 31 (13 თ.), XXV, 31-46 (100 თ.), XXV, 41 (18 თ.), XXVI, 26, 27, 28 (86 თ.), XXVI, 38 (67 თ.), XXVI, 39 (62, 68 თთ.), XXVII, 3-34 (58 თ.), XXVII, 46 (68, 91 თთ.), XXVIII, 9 (91 თ.), XXVIII, 10 (91 თ.), XXVIII, 19 (8, 82, 91 თთ.), XXVIII, 20 (87, 91 თთ.).

ბ) მარკოზი: V, 13 (18 თ.), VII, 24 (58, 61 თთ.), XII, 25 (100 თ.), XIV, 21 (94 თ.), XIV, 24 (86 თ.), XVI, 6 (84 თ.).

გ) ლუკა: I, 26 (46 თ.), I, 28 (46 თ.), I, 29-31 (46 თ.), I, 34 (46, 86 თთ.), I, 35 (46, 86 თთ.), I, 38 (46 თ.), I, 78 (85 თ.), II, 35 (87 თ.); II, 52 (66, 91 თთ.), III, 6 (62 თ.), III, 24 (87 თ.), IV, 18-19 (73 თ.), VIII, 54 (99 თ.), X, 41-42 (25 თ.), XI, 10 (90 თ.), XII,

50 (82 თ.), XVI, 19 (43 თ.), XX, 34 (15 თ.), XXII, 20 (86 თ.), XXII, 42 (62 თ.), XXIV, 28 (91 თ.), XXIV, 37, 39 (100 თ.), XXIV, 40 (100 თ.), XXIV, 43 (74 თ.).

დ) იოანე: I, 1 (45 თ.), I, 3 (91 თ.), I, 12 (23, 88 თთ.), I, 13 (87 თ.), I, 14 (55 თ.), I, 18 (1, 45 თთ.), I, 29 (71 თ.), II, I (97 თ.), II, 19 (100 თ.), II, 21 (100 თ.), III, 5 (82 თ.), III, 6 (86 თ.), III, 13 (47, 91 თთ.), III, 14 (91 თ.), IV, 14 (90 თ.), IV, 22 (91 თ.), V, 17 (59 თ.), V, 19 (8, 59, 91 თთ.), V, 21 (59 თ.), V, 22 (13 თ.), V, 28-29 (100 თ.), V, 30 (13 თ.), V, 39 (90 თ.), V, 43 (99 თ.), VI, 11 (59 თ.), VI, 46 (3 თ.), VI, 48, 51 (86 თ.), VI, 53, 55, 57 (86 თ.), VI, 57 (91 თ.), VI, 63 (86 თ.), VII, 19 (91 თ.), VIII, 40 (62, 91 თთ.), VIII, 59 (91 თ.), IX, 1 (43 თ.), X, 25 (59 თ.), X, 30 (91 თ.), X, 38 (59 თ.), XI, 34 (91 თ.), XI, 39-44 (100 თ.), XI, 41-42 (68 თ.), XI, 41 (91 თ.), XI, 42 (91 თ.), XI, 43-44 (59 თ.), XII, 27 (67 თ.), XIII, 1 (86 თ.), XIV, 9 (91 თ.), XIV, 10 (91 თ.), XIV, 11 (8 თ.), XIV, 28 (8, 91 თთ.), XV, 14 (88 თ.), XV, 15 (88 თ.), XV, 26 (8 თ.), XVI, 10 (91 თ.), XIV, 27, 28 (91 თ.), XVII, 3 (5 თ.), XVII, 5 (91 თ.), XIX, 28 (58 თ.), XIX, 34 (89 თ.), XX, 17 (81, 91 თთ.), XX, 22 (8 თ.), XX, 27 (100 თ.).

ე) საქმე მოციქულთა: I, 5 (82 თ.), I, 11 (74, 85, 99 თთ.), II, 2-3 (82 თ.), VII, 14-15 (62 თ.), X, 38 (82 თ.).

ვ) ეპისტოლე იაკობისი: I, 17 (88, 90 თთ.), II, 26 (82 თ.).

ზ) ეპისტოლე პეტრესი პირველი: გამოყენებულია III თავის მე-19 მუხლი ("გარდამოცემის" 73-ე თავი).

თ) ეპისტოლე პეტრესი მეორე: „გარდამოცემის" 82-ე თავში გამოყენებულია II, 22.

თ) ეპისტოლე იოანესი პირველი: I, 5 (85 თ.), I, 7 (95 თ.), IV, 3 (99 თ.).

ი) რომაელთადმი: I, 4 (91 თ.), I, 20 (25 თ.), I, 25 (21 თ.), V, 12 (71 თ.), VI, 3 (82, 84 თთ.), VI, 4 (82 თ.), VII, 22 (95 თ.), VII, 23 (95 თ.), VIII, 3 (95 თ.), VIII, 3, 4 (95 თ.), VIII, 9 (8 თ.), VIII, 17 (86, 88 თთ.), VIII, 26 (95 თ.), VIII, 29 (81, 88, 91 თთ.), IX, 19 (43 თ.), IX, 21 (26 თ.), IX, 22 (92 თ.), X, 17 (83 თ.), XI, 8 (92 თ.), XI, 32 (92 თ.), XI, 36, (54, 86 თთ.).

ია) კორინთელთადმი პირველი: I, 18 (84 თ.), I, 23 (84 თ.), I, 24 (8, 84 თთ.), II, 8 (47, 48, 91 თთ.), II, 11 (1 თ.), II, 14, 15 (84 თ.), III, 16 (88 თ.), III, 17 (88 თ.), III, 19 (87 თ.), VI, 19 (88 თ.), VII, 2 (97 თ.), VII, 25 (58 თ.), VIII, 6 (54 თ.), VIII, 7 (90 თ.), X, 1-2 (82 თ.), X, 17 (86 თ.), XI, 2 (89 თ.), XI, 24 (86 თ.), XI, 25, 26 (86 თ.), XI, 29 (86 თ.), XI, 31-32 (86 თ.), XII, 28 (88 თ.), XIII, 10 (96 თ.), XV, 16-17 (100 თ.), XV, 20 (72, 100 თ.), XV, 21 (56 თ.), XV, 28, (91 თ.), XV, 32 (100 თ.), XV, 35 (100 თ.), XV, 36 (75 თ.), XV, 36-38 (100 თ.), XV, 42-44 (100 თ.), XV, 47 (56 თ.), XV, 53 (72, 100 თთ.).

იბ) კორინთელთადმი მეორე: III, 17 (88 თ.), V, 21 (91 თ.), VI, 14 (77 თ.), VI, 16 (88 თ.), XII, 2 (20 თ.), XII, 7 (43 თ.).

იგ) გალატელთადმი: III, 13 (69, 91 თთ.), III, 27 (84 თ.), IV, 3 (96 თ.), IV, 4 (56 თ.), IV, 4-5 (96 თ.), IV, 7 (65, 88, 96 თთ.), V, 3 (98 თ.).

იდ) ეფესელთადმი: II, 6 (50 თ.), III, 14-15 (8 თ.), IV, II (88 თ.), V, 19 (88 თ.).

იე) ეპისტოლე ფილიპ,: II, 6 (45, 91 თთ.), II, 8 (58 თ.), II, 10 (73 თ.), III, 20-21 (100 თ.).

ივ) ეპისტოლე კოლასელთადმი: I, 15 (8, 81 თთ.), I, 17 (12, 25 თთ.), I, 18 (100 თ.), II, 3 (65 თ.), II, 9 (50 თ.), II, 12 (82 თ.).

იზ) ეპისტოლე თესალონიკელთადმი პირველი: IV, 14 (100 თ.), IV, 17 (87 თ.).

იმ) ეპისტოლე თესალონიკელთადმი მეორე: II, 3-4 (99 თ.), II, 3, 8 (99 თ.), II, 8-10 (99 თ.), II, 9 (99 თ.), II, 10-12 (99 თ.), II, 15 (89 თ.).

ით) ტიმოთესადმი პირველი: I, 7 (66 თ.), I, 9 (96 თ.), II, 4 (43 თ.), III, 6 (44 თ.).

ი) ტიმოთესადმი მეორე: II, 20-21 (92 თ.), III, 16 (90 თ.).

კა) ებრაელთადმი: I, 1-2 (90 თ.), I, 2 (8, 15, 48 თთ.), I, 2-3 (91 თ.), I, 3 (8, 91 თთ.), I, 9 (79 თ.), II, 14 (81 თ.), II, 17 (86 თ.), IV, 12 (86 თ.), VI, 4-6 (82 თ.), VII, 14 (46 თ.), VIII, 5 (89 თ.), XI, 1 (83 თ.), XI, 6 (84 თ.), XI, 21 (84 თ.), XI, 37, 38 (88 თ.), XIII, 4 (97 თ.), XIII, 17 (88 თ.).

კბ) გამოცხადება: XI, 3, 7 (99 თ.), XIX, 16 (88 თ.), XXI, 1 (20 თ.).

უხვად იყენებს იოანე დამასკელი ბიზანტიის ლიტერატურის გამოჩენილ მოღვაწეთა თხზულებებს. ხშირად იმოწმებს მათ თავისი დებულების დასამტკიცებლად, ხშირად კი წყაროს მიუთითებლად ეყრდნობა მათ ნააზრევს. „გარდამოცემაში“ იგრძნობა შემდგომ ავტორთა თხზულებების კვალი: გრიგოლ ნაზიანზელის, ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის, გრიგოლ ნოსელის, ბასილი დიდის, კირილე ალექსანდრიელის, ათანასე ალექსანდრიელის, მაქსიმე აღმსარებლის, ნემესიოს ემესელის, იოანე ოქროპირის, მეთოდიოს პატარელის, თეოდორიტე კვირელის, ანასტასი სინელის, იუსტინეს, კლიმენტი ალექსანდრიელის, ლეონტი იერუსალიმელის, ლეონ პაპის, პროკლე კონსტანტინოპოლელის, სოფრონიოს იერუსალიმელის, ელოგი ალექსანდრიელის, ანასტასი ანტიოქელის, ფელიქს III ეპისკოპოსის, აგათონი პაპის, ეპიფანე კვიპრელის, კირილე იერუსალიმელის, ასტერი ამასიელის, ირინეოს ლიონელის, ევსტათი ანტიოქელის, ევაგრე სქოლასტიკოსის, ათანასი მცირისა. ეს არის იმ საეკლესიო მოღვაწეთა და სასულიერო მწერლების არასრული სია, რომელთა თხზულებებითაც იოანე დამასკელს უსარგებლია. ამას უნდა დაემატოს აგრეთვე ზოგიერთი საეკლესიო კრების დადგენილებები, როგორიც არის ნიკეისა და ეფესოს (III მსოფლიო) კრებები, რომელთა კვალს ეპოულობთ „გარდამოცემის“ 51-ე თავში, აგრეთვე კონსტანტინოპოლის VI მსოფლიო კრება, რომლის თეზისების ანარეკლი იგრძნობა „გარდამოცემის“ 58-ე, 59-ე და 62-ე თავებში.

ყველაზე ხშირად იოანე დამასკელი მიმართავს გრიგოლ ნაზიანზელის ავტორიტეტს. მისი 26 სხვადასხვა თხზულება გამოუყენებია მას „გარდამოცემაში“, მათ შორის 24 არის გრიგოლ ნაზიანზელის პოლემიკური თუ ჰომილეტიკური სიტყვები. განვაგრძობთ შედარებისათვის დამასკელის წყაროების სრული ნუსხის ჩამოთვლას:

3. გრიგოლ ნაზიანზელი (მისი „სიტყვები“ მოგეყავს Patrologia Graeca-ში გამოქვეყნებული ნუმერაციის მიხედვით): პირველი სიტყვა (დამასკელს გამოუყენებია მე-14 და 50 თავებში), IV, (60 თ.), V (47 თ.), XII (8 და 45 თავებში), XIII (8, 14 თავებში), XIX (8 თ.), XX (8, 66 თთ.), XXIII (8 თ.), XXIV (10, 65 თთ.), XXV (8, 48, 61 თთ.), XXIX (8 თ.), XXXI (8 თ.), XXXII (4, 8 თთ.), XXXIV (1, 2, 3, 4, 8, 13, 17 თავებში), XXXV (5, 8, 15 თთ.), XXXVI, (8, 9, 12, 13, 58, 65, 66, 68, 69, 79, 91 თავებში), XXXVII (2, 7, 8, 10, 11, 13 თავებში), XXXVIII (7, 15, 16, 17, 25, 26, 45, 46, 50 თავებში), XXXIX (8, 54, 61, 77, 82, 91 თავებში), XL (8, 14, 98 თავებში), XLII (15, 16, 25, 26, 46, 54, 61, 68, 71, 86, 96 თავებში), XLIV (7, 13, 15, 82, 96 თავებში), XLV (8, 10 თთ.), XLVII (99 თ.), XLIX (8, 82 თავებში). გრიგოლ ნაზიანზელისავე აპოლინარის საწინააღმდეგოდ დაწერილი თხზულება გამოყენებულია „გარდამოცემის“ 62-ე თავში, ხოლო მისი ეპისტოლე კლედონიოსისადმი – 50, 56, 60 და 62 თავებში.

4. ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის (პეტრე იბერის) ხუთი თხზულების კვალსაც ეხედებით „გარდამოცემაში“, ხშირად დამასკელი თვითონ მიუთითებს წყაროს – „სანატრელმა დიონისემ“ თქვაო. ეს თხზულებები შემდეგია:

ა) საღმრთოთა სახელთათჳს (გამოყენებულია „გარდამოცემის“ 1, 2, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 50, 55, 59, 86 თავებში);

ბ) ზეციური იერარქიისათჳს ("გარდამოცემის" XI, XVII თავებში);
გ) საეკლესიო იერარქიისათჳს ("გარდამოცემის" მე-16 თავი);
დ) საიდუმლო ღმრთისმეტყუელებისათჳს ("გარდამოცემის" მე-4 თავი);
ე) ეპისტოლე გაიოჲსადმი IV (59, 63 თავები).

5. გრიგოლ ნოსელი: „გარდამოცემაში" გამოყენებულია მისი რვა თხზულება. უხვად იყენებს დამასკელი გრიგოლ ნოსელის ეგზეგეტიკურ თხზულებას „კაცისა შესაქმისათჳს", როცა ეხება ბიბლიური კოსმოგონიისა და ადამიანის შექმნის საკითხებს, აგრეთვე იყენებს გრიგოლ ნოსელის სხვადასხვა დოგმატურ და პოლემიკურ თხზულებას:
ა) კაცისა შესაქმისათჳს ("გარდამოცემის" 20, 25, 33, 44, 97 თავებში);
ბ) კატეხიზმო ("გარდამოცემის" 5, 6, 7, 18, 45, 86 თავებში);
გ) ეუნომიოსის წინააღმდეგ ("გარდამოცემის" 8, 81 თთ.);
დ) ეპისტოლე აბლაბიოსისადმი ("გარდამოცემის" 8, 10 თთ.);
ე) ანტიერეტიკონი აპოლინარის წინააღმდეგ ("გარდამოცემის" 58, 59 თთ.).
ვ) ბუნებისათჳს და იპოსტასისა ("გარდამოცემის" 59-ე თავი);
ზ) სულისათჳს და აღდგომისა ("გარდამოცემის" მე-100 თავი);
თ) სიტყჳა შობილი უფლისათჳს ("გარდამოცემის" 87-ე თავი);

6. ბასილი დიდი: დამასკელს „გარდამოცემაში" გამოუყენებია მისი ცამეტი თხზულება:
ა) ექუსთა დღეთაჲ ("გარდამოცემის" 20, 21, 23 თთ.);
ბ) ევნომიოსის წინააღმდეგ (8, 13 თთ.);
გ) სულისა წმიდისათჳს (7, 49, 75, 85, 86, 89 თთ.);
დ) ეპისტოლე XLIII (8, 49, 59 თთ.);
ე) სამოთხისათჳს (24, 25 თთ.);
ვ) ქრისტეშობისათჳს (21, 46 თთ.);
ზ) თარგმანება 44-ე ფსალმუნისა ("გარდამოცემის" 58-ე თავი);
თ) თარგმანება ისაიას მე-7 თავისა ("გარდამოცემის" 58 თავი);
ი) ნათლისღებისათჳს ("გარდამოცემის" 82-ე თავი);
ი) 115-ე ფსალმუნის თარგმანება ("გარდამოცემის" 84-ე თავი);
ია) ისაიას XI თავის თარგმანება ("გარდამოცემის" 84-ე თავი);
იბ) რამეთუ ღმერთი არა არს მიზეზი ბოროტისა ("გარდამოცემის" 92-ე თავი);
იგ) შესხმა 40 მოწამეთა ("გარდამოცემის" 88, 89 თთ.).

7. კირილე ალექსანდრიელი: დამასკელს გამოუყენებია მისი რვა თხზულება:
ა) სულისა წმიდისათჳს ანუ „საუნჯე" ("გარდამოცემის" 4, 7, 8, 12, 59, 91 თთ.);
ბ) ნესტორიანელთა წინააღმდეგ ("გარდამოცემის" 56-ე თავი);
გ) აპოლოგეტიკა თეოდორიტეს წინააღმდეგ (46, 52, 55 თთ.);
დ) თარგმანება იოანეს სახარებისა (50, 59, 77 თთ.);
ე) წერილები ეულოგის წინააღმდეგ ("გარდამოცემის" 51-ე თავი);
ვ) მონაზონთადმი ("გარდამოცემის" 46, 56 თთ.);
ზ) წერილი იმპერატორ თეოდოსისა და დედოფლებისადმი (79-ე თ.);
თ) აკაკის, მიტილენის ეპისკოპოსს (თ. 91);

8. ათანასე ალექსანდრიელი: „გარდამოცემაში" ეხედებით მისი ცხრა თხზულების ანარეკლს:
ა) სიტყვები არიანელთა წინააღმდეგ (8, 12 თთ.);
ბ) განჭორციელებისათჳს სიტყჳსა (3, 77 თთ.);

გ) სიტყვები წარმართთა წინააღმდეგ (3, 93 თთ.);
დ) აპოლინარის წინააღმდეგ (26, 76 თთ.);
ე) ქრისტეს მაცხოვარებისათჳს (45, 50, 67, 70 თავები);
ვ) წერილები სერაპიონს (60, 82 თთ.);
ზ) გარდამოცემა სარწმუნოებისა (81-ე თავი);
ჱ) წერილი ადელფისადმი (76-ე თავი);
თ) წინადაცვეთისათჳს და შაბათისა (96, 98 თთ.).

9. მაქსიმე აღმსარებელი: დამასკელს „გარდამოცემაში“ გამოუყენებია მაქსიმე აღმსარებლის ცხრა თხზულება:
ა) ეპისტოლე მარინოსადმი (“გარდამოცემის“ 8, 36 თავები);
ბ) დიალოგი არიანელთა წინააღმდეგ (“გარდამოცემის“ მე-8 თავი);
გ) პასუხები „საღმრთო წერილის“ ბუნდოვან ადგილებზე (25 თ.);
დ) წიგნი სულისა და მისთა მოქმედებათათჳს (“გარდამოცემის“ 26-ე თავი);
ე) დიალოგი პჳროსთან (“გარდამოცემის“ 36, 37, 58, 59, 62, 63, 67 თთ.);
ვ) დოგმატები – მარინოსადმი (“გარდამოცემის“ 63, 69 თთ.);
ზ) ქრისტეს ორთა ნებათათჳს (“გარდამოცემის 59, 61, თთ.);
ჱ) ეპისტოლე იოანესადმი (“გარდამოცემის“ 47-ე თავი);
თ) ეპისტოლე ნიკანდრესადმი (“გარდამოცემის“ 61-ე თავი);

10. ნემესიოს ემესელი: იოანე დამასკელს „გარდამოცემაში“ ჭარბად გამოუყენებია მისი ცნობილი თხზულება – „ბუნებისათჳს კაცისა“ (შდრ. „გარდამოცემის“ 17, 18, 21, 22, 25, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 41, 42 და 43-ე თავები).

11. იოანე ოქროპირი: „გარდამოცემაში“ ავტორს გამოუყენებია იოანე ოქროპირის ათი თხზულება, ძირითადად ეგზეგეტიკური ხასიათისა (თარგმანებანი):
ა) თარგმანება იოანეს სახარებისა (“გარდამოცემის“ 27, 68, 86 თთ.);
ბ) თარგმანება ეფესელთადმი ეპისტოლისა (“გარდამოცემის“ 44, 86 თთ.);
გ) თარგმანება ებრაელთადმი ეპისტოლისა (“გარდამოცემის“ მე-20 თავი);
დ) თარგმანება მათეს სახარებისა (“გარდამოცემის“ 68, 82, 86 თთ.);
ე) თარგმანება საქმეთა მოციქულთასა (“გარდამოცემის“ 59-ე თავი);
ვ) თარგმანება წმ. თომასი (“გარდამოცემის“ 59-ე თავი);
ზ) თარგმანება რომაელთადმი ეპისტოლისა (“გარდამოცემის“ 91-ე თავი);
ჱ) თარგმანება თესალონიკელთადმი მეორე ეპისტოლისა (99-ე თავი);
თ) საღმრთოჲსა წერილისათჳს (“გარდამოცემის“ 98-ე თავი);
ი) თუ რომლისა ბოროტისა მიზეზი არს ღმერთი (“გარდამოცემის“ 92-ე თავი).

12. მეთოდიოს პატარელი: დამასკელს გამოუყენებია მისი ორი თხზულება:
ა) ორიგენეს წინააღმდეგ (“გარდამოცემის“ 24, 25, 100 თთ.);
ბ) აღდგომისათჳს (“გარდამოცემის“ 82-ე თავი).

13. თეოდორიტე კეირელი: დამასკელს უსარგებლია მისი თხზულებით „განხილვა ერეტიკულ ზღაპრობათა“, კერძოდ, გამოუყენებია ამ თხზულების მეხუთე წიგნის 23-ე თავი (“გარდამოცემის“ თ. 17).

14. ანასტასი სინელი: დამასკელს გამოუყენებია მისი თხზულება ე. წ. „გზამკვლევი“ (“გარდამოცემის“ 37, 47, 58, 72 თთ.).

15. იუსტინე მოწამე: „გარდამოცემის“ მე-20 თავში გამოყენებულია იუსტინეს თხზულება მანიქეველთა წინააღმდეგ (“კითხვამიგება ელინებისადმი“).

16. კლიმენტი ალექსანდრიელი: „გარდამოცემის“ 37-ე თავში გამოყენებულია ამ ავტორის „სტრომატები“.

17. ლეონტი იერუსალიმელი: დამასკელს გამოუყენებია მისი შემდეგი თხზულებანი:

ა) წიგნი სექტების შესახებ (“გარდამოცემის“ 51, 53, 55, 72 თთ.);

ბ) წიგნები (სამი წიგნი) ნესტორიანელთა და ევტიხიელთა წინააღმდეგ (“გარდამოცემის“ 47, 72 თთ.);

გ) XXX თავი სეეროსის წინააღმდეგ (“გარდამოცემის“ 47-ე თავი);

დ) სეეროსის სილოგიზმების შესახებ (“გარდამოცემის“ 49-ე თავი);

18. ლეონ პაპი: დამასკელს გამოუყენებია მისი ეპისტოლენი (“გარდამოცემის“ 47, 58, 59, 63 თთ.).

19. პროკლე კონსტანტინოპოლელი: დამასკელს გამოუყენებია „გარდამოცემის“ 46 და 47-ე თავებში ამ ავტორის მეორე ეპისტოლე სომეხთადმი „რწმენისათჳს“.

20. სოფრონიოს იერუსალიმელი: „გარდამოცემის“ 62-ე თავში დამასკელს გამოუყენებია სოფრონიოსის წერილი მონოთელიტების წინააღმდეგ.

21. ევლოგი ალექსანდრიელი: მისი მოსაზრებანი მონოფიზიტების წინააღმდეგ დამასკელს გამოუყენებია „გარდამოცემის“ 47-ე თავში.

22. ეპიფანე კვიპრელი: დამასკელს გამოუყენებია მისი სამი თხზულება: ა) ანკორატი ანუ ღუზა, რათა მორწმუნენი არ ირყეოდნენ ყოველგვარი მოძღვრების ქარით (“გარდამოცემის“ 76, 100 თავები); ბ) პანარიონი (“გარდამოცემის“ 96, 100 თთ.); გ) წიგნი ზომისა და წონის ერთეულებზე (“გარდამოცემის“ 90-ე თავი).

23. კირილე იერუსალიმელი: მისი თეოლოგიური მოძღვრებანი დამასკელს გამოუყენებია „გარდამოცემის“ 84, 86, 90, 99-ე თავებში.

24. ასტერი ამასიელი: მისი „საუბარი წმიდა მოწამეებზე“ დამასკელს გამოუყენებია „გარდამოცემის“ 88-ე თავში.

25. ირინეოს ლიონელი: მისი თხზულება „ერესთა წინააღმდეგ“ დამასკელს გამოუყენებია „გარდამოცემის“ 99-ე თავში.

26. ევსტათი ანტიოქელი: „გარდამოცემის“ 87-ე თავში გამოყენებულია მისი თხზულება „მოგონება ექუსთა დღეთა“.

27. ევაგრე სქოლასტიკოს: „გარდამოცემის“ 89-ე თავში დამასკელს გამოუყენებია ევაგრეს საეკლესიო ისტორია.

28. ათანასი მცირე: „გარდამოცემის“ 75, 82 და 84 თავებში გამოყენებულია მისი „კითხვები ანტიოქის მიმართ“.

თავისთავად ცხადია, რომ იოანე დამასკელი დიდად დავალებულია წინამორბედი ბიზანტიური და საერთოდ საქრისტიანო ლიტერატურით. ჩვენ მიერ მოტანილი ცხრილებიდან აშკარად ჩანს, თუ რამდენად დიდია და მნიშვნელოვანი იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ წყაროები, საინტერესოა ის გარემოება, რომ განსაკუთრებული სიმპათიით არის გამსჭვალული იოანე დამასკელი ქრისტიანული პოეზისადმი. ეს იგრძნობა „გარდამოცემაში“ ფსალმუნების ციტაციის დროს და აგ-

რეთვე შესანიშნავი ბიზანტიელი პოეტის გრიგოლ ნაზიანზელის თხზულებების, მართალია, ამ შემთხვევაში არა ლექსების, მაგრამ მჭევრმეტყველების შესანიშნაეი ნიმუშების – მისი სიტყვების გამოყენების დროს.

იოანე დამასკელი ქართულ მწერლობაში

იოანე დამასკელის თხზულებები საკმაო სისრულით არის ნათარგმნი ქართულ მწერლობაში. გარდა Πηγή-ს ნაწილებისა, შეგეიძლია დავასახელოთ სხვა ნაწარმოებებიც, რომელნიც ქართველ მოღვაწეებს უთარგმნიათ. იოანე დამასკელის პოეტურ ნაწარმოებთა თარგმანებიდან უნდა აღინიშნოს ექვთიმე ათონელის მიერ თარგმნილი „საეედრებელნი ლოცვანი" შვიდეულისა და „სადა" დღეებისა სამშაბათიდან შაბათამდე, რომელიც ქართველ მთარგმნელს პროზად შეუსრულებია.[46] გიორგი მთაწმინდელს იოანე დამასკელის ქრისტეშობის იამბიკური საგალობელი უთარგმნია ქართული იამბიკოთი.[47] ექვთიმე ათონელსავე ეკუთვნის გარდა იოანე დამასკელის „წინამძღუარისა", რომელიც კ. კეკელიძის განმარტებით „გარდამოცემის" თავისებურ რედაქციას წარმოადგენს, აგრეთვე „ორისა ბუნებისათჳს ქრისტესსა". [48] ექვთიმეს თარგმანით მოაღწია ჩვენამდე აგრეთვე იოანე დამასკელის ჰომილეტიკურმა თხზულებამ „შობისათჳს წმიდისა ღმრთისმშობელისა".[49] აქვე უნდა აღინიშნოს გიორგი ათონელის თარგმნილი დამასკელის „სიტყუაჲ ღმრთისმეტყუელებისათჳს და შობისათჳს უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა",[50] რომელსაც, კ. კეკელიძის სიტყვით, თუმცა ჰომილეტიკური ფორმა აქვს, მაგრამ შეიცავს დოგმატიკურ მსჯელობას. [51] მასვე უთარგმნია იოანე დამასკელის „უწყებათაგან პირველთა დიდითა გამოწულილვითა შეკრებილი საკითხავი ყოელად ქებულისა შობისათჳს უფლისა".[52]

ქართული მწერლობის ისტორიისათვის მნიშვნელოვანია ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილი თხზულებანი იოანე დამასკელისა; გარდა Πηγή-სი და დამასკელის Vita-სი,[53] ეფრემ მცირემ თარგმნა იოანე დამასკელის ჰომილეტიკური თხზულებანი: შესუენებულთათჳს,[54] სიტყუა ლეღუსათჳს განხმელისა და იგავისათჳს ვენაჯისა,[55] სიტყუა მეორედ მოსლვისათჳს უფლისა.[56]

ცალკე უნდა აღინიშნოს არსენ იყალთოელის დოგმატიკურ-პოლემიკური კრებული, რომელიც „დოგმატიკონის" სახელით არის ცნობილი.[57] კ. კეკელიძის აზრით, ამ კრებულის შედგენის ინიციატივა ეკუთვნის თვით არსენ იყალთოელს, ასეთი

---

[46] კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 595, მისივე Грузинская версия арабского жития Иоанна Дамаскина, Хр. Восток, т. III, вып. 2, გვ. 136.

[47] კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 237, 602.

[48] იქვე, 471. ხელნაწერში ამ თხზულებას ასეთი სათაური აქვს: „ქრისტეს შორის ორთა ნებათათჳს და მოქმედებათა და სხუათა ბუნებითთა თუსებათა, გარნა შემოკლებული, და ორთა ბუნებათათჳს და ერთისა გუამისა" (A 205, გვ. 431-448).

[49] ქუთ. მუზ. № 4, 78-81. S - 3648.

[50] ქუთ. მუზ. № 5, 447-457.

[51] კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 225.

[52] A 162, ქუთ., № 5; კ. კეკელიძე, Op. cit., 230.

[53] ეფრემ მცირემ თარგმნა დამასკელის Vita-ს ის რედაქცია, რომელიც მიქაელის არაბული თხზულების ბერძნულად თარგმანს წარმოადგენდა, შესრულებულს სამუელ ადანელის მიერ (К. Кекелидзе, Грузинская версия жития Иоанна Дамаскина).

[54] A 129, 162, 180.

[55] ქუთ. მუზ. № 8, 284-289, A 129.

[56] ქუთ. მუზ. № 8, 933-937, A 162, 172, 182.

[57] ჩვენამდე მოაღწია „დოგმატიკონის" მრავალმა ნუსხამ, მაგრამ მათ შორის ყველაზე სრული და სანდო არის S - 1463 ნუსხა.

ხასიათის კრებული ბიზანტიურ მწერლობაში ცნობილი არ არის „და რაც უფრო საყურადღებოა, – განაგრძობს მკვლევარი, – ყველა მისი შემადგენელი სტატია, თუმცა ზოგიერთი მათგანი მანამდეც იყო გადმოღებული, მას თვითონ დამოუკიდებლივ უთარგმნია“.[58] გარდა ჩვენთვის საინტერესო თხზულებისა – „გარდამოცემისა“ და „დიალექტიკისა“ არსენ იყალთოელს უთარგმნია და „დოგმატიკონში“ შეუტანია დამასკელის ორი პოლემიკური თხზულება: „სიტყუაჲ სარწმუნოებისათჳს, დასამჭობელად ნესტორიანთა“ და „სიტყუაჲ დასამჭობელი ნესტორიანთაჲ“, მისივე „სიტყუაჲ დასამჭობელად ღმრთის მოძაგებულისა წვალებისა იაკობთაჲსა“, „ქრისტეს შორის ორთა ნებათათჳს და მოქმედებათა და სხუათა ბუნებითთა თჳსებათა, გარნა შემოკლებული, და ორთა ბუნებათათჳს და ერთისა გუამისა“.[59] „დოგმატიკონში“ არსენს შეუტანია აგრეთვე ნაწყვეტები იოანე დამასკელის Ἱερὰ παράλληλα-დან: „სიტყუანი წმიდათა მამათანი, ესე იგი არს გამოკრებანი წამებათანი“. პეტრიწონის სალიტერატურო სკოლაში XII საუკუნეში უთარგმნიათ იოანე დამასკელის თხზულებები: „სიტყუაჲ წმიდათა ხატთათჳს“, თაჲი მეორე[60] და „სიტყუაჲ სიტყჳს საგებელი მათი, რომელნი ჰგმობენ წმიდათა ხატთა“.[61]

ამ მაგალითებიდან ნათლად ჩანს, რომ ქართული მწერლობა საკმაოდ კარგად იცნობს იოანე დამასკელის თხზულებებს, ხოლო მისი ძირითადი თხზულება „წყარო ცოდნისა“, მართალია, არასრული სახით, ისტორიული შესაველის გამოკლებით, სამჯერ ითარგმნა ქართულად. მართალია, არსებობს აზრი, რომ ექვთიმე ათონელის მეგობარმა არსენ ნინოწმიდელმაც აგრეთვე თარგმნა იოანე დამასკელის „ღმრთისმეტყველება“,[62] მაგრამ ეს მოსაზრება კ. კეკელიძემ სამართლიანად მიიჩნია გაუგებრობად.[63]

თ. ჟორდანიას აზრით, იოანე დამასკელის ერთი თხზულება „წმიდისა სამებისათჳს“, თითქოს უნდა ეთარგმნოს ექვთიმე გრძელს,[64] მაგრამ ეს არის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი ექვთიმე ათონელის „წინამძღუარისა“.[65]

იოანე დამასკელის „წყარო ცოდნისა“ საშუალო საუკუნეებში ერთ-ერთი სახელმძღვანელო წიგნი იყო როგორც დასავლეთ ევროპაში, ისევე, ცხადია, საქართველოშიც. იოანე ბატონიშვილის „კალმასობაში“ ვკითხულობთ საინტერესო ცნობას: პლატონ იოსელიანის მამას ეგნატე მარტყოფელს თურმე მზეჭაბუკ ორბელიანი „ახსნით“ ასწავლიდა ფილოსოფიის კურსს დამასკელის „დიალექტიკისა“ და პროკლეს „კაშირნის“ სახით.[66]

საინტერესოა ის გარემოება, რომ როცა ანტონ ცაგერელ-ჭყონდიდელს სომხურიდან გადმოუკეთებია „წიგნი ჭეშმარიტებითისა ღმრთისმეტყველებისა“, უგრძვნია მოსალოდნელი თავდასხმა „მწვალებელთა“ წიგნის გამოყენებისათვის. წინდახედულად ამოფარებია იოანე დამასკელის ავტორიტეტს და წინასიტყვაობაში აღუნიშნავს, რომ იოანე დამასკელიც ხომ ასე იქცეოდა, მწვალებელთა აზრებს ჩვენი ეკლესიის სასარგებლოდ იყენებდაო. ამ თხზულების წინასიტყვაობაში (ქუთ. № 95 ნუსხა) ანტონი ამბობს: „ხოლო თუ მაბრალებდეს ვინ მწვალებელთა წიგნთა

---

[58] კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 278.
[59] S - 1463, ფ. 128-138, ქუთ. № 23, 36-52, A 205, 431-448.
[60] A 162, 138-142, ქუთ. № 8, 147-156.
[61] ქუთ. № 8, 156-174, კ. კეკელიძე, Op. cit., გვ. 485.
[62] თეიმურაზ ბატონიშვილის კატალოგში ვკითხულობთ, რომ თითქოს „დოგმატიკა, ღმრთისმეტყველება იოანე დამასკელისა“ თარგმნეს არსენ ნინოწმიდელმა და იოანე გრძელისძემ (ა. ცაგარელი, Сведения, III, 149). კ. კეკელიძის აზრით, თეიმურაზს არსენ იყალთოელის დოგმატიკონი აქვს მხედველობაში, რომელიც მან ვინმე იოანე რატფელის დახმარებით თარგმნა. არსენ ვაჩეს ძე მას არსენ ნინოწმიდელად, ხოლო იოანე რატფელი იოანე გრძელისძედ მიუღია (კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 186-7, შენ. 2).
[63] კ. კეკელიძე, Op. cit. გვ. 186-7, შენ. 2.
[64] თ. ჟორდანია, ქრონიკები, I, 334.
[65] კ. კეკელიძე, ორი ექვთიმე ძველ ქართულ მწერლობაში, ჟურნ. „ჩვენი მეცნიერება“, № 2-3, გვ. 114-120, მისივე ეტიუდები, ტ. VI, მისივე ქართ. ლიტ. ისტორია, I, 1960, გვ. 202, შენ. 2.
[66] კალმასობა, II, გვ. 201. კ. კეკელიძე, ქართ. ლიტ. ისტორია, I, 1960, გვ. 74.

გარდმოცემისათჳს, მაქუს წინა ყოფად მისდა ოქრონეკტარისა იოანე დამასკელისა მიერ გარდმოცემაჲ კატიღორიისა წიგნისა, რამეთუ მანცა იოანე მიიღო წიგნი ესე მათ კაცთაგან, რომელნი არა თანაზმა იყვნენ ჩუენისა ეკლესიისა მოძღურებისა ზედა. კუალადღა თუ მეტყოდეს – წიგნი იგი განკაზმა იოანე დამასკელმან თანაჴმად ჩუენისა ეკლესიისა, მეცა არა წინააღმდგომად, არამედ უფროჲსად თანაჴმად ჩუენისა ეკლესიისა განკაზმულ ვყავ წინამდებარე ესე წიგნი“.[67]

ქვემოთ ცალკე შევეხებით ანტონ კათოლიკოსის დამოკიდებულებას იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ქართულ თარგმანებთან, მაგრამ აქ უნდა აღვნიშნოთ ერთი ბუნდოვანი შეხედულება, რომელიც მას გამოუთქვამს ამ საკითხზე. კ. კეკელიძე წერს, რომ ანტონ კათოლიკოსი თავის დოგმატურ-პოლემიკურ თხზულებაში „მზამეტყველება“ უხვად სარგებლობდა დამასკელის „გარდამოცემით“, საერთოდ იმ მასალით, რომელიც არსენის „დოგმატიკონში“ გვხვდებაო: „მეტად უხვად სარგებლობს ანტონი ანასტასი სინელის „წინამძღუარით“, იოანე დამასკელის „გარდამოცემით“, კირილე ალექსანდრიელის „საუნჯით“ და ლეონ დიდის, რომის პაპის „ტომოსით“, საზოგადოდ იმ მასალით, რომელიც თავმოყრილია არსენ იყალთოელის „დოღმატიკონში“. აღნიშნული ავტორებიდან მას მთელი გვერდებით მოაქვს ციტატები“.[68] აქედან ნათლად ჩანს, რომ, როგორც მოსალოდნელი იყო, ანტონი კარგად იცნობს არსენ იყალთოელის კრებულს და კერძოდ „გარდამოცემისა“ და „დიალექტიკის“ არსენისეულ თარგმანს. შეუძლებელია სხვაგვარად ვიფიქროთ. არსენის რედაქცია „გარდამოცემისა“ ხომ 1744 წელს დაიბეჭდა კიდეც მოსკოვში, როცა ანტონი 24 წლის იყო და კათალიკოსად ეკურთხა. მიუხედავად ამისა „ღვთისმეტყველების“ წინასიტყვაობაში ანტონი არც ასახელებს არსენ იყალთოელის თარგმნილ „დიალექტიკას“, არამედ ლაპარაკობს ექვთიმესა და ეფრემის რედაქციებზე. ანტონი თავს ესხმის მთარგმნელებს, რომელთაც სომხურიდან თარგმნეს ადრე უკვე ბერძნულიდან ნათარგმნი თხზულებანი და აღნიშნავს:

„აქუნდა ვიდრემე ქართველთა თარგმანებული ორთაგან გრამატიკოსთა ჩუენთა, ესე იგი სანატრელისა ევთიმისაგან და ეფრემისაგან მცირისა, კატიღორია არისტოტელებრი, ქმნილი გარდმოცემით წმიდისაგან დამასკელისა; ხოლო განსჯისათჳს 49 თავსა შინა და გამოჩინებისათჳს 50 თავსა შინა იტყჳს იგივე დამასკელი“.[69] რა თხზულება უნდა იყოს ეს, თუ არა დამასკელის „დიალექტიკა“? მაგრამ, როგორც ცნობილია, ექვთიმე ათონელს „დიალექტიკა“ კი არ უთარგმნია, არამედ გააკეთა დამასკელის თხზულებების Compendium-ი, ასე რომ გაუგებარი რჩება ანტონის ცნობა იმის შესახებ, თითქოს დამასკელის „კატიღორია არისტოტელებრი“ თარგმნეს არა ეფრემ მცირემ და არსენ იყალთოელმა, არამედ ექვთიმემ და ეფრემმა.

ექვთიმე ათონელის ბიოგრაფიაში და იოანეს ანდერძში აღნიშნულია თხზულება „სარწმუნოებისათჳს“. კ. კეკელიძემ გაარკვია, რომ ეს არის „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანე მონაზონისა და ხუცისა დამასკელისა თქუმული სარწმუნოებისათჳს, სიტყჳსგებაჲ უთაოთა მიმართ მწვალებელთა, რომელნი ორთა მათ ბუნებათა ქრისტესთა უარჰყოფენ“.[70] ამ თხზულებას მოკლე შესავალი უძღვის წინ და შემდეგ კი წერია: „დაწყებაჲ წიგნისა ამის, რომელსა ეწოდების წინამძღუ-

---

[67] შდრ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 394.

[68] იქვე, გვ. 379.

[69] „ღვთისმეტყველება“ შემოუნახავს S ფონდის შემდეგ ნუსხებს: 3657 (ნაწ. I), 3658 (ნაწ. II), 3659 (ნაწ. III) და 3660 (ნაწ. IV) შდრ. კ. კეკელიძე, Op. cit., გვ. 383-4.

[70] შემონახულია შემდეგ ნუსხებში: A 200, 240, 853 და სხვა.

არი, თქმული იოანე დამასკელისა". აქედან ირკვევა, რომ „სარწმუნოებისათჳს" და „წინამძღუარი" ერთი და იგივე თხზულება ყოფილა.[71]

კ. კეკელიძემ ამ თხზულების განსამარტავად მოიტანა ეფრემ მცირის სიტყვები მის მიერ თარგმნილი „გარდამოცემის" შესაელიდან. ჩვენც მოვიყვანთ ამ ციტატას:

„რომელსა... მოკლე წინამძღუარი უნდეს წმიდისა მამისა ეფთჳმეს მიერ თარგმანებული, იგი შეიტკბოს, რამეთუ მას მადლითა სულისა წმიდისაჲთა ჴელეწიფებოდა შემატებაჲცა და კლებაჲცა, ხოლო უკუეთუ ახალი ესე სწადდეს გარდაწერად, მას ამასთანა ნუ გაჰრეეს, ნუცა ამას მას თანა... ამას ყოველსა თანა ესეცა საცნაურ იყაენ, ვითარმედ წინამძღუარი სახელად წმიდისა ანასტასი სინელისა თქუმულთათჳს მინახაეს ბერძულსა შინა, ხოლო ამის წიგნისათჳს არასადა თჳნიერ ქართულისა. ამისთჳსცა ესრეთ ჯერ უჩნდინ სიწმიდესა თქუენსა, რათა ვითარ იგი ზედაწარწერილსა ამისსა შინა ითქუმის, გარდამოცემა უწოდეთ წიგნსა ამას, რომელი იგი ბერძულსა შინა ესრეთვე წარწერილ არს, და წინამძღუარი მასვე წმიდისა მამისა ეფთჳმეს თარგმნილსა სახელედებოდენ, რამეთუ თჳთ იგი ამისგანვე გამოკრებილი არს. ხოლო ესრეთ არა უწყი, თუ თჳთ მამასა ეფთჳმეს გამოუკრებია, ანუ ბერძულად ესრეთ უპოვნია".[72]

აქედან ნათლად ჩანს, რომ ექვთიმეს უხვად გამოუყენებია მისთვის ჩვეული მადლი „შემატებისა და კლებისა" და კი არ უთარგმნია „გარდამოცემა", არამედ გადმოუკეთებია. ამიტომ ეფრემი აფრთხილებს მკითხველს, რომ ამ ორი თარგმანის აღრევა არ შეიძლება. ეფრემი გაოცებულია იმით, რომ ექვთიმეს თარგმანში დამასკელის თხზულებას „წინამძღუარი" ეწოდება. ასეთი სათაური მხოლოდ ანასტასი სინელის თხზულებაში მინახავს ბერძნულად, ხოლო დამასკელის თხზულებას მარტო ქართულში აქვს ასეთი სათაური. ამიტომ ეფრემი მოუწოდებს მკითხველს, რომ დამასკელის თხზულების ამ ორ რედაქციას სხვადასხვა სახელი უწოდონ, მის, ეფრემის, თარგმანს „გარდამოცემა", როგორც ბერძნულშია (ἔκδοσις), ხოლო ექვთიმეს რედაქციას – „წინამძღუარი", რადგან მას დამასკელის თხზულებებიდან გამოუკრებია ეს თარგმანიო. ეფრემმა არ იცის „გარდამოცემის" მსგავსი რედაქცია ბერძნულადეც არსებობდა, თუ თვითონ ექვთიმემ შეკრიბა ამ სახით. დაბეჯითებით ძნელია იმის მტკიცება, რომ ასეთი ხასიათის კრებული ექვთიმეს დროს ბერძნულად არ არსებობდაო, მაგრამ დღეს ასეთ რედაქციას ბიზანტიური მწერლობა არ იცნობს და სავსებით დასაშვებია, რომ მისი შემადგენელი თვით ექვთიმე ათონელი ყოფილიყო.

თავისთავად, რა თქმა უნდა, ექვთიმე ათონელის შემოქმედების შესასწავლად მისი „წინამძღუარი" ერთ-ერთი საყურადღებო წყარო იქნება, მაგრამ ჩვენ ამჯერად თავს ვიკავებთ მისი განხილვისაგან, რადგან იგი საკმაოდ შორდება ჩვენს თემას – საკუთრივ იოანე დამასკელის „გარდამოცემას". ექვთიმეს წინამძღვარი 24 (ზოგ ნუსხაში 25) სტატიისაგან შედგება. აქ გარდა „გარდამოცემის" ნაწყვეტებისა, ვხედებით ექსცერპტებს დამასკელის სხვა თხზულებებიდანაც, როგორიც არის „წვალებათათჳს" (Πηγή-ს მეორე ნაწილი), „რთულისათჳს ბუნებისა", „სამწმიდაობისა გალობისა", „წმიდისა სამებისათჳს", Ἱερὰ παράλληλα და სხვა.[73]

იოანე დამასკელის „დიალექტიკისა" და „გარდამოცემის" პირველ მთარგმნელად ქართულ მწერლობაში უნდა ჩაითვალოს ეფრემ მცირე. კ. კეკელიძის აზრით, ეფრემ მცირეს ეს თარგმანი უნდა შეესრულებინა მე-11 საუკუნის ოთხმოციან წლებში, როცა მასთან ერთად შავ მთაზე მოღვაწეობდა აგრეთვე არსენ იყალთოელი.[74] „დიალექტიკის" შესახებ ეფრემ მცირე ამბობს: „ესე ერგასისნი თაენი გარეშეთა

[71] კ. კეკელიძე, Op. cit., გვ. 201-202.
[72] თ. ჟორდანია, ქრონიკები, I, 216-218.
[73] შდრ. კ. კეკელიძე, Op. cit, გვ. 204.
[74] იქვე, გვ. 259.

წიგნთა და საფილასოფოსა სწაელულებისანი არიან... ენასა ჩუენსა სხუაჲ არარაჲ ოდეს თარგმნილა საფილასოფოსოთა წიგნთაგანიო". ამ სიტყვებს კ. კეკელიძე მიჰყავს იმ დასკვნამდე, რომ „იოანე დამასკელის დიალექტიკის გადმოთარგმნით ეფრემმა საფუძველი ჩაუყარა ჩვენი ფილოსოფიური მწერლობის განვითარებას".[75]

ქართული მწერლობის ისტორიის თვალსაზრისით მეტად საყურადღებოა ანდერძი, რომელიც ერთვის ეფრემ მცირის თარგმანს:

„ლოცვა ყავთ ქრისტეს მოყუარენო გაბრიელისთჳს, რომლისა ბრძანებითა ითარგმნა წმიდაჲ ესე წიგნი და კეთილთა მოღუაწეთა ჩემთა და განმაძლიერებელთა, ამასთანა მზრდელთაცა და მსახურთა არსენი იყალთოელისა, იოანე და იოანე ხუცესთა, სტეფანესთჳს და კნინისა და უფროჲს ყოველთა ჩემ საწყალობელისა რეცა თარგმნისა ეფრემ მცირისათჳს, რომელსა დიდთა კათოლიკეთა მარხვათა ცოდვათა თჳსთა გლოვაჲ და ქრისტიანეთაცა საერონი ჟამნი უგულებელს მექმნეს შიშითა ამისისა ვერ გასრულების[ა]თა, რომელი სრულ-ყო ღმერთმან ლოცვითა ზემო-ჴსენებულთა ამათ მამათაჲთა".[76]

როგორც ვხედავთ, ეფრემ მცირეს თარგმნის დროს ეხმარებოდნენ სხვა მოღვაწენი, მათ შორის არსენ იყალთოელი, „დიალექტიკისა" და „გარდამოცემის" ხელმეორედ მთარგმნელი. რაში გამოიხატებოდა ეს დახმარება? ჩამოთვლილი პირები, მათ შორის პირველ რიგში არსენი, იყენენ ეფრემის „კეთილი მოღუაწენი", მისი „განმაძლიერებელნი", ამასთან ერთად „მზრდელნი" და „მსახურნი". ეფრემს შიში ჰქონია, რომ ამ საქმეს ვერ მოერეოდა, მაგრამ ჩამოთვლილ „მამათა" ლოცვას უშველია. შეუძლებელია ვიფიქროთ, რომ აქ არსენის ღვაწლი მარტო ლოცვით ამოიწურებოდა, მაშინ არ იტყოდა ეფრემი „ჩემთა კეთილთა მოღუაწეთა და განმაძლიერებელთა" და ცალკე კიდევ არ გამოჰყოფდა მათი დახმარების მეორე მხარეს: „ამასთანა მზრდელთაცა და მსახურთაო". ცხადია, ისინი, ან ზოგი მათგანი, პირველ რიგში, რა თქმა უნდა, პირველად დასახელებული არსენი, თვით თარგმანის პროცესში ეხმარებოდნენ ეფრემს და არა მხოლოდ ხელს უწყობდნენ მყუდრო ლიტერატურული მუშაობისათვის „მზრდელობით" და „მსახურებით". სხვებთან ერთად, თუ მარტო არა, არსენი უნდა ყოფილიყო მისი „განმაძლიერებელი" არა მხოლოდ მორალურად, არამედ საქმითაც, ლიტერატურული თანამოღვაწეობით. რა თქმა უნდა, ძნელია ზუსტად განისაზღვროს არსენ იყალთოელის დამსახურება ეფრემის რედაქციის შექმნისას, მაგრამ ზოგი რამის გარკვევა მაინც მოხერხდება მათი თარგმანების დეტალური ურთიერთშედარების დროს.

თუ ეფრემის თარგმანი შერულდა XI საუკუნის ოთხმოციან წლებში, არსენის თარგმანი, კ. კეკელიძის აზრით, უნდა შესრულებულიყო მეთერთმეტე საუკუნის გასულს. მას დოგმატიკონის შედგენა უნდა დაეწყო მანგანას მონასტერში და დაესრულებინა საქართველოში.[77] კ. კეკელიძემ სცადა გამოერკვია მიზეზი არსენის მიერ Πηγή-ს ნაწილთა ხელმეორედ თარგმნისა. მკლევარი წერს:

„არისტოტელიზმის აპოლოგეტად საქართველოში გვეელინება არსენ იყალთოელი. არ გასულა ორ თუ სამ ათეულ წელზე მეტი, რაც ეფრემ მცირემ იოანე დამასკელის დიალექტიკა გადმოიღო, ისიც არსენის დახმარებით და იგიეე არსენი თეითონ, ხელმეორედ, თარგმნის ამ დიალექტიკას. რად დასჭირდა ეს იმას? რასაკვირველია ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა ექნებოდა, ერთი მხრით, იმ გარემოებას, რომ ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ხასიათის შრომებისათვის ჩვენში დაკანონდა პეტრიწონული სტილი, რომლითაც ეფრემი არ წერდა და რომელიც დამახასიათებელი შეიქნა არსენისათვის: მეორე მხრით იმასაც, რომ საჭირო აღმოჩნდა უფრო ზუსტი თარგმანი და-

[75] იქვე. გვ. 267.
[76] A 24, 1 7 v, II.
[77] კ. კეკელიძე. Op. cit., გვ. 280.

მასკელის დიალექტიკისა, ვიდრე ეს მოცემული იყო ეფრემ მცირის მიერ, ვინაიდან ეფრემი, როგორც თვითონ ამბობს, თარგმნის პროცესში ყოველთვის ვერ ადიოდა ნამდვილი აკრიბიის სიმაღლეზე. თან ისიცავა ყურადღებაში მისაღები, რომ იოანე დამასკელის ეს შრომა დედანში სხვადასხვა რედაქციით არსებობდა. შეიძლება იყალთოელს არ აკმაყოფილებდა ეფრემის რედაქცია და მან საჭიროდ დაინახა სხვა რედაქციის გადმოღება, ამის გასარკვევად საჭიროა შედარებითი შესწავლა ამ ორი რედაქციისა. მაგრამ მთავარი მიზეზი ამისა უნდა ყოფილიყო ის იდეოლოგიური გარდატეხა, რომელიც არსენის შეგნებაში მომხდარა".[78]

საესებით სამართლიანად აღნიშნავს მკლევარი, რომ საკითხის გადასაჭრელად საჭიროა ორიეე რედაქციის შედარებითი შესწავლა. მაგრამ ამან შეიძლება ზოგიერთი კორექტივი შეიტანოს ადრე გამოთქმულ მოსაზრებაში. ჯერ ერთი, ის, რაც კ. კეკელიძეს ნათქვამი აქვს „დიალექტიკის" შესახებ, ვერ გავრცელდება „გარდამოცემაზე". ამიტომ არისტოტელიზმისაკენ გადახრით თუ შესაძლებელია აიხსნას „დიალექტიკის" ხელმეორედ თარგმნა, ამასვე ვერ ეიტყვით Πηγή-ს არაფილოსოფიურ ნაწილზე – „გარდამოცემაზე". არც ბერძნული დედნის რედაქციათა სხვადასხვაობა გამოდგება „გარდამოცემის" ხელმეორედ თარგმნის საჭიროების ასახსნელად. ბერძნულად არსებობს „დიალექტიკის" ორი რედაქცია, ვრცელი და მოკლე (როგორც ფიქრობენ, ორიეე დამასკელს ეკუთვნის) და არა „გარდამოცემისა". თუ ამ ორი მოსაზრებით არსენმა საჭიროდ ცნო ხელმეორედ ეთარგმნა „დიალექტიკა", რატომღა მოჰკიდა მან ხელი Πηγή-ს მესამე, გაცილებით უფრო დიდ ნაწილს – „გარდამოცემის" ხელმეორედ თარგმნას? ხომ არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ რაკი „დიალექტიკის" თარგმნა უწეედა, ზედ ბარემდა „გარდამოცემაც" მიაყოლა, რომელიც მოცულობით „დიალექტიკას" თითქმის სამჯერ აღემატება?

აქვე ისმის საკითხი ეფრემისა და არსენის თარგმანების პოპულარობის შესახებ. სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ არსენის თარგმანმა ხმარებიდან განდევნა ეფრემის თარგმანი, რადგან ეფრემის თარგმანმა ჩვენამდე მხოლოდ სამი ხელნაწერით მოაღწია, ხოლო არსენისამ მრავალითო.[79] ამ მოსაზრების მთლიანად გაზიარება არ შეიძლება. ჯერ-ერთი, ჩვენამდე მოღწეული ნუსხების სიმცირე-სიმრავლით ეს საკითხი ვერ გადაიჭრება და მეორეც – არსენის თარგმანის უფრო მეტი პოპულარობა არ ნიშნავს ეფრემის თარგმანის განდევნას. როგორც აღვნიშნეთ, არსენის თარგმანი 1744 წელს გამოიცა კიდეც მოსკოვში, აქედან იგი სომხურადაც ითარგმნა,[80] მაგრამ ჩვენ გვაქვს აგრეთვე დაახლოებით იმავე ხანებში, 1751 წელს, გადაწერილი ეფრემისეული თარგმანიც.[81] ერთ-ერთ კრებულში, რომელიც XVII-XIX სს. ნუსხებს შეიცავს, შესულია ეფრემის „გარდამოცემა".[82] ასე, რომ ინტერესი ეფრემის თარგმანისადმი არც ისე შენელებულა, რაც შეეხება არსენის თარგმანს, მართალია, ჩვენამდე მოაღწია მრავალმა ნუსხამ მისი „დოგმატიკონისა",[83] მაგრამ ყველა ნუსხაში რომ არ არის დაცული „გარდამოცემა"? მაგალითად, S 158, S 248, S 258, S 312, S 401 ნუსხები არ იცნობენ „გარდამოცემას". იქნებ ასეთი ნაკლულობა სწორედ ეფრემის თარგმანის არსებობით აიხსნება? აქვე შეიძლებოდა დაგეესვა ასეთი კითხვა: არსენის თარგმანის პოპუ-

---

[78] იქვე, გვ. 297. შ. ნუცუბიძის აზრითაც „დიალექტიკის" ხელმეორედ თარგმნა გაპირობებული იყო იდეოლოგიური მოსაზრებით. კონსერვატორი არსენი ვერ შეურიგდა პროგრესული მოაზროვნის – ეფრემ მცირის თავისუფალ თარგმანს და ამიტომ ხელმეორედ თარგმნა დამასკელის თხზულება: ქართული ფილოსოფიის ისტორია, II, 1958, გვ. 150-152.

[79] იქვე, გვ. 281 და შმდ.

[80] იხ. აბულაძე, რუსთაველის ხანის ქართული ფილოსოფიური მწერლობის კიდევ ერთი ძეგლის თარგმანი ძველ სომხურზე, ენიმკის „მოამბე" 3, გვ. 111-12; ჯ. რაფავა, იოანე დამასკელის „დიალექტიკის" ქართულ-სომხური ვერსიები, „მაცნე", I, 1965.

[81] A 406.

[82] S - 1358.

[83] A 64, 65, 205, 267, 269, S 158, 401, 248, 312. 1463, ქუთ. № 23, 24, მარტვ. № 17 და სხვა.

ლარობას უფრო იმან ხომ არ შეუწყო ხელი, რომ იგი მოხვდა შესანიშნავ დოგმატიკურ-პოლემიკურ კრებულში „დოგმატიკონში“ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილად? ეფიქრობთ, ამ გარემოებასაც უნდა გაეწიოს ანგარიში.

ეფრემ მცირისა და არსენ იყალთოელის თარგმანები „გარდამოცემისა“ აქამდე სათანადოდ შესწავლილი და გამოცემული არ ყოფილა, თუმცა არსებობს არსენის თარგმანის მოსკოვური გამოცემა, რომელსაც ჩვენთვის ხელნაწერის ღირებულება აქვს. აქვე უნდა აღინიშნოს ეფრემის თარგმანის შესავალი, ზანდუკი და ეპისტოლე კოზმასადმი, რომელიც S – 1358 ნუსხის მიხედვით გამოაქვეყნა ს. გორგაძემ.[84] მასვე გამოსაცემად მოუმზადებია, მაგრამ ვეღარ გამოუქვეყნებია „დიალექტიკა“ და ეფრემ მცირის „გარდამოცემის“ ერთი თავი.[85]

[84] "მიმომხილველი". I, ტფილისი, 1926 წ. გვ. 182-192.
[85] ამჟამად ინახება კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში: S 1185 და S-1186.

თავი მეორე

„ბარდამოცემის“ ბერძნულ-ქართული რედაქციები (ტექსტობრივი შედარება)

ქართული რედაქციების ტექსტობრივ შედარებას დედანთან ორგვარი მნიშვნელობა ენიჭება. ჯერ ერთი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს საჭიროა საკუთრივ ქართული თარგმანების ისტორიულ-ლიტერატურული საკითხების გასარკვევად, ქართველ მთარგმნელთა თავისებურებების შესასწავლად, ხოლო მეორე მხრივ, რამდენადაც ქართულ თარგმანებს, სამწუხაროდ, აქამდე არც კი მიქცევია იოანე დამასკელის შემოქმედების შესწავლის დროს ყურადღება, რომელსაც ისინი, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, სამართლიანად იმსახურებენ, ეფრემისა და არსენის რედაქციების გათვალისწინება გაარკვევს თვით ბერძნულ ტექსტთან დაკავშირებულ საკითხებს. ქართული თარგმანები (პირველ ყოვლისა, ეფრემისეული) უძველესთაგანნი არიან. როგორც ვნახეთ, ეფრემ მცირის თარგმანი მთელი საუკუნით უსწრებს დამასკელის ტექსტისათვის ესოდენ მნიშვნელოვან ლათინურ თარგმანს და უკვე a priori უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მას, არსენის თარგმანთან ერთად, უნდა ახასიათებდეს ბევრი ისეთი წაკითხვა, რომელმაც უნდა დააინტერესოს იოანე დამასკელის შემოქმედების მკვლევარი. როგორც ქართულ ნათარგმნ ძეგლთა უმრავლესობა, „ბარდამოცემის“ ქართული ვერსიებიც ორლესულია, მათი შესწავლა ქართული კულტურის ისტორიის კვალსაც გააკვლებს და ბიზანტიური მწერლობის ისტორიის ზოგ ხარვეზსაც გამოაჩენს. ქართული თარგმანების შედარებამ ბერძნულ დედანთან, რომლის საუკეთესო გამოცემად, როგორც აღვნიშნეთ, მინის გამოცემა ითვლება გამოარკვია ზოგი ისეთი თავისებურება, რომელთა განხილვა საჭიროდ მიგვაჩნია, სანამ მათგან ზოგად დასკვნებს გამოვიტანდეთ. აქვე უნდა აღვნიშნოს, რომ შესადარებლად ვიყენებთ ქართული თარგმანების ტექსტს, რომელიც დადგენილია ჩვენ მიერ, მაგრამ დიდი მოცულობის გამო (სათანადო აპარატითურთ – 30 თაბახი) მისი გამოცემა ამჯერადვე ვერ მოხერხდა, ამიტომ მიეუთითებთ ხოლმე იმ ძირითად ნუსხების გვერდებს, რომელნიც საფუძვლად დაედო ჩვენს პუბლიკაციას. ესენია კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის A ფონდის № 24 ნუსხა (ეფრემის თარგმანი) და ამავე ინსტიტუტის S ფონდის № 1463 ნუსხა (არსენის თარგმანი). ხელნაწერთა აღწერილობა და სხვა ტექსტოლოგიური საკითხები განხილული გვექნება ჩვენი პუბლიკაციის წინასიტყვაობაში.

წინასწარ უნდა აღვნიშნოს, რომ ქართული თარგმანების პარალელური შესწავლა საშუალებას იძლევა, გავეცნოთ არა მარტო თითოეული მათგანის თავისებურებებს, არა მხოლოდ მთარგმნელთა დამოკიდებულებას დედანთან, არამედ ზოგ შემთხვევაში წამოჭრის საკითხს იოანე დამასკელის თხზულების რედაქციათა შესახებ. თუ აქამდე ლაპარაკობენ „დიალექტიკის“ ორ (ერცელ და მოკლე) რედაქციაზე, ქართული თარგმანების შედარება დედანთან საშუალებას იძლევა დაისვას საკითხი „ბარდამოცემის“ განსხვავებული რედაქციის შესახებაც.

ქართული თარგმანები, მიუხედავად ბევრი თანმხვედრი ადგილისა, როცა ისინი ზოგჯერ სიტყვა-სიტყვით იმეორებენ ერთურთს, მაინც მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ერთმანეთისგანაც. ჩვენ შევეცდებით, ვაჩვენოთ ეს განსხვავებული და თანმხვედრი ადგილები. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქართული ვერსიების ისეთი წაკითხვები, რომელნიც დასტურდება როგორც ეფრემისეულ, ისე არსე-

ნისმიერ თარგმანებში, მაგრამ არ გვხვდება ჩვენთვის ცნობილ ბერძნულ დედან'ში. ამაზე საგანგებოდ გეექნება საუბარი.

ამ თავში ჩვენ არ შევეხებით ქართველ მთარგმნელთა ენობრივ თუ სტილისტურ თავისებურებებს, ამაზე შემდეგ შევჩერდებით, ამჯერად ჩვენ გვაინტერესებს თარგმანთა რედაქციული მიმართება იოანე დამასკელის „გარდამოცემის" ბერძნულ ტექსტთან. სწორედ ამიტომ ქართულ თარგმანებში ტექსტის შემოკლების ან განერცობის დროს ჩვენ გამოვყოფთ ისეთ შემთხვევებს, რომელნიც მიგვანიშნებენ ბერძნული დედნის განსხვავებულ რედაქციაზე.

ქართული თარგმანების დედანთან შედარება ხდებოდა ერთდროულად, ამიტომ მნიშვნელოვანი წაკითხვები ამა თუ იმ თარგმანისა, რომელთა შესახებ საუბარი გვეექნება, შეჯერებული იქნება აგრეთვე მეორე თარგმანთანაც. ამასთან ერთად უფრო სრულ სურათს ქართული თარგმანების ურთიერთ-დამოკიდებულებისა და ბერძნულ დედანთან მათი მიმართებისა წარმოგვიდგენს ქართული ვერსიებისა და მინის გამოცემის მიხედვით შედგენილი ქართულ-ბერძნული დოკუმენტირებული ლექსიკონი და აგრეთვე ბერძნულ სიტყვათა საძიებელი, რომელიც ერთვის ჩვენს პუბლიკაციას.

ეფრემი აერცობს ტექსტს

„გარდამოცემის" მეორე თავში, სადაც ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ ჩვენ, ადამიანები, ღვთაებას მივაწერთ ჩვენთვის ცნობილ და მოკვდავთათვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებებს – ძილს, რისხვას, ხელს, ფეხს და სხვას, არსენის თარგმანში ვკითხულობთ ასეთ ფრაზას:

„ვინაიდაცა მრავალ არიან ღმრთისათჳს კნინ ოდენ გულისჴმისსაყოფელნი და არცა თუ მცირედ გამოთქუმად შესაძლებელნი, არამედ ჩუენ შორისთა ვიიძულებით თქუმად ჩუენსა უზესთაესთა ზედა".[1]

რამდენადმე განსხვავებულია ამ ფრაზის ეფრემისეული თარგმანი: „მრავალი უკუე გულისჴმა-იყოფების ღმრთისათჳს და იცნობების წულილადითა ცნობათა, რომლისაჲ იგი სრულებით გამოთქუმაჲ ვერ შესაძლებელ არს, არამედ ჩუენდა მომართ გარდამოყუანებით ვიიძულებით სიტყუად ჩუენსა უზესთაესთა მათთჳს".[2]

მაგრამ თუ ჩაუკვირდებით, პრინციპულად ეს თარგმანები არც განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ეფრემის თარგმანში ხაზგასმულ სიტყვას. დედანში ამ ადგილას წერია: καθ' ὑμᾶς რომელსაც შეესაბამება არსენის „ჩუენ შორისთა" და ეფრემის „ჩუენდა მომართ". მართალია, ეფრემი ამას არ დასჯერებია და უთარგმნია „ჩუენდა მომართ გარდამოყუანებით", მაგრამ ეს არ შეიძლება ჩაითვალოს ტექსტის განერცობად; ეფიქრობთ, პირიქით, თუმც არსენის თარგმანს არა აკლია რა, მაგრამ მაინც ეფრემის თარგმანი ამ შემთხვევაში უფრო ნათელია სწორედ იმ „ზედმეტი" სიტყვის წყალობით. ასეთი შემთხვევები სხვაც არის და ხან ეფრემი, ხან კი არსენი მიმართავს მსგავს ხერხს, მაგრამ ამის მიხედვით გარკვევა იმისა, თუ რა ბერძნული ხელნაწერები ედოთ წინ ქართველ მთარგმნელებს, შეუძლებელია. მაგრამ არის ტექსტის განერცობის სხვა შემთხვევებიც, რომელთაგან ზოგი შეიძლება მთარგმნელის დედნისადმი თავისუფალი დამოკიდებულების მიზეზით იყოს, ზოგი კი უნდა მომდინარეობდეს განსხვავებული ბერძნული ნუსხის წყალობით.

[1] S -1463, 54 r, II.
[2] A 24, 36 v, I.

მესამე თავში, რომელსაც ორივე ქართული თარგმანით ეწოდება „გამოჩინებაჲ, ვითარმედ არს ღმერთი“, ვკითხულობთ:

არსენით:

„ხოლო ჩუენ, რომელთა არცა საკურველებათაჲ, არცა მოძღურებისაჲ მოგუჯებიეს მადლი, რამეთუ ულირს ეყუენით თავნი თუსნი ენებულად სიყუარულითა გემოთაჲთა, მოეედ[ით], მოცემულთაგან ჩუენდა მოწაფეთაგან მადლისათა წარმოეთქუნეთ ამისთჳს შემწყად მომწოდებელთა მამისა და ძისა და სულისა წმიდისათა“ (S - 1463, 54 v, II)

ეფრემით:

„ხოლო ჩუენ, რომელთა არცა საკურველებათა, არცა მოძღურებისაჲ მოგუჯებიეს მადლი, რამეთუ ულირს ეყუენით თავნი ჩუენნი ენებულად სიყჳარულითა გემოთაჲთა, მოეედით და მოცემულისა მისგანეე მოძღუართა მიერ სოფლისათა და მოწაფეთა მადლისათა მცირედი რაჲმე ამის ღირსისათჳს ვთქუათ, შემწყედ მოწოდებითა მამისა, ძისა და სულისა წმიდისაჲთა“. (A 24, 37 v, I)

როგორც ვხედავთ, ამ ნაწყვეტების დასაწყისი სიტყვა-სიტყვით ემთხვევა ერთმანეთს, რაც, სხვათა შორის, ერთი საბუთია კიდევ იმისა, რომ არსენს არა თუ მონაწილეობა მიუღია ეფრემის თარგმანში, არამედ ხელმეორედ თარგმნის დროს იგი მასში იხედებოდა და სიტყვა-სიტყვით გადმოჰქონდა კიდეც ის წინადადებანი, რომელთაც მოიწონებდა. მაგრამ ამაზე ქვემოთ. ახლა კი აღვნიშნოთ, რომ სიტყვებს — „მოძღუართა მიერ სოფლისათა“, რომელთაც თარგმანში ვხედებით, არ იცნობს დედანი, ყოველ შემთხვევაში, გამოქვეყნებული ტექსტი და მინის გამოცემაში გამოყენებული ხელნაწერები.[3] ამ შემთხვევაშიც შეიძლებოდა გამოგვეთქვა ვარაუდი, რომ ეფრემ მცირემ განაერცო ტექსტი თვითნებურად, აზრის გასაცხოველებლად. მაგრამ ასეთი რამ ნაკლებ მოსალოდნელია, მით უმეტეს, თუ გაეითვალისწინებთ ეფრემის მთარგმნელობით მეთოდს.

მეექვსე თავში, რომელსაც ქართულ თარგმანებში ეწოდება „სიტყუსათჳს“, ეფრემის რედაქციაში ეხვდებით ისეთ განერცობას, როგორიც ჩეეოდა ექვთიმე ათონელს, როცა ცდილობდა დედანში გამოხატული რაიმე აზრი კიდევ უფრო გაეცხოველებინა. მაგრამ ჩვენ, რადგანაც ვიცით ეფრემის დამოკიდებულება დედნისადმი, ამიტომ ამ „შემატებასაც“ ვერ მივაწერთ ქართველ მთარგმნელს. შედარებისათვის მოვიყვანოთ ამონაწერები ეფრემისა და არსენის თარგმანებიდან:

ეფრემი:

„... არაოდეს იყო ღმერთი პირუტყუ, არამედ მარადის აქუს სიტყუაჲ თუსი, მისგან შობილი, არა სიტყუსაებრ ჩუენისა უგუამოჲ, არცა ჰაერად განბნეეადი, არამედ გუამოვანი, ცხოველი და სრული. არა გარეთ მისსა მყოფი, არამედ მარადის მის შორის მყოფი, რამეთუ ვინაიცა განვიდა გარეშე მისსა, რომელსა ყოველიე აღუესიეს!“ (A 24, 39 v, I–II)

არსენი:

„არაოდეს იყო ღმერთი თუნიერ სიტყუსა, არამედ მარადის აქუს თავსა შორის თუსსა სიტყუაჲ მისგან შობილი, არა სიტყუსაებრ ჩუენისა უგუამოჲ და ჰაერად განბნეეადი, არაძედ გუაძოვანი, ცხოველი, სრული. არა გარეშე მისსა მდგომი, არამედ მის შორის მყოფი, რამეთუ სადა იყოს გარეშე მისსა ქმნილი!“ (S - 1463, 55 r, I)

ეფრემის თარგმანში ხაზგასმულ სიტყვებს ვერ ვხედებით ჩვენთვის ცნობილ ბერძნულ დედანში, სხვა მხრივ ორივე თარგმანი ზუსტად გადმოსცემს დედნის შინაარსს. აზრობრივად ეფრემის თარგმანის „მეტსიტყვაობა“ საესებით ლოგიკურია და უფრო მკაფიოს ხდის ავტორის აზრს. მართლაც, სიტყვები — „რომელსა ყოველიე აღუესიეს“ ლოგიკურად გამორიცხავს იმის შესაძლებლობას, რომ სიტყვა არსებობდეს გარეშე ღვთისა. როგორ შეიძლებაო სიტყვა ღმერთის გარეშე იყოს, როცა ღმერთს ყოველიე აღუესია, ყველაფერს მოიცავსო, ამბობს

[3] PG , t. 94, col. 793.

ეფრემის რედაქცია. ასე ლოგიკურად როდია ეს აზრი გამოხატული ჩვენთვის ცნობილ დედანსა და არსენის თარგმანში. ასეთი „შემატება" მოსალოდნელი იყო ექვთიმე ათონელის და, შესაძლოა, გიორგი ათონელის თარგმანშიც, მაგრამ რაკი იგი გეხვედება ეფრემის თარგმანში, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ჩვენს მთარგმნელს ხელთ ჰქონია ისეთი ბერძნული ნუსხა, რომელიც იცნობდა ამ სიტყვებს.[4]

სხვათა შორის, აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამავე ნაწყვეტში ეფრემის ერთი ფრაზა სტილისტურად გაუმართავს არსენს. ეფრემის – „არა გარეთ მისსა მყოფი, არამედ მარადის მის შორის მყოფი" ასე შეუცვლია: „არა გარეშე მისსა მდგომი, არამედ მის შორის მყოფი" და ამით თავი აურიდებია სიტყვათა განმეორებისათვის.

„გარდამოცემის" მერვე თავში ("წმიდისა სამებისათჳს") ქართველი მთარგმნელები ასე გადმოგვცემენ ერთ ადგილს:

ეფრემი:

„გარნა სხუაჲ არს სახე შობისაჲ და სხუა დაბადებისაჲ, რამეთუ შობაჲ არს რათა მისვე არსებისაგან მშობელისა შვას შობილი იგი, ყოველითურთ ერთი ბუნებითა და არსებითა, ხოლო დაბადებაჲ და ქმნაჲ არს, რათა გარეთ და არა თუსისა არსებისაგან მოიღოს ნივთი აღსაგებული და ეგრეთ დაბადოს და ქმნას დაბადებული ყოველითურთ უმსგავსოჲ დამბადებელისაჲ" (A 24, 41 v, I–II)

არსენი:

„რამეთუ შობაჲ უკუე არს არსებისაგან მშობლისა შობილისაჲ და არსებით მსგაჳსისაჲ. ხოლო აგებაჲ და ქმნაჲ გარეთ უკუე, არა თუ არსებისაგან ამგებულისა და მოქმედისა მყოფობად მოყვანებაჲ აგებულისა და ქმნილისაჲ ყოველითურთ უმსგავსოჲსა მისგან" (S - 1463, 57 v, I)

ავტორი განმარტავს შობას და დაბადებას (შექმნას) და განასხვავებს მათ. მაგრამ ეფრემის თარგმანის მიხედვით იგი თითქოს წინასწარ გეაუწყებს, თუ რაზე ექნება ლაპარაკი: „გარნა სხუაჲ არს სახე შობისაჲ და სხუა დაბადებისაჲ", არც არსენის თარგმანში და არც დედანში არ გეხვდება ასეთი ფრაზა.[5] იგი უნდა ყოფილიყო ხელნაწერში, რომლიდანაც თარგმნიდა ეფრემი.

იმავე თავში თავისებურია ეფრემის თარგმანის შემდეგი ადგილი: „და წულილადისა მეტყუელებისათჳს ნუ განმირისხდები, ტკბილო მეუფეო, რომელი ეგე ზეშთა ხარ ყოველისავე თქუმისა და მოგონებისა და ყოველისავე გულისჴმისყოფისა და მიწდომისა, არამედ მწყალობელ ჩუენდა იყავ. ხოლო ქმა არს, რაოდენსა იგი გუასწავებს წმიდაჲ კათოლიკე სამოციქულოჲ ეკლესიაჲ. ესე იგი არს, რომელ გუასწავებს თანად მამასა და მყის მისთანავე ძესა მისსა მხოლოდ შობილსა..." (A 24, 42 r, II – 42 v, I).

არსენის თარგმანში, რომელიც ამ შემთხვევაში ზუსტად მისდევს მინის გამოცემის ტექსტს,[6] ვეითხულობთ:

„არამედ შემნდობელ იყავნ ყოველთა მიერ კერძოჲ და ყოველისა მოგონებისა და მიწთომისა ზესთა მდებარე. ასწავებს უკუე წმიდაჲ კათოლიკე და სამოციქულოჲ ეკლესიაჲ მყის-თანად მამასა და მყისთანად მხოლოდ-შობილსა ძესა მისსა" (S - 1463, 57 v, I).

როგორც ამ ციტატებიდან ჩანს, არსენის თარგმანს, ისევე როგორც დედანს, რაღაც აკლია დასაწყისშივე. მართლაც, რატომ თხოულობს შენდობას ავტორი? ამაზე პასუხს იძლევა ეფრემის რედაქცია: „წულილადისა მეტყველებისათჳს ნუ განმირისხდები, ტკბილო მეუფეო" და თითქოს თავის გასა-

[4] შდრ. PG, t. 94, col. 804.
[5] შდრ. PG, t. 94, col. 812.
[6] შდრ. PG, t. 94, col. 816.

მართლებლად, თუ მონანიების ნიშნად მოსჭრის – „ხოლო ქმა არს, რაოდენსა იგი გუასწავებს წმიდაჲ კათოლიკე სამოციქულოჲ ეკლესიაჲ, ესე იგი არს, რომელ გუასწავებს“ და ა. შ. ხაზგასმული სიტყვები არ არის არც დედანში და არც არსენის თარგმანში, ყოველ შემთხვევაში, ბერძნული ტექსტის გამომცემელნი აქამდე მას არ იცნობენ.

საინტერესოა 64-ე თავის დასაწყისის ეფრემისეული თარგმანი: „ხოლო აღვიარებთ, ვითარმედ ყოველნივე ბუნებითნი და თანაწარუვალნი ენებანი კაცებისა ჩუენისანი მიიხუნა უფალმან თუნიერ ხოლო ცოდვისა“ (A 24, 103 r, II). არსენის თარგმანი ამ ნაწილში ფაქტიურად არ განსხვავდება ეფრემის ტექსტისაგან, თუ არ მიეიღებთ მხედველობაში იმას, რომ ეფრემის „თანა-წარუვალთას“ ნაცვლად მას აქვს „უგიობელნი“, ეს სიტყვები ბერძნული სიტყვის ἀδιάβλητος-ის თარგმანია. ბერძნული სიტყვა ნიშნავს „უნაკლოს“, „უზადოს“, „გაუჭორავს“. მაგრამ აქვე არის თითქოს უმნიშვნელო სხვაობაც. ეფრემს აქეს „ენებანი კაცებისა ჩუენისანი“, ხოლო არსენს – „ენებანი კაცისანი“. (S - 1463, გვ. 87 v, I). დედანში სათანადო ადგილას ვკითხულობთ: πάθη τοῦ ἀνθρώπου ἀνέλαβεν.[7] მაშასადამე, არსენის თარგმანი ზუსტია: „ენებანი კაცისანი მიიხუნა“. იქნებ „კაცებისა ჩუენისანი“ ეფრემის მიერ თავისუფლად თარგმნის შედეგია? არა, თურმე არის ბერძნული ხელნაწერი, რომელიც იცნობს სხვა ვარიანტსაც: πάθη ἡμῶν (ხელნაწერი Regius 2925).[8] მაშ, მოსალოდნელია, რომ თუ იყო ერთ ხელნაწერში „ენება კაცისა“ (πάθη τοῦ ἀνθρώπου), ხოლო მეორეში „ენება ჩუენი“ (πάθη ἡμῶν), ყოფილიყო მესამე ისეთი ხელნაწერიც, სადაც იქნებოდა ორივე ერთად – „ენებანი კაცებისა ჩუენისანი“.

არც არსენის თარგმანში და არც დედანში არ მოიპოვება შემდეგი მსჯელობა, რომელსაც ეხვდებით ეფრემის თარგმანში: „და ამათდაეე შესწორებულად მიუღიეს სახელისდებაჲ დღეთა შჳდეულისათა. კჳრიაკესა უწოდენ მზისად და არს იგი სახე ოქროჲსაჲ, ხოლო ორშაბათსა – მთოვარისად და არს იგი სახე ვერცხლისაჲ, სამშაბათსა – არესდად და არს იგი სახე რკინისაჲ, ოთხშაბათსა – ერმისდად და არს იგი სახე ეკლისაჲ, ხუთშაბათსა – დიოჲსდად და არს იგი სახე ვეცხლ-წყლისაჲ, პარასკეესა – აფროდიტესდად და არს იგი სახე რვალისაჲ, შაბათსა – კრონოსდად და არს იგი სახე ბრპენისაჲ“. – (თავი 21 – „ჩათლისათჳს და ცეცხლისა და მნათობთა, მზისათჳს და მთოვარისა და ვარსკულავთა“, გვ. 57 r, I, შდრ. არსენი – S - 1463, 65 r, აგრეთვე დედანი – col. 889).

„გარდამოცემის“ XXIII თავში (“წყალთათჳს“) ეფრემის თარგმანში ვპოულობთ წინადადებას, რომელიც არ გვხვდება დედანსა და არსენის თარგმანში. ეფრემის მიხედვით მდინარე განგი (“ტანგი“) „გარემოსელის ქუეყანასა ველათისასა, სადა იგი არს ოქროჲ და ქვაჲ კაპოტი (A 24, 61 r II, შდრ. არსენი – S - 1463, 67 v, I და დედანი, col. 904). ვფიქრობთ, ეს წინადადება დეღნიდან უნდა მომდინარეობდეს, ბერძნულიდან უნდა იყოს თარგმნილი.

„გარდამოცემის“ XXX თავს ეფრემის რედაქცია „უშატებს“ შემდეგ მსჯელობას, რომელსაც ვერ ეხვდებით არსენის თარგმანსა და დედანში:

„ზოგად ყოველისა გუამისაჲ არს და ჴმობაჲცა და აღმოფშუნეაჲცა. რამეთუ ესენი ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არიან, გუენებოს თუ გინა თუ არა გუენებოს ქმნაჲ მათი. ხოლო ბუნებითნი და ცხოველობითნი არიან არა თუთმფლობელობით აღრჩეულნი საქმენი. ბუნებითად უკუე ვიტყჳ მზრდელობასა და აღორძინებასა და თესლოვანებასა. ხოლო ცხოველობითი არს შემკრებლობითი, რამეთუ ესენი

[7] PG, t. 94 col. 1081.
[8] loco cit.

გუენებოს თუ და არა თუ გუენებოს, მოქმედებენ ჩუენ შორის“ (A 24, 68 r, I; შდრ. არსენი – S - 1463, 71 v, I და აგრეთვე PG, t. 94, col. 933).

ამ ნაწყვეტს ბერძნულიდან თარგმნილობა იმით ეტყობა, რომ მასში და კავშირი ორმაგი ფუნქციით გეხედება, კერძოდ – ცა ნაწილაკის მნიშვნელობითაც. ეს კი დამახასიათებელია ბერძნული καί – კავშირისთვის. ასეთია ეფრემის თარგმანში წინადადებები: „ზოგად ყოვლისა გუამისაჲ არს და ჭმობაჲცა და აღმოფშუნვაჲცა“ და „ესენი გუენებოს თუ და არა თუ გუენებოს, მოქმედებენ ჩუენ შორის“. პირველ წინადადებაში, მართალია, თავისთავად არის – ცა ნაწილაკიც (ჭმობაჲცა, აღმოფშუნვაჲცა), მაგრამ მთარგმნელს დაუტოვებია და კავშირიც თავისი მეორადი, ქართულისთვის უხერხული, მაგრამ ინდო-ევროპული ენებისთვის (კერძოდ ბერძნულისთვის) ბუნებრივი მნიშვნელობით. ასევე მეორე წინადადებაშიც და კავშირს – ცა ნაწილაკის მნიშვნელობა აქვს და დღევანდელ ქართულზე ეს ფრაზა ასე გაიმართებოდა: გინდ გვენებოს, გინდა არც გვენებოს...[9]

არსენი აერცობს

უფრო იშვიათად, ვიდრე ეფრემის თარგმანში, არსენის თარგმანშიც ეხედებით ფრაზებს, რომელთაც ვერ ეპოულობთ ბერძნულ დედანში. მაგალითად, არსენის თარგმნით 21-ე თავში, რომელიც შეესაბამება დედნისა და ეფრემის თარგმანის XXII თავს და სათაურად უზის „ჰაერისა და ქართათუს“, ნათქვამია:

„ქარი არს სიმრავლე მჭურვალისა და ჭმელისა აღორთქლებისა, მოძრავისაჲ ქუეყანასა ზედა. ხოლო ქრიან ქარნი აღმოსავალით უკუე საზაფხულოჲთ კეკიაჲ, აღმოსავალით დღეთა გასწორებისაჲთ აპილიოტი, აღმოსავალით საზამთროჲთ ეროსი, და დასავალით საზამთროჲთ ლიფსი, დასავალით დღეთა გასწორებისაჲთ ზეფიროსი, დასავალით საგაზაფხულოჲთ არგესტი, რომელ არს ოლუმპიაჲ და იაპუქსი და ერღასტი. მერმე ნოტოსი და აპარქტიაჲ ურთიერთას წინააღმდგომად ქრიან...“ და ა. შ. (S - 1463, 67 r, I–II).

ხაზგასმული სიტყვები, ე. ი. განსაზღვრება ქარისა, რომელსაც მოსდევს ქართა სახეობების ჩამოთვლა, ბერძნულ დედანში არ გვხვდება.[10] იყო თუ არა ასეთი განსაზღვრება ეფრემის თარგმანში?

ამჟამად ეფრემის თარგმანის უძველეს ნუსხას ძირითად ტექსტში აკლია არა მარტო ეს განსაზღვრება, არამედ თვით ქართა სახეობების ჩამოთვლა (კეკიაჲ, აპილიოტი, ეროსი, ლიფსი, ზეფიროსი, არგესტი, ნოტოსი, აპარქტიაჲ, ბორეასი, ფუნიქსი ანუ ევრო-ნოტოსი, ლიბო-ნოტოსი, ლეეკო-ნოტოსი, თრასკეაჲ...). ეს ნაკლული ადგილი შეუნიშნავს A 24 ნუსხის გადამწერს და აშიაზე გაუტანია პირდაპირ არსენ ვაჩესძის „დოგმატიკონიდან“, კერძოდ S - 1463 ნუსხიდან, იმდენად ზუსტად, რომ ვარიანტული სხვაობაც კი არა გვაქვს და უფრო მეტიც, გადამწერი იმეორებს არსენ იყალთოელის თარგმანში დაშვებულ ერთ შეცდომას, რომელზედაც ქვემოთ გვექნება საუბარი. ასე, რომ ჰქონდა თუ არა თავის დროზე ეს საკმაოდ მოზრდილი აბზაცი ეფრემს ნათარგმნი, ძნელი სათქმელია. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ამ ადგილას მის დედანს აკლია 22-ე თავის დასასრული, ამას

[9] ქართულ მთარგმნელობით პრაქტიკაში ასეთი შემთხვევა არაა იშვიათი. ს. ყაუხჩიშვილი ანალოგიურ შემთხვევებზე წერს: „ბერძნული ენის გაელენა ხშირად იჩენს თავს καί კავშირის მოხმარებაში. ცნობილია, რომ ბერძნული καί ორმხრივია და უდრის „და“ კავშირს და „ცა“ ნაწილაკს, ძალიან ხშირად ეს განსხვავება ჩვენი მთარგმნელის მიერ სწორად არის გაგებული, მაგრამ არის შემთხვევები, როდესაც ბუნებრივად თავს იჩენს ბერძნულის გაელენა და მთარგმნელი შეუცნობლად გადმოგვცემს მას „და“-თი იქაც, სადაც ეს ქართულისათვის სრულიად ზედმეტია“ (ს. ყაუხჩიშვილი, ხრონოგრაფი გიორგი ამარტოლისაჲ, ნაწილი II, გამოკვლევა, თბ., 1926, გვ. 21).

[10] შდრ. PG, t. 94, col. 900.

გვაფიქრებინებს ის გარემოება, რომ, როგორც ვნახეთ, ეს თავი ბოლომდე არც არსენ იყალთოელს უთარგმნია. ყოველ შემთხვევაში, თუ ორსავე ქართველ მთარგმნელს ერთი ჯგუფის ბერძნული ხელნაწერები არ ჰქონდათ ხელთ, მაინც უნდა ვაღიაროთ, რომ მათი დედნები ჩვენთვის ცნობილი დედნისგან განსხვავებული რედაქციისა უნდა ყოფილიყო.

კიდევ უფრო საინტერესოა თარგმანის 24-ე თავი „სამოთხისათჳს“, რომელიც შეესაბამება ეფრემის თარგმანისა და თეით დედნის 25-ე თავს. დედანშიც და ეფრემის თარგმანშიც ეს თავი თავდება ფრაზით – „შეუძლებელ არს უხრწნელად გებაჲ გრძნობადისა საჴმელისა მიმღებელთაჲ“ (ეფრემი, A 24, 64 v, II), მაგრამ არსენის თარგმანში ამის შემდეგ ვრცელი მსჯელობა მოდის, რომელიც, როგორც ადრეც შეგეხვდა, A 24 ნუსხის გადამწერს პირდაპირ არსენის თარგმანიდან სიტყვასიტყვით გადაუტანია ეფრემის თარგმანის აშიაზე (A 24, 64 v, 65 r). მოგვყავს ეს ნაწყვეტი მთლიანად:

„ანუთუ ხე ეიდრემე ცხორებისა არს საკუთრებაჲ ღმრთისაჲ, რომლითა იზარდებიან ანგელოზნი, რომლისა მიერ ეგულებოდა მიღებაჲ უხრწნელებისაჲ, რამეთუ გაჴმდა ჩუენ პირველად განურჩეველად დამორჩილებაჲ შჯულისა ღმრთისასა, ვიდრემდის განსრულებულად ანაგებად სათნოებისა მოსლვადმდე და ესრეთ ნიჭად მოღებაჲ ღმრთისა მიერ განმრჩეველობასა კეთილისა და ბოროტისასა, რომელ არს ხე მცნობელი კეთილისა და ბოროტისაჲ, რამეთუ არა უცთომელ იყო ახალ ნერგისათჳს განმრჩეველობაჲ გულის სიტყუათა და წინა-განმსიტყუეელობაჲ, ვინაჲთგან ენებული და გემოთ-მოყვარე აქუნდა ჯერეთ გულის სიტყუაჲ.

აწ უკუე ხედ ვიდრემე ცხორებისად ვიტყჳთ ღმრთისა მიერ მოცემულსა მას მცნებასა, რამეთუ ხე ცხორებისა არს სიმართლე ყოველთა მოქმედთა მისთად და კურთხეულ არს ძელი, რომლისა მიერ დაენერგა სიმართლე, – იტყჳს სალომონ, ხოლო ხე ცნობადისა, განრჩეუაჲ კეთილისა და ბოროტისაჲ. უჴმდა უკუე ადამს განურჩეველისა მორჩილებისა მიერ შეერთებაჲ ღმრთისაჲ და განჰდიდრებაჲ შეერთებითისა განღმრთობისა მიერ ჯამსა, რომელსა შინა სათნო-ყოფაჲ ბუნებით ღმერთსა და ჭეშმარიტისა შემეცნებისა და განმრჩეველობისა ყოველთაჲსაჲ, ხოლო პირველად მუშაკ გამოცდილ-ყოფაჲ უღირდა მას განურჩეველისა მორჩილებისაჲ. ვინაჲცა მცნებაჲ მისცა ღმერთმან არა გემოჲს ხილეად ხესა ცნობადისასა, რომელ არს არა რწმუნებაჲ თჳსისა განმრჩეელობისაჲ, არცა ჭამად ხისა რომლისაგანმე, რომელსა აქუნდეს ბუნებითი მოქმედებაჲ, შემქმნელი მისდა მეცნიერებასა, ცხად არს, ვითარმედ თჳსისა ბუნებისასა. ხოლო მოუჴდა მას რაჲ ბოროტი გუელისა მიერ და პრქუა, ვითარმედ: „იყვნეთ ვითარცა ღმერთნი, მეცნიერ კეთილისა და ბოროტისა, უკუეთუ ‘ჭაჲთ“. ირწმუნა თჳსისა განმრჩეველობისაჲ და კეთილად აღუჩნდა მას ღმერთ-ყოფაჲ და მეცნიერებაჲ და არა მოუჴსენა, ვითარმედ ჯამსა თჳსსა კეთილ არიან ყოველნი და ვითარმედ არა კეთილ არს კეთილი, არა თუ კეთილად იქმნეს, და ვითარმედ არა ჯერ-არს წინაჲსწარ აღტაცებაჲ მოცემადისაჲ თჳნიერ ჯერ-ჩინებისა მომცემელისა ყოფასაცა და კეთილად ყოფასა. და იხილა, ვითარმედ კეთილ არს ჭამა და განშიშულდა ღმრთისა მიერისა დაწყნარებისაგან და განეხუნეს თუალნი ჭორციელნი და ვნებანი აღიძრნეს და ცნეს, ვითარმედ შიშუელ არიან და სირცხჳლეულ იქმნეს და განიწეალნეს ღმრთისაგან და, ვითარცა ჩჩულნი, მსრსინავ იქმნეს გემოჲსა მიმართ და ექსორია იქმნეს ძელისაგან ცხორებისა და მოკუდავად შეიცავალნეს, რამეთუ გამოცდილებისაგან უწყოდა მტერმან, ვითარმედ საკუთრებითი მახლობელობაჲ ღმრთისაჲ განღმრთობისა და ცხორებისა საუკუნოჲსა მომატყუებელ იქმნების“. (S - 1463, გე. 69 r, II – 69 v, I).

როგორც ვხედავთ, ამ ორ შემთხვევაში, როცა არსენი „აერცობს“ ტექსტს, ეფრემისეულ A 24 ნუსხაში აშიაზე გამოჩნდება შემატებული ადგილები.

ცნობილია, რომ ეფრემ მცირე არ თარგმნიდა ხოლმე შემთხვევით ხელში ჩავარდნილ ბერძნულ ხელნაწერს, იგი ცდილობდა, როცა ეს შესაძლებელი იყო, თავისი დედანი შეეჯერებინა სხვა ბერძნული ხელნაწერებისათვის, გულმოდგინედ ჰკრეფდა საჭირო ისტორიულ-ლიტერატურულ ცნობებს, ჩხრეკდა საჭირო მასალებს სხვადასხვა წიგნთსაცავში, ჩაჰკირკიტებდა თითოეულ სიტყვას და იშველიებდა ლექსიკონებს. ერთი სიტყვით, სანამ თარგმნიდა, ჩაატარებდა ხოლმე შრომატევად მეცნიერულ სამუშაოს. ამ მხრივ, კ. კეკელიძის მართებული შენიშვნით, ეფრემ მცირე იშვიათი მოვლენაა ქართული მწერლობის ისტორიაში.[11] რადგან ეს ასეა, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ეფრემ მცირის დედანი არ შეიძლებოდა ყოფილიყო უხარისხო და საეჭვო. მიუხედავად ამისა, მას მაინც ჰკლებია ზოგი რამ, რაც შემდგომში არსენის დედანში აღმოჩენილა. იქნებ ესეც იყო ერთ-ერთი მიზეზი იმისა, რომ არსენ იყალთოელმა ხელმეორედ თარგმნა „გარდამოცემა“?

84-ე თავში (“ჯუარისათჳს, რომელსა შინა არს სარწმუნოებისათჳსცა“) გვხვდება ასეთი ფრაზა: „პირველისა მამისა ადამის შეცოდებაჲ დაიჭსნა“ (S - 1463, 92 r, II). სათანადო ადგილას დედანში ვკითხულობთ: τοῦ προπάτορος ἁμαρτία (წინაპრის ცოდვა), მაგრამ ბერძნულ ხელნაწერებში (Regii 4, Colb. 1), გვხვდება ვარიანტი – Ἀδὰμ ἁμαρτία (ადამის ცოდვა).[12] ასე რომ, არსენს კი არ გაუშიფრავს სიტყვა προπάτορος, რომელიც ადამს გულისხმობდა, არამედ ადამის მოხსენიება თვით ბერძნული ხელნაწერისთვის იყო დამახასიათებელი.

ეფრემი აკლებს

იშვიათად ეფრემის თარგმანში ვერ ვხვდებით ფრაზებს, რომელნიც უთარგმნია არსენს და გვხვდება დედანში. მაგალითად, მეორე თავში (“თქუმულთათჳს და გამოუთქუმელთა, საცნაურისათჳს და უცნაურისა“) ჩამოთვლილია ღმერთის ეპითეტები, რომელთაგან ეფრემს გამოუტოვებია: გარეშეუცავი (ἀπερινόητος), განუსაზღვრელი (ἀπερίληπτος), გარეშეუსახველი (ἀκατάληπτος).[13] ამავე თავში გვხვდება ასეთი ფრაზა: „და ეითარმედ ერთ არს ღმერთი, ესე იგი არს ერთ-არსება“ (A 24, 36 v, II). იგივე ფრაზა არსენთან ასე იკითხება: „და უწყით და აღიარებთ, ეითარმედ ერთ არს ღმერთი, ესე იგი არს, ერთი არსებაჲ“ (S - 1463, 54 v, I). ხაზგასმული სიტყვები არ გვხვდება ეფრემის თარგმანში, დედანში კი არის: καὶ γινώσκομεν καὶ ὁμολογοῦμεν...[14]

მეოთხე თავში (“თუ რაჲ არს ღმერთი, ეითარმედ მიუწდომელ არს“) ვხვდებით ასეთ ფრაზას: „აწ უკუე ესე საცნაურ არს, ეითარმედ არს ღმერთი, ხოლო თუ რაჲ არს არსებით და ბუნებით, ესე მიუწდომელ არს და ყოვლად უცნაურ. და ეითარმედ უჴორცო არს, რამეთუ ეითარ ჴორც იყოს მიუწდომელი და შეუსაზღვრებელი, გამოუსახველი და შეუხებელი და უხილაჲი, მარტივი და შეუზავებელი?“ (A 24, 38 r, II), იგრძნობა, რომ ფრაზას – „ეითარმედ უჴორცო არს, რამეთუ...“ შუაში რაღაც აკლია. დანაკლისი შეივსება, თუ ამ ადგილას ჩავსვამთ სიტყვებს „ცხად არს“, რომელიც არსენის თარგმანში გვხვდება (S - 1463,

[11] კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 254.
[12] PG, t. 94, col. 1129, variae lectiones.
[13] A 24 , 36 v, I, S - 1463, 54 r. II, PG, t. 94, col. 792.
[14] PG, t. 94. col.792.

55 r, I): „ეითარმედ უჴორცო არს, ცხად არს, რამეთუ.“ და ა. შ. მაშინ ჩვენ მიეიღებთ დედნის სრულ თარგმანს: ὅτι μὲν γὰρ ἀσώματον, δῆλον.[15]

მერეე თავში გამოყოფილია ქვესათაური, რომელიც თარგმნილი აქვს არსენს, ხოლო ეფრემს არა: Περὶ τῆς τῶν τριῶν ὑποστάσεων διαιρέσεως· καὶ περὶ τοῦ πράγματος καὶ λόγου καὶ ἐπινοίας[16] (არსენის თარგმანით – „სამთა გუამთა განყოფილებისათჳს, [საქმ]ეთათჳს და სიტყჳსათჳს და გონებისა“, (S – 1463, 59 r, I).

არსენი აკლებს

გაცილებით ხშირია შემთხვევა, როცა არსენს გამოუტოვებია ისეთი ადგილები, რომელნიც ეფრემს უთარგმნია.

თხზულების პირველი თავის დასასრულს ეფრემის თარგმანში ვკითხულობთ ასეთ ფრაზას: „რამეთუ შორს არს შური საღმრთოჲსა მისგან ბუნებისა, ნამდჳლეე უენებელისა და მხოლოდ სახიერისა“. (A 24, 36 r, II). ან არსენს შეუმჩნეველი დარჩენია დედნის ნაწილაკი γε, ან მის დედანში არ იყო იგი, ყოველ შემთხვევაში მას იგი არ უთარგმნია.[17] ხოლო ამ სიტყვას ბერძნულად აქვს ასეთი მნიშვნელობანი: მართლაც, თუმცა, ყოველ შემთხვევაში, მაინც, მხოლოდ, ჭეშმარიტად, სახელდობრ. ჰომეროსის μάλιστά γε ნიშნავს „რა თქმა უნდა“, „რა საკვირველია“.

მეოთხე თავის უკანასკნელი წინადადება καὶ φῶς, ὅτι οὐκ ἔστι σκότος [18] (და [ვამბობთ] სინათლეს და ეგულისხმობთ, რომ არ არის სიბნელე) არსენის თარგმანში არ გვხვდება.[19] სამაგიეროდ იგი უთარგმნია ეფრემს: „ხოლო ნათელი რაჲ ვთქუათ, ცხადჰყოფთ, ეითარმედ ბნელი მის თანა არა არს“ (A 24, 39 r, I).

ამ მხრივ არც მეხუთე თავი წარმოადგენს გამონაკლისს. აქაც უკანასკნელი წინადადება – Πρὸς δὲ καὶ φυσικὴ ἀνάγκη μονάδα εἶναι διάδος ἀρχήν[20] (ბუნებრივი აუცილებლობით ერთიანობა სათავეა ორობისა) ეფრემს ასე უთარგმნია: „ამას თანა თჳთ ბუნებითიცა შჯული უფროჲს შეწყნარებულ-ჰყოფს მარტოდ მჱყრობელობასა, უფროჲს მთავრობისა ორთაჲსა“ (A 24, 39 v, I). ხოლო არსენს ეს წინადადება უთარგმნელად დაუგდია.[21]

მეცხრე თავის („ღმერთსა ზედა თქუმულთათჳს“) დასაწყისის არსენისეული თარგმანი სიტყვა-სიტყვით მისდევს დედანს, ისევე როგორც ეფრემისა, მაგრამ მაინც წინადადება ბოლომოკვეცილია: „ღმერთი უკუე მარტივი არს და [განუზ]აებელი. ხოლო მრავალთა და თ[ით]ო-სახეთაგან შემოკრებული, შეზა[ე]ებული არს. აწ უკუე უკუეთუ აუგებელობასა და დაუსაბაᲛოობასა და უსხეულობასა (ἀσώματον) და უკუდავებასა (ἀθάνατον), საუკუნოებასა (αἰώνιον)... ამის შემდეგ არსენი აკლებს ორ თვისებას – „სიკეთესა“ (ἀγαθόν) და „შემქმნელობასა“ (δημιουργικόν).[22]

იმაეე თავში არსენს გამოუტოვებია ერცელი წინადადება. არსენის თარგმანს – „ღმერთი ცეცხლ განმლეველ არს ყოლისა ბოროტისა, ანუ ხედვისაგან ყოველთაჲსა, რამეთუ შეუცილებელ არს და ზედამხედველ ყოველთა“[23] უნდა მოსდევდეს

[15] PG, t. 94, col. 797.
[16] PG, t. 94, col. 828.
[17] შდრ. PG, t. 94, col. 792.
[18] PG, t. 94, col. 800.
[19] შდრ. S - 1463, გვ. 55 v, II.
[20] PG, t. 94, col. 801.
[21] S - 1463, გვ. 59 v, II.
[22] S - 1463, გვ. 59 v, II; შდრ. PG, t. 94, col. 836.
[23] S - 1463, გვ. 59 v, II.

შემდეგი წინადადება (მოგვყავს ჩვენი თარგმანი): „რადგან იგი ხედავდა ყველა ნივთს მათ ყოფამდე, მარადისობით წარმოიდგენდა გონებაში; ყოველი ნიეთი ღებულობს არსობას განსაზღვრულ დროს, თანახმად მისი მარადის სურვილთან (ნებასთან) შეერთებული (შეთანხმებული) აზრისა, რომელიც არის წინასწარი განსაზღვრა, სახე და გეგმა".[24] ეს წინადადება ეფრემის თარგმანში ასეა წარმოდგენილი: „იგი ხედავს ყოველსა, რამეთუ არა რაჲ დაეფარვის თუალსა მას ყოველთა მხედველსა, რომელმან ყოველივე იხილა პირველ დაბადებადმდე მათდა და პირველ ჟამისა მოიგონა, ესე იგი არს უწინარეს ჟამთა და წელოა განწესებისა და ყოველივე ეგრეთ ქმნა, ვითარცა შეეტყუებოდა ნებასა და განზრახვასა მისსა პირველ ჟამისასა, რომელი იგი იყო წინა განსაზღვრებაჲ და ხატი და სახე წინა-განსაზღვრებისაებრ მისისა თჳსსა ჟამსა აღსრულებული" (A 24, 46 v, I–II). არსენს გამორჩა ეს წინადადება, თუ რაიმე მოსაზრებით გამოტოვა იგი? უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს მოხდა თვით დედნის მიზეზით, რადგან ცნობილია ბერძნული ხელნაწერები, სადაც ეს წინადადება არ მოიპოვება.[25]

„გარდამოცემის" XV თავში არსენის თარგმანში ეკითხულობთ ასეთ ფრაზას: „ეინაჲცა უწინარეს სოფლის შესაქმისა, ოდეს იგი არცა მზე იყო განმყოფელად, არა იყო განზომილი საუკუნე" (S - 1463, გვ. 62 v, I). მზე არ იყო განმყოფელადო, წერს არსენი, იგულისხმება – განმყოფელად დღისა ღამისაგან. თუ არსენის თარგმანში ეს აზრი მხოლოდ იგულისხმება – დედანშიც და ეფრემის თარგმანშიც პირდაპირ წერია: ἡμέραν ἀπὸ νυκτός.[26]

არსენ იყალთოელის თარგმანში ვერ ვხვდებით მოცულობით თუმც პატარა, მაგრამ მაინც დამოუკიდებელ მე-16 თავს – Περὶ δημιουργίας, რომელსაც ეფრემის თარგმანში ეწოდება „დამბადებელობისათჳს".[27] რაკი არსენის თარგმანში გამორჩენილია მთელი მეთექვსმეტე თავი, ამის გამო შემდგომში კარგახანს არსენის თარგმანის თავების სათვალავი აღარ ემთხვეოდა არც დედნის და არც ეფრემის თარგმანის თავების სათვალავს, იგი ყოველთვის ერთით ჩამორჩება; ეს შეუსაბამობა სწორდება მხოლოდ 81-ე თავის შემდეგ, სადაც დაშვებულია ახალი შეუსაბამობა, ეფრემის თარგმანის ქვეთავი არსენის თარგმანში თავად ქცეულა და თავების სათვალავში შესულა. მაგრამ ჩვენ ქვემოთ ვნახავთ, რომ როგორც არსენის რედაქციის LXXXI თავი („მკითხველთა მიმართ, ვითარმედ შერწყუმულისა ანუ განსაზღვრებულისაგან აღიყვანებიან რაოდენობად ბუნებანი ქრისტესნი"), ისევე მისი შესაბამისი ქვეთავი ეფრემის რედაქციისა ერთ-ერთი წინა თავის განმეორებაა და მეტი არაფერი. ასე რომ, ფაქტობრივად არსენის თარგმანს ერთი თავი აკლია, იგი შეიცავს ნაცვლად ასი თავისა 99-ს.

არსენის თარგმანის XX თავში (დედნის XXI თავი) ვხვდებით ასეთ წინადადებას: „ცეცხლ[ლ]ი არა რაჲ სხუაჲ არს თუნიერ ნათელი" (S - 1463, 65 r, I). ეს წინადადება დედანში გაცილებით ერცელია: სხვა არა არის რა ცეცხლი, თუ არა ნათელი, როგორც ზოგნი ამბობენ, ზოგნი კი [ამბობენ, რომ] მსოფლიო ცეცხლი მდებარეობს ჰაერს ზემოთ, რომელსაც ეთერი ეწოდება. ეფრემის თარგმანშიც ეს წინადადება სრულად არის წარმოდგენილი: „რამეთუ არა რაჲ სხუაჲ არს ცეცხლი თუნიერ ნათლისა, ვითარცა ვიეთმე უთქუამს. ხოლო სხუანი სოფლიოსა ამას ცეცხლსა ჰაერისაგანად იტყჳან, რომელსაცა ეთერ უწოდენ").[28]

არასრულად აქვს თარგმნილი არსენს ამაეე თავის მომდევნო წინადადებაც: „აწ უკუე დასაბამსა ვიდრემე ქმნა ღმერთმან ნათელი, ესე იგი არს, პირველსა დღესა,

[24] PG, t. 94, col. 837.
[25] PG, t. 94, col. 837, Variae Lectiones.
[26] PG, t. 94, col. 864. შდრ. A 24, 51 v, I.
[27] PG, t. 94, col. 864-865. შდრ. A 24, 52 r, I.
[28] PG, t. 94, col. 888; A 24, 56 r, II.

განსაშუენებელად და შესამკობელად“ (S - 1463, 65 r, I). დედანში განმარტებულია, თუ ვის „განსაშუენებელად“ და „შესამკობელად“ შეჰქმნა ღმერთმა ნათელი: „ყოველი ხილული ქმნილებისა“ (πάσης τῆς ὁρατῆς κτίσεως).[29] ეფრემის თარგმანში ეს წინადადება სრულად არის წარმოდგენილი (A 24, 56 r, II).

„გარდამოცემის“ XXI თავში (არსენის თარგმანით – XX თავი), რომლის სათაურია „ნათლისათჳს, ცეცხლისა, მნათობთა, მზისა და მთოვარისა და ვარსკულაეთა“, არსენს გამოუტოვებია მთელი წინადადება, რომელიც უნდა მოსდევდეს მისი თარგმანის შემდეგ ფრაზას: „ნუუკუე და თქუას ეინმე, ეითარმედ ბრძოლათაცა არა მიზეზ, არამედ სასწაულ... „(S - 1463, გე. 66 r, II). დედანში ამის შემდეგ ვკითხულობთ:

Καὶ ἡ ποιότης δὲ τοῦ ἀέρος ποιουμένη[30] ὑπὸ ἡλίου, καὶ σελήνης, καὶ τῶν ἀστέρων ἄλλος καὶ ἄλλως διαφόρους κράσεις, καὶ ἕξεις, καὶ διαθέσεις συνίστησιν. Αἱ δὲ ἕξεις τῶν ἐφ' ἡμῖν· κρατοῦνται γὰρ τῷ λόγῳ, καὶ ἄγονται πρεπόμεναι (და ჰაერის ხარისხი, რომელიც დამოკიდებულია მზისგან, მთვარისა და ვარსკელაებისაგან, განსხვაებულად ჰქმნის განსხვაებულ შეზაებას, ჩვეას და მიდგომას; მაგრამ ჩვეები იმას განეკუთვნებიან, რაც ჩვენს ნებელობაშია, რადგან ემორჩილებიან გონებას და მისი ხელმძღვანელობით იცელებიან).[31] ეფრემს ეს წინადადება ასე უთარგმნია: „და ეითარმედ რომელობაჲ ჰაერისაჲ ჰყოფს მზისა მიერ და მთოვარისა და ვარსკულაეთა თითო-ფერსა შეცვალებასა შეზაებათა და წესთა და ჩუეულებათასა. ხოლო ჩუენ – კაცთანი წესნი, შეზაებანი და ჩვეულებანი სიტყუთ იპყრობებიან და მართებულ იქმნებიან და იქცევიან“ (A 24, გე. 58 V, II).

გარდამოცემის“ XXV თავში (არსენით – XXIV თავი), რომლის სათაურია „სამოთხისათჳს“, ლაპარაკია იმაზე, რომ, როცა ადამმა და ევამ იგემეს ხე ცნობადისა, მაშინღა იგრძნეს, რომ შიშველნი იყუნენ და შერცხვათ. არსენის თარგმანში ვკითხულობთ:

„რომელი ესე შეემთხუა ადამს, რამეთუ იხილა რაჲ გემოჲ, ცნა, რამეთუ შიშულ იყო და გარე-მოსაბლარდნელისა თუსისათჳს იურვოდა. ხოლო უწინარეს გემოჲს ხილვისა შიშუელ იყუნეს ორნივე – ადამცა და ევა და არა ჰრცხუენოდა“ (S - 1463, 68 v, I).[32]

ეფრემის თარგმანში კი წერია:

„რომელი–იგი შეემთხუაცა ადამს, რამეთუ იხილა რაჲ გემოჲ ხისა მის, ეუწყა, ეითარმედ შიშუელ იყო და გარემოიდვა საბლარდნელი, რამეთუ ფურცელი ლეღუსაჲ მიიღო და გარე-მოირტყა. ხოლო პირველ გემოჲს ხილვისა შიშუელ იყუნეს ორნივე – ადამ და ევა და არა ჰრცხუენოდა (A 24, 63 r, II).

ხაზგასმული სიტყვები არ გეხვდება არსენის თარგმანში, მაგრამ არის დედანში: φύλλα γὰρ συκῆς λαβὼν περιεζώσατο.[33]

თხზულების 43-ე თავში (არსენით – 42-ე თავი), რომელსაც სათაურად აქვს „განგებულებათათჳს“ (ეფრემით) ანუ „წინა-განგებისათჳს“ (არსენით) არის ასეთი ფრაზა: „ვით კეთილი, იგი (ღმერთი) წინაგანაგებს, რადგან არ არის კეთილი იგი, ვინც არა წინაგანაგებს“.[34]

ეფრემს ეს ფრაზა უთარგმნია: „ვინაჲთგან უკუე მხოლოჲ ღმერთი არს ბუნებით სახიერ და ბრძენ, ამისთჳსცა ეითარცა სახიერი წინა-განაგებს, რამეთუ რომელი არა წინაგანაგებდეს, იგი არა სახიერ არს (A 24,

[29] PG, t. 94, col. 888.
[30] ამ სიტყვას აქვს ვარიანტი ποιομένου (Colb. I et Regii 12 et cod S. Hil.) PG, t. 94, col. 893, Variae lectiones.
[31] PG, t. 94, col. 893.
[32] შესაქმე, 2, 25.
[33] PG, t. 94, col. 913.
[34] PG, t. 94, col. 964.

77 r, I)“, ხოლო არსენს უთარგმნელად დაუგდია: „მხოლოჲ ღმერთი ოდენ არს ბუნებით სახიერი და ბრძენი...“ (S - 1463, 75 r, II). თუმცა აშკარაა, რომ არსენის თარგმანს აკლია ჩვენ მიერ ხაზგასმული სიტყვები, მაგრამ ამ შემთხვევა'მი დაბეჭითებით იმის თქმა, რომ ეს ნაკლულობა თვით ბერძნული დედნიდან მოდისო, ძნელია. აქ უბრალოდ შეიძლება მთარგმნელის სტილთან გვქონდეს საქმე. არსენი შეიძლებოდა მორიდებოდა განმეორებას. ხოლო დედანშიც და ეფრემის თარგმანშიც ადგილი აქვს ერთგვარ განმეორებას. რომ უფრო ნათელი იყოს ეს ფაქტი, მოგვყავს ორივე ქართული რედაქციიდან უფრო ერცელი ამონაწერები:

ეფრემი:

„მხოლოჲ ღმერთი არს ბუნებით სახიერ და ბრძენ. ამისთუსცა, ვითარცა სახიერი, წინა-განაგებს, რამეთუ რომელი არა წინა განაგებდეს, იგი არა სახიერ არს. რამეთუ კაცნიცა და საცხოვარნი თუსთა შვილთათუს ბუნებით წინა-განაგებენ და რომელიცა არა წინა განაგებდეს, იგიცა იგმობების, ხოლო ვითარცა ბრძენი ყოველსავე უმჯობესად იღუწის არსთათუს“.

არსენი:

„მხოლოჲ ღმერთი ოდენ არს ბუნებით სახიერი და ბრძენი. და რამეთუ კაცნი და პირუტყუნი თუსთა შვილთათუს წინა-განაგებენ ბუნებით და რომელი არა წინა განაგებდეს, ვითარცა არა სახიერი ითქუმის. წინა-განაგებს უკუე ვითარცა სახიერი და უმჯობესისათუს არსთაჲსა მოღუაწე არს, ვითარცა ბრძენი“.

როგორც ვხედავთ, არსენის სტილი ამ შემთხვევაში უფრო ლაპიდარულია და ავტორის ძირითადი აზრი, თუმცა არა სიტყვამიდევნებით და ზედმიწევნით, მაგრამ სწორად არის გადმოცემული. ამიტომაც ეს ფაქტი ქართველი მთარგმნელების დედნების სხვადასხვაობის დასამტკიცებლად არ გამოდგება.

LV თავში (არსენით – LIV თავი), რომლის სათაურია „სახესა და განუკუეთელსა შინა ხილულისა ბუნებისათუს და განყოფილებისათუს თქუმასა შეერთებისა და განჴორციელებისასა და ვითარ მოიღებვის „ერთი ბუნებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ განჴორციელებული“,[35] ეხვდებით ასეთ მსჯელობას:

„რამეთუ თითოეულისა გუამთაგანისა ზედა დაიწესების სახელი ესე, ვითარმედ ღმერთი, ხოლო ღმრთეებისა თქუმაჲ გუამისა ზედა ვერ ძალ-გჳც. რამეთუ ღმრთეებაჲ მამისათუს ოდენ, ანუ ძისათუს ოდენ, ანუ მხოლოდ სულისა წმიდისათუს ოდენ არა გუასმიეს, რამეთუ „ღმრთეებაჲ“ უკუე ბუნებასა ცხადჰყოფს, ხოლო „მამაჲ“ – გუამსა...“ (S -1463, გვ. 81 r. II).

რომ უფრო ნათელი გაეხადა თავისი მსჯელობა, იოანე დამასკელს მიუმართავს კონკრეტული ანალოგიისათვის: ღმრთეება ბუნებას ნიშნავს, მამა – გვამს, ისევე როგორც კაცება ნიშნავს არსებას და პეტრე – გვამსო.[36] არსენს ეს ანალოგია გამორჩენია, ხოლო ეფრემის თარგმანში ვკითხულობთ:

„ღმრთეებაჲ ბუნებისა საცნაურ-მყოფელ არს, ხოლო მამაჲ ერთსა ოდენ გუამსა სახელ-ედების, ვითარ იგი კაცებაჲ ყოველსა ბუნებასა კაცთასა, ხოლო პეტრე ერთსა ოდენ გუამსა მოასწავებს“ (A 24, 89 v, I–II). უნდა აღინიშნოს, რომ ეფრემის თარგმანი რამდენადმე განერცობილია, კერძოდ, დედანში არ გვხვდება ხაზგასმული სიტყვები.

LIX თავში (არსენით – LVIII თავი), რომლის სათაურია „უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს შორისთა მოქმედებათათუს“, გვხვდება ასეთი ადგილი:

---

[35] „ერთი ბუნებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ განჴორციელებული“ ციტატაა სახარებიდან. შდრ. იოანე, I, 14.

[36] PG, t. 94 , col. 1028: Θεότης μὲν γάρ τήν φύσιν δηλοῖ τὸ δὲ Πατήρ, τὴν ὑπόστασιν, ὥσπερ καὶ ἄνθρωπότης, τὴν φύσιν, Πέτρος δέ, τὴν ὑπόστασιν.

'Αλλ, εἰ μὲν θείαν, Θεὸν μόνον αὐτὸν γυμνὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος λέξομεν. Εἰ δὲ ἀνθρωπίνην, ψιλὸν αὐτὸν ἄνθρωπον βλασφημήσομεν. Εἰ δὲ οὐδὲ θείαν οὐδὲ ἀνθρωπίνην, οὐδὲ Θεὸν οὐδὲ ἄνθρωπον, οὐδὲ τῷ Πατρί, οὐδὲ ἡμῖν ὁμοούσιον.[37]

ეფრემს ზუსტად უთარგმნია ეს ადგილი: „არამედ უკუეთუ ღმრთეებისაჲ ოდენ ვთქუათ, განშიშულებულად ვიტყჳთ მას ჩუენისაგან კაცებისა. ხოლო უკუეთუ კაცებისაჲ ვთქუათ, ლიტონად სადმე კაცად უწოდთ მას და ჳჰგმობთ. ხოლო უკუეთუ არცა საღმრთოჲ ვთქუათ, არცა კაცობრივი, არცა სადმე ღმერთად ვიტყჳთ მას, არცა კაცად, თანა-არსად მამისა, გინა ჩუენდა" (A 24, 96 v, II).

იგივე როდი ითქმის არსენის თარგმანზე. არსენის რედაქციაში ეს აზრი იმდენად შეკუმშულად არის წარმოდგენილი, რომ მსჯელობა ბუნდოვანიც ხდება:

„არამედ უკუეთუ საღმრთოჲ, ღმერთად ხოლო ვიტყჳთ მას შიშულად ჩუენისა კაცებისაგან. და უკუეთუ არცა საღმრთოჲ, არცა კაცობრივი, ღმერთად, არცა კაცად, არცა ჩუენდა თანა-არსად" (S - 1463, გვ. 84, v. I).

ძნელია ამ შემთხვევაში ლაპარაკი მთარგმნელის თავისებურებაზე, აქ უფრო დედნის თავისებურება ჩანს. როგორც ეტყობა, თვით არსენის დედანს აკლდა ამ ადგილას სიცხადე. მთარგმნელის თავისებურება არ შეიძლება იყოს სათაურის შემოკლებაც. მაგალითად, LXVIII თავს (არსენით – LXVII თავი) ეწოდება Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου προσευχῆς.[38] იგი ჯეროვნად უთარგმნია ეფრემს: „ლოცჳსათჳს უფლისა" (A 24, 105 v, I), ხოლო არსენს რად უნდა შეემოკლებინა და დაეწერა მხოლოდ „ლოცვისათჳს" (S - 1463, 88 r, II), უკეთუ მის დედანში არ იქნებოდა მარტოოდენ Περὶ τῆς προσευχῆς?

იმავე თავში, არსენის თარგმანში გამორჩენილია ერთი წინადადება, რომელსაც შეეავსებთ ეფრემის თარგმანიდან (ჩასმულია კავებში):

„...წმიდისა გონებისა მისისა მიერ გზა-მიყოფდა ჩუენ ღმრთისა მიმართ აღსლვასა, [რამეთუ ვითარ იგი ენებანი რაჲ დაითმინნა, მისითა მით ძლევითა ჩუენ გურგუნოსან მყვნა, ამითვე სახითა ილოცვიდაცა] და ჩუენთჳს სრულ-ჰყოფდა ყოველსა სიმართლესა ვითარცა ეტყოდა იოვანეს" და ა. შ.[39]

დედანში ვკითხულობთ:"Ὥσπερ γὰρ τὰ πάθη ὑπέμεινεν, ἡμῖν τὴν κατ' αὐτῶν νίκην βραβεύων, οὕτω καὶ προσεύχεται, ἡμῖν ὁδοποιῶν, ὡς ἔφην, τὴν πρὸς Θεὸν ἀνάβασιν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πᾶσαν δικαιοσύνην πληρῶν, ὡς ἔφη πρὸς 'Ιωάννην და სხვა.[40]

„გარდამოცემის" LXIX თავს ეწოდება Περὶ οἰκειώσεως, რომელიც ასევეა წარმოდგენილი ეფრემის თარგმანში – „განკუთნვისათჳს", ხოლო არსენის თარგმანში (LXVIII თავი) ეწოდება „განთჳსვისა და განკუთნვისათჳს", მაგრამ არც არსენს გადაუხვევია დედნიდან, მას უბრალოდ ორი სინონიმით უთარგმნია სათაური. „განთჳსვა" და „განკუთხვა" სინონიმებია, როგორც დღევანდელი „მითვისება" და „მიკუთვნება".

ამ თავის დასაწყისში ვკითხულობთ (მოგეყავს ეფრემის თარგმანი): „საჴმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ ორნი განკუთნვანი არიან: ერთი ბუნებითი და არსებითი და მეორე – თჳსებითი და პირებითი" (A 24, 106 r, I–II). დედანშიც წერია προσωπικὴ καὶ σχετικὴ, არსენის თარგმანში კი არის მხოლოდ „პირებითი".[41]

„გარდამოცემის" LXX თავში (არსენი – LXIX თავი) არსენის თარგმანში ვკითხულობთ: „რამეთუ ვითარცა ბნელი ზედა შემოსლვითა ნათლისაჲთა უჩინო იქმნების, ეგრეთვე ხრწნილებაჲ ცხორების კუეთებითა უჩინო იქმნების და ყოველად ცხორებად შეიცვალების" (S - 1463, 89 r, I). ამ წინადადებას აკლია დაბოლო-

[37] PG, t. 94. col. 1065.
[38] PG, t. 94, col.1089.
[39] S - 1463, გვ. 88 v, I, შდრ. A 24, გვ. 105 v, II.
[40] PG, t. 94. col.1092.
[41] S - 1463, 88 v, II, შდრ. PG, t. 94, col. 1093.

ება: φθορὰ δὲ τῷ φθείραντι (ხოლო დამღუპველს – დაღუპვა).[42] ეფრემ მცირის რედაქციაში ეს წინადადება სრულად არის თარგმნილი: „რამეთუ ვითარცა იგი ბნელი შემოსლვითა ნათლისაჲთა უჩინო იქმნის, ეგრეთვე ხრწნილებაჲ ცხორებისა კუეთებითა განჴდილ განმხრწნელსა მას – განმხრწნელ (A 24, 107 r, I).

LXXII თავში (არსენით – LXXI თავი), რომელსაც სათაურად აქვს Περὶ φθορᾶς καὶ διαφθορᾶς,[43] ანუ არსენის მიხედვით „ხრწნილებისა და განხრწნილებისათჳს",[44] არსენის თარგმანში პირველი წინადადება არასრულად არის თარგმნილი. კაებში მოგვყავს ნაწყვეტი ეფრემის თარგმანიდან:

„ხრწნილებისა სახელი ორსა დაჰნიშნავს. რამეთუ დაჰნიშნაეს [ქაცობრიეთაცა ვნებათა] – შიმშილსა, წყურილსა..." და ა. შ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეფრემს ამ თავის სათაური სხვაგვარად აქვს თარგმნილი: „ხრწნილებისა განყოფილებისათჳს", მაგრამ საინტერესოა იქვე შენიშვნა: „ვეისწაენ, თუ ვითარ განიყოფებიან ხრწნილებაჲ და განხრწნილებაჲ". თუ ეს სქოლიო მთარგმნელს არ ეკუთვნის და ბერძნული ხელნაწერიდანვე მოდის (ხოლო ეფრემს, როგორც ვიცით, ჩვეოდა კომენტარების გადმოთარგმნაც, როცა ამას საჭიროდ მიიჩნევდა), მაშინ უნდა ვიფიქროთ, რომ ეფრემ მცირის დედანი უნდა ასახავდეს საქმის ძველ ვითარებას, როცა სათაურად იყო „ხრწნილებისა განყოფილებისათჳს" და მას ახლდა ზემოთ ამოწერილი შენიშვნა. შემდეგ კი, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ეს შენიშვნა, რომელიც უკეთ ასახავდა ამ თავში დასმულ საკითხს, ცვლის პირვანდელ სათაურს და ხელნაწერებში ჩნდება φθορὰ καὶ διαφθορά (ხრწნილება და განხრწნილება). ეს მხოლოდ ჩვენი ვარაუდია, რომლის დამტკიცება სხვა საბუთების მოუშველებლად შეუძლებელია.

LXXIV თავის ერთ-ერთი ბოლო წინადადებაც არასრულად უთარგმნია არსენს. მოგვყავს ციტატა არსენის თარგმანიდან, შევსებული ეფრემის თარგმანით, რომელსაც კაებში ვსვამთ:

„რამეთუ უწყის წმიდამან სულმან მისმან, ვითარმედ გუამოვნებით შეერთებულ არს ღმრთისა და სიტყჳსადა და თანა თაყუანისიცემების, ვითარცა ღმრთისა სული [და არა ვითარცა სული ლიტონისა ეისმე]".[45] დედანშიც ამ წინადადებას ერთვის სიტყვები – καὶ οὐχ ὡς ἁπλῶς ψυχή ("და არა ლიტონი სული").[46]

„გარდამოცემის" LXXVII თავში (არსენით – LXXVI თავი) არსენს არასრულად უთარგმნია შემდეგი წინადადება (ვავსებთ ეფრემის თარგმანით) „ძუელსა შინა მცოდველნი იტანჯებოდეს და ჯერეთ ცოდვასაცე მიედევნებოდეს [და ღმერთად მათდა შერაცხილ იყო ცოდეაჲ].[47] დედანში წერია: καὶ Θεὸς αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία λελόγιστο...[48]

„გარდამოცემის" LXXXV თავში, რომელსაც ეწოდება „აღმოსავალით თაყუანისცემისათჳს" არსენ იყალთოელს არ უთარგმნია წინადადება – πᾶν γὰρ καλὸν τῷ Θεῷ ἀναθετέον, ἐξ οὗ πᾶν ἀγαθὸν ἀγαθύνεται (ხოლო ყოველი კეთილი უნდა მიეძღვნას ღმერთს, რომლისგანაც უხვად მოედინება ყოველი სიკეთე)[49] მოგვყავს ციტატა არსენის თარგმანიდან:

„რამეთუ ღმრთისად აღიყვანებოდედ თანად ყოველი კეთილი და თუთ იგი აღმოსავალით თაყუანისცემაჲცა, რომლისა მიერ კეთილ იქმნების ყოველი კეთილი"

---

[42] PG, t. 94, col. 1097.
[43] PG, t. 94, 1097.
[44] S - 1463, გვ. 89 r, II; შდრ. ეფრემი – A 24, გვ. 107 r, II, აგრეთვე დედანი - PG, t. 94, col. 1097-1100: Σημαίνει γὰρ τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα πάθη...
[45] S - 1463, 89 v, I, შდრ. ეფრემი – A 24, 108 r, I.
[46] PG, t. 94, col. 1104.
[47] არსენი – 1463, გვ. 90, II, ეფრემი – A 24, გვ. 109 v, II.
[48] PG, t. 94, col. 1109.
[49] PG, t. 94, col. 1133.

(S -1463, გვ. 93 r, I). მართალია, არც ეფრემის თარგმანია ამ შემთხვევაში ზუსტი, მაგრამ დედნის მონაცემები აქ უფრო დაცულია:

„ამისთჳსცა მისდა შეწირულ იყავნ აღმოსავალით თაყუანისცემაჲ, რამეთუ ყოველივე კეთილი ღმრთისა-და თანა-ნადებ არს შეწირვად, რომლისა მიერ გამოვალს ყოველივე წყაროჲ კეთილთაჲ“ (A 24, 116 r, I).

„გარდამოცემის“ LXXXVI თავში („წმიდათა და უხრწნელთა საიდუმლოთათჳს უფლისათა“), სადაც ლაპარაკია ღვთისმშობლის მიერ ქრისტეს ჩასახვაზე, ნათქვამია (მოგვყავს არსენის თარგმანი): „ეითარ იყოსო ესე ჩემდა, – იტყოდა წმიდაჲ ქალწული, – ვინაჲთგან მამაკაცი არა ვიცი“. მიუგო მთავარ-ანგელოსმან ეგრეთ: „სული წმიდაჲ მოვიდეს შენ ზედა და ძალი მაღლისაჲ გაგრილობდეს შენ“ [50] (S - 1463, გვ. 93, v II).

დედანში წერია მთავარანგელოზის სახელიც: ἀποκρίνεται Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος (მიუგო გაბრიელ მთავარანგელოზმა).[51] გაბრიელი დასახელებულია ეფრემის თარგმანშიც. თუ ეს სახელი შემთხვევით არ არის გამორჩენილი „დოგმატიკონის“ უძველეს ნუსხაში, მაშინ იგი გამორჩენილი უნდა ყოფილიყო დედანში, რომელიც ხელთ ჰქონდა არსენს, იქნებ იქაც – შემთხვევით.

„გარდამოცემის“ LXXXVI თავში არსენის თარგმანში ეკითხულობთ: „თჳთ უფალი იტყჳს: ესე არსო ჩემი არა სახე ჴორცისაჲ, არამედ ჴორცი და არა სახე სისხლისაჲ, არამედ სისხლი“. და უწინარეს ამისსა ჰურიათა: „უკუეთუ არა შჭამოთ, ეტყოდა, – ჴორცი ძისა კაცისაჲ, არა გაქუს ცხორებაჲ საუკუნოჲ“ (S - 1463, გვ. 94 r, I). ამ სახარებისეულ ციტატებს (იოანე VI, 53, 55) აკლია სიტყვები καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα და უნდა იყოს – „უკუეთუ არა შჭამოთ ჴორცი ძისა კაცისაჲ და არა ჰსუათ სისხლი მისი“. ასეა დედანში და ასევე აქვს თარგმნილი ეფრემსაც (A 24, გვ. 118 v, I).

იმავე თავში ვხედებით ასეთ წინადადებას:

ეფრემით:	არსენით:
„ვინაჲთგან ერთისაგან ჰურისა ჩუენ ყოველნი მოვიღებთ და ერთ-ჴორც ქრისტესსა და ერთ სისხლ და ურთიერთას ასოებ ვიქმნებით“ (A 24, 119 v, I).	„რამეთუ ვინაჲთგან ერთისა ჰურისაგან მიმღებელნი ყოველნი ერთ-ჴორც და ერთ სისხლ და ურთიერთას ასოებ ვიქმნებით“ (S 1463, გვ. 94 v, I)

დედანი მხარს უჭერს ეფრემის ვარიანტს: σύσσωμοι Χριστοῦ χρηματίζοντες (თანა-ჴორცად ქრისტესად წოდებულნი. შდრ. ეფეს., III, 6).[52]

არ ეწერა სიტყვა „ქრისტე“ არსენის დედანში, თუ მთარგმნელმა რაიმე კონფესიური მოსაზრებით გვერდი აუარა მას? ამის დაშვება შეუძლებელია, რადგან აქ ლაპარაკია საყოველთაოდ მიღებულ, ორთოდოქსალურ დოგმაზე, საღმრთო ზიარებაზე და არავითარ იდეოლოგიურ გადახრას, გინა არისტოტელიზმისაკენ მიკერძოებას არ შეეძლო ეს გავლენა გამოეწვია. მით უმეტეს, რომ იმავე წინადადების ცოტა ზემოთ არსენი თარგმნის: „ზიარებად სახელიდების და არს ჭეშმარიტად, ვინაჲთგან მის მიერ ზიარ ეექმნებით ჩუენ ქრისტესა და შეეერთებით ჴორცთა და ღმრთეებასა მისსა, ხოლო შეეერთებით და ეეზიარებით ურთიერთასცა მის მიერ“ (S - 1463, 94 v, I).

თავისთავად ცხადია, რომ თარგმანიდან ქრისტეს სახელის ამოვარდნა უნდა იყოს გაპირობებული დედნით, რომელიც არსენს ხელთ ჰქონდა.

---

[50] ციტატა სახარებიდან – ლუკა, I, 34-35.
[51] PG, t. 94, col. 1141.
[52] PG, t. 94, col. 1153.

LXXXVI თავის დასასრული არსენის თარგმანში ბოლომოკვეცილია; მოგვყავს სათანადო ადგილები ორივე ქართული რედაქციიდან:

ეფრემი:

„ამის მიერ ვეზიარებით ღმრთეებასა ქრისტესსა, ესე იგი არს, ჭამითა და სუმითა ამისითა. ხოლო მურმესა მას საუკუნესა არღარა ესრეთ, არამედ მხოლოდ ხედვითა ოდენ მისითა ზიარ მისსა ვიქმნებოდით“ (A – 24, 119 v, II).

არსენი:

„მათ მიერ ვეზიარებით ღმროეებასა ქრისტესსა... ხოლო მაშინ გონიერად მხოლოდ ხედვისა მიერ ოდენ“ (S - 1463, 94 v, I).

დედანში შესაბამის ადგილას ვკითხულობთ: ἀλλ ὅτι νῦν μὲν δι' αὐτῶν μετέχομεν τῆς Χριστοῦ θεότητος, τότε δὲ νοητῶς διὰ μόνης τῆς θέας (PG, t. 94, col. 1153). ეს არის დედანში ამ თავის უკანასკნელი წინადადება, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგ ხელნაწერში (Colb. 4730, Regius 2427) არ არის სიტყვა νοητῶς, ხოლო ზოგან (Reg. 2928) იკითხება διὰ μόνης τῆς θείας ἑνώσεως.[53]

როგორც ვხედავთ, ორივე ქართული თარგმანი საკმაოდ დაცილებულია დედანს, რაც ერთხელ კიდევ ადასტურებს იმ მოსაზრებას, რომ მინის გამოცემის ტექსტი არ არის ქართული თარგმანების დედანი. რაც შეეხება ხელნაწერს Regius 2928, რომელიც შეიცავს ვარიანტულ წაკითხვას μόνης τῆς θείας ἑνώσεως, იგი გამოძახილს პოულობს ეფრემის თარგმანში – „ხედვითა (νοητῶς) ოდენ მისითა ზიარ მისსა ვიქმნებოდით“.

„გარდამოცემის“ XCI თავში ვკითხულობთ: „... და ლეღუსა მიმართ მისლვაჲ (მათე, XXI, 19) და შეშინებაჲ, ესე იგი არს განშორებაჲ (იოანე, VIII, 59), ანუ ლოცვაჲ (იოანე, XI, 42..).[54] დედნის მიხედვით ამას კიდევ უნდა ემატებოდეს პასაჟი სახარებიდან (ლუკა, XXIV, 28) – προσεποιήσατο πορρώτέρω πορεύεσθαι.[55] ეფრემის თარგმანში ამ ადგილას წერია – „და ლოცვაჲ და რომელ იგი მიზეზ-ყო უშორესად-რე წარსლვაჲ“ (A 24, 127 v, I).

იმავე თავში არასრულად არის ამოწერილი სახარების ციტატა II კორ. V, 21) – „რომელმან არა იცოდა ცოდვაჲ“ (S - 1463, გვ. 98 r, I), უნდა იყოს – „რომელმან იგი არა იცოდა ცოდვაჲ, ცოდვაჲ ჩუენთჳს ქმნა“ (A 24, 127 v, I), როგორც აქვს კიდეც ეფრემს.[56]

ასევე არასრულად არის ამოწერილი იმავე თავში ციტატა მათეს სახარებიდან: „ნათელ-სცემდით მათ სახელითა მამისაჲთა და ძისაჲთა“ (S - 1463, 84 r, I). ამას უნდა მიემატოს დედნის მიხედვით ჩვეულებრივი „და სულისა წმიდისაჲთა“ (καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος).[57] მაგრამ ირკვევა, რომ არის ბერძნული ხელნაწერები, სწორედ ასე ბოლომოკვეცილი ციტატით.[58]

„გარდამოცემის“ IX თავში არსენს გამოუტოვებია წინადადება: Ὡς δὲ ὁ ἅγιος Διονύσιός φησιν ὁ ἀγαθὸς. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ εἰπεῖν, πρῶτον τὸ εἶναι, καὶ τότε τὸ ἀγαθόν (PG, t. 94, col. 836). ეფრემს ეს წინადადება ასე უთარგმნია: „წმიდაჲ დიონოსიოს იტყჳს, ეითარმედ სახიერებაჲ არა კმა არს ღმრთისათჳს სათქუმელად, რამეთუ პირველად ამისი ჯერ არს თქუმაჲ, ეითარმედ არს და მერმეღა ეითარმედ სახიერ არს“ (A 24, 46 v).[59]

---

[53] PG, t. 94, col. 1153, Variae lectiones.
[54] არსენის თარგმანი, S - 1463, გვ. 98 r, I.
[55] PG, t. 94, col. 1185.
[56] შდრ. PG, t. 94, col. 1188: ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε.
[57] შდრ. მათე, 28, 19-20.
[58] PG, t. 94, col. 1052. Variae lectiones.
[59] შდრ. ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის (პეტრე იბერიელის) „საღმრთოთა სახელთათჳს“, თავები II-IV.

იშვიათად, მაგრამ მაინც არის შემთხვევები, როცა არსენის თარგმანი ზუსტად გადმოსცემს დედნის შინაარსს, ხოლო ეფრემის თარგმანი შორდება მას, არა მეტნაკლებობის, არამედ განსხვავებული აზრის გამო. ასეთია, მაგალითად, VI თავის დასასრული (“სიტყჳსათჳს ღმრთისა“):

ეფრემი:

„ეგრეთეე არს სიტყჳაჲ ღმრთისაჲ, განყოფილებით თავით თჳსით განიყოფების მისგან, რომლისათჳსცა სრული გუამი არს. ხოლო რამეთუ მამასა აწუენებს თავსა შორის თჳსსა, ეითარ იგი თჳთ იხილეების მამისა თანა, ღმერთი ღმრთისა თანა, ამისთჳსცა ერთ არს ბუნებით მის თანა რამეთუ ეითარ იგი ყოველსაე შინა სრულებაჲ მამისა თანა იხილეების, ეგრეთეე იხილეების მისგან შობილისაცა სიტყჳსა თანა“ (A 24, 39 v, II).

არსენი:

„ეგრეთეე სიტყჳაცა ღმრთისაჲ თჳსაგან ვიდრემე მდგომარეობითა განიყოფვის მისსა მიმართ, რომლისაგან აქუს ყოფაჲ. ხოლო მათითაეე ჩუენებითა თავსა შორის თჳსსა, რომელნი ღმრთისა თანა იხილეებიან, იგივე არს ბუნებით ერთი მის თანა, რამეთუ ვითარცა ყოველსა შინა სრულებაჲ იხილეების მამისა თანა, ეგრეთეე იხილეების მისგან შობილისაცა სიტყჳსა თანა“ (S - 1463, 55 r, I-II).

სათანადო ადგილას დედანში ეკითხულობთ: „ასეეა სიტყჳა – ღმერთი, რამდენადაც არსებობს თავისთავად (τῷ ὑφεστάναι καθ’ ἑαυτόν), განსხვაედება მისგან, ვისგანაც აქვს ჰიპოსტასი (τὴν ὑπόστασιν), რამდენადაც ავლენს თავისთავში იმას, რაც არის ღმერთში; ბუნებით ეროია მასთან რადგანაც, როგორც მამაში ჩანს სრულყოფა ყოველმხრივი, ასეე ჩანს იგივე მისგან დაბადებულ სიტყჳაში“.[60]

ეფრემის თარგმანში დიდი გადახვეა არ არის დედნიდან, მაგრამ მაინც, მაგალითად, ერთი აზრის შემცველი როდია ეს ორი ფრაზა: „რომლისაგან აქუს ყოფაჲ“ (არსენი) და „რომლისათჳსცა სრული გუამი არს“ (ეფრემი), აქედან დედნის აზრს სწორად გადმოსცემს არსენის რედაქცია.

XI თავში, მინის გამოცემაში არის ქეესათაური: Περὶ τῆς τριῶν τῶν ὑποστάσεων διαιρέσεως· καὶ περὶ τοῦ πράγματος καὶ λόγου καὶ ἐπινοίας.[61] არსენს უთარგმნია: „სამთა გუამთა განყოფილებისათჳს, [საქმ]ეთათჳს და სიტყჳსათჳს და გონებისა“ (S - 1463, 58 v, II). ეფრემის თარგმანში ეს ქეეთაეი შესულია, მაგრამ სათაური არ უზის (44 v, II– 45 r, I). ეს ქეესათაური არ ახასიათებს ბერძნულ ხელნაწერებს, იგი ბერძნული ტექსტის გამომცემლებს ერთ-ერთი ხელნაწერიდან აუღიათ.[62]

არსენი თვით უშვებს „შეცდომას“

უფრო ხშირია შემთხვევა, როცა ეფრემის თარგმანი ემთხვევა დედანს, ხოლო არსენისა შორდება.

„გარდამოცემის“ მეორე თავის სათაური – Περὶ ῥητῶν, καὶ ἀπορρήτων, καὶ γνωστῶν, καὶ ἀγνώστων,[63] ეფრემს ზუსტად აქვს თარგმნილი – „თქუმულთათჳს და გამოუთქუმელთა, საცნაურისათჳს და უცნაურისა“ (A 24, 36 v, I), ასეევა არსენის თარგმანშიც – „თქუმულთათჳს და გამოუთქუმელთა, უცნაურთა და საცნაურთა“ (S - 1463, 54 r, II), მაგრამ შეცვლილია სიტყვათა რიგი (უცნაურთა და საცნაურთა). იქნებ ესეც გამოწვეული იყოს განსხვავებული დედნით, რადგან დყღნისა და

[60] PG, t. 94, col. 804.
[61] PG, t. 94, col. 828.
[62] იქვე.
[63] PG, t. 94, col. 792.

ეფრემის თარგმანის სიტყვათა წყობა უფრო ლოგიკურია, შეწყვილებულია სიტყვები მათსავე უარმყოფელ სიტყვებთან. გამოოქმული – გამოუთქმელი, საცნაური – უცნაური...

„გარდამოცემის" LIX თავში (არსენით – LVIII) არსენის თარგმანში ეკითხულობთ ასეთ წინადადებას: „ხოლო ჩუენდა ნუ იყოფინ თანა შეტყუებითა საღმრთოსა მოქმედებასა ვნებად სახელისდებაჲ კაცობრივისა მოძრაობისაჲ. რამეთუ არცა ერთი მყოფობაჲ საყოველთაოდ ითქუმოდენ, გუერდით დადებისა ანუ შეტყუებისა მიერ იცნობების და განისაზღვრების" (S - 1463, 85 r, II).

ეფრემის თარგმანში წერია: „ხოლო ჩუენდა ნუ იყოფინ საღმრთოჲსა მიმართ მოქმედებისა წინა განწყობითა ვნებად სახელის დებაჲ კაცობრივისა აღძრვისაჲ, რამეთუ არავისგან ითქუმის ყოლად გუამი სხუათა თანა-შეტყუებითა, არცა იცნობების ანუ განისაზღვრების გუამი თანა-შეტყუებითა, სხუათა გუამთაჲთა". (A – 24, 98 r, II).

ამ შემთხვევაში არსენის თარგმანი იმდენადვე შორდება დედანს, რამდენადაც ეფრემის თარგმანს, რადგან, სხვა რომ არა იყოს რა, მასში არ არის გამოხატული უარყოფა, უნდა იყოს „არცა იცნობების და განისაზღვრების".[64]

„გარდამოცემის" XIV თავში, სადაც ჩამოთვლილია ღმერთის ეპითეტები, როგორიც არის „უნივთო, სახიერი, უვნებელი" და მისთ., არსენის თარგმანში ეპითეტთა რიგი ოდნავ არეულია მინის გამოცემასა და ეფრემის თარგმანთან შედარებით; მოგვყავს ამონაწერები ორივე თარგმანიდან (ფრჩხილებში ჩასმულია რიგობრივი ნომერი დედნის მიხედვით):

ეფრემი:

(1) აუგებელი, (2) დაუსაბამოჲ, (3) უკუდავი, (4) უსაზღეროჲ, (5) საუკუნოჲ, (6) უნივთოჲ, (7) სახიერი, (8) დამბადებელი, (9) მართალი, (10) განმანათლებელი, (11) უქცეველი, (12) უვნებელი, (13) გარეშეუწერელი, (14) განუყოფელი, (15) შეუსაზღერებელი, (16) უსაზღეროჲ, უჯორცო (17) უხილაჲი, (18) მოუგონებელი, (19) უნაკლულოჲ, (20) თუთ-ხელმწიფე, (21) თუთ-მპყრობელი, (22) ყოველთა მპყრობელი, (23) ცხორების მომცემელი, (24) ყოლისა შემძლებელი, (25) განუსრულებელი ძალითა, (26) წმიდა-მყოფელი და (27) მიმცემელი მადლთაჲ", რომელსა (29) უპყრიეს და აქუს ყოველი და (30) წინა-განაგებს (A 24, 50 v, II).

არსენი:

(1) აუგებელობაჲ, (2) დაუსაბამოებაჲ, (3) უკუდაობაჲ, (4) დაუსრულებელობაჲ, (13) გარეშეუწერელობაჲ, (5) საუკუნეობაჲ (6) უნივთობაჲ, (7) სახიერებაჲ, (8) დამბადებელობითობაჲ, (9) სიმართლე (10) განმანათლებელობაჲ, (11) უქცეველობაჲ, (12) უვნებელობაჲ, (14) დაუტევნელობაჲ, (15) გარე-მოუსაზღერებლობაჲ, (16) განუსაზღერებელობაჲ, (17) თუთსხეულოობაჲ, (17) უხილაჲობაჲ, (18) გარემოუცაობაჲ, (19) უმოქნეობაჲ, (20) თუთ-მპყრობელობაჲ, (21) თუთ-ჴელმწიფე[ბ]აჲ, (22) ყოველისა-მპყრობელობითობაჲ, (23) ცხორებისა მიმცემელობაჲ, (24) ყოლისა შემძლებე[ლ]ობაჲ, (25) ძალ-მიუწოდებელობაჲ, (26) წმიდა-მყოფელობაჲ, (28) გარეშემცველობაჲ და (29) მპყრობელობაჲ ყოველთაჲ და (30) ყოველთა წინაგანმგებელობაჲ" (S - 1463, 62 v, r, II – 62 r, I).

თუნდაც ის ფაქტი, რომ უმრაელეს შემთხვევაში ეპითეტთა რიგი ემთხვევა ორსავე თარგმანში, გვაფიქრებინებს, რომ ცალკეული გადაადგილებანი არ უნდა იყოს შემთხვევითი. როგორც ვხედავთ, არსენის თარგმანში „გარეშეუწერელობა" (ἀπερίγραπτος) გადაადგილებულია. ეპითეტთა სხვადასხვა რაოდენობა და რიგის აღრევა დამახასიათებელი იყო თვით ბერძნული ხელნაწერებისთვის, მაგალითად, ერთ-ერთ ხელნაწერში VI და VII ადგილას მოდის ეპითეტები τὸ ἁπλοῦν (მხოლოდ) და τὸ ἀσύνθετον (მარტივი).[65]

[64] შდრ. PG, t. 94, col. 1061.

[65] PG, t. 94, col. 860, variae lectiones.

„გარდამოცემის“ LXXXI თავში (არსენით – LXXX თავი), რომლის სათაურია „ვითარ პირმშოდ იწოდების მხოლოდ-შობილი ძე ღმრთისაჲ“, ლაპარაკია ღვთაების განკაცებაზე. აეტორს მოუყვანია ციტატა სახარებიდან, რომელშიც ღმერთი იწოდება „პირმშოდ მრავალთა ძმათა შორის“ (რომ. VIII, 29) და განმარტავს მის აზრს. აეტორის აზრით, ეს იმას ნიშნავს, რომ ღმერთი ეზიარა ხორცს და სისხლს და ჩვენსავით კაცად იქცა, ხოლო ჩვენ ვიქეცით ღვთის შვილებად ნათლისღების წყალობით. ესე იგი, ამ მსჯელობის მთავარი ღერძი არის ის, რომ ღმერთი იქცა კაცის შვილად (მარიამის მეშვეობით), ხოლო ჩვენ ვიქეცით ღმერთის შვილებად (მამაღმერთისა) და ამიტომაც არის ქრისტე პირმშო „მრავალთა ძმათა შორის“. არსენის თარგმანში კი მსჯელობა ასე არ ვითარდება უბრალოდ იმის გამო, რომ დედნისეული καὶ ἐκ μητρός შეცვლილია სიტყვით „მამისაგან“.

„ხოლო „პირმშოდ მრავალთა ძმათა შორის“. რამეთუ რომელი მხოლოდ შობილ იყო მამისაგან (?), ვინაჲთგან ეზიარა ჴორცითა და სისხლითა მსგავსად ჩუენისა და კაც იქმნა და ვიქმნებით ჩუენცა მის მიერ ძე ღმრთისა, ვითარცა შვილებულნი ნათლისღებისა მიერ“ (S - 1463, 91 r, I).

სწორად აქვს ეს ადგილი ნათარგმნი ეფრემს: „ხოლო „პირმშოდ მრავალთა ძმათა შორის“ ამისთჳს ეწოდების უფალსა, რამეთუ მხოლოდ-შობილ არს დედისაგანცა (καὶ ἐκ μητρός), ვინაჲთგან გუეზიარა ჩუენ ჴორცითა და სისხლითა და მსგავს ჩუენდა კაც იქმნა და ვიქმნენით ჩუენცა მის მიერ ძე ღმრთისა, შვილებისა მადლსა ღირს-ქმულნი ნათლისღებისა მიერ“ (A 24, III r, II).[66]

„გარდამოცემის“ LXXXIX თავში, არსენის თარგმანში ეკითხულობთ: „მემსხუერპლეობდეს უკუე ელენიცა და მემსხუერპლეობდეს ჰურიანიცა, არამედ ელენი ვიდრემე ეშმაკთა, ხოლო ჰურიანი ღმრთისა მიმართ. და განგდებულ უკუე და დასაშჯელ იყო ელენთა იგი მსხუერპლი, ხოლო ჰურიათაჲ კეთილად მითუალულ ღმრთისაგან“ (S - 1463, 96 r, II).

დედანში ხაზგასმული სიტყვის (“ჰურიათაჲ“) ნაცვლად წერია τῶν δικαίων (მართალთანი), ასევე აქვს იგი თარგმნილი ეფრემს (A 24, 123 v, II).[67] მაგრამ ამ შემთხვევაში შეიძლებოდა მთარგმნელს თავისუფლება გამოეჩინა, დაეწერა ის სიტყვა, რომელიც იგულისხმებოდა დედანშივე და აზრის უფრო მკაფიოდ გადმოსაცემად უკეთესიც კი იყო.

XCXIII თავში, არსენის თარგმანში დაშვებულია ფაქტობრივი შეცდომა: „რაჟამს უდაბნოს მარტოჲ ისრაჱლი თჳსაგან იქცეოდა ორმეოც წელ, თანა-აღრეული სხუასა ნათესავსა, რაოდენნი უდაბნოს იყვნეს, არა წინა-დაიცჳთეს“ (S - 1463, 101 r, I).

ჯერ-ერთი, ისრაელი თუ მარტო იყო, როგორ იყო თანააღრეული სხვებთან? თუ „მარტოჲ ისრაჱლი“ არ გულისხმობს სხვებთან აღურეელობას და ნიშნავს მხოლოდ მარტო ყოფნას, მაშინ ვინღა არიან „სხუა ნათესავნი, რაოდენნი უდაბნოს იყვნეს?“ ცხადია, ბიბლიის შინაარსიც რომ არ ვიცოდეთ, მაინც არ მოგვეჩვენება ეს წინადადება უნაკლოდ. ისევე როგორც ბიბლიაში, იოანე დამასკელის თხზულებაშიც და ეფრემისეულ თარგმანშიც წერია „არა თანაღრეული“: „ერი – იგი ისრაჱლთაჲ მარტოდ იქცეოდა თჳსგან და არა [თ]ანა აღრეულად სხუასა რომელსამე ნათესავსა...“ (ეფრემი, A 24, 134 r, II). დედანში

[66] შდრ. PG, t. 94, col. 1116.
[67] PG, t. 94, col. 1169.

წერია: οὐ συναναμεμιγμένος.[68] თუ ეს შეცდომა არ არის ქართული ნუსხის lapsus calami, იგი შესაძლოა ბერძენი გადამნუსხველისაგან მომდინარეობდეს.

ქართული თარგმანები შორდებიან დედანს

მეტად ხშირია შემთხვევა, როცა ქართულ თარგმანებში ეხედებით ერთმანეთის იდენტურ, მაგრამ დედნისაგან განსხვავებულ ადგილებს, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ქართული თარგმანისათვის დედანი ვერ იქნებოდა „გარდამოცემის" ტექსტი იმ სახით, როგორც ის არის გამოცემული Migne-ის Patrologia Graeca-ში.

„გარდამოცემის" პირველ თავში ვხვდებით ასეთ წინადადებას:

ეფრემი:	არსენი:
ყოველი მეცნიერებაჲ ღმრთისა ყოფისაჲ მის მიერ ბუნებით დათესულ არს ყოველთა შორის" (A 24, 36 r, I).	„მეცნიერებაჲ ყოფისა ღმრთისაჲ ბუნებით დათესულ არს ყოველთა შორის" (S -1463, 54 r, I).

დედანში გვაქვს ზმნა ἐγκατασπείρω,[69] რომელიც თავისთავად იქნებ გულისხმობდეს კიდეც სიტყვებს „ყოველთა შორის", რადგან ნიშნავს „შეყვანას", „დათესვას", „გაბნაწილებას", მაგრამ ის ფაქტი, რომ ორივე მთარგმნელმა „საჭიროდ ცნო" ობიექტების დასახელება და დედანს გადაუხვია, გვაფიქრებინებს, რომ მათ ხელთ ჰქონოდათ ისეთი ნუსხა, სადაც ეწერა კიდეც „ყოველთა შორის". ასეთივე მდგომარეობასთან გვაქვს საქმე, როცა ქართველი მთარგმნელები იმავე თავში ამატებენ სიტყვას „პირველად".

ეფრემი:	არსენი:
„პირველად სჯულისა მიერ და წინაჲსწარმეტყუელთა, ამისსა შემდგომად მხოლოდშობილისა ძისა მისისა... გამოგუცხადა" (A 24, 36 r, I).	„პირველად შჯულისა მიერ და წინაჲსწარმეტყუელთა და მერმე მხოლოდ-შობილისა ძისა მისისა... გამომიცხადა" (S - 1463, 54 r, I).

რაკი წინადადების მეორე ნახევარში ნათქვამია „ამისსა შემდგომად", თუ „მერმე", მოსალოდნელი იყო დასაწყისში ყოფილიყო სიტყვა „პირველად", მაგრამ დედანში ეს სიტყვა არ გვხვდება.[70]

„გარდამოცემის" მეორე თავში ორსავე ქართველ მთარგმნელს შეუცვლია ღმერთის ეპითეტების რიგი:

ეფრემი:	არსენი:
„ყოველად ძლიერი, ყოველთა დაბადებულთა დამბადებელი" (A 24, 36 v, I).	„ყოველად ძლიერი, ყოველთა აგებულთა დამბადებელი" (S - 1463, 54 r, II).

დედანში არის პირუკუ: πάντων κτισμάτων δημιουργός, παντοδύναμος.[71]

იმავე თავში გვაქვს ასეთი წინადადება:

ეფრემი:	არსენი:
„და ეითარმედ ერთ არს ღმერთი, ესე იგი არს ერთ-არსება და ეითარმედ სამგუამოჲ-	„ეითარმედ ერთ არს ღმერთი, ესე იგი არს ერთი არსებაჲ და ეითარმედ სამთა გუამთა შინა იცნობების და არს: მამისა,

[68] PG, t. 94, col. 1213.
[69] PG, t. 94, col. 789.
[70] იქვე.
[71] PG, t. 94, col. 792.

ნებით იცნობების და არს: მამასა ეიტყჳ, და ძესა და სულსა წმიდასა. და ეითარმედ მამაჲ, ძე და სული წმიდაჲ ყოველითურთ ერთ არიან... (A 24, 36 v, II).

ეიტყჳ, და ძისა და სულისა წმიდისათა. და ეითარმედ მამაჲ, და ძე და სული წმიდაჲ ყოელითაე ერთ არიან... (S - 1463, 54 v, I).

ჩვენ მიერ ხაზგასმულ სიტყვებს დედანში ცვლის ფრაზა – κατὰ πάντα ἔν εἶσι...[72]

რატომ სცნო საჭიროდ ორიეე მთარგმნელმა განზოგადებული გამოთქმა ("ყეელანი") გაეშიფრა და კელავ გაემეორებინა „მამა, ძე და სული წმიდა"? რა თქმა უნდა, აქ მთარგმნელების ინიციატივა არ არის მთავარი, მიზეზი ისევ ბერძნულ დედან'ში უნდა ვეძიოთ, რომელიც ხელთ ჰქონდათ ჩვენს მწიგნობრებს.

იმაეე თავში დედნიდან გადახვეევის კიდეე ერთი მაგალითია, რომელიც უფრო ნათლად მიუთითებს იმაზე, რომ ქართველ მთარგმნელთა დედანი განსხვავდებოდა მინის გამოცემისაგან:

ეფრემი:

„ხოლო თუ რაჲ არს არსებაჲ ღმრთისაჲ, ანუ ეითარ არს ყოველთა შინა, და თუ ეითარ არს შობაჲ და გამოსლვაჲ ღმრთისაჲ ღმრთისაგან... (A 24, 37 r, I).

არსენი:

ხოლო თუ რაჲ არს არსებაჲ ღმრთისაჲ, ანუ ეითარ არს ყოველთა შინა, ანუ ეითარ იშვების ღმრთისაგან ღმერთი" (S - 1463, 54 v, I).

ოდნაეი განსხვაეება თუმც არის ეფრემისა და არსენის რედაქციათა შორის (ეფრემს აქვს „შობაჲ და გამოსლვაჲ", არსენს – „იშვების"), მაგრამ მთავარი ის არის, რომ ხაზგასმული სიტყვების კეალი არ ჩანს მინის გამოცემულ ტექსტში.[73] ის მცირედი განსხვაეება, რაც ეფრემისა და არსენის თარგმანებში შეიმჩნევა, გამორიცხავს ამ შემთხვევაში ეფრემის ტექსტის გაელენას არსენის თარგმანზე და მიგვანიშნებს იმას, რომ ქართველ მთარგმნელებს მსგავსი, მინის ტექსტისაგან განსხვაებული ხელნაწერები შეხვედრიათ.

ქართული თარგმანები არ იცნობენ სიტყვებს „სილოგისტური დამტკიცება" (συλλογικὴ ἀπόδειξις), რომელიც ეროვის მეექვსე და მეშვიდე თავების სათაურებს „გარდამოცემის" გამოცემულ ტექსტში. გარდა ამისა, ქართულ თარგმანებში არასრულად არის თარგმნილი VI თავის სათაური: Περὶ τοῦ λόγου καὶ υἱοῦ θεοῦ, συλλογικὴ ἀπόδειξις (სიტყუსათჳს და ძისა ღმრთისა, სილოგისტური დამტკიცება). ამის ნაცელად ქართულ რედაქციებში გვაქვს „სიტყუსათჳს ღმრთისა".[74]

„გარდამოცემის" VIII თავში ("წმიდისა სამებისათჳს"), როგორც აღვნიშნეთ, დედნის მიხედვით და არსენის თარგმანთაც გამოყოფილია ქვესათაური „სამთა გუამთა განყოფილებისათჳს, საქმეთათჳს და სიტყუსათჳს და გონებისა". ეფრემის თარგმანში ტექსტი არ არის გამოყოფილი ქვეთავად, მაგრამ დედნის სიზუსტე სხეა მხრივ დაცულია იმდენადეე, რამდენადაც არსენის მიერ. ქართული თარგმანები ერთმანეთს მხარს უჭერენ და ცილდებიან ჩვენთვის ცნობილ ბერძნულ დედანს. მოგეყავს დედნის ტექსტი (ვიყენებთ არსენის თარგმანს, სანამ ეს შესაძლებელია): „ხოლო სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ სხუაჲ არს საქმით სახილეელობაჲ (πράγματα), სხუაჲ სიტყუთ წულილ მომგონებლობით (λόγῳ καὶ ἐπινοίᾳ), ვინაჲთგან ყოეელთა აგებულთა შორის გუამთა განყოფილებაჲ საქმით იხილვების: მართლაც, პეტრე გეესახება პაელესგან განსხვავებულად" (PG, col. 828).

ახლა შეეადაროთ ქართული თარგმანები:

---

[72] იქვე.
[73] იქვე.
[74] A 24, 39 v, I; S - 1463, 55 r, I; შდრ. PG, t. 94, col. 801.

ეფრემი:

ჯერ-არს უკუე ცნობად, ეითარმედ სხუა არს საქმით ხედვაჲ და სხუა არს სიტყჳთ მოგონებაჲ. აწ უკუე ყოველთა აგებულებათა ზედა განყოფილებაჲ გუამთაჲ საქმით იხილების. ხოლო ზოგადობაჲ და შერწყუმაჲ და ერთობაჲ სიტყჳთ განიცდების. რამეთუ გონებით გულისჴმა-ჰჰყოფ, ეითარმედ პეტრე და პაველ მისიე ბუნებისანი არიან..." (A 24, 44 v, II).

არსენი:

„ხოლო სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ სხუაჲ არს საქმით სახილველობაჲ და სხუაჲ სიტყჳთ და წულილ მომგონებლობით. ეინაჲთგან ყოველთა ეიდრემე აგებულთა შორის გუამთა უკუე განყოფილებაჲ საქმით იხილვების, ხოლო ზოგადობაჲ და შეერთებულობაჲ და შერწყუმულობაჲ სიტყჳთ და წულილ მომგონებლობით იცნობების, რამეთუ გულისჴმა-ჰჰყოფთ გონებითა, ეითარმედ პეტრე და პაველ მისიე ბუნებისანი არიან..." (S - 1463, 58 v, II).

ხაზგასმული სიტყვები ბერძნულ დედანში არ მოიპოვება.

იმავე მერეე თავის დასასრულს ქართულ თარგმანებში გაპარულია ერთი და იგივე შეცდომა. მოვიყვანთ ამონაწერს ორიეე ქართული თარგმანიდან:

ეფრემი:

„ჯერ-არს უკუე ცნობად, ეითარმედ მამასა არა ეიტყუთ ეიგანადმე არამედ ეიტყუთ მას მამად ძისა. ხოლო ძესა არა ეიტყუთ უმიზეზოდ (sic!), არცა მამად, არამედ ეიტყუთ მას მამისაგანად და ძედ მამისა" (A 24, 46 r, I).

არსენი:

„სათანადო არს ცნობად. ეითარმედ მამასა არა ეიტყუთ მიზეზისაგანად, ხოლო ეიტყუთ მას მამად ძისად. და ძესა არა ეიტყუთ უმიზეზოდ (sic!), არცა მამად, არამედ ეიტყუთ მას მამისაგანად და ძედ მამისა" (S - 1463, 59 v, I).

ბერძნულ დედანში ჩაუხედავად აშკარაა, რომ მსჯელობა არ არის ჯეროვნად გამართული. აქ ლაპარაკია არა ჩვეულებრივ მამაშვილობაზე, არამედ მამა-ღმერთისა და ძე-ღმერთის (ქრისტეს) ურთიერთდამოკიდებულებაზე. მსჯელობა ასე მიმდინარეობს: უნდა ვიცოდეთ, რომ მამას ვერ ეიტყვით ვისგანმე, ან რაიმე მიზეზისაგან წარმოშობილად, არამედ ვთქვით მას მამად ძისა, ხოლო ძეს ვერ ეიტყვით მიზეზად ან მამად, არამედ ეიტყვით მას მამისაგანად და ძედ მამისა. ე. ი. მამა არის მიზეზი ძისა, ხოლო თვით არის უმიზეზო, რადგან არავისგან და არაფრისგან არ წარმოშობილა, არამედ მარადის იყო, არის და იქნება. სხვა ადგილას იგივე იოანე დამასკელი ასე მსჯელობს მამაღმერთზე: „დამბადებელი მათი აუგებელი ეიდრემე ჯერ-არს, რამეთუ, უკუეთუ იგიცა აგებულვე არს. უეჭველად სხუსა ვისგანმე აგებულ არს, ეიდრემდის მივემთხჳნეთ ამგებელსა აუგებელსა. ხოლო აუგებელ რაჲ იყოს დამბადებელი, უეჭველად უქცეველცა არს, რომელი ესე ეინმცა იპოვა სხუაჲ, თჳნიერ ღმრთისა?" (ეფრემის თარგმ., A 24, გვ. 37 v, II). ხოლო ძე ღვთისა არ შეიძლება იყოს უმიზეზო, რადგან მისი მიზეზი არის მამა! მაშასადამე, თქმა იმისა, რომ „ძესა არა ვიტყუთ უმიზეზოდო", რომელიც ორსავე ქართულ თარგმანში გეხვდება, არღვევს მსჯელობის სიმწყობრეს და გეზს ჩვენ მიერ განხილულ წინადადებაში. აქ ხომ ლაპარაკია იმაზე, რომ მამა არის უმიზეზო, ხოლო ძე კი არ არის მიზეზი ან მამა, არამედ მიზეზისაგანი და მამისაგანია. ასეთია მსჯელობის აზრი.

მართლაც, ბერძნულ დედანში წერია: οὐ λέγομεν αἴτιον οὐδὲ πατέρα (არ ვამბობთ მიზეზად და არც მამად).[75]

რამ გამოიწვია ერთგვაროვანი გადახვეევა ქართულ თარგმანებში? თურმე თერთმეტ ბერძნულ ხელნაწერში იკითხება ἀναίτιον.[76] მათგან რომელიღაც ნუსხა

[75] PG, t, 94, col. 832.
[76] PG, t, 94, col. 832. Variae Lectiones.

უნდა ყოფილიყო კიდეც დედანი ქართველი მთარგმნელებისათვის. სამწუხაროდ, ჩვენ იმ ხელნაწერებზე ამჟამად ხელი არ მიგვიწვდება.

„გარდამოცემის" მე-12 თავში დედნისგან განსხვავებით ქართველ მთარგმნელებს მოჰყავთ ღმერთის „ხედმეტი" ეპითეტი: „განსრულებადთა დასაბამ სრულებისა" (ეფრემი) ანუ „სრულ-ყოფადთა სრულთ-მთაერობა" (არსენი).[77]

„გარდამოცემის" XII თავის ბოლოს მინის გამოცემაში გამოქვეყნებულია ქვეთავი — „კλεαე საღმრთოთა სახელთათჳს დაწერილებით" (Ἔτι περὶ θείων ὀνομάτων ἀκριβέστερον, PG, t. 94, col. 845–849), რომელიც არ გვხვდება არცერთ ქართულ თარგმანში. ეს ქვეთავი სამართლიანად მიჩნეულია ინტერპოლაციად, ნაგვიანევ ჩანართად. იგი არ გვხვდება ძველ ხელნაწერებში, თანაც ზოგან ადგილი აქვს შეცვლილი, მაგალითად, ხელნაწერში Regius — 3109 ეს ქვეთავი მოსდევს IV წიგნის IX (ჩვენი პუბლიკაციით 83-ე) თავს, Reg. n. 3451-ში კი II წიგნის — II თავს (ჩვენი პუბლიკაციით — მე-16 თავი).

„გარდამოცემის" XIII თავში, იქ სადაც ლაპარაკია ანგელოსთა შესახებ, ერთერთი მანუსკრიპტის მიხედვით მინის გამოცემაში გამოქვეყნებულია ქვესათაური Περὶ τόπου ἀγγέλου καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ περὶ τοῦ ἀπεριγράπτου (ანგელოსის ადგილისა, სულისა და გარეშეუწერელისათჳს), ქართულ თარგმანებში ეს ქვესათაური არ გვხვდება (A 24, 49 r, II; S - 1463, 61 r, II). იმავე თავში იმავე ხელნაწერის მიხედვით მინის გამოცემაში გამოქვეყნებულია ქვესათაური — Συλλογιμαῖα περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ Ὑἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τοῦ Λόγου καὶ Πνεύματος (ნააზრევნი ღმერთზე, და მამაზე, და ძეზე, და სული-წმიდაზე, და სიტყჳსა და სულზე).[78] ეს ქვესათაურიც არ გვხვდება ქართულ თარგმანებში.

საინტერესოა ის გარემოება, რომ „გარდამოცემის" XX თავს (არსენით — XIX თავი), რომელსაც დედანში სათაურად უზის Περὶ οὐρανοῦ (ზეცისათჳს), ქართულ თარგმანებში სხვა სათაური აქვს: „ღმრთისათჳს" (ეფრემი, A 24, 54 v, I), „უფლისათჳს" (არსენი, S - 1463, 64 r, I). ამ თავში მართლაც ლაპარაკია ცის შესახებ, განმარტებულია ტერმინები „ცასა ცათასა", „ვიდრე მესამისა ცისამდე" და სხვ. მაგრამ ამ თავშიც, როგორც ყველგან, ლაპარაკია ღმერთზედაც. მართლაც, ეფრემი თავს ასათაურებს „ღმრთისათჳს" და პირველ წინადადებას იწყებს სიტყვით „ღმერთი": „ღმრთისა „არს გარეშემცველი...". ასევე არსენი თავს ასათაურებს „უფლისათჳს" და პირველ წინადადებასაც იმავე სიტყვით იწყებს — „უფლისაჲ არს გარე-შემცველი..." და ა. შ. რა თქმა უნდა, დედნისაგან ასეთი გამიჯვნის მიზეზიც ისევ ბერძნულ ნუსხაში უნდა ვეძიოთ.

„გარდამოცემის XXI თავში (არსენით — XX) ქართულ თარგმანებში დაშვებულია ერთგვაროვანი შეცდომა. მოგვყავს ამონაწერები:

ეფრემი:

„რამეთუ ეითარ იგი აღაშენო რაჲ ქალაქი უშინაგანეს სხჳსა ქალაქისა, უეჭველად უმცირეს იპოეს უშინაგანესი იგი სიმრგულე მოზღუდეილისაჲ გარეშესა მას სიმრგულესა მოზღუდეილისასა" (A 24, 58 r, II)

არსენი:

„რამეთუ ეითარ იგი უკუეთუ აღაშენო ქალაქი შინაგან სხჳსა ქალაქისა, შინაგანი იგი ქალაქი უმცირესად იპოვების, ეგრეთვე სრბაჲ მთოვარისაჲ, ეითარცა უძუემოესისაჲ უმცირესი არს და მოელის უადრე" (S - 1463, 66 r, I).

[77] A 24, 48 v, I; S - 1463, 60 v, II; შდრ. PG, col. 845.
[78] PG, t. 94, col. 853.

ეს ორი ციტატა რამდენადმე განსხვავდება ერთმანეთისაგან, რაც გამორიცხავს ურთიერთგაელენას იმ ზომით, რომ ერთი მეორისაგან გადაწერილად მიეიჩნიოთ. მით უმეტეს, საინტერესოა, რომ ორივე მთარგმნელმა ერთი და იგივე შეცდომა დაუშვა. დედანში „ქალაქი“ არც არის ნახსენები, იქ წერია „რკალი“ გინა „წრე“, „წირი“: ὡς γὰρ ἐὰν ποιήσῃς πόλον ἔνδον ἄλλου πόλου, ὁ ἔνδον πόλος μικρότερος εὑρεθήσεται (ისე, როგორც გააკეთო წრე მეორე წრის შიგნით, მაშინ შინაგანი წრე უფრო პატარა აღმოჩნდება).[79]

რას შეიძლებოდა გამოეწვია შეცდომა? ნუთუ იმას, რომ გრაფიკულად πόλος (წრე) და πόλις (ქალაქი) ერთმანეთს ჰგავს? ამ აზრის გაზიარება შესაძლებელი იქნებოდა, იმაზედაც დავთანხმდებოდით, რომ ორივე მთარგმნელმა πόλος πόλις-ად წაიკითხა, მაგრამ ეს სიტყვა ამ წინადადებაში არც ერთხელ გვხედება და არც მარტო სახელობით ბრუნვაში. სამ სხვადასხვა ბრუნვაში მოხვედრილი ეს ორი სიტყვა შეუძლებელია ორ სხვადასხვა მთარგმნელს ერთმანეთში აერიოს. მართლაც, სახელობითში გვაქვს πόλος და πόλις, ბრალდებითში πόλον და πόλιν, ხოლო ნათესაობითში – πόλου და πόλεως, გინათუ πόλεος, ან იონიურ და დორიულ დიალექტზე πόλιος (თუმცა ეს ორი უკანასკნელი ფორმა ბიზანტიური ხანის ბერძნულში არც შეგვხვდებოდა). ასე რომ, genetivus-ში მაინც ამ ორი სიტყვის აღრევა ყოელად წარმოუდგენელია, მით უმეტეს, ორი სხვადასხვა მთარგმნელის მიერ, თუნდაც ისინი ერთ დროს ერთად მოღვაწეობდნენ. ამავე დროს, დაუშვებელია ასეთი შეცდომა მივაწეროთ ბერძნულის ისეთ მცოდნეებს, როგორიც იყვნენ ეფრემ მცირე და არსენ იყალთოელი. გვრჩება ერთადერთი გამოსავალი: უნდა ვაღიაროთ, რომ ქართველ მთარგმნელებს ხელთ ჰქონდათ ისეთი რიგის ბერძნული ნუსხები, სადაც ეწერა არა πόλος, არამედ πόλις. ანალოგიისათვის კი ამ კონტექსტში წრის ნაცვლად ქალაქიც გამოდგებოდა.[80]

„გარდამოცემის“ XXII თავში (არსენით – XXI თავი) არის ასეთი წინადადება: „ქარი არის ჰაერის მოძრაობა. ქარი არის ჰაერის დინება და იცვლის სახელს ადგილისდა მიხედვით, საიდანაც იღებს სათაეეს (საიდანაც იწყება)“.[81]

ქართულ თარგმანში ეკითხულობთ:

ეფრემი:

„ხოლო ქარი არს აღძრეაჲ ჰაერისაჲ და ადგილ მისსა არს ჰაერი. და ადგილი თითოეულისა გუამებისა არს გარე-მოელაჲ მისი... (A 24, 60 v, I).

არსენი:

„ხოლო ქარი არს ძრეაჲ ჰაერისაჲ და ადგილი ვიდრემე ჰაერისაჲ არს, რამეთუ ადგილ თითოეულისა სხეულისა არს გარე-შემცველი რაიმე მისი... (S - 1463, 67 r, I).

როგორც ვხედავთ, ქართული თარგმანები ერთნაირად განსხვავდებიან დედნისაგან. მაგრამ იმაეე თავში არის კიდეე უფრო მნიშვნელოვანი განსხვავებანი.

ჯერ-ერთი, წინადადება – „ქარი არს სიმრავლე მჭუერვალისა და ჴმელისა აღორთქლებისა, მოძრავისაჲ ქუეყანასა ზედა“ (არსენი, S - 1463, 67 r, I) სულაც არ არის დედანში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არა თუ ეს წინადადება, არამედ მთელი თავის დასასრული, მოყოლებული ამ წინადადებიდან, არ არის ეფრემის თარგმანის ძირითად ტექსტში, არამედ მოთავსებულია აშიაზე და გადმოწერილია არსენის „დოგმატიკონიდან“ ისევე, როგორც სხვა შემთხვევებშიც ხდებოდა. ასე რომ, ჰქონდა თუ არა თავის დროზე ეს წინადადება ეფრემს ნათარგმნი, ან როგორ ჰქონდა მას ნათარგმნი 22-ე თაეის დასასრული, ამის შესახებ ჩვენ დღეს მსჯელობა არ შეგეიძლია. ამ თაეის დასასრული იმდენად ზუსტად არის

[79] PG, t. 94, col. 892.

[80] ძველ, გალავნებით მოზღუდულ ქალაქებს ხომ წრიული ფორმა ჰქონდათ.

[81] PG, t. 94, col. 900: Ἄνεμος δέ ἐστι κίνησις ἀέρος. Ἡ ἄνεμός ἐστι ῥεῦμα ἀέρος τῆς τῶν τόπων ἐξαλλαγῆς, ὅθεν ῥεῖ, τὰς ἐπωνυμίας ἀμείβων.

გადატანილი არსენის თარგმანიდან, რომ განმეორებულია კიდეც არსენისეული რედაქციის შეცდომა: „ხოლო საშუალ აპარქტიოასა და არგესტოასა – თრასკეაი, რომელ არს კირკიოდ სახელ-დებული სპარსთაგან“ (S - 1463, 67 r, II). სინამდვილეში აქ სპარსელები არაფერ შუაში არ არიან. დედანში წერია περιοίκων (გარშემო მცხოვრებთა, ადგილობრივ მკვიდრთა...), [82] περιοίκων არსენს ამოუკითხავს როგორც περσικῶν, ან, შესაძლოა, ეს შეცდომა მოუვიდა გრაფიკულ ნიადაგზე თვით ბერძნული ხელნაწერის გადამხუსხველს.

მაგრამ ამით არ ამოიწურება ამ თავში დედნიდან გადახვევა. დედანში არ არის არც არსენის თარგმანის უკანასკნელი წინადადება: „ხოლო არიან ყოველნიენი ათორმეტ, რომელთა გარე-მიწერაჲ არს ესე“ (S - 1463, 67 r, II). სამაგიეროდ მინის გამოცემაში გამოყენებულია აბზაცი, რომელიც არ გვხვდება ქართულ თარგმანში:

„ხალხები, რომელნიც ცხოვრობენ დედამიწაზე, შემდეგნი არიან: ევროსთან – ინდოელები, ფინიკსთან (κατὰ Φοίνικα) – შავი ზღვა არის (ἐρυθρὰ θάλασσα) და ეთიოპია, ლიბონოტთან – გარამანტები, რომელნიც სირტის გაღმა ცხოვრობენ, ლიბას ქვეშ – ეთიოპები...“ და ა. შ. ეს გეოგრაფიული ხასიათის ცნობები არ ახასიათებს „გარდამოცემის“ ძველ ნუსხებს და ხელნაწერთა უმრავლესობას.[83]

„გარდამოცემის“ 24-ე თავის წინ მინის გამოცემაში დაბეჭდილია ქვეთავი სათაურით – ზღვათათჳს Περὶ πελαγῶν, ლათ. De maribus, sive aequoribus). აქ არის გადმოცემული გეოგრაფიული ხასიათის ცნობები ზღვათა შესახებ. მაგრამ ეს ნაწყვეტი მიაჩნიათ ნაგვიანევ ჩანართად. თანაც ზოგ ხელნაწერში მას ადგილიც შეცვლილი აქვს, ძველ ხელნაწერებში არ იპოვება.[84] არ უთარგმნიათ იგი არც ქართველ მთარგმნელებს.

„გარდამოცემის“ XXVI თავში ბერძნული ტექსტის გამომცემლებს ზოგი ხელნაწერის მიხედვით გამოუყვიათ ქვესათაური Ὀσαχῶς τό ἀσώματον (რაგინდა-რა უსხეულოთათჳს),[85] ეს ქვესათაური არ უთარგმნიათ ქართველ მთარგმნელებს. იგი უნდა მოსდევდეს ქართულ თარგმანებში დებულებას, რომელიც ავტორს მაქსიმე აღმსარებლის თხზულებიდან „სულისათჳს“[86] აუღია:

„ესე ყოველი მადლით მიუღია სულსა დამბადებელისაგან ბუნებასა შინა თჳსსა, ვინაჲცა ყოფასაევე თანა ესრეთ ვიდრემე ყოფაჲცა მოუღებიეს“ (ეფრემი, A 24, 65 v, II)...~ ამათ ყოველთაჲ ბუნებითად მიმხუმული მადლით დამბადებელისაგან თჳსისა, რომლისაგან ყოფაჲცა და ბუნებით ესრეთ ყოფაჲ მიიღო“ (არსენი, S - 1463, 70 r, II).

იმაეე თავში იმაეე წესით ბერძნული ტექსტის გამომცემელს გამოუყვია კიდევ ერთი ქვესათაური –“ Ὅτι ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ καὶ ἀψύχοις, καὶ ἀλόγοις, καὶ λογικοῖς“ (იმის შესახებ, რომ ადამიანს აქვს საერთო უსულო საგნებთან, პირუტყვებთან და გონიერებთან.[87] ეს სათაური წინ უნდა უძღოდეს ქართული თარგმანების შემდეგ წინადადებებს – „ჯერ-არს უკუე ცნობად, ვითარმედ კაცი უსულოთაცა ეზიარების და პირუტყუთაცა ცხორებისა თანა-ზიარ არს და სიტყჳერთაცა გულისჴმის-ყოფისა მიმღებელ არს“ (ეფრემი, A 24, 66 r, I)... „საჭმარ არს ცნობად, ვითარმედ კაცი უსულოთაცა ეზიარების და პირუტყუთა ცხორებისა ზიარ არს და სიტყჳერთა თანა-მონაწილე არს გონიერებისა“ (არსენი, S - 1463, 70 r, II–70 v, I). მაგრამ ქართულ თარგმანებში არც ეს ქვესათაური მოიპოვება.

ჩვენ უკვე რამდენიმე ისეთი შემთხვევა განვიხილეთ, როცა დედნის გამოცემულ ტექსტში არის ქვესათაურები, ხოლო ქართულ თარგმანებში არ გვხვდება. ჩვენ

---

[82] PG, t. 94, col. 900.
[83] PG, col. 901.
[84] PG, t. 94, col. 905.
[85] PG, t. 94, col. 925.
[86] PG, t. 91.
[87] PG, t. 94, col. 925.

უკვე მიეუთითეთ ამის მიზეზი და აღნიშნეთ, რომ ტექსტის გამომცემელნი ხელმძღვანელობდნენ ცალკეული ხელნაწერის მონაცემებით, რაც, შესაძლოა, არც ასახავდეს დამასკელის თხზულების ადრინდელ მდგომარეობას და სწორედ ამიტომ არ ასახულა ქართულ თარგმანებში. ეს მოსაზრება სწორია, მაგრამ ვერ ხსნის იმ გარემოებას, თუ რატომ გვხვდება ზოგ ბერძნულ ხელნაწერში ესა თუ ის ქვესათაური და ზოგან არა. უნდა ვიფიქროთ, რომ გადამნუსხველებს ზოგჯერ აშიებიდან გადაჰქონდათ ძველი ბერძნული ხელნაწერის შენიშვნები. ქართულ თარგმანებშიც არა ერთგზის გვხვდება მსგავსი შენიშვნები, მიწერილი ამა თუ იმ დებულებასთან, როგორც არის – „შეისწავე, შუენიერი სამეცნიეროჲ „ (A 24, 65 r. I), „შეისწავე, ვითარმედ ერთბამად იქმნა თანად სული და თანად ჴორცნი“ (იქვე), „შეისწავენ რვანი შემწყამებლობანი“ (A 24, 74 v, I) და სხვა მრავალი. რომელიმე გადამწერს რომ ეს შენიშვნები ქვესათაურად მიეჩნია და ტექსტში შეეტანა, ვთქვათ, „ვითარმედ ერთბამად იქმნა თანად სული და თანად ჴორცნი“, ან „რვათა შემწყამებლობათათჳს“, ქართულ თარგმანებშიც ახალი ქვესათაურები გამოჩნდებოდა. ამასთან, უნდა შევნიშნოთ, რომ აქ გამოთქმულ ვარაუდს აძლიერებს ის გარემოებაც, რომ ხშირად ქვესათაური იმეორებს გამოყოფილი ნაწყვეტის პირველსავე სიტყვებს, რაც მოსალოდნელი იყო აშიაზე მიწერილი შენიშვნებისათვის. მართლაც, ნაწყვეტს, რომელიც იწყება წინადადებით – „ჯერ-არს უკუე ცნობად, ვითარმედ კაცი უსულოთაცა ეზიარების და პირუტყუთაცა ცხორებისა თანა-ზიარ არს და სიტყჳერთაცა გულისჴმის-ყოფისა მიმღებელ არს“ მიუდგებოდა აშიაზე ასეთი შენიშვნა: „შეისწავე, ვითარმედ კაცი უსულოთაცა ეზიარების, პირუტყუთაცა და გონიერთა“, შემდეგ კი იგი შეიძლება გადასულიყო სათაურად.

იმავე თაეში არ არის თარგმნილი დედნის ერთი წინადადება – „ხოლო გაყოფა ხდება ერთი ნაღველის განშორებით მეორისაგან, აგრეთვე ფორმად (სახედ) და მასალად დაყოფით“.[88]

ეს წინადადება უნდა მოსდევდეს ქართული თარგმანების შემდეგ ფრაზებს: „ბუნებითნი არიან ვნებანი ესე და უფროჲსღა შემთხუევანი შიმშილისა და წყურილისანი“ (ეფრემი, A 24, 66 r, II)... „რომლისათჳსცა ბუნებითნი ვნებანი არიან შიმშილი და წყურილი“ (არსენი, S - 1463, 70 v, I).

მაგრამ ამავე XXVI თაეის ბოლოს, უფრო სწორად, წინადადების შემდეგ – „ხოლო ეწოდების ზოგადად პირუტყუებრსა მას ნაწილსა სულისასა ვნებითად და ნებებითად“ (ეფრემი, A 24, 66 v, I)... „რომელთა საზოგადი სახელ არს ესე, ვითარმედ პირუტყული – კერძოჲ სულისაჲ, ვნებულებითი და წადიერებითი“ (არსენი, S - 1463, 70 v, II) ქართველ მთარგმნელებს გამოუტოვებიათ ერცელი ნაწყვეტი. მოგვყავს ჩვენი თარგმანი:

„ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ ნებელობითი მოძრაობა ეკუთვნის სულის იმ ნაწილს, რომელიც ემორჩილება გონებას. პირიქით, კვების ძალა, შობის ძალა და სისხლის მიმოქცევის ძალა ეკუთვნის სულის იმ ნაწილს, რომელიც გონებას არ ემორჩილება. ზრდის ძალა და შობისა და კვების ძალა იწოდება მზრდელობით ძალად, ხოლო სისხლის მიმოქცევისა – ცხოველობითად. კვების ძალა შედგება ოთხი ძალისაგან: მიმზიდველი ძალა, რომლითაც მიიზიდეის საკვები; დამჭერი ძალა, რომელიც აკავებს საჭმელს და არ დაუშვებს, რომ იგი იმწამსვე აღმოინთხეს, გარდამქმნელი ძალა, რომელიც გარდაქმნის საჭმელს სითხედ; გამომყოფი ძალა, რომელიც ზედმეტს გამოყოფს და გადმოანთხევს. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ იმ ძალათაგან, რომელნიც ახასიათებს ცხოველს, ერთნი არიან სულიერნი, სხვანი – მზრდელობითნი, მესამენი – ცხოველობითნი. სული-

[88] PG, t. 94, col. 928: Τομή δὲ, ἡ τῶν χυμῶν ἀπ' ἀλλήλων διαχώρησις, καὶ ὁ εἰς εἶδος καὶ ὕλην μερισμός.

ერი ძალები დამოკიდებულნი არიან ნებისაგან, როგორც, მაგალითად, ნებელობითი მოძრაობანი და გრძნობის უნარი. ნებელობითი მოძრაობა შედგება ადგილიდან ადგილად გადასვლისაგან, მთელი სხეულის მოძრაობისაგან, ბგერისა და სუნთქვის წარმოქმნისაგან, რადგანაც ჩვენგან არის დამოკიდებული ამის ქმნა და არაქმნა. ხოლო მზრდელობითნი და ცხოველობითნი ძალნი ნებისაგან არ არიან დამოკიდებულნი. მზრდელობითნი ძალნი არიან: კვების ძალა, ზრდის ძალა და თესლოვნების ძალა. ცხოველობითი (სიცოცხლის) ძალა არის სისხლის მიმოქცევის ძალა. ეს ძალები მოქმედებენ ასე მაშინ, როცა ჩვენ გვინდა ეს და მაშინაც, როცა ჩვენ არ გვინდა".[89] სამაგიეროდ XXX თავში (არსენით – XXIX), რომელსაც სათაურად უზის „გულისწყრომისათჳს", ქართულ თარგმანებში მოთავსებულია ეს ნაწყვეტი, თუმცა, ერთობ თაეისებური რედაქციით:

ეფრემი:

„ხოლო რომელი არა ირწმუნებს სიტყჳსასა, წესნი მისნი ესე არიან: მზრდელობითი და მშობლობითი და შემოქრებით ცხოველობითი. აწ უკუე მზრდელობითისა ძალნი ოთხ არიან: მიმზიდველობითი, რომელი მიიზიდაეს საზრდელთა, და პყრობითი, რომელი იგი იპყრობნ საზრდელსა და არა უტეენებ მას მყის განბნეეად, და მცვალებლობითი, რომელი იგი სცვალებნ საზრდელთა ბალღამთა მიმართ, და განბნეეითი, რომელი იგი ნამეტნავსა განსავალით განაბნეენ და განსთხეენ. საჴმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ ცხოველთა ძალთაგანნი რომელნიმე არიან სულისანი და რომელნიმე ბუნებითნი და რომელნიმე ცხოველობითნი. სულისანი უკუე არიან გონებითი აღრჩეაი და გრძნობაი და თუთმფლობელობით ნებებაი, ესე იგი არს, აღძრეაი, ხოლო აღძრეთაგანი მეყსეულთაი ადგილითა-ადგილად სლეაი და მიმოძრეაი ზოგად ყოელისა გუამისაი არს და ჴმობაიცა და აღმოფშუნეაიცა. რამეთუ ესენი ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არიან, გუენებოს თუ განათუ არა გუენებოს ქმნაი მათი. ხოლო ბუნებითნი და ცხოველობითნი არიან არა თუთმფლობელობით აღრჩეულნი საქმენი. ბუნებითად უკუე ეიტყჳ მზრდელობასა და აღორძიხებასა და თესლოვახებასა, ხოლო ცხოველობითი არს შემკრებლობითი, რამეთუ ესენი გუენებოს თუ და არა თუ გუენებოს, მოქმედებენ ჩუენ შორის" (A 24, 67 v, II-68 r, I).

არსენი:

„ხოლო მისნი, რომელი არა მორჩილ არს სიტყჳსა, არიან მზრდელობითი, და მშობელობითი და მკრთომალეობითი და სახელიდების აღორძინებად ეიდრემე მზრდელობითი და მშობელობითი, ხოლო ცხოველობითად მკრთომალეობითი. და მზრდელობითისა უკუე ძალნი არიან ჳნდ: მომზიდველობითი, რომელი მოიზიდაეს საზრდელსა, და შთამზიდველობითი, რომელი იპყრობს საზრდელსა და არა იტეენებს მას მეყსეულად განჴუმეად, და მცვალებლობითი, რომელი იცვალებს საზრდელსა ბალღამთა მიმართ და განჴუმეელობითი, რომელი განსავალით განსთხეს და განაშრეეს ნამეტნაესა. ხოლო სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ ცხოველისაებრთა ძალთაგანნი რომელნიმე არიან სულობითნი და რომელნიმე ბუნებითნი, ხოლო რომელნიმე ცხოველობითნი. და სულობითნი უკუე არიან წინათ-აღმრჩეველობითი, ესე იგი არს, მიმართებითი მოძრაეობაი და გრძნობაი. ხოლო მიმართებითისა მოძრაეობისაი არს ადგილითი-ადგილად მიმოცვალებაი და სხუანი, ეითარ იგი ზემო ეიტყოდეთ" (S - 1463, 71 r, II–71 v, I).

რამ გამოიწვია ამ ნაწყვეტის გადატანა XXVI თაეიდან XXX თაეში? ჩვენ იმაზე აღარ ელაპარაკობთ, რომ ქართულ თარგმანებში ეს, ცხადია, ბერძნული დედნის გაელენით მოხდა. ამჟამად ჩვენ გვაინტერესებს, რამდენად ორგანულია XXX თაეისთეის ეს მსჯელობა. თუ ეს ნაწყვეტი შემთხვეეით, მექანიკურად მოუქცევია რომელიმე გადამნუსხველს ერთი თაეიდან მეორე თაეში?

XXX თავში ლაპარაკია გულისწყრომაზე, რომელიც ავტორს მიაჩნია გულში სისხლის ამღერევის შედეგად. არსენის სიტყვა რომ ეიხმაროთ, ამ დროს ხდება

[89] PG, t. 94, col. 928-929.

„ფოფინება“ ნაღელისა, რის გამოც გულისწყრომა იწოდება „ნაღლვად“ (χολή) და – ნაღლიანობად“ (χόλος). გულისწყრომას სამი სახე აქვს: რისხვა, ბორგვა, რომელიც არის „მიმყოვრებული ნაღლვად“ და მესამე – „ბრდღუნად“. გულისწყრომა არის როგორც მეაბჯრე გულისთქმისა. ხოლო როცა გული განეწყობა რაიმე საქმისათვის და ვინმე ხელს შეგეი'შლის, იგი მიჩნეულ იქნება მოძალადედ ჩვენი გულის სიტყვისა. ხოლო რაც არ ემორჩილება სიტყვას, არის მზრდელობითი, მშობლობითი და ცხოველობითი.[90] და ამის შემდეგ უკვე იწყება მსჯელობა, რომელიც ზემოთ ამოვწურეთ. როგორც ვხედავთ, გადასვლა იმ საკითხებზე, რომლებზედაც ლაპარაკია საანალიზო ნაწყვეტში, XXX თავში საესებით ბუნებრივია, ყოველ შემთხვევაში არ იგრძნობა ხელოვნურობა. ამით იმის თქმა კი არ გვინდა, რომ თითქოს ამ მსჯელობისთვის ადგილი მაინც და მაინც XXX თავში უნდა იყოს, არამედ ამით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ჩვენს მთარგმნელებს ხელთ ჰქონდათ ბერძნული ნუსხა, რომელშიც შემთხვევით კი არ იყო გადასმული ფურცლები, არამედ იგი წარმოადგენდა „გარდამოცემის“ სხვა რედაქციას, ამ თვალსაზრისით დიდია ქართული თარგმანების მნიშვნელობა საკუთრივ ბერძნული დედნის ტექსტის დადგენის საქმეში.

იმავე თავში ზოგი რამ განსხვავებულია დედნისაგან, ესეც, ცხადია, გამოწვეული უნდა იყოს იმით, რომ ქართველ მთარგმნელებს ხელთ ჰქონიათ სხვა რედაქცია, ვიდრე ის, რომელსაც დღეს ვიცნობთ. მაგალითად, ასეთია XXVI თავიდან გადმოტანილი ნაწყვეტის წინამდებარე წინადადება: „რადგან ადამიანთა გონებისათვის, რომელნიც თავიანთ ბუნებრივ უფლებას იცავენ, ასეთი წინაღობა, ცხადია, უნდა მიჩნეულ იქნას უკმაყოფილების მიზეზად“ (PG, t. 94, col. 933). ქართულ თარგმანებში კი ვკითხულობთ:

ეფრემი:

„რამეთუ რაჟამს გულმან გუთქუს საქმისათუს და დაყენებულ ეიქმნით ეისგანმე, გული განეიწყით მისთუს, ეითარმცა მიმძლავრებულ იყო მისგან გულის სიტყუაჲ ჩუენი, რომელმან იგი საჯის ღირსად დრტუნვისა საქმე იგი, რეცა თუ სცეიდეს ბუნებითსა რასმე წესსა თუსსა“ (A 24, 67 v, II).

არსენი:

„რამეთუ რაჟამს გულის-მოქუმელ ეიქმნეთ საქმისა რომლისამე და დაეცადნეთ ეისგანმე, გულ-მოწყე ეიქმნებით მისდა მიმართ, ეითარცა მიმძლავრებულნი, ცხად არს, ეითარმედ გულის სიტყუსა მიერ ღირსად განმწარებისა ბჭობითა მის საქმისაჲთა და მცველთა ზედა ბუნებითისა წესისა თუსისათა“ (S - 1463, 71 r, II).

“გარდამოცემის“ XXXII თავში (არსენით – XXXI), სადაც ჩამოთვლილია გრძნობის სახეობანი და ორგანოები, ქართულ თარგმანებში ცალკეულ პარაგრაფებად არის დაყოფილი თითოეული სახეობა, მიწერილი აქვს სათანადო ციფრები (ა, ბ, გ, დ, ე), ხოლო ეფრემის თარგმანში ყოველი პარაგრაფი სიტყვიერადაც იწყება „პირველითთ“, „მეორით“ და ა. შ., მაგალითად, „ა პირველი საგრძნობელი არს ხედვაჲ“... (A 24, 68 v, I; S -1463, 71 v, I –II). დედანში ასეთი დაყოფა არ გვაქვს.[91]

იმავე თავში, როცა ლაპარაკია გემოს მგრძნობელობაზე და ჩამოთვლილია სიტკბო, სიმჟავე, სიმყურტე და სხვანი, ქართულ თარგმანებში ეხვდებით ასეთ წინადადებასაც: „ხოლო წყალი თაეით თუსით არცა ერთი რაჲ არს ზემოთქუმულთა ამათ რომელობათაგანი, არამედ ეითარისაცა მიწისაგან აღმოდიოდის,

[90] მოგეყვაეს ამ ნაწყვეტის თარგმანი დედნიდან: „არსებობს გულისწყრომის სამი სახე: რისხვა, რომელსაც ბერეთე ეწოდება χολή და χόλος (ბოღმა და შურისგება). რისხვად იწოდება გულისწყრომა დაწყებული და გაღრმავებული. ბორგვად – გულისწყრომა ხანგრძლივი ან ბოროტის დამახსოვრება. (ბერძნულად) ასეთ გულისწყრომას ეწოდება μῆνις სიტყვისაგან μένειν (დარჩენა, ყოფნა) და μνησικακία – სიტყვისაგან μνήμη παραδίδοσθαι (მეხსიერებაში ჩარჩენა). შურისგება არის გულისწყრომა, რომელიც უცდის შემთხვევას შურისგებისათვის, (ბერძნულად) ასეთ გულისწყრომას ეწოდება κότος სიტყვისაგან κεῖσθαι (წოლა)“. PG, t. 94, col. 933.

[91] PG, t. 94, col. 933–936.

ეგეითარიეე გემოჲ არს“ (ეფრემი, A 24, 69 r, I)... „ხოლო წყალი უეითარო არს ამათ ეითარებათაებრ, რამეთუ არცა ერთი აქუს მათგანი“ (არსენი S -1463, 71 v, II). ესე იგი, ქართველი მთარგმნელები წერენ, რომ წყალს არ აქვს არცერთი ამ გემოთაგანი. შეიმჩნევა მათ შორის განსხვავებაც. კერძოდ, ეფრემი წერს, რომ წყალს საკუთარი გემო არა აქვს, არამედ იღებს გემოს იმ მიწისას, რომლიდანაც მოედინებაო. მაგრამ როგორც არ უნდა იყოს, ცხადია, ქართველი ავტორები კელაეაც ეყრდნობიან დამასკელის თხზულების უცნობ რეაქციას, რადგან ჩვენთეის ცნობილ ტექსტში საერთოდ წყალზე არც არის ლაპარაკი.[92]

საინტერესოა „გარდამოცემის“ XXXIV თავი, რომელსაც ეწოდება Περὶ τοῦ μνημονευτικοῦ (ლათ. De memoria), ხოლო ქართულ თარგმანებში „მოჴსენებითისათჳს“ (ეფრემით) და „მეჴსიერობითისათჳს“ (თავი XXXIII, არსენით).

დედანში ეკითხულობთ (მოგეყავს ჩვენი თარგმანი): „მეხსიერება არის მიზეზი და საუნჯე ხსოვნისა და მოგონებისა. მეხსიერება არის წარმოდგენა, რომელიც დარჩა სულში რაიმე მგრძნობელობითი აღქმისაგან და რაიმე აზრისაგან, რომელმაც ჰპოეა ნამდვილი გამოხატულება, სხეაგეარად რომ ეთქვათ, მეხსიერება არის შენახვა აღქმისა და აზრისა. მართლაც, მგრძნობელობით საგნებს სული აღიქვამს ან გრძნობს ორგანოების მეშვეობით, – და მაშინ წამოიჭრება წარმოდგენა. ხოლო აზროვნებით საგნებს სული აღიქვამს გონებით და მაშინ შეიქმნება გაგება. ამრიგად, როცა სული ინახავს წარმოდგენათა და აზრთა ანაბეჭდს, მაშინ ჩვენ ვამბობთ, რომ მას ახსოვს.[93]

მოგეყავს ქართული თარგმანები:

ეფრემი:

„მოჴსენებითი არს საუნჯე და მიზეზ ჴსენებისა და მოჴსენებისა. რამეთუ ჴსენებაჲ არს ოცნებაჲ დატეეებული გრძნობისა რაჲსაგანმე საქმით საჩინოჲსა, ეითარ იგი პლატონ უწოდის მაცხოვარებად საგრძნობელსა და გულისჴმის-ყოფასა. რამეთუ სული გრძნობადთა უკუე საცნობელითა მოიწუსს, ესე იგი არს, გრძნობს და ექმნების მას ნება, ხოლო საცნაურთა გონებითა იჱყრობს და ექმნების მას გულისჴმის-ყოფა. აწ უკუე რაჲგამს სახეთა მათ, რომელნი იგი ექმნეს ნება და რომელნი ექმნეს გულისჴმისყოფა, აცხოენებდეს თაესა შორის, მას ეწოდების ჴსენება“ (A 24, 69 v, II).

არსენი:

„მეჴსიერობითი არს ჴსენებისა და აღჴსენებისა მიზეზი და საუნჯე. რამეთუ ჴსენებაჲ არს გრძნობისა რაჲსმე და განმგონებელობისაგან დატეეებული ოცნებაჲ, რამეთუ სული გრძნობადთა ეიდრემე საგრძნობელთა მიერ სცნობს, ესე იგი არს, გრძნობს და იქმნების თნება, ხოლო გონერთა – გონებისა მიერ და იქმნების მოგონება. ეინაიცა რაჟამს სახეთა მათთა, რომელნი სთნდეს და რომელნი მოიგონნა, ცხოელად ჰმარხეიდეს, ჴსოენებად ითქუმის“ (S - 1463, 72 r, II).

როგორც ეხედათ, ქართული თარგმანები საკმაოდ განსხვავდებიან დედნისაგან. შედარებით უფრო ახლოს დგას არსენის თარგმანი, თუმცა, მასში სრულად არ არის თარგმნილი ზოგი წინადადება. რაც შეეხება ეფრემის თარგმანს, იგი მოცულობით დედანს აღემატება. რაც მთავარია, მასში არის დაცული მითითება პლატონზე, რომელსაც არ იცნობს ბერძნული „გარდამოცემა“.

XLVII თავის (არსენით XLVI) სათაურის დედანში ერთეის სიტყეები „მონოფიზიტების წინააღმდეგ“, მაგრამ გამომცემელთა შენიშვნით ეს სიტყეები (κατὰ Μονοφυσιτῶν) არც არის ხელნაწერებში: Desunt haec in mss. – ასეთია რედაქციის შენიშვნა: [94] თაეისთაეად ცხადია, ქართული თარგმანებიც არ იცნობენ ასეთ

[92] შდრ. PG, t. 94, col. 936.
[93] PG, t. 94, col. 937–940.
[94] PG, t. 94, col. 992.

სიტყვებს, ქართულ რედაქციებში ამ თავის სათაურია „ორთა ბუნებათათუს“ (A 24, 81 r, II; S -1463, 77 v, I).

„გარდამოცემის“ XLVII თავში (არსენით— XLVI თავი) არის ასეთი წინადადება:

ეფრემი:

„შეუძლებელ არს თქუმად ერთსა ბუნებასა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთუს... ამისთუსცა ორთა ბუნებათაგან სრულთა ღმრთეებისა და კაცებისათა ყოფად ვიტყუთ შეერთებასა მას, არა შერწყუმით ანუ შერევნით, ანუ შეზაებით, ეითარცა იგი ღმრთისაგან განშორებულმან დიოსკურე და სეეროს და მათმან ბ[ი]ლწმან შესაკრებელმან თქუას (A 24, 82 r, I–II).

არსენი:

„ამიერ შეუძლებელ არს თქუმაჲ ერთისა ბუნებისაჲ უფლისა ჩუენისა ზედა იესუ ქრისტესა... ამისთუს, რამეთუ ორთა ბუნებათა სრულთაგან ვიტყუთ ქმნასა შეერთებისასა, არცა შერწყუმით ანუ შერევნით, ანუ აღზაებით, ეითარ იგი ღმრთის მოძაგებული დიოსკოროს იტყოდა, სეეროს და მათ თანაჲ შესაკრებელი“ (S -1463, 77 v, II).

ჯერ-ერთი, ორივე ქართულ თარგმანს აკლია დასახელება კიდევ მესამე მწვალებლისა – ეეტიხიოსისა. მაგრამ ეს არ არის მთავარი (თუმცა თავისთავად ესეც მეტყველებს რედაქციულ სხვაობაზე), ეფრემისა და არსენის თარგმანებს აქ აკლია კონკრეტული დასაბუთება პირველ წინადადებაში გამოთქმული დებულებისა, რომ შეუძლებელია ქრისტეზე თქმა ერთბუნებოვნებისა. დედანში ამ აზრს მოსდევს შემდეგი მსჯელობა:

„ესე იგი, არ შეიძლება ითქვას, რომ როგორც ცალკე ადამიანის არსება შედგება სულისაგან და სხეულისაგან, ასევე ქრისტე შედგება ღმრთეებისა და კაცებისაგან. რადგან აქ აღებულია არსება, რომელიც შედის ნათესაეთა შემადგენლობაში, ხოლო ქრისტე არ არის ასეთი არსება, რადგან მას არა აქვს საერთო სახე, რომლისთვისაც შეგვეძლო მიგვეკუთვნებინა იგი“.

თხზულების XLIX-ე თავს (არსენით – XLVIII) სათაურად აქვს „რიცხუსათუს ორთა ბუნებათაჲსა“ (A 24, 83 v, II; S -1463, 78 v, I). დედანში კი სათაურად არის „რიცხუსათუს ბუნებათაჲსა“ (Περὶ ἀριθμοῦ φύσεων, ლათ. De numero naturarum).[95]

„გარდამოცემის“ LI თავს (არსენით – L) სათაურად აქვს ქართულ თარგმანებში – „ერთისა მისთუს გუამისა სიტყუსა ღმრთისა“ (ეფრემი, A 24, 85 v, II), „ერთისათუს გუამისა სიტყუსა ღმრთისა“ (არსენი, S -1463, 79 v, I), ხოლო დედანში – „ერთისათუს შეზაებულისა გუამისა სიტყუსა ღმრთისა“ (Περὶ τῆς μιᾶς τοῦ Θεοῦ λόγου συνθέτου ὑποστάσεως).[96]

„გარდამოცემის“ LIII თავში (არსენით – LII თავი) ჩართულია ქეეთავი „და კუალად მისვე თავისათუს კითხვაჲ მართლმადიდებელისაჲ“, მაგრამ ეს ქეეთავი მოპოვება მხოლოდ არსენის თარგმანს, ხოლო ეფრემის თარგმანში იგი შეტანილია აშიაზე პირდაპირ არსენის თარგმანიდან, როგორც სხვა შემთხვევაში გვქონდა ხოლმე. რომელიღაც რედაქტორს შეუმჩნევია ეფრემის თარგმანში ნაკლული ადგილები და შეუვსია ისინი არსენის თარგმანიდან, ოღონდ შეუტანია აშიებზე. ეს გარემოება გვაფიქრებინებს, რომ ეფრემის თარგმანი თავიდანვე კი არ იყო ნაკლული, არამედ რედაქციულად განსხვავდებოდა არსენის თარგმანისაგან. კერძოდ, ამ შემთხვევაში ზემოდასახელებული ქეეთავი, რომელიც ეფრემის თარგმანში მხოლოდ არსენის რედაქციის მეშვეობით მოქცეულა, არ მოიპოვება დღეისათვის ცნობილ ბერძნულ დედანში. ეს ქეეთავი მოსდევს თხზულების 53-ე თავის დასასრულს და რაკი კვალი ბერძნულ დედანში აღარ ჩანს, ამიტომ

[95] PG, t. 94, col. 1000, ლათ. 999.
[96] PG, t. 94, col. 1008, ლათ. De una Dei Verbi composita persona; ibid., col. 1007.

მოგეყავს მთლიანად (მოგეყავს არსენის თარგმანი, ხოლო ეფრემის თარგმანში მოქცეულ ტექსტს, როგორც მის ასლს, უყურადღებოდ ვტოვებთ):

„და კუალად მისცე თავისათჳს კითხვაჲ მართლმადიდებელისაჲ. ორთა შობათა მეტყუელნი ქრისტესთჳს. ესე იგი არს პირველ საუკუნეთასა მას მამისაგან ღმრთეებრსა და უკუანაჲსკნელთა ჟამთასა ქალწულისაგან კაცებრსა გუეტყოდეთ ჩუენ, უკუეთუ არს შობაჲ უგუამოჲ და გარქუათ ჩუენ: უკუეთუ არს ბუნებაჲ უგუამოჲ, რამეთუ საკუთარი შობაჲ არს შემატებაჲ გუამისაჲ იგივეობასა შინა ბუნებისასა. აწ საღმე ეითარცა ერთისა სიტყჳსა ღმრთისა გუამისა მიერ ქმნილთა ორთა შობათა არა ქმნეს მისი შემატებაჲ გუამისაჲ, ეგრეთვე არცა ორთა გუამოენებით შეერთებულთა ბუნებათა შემატებაჲ პირისაჲ მიითუალეს. ვინაჲცა რაჟამს ულონოებდენ ჩუენდა მომართ მეტყუელნი მწვალებელნი, ეითარმედ: არსა ბუნებაჲ უგუამოჲ? ნაცელად ეკითხენ მათ, ეითარმედ: არსა შობაჲ უპიროჲ? რამეთუ სადაცა იქმნას ახალი შობაჲ, მუნ შემატებაჲცა იცნობების პირისაჲ“ (S - 1463, 80 v, I).

„გარდამოცემის“ LV თავში (არსენით – LIV) ქართულ თარგმანებს აკლია ერთი და იგივე სიტყვა:

ეფრემი	არსენი:
„განჯურეებაჲ ცხად-ჰყოფს ცეცხლისა მიმართ შეერთებასა“ (A 24, 89 r, I).	„განცეცხლებაჲ (იგულისხმება „ცხად-ჰყოფს“) – ცეცხლისა მიმართ შეერთებასა (S - 1463, 81 r, I-II).

დედნის მიხედვით უნდა იყოს „განჯურეებაჲ რკინისაჲ“ ან „განცეცხლებაჲ რკინისაჲ“ (ἡ πύρωσις τοῦ σιδήρου), მაგრამ ეს სიტყვა არ არის ძველ ბერძნულ ხელნაწერებში.[97]

„გარდამოცემის“ LVI თავს (არსენით LV) ქართულ თარგმანებში ასეთი სათაური აქვს: „ეითარმედ ღმრთისმშობელ არს წმიდაჲ ქალწული“ (A 24, 89 v, II; S - 1463, 81 v, I). დედნის მიხედვით ამ სათაურს თითქოს უნდა ემატებოდეს სიტყვები „ნესტორიანთა წინააღმდეგ“ (κατὰ Νεστοριανῶν), მაგრამ ესეც უნდა იყოს შემდეგი დროის ჩანართი, როგორიც ჩვენ ადრეც შეგვხვედა.

„გარდამოცემის“ LVIII თავში (არსენით – LVII) გეხვედება ასეთი მსჯელობა:

ეფრემი:	არსენი:
„ხოლო ესე საცნაურ იყავნ, ეითარმედ ცნობისა, გინა მეცნიერებისა, ანუ განსრახვისა სახელი მრავალ-სახე არს და მრავალთა პირთა მომასწავებელ, რამეთუ ოდესმე სწაელასა მოასწავებს, ეითარ იგი საღმრთოჲ მოციქული იტყჳს, ეითარმედ „ქალწულთათჳს ბრძანებაჲ უფლისა მიერ არა მაქუს, ხოლო განზრახვასა მივსცემ“[98] და ოდესმე ზრახვისა, ეითარ იგი წინაჲსწარმეტყუელი დავით იტყოდის, ეითარმედ: „ურსა შენსა ზედა ძმაცუვიდეს, ზაკუვით ზრახეს“[99] ხოლო ოდესმე განნინებისა, ეითარ იგი დანიელ იტყჳს ეისთჳსმე, ეითარ-	ხოლო შესწავებაჲ საქმარ არს, ეითარმედ ჯურ-ჩინებისა სახელი მრავალ-სახე და მრაელისა დამნიშნეულ არს. რამეთუ ოდესმე თანა-სათნო-ყოფასა ცხად-ქყოფს, ეითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული, ეითარმედ „ქალწულთათჳს ბრძანებაჲ უფლისაჲ არა მაქუს, ხოლო ჯურ-ჩინებასა მივსცემ.[98] ხოლო ოდესმე განზრახვასა, ეითარ იგი რაჟამს იტყოდის წინაჲსწარმეტყუელი დავით, ეითარმედ „ურსა შენსა ზედა მოიძმაცუეს ჯურ-ჩინებაჲ“.[99] ხოლო ოდესმე განჩინებასა, ეითარცა იტყჳს დანიელ, ეითარმედ „ეისთჳს გამოჴდა ჯერ-ჩინებაჲ უსა-

[97] PG, t. 94, col. 1024.
[98] I კორინთ., 7, 25.
[99] ფსალმ., 82, 4.

მედ „გამოჴდა განჩინებაჲ ურცხჳნოჲბით“.[100] ხოლო ოდესმე სარწმუნოებისათჳს, ანუ ნებისა ანუ განზრახვისა. და რათა ერთბაშად მარტივად ეთქუა, ოცდარვა სახედ მოიღებეის სახელი ესე, რომელსა ღნომი უწოდიან“ (24, 94 ვ, I).

ხური“.[100] და ოდესმე სარწმუნოებისათჳს ანუ თნებისა ანუ ცნობისა და, შემოკლებულად ითქუმოდედ, დანიშნულთაებრ მოიღებეის სახელი ჯერ-ჩინებისაჲ“ (S - 1463, 83 v, I).

თაცდაპირველად შეეადაროთ თვით ქართული თარგმანები. მიუხედავად იმისა, რომ ძირითადად ეს ორი ტექსტი ერთურთს ემთხვევა, მათში მაინც არის მნიშვნელოვანი და საინტერესო განსხვავებანი.

ა) არსენის ერთი ტერმინის – ჯერ-ჩინების სანაცვლოდ ეფრემს სამი სიტყვა შეურჩევია – ცნობა, მეცნიერება, განზრახვა.

ბ) ეფრემის ტერმინს – „სწავლას“ შეესატყვისება არსენის კომპოზიტი „თანასათნო-ყოფა“.

გ) სახარების ციტატაში ეფრემის ტერმინს „განზრახვას“ ცვლის არსენის ტერმინი – „ჯერ-ჩინება“.

დ) ფსალმუნიდან მოტანილ ციტატაში ეფრემის ტერმინს „ზრახვას“ (“ზაკუეით ზრახეს“) ენაცვლება არსენის „ჯერ-ჩინებაჲ“.

ე) ბიბლიის ციტატაში ეფრემის ტერმინს „განჩინებას“ ცვლის კვლავ „ჯერ-ჩინება“ არსენისა.

ვ) და უკანასკნელ, ეფრემის ტერმინს „ღნომი“ ენაცვლება კვლავ არსენის „ჯერ-ჩინება“.

ზ) გარდა ამისა, ეფრემი წერს – „ოცდარვა სახედ“, არსენი კი – „დანიშნულთაებრ“.

რამ გამოიწვია ასეთი გადახვევები, კვლავ სხვადასხვა რედაქციამ, თუ ტექსტის თავისებურმა გაგებამ? დედანში ვკითხულობთ:

Ἰστέον δὲ, ὡς τὸ τῆς γνώμης ὄνομα πολύτροπον καὶ πολυσήμαντόν ἐστι. Ποτὲ μὲν γὰρ δηλοῖ τὴν παραίνεσιν, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος. Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι· ποτὲ δὲ βουλὴν· ὡς ὅταν φησὶν ὁ προφήτης Δαβίδ· Ἐπὶ τὸν Λαόν σου κατεπανουργήσαντο γνώμην· πότε δὲ ψῆφον, ὡς ὁ Δανιήλ· Περὶ τίνος ἐξῆλθεν ἡ γνώμη ἡ ἀναιδὴς αὕτη· ποτὲ δὲ ἐπὶ πίστεως, ἤ δόξης, φρονήματος, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, κατὰ εἴκοσι ὀκτὼ σημαινόμενα λαμβάνεται τὸ τῆς γνώμης ὄνομα.[101]

როგორც ვხედავთ, არსენი ბერძნულ ტერმინს γνώμη ყველგან თარგმნის „ჯერ-ჩინებად“, ხოლო ეფრემი ხან „ცნობად“, ხან „მეცნიერებად“, ხან „განზრახვად“, ხან „განჩინებად“. სწორედ ამით არის გამოწვეული ძირითადი განსხვავებანი ქართულ თარგმანებს შორის. ეს აიხსნება იმით, რომ თვით ბერძნული ტერმინი არის ერთ-ერთ იმ სიტყვათაგანი, რომელთაც მრავალი მნიშვნელობა ახასიათებს; ასეთ სიტყვათა შესახებ ამბობდა ხოლმე ეფრემი: „ბერძენთა ენაჲ უფსკრულ ღრმა არს და იგივე ერთი სიტყუაჲ მრავალსა პირსა აღიარებსო“.[102] ასეთ შემთხვევაში ეფრემი გულმოდგინედ გამოიძიებდა ბერძნული სიტყვის მნიშვნელობას და „მაშინღა ძლით მოუპოჲს ქართული მსგავსებული სიტყუაჲ“.[103]

რას ნიშნავს ბერძნული სიტყვა ἡ γνώμη? იგი ნიშნავს გონებას, სულს, ეშმაკობას, მახეს, ამ სიტყვის სხვა მნიშვნელობაა – ცოდნა, გაგება; მესამე ძირითადი მნიშვნელობაა – ჭკუა, აზროვნება, გონიერება; მეოთხე მნიშვნელობა:

---

[100] დანიელი, 2, 15.
[101] PG, t. 94, col. 1045.
[102] რ. ბლეიკი, ეფრემ მცირის ლიტერატურული მოღვაწეობიდან, „მიმომხილველი“, ტ. I, თბილისი, 1926, გვ. 161.
[103] იქვე.

ასრი, რწმენა (დარწმუნება); მეხუთე მნიშვნელობა – განწყობილება, მიდრეკილება; მეექვსე მნიშვნელობა – მოსაზრება, წინადადება; მეშვიდე მნიშვნელობა – განზრახვა, ფიქრი; მეცხრე მნიშვნელობა – ნება, სურვილი; მეათე მნიშვნელობა – სიბრძნე, სენტენცია, ბრძნული ნათქვამი, ანდაზა, გნომი.

როგორც ეხედათ, ამ სიტყვას აქვს 10 ძირითადი მნიშვნელობა, რომელთაგან ეფრემს გამოუყენებია სამი – განზრახვა, განჩინება და ცოდნა ანუ მეცნიერება.

მთარგმნელს თვითონვე უგრძვნია უხერხულობა, რომ წინადადების სხვადასხვა ადგილას ერთსა და იმავე სიტყვას სხვადასხვა მნიშვნელობით თარგმნიდა და ამიტომაც იქვე მოუთავსებია ასეთი შენიშვნა:

„ჯერ-ჩინებისა ღნომა. შეისწავე, ვითარმედ ერთსა ამას სიტყუასა, რომელსა ბერძნულად ღნომი უწოდიან, ქართულად ერთი არა რაი მოეპოების, ამისთჳსცა [.....] იგი ბერძულადცა [ცდა]რეაი თარგმანი აქ[უს], ეგრეთვე ქართულად სხუებრ და სხუებრ დასდებენ და იჴმარებენ წმიდანი მამანი ჩუენნი ეფთჳმე და გიორგი მთაწმიდელი, ვითარცა ადგილსა შეეტყუებოდის, რამეთუ ესე მრავალთა სიტყუათა სჭირს ბერძულად. და ესეეითართა მათ სიტყუათა ბერძულად ლექს ჰქჳან და სომხურად ქერაკანი, ხოლო ქართულად არ ვიცი, შემინდეევით“ (A 24, 94 v).

სხვათა შორის, საინტერესოა ის გარემოება, რომ Migne-ის გამოცემის ლათინურ ნაწილში γνώμη უთარგმნელად არის გადატანილი ბერძნულიდან დაწერილობით.[104]

გარდა ამისა, საინტერესოა ამ ნაწყვეტის ბოლო წინადადებაც, სადაც ეფრემი წერს, რომ ოცდარვა სახედ გადმოიცემაო γνώμη, ხოლო არსენი ამბობს, რომ „დანიშნულთაებრ“ მოიღებაო. რატომ არის ეფრემთან დაკონკრეტებული ეს დეტალი, ისევე როგორც დედანში (εἴκοσι ὀκτώ), ხოლო არსენთან არა? როგორც ირკვევა, სხვა ბერძნულ ხელნაწერებში არის ვარიანტები – κατὰ κοινοῦ, κατὰ πολύ.[105] მაშასადამე, კრებითობა (“საყოველთაო“, „მრავალი“) დამახასიათებელი ყოფილა თვით ბერძნული ხელნაწერებისთვის.

„გარდამოცემის“ LIX თავში (არსენით LVIII) არის ასეთი ფრაზა:

ეფრემი:	არსენი:
„უკუეთუ გონებაი მიიღო ღმერთმან... (A 24, 97 r, II).	„უკუეთუ გონებაი მიიღო ქრისტემან... (S - 1463, 84 v, II).

დედანში შესაბამის ადგილას წერია „გონებაი კაცობრიეი“ (νοῦν ἀνθρώπινον).[106]

„გარდამოცემის“ LIX თავში (არსენით – LVIII) ვკითხულობთ:

ეფრემი:	არსენი:
„ხოლო პირებითი არს რაჟამს ვინმე სხუსა პირსა იჩემებდეს სიყუარულისათჳს და თანა-ლმობისა მისისა...“ (A 24, 106 r, II).	„ხოლო პირებითი არს რაჟამს სხუსაი ვინმე შეიმოსოს პირი თჳსებისათჳს, ესე იგი არს სიყუარულისა...“ (S - 1463, 88 v, II).

დედნის შესაბამის ადგილას წერია არა „პირებითი“, არამედ „პირებითი და თჳსებითი“, მაგრამ იქვე აღნიშნულია ვარიანტებში, რომ καὶ σχετικὴ არ იკითხება ხელნაწერთა უმრავლესობაში.[107] მართლაც, ეტყობა, ქართული თარგმანები ბერძნული დედნის ძველ მდგომარეობას ასახავენ.

[104] PG, t. 94, col. 1046.
[105] იქვე, col. 1045-1046, Variae lectiones.
[106] PG, t. 94, col. 1056.
[107] PG, t. 94, col. 1093.

„გარდამოცემის“ 79-ე თავში (არსენით – 78) ვხედებით ასეთ წინადადებას:

ეფრემი:	არსენი:
„ხოლო რაჟამს კაც იქმნა, მაშინ ღმრთებასა თანა ქრისტეცა სახელ ედვა ჴორცთა მათთჳს, რომელ შეისხნა, ვინაჲთგან შეუთქს სახელსა ამას ენებაჲ და სიკუდილი“ (A 24, 110 v, I).	„არცა უკუე სახელი ქრისტესი თუნიერ ჴორცთაჲსა მოიჴსენების, ვინაჲთგან შეუდგს სახელსა ამას ენებაჲ და სიკუდილი“ (S - 1463, 90 v. I).

როგორც ვხედავთ, ქართული თარგმანები ერთმანეთისაგან საკმაოდ განსხვავდებიან. თუ შევადარებთ ამ ტექსტებს დედანს, ვნახავთ, რომ ეფრემის რედაქცია მისდევს Migne-ის გამოცემის ტექსტს: ὅτε δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ Χριστὸς ὄνομα διὰ τῆς σαρκὸς προσάγεται, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ τῷ ὀνόματι τὸ πάθος καὶ ὁ θάνατος.[108]

მაგრამ არსენის რედაქციის შესაბამისი ტექსტი ახასიათებს მრავალ ბერძნულ ხელნაწერს „გარდამოცემისა“: ὅτε οὖν τὸ Χριστὸς ὄνομα δίχα τῆς σαρκὸς προσάγεται...[109]

აქედან ჩანს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ქართული თარგმანების წყარო რედაქციულად განსხვავდებოდა მინის გამოცემის ტექსტისაგან, იგი მაინც სხვადასხვა იყო ეფრემისა და არსენისათვის.

განსაკუთრებით საინტერესოა არსენის თარგმანის LXXX თავი: „მკითხველთა მიმართ, ვითარმედ შერწყუმულისა ანუ განსაზღვრებულისაგან აღიყვანებიან რაოდენობად ბუნებანი უფლისანი“ (S - 1463, 91 r, I) ამ თავის შესაბამისად ეფრემის თარგმანში LXXXI და LXXXII თავებს შუა მოქცეულია თავი, რომელიც მთარგმნელს თავების სათვალაეში არ შეუტანია (“მათდა მიმართ, რომელნი იკითხვიდენ, ვითარმედ შეკრებილისაგან, ანუ განსაზღვრებულისა რაოდენობად აღიყვანებიან ბუნებანი უფლისანი“ (A 24, 111 v, I).

რაკი არსენმა ეფრემისაგან განსხვავებით ეს თავი შეიტანა თავების სათვალაეში, ამით გამოსწორდა დანაკლისი, რომელიც მის თარგმანს ჰქონდა XVI თავის უთარგმნელობით. ამის შემდეგ არსენის თავების სათვალაეი შეესაბამება დედნისა და ეფრემის თარგმანის სათვალაეს. მაგრამ ეს არ არის ამჯერად მთავარი. მთავარი ის არის, რომ ეს თავი არ მოიპოვება ბერძნულ დედანში, მინის გამოცემიდან არც ჩანს, რომ იგი რომელიმე იმ დროისათვის ცნობილ ხელნაწერს ახასიათებდეს. საიდან მოვიდა ეს თავი ქართულ თარგმანებში?

პირველ ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ შემთხვევაში ეფრემის თარგმანი როდია შევსებული ვინმე რედაქტორის მიერ არსენის თარგმანით, პირიქით, ეფრემს თავის დროზე უთარგმნია ეს თავი და იგი იმდენადვე განსხვავდება მისგან, როგორც სხვა ყველა შემთხვევაში. ჩანს, რომ ეფრემსაც და არსენსაც ხელთ ჰქონიათ ისეთი ნუსხები, სადაც იყო ეს ზედმეტი თავი. ეს თავი ზედმეტია არა იმიტომ, რომ მისი წყალობით ეგოდენ განსხვავდება ქართული თარგმანები დედნისაგან, არამედ იმიტომაც და უპირველესად იმიტომ, რომ იგი წარმოადგენს არც მეტს, არც ნაკლებს, განმეორებას „გარდამოცემის“ LII თავისას (არსენით – LI). განმეორებულია არა თუ თავის ოდენ შინაარსი, არამედ სათაურიც კი: „მათდა მიმართ, რომელნი იტყჳან, ვითარმედ რაოდენობად აღიყვანებიან ბუნებანი ქრისტესნი შეკრებითისა ანუ განსაზღვრებულისაგან“ (A 24, 86 v, II), ან „მეტყუელთა მიმართ, ვითარმედ შეერთებულისა ანუ განსაზღვრებულისაგან აღიყვანებიან რაოდენობად ბუნებანი უფლისანი“ (S - 1463, 80 r, I). მოვიყვანთ ორივე თარგმანის მხოლოდ დასაწყის სტრიქონებს:

[108] PG, t. 94, col. 1113.
[109] PG, t. 94, col. 1113, Variae lectiones.

ეფრემი, თაი 52:

„ხოლო იკითხაეს თუ ვინმე ბუნებათათჳს უფლისათა, ეითარმედ ანუ შეკრებილისაგან ანუ განსაზღერებულისაგან რაოდენობად აღიყუანებიან, მიუგებთ და ეტყჳთ, ეითარმედ ბუნებანი უფლისანი არცა ერთ გუამ არიან, არცა ერთ განცხადება, არცა ერთ ასო, არცა ჴამ, არცა ადგილ, რათა ესრეთ შეკრებიისაგან რაოდენობად აღყუანებულ იქმნენ, რამეთუ ესენი არიან შეკრებითად აღრიცხულნი...“

ეფრემი, უნომრო თაი:

„ბუნებანი ქრისტესნი არცა ერთ გუამ არიან, არცა განცხადება, არცა ასო, არცა ადგილ, არცა ჴამ, რათა რაოდენობად აღყუანებულ იქმნენ, რამეთუ ესენი არიან შეკრებით აღსარიცხუველნი...“

არსენი, თაი 51:

„უკუეთუ ვინმე იკითხაეს უფლისა ბუნებათათჳს, ეითარმედ შეერთებულისა და განსაზღერებულისაგან აღიყუანებიან რაოდენობად? – ეტტყჳთ, ეითარმედ ბუნებანი ქრისტესნი არცა ერთ სხეულეან სიზრქე არიან, არცა ერთ ეპიფანია, არცა ერთ ღრამმ, არცა ჴამ, არცა ადგილ, რათა შეერთებულისაგან რაოდენობად აღიყუანებოდინ. რამეთუ ესე არიან შეერთებულად აღსარიცხუველნი...“

არსენი, თაი 81

„ბუნებანი უფლისანი არცა ერთ სხეულ არიან, არცა ეპიფანია, არცა წარზიდულ, არცა ადგილ, არცა ჴამ, რათა შერწყუმულისაგან რაოდენობად აღიყუანნენ, რამეთუ ესენი არიან შერწყუმით აღსარიცხუველნი...“

თითქმის ასეთივე სურათი იქნება, მთელი თავი რომ გადმოვწეროთ და ერთმანეთს გეერდი-გეერდ მივუყენოთ. რა თქმა უნდა, LII თავი და განმეორებული თაეი ერთმანეთს სიტყჳა-სიტყჳით არ ემთხეევა, თუნდაც იმიტომ, რომ ქართველ მთარგმნელებს თავისივე ნათარგმნი კი არ გადმოუწერიათ, არამედ ეს თაეი დამოუკიდებლად კელავ თარგმნეს, მაგრამ განსხვაეებათა მიზეზი მარტო ეს არ არის. დედანშიც LII თავის ახალი ვარიანტი განსხვაეებული იქნებოდა თავისი წინამორბედისაგან. ძირითადი აზრი თავისა კი მტკიცედ უნდა ყოფილიყო დაცული. საინტერესოა და ჩვენთვის გაუგებარია ის გარემოება, რომ ქართველმა მთარგმნელებმა ან ვერ შეამჩნიეს ეს გარემოება, ან მას ყურადღება არ მიაქციეს. თარგმნით თუმც თარგმნეს, მაგრამ მოსალოდნელი იყო რაიმე კომენტარი მაინც დაერთოთ ტექსტისათეის, მაგრამ ეს მათ არ გაუკეთებიათ. ეფიქრობთ, ეფრემის თარგმანშიც ამ თავის სათეალავში მიუღებლობა მთარგმნელის სიფრთხილეს კი არ მოასწაეებს, არამედ მის დედანში ეს თავი, შესაძლოა, დაუნომრავიც ყოფილიყო. სხვაგვარად დამასკელის თხზულებაში 101 თაეი გამოვიდოდა, ხოლო არსენის თარგმანს რაკი ერთი (მეთექვსმეტე) თაეი აკლდა, მას დანაკლისის შესაესებად ზედმეტი თაეი სათეალავში მიუღია.

„გარდამოცემის“ LXXIV თავში, რომელსაც სათაურად აქვს „საუფლოჲსა ჯუარისათჳს, რომელსა შინა არს და სარწმუნოებისათჳსცა“ (ეფრემი) ან „ჯუარისათჳს, რომელსა შინა არს სარწმუნოებისათჳსცა“ (არსენი), ეკითხულობთ:

ეფრემი:

„...არა ნივთსა ეჰმსახურებთ, არამედ სახესა ოდენ ჯუარისასა და სასწაულსა ძისა კაცისასა, რაჲთუ ეიდრემდის სახე ჯუარისაჲ იყოს, თაყუანის-ეცემთ, ხოლო რაჟამს დაიჴსნას სახისა მისგან ნივთი იგი ჯუარისაჲ, დაღაცათუ ოქროჲ იყოს, ანუ თუალნი პატიოსანნი, მიერითგან არღარა თაყუანის-ეცემთ და ნუმცაღა ეინ თაყუანის-სცემს“ (A 24, 115 v, I).

არსენი:

„...თაყუანის-იცემებოდედ ნიში ჯუარისაჲ, ხოლო ნივთი, რომლისაგან მსგავსებაჲ ჯუარისაჲ შესახულ იყოს, გინა თუ ოქროჲ იყოს ანუ ქუანი პატიოსანნი, შემდგომად სახისა მის, უკუეთუ დაემთხჳოს დაჴსნაჲ, არღარა თაყუანის-ცემულ არს“ (S - 1463, 92 v, II).

ეფრემის თარგმანს არსენის ტექსტთან შედარებით მრაეალსიტყუაობა ახასიათებს, მაგრამ ორიეე ქართული თარგმანი განსხვაედება დედნისაგან იმით, რომ ამ მსჯელობის დასაწყისში დედანში ლაპარაკია არა ჯუარის სახეზე, ან ნიშზე,

არამედ ქრისტეს (τοῦ Χριστοῦ) ნიშზე, სახეზე, ეს არ შეიძლება იყოს შემთხვევითი. ვერც იმას დაეუშვებთ, რომ გადაწერის დროს გრაფიკულ ნიადაგზე აღრეულ იქნა დაქარაგმებული სიტყვები ქ და χ ასოთა მსგავსების გამო, რადგან არ შეიძლებოდა ყოფილიყო ქარაგმა ქ˜სასა, ქ˜ისაჲ ან რაიმე მათი მსგავსი. აქაც უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეფრემისა და არსენის წყაროში ნამდვილად ეწერა χვარი. მით უმეტეს, რომ ბერძნულ დედანს აქვს ვარიანტიც τοῦ σταυροῦ.[110]

„გარდამოცემის" LXXXVIII თავში მოტანილია ციტატა იოანეს სახარებიდან – „რაოდენთა შეიწყნარეს იგი, მისცა მათ ჴელმწიფებაჲ შვილ ღმრთისა ყოფად".[111] ქართულ თარგმანებში არ არის დასახელებული იოანე, არამედ ორგანე წერია – „ვითარცა იტყჳს ღმრთისმეტყუელი მახარებელიო" (A 24, 122 r, I; S -1463, 95 v, I), ხოლო დედანში იოანე დასახელებულია. თუმცა იქვე არის რედაქციის შენიშვნა: „აკლია Ἰωάννης მრავალ ხელნაწერს; მას ურთავს აშიაზე წმ. ჰილარიუსის კოდექსიო".[112]

„გარდამოცემის" LXXXIX თავში მოტანილია ციტატა სახარებიდან. „ხოლო გაქებ თქუენ, ძმანო, რამეთუ გაჴსოვს ყოველი ჩემი და, ვითარცა მოგცენ თქუენ, გიპყრიან მოცემანი" (S - 1463, 96v, II). ოდნავ განსხვაებულად აქვს ეს ციტატა მოტანილი ეფრემს: „გაქებ თქუენ, ძმანო, რამეთუ ყოველივე ჩემი გაჴსოვს და, ვითარ იგი მოგეც თქუენ, ეგრეთ გიპყრიან მოცემული წესნი" (A 24, 124 v, I). მაგრამ ქართულ თარგმანებში მითითებულია, რომ ეს ციტატა ამოღებულია რომაელთა მიმართ ეპისტოლიდან: „და პრომაელთა მიმართ იტყჳს, ვითარმედ" (ეფრემი), „და ჰრომაელთა მიმართ" (არსენი). სინამდვილეში ეს ციტატა არის სახარების სხვა ადგილიდან, კერძოდ, I კორინთელისადმი, თავი მეთერთმეტე, მუხლი მეორე.[113] ბერძნულად გამოცემულ ტექსტში არ ჩანს ეს შეცდომა, იქ წერია πρὸς κορινθίους.[114] შეცდომა, ეტყობა, მომდინარეობს ეფრემისა და არსენის ბერძნული წყაროდან. ქართველ მთარგმნელებს ციტატა არ შეუმოწმებიათ.

„გარდამოცემის" XC თავში, სადაც ლაპარაკია ძველი აღთქმის წიგნებზე, ნაოქვამია, რომ ძველი აღთქმის წიგნები ოცდაორია ებრაული ანბანის შესაბამისად. ამათგან ებრაულ ენაში ხუთი ასო არის მრჩობლი. შემდეგ ჩამოთვლილია ეს ასოები: ქაფ, მემ, სუნ, ფინ, სადი (ეფრემის მიხედვით – A 24, 125 v, I), ანუ ქაფ, მემ, უნ, ფინ და სადი (არსენის მიხედვით – S - 1463, 97 r, I). შესაბამის ადგილას დედანში წერია: Χάφ, Μέμ, Νοῦν, Πέ, Σαδί.[115] მაგრამ იქვეა აღნიშნული რიგი ხელნაწერის მიხედვით ვარიანტი – Πέ-ს ნაცვლად Φίν, ასე რომ, აქაც ქართულ თარგმანებს ბერძნული წყარო უნდა ჰქონოდათ.

„გარდამოცემის" XC თავში მოტანილია ფსალმუნის ციტატა: „ამისთჳს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან" (A 24, 126 v, I; S - 1463, 97 v, I),[116] მაგრამ დედანში მას მოსდევს სიტყვები – ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους[117] (აღფრთოვანების ზეთისხილი შენს თანამოაზრესთან ერთად). სიტყვა-დაკლებული ციტატა, ეტყობა, იმავე ბერძნული ნუსხებიდან მომდინარეობს, რომელნიც ხელთ ჰქონდათ ჩვენს მთარგმნელებს.

ასევე არასრულად არის ამოწერილი „გარდამოცემის" XCI თავში სახარების ციტატა: „აღვალ მამისა ჩემისა და მამისა თქუენისა" (A 24, 128 r, II; S - 1463, 98 r,

[110] PG, t. 94, col. 1132, Variae lectiones.
[111] შდრ. იოანე, I, 12.
[112] PG, t. 94, col. 1164, Variae lect: Deest Ἰωάννῃ in multis codd., additum est in marg. cod. S. Hil.
[113] შდრ. I კორინთ., II, 2: ხოლო გაქებ თქუენ, ძმანო, რამეთუ ჩემი ყოველივე გაჴსოვს, და ვითარცა-იგი მიგეც თქუენ მოძღურებაი, იგი შეიკრძალეთ (ახალი აღთქუმაი, თბილისი, 1963, გვ. 417).
[114] PG, t. 94, col. 1173.
[115] PG, t. 94, col. 1184.
[116] ფსალმ., 44, 8.
[117] PG, t. 94, col. 1184.

II).[118] ამას დედნის მიხედვით აკლია დაბოლოება: καὶ Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν (და ღმრთისა ჩემისა და ღმრთისა თქუენისა).[119]

„გარდამოცემის" უკანასკნელ, მესამე თავში, სადაც ლაპარაკია აღდგომაზე, ნათქვამია:

ეფრემი:	არსენი:
„დაეთესეის ჴორცი მშჳნეიერი, ესე იგი არს ზრქელი და მოკუდავი და „აღდგების ჴორცი სულიერი",[120] ესე იგი არს უქცეველი და უნებებელი, წულილი და თხელი, რამეთუ ამას მოასწავებს სულიერობაჲ... (A 24, 137 r, II).	„დაეთესეის ჴორცი მშჳნეიერი, ესე იგი არს, ზრქელი და მოკუდავი და „აღდგების ჴორცი სულიერი",[120] უქცეველი, უნებებელი, წულილი, რამეთუ ამას ცხადჰყოფს სულიერობაჲ"... (S - 1463, 102 v. I).

ხაზგასმული სიტყვები (უქცეველი, უნებებელი, წულილი, თხელი) ბერძნულ დედანში არ მოიპოვება.[121]

ქართულ თარგმანებში არ არის თარგმნილი დედნის უკანასკნელი წინადადება: αἰνοῦντες αὐτὸν σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν (ადიდებენ მას მამისა და სულისა წმიდისა თანა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ!). არის ამ წინადადების სხვა ვარიანტებიც, რაც საუსებით მოსალოდნელია თხზულების დასასრულს. მაგალითად, Reg., 2924-ში იკითხება: Ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν. ხოლო Regius 2928-ში არის ვარიანტი – ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ და ა. შ.[122]

ხოლო იმ ბერძნულ რედაქციას, რომელიც ხელთ ჰქონიათ ეფრემ მცირეს და არსენ იყალთოელს, ეტყობა, საერთოდ არ გააჩნდა ასეთი დასასრული.

* * *

„გარდამოცემის" ბერძნული და ქართული ვერსიების შედარება საშუალებას იძლევა შემდეგი დასკვნების გამოსატანად.

1. ბერძნული დედანი, რომელიც ჩვენთვის ცნობილია Migne-ის გამოცემით, არ არის წყარო ქართული თარგმანებისათვის. ამ გამოცემისაგან რედაქციულად დაშორებულია როგორც ეფრემ მცირის, ისე არსენ იყალთოელის თარგმანები. მაგალითად:

ა) ქართული თარგმანები არ იცნობენ ქვესათაურებს – ა) Περὶ τόπου ἀγγέλου καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ περὶ τοῦ ἀπεριγράπτου; ბ) Συλλογισμοῖα περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τοῦ Λόγου καὶ Πνεύματος; გ) Ὅσαχῶς τὸ ἀσώματον; დ) Ὅτι ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ καὶ ἀψύχοις, καὶ ἀλόγοις, καὶ λογικοῖς. ეს ოთხი ქვესათაური, როგორც ადრეც აღვნიშნეთ, გამოცემაში შესულია ზოგი ხელნაწერის მიხედვით და დამასკელის თხზულების ადრინდელ მდგომარეობას არ უნდა ასახავდეს. ისინი უნდა იყოს შესული ტექსტში აშიებზე მიწერილი შენიშვნებიდან. ამ მხრივ ქართული თარგმანები თხზულების ძველ სურათს ასახავენ.

ბ) ქართულ თარგმანებში შეცელილია სათაურები, ზოგჯერ მთლიანად („გარდამოცემის" XX თავი), ხოლო ზოგჯერ ნაწილობრივ XLIX თავი).

[118] იოანე, 20, 17.
[119] PG, t. 94. col. 1189.
[120] I კორინთ., 15, 42-44.
[121] PG, t. 94, col. 1225.
[122] PG, t. 94, col. 1228.

გ) ქართულ თარგმანებში უთარგმნელად დატოვებულია არა მარტო ცალკეული სიტყვები, არამედ მთელი ფრაზები და წინადადებანი, ხოლო არა იშვიათად ორივე მთარგმნელი გვერდს უვლის მოზრდილ აბზაცებს, ხოლო ზოგჯერ ქვეთავსაც (23-ე თავის ბოლოს – Περὶ πελαγῶν).

დ) ქართულ თარგმანებში არასრულად არის ამოწერილი ციტატები საღმრთო წერილიდან, თანაც ორივე მთარგმნელი ყოველთვის ერთნაირად ამოკლებს ციტატას და ერთნაირადვე შორდება დედანს.

ე) ქართულ ვერსიებში ადგილი აქვს შეცვლილი ერთ მოზრდილ ნაწყვეტს, რომელიც ორსავე ქართულ თარგმანში XXVI თავიდან XXX თავში გადასულა.

ვ) ქართული თარგმანების წყაროში მოქცეული ყოფილა ერთი თავი ("მათდა მიმართ, რომელნი იკითხვიდენ, ვითარმედ შეკრებილისაგან, ანუ განსაზღვრებულისა რაოდენობად აღიყვანებიან ბუნებანი ქრისტესნი"), რომელიც მისდევს მინის გამოცემის LXXXI თავს. ეს თავი მხოლოდ ქართულ თარგმანებს შემოუნახავთ. იგი თითქმის განმეორებაა „გარდამოცემის" LI თავისა.

ამრიგად, ჩვენ თამამად შეგვიძლია ეფრემისა და არსენის თარგმანების წყაროს ვუწოდოთ „გარდამოცემის" აქამდე უცნობი რედაქცია. როგორც ცნობილია, მეცნიერებამ დღემდე იცის „დიალექტიკის" ორი რედაქცია – ერცელი და მოკლე (სხვა საკითხავია, რომ თვით ამ რედაქციათა შორის არსებობს ნუსხათა სხვადასხვა ჯგუფი, სადაც თავების რაოდენობაც კი მერყეობს). მაგრამ აქამდე თუ გამოიყოფოდა მხოლოდ ასეთიე ჯგუფები „გარდამოცემისა", არავინ არ ლაპარაკობდა რედაქციებზე. ეს იმიტომ, რომ დღემდე არავის მიუქცევია ყურადღება იოანე დამასკელის ამ შრომის უძველესი, ქართული თარგმანებისათვის. ეფიქრობთ, ჩვენ მიერ მოტანილი საბუთები სავსებით საკმარისია იმის სამტკიცებლად, რომ ჩვენ საქმე გვაქვს „გარდამოცემის" განსხვავებულ რედაქციასთან. მისი მოკლედ დახასიათება ასე შეიძლება:

„გარდამოცემის" სავარაუდო რედაქციაში XX თავს ერქვა Περὶ Κυρίου ან Περὶ Θεοῦ, ხოლო XLIX თავს – Περὶ ἀριθμοῦ δυοῖν φύσεων. მასში არ იყო შესული ჩვენ მიერ აღნიშნული აბზაცები და ქვეთავი Περὶ πελαγῶν, ამ რედაქციისათვის დამახასიათებელი იყო ბოლომოკვეცილი ციტატები საღმრთო წერილიდან, კერძოდ, მოყვანილი იყო ციტატების მხოლოდ ის ნაწილი, რომელიც ავტორს ესაჭიროებოდა ამა თუ იმ დებულების დასამტკიცებლად (შემდგომში ეტყობა, ეს ციტატები სრულყოფილად წარმოადგინეს). მსჯელობა ნებელობითი მოძრაობის შესახებ ამ რედაქციაში იყო არა XXVI თავში, არამედ XXX თავში. LXXXI თავს მოსდევდა ქვეთავი, რომელშიც განმეორებული იყო LI თავის დებულებები. ეს იყო ამ რედაქციის ყველაზე სუსტი ადგილი, ეტყობა, გამოწვეული ორი არქეტიპი რედაქციის მონაცემთა შერწყმით. ამ რედაქციებში აღნიშნულ თავს ერთგან LI, ხოლო მეორეგან LXXXII ადგილი უნდა სჭეროდა.

2. ეფრემისა და არსენის წყარო, მართალია, იყო ერთი რედაქცია „გარდამოცემისა", მაგრამ არა ერთი ნუსხა, არამედ სხვადასხვა ჯგუფის ორი ნუსხა. ამის მიზეზია ის გარემოება, რომ ურთიერთმსგავსების და ჩვენთვის ცნობილ დედანთან ერთგვარი დამოკიდებულების მიუხედავად, ეფრემისა და არსენის თარგმანები მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან: ა) ეფრემი ავრცობს ტექსტს, ხოლო არსენი მისდევს ჩვენთვის ცნობილ დედანს (თთ. II, III, VI, VIII, LXIV).

ბ) არსენი ავრცობს ტექსტს, ხოლო ეფრემი მიჰყვება დედანს (თთ. XXII, XXV, LXXXIV), ამათგან პირველ ორ შემთხვევაში არსენის თარგმანი A 24 ნუსხის გადამწერს ეფრემის თარგმანის აშიაზე გაუტანია. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არსენის თარგმანის 24-ე თავი (დედნის XXV თავი), რომელშიც ერცელი მსჯელო-

ბაა ცნობადობის შესახებ. ეს მსჯელობა, არსენის თარგმანის სხვა „ზედმეტ“ ადგილებთან ერთად, დამახასიათებელი უნდა ყოფილიყო საეარაუდო ბერძნული რედაქციისათვის, მაგრამ უნდა ჰკლებოდა ეფრემის ნუსხას. ამჯერად ეს მნიშვნელოვანი მსჯელობა მხოლოდ არსენ იყალთოელის თარგმანს შემოუნახავს.

გ) ეფრემს არ უთარგმნია ადგილები, რომელნიც არსენის თარგმანში გეხედება (თთ. II, IV, VIII).

დ) არსენს უთარგმნელად დაუგდია ადგილები, რომელთაც ვხედებით ეფრემის თარგმანში (თთ. I, IV, V, IX, XV, XVI, XXI, XXV, XLIII, LV, LIX, LXIX, LXXII, LXXIV, LXXVII, LXXXV, LXXXVI და სხვ.).

ე) არსენს განსხვავებულად უთარგმნია ეფრემის ნათარგმნი ადგილები და ამით უფრო დაახლოებია დედანს (თთ. VI და XI).

ვ) არსენს განსხვავებულად უთარგმნია ეფრემის ნათარგნმი ადგილები და ამით უფრო დაშორებია დედანს (თთ. II, XIV, LXXXI, LXXXIX, XCVIII და სხვ.).

ეს მაგალითები, ვფიქრობთ, საესებით საკმარისია იმის დასადასტურებლად, რომ ეფრემსა და არსენს ხელთ ჰქონდათ თხზულების ორი ისეთი ნუსხა, რომელნიც იმდენად განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან, რომ მათ თუ სხვადასხვა რედაქციად ვერ ჩაეთვლით, ყოველ შემთხვევაში ხელნაწერთა განსხვავებულ ჯგუფებს უნდა მიეკუთვნოთ, ხოლო ამ დასკვნიდან თავისთავად გამომდინარეობს ახალი დასკვნა, რომელიც გეჭირდება იმ მიზეზის გასარკვევად, თუ რატომ მოჰკიდა არსენ იყალთოელმა ხელი „გარდამოცემის“ ხელმეორედ თარგმნას.

3. ამრიგად, ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ არსენ იყალთოელმა, ეფრემ მცირესთან ადრინდელი თანამშრომლობის დროს „გარდამოცემის“ თარგმანში მის მიერ გაწეული შრომის მიუხედავად, ხელმეორედ თარგმნა ეს დიდი თხზულება, არის ის, რომ იმ ახალი ბერძნული ნუსხის მიხედვით, რომელიც არსენს შემდგომში ხელთ ჩავარდნია, ეფრემის თარგმანს ბევრი რამ აკლდა, ზოგიც ზედმეტი იყო, ზოგიც განსხვავებული. არსენს უცდია, შეევსო და გაესწორებინა წინამორბედის შრომა. ამასვე ადასტურებს რომელიღაც რედაქტორის სურვილი, რომელსაც ეფრემის თარგმანში თითქოსდა ნაკლული ადგილები შეუვსია არსენის თარგმანის მიხედვით.

თავი მესამე

ძართულ თარგმანთა თავისებურებანი

ქართულ თარგმანთა სქოლიოები

ეფრემ მცირისა და არსენ იყალთოელის მთარგმნელობითი მეთოდის გასათვალისწინებლად და დედანთან მათი დამოკიდებულების გასაგებად დიდი მნიშვნელობა აქვს „გარდამოცემის" ქართულ თარგმანებზე დართულ სქოლიოებს. მაგრამ მარტო ამით არ ამოიწურება მათი მნიშვნელობა. მათი ფასი განუზომელია ძველი ქართული მწერლობის ისტორიისათვისაც. მნიშვნელოვნად ისინი წარმოადგენენ ორიგინალური შემოქმედების ნაყოფს და გვითვალისწინებენ ძველი ქართული ფილოსოფიური და მეცნიერული აზროვნების დონეს. ამიტომ აუცილებელია ამ სქოლიოებზე საგანგებოდ შეჩერება.

„გარდამოცემის" სათაურიდანვე გეხვედება ეფრემ მცირის შენიშვნა: „თარგმანი. გარდამოცემა ეწოდების წიგნსა ამას, რამეთუ არა საკითხავთა სახე აქუს შესავალთანი და დაბოლოებული, არამედ მსგაყს არს გარდაცემულსა მას მწიგნობრისსა, რომელსა შეიქმან ნუსხად და დასდებენ ნიეთად პირად-პირადთა წიგნთა დაწერისა, რათა, ეისთანაცა ეის უნდეს, დაწე[.....]ბდეს ძალსა სიტყუსასა. ეგრეთვე წმიდათა ამას [.....] მოკლე-მოკლედ აღუწერია ყოელისაე მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისათუს, რათა ამიერ აქუნდეს მორწმუნეთა ძალი პირად-პირადისა წინააღმდგომთა სიტყუსა გებისაჲ. ამიერ მიიღო" (A 24, 36).[1]

დაბეჯითებით მტკიცება იმისა, რომ ეს სქოლიო აუცილებლად ეფრემს უნდა ეკუთვნოდეს და არ უნდა იყოს მის მიერ ბერძნული სქოლიოდან გადმოთარგმნილი, ძნელდება.

VIII თავში, რომელსაც სათაურად აქვს „წმიდისა სამებისათუს", გეხვედება ეფრემის განმარტება, რომელიც ეხება ბერძნული ხელნაწერების გაფორმებას:

„სადაცა სამებისათუს თქუმული იყოს, ყოველგან შუენის და ზის ბერძნულთა წიგნთა ესე მზის თულის სახე – ნიშანი არა საკითხავთა, არამედ საგალობელთაცა შინა" (A 24, 40 v).

იმავე თავში იოანე დამასკელი მსჯელობს იმის შესახებ, რომ განსხვავებულია შობა და ღეთის მიერ შექმნა. რადგან კაცს არ შეუძლია არარაისგან შეჰქმნას რაიმე, ხოლო ღმერთს ეს ძალუძს. ღმერთი „უვნებლად და თუნიერ თესლისა შობს და არა მოქნე არს ეისამე თანაშემწისა... ხოლო კაცი ყოელითურთ წინაღმდგომად საღმრთოჲსა მის შობისა, შობს ხრწნილებით და დინებით, განმრაელებით და სხუსა გუამსა თანამოქმედებით და მამალსა და დედალსა ბუნებასა შინა შემოიყვანებს, რამეთუ მამაკაცი დედაკაცისა თანა-შემწეობითა მოქნე არს". ამ მსჯელობას განმარტავს ეფრემ მცირის შემდეგი სქოლიო:

„თარგმანი. ნუ დაგიკჳრდების უთესლოობისა თქუმაჲ ღმრთისათუს, ვინაჲთგან სარკინოზთა შორის იყო წმიდაჲ იოანე დამასკელი, ამისთუსცა რასა იგი გუწამებენ, ვითარმედ ენებულად და თესლითა იტყჳთ შობასა ძისასა ღმრთისასა, წმიდაჲ ესე დაჰჭსნის სიცბილსა მათსა და ზედაჲს-ზედა ქადაგებს უვნებელად და უთესლოდ შობასა ძისასა მამისაგან (A 24, 42 r).

[1] უნდა აღინიშნოს, რომ ეფრემის სქოლიოები, მოქცეული აშიის კიდეზე, წერილი ხელითა და ხეული სტრიქონებით დაწერილი, ძნელად იკითხება, ხშირად მელანი გადალეულია, ან აშიის კიდე გაცრეცილია. ამის გამო ზოგან ასოები არ ჩანს. ასეთი ადგილები ჩასმული გეკქს კაეებში.

მეტად საყურადღებოა ეფრემ მცირის სქოლიო იმავე თავში, რომელიც შეეხება ბერძნულ ტერმინებს აგენიტონ-ს (ἀγένητος) და აგენნიტონს (ἀγέννητος). აქ კარგად ჩანს, თუ როგორ იცავდა თარგმანის დროს ეფრემი ენობრივ სიწმინდეს, როგორ ცდილობდა მოეპოვებინა ბერძნული ტერმინის ქართული შესატყვისი და მხოლოდ მაშინ, როცა ეს შეუძლებელი იყო, ბერძნულ ტერმინს უთარგმნელად გადმოიღებდა. ამ შემთხვევაშიც შეუძლებელი იყო ამ ტერმინების უგულებელყოფა, თუმცა მათი მნიშვნელობა ეფრემმა შესანიშნავად იცოდა და არც შესატყვისის ძებნა გაუჭირდებოდა. საქმე ის არის, რომ დედანში მნიშვნელობა ეძლევა ამ ორი სიტყვის ბგერათმსგავსებას. ამიტომაც შენიშნავს ეფრემი:

„თარგმანი. ვინაჲთგან ქართულად არ დაეტეოდა, შემინდევით, სრულად დაგდებასა სიტყჳსასა ბერძულადეე დაწერაჲ ვირჩიე, რამეთუ ბერძნულად მსგავს არიან სიტყუანი ესე „აგენნიტონ“ და „აგენიტონ“ და ორითა ნარითა დაწერილი უშობელსა იტყჳს, ხოლო ერთითა ნარითა დაწერილი – აუგებელსა“ (A 24, 43 r).

ასეევე საინტერესოა ეფრემის სქოლიო „გარდამოცემის“ IX თავში. ეფრემი განმარტავს იოანე დამასკელის შემდეგ მსჯელობას:

„ხოლო შემდგომად და მეორედ უსაკუთრეს სახელ ღმრთისა არს ღმერთი. რომელი იგი ესრეთ ი-სახის-მეტყუელების, რამეთუ სთქუა რა თეონ, ესე იგი არს ღმერთი, ანუ ამით გულისჴმის-ყოფითა იტყჳ, ეითარმედ იგი ხედავს ყოველსა, ანუ ამით გულისჴმის-ყოფითა, ეითარმედ სწუავს, რამეთუ ღმერთი ჩუენი ცეცხლ შემწუელ არს და განმლეველ ყოელისა სიბოროტისა“ (A 24, 46 v, I).

ეს მსჯელობა, ცხადია, ქართველი მკითხველისათვის გაუგებარი იქნებოდა სათანადო განმარტების გარეშე. მართლაც, რაკი ღმერთს თეოს (Θεὸ) ეწოდება, რატომ ნიშნავს ეს იმას, რომ ჩვენ ვგულისხმობთ ყოელისმხედველობას მისას და ცეცხლ-დამწველობას? სხვათა შორის, არსენ იყალთოელს არ უზრუნია ამის გასამარტავად, ხოლო ეფრემს საჭიროდ მიუჩნევია განმარტება:

„თარგმანი“. უწყებაჲ ჯერ არს, ეითარმედ ვინაჲთგან ბერძენთა ენითა აღუწერია წმიდისა იოანე დამასკელისა წიგნი ესე, ამისთჳსცა ბერძულად სახის-მეტყუელებს სიტყუათა ამათ, რამეთუ ბერძულად ღმერთსა თეონე ეწოდების და ხედვასა თეორია, ხოლო ცეცხლსა ეთინ საღრამმატიკოსოჲთა სიტყჳთა. ამისთჳსცა სახელი ღმრთისაჲ, რომელ არს თეონ, მსგავსებისაებრ მათ სიტყუათაჲსა უ-სახის-მეტყუელებია და ხედვისაგან, რომელ არს თეორია, ყოველთა მხედველად უთარგმნია სახელი ღმრთისაჲ და ცეცხლისაგან, რომელ არს ეთინ, ცეცხლად უთქუამს, ეითარმედ „ღმერთი ჩუენი ცეცხლ შემწუელ არს“ (A 24, 46 v).

თავისთავად ცხადია, ქართულ თარგმანში შეუძლებელი იყო ამ სიტყვათა თამაშის ღაცვა ღა უკომენტაროო თარგმანი გაუგებარი ღარჩებოდა.

XII თავთან დართული სქოლიო სხვა მხრივ არის საინტერესო, აქ მთარგმნელი სქოლიოში ქართულ ტერმინს განმარტავს სინონიმით: „ნამდულეობაჲ ჭეშმარიტად გამოითარგმანების“ (A 24, 48 r).

XIII თავში A 24 ნუსხის 50 r გვერდზე არის ხელნაწერისვე ხელით შენიშვნა: „შეისწავე ყოველივე, რაჲცა იმერსა კაპიტონსა (sic!) წერილ არს, ეიდრე დასრულებამდე ამის თავისა ეინცა იკითხვიდეთ ანუ სწერდეთ“. აქ ცხადია, რაზეც არის ლაპარაკი, ხოლო გაუგებარია სიტყვები – „იმერსა კაპიტონსა“. ხომ არ ნიშნავს ეს სიტყვები „იმ თავს“ (ლათ. caput).

XV თავში, რომლის სათაურია „საუკუნეთათუს“, არის ასეთი მსჯელობა:

„საუკუნო სახელ-ედების აწინდელსა ამას საწუთროსა ცხოერებასა და საუკუნო ყოფადსა მას შემდგომად აღდგომისა დაუსრულებელსა ცხორებასა.[2] კუალად

[2] მათე, 12, 32.

საუკუნო ითქუმის არცა ჟამი, არცა ნაწილი ჟამისაჲ, არამედ რომელი იგი ყოფადთა მათ დაუსრულებელთა საუკუნეთა თანა განგრძელდების, ეითარცა ძრეაჲ და განვრცომაჲ წელიწდისაჲ (A 24, 51 r, II – 51 v, I).

ამ დებულებას ეძღვნება ეფრემ მცირის შემდეგი კომენტარი: „დაღაცათუ საუკუნეთა სახელი არა დიად საცნაურ არს ჩუენსა ენასა და ერთი ოდენ გუგონია მერმე იგი საუკუნეჲ, არამედ აწ ისწავე პირველად სამოციქულოჲთა სიტყუთა, ვითარმედ მან თავადმან შექმნა საუკუნენი. და ამისსა შემდგომად „ქრისტე იშვებისსა“ იგი სიტყუაჲ, რომელ იტყჳს, ვითარმედ „საუკუნე არცა ჟამი არს, არცა ნაწილი ჟამისაჲ“ – თანა შეატყუ აწინდელსა ამას საკითხავსა და ცან, ვითარმედ მრავალ სახედ ითქუმის ბერძნულად სახელი საუკუნისაჲ (51 v).

ამ შემთხვევაში ეფრემ მცირეს უთარგმნელად არ დაუგდია ბერძნული სიტყუა ὁ αἰών (gen. αἰῶνος), მაგრამ საჭიროდ მიუჩნევია აღენიშნა, რომ ამ სიტყვას მრავალი მნიშვნელობა ახასიათებს, მართლაც ὁ αἰών ნიშნავს საუკუნეს, სიცოცხლეს, მოდგმას (αἰῶνα ἐς τρίτον – მესამე მოდგმამდე, – ესქილე), შთამომავლობას, ხვედრს, ბედს, დროს, ეპოქას, მარადიულობას და ბოლოს, პინდარესთან ზურგის ტვინსაც კი.

ამაეე თაეში ეფრემი განმარტავს იოანე დამასკელის მიერ მოხსენებულ ორიგენის მწვალებლობას. ტექსტში სწერია:

„შემდგომად მერმისა მის აღდგომისა არღარა დღითა და ღამითა აღირიცხუვოდინ ჟამნი, არამედ იყოს ერთი დღე შეუმწუხრებელი, რაჟამს ბრწყინვიდეს მზე იგი სიმართლისაჲ და განანათლებდეს, ხოლო ცოდვილთათჳს იყოს ღამე განუნათლებელი და ტანჯვაჲ დაუსრულებელი, ვინაჲცა ვითარღა აღირაცხოს ათასი იგი წელი მსგავსად ოროგინეს (sic) სიჩჭურისა“ (A 24, 51 v, II – 52 r, I).

ეფრემის სქოლიოში ასეთ განმარტებას ეკითხულობთ: „თარგმანი. ოროგინეს საცთურსა განაქიქებს, რომელი იგი იტყოდა, ვითარმედ შემდგომად ათასისა წელიწდისა აღსასრული ყოფად არს საუკუნეთა სატანჯველთაჲ. ამისთჳსცა შეიწუენა“ (A 24, 52 r).

ეს რწმენა, რომ საიქიოში სულები ათასი წლის განმავლობაში განიცდიან სატანჯველს, წინააღმდეგ ქრისტიანული რწმენისა, რომლის მიხედვით უცოდველნი სასუფეველში განისვენებენ, ხოლო ცოდვილთა ტანჯვა მარადიულია, მოდის ჯერ კიდევ ბერძნულ-რომაული წარმართული რელიგიიდან. ამის შესახებ ნათელ წარმოდგენას იძლევა ვერგილიუსის ცნობილი „ენეიდა“. ამ პოემის VI წიგნში ანქიზეს სული მის სანახავად საიქიოში ჩასულ შვილს – ენეასს უხსნის, რომ ადამიანთა ცოდვილი სულები ათასი წლის მანძილზე ელოდებიან თავიანთ ჯერს, რომ წიაღველონ აქერონტი და ბოლოს მოხვდნენ ნეტართა სავანეში. ათასი წლის შემდეგ სულებს ავიწყდებათ მიწიერი ცხოვრება და ნეტართა სავანეში უკვე ელოდებიან თავიანთ რიგს, რომ კვლავ ამოვიდნენ საიქიოდან და ჩასახლდნენ ახალშობილ ადამიანთა სხეულში:

თავდაპირველად ცას და მიწას, თუ წყლიან ვაკეს,
მთვარის ელვარე გლობუსს, თუნდაც ტიტანის მნათობს
სული უდგას და ჩაღერილი აქვს გონების ძალა,
რაც სიდიადით ამოძრავებს, ტანთან შერთული.
აქედან არის კაცთა მოდგმა, მხეცთა, ფრთოსანთა,
გინა ურჩხულთა, მარმარილოს ზვირთში რომ სრბიან.
თესლს ზეციური, ცეცხლოვანი ძალა თან ახლავს,
თუ მას სხეული არ აწამებს ავისმორბედი
და არ აჩლუნგებს მიწა მხვრელი, თუნდ მოკედავთ გვამი.
ამის შიში აქვთ, მწუხარებენ და უხარიათ,

ცას არ ხედავენ ბრმა ჯურღმულში ჩაკეტილები.
ამიტომ, ოდეს მათ სიცოცხლის სინათლე სტოვებს.
განილტვის არა ყველა ჭირი სხეულებრივი,
არამედ იგი, რაც დიდიხნით მასთან შეზრდილა
საოცარი გზით, კიდევ დიდხანს დარჩება სულში.
ამიტომ ძველი ბოროტების გამო სატანჯველს
დიდხანს იტანენ, უნაყოფო ქარში გაშლილან,
ისე მიჰქრიან... ხოლო ზოგი მტანჯველი
ცოდვის მოსაშორებლად, გასაწმენდად კოცონზე იწვის.
როგორც მამები, ვითმენთ. შემდეგ ელიზიუმის
გაელით ამ ნათელ ველ-მინდერებში ცოტანი ვსუნთქავთ,
სანამდის ერცელი დღე და ჟამთა რკალი შეკრული
არ მოგვაცილებს შეზრდილ ლაქას და სუფთა სახით
აზრს არ დასტოვებს ეთეროვანს და კოცონს მარტივს.
ხოლო სხვებს, ოდეს დროის რკალი ათას წელს შეჰკრავს,
ღმერთი ლეთეევის მდინარესთან მოიყვანს ისევე,
რომ უხსოვარი კელავ იხილონ ცის კაბადონი
და მოისურვონ დაუბრუნდნენ მიწიერ სხეულთ".

(„ენეიდა", წიგნი VI, ტ. 724-751).

ქართული მთარგმნელობითი პრაქტიკისათვის განსაკუთრებით, და ზოგადად კი ძველი ქართული მწერლობის ისტორიისათვის, მეტად მნიშვნელოვანია ეფრემ მცირის სქოლიო „გარდამოცემის" XVII თავში. ამ თავში მოტანილია ციტატა პეტრე იბერიელის (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის) თხზულებიდან. იოანე დამასკელი წერს (მოგვყავს ეფრემის თარგმანი): „წმინდაჲ და დიდებული ღმრთისმეტყუელი დიონოსიოს არიოპაგელი იტყუს მათთჳს ესრეთ: „ყოველი ღმრთის-მეტყუელებაჲ, ესე იგი არს საღმრთოჲ წერილი ზეცისა არსებათა ცხრად უწესს და ამათ საღმრთოჲ მღდელთა სრულმყოფელი სამად განჰყოფს სამებისა შემკულებითა: და პირველ ყოფად უკუე იტყჳს ღმრთისა თანა-მყოფთა მარადის და განკრძალულად და უსაშუელოდ მსახურთა, ექუს ფრთეთა მათ სერაბინთა და მრავალ-თუალთა ქერობინთა და წმიდათა მათ საყდართა, ხოლო მეორედ უფლებათა და ძალთა ჴელმწიფებათა, ხოლო მესამედ და დასასრულისა – მთავრობათა, მთავარ-ანგელოზთა და ანგელოზთა".[3]

აქვე ვკითხულობთ ეფრემის საყურადღებო შენიშვნას:

„ნუ გიკჳრს, უკუეთუ ესე სიტყუანი, დიონოსიოს წიგნისაგან ჩემ მიერვე გადა-წერილნი, სხუებრ ჰპოვნე, რამეთუ მუნ იგი ვერ შეეცვალე, ვინაჲთგან შეუძლებელ იყო, არამედ ვითა ეპოე, ეგრე დაეწერე და აწ ესე ვითა ეპოე, ეგრე დაეწერე, რამეთუ წამებად შემოღებული სიტყუაჲ მრავალგზის მცირედ იცვლების წმიდათა მიერ. ხოლო უსრულესი იგი არს თჳთ დიონოსიოს წიგნისა" (A 24, 53 r).

ამრიგად, ეფრემი გვაფრთხილებს, რომ ნუ გაგვიკვირდება, თუ ეს ციტატა არ ემთხვევა ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის, ეფრემის მიერვე თარგმნილ თხზუ-ლებას, რადგან მთარგმნელს არ მიუცია თავისი თავისთვის უფლება, რომ იოანე დამასკელის ტექსტი შეეცვალა და შეესწორებინა. არამედ მას რაც უნახავს დამასკელის ტექსტში, ისე უთარგმნია, ისევე როგორც თავის დროზე ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის თხზულების თარგმნის დროს ეფრემი არ ცელიდა დედნის აზრს. ეფრემს არ უკვირს, რომ ციტატა საესებით არ ემთხვევა ფსევდო-დიონისეს თხზულების სათანადო ადგილს, რადგან საბუთად მოტანილი ციტატა ხშირად

[3] A 24, 53 r, II – 53 v, I.

იკუმშება ხოლმეო ("მცირედ იცველების"). უფრო სრულად ეს აზრი წარმოდგენილია დიონისეს წიგნშიო. ასეთია ამ სქოლიოს აზრი. აქედან კი მნიშვნელოვანი დასკვნები გამომდინარეობს:

1) როცა ეფრემი იოანე დამასკელის „გარდამოცემას" თარგმნიდა, მას უკვე ნათარგმნი უნდა ჰქონოდა ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის თხზულება.

2) ეფრემ მცირე უყურადღებოდ არ ტოვებდა სათარგმნ თხზულებაში მოქცეულ ციტატებს სხვა შრომებიდან, მათ პირდაპირ კი არ თარგმნიდა, არამედ პირველწყაროსთან შეაჯერებდა ხოლმე.

იოანე დამასკელის თხზულებაში მართლაც შეკუმშულად არის წარმოდგენილი ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის დებულება და ციტატაც არ არის ზუსტი. ამ საკითხზე ფსევდო-დიონისე მსჯელობს თხზულებაში „ზეცათა მღდელთ-მთავრობისათჳს", კერძოდ, ამ თხზულების VI თავში, რომელსაც სათაურად აქვს „თუ რაჲ არს პირველი იგი ზეცისა არსებათა შემკობილებაჲ, ანუ რაჲ არს საშუჯალი ანუ რაჲ არს დასასრული". მოგვყავს ციტატა ამ თხზულების ეფრემისეული თარგმანიდან:

„ყოველთა მათ ზეცისა არსებათა ღმრთის-მეტყუელებამან ცხრა უწოდა საჩინოებითითა სახელის-დებითა. და ამათ სამობითთა შემკულებათა სამად განჰყოფს საღმროჲ იგი ჩუენი მღდელთ სრულმყოფელი".

„და პირველ ყოფად უკუე იტყჳს მარადის გარემო ღმრთისა მყოფთა და უმახლობელესთა მისთა და პირველ ხჳათასა უსაშუელოდ შეერთებულად მისსა მოცემულთა ჩუენდა სიტყჳსა მიერ. რამეთუ წმიდათა მათ საყდართა და თუალმრავალთა და ფრთე-მრავალთა დასსა, ქერობინ და სერაბინ წოდებულთა ენისა მიერ ებრაელთაჲსა, ყოველთა ზეშთა მყოფად მომცემს ჩუენ წმიდათა სიტყუათა საჩინოებაჲ უსაშუელოჲსა მისთჳს მახლობლად ღმრთისა დამყარებულებისა. და ამას სამობითსა შემკულებასა, ვითარცა ერთსა და თანა-მოდასესა, ნამდჳლვე პირველად მღდელთ-მთავრობად იტყჳს დიდებული წინამძღუარი ჩუენი, რომელთათჳს განაცხადებს, ვითარმედ არაჲინ არს სხუაჲ ულმრთისმხილველესი და პირველთა მათ ღმერთ-მთავრობითთა გამობრწყინვებათა უსაშუელოდ უმახლობელესი. ხოლო მეორე ყოფად იტყჳს ჴელმწიფებათა და უფლებათა და ძალთა საესებასა. და მესამედ უკუანაჲსკნელსა მას ზეცათა მღდელთ-მთავრობასა – ანგელოზთა და მთავარ-ანგელოზთა და ძალთა შემკობილებასა".[4]

როგორც ვხედავთ, „გარდამოცემის" ტექსტში დაცულია ფსევდო-დიონისეს დებულების სიზუსტე, მაგრამ, ცხადია, მისი აზრი წარმოდგენილია შეკუმშულად.

ეფრემ მცირე სხვა ადგილასაც ურთავს სქოლიოს, სადაც კვლავ ფსევდო-დიონისეს თხზულებას იძოწებს. „გარდაძოცების" LXIII თავს სათაურად აქვს „ღმერთ-მამაკაცებრისა მოქმედებისათჳს". ეფრემს საჭიროდ მიუჩნეია, განემარტა ეს სათაური, რადგან ეს თავი თვით იოანე დამასკელს დაუწყია დიონისე არეოპაგელის დამოწმებით: „სანატრელმან დიონოსიოს ახლითა რაჲთმე ღმერთ-მამაკაცებრივითა მოქმედებითა ქმნილად ქადაგა მოქალაქობაჲ ქრისტესი ჩუენ შორის" (A 24, 102 r, II – v, I).

ეფრემ მცირე სქოლიოში წერს:

„თარგმანი. უკუეთუ რადმე დაგიკურდებოდის „ღმერთ-მამაკაცი", უჩუეველობისათჳს ენისა, ესე მას აბრალე, ვის „ნეტარ არს მამაკაცი" „ნეტარ არს კაცად" დაუწერია და არა მაშინვე შუენიერი და უცხოჲ სახელი მოუპოვებია, რაჲთამცა და ჩუეულ ვიყვენით. ხოლო აწ უწყოდე, ვითარმედ ვის ღმერთმან მისცეს წმიდისა

[4] პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), შრომები, ეფრემ მცირის თარგმანი, გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო სამსონ ენუქაშვილმა, თბილისი, 1961, გვ. 117–118.

დიონოსიოჲს წიგნისა თარგმნაჲ, მრავალთა უჩუეველთა სიტყუათა სურ[.....] მოპოვნებაჲ, რამეთუ წმიდისა დიონოსის თქუმულნი ყოველნი საწარმართოჲთა სიტყჳთა არიან დასნი. არიან სიტყუანი ესე – ღმერთ-მთავარი და ღმერთ-მამაკაცობაჲ და ყოველსა [თარგმანი] აქუს" (A 24, 102 r).

ეს სქოლიო თავისთავად საინტერესოა იმით, თუ როგორ უდგებოდა ეფრემი ცალკეულ თეოლოგიურ ტერმინებს. ხოლო აქ მოხსენიება დიონისეს წიგნის თარგმანისა არ გულისხმობს იმას, რომ ეფრემს უკეე არ ჰქონდა ნათარგმნი მისი თხზულებანი. ყოველ შემთხვევაში, ამ სქოლიოს არ შეუძლია გამორიცხოს XVII თაეში მოთაესებული სქოლიოს ცნობა იმის შესახებ, რომ ეფრემს უკეე ნათარგმნი ჰქონდა ფსეედო დიონისეს თხზულება, ყოველ შემთხვევაში „ზეციური იერარქიისათვის" მაინც. აქ ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ ვინც ხელს ჰკიდებს დიონისეს თხზულებათა თარგმანს, მას უხდება ბევრი უჩეულო ტერმინის შემოღებაო. ამას ეფრემი საკუთარი გამოცდილებით ამბობს.

„გარდამოცემაში" ციტატის საკითხს ეხება აგრეთვე ეფრემ მცირის სქოლიო, რომელიც განმარტავს თხზულების მესამე თაეში მოქცეულ ციტატებს საღმრთო წერილიდან (I კორ. XV, 32, შეს. IX, 3, გამოსლე. III, 6, სიბრძნ. III, 1 და სხვ.):

„შეისწაევე ვითარმედ ესე საწინაჲსწარმეტყუელონი სიტყუანი არა უმეცრებით დამიწერიან სხუებრ, არამედ ესრეთ ჵპოენ დედასა შინა" (A 24, 136 r).

ამ სქოლიოდან ნათლად ჩანს, რომ ეფრემ მცირე „სხუებრ" მარტო ციტატების თარგმანით როდი კმაყოფილდებოდა, არამედ პირველწყაროებთან შეაწამებდა ხოლმე მათ. ჭეშმარიტად გასაოცარია ჩვენი სასიქადულო მოღეაწის შრომისუნარიანობა და მეცნიერული კეთილსინდისიერება.

თხზულების XX თაეში არის მსჯელობა დღისა და ღამის შესახებ. აქ იოანე დამასკელი ამბობს, რომ ზოგნი დედამიწას სფეროდ მიიჩნეენ და როცა მის ზედაპირზე დღე არის, მის ქვემოთ ღამე არისო. ხოლო სხეები კი დაეით წინასწარმეტყეელის ნათქეამიდან გამომდინარე, თელიან, რომ დედამიწას აკრავს ცის კამარა, რომელზედაც მნათობნი მოძრაობენო. იოანე დამასკელი არ უარყოფს არცერთ დებულებას, არამედ ამბობს, რომ როგორც არ უნდა იყოს, ცხადია, ეს ყოველივე საღმრთო ბრძანებით შექმნილიაო. რაც შეეხება ქართველ მთარგმნელს, აშკარად იგრძნობა, რომ მისი სიმპათია მთლიანად საღმრთო წერილისაკენ არის. ამას ცხად-მეტყველებს ეფრემის სქოლიო:

„თარგმანი. უსარწმუნოეს არიან ორთა წინაჲსწარმეტყუელთა წამებანი უფროჲს ბევრეულთა ურწმენოთასა" (A 24, 55 r).

იმავე თაეში კელავ ამ მსჯელობას ეხმაურება ეფრემ მცირის შემდეგი სქოლიო:

„შეისწავე, ვითარმედ ყოველივე ზემო-წარმოთქუმული სხუათა მაგიერად და საეჭუად უთქუამს, ხოლო თუთ წმიდაჲ ესე მტკიცედ ამას ოდენ იტყუს, ვითარმედ „გინათუ ესრეთ, გინათუ ეგრეთ" და შემდგომსა მისსა"(A 24, 55 v) .

ამრიგად, ეფრემ მცირეს არ უნდა, რომ მკითხველმა იოანე დამასკელს მიაწეროს ან ერთი ან მეორე მოსაზრება. ამიტომ იგი გეაფრთხილებს – ავტორი მტკიცედ მხოლოდ იმას ამბობს, რომ როგორც არ უნდა იყოს, ყოველივე ღეთის ნებით მოხდაო.

63-ე ფურცლის ორსაეე გეერდზე მოთაესებული ერცელი სქოლიო ეფრემ მცირის ორიგინალურ ნაშრომს არ წარმოადგენს ქართველ მთარგმნელებს იგი ბერძნული მანუსკრიპტის სქოლიოდან უნდა გადმოეთარგმნა, მაგრამ, ეფიქრობთ – არა ეფრემს. ამ სქოლიოს შემდგომ განეიხილაეთ.

XXV თაეში არის სქოლიო, რომელიც განმარტავს ტერმინებს – „გრძნობაჲს" და „საცნაურს":

„გრძნობადად ეწოდების ყოველადეე ხილულსა, ხოლო ოდესმე შესახებელსაცა. ხოლო საცნაური – გონებითა ოდენ ცნობილსა და თუალითა არა ხილულსა. და ოდესმე იშუთ ცხადისაცა საქმისათუს ითქუმის საცნაურებაჲ“ (A 24, 64 r).

„გარდამოცემის“ XXVI თავში A 24 ნუსხის 65 r-ს აშიაზე არის შენიშვნა: „დედასა ესრე ეწერა, შემინდევით, თუ არა მეცა შევატყუ წინა-უკმოობაჲ სიტყუათა...“

სამწუხაროდ, გაურკვეველია, თუ რას გულისხმობს ამ შენიშვნის ავტორი, რა ეწერა დედანში და რატომ მიაჩნია იგი საეჭვოდ ეფრემს.

„გარდამოცემის“ XXX თავში (“გულისწყრომისათუს“) არის ასეთი წინადადება: „ხოლო სახენი გულისწყრომისანი სამ არიან: პირველად რისხეაჲ, რომელსა ეწოდების ნაღლულეა...“.[5]

ეფრემი განმარტავს სიტყვას „ნაღლულეა“:

„საცნაურ იყავნ, ეითარმედ ეითარ იგი ჩუენ წყრომასა კაცისასა განმწარებად უწოდთ, ეგრეთვე ბერძენნი ნაღლულად სახელს-დებენ“ (A 24, 67 v).

XXXVI თავში (“ენებისათუს და მოქმედებისა“) არის ასეთი წინადადება:

„აწ უკუე აღძრეაჲ გულისაჲ, უკუეთუ ნაწლევთაგან იყოს, ბუნებითი არს, ამისთუსცა მოქმედება სახელ-ედების და არს, ხოლო უკუეთუ ნაწევართაგან იყოს, უზომო არს და არა ბუნებით, ამისთუსცა ენებად სახელ-იდების „ (A 24, 70 v, II).

ეფრემ მცირე ამგვარად განმარტავს ამ დებულებას:

„განსაზღერებაჲ. ამისთუს გულისაჲ უკუე ძარღუთა მიერი ვიდრემე მოძრაობაჲ, ეითარცა ბუნებითი, მოქმედებაჲ არს, ხოლო ნესტუთა მიერი, ეითარცა უზომოჲ და არა ბუნებითი, ენებაჲ არს, და არა მოქმედებაჲ (A 24, 70 v).

ამავე თავში 71 r გვერდზე ზედიზედ რამდენიმე სქოლიო გვხვდება. ისინი იმით არიან საყურადღებონი, რომ იძლევიან ტექსტში შესული ტერმინების ვარიანტებს, სინონიმურ სიტყვებს. ამრიგად, ვღებულობთ შემდეგ წყვილებს: ცნობითი-მეცნიერებითი, ნებაჲ-თნებაჲ, აღძრვითი-წადიერებითი. საიდან მოდის ეს სინონიმური წყვილები? ხომ არ უნდა ვიფიქროთ, რომ ისინი ეფრემის მიერვე შერჩეული წყვილებია, რომელთაგან წყვილისცალები მთარგმნელს ტექსტში შეუტანია, მაგრამ საჭიროდ მიუჩნევია, აშიაზე მოეთავსებინა მათი შესაძლო ექვივალენტი? თუ შევადარებთ ამ ადგილს არსენ იყალთოელის თარგმანს, საინტერესო მოვლენას შევამჩნევთ. არსენ იყალთოელის თარგმანს აშიებზე მსგავსი შენიშვნები არა აქვს, მაგრამ ტექსტში შესულია სწორედ ის მეორე წყვილისცალები, რომელნიც ეფრემის ვერსიაში აშიაზე დარჩენილან: მეცნიერებითნი, თნებაჲ წადიერებითნი (S - 1463, 72 v, II). ნუთუ ეს არის არსენის წვლილი ეფრემის თარგმანში, მისი „თანამოღუაწება“? ეფიქრობთ, ასეთი დასკვნის გამოტანა გაჭირდებოდა. უფრო საგულვებელია, რომ რომელიღაც რედაქტორს, რომელსაც, როგორც ჩანს, ეფრემის თარგმანი არსენის ვერსიისთვის შეუდარებია და, როგორც ვნახეთ, შეუვსია კიდეც იგი არსენის თარგმანის ცალკეული ადგილებით, მიუწერია აშიაზე ის სიტყვები, რომელთაც არსენის თარგმანში შეცვალეს ეფრემის მიერ მიღებული ტერმინები.

ასეთივე უნდა იყოს XXXIX თავში ერთი შენიშვნა. ტექსტში შესულ სიტყვას „იძულებასა“ აშიაზე მიწერილი აქვს „დამთხუეასა“. მართლაც, შესაბამის ადგილას არსენის თარგმანში ეფრემის ტერმინი „იძულება“ შეცვლილია „დამთხუეით“ (შდრ. A 24, 75 r, I და S 1463, 74 v, I).

L თავში არის ასეთი წინადადება:

[5] A 24, 67 v, I.

„და ეგრეთვე განკაცებასა მას შინა ერთისა მის წმიდისა სამებისაგანისა სიტყუსა ღმრთისასა ეიტყჳთ ყოფად, ეითარმედ სრული და ყოველიეე ბუნებაჲ ღმრთეებისაჲ“... (A 24, 84 v, II). ამ წინადადებას ასეთი შენიშვნა ახლავს:

„ერთისა მის გუამისა თუსისა მიერ შეეერთა ყოველსავე კაცობრიესა ბუნებასა და ა[რა კერძოჲ კერ]ძოსა“ (A 24, 84 v). ეს აზრი მომდინარეობს ამავე თავის სათაურიდან: „ეითარმედ ყოველი საღმრთოჲ ბუნებაჲ ერთისა მის გუამისაჲ მიერ მხოლოდ-შობილისა ძისა სრულებით შეეერთა ყოველსა კაცობრიესა ბუნებასა და არა კერძოჲ-კერძოსა“ (A 24, 84 v, I).

L თავს (“ერთისა მისთუს გუამისა სიტყუსა ღმრთისა“) ახლავს სამი სქოლიო. მათ შორის საინტერესოა სქოლიო A 24 ნუსხის 86 v გვერდზე: „ესე ზედა-წარ-წერილისა კითხ[ვა]ჲ საწარმართოთა წიგნთაჲ არს და ეის იგი არა ესწაელნენ, ნუ უკჳრს, თუ ვერ გაიგონოს“. სამწუხაროდ, ამჯერად გაუგებარია, თუ რომელ „ზედა-წარწერილ კითხვას“ ან სქოლიოს გულისხმობს ეს შენიშვნა. A 24 – ნუსხას, ყველაზე ძველს და საუკეთესოს ეფრემის თარგმანის შემცველ ნუსხათა შორის, დღეს აღარ ეტყობა კვალი, რომელსაც ეს შენიშვნა უნდა გამოეწვია.

ამ თავში არის ასეთი წინადადება: „რამეთუ განჴორციელდა რაჲ სიტყუაჲ, არავე იქცა თუსისა უნიეთოებისაგან და ყოვლად განჴორციელებულ არს... გარე-შეუწერელ არს. დამცირდების ჴორციელად და დაკნინდების, ხოლო ღმრთეებით გარე-შეუწერელ არს, რამეთუ არა თანა-განვრცელებულ იქმნეს ჴორცნი მისნი გარე-შეუწერელობასა თანა ღმრთეებისა მისისასა“ (A 24, 86 v, I).

ამ მსჯელობას განმარტავს შემდეგი სქოლიო:

„შეისწაეე სამეცნიეროჲ განსაზღერებაჲ: [შეი]ცან, [რამეთუ] სხეულეან[...]ე [არ]იან არცა ყოველი ეპიფანია, არცა ერთი ღრამმ, არცა ჯამ. ამის თავისა გაგონებისათჳს თ[უ] გსუროდის თავით კერძოთა საფილასაფოსოთა თავთა მეათე-ქუსმეტე თაეი წაიკითხე და გაიგონე ზედა-მიწევნით და მისგან ესეცა ადეილად გაიგე...“ (A 24, 86 v).

სქოლიასტი მიუთითებს „დიალექტიკის“ მეთექვსმეტე თავს, მაგრამ ამ საკითხზე არის საუბარი აგრეთვე „გარდამოცემის“ მომდევნო LII-ე თავში, სადაც ეკითხულობთ:

„ბუნებანი უფლისანი არცა ერთ გუამ არიან, არცა ერთ განცხადება, არცა ერთ ასო, არცა ჯამ, არცა ადგილ...“ (A 24, 86 v, II).

არსებითად აქ იგივე აზრია გამოთქმული, რაც წინა თავის სქოლიოში, მაგრამ საყურადღებოა ის, რომ სქოლიოში გადმოცემული ტერმინები „ეპიფანია“ და „ღრამმ“ არ გეხვედება შემდგომი თავის თარგმანში, ისინი შეცვლილია ქართული ტერმინებით. მაგრამ იქნებ ეფრემი თარგმანში იცავდა ენობრივ პურიზმს, ხოლო სქოლიოში ამას ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა? ეს რომ ასე არ არის, ცხადი გახდება, თუ მოვიტანთ იმავე ნაწყვეტის არსენისეულ თარგმანს: „ბუნებანი ქრისტესნი არცა ერთ სხეულეან სიზრქე არიან, არცა ერთ ეპიფანია, არცა ერთ ღრამმ, არცა ჯამ, არცა ადგილ...“ (S - 1463, 80 r, I).[6]

როგორც ეხედავთ, ეფრემის თარგმანში გამონახულია ქართული ტერმინები: განცხადება (ეპიფანია, ἐπιφάνεια) ასო (ღრამმ, γραμμή), ჯამ (χρόνος), ადგილი (τόπος), ხოლო არსენს ორი ტერმინი – ἐπιφάνεια და γραμμή უთარგმნელად გადმოუღია. რა თქმა უნდა, შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ სქოლიოში ეფრემმა ბერძნული ტერმინი იხმარა, ხოლო მომდევნო თავში ტექსტში ქართული ტერმინები შეიტანა, მაგრამ რაკიღა სქოლიო ემთხვევა არსენის თარგმანს და განმეორებუ-

[6] შდრ. დედანი: αἱ τοῦ Κυρίου φύσεις, οὔτε ἐν σώμά εἰσιν, οὔτε μία ἐπιφάνεια, οὔτε μία γραμμή, οὐ χρόνος, οὐ τόπος... PG, t. 94, col. 1013.

ლია არა მარტო „ეპიფანია“ და „ღრამმ“, არამედ ეფრემის „გუამის“ ნაცვლად, რომელსაც იგი სისტემატურად იყენებს σῶμα-ს შესატყვისად, გვაქვს „სხეულეანი“, ხოლო არსენი იმავე ბერძნულ σῶμα-ს სისტემატურად „სხეულად თარგმნის“, უნდა ვიფიქროთ, რომ საანალიზო სქოლიო ეკუთვნის არა ეფრემს, არამედ იმ რომელიღაც რედაქტორს, რომელსაც ხელეწიფებოდა ეფრემის თარგმანის შეესება არსენის ტექსტით. ჩვენ ვნახეთ, რომ ასეთი ოპერაციები არც თუ იშვიათად უწარმოებია რომელიღაც მოღვაწეს არსენის თარგმანის გამოსელის შემდეგ. აქვე უნდა დავძინოთ, რომ სიტყვა, რომლის ამოკითხვა სქოლიოში გაჭირდა და მხოლოდ უკანასკნელი ასო ე იკითხება გარკვევით, უნდა იყოს „სიზრქე“. მაშინ ჩვენ მივიღებთ სინტაგმას – „სხეულეან სიზრქე“ და სქოლიო მით უფრო დაემთხვევა არსენის თარგმანს. ასე რომ, ეფრემის თარგმანში თურმე ყველა სქოლიო როდი უნდა ეკუთვნოდეს ეფრემ მცირეს.

LI თავის დასასრულს ვკითხულობთ ასეთ მსჯელობას:

„საცნაურ იყავნ, ვითარმედ ურთიერთას დატევნასაღა თუ ვიტყუთ უფლისა ბუნებათასა, გარნა უწყოთვე, ვითარმედ საღმრთომან ბუნებამან დაიტია კაცობრივი ბუნებაჲ, რამეთუ იგი ჰმართებდა მას და დაიტევდა, ვითარცა უნდა, ხოლო იგი არა დაიტეოდა მისგან და კუალად ბუნებაჲ ღმრთეებისაჲ მისცემდა ბუნებასა ჴორცთასა დიდებულებისაგან თუსისა, ხოლო თუთ მიუახლებელად ეგო და შეუხებელ იყო ვნებათაგან კაცობრივთა. რომელი ესე უკუეთუ მზესა ზედა ესრეთვე არს, რაოდენ უფროჲს შემოქმედსა ზედა მზისასა და უფალსა“ (A 24, 86 v, I-II). სქოლიოში ასე არის განმარტებული ეს არც თუ ისე ნათელი ანალოგია:

„შეისწავე განსაზღერებაჲ. თარგმანი: უკუეთუ მზე სხუათა მისცემს თუსისა ბრწყინვალებისაგან და თუთ არაეისისა მიიღებს უშუერებისაგან, რაოდენ არა უფროჲს ღმერთმან ყოს ესე“ (A 24, 86 v). მაშასადამე, სქოლიასტის განმარტებით იოანე დამასკელი აქ ამბობს, რომ ღმერთი კაცობრივ ბუნებას აძლევდა თავის დიდებულებას, ხოლო თვით ადამიანური ვნებისაგან ისევე იყო თავისუფალი, როგორც მზე, რომელიც სხივებს აძლევს, თვით სანაცვლოს არაეისაგან არ იღებს. თუკი მზეს ეს შეუძლია, მის შემოქმედს, ღმერთს ხომ უფრო შეეძლებაო!

LIV თავში გვხვდება ასეთი წინადადება:

„ხოლო ერთითა უფლებითა ერთსა მას არსებასა და მეუფებასა ღმერთ-მთავრისა სამებისასა გუაუწყებენ ჩუენ... (A 24, 88 r, I–II). ეფრემს მიუჩნევია, რომ ტერმინი „ღმერთ-მთავრობა“ (θεαρχική) განმარტებას მოითხოვდა. მართლაც, თითქოს ეს ტერმინი უხერხულიც კი ჩანს ქრისტიანული დოგმატიკისათვის, თუ მასში გარკვეული ცნება არ იქნება ჩადებული. θεαρχική შეიძლება მიჩნეულ იქნას პოლითეისტური რელიგიის ტერმინადაც. ამიტომ ეფრემის სქოლიოში ეკითხულობთ:

„თარგმანი. ღმერთ-მთავრობაჲ ითქუმის ზოგად ღმრთისათუს სამითა გუამითა და ერთითა არსებითა ცნობილისა წმიდისა სამებისა, რომელი მთავრობს ღმერთთა ზედა, ესე იგი არს ანგელოზთა და წმიდათა“ (A 24, 88 r).

LV თავში გვხვდება ტერმინი „განუკუეთელი“ (“არა თუსაგან განუკუეთელ და გუამ-ქმნული პირველ გუამი იგი ჴორცთაჲ და ეგრეთღა მიღებული მის მიერ, არამედ თუთ მის შორის მიმღებელი გუამოვნებისაჲ“), რომელიც ასე არის განმარტებული სქოლიოში:

„თარგმანი. საცნაურ იყავნ, ვითარმედ საწარმართოთა სიტყუთა გარეშეთაჲთა განუკუეთელი გუამსა ჰქუან“ (A 24, 88 v).

თვით ამ სათაურშიც გვხვდება იგივე ტერმინი: „სახესა და განუკუეთელსა შინა ხილულისა ბუნებისათუს და განყოფილებისა და შეერთებისა და განჴორცი-

ელებისათჳს და თუ ეითარ გ'ულისჴმა-იყოფების ერთი ბუნებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ განჴორციელებული".

ბერძნული ზედსართაჲი ἀ-τομος მართლაც განუკვეთელს, გაუყოფელს ნიშნავს, თავის დროზე ეს სიტყვა უწოდეს მატერიის შემადგენელ ნაწილაკსაც, რომელიც განუყოფლად მიაჩნიათ. ეფრემის შენიშვნაშიც მითითებული საწარმართო, გარეშე სიტყვა უნდა გულისხმობდეს სწორედ ატომის ძველბერძნულ, მატერიალისტურ გაგებას, რომელსაც სამყაროს საწყისად ატომი მიაჩნდა. ეს სქოლიო ნათლად გვიჩვენებს ეფრემ მცირის განსწავლულობას „გარეშე, საწარმართო" ფილოსოფიაში.

LVIII თავში ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ როცა ქრისტე განკაცდა, იგი, როგორც კაცი, ღმერთს მორჩილებდა: „მორჩილ უკუე ექმნა უფალი მამასა, არა ეითარ ღმერთი იყო, არამედ ეითარ იგი კაცი იყო. რამეთუ, ეითარ იგი ღმერთი არს, არცა მორჩილ არს, არცა ურჩ" (A 24, 93 r, II). ეფრემ მცირე განმარტავს დებულებას, თუ რატომ არ შეიძლება ითქვას ქრისტე-ღმერთზე მორჩილება ან ურჩება. სქოლიოში ვკითხულობთ:

„თარგმანი: „ეითარ არცა მორჩილ არს და არცა ურჩ". გარნა, რამეთუ ერთ არს ნებაჲ მამისა და ძისა და სულისა წმიდისაჲ, ხოლო ერთ-ნებათათჳს მორჩილებაჲ და ურჩებაჲ არა ითქუმის. შეისწავე" (93 r).

ამაე თავის დასასრულს ორი სქოლიო ახლავს, რომელთაგან ერთი უცილობლად ეკუთვნის ეფრემს:

„ჯერ-ჩინებისა ღნომა. შეისწავე, ეითარმედ ერთსა ამას სიტყუასა, რომელსა ბერძულად ღნომი უწოდიან, ქართულად ერთი არა რაჲ მოეპოების. ამისთჳსცა [.....] იგი ბერძულადცა [ოცდა]რეაჲ თარგმანი აქ[უს]. ეგრეთვე ქართულად სხუებრ და სხუებრ დასდებენ და იჴმარებენ წმიდანი მამანი ჩუენნი ეფთჳმე და გიორგი მთაწმიდელი, ვითარცა ადგილსა შეეტყუებოდის, რამეთუ ესე მრავალთა სიტყუათა სჭირს ბერძულად. და ესეეითართა მათ სიტყუათა ბერძულად ლექს ჰქუან და სომხურად ქერაკანი, ხოლო ქართულად არ ეიცი, შემინდეეით" (A 24, 94 v). რა თქმა უნდა, ეს სქოლიო მთარგმნელს, ეფრემ მცირეს, უნდა ეკუთვნოდეს. იგი ჩვენ უკვე განვიხილეთ და აქ აღარ გავიმეორებთ.[7]

რაც შეეხება იმაეე გვერდზე მეორე სქოლიოს, იგი ასევე უცილობლად უნდა ეკუთვნოდეს არა ეფრემს, არამედ იმ რედაქტორს, რომელიც არსენის თარგმანის მიხედვით ასწორებდა ეფრემის ნაღვაწს და, საბედნიეროდ, ასეთი ოპერაციების ჩატარებას ხელნაწერის აშიაზე სჯერდებოდა, რედაქტორის სქოლიო შეეხება LVIII თავის დასასრულს:

„და შემოკლებულად ითქუმოდედ, დანიშნულთაებრ მოიღებეის სახელი ჯერ-ჩინებისაჲ" (A 24, 94 v). ეს სქოლიო სხვა არ არის რა, თუ არ პირწმინდად გადმოწერილი წინადადება არსენ იყალთოელის თარგმანიდან, კერძოდ, შესაბამისი LVII თავის ბოლო წინადადება (S - 1463, 83 v, I). „ჯერ-ჩინება", როგორც დედანთან ქართულ თარგმანთა შედარების დროს გაიოვარკეიეთ, არ ახასიათებდა ეფრემის თარგმანს.[8]

LIX თავში გვხვდება სქოლიო, რომელიც განმარტავს ტექსტის შინაარსს. აქ ლაპარაკია ქრისტეს კაცობრივ მოქმედებაზე, შემდგომ აქტორი განარჩევს სულიერ და ხორციელ მოქმედებას და წერს;

„ხოლო მათგან უკუე რომელიმე არს სულისაჲ ოდენ, ხოლო სულ ჴორცთა იჴუმეეს მოქმედად თუსისა მის საქმისა. ხოლო რომელიმე ჴორცთაჲ ოდენ,

---

7 შდრ. ჩვენი გამოკვლევის გვ. 81.

8 იხ. ჩვენი გამოკვლევის გვ. 80.

საცნაურად სულიერ ქმნილთაჲ. ხოლო სხუაჲ იგი შესრულებულ, რამეთუ გონებაჲ წინა-განიხილავს ყოფადსა და ეგრეთღა იქმს მას ჴორცთა მიერ, ვინაჲთგან სული მთავარ არს, ხოლო სამთავრო სულისა არს გონებაჲ და ამის მიერ იჴუმევს ჴორცთა ორღანოდ და იპყრობს მათ და ჰმართებს" (A 24, 95 r, I–II).

სქოლიოში განმარტებულია სიტყვა „შესრულებული": „თარგმანი. შესრულებულ მას ეწოდების, რომელი ზოგად სულისაგან და ჴორცთა და მოქმედებისა სრულ იქმნებოდის" (A 24, 95 r).

LVII თავში გეხვედება ასეთი წინადადება: „...რადმცა სარგებელ იყო ჩუენდა განკაცებაჲ მისი, უკუეთუმცა პირველ ენებული იგი არა ცხოვნებულ იყო და არცა განახლებულ და გაძლიერებულ იყო თანა-შეერთებითა ღმრთისაჲთა?" (A 24, 101 r, I–II). ეფრემი განმარტავს გამოთქმას „პირველ ენებული":

„პირველ ენებულად და უკეთესად კერძოდ ბუნებასა სახელს დებს პირველი ენებულ [. . . . .] ეს მან შეიწყნარა ზრახვაჲ იგი გულისაჲ" (A 24, 101 r). თუმც სქოლიოს ნაწილი არ იკითხება, მაგრამ შინაარსი მაინც გასაგებია. ეფრემის განმარტებით იოანე დამასკელი პირველ ენებულად გულისხმობს ევას (და მასთან ერთად ალბათ ადამსაც), რომელმაც მიიღო გველის რჩევა და ეზიარა ცნობადის ხეს. იქვე განმარტებულია მეზობელი წინადადება: „ამისთჳსცა მიიღო უფალმან სრულებით ყოველიე და უკეთესიცა იგი კერძოჲ კაცთა ბუნებისაჲ, დაცემული სნეულებითა, რათა ყოველსა მას ყოველითურთ ცხორებაჲ მიჰმადლოს" (101 r, II). სქოლიოში ეკითხულობთ:

„ხოლო უკეთესად კერძოდ – რამეთუ სამთავროჲ არს სულისა და მას აქუს ხატებაჲ საუფლოჲ, ცხად არს, ვითარმედ [გარეშეუწერელობითა და უნიეთოებითა (101 r).

ცოტა ქვემოთ ტექსტში მოტანილია ციტატა ძველი აღთქმიდან – „იხილოს ყოველმან ჴორცმან მაცხოვარებაჲ ღმრთისაჲ" (101 v, I).[9] ხოლო სქოლიოში ეფრემი გვაფრთხილებს:

„შეისწავე და ნუ აჰოც (sic) „ჴორცსა", რამეთუ არა ცთომით დაწერილი არს, არამედ ბერძულთა სახარებათაცა და საწინაჲსწარმეტყუელოთა „ჴორცი" სწერია ნაცვ[ლად] „ჴორციელისა" (A 24, 101 v). ზუსტად ასევე აქვს ეს ციტატა თარგმნილი არსენს (S - 1463, 86 v, I). დედანში წერია: Ὄψεται πᾶσα σάρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.[10] ასევეა ლათინურ თარგმანშიც: Videbit omnis caro salutare Dei.[11]

LXVII თავში ვხვდებით ასეთ მსჯელობას: „მოშიშებისა სახელსა მრჩობლი გულისჴმის-ყოფაჲ აქუს. რამეთუ ბუნებითი მოშიშებაჲ არს შიში სიკუდილისაჲ, რაჟამს არა ენებოს სულსა განშორებაჲ ჴორცთგან დასაბაჲთგანისა მის თჳსებისა და თანა-ლმობისა, რომელი დაჰნერგა მის შორის დამბადებელმან, ვინაცა ბუნებით ეშინის და ძრწის და იჯმნის სიკუდულისაგან, რომლისა საზღვარ ბუნებით მოშიშებაჲ არს, რეცა შეძრწუნებითისა ძალისა შემკრებელი" (A 24, 104 v, II – 105 r, I).

ეფრემ მცირეს შეუმჩნევია, რომ აქ მსჯელობა არ არის ფორმალურად სათანადოდ გაწყობილი. მართლაც, ავტორი ამბობს, რომ შიში ორგვარიაო, მაგრამ შემდეგ კარგახანს ლაპარაკობს მხოლოდ შიშის ერთ სახეობაზე – ბუნებრივ შიშზე, ამ მსჯელობას A 24 ნუსხის მთელი სეტი უჭირავს, მხოლოდ შემდგომ არის ლაპარაკი შიშის მეორე სახეობაზე, არაბუნებრივ შიშზე. ამიტომ სქოლიოში მთარგმნელი განმარტავს: „შეისწავე განსაზღერებაჲ. ეითარმედ

[9] ესაია, 40, 5.
[10] PG, t. 94, col. 1073.
[11] იქვე, col. 1074.

მრჩობლნი მოშიშებანი ითქუმიან – ბუნებითი და გარეშე ბუნებისაჲ და უფალმან ბუნებითი იგი მიითუალა, ხოლო გარეშე ბუნებისაჲ არა მიითუალა“ (A 24, 105 r).

იოანე დამასკელი მსჯელობს იმის შესახებ, რომ ქრისტემ მიიღო, ვით კაცმა, საჭმელი და სასმელი, მან ნებით „მიითუალა“ ადამიანური ენებანი: „ნეფსითითა ნებებითა მიითუალვიდა ბუნებითთა მათ შემთხუევათა. ვინაჲცა თჳთ შიში იგი და ურეაჲ და მწუხარებაჲ ბუნებითთა და თანა-წარუეალთა ენებათაგანნი არიან და არა ცოდეისა შჯულთა დამოკიდებულ არიან“ (105 r, I– II).

ეფრემ მცირის სქოლიოში ეს აზრი ასეა შემდგომ განვითარებული: „შეისწაევე განსაზღვრებაჲ. ვითარმედ დაღაცათუ ბუნებითად იქმნებოდის ქრისტესა ზედა შემთხუევანი ბუნებითნი, ხოლო არა უჟამოდ და იძულებით, არამედ ნეფსით და ჟამიერად, ოდეს იგი უჴმდა და ჰნებაენ, მაშინ თავს იდებდა მათ“ (A 24, 105 r).

XX თავში არის ასეთი წინადადება: Ἰστέον δὲ ὅτι Θεὸν μὲν σαρκὶ παθόντα φαμέν, θεότητα δὲ σαρκὶ παθοῦσαν, ἢν Θεὸν διὰ σαρκὸς παθόντα, οὐδαμῶς.[12]

ზუსტად აქვს ეს წინადადება ნათარგმნი ეფრემს:

„ხოლო საცნაურ იყაენ, ვითარმედ ღმერთსა ჴორცითა ენებულად ვიტყჳთ, ხოლო ღმრთეებასა – ჴორცითა ენებად, ანუ ღმერთსა ჴორცთა მიერ ენებად არა ვიტყჳთ“ (A 24, 106 v, I). აზრი საკმაოდ ბუნდოვანია. არსენ იყალთოელს ამ ბუნდოვანებისათვის თავი იმით აურიდებია, რომ წინადადების ძირითადი აზრი კი დაუცავს, მაგრამ ფრაზა შედარებით თავისუფლად უთარგმნია: „ხოლო სათანადო არს უწყებად, ვითარმედ ღმერთსა ვიდრემე ჴორცითა ენებულსა ვიტყჳთ, ხოლო ღმრთეებასა ჴორცითა ენებულა[დ] – არასადა“ (S - 1463, 88 v, II).

ეფრემს უცდია ნათელი მოეფინა ამ დებულებისათვის და ასეთი სქოლიო დაურთავს: „ვითარ ღმერთი გუამისა სახელი არს, ხოლო ღმრთეებაჲ ბუნებისაჲ ითქუმის. ხოლო თუ ღმრთეებამან ჴორცითა იენო, ესე არა ითქუმის“ (A 24, 106 v).

LXXII თავს ეფრემის თარგმანში სათაურად აქვს „ხრწნილებისა განყოფილებისათჳს“, ხოლო არსენის ვერსიაში – „ხრწნილებისა და განხრწნილებისათჳს“, რომელსაც შეესაბამება Migne-ის გამოცემის Περὶ φθορᾶς καὶ διαφθορᾶς ანუ ლათინური De corruptione et corruptela.[13]

აქაც, ამ სათაურთანაც, ეგონებ, შეიმჩნევა ეფრემის თარგმანის რედაქტორის ხელი, რადგან სქოლიოში ვკითხულობთ: „შეისწაევენ, თუ ვითარ განიყოფებიან ხრწნილებაჲ და განხრწნილებაჲ“ (A 24, 107 r). მაგრამ დაბეჯითებით ამის მტკიცება ძნელია, შესაძლოა, ეს სქოლიო ეფრემსაც კი ეკუთვნოდეს, რადგან მის მიერ თარგმნილ LXXII თავში ეხედებით როგორც „ხრწნილებას“, ისე „განხრწნილებას“.

ჩვენ ზემოთ განვიხილეთ „გარდამოცემის“ VIII თავში მოთავსებული სქოლიო ეფრემ მცირისა, რომელიც ეხებოდა ბერძნულ ტერმინებს „აგენიტონ“ და „აგენნიტონ“. ამავე თხზულების LXXX თავში ავტორი კიდევ ერთხელ უბრუნდება ამ ტერმინებს და ეფრემიც ოდნავ განსხვავებული რედაქციით კვლავ იმეორებს თავის განმარტებას: „თარგმანი. ამათ სიტყუათა ბერძულად დაწერისა მიზეზი ესე არს: რამეთუ ბერძენთა ოდენ ენითა მსგავს არიან სიტყუანი ესე – აგებული და შობილი და აგებულსა გენიტონ ჰქჳან, რაჟამს ერთითა ნ-არითა დაიწეროს, ხოლო რაჟამს ორითა ნ-არითა დაიწეროს, ვითარმედ – გენნიტონ, მაშინ შობილად გამოითარგმანების [. . . . . .] ბერძულად ამათი და [. . . . . .] არცა კუალად სიტყჳსა დაგდებაჲ [. . . . .] უღონო იყო. შემინდევით“ (A 24, 110 v).

[12] PG, t. 94, col. 1094–1096.
[13] PG, t. 94, col. 1097–1098.

სამწუხაროდ, სქოლიო გადარეცხილია და ცუდად იკითხება, მაგრამ მაინც ცხადია, რომ იგი არ განსხვავდება აზრით VIII თავის სქოლიოსაგან.[14]

LXXXVII თავში არის ასეთი წინადადება: „რამეთუ ვითარ იგი თჳნიერ თანა-შეყოფისა ვის სამე ადამი მისგან დაბადებულ იქმნა...“ (A 24, 121 r, II). ამ წინადადებასთან ეხვდებით ეფრემის სქოლიოს (სქოლიოს ნიშანი უზის სიტყვას „ადამი“):

„აქა ნუუკუე და აკ[ლდია]ნცა, ვინ სხუაჲ დამასკელი ჰნახოთ, ეძიეთ ესე ადგილი და იმერიცა [. . . . . .] ადგილი დამიგდია ნუუკუე მუნცა მიგო ყმა [. . . . .] ეგრეთვე დედასა შიგა[ნ] იყო შიშულად დაგდებული. სხუად არა ვიცი. შემინდევით“ (A 24, 121 r).

როგორც ეტყობა, ეფრემის წყაროს, ბერძნულ ნუსხას, სადღაც ამ წინადადებასთან თავისუფალი ადგილი ჰქონდა („იყო შიშულად დაგდებული“), ამიტომ მთარგმნელმა არ იცის აქ რაიმე ტექსტი აკლდა თუ არა, იგი მკითხველს თხოვს, დამასკელის სხვა ნუსხიდან შეავსოს ეს ადგილი. მაგრამ ვერც მისმა უახლოესმა მკითხველმა და თანამოღვაწემ არსენ იყალთოელმა ვერ იპოვა აქ რაიმე ნაკლი და დღესაც დამასკელის თხზულების ხელნაწერებში არ ჩანს, რომ ამ ადგილას რაიმე აკლდეს თხზულებას. ეტყობა, ბერძენმა კალიგრაფმა გამოტოვა ფურცელი, რომელზედაც ცუდად იწერებოდა. ასეთი რამ ძველი მწერლობის პრაქტიკაში საკმაოდ ხშირია.

XC თავში ეფრემს ასე განუმარტავს „ტრაპეზით მსხდომნი“:

„ვეისწაე განსაზღერებაჲ: რამეთუ ტრაპეზით მსხდომ კატალაკთა ეწოდების, რომელ არიან მცვალებელნი დრაკონისანი და მარადის ტაბლაჲ წინა უთქს, ხოლო კატალაკტი მცვალებელად გამოითარგმანების და ტრაპეზით მსხდომი ტაბლით მსხდომად და სახელები ესე ბერძული არს ტრაპეზიცა და კატალაკტიცა“ (A 24, 125 r).

ქართული ლიტერატურის ისტორიისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ეფრემის ერთ სქოლიოს იმავე, XC-ე თავში. ამ თავში ლაპარაკია საღმრთო წერილის წიგნებზე, ძველსა და ახალ აღთქმაზე, ავტორი გადმოსცემს მათ შემადგენლობას. ეზრას წიგნის შესახებ ეფრემის თარგმანში ვკითხულობთ: „ეზრაჲ პირველი და მეორე ერთ წიგნად“ (A 24, 125 v, II). ეფრემი ამ წინადადებას შემდეგ სქოლიოს ურთავს:

„ვეისწაე, რათა რაჲ-ჟამს ეზრაჲ პირველი და მეორე გესმნენ, უწყოდი, ვითარმედ მისივე ერთისა ეზრა ზოროობაბელის წიგნთა იტყჳს პირველად და მეორედ, პირველსა და მეორესა თავსა. ხოლო სხუაჲ იგი ეზრაჲ სუთიელი, რომელ ქართულად არს, არავისგან აღრიცხულ არს წიგნთა თანა და არცა საჩინოდ იპოვების ბერძენთა თანა, ვინაჲცა ნუუკუე დაფარულთაგანი რაჲმე არს და არა საეკლესიოჲ. ამისთჳსცა მრავალთა წმიდათა ესრე სახედვე აღირიცხუვიან წიგნნი და არცა ერთი აჰსენებს სახელსა მისსა. ხოლო ტობისი დაღაცათუ აქა არა მოჰსენებულ არს, პირველად სხუანი მოიჰსენებენცა და აღპრიცხუენ, არა ოცდაორთა თანა, არამედ სტიქარონ უწოდენ, რეცა კიდეგნად რიცხჳსაგან, ვითარ იგი სიბრძნეთაცა სოლომონისსა და ზირაქისსა“ (A 24, 125 v).

ვინ არის ეს „სუთიელი ეზრა?“ რა კავშირი აქვს მას ქართულ მწერლობასთან ერთი მხრით და მეორე მხრით ძველ აღთქმასთან?

ქართულ მწერლობაში ეზრას სახელით რამდენიმე მოღვაწეს ვიცნობთ, მათ შორის ცნობილია X საუკუნეში პალესტინაში მოღვაწე ეზრა მღვდელმონაზონი

[14] შდრ. ჩვენი წიგნის გვ. 89.

და მესეეტე.[15] მაგრამ ჩვენამდე მის თხზულებებს არ მოუღწევია და დანამდვილებით არც ვიცით, რა ხასიათის სამწერლო მოღვაწეობას ეწეოდა იგი. მეორე ეზრა არის X საუკუნის მოღვაწე, ქართველი პიმნოგრაფი, რომლის ერთ საგალობელს (20 იანვრისა) ჩვენამდე მოუღწევია მიქაელ მოდრეკილის ცნობილი პიმნოგრაფიული კრებულის წყალობით. ქ. კეკელიძე ფიქრობს, რომ შესაძლოა ეს მოღვაწე იყოს იგივე „ეზრა, ღირსი, ანჩელი მამამთავარი ეპისკოპოსი, დიდებულთა აზნაურთა დაფანჩულთა შვილი", როგორც იხსენიება იგი გრიგოლ ხანძთელის „ცხოვრებაში". მკვლევარი შენიშნავს: „ცხადია, რომ ეს ეზრა მეათე საუკუნის მწერალია და, მაშასადამე, ის არ არის უღირსი ეზრა, რომელსაც მეთერთმეტე საუკუნეში შეუთხზავს ექვთიმეს მამის, იოანეს, სადიდებელი კანონი".[16] და უკანასკნელ, ქართული მწერლობა იცნობს კიდევ ერთ ეზრას, სწორედ მას, ვისაც იოანე ათონელის სადიდებელი კანონი ეკუთვნის. ქ. კეკელიძე მას „ეზრა მთაწმიდელს" უწოდებს. დაახლოებით იმავე ხანებში მოღვაწეობდა ეზრა ანჩელი, მოხსენიებული „მატიანე ქართლისაში" და სუმბატის „ქრონიკაში", მაგრამ ქ. კეკელიძის აზრით, ეზრა ანჩელი და ეზრა მთაწმიდელი (უღირსი ეზრა) სხვადასხვა პირია.[17] უღირს ეზრას საგალობელი მოთავსებულია 1074 წელს გადაწერილ ცნობილ „ათონის კრებულში".[18] ავტორს გაუმეორებია ექვთიმე ათონელის ბიოგრაფიის ცალკეული ადგილები და ამიტომ ქ. კეკელიძე ასკვნის, რომ მას ეს საგალობელი 1044–1074 წლებში უნდა შეეთხზა.[19] ეზრას საგალობელს ახლავს შემდეგი აკროსტიქი: „იდიდებოდენ აწ მამაჲ იოანე უღირსისა ეზრაჲს მიერ".[20]

რომელი ეზრა შეიძლება იყოს ეფრემ მცირის მიერ მოხსენებული „სუთიელი ეზრა?" როგორც ვხედავთ, ამ სახელით ჩვენთვის ცნობილი მწერლებიდან ორი პიმნოგრაფია, ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ ვიცნობთ მათ პოეტურ ნაწარმოებებს, ხოლო სხვათა შესახებ არაფითარი დამატებითი ცნობა არ მოგვეპოვება. ეფრემ მცირის ზემოთ მოყვანილი სქოლიოს მიხედვით, ვინმე ეზრას უნდა ჰქონოდა უშუალო კავშირი ბიბლიასთან, კერძოდ, ძველი აღთქმის წიგნებთან. იგი, შესაძლოა, ყოფილიყო ბიბლიური წიგნების კომენტატორი და დაეწერა რაიმე ეგზეგეტიკური ნაშრომი, ან, შესაძლოა, მას ეკუთვნის რომელიმე აპოკრიფული (დაფარულთაგანი რაჲმე და არა საეკლესიოჲ) თხზულების თარგმანი. როგორც არ უნდა იყოს, „სუთიელი ეზრა" საკმაოდ ჭკვიანი და ცნობილი მწერალი უნდა ყოფილიყო თავის დროზე, რომ ეფრემ მცირეს საჭიროდ მიუჩნევია საგანგებოდ გაეფრთხილებინა მკითხველი – სუთიელი ეზრას ნაშრომს ბიბლიურ წიგნებში ნუ გაურევთო. უფრო მეტიც, ეფრემს ამ აზრის დამტკიცებაც უცდია: სუთიელ ეზრას წიგნი, რომელიც ქართულად არის, არავის არ აღურიცხავს ბიბლიურ წიგნებს შორის და არც ბერძნულად მოიპოვებაო. სამაგიეროდ, დამასკელის თხზულებაში მოუხსენიებელი ზოგიერთი ბიბლიური წიგნი სხვა ავტორთა მიერ შეტანილია ბიბლიური წიგნების ნუსხაშიო. ეს ფაქტი მრავალისმეტყველია. სამწუხაროდ, ჩვენამდე არ მოუღწევია „სუთიელ ეზრას" არცერთ ნაშრომს (ასეთი „არასაეკლესიო" თხზულების გადარჩენა ძნელი იყო), მაგრამ ცხადია, რომ თავის დროზე ეს ავტორი გარკვეული ავტორიტეტით სარგებლობდა. შესაძლოა, ეფრემ მცირის მიერ განქიქებული „სუთიელი ეზრა" იყოს იგივე ეზრა მთაწმიდელი, იოანესადმი მიძღვნილი საგალობლის ავტორი, ეფრემის თანამედროვე მოღვაწე, მაგრამ დანამდვილებით ამის თქმა ძნელია.

---

[15] ქ.კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 92.
[16] Op. cit, გვ. 117.
[17] იქვე, გვ. 225.
[18] A 558, 187–201.
[19] ქ.კეკელიძე, op. cit., გვ. 225.
[20] საგალობელი გამოაქვეყნა ს. ყუბანეიშვილმა (კრესტომათია, I, 355–357).

მარტო ამით არ ამოიწურება სქოლიოები, რომელნიც ერთეის ეფრემის თარგმანს. მეტად ხშირია შენიშვნები, რომელნიც მკითხველის ყურადღებას ამახვილებენ თხზულების ამა თუ იმ ადგილზე. ამ შემთხვევაში სწერია ხოლმე „შეისწავე", „განსაზღვრებაჲ" და მისთ. მათ შორის უფრო მნიშვნელოვანნი აქვე მოგეყავს:

„შეისწავე შუენიერი სამეცნიეროჲ" (24, 65 r);

„შეისწავე, ეითარმედ ერთბამად თანად სული და თანად ჴორცნი" (24, 65 r).

„შეისწავენ რეანი შემწამებლობანი: ვინ-ვის, რაჲ-რაჲთა, სადა-ოდეს, ეითარ-რაჲსათჳს (24, 74 v);

„სამეცნიეროჲ შეისწავე განსაზღერებაჲ" (A 24, 84 v).

„შეისწავე, თუ რაოდენნი სახენი არიან ცხოველობისანი" (A 24, 92 r).

„შეისწავე, ეითარმედ ორნი ნებანი არიან ქრისტესნი" (A 24, 106 r).

„შეისწავე, თუ რაჲ არს მსგაესებაჲ ღმრთისაჲ და ხატად მისა დაბადებულებაჲ" A (24, 108 v);

შეისწავე, ეითარმედ აგებულნი არიან ჴორცნი უფლისანი" (A 24, 110 r).

არსენის თარგმანში გაცილებით ნაკლებად არის სქოლიოები. ზოგი მათგანი ეკუთვნის გადამნუსხველს, როგორც მაგალითად, შენიშვნა S - 1463 ნუსხის 58 r გვერდზე: ბუნებითი ინი ჯდა თანსა თანა, მე დავაგდე". თუმცა გაურკვეველია, რომელ სიტყვას გულისხმობს გადამწერი, მაგრამ აშკარაა, რომ იგი გადმოსცემს იმ ნუსხის ორთოგრაფიულ თავისებურებას, რომლიდანაც იწერდა. ასეთივე ხასიათისაა შენიშვნა 74 r გვერდზე, რომელნიც ახლავს სიტყვას „იძულებოდისცა"; გადამწერს მიაჩნია, საესებით სამართლიანადაც, რომ უნდა იყოს „იიძულებოდისცა", მაგრამ ტექსტში ეს სიტყვა ერთი ინით დაუწერია, ხოლო სქოლიოში აღუნიშნავს – „არა ჯდა სხუაჲ ინიო", ე.ი. ხელნაწერში, რომლიდანაც ვიწერდი, ერთი ინი ეწერაო. ასევე, გადამწერისა უნდა იყოს შენიშვნა 101 v გვერდზე, რომელიც ეხება ბიბლიურ სახელს ენოქს: „უნოქ, უნოქ, დედასა ეწერა უნოქ". ბერძნულ დედანში ასეთი ფორმა არ არის ცნობილი და საეჭვოა აქ იგულისხმებოდეს ბერძნული ორიგინალი და ამ შენიშვნის ავტორი გადამწერია, რომლის წყაროში მისდა გასაოცრად იკითხებოდა „უნოქ".[21]

სხვა სქოლიოები არსენ იყალთოელს უნდა ეკუთვნოდეს. მათ შორის ერთგვაროვნად მიგვაჩნია ორი სქოლიო. „გარდამოცემის" XXI (არსენით – XX) თავში, სადაც ჩამოთვლილია ცთომილები – მზე, მთოვარე, ზევს, ერმის, არის, აფროდიტი და კრონოს, სქოლიოში მოთავსებულია მათივე არაბული შესატყვისები, აქ ეკითხულობთ: „კრონოს – ზუჰალი, დია – მუშთარი, არეა – მარიხი, მზე – სამბს, აფროდიტი – ზუჰრა, ერმი – ოტარიდი, მთოვარე – ყამარ" (S - 1463, 45 r). ასევე, თხზულების LXIV (არსენი – LXIII) თავში სიტყვას „ძლევაჲ" აშიაზე აქვს მიწერილი სინონიმი – „მძლეობაჲ" (S - 1463, 87 v).

გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია არსენ იყალთოელის ორი ერცელი სქოლიო. „გარდამოცემის" XXI თავში (არსენით – XX) ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ მთვარე სინათლეს მზისგან ღებულობს, არა იმიტომ, რომ ღმერთს არ შეეძლო მთვარისათეის მიეჩინა საკუთარი სინათლის წყარო, არამედ იმიტომ, რომ მნათობთა შორის უფროს-უმცროსობა დაედგინა და ჩვენთვისაც ესწავლებინა მორჩილება პირველ ყოვლისა შემოქმედი ღმერთისა და შემდგომად მის მიერ დადგინებულ მთავართა, რომ არ დაგვეწყო დრტვინვა „რაჲსათჳს ისი მთავრობს და მე არა". ამ რეაქციული მსჯელობის შემდეგ იოანე დამასკელი ლაპარაკობს მზის დაბნელების მიზეზზე და აღნიშნავს, რომ ეს მაშინ ხდება, „რაჟამს სხეული

[21] შდრ. PG, t. 94, col. 1217: Ἐνὼχ.

მთოვარისაჲ, ეითარცა შუეა კედელი რაჲმე იქმნას და დაუჩრდილოს და არა უტევოს გარდამოცემად ჩუენდა ნათლისა“ (S - 1463, 66 v, I). აქვე მოცემულია არსენის სქოლიო:

„შეისწავე, ეითარმედ ერთი ხოლო არს ძალი ნათლისაჲ, პირველსა დღესა დაბადებული იგი, რომელი მეოთხესა დღესა, შემდგომად მნათობთა შემზადებისა, მზესა შინა დადვა ღმერთმან ყოველსა და მის მიერ განათლებაჲ განაჩინა მთოვარისა და სხუათა მნათობთაჲ, რათა მორჩილებისა წესი მპყრობელ-ყოს ზეცისათა და ქუეყანისათა შემოქმედმან და მპყრობელმან და წინა-განმგებელმან თანად ყოველთა არსთამან, ვითარცა ცხად-ჰყოფენ საღმრთოთა შინა ფრიადი დიონუსიოს და ჴორცთა თანა გონებითაცა და სიბრძნითა ძმაჲ ბასილისი დიდი გრიგოლი ნოსელი და აწინდელი ესე მამაჲ მნათობი ეკლესიისაჲ, ხოლო გარეშენი ბრძენნი ზოგად ყოველნი“ (S - 1463, 66 v).

აქ არსენი ეხება ბიბლიური კოსმოგონიის საკითხებს და მოწმედ მოიხმობს ავტორიტეტებს — ფსევდო-დიონისე არეოპაგელს (პეტრე იბერიელს) და გრიგოლ ნოსელს, ბასილი კესარიელის ძმას.

ფსევდო-დიონისეს ამ საკითხებზე მართლაც აქვს მსჯელობა თხზულება'ში „საღმრთოჲთა სახელთათუს“, კერძოდ IV თავში, რომლის სათაურია „სახიერებისათუს, ნათლისათუს, კეთილისათუს, ტრფიალებისათუს, განკურვებისათუს, შურისათუს, და ეითარმედ ბოროტი არცა არს, არცა არსისაგან, არცა არსთა შორის“:

„ეგრეთვე სახიერებისა ღმრთისა საჩინოჲ სახე, დიდი ესე და ყოელად ბრწყინვალე და მარადის მნათობი მზე, მრავალ-სასმენელობისაგან ნეშტიღა არს ჴმისა სახიერებისაჲ; და ყოველსავე განანათლებს, რაოდენსა ძალ-უც მიღებაჲ ნათლისა მისისაჲ, და ზეშთა ყოველთა განფენილად აქუს ნათელი თუსი...

და საზომი არს და რიცხუ ჟამთა დღეთაჲსა და ყოელისავე წელიწადთა ჩუენთა მოქცეულისაჲ ხილული ესე ნათელი, რამეთუ თუთ ესე მზე არს ნათელი, დაღაცათუ დასაბამსა მას მაშინ სოფლის შესაქმისასა დაუსახელ იყო... სახიერებაჲ არს, რომლისაგან ყოელი დაიბადა და არს, ვითარცა მიზეზისაგან ყოველთა მომყუანებელისა...

ამითვე საჩინოჲსა ხატისა სახის მსგავსებითა ნათელიცა ესე შემოჰკრებს და მოაქცევს თავისა მომართ თუსისა ყოველთავე მხედველთა მისთა, მოძრაეთა და განათლებადთა და განტფობადთა, ყოველთა მისვე და ერთისა და შარავანდედთა მისთა ბრწყინვალებისა შორის შემოკრებად, ვინაჲცა მზე ეწოდების, რამეთუ ყოველთა მის ქუეშე შემოკრებულ ჰყოფს და შეაერთებს განბნეულებისაგან, და ყოველთა გრძნობადთა მისსა მიმართ სურის ანუ ვითარცა ხელდისათუს, ანუ ეითარცა ძრვისა და განათლებისა და განტფობისათუს და ყოელად მას შინა ჰყრობისათუს სურვიელთა მათ ნათლისათა“... და ა. შ.[22]

მეორე წყარო ამ სქოლიოსი, არსენისაცე თქმით, არის გროგოლ ნოსელის თხზულება. ცნობილ ეგზეგეტიკურ შრომაში „ქაცისა შესაქმისათუს“ გრიგოლ ნოსელი წერს:

„ესრეთ უკუე ყოველივე თუსითა აგებულებითა სრულ იქმნა და თუსსა საზომსა აღიწია და დაესრულნეს საქმედ ცაჲ და ქუეყანაჲ და ყოველნივე ნივთნი შორის მათსა, ვითარცა თქუა მოსე. და შემსგავსებული შუენერებითა თუთოეული მათი შეიმკო. რამეთუ ცაჲ განშუენდა ნათლითა მნათობთაჲთა და ზღუაჲ და პაერი...“ და ა.შ.[23] ამ საკითხზე გრიგოლ ნოსელი მსჯელობს თხზულების პირველ თავში,

---

[22] პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), შრომები, თბილისი, 1961, გვ. 32–34.

[23] გიორგი მთაწმიდელის თარგმანი: A 73, 128 v; შდრ. აგრეთვე უწინარესი ქართული თარგმანი ილ. აბულაძის გამოცემით: უძველესი რედაქციები ბასილი კესარიელის „ექუსთა დღეთაჲსა“ და გრიგოლ ნოსელის თარგმანებისა „ქაცისა აგებულებისათუს“, თბ., 1964, გვ. 144. იხ. დედანი: PG, t. 44.

რომელსაც ეწოდება – „რომელსა შინა არს ზოგს რაჲმე სოფლისათჳს ბუნებათა-მეტყუელებაჲ და შემოკლებული მითხრობაჲ პირველ კაცის შესაქმისა დაბადებულთაჲსაჲ“, ხოლო უფრო ერცლად ამაჲე საკითხზე, ცხადია, მსჯელობს ბასილი დიდი – ავტორი „ექუსთა დღეთაჲსა“.

საინტერესოა არსენ იყალთოელის მეორე, გაცილებით ერცელი სქოლიო, რომელიც ერთვის „გარდამოცემის“ XXVI თავს (არსენით – XXV). ამ თავს სათაურად აქვს „კაცისათჳს“. იოანე დამასკელი ლაპარაკობს იმის შესახებ, რომ ღმერთმა შეჰქმნა გონიერი არსება –კაცი ხატად და მსგავსად ღეთისა. ხატებრიობა ცხად ჰყოფს გონიერებას და თჳითმფლობელობას, ხოლო მსგავსება სათნოებით მიმსგავსებას. ადამიანის დაბადებისთანავე დაიბადა ხორცი და სული ერთდროულად და არა რომელიმე უადრეს და რომელიმე შემდგომად, როგორც ამტკიცებდა ორიგენი. ღმერთმა კაცი შეჰქმნა უბოროტოდ და სათნოდ, „ვითარცა მეორე რაჲმე სოფელი, დიდსა შინა მცირე... მესაიდუმლე საცნაურისაჲ“. აქვე S - 1463 ნუსხის 69 r გვერდზე იწყება სქოლიო, რომელიც მთავრდება 70 r გვერდზე.

„წმიდისა მაქსიმესი. ბოროტ უკუე [. . .] ბუნებასა შინა მდებარეთა [ძალთა დასას]რულისა მიმართ მოქმედებისაჲ არს დაცხრომაჲ და სხუაჲ რაჲთურთიო არარაჲ, ანუ თუ კუალად, ბუნებითთა ძალთა ცთომილი განმრჩეველობაჲ არს სხჳსა მიერ მოძრავი პირუტყულად თუნიერ დასასრულისა მათისა. ხოლო დასასრულად ვიტყჳ მიზეზსა მყოფთასა, რომლისა მიმართ ბუნებით ჰსურის ყოელთა, დაღათუ ჩემებითა დამფარველმან შურისამან ბოროტმან სხჳსა რაჲსმე მყოფთაგანისა მიმართ თუნიერ მიზეზისა მათისა უფროჲს შეცვალა ზაკუით სურეილი და მოძრავობაჲ კაცისაჲ და ამიერ დაჰბადა უმეცრებაჲ მიზეზისაჲ. აწ უკუე ბოროტი არს, ვითარცა პირველ ეთქუ, უმეცრებაჲ კეთილისა მის მიზეზისა მყოფთაჲსაჲ, რომლისა შინაგან იქმნა რაჲ კაცი და ერცლად განახუნა გრძნობანი, საღმრთოჲსა უკუე მეცნიერებისაგან სრულიად დაკლებულ იქმნა, ხოლო აღსავსე ენებულითა მეცნიერებითა გრძნობადთაჲთა, რომელსა მხოლოდ გრძნობადად ოდენ მიიღებდა მსგავსად პირუტყუთა საცხოვართაჲსა კაცი, და პოეა გამოცდილებისა მიერ ხილულისა მის სხეულეანისა ბუნებისა მისისა შემამტკიცებელად მისაღებელობაჲ იგი გრძნობადთაჲ და სამართლად, ვითარცა საცნაურისა სიკეთისა, ესე იგი არს, საღმრთოჲსა შუენიერებისაგან ჭუებული ხილულისა დაბადებულისა ძლით უმეცარ ექმნა ღმერთსა და შემტკიცებისა მიმართ ჭორცთაჲსა საჴმარებისათჳს მისისა ღმერთ-ყო იგი, და ეინაჲთგან თჳთებად აქუნდა ჭორცთა ღმრთად საგონებლისა მიმართ ბუნებითი თუსებაჲ სამართლისა სიტყჳსაებრ შეიყუარა იგი და ყოელითა მოსწრაფებითა მხოლოდ ჭორცთა ძლითისა ოდენ ზრუნვისა და გულსმოდგინებისა ჩუენებითა მსახურ ექმნა დაბადებულსა ნაცვალად დამბადებელისა, რამეთუ ვერვის ძალ-უც სხუებრ მსახურებაჲ დაბადებულისაჲ, არა თუ ყოვლითურთ მზრუნველ იქმნეს ჭორცთასა, ვითარ იგი ვერცა ღმრთისაჲ არა თუ ვინმე სათნოებათა მიერ განიწმიდოს სული, ხოლო ვითარცა ხრწნილების მოქმედისა მსახურებისა ჭორცთაჲსა სრულმყოფელსა კაცსა და მის მიერ [თა]ვის მოყუარე ქმნილსა დაუცხრომელი აქუნდა მოქმედებულად გემოვნებაჲ და ტკივილი მარადის მჭამელსა ხისა მის ურჩებისასა კეთილითა და ბოროტითა ერთბა'შად შერეულისასა, რომლისა გრძნობისა მიერ გამოცდილებით აქუნდა შესამეცნებელობაჲ. და ხედ ცნობადისა თუ ვინმე კეთილისა და ბოროტისა, ხილულისა და აგებულისა ყოფაჲ თქუას, არა სცთეს ჭეშმარიტებისაგან, რამეთუ გემოვნებისა და ტკივილისა შემქმნელი აქუს მისაღებლობაჲ ბუნებით. და კუალად ვინაჲთგან სულიერნიცა სიტყუანი ჰქონან აგებულებასა ხილულთასა მზრდელნი გონებისანი და კუალად ძალი ბუნებითი გრძნობისა უკუე შუებულ-მყოფელი, ხოლო გონებისა გამომზრდელი, ხედ

ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისად სახელ-ედეა, რომელსა ცნობაჲ ეიდრემე კეთილისაჲ აქუს განხილულსა სულიერად, ხოლო ცნობაჲ ბოროტისაჲ მიღებულსა ჴორციელად, ვინაჲთგან მოძღუარ ექმნების ენებათა ჴორციელად მიმღებელთა მისთათჳს, ვითარცა დავიწყებისა საღმრთოთაჲსა მომზიდველი მათ ზედა, რომლისათჳსცა ამცნო ღმერთმან კაცთა ჯერეთ დრო-ყოფაჲ მიღებისა მისისაჲ, რათა პირველად, ვითარ იგი უფროჲს სამართალ იყო, მადლით ზიარებისა მიერ მეცნიერ ექმნას მიზეზსა თჳსსა და ეგევითარისა მის ზიარებისა მიერ მადლით მიცემული მისდა უკუდაებაჲ უნებებელობისა და უქცეველობისა მიერ პირეან-ყოს და ვითარცა ღმერთ-ქმნილი განღმრთობითა უნებებელად განიხილვიდეს თავისუფლებით ღმრთისა თანა დაბადებულთა ღმრთისათა და მეცნიერებითა მათითა ამაღლდებოდის, ვითარცა ღმერთი, არა ვითარცა კაცი, მასვე ღმრთისასა მჴონებელი მადლით სიბრძნით ცხობასა არსთასა განსაღმრთობელად გონებისა და შესაცვალებელად გრძნობისა. ესრეთ უკუე თქუა აქა ხისათჳს ყოველთა და შესატყჳსად შესაძლებლისა სახის-მეტყუელებისა მიერ უსაიდუმლოესისა და უაღრესისა სიტყჳსა დამარხჳთა მესაიდუმლოე-ქმნილთათჳს გონებითა, ხოლო ჩუენ მიერ დუმილით პატივის-ცემითა მისითა".

ზუსტად იგიეე სქოლიო, სიტყჳა-სიტყჳით განმეორებული, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში უმნიშვნელო ორთოგრაფიული ხასიათის სხეაობას, მოთავსებულია ეფრემ მცირის თარგმანშიც, მხოლოდ არა XXVI თავში, არამედ XXV თავში, რომელსაც ეწოდება „სამოთხისათჳს". სქოლიო მოიცავს 63-ე ფურცლის ორიეე გეერდის აშიებს. რით შეიძლება აიხსნას ეს გარემოება? არსებობს სამი შესაძლებლობა:

1) სქოლიო არ იყო ბერძნულ დედანში. იგი ეკუთვნის ეფრემ მცირის კალამს, ხოლო არსენს გამოუყენებია მზამზარეული ტექსტი.

2) სქოლიო შეღგენილია არსენ იყალთოელის მიერ და ეფრემის თარგმანში გადატანილია ვინმე სავარაუდო რედაქტორის მიერ.

3) სქოლიო იყო ბერძნულ დედანში და თავის დროზე ეფრემის თარგმანში შეიტანა არსენ იყალთოელმა, ხოლო შემდეგ გამოიყენა საკუთარ თარგმანში.

თავიდანვე უნდა გამოირიცხოს ამ საქმეში რედაქტორის ჩარეეა. მართლაც, შეუძლებელია რედაქტორს მივაწეროთ არსენის სქოლიოს გადატანა ეფრემის თარგმანის არა შესაბამის თავში, არამედ სხეაგან. ეფიქრობთ, ეერც იმას დავუშვებთ, რომ რაკიღა არსენის თარგმანი თავნაკლულია, ამიტომ არსენის XXV თავის სქოლიო (დედნისა და ეფრემის მიხედვით – XXV თავი) რედაქტორმა მექანიკურად გადაიტანა XXV თავში და არ გაუწია ანგარიში თავის შინაარსს. ასეთ უყურადღებობას სხეა შემთხვევაში არ იჩენს ჩვენი რედაქტორი. პირიქით, იგი მეტად ფრთხილი და დაკეირვებული ჩანს. როგორც ენახეთ, რედაქტორს ნაწყვეტები არსენის თარგმანიდან გამოყენებული აქვს ყოველთვის შესაბამის ადგილას, თანაც სქოლიოს სახით შეაქვს ტექსტში არა არსენის სქოლიო, არამედ ძირიტადი ტექსტის ნაწილი.

ბერძნულ ხელნაწერებში, რამდენადაც ხელი მიგვიწვდებოდა, ეერ შეენიშნეთ მაქსიმე აღმსარებლის შრომებზე დაფუძნებული სქოლიო. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ იგი რომელიღაც ქართველ მთარგმნელს თვით შეუდგენია, მაგრამ სახელდობრ რომელს? როგორც აღვნიშნეთ, გამორიცხულია, რომ არსენის თარგმანიდან გადაეტანათ სქოლიო ეფრემის თარგმანში, ეს სქოლიო თავიდანვე უნდა ჰქონოდა ეფრემ მცირეს. მაგრამ მაშინ ისმის საკითხი: თუ არსენი არ მოერიდა ეფრემის თარგმანზე დართული სქოლიოს უცველელად გამოყენებას, რადგან მას შედგენაში წვლილი ჰქონდა, რატომ იმავე XXV თავს არ დაურთო ეს შენიშვნა? ეფიქრობთ,

უნდა გამოირიცხოს იმის შესაძლებლობაც, რომ საანალიზო სქოლიო რომელიმე ქართველი მთარგმნელის ორიგინალური შრომის ნაყოფად მიეჩნიოთ.

პირველ ყოველისა, უნდა გაირკვეს საკითხი, თუ ეს სქოლიო რომელ თავს უფრო მიუდგება – ოცდამეხუთეს, თუ მომდევნო თავს?

XXV თავში ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ ღმერთმა შეჰქმნა სამოთხე ნუგეშის და შვების საუნჯედ. ღმერთს არ უნდოდა, ადამიანი ყოფილიყო „მზრუნველი და განმგებელი“ ცხოვრებისა. მაგრამ როცა ადამმა იგემა ხე ცნობადი კეთილისა და ბოროტისა, ამით დასრულდა უენებლობა. საანალიზო სქოლიოში ლაპარაკია კეთილზე და ბოროტზე და ცნობადის ხეზე. ასე რომ, XXV თავში დასაშვებია ასეთი განმარტება. იგივე ითქმის მომდევნო, XXVI თავზე, რომელსაც სათაურად აქვს „კაცისათჳს“. აქაც განაგრძობს მსჯელობას იოანე დამასკელი იმავე საკითხებზე, ამიტომ მსგავსი სქოლიო აქაც შეიძლებოდა მოხვედრილიყო.

ჩვენ ასე გვესახება საკითხის ისტორია: ბერძნულ დედანს, რომელიც ხელთ ჰქონდა ეფრემს, XXV თავში (“სამოთხისათჳს“) ახლდა სქოლიო, სადაც დამოწმებული იყო მაქსიმე აღმსარებელი. ეს სქოლიო გადმოთარგმნა არსენმა, ხოლო ეფრემმა შეიტანა თავის თარგმანში თანამოღვაწის ნაშრომი. შემდგომში არსენმა ხელმეორედ მოჰკიდა ხელი „გარდამოცემის“ თარგმანს, მაგრამ მის დედანში, რომელსაც, როგორც ენახეთ, ერთი თავი საერთოდ აკლდა და XXV თავი, ფაქტობრივად, შეესაბამებოდა XXVI თავს, ეს სქოლიო მოხვედრილი იყო იმ თავში, რომელსაც ეწოდებოდა „კაცისათჳს“. მაშასადამე, სქოლიოს ადგილის შეცვლა თეით ბერძნული ხელნაწერის ბრალი უნდა იყოს. არსენმა ეფრემის რედაქციიდან პირდაპირ გადმოიტანა სქოლიოს საკუთარი თარგმანი.

ქართულ თარგმანთა ტერმინოლოგია

ქართული თარგმანების ურთიერთ-შედარებამ ნათლად წარმოაჩინა მკვეთრი განსხვავება საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგიაში. თუ ეფრემის თარგმანში ზოგჯერ ბერძნული ტერმინები ითარგმნებოდა სინონიმური ქართული სიტყვებით, არსენი ცდილობს დედნის ტერმინს ქართული ტერმინი მიუსადაგოს და ამიტომ ერიდება სინონიმების ხმარებას, თუნდაც წინადადებას სტილისტურად აუშნოებდეს სიტყვათა განმეორება. ამავე დროს არსენის ტერმინები აბსტრაქტულნი არიან, ვიდრე ეფრემ მცირისა. არსენ იყალთოელი ტერმინთა აბსტრაქტულობას აღწევს სიტყვათა წარმოების სხვადასხვა ხერხით, როგორიც არის სუფიქსები – ობა და –ება, მოქმედებით, ან ვითარებით ბრუნვაში დაყენებული სახელების ხელმეორედ ბრუნება, კომპოზიტები, ან კიდევ კომბინირებული სიტყვათწარმოება, მაგალითად, სუფიქსით ნაწარმოები ზოგადი სახელის მოქმედებით, ან ვითარებით ბრუნვაში დაყენება და სხვა. მართალია, ეს ხერხები არ არის არც ეფრემის თარგმანისათვის უცხო და განყენებული ტერმინები მასთანაც გეხვედება, მაგრამ სისტემატურ ხასიათს ისინი არსენის თარგმანში უფრო პოულობენ. ბევრი ტერმინი ქართულ თარგმანებში საერთოა, მაგრამ იმდენად ბევრია განსხვავებული, რომ არსენის მიერ „გარდამოცემის“ ხელმეორედ თარგმნის ერთ-ერთი მიზეზი უნდა ვეძიოთ სწორედ თეოლოგიური, ფილოსოფიური თუ საბუნებისმეტყველო ტერმინების შეცვლაში. იმდენად ხშირად მიუჩნევია არსენს საჭიროდ ტერმინთა შეცვლა, რომ მის მიერ ეფრემის თარგმანის სწორებას აზრი არ ჰქონდა, ხელმეორედ თარგმნა სჯობდა.

რომ უფრო ნათელი იყოს ეს დებულება, მოვიყვანთ რამდენიმე დამახასიათებელ ფაქტს.

ბერძნული ტერმინები φαντασία და φάντασμα[24] ეფრემ მცირეს ერთიდაიგივე სიტყვით უთარგმნია: „საოცრებაჲ“ (A 24, 68 r), ხოლო არსენ იყალთოელს სხვადასხვა სიტყვა შეურჩევია, შესაბამისად – „ოცნებაჲ“ და „საოცარი“ (S - 1463, 71 v). ბერძნული θέλημα γνωμικόν[25] ეფრემს უთარგმნია „მეცნიერებითად“ (73 r), ხოლო არსენს – „ჯერ ჩინებითად“ (73 v); εἰμαρμένην[26] ეფრემს უთარგმნია სიტყვით – „იძულებასა“ (75 r), ხოლო არსენს – დამთხუეულსა“ (74 v); γνώμη[27] არსენის თარგმანში ნიშნაეს „ჯერ-ჩინებას“ (83 v), ხოლო ეფრემს ამ სიტყვის შინაარსი სამი სინონიმური სიტყვით გადმოუცია და, ცხადია, ტერმინი, ფაქტობრივად, ვერც მიუღია: „ცნობისა, გინა მეცნიერებისა ანუ განზრახჳსა“ (94 v). საინტერესოა, თუ როგორ თარგმნიან ქართველი მთარგმნელები სიტყვას κτίσις.[28] თუ არსენ იყალთოელის თარგმანში πᾶσα ἡ κτίσις ნიშნავს – „ყოველ აგებულს“, ეფრემის თარგმანში იგი მხოლოდ ნიშნავს „აგებულს“, სამაგიეროდ τὰ κτίσματα არსენს უთარგმნია სიტყვით „აგებულთა“, ხოლო ეფრემ მცირეს – „აგებულებათა“.[29] ბერძნული სიტყვა ἄσχετος[30] ეფრემის თარგმანში ნიშნავს „დაუპყრობელს“ (95 r), ხოლო არსენის თარგმანში – „უთუსოს“ (83 v); τῆς σαρκός[31] ეფრემს უთარგმნია, როგორც „ჴორცთა“ (95 r), ხოლო არსენს – როგორც „კაცებისა“ (84 r). მართალია, არსენის თარგმანი ამ შემთხვევაში არ არის ზედმიწევნითი, მაგრამ ამ ტერმინში იგულისხმება ქრისტეს განკაცება ანუ განხორციელება და მთარგმნელმა საჭიროდ მიიჩნია ბერძნული სიტყვისათვის მიესადაგებინა ქართული ტერმინი, რომელსაც იგი უპირატესობას ანიჭებს თარგმანში; ბერძნული სიტყვა λέξεως[32] არსენს უთარგმნელად გადმოუღია, როგორც ტერმინი (“ლექსისა“, S - 1463, 87 v), ხოლო ეფრემს, თანახმად თავისი მთარგმნელობითი პრინციპებისა, უთარგმნია: „სიტყჳთა“ (A 24, 103 r); ἀδιαβλήτων[33] არსენმა თარგმნა, როგორც „უგიობელთა“ (87 v), ხოლო ეფრემმა – „თანა-წარუვალთა (103 r); საინტერესოა, თუ როგორ თარგმნეს ქართველმა მთარგმნელებმა γένεσις და γέννησις:[34] პირველი სიტყვა არსენს უთარგმნია როგორც „შექმნაჲ“ (90 v), ხოლო ეფრემს – „აგებულებაჲ“ (110 v), ხოლო მეორე სიტყვა არსენს უთარგმნია როგორც „შობაჲ“, ხოლო ეფრემს – „შობილობაჲ“. ასევე არსენისათვის Περὶ Γραφῆς[35] არის „წერილისათჳს“ (96 v), ისევე როგორც Γραφεῖα[36] – წერილები“ (95 r), ხოლო ეფრემისათვის პირველი სიტყვა ნიშნაეს „წიგნთათჳს“ (124 v), ხოლო მეორე – „წიგნებს“ (125 v); და ბოლოს, საინტერესოა, თუ როგორ თარგმნიან ქართველი მთარგმნელები დედნის შემდეგ ფრაზას: Γινώσκομεν ὅτι γάμου ἔκγονοι πάντες βροτοὶ μετὰ τοὺς τοῦ γένους ἀρχηγέτας:[37]

ეფრემი:	არსენი:
„უწყით უკუე, ეითარმედ ყოველნი ჴორციელნი მოკუდაენი ქორწინებისაგან შობილნი არიან (A 24, 133 v).	„ და უწყით, ეითარმეც ქორწილისა შუილს წულ არიან ყოველნი კაცნი, შემდგომნი ნათესაეთ-მთავართანი“ (S - 1463, 100 v).

[24] PG, t. 94, col. 933.
[25] იქვე, 949.
[26] იქვე, 957.
[27] იქვე. 1045.
[28] იქვე, 1048.
[29] A 24, 94 v, S - 1463, 83 v.
[30] PG, t. 94, col. 1048
[31] იქვე. 1053.
[32] იქვე. 1081.
[33] იქვე. 1081.
[34] იქვე. 1113.
[35] იქვე. 1173.
[36] იქვე. 1180.
[37] იქვე. 1209.

სანიმუშოდ მოვიტანთ ზოგიერთ ტერმინს, რომელნიც არსენ იყალთოელს შეუცვლია ახალ თარგმანში. ქვემოთ მოყვანილ ნუსხაში მარცხნივ არსენ იყალთოელის მიერ შემოღებული ტერმინებია, ხოლო მეზობლად – მათი შესატყვისობანი ეფრემ მცირის თარგმანში.[38]

აგება – დაბადება
ადგილითი – ადგილადნი ძრვანი–ადგიდ ადგიდ ძრვანი
აკრა – ფიცხობილი (ზღვის კიდე)
არა-მყოფი – უარსო
არა-მყოფობა – უგუამოება
არა მყოფობისაგან ყოფად (მოსლვა) – არა არსისაგან არსად (მოსლვა)
აღმავსებლობითი – აღმავსებელი
აღმაორძინებლობა – აღმაორძინებელი
აღჴსენება – მოჴსენება
ბუნება – ზიარება (არსენი: „პეტრე და პავლე მისივე ბუნებისანი არიან და ერთი საზოგადო აქუს ბუნებაჲ“, 58 v; ეფრემი: „პეტრე და პავლე მისივე ბუნებისანი არიან და ზოგადი აქუს ზიარებაჲ“, 44 r)
ბჭობა – განსჯა
გამოძიება – გამოცხადება
განათლებადი – განათლდების (ტერმინის ენაცვლება ზმნა)
გან-გულის-სიტყუა – გულის ზრახვა
განვრდომა – დაცემა
განკჳრეება – განკრთომა
განმანათლებელობითი – განმანათლებელი
განმგონებელობითი – მოგონება, მოგონებითი
გან-მდებარე სიტყუა – დადებული სიტყვა
განმზრახველობითი – განზრახვითი
განმსიტყუელობითი – გულისჴმის-ყოფა
განმხილება – ცნობა
განმჴუმეველობითი – განბნევითი
განუზომელი – მიუწდომელი
განუზომელობა – დაუტევნელობა
განუსაზღერელი – შეუსაზღვრელი
განფენა – განვრცომა
განფენილი სამ-კერძო – სამ-კერძო მიმოგანფენილი (იგულისხმება სხეულის სამი განზომილება – სიგრძე, სიერცე და სიღრმე)
გარემო – საქმე
გარე-შესაზღერებული – გარე-შეიცვის (ტერმინის ცვლის ზმნა)
გარე-შეწერადი – გარე-შეწერილი
გარეწარ ტჳნი – კისრით კერძოჲ
გემო – გულის სათქუმელი
გემოვნება – გულის თქუმა
გონიერებით მყოფი – გონიერი
გონიერი – საცნაური
გუარი – წესი
დაუჴსნელი – წარუვალი
ელენნი – წარმართნი

[38] უფრო სრული ნუსხა, სათანადოდ დოკუმენტირებული, წარმოდგენილი იქნება ქართულ-ბერძნულ ლექსიკონში, რომელიც დაერთვის ქართულ თარგმანთა ტექსტებს.

ემეოლიზმოს — ემეოლისმოს
ეპიფანია — განცხადება
ეარსკულაეთ-მეტყუელება — ეარსკულავთ-მრიცხუველობა
ეითარება — რომელობა
ეითარებითი — რომელობათა მიმართი
ენებულებითი — ენებითი
ზეაღმაელობა — აღმართ-მაელობა
ზესთა-არსება — უზეშთაესი არსთაჲ
ზესთა-საესე — ზეშთა საესებისაჲ
ზესთა-ღმერთი — ზეშთა ღმერთთაჲ
თაეით თჳსითობა — თეით-მყოფობა
თანა-გაერცომილი—თანა-განგრძელდებოდა (ზმნა!)
თანა-სათნო-ყოფა — თანა-მოწამება
თესლოვნებითი — თესლის გამოღებისაჲ
თუთება — თუსება, განთუსება
თუთსხეულობა — (ეს სიტყვა არც დედანშია და არც ეფრემს აქვს)
იგიეობა — ერთობა
იგურდიე — სიერცედ
კერძოობითი — კერძო
კომიტი — კუმატი
მეცნიერება — ცნობა
მეჴსიერობითი — მოჴსენებითი
მიმართება — აღძრეა
მიმართებითი — მეყსეული
მიმართებითი მოძრაეობა — მეყსა შინა აღძრეა, მეყსეული აღძრეა
მიმართებითი მოძრაეობაჲ — თჳთ-მფლობელობით ნებებაჲ
მიმდგომი — თჳს-ეყვის (ზმნა!)
მიზეზისგანობა — მიზეზ-ყოფა
მიმოცეალება — ცეალება
მიმცემლობა — მიცემა
მლაშე ბალღამი — თელგმაჲ
მოგონება — გულისჴმის-ყოფა
მომაღლება — მომაღლების ეტლი (ასტრონომიული ტერმინი)
მომრგულებითი — მოქლუნებით შეწყობილი
მოსწრაფება — მოღუაწება
გრგულიე მოელითი მოძრაობაჲ — გარე მოელაჲ სიმრგულისაჲ
მსგაესებისაებრობა — მსგაესება
მსახეელობითი — ხატებითი
მყოფი — აგებული, არსი
მყოფობა — არს-ყოფა
მშობლობითი — მშობლობისაჲ
მძიებლობითი — ძიებითი
მწუეელობითი — შემწუელი
მ'შჯლდოსანი — მემშჯლდე (ზოდის სახელი)
ნება — განზრახეა
ნებება — განზრახეა
ნებსით — გონებით
ნესტუთა მიერი — ნაწევართაგანი

ქამიერი ძრეაჲ და განფუნაჲ – ძრეაჲ და სივრცე წელიწდეული
რაჲ-არსობა – თუ რაჲ არს
სამარადისო – უჟამო
სამარადისოობა – სამარადისო
სამთავროობა – სამთავრო-ყოფა
სამ-კერძო განფენილნი – სამ წყრთა განზომილ
სამწმიდაობა – სამ-წმიდა-არსობა
საქმითი – თუთ-ქმნილი
სახიერება – კეთილი ნება
სახიერი – კეთილი
სიტყჳერებით მყოფი – სიტყჳერი
სმენა – სასმენელნი
სული ძეობისა – სულ შვილებისა
სფერა – სიმრგულე
სფერის ნახევრობა – კერძო კამარისა
სფერის სახეობა – სახედ მომრგულებული, მრგუალ სახე
სწავლითი – სწავლებითი
სხეული – გუამი, ჴორცი
სხეულიანი – ჴორციელი
სხეულიანი ენება – ჴორციელი ენება
სხეულიანობა – გუამი
ტბა – ნავთსაყუდელი
ტანი – გუამი
ტჳნი – უშინაგანესი თავისაჲ
ტჳნიო-გამონი – უშინაგანეს თავისა მყოფნი
ტჳნით-გამონი ძარღუნი – ძარღუნი შუბლისანი
უადეილმოძრავესი – უმალეს მისსა მოძრავ
უაღრესნი – „ვითარ იგი ზეშთა ჰმატდეს უმაღლესობითა დგომისაჲთა“
უგანკრძალულესად-რე – უგანცხადებულესად-რე
უგიობელი (ვნება) – თანაწარუვალი (ვნება)
უდარესი – შემდგომი
უზეაღმავალესი – ზეაღმავალი-რე[39]
უკუდავი – დაუსრულებელი
უმრავალწლესი – მრავალი ნაწილი
უსახო – გამოუსახველი
უსახურება – უღმრთოება
უსიმძიმო – თხელი
უსხეულო – უჴორცო
უქუემოესი – ქუეშე-კერძო
ულონოება – ურვა
უცხრომელი – დაუყენებელი
ფოფინება – თანად აღძრვა
ქმნილი – ქმნადი
ქუე-დაზიდული – ზრქელი
ქუე-დამზიდველი – შთაღმართ მაეალი

[39] ამ მაგალითში არსენის უფროობით ხარისხს, რომელიც უკვე აფიქსებით არის ნაწარმოები, ეთანადება ეფრემის უფროობითიც ხარისხი, მხოლოდ „რე“ ნაწილაკით ნაწარმოები. ამ საკითხზე იხ. ჩვენი გამოკვლევის გვ.115.

ქცეაადი – ქცეაადობაა
ქცეულებაა (მზისა) – ქცევაა (მზისა)
ღამე-დღე – დღე და ღამე (сутки)
ღმერთ-მთავრობა – დასაბამ განღმრთობისა
ღმერთ-მყოფელი – განმღრთობელი
ღმერთ-ქმნილი – განმღრთობილი
ღრამმ – [ეფრემს არა აქუს: არსენი: – „ღრამთა ჰხედავს“, 72 r, ეფრემი – „მდებარესა ხედვენ“, 69 v, (рас?)]
ყოველთა აგებულთა დამბადებელი – ყოელთა დამბადებელთა დამბადებელი (ღმერთი)
ყოელისა ზედა-მხედველი – ყოელისა მხედეელი (ღმერთი)
ყოფად მყოფი – რომელი არს
ყოფა მყოფთაჲსა – არსთა ყოფა
შეზავება – შეზავებულება
შემამეცნებელობითი – მეცნიერებისა
შემთხუევითი – შემთხუევითობა
შემოკრება – პყრობა
შემწყნარებელობითი – შემწყნარებელობა
შენაწევრება – შემოკრება
შესახულება – სახესა შინა (ყოფა)
შეუქმნელი – უშობელი
შეყოფა – შეერთება, ქორწინება
შთამზიდველობითი – პყრობითი
შიში – მოშიშებაჲ
ცხად-მყოფელობა – საცნაურ ჰყოფენ
ძალ-მიუწდომელი – მიუწდომელი ძალითა
ძალი მხედველობითი – ძალი ხედვისაჲ
ძისა მიერ გამოცხადებულობა – ძისა მიერ განცხადნა
ძრვაჲ – მოძრაობაჲ
წადიერება – აღძრეა, ნებება
წადიერებითი – აღძერითი, ნებება, ნებებითი
წარდინებადი – მდინარე
წარუდინებელი – არ-წარმდინარი
წიაღი ტჯნისა ეზოთაჲსა – უშინაგანეს თაეისა
წინა-აღმრჩელობა – აღრჩეეა
წინა აღმრჩელობითი – გონებითი აღრჩევაჲ, თუთ მფლობელი, თუთ გამორჩეითი
წინა-აღრჩეეა – ნება
წინა-განგება – განგებულება
წმიდა-მყოფლობითი – წმიდა-მყოფელი
ხატისაებრიობა – ხატება
ხედეაჲ – სახედეელნი
ჯერ-ჩინება (γνώμη) – „ცნობა, გინა მეცნიერება ანუ განზრახეა“
ჯერ-ჩინებითი – მეცნიერებითი
ჭორცი – გუამი
ჭსოვნება – ჭსენება
ჰაზრეა – იჭეი

ამ მაგალითიდან ნათლად ჩანს, რომ არსენ იყალთოელს ხელმეორედ თარგმნას აიძულებდა არა მხოლოდ ის, რომ მისი დედანი რედაქციულად განსხვავდებოდა ეფრემის დედნისაგან, არამედ ფილოსოფიური და მეცნიერული ტერმინოლოგიის გაზრდილი მოთხოვნილება. ეფრემის თარგმანი ამ მხრივაც მოითხოვდა წესრიგში მოყვანას. მაგალითად, არსენისათვის მიუღებელი იყო, ერთი სიტყვით აღენიშნა ღმერთის სხეული (σῶμα) და ადამიანის სხეული, ისიც და ესეც „გუამი“ ყოფილიყო. ეფრემ მცირის თარგმანში მოუწესრიგებელი იყო სხვა ტერმინებიც, სწორედ ამის გამო არსენის „მიმართებით მოძრაობას“ შეესაბამება ეფრემის „მეყსა შინა აღძრვა“, „მეყსეული აღძრვა“, თუთ-მფლობელობით ნებება“. ეფრემის თარგმანში არსენის „წადიერებითს“ შეესატყვისება „აღძრეითი, ნებებითი, ნებება“, ხოლო „წადიერებას“ ისევ „ნებება“ და „აღძრვა“. კიდევ შეიძლებოდა მაგალითების მოტანა, მაგრამ ვფიქრობთ, ესეც საკმარისია, რომ არსენის მიერ „გარდამოცემის“ ხელმეორედ თარგმნის ერთ-ერთ ძირითად მიზეზად „გარდამოცემის“ ტექსტში ტერმინოლოგიის მოწესრიგების სურვილი მივიჩნიოთ.

მთარგმნელობითი მეთოდისათვის

როგორც არ უნდა გაირკვეს რედაქციული სახე ამა თუ იმ ქართული თარგმანისა, იგი მაინც ვერ შეგვიქმნის სრულ წარმოდგენას იმაზე, თუ როგორ დამოკიდებულებას იჩენდნენ ჩვენი მთარგმნელები დედნისადმი. ერთი საკითხია ის, რომ მათ განსხვავებული დედნები ჰქონდათ ხელთ, მეორე და იქნებ არა ნაკლებ მნიშვნელოვანი საკითხია შეუთანხმებლობა ტერმინოლოგიაში, მაგრამ არსებობს მესამე მხარე, რომელიც აუცილებლად უნდა გაირკვეს. გარდა ამ ორი მომენტისა, რომელიც არსენ იყალთოელს აიძულებდა, ეჭვის თვალით შეეხედა თავისი შესანიშნავი წინამორბედისა და ერთ დროს თანამოღვაწის – ეფრემ მცირის ნაშრომისათვის, იყო კიდევ თარგმანის პრინციპები. იქნებ არსენი ეფრემის მთარგმნელობით მეთოდსაც ეჭვის თვალით უყურებდა? იმისათვის, რომ ეს საკითხი შეეისწავლოთ, საჭიროა ქართული ვერსიების ის ადგილები შევადაროთ დედანს, რომელნიც ემთხვევიან Migne-ის გამოცემაში მოთავსებულ ტექსტს. ჩვენი მიზანი ამჯერად ის კი არ უნდა იყოს, რომ გაეარკვიოთ, რამდენად შორდებიან ქართველი მთარგმნელები ჩვენთვის ცნობილ დედანს და ერთმანეთს, არამედ რამდენად უახლოვდებიან. და ამ სიახლეში გამოწვლილეით გაეარკვიოთ ის მიჯნა, რომლის გადალახვა მათ უკვე აღარ სურთ, უფრო დაახლოება აღარ სწადიათ მთარგმნელობითი პრინციპების განსხვავებულობის გამო.

შემთხვევითად ვერ მივიჩნევთ იმ გარემოებას, რომ ბევრგან ქართული თარგმანები სიტყვა-სიტყვით იმეორებენ ერთმანეთს. ავიღოთ მაგალითად, ნაწყვეტი თხზულების პირველი თავიდან:

ეფრემი:

„ხოლო შემდგომად პირველისა მის და ნეტარისა ბუნებისა არაჲის სადა ეუწყა ღმერთი, თჳნიერ მას, რომელსა მანვე გამოუცხადა, არა ხოლო კაცთა, არამედ არცაღა ზეშთა სოფლისათა მათ ძალთა და თუთ მათ ეიტყჳ ქერობინთა და სერაბინთა. გარნა არავე დამიტეენა ჩუენ ღმერთმან სრულიადსა უმეცრებასა შინა, რამეთუ ყოველი მეცნიერებაჲ ღმრთისა ყოფისაჲ მის მიერ ბუნებით დათესულ არს ყო-

არსენი:

„ხოლო შემდგომად პირველისა მის და ნეტარისა ბუნებისა არაჲის ეცნობა ღმერთი არ ოდეს, თჳნიერ რომელსა თუთ გამოუცხადა მან, არა ხოლო კაცთა, არამედ არცაღა ზეშთა სოფლისათა მათ ძალთა და თუთ მათ ეიტყჳ ქერობინთა და სერაბინთა. გარნა არავე დამიტეენა ჩუენ ღმერთმან სრულიადსა უმეცრებასა შინა. რამეთუ მეცნიერებაჲ ყოფისა ღმრთისაჲ ბუნებით დათესულ არს ყოველთა შორის, და თუთ

ეელთა შორის. და თჳთ ესე დაბადებული და ამისი ჰყოობაჲ და მართებაჲ ქადაგებს დიდებულებასა საღმრთოსა. და პირველად სჯულისა მიერ და წინაჲსწარმეტყუელთა, ამისსა შემდგომად მხოლოდ-შობილისა ძისა მისისა, უფლისა, ღმრთისა და მაცხოვრისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს მიერ გამოგუცხადა ჩუენ ღმერთმან დატეენად შესაძლებელი ჩუენგან მეცნიერებაჲ მისი" (A 24, 36 r).

იგი დაბადებული და მისი ჰყოობაჲ და მართებაჲ ქადაგებს სიდიდესა საღმრთოსა ბუნებისასა. და პირველად შჯულისა მიერ და წინაჲსწარმეტყუელთა და მერმე მხოლოდ-შობილისა ძისა მისისა, უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა, მიმწდომელობისაებრ ჩუენისა, გამომიცხადა ჩუენ მეცნიერებაჲ თჳსი" (S - 1463, 54 r).

იმდენად უმნიშვნელოა ამ ორ თარგმანს შორის განსხვავება, რომ ისინი შეგეძლო ერთი კაცის ნაღვაწად მიგეჩნია. იქნებ ამ შემთხვევაში ასეც იყოს, ეს ნაწყვეტი ეფრემის თარგმანში იქნებ არსენ იყალთოელსაც შეესრულებინოს. ეგების ასეთ შემთხვევებს გულისხმობდა ეფრემ მცირე, როცა არსენის თანამოღვაწეობას აღნიშნავდა? ძნელია დაბეჯითებით ამის დამტკიცება, მაგრამ ის კი ფაქტია, რომ არსენ იყალთოელი შემდგომში უხვად სარგებლობდა ეფრემის რედაქციით, არ ერიდებოდა იქიდან წინადადებათა უცვლელად გადმოტანას, როცა დედანი ამის საშუალებას აძლევდა. შეგვიძლია მოვიტანოთ ამის დამადასტურებელი მაგალითები:

„ხოლო თუ რაჲ არს არსებაჲ ღმრთისაჲ, ანუ თუ ვითარ არს ყოველთა შინა..." (A 24, 37 r, S - 1463, 54 v);

„ხოლო ვინაჲთგან ესოდენ განძლიერდა სიბოროტე ეშმაკისაჲ ბუნებასა ზედა კაცთასა, ვიდრემდის ეიეთნიმე უპირუტყუებრსა და ყოველთა ბოროტთა უბოროტესსა წარწყმედისა მთხრებლსა შთაჴადნა..." (A 24, 37 r, S - 1463, 54 v).

უფრო ხშირია, რა თქმა უნდა, ცალკეული მოკლე ფრაზების იდენტურობის შემთხვევები, ეფრემის წინადადებაში შემაჴალი სიტყვების უცვლელად გადატანა და წინადადების წყობის ოდნაე შეცვლა. ზოგჯერ არსენი, ფაქტობრივად, იმეორებს ეფრემის წინადადებას, მაგრამ ცვლის მიუღებელ ტერმინებს, ანდა დედანთან უფრო დაახლოების მიზნით პირიან ჩამნას მიმღეობად აქცევს.

მაგრამ ეს ფაქტები არამც და არამც არ მეტყველებენ იმას, რომ არსენი მხოლოდ ეფრემის თარგმანს ასწორებდა და დედანთან აჯერებდა. რა თქმა უნდა, არა, არსენმა ხელმეორედ მიჰყო ხელი თარგმანს, მაგრამ ისე კი თარგმნიდა, რომ ხშირად ეფრემის თარგმანში ჩაიხედაედა ხოლმე. სხვაგვარად ვერ აეხსნით მთელი წინადადების განმეორებას. არ შეიძლება შემთხვევით გაიმეოროს ერთმა მთარგმნელმა მეორის წინადადება, თუნდაც დედანი სავსებით განუსხვაებელი ჰქონდეს ხელთ. ასე რომ, თუ აღნიშნულ ფაქტებს მივიღებთ მხედველობაში, უნდა ვაღიაროთ, რომ არსენს უფრემ მცირის მთარგმნელობითი მეთოდის საწინააღმდეგო არა უნდა ჰქონოდა რა. მაგრამ მიუხედავად ამისა, ამ ორი მთარგმნელის მიდგომა დედნისადმი მაინც რამდენადმე განსხვაებულია, განსხვაებულია, არა მარტო მათი სტილი, რაც თაეისთაეად იგულისხმება, არამედ დამოკიდებულება სათარგმნ მასალასთან.

ავიღოთ, მაგალითად, ბერძნული დედნის შემდეგი ადგილი: Τῶν ἡδονῶν, αἱ μὲν εἰσὶ ψυχικαί, αἱ δὲ σωματικαί. Καὶ ψυχικαὶ μὲν, ὅσαι μόνης εἰσὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν, ὡς αἱ περὶ τὰ μαθήματα, καὶ τὴν θεωρίαν. Σωματικαὶ δέ, αἱ μετὰ κοινωνίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος γινόμεναι, καὶ διὰ τοῦτο σώματι καὶ καλούμεναι, ὅσαι περὶ τροφὰς καὶ συνουσίας καὶ τὰ τοιαῦτα.[40]

[40] PG, t. 94, col. 929.

ქართველი მთარგმნელები ძირითადად მისდევენ ამ ტექსტს, მაგრამ მით უფრო საინტერესოა ის თავისებურებანი, რომელნიც მათ თარგმანებში თავს იჩენს. ქართულ რედაქციაში ეკითხულობთ:

ეფრემი:

„გულის-სათქუმელთაგანნი რომელნიმე სულისანი არიან და რომელნიმე ჴორცთანი. და სულისანი უკუე იგი არიან, რომელნი მხოლოდ სულსა განეკუთნებიან, ვითარ იგი არიან სწავლებითი და ხედვით[ი], ხოლო ჴორცთაგანნი იგი არიან, რომელნი თანა-ზიარებითა სულისაჲთა იქმნებიან ერთბამად სულისაგან და ჴორცთა და ამისთჳს ჴორცად იწოდებიან, რაჟამს საზრდელთაჲ იყოს გულის-თქუმაჲ ანუ თანაყოფისაჲ, ანუ სხუათა ესევითართაჲ (A 24, 66 v).“

არსენი:

„გემოთაგანნი რომელნიმე სულიერნი“ არიან და რომელნიმე ჴორციელნი. და სულიერნი უკუე არიან, მხოლოდ სულისანი ოდენ თუთ მარტოდ თაჳით თუსით, ვითარ იგი რაოდენნი სწაჲლებისნი და ხედვითნი არიან. ხოლო ჴორციელნი ზიარებითა სულისა და ჴორცთაჲთა საქმარნი და ამისთჳს ჴორციელად სახელ-დებულნი, რაოდენნი იყვნიან საზრდელთათჳს და თანაყოფისა ეგეგითართა“. (S - 1463, 70 v).

დედნის τῶν ἡδονῶν (ἡδονή, ἡ) ქართველ მთარგმნელებს ტოლფასოვანი სინონიმებით უთარგმნიათ (“გულის-სათქუმელთაგანნი, გემოთაგანნი“). ბერძნული ზმნა ნიშნავს დაკმაყოფილებას, ტკბობას, კმაყოფილებას. რაც შეეხება სიტყვას ψυχικαί, ამ შემთხვევაში სულისადმი კუთვნილება ქართველ მთარგმნელებს სხვა-დასხვანაირად გამოუხატავთ. ეფრემს – უბრალოდ ნათესაობითი ბრუნვით (“სულისანი“), ხოლო არსენს – მწარმოებელი სუფიქსით – „სულ-იერნ-ი“. რა თქმა უნდა, სწორია ეფრემის ფორმაც, მაგრამ დედნის იდენტურია არსენის ფორმა, რადგან ბერძნული სიტყვისაგან ψυχή სუფიქსით ნაწარმოებ ψυχική-ს მთარგმნელმა ანალოგიურად ნაწარმოები ქართული სიტყვა შეუნაცვლა. ასევე აქვთ თარგმნილი ქართველ მთარგმნელებს სიტყვა σωματικαί (შესაბამისად – „ჴორცთანი“ და „ჴორციელნი“). საინტერესოა მომდევნო წინადადების თარგმანი. სიტყვა-სიტყვით გვექნებოდა: „ხოლო სულიერნი კი, რომელნიც მარტო არიან სულისანი თავით თვისით, როგორც სწავლისათვის და ხედვისათვის“. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ქართველ მთარგმნელებს აუცდენიათ თაჳიდან ბერძნული სინტაქსის გაელენა, რომელსაც ჩვეულია დამხმარე ზმნის εἰμί ხშირად გვერდის ავლა (ეს საერთოდ ჩვეულებრივი მოელენაა ინდოევროპული ენებისათვის). არსენ იყალთოელს, სადაც კი საჭირო იყო და იგულისხმებოდა, დაურიდებლად გაუმეორებია ზმნა „არიან“: „და სულიერნი უკუე არიან, რაოდენნი არიან მხოლოდ სულისანი ოდენ თუთ მარტოდ თაჳით თუსით, ვითარ იგი რაოდენნი სწაჲლითნი და ხედვითნი არიან“. თუნდაც ეს წინადადება სტილისტურად გამართულად მივიჩნიოთ, ყურადღების გამახვილება „არიან“ -- ზმნაზე წინადადებას დედნისაგან განსხვავებულ ჟღერადობას აძლევს, მიუხედავად იმისა, რომ აზრი არ არის შეცვლილი. უნებურად აქცენტი გადადის არა „სწაჲლითზე“ და „ხედვითზე“ – სულიერ გემოთაგანთა სახეობებზე, არამედ მათ არსებობაზე. ეფრემ მცირე სხვაგვარად მოქცეულა, ლექსიკური მასალით კიდევ უფრო დაშორებია დედანს, მაგრამ ამით აზრი უფრო ნათელი გაუხდია. კერძოდ, მას მოუშველებია მეორე ზმნაც – „განეკუთვნებიან“, თუმცა ამის შესატყვისი ზმნა – ἔχω დედანში არ იყო, მაგრამ იგულისხმებოდა სიტყვებში αὐτῆς καθ ἑαυτήν. მომდევნო წინადადებაში, სადაც ლაპარაკია ხორციელ გემოზე, ეფრემ მცირეს კვლავ მოუშველებია ზმნა „არიან“.

ავიღოთ სხვა მაგალითი. დედანში ეკითხულობთ:

Ἔστι μὲν οὖν κουφότερον καὶ ἀνωφερέστερον στοιχεῖον τὸ πῦρ, ὅπερ δὴ μετὰ τὸν οὐρανὸν εὐθέως τετάχθαι φασί· τοῦτο δὲ λέγουσι τὸν αἰθέρα, μεθ' ὃν κατώτερον τὸν ἀέρα.[41]

ქართველი მთარგმნელები ამ წინადადებას ასე თარგმნიან:

ეფრემი:

„არს უკუე უსუბუქესი და ზეაღმაეალი-რე და უთხელესი ნიეთთაგანი ბუნებაჲ ცეცხლისაჲ, რომელი იგი მყის ცათაეე თანა დასწორებულ არს და მას ეწოდების ეთერ, რომლისა ქუეშე-კერძო განფენილ არს ჰაერი“ (A 24, 54 v).

არსენი:

„არს უკუე უსუბუქესი და უზეაღმაელესი ნიეთთაჲ ცეცხლი, რომლისა მეყსეულად შემდგომად ცისა დაწესებასა იტყუან და მას უწოდენ ეთერად, რომლისა შემდგომად უქუემოეს არს ჰაერი“ (S - 1463, 64 r).

პირველ ყოვლისა, საინტერესოა κοῦφος და ἀνωφερής ზედსართაეების შედარებითი ხარისხის გადმოტანა ქართულად. ჩვენს მთარგმნელებს იგი უფროობითის უ–ეს აფიქსებით გადმოუტანიათ, მაგრამ ერთ-ერთი მათგანი, კერძოდ, ἀνωφερέστερος ეფრემს უთარგმნია სიტყვით „ზეაღმაეალი-რე“. აქეე ეფრემის თარგმანში ეხედებით კიდეე ერთ ზედსართაეს „უთხელესი“, რომელიც დედანში არ გეაქვს. ამრიგად, იმ სამი ზედსართაეიდან, რომელიც ეფრემის თარგმანში არის, ორის უფროობითი ხარისხი ნაწარმოებია უ–ეს ფორმანტებით, ხოლო ერთი – „რე“ ნაწილაკის მეშეეობით. თაეისთაეად ცხადია, რომ აქ „რე“ ნაწილაკს სხეა მნიშენელობა არ უნდა ჰქონდეს.

ეფრემის თარგმანში შეცვლილია დედნისეული სიტყეა φασί, რომელსაც არსენის ტექსტში შეესატყეისება „იტყუან“. თუ იოანე დამასკელი გადაჭრით თაეის აზრს კი არ ამბობს, არამედ აღნიშნავს „თქმულა“ ასეო, ეფრემი გადაჭრით აცხადებს – „არსო“. უკანასკნელი ფრაზაც არაზუსტად უთარგმნია ეფრემ მცირეს. არსენ იყალთოელის თარგმანი ზუსტია: „რომლისა შემდგომ უქუემოეს არს ჰაერი“ იგი სიტყეა-სიტყეით გადმოსცემს დედნის აზრს, ეფრემის თარგმანშიც განმეორებულია იგივე აზრი, მხოლოდ უფრო თაეისუფლად. კერძოდ, დედანში არ არის ეფრემისეული „განფენილი“, ხოლო ეფრემს არ უთარგმნია დედნისეული ზედსართაეი κατώτερος (უქეემოესი).

მნიშენელოვან თაეისებურებებს იჩენენ ქართული თარგმანები დედნის შემდეგ ნაწყეტთან შედარებით:

Θεότης μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ· τὸ δὲ Πατήρ, τήν ὑπόστασιν, ὥσπερ καὶ ἀνθρωπότης, τὴν φύσιν, Πέτρος δὲ τὴν ὑπόστασιν· Θεὸς δὲ καὶ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως σημαίνει, καὶ ἐφ' ἑκάστης τῶν ὑποστάσεων τάττεται παρωνύμως, ὥσπερ καὶ ἄνθρωπος· Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ θείαν ἔχων φύσιν, καὶ ἄνθρωπος ὁ ἀνθρωπίνην· Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἰστέον, ὡς ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατ' οὐδένα λόγον τῇ σαρκώσει[42] τοῦ Λόγου κεκοινώνηκεν, εἰ μὴ κατὰ τὰς θεοσημείας, καὶ κατ' εὐδοκίαν καὶ βούλησιν.[43]

ქართულ თარგმანში ეკითხულობთ:

ეფრემი:

„ღმრთეებაჲ ბუნებისა საცნაურ-მყოფელ არს, ხოლო მამაჲ ერთსა ოდენ გუამსა სახელ-ედების, ვითარ იგი კაცებაჲ ყოეელსა ბუნებასა კაცთასა, ხოლო პეტრე – ერთსა ოდენ გუამსა მოასწაეებს. ღმრთეებაჲ უკუე ზოგადისა ბუნებისაჲ არს და თითოეულსა გუამსა არა სახელ-ედების. ხოლო ღმერთი

არსენი:

„ღმერთებაჲ“ უკუე ბუნებასა ცხად-ჰყოფს, ხოლო „მამაჲ“ გუამსა და „ღმერთი“ ეიდრემე საზოგადოობასაცა ბუნებისასა დაჰნიშნავს და თითოეულისა გუამთაგანისაცა ზედა თანა-მოსახელეობით დაიწესების, ვითარ იგი კაცია, რამეთუ ღმერთ არს სალმრთოჲსა ბუნებისა მჭონებელი და კაც –

[41] PG, t. 94, col. 881.
[42] ვარ. τῇ σαρκί.
[43] PG, t. 94, col. 1028.

და ზოგადისა ბუნებისათჳსცა ითქუმის სახელ-ნართაულად, რამეთუ საკუთრად თითოეულისა გუამისა სახელი არს, არამედ მოპოვნებით ზოგად ყოველისა ბუნებისათჳსცა ითქუმის, ვითარ იგი კაცისაცა სახელი. რამეთუ ღმერთ არს, რომელსა ღმრთეებისაჲ აქუნდეს ბუნებაჲ და კაც არს, რომელსა კაცებისაჲ აქუნდეს ბუნებაჲ.

ხოლო ამათ ყოველთა თანა ესეცა მტკიცედ საცნაურ იყავნ, ვითარმედ არა რომლითა სახითა, გინა სიტყჳთა ჴორცშესხმისაჲთა ეზიარნეს ძესა მამაჲ და სული თჳნიერ ნებითა ხოლო და განზრახებითა და საღმრთოთა მათ სასწაულთა აღსრულებითა (A 24, 89v).

კაცობრიებისაჲ.

ამას ყოველსა თანა შესწაებულ იყავნ, ვითარმედ მამაჲ და სული წმიდაჲ არა რომლითა სიტყჳთა ეზიარნეს ჴორცთა სიტყჳსათა თჳნიერ საღმრთოთა სასწაულთა მიერ ოდენ და სათნო-ყოფითა და განზრახებითა" (S - 1463, 81 r-v).

ამ ნაწყვეტის პირველი წინადადება არსენს არასრულად აქვს ნათარგმნი. უნდა ყოფილიყო: „ღმრთეებაჲ" უკუე ბუნებასა ცხად-ჰყოფს, ხოლო „მამაჲ" გუამსა, ვითარ იგი „კაცებაჲ" — ბუნებასა, ხოლო „პეტრე" — გუამსა". ეფრემის თარგმანში ამ წინადადებას არა დაჰკლებია რა, პირიქით, ზოგი რამ შემატებია: „ღმერთეებაჲ" ბუნებისა საცნაურ-მყოფელ არს, ხოლო მამაჲ ერთსა ოდენ გუამსა სახელ-ედების, ვითარ იგი „კაცებაჲ" ყოველსა ბუნებასა კაცთასა, ხოლო „პეტრე" — ერთსა ოდენ გუამსა მოასწავებს". ხაზგასმული სიტყვები არ არის დედანში. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ეფრემს დედნიდან გადაუხვევია. პირიქით, მას დედანში გამოთქმული აზრი უფრო მკაფიოდ გამოუხატავს. გარდა ამისა, ქართული წინადადება შეუვსია ზმნებით ("სახელ-ედების, მოასწავებს"), რომელნიც დედანში არ იყო, მაგრამ იგულისხმებოდა. ეფრემის წინადადება დედნისაგან იმითაც განსხვავდება, რომ ქართველ მთარგმნელს უფრო აშკარად გაუყვია ზოგადი კერძოობითისაგან. ამიტომ წერს იგი „ყოველსა ბუნებასა" და „ერთსა ოდენ გუამსა". გარდა ამისა, მას საჭიროდ მიუჩნევია ერთმანეთისაგან გაემიჯნა ღვთაებრიენი და კაცობრიენი ბუნება, ამიტომ უთქვამს „ბუნებასა კაცთასაო". ძნელია ახსნა იმისა, თუ რად არის არსენის თარგმანი ამ შემთხვევაში სიტყვა-ნაკლული, რა იქნა წინადადების მეორე ნახევარი, მაგრამ აქ, ეგონებ, მთარგმნელის თავისებურებასთან არ უნდა გვქონდეს საქმე.

რაც შეეხება მომდევნო წინადადებას, აქ ეფრემის თარგმანი კიდევ უფრო სიტყვაუხვია:

„ხოლო ღმერთი და ზოგადისა ბუნებისათჳსცა ითქუმის სახელ-ნართაულად, რამეთუ საკუთრად თითოეულისა გუამისა სახელი არს, არამედ მოპოვნებით ზოგად ყოველისა ბუნებისათჳსცა ითქუმის, ვითარ იგი კაცისაცა სახელი".

ხაზგასმული სიტყვები დედანში არ არის. როგორც ვხედავთ, თარგმანი საკმაოდ თავისუფალია. არსენის ფრაზა „თითოეულისა გუამთაგანისაცა ზედა თანა-მოსახელეობით დაიწესების" თითქმის სიტყვა სიტყვითი თარგმანია ბერძნული ტექსტისა, ეფრემს წინადადების წყობა შეუცვლია, „სახელ-ნართაულობა" (ე. ი. არსენის „თანამოსახელეობა", დედნის παρωνύμως) წინ გადმოუტანია და ამის შემდეგ დასჭირებია დაქვემდებარებული წინადადების შედგენა ("რამეთუ საკუთრად თითოეულისა გუამისა სახელი არს"). მაგრამ მთარგმნელი არც ამით დაკმაყოფილებულა და კვლავ გაუმეორებია წინადადების დასაწყისი: „არამედ მოპოვნებით ზოგად ყოველისა ბუნებისათჳსცა ითქუმის".

საინტერესოა მომდევნო წინადადებაც. აქაც არსენი სიტყვამიდევნებით თარგმნის, ხოლო ეფრემი გაშლილად წარმოგვიდგენს აზრს: „რამეთუ ღმერთ არს, რომელსა ღმრთეებისაჲ აქუნდეს ბუნებაჲ, და კაც არს, რომელსა კაცებისაჲ აქუნდეს ბუნებაჲ“.

ქართველ მთარგმნელს ხელმეორედ დაუწერია „აქუნდეს ბუნებაჲ. სხვაგვარად იქცევა არსენი. ჯერ-ერთი, მას ბერძნული მიმღეობა ἔχων მიმღეობადვე გადმოაქვს („მქონებელი“) და თავისი წინამორბედივით არ აპირიანებს. გარდა ამისა, უკანასკნელი ფრაზა – καὶ ἄνθρωπὸ ὁ ἀνθρωπίνην გადმოულია სიტყვა-სიტყვით: „და კაც – კაცობრივისაჲ“.

რაც შეეხება ამ ნაწყვეტის უკანასკნელ წინადადებას, ეფრემის თარგმანში კვლავ შეცვლილია წინადადების წყობა, ჩამატებულია სიტყვა „მტკიცედ“, ხოლო εὐδοκία თარგმნილია არა „სათნო ყოფად“, როგორც აქვს არსენს, არამედ „ნებად“. ამ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, უფრო ზუსტი შესატყვისი მოუნახავს არსენ იყალთოელს.

უკანასკნელ, განვიხილოთ კვლავ ნაწყვეტი:

Καὶ ἐπὶ τῆς πεπυρακτωμένης δὲ μαχαίρας, ὥσπερ αἱ φύσεις σώζονται τοῦ τε πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, οὕτω καὶ δύο ἐνέργειαι, καὶ τὰ τούτων ἀποτελέσματα.[44]

ქართულ თარგმანებში ამ მსჯელობამ ასეთი გამოხატულება ჰპოვა:

ეფრემი:	არსენი:
„და კუალად სახედ შემოვიღებ განჴურვებულსა რკინასა, ეითარმედ ეითარი იგი მის შორის ბუნებანი ცხოველ არიან ცეცხლისაჲცა და რკინისაჲცა, ეგრეთვე ორთა მოქმედებათა ცხოველობაჲ აქუს გუამსა ორთაგან შეზავებულსა“. (A 24.96 v).	„ხოლო განჴურვებულისა მახჳლისა შორის ეითარცა ბუნებანი დაიცვებიან ცეცხლისა და რკინისაჲ, ეგრეთვე ორნი მოქმედებანი შენასრულებნი მათნი“. (S - 1463, 84 v).

თუ შევადარებთ დედანს არსენის თარგმანს, იგი პირდაპირ ბჭკარედად, სიტყვა-სიტყვით თარგმანად შეგეიძლია გამოვიყენოთ და ისე ეიმსჯელოთ ეფრემის თარგმანზე. ეშვიათია შემთხვევა, რომ არსენის სიტყვის ადგილას დედანში მისიეე შესატყვისი არ იჯდეს. არსენს გადაუსვამს მხოლოდ „შორის“, „ეიტყუთ“ და „ეჰყოფთ“.

რაც შეეხება ეფრემის თარგმანს, ქართველ მწერალს მეტი თავისუფლება გამოუჩენია. ამ მსჯელობის დასაწყისში ეფრემი მკითხველს აფრთხილებს, რომ იგი მიმართავს ანალოგიას: „და კუალად სახედ შემოვიღებ განჴურვებულსა რკინასა“. ეს ფრაზა არ გვხვდება დედანში. ეფრემი დედნისეულ μάχαιρα-საც და σίδηρος-საც თარგმნის „რკინად“. მაშინ, როცა μάχαιρα ნიშნავს მახვილს, სატევარს, სამართებელს, ხოლო σίδηρος ძირითადად რკინას ნიშნავს. ხოლო ანტიკური ეპოქის პოეტები – ჰომეროსი, ევრიპიდე, თეოკრიტე და სხვები მას რკინის იარაღის, კერძოდ, მახვილის მნიშვნელობითაც ხმარობდნენ. ყოველ შემთხვევაში μάχαιρα ზოგჯერ რკინის მნიშვნელობითაც თუ იხმარებოდა, ცხადია, იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ზემოთ ამოწერილ ნაწყვეტში ამ ორ სიტყვათაგან ერთი მახვილს უნდა ნიშნავდეს, ხოლო მეორე რკინას. ასე რომ, ამ შემთხვევაში ზუსტია არსენის თარგმანი. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ეფრემ მცირეც ამჩნევდა ალბათ ამ განსხვავებას, მაგრამ მას შეეძლო საჭიროდ არ მიეჩნია მახვილის თარგმნა, რადგან, ბოლოსდაბოლოს, მსჯელობისათვის ამას არ ჰქონდა გადამწყვეტი მნიშვნელობა. დამასკელი მსჯელობს გახურებული

[44] PG, t. 94, col. 1053.

რკინის ორგვარ თვისებაზე – მწველობაზე და კეთაზე და საეალდებულო არ იყო, მას დაესახელებინა, რკინის რა იარაღი ამჟღავნებდა ამ თვისებებს.

არსენ იყალთოელის თარგმანში ზმნას σώζονται (σώζω) შეესატყვისება „დაიცვებიან“, ხოლო ეფრემის თარგმანში – „ცხოველ არიან“. ეს შედარებით თავისუფალი გაგებაა ამ სიტყვისა, მაგრამ ეს არ არის მთავარი. ეფრემს თავისუფლად უთარგმნია ფრაზა: Οὗτω καὶ δύο ἐνέργειαι, καὶ τὰ τούτων ἀποτελέσματα. თარგმანში წერია: „ეგრეთვე ორთა მოქმედებათა ცხოველობაჲ აქუს გუამსა ორთაგან შეზაებულსა“; ἀποτέλεσμα (-ατος, τὸ) ნიშნავს „დამთავრებას“, „დასრულებას“, „გამოსავალს“, „შედეგს“, ასევე აქვს იგი ნათარგმნი არსენს – „შენასრულებნი მაონი“ (τὰ τούτων ἀποτελέσματα). ეფრემს კი გადაუხვევია დედნიდან. დამასკელი ლაპარაკობს იმაზე, რომ გახურებულ მახვილში დაცულია ორი ბუნება – ცეცხლისა და რკინისა, ორგვარიევა მისი მოქმედება და ორგვარი შედეგი მოაქვს მას. ხოლო ეფრემის თარგმანში აქცენტი გადატანილია იმაზე, რომ ორგვარი მოქმედება აქვს გვამს, ორგვარად შეზაებულს.

განხილული მაგალითებიდან ჩანს, რომ არსენის თარგმანი გაცილებით უფრო ახლოს დგას დედანთან, ვიდრე ეფრემისა. მიუხედავად იმისა, რომ ეფრემის მთარგმნელობითი მეთოდი შორს არის ათონური სკოლის ტრადიციებიდან, მაინც არსენ იყალთოელის თარგმანთან შედარებით მისი თარგმანი თავისუფალი ჩანს, ეტყობა, ესეც უნდა ყოფილიყო ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ არსენ იყალთოელმა ხელმეორედ მოჰკიდა ხელი „გარდამოცემის“ თარგმას. მას მიზნად დაუსახავს, თითქმის სიტყვა-სიტყვით გადმოეცა დამასკელის თხზულება.

„გარდამოცემის“ ქართული რედაქციები და მათი მნიშვნელობა

იოანე დამასკელის „გარდამოცემამ“ მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა ქართული მწერლობის ისტორიაში. გარდა ამისა, რომ ჩვენამდე მოაღწია ამ თხზულების ორმა ქართულმა თარგმანმა, ხოლო მესამემ – ექვთიმე ათონელის გამოკრებილმა რედაქციამ, „გარდამოცემის“ მნიშვნელოვანი გავლენა განიცადეს ჩვენმა ძველმა მწერლებმა და მოაზროვნეებმა. სხვაგვარად არც შეიძლებოდა ყოფილიყო. საკმარისია ამ მხრივ დავასახელოთ ანტონ კათალიკოსი და განვიხილოთ ამ თვალსაზრისით მისი თუნდაც ერთი ნაწარმოები – „მზამეტყველება“.

„მზამეტყველების“ მესამე წიგნის I თავში ანტონ კათალიკოსს მოჰყავს ციტატა იოანე დამასკელის „გარდამოცემიდან“:

„სწერს უკეე ცისათვის საღმრთოჲ დამასკელი წერილისაგან დიდისა ვასილისა[45] ცასა წელილად ბუნებად სახედ კეამლისა, და იგივე ხექტარი ოქრო წყაროსა ნეტარი დამასკელი იტყვის: „სახელ სდებენო სხვანი წყლებრად, ვითარცა საშუალ წყალთა დამტკიცებულსა, და სხვანიო ოთხად ნივთად ზედ წოდებულთა ასოთაგან, და სხვანი თვინიერ ოთხთასა“.[46]

ეს არის ციტატა „გარდამოცემის“ XX თავიდან, რომელსაც ეფრემის თარგმანში ეწოდება „უფლისათჳს“, დედანში კი, როგორც აღვნიშნეთ, მას სულ სხვა სათაური აქვს (ცისათჳს“ – Περὶ οὐρανοῦ). არსენ იყალთოელის თარგმანში ეკითხულობთ: „ხოლო სხუანი [იტყვიან – რ. მ.] წყლებრად, ვითარცა საშუალ წყალთა დამტკიცებულსა, სხუანი ოთხად ნივთად სახელდებულთა ასოთაგან, ხოლო სხუანი – მეხუთედ სხეულად და სხუად თუნიერ ოთხთასა“ (S - 1463, 64 r, I).

---

[45] იგულისხმება ბასილი დიდის ეგზეგეტიკური ნაშრომი „ექუსთა დღეთაჲ“.

[46] მზამეტყველება ქნილი ანტონი I საქართველოს კათოლიკოზისაგან, პ. კარბელაშვილის (კარბელოვი) რედაქციით, ტფილისი, 1892, გვ. 164.

მართალია, ანტონის თხზულებაში ციტატა ოდნაე შემოკლებულია, მაგრამ მაინც ჩანს, რომ იგი აღებული უნდა იყოს სწორედ არსენის თარგმანიდან, რადგან ეფრემის თარგმანში იგიეე აზრი სხვა ფორმით, სხვა სიტყვით არის გამოხატული: „ხოლო სხუანი წყლოეანად იტყჳან მას, ვითარცა შორის წყალთა მყოფსა, კუალად სხუანი ნივთთაგან შეზაეებულად...“ (A 24, 54 v, II).

მესამე წიგნის VI თავში ანტონ კათალიკოსს აქვს შემდეგი სქოლიო: „მოღებაჲ შარაეანდედისაგან ბრწყინვალისა მზისაგანისა, ესე იგი არს ვითარმედ წყაროსაგან ღმრთაებისა, რომელ არს მამაჲ, რომლისაგან არს ძეცა და სული ყოველად წმიდაჲ, მოვიღებთ მისგან სულსა ყოველად წმიდასა მისსა, ვითარცა იტყვის საღმრთოჲ მოძღვარი დამასკელი თვისისა ღმრთის მეტყველებისა პირეელისა წიგნისა მეათერთმეტესა თავსა შინა“.[47]

უნდა ითქვას, რომ ანტონს სწორად არ მიუთითებია ციტატა. ეს აზრი გამოთქმულია „გარდამოცემის“ არა XI, არამედ X თავში, რომელსაც ეწოდება „საღმრთოჲსა შეერთებისა და განთჳსებისათჳს“: „... მარტიე არს ღმერთი და ვითარმედ ერთი მარტივი მოქმედებაჲ აქუს კეთილი ყოველად ყოველთა შორის მოქმედი შარაეანდედისაებრ მზისა, რომელი იგი ატფობს და მოქმედებს თითოეულსა შორის ბუნებითისა სიმარჯჳსაებრ და მიმღებელობითისა ძალისა“ (S - 1463, 60 r, I). წყარო დამასკელისა ამ შემთხვევაში არის გრიგოლ ნაზიანზელი (სიტყვა 31, 34 და ეპისტოლე ეეაგრესადმი) და ფსეედო-დიონისე არეოპაგელი – „საღმრთოთა სახელთათჳს“, თავი IV.[48]

„მ'სამეტყველების“ იმაეე წიგნის VI თავში ანტონი კვლაე იმოწმებს იოანე დამასკელის „გარდამოცემას“ და მიუთითებს 53-ე თავს (მესამე წიგნის მეცხრე თავს). ანტონი წერს:

„ხოლო არა თუ ლიტონსა რასმე ჴორცსა ემსახურებთ, არამედ საღმრთოსა ბუნებასა თანა-შეარსულსა შეურეველად, ვითარცა იტყვის საღმრთოჲ მოძღვარი იოანე დამასკელი: არა დაბადებულსა ემსახურებთო, რამეთუ არა ვითარცა ლიტონთა ჴორცთა თაყუანის ეცემთ, არამედ ვითარცა ღმრთაებასა თანა შეერთებულთა, და ვითარცა ერთად პირად და ერთად გუამად სიტყვისა ღმრთისა ორთა ბუნებათა მისთა აღყუანებითა“.[49]

ამ შემთხვეეაშიც ციტატა არასწორად არის მითითებული. იგი ამოღებულია არა LIII თავიდან, არამედ LII თავიდან (შეესაბამება, არსენის LI თავს). თითქმის სიტყვა-სიტყვით იგიეე სწერია არსენის თარგმანში:

„არა დაბადებულსა ეჰმსახურებთ, რამეთუ არა ვითარცა ლიტონთა ჴორცთა თაყუანის-ესცემთ, არამედ, ვითარცა ღმრთეებისადა, ვითარცა ერთად პირად და ერთად გუამად სიტყჳსა ღმრთისა, ორთა ბუნებათა მისთა აღყუანებითა“ (S - 1463, 80 r, II). ეფრემის თარგმანი ოდნაე განსხვაებულია არსენის რედაქციისაგან, კერძოდ, გამოყენებულია ტერმინები – „აგებული“ – „დაბადებულის“ ნაცელად, „ქმნული“ ნაცელად „აღყუანებისა“. მაგრამ ის, რაც აკლია არსენის თარგმანს, არის ეფრემის რედაქციაში და ამით ეფრემის თარგმანი ემთხვევა ანტონის ციტატას: „არა აგებულსა ეჰმსახურებთ, რამეთუ არა ვითარცა ჴორცთა თაყუანის-ესცემთ, არამედ ეითარცა ღმრთეებისა-და შეერთებულთა და ვითარცა ერთად პირად

---

[47] „მ'სამეტყველება“, გვ. 287.

[48] ფსეედო-დიონისე წერს: „...რამეთუ ვითარცა ხილული ესე ჩუენგან მზე არა განიზრახავს, არცა წინა-აღირჩევს რასმე, არამედ თუთ ბუნებით განმნათლებელ არს ყოველთა ძალისაებრ მიმღებელთა ნათლისაგან მისისა, ეგრეთვე უზეშთაეს მზისა, თუთ ბუნებითი იგი სახიერებაჲ პირმშოჲსა მის სახისაგან ყოველთა მიმართ განფენისა სახიერებათა თუსთაოსა კნინ-ოდენად წულილად და მცირედ სახედ აზუნებს ხილულსა ამას მზესა ყოველთა ზედა განფენისათჳს შარაეანდედთაესა“. პეტრე იბერიელი, შრომები (ეფრემ მცირის თარგმანი), ს. ენუქაშვილის გამოც. თბ. 1961, გვ. 20-30.

[49] „მ'სამეტყველება“, გვ. 297.

და ერთად გუამად სიტყუსა ღმრთისა ქმნულთა“ (A 24, 87 r, II). მიუხედავად ამისა, ანტონის წყაროდ აქაც არსენის თარგმანი უნდა ჩაითვალოს.

„მზამეტყუელების“ მესამე წიგნის მე-15 თავში ანტონ კათალიკოსი იმოწმებს იოანე დამასკელს და მიუთითებს „გარდამოცემის“ LXXXVI თავს: „საღმრთოჲსა ამის საიდუმლოჲსა დადებაჲ თუალთა და ბაგეთა და შუბლსა თქუა სანატრელმან მოძღუარმან დამასკელმან“. მართლაც, „გარდამოცემის“ LXXXVI თავში წერია: „და დამდებელნი თუალთა ზედა და ბაგეთა და შუბლსა საღმრთოსა ნაკუერცხალსა ვეზიარებოდით“ (S - 1463, 94 r, I).

იქვე ანტონ კათალიკოსი აღარ იმოწმებს დამასკელს, მაგრამ მსჯელობს „განმგონებლობაზე“ და „მეხსიერობაზე“, რაზედაც ლაპარაკია „გარდამოცემის“ XXXIII და XXXIV თავებში. ანტონი წერს:

„ხოლო შუბლთა შეხებაჲ ესე არს, რამეთუ სიტყჳერისა გონებისაგან შესცოდებს კაცი და განმგონებლობაჲ უწყით მყოფი ორღანოსა შინა, რომელ არს ტვინისა წიაღისა საშუალ, და ესე ტვინი არს შინაგან თავისა და მეხსიერებაჲცა უკანა კერძო ტვინისა წიაღისა არს შინაგან...“.[50]

ჯერ-ერთი, ანტონი იმეორებს ოდნავ შეცვლილი სახით არსენ იყალთოელის ტერმინებს –“განმგონებლობითი“ (ანტონს აქვს „განმგონებლობაჲ“, ხოლო ეფრემს –“მოგონებითი“) და „მეჴსიერებითი“ (ანტონს აქვს „მეხსიერობაჲ“, ხოლო ეფრემს –მოჴსენებითი“). გარდა ამისა, არსენის თარგმან'ში ვკითხულობთ: „ორღანო მისსა (განმგონებლობითისა – რ. მ.) არს საშუალი წიაღი ტჳნისაჲ“,[51] ხოლო შემდგომ თავში ამბობს: „ხოლო ორღანო მეჴსიერობითისა არს უკუანა-კერძოჲ წიაღი ტჳნისაჲ“.[52]

აშკარაა, რომ ამ შემთხვევაშიც ანტონის წყარო არის იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ არსენისეული თარგმანი.

„გარდამოცემის“ ქართული რედაქციების დიდ მნიშვნელობაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ეს თხზულება გამხდარა ერთ-ერთი ძირითადი წყარო სულხან-საბა ორბელიანის შესანიშნავი ლექსიკონისა. ამის შესახებ თვით ლექსიკონის შემდგენი გვაუწყებს „სიტყვის კონის“ ანდერძნამაგში: „რომელიცა წერილთა შინა ენახე, გამოვიღე: საღთო წერილთა და ღვთისმეტყუელებათა შინა, რომელიმე ღრმათა ფილასოფოსთა წიგნებთაგან და ღვთისმეტყუელებათა კავშირთა პროკლეს პლატონურითა დიადოხოსთა, არისტოტელისა და პორფირის კათიღორიათაგან გამოვიღე, ნემესიოს და იოანე დამასკელის პლატონური სიტყვის საქცევები აღვწერე, რომელიმე არა მათებრ ღულარჯნილად, არამედ მათვე წმიდათა მამათაგან საადვილო ჱპოე და საადვილონი აღვწერენ, რათა ისწაონ ენა ქართული“.[53]

მართლაც, „სიტყვის კონაში“ საკმაოდ ჩანს „გარდამოცემის“ კვალი. ზოგჯერ ლექსიკოგრაფი უთითებს წყაროს, მაგალითად, სიტყვებთან პერიფრასის და წინააღრჩევა, ხოლო უფრო ხშირად წყაროს მიუთითებლად სარგებლობს იოანე დამასკელის დებულებებით. ჩანს, რომ სულხან-საბა ორბელიანიც, ისევე როგორც ანტონ ბაგრატიონი იყენებდა არსენის რედაქციას. სიტყვასთან „წინააღრჩევა“ მას მითითებული აქვს დამასკელის თხზულების XXXV თავი.[54] მართლაც, არსენის თარგმანის XXXV თავში (რომელიც სინამდვილეში დედნისა და ეფრემის თარგმანის XXXVI თავს შეესაბამება) წერია: „ხოლო ცხოველობითნი, ესე იგი არს წადიერებითნი არიან განზრახვაჲ და წინა-აღრჩევაჲ (S - 1463, 72 v, II).

---

[50] იქვე. გვ. 490.
[51] S - 1463. გვ. 72 r, II.
[52] იქვე.
[53] სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა, ს. იორდანიშვილის რედაქციით თბილისი, 1949 წ., გვ. 10.
[54] „სიტყვის კონა“, სვეტი 869.

ეფრემს შესაბამის ადგილას კი უწერია „განზრახვაჲ და აღრჩევაჲ“ (A 24, 71 r, I). საერთოდ ეფრემის თარგმანში არც გეხვდება „წინა-აღრჩევა“.

„სიტყვის კონაში“ აღმოჩნდა რამდენიმე ერცელი სტატია, რომელშიც იგრძნობა დამასკელის „გარდამოცემის“, კერძოდ, არსენისეული თარგმანის გავლენა. ასეთია სტატიები – „ნათესავი“, „ნებსითი“, „საგრძნობელი“, „სიტყუა“, „სული“, „სხეული“, „ქარი“, „ქუეყანა“, „შიში“, „ცა“, „ცეცხლი“, „წყალი“, „ხრწნილება“... განვიხილოთ ზოგი მათგანი.

სტატიაში „ნებსითი“ სულხან-საბას უწერია: „წადიერება, წინააღრჩევა და ჯერ ჩინება ნებათაგანნი არიან“.[55] ეს სამი ტერმინი დამახასიათებელია არსენ იყალთოელის თარგმანისათვის. კერძოდ, ამ საკითხზე იმავე ასპექტში, როგორც ეს სულხან-საბას აქვს, ლაპარაკია არსენის თარგმანის იმავე XXXV თავში. გარდა ამისა, ნებსითზე და უნებლიეთზე სპეციალურად არის ლაპარაკი „გარდამოცემის“ XXXVIII (არსენით XXXVII) თავში, რომელსაც სათაურად აქვს „ნებსითისა და უნებლიეთისათჳს“.

საინტერესოა „სიტყვის კონის“ სტატია – „ქარი“. „გარდამოცემის“ არსენისეულ თარგმანში არის ასეთი ფრაზა: „ქარი არს სიმრაველე მჴურვალისა და ჴმელისა აღორთქლებისა, მოძრაჲსაჲ ქუეყანასა ზედა“ (S - 1463, 67 r, I). როგორც აღვნიშნეთ, ეს ფრაზა არ მოიპოვება ჩვენთვის ცნობილ ბერძნულ დედანში, არც ეფრემს უთარგმნია იგი, ხოლო „სიტყვის კონაში“ ამ ფრაზის ანარეკლს ვპოულობთ: „ქარი არს მზისა და ვარსკულაჲთა მიერ ქუეყანით აღტაცებული სიმჴურვალისა და და სიჴმელისა აღორთქლებაჲ და პაერთა შინა მოძრავი“.[56] ამის შემდეგაც ერთურთს ემთხვევა არსენის თარგმანისა და „სიტყვის კონის“ ცალკეული ფრაზები:

არსენი:	სულხან-საბა
1. ხოლო ქრიან ქარნი...	1. ხოლო ქრიან ქარნი...
2. აღმოსავალით დღეთა გასწორებისაჲთ აპილიოტი...	2. აღმოსაველით დღისა და ღამის გასწორებისაჲთ აპოლიოტი...
3. ევროპისა და ნოტოსისა საშუალ ფუნიქსი...	3. ნოტოისა და ევროპის საშუალ ფინიქსი...
4. საშუალ აპარკტიოჲსა და არგესტოჲსა თრასკეაჲ...	4. აპარკტიასა და არგესტისა საშუალ თრასკესი...

მაგრამ მიუხედავად ამისა, „გარდამოცემის“ და სულხან-საბას ცნობებს შორის მაინც არის მნიშვნელოვანი განსხვავებანი, რაც მიგვანიშნებს, რომ ჩვენს ლექსიკოგრაფს გარდა „გარდამოცემისა“, სხვა უფრო უხვი წყაროც ჰქონდა. სახელდობრ, „გარდამოცემაში“ არ არის დასახელებული: „ნიავი, ჭალიკონი, ხორშაკი, ნიავქარი, საბარული, ეორიაჲ, ტუთონი, თერხუ, ქუსბორიაჲ, არავი, ლეგებემონოსი.[57]

სულხან-საბა ორბელიანის სტატიის „ქუეყანა“ დასაწყისი სიტყვა-სიტყვით ემთხვევა არსენისეულ თარგმანს „გარდამოცემისა“.

არსენი:	სულხან-საბა:
„ქუეყანაჲ ერთი არს ოთხთა ნივთთაგანი, ჴმელი და გრილი, და მძიმე და უძრაჲ, არა მყოფობისაგან ყოფად პირველსა დღესა მოყუანებული ღმრთისაგან“ (S - 1463, 67 v, II).	„ქუეყანა ერთი არს ოთხთა კაე შირთაგანი, ჴმელი და გრილი, მძიმე და უძრაჲ, არა მყოფობისაგან ყოფად პირველსა დღესა მოყუანებული ღუთისაგან“ (“სიტყვის კონა“, სვ. 721).

[55] იქვე. სვ. 483.
[56] იქვე. 703.
[57] იქვე. 704-705.

ერთადაერთი განსხვავება – „ქაშირთაგანი" – „ნივთთაგანის" ნაცვლად, მდგომარეობას ვერ ცვლის. გაცილებით უფრო შორს დგას არსენის წინადადებიდან ეფრემის წინადადება, თუმცა იგიც ამ ნაწყვეტს თარგმნიდა და ასევე ზუსტად უთარგმნია:

„ქუეყანაჲ ერთი არს ოთხთა ნივთთაგანი: ჴმელი და ნოტიაჲ, მძიმე და უძრავი, რომელი იგი არა-არსისაგან არსად დამბადებელისა მიერ პირველსაე დღესა მოყვანებულ იქმნა" (თაეი 24, A 24, გვ. 61 v, II). ეფრემს წინადადების წყობაც შეუცვლია, სხვა ტერმინებიც გამოუნახავს, ხოლო სულხან-საბა ორბელიანს შეუცვლია ერთი ტერმინი. საეჭვო არ უნდა იყოს, რომ „სიტყვის კონის" წყაროს ამ შემთხვევაში წარმოადგენს არსენის თარგმანის XXIII თავი.

თითქმის ასეთივე მდგომარეობაა „ცეცხლის" განმარტებისას:

არსენი:

„ცეცხლი ერთი არს ოთხთა ნიეთთაგანი, სუბუქი და უზეაღმაველესი, სხუათაჲ მწუელობითი და განმანათლებელობითი, პირველსა დღესა დაბადებული შემოქმედისა მიერ (S - 1463, 64 v, II – 65 r, I).

სულხან-საბა:

ცეცხლი არს ერთი ოთხთა კაეშირთაგანი, სუბუქი და უზეაღმავალესი სხვათა, მწუელობითი და განმანათლებლობითი, მჭურვალი და ჴმელი, პირველსა დღესა დაბადებული შემოქმედისა მიერ" ("სიტყვის კონა" სვ. 828).

მაგრამ არის ისეთი შემთხვევაც, რომ სულხან-საბა ორბელიანი, მართალია, იყენებს არსენის თარგმანს, მაგრამ თავისებურად დაალაგებს ხოლმე აზრს, რაც უფრო მნიშვნელოვნად მიაჩნია, მას ადრე იტყვის. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა მისი სტატია „ხრწნილება". მოგვყავს პარალელური ტექსტები:

არსენი:

„ხრწნილებისა სახელი ორსა დაჰნიშნავს. რამეთუ დაჰნიშნაეს შიმშილსა, წყურილსა და შრომასა, სამჭუალთა განწონასა, სიკუდილსა, რომელ არს განყოფაჲ სულისა ჴორცთაგან და ეგეეითართა. ამის უკუე დანიშნეისაებრ ხრწნილად ვიტყუთ ჴორცთა უფლისათა, რამეთუ ნებით მიიხუნა ესე ყოველნი. კუალად დაჰნიშნაეს ხრწნილებაჲ სრულიად დაჴსნასაცა და უჩინოქმნასა ჴორცთასა ნივთთა მიმართ, რომელთაგან შემოკრებულ იყო (S - 1463, 89 r, II).

სულხან-საბა:

„...ხრწნილების სახე ორსა დაჰნიშნავს; დაჰნიშნაეს ხრწნილება სრულიად დაჴსნასაცა და უჩინო ქმნასა ხორცთასა კაეშირთა მიმართ, რომლისაგან შემტკიცებულ იყოს; და კუალად დაჰნიშნავს შიმშილსა, წყურილსა და შრომასა, ჴორცთა შინა რასამე განწონასა, სიკუდილს, რომელ არს სულისა და ჴორცის განყოფა და ეგეეითარი" (სიტყვის კონა", სვ, 910).

როგორც ვხედავთ, გარდა იმისა, რომ ლექსიკოგრაფს ზოგი ფრაზა გადაუადგილებია, მას ამოუღია ლექსიკონისთვის ზედმეტი სიტყვები „ამის უკუე დანიშნეისაებრ ხრწნილად ვიტყუთ ჴორცთა უფლისათა, რამეთუ ნებით მიიხუნა ესე ყოველნი". და რაკი ეს სიტყვები ამოიღო, აღარ ჭირდებოდა ეთქვა „სამშჭუალთა განწონასა", რომელიც ქრისტეს ჯვარზე გაკერის მანიშნებელი იყო, ამიტომ ზოგადად აღნიშნა – „ხორცთა შინა რასამე განწონასა". ამ მაგალითიდან ნათლად ჩანს, თუ როგორ იყენებდა სულხან-საბა ლექსიკონისათვის სადოკუმენტაციო მასალას. „გარდამოცემაში" განსაზღვრა „ხრწნილებისა" „სამსჭუალთა განწონით" ზღუდაედა ამ სიტყვის უფრო ფართო მნიშვნელობას, ამიტომ შეცვალა იგი ლექსიკოგრაფმა.

ბოლოს მოვიყვანთ კიდევ ერთ ამონაწერს „სიტყვის კონიდან":

„შიში სიში (I იოან., 4. 18), ხოლო შიშიცა განიყოფების ექუსად: მცონარებად, კდემულებად, სირცხჳლად, განკჳრვებად, განცჳრებად და უღონოებად. მცონარება ეიდრემე არს შიში ყოფადისა მოქმედებისა; ხოლო კდემულება შიში მოლოდებითა ძაგებისათა და კეთილ არს ესე ენებაჲ; ხოლო სირცხჳლი შიში

ბილწებისა რასამე საქმესა ზედა და არცა ესე უსასო არს ცხორებისაგან; და განკურვება შიში დიდისა ოცნებისაგან; ეგრეთვე განცუფრება შიში უჩუეულისა საოცისაგან; ხოლო უღონოება შიში განერდომილებისა, რამეთუ შეგეშინის რაჲ ჭუებულ ყოფასა უღონოებითა. ამას ზეითი იოანე დამასკელის წიგნში ეწერა. ხოლო ნემესიოსის წიგნთა განკურვების ნაცულად წყლვა ეწერა, ეინადგან გულნი კაცთანი განკურვებასა რა შთავარდებიან, იწყლვიანცა და უღონოების ნაცულად ზრუნვა ეწერა".[58]

სულხან საბას ციტატა ზუსტად ამოუწერია არსენის შრომიდან. განსხვავება „სიტყვის კონასა" და არსენის თარგმანის 28-ე თავს შორის მხოლოდ ორთოგრაფიაში გამოიხატება,[59] მაშინ როცა ეფრემის თარგმანში შეცვლილია შიშის სახეობათა რიგი, თანაც „უღონოების" ნაცვლად . არის „ურვა", „განცუბრების" ნაცვლად „განკრთომა".[60]

როგორც ვხედავთ, იოანე დამასკელის „გარდამოცემას" მნიშვნელოვანი გაჟღენა მოუხდენია სულხან-საბა ორბელიანისა და ანტონ კათალიკოსის სამწერლო და მეცნიერულ მოღვაწეობაზე. მარტო ეს ფაქტიც ლაპარაკობს იმ დიდ მნიშვნელობასა და პოპულარობაზე, რომელიც მოუხვეჭავს „გარდამოცემის" ქართულ რედაქციას.

უნდა გაეითვალისწინოთ ის გარემოება, რომ არსენის რედაქცია მოხვდა ისეთ შესანიშნავ დოგმატიკურ-პოლემიკურ კრებულში, როგორიც იყო მის მიერვე შედგენილი „დოგმატიკონი". აქ გარდა „გარდამოცემისა" და „დიალექტიკისა", მოთავსებული იყო იმავე დამასკელის სხვა თხზულებანი, კერძოდ, პოლემიკური ხასიათის ორი სიტყვა ნესტორიანთა წინააღმდეგ, სიტყვა იაკობიტთა დასამხობლად, „ქრისტეს შორის ორთა ნებათათუს და მოქმედებათა და სხუათა ბუნებითთა თუსებათა, გარნა შემოკლებული, და ორთა ბუნებათათუს და ერთისა გუამისა", „სიტყუანი წმიდათა მამათანი" ე. ი. Ἱερὰ παράλληλα. გარდა ამისა, „დოგმატიკონში" არსენმა შეიტანა ანასტასი სინელის „წინამძღვარი", კირილე ალექსანდრიელის „საუნჯედან" ნაწყვეტები და „თარგმანებაჲ ათორმეტთა თაეთაჲ", ეპისტოლე სუკენსონის მიმართ, „განკაცებისათუს მხოლოდ-შობილისა", თეოდორე აბუკურას თხზულებები, სხვადასხვა ავტორთა ეპისტოლენი, ნიკიტა სტითატის ნაშრომები, ლეონ პაპის ეპისტოლე ფლაბიანეს მიმართ და სხვა ანონიმი ავტორების თხზულებანი. ასე რომ, „დოგმატიკონის" ხელში აღებით ძველი ქართველი სწავლული ეცნობოდა არა მხოლოდ დამასკელის „ცოდნის წყაროს", არამედ აგრეთვე მის და სხვა ავტორთა მნიშვნელოვან დოგმატიკურ-პოლემიკურ თხზულებებს. ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ მთელი „დოგმატიკონი" და მისი ნაწილი „გარდამოცემა" უფრო პოპულარული ყოფილიყო, ეიდრე ეფრემ მცირის რედაქცია.

ნაშრომის დასწყისში დავსვით საკითხი იმის შესახებ, თუ რამ გამოიწვია ეფრემის თარგმანის შემდეგ ხელახლა არსენისეული თარგმანის წარმოშობა. ჩვენთვის იმთავითვე გასაგები იყო, რომ ექვთიმე ათონელის თავისუფალი თარგმანი არ აკმაყოფილებდა ეფრემისა და არსენის მოთხოვნილებას და საჭირო იყო ხელმეორედ ეთარგმნათ დამასკელის თხზულება. ჩვენ ისიც ვიცოდით, რომ არსენმა კარგად იცოდა ეფრემის თარგმანის არსებობა და არამც თუ იცოდა, ეხმარებოდა კიდეც მას თარგმანის დროს. მაგრამ მიუხედავად ამისა, არსენმა კვლავ, უკვე მესამედ ქართული მწერლობის ისტორიაში თარგმნა „დიალექტიკა" და „გარდამოცემა". გზადაგზა, ეფიქრობთ, უკვე გაეცით პასუხი იმაზე, თუ რამ

---

58 „სიტყვის კონა", სტ. 805-806.

59 შდრ. S - 1463, 71 r.

60 A 24, 67 r, II 67 v, I. „სიტყვის კონის" ფსიქოლოგიურ ტერმინთა შესახებ იხ. ა. ფრანგიშვილი, ნარკვევები ადამიანის ფსიქოლოგიური ცოდნის ისტორიიდან საქართველოში, 1959, გვ. 115-194.

გამოიწვია ეს, რამ გადაადგმევინა არსენს ასეთი ნაბიჯი. მხოლოდ ახლა საჭირო იქნება თავი მოეუყაროთ ჩვენს დასკვნებს.

1. არსენ იყალთოელმა, როცა დაიწყო დიდტანიანი კრებულის „დოგმატიკონის" შედგენა, საჭიროდ ცნო შეეტანა მასში აგრეთვე იოანე დამასკელის Πηγὴ γνώσεως. ყველა თხზულება, რომელთაც მან მოუყარა თავი „დოგმატიკონში", მის მიერ იყო ნათარგმნი.[61] ან მას ხელი უნდა აეღო ამ თხზულებაზე, ან „დოგმატიკონში" შეეტანა სხვის მიერ თარგმნილი Πηγή, ან თვითონ უნდა ეთარგმნა კელავაც, სხვა გამოსავალი მას არ ჰქონდა. არსენმა აირჩია უკანასკნელი გზა. ამ ნაბიჯს მას სხვა გარემოებაც უკარნახებდა.

2. არსენს ხელთ ჩაუვარდა ბერძნული ნუსხა, თუ თვით გამოიძია, რომელიც რედაქციულად განსხვავდებოდა ეფრემის თარგმანისაგან. მასთან შედარებით ამ ნუსხაში იყო მნიშვნელოვანი მეტნაკლები ადგილები, შეცვლილი იყო თავების თანმიმდევრობა, ერთ ადგილას თავის დაკლების (XVI თავი), ხოლო მეორეგან ახალი თავის გამოჩენის გამო (LXXXI თავის შემდგომ). ეფრემის თარგმანში არ ჩანდა მოზრდილი ნაწყვეტები, რომელთაც თავი ეჩინათ არსენისეულ ნუსხაში. არსენმა, ეტყობა, უკეთესად მიიჩნია ეს ნუსხა „გარდამოცემისა" და ხელი მიჰყო მის თარგმანს.

3. ეფრემ მცირის თარგმანში არსენმა ვერ შენიშნა ტერმინების შემოღების რაიმე სისტემა, არ მოეწონა, რომ ეფრემი ერთსა და იმავე სიტყვას ხშირად სინონიმებით თარგმნიდა და ამით მას ტერმინის ძალას უკარგავდა. ამიტომ საჭირო იყო ამ დიდტანიან ნაშრომში თავიდან ბოლომდე სისტემაში მოეყვანა ტერმინები. ასეთი შრომა ხელახლა უთარგმნელად შეუძლებელი იყო.

4. ეფრემის თარგმანი, გარდა იმისა, რომ რედაქციულად განსხვავდებოდა არსენის თარგმანისაგან და არ იცავდა ტერმინების სიმტკიცეს, იქაც კი, სადაც უახლოვდებოდა დედანს, არსენის აზრით, იჩენდა თავისუფლებას, რადგან ცვლიდა წინადადების წყობას, ბერძნულ მიმღეობებს აპირიანებდა, უზმო წინადადებებში დედანში ნაგულისხმევ ზმნებს სვამდა და სხვა. ერთი სიტყვით, არსენმა აქაც საჭიროდ მიიჩნია დაახლოებოდა დედანს.

ამრიგად, ეს მიზეზი საეჭვოა იმისათვის, რომ უკვე აღარ გვეჭვეენოს მოულოდნელად არსენის თარგმანის წარმოშობა. მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ ამავე მიზეზით, როგორც სამართლიანად ფიქრობს ჰ. რაფავა, არსენმა ხელი მოჰკიდა „დიალექტიკის" ხელმეორედ თარგმნას.[62]

მაშასადამე, იოანე დამასკელის Πηγή-ს ნაწილების ხელმეორედ თარგმნის ძირითად მიზეზად ჩვენ უნდა მივიჩნიოთ მხოლოდ მთარგმნელობითი პრინციპები და არ შეგვიძლია ავხსნათ ეს მოვლენა იდეოლოგიური ბრძოლით.

როდის უნდა ეთარგმნათ ეფრემს და არსენს თავიანთი ნაშრომები? კ.კეკელიძე „დოგმატიკონის" პირველი სტატიის, ანასტასი სინელის წინამძღვარზე დართული ანდერძის ცნობაზე დაყრდნობით ასკვნის, რომ არსენს კრებულის შედგენა დაუწყია კონსტანტინოპოლში, მანგანას მონასტერში, არა უადრეს 1042 წლისა, როდესაც გამეფდა ამ მონასტრის ამშენებელი კონსტანტინე მონომახი.[63] მაგრამ მას კიდევ უფრო შორს გადააქვს თარიღი, რადგან „დოგმატიკონში" პეტრიწონიზმი შეიმჩნევაო. ამიტომ იგი ფიქრობს, რომ „დოგმატიკონის" შედგენა არსენს უნდა დაეწყო 1083 წლის შემდგომ (როცა დაარსდა პეტრიწონის მონასტერი) და უნდა დაემთავრებინა საქართველოში, შიომღვიმის მონასტერში. ამის საფუძველს მკვლევარს აძლევს „დოგმატიკონის" ერთი მინაწერი: „არსენისსა მისრული მღვიმეს

[61] კ.კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 278–279.
[62] ჰ. რაფავა, იოანე დამასკელის „დიალექტიკის" ქართულ-სომხური ვერსიები, მაცნე, I, 1965, გვ. 257–279.
[63] კ.კეკელიძე, Op. cit., გვ. 280.

იტყჳს დაეით მეფე: მე მაშინდელი კაცი ვარ, ოდეს არსენი დაროჯიდი ჭამა; მარჯუენესა გუერდსა ზედა წუა, ნოსელსა იკითხვიდა და დღღმატიკონსა აწამებდა და ცჯლისა სოფიაწმიდასა იგიე მარტოჲ იქმოდა".[64]

ეფიქრობთ, სწორი უნდა იყოს ის მოსაზრება, რომ არსენ ვაჩესძემ „დოგმატიკონის" შედგენა საქართველოში დაამთავრა, ისიც საგულვებელია, რომ მას ამ კრებულის შედგენა დაეწყო მეთერთმეტე საუკუნის მიწურულს, მანგანის მონასტერში. კ.კეკელიძე თელის, რომ ეფრემ მცირემ „გარდამოცემა" თარგმნა არსენ იყალთოელის დახმარებით XI საუკუნის ოთხმოცდაათიან წლებში.[65] სამწუხაროდ, თარიღების უფრო დაზუსტება ჯერჯერობით ვერ ხერხდება. მხოლოდ უნდა აღინიშნოს ის ერთადერთი ახალი ცნობა, რომელსაც გვაწვდის ეფრემის „გარდამოცემის" სქოლიო და საიდანაც ეგებულობთ, რომ ეფრემ მცირეს „გარდამოცემა" უნდა ეთარგმნა არეოპაგიტიკული წიგნების თარგმნის შემდეგ.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ეფრემმა არსენის თანამოღვაწეობით თარგმნა დამასკელის Πηγή-ს ნაწილები მეთერთმეტე საუკუნის მიწურულს შაე მთაზე, ხოლო შემდგომ არსენს, თუნდაც მას დაეწყო „გარდამოცემის" თარგმნა მანგანას მონასტერშივე, სადაც საერთოდ დაიწყო „დოგმატიკონის" შედგენა, მაინც დამასკელის ეს შრომა უნდა დაესრულებინა საქართველოში მეთორმეტე საუკუნის დასაწყისისათვის.

„გარდამოცემის" ორივე ქართული ვერსია ქართული მწერლობის ერთ-ერთი უძვირფასესი ნაწილია. ისინი ჩვენს ყურადღებას იმსახურებენ მაღალი მთარგმნელობითი კულტურით, ღრმა მეცნიერული დონით, შესანიშნავი, ხატოვანი სალიტერატურო ენით. ამ ძეგლების გამოცემა საშურია მრავალმხრივ. ისინი დააინტერესებს ქართული ლიტერატურის, ფილოსოფიის ენის ისტორიის მკვლევარებს. ეფრემ მცირისა და არსენ იყალთოელის თარგმანები სულ რამდენიმე ათეული წლით უსწრებს „ვეფხისტყაოსანს". და არა მარტო „გარდამოცემის" ლექსიკა, არამედ თხზულების თვით შინაარსიც გასათვალისწინებელია რუსთველოლოგიური კვლევა-ძიების დროს, რადგან შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ, რომ ამ თხზულების ქართულ თარგმანებს, ან მათ შორის უახლესს – არსენისეულს არ იცნობდა შოთა რუსთაველი.

დასასრულს წარმოვადგენთ იმ ძირითადი ვარიანტული წაკითხვების ნუსხას, რომელთაც ვეღარ ვპოულობთ დღეისათვის ცნობილ ბერძნულ დედანში და შემოუნახავთ კი ქართულ თარგმანებს:

[2] E და ვითარმედ მამაჲ, ძე და სული წმიდაჲ ყოველითაე ერთ არიან (36 v).[66]

A და ვითარმედ მამაჲ, და ძე და სული წმიდაჲ ყოველითაე ერთ არიან (54 v).[67]

[2] E და თუ ვითარ არს შობაჲ და გამოსლვაჲ ღმრთისაჲ ღმრთისაგან (37 r).

A ანუ ვითარ იშვების ღმრთისაგან ღმერთი (54 v).

[3] E მოძღუართა მიერ სოფლისათა (37 v).

[6] E რომელსა ყოველივე აღუვსიეს (39 v).

[8] E გარნა სხუაჲ არს სახე შობისაჲ და სხუაჲ დაბადებისაჲ (41 v).

E წულილადისა მეტყუელებისათჳს ნუ განმირისხდები, ტკბილო მეუფეო... კმა არს, რაოდენსა იგი გუასწავებს (42 r–v).

E ხოლო ზოგადობაჲ და შერწყუმაჲ და ერთობაჲ სიტყჳთ განიცდების (44 v)

E ხოლო ზოგადობაჲ და შეერთებულობაჲ და შერწყუმულობაჲ სიტყჳთ და წულილ-მომგონებელობით იცნობების (58 v).

---

[64] იქვე.

[65] იქვე. 259.

[66] კავებში ჩასმულია „გარდამოცემის" თავების სათვალაეი. E ნიშნავს ეფრემის რედაქციას, A – არსენისას, ფრჩხილებში მითითებულია ქართული ნუსხების გვერდები.

[67] დედანში ამ სიტყვებს ცელის ფრაზა – κατὰ πάντα ἓν εἶσι (PG. t. 94. col. 792).

[20] E (თავის სათაური) ღმრთისათჳს (54 v).

A (თავის სათაური) უფლისათჳს

[21] E რამეთუ ვითარ იგი აღაშენო ქალაქი უშინაგანეს სხჳსა ქალაქისა (58 r).

A რამეთუ ვითარ იგი უკუეთუ აღაშენო ქალაქი შინაგან სხჳსა ქალაქისა, შინაგანი იგი ქალაქი ... (66 r).[68]

[21] E და ამათდაეე შესწორებულად მიუღიეს სახელის დებაჲ დღეთა შჳდეულისათა. კჳრიაკესა უწოდენ მზისად და არს იგი სახე ოქროისაჲ, ხოლო ორშაბათსა – მთოვარისად და არს იგი სახე ვეცხლისაჲ, სამშაბათსა – არესდად და არს იგი სახე რკინისაჲ, ოთხშაბათსა – ერმისდად და არს იგი სახე ეკლისაჲ, ხუთშაბათსა – დიოჲსდად და არს იგი სახე ვეცხლ-წყლისაჲ, პარასკევსა – აფროდიტესდად და არს იგი სახე რვალისაჲ, შაბათსა – კრონოჲსდად და არს იგი სახე ბრპენისაჲ (57 r).

[22] A ქარი არს სიმრავლე მჴურვალისა და ჴმელისა აღორთქლებისა, მოძრაჲსაჲ ქუეყანასა ზედა. (67 r).

[25] A ანუ თუ ხე ვიდრემე ცხორებისა არს საკუთრებაჲ ღმრთისაჲ, რომლითა იზარდებიან ანგელოზნი, რომლისა მიერ ეგულებოდა მიღებაჲ უხრწნელებისაჲ, რამეთუ გჳგმდა ჩუენ პირველად განურჩეველად დამორჩილებაჲ შჯულისა ღმრთისასა, ვიდრემდის განსრულებულად ანაგებად სათნოებისა მოსლვადმდე და ესრეთ ნიჭად მოღებაჲ ღმრთისა მიერ განმრჩეველობასა კეთილისა და ბოროტისასა, რომელ არს ხე მცნობელი კეთილისა და ბოროტისაჲ, რამეთუ არა უცთომელ იყო ახალ ნერგისათჳს განმრჩეველობაჲ გულის სიტყუათა და წინა-განმსიტყუეელობაჲ, ვინაითგან ენებული და გემოთ-მოყვარე აქუნდა ჯერეთ გულის სიტყუაჲ.

აწ უკუე ხედ ვიდრემე ცხორებისად ვიტყჳთ ღმრთისა მიერ მოცემულსა მას მცნებასა, რამეთუ ხე ცხორებისა არს სიმართლე ყოველთა მოქმედთა მისთად და კურთხეულ არს ძელი, რომლისა მიერ დაინერგა სიმართლე, – იტყჳს სალომონ. ხოლო ხე ცნობადისა, განრჩევაჲ კეთილისა და ბოროტისაჲ, უკჳმდა უკუე ადამს განურჩეველისა მორჩილებისა მიერ შეერთებაჲ ღმრთისაჲ და განმდიდრებაჲ შეერთებითისა განღმრთობისა მიერ ჭამსა, რომელსა შინა სათნო-ეყომცა ბუნებით ღმერთსა და ჭეშმარიტისა შემეცნებისა და განმრჩეველობისა ყოველთაჲსაჲ, ხოლო პირველად მუშაკ გამოცდილ-ყოფაჲ უღირდა მას განურჩეველისა მორჩილებისაჲ. ვინაჲცა მცნებაჲ მისცა ღმერთმან არა გემოჲს ხილვად ხესა ცნობადისასა, რომელ არს არა რწმუნებაჲ თჳსისა განმრჩეველობისაჲ, არცა ჭამად ხისა რომლისაგანმე, რომელსა აქუნდეს ბუნებითი მოქმედებაჲ, შემჭმნელი მისდა მეცნიერებასა, ცხად არს, ვითარმედ თჳსისა ბუნებისასა. ხოლო მოუჴდა მას რაჲ ბოროტი გუელისა მიერ და ჰრქუა, ვითარმედ: იყჳნეთ ვითარცა ღმერთნი, მეცნიერ კეთილისა და ბოროტისა, უკუეთუ შჭამოთ". ირწმუნა თჳსისა განმრჩეველობისაჲ და კეთილად აღუჩნდა მას ღმერთ ყოფაჲ და მეცნიერებაჲ და არა მიუჴსენა, ვითარმედ ჭამსა თჳსსა კეთილ არიან ყოველნი და ვითარმედ არა კეთილ არს კეთილი, არა თუ კეთილ იქმნეს და არა ჯერ-არს წინაჲსწარ აღტაცებაჲ მოცემადისაჲ თჳნიერ ჯერ-ჩინებისა მომცემლისა ყოფასაცა და კეთილად ყოფასა. და იხილა, ვითრმედ კეთილ არს ჭამა და განშიშულდა ღმრთისა მიერისა დაწყნარებისაგან და განეხუნეს თუალნი ჭორციელნი და ვნებანი აღიძრნეს და ცნეს, ვითარმედ შიშუელ არიან და სირცხჳლეულ იქმნეს და განიწჳალნეს ღმრთისაგან და, ვითარცა ჩჩულნი, მსრსინაე იქმნეს გემოჲსა მიმართ და ექსორიად იქმნეს ძელისაგან ცხორებისა და მოკუდაეად შეიცვალნეს, რამეთუ გამოცდილე-

[68] დედანში ხაზგასმულ სიტყვათა (ქალაქის) ნაცვლად არის „წრე" გინათუ „რკალი"– πόλος (და არა πόλις – ქალაქი), PG, t. 94. col. 892.

ბისაგან უწყოდა მტერმან, ვითარმედ საკუთრებისი მახლობელობაჲ ღმრთისაჲ განღმრთობისა და ცხორებისა საუკუნოჲსა მომატყუებელ იქმნების“ (69 r–v).

[32] E ხოლო წყალი თაჳთ თჳსით არცა ერთი რაჲ არს ზემოთქუმულთა ამათ რომელობათაგანი, არამედ ვითარისაცა მიწისაგან აღმოდიოდის, ეგეჳთარიეგე გემოჲ არს“ (69 r).

A ხოლო წყალი უჳთარო არს ამათ ვითარებათაებრ, რამეთუ არცა ერთი აქუს მათგანი (71 v).

[33] E გარე-მოჰელის ქუეყანასა ეელათისასა, სადა იგი ოქროჲ და ქვაჲ კაპოტი (61 r).[69]

E ზოგად ყოელისა გუამისაჲ არს და ჴმობაჲცა აღმოფშუნეაჲცა. რამეთუ ესენი ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არიან, გუენებოს თუ გინათუ არა გუენებოს ქმნაჲ მათი. ხოლო ბუნებითნი და ცხოველობითნი არიან არა თჳთ-მფლობელობით აღრჩეულნი საქმენი. ბუნებითად უკუე ეიტყჳ მზრდელობასა და აღორძინებასა და თესლოვანებასა. ხოლო ცხოველობითი არს შემკრებლობითი, რამეთუ ესენი გუენებოს, თუ და არა თუ გუენებოს, მოქმედებენ ჩუენ შორის“ (68 r).

[34] E ეითარ იგი პლატონ უწოდის (69 v).

[53] A და კუალად მისეე თაეისათჳს კითხეაჲ მართლ-მადიდებელისაჲ. ორთა შობათა მეტყუელნი ქრისტესთჳს, ესე იგი არს პირეელ საუკუნეთასა მას მამისაგან ღმრთეებრსა და უკუანაისკნელთა ჟამთასა ქალწულისაგან კაცებრსა გუეტყოდეთ ჩუენ, უკუეთუ არს შობაჲ უგუამოჲ და გარქუათ ჩუენ: უკუეთუ არს ბუნებაჲ უგუამოჲ, რამეთუ საკუთარი შობაჲ არს შემატებაჲ გუამისაჲ იგივეობასა შინა ბუნებისასა, აწ სადმე ეითარცა ერთისა სიტყჳსა ღმრთისა გუამისა მიერ ქმნილთა ორთა შობათა არა ქმნეს მისი შემატებაჲ გუამისაჲ, ეგრეთვე არცა ორთა გუამოვნებით შეერთებულთა ბუნებათა შემატებაჲ პირისაჲ მიითუალეს. ეინაიცა რაჟამს ულონოებდენ ჩუენდა მომართ მეტყუელნი მწუალებელნი, ვითარმედ: არსა ბუნებაჲ უგუამოჲ? ნაცელად ეკითხენ მათ, ეითარმედ: არსა შობაჲ უპიროჲ? რამეთუ სადაცა იქმნას ახალი შობაჲ, მუნ შემატებაიცა იცნობების პირისაჲ (84 v).

[80] E მათდა მიმართ, რომელნი იკითხჳდენ, ვითარმედ შეკრებილისაგან, ანუ განსაზღერებულისა რაოდენობად აღიყუანებიან ბუნებანი უფლისანი.[70]

ბუნებანი უფლისანი არცა ერთ გუამ არიან, არცა განცხადება, არცა ასო, არცა ადგილ, არცა ჟამ, რათა რაოდენობად აღყუანებულ იქმნენ, რამეთუ ესენი არიან შეკრებით აღსარიცხუელნი. ხოლო შეიერთებიან ბუნებანი უფლისანი შეურეველითა გუამოვნებითა და განიყოფებიან განუყოფელად სიტყჳთა და სახითა განყოფისაჲთა და რომლითა სახითა შეიერთებიან, მითა არა აღირიცხუეიან, რამეთუ არა ვიტყჳთ ორ გუამად ბუნებათა ქრისტესთა, ანუ ორთა გუამთა შინა მყოფად. ხოლო რომლითა სახითა განუყოფელად განიყოფეიან, მითეე აღირიცხუეიან, რამეთუ ორ არიან ბუნებანი იგი სიტყჳთა და სახითა განყოფისაჲთა, რამეთუ შეიერთებიან გუამოვნებით და ურთიერთას დაეტეეიან, რაჟამს შეურეველად შეიერთნენ შეცჳალებისაგან თავისუფლებით, რამეთუ არა მიითუალენ შეცჳალებასა, არამედ თითოეული მათი ჰმარხაჳს ბუნებითსა თუთჳბასა თჳსსა და შემდგომადცა შეერთებისა, რამეთუ აგებული ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებელად. ამისთჳსცა სახითა ოდენ განყოფილებისაჲთა აღირიცხუეიან და გან-

[69] იგულისხმება მდინარე განგი.

[70] ეს ქცეთაეი წარმოადგენს დედნის 52-ე თაეის განმეორებას, მაგრამ ახასიათებს მნიშვნელოვანი ეარიანტული წაკითხვები.

საზღვრებულისაგან რაოდენობად აღიყუანებიან, რამეთუ შეუძლებელ არს აღრიცხუვაჲ მათი, რომელნი არარაჲთ განიყოფებოდინ, ხოლო რომლითა განიყოფებოდინ, მითვე აღირიცხუვიან, ვითარ იგი პეტრე და პაველე სიტყჳთა რაჲ-არსებისაჲთა შემოჰკრიბნე, არცა არიან, არცა ითქუმიან ორ ბუნებად, ხოლო გუამითა განიყოფებიან და ორ გუამად აღირიცხუვიან, ვინაჲცა განყოფილებაჲ არს მიზეზ აღრიცხუვისა (111 v).

А мкитхеелта мимарт, ивитармед шерцкумулиса ану განსაზღვრებულისაგან აღიყვანებიან რაოდენობად ბუნებანი ქრისტესნი.[71]

ბუნებანი უფლისანი არცა ერთ სხეულ არიან, არცა ეპიფანია, არცა წარზიდულ, არცა ადგილ, არცა ჟამ, რათა შერწყუმულისაგან რაოდენობად აღიყუანნენ, რამეთუ ესენი არიან შერწყუმით აღსარიცხუველნი. ხოლო შეიერთებიან ბუნებანი უფლისანი გუამოვნებით შეურევნელად და განიყოფვიან სიტყჳთა და სახითა განყოფისაჲთა განუწვალებელად და რომლითა უკუე სახითა შეიერთებიან, არა აღირიცხუვიან, რამეთუ არა ვიტყჳთ, ვითარმედ ორნი გუამნი არიან ბუნებანი ქრისტესნი, ანუ ორნი გუამოვნებისაებრ. ხოლო რომლითა გუარითა განუწვალებელად განიყოფებიან, აღირიცხუვიან, რამეთუ ორნი არიან ბუნებანი სიტყჳთა და გუარითა განყოფისაჲთა, რამეთუ გუამოვნებით შეერთებულნი და ერთიერთას დატევნულნი შეურევნელად შეიერთებიან ურთიერთასისა მიმართსა გარდაცვალებასა არა მიმთუალველნი, არამედ თჳსისა თითოეულისასა ბუნებითსა განყოფილებასა დამცველნი შემდგომად შეერთებისაცა, რამეთუ აგებული ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებლად.

აწ უკუე მხოლოდ გუარითა ოდენ განყოფილებისაჲთა აღრიცხულნი განსაზღვრებულისაგან აღიყვანებიან რაოდენობად, რამეთუ შეუძლებელ არს აღრიცხუვაჲ არა-რაჲთ განყოფილთაჲ, ხოლო ვითარ იგი განიყოფვიან, ეგრეთ აღირიცხუვიანცა, ვითარცა სახედ პეტრე და პაველე. ვითარ იგი შეიერთებიან, არა აღირიცხუვიან, რამეთუ სიტყჳთა არსებისაჲთა შეერთებულნი ორ ბუნება არა არიან, არცა ითქუმიან, ხოლო გუამითა განყოფილნი ორ-გუამოვნებად ითქუმიან, ვინაჲცა განყოფილებაჲ არს მიზეზ რიცხჳსა (91 r).

[71] ეს თაეი რომელიც 81-ედ არის წარმოდგენილი არსენის თარგმანში, ისევე როგორც ეურემის რედაქციის შესაბამისი ქვეთაეი, იმეორებს დედნის 52-ე თაეის დებულებებს, მხოლოდ შეიცავს საინტერესო ვარიანტულ წაკითხვებს.

იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ეფრემ მცირისა და არსენ იყალთოელის თარგმანები

ეფრემ მცირის თარგმანი

36r I

ღირსისა მამისა იოვანე ხუცეს-მონაზონისაჲ
ბარლაამოცემაჲ უცილობელი მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისაჲ

ვითარმედ მიუწდომელ არს ღმერთი და ვითარმედ არა ჴელ-არს ძიებაჲ და გამოძიებაჲ[1] არა მოცემულისა ჩუენდა წმიდათა წინაისწარმეტყუელთა, და მოციქულთა და მახარებელთაგან

/I, V/ თაჲი ა

ღმერთი არასადა ვინ იხილა, მხოლოდ-შობილმან ძემან, რომელი იყო წიაღთა მამისა-თა, მან გამოთქუა.[2] ვინაჲცა გამოუთქუმელ არს ღმერთი და მიუწდომელ. რამეთუ არავინ უწყის მამაჲ, გარნა ძემან, არცა ძე, გარნა მამამან,[3] და სულმან წმიდამან ესრეთ იცის ღმრთისაჲ, ვითარცა სულმან კაცისამან უწყის ყოველიე კაცსა შორის მყოფი,[4] ხოლო შემდგომად პირ-ველისა მის და ნეტარისა ბუნებისა არავის სადა ეუწყა ღმერთი, თუნიერ მას, რომელსა მანვე გამოუცხადა, არა ხოლო კაცთა, არამედ არცაღა ზჳშთა სოფლისათა მათ ძალთა და თუთ მათ ჲიტყჳ ქერობინთა და სერაბინთა.

გარნა არაჲე დამიტჳენა ჩუენ ღმერთ-მან სრულიადსა უმეცრებასა შინა. რამეთუ ყოველი მეცნიერებაჲ ღმრთისა ყოფისაჲ მის მიერ ბუნებით დათესულ არს ყოველთა შორის. და თუთ ესე დაბადებული და ამის
36r II ჲსრობაჲ და მართებაჲ ქადაგებს დიდებულე-ბასა საღრმთოჲსა ბუნებისასა. და პირველად სჯულისა მიერ და წინაჲსწარმეტყუელთა, ამისსა შემდგომად მხოლოდ-შობილისა ძისა მისისა, უფლისა, ღმრთისა და მაცხოვრისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს მიერ // გამოგუცხადა ჩუენ ღმერთმან დატჳენად შესაძლებელი ჩუენგან მეცნიერებაჲ მისი. აწ უკუე ყოჳ-

---

* გარდამოცემა ეწოდების წიგნსა ამას, რამეთუ საკითხ-აეთა სახე აჳუს შესავალთანი და დაბოლოებული, არამედ მსგაჳს არს გარდაცემულსა მას მწიგნობრი-სასა, რომელსა შეიქმან ნუსხად და დასდებენ ნიეთად პირად-პირადთა წიგნთა დაწერისა, რაჲთა ვისთანაცა ვის უნდეს დაწერა, მიერ მიიღებდეს ძალსა სიტჳისასა. ეგრეთჳე წმიდასა ამას თაეად-თაეად მოკლე-მოკლედ აღუწერია ყოველისაჲე მართლმადიდებელთა სარწმუ-ნოებისათჳს, რაჲთა ამიერ აჳუნდეს მორწმუნეთა ძალი პირად-პირადისა წინააღმდგომთა სიტჳჳს გებისაჲ.

1 ჩჳეულებრივ ძველ ბერძნულ ენაში ზმნა περιεργάζομαι, რომელიც შეესატჳისება თარგმანის სიტჳჳას „გამოძიებაჲ", ნიშნავს „ამაო ძიებას" (შდრ. პლატონი: Σωκράτης περιεργάζεται ζητῶν τὰ τε ὑπὸ γῆς καὶ τὰ ἑπουράνια / სოკრატე ამაოდ იქცევის, თუ რა ხდება მიწის ქვეშ და ზეცაშიც, არსენ იყალთოე-ლის თარგმანში გეაქჳს „გამოწულილეაჲ" (S – 1463, 54r). ჩანს, ბიზანტიურ ხანაში ამ ზმნას ოდნაე შე-უცვლია მნიშვნელობა.

2 იოანე, I, 18.

3 მათე, 11, 27.

4 I კორინთელთა, 2, 11.

არსენ იყალთოელის თარგმანი

ღირსისა მამისა ჩუენისა იოვან მონაზონისაჲ და ხუცისა დამასკელისაჲ
ბარლაამოცემაჲ უცილობელი მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისაჲ

ვითარმედ მიუწდომელ არს ღმერთი და ვითარმედ არა ჴელ-არს ძიებაჲ და გამოწულილვაჲ[1] არა მოცემულთა ჩუენდა წმიდათა წინაისწარმეტყუელთა, მოციქულთა და მახარებელთა მიერ

/I, V/ თაჲი ა

ღმერთი არავინ იხილა ოდესცა. მხოლოდ-შობილმან ძემან, რომელი იყო წიაღთა მამი-სათა, მან გამოთქუა.[2] გამოუთქუმელ არს უკუე[II] ღმერთი და მიუწდომელ, რამეთუ არავინ უწყის მამაჲ, გარნა ძემან, არცა ძე, გარნა მამამან.[3][III] და სულმან წმიდამან ესრეთ უწყინს ღმრთი-სანი, ვითარცა სულმან კაცისამან უწყინს ნანდეილნი[4] [IV] მის შორისნი.[5] ხოლო შემდგო-მად პირველისა მის და ნეტარისა ბუნებისა არაჲის ეცნობა ღმერთი არაოდეს, თუნიერ რომელსა თუთ გამოუცხადა მან, არა ხოლო კაცთა, არამედ არცაღა ზეშთა სოფლისათა მათ ძალთა[V] და თუთ მათ ჲიტყჳ ქერობინთა და სერაბინთა.

გარნა არაჲე დამიტჳენა ჩუენ ღმერთმან სრულიადსა უმეცრებასა შინა, რამეთუ მეც-ნიერებაჲ ყოფისა ღმრთისაჲ ბუნებით დათე-სულ არს ყოველთა შორის და თუთ იგი დაბადებული და მისი ჰყრობაჲ და მართებაჲ ქადაგებს სიდიდესა საღმრთოჲსა ბუნებისასა. და პირველად სჯულისა მიერ და წინაჲს-წარმეტყუელთა და მერმე მხოლოდ-შობი-ლისა[VI] ძისა მისისა, უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა მიმწდომელობისაებრ ჩუენისა
792 // გამომიცხადა ჩუენ მეცნიერებაჲ თჳსი, რომ-ლისათჳსცა ყოველთაჲე მოცემულთა ჩუენდა შჯულისა მიერ, წინაჲსწარმეტყუელთა და

---

1 იხ. ეურემის თარგმანის სქოლიო 1.

2 იოანე, I, 18.

3 მათე, 11, 27 „არცა ძე, გარნა მამამან" სტრიქონზე ჩაწერილია ზემოდან. დედანში ეს სიტყვები დასტურ-დება.

4 „ნანდეილნი" სტრიქონში ჩამატებულია, დედნის მი-ხედვით ეს სიტყვა საჭიროა.

5 I კორინთელთა, 2, 11.

II გამოწულილება C. III <6. IV არცა თუ გარნა მამამან CD. V ნანდეულნი <B VI რომელთა C. VI +მიერ DM.

ელსავე მოცემულსა ჩუენდა შჯულისა მიერ, წინაჲსწარმეტყუელთა და მოციქულთა და მახარებელთა მიეითუალაჲთ და უწყით და ვჰმსახურებთ და არღარას უმეტესსა მათსა ეუძიებთ, რამეთუ სახიერ არს ღმერთი და ყოველისაჲვე კეთილისა მომნიჭებელ, არა მიმდებელ შურისა ანუ ენებისა რაჲსაჲვე, რამეთუ შორს არს შური საღმრთოჲსა მისგან ბუნებისა, ნამდჳლვე უენებელისა და მხოლოდ სახიერისა. რომელი-იგი, ეითარცა ყოველისაჲვე მეცნიერი, წინაასწჳარ განაგებს უმჯობესსა თითოეულისასა, ამისთჳსცა რომელი შემეტყუებოდა ჩუენ, ცნობად გამოგუცხადა, ხოლო რომელსა ვერ შემძლებელ ეიყჳნით დატეუნად, დაიდუმა. ამას ზედა უკუე ჩუენ განვმტკიცნეთ და ამათ შინა ვეგნეთ, ნუ გარდაეჰკდებით საზღჳართა საუკუნოთა, ნუცა ზეშთა აღეჰკდებით წესთა ღმრთიე მოცემულთა.

მოციქულთა და მახარებელთა შეეიწყნარებთ და უწყინით და პატიჳ-ეს[ცემთ არა რაჲს მიერ კერძო მეძიებელნი რამეთუ სახიერ არს ღმერ- 54r II
თი და ყოველისა კეთილისა მიმნიჭებელ, არა მიმთუალელელ შურისა, ანუ ენებისა რაჲსმე, რამეთუ შორს არს საღმრთოჲსა ბუნებისაგან შური უენებელისა და მხოლოჲსა სახიერისა. ამისთჳს, ეითარცა ყოველისა მეცნიერმან და უმჯობესსა თითოეულისა წინა-განმგებელმან, რომლისაჲ შეგუეტყუებოდა ჩუენ ცნობაჲ, გამოგუცხადა და რომლისა ვერ შემძლებელ ვიყჳენით დატეუნად, დაიდუმა. ესენი ქმა ეიყუნეთ ჩუენ და ამათ შინა ვეგნეთ. ნუ შევცულით საზღვართა საუკუნეთა, ნუცა ზესთა აღეჰკდებით საღმრთოთა მოცემათა.

iv I

/I, 2/ თქუმულთათჳს და გამოუთქუმელთა, საცნაურისათჳს და უცნაურისა

თავი ბ

ჯერ-არს უკუე მნებებელთათჳს თქუმად რასმე ანუ სმენად ღმრთისათჳს, რაჲთა განცხადებულად უწყოდინ, ეითარმედ არცა ყოველი გამოუთქუმელ არს, არცა ყოველი გამოთქუმულ საქმეთა შინა ღმრთის-მეტყუელებისა და განგებულებისათა, არცა ყოველი უცნაურ არს, არცა ყოველი საცნაურ. ხოლო სხუაჲ არს ცნობილი და სხუაჲ არს გამოთქუმული,[1] ეითარ-იგი სხუაჲ არს თქუმაჲ და სხუაჲ არს ცნობაჲ. მრავალი უკუე გულისჴმის იყოფების ღმრთისათჳს და იცნობების წულილადითა ცნობითა, რომლისაჲ-იგი სრულებით გამოთქუმაჲ ვერ შესაძლებელ არს, არამედ ჩუენდა მომართ გარდამოყჳანებით[2] ეიიძულებით სიტყუად ჩუენსა უზეშთაესთა მათთჳს, ეითარ-იგი ღმრთისათჳს ეიტყჳთ ძილსა, რისხვასა და უდებებასა, ჴელთა და ფერჴთა და სხუათა ესევითართა.

და ესე გურწამს და აღეიარებთ, ეითარმედ არს ღმერთი დაუსაბამოჲ, დაუსრულებელი, საუკუნოჲ, უჟამოჲ, აუგებელი, უქცეველი, უცვალებელი, მარტიე, შეუზავებელი, უჴორცოჲ, უხილავი, შეუხებელი, გარეშეუწერელი, 36v II
დაუტეველი, მოუგონებელი, სახიერი, მართალი, ყოველადძლიერი, ყოველთა დაბადებულთა დამბადებელი, ყოველისა მპყრობელი, ყოველისა მხედველი, ყოველთა განმგებელი, ჴელმწიფე და მსაჯული. და ეითარმედ ერთ არს ღმერთი, ესე იგი არს, ერთ-არსება და ეითარმედ სამგუამოენებით იცნობების და არს: მამასა ეიტყუ და ძესა და სულსა წმიდასა. და ეითარმედ მამაჲ და ძე და სული წმიდაჲ ყოველითურთ ერთ

/I, 2/ თქუმულთათჳს და გამოუთქუმელთა, უცნაურთა და საცნაურთა

თავი ბ

უჴმს უკუე ღმრთისათჳს თქუმისა ანუ სმენისა მნებებელსა განცხადებული ცნობაჲ, ეითარმედ არცა ყოველნი გამოუთქუმელ, არცა ყოველნი სათქუმელ არიან ღმრთისმეტყუელებისანიცა და განგებულებისანი, არცა ყოველნი უცნაურ, არცა ყოველნი საცნაურ. ხოლო სხუაჲ არს ცნობილი და სხუაჲ გამოუთქუმელი, ეითარ იგი სხუაჲ არს თქუმაჲ და სხუაჲ არს ცნობაჲ, ვინაჲცა მრავალ არიან ღმრთისათჳს ქნინ ოდენ გულისჴმისაყოფელნი და არცა თუ მცირედ გამოთქუმად შესაძლებელნი; არამედ ჩუენ შორისთა ყიიძულებით თქუმად ჩუენსა უზეშთაესთა ზედა, ეითარ-იგი ღმრთისათჳს ძილსა და რისხვასა და უდებებასა, ჴელთა და ფერჴთა და ეგევითართა.

აწ უკუე არს ღმერთი დაუსაბამოჲ, დაუსრულებელი, საუკუნე და სამარადისოჲ, აუგებელი, უქცეველი, უცვალებელი,[1] მარტიე, შეუზავებელი, უჴორცოჲ, უხილავი, შეუხებელი, გარეშეუწერელი, მიუწთომელი, გარეშეუცავი,[II] განუსაზღერელი,[III] გარეშეუსახელი, სახიერი, მართალი, ყოველად ძლიერი, ყოველთა აგებულთა დამბადებელი, ყოველისა მპყრობელი, ყოველისა ზედა-მხედველი, ყოველთა წინა-გამგებელი, ჴელმწიფე და მსაჯული. და უწყით და აღეიარებთ, ეითარმედ ერთ არს ღმერთი, ესე იგი არს, ერთი არსებაჲ და ეითარმედ სამთა გუამთა შინა იცნობების და არს-მამისა, ეიტყუ, 54v I
და ძისა და სულისა წმიდისათა. და ეითარმედ მამაჲ და ძე და სული წმიდაჲ ყოველითაჲე ერთ არიან, თჳნიერ უშობელობისა და შობი-

[1] ნუსხაში შეცდომით სწერია „გამოუთქუმელი". კონტექსტითაც აშკარაა შეცდომა და დედანშიც გეხედება τὸ ῥητόν (PG, 792).

[2] თარგმანში განვრცობილია დედნისეული καθ' ὑμᾶς: „ჩუენდა მომართ გარდამოყჳანებით".

[1] <B. II გარეშეუსახაე C. გარეშეუსახაე M. III განუსაზღერებელი BDM.

არიან, თჳნიერ უშობელობისა და შობილობისა და გამომაჳალობისა, და ეითარმედ მხოლოდ-შობილი ძე და სიტყუაჲ ღმრთისაჲ და ღმერთი მოწყალებითა წყალობისა თჳსისაჲთა ჩუენისა ცხორებისათჳს სათნო-ყოფითა მამისაჲთა და თანამოქმედებითა სულისა // წმიდისაჲთა უთესლოდ და უხრწნელად მუცლად-ღებულ იქმნა და იშჳა წმიდისაგან ქალწულისა და ღმრთისმშობელისა მარიამისსა, სულისა მიერ წმიდისა და სრულ კაც იქმნა მისგან, და ეითარმედ იგივე და ერთი ღმერთი არს სრული და კაცი სრული ორთა ბუნებათაგან-ღმრთეებისა და კაცებისათა და ორითა ბუნებითა – საცნაურითა, მნებებელითა და მოქმედთა და თჳთმფლობელითა. და რაჲთა მარტიჲად ეთქუა, ეითარმედ სრულებით აქუს მას ორთაჳე მათ საზღჳარი და სიტყუაჲ შემსგავსებული – ღმრთეებისასა ვიტყჳ და კაცებისასა, და
37r I ერთი გუამი შეზაჳებული, რამეთუ მოემშიაცა და მოეწყურა და დაშურა და ჯუარს-ეცუა და სიკუდილისა და დაფლჳისა გამოცდილებაჲ მიითუალა და აღდგა მესამესა დღესა და ზეცად ამაღლდა, ეინაჲ-იგი გარდამოჴდა და ჩუენდა მოიწია, და კუალად უკუანაჲსკნელ მომაჳალ არს, რამეთუ ამას შინა წამებს საღრმოჲო წერილი და ყოველთა წმიდათა კრებულნი.

ხოლო თუ რაჲ არს არსებაჲ ღმრთისაჲ, ანუ ეითარ არს ყოველთა შინა და თუ ეითარ არს შობაჲ და გამოსლვაჲ ღმრთისაჲ ღმრთისაგან,[1] ანუ თუ ეითარ თაჲი თჳსი დაიცარიელა მხოლოდ შობილმან ძემან და ღმერთმან და კაც იქმნა ქალწულებრიჲთა სისხლთაგან და ზეშთა-ბუნებითისა საზღერისა დაებადა, ანუ თუ ეითარ დაულტოლჳელითა ფერჴითა ვიდოდა წყალთა ზედა, ამის ყოელისა ცნობად და თქუმად უღონო ვართ,[2] რამეთუ შეუძლებელ არს უერცელეს განფენაჲ სიტყუსაჲ უუროჲს საღმრთოთა მაო სიტყუათა, ძულისა და ახლისა შჯულისა და აღთქმისა მიერ ჩუენდა ქადაგებულთა და თხრობილთა, არცა-რას უმეტესსა თქუმად, გინა მოგონებად ღმრთისათჳს.

ლობისა და გამომაჳალობისა. და ეითარმედ მხოლოდ-შობილი ძე და სიტყუაჲ ღმრთისაჲ ჴე[შ]მარიტისა და ღმერთი[1] წყალობითა მოწყალებისა თჳსისაჲთა ცხორებისათჳს ჩუენისა სათნო-ყოფითა მამისაჲთა და თანა-მოქმე-
793 დებითა სულისა // წმიდისაჲთა უთესლოდ მუცლადღებული, უხრწნელად იშჳა წმიდისაგან ქალწულისა და ღმრთისმშობელისა მარიამისსა, სულისა მიერ წმიდისა და სრულ კაც-იქმნა მისგან. და ეითარმედ იგივე ღმერთი სრული არს ერთბამად და კაცი სრული არს ერთბამად და კაცი სრული ორთაგან ბუნებათა – ღმრთეებისა და კაცებისათა და ორთა შინა ბუნებათა გონიერთა ნებებათა და მოქმედებათა[ა] და თჳთმფლობელთა და, მარტიჲად ითქუმოდენ, სრულებისა მქონებელთა თუთოეულისა და შესატყჳსთაებრ საზღჳართა და სიტყუათა ღმრთეებისა ვიტყჳ და კაცებისათა, ხოლო ერთი შეზავებული გუამი. და ეითარმედ მოემშია და მოეწყურა, დაშურა და ჯუარს ეცუა და სიკუდილისა და დაფლჳისა გამოცდილებაჲ მიითუალა და აღდგა სამისა დღისაჲ და ზეცად აღიჴადა. ეინაჲ-იგი გარდამოეიდა ჩუენდა და კუალად მოსლვად არს უკუანაჲსკნელ, წამებს საღმრთოჲ წერილი და ყოველი მწყობრი წმიდათაჲ.

ხოლო თუ რაჲ არს არსებაჲ ღმრთისაჲ, ანუ თუ ეითარ არს ყოველთა შინა, ანუ ეითარ იშჳების ღმრთისაგან ღმერთი, ანუ ეითარ გამოვალს,[1] ანუ ეითარ დამაცალიერებელი თაჲისა თჳსისაჲ, მხოლოდ-შობილი ძე და ღმერთი კაც-იქმნა ქალწულებრიჲთა სისხლთაგან სხუებრ, თჳნიერ ბუნებითისა წესისა დაბადებული, ანუ ეითარ დაულტოლჳელითა ფერჴითა ვიდოდა წყალთა ზედა, უმეცარ ვართ[ბ] თქუმად, ვერ ძალ-გუც,[2] ეინაჲთგან არა შესაძლებელ არს თუნიერ ღმრთიე-მიცემით საღმრთოთა სიტყუათა მიერ. ძულისა და ახლისა აღთქუმისათა უწყებულთა ჩუენდა, ესე 54r II
იგი არს, გამოცხადებულთა თქუმად რასმე, ა/ნუ/ რაჲთურთჳით მოგონებად ღმრთისა.

[1] "და თუ ეითარ არს შობაჲ და გამოსლუაჲ ღმრთისაჲ ღმრთისაგან" – დედანში არ არის.
[2] დიონისე არეოპაგელი, საღმრთოთა სახელთათჳის, I.

[1] "ანუ ეითარ იშუების ღმრთისაგან ღმერთი, ანუ ეითარ გამოვალს" დედანში არ ჴეხ:ლება. ეფრემის თარგმანში ეს ფრაზა დასტურდება 37r I.
[2] დიონისე არეოპაგელი, საღმრთოთა სახელთათჳის, I.

[ა] და ღმერთი <BCD. [ბ] ნებებათა და მოქმედებათა <BD. მოქმედებათა C. [ბ] +და BCDM

თავი ბ

37r II რამეთუ არს ღმერთი, ესე არა საეჭუელ არს მათდა, რომელნი შეიწყნარებენ წმიდათა წერილთა-ძუელისა ვიტყჳ და ახლისა აღთქუმისათა, და არცაღა გარეშეთა მათ წარმართთა, გარნა უმრავლესთა, და რამეთუ, ვითარ იგი პირველ ვთქუთ, მეცნიერებაჲ ღმრთისა ყოფისაჲ ბუნებით დათესულ არს ჩუენ შორის.

ხოლო ვინაითგან ესოდენ განძლიერდა სიბოროტე ეშმაკისაჲ ბუნებასა ზედა კაცთასა, ვითარმედ ვიეთნიმე უპირუტყუებრსა და ყოველთა ბოროტთა უბოროტესსა წარწყმედისა მთხრებელსა შთაჯადნა თქუმად, ვითარმედ არა არს ღმერთი, რომელთა უგუნურებისა წარმოსაჩინებელად იტყჳს წინაჲსწარმეტყუელი დაჳთ: „თქუა უგუნურმან გულსა შინა თუსსა: – არა არს ღმერთი.“ [1] გარნა უფლისა მოწაფეთა და მოციქულთა, ყოველად წმიდისა სულისა მიერ განბრძნობილთა და მადლითაჲვე და ძალითა მისითა მოქმედთა, ღმრთისა მიერთა მათ ნიშთა და სასწაულთასა ბადითა საკჳრველებათაჲთა მიემადლა სიღრმით უმეცრებისაჲთ მონადირებაჲ და ნათლად ღმრთის მეცნიერებისა აღმოყჳანებაჲ მათი.

და ეგრეთვე მსგავსად მადლისაცა // და პატივისა მათისა მონაცვალეთა მწყემსთა და მოძღუართა განმანათებელი იგი სუ-
37v I ლისა მადლი /v/ შეიწყნარეს და ძალითა საკჳრველებათაჲთა და სიტყჳთა მადლისაჲთა განანათლებდეს დაბნელებულთა და მოაქცევდეს შეცთომილთა. ხოლო ჩუენ, რომელთა არცა საკჳრველებათა, არცა მოძღურებისაჲ მოგუღებიეს მადლი, რამეთუ უღირს ვყჳენით თაჳნი ჩუენნი ენებულად სიყუარულითა გემოთაჲთა, მოვედით და მოცემულისა მისგანეე მოძღუართა მიერ სოფლისათა[2] და მოწაფეთა მადლისათა მცირედი რაჲმე ამის პირისათჳს ვთქუათ შემწედ მოწოდებითა მამისა, ძისა და სულისა წმიდისაჲთა.[3]

ყოველნივე არსთაგანნი ანუ აგებულნი არიან, ანუ აუგებელნი. აწ უკუე აგებულთა მათ უეჭუელად თუს-ეყჳის ქცეულებაჲცა, რამეთუ რომელთა ყოფად ქცეულებისაგან იწყეს, ამათ უეჭუელად თანა ეჳეყას ქცეულებაჲცა ანუ განსწჴადობითა, ანუ ნებისა შეცჳალებითა. ხოლო აუგებელნი შემდგომობისაებრ სიტყჳსა უეჭუელად უქცეველცა არიან. რამეთუ რომელთა ყოფაჲ წინააღმდგომ მათი და ესრეთ ეითამე ყოფისა სიტყუაჲცა წინააღმდგომ არს, ესე იგი არს, განთჳსებულ არს.

37v II ვინმცა უკუე არა გუეწამა, ვითარმედ ყოველნიეე არსნი, რაოდენნი გრძნობასა ჩუენსა შინა არიან, ეიდრე ანგელოზთამდეცა, იქცევიან და იცჳალებიან, მრავალსახედ იძრვიან და

თავი ბ

აწ /უ/კუე ვითარმედ არს ღმერთი, შემწყნარებელთათჳს ეიდრემე[1] წერილისათა, ძუელსა ეიტყჳ და ახალსა აღთქუმასა, არა საეჭუელ არს, არამედ არცა ელლენთაგანთა უმრავლესთა. და რამეთუ, ეითარცა ეთქუთ, მეცნიერებაჲ ღმრთისა ყოფისაჲ ბუნებით დათესულ არს ჩუენ შორის.

ხოლო ვინაითგან ესოდენ განძლიერდა სიბოროტე უკეთურისაჲ ბუნებასა ზედა კაცთასა, ვითარმედ[II] ვიეთნიმე უპირუტყუესსა და ყოველთა უბოროტესსა წარწყმედისა მთხრებელსა შთაჯადნა თქუმითა არა ყოფისა ღმრთისასა, რომელთა უგუნურებისა წარმოსაჩინებელად ღმრთიე-ჰმოვანი დაჳთ იტყოდა: „თქუა უგუნურმან გულსა შინა მისსა: – არა არს ღმერთი“.[I] ხოლო უფლისა მოწაფეთა და მოციქულთა, ყოველად წმიდითა სულითა განბრძნობილთა და ძალითა მისითა და მადლითა მოქმედთა საღმრთოთა სასწაულთასა ბადითა საკჳრველებათაჲთა,[III] ნათლად ღმრთის მეცნიერებისად სიღრმისაგან უმეცრებისა მოინადირნეს და აღმოიყჳანნეს კაცნი.

796 ეგრეთევე მადლისაცა // და პატივისა მონაცვალეთა მწყემსთა და მოძღუართა შეწყნარებითა განმანათლებელსა მადლსა სულისასა ძალითა საკჳრველებათაჲთა და სიტყჳთა მადლისაჲთა დაბნელებულნი განანათლნეს და შეცთომილნი მოაქცინეს. ხოლო ჩუენ, რომელთა არცა საკჳრველებათაჲ, არცა მოძღურებისაჲ მოგუღებიეს მადლი, რამეთუ უღირს ეყჳენით თავნი თუსნი ენებულად სიყუარულითა გემოთაჲთა, მოვედ მოცემულთაგან ჩუენდა მოწაჳეთაგან მადლისათა წარმოვთქუნეთ ამისთჳს, შემწედ მომწოდებელთა მამისა და ძისა და სულისა წმიდისათა.[2]

ყოველნი მჳოფნი ანუ აგებულნი არიან, ანუ აუგებელნი, და უკუეთუ – აგებულნი 55r I ეიდრემე, უეჭუელად – ქცეჳადნიცა, რამეთუ ქცეულებ/ისა/გან იწყეს ყოფად, ამათ უეჭუე/ლად/ თანა-აც ქცეჳადობაჲ, ანუ გან/ხ/რწჱითა,[IV] ანუ წინა-აღრჩეჳისა /მ/იერ შეცჳალებითა. ხოლო უკუეთუ – აუგებელნი ჭეშმარიტისა სიტყჳსაებრ – უეჭუელად უქცეველნიცა, რამეთუ რომელთა ყოფაჲ წინააღმდგომ მათი, ეითარ ყოფისა სიტყუაჲცა წინააღმდგომ არს, ესე იგი არს, თჳთებისაჲ.

ვინ უკუე არა უწყის ყოველთავე მჳოფთაჲ, რაოდენნი არიან გრძნობასა ჩუენსა ქუეშე, არამედ ანგელოზთაჲცა ქცეჳადობაჲ და ცჳა-

[1] ფსალმუნნი, 13, 1.
[2] "მოძღუართა მიერ სოფლისათა" – დეფანში არ არის.
[3] გრიგოლ ნაზიანზელი, სიტყჳები, 34.

[1] ფსალმუნნი, 13, 1.
[2] გრიგოლ ნაზიანზელი, სიტყჳები, 34.

[I] ეიდრე BC. [II] ეიდრემდის BM. [III] <B. საკჳრველებისაჲთა M. [IV] განხრწნადთა M.

შეცვალებიან. რამეთუ საცნაურთა. ანგელოზ-
ოა ეიტყუ და სულთა და ეშმაკთა, თუთმფლობ-
ელობით აქუს აღრჩეაი კეთილად წარმატები-
სათჳს, ანუ ქეოილისაგან განჭუებისათჳს, რომ-
ლითა წარემატებიან და მოაკლდებიან. ხოლო
სხუათა შობითა და ხრწნილებითა, აღმატებითა
და მოკლებითა, რომელობად შეცვალებითა და
ადგილითიადგიად ძრეითა აქუს ქცეადობაი
იგი. ეინიაცა ქცეადნი უეჭუელად აგებულნი
არიან და აგებულნი აგებულ ეისგანმე და
დაბადებულ არიან. ხოლო დამბადებელი
მათი აუგებელი ეიდრემე ჯერ-არს, რამეთუ,
უკუეთუ იგიცა აგებულეე არს, უეჭუელად
სხჳსა ეისგანმე აგებულ არს; ეიდრემდის
მიეემთხუნეთ ამგებელსა აუგებელსა. ხოლო
აუგებელი რაი იყოს დამბადებელი, უეჭუელად
უქცეველცა არს, რომელი-ესე ეინმცა იპოეა
სხუაი, თუნიერ ღმრთისა? რამეთუ თუთ ესე
დაბადებულთა შეკრებაი, დაცეაი და მართე-
ბაი მასწავებს ჩუენ, ეითარმედ არს ღმერთი,
რომელმან ესე ყოველი დაჰბადა და უპყრიან
და სცაეს და მარადის წინაჲთეე განაგებს.
38r I რამეთუ ეითარმცა წინააღმდგომნი ესე ბუნე-
ბანი, ცეცხლსა ეიტყუ და წყალსა, პაერსა და
ქუეყანასა, ერთისა სოფლისა აღსრულებად
ურთიერთას შემოკრებეს და დაუჴსნელად ჰგიან,
არათუმცა ყოელისა შემძლებელსა მას ძალსა
შემოეკრიბნეს იგინი და მარადის სცაედა მათ
// დაუჴსნელად?[1]

ეინ განაწჳსნა ზეცისა და ქუეყანისანი,
რაოდენნი არიან პაერსა შინა და რაოდენნი
წყალთა შინა, ხოლო უფროსღა პირველ
ამათსა ცაჲ, და ქუეყანაჲ, და პაერი, და ბუნე-
ბაჲ ცეცხლისა და წყლისაჲ? ეინ შეზაეა
ესენი და განყენა, ეინ არს მძრეელი ამათ
და დამყეანებელ ძრეითა დაუყენებელითა
და დაუყრობელითა, ანუ არა ჴელოეანმან-ა
ამათმან და სიტყუს დამდებელმან ყოელის-
მან, რომლისა მიერ ყოველი იპყრობების და
განეგებეის? ხოლო ეინ არს ჴელოეანი ამათი,
ანუ არა იგი-ა, რომელმან შექმნა ესენი და
არა-რაისგან არსად მოიყეანნა? რამეთუ არა
თუთმყოფობასა მიესცეთ ესეეითარი ძალი? და
დაღათუ თუთმყოფ არიან, ეინ არს განმაწუ-
სებელ მათდა? და განებაეს თუ ესეცა, მიესცეთ,
გარნა ვისიღა იყო პყრობაი, დაცეაი?

38r II არამედ რაითა პირეელსაეე სიტყუასა აღ-
ეიყეანოთ და სიტყუასა დაუმორჩილოთ აღ-
საარებაი სიტყუთ პყრობისა და განგებისა
ყოველთაესაე, რაითა არა თაეით თუსით მყოფ
ეჰგონებდეთ, არამედ სხუსა მიერ დაბადებ-
ულებაი უწყოდით დაბადებულთაე, ხოლო
დამბადებელი იგი ეინ არს სხუაი, თუნიერ
ღმრთისა?[2]

[1] ათანასე ალექსანდრიელი, წარმართთა წინააღმდეგ, PG, t. 25, col. 69-77.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ. 28, PG, t. 36, col. 45-47; ათან. ალექს., განჭორციელებისათჳს სიტყუსა, PG, t. 25, col. 97-100.

ლებადობაი და მრავალ-სახედ მოძრაეობაი
და შეცვალებადობაი, გონიერთა უკუე ანგე-
ლოზთა ეიტყუ და სულთა და ეშმაკთა წინა-
აღმრჩეელობით, წარმატებითა კეთილსა შინა
და სიეილტოლითა ბოროტისაგან წარმართე-
ბული და შემტკიცებული, ხოლო სხუათაჲ
ქმნითა და ხრწნილებითა, აღორძინებითა და
მოკლებითა და ეითარებითა და აგებულითი-
ადგილად მოძრაეობითა ქმნილი შეცვალებაი.
ქცეადნი სადმე არიან მყოფნი უეჭუელად
და აგებულნიცა, და აგებულნი დაბადებულ[I]
ვისგანმე არიან[II] უეჭუელად. ხოლო ჯერ-არს
დამბადებელისა აუგებელ-ყოფაი, რამეთუ უკუ-
ეთუ აგებულ არს იგიცა, უეჭუელად აგებულ
არს ვისგანმე, ეიდრემდის მიეემთხუნეთ ვისმე
აუგებელსა. და აუგებელ რაი იყოს დამბადე-
ბელი, უეჭუელად უქცეველცა არს. ხოლო
ესე სხუაიმცა რაი[III] იყო, გარნა ღმერთი! და
თუთ იგი დაბადებულისა პყრობაი, დაცეაი და
მართებაი გუასწაეებს ჩუენ, ეითარმედ არს
ღმერთი ყოველისაე ამის შემამტკიცებელი
და შემომკრებელი და მცეელი და მარადის
წინა-განმგებელი. რამეთუ ეითარმცა წინა-
აღმდგომნი ბუნებანი, ცეცხლისასა ეიტყუ და
წყლისასა,[IV] პაერისა და[V] მიწისასა, სრულებად
ერთისა სოფლისა შემოკრებუ ურთიერთას 55r II
და დაუჴსნელად ეგნეს.[1] არათუმცა ყოელაე
ძლიერი რაიმე ძალი შეანაწეერებდა მათ და
797 მარადის სცაედა // დაუჴსნელად?

რამეთუ ეინ არს წესიერებაი ზეციერთა
და ქუეყნიერთაჲ, რაოდენნი პაერისანი არიან
და რაოდენნი წყლისანი? ხოლო უფროსღა
უწინარეს ამათსა ქუეყანაჲ[VI] და ჰაერი და
ბუნებაჲ ცეცხლისა და წყლისაჲ, ეინ შეზაეა
ესენი და განყენა, ეინ არს მძრეელი ამათი
და მყეანებელი მოქცეეითა დაუცხრომელითა
და დაუყრობელითა? არა სადმე ჴელოანი-ა
ამათი და სიტყუს დამდებელი ყოელსა შინა,
რომელითა ყოველი განეგებეის და იტკრთუს?
ხოლო ეინ არს ჴელოანი ამათი, ანუ არა
შემოქმედი-ა და ყოფად მომყეანებელი ამათი?
რამეთუ არა თაეით თუსითობასა მიესცეთ
ესეეითარი ძალი? ხოლო იყაენ თაეით თუსით
ქმნულებაი, ვისიღა იყოს განმაწჳსებელობაჲ?
და, უკუეთუ განებაეს, ესეცა მიესცეთ, ვისიღა
იყოს ფარეაი, დაცეაი, რომელთა სიტყუები-
საებრ[VII] შემტკიცდეს[VIII] პირეელითგანეე, ცხად
არს, ეითარმედ სხუსა, თუნიერ თაეით თუსი-
თობისა, ხოლო ესე სხუაიმცა ეინ იყო, გარნა
ღმერთი![2]

[1] ათანასე ალექსანდრიელი, წარმართთა წინააღმდეგ, PG, t. 25, col. 69-77

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ. 28, PG, t. 36, col. 45-47; ათან. ალექს., განჭორციელებისათჳს სიტყუსა, PG, t. 25, col. 97-100.

[I] დაბადებულნი M. [II] <M. [III] სხუაიმცა რაი — სხუაი რაიმცა M. [IV] წყლისაჲ BM. [V] <BM. [VI] +და ცაჲ M. [VII] სიუაბრ M. [VIII] შემტკიცნეს BM.

Л, 4/ თუ რაჲ არს ღმერთი, ვითარმედ მიუწვდომელ არს

თავი ღ

აწ უკუე ესე საცნაურ არს, ვითარმედ არს ღმერთი, ხოლო თუ რაჲ არს არსებით და ბუნებით, ესე მიუწვდომლ არს და ყოვლად უცნაურ. და ვითარმედ უჴორცო არს [ცხად არს],[1] რამეთუ ვითარ ჴორც იყოს მიუწდომელი და შეუსაზღვრებელი, გამოუსახველი და შეუხებელი და უხილავი, მარტივი და შეუზავებელი? რამეთუ ვითარ წმიდა არს, უკუეთუ გარეშეწერილ არს და ენებულ და ვითარ უენებელ არს, რომელი-იგი ნივთთა ქუეშე მდებარე არს და მათდა მიმართეე კუალად განილეჱის? რამეთუ შეზავებულებაჲ დასაბამი არს ბრძოლისაჲ, ხოლო ბრძოლაჲ – განყოფისა და განყოფაჲ – დაჴსნისა, ხოლო დაჴსნაჲ ყოელად უცხო არს ღმრთისაგან.[2]

რომელი-ესე ესრეთ თუ იყოს, ვითარღა მტკიცე იყოს ყოველთა ზედა გარდაფენაჲ, და ყოელისავე აღესებაჲ ღმრთისაჲ, სიტყჳსაებრ წერილისა, ვითარმედ „არა ცასა და ქუეყანასა მე (v) აღვავსებაჲ“ – იტყჳს უფალი“.[3] 38v I
რამეთუ შეუძლებელ არს ჴორციელი და ნივთიერი გუამი განყოფად გუამთა შორის, თჳნიერ რაჲთა განიკუეთებოდეს და გაჰკუეთდეს და შეეთხზოდის და წინა-დაიდებჳოდის, ვითარცა რომელი-იგი შეეზაეის ნოტიას და თანა-განერიის.[4]

ხოლო უკუეთუ ვიეთნიმე იტყჳან უნიეთოსა გუამსა, ვითარ-იგი ითქუმის გარეშეთა მათგან ბრძენთა წარმართთაჲსა მეხუთე გუამი, რომელი-ესე შეუძლებელ არს, რაჲთამცა იგიცა მოძრაე იყო მსგაჳსად ცისა, რამეთუ მასცა მეხუთედ გუამად იტყჳან, არამედ ეინ არს მძრეელი მისი, რამეთუ ყოველი მოძრაეი სხჳსა მიერ იძრეის და მერმე სხჳსა მას მძრეელსა ეინღა ძრვიდეს? რომელი-ესე დაულეველ არს, ვიდრემდის მივემთხჳოდით ყოველად უძრაესა რასმე. რამეთუ პირველი იგი მძრეელი უძრაეი ჯერ-არს, ვითარ-იგი შეეტყუების ღმერთსა.

ხოლო მოძრაე თუ იყოს, ვითარ არა ადგილსა შინა წერილ იყოს? ვინაჲცა ცხად არს //, ვითარმედ შეუძრეელ არს ბუნებაჲ საღმრთოჲ, რომელი-იგი უძრაობით[5] ძრაეს ყოველსა.

აწ უკუე უჴორცოდ გულისჴმა იყოფებოდენ ღმერთი. არამედ არცა ესე არს წარმომაჩინებელი არსებისა მისისაჲ, ვითარ-იგი არცა

[1] "ცხად არს" ჩვენი კონიექტურაა. კონტექსტი მოითხოვს ამ სიტყვებს და დედანშიც არის: ὅτι μὲν γὰρ ἀσώματον, δῆλον.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 28, PG, t. 36, col. 33.
[3] იერემია, 23, 24.
[4] გრიგ. ნაზ., იქვე, გვ. 36.
[5] დედანში წერია „უძრაობით ძრაეს ყოველთა“ (δι' ἀκινησίας πάντα κινοῦν), ხოლო ეფრემის თარგმანის ნუსხაში იკითხება „მოძრაობით". შეცდომა კონტექსტიდანაც ჩანს.

Л, 4/ რაჲ არსობისათჳს ღმრთისა, ვითარმედ მიუწთომელ არს

თავი ღ

რამეთუ ვითარმედ არს უკუე ღმერთი, ესე ცხად არს, ხოლო თუ რაჲ არს არსებით და ბუნებით, მიუწთომელ არს ყოელითურთ და უცნაურ. და რამეთუ უსხეულო არს, ცხად არს, რამეთუ ვითარ სხეულეან იყოს განუზომელი და განუსაზღვრებელი და უსახოჲ და შეუხებელი და უხილავი და მარტიჲი და შეუზავებელი, ანუ ვითარ ქცევადი და გარეშეწერილი და ენებული იყოს? და კუალად ვითარ იყოს ნივთთაგან შემოკრებული და კუალად მათდაჳ მიმართ დაჴსნადი? რამეთუ შეზავებაჲ დასაბამი არს ბრძოლისაჲ, ხოლო ბრძოლაჲ განწჳალებისაჲ და განწჳალებაჲ დაჴსნისაჲ, ხოლო დაჴსნაჲ ყოელითურთ უცხო არს ღმრთისაჲ.[1]

ანუ ვითარ დაცეულ იქმნეს ყოველთა შორის მკუდრობაჲ და ყოველთა აღმაჳსებელობაჲ ღმრთისაგან, ვითარცა იტყჳს წერილი: „არა ცასა და ქუეყანასა მე აღვაჳსებაჲ“?[1] – იტყჳს ღმერთი“.[2] || რამეთუ შეუძლებელ არს სხეულეანისა სხეულთა შორის მკუდრობაჲ, რაჲთამცა არა განჰკუეთდა და განიკუეთებოდა და თანა შეეთხზოდა და გუერდით დაედებოდა, ვითარ-იგი რაოდენნი ნოტიათა შეერევიან და თანა განეზაებიან.[3] 55v I

ხოლო დაღათუ ვიეთმე თქუან უნიეთოჲ სხეული, ვითარ ელლენთა ბრძენთა მიერ თქუმული მეხუთე სხეული, რომელი შეუძლებელ არს მოძრაჲ იყოს უეჭუელად, ვითარცა ცაჲ, რამეთუ მას იტყჳან მეხუთედ სხეულად. ვინ უკუე არს, რომელი ძრაეს მას, ვინაჲთგან ყოველი მოძრაეი სხჳსა მიერ იძრეის და კუალად იგი ვინ იყოს და ესე დაუსრულებელ არს, ვიდრემდის მივიწინეთ უძრაესა რაჲსმე, რამეთუ უძრაე არს პირეელი მძრეელი, რომელ არს ღმერთი.

გარნა ვითარ არა ადგილსა შინა შეწერილ იყოს მოძრაეი? ვინაჲცა მხოლოჲ // ღმერთი 800 არს უძრაე უძრაობისა მიერ მძრეელი ყოველთაჲ.

ესრეთ უკუე უსხეულოდ გულისჴმა-იყოფებოდედ ღმერთი, არამედ არცა ესე არს არსებისა მისისა წარმომადგინებელი, ვითარ იგი არსცა[III] უშობელი და დაუსაბამოჲ და უცვალებელი და უხრწნელი და რაოდენნი ღმრთისათჳს ანუ ღმრთისად ყოფად ითქუმიან,

[1] გრიგ. ნაზ. სიტ., 28, PG, t. 36, col. 33.
[2] იერემია, 23, 24.
[3] გრიგ. ნაზ., იქვე, გვ. 36.
[I] +ვითარცა CM. [II] უფალი BC. [III] არცა BC.

38v II უშობელობაჲ,[1] რაოდენნი ღმრთისათჳს ანუ ღმრთისა თანა ყოფად ითქუმიან. რამეთუ ესე ყოველი არა რაჲ-არსობასა, არამედ რაჲ არა-არსობასა მოასწაւებს. ხოლო უკმს მნებებელსა გამოთქუმად ეისისამე არსებისა, რაჲთა იგი თქუას, რაჲ-იგი იყოს, არა-რაჲ-იგი არა იყოს.

გარნა ყოველსაცე ზედა შეუძლებელ არს ღმრთისათჳს თქუმად, თუ რაჲ არს არსებაჲ მისი.

ხოლო უსაკუთრეს არს, რაჲთა ყოველთა არსთაგან განყოფითა ეჰყოფდეთ მისთჳს სიტყუასა, რამეთუ არცა ერთი არს იგი არსთაგანი, არა თუ ეითარმცა არა რაჲ იყო, არამედ რამეთუ უზეშთაეს არს ყოველთა არსთა და თჳთ მის ყოფისაცა უზეშთაეს არს. რამეთუ უკუეთუ თჳთ არსთა ბუნებისა ცნობაჲ ზეშთა ბუნებისა არს, უეჭუელად უზეშთაესიცა იგი არსთაჲ ზეშთა არსებისა იყოს, და კუალად წინაუქმო, უსჳშთაესი იგი არსებისაჲ უზეშთაეს ცნობისაცა არს.[2]

მიუწდომელ არს უკუე ღმერთი და ძნიად საცნობელ და ესე ხოლო არს მისი საცნაურმიუწდომელობაჲ და დაუტეველობაჲ. ხოლო რაოდენსა რას ეიტყუთ ღმრთისათჳს, განჩინებით არა თჳთ ბუნებისა, არამედ ბუნებისა საქმეთა ოდენ მაუწყებელ არიან. და სახიერი და მართალი და ბრძენი და სხუაი, რაჲცა რაჲ ესეეითარი სთქუა, არა ბუნებასა იტყჳ ღმრთისასა, არამედ საქმეთა ბუნებისათა.

39r I ხოლო არიან რაიმე ღმრთისათჳს განჩინებით თქუმულნი სიტყუანი, რომელთა ზეშთა აღმატებულისა ძალისა მისისა გამოჩინებაჲ აქუს, ეითარ-იგი ბნელსა ეიტყჳ ღმრთისა თანა, არამედ არა ბნელად გულისჴმა-ეჰყოფთ, გარნა მიუწდომელობად, ეითარმედ არა არს ნათელ, არამედ ზეშთა ყოველთა ნათელთა. ხოლო ნათელი რაჲ ეთქუათ, ცხად-ეჰყოფთ, ეითარმედ ბნელი მის თანა არა არს.

რამეთუ ესენი მისსა არა თუ რაჲ არს და /მჳს წარმოაჩენენ, არამედ რაჲ არა არს, რამეთუ არსებისა ეისისამე[1] თქუმად მნებებელსა რაჲ არს, მისი თქუმაჲ უკმს, არა თუ რაჲ არა არს, გარნა ღმრთისა ზედა, თუ რაჲ არს არსებით, შეუძლებელ არს მისი თქუმაჲ.

და უფროს უსაკუთრეს არს მოკლებისაგან ყოველთაჲსა ყოფაჲ მისთჳს სიტყჳსაჲ, რამეთუ არა რაჲ არს არსთაგან, არა თუ ეითარცა არსი, არამედ ეითარცა ზესთა არსთაჲ და უზესთაესი თჳთ მის ყოფისაჲცა, რამეთუ უკუეთუ არსთანი" არიან მეცნიერებანი ზესთა მეცნიერებათაჲ, უეჭუელად ზესთა არსებისაცა იყოს. და წინა-უკმო ზესთა არსებისაჲ მეცნიერებისაცა უზესთაეს იყოს.[1]

განუზომელ არს უკუე ღმერთი და მიუწთომელ და ესოდენ არს მისი მისაწოომელ – განუზომელობაჲ და მიუწთომელობაჲ. ხოლო რაოდენთა ეიტყუთ ღმრთისათჳს წათქუმით, არა ბუნებასა, არამედ გარემოჲსთა ბუნებათა ცხად-ყოფენ, რამეთუ დაღათუ სახიერი, დაღათუ მართალი, დაღათუ ბრძენი, დაღათუ 55v II რაჲცა რაჲმე სთქუა, არ/ა/ ბუნებასა იტყჳ ღმრთისასა, არამედ გარემოჲ/სთ/ა ბუნებისათა. ხოლო არიან რაჲმე წათქუმით სათქუმელნი ღმრთისათჳს, რომელთა აქუს ძალი ზესთა აღმატებით უკუ-თქუმისაჲ, ეითარ-იგი სიბნელისა მეტყჳულნი ღმრთისათჳს არა ბნელად გულისჴმა-ეჰყოფთ მას, არამედ რამეთუ არა ნათელ არს, არამედ ზესთა ნათლისა.[2]

/I, 5/ გამოჩინებაჲ, ეითარმედ ერთ არს ღმერთი და არა მრავალნი

თავი ე

ეითარმედ ერთ არს ღმერთი და ეითარმედ მიუწდომელ არს არსებაჲ მისი, ჯეროვნად განცხადებულ არს. ხოლო რამეთუ ერთი არს და არა მრავალნი, არცა ესე დაუჯერებელ არს მათდა, რომელთა ჰრწმანდენ ღმრთიესულიერნი წერილნი, რამეთუ იტყუს უფალი დასაბამსა შჯულისდებისასა: „მე ვარ უფალი ღმერთი შენი, რომელმან აღმოგიყუანე შენ ქუეყანით ეგჳპტით. ამისთჳსცა არა იყუენენ შენდა ღმერთნი სხუანი, თჳნიერ ჩემსა"[3] და კუალად იტყუს: „ისმინე ისრაჱლ, უფალი

/I, 5/ გამოჩინებაჲ, ეითარმედ ერთი არს ღმერთი და არა მრავალნი

თავი ე

ეითარმედ არს უკუე ღმერთი, ესე გამოჩინებულ იქმნა და ეითარმედ მიუწთომელ არს არსებაჲ მისი. ხოლო ეითარმედ ერთი არს ღმერთი და არა მრავალნი, მრწმუნებელთათჳს ეიდრემე საღმრთოჲსა წერილისათა არა საეჭუელ არს, რამეთუ იტყუს ღმერთი[III] დასაბამსა შჯულისდებისასა: „მე ვარ უფალი ღმერთი შენი, რომელმან გამოგიყუანე შენ ქუეყანით ეგჳპტით. არა იყუენენ შენდა ღმერთნი სხუანი, თჳნიერ ჩემსა"[1]. და კუალად: „ისმინე, ისრაჱლ,

[1] ეურუმის რედაქციას აკლია გამოთქმები – „დაუსაბამოობაჲ, უცვალებელობაჲ, უხრწნელობაჲ" (καὶ τὸ ἀναλλοίωτον, καὶ τὸ ἄφθαρτον).

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 28, PG, t. 36, col. 36-37.

[3] გამოსლეათა, 20, 2.

[1] იქვე, გე. 36-37

[2] არ არის თარგმნილი დედნის სიტყვები: καὶ φῶς, ὅτι οὐκ ἔστι σκότος /...და/ ვამბობთ/ სინათლეს და /ეგულისხმობთ/, რომ არ არის სიბნელე/.

[3] გამოსლეათა, 20, 2.

[1] ეისამე C. [II] არსთაგანი C. [III] უფალი BCM.

ღმერთი შენი, უფალი ერთ არს"[1] და ესაიაჲს მიერ წინაასწარმეტყუელისა: „მე ვარო, იტყჳს ღმერთი, – პირველი და მეუე ამისსა შემდგომად, და თუნიერ ჩემსა არა არს ღმერთი,[2] პირველ ჩემსა არა იყო სხუა ღმერთ და შემდგომად ჩემსა არა არს"[3] უფალი წმიდასა // სახარებასა
39r II შინა იტყჳს მამისა მიმართ, ეითარმედ: „ესე არს ცხოვრებაჲ საუკუნოჲ, რაჲთა გიცოდიან შენ მხოლოჲ ჭეშმარიტი ღმერთი".[4]

ხოლო რომელთა არა პრწმენან წმიდანი წერილნი, მაო ესრეთ სიტყუა უგებთ, ეითარმედ საღმრთოჲ ბუნებაჲ სრულ არს და უნაკლულო სახიერებითა და სიბრძნითა, და ძალითა, დაუსაბამოჲ, დაუსრულებელი, საუკუნოჲ, გარეშეუწერელი და, რათა მარტივად ვთქუა, ყოელითურთ სრული.

აწ უკუე მრავალთა თუ ეიტყოდით ღმერთთა, საჭიროდ სახილველ იქმნეს განყოფილებაჲ მრავალთა შორის, რამეთუ უკუეთუ არცა ერთი იყოს განყოფილებაჲ მათ შორის, უფროისცა ერთი არს და არა მრავალნი. ხოლო უკუეთუ განყოფილებაჲ იყოს მათ შორის, სადა არს სრულებაჲ? რამეთუ გინა თუ სახიერებაჲ, გინა ძალი, გინა სიბრძნე, გინა ჟამი, გინა ადგილი აკლდეს სრულისაჲ, არა იყოს იგი ღმერთ. ხოლო უკუეთუ ამით ყოელითა სრულ იყუნენ, ერთი სადმე არს და არა მრავალნი. რამეთუ ეითარ დაიცჳას გარეშეუწერელობაჲ მრავალთა შორის? რამეთუ სადაცა იყოს ერთი, მუნ ვერღარა იყოს მეორეცა.

ანუ ეითარ მრავალთა მიერ იპყრობებოდის
39v I სოფელი და არა მყის განიხრწნას და დაიკჭნას, ხედვიდეს რაჲ ბრძოლასაჲ მმართებელთა და მპყრობელთა მისთასა? რამეოუ განყოფილებაჲ წინააღმდგომობასა შეიმოიყჳანებს.

ხოლო უკუეთუ თქუას ეინმე, ეითარმედ თითოეული მრაალთა მათ ღმერთთაგანი თუსსა კერძოსა მთაერობს, ეინ არს, რომელმან განაწესნა და განაჩინნა საზღჳარნი მათნი? რამეთუ უფროისცა იგი არს ღმერთ. ეინაიცა ცხად არს, ეითარმედ ერთ არს ღმერთი სრული, გარეშეუწერელი, ყოელთა შემოქმედი, მპყრობელი და მმართებელი ზეშთა სრულებისაჲ და უპირატესი სრულთაჲ.[5]

ამას თანა თჳთ ბუნებითიცა შჯული უფროს შეწყნარებულ ჰყოფს მარტოდ მპყრობელობასა, უფროს მთაერობისა ორთაჲსა.[6]

[1] მეორე სჯული, 6, 4.
[2] ესაია, 41, 4.
[3] ესაია, 43, 10-11.
[4] იოანე, 17, 3.
[5] გრიგ. ნაზ., სიტ. 29, PG, t. 36, col. 76.
[6] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., PG, III, col. 820, 841. დედანში ეს წინადადება ასე არის წარმოდგენილი: πρὸς δὲ καὶ φυσικὴ ἀνάγκη μονάδα εἶναι δυάδος ἀρχήν – ბუნებრიეი აუცილებლობით ერთობა საწყისია ორობისა.

უფალი ღმერთი შენი ღმერთი[1] ერთ არს".[1] და ესაიაჲს მიერ წინაასწარმეტყუელისა: „მე ვარ, – იტყჳს ღმერთი, – პირველი, და მეუე ამისსა შემდგომად, და თუნიერ ჩემსა არა არს ღმერთი.[2] უწინარეს ჩემსა არა იყო სხუა ღმერთი და შემდგომად ჩემსა არა იყოს და თუნიერ ჩემსა არა არს".[3] და უფა-
801 ლი საღმრთოთა // სახარებათა შინა ესრეთ იტყჳს მაშისა მიმართ: „ესე არს ცხორებაჲ საუკუნოჲ, რათა გიცოდიან შენ მხოლოჲ ჭეშმარიტი ღმერთი".[4] ხოლო არა მრწმუნებელთა საღმრთოჲსა წერილისათა ესრეთ სიტყუაჲ უგოთ, ეითარმედ ღმერთი სრული არს და უნაკლულოჲ სახიერებითაცა და სიბრძნითა და ძალითა, დაუსაბამოჲ, დაუსრულებელი, სამარადისოჲ, გარეშეუწერელი, და მარტიულად ითქუმოდედ, ყოელითურთ სრული.

აწ უკუე მრავალთა ეიტყოდეთ ღმერთთა, საჭირო არს განყოფილებისა სახილველობაჲ მრავალთა შორის, რამეთუ უკუეთუ არცა ერთი განყოფილებაჲ იყოს მათ შორის ერთი არს უფროისცა და არა მრავალნი, ხოლო უკუეთუ განყოფილებაჲ იყოს მათ შორის, სადა არს სრულებაჲ? რამეთუ დაღაცუ სახიერებითა, გინა ძალითა, გინა სიბრძნითა, გინა ჟამითა, გინა ადგილითა აკლდეს რაჲმე სრულებასა, 56r I
არა იყოს ღმერთ. ხოლო ყოელითა იგიეებაჲ ერთობასა უფროჲ/ს და არა სიმრავლესა აჩუენებს.

ანუ ეითარ დაცულ იქმნეს მრავალთა შორის /გ/არეშეუწერელობაჲ, რამეთუ სადაცა იყოს ერთი, არღარა სადმე იყოს სხუაჲ, ანუ ეითარ მრავალთა მიერ და[II] მართებულ იქმნეს სოფელი და არა დაიკჭნეს და განიხრწნეს[III] მართებასა შინა სახილველობითა ბრძოლისაჲთა, რამეთუ განყოფილებაჲ წინააღმდგომობასა შეიმოიყვანებს!

ხოლო უკუეთუ ეინმე იტყოდის, ეითარმედ თითოეული მთაერობს კერძოსა ზედა, ეინ არს დამაწესებელი და საზღვართა[IV] დამსხმელი მათი, რამეთუ უფროისცა იგი იყოს ღმერთი? ამისთჳს ერთ არს ღმერთი სრული, გარეშეუწერელი, ყოელისა შემოქმედი, მპყრობელი და მმართებელი, ზესთა სრული და პირველითგან სრული.[5]

[1] მეორე სჯული, 6, 4.
[2] ესაია, 41, 4.
[3] ესაია, 43, 10-11.
[4] იოანე, 17, 3.
[5] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29, PG, col. 76. ამის შემდეგ დედანში არის წინადადება: πρὸς δὲ καὶ φυσικὴ ἀνάγκη μονάδα εἶναι δυάδος ἀρχήν /ბუნებრიეი აუცილებლობით ერთობა ორობის საწყისია/. ეს დებულება ეკუთვნის ψευედო-დიონისე არეოპაგელს / საღმრთ. სახელთ., PG, 3, col. 820, 841/.

[I] უფალი BCM. [II] <BM. [III] და არა დაიკჭნეს და განიხრწნეს <B. [IV] საზღვრის CM.

⁄I, 6⁄ სიტყუსათჳს ღმრთისა[1]

თაւი 3

ესე უკუე ერთი და მხოლოი ღმერთი არა უტყჳ არს, არამედ სიტყუაი აქუს, არა უგუამოი წესითა, // არა დაწყებული ყოფად, არცა 804
ოდეს დასრულებადი. რამეთუ არ ოდეს იყო ღმერთი პირუტყუ, არამედ მარადის აქუს სიტყუაი თუსი მისგან შობილი, არა სიტყჳსაებრ ჩუენისა უგუამოი, არცა ჰაერად განბნეული, არამედ გუამოვანი, ცხოველი და სრული. არა
39v II გარეთ მისსა მყოფი, არამედ მარადის მის შორის მყოფი, რამეთუ ეინაიმცა განეიდა გარეშე მისსა, რომელსა ყოველიეე აღუესცეს! რამეთუ ეინაითგან ბუნებაი ჩუენი წუთ ჟამეულ არს და ადეილად დასაწსნელ, ამისათჳს სიტყუაიცა ჩუენი უგუამო არს. ხოლო ღმერთი მარადის არს და ეითარ-იგი სრულ არს, სრული და გუამოვანი აქუს სიტყუაი თუსი, მარადის ყოფილი, მყოფი და ცხოველი და ყოველიეე აქუს, რაოდენი აქუს მშობელსა მისსა. რამეთუ ეითარ-იგი სიტყუაი ჩუენი, გონებისაგან გამოთავალი, არცა ყოელად თუთ იგი არს გონება, არცა ყოველითურთ სხუა არს მისგან, რამეთუ გონებასა უკუე შინა არს, არამედ თუთ სხუაი არს და უფროსღა თუთ მის გონებისა წარმომაჩინებელ არს, და კუალად, არა სხუა არს გონებისაგან კიდე, არამედ ბუნებით ერთ არს მის თანა და გუამითა განთჳსებულ; ეგრეთეე არს სიტყუაი ღმრთისაი, განყოფილებით თაეით თუსით განეყოფების მისგან, რომლისთჳსცა სრული გუამი არს. ხოლო რამეთუ მამასა აჩუენებს თაესა შორის თუსსა, ეითარ-იგი თუთ იხილეების მამისა თანა, ღმერთი ღმრთისა თანა, ამისთჳსცა ერთ არს ბუნებით მის თანა, რამეთუ ეითარ-იგი ყოელსაეე შინა სრულებაი მამისა თანა იხილეების, ეგრეთეე იხილეების მისგან შობილისაცა სიტყჳსა თანა.

⁄I, 7⁄ სულისა წმიდისათჳს

თაւი 8

უკმს უკუე სიტყუასა სულისაცა ქონებაი, რამეთუ ჩუენიცა სიტყუაი არაეე უნაწილო არს
40r I სულისაგან, რომელ არს ყნოსაი და მობერვაი ჰაერისაი. რომელი-ესე უცხო არს ჩუენისაგან არსებისა, არამედ, ეითარ იგი პირეელ ეთქუ, სიწლოისაგან და სითხისა ჰაერისა // იყოსების 805
და აღმოიფშუნების განსამტიცებელად გუამისა. ეინაიცა ჯამსა ჴმა-ყოფისასა ჴმა ექმნების სიტყუასა და თაესა შორის თუსსა მიიღებს ძალსა სიტყჳსასა.

ხოლო ეინაითგან საღმრთოი ბუნებაი მარტიე არს და შეუზაებელ, ამისთჳსცა ყოფაი უკუე სულისა ღმრთისაი კეთილად მსახურებით აღსაარებულ იყაენ, რაითა არა იყოს სიტყუაი ღმრთისაი უნაკლულეენს სიტყუსა

[1] დედანში: სიტყჳსათჳს და ძისა ღმრთისა, სილოგისტური დამტკიცება (περὶ τοῦ λόγου καὶ Υἱοῦ Θεοῦ, συλλογικὴ ἀπόδειξις).

⁄I, 6⁄ სიტყუსათჳს ღმრთისა

თაւი 3

ესე უკუე ერთი და მხოლოი ღმერთი არა უსიტყუელი არს, ხოლო სიტყუაი აქუს, არა უგუამოი გუარითა, // არა დამწყებელი ყო- 804
ფისაი, არცა დასრულებადი, რამეთუ არა ოდეს იყო ღმერთი თუნიერ სიტყჳსა, არამედ მარადის აქუს თაესა შორის თუსსა სიტყუაი მისგან შობილი, არა სიტყჳსაებრ ჩუენისა უგუამოი და ჰაერად განბნეუადი, არამედ გუამოანი, ცხოველი, სრული, არა გარეშე მისსა[1] მდგომი, არამედ მის შორის მყოფი, რამეთუ სადა იყოს გარეშე მისსა ქმნილი? რამეთუ ეინაითგან ბუნებაი ჩუენი უძლური არს და ადეილად დაჴსნადი, ამისთჳს უგუამო არს სიტყუაიცა ჩუენი, ხოლო ღმერთსა, ეითარცა სამარადისოსა და სრულსა, სრული და გუამოანი აქუს სიტყუაი თუსი და მარადის მყოფი და ცხოველი და ყოელთაეე მჭონებელი, რაოდენნი ჰქონან მშობელსა, რამეთუ, ეითარცა გონებისაგან გამოსრული სიტყუაი ჩუენი, არცა ყოელითურთ იგიეე გონებაი არს, არცა ყოელითურთ სხუაი, რამეთუ გონებისაგან ეიდრემე მჭონებელი ყოფისაი სხუაი არს, თუნიერ მისსა და თუთ მის გონებისა მომყუანებელი, არა ყოელად ყოელითურთ სხუაი არს, თუნიერ გონებისა, არამედ ბუნებით ერთად მყოფი მის თანა სხუაი არს ქუეყდმდებარეობით; ეგრეთეე სიტყუაიცა ღმრთისაი თუსაგან ეიდრემე მდგომარეობით 56r II
განიყოფჳის მისსა მიმართ, რომლისაგან აქუს ყოფაი, ხოლო მათითაეე ჩუენებითა თაესა შორის თუსსა, რომელნი ღმრთისა თანა იხილეებიან, იგიეე არს ბუნებით ერთი მის თანა, რამეთუ ეითარცა ყოელსა შინა სრულებაი იხილეების მამისა თანა, ეგრეთეე იხილეების მისგან შობილისაცა სიტყჳსა თანა.

⁄I, 7⁄ სულისა წმიდისათჳს

თაւი 8

ხოლო უკმს[II] სიტყუასა სულისაცა ქონებაი და, რამეთუ[III] ჩუენი სიტყუაი უნაწილო არს სულისაგან, არამედ ჩუენ შორისი[IV] ეიდრემე სული უცხო არს არსებისაგან ჩუენისა, რამეთუ[V] ჰაერისა მოზიდჳა არს და განტეევება, // მომზიდეელი და განმტეეველი შემტკიცებისათჳს ჴორცთაესა, რომელი ჯამსა ჴმა-ყოფისასა ჴმა ექმნების სიტყუასა თაესა შორის თუსსა გამოცხადებითა ძალსა სიტყუსასა, ხოლო საღმრთოსა ბუნებისა შორის მარტივისა და შეუზაეველისა ყოფაი ეიდრემე სულისა ღმრთისაი კეთილად მსახურებით აღსაარებულ[VI] /არს/, რათა არა იყოს სიტყუაი 805

[1] <M. [II] +და CM. [III] +არცა BC. [IV] შორის CM. [V] <CM. [VI] აღსრულებულ C.

ჩუენისა. ხოლო არა კეთილად მსახურება არს უცხოთ ეინაამე გარეთ შემოსრულად საგონებელყოფაი ღმრთისა სულისაი, ეითარ-ესე ჩუენ შორის იხილვების შეზავებულებაი, არამედ ეითარ-იგი სიტყუაი ღმრთისაი რაი გუესმა, არა უგუამოდ, არცა სწაელით მოსრულად, არცა ჴმისაგან შემოღებულად, არცა ჰაერად განბნევადად და დაჴსნადად ჰგონეთ იგი, არამედ არსებით მყოფად, თუთმფლობელად, მოქმედად და ყოელად ძლიერად, ეგრეთვე სულისათუსცა ღმრთისა უეჭველად ეისწოოთ, ეითარმედ თანა-მოწამე არს იგი სიტყუსა და განაცხადებს მოქმედებათა მისთა. ვინაიცა ნუ
40r II გგონიეს იგი ფშუნედ უგუამოდ, რაითა ჩუენ თანა შთამოვამდაბლოთ დიდებულებაი იგი საღმრთოისა მის ბუნებისაი. ნუცაღა მსგავსად სულისა ჩუენისა გულისჴმა-ყჰყოფთ სულსა ღმრთისასა, არამედ ძალად ერთ-არსად და გუამითა განთუსებულად სახილეელად, რომელი მამისაგან გამოვალს და შორის ძისა და სიტყუსა განისუენებს და გამომაცხადებელ არს განზრახუასა მისთა. ხოლო არცა ოდეს მამისაგან განეშორების, რომლისა შორის არს სიტყუაიცა და კუალად სიტყუსაცა შორის არს და თანა-მოწმებად მისსა შემძლებელ არს. არცა უგუამოებასა თავს იდებს, არამედ მსგავსად სიტყუსა იგიცა გუამოვან არს, ცხოველ, თუთმფლობელ, თუთმოძრავ, მოქმედ, ყოელადვე კეთილისა მნებებელ და ყოველსავე ნებასა ზედა თანა-მორებედ ნებებისა აქუს ძალიცა. არცა დასაბამი აქუს, არცა აღსასრული. რამეთუ არაოდეს აკლდა მამასა სიტყუაი, არცა სიტყუასა – სული.

ესრეთ უკუე ერთობითა ბუნებისაებთა მრავალ // ღმრთებისა წარმართთაჲსა საცთური უწინო იქმნების, ხოლო სიტყუსა და სულისა ქადაგებითა ჰურიათ ცთომილებაი დაიჭსნების და ორ-კერძოთაე წვალებათაგან ჩუენ უმჯობესი გამოგუურჩეენ: პურიათა იჭუნეულობისაგან ერთობაი ბუნებისაი და წარმართთა
40v I მრავალ-ღმერთეებისაგან თუთებაი გუამთა განყოფისაი.[1]

ხოლო უკუეთუ წინა-აღგუდგებოდის ჰურიაი სიტყუსა და სულისა შეწყნარებისათუს, საღმრთოისა წერილისა მიერ მხილებული აეღურ-სხმულ იქმნეს. რამეთუ სიტყსათუს იტყუს საღმრთოი დაეით: „უკუე უფალო, სიტყუაი შენი დაადგრების ზეცათა შინა“.[2] და კუალად იტყს: „მიაელინა სიტყუაი მისი და განკურნნა იგინი“,[3] ცხად არს უკუე, ეითარმედ ჴმოვანი სიტყუაი არა მიიელინების, არცა უკუე ჰგიეს.

ღმრთისაი უჴნინეს სიტყუსა ჩუენისა, ხოლო არა კეთილმსახურება არს უცხოსა რასმე და გარეთ შემოსრულსა სულად ღმრთისა გონებაა, ეითარ-ესე ჩუენ შესაზებულთა შორის, არამედ ეითარცა სიტყუსა ღმრთისა არა უგუამოა, არცა სწაელისაგან მოსრული, არცა ჴმისა მიერ წარმოჩინებული, არცა ჰაერად განბნევადი და დაჴსნადი, არამედ არსებიოად შემტკიცებული, წინააღმრჩეელობითი და მოქმედებითი და მისეე ძლიერებისაა, ეგრეთვე სული რაი ღმრთისაი ეისწავეთ თანა-მყოფი სიტყუსაი და გამომაცხადებელი მოქმედებისა მისისაი, არა უგუამოი მშუნეაი გულისჴმა-ყუაეთ, რამეთუ ესრეთ სიმდაბლედ დაიმჭობეის სიდიდე საღმრთოისა ბუნებისაი, უკუეთუ მსგავსებისაებრ სულისა ჩუენისა მისიცა სული გულისჴმა-იყოს, არამედ ძალი არს არსებითი თუთ იგი, თაეით თუსით განთუსებულსა გუამოვნებასა შინა ხილული, მამისაგან გამომაეალი და სიტყუსა[II] თანა განსუენებული და მისი[III] გამომაცხადებელი, არცა ღმრთისაგან, რომლისა შორის არს და სიტყუსაგან,[IV] რომლისა თანა არს, განშორებად შესაძლებელი, არცა არა მყოფობად[V] განბნეული, არამედ მსგაესებისაებრ სიტყუსა თუთ-გუამოვნად მყოფი, ცხოელი, წინააღმრჩეველობითი, თუთ-მოძრაეი, მოქმედებითი, ყოელადეე კეთილისა მნებებელი[VI] და ყოელისა ნებებისა[VII] თანა-მორბედად ნებისა მქონებელი ძალისაი. არცა დასაბამისა 56v I
მჭონებელი,[VIII] არცა დასასრულისაი, რამეთუ არა აელდა ოდესცა მამასა[IX] სიტყუაი, არცა სიტყუასა სული.

ესრეთ ბუნებითითა ეიდრემე ერთობითა
808 მრაეალ // ღმერთი იგი,[X] ელლენთა საცთური უწინო იქმნების, ხოლო სიტყუსა და სულისა შეწყნარებითა ჰურიათაჲ დაირღუეეის სარწმუნოებაი და თითოეულისა წვალებისაგან დაგაშოების უსამჭრესი. ჰურიათა უკუე იჭუნეულობისაგან ერთობაი ბუნებისაი, ხოლო ელლენობისაგან მხოლოდ გუამოენებითი ოდენ განყოფილებაი.[1]

გარნა უკუეთუ იცილებოდის ჰურიაი სიტყუსა და სულისა შეწყნარებასა ზედა, საღმრთოისა წერილისაგან ემხილოს და დაეყოს პირი, რამეთუ სიტყსათუს ეიდრემე ჴმობს დაეით: „უკუე, უფალო, სიტყუაი შენი ჰგიეს ცათა შინა“[2] და კუალად:[I] მოაელინა სიტყუაი თუსი და განკურნნა იგინი“.[3] არამედ სიტყუაი ზრახული არა მოიელინების, არცა უკუე ჰგიეს.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31, 38, 41; PG, t. 36, col. 137, 320, 441.
[2] ფსალმ., 118, 89.
[3] ფსალმ., 106, 20.

[I] რამეთუ M. [II] სიტყუს საქმისა C. [III] თანა-განსუენებული და მისი <C რომლისა თანა არს, განშორებად შესაძლებელი – არამედ სიტყუსაგან სმენილობით C. [IV] სიტყუსა M. [V] არა მყოფად M. [VI] ყოელადეე კეთილისა მნებებელი <C. [VII] ნებისა C. [VIII] ძალისაი არცა დასაბამისა მჭონებელი <C. [IX] +ოდესცა CM. [X] <C.

ხოლო სულისათჳს იგიეე დავით იტყჳს: „გამოაელინე სული შენი და დაიბადნენ“.[1] და კუალად იტყჳს: „სიტყჳთა უფლისაათა ცანი დაემტკიცნეს და სულითა პირისა მისისაითა-ყოველი ძალი მათი“.[2] და კუალად იობ იტყჳს: „სულმან საღმრთომან შემქმნა მე, სულმან ყოელისა მპყრობელისამან მასწაა მე“.[3] აწ უკუე სული გამოელინებული და მოქმედი, დამამტკიცებელი და მპყრობელი არა ორთქლი არს დაჴსნადი, ვითარცა იგი არცა ჴორციელი ასოი არს პირი ღმრთისაჲ, არამედ ორნიე იგი ღმრთიე-შუენიერად გულისჴმა-იყოფებოდენ.

/I, 8/ წმიდისა სამებისათჳს*

თავი ი

გურწამს უკუე ერთისა მიმართ ღმრთისა, ერთისა დასაბამისა დაუსაბამოისა, აუგებელისა, უშობელისა, წარუვალისა და დაუსრულებელისა, საუკუნოჲსა, მიუწდომელისა და გარეშეუწერელისა, უსაზღეროჲსა, უზომოჲსა ძალითა, მარტიეისა, შეუზაებელისა, უჴორციოსა, არა-წარმდინარისა, უენებელისა, უქცეველისა, უცვალებელისა, უსაზღეროჲსა, რომელი-იგი არს წყაროჲ სახიერებისა და სიმართლისაჲ, ნათელი, საცნაური, შეუხებელი ძალი, არცა ერთითა საზომითა ცნობილი, ხოლო მხოლოდ თჳსითა ოდენ განზრახვითა განზომილი, რამეთუ ყოველი, რაოდენი ჰნებაჳს, ძალ-უც, და არს შემოქმედ ყოველთა დაბადებულთა, ხილულთა და უხილავთა, შემომკრებელ და შემცველ ყოველთა, წინა-განმგებელ ყოველთა, ყოველთა მპყრობელ და მთაჲარ და მეუფე დაუსრულებელითა და უკუდაჲითა მეუფებითა, რომელსა არა ერთი რაჲ აქუს წინა-აღმდგომი, ყოველსაე აღავსებს და იგი არცა ერთისა რაჲსაგან შეიცჳნის, არამედ უფროჲსღა ყოველნიე მას უყრიან და შეუცჳიან, და იპყრობს და ჰმართებს. უხრწნელად ყოველთა არსებათა შეეზაების და მათ ყოველთაგან შეუზაებელ არს და ყოველსაე არსებასა თანა დარჩების, ვითარცა ზეშთა არსებისაჲ და ვითარცა უმაlr 1 ლესი არსთაჲ: ზეშთა ღმერთთაჲ, ზეშთა სახიერი, ზეშთა საესებისაჲ, განმყოფელი ყოველთაე მთაერობათა და წესთა და ყოელისაე მთაერობისა და წესისა ზეშთა აღმაღლებული, ზეშთა არსებისა და ცხოერებისა, სიტყჳსა და მოგონებისაჲ, თუთ ნათელ, თუთ სახიერება, თუთ არსება, თუთ ცხორება, ვითარმცა არა სხჳსა შორის აქუნდა ყოფაჲ, არცა ერთისა რაჲს რაოდენთაგანისა, რამეთუ თუთ წყაროჲ არს არსთა ყოფისაჲ და ცხოველთა ცხოერებისაჲ და სიტყუა მიმღებელთა სიტჳსათა, ყოველთაე

ხოლო სულისათჳს იგიეე დავით: „გამოაელინო სული შენი და დაიბადნენ“.[1] და კუალად: „სიტყჳთა უფლისაათა ცანი დაემტკიცნეს და სულითა პირისა მისისაითა ყოველი ძალი მათი“.[2] და იობ: „სული საღმრთოჲ, რომელმან შემქმნა მე და სამშუნელი ყოელისა მპყრობელისაჲ, რომელი მიპყრობს მე“.[3] ვინაცა სული მოელინებული და შემოქმედი და დამამტკიცებელი და მპყრობელი არა ორთქლი არს დაჴსნადი/sic/, ვითარ იგი არცა სხეულეანი ასოჲ არს პირი ღმრთისაჲ, არამედ ორნიე ღმრთიე შუენიერად გულისჴმა იყოფებოდედ.

/I, 8/ წმიდისა სამებისათჳს

თავი ი

გურწამს უკუე ერთისა მიმართ ღმრთისა, ერთისა დასაბამისა დაუსაბამოჲსა, აუგებელისა, შეუქმნელისა, დაუჴსნელისა და უკუდავისა, საუკუნოჲსა, უსაზომოჲსა, გარეშეუზღერელისა," ძალ-განუზომელისა, მარტიეისა, შეუზაებელისა, უსხეულოჲსა, წარუდინებელისა, უენებელისა, უქცეველისა, უცვალებელისა, უხილავისა, რომელი წყაროჲ არს სახიერებისა და სიმართლისაჲ, ნათელი, საცნაური, მიუახლებელი ძალი, არა რომლისა საზომისაგან ცნობილი, არამედ მხოლოდ თჳსისა ოდენ ნებითა განზომილი, რამეთუ ყოველი, რაოდენი ჰნებაჳს ძალ-უც; ყოველთა აგებულთა, ხილულთა და უხილავთა შემოქ- 56v II მედი, ყოველთა მპყრობელი და მფლობელი და მ/უფე/ დაუსრულებელითა და უკუ/და/-ეითა მეუფებითა, არა რაჲს წინ/ა/აღმდგომობისა მჭონებელი, ყოველთა /ა/ღმაესებელი, არცა ერთისა რაჲსგან გარეშეცეული, არამედ უფროჲსღა თუთ გარეშემცველი თანად ყოველთაჲ, და მპყრობელი და წინაჲსწარ-მპყრობელი, უხრწნელად ყოველთა არსებათა ზედა შემაეალი და ყოველთა მიერ კერძოჲ და ყოელისა არსებისა აღმატებული, ვითარცა ზესთა არსებისაჲ და ზესთა მყოფთაჲსა მყოფი, ზესთა ღმერთი, ზესთა სახიერი, ზესთა საესე, ყოველთა მთაერობათა და წესთა განმჩინებელი და ყოელისა მთაერობისა და წესისა ზესთა დამტკიცებული, ზესთა არსებისა და ცხორებისა და სიტყჳსა და მოგონებისაჲ, თუთ ნათელი და თუთ სახიერებაჲ, თუთ ცხორებაჲ, თუთ არსებაჲ, ვითარცა არა სხჳსა მიერ მჭონებელი ყოფისაჲ, ეითარ-იგი რაოდენნი არიან სხუანი, ხოლო იგი წყაროჲ არს ყოფისა მყოფთაჲსაჲ, ცხოველთა ცხორებისაჲ, მჭონებელთა სი-

---

* სადაცა სამებისათჳს თქუმულ იყოს, ყოველგან შუენის და ზის ბერძულთა წიგნთა ესე მზის თულის სახე-ნიშანი არა საკითხაეთა, არამედ საგალობელთაცა შინა.

1 ფსალმ., 103, 30.

2 ფსალმ., 32, 6.

3 იობი, 33, 4.

1 ფსალმ., 103, 30.

2 ფსალმ., 32, 6.

3 იობი, 33, 4

[1] მართლისაა C. "გარეშეუსაზღერებელისა BCM.

// მიზეზ ყოელისა კეთილისა და ყოველსაე 809
მეცნიერ მათსა პირველ შობადმდე მათდა.

ერთ-არსება, ერთ-ღმრთეება, ერთ-ძალ, ერთ-
ნება, ერთ-მოქმედება, ერთ-ჴელმწიფება, ერთ-
უფლება, ერთ-მეუფება სამითა სრულითა გუა-
მითა ცნობილ და თაყუანის-ცემულ, ერთითა
თაყუანისცემითა რწმუნებულ და მსახურებულ
ყოელისაგანეე სიტყუერისა აგებულებისა.
შეურევნელად შეერთებულ და განუყოფე-
ლად განყოფილ, რომელი-ესე უსაკჳრეელს
არს, მამად და ძედ და სულად წმიდად,
რომელთა მიმართ ნათელ-გჳღებიეს. რამეთუ
ესრეთ ამცნო უფალმან წმიდათა მოციქულთა
ნათლის-ცემად წარსლვაე: „ნათელ-სცემდით
41r II მათო სახელითა მამისაითა და ძისაითა და
სულისა წმიდისაითა“.[1] ესე იგი არს, ვითარმედ
ერთისა მიმართ მამისა, ყოელთა მიზეზისა
და დასაბამისა, არავისგან შობილისა, რამეთუ
იგი მხოლოჲ არს უმიზეზოჲ და უშობელი,
ყოელთა უკუე დამბადებელი, ხოლო ერთისა
ოდენ მამაჲ ბუნებით, მხოლოდ-შობილისა ძისა
მისისა, უფლისა და ღმრთისა და მაცხოვრისა
ჩუენისა იესუ ქრისტესი და გამომაელინებელისა
ყოელად წმიდისა სულისაჲ.

და ერთისა მიმართ ძისა ღმრთისა, მხოლოდ-
შობილისა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა,
რომელი-იგი მამისაგან იშუა უწინარეს ყოე-
ლთა საუკუნეთა, ნათელი – ნათლისაგან,
ღმერთი ჭეშმარიტი – ღმრთისაგან ჭეშმარი-
ტისა შობილი და არა ქმნული, თანა-არსი
მამისაჲ, რომლისაგან ყოელი შეიქმნა.

რამეთუ ეთქუათ რაჲ – „უწინარეს ყოელთა
საუკუნეთა“,// გამოვაჩინებთ, ვითარმედ უკუამო 812
არს და დაუსაბამო შობაჲ იგი მისი. რამეთუ
არა თუ არა-არსებისაგან არსად მოვიდა ძე
ღმრთისაჲ, ბრწყინჳალებაჲ დიდებისაჲ და ხატი
მამულისა გუამოვნებისაჲ,[2] ცხოველი სიბრძნე
და ძალი, სიტყუაჲ გუამოვანი, არსებითი და
ცხოველი და სრული ხატი ღმრთისა უხილაჲ-
ისაჲ, არამედ მარადის იყო მამისა თანა და
მის შორის საუკუნოდ და დაუსაბამოდ მისგან
შობილი. რამეთუ მამაჲ თუნიერ ძისა არა იწო-
41v I დების მამად,[3] ხოლო იყო თუ ჟამი, ოდეს არა
ესუა ძე, არცაღა იგი მამა იყო, და უკუეთუ
ამისდა შემდგომად ესუა, ამისსა შემდგომადცა
იქმნა მამაჲ. და იქცა არა მამა ყოფისაგან
მამა-ყოფად, რომელი-ესე ყოელისაეე გმობისა
უძჳრეს არს, რამეთუ შეუძლებელ არს თქუმად

[1] მათე, 28, 19.
[2] ებრაელთა, 1, 3.
[3] დედანში ეს წინადადება სხუა ადგილას გეხედება. სათანადო ადგილი სიტყუა-სიტყუით ასე გადმოიცემა: „რამეთუ მამა არასოდეს არ იარსებებდა, უკეთუ არ იყო ძე, არამედ – ერთად მამა, ერთად ძე, მისგან შობილი, რამეთუ მამა უძეოდ არ იწოდებოდა მამად; თუკი არსებობდა ოდესმე უძეოდ, არ იქნებოდა მამა, თუ შემდგომ ეყოლა შვილი, მაშინ გახდა მამა, (ის) ვინც წინათ არ იყო მამა და შეიცვალა იმით, რომ არ იყო მამა და გახდა. ასეთი აზრი ყოველგვარ გმობაზე უარესია“ და ა.შ. (PG, col. 812).

ტყუსათა სიტყუსაჲ, ყოველთათუს // მიზეზი
ყოველთა კეთილთაჲ, მეცნიერი ყოველთაჲ
პირველ ყოფად მოსლვისა მათისა.

ერთი არსებაჲ, ერთი ღმრთეებაჲ, ერთი
ძალი, ერთი ნებაჲ, ერთი მოქმედებაჲ, ერთი
დასაბამი, ერთი ჴელმწიფებაჲ, ერთი უფლებაჲ,
ერთი მეუფებაჲ, სამთა სრულთა გუამოვნებათა
შინა ცნობილი და მსახურებული ყოველისა
სიტყუერისა აგებულისა მიერ, შეურევნელად
შეერთებულთა და განუშორებელად გან-
ყოფილთა, რომელ-ესე საკჳრეელ არს, რომელთა
მიმართ ნათელ გჳღებისცა,[1] რამეთუ ესრეთ
ამცნო უფალმან ნათლის-ცემად მოციქულთა:[II]
„ნათელ-სცემდით[III] მათო“[IV] – მეტყუეელმან, –
სახელისა მიმართ მამისა და ძისა და წმი-
დისა სულისა“.[IV] ერთისა მიმართ მამისა,
ყოელთა დასაბამისა და მიზეზისა, არავისგან
შობილისა, არამედ მხოლოჲსა უმიზეზოჲსა და
უშობელისა, ყოველთა ეიდრემე[VI] შემოქმედისა
და ერთისა ხოლო ბუნებით მამისა, მხოლოდ-
შობილისა ძისა მისისა, უფლისა და ღმრთისა
და მაცხოვარისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა და
გამომაელინებელისა ყოველად წმიდისა სულისა
და ჳრთ/ისა ძისა ღმრთისა მხოლოდ-შო-
ბილისა, უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა,[VII]
რომელი იშუა მამისაგან უწინარეს ყოელთა 57r I
საუკუნეთა, ნათელი ნათლისაგან, ღმერთი
ჭეშმარიტი ღმრთისაგან ჭეშმარიტისა, შობილ
და არა ქმნული, თანა-არსი მამისაჲ, რომლისა
მიერ ყოელნი შეიქმნნეს.

ხოლო უწინარესობასა[VIII] ყოელთა საუკუნე-
თასა რაჲ[IX] ვიტყოდეთ, // ეაჩუენებთ, ეითარმედ
უჟამო და დაუსაბამო არს შობაჲ მისი, რამეთუ
არა თუ არა-მყოფობისაგან მყოფად[X] მოყუა-
ნებულ იქმნა ძე ღმრთისაჲ, ბრწყინჳალებაჲ
დიდებისაჲ და ხატი მამულისა გუამოვნები-
საჲ,[2] ცხოველი სიბრძნე და ძალი, გუამოანი[XI]
სიტყუაჲ, არსებითი და სრული და ცხოველი
ხატი უხილაჲისა ღმრთისაჲ. არამედ მარადის
იყო მამისა თანა და მის შორის სამარადისოდ
და დაუსაბამოდ მისგან შობილი, რამეთუ არა
იყო არაოდეს მამაჲ, ოდეს არა იყო ძე, არამედ
მეყსეულად – მამაჲ, მეყსეულად – ძე მისგან
შობილი, რამეთუ მამაჲ თუნიერ ძისა არა იწო-
დების მამად, ხოლო უკუეთუ იყო, ოდეს /არა/
აქუნდა ძე, არცა იყო მამა, და უკუეთუ ამისსა
შემდგომად ესუა ძე, ამისსა შემდგომადღა იქმნა
მამა, არა მამა ყოფილი უწინარეს ამისსა. და
იქცა, არა მამა ყოფისაგან მამა ქმნისა მიმართ,
რომელი-ესე უძჳრესი არს ყოელისა გმობისაჲ,

[1] მათე, 28, 19
[2] ებრაელთა, 1, 3.

[I] გჳღებიეს რა BCM. [II] ნათლის-ცემად მოციქულთა M. [III] ნათელსცემდითო BM. [IV] <BCM. [V] სულისათა BCM. [VI] ეიდრე B. [VII] და გამომაელინებელისა ყოველად წმიდისა სულისა და ერთისა ძისა ღმრთისა მხოლოდ შობილისა, უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა <BC. [VIII] +რაჲ BCM. [IX] <BC. [X] მყოფობად M. [XI] გუამოვანი BCM.

ღმერთი, თუნიერ ბუნებითისა მშობლობისა, ხოლო მშობელობა არს, რათა მისგანვე თუსისა არსებისა შეას, მსგავსი თუსი ბუნებით.[1]

ეინაიცა ძისა შობისათუს შუად მდგომელობისა ჟამთაღსა თქუმაი უშჯულება არს, ანუ შემდგომად მამისა ყოფად ყოფაი იგი ძისაი. რამეთუ თუთ მისვე მამისა ბუნებისაგან ეიტყჳთ შობასა ძისასა და უკუეთუ არა დასაბამითგან მიესცეთ ძესა თანა-ყოფაი მამისაი და შობილობაი მისგან, ქცეულობაი შემოეყუანოთ გუამსა ზედა მამისასა, ეითარმედ პირველ არა იყო მამაი და უკუანაჲსკნელ იქმნა მამა.

ხოლო დაბადებულნი დაღაცათუ უკუანაჲსკნელ შეიქმნეს, გარნა არა ღმრთისა არსებისაგან, არამედ არა-არსისაგან არსად მოყუანებულ იქმნეს ნებითა და ძალითა მისითა, ეინაიცა დაბადებისათუს მათისა არცა ერთი ქცევადობაი შემოეალს ბუნებასა ზედა ღმრთისასა. გარნა სხუაი არს სახე შობისაი და სხუა / დაბადებისაი,[2] რამეთუ შობაი არს, 41v II
რათა მისვე არსებისაგან მშობელისა შეას შობილი იგი, ყოელითურთ ერთი ბუნებითა და არსებითა. ხოლო დაბადებაი და ქმნაი არს, რაჲთა გარეთ და არა თუსისა არსებისაგან მოიღოს ნიეთი აღსაგებელი და ეგრეთ დაჰბადოს და ქმნას დაბადებული, ყოელითურთ უმსგავსოი დამბადებელისაი.[3]

// ამისთუსცა მხოლოჲსა მის უცვალებელისა და უქცეველისა და უნებელისა და მარადის ერთსა ზედა მყოფისა ღმრთისა და შობაიცა და დაბადებაიცა უნებელ არიან და არა მდინარე და, რომელი-იგი უნებელ არს ბუნებით, ვითარცა მარტიჲსა და შეუზაეებელსა, არაოდეს შეემთხჳა თავს-დებაი ენებისა და ქცეულებისაი, არცა შობასა, არცა დაბადებისა, არცა მოქცნე იქმნა ვისსამე თანა-შემწისა შობისათუს, გინა დაბადებისა. არამედ შობაი იგი დაუსაბომოდ მშობელისა და უჟამოდ მოქმედისა ბუნებისა საქმე არს, რაჲთა მისვე ბუნებისაგან თუსისა შეას და არა თუ ქმნას. რაჲთა არა ქცევადობაი შეემთხჳოს მშობელსა მას უკუანაჲსკნელ შობითა ძისაჲთა და რაჲთა არა იყოს ღმერთი პირველი და ღმერთი შემდგომი, გინა შემატებაი რაიმე მიითუალოს.

ხოლო დაბადებაი ნებებისა ღმრთისა საქმე არს და არა თანა-დაუსაბამო არს ღმრთისა, 42r I
რამეთუ არცა არს არა-არსისაგან არსად მოყუანებული იგი თანა-დაუსაბამო და თანა-უჟამო მარადის მყოფისა მის.

აწ უკუე ეითარ-იგი არა მსგაესებითი არს ქმნაი კაცისა და ღმრთისაი, რამეთუ კაცი ეერარას მოიყუანებს არა-არსისაგან არსად, არამედ რასაცა იქმს, წინამდებარისა ნიეთისაგან იქმს, არა მხოლოდ ნებებითა ოდენ, არამედ წინაჲთევე რამეთუ შეუძლებელ არს თქუმაი ღმრთისაი ჴუებულად ბუნებითისა მშობლობისაგან, ხოლო მშობლობაი მისგან, ესე იგი არს, მისისა არსებისგან შობს მსგაესსა მისსა ბუნებით.[1]

ეინაიცა შობასა ზედა ძისასა უღმრთოება არს თქუმაი შუაჲ-მდგომელობასა ჟამისასა ანუ შემდგომად მამისა მოგონებაი მყოფობასა ძისასა. რამეთუ მისგან, ესე იგი არს, მამულისა ბუნებისაგან ეიტყჳთ ძისა შობასა და არა თუ დასაბამითგანვე მიესცეთ მამისა თანა ყოფაი მისგან შობილსა ძესა, ქცეულებასა შემოეილებთ მამისა გუამოვნებისასა, ეითარმედ არა მყოფი მამად უკუანაჲსკნელ იქმნა მამა, რამეთუ აგებული ყოველი დაღაცათუ ამისსა შემდგომად იქმნა, გარნა არა არსებისაგან ღმრთისა, არამედ არა-მყოფობისაგან მყოფობად განზრახჳითა და ძალითა მისითა[1] მოვიდა. და
არა შეეხების ქცეულებაი საღმრთოსა ბუნე- 57r II
ბასა, რამეთუ შობაი უკუე არს არსებისაგან მშობელისა შობაი შობილისაი და არსებით მსგაესისაი. ხოლო აგებაი და ქმნაი, გარეთ უკუე,[II] არა თუ არსებისაგან ამგებელისა და მოქმედისა მყოფობად[III] მოყუანებაი აგებულისა და ქმნულისაი ყოელითურთ უმსგაესოისაი მისგან.

// რომლისათჳსცა მხოლოჲსა უნებელისა და აუგებელისა და უცვალებელისა და უქცეველისა და სამარადისოდ ეგრეთეე მყოფისა ღმრთისა ზედა შობაიცა უნებელად ითქუმის და დაბადებაიცა, რამეთუ რომელი ბუნებით უნებელი და წარუდინებელი არს, ეითარცა მარტიჲი და შეუზაეებელი, არა მოუგიეს თავს-დებაი ენებისა, ანუ დინებისაი, არცა შობასა შინა, არცა ამგებელობასა, არცა თანამოქმედებისა რაისმე მოქცნე არს; არამედ შობაი ეიდრემე დაუსაბამოი და სამარადისოი საქმე არს ბუნებისაჲ, წარმოჩინებული არსებისაგან მისისა, რათა არა შეემთხჳოს ქცეულებაი მშობელსა და რათა არა ღმერთი პირველი და ღმერთი შემდგომი იყოს და შემატებაი მიითუალოს. ხოლო აგებაი ღმრთისა ნებებისა[IV] საქმე და არა თანა-სამარადისო არს ღმრთისა, ეინაი[V] არა შესაძლებელ არს არა-მყოფობისა[VI] მყოფობად მოსრულისაი თანა-სამარადისო-ყოფაი დაუსაბამოისა და მარადის მყოფისაი, რამეთუ ეითარ-იგი არა ერთ სახედ მოქმედებენ კაცი და ღმერთი, რამეთუ კაცი უკუე ეერა-რას მოიყუანებს არა-არსისაგან არსად, არამედ რასაცა იქმს, წინა-მდებარისა ნიეთისაგან იქმს არა მნებებელი ხოლო,[VII] არამედ წინაგანმგონებელიცა და გონებასა შინა დამსახელი ქმნადისაი. ამისსა შემდ-

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29, 30; კირილე ალექსანდრიელი, საუნჯე, 4-5.
[2] ეს წინადადება დედანში არ არის.
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 20.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29, 30; კირილე ალექსანდრიელი, საუნჯე, 4-5.
[I] თუსითა M. [II] +და B. [III] მყოფად BCM. [IV] ნებისა BM. [V] ეინაიცა M. [VI] მყოფობისაგან M. [VII] <M.

მოგონებითა და გონებასა შინა გამოსახვითა ყოფადისაჲთა, ამისსა შემდგომად მოქმედებითა ჴელთაჲთა და თავს-დებითა შრომისა და დაშრომისაჲთა. მრავალგზის უკუე ჴუებულცა იქმნის, რაჟამს ვერ ეგრეთ ქმნის, ეითარ-იგი მოეგონის ჴელოვნებითა. ხოლო ღმერთი ნებებითა ოდენ მარტოდ არა-არსისაგან არსად მომყვანებელ იქმნა ყოვლისა. ეგრეთვე არა მსგავს არს შობაჲ ღმრთისა და კაცისაჲ. რამეთუ ღმერთი ეითარ-იგი უჟამო არს და დაუსაბამო, უვნებელ და არა მდინარე, უპორცო და მხოლოდ დაუსრულებელ, ეგრეთვე უჟამოდ და დაუსაბამოდ, უვნებელად და თუნიერ თესლისა შობს და არა მოქუნე არს ვისსამე თანაშემწისა, და არცა დასაბამი აქუს მიუწდომელსა მას
42r II შობასა მისსა, არცა აღსასრული.

დაუსაბამოებასა უკუე ეიტყჳ უქცეველობისათჳს, ხოლო უთესლობასა უვნებელობისა და უპორცოებისათჳს. ხოლო თუნიერ თანაშემწისა – უპორცოებისათჳსვე და კუალად ამისთჳსცა, ვითარმედ ერთ არს მხოლოჲ ღმერთი, არაჲსი მოქუნე სიტყჳსაჲ. ხოლო დაუსრულებელობასა – დაუსაბამოებისათჳს და უჟამოობისა და დაუსრულებელობისა და მარადის ერთსა ზედა ყოფისა, რამეთუ დაუსაბამოჲ დაუსრულებელცა არს. ხოლო მადლით მიმღებელი დაუსრულებელობისაჲ არა ყოველად დაუსაბამოჲ არს, ვითარ-იგი არი[ა]ნ ანგელოზნი.[1]

// შობს უკუე მარადის მყოფი ღმერთი 816
სიტყუასა თჳსსა სრულად, დაუსაბამოდ და დაუსრულებლად, რაჲთა არა ჟამთა ქუეშე მშობელ იპოჳოს ღმერთი, რომელსა-იგი უზეშთაეს გუამთასა აქუს ბუნებაჲ და გუამოენებაჲ. ხოლო კაცი ყოველითურთ წინა-აღმდგომად სალმრთოჲსა მის შობისა შობს, ხრწნილებით და დინებით, განმრაელებით და სხჳსა გუამსა თანა მოქმედებით და მამალსა და დედალსა ბუნებასა შინა შემოიყვანებს, რამეთუ მამაკაცი დედაკაცისა თანა-შემწეობისა მოქუნე არს.*

და წულილადისა მეტყუელებისათჳს ნუ განმირისხდები, ტკბილო მეუფეო, რომელი-
42v I ეგე ზეშთა ხარ ყოველისაჲვე თქუმისა და მოგონებისა და ყოვლისაჲვე გულის-ჴმისყოფისა და მიწდომისა, არამედ მწყალობელ ჩუენდა იყავ![2]

ხოლო კმა არს, რაოდენსა იგი გუასწაებს წმიდაჲ კათოლიკე სამოციქულოჲ ეკლესიაჲ.[3] ესე იგი არს, რომელ გუასწაებს თანად მამასა

* **თარგმანი.** ნუ დაგიკრძების უთესლოობისა თქუმაჲ ღმრთისათჳს, ვინაჲთგან სარკინოზთა შორის იყო წმიდაჲ იოანე დამასკელი, ამისთჳსცა რასა იგი გუწამებენ, ვითარმედ ენებულად და თესლითა იტყჳთ შობასა ძისა ღმრთისასა, წმიდაჲ ესე დაჰპსნის სიცბილსა მათსა და ზედაის-ზედა ქადაგებს უვნებელად და უთესლოდ შობასა ძისა მამისაგან.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ. 20, 29; კირილე ალექს., საუნჯე, 5, 6, 7, 16, 18.

[2] ეს წინადადება განსხვაებდება არსენ იყალთოელის თარგმანისგანაც და შორდება აგრეთვე დედანს.

[3] ეს წინადადება არ გეხედება დედანში.

გომად მუშაკობისა ჴელთაჲსა მჭუმეველი და შრომისა და ჭირისა თავს-იდებელი მრავალგზის ჴუებულიცა ვერ ეგრეთ ქმნითა, ეითარ იგი ენების სრულ-ყოფაჲ მისი. ხოლო ღმერთმან მხოლოდ ნებებით ოდენ არა-არსისაგან არსებად მოიყვანნა ყოველნი. ეგრეთვე არცა მსგაჲსად შობენ ღმერთი და კაცი, რამეთუ ღმერთი ეიდრემე, ეითარცა უჟამოჲ და დაუსაბამოჲ და უვნებელი და წარუდინებელი და უსხეულოჲ და მხოლოჲ დაუსრულებელი, უჟამოდ და დაუსაბამოდ და უვნებელად და უდინებელად შობს დ[ა] თუნიერ შეყოფისა და არცა დასაბამი აქუს მიუწდომელსა შობასა მისსა, არცა დასასრული.

და დაუსაბამოდ – უკუე უქცეველობისა- 57v I
თჳს, ხოლო უდინებელად" – უვნებელობისათჳს და უსხეულოობისა'" და თუნიერ შეყოფისა – უსხეულოობისათჳსვე კუალად და რამეთუ მხოლოდ ერთი ოდენ ღმერთი – უმოქუნოჲ სხჳსაჲ. და დაუსრულებელად და დაუცხრომელად – დაუსაბამოობისათჳს და უჟამოობისა და დაუსრულებელობისა და მარადის ეგრეთვე ყოფისა, რამეთუ დაუსაბამოჲ დაუსრულებელცა არს. ხოლო მადლით მიმღებული დაუსრულებელობისაჲ არა უეჭუელად დაუსაბამო არს, ვითარ-იგი ანგელოსნი.[1]

// აწ უკუე შობს მარადის მყოფი ღმერთი
თავისა თუსისა სიტყუასა სრულსა დაუსაბამოდ და დაუსრულებელად, რათა არა ჟამსა შინა მშობელ იყოს ღმერთი, რომელსა ჟამისა[iv] უზესთაესი აქუს ბუნებაჲცა და ყოფაჲ. ხოლო კაცი, ცხად არს, ეითარმედ წინა-აღმდგომად შობს, ეითარცა ქმნის და ხრწნილებისა და დინებისა და განმრავლებისა მიმდგომი და სხეულეანთა ჯორცთა მქონებელი და მამლისა და დედლისა ბუნებასა შინა მომგებელი, ეინაჲთგან მოქუნე არს მამალი შეწევნასა დედლისასა.[v] არამედ შემნდობელ იყავნ ყოველთა მიერ კერძოჲ და ყოვლისა მოგონებისა და მიწთომისა ზესთა მდებარე.

ასწაებს უკუე წმიდაჲ კათოლიკე და სამოციქულოჲ ეკლესიაჲ მყის თანად მამასა და მყის თანად მხოლოდშობილსა ძესა მისსა, შობილსა მისგან უჟამოდ და უდინებელად და უვნებელად და მიუწთომელად, ეითარ-იგი უწყის მხოლომან ყოველთა ღმერთმან. რა-

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 20, 29; კირილე ალექს., საუნჯე, 5, 6, 7, 16, 18.

[i] <M. [ii] დაუსრულებელად BM. [iii] უსხეულობისა M. [iv] ჟამსა M. [v] +მამისა და ძისათჳს თაჲი თ M.

და მყის მისთანავე ძესა მისსა მხოლოდ-შობილსა უკამოდ და უენებელად, მიუწდომელად და გამოუთქუმელად, ეითარ-იგი მან მხოლომან უწყის ყოველთა ღმერთმან.

რამეთუ ეითარ-იგი არიან თანად ცეცხლი და მყის-თანად ნათელი და არა პირველ არს ცეცხლი და ეგრეთღა შეუთქს ნათელი, არამედ ზოგად და ერთბამად, და ეითარ-იგი ნათელი მარადის ცეცხლისაგან იშობების და მარადის მის თანა არს და არაოდეს განეშორების, ეგრეთვე ძე, ეინაჲთგან მამისაგან იშვა, არაოდეს განშორებულ არს, არამედ მარადის მის თანა არს. გარნა ნათელსა მას, ცეცხლისაგან შობილსა და მარადის მის თანა მყოფსა, არა აქუს თუსაგან გუამი განყოფილი ცეცხლისა მისგან, ეითარ-იგი არს რომელობაჲ ბუნებითი ცეცხლისაჲ.

ხოლო ძესა ღმრთისასა, მხოლოდ-შობილად მამისაგან შობილსა განუშორებელობასა მას შინა და განუყოფელობასა და მარადის მამისა
42v II შორის ყოფასა აქუსე თუსი გუამი განთუსებულად მამისაგან.[1]

სიტყუად უკუე და ბრწყინვალებად ითქუმის, რამეთუ არა ვისითა მიახლებითა უვნებელად და უუამოდ, უქცეველად და განუშორებელად იშვა მამისაგან. ხოლო ძედ და ხატად მამულისა გუამოვნებისა, სრულებისა და მის თანა სწორისა არსებისა და ყოველითურთ მამისა მსგაესებისათჳს, თუნიერ ხოლო უშობელობისა.

ხოლო მხოლოდ-შობილად, რამეთუ არა მსგაეს არს სხჳსა ეისსამე შობასა შობაჲ იგი ძისა ღმრთისაჲ, რამეთუ არცაღა არს სხუაჲ ძე ღმრთისაჲ. და, დაღაცათუ სული წმიდაჲცა მამისაგან გამოეალს, გარნა არა შობით, არამედ გამოსლეით, რომელი-ესე სხუა სახე არს და იგიცა უცნაურ და მიუწდომელ, მსგავსად შობისა მის ძისა. ვინაჲცა, // რაოდენიცა აქუს მამასა, ყოველივე ძისაჲ არს, თუნიერ ხოლო 817
უშობელობისა, რომელი-ესე არა მოასწაეებს არცა პატივისა, არცა სახისა განყოფილებასა, არამედ სახესა გუამოენებისასა. ეითარ-იგი ადამ უშობელ არს, რამეთუ დაბადებული იყო ღმრთისაჲ და სეით – შობილი, რამეთუ ძე იყო ადამისი, და ეეა გუერდისაგან ადამისისა
43r I გამოსრული, რამეთუ არა შობილ იყო მისგან. და არა განიყოფებიან ბუნებითა ურთიერთას, რამეთუ კაცნი არიან, გარნა ხოლო სახითა ოდენ გუამოენებისაჲთა.[2]

ხოლო ჯერ არს ცნობად, ეითარმედ სახელი ესე უშობელობისაჲ, ოდესმე ესრეთ ითქუმის, ეითარმედ აგენიტონ და ოდესმე აგენნიტონ და ორთაე (sic) ამათ სახელთა მიერ ძალი ერთისა მის სიტყჳსაჲ განიყოფების. რამეთუ ოდეს ერთითა ნარითა დაიწეროს, ეითარმედ

[1] გრიგ. ნოსელი, ეენომიოსის წინააღმდეგ, წ. I; კირილე ალექს., საუნჯე, 5.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 25, 29, 30, 31, 39; ათან. ალექს., გარდამოც. სარწმუნ., PG, t. 25, col. 200-208.

მეთუ ეითარცა მყის თანად ცეცხლი და მყის თანად მის მიერი ნათელი და არა პირველად ცეცხლი და[1] ამისსა შემდგომდა ნათელი, არამედ მყის თანად.

და ეითარცა ცეცხლისაგან შობილი ნათელი, მარადის მის თანა არს არასადა განშორებული მისგან, ეგრეთვე[II] ძეცა მამისაგან იშვების არასადა განყოფილი მისგან, არამედ მარად მის შორის მყოფი. გარნა ცეცხლისაგან შობილსა ეიდრემე ნათელსა განუშორებელად მის შორის მყოფსა, არა აქუს თჳსი გუამი თუნიერ ცეცხლისა, რამეთუ ბუნებითი ეითარებაჲ არს ცეცხლისაჲ.

ხოლო ძესა ღმრთისასა მხოლოდშობილსა და მამისაგან შობილსა, განუშორებელად და 57v II
განუყოფელად მის შორის მყოფსა, /ს/მარადისოდ აქუს თჳსი გუამი, /თ/ნ/იჳ/რ მამისა გუამოვნებისა.[1]

ეინაჲ/ც/ა სიტყუად და ბრწყინვალებად ითქუმის ამისთჳს, რამეთუ თუნიერ შეყოფისა და უენებელად და უუამოდ და უდინებელად და განუშორებელად შობილ არს მამისაგან.[III] ხოლო ძედ და ხატად მამულისა გუამოვნებისად, რამეთუ სრული არს და გუამოანი და ყოველითურთ მსგაესი მამისაჲ, თუნიერ ხოლო უშობელობისა.

ხოლო მხოლოდშობილად, რამეთუ მხოლოი მხოლოჲსა მამისაგან მხოლოდ იშვა და რამეთუ არცა ემსგაესების სხუაჲ შობაჲ შობასა ძისა ღმრთისასა, არცა აწ სხუაჲ ძე ღმრთისაჲ. რამეთუ დაღათუ სული წმიდაჲცა მამისაგან გამოვალს, გარნა არა შობითი, არამედ გამოსლეით, სხუაჲ სახე მყოფობისაჲ, ეგრეთვე უცნაური და მიუწთომელი, ეითარ-იგი შობაჲცა ძისაჲ. ამისთჳს ყოველნი,// რაოდენნი პქონან მამასა, მისნი არიან, თუნიერ უშობელობისა, რომელი არა არსებისა განყოფილებასა დაჰნიშნავს, არცა პატივისასა, არამედ სახესა მყოფობისასა. ეითარ-იგი ადამ უშობელი იყო, რამეთუ[IV] ქმნული იყო ღმრთისაჲ და სეით – შობილი, რამეთუ ძე იყო მამისი და ეეა გუერდისაგან ადამისისა გამოსრული, რამეთუ არა ი'შეა იგი და არა განიყოფეენან ურთიერთას ბუნებითა, რამეთუ კაცნი არიან, არამედ სახითა ხოლო მყოფობისაჲთა.[2]

საჭმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ აგენიტონ ერთითა ნარითა დაწერილი აუგებელსა, ესე იგი არს, არა ქმნულსა დაჰნიშნავს, ხოლო აგენნიტონ, ორითა ნარითა დაწერილი, ცხად-

[1] გრიგორ ნოსელი, ეენომიოსის წინააღმდეგ, წ. I, კირილე ალექს., საუნჯე, 5.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 25-31; ათან. ალექს., გარდამოც. სარწ., PG, t. 25, col. 200-208.

[1] და მყის თანად მის მიერი ნათელი და არა პირველად ცეცხლი და <BM. [II] ესრეთვე M. [III] მისგან BM. [IV] არამედ M.

– „აგენიტონ“ აუგებელსა მოასწავებს, ესე იგი არს, არა შექმნულსა. ხოლო ოდეს ორითა ნარითა დაიწეროს, ვითარმედ – „აგენიტონ“, მაშინ უშობელსა მოასწავებს.* აწ უკუე მოსწავებისაებრ პირველისა მის სიტყუსა განიყოფების არსებაჲ არსებისაგან, რამეთუ სხუა არს აუგებელი არსებაჲ, ესე იგი არს, შეუქმნელი, რომელი ერთითა ნარითა დაიწერების. და თუ სხუა არს შობილი მეორისაებრ მოსწავებისა, რომელი ორითა ნარითა დაიწერების, და ამით სახითა არა ჰმატს, არცა განიყოფების არსებაჲ არსებისაგან. რამეთუ უეჭუელად ყოველი პირველი გუამი ცხოველთაჲ უშობელ არს, არამედ არა აუგებელ[ი]ა, რამეთუ აღგებულ
3r II იქმნნეს და დაიბადნეს ღმრთისა მიერ სიტყუთა მისითა თანა-არსითა. ხოლო არა იშვნესცა, ვინაჲთგან არა იყო სხუაჲ ერთ სახე მათგანი, რომელისაგანმცა შობილ იყუნეს.

აწ უკუე პირეელ შესწავებულითა მით სახითა, რომელ არს აგენიტონ, ეზიარებიან ურთიერთას სამნიე ზეშთა ღმრთეებისანი, რამეთუ ერთ და აუგებელ არიან. ხოლო მეორითა შესწავებითა, ორთა ნართა მიერ დაწერილისა მის უშობელობისაჲთა, რომელს არს აგენნიტონ, არღარა ერთ არიან, რამეთუ მხოლოდ მამაჲ ოდენ არს უშობელ, რამეთუ არა სხუსა მიერ არს, არამედ თჳთ გუამოვან არს. და მხოლოდ ძე ოდენ შობილ არს, რამეთუ მისე მამულისა არსებისაგან დაუსაბამოდ და უჟამოდ იშვა. და მხოლოდ სული წმიდაჲ ოდენ გამომაეალ არს მისე მამულისა არსებისაგან არღარა // შობით, 820
არამედ გამოსლვით, რამეთუ ამას გუასწავებს ჩუენ საღმრთოჲ წერილი, ხოლო სახე შობისა მის და გამოსლეისაჲ მიუწდომელ არს.[1]

და ესეცა საცნაურ იყავენ, ვითარმედ თუთ ესეცა სახელი მამობისა და ძეობისა და გამოსრულობისაჲ არა ჩუენ მიერ სახელ ედვა ნეტარსა მას ღმრთეებასა, არამედ უფროსსდა წინაუკმო, მის მიერ ჩუენ მოგუეცემის, ეი-
43v I თარცა იტყუს სამრთოჲ მოციქული, ვითარმედ: „ამისთჳს მოვიდრეკ მუხლთა ჩემთა მამისა მიმართ, რომლისა მიერ ყოველნი მამობანი სახელდებულ იქმნნეს ზეცათა შინა და ქუეყანასა ზედა“.[2]

ხოლო ვიტყოდით თუ მამასა დასაბამად ძისა და უფროჲსად,[3] არა გამოვაჩინებთ მას უპირატესად ძისა ჟამითა ანუ ბუნებითა, რამეთუ მან მის მიერ შექმნნა საუკუნენი[4] და არცა რას სხუასა ვიტყუთ მამისასა, ვითარცა

* **თარგმანი**. ვინაჲთგან ქართულად არ დაეტეოდა, შემინდვით, სრულად დაგდებასა სიტყუასა ბერძულადე დაწერაჲ ვირჩიე, რამეთუ ბერძულად მსგაეს არიან სიტყუანი ესე – აგენნიტონ და აგენიტონ და ორითა ნარითა დაწერილი უშობელსა იტყჳს, ხოლო ერთითა ნარითა დაწერილი – აუგებელსა.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29, კორილე ალექს., საუნჯე, I.

[2] ეფესელთადმი 3, 14, 15, კორილე ალექს., საუნჯე, I, დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., I.

[3] იოანე, 14, 28.

[4] ებრ., I, 2.

ჰყოფს არა შობილსა. აწ უკუე პირეელისა მის დანიშნეისაებრ განეყოფის არსებაჲ არსებასა, რამეთუ სხუაჲ არსებაჲ არს აუგებელი, ესე იგი არს, აგენიტონ მარტოთა ნარითა და სხუაჲ გენიტონ, რომელ არს აგებული. ხოლო მეორისა დანიშნეისაებრ არა განეყოფის არსებაჲ არსებასა, რამეთუ ყოველ სახისა ცხოველისა პირველი გუამი უშობელი არს, არამედ არა აუგებელი, რამეთუ აღეგნეს დამბადებელისა მიერ სიტყუთა მისითა მოყჳანებულნი მყოფობად და არა იშენეს, ვინაჲთგან არა იყო უწინარეს მათსა სხუაჲ თანა-მოსახე მათი, რომლისაგანმცა შობილ იყუნეს.

ესრეთ უკუე პირეელისა ვიდრემე დანიშნეი- 58r I
საებრ ეზიარებიან ურთიერთ/ას/ სამნიე წმიდისა ღმრთეებისა ზესთა ღმერთთანი გუამნი, რამეთუ თანა-არსნი და აუგებელ/ნი/ არიან. ხოლო მეორისა დანიშნეისაებრ /არ/ასადა, რამეთუ მხოლოჲ მამაჲ ოდენ არს უშობელ და რამეთუ არა სხჳსა გუამოვნებისაგან არს ყოფაჲ მისი. და მხოლოჲ ძე – ოდენ შობილ, რამეთუ მამულისა არსებისაგან იშვა უჟამოდ და დაუსაბამოდ. და მხოლოჲ სული ოდენ წმიდაჲ – გამოსრულ არსებისაგან მამისა არა შობით, არამედ გამოსლეით. // ამისსა უკუე ესრეთ მასწავალელობასა საღმრთოჲსა წერილისასა, ხოლო სახესა საღმრთოჲსა შობისა და გამოსლეისასა მიუწოთმელად დადგრომილობასა.[1]

ამისიცა შესწავებაჲ საკმარ არს, ვითარმედ არა ჩუენგან დაესხნეს ნეტარსა ღმრთეებასა მამობისა და ძეობისა და გამომაეალობისა ესე სახელნი, არამედ წინა-უკმო მის მიერ მოგუეცნეს ჩუენ, ვითარცა იტყუს საღმრთოჲ მოციქული: „ამისთჳს მოვიდრეკ მუხლთა ჩემთა მამისა მიმართ, რომლისაგან ყოველნი მამობანი ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა სახელ-დებულ არიან“.[2]

ხოლო დაღათუ ვიტყუთ მამასა დასაბამად ძისა და უფროჲსად მისსა,[3] არა უპირველესობასა მისსა ძისაგან ჟამითა ანუ ბუნებითა გამოვაჩინებთ, რამეთუ მის მიერ შექმნნა საუკუნენი,[4] არცა სხუთა,[1] რაჲთ, თუნიერ მიზეზითა ხოლო, ესე იგი არს, რამეთუ მამისაგან იშვა და არა მამაჲ – ძისაგან. და[11] რამეთუ მამაჲ მიზეზი არს ძისაჲ ბუნებითი, ვითარ-იგი არა

[1] კორილე ალექს., საუნჯე, I; გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.

[2] ეფესელთადმი 3, 14, 15; კორილე ალექს., საუნჯე, I, დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., I.

[3] იოანე, 14, 28.

[4] ებრ., I, 2.

[1] სიტყუთა მ. " <M.

უზეშთაეს იყო ძისასა თუნიერ მიზეზისა ხოლო. ესე იგი არს, ეითარმედ ძე მამისაგან იშვა, და არა მამაი ძისაგან და ეითარმედ მამაი ბუნებით მიზეზ არს ძისა, ეითარცა იგი არა ცეცხლსა ნათლისაგან ეიტყუთ გამომავალად, არამედ ნათელსა ცეცხლისაგან.

ამისთუსცა რაჟამს გუესმას დასაბამად და უმეტესად ძისად მამაი, უფროსობაი იგი მიზეზობისათუს გულისჴმა-ეყოთ. და ეითარიგი არა ეიტყუთ სხუსა არსებისაგან ცეცხლსა და სხუსაგან ნათელსა, ეგრეთე არაენი თქუს სხუსა არსებისაგანად მამაი და სხუსა არსებისაგანად ძე, არამედ ერთისა და მისგანეე.

და ეითარ-იგი ეიტყუთ, ეითარმედ მისგან გამომავალისა მის ნათლისაგან ჩანს ცეცხლი და არა დავსდებთ ორღანოდ მსახურ-ცეცხლისა-ყოფად მისგან გამომავალსა მას
43v II ნათელსა, არამედ უფროსსა ბუნებითად ძალად ცეცხლისა უწოდთ მას, ეგრეთეე მამისათუს ეიტყუთ, ეითარმედ ყოველსავე, რაოდენსა იქმს, მხოლოდ-შობილისა // ძისა თუსისა მიერ იქმს. არა ეითარცა ორღანოთსა რაითმე მსახურითა, არამედ ბუნებით მის თანა ერთითა და თუთ-გუამოენითა ძალითა. და ეითარ-იგი ეიტყოდით, ეითარმედ ცეცხლი ნათობს და კუალად ეთქუთ, ეითარმედ ცეცხლისაგან გამომავალი ნათელი ნათობს, ეგრეთეე ყოველსა, რაოდენსა იქმს მამაი, მას ძე ეგრეთეე მსგავსად იქმს.[1] არამედ ნათელსა არა აქუს თუსი გუამი თუსაგან ცეცხლისაგან განთუსებული, ხოლო ძესა აქუსცა სრულებაი თუსისა გუამისაი და განუშორებელსცა არს მამულისაგან გუამოენებისა, ეითარ-იგი პირეელ ეთქუ. რამეთუ შეუძლებელ არს დაბადებულთა შორის პოვნად შეუცვალებელი რაი ხატი, რომელიმცა სრულებით თავსა შორის თუსსა გუჩუენებდა სრულებითსა სახესა ყოველად წმიდისა სამებისასა, რამეთუ აგებული და შეზაეებული, მდინარე და ქცეეადი, გარეშეწერილი და სახესა შინა მყოფი და განხწნადი, ეითარ განცხადებულად საცნაურ პყოფდეს ამათ ყოველთაგან შეუხებელსა და უზეშთაესსა არსებისასა არსებასა ღმრთისასა. რამეთუ ყოველი დაბადებული უმრაელესითა ზემო თქუმულთა ამათ ენებათაგანითა
44r I შეპყრობილ არს და ყოველი ბუნებაი არსთაი ზოგად ხრწნილებისა თანა-მდებ არიან.[2]

ხოლო ჩუენ ეგრეთეე გურწამს ერთისა მიმართ სულისა წმიდისა, უფლისა და ცხოველს-მყოფელისა, რომელი-იგი მამისაგან გამოეალს და ძისა შორის განისუენებს და მამისა და ძისა თანა თაყუანის-იცემების და იდიდების, ეითარცა თანა-არსი და თანასამარადისოი, სული ღმრთისაი, წრფყელი მთავრობისაი, წყაროი ცხორებისა და სიწმიდისაი, ღმერთი, რომელი მამისა თანა არს და აღიარების აუგებელი, აღსაეხე დამდაბლებელობით, ყოველისაგან ცეცხლისა ეიტყუთ გამოსლვასა, არამედ უფროსსა ცეცხლისაგან – ნათლისასა.

ეინაიცა რაჟამს გუესმეს დასაბამად და უფროისად ძისად მამაი, მიზეზობაი გულისჴმა-ეყოთ და ეითარცა არა ეიტყუთ სხუსა არსებისად ცეცხლსა და სხუსად ნათელსა, ეგრეთ არა შესაძლებელ არს თქუმად სხუსა არსებისაგანად მამაი და სხუსა არსებისად ძე, არამედ ერთისა და მისდაგეე.

და ეითარცა ეიტყუთ მისგან გამომავალითა ნათლითა ჩენასა ცეცხლისასა და არა დაესდებთ, ეითარმედ მსახურებრიეი ორღანოი არს ცეცხლისაი მისგან გამომავალი ნათელი, არამედ უფროსსა ბუნებითად[*] ძალად მისსა, ეგრეთეე ეიტყუთ მამისათუს ყოველთა, 58r II
821 რაოდენთა იქმს მხოლოდშობილი // ძისა მისისა მიერ ქმნასა არა ეითარცა მსახურებრიესა ორღანოსა მიერ, არამედ ეითარცა ბუნებითისა და გუამოვანისა ძალისა მიერ. და ეითარცა ეიტყუთ მნაოობად ცეცხლსა და კუალად ეიტყუთ მნაოობად ნათელსა ცეცხლისასა, ეგრეთეე ყოველთა, რაოდენთა იქმს მამაი, მსგაესადეე იქმს ძეცა.[1] გარნა ნათელსა ეიდრემე არა მოუგიეს თუსი გუამი ცეცხლისაგან კიდე, ხოლო ძე სრული გუამი არს და განუშორებელი არს მამულისა გუამოენებისაგან, ეითარცა ზემო გამოვაჩინეთ, რამეთუ შეუძლებელ არს პოენად აგებულთა შორის, რომელიმცა უცეალებელად აჩუენებდა თავსა შორის თუსსა სახესა სამებისა წმიდისა მაგალითთასა, რამეთუ აგებულმან და შეზაეებულმან და წარდინებადმან, და ქცეეადმან და გარეშეწერადმან და შესახულებისა მქონებელმან და განხრწნადმან, ეითარ განცხადებულად წარმოადგინოს ამათ ყოველთაგან განშორებული ზესთა არსებისაი საღმრთოი არსებაი? ხოლო ყოველი აგებული, ცხად არს, ეითარმედ უმრაელესთა ამათგანთა თანამდებ არს და თუსისა ბუნებისაებრ ხრწნილებისა მიმდგომ არს ყოველი.[2] [1]

ეგრეთეე გურწამს ერთისა სულისა წმიდისა მიმართცა უფლისა და ცხოველს მყოფელისა, რომელი მამისაგან გამოვალს და ძისა შორის განისუენებს და მამისა და ძისა თანა თაყუანის-იცემებს და თანა[*] იდიდების, ეითარცა თანა-არსი და თანა-სამარადისოი სული ღმრთისაი და წრფელი, მთავრებრიეი, წყაროი

[*] ა'შიაზე მიუწერიათ და შემდეგ წაუშლიათ ბუნებითი. ინი ჯდა თანსა თანა, მე დავაგდე.

[1] იოანე, 5, 19.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 22, 31 და 37.

[1] იოანე, 5, 19.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 22, 31, 37.

[1] +სულისა წმიდისათჳს /თავი/ ი M. [#] < M.

ლისა მპყობელი, ყოელისა მოქმედი, ყოელად ძლიერი, მიუწდომელი ძალითა, მეუფე ყოელისა აგებულებისაჲ, არა უფლებული, განმაღმრთობელი, არა განღმრთობილი, აღმავსებელი, არა აღვსებული, მიმცემელი, არა მიმღებელი, წმიდა-მყოფელი, არა წმიდა-ყოფადი, ნუგეშინის მცემელი და მიმთუალველი ყოველთა ეედრებათაჲ, ყოელითურთ მსგავსი მამისა და ძისაჲ, მამისაგან გამომავალი და ძისა მიერ მოცემული და განფენილი და აღმავსებელი ყოველთა დაბადებულთაჲ, რომელი თავისა მიერ თუსისა დაჰბადებს და არს-ჰყოფს ყოელთა და წმიდა-ჰყოფს და იპყრობს. ხოლო აქუს თუსაგან გუამი სრული და ჰგიესე
44r II განუყოფელად და განუშორებელად მამისაგან და ძისა და ყოველიე აქუს, რაოდენი აქუს მამასა და ძესა, თუნიერ უშობელობისა და შობილობისა.

რამეთუ მამაჲ უმიზეზო არს და უშობელ, ვინათგან არავისგან არს, არამედ თავით თუსით აქუს ყოფაჲ და ვითარ-იგი მან უწყის ეგრეთ ყოფაჲ, უფროჲსღა თუთ იგი არს დასაბამ და მიზეზ სხუათა ყოფისა და ბუნებით ვითარ-ყოფისა ყოველთაჲსა. ხოლო ძე მამისაგან შობილ // არს და სული წმიდაჲცა მისგანვე 824
არს, არა შობილ, არამედ გამოსრულ.

ვინაჲცა ჩუენ ესრეთ გუსწაჳიეს, ვითარმედ არს განყოფილებაჲ შობისა მის და გამოსლეისაჲ, ხოლო თუ რაჲ არს სახე იგი განყოფილებისაჲ, ესე არასადა.

და ესეცა მტკიცედ უწყით, ვითარმედ მყისთანად და მამისაგან შობასავე თანა ძისისა იქმნა გამოსლეაჲ იგი სულისა წმიდისაჲ.[1]

ყოველიე უკუე, რაოდენი აქუს ძესა და სულსა, მამისაგან აქუს, და – თუთ ყოფაჲცა, და მამაჲ თუ არა იყოს, არცა ძე არს, არცა სული, და უკუეთუ მამასა არა რაჲ აქუს, არცა ძესა აქუს, არცა სულსა, და ყოფითა მამისაჲთა, ესე იგი არს, იყოს რაჲ მამაჲ, არიან ძეცა და სული და მაჲისაგან აქუს სული ძესა. და რაჲთა შემოკლებულად ვთქუა, ყოველიე რაჲ აქუს მამასა, მისგანვე აქუს ძესაცა, თუნიერ უშობელობისა და გამოსლეისა, რამეთუ უშობელობითა და შობილობითა და გამოსლეითა
44v I განიყოფების არა არსებაჲ და ბუნებაჲ, არამედ გუამოვნებითი თუთებაჲ გუამთა სამგუამოვნისა წმიდისა სამებისათაჲ. ხოლო ხატებითა თითოეულისა გუამისაჲთა განუყოფელ არს განყოფაჲ მათი.

ხოლო ვიტყუთ, ვითარმედ თითოეულსა სამთაგანსა სრული გუამოვნებაჲ აქუს.[2] ამისთჳს, რაჲთა არა ერთი სამთაგანი უსრულ იყოს და არცა ჩუენ სამთა უსრულთაგან ერთი სრული

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31, 20.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 25, ეპისტოლე ეეაგრესადმი.

ცხოვრებისა და სიწმიდისაჲ, ღმერთი მყოფი მამისა თანა და ძისა თანა[1] და აღსაარებული მის თანა. აუგებელი, საეს, დამბადებელი, ყოელისა მპყრობელი, ყოელისა მოქმედი, ყოელად ძლიერი, ძალ-მიუწომელი, ყოელისა აგებულისა მეუფე, არა თუთ სამეუფო ქმნილი, აღმავსებელი, არა აღვსებული, ღმერთ-მყოფელი, და არა ღმერთ-ქმნილი, ზიარ-მყოფელ, არა ზიარებული, წმიდა-მყოფელი, არა წმიდა-ქმნული, ნუგეშინის-მცემელი, ვითარცა ყოველთა ეედრებისა მიმთუალველი, ყოელითურთ მსგაესი მამისა და ძისაჲ, მამისაგან გამომავალი და ძისა მიერ მოცემული და მისაღებელი ყოელისა აგებულისა მიერ და თავისა მიერ თუსისა აღმგებელი და არს-მყოფელი თანად ყოველთაჲ და წმიდა-მყოფელი, დამცველი, გუამოანი, ესე იგი არს, განთჳსებულსა გუამოვნებასა შინა 58v I
მყოფი, განუყოფელი და განუშორებელი მამისა და ძისაჲ და ყოველთაე მქონებელი, რაოდენნი ჰქონან მამასა და ძესა, თუნიერ უშობელობისა და შობილობისა.

რამეთუ მამაჲ უკუე უმიზეზო არს და უშობელ, რამეთუ არავისგან არს, არცა ვისგან აქუს ყოფაჲ, არცა რაჲ სხუათაგანი, რაოდენნი ჰქონან. უფროჲსღა იგი არს დასაბამი და მიზეზი ყოფისაცა და ვითარ-ყოფისა ყოველთაჲსა ბუნებით. ხოლო ძე მამისაგან შობილ // არს. და სული წმიდაჲ იგიცა უკუე მამისაგანეე, გარნა არა შობით, არამედ გამოსლევით.

და ვითარმედ არს რაჲმე განყოფილებაჲ შობისა და გამოსლეისაჲ, გუსწაჳიეს, ხოლო თუ რაჲ არს გუარი განყოფილებისაჲ არა-საჲა. და მყის-თანად ძისაცა შობაჲ მამისაგან და სულისაცა წმიდისა გამოსლეაჲ გურწამს.[1]

ეინაჲცა ყოველნიე, რაოდენნი ჰქონან ძესა და სულსა, მამისაგან ჰქონან და თუთ იგი ყოფაჲცა. და არათუმცა იყო მამაჲ, არცამცა ძე იყო, არცა სული. და არათუმცა მამასა აქუნდა რაჲმე, არცამცა ძესა აქუნდა, არცა სულსა. და მამისა მიერ, ესე იგი არს, მყოფობისა მიერ მამისა არიან ძე და სული და ყოველნი, რაოდენნი ჰქონან, მამისა მიერ ჰქონან იგინი, თუნიერ უშობელობისა და შობილობისა და გამომავალობისა. რამეთუ ამით გუამოვნებითითა თუთებითა ხოლო განეყოფვიან ურთიერთას სამნი იგი წმიდანი გუამნი და არა არსებითა და რამეთუ მსახეელობითითა თუითებითა გუამოვნებათა თჳსთაჲთა განიყოფვიან.[2]

და ვიტყუთ თითოეულისა სამთაგანისათჳს სრულისა გუამისა ქონებასა, რაჲთა არა სამთა

[1] იოანე დამასკელი აღიარებს: ვიცით, რომ შობასა და გამოსვლას შორის განსხვავებაა, მაგრამ რაში მდგომარეობს იგი, არ ვიცით. შდრ. გრიგ. ნაზ., სიტ., 31, 20.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 25.
[1] და ძისა თანა <ВМС.

შეზავებული ბუნებაი შეეისწავოთ. არამედ სამთა სრულთა გუამთაგან ერთი მარტიეი არსებაი უწყოდით ზეშთა სრულებისაი და უპირატესი სრულთაი. რამეთუ უსრულთაგან იქმნების შეზავებაი // და არა სრულთაგან. ვინაიცა არცა ეიტყუთ, ეითარმედ სახე გუამთაგან არს, არამედ – გუამთა შინა. ხოლო უსრულად უწოდთ, რომელი–იგი ვერ ცხოველ–ჰყოფდეს სახესა მისგან სრულ ქმნილთა მათ საქმეთასა. რამეთუ ქვაი და ძელი და რკინაი თითოეული თაეით თუსით სრულ არს ბუნებისაებრ თუსისა, ხოლო მათგან აღშენებადისა მის სახლისა სრულ–მყოფელად უსრულ არს თითოეული მათი, რამეთუ არცა ერთი მათგანი იქმნების მარტოდ სახლ.[1]

825

44v II

აწ უკუე სრულად ეიტყუთ თითოეულსა სამგუამო – ენებისასა, რაითა არა შეზავებულებაი ეჰგონოთ საღრთოსა მის ბუნებისაი, რამეთუ შეზავებულებაი განწვალებისა დასაბამ არს. და კუალად ურთიერთას შემოვჰკრებთ სამგუამოენებასა, რაითა არა სიმრაველე ღმერთთაი შემოვიყვანოთ. და ესრეთ დავიცავთ სამთა გუამთა მიერ შეუზაებელობასა და შეურეენელობასა, ხოლო ერთ–არსებად და ერთ–ბუნებად შემოკრებითა გუამთაითა ერთობასა ნებისა და მოქმედებისა და ძლიერებისასა. და რაითა ესრეთ ეთქუა, ერთსა განუყოფელსა // ღმერთსა ყოფად ეიცნობთ, რამეთუ ერთ ღმრთეება არს ღმერთი და სიტყუაი და სული მისი.[2]

828

ჯერ-არს უკუე ცნობად, ეითარმედ სხუა არს საქმით ხედვაი და სხუა არს სიტყუთ მოგონებაი. აწ უკუე ყოველთა აგებულებათა ზედა განყოფილებაი გუამთაი საქმით იხილვების. ხოლო ზოგადობაი და შერწყუმაი და ერთობაი სიტყუთ განიცდების. რამეთუ გონებით გულისჴმა-ეჰყოფ, ეითარმედ პეტრე და პაველე მისვე ბუნებისანი არიან და ზოგადი აქუს ზიარებაი, რამეთუ თითოეული მათი არს ცხოველ სიტყუა და მოკუდაე და თითოეული ჭორც არს სულიერ, სულ სიტყუერ და საცნაურ.

ესე უკუე ზოგადი ბუნებაი სიტყუთ სახილველ არს, რამეთუ არცა გუამნი ერთად არიან

45r I

ურთიერთას, ეინაითგან თითოეული მათი

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 23, 20.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 20, 28, 40. ამ წინადადების შემდეგ ბერძნული დედნის გამოცემაში ზოგიერთი ნუსხის მიხედვით გამოყოფილია ქვესათაური: Περὶ τῆς τῶν τριῶν ὑποστάσεων διαρέσεως· καὶ περὶ τοῦ πράγματος καὶ λογοῦ καὶ ἐπιστίας. ეფრემის თარგმანში ასეთი ქვესათაური არ გეხვდება, არსენის თარგმანში კი არის: „სამთა გუამთა განყოფილებისათჳს. (სამწმეთათჳს და სიტყუსათჳს და გონებისა" (S – 1463, 59v II).

უსრულთაგან ერთი სრული შეზავებული ბუნებაი შეეისწავოთ, არამედ სამთა სრულთა გუამთა შინა ერთი მარტიეი არსებაი, ზესთა სრული და პირველითგან სრული. რამეთუ ყოველი უსრულთაგან შემოკრებული უეჭველად შეზაებული არს, // ხოლო სრულთა გუამთაგან შეუძლებელ არს შეზაებისა ქმნაი, რომლისათჳს არცა ეიტყუთ სახესა გუამთაგან, არამედ გუამთა შინა. ხოლო უსრულობასა 58v მათთჳს ეიტყუთ, რომელნი ვერ განმასრულ/ებელ/ იყუნენ სახესა მათგან შესრულ/ყ/ბულისა საქმისასა, რამეთუ ქვაი ეიდრემე და ძელი და რკინისაი თითოეული თაეით თუსით სრული არს თუსისა ბუნებისაებრ, ხოლო მათგან შესრულებულისა სახლისა მიმართ უსრულ არს თითოეული მათი, ვინაითგან არცა ერთი მათგანი არს თაეით თუსით სახლ.[1]

აწ უკუე სრულთა ეიტყუთ გუამთა, რათა არა შეზავებულებაი გულისჴმა-ეყოთ საღმრთოსა ბუნებისა ზედა, რამეთუ შეზაებაი დასაბამი არს განყოფისაი. და კუალად ერთმანერთისა შორის მყოფად ეიტყუთ სამთავე გუამთა, რათა არა სიმრაველე და დასი ღმერთთაი შემოეიყვანოთ და სამებისა მიერ ვიდრემე გუამთაისა შეურეენელობაი და შეუზაებელობაი, ხოლო თანა-არსობისა მიერ და ერთმანერთისა შორის მყოფობისა გუამთაისა და ნებისა და მოქმედებისა და ძალისა და ჭეშმწიფებისა და მოძრაეობისა და,[1] რაოა ესრეთ ეთქუა, იგივეობისა განუწვალებელობაი და ერთობაი // ღმრთეებისაი გუესწაების, რამეთუ 828 ნამდჳლეე ერთ არს ღმერთი და სიტყუაი და სული მისი.[2]

სამთა გუამთა განყოფილებისათჳს /ნივთ/ თათჳს და სიტყუსათჳს და გონებისა/[a]

ხოლო სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ სხუაი არს საქმით სახილველობაი და სხუაი – სიტყუთ და წულილ მომგონებელობით. ვინაითგან[III] ყოველთა ეიდრემე აებულთა შორის გუამთა უკუე განყოფილებაი საქმით იხილების, ხოლო ზოგადობაი და შეერთებულობაი და შერწყმულობაი სიტყუთ წულილ მომგონებელობით იცნობების,[3] რამეთუ გულისჴმა-ეჰყოფთ გონებითა, ეითარმედ პეტრე და პაველე მისიე ბუნებისანი არიან და ერთი საზოგადოი აქუს ბუნებაი, რამეთუ თითოეული მათი ცხოველი არს სიტყუერი, მოკუდავი და თითოეული ჭორცი არს სულიერი, სული სიტყუერი, და გონიერი, ესე უკუე ზოგადი ბუნებაი სიტყუთ ხოლო სახილველი არს და არცა გუამნი ერთმანერთისა შორის 59r I არიან, /არამე/დ თუსისაგან[IV] და განთუსებით, ესე იგი არს, თუთ თაეით თუსით განშორებით

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 23, 20.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 20, 28, 40.

[3] „ხოლო ზოგადობაი და შეერთებულობაი" და ა.შ. დედანში არა გეხვდება.

[I] <M. [II] +თაეი ია. [III] ეინაიცა CM. [IV] თუსაგან CM.

სხუასა და სხუასა ადგილსა განყოფილ არიან და თუს-თუს და მრავალი რაი აქუს ერთსა საკუთრად განმყოფელი მისი მეორისაგან, ადგილითა სიშორე და ჟამითა განყოფილებაი და ცნობითა სხუა-სახეობაი და ძალითა და სახითა, რომელ არს შესახედაი და წესითა აგებულებითა და პატივითა, ჴელოვნებითა და სხუთა ხატოვნებითითა თუთებითა, ხოლო უფროჲს ყოველისა, რამეთუ არა ერთბამად, არამედ განყოფილად არიან ერთი-ერთისაგან, ამისთუსცა ორნი და სამნი მრავალ კაცად სახელ-იდებიან,[1] რამეთუ ესე ყოველთაე აგებულთა ზედა იხილვების.

ხოლო წმიდისა და ზეშთა არსებისა და ყოველთა აღმატებულისა, მიუწდომელისა სამებისა საქმე ყოვლითურთ წინდა-უკმო არს კაცობრიეთა საქმეთაჲსა, რამეთუ მუნ ზოგადობაი და ერთობაი საქმით იცნობების ზოგად დაუსაბამოობითა და დაუსრულებელობითა, ერთობითა არსებისა და მოქმედებისა და ნებისაჲთა და ზოგად მობერვითა მეცნიერებისაჲთა. და იგიეობითა ჴელმწიფებისა და ძა-
45r II ლისა და სახიერებისაჲთა და ერთითა გამოკრთოლვითა ბრწყინვალებისაჲთა. რომელთაჲ ერთ არს არსებაჲ, ერთ ძალი, ერთ სახიერებაჲ, ერთ ნებაჲ, ერთ მოქმედებაჲ, ერთ ჴელმწიფებაჲ, ერთ და იგივე. არა სამ, მსგავს ურთიერთას, არამედ ერთ და იგივე არს მოქმედებაჲ სამთაჲვე გუამთაჲ. რამეთუ ერთი თითოეული სამთაგანისაჲ მეორისა თანა არს, არა უდარეს, ვიდრეღა თავისა თუსისა თანა, ესე იგი არს, ეითარმედ ყოელითურთ ერთ არიან მამაჲ და ძე, სული წმიდაჲ, თუნიერ უშობელობისა და შობილობისა და გამომავალობისა. ხოლო გულისჴმის-ყოფაჲ თქუმულთაჲ ამათ ესე არს, ეითარმედ ერთი ღმერთი უწყით მხოლოსა შინა განყოფილებასა მამობისა და ძეობისა და გამომავალობისასა, მიზეზობისა და მიზეზ-ყოფისასა. და სრულებითა გუამოენებისა, ესე იგი არს, თუთებისაჲთა განყოფასა მათსა გულისჴმა-ჰყოფთ: რამეთუ ეერცა ადგილითა ჩუენ სახედ განყოფილებასა // ეიტყუთ გარ- 829
ეშეუწერელისა ღმრთეებისასა, რამეთუ ზოგად ურთიერთას არიან გუამნი იგი, არა შერევენით, არამედ მახლობელობით, სიტყჳსაებრ უფლისა, ეითარ-იგი — „მე მამისა თანაო, — იტყჳს, და მამაჲ ჩემ თანა".[2]

45v I ხოლო არცა ნებისაჲ არს განყოფილებაჲ, არცა ცნობისა, არცა მოქმედებისაჲ, არცა სიტყჳსა რაჲსმე, რაოდენნი შობენ ჩუენ შორის ყოველითურთსა და საქმითსა განყოფილებასა. ამისთუსცა არცა სამად ღმერთად ეიტყუთ მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა, არამედ

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.
[2] იოანე, 14, 11.

/მ/დგომარე არა თითოეული მათი, მრა/ვ/ალთა[I] მქონებელი სხუათაგან განწუალებულთა მისთაჲ და რამეთუ ადგილითაცა განყოფილ არიან და ჟამითა განთჳსულ და ნებითა განნაწილებულ და ძალითა და შესახედაჲთა ესე იგი არს, ნაკუთითა და ანაგებითა და შეზავებითა და პატივითა და ჴელოვნებისა ეითარებითა და ყოელითაეე დამსახელობითითა" თუთებითა, ხოლო უფროჲს არა ერთმანერთისა შორის, არამედ განთჳსებულად ყოფითა. რომლისათჳსცა ორნი და სამნი და მრავალნი კაცნი ითქუმიან.[II] და ესე ყოელისაეე აგებულისა ზედა სახილველ არს ესრეთ.

ხოლო წმიდისა და ზესთა არსებისა და ყოველთა მიერ კერძოჲსა და მიუწთომელისა სამებისა ზედა წინა-უკმო, რამეთუ მუნ საზოგადოჲ ეიდრემე და ერთი საქმით იხილვების და თანა-სამარადისოობითა და იგიეობითა არსებისა და მოქმედებისა და ნებისა და სათნო-ყოფისაჲთა, ჴელმწიფებისა და ძალისა და სახიერებისა იგიეობაჲ, არა თქუა, ეითარმედ მსგავსებაჲ, არამედ იგიეობაჲ და ერთი გამოკლთოლეაჲ მოძრაობისაჲ, რამეთუ ერთი არს არსებაჲ, ერთი ძალი, ერთი ნებაჲ, ერთი მოქმედებაჲ, ერთი ჴელმწიფებაჲ, ერთი და იგივე. არა სამნი,[IV] მსგავსნი ურთიერთას, არამედ ერთი და იგიე მოძრავობაჲ სამთაჲვე გუამოენებათაჲ, რამეთუ თითოეული მათგანი მყოფ არს სხუა[V] შორის არა უდარეს, ვიდრე თავისა თუსისა შორის, ესე იგი არს, ეითარმედ ყოელითაეე ერთ არიან მამაჲ და ძე და სული წმიდაჲ თუნიერ უშობელობისა და შობილობისა და გამომავალობისა. ხოლო განწუალებულებაჲ[VI] წულილ მოგონებით, რამეთუ ერთი ღმერთი უწყით და მხოლოდ თუთებათა შინა ხოლო მამობისა და ძეობისა და გამომავალობისათა მიზეზობითა და მიზეზ- 59r II
ისგანობითა და სრულებითა გუამოენებისაჲთა, ესე იგი არს, გუარისთა მყოფობისაჲთა განყოფილებასა გულისჴმა-ჰყოფთ, რამეთუ არცა ადგილობითისა სიშორისაჲ, ეითარ-იგი ჩუენ ზედა // ძალ-გუც თქუმაჲ,[VII] გარეშეუწერელისა ღმრთეებისა ზედა არა ძალ-გუც თქუმაჲ. რამეთუ ერთმანერთისა შორის არიან გუამნი, არა ეითარმცა შეირეოდეს, არამედ ეითარმცა ურთიერთას დაიტეოდეს სიტყჳსაებრ უფლისა, ეითარმედ; „მე მამისა შორის და მამა ჩემ შორის".[2]

არცა ნებისა განყოფილებაჲ არს, ანუ სათნო-ყოფისა, ანუ მოქმედებისა, ანუ ძალისა, ანუ სხუსა რაჲსმე, რომელთა მიერ საქმითი და ყოელითურთ განწუალებაჲ იშუების ჩუენ შორის, რომლისათჳს არცა სამთა ღმერთ-

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.
[2] იოანე, 14, 11.

[I] მრავლის CM. [II] დამსახელობითა M. [III] არიან. E. [IV] <CM. [V] სიტყუსა C. [VI] განწუალებაჲ CM. [VII] +ხოლო M.

უფროისღა ერთ ღმერთად ექადაგებთ წმიდასა სამებასა, რამეთუ ერთისა მის მიზეზისა მიმართ, რომელ არს მამაჲ, აღეიყვანებთ ძესა და სულსა არა შერევენით, არცა შერწყმით (sic) წვალებისაებრ საბელიოზისსა, რამეთუ შეიერთებიან, ვითარცა პირველ ვთქუთ, არა რაჲთა შეიძინენ ურთიერთას, არამედ რაჲთა მახლობელ იყუნენ და კუალად დაიცვენ ურთიერთას განყოფასა თუნიერ ყოელისა შერწყმისა (sic) და შერევნისა. ხოლო არაჲე განიყოფებიან, არცა არსებით განიკუეთებიან წვალებისაებრ არიოზისსა. არამედ, რაჲთა შემოკლებულად ვთქუა, ვითარმედ განუყოფელად განიყოფვის ღმრთეებაჲ და ვითარცა სამნი მზენი, ურთიერთას მახლობელნი და მარადის განუშორებელნი, ერთსა გამოაელინებენ ნათელთა შეზავებასა და შეერთებასა.[1]

რამეთუ რაჟამს ღმრთეებისა მიმართ მიეხედნეთ და პირეელისა მის მიზეზისა და
45v II ერთ-მთაჲრობისა და, რაჲთა ესრეთ ვთქუა, ერთისა მის ღმრთეებისა ნებისა და მოქმედებისა, არსებისა და ძალისა და უფლებისა იგიეებასა, ერთ ღმერთებაჲ მეოცნების ჩუენ. ხოლო რაჟამს უწულილესად-რე განვიცდიდეთ, რომელთა შინა არს ღმრთეებაჲ, ანუ, უსაკუთრესად ვთქუა, რაჲ-იგი არს ღმრთეებაჲ და პირეელისა მის მიზეზისა მათგანთა უჟამოთა და განუყოფელთა ერთითა დაბადებითა უწყი, ვითარმედ ესე იგი არიან გუამნი სამგუამოვნებით თაყუანისცემულნი. ეინაჲცა ერთ არს მამაჲ, მამაჲ დაუსაბამოჲ, ესე იგი არს, უმიზეზოჲ, რამეთუ არავისგან არს. და ერთ არს ძე, ძე არა დაუსაბამოჲ, არცა უმიზეზოჲ, რამეთუ მამისაგან შობილ არს. ხოლო უკუეთუ ჯამითა ეძიებ დასაბამსა, დაუსაბამოჲცა, რამეთუ შემოქმედი ჯამთაჲ არა ჯამთა ქუეშე არს. და ერთ არს სული წმიდაჲ, სული გამომავალი უკუე მამისაგან, ხოლო არა შობით ძისაებრ, არამედ გამოსლვით. არცა მამაჲ განეშორა უშობელობასა შობითა ძისაჲთა, არცა ძე შობილობასა, რამეთუ უშობელისაგან იშვა, რომელი ესე ეითარ ეგების. არცა
46r I სული წმიდაჲ შეიცვალების მამად, ანუ ძედ, რამეთუ მამისაგან გამოსრულ არს და რამეთუ ღმერთ არს. რამეთუ თუთებანი შეუცვალებელ არიან, ანუ ეითარ იყუნენ თუთება // შეძრეო- 832
დინ თუ და მიმოიცვალებოდინ? რამეთუ ძე არა საკუთრად მამაჲ არს, რამეთუ ერთ არს საკუთრებით სახელ-დებული მამად. და მამაჲ არა საკუთრად ძე არს, რამეთუ ერთ არს ძე მამისაგან შობილი და ერთ სული წმიდაჲ მამისაგან გამომავალი.[2]

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ. 20, 31, 39 და 40; ბასილი დიდი, ეპისტ. 43; დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 2.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 20, 31, 39.

თა ვიტყუთ – მამასა[I] და ძესა და სულსა წმიდასა, არამედ უფროისღა-ერთსა ღმერთსა, წმიდასა სამებასა ერთისა მიმართ მიზეზისა აღყვანებითა ძისა და სულისაჲთა, არა შერწყუმითა, არცა თანა-განლევითა საბელიოზის შერევნისაებრ, რამეთუ შეიერთებიან, ვითარცა ეთქუთ, არა ეითარმცა შეირწყუმოდეს, არამედ ვითარმცა ურთიერთას დაიტეოდეს და ურთიერთასისა[II] შორის ყოფისაჲ[III] მჭნებელ იყვნეს, თუნიერ ყოელისა შერწყუმისა და შერევნისა. არცა განყოფითა, ანუ არსებისა განკუეთითა, არიოზის განწვალებისაებრ, რამეთუ განუკურძობელ არს განკერძოებულთა შორის, უკუეთუ ჯერ-არს შემოკლებულად თქუმაჲ, ღმრთეებაჲ და ვითარცა სამთა მზეთა შინა მახლობელთა ურთიერთას და განუშორებელად მყოფთა ერთისა ნათლისა შეზავებაჲ და შეერთებაჲ.[I]

აწ უკუე რაჟამს ღმრთეებისა მიმართ მიეიხილოთ და პირეელისა მიზეზისა და ერთმთაჲრობისა და ერთისა და მისეე ღმრთეებისა, რათა ესრეთ ვთქუა, მოძრაობისა და განზრახვისა და არსებისა და ძალისა და მოქმედებისა და უფლებისა იგიეობასა მოეხედნე. ერთი არს ოცნებული ჩუენდა.[III] ხოლო რაჟამს მათდა მიმართ, რომელთა შინა არს ღმრთეებაჲ, ანუ თუ, უსაჟეთესად ითქუმოდენ, რომელთაჲ არს ღმრთეებაჲ და ღმრთისა მის მიზეზისაგან უჟამოდ მისგან მყოფთა და სწორ პატიოებით 59v
და განუშორებელად, ესე იგი არს, გუამთა სამნი არიან თაყუანისცემულნი: ერთი მამაჲ, მამაჲ და დაუსაბამოჲ, რომელ არს უმიზეზოჲ, რამეთუ არავისგან არს; ერთი ძე, ძე და არა დაუსაბამოჲ, რამეთუ მამისაგან არს, ხოლო უკუეთუ ჯამისაგან მიიღებ დასაბამსა, დაუსაბამოჲცა, რამეთუ შემოქმედი ჯამთაჲ არა-ჯამის ქუეშე, ერთი სული წმიდაჲ, სული გამომავალი ეიდრემე მამისაგან, ხოლო არა ძეებრ,[IV] არამედ გამოსლეით,[V] არცა მამისა განშორებითა უშობელობისაგან ამით, რამეთუ იშვა,[VI] არცა[VII] შობილობისაგან, რამეთუ – მამისაგან უშობელისა, რამეთუ ეითარცა არცა სულისა მამად ანუ ძედ შეცვალებითა,[VIII] რამეთუ გამომავალ არს და რამეთუ ღმერთ არს, რამეთუ თუთებაჲ უმოძრაჲო არს, ანუ ეითარ ეგოს თუთებაჲ // მოძრაჲი და მიმომრდომე? რამეთუ უკუეთუ ძე არს, არა მამაჲ არს საკუთრად, რამეთუ ერთი არს საკუთრად მამაჲ. და უკუეთუ მამაჲ არს, არა საკუთრად ძე არს, რამეთუ ერთი არს საკუთრად ძე და ერთი სული წმიდაჲ.[2]

[I] შეისწავე.
[1] გრიგ. ნაზ., სიტ. 20, 31, 39, 40: დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 2.
[2] გრიგ ნაზ., სიტ., 20, 31, 39.
[I] რომლისათუს არცა სამთა ღმერთთა ვიტყუთ მამასა – ღმერთთა ვიტყუთ მამასა, რომლისათუს არცა სამთა M. ღმრთისათუს ვიტყუთ მამასა, რომლისათუს არცა სამთა C. [II] ურთიერთარს CM. [III] ჩემდა M. [IV] +შობით C. [V] გამოელენით C. [VI] შვა M. [VII] +ძისაჲთა M. [VIII] არცა მამისა განშორებითა და ა. შ. <C.

ჯერ-არს უკუე ცნობად, ვითარმედ მამასა არა ვიტყუთ ვისგანადმე, არამედ ვიტყუთ მას მამად ძისა. ხოლო ძესა არა ვიტყუთ უმიზეზოდ, არცა მამად, არამედ ვიტყუთ მას მამისაგანად და ძედ მამისა.

ხოლო სულსა წმიდასა მამისაგანად ვიტყუთ, და სულად მამისა სახელ-ვსდებთ. ხოლო ძისაგან გამომავალად სულსა არა // ვიტყუთ, 833
არამედ სულად ძისა სახელ-ვსდებთ. რამეთუ „რომელსა სული ქრისტესი არა აქუსო“ [1] – იტყუს საღმრთოი მოციქული და რამეთუ ძისა მიერ განცხადნა სული და განგუეყო ჩუენ, ამას აღვიარებთ, რამეთუ შეჰბერა მოწაფეთა და ჰრქუა: „მიიღეთ სული წმიდაჲ“.[2] ვითარცა იგი მზისაგან არს შარავანდედი და ბრწყინვალებაჲ, რამეთუ იგი არს წყაროჲ შარავანდედისა
46r II მის და ბრწყინვალებისა. ხოლო შარავანდედის მიერ მოგუეცემის ჩუენ ბრწყინვალებაჲ იგი, და იგი არს, რომელი განმანათლებს ჩუენ და მიითუალავს ჩუენ მიერ. ხოლო ძესა არცა ძედ სულისად ვიტყუთ, არცა სულისაგანად.[3]

/I, 9/ რაოდენნი რაჲ ღმრთისათჳს ითქუმიან

თავი თ

საღმრთოჲ ბუნებაჲ მარტიჲ არს და შეუზავებელი. ხოლო მრავალთაგან და თითოსახეთა ბუნებათა შემოკრებული იგი არს შეზავებულ. // აწ უკუე ჩუენ, უკუეთუ აუგებელობასა და დაუსაბამოებასა და უჴორცოებასა და უკუდავებასა და საუკუნეობასა და სახიერებასა და დამბადებელობასა და სხუათა ესეითართა სიტყუათა არსებითად განყოფილებად ვიტყოდით ღმრთისა, ესოდენთა თანა-(მ)ოყიდულთაგან არღარა მარტიე იყოს, არამედ შეზაებულ, რომელი-ესე უკუანაჲსკნელი დასასრული არს უღმრთოებათაჲ. ვინაჲცა ჯერ-არს თითოეულსა ღმრთისათჳს თქუმულთაგანსა ესრეთ მითუალეაჲ, ვითარმედ არა არსებასა მისსა მოასწავებენ თუ რაჲ არს, არამედ რაჲ არა არს, მას საცნაურ ჰყოფენ, ანუ თუ თჳსებასა რასმე აღსრულებადთა რათმე
46v I საქმეთა მიმართ, ანუ თუ რაჲ თჳს ეყვის ბუნებასა, გინა მოქმედებასა მისსა. ხოლო ეჰგონებ, ვითარმედ ყოველთაჲვე სახელთა, რაოდენნი ღმრთისათჳს ითქუმიან, ესე უსაკუთრეს არს, ვითარმედ რომელი არს. ვითარ იგი თუთ თავადმან გამოუცხადა მოსეს მთასა ზედა და ჰრქუა: „არქუ ძეთა ისრაჱლისათა ვითარმედ რომელ იგი არს, მან მომაველინა მე“.[4] რამეთუ ყოველივე ყოფაჲ თავსა შორის თჳსსა შემოკრებულად აქუს, ვითარცა უფსკრული რაიმე არსებისაჲ, მიუწდომელი და უსაზღეროჲ, რამეთუ ვითარცა წმიდაჲ დიონოსიოს იტყუს,

[1] რომაელთადმი, 8, 3.
[2] იოანე, 20, 22.
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.
[4] გამოსლე., 3, 14.

სათანადო არს ცნობად, ვითარმედ მამასა არა ვიტყუთ მი'ზე'ხისაგანად, ხოლო ვიტყუთ მას მამად ძისად. და ძესა არა ვიტყუთ უმი'ზეზოდ,[1] არცა მამად, არამედ ვიტყუთ მას მამისაგანად[1] და ძედ მამისა.

ხოლო სულსა წმიდასა მამისაგანცა[1] ვიტყუთ და სულად მამისად სახელ-ვსდებთ, ხოლო ძისაგან არა // ვიტყუთ სულსა, გარნა სულად ძისად სახელ-ვსდებთ, რამეთუ „უკუეთუ ეისმე სული ქრისტესი არა აქუსო“,[2] – იტყუს საღმრთოი მოციქული და ძისა მიერ გამოცხადებულობასა და ჩუენდა მოცემულობასა აღვიარებთ, რამეთუ შეჰბერა და ჰრქუა მოწაფეთა თჳსთა; „მიიღეთ სული წმიდაჲ“,[3] რამეთუ ეითარ-იგი მზისაგან არს[II] შარავანდედიცა და ბრწყინვალებაჲ, რამეთუ იგი არს წყაროჲ შარავანდედისა და ბრწყინვალებისაჲ, ხოლო შარავანდედისა მიერ მოგუეფინების ჩუენ ბრწყინვალებაჲ და იგი არს განმანათლებელი ჩუენი და მიღებული ჩუენგან. ხოლო ძესა არცა სულისად ვიტყუთ, არცა 59v II
სულისაგანად.[4]

/I, 9/ ღმრთისა ზედა თქუმულთათჳს

თავი თ

ღმერთი უკუე მარტივი არს და /განუზ/ავებელი, ხოლო მრავალთა და თ/ით/ო სახეთაგან შემოკრებული შე'ზა/ვ/ებული არს. // აწ უკუე
836 უკუეთუ აუგებელობასა და დაუსაბამოობასა და უსხეულობასა და უკუდავობასა და საუკუნეობასა[3] და ეგეეითართა არსებითად განყოფილებად ვიტყოდით ღმრთისა ზედა, ესოდენთაგან შემოკრებული არა მარტიე იყოს, არამედ შეზავებული, რომელი-ესე უკუანაჲსკნელისა უსახურებისაჲ არს. ამისთჳს საჭმარ არს თითოეულისა ღმრთისა ზედა თქუმულთაგანისა არა რაჲ იგი არს არსებით, მისსა წარმომაჩინებელად საგონებელ-ყოფაჲ, არამედ რაჲ არა არს, მისი ცხად-მყოფელობაჲ, ანუ თჳსებისა რაჲსმე წინააღმდგომ განყოფილთაგანისა რაჲსმე მიმართ, რომელ არიან მიმდგომნი ბუნებისანი ანუ მოქმედებისაჲ. აწ უკუე უსაკუთრესად ყოველთაჲვე ღმრთისა ზედა სათქუმელთა სახელთად საგონებელ არს ყოფად მყოფი, ვითარცა თუთ იგი მთასა ზედა მოსესდა გამოჩინებული იტყუს: „არქუ ძეთა ისრაჱლისათა, ვითარმედ მყოფმან მომაველინა მე“,[4] რამეთუ ყოველივე თავსა შორის თჳსსა შეკრებულად აქუს ყოფაჲ, ვითარცა

[1] დედანში წერია „მიზეზად“: οὐ λέγομεν αἴτιον οὐδὲ πατέρα..., მაგრამ ზოგ მანუსკრიპტში დადასტურებულია წაკითხვა ἀναίτιον.
[2] რომაელთადმი, 8, 3.
[3] იოანე, 20, 22.
[4] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.
[5] გამოცხადებული დედნისეული ἀγαθόν /სიკეთესა, სახიერებასა, /ბჱɯoსῠგικόν/ შემქმნელობასა და დამბადებელობასა/.
[6] გამოსლ., 3, 14.

[I] მამისაგან M. [II] არიან M.

ეითარმედ სახიერებაჲ არა ქმა არს ღმრთისათჳს სათქუმელად, რამეთუ პირველად ამისი ჯერ-არს თქუმაჲ, ეითარმედ არს და მერმეღა ეითარმედ სახიერ არს.[1]

ხოლო შემდგომად და მეორედ უსაკუთრეს სახელ // ღმრთისა არს ღმერთი. რომელი-იგი ესრეთ ი-სახის-მეტყუელებს, რამეთუ სთქუა რაჲ თეონ, ესე იგი არს ღმერთი, ანუ ამით გულისჴმის-ყოფითა იტყჳ, ეითარმედ იგი ხედაჲს[2] ყოველსა, ანუ ამით გულისჴმისყოფითა, ეითარმედ სწუავს,[3] რამეთუ ღმერთი ჩუენი ცეცხლ შემწუველ არს და განმლეველ ყოველისა სიბოროტისა, და უფროჲსღა, ეითარ იგი პირველ ეთქუ, იგი ხედაჲს[4] ყოველსა,* რამეთუ არა რაჲ დაეფარვის თუალსა მას ყოველთა მხედველსა, რომელმან ყოველიე იხილა პირ-
46v II ველ დაბადებამდე მათდა და პირველ ჟამისა მოიგონნა, ესე იგი არს, უწინარეს ჟამთა და წელთა განწესებისა და ყოველიე ეგრეთ ქმნა, ეითარცა შეეტყუებოდა ნებასა და განზრახვასა მისსა პირველ ჟამისასა, რომელი-იგი იყო წინა-განსაზღერებაჲ და ხატი და სახე წინა-განსაზღერებისაებრ მისისა თჳსსა ჟამსა აღსრულებული.

აწ უკუე ესე ცხად არს, ეითარმედ სახელთა შინა ღმრთისათა არსი უპირატეს და უსაკუთრეს არს, რაჲთა პირველად უეჭველად ყოფაჲ მისი იქადაგებოდის, ეითარმედ არს. და ამისსა შემდგომად თუ რაჲ არს, ეითარმედ ღმერთი მხედველი და მოქმედი ყოველთა დაბადებისა და მპყრობელობისაჲ.

ვინაჲცა პირველი იგი სახელი, რომელ არს არსი, ყოფისაჲ არს და მეორე ესე მოქმედებისაჲ, ეითარმედ ღმერთი არს. ხოლო დაუსაბამოჲ და უხრწნელი, უშობელი და აუგებელი, უჴოროცოჲ და უხილაჲი და სხუანი ესეეითარნი, თუ რაჲ არა არს, მას საცნაურ-ჰყოფენ, ეითარმედ არაოდეს იწყო ყოფად, არცა განიხრწნების, არცა აღეგების, არცა ჴორც არს, არცა იხილების.

ხოლო სახიერი და მართალი და წმიდაჲ და სხუანი ესეეითარნი სახელნი მისნი ბუნებასა შეუდგან და არა თჳთ მას არსებასა წარმოაჩინებენ. ხოლო უფალი და მეუფე
47r I თჳსებასა ნაცვალად წინა-მოსწაევებათასა საცნაურ-ჰყოფენ, რამეთუ რომელი უფლებდეს, უფსკრული რაჲსმე არსებისაჲ, მიუწთომელი და უსაზღუროჲ.[1]

ხოლო მეორედ ღმერთი სახელ-ედების,
837 // რომელ არს თეოს, რომელი ესე ანუ ხედვისა და გარე-შეცისაგან ითქუმის თანად ყოველთაჲსა, ანუ ნთებისა, ესე იგი არს, წუხისაგან, რამეთუ ღმერთი ცეცხლ განმლეველ არს ყოველისა ბოროტისა, ანუ ხედვისაგან ყოველთაჲსა, რამეთუ შეუცილებელ არს და ზედა-მხედველ ყოველთა.[2]

ვინაჲცა პირველი იგი სახელი მისი მყოფობისა წარმომაჩინებელ არს და არა თუ რაჲ არს, ხოლო მეორე მოქმედებისა. ხოლო დაუსაბამოჲ და უხრწნელი და შეუქმნელი, რომელ არს აუგებელი და უსხეულოჲ და უხილაჲი და ეგეეითარნი რაჲ არა არს, მას ცხად-ჰყოფენ, ესე იგი არს, ეითარმედ არა უწყიეს 60r I
ყოფად, არცა განიხრწნების, არცა აგებულ არს, არცა /ს/ხეულეან არს, არცა იხილების, ხოლო სახიერი და მართალი და ნეტარი და ეგეეითარნი მოდგამ არიან ბუნებისა და არა თჳთ მას არსებასა ცხად-ჰყოფენ. ხოლო უფალი მეუფე და ეგეეითარნი თჳსებასა[1] წარმოაჩინენ წინა-უკმო განყოფილთა მიმართ,

---

* **თარგმანი.** უწყებაჲ ჯერ-არს, ეითარმედ ვინაჲთგან ბერძენთა ენითა აღუწერია წმიდასა იოანე დამასკელსა წიგნი ესე, ამისთჳსცა ბერძულად სახის-მეტყუელებს სიტყუათა ამათ, რამეთუ ბერძულად ღმერთსა თჳთნე ეწოდების და ხედჳსა თჳთრაჲ, ხოლო ცეცხლსა ჳთიან საღრამატიკოსოთა სიტყუთა, ამისთჳსცა სახელი ღმრთისაჲ, რომელ არს თეონ, მსგაესებისაებრ მათ სიტყუათაჲსა უ-სახის-მეტყუელებია და ხედეისაგან, რომელ არს თეორია, ყოველთა მხედველად უთარგმნია სახელი ღმრთისაჲ და ცეცხლისაგან, რომელ არს ჳთიან, ცეცხლად უთქუამს, ეითარმედ „ღმერთი ჩუენი ცეცხლ შემწუველ არს".

1 დიონ. არეოპ., „სალმრთოთა სახელთათჳს", 4.

2 θέειν.

3 αἴθειν.

4 θεᾶσθαι.

---

1 დედანში წერია ამის შემდეგ: „წმიდა დიონისე კი ამბობს, კეთილიო /ბ ἀγαθός/, რადგან ღმერთზე არ შეიძლება ითქვას, რომ იგი ჯერ არსებობდა და შემდეგ გახდა კეთილი: Ὡς δὲ ὁ ἅγιος Διονύσιος φησιν, ὁ ἀγαθός. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ εἰπεῖν, πρώτον τὸ εἶναι, καὶ τότε τὸ ἀγαθόν.

2 ეს აღგილი არ არის სრულად თარგმნილი. დედანში დამატებით გვაქვს: „რადგან იგი ხედავდა ყველა ნიჭის მათს ყოფამდე, მარადისობით წარმოიდგენდა გონება'ში. ყოველი ნიეთი ღებულობს არსობას განსაზღერულ დროს, თანახმად მის მარადიულ სურვილთან /ნებასთან/ შეერთებული აზრისა, რომელიც არის წინასწარ განსაზღერა, სახე და გეგმა." თუმცა, იქვე ტექსტის გამომცემელნი შენიშნავენ, რომ ზოგ მანუსკრიპტში ეს აღგილი არ არის დაღასტურებული.

1 თუთებასა M.

უფალ სახელ-იდების და რომელი მეუფებდეს, მეუფე ეწოდების და დამბადებელსა – დამბადებელ და მწყემსსა – მწყემს, ვინაცა ყოველნიე ესევითარნი სიტყუანი ზოგადად მოიღებეოდენ ყოელისა ღმრთეებისათუს და იგიეედ და მარტივად და განუყოფელად და შეერთებულად.[1]

რამეთუ საუფლოთად იოქუმის უფალი და სამეყოოად მეფე, დაბადებულთად დამბადებელი და სამწყსოთად[1] მწყემსი.[1]

/I, 10/ საღმრთოჲსა ერთობისა და განუყუსებისათუს

თავი ი

განოუსებულობაჲ უკუე საღმრთოთა სახელთაჲ არს: მაჰაჲ, და ძე და სული. და მიზეზი და მიზეზისაგანნი და უშობელი და შობილი და გამომავალი, რომელნი-ესე არა არსებისანი არიან მაუწყებელნი, არამედ ურთიერთას თუსებისა და გუამოვნებისა სახისანი.

// რამეთუ ჩუენ ესე უწყით და ამათ მიერ საღმრთოდ არსებად ჴელ-აყრობილ და ძლუანებულ ვიქმნებით და არა თუთ მას თავადსა არსებასა ღმრთისასა მეცნიერ ვიქმნებით, არამედ არსებითნი საქმენი მისნი გუეუწყებიან. ვითარ-იგი რაჟამს ეცანთ, ვითარმედ სული უჴოროცო არს და აღურიცხუელ და გამოუსახელ, არცა ამით გუცნობია სრული არსებაჲ სულისაჲ. არცა სისპეტაკე და სიშაჲე წარმოაჩინებს არსებასა ჯორცთა 47r II აგებულებისასა, არამედ აგებულებისა-თანათა სახელთაგანი არს.

ხოლო ჭეშმარიტი სიტყუაჲ ამას გუასწაებს, ვითარმედ ვითარ-იგი მარტიე არს ბუნებაჲ სალმრთოჲ, ეგრეთვე მარტიეი და ერთი აქუს მოქმედებაჲ, ესე იგი არს, სახიერებაჲ და ამას ყოველთა ზედა მოქმედებს მსგაესად მზისა შარაჳანდედისა, რომელი-იგი ყოველთაჲე განატჳობს და თითოეულსა შორის მსგაესად ბუნებითისა საჴმარებისა და ძალისა შემწყნარებელობისა მოქმედებს, რამეთუ ესეევითარი მოქმედებაჲ მიუღიეს მას დამბადებელისა ღმრთისაგან.

აწ უკუე სიტყუაჲ იგი სახიერებისაჲ ზოგად ერთობით არს ერთ ღმრთეებისა სამებისაჲ.

// ხოლო განთუსებულ არს სიტყუაჲ საღმრთოჲსა განგებულებისა და კაცთმოყუარებით ქმნილისა მის სიტყჳსა განჭორციელებისაჲ, რამეთუ ამას არცა მამაჲ ზიარებულ არს არა რომლითა სახითა, არცა სული, თუნიერ ხოლო თანა-სანთო-ყოფითა და გამოუთქუმელითა საკჳრეელთ-მოქმედებითა, რაოდენთა იქმოდა ჩუენითა მით ჯორცითა შემოსილი იგი სიტყუაჲ ღმრთისაჲ, ვითარცა უცეალებელი ღმერთი და ძე ღმრთისაჲ.[2]

/I, 10/ საღმრთოჲსა შეერთებისა და განუყუსებისათუს[II]

თავი ი

აწ უკუე ყოველნიე ესე საზოგადოდ მოიღებეოდედ ყოელისაჲე ღმრთეებისა ზედა და მარტიეად და განუეჩერძოებელად და შეერთებულად. ხოლო განყოფილად მამობაჲ და ძობაჲ და სულობაჲ და უმიზეზობაჲ და მიზეზისაგანობაჲ და უშობელობაჲ და შობილობაჲ და გამომავალობაჲ. რომელნი-ესე არა თუ არსებასა წარმოაჩენენ, არამედ ურთიერთასსა თუსებასა[III] და გუარსა მყოფობისასა.

840 // ამათნი უკუე მეცნიერნი და ამათგან საღმრთოჲსა არსებისა მიმართ ჴელ-აყრობილნი არა თუთ მას არსებასა მიესწუებით, არამედ გარემოჲსა არსებისათა, ვითარ-იგი არცა უკუეთუ მეცნიერ ვიქმნენთ, ვითარმედ სული უსხეულო არს და ურაოდენო და დაუსახელ, ეგერა არსებაჲცა გუცნობიეს მისი, არცა სხეულისაჲ უკუეთუ ვიცათ, ვითარმედ თეთრი არს ანუ შაე, არამედ გარემოჲსნი არსებისანი.

ხოლო ჭეშმარიტი სიტყუაჲ ასწავებს, ვითარმედ მარტიე არს ღმერთი და ვითარმედ ერთი მარტიეი მოქმედებაჲ აქუს ყოელად, ყოველთა შორის მოქმედი შარაჳანდედისაებრ მზისა, რომელი ყოველთა ატყობს და მოქმედებს თითოეულსა შორის ბუნებითისა სიმარჯუსაებრ და მიმღებელობითისა ძალისა.

841 // ხოლო განყოფილ არიან რაოდენნი იგი არიან საღმრთოჲსა და კაცთმოყუარისა სიტყჳსა ღმრთისა განჭორციელებისანი, რამეთუ ამათ შინა არცა მამაჲ, არცა სული არა რომლითა სიტყუთა ზიარებულ არიან, თუნიერ თანა-სათნო-ყოფისა[IV] და გამოუთქუმელისა საკჳრეელთმოქმედებისაებრ, რომელსა 60r II ჰყოფდა ჩუენებრ კაც-ქმნილი ღმერთი – სი-

[1] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 5.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 34, 31 და ეპისტოლე ევაგრესადმი; დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 2.

[1] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 5.

[I] სამწყსოსად M. [II] ღმრთისა ზედა თქუმულთათეის თავი იგ C. [III] თუთებასა CM. [IV] სათნო-ყოფისა CM.

/I, 1V/ რაოდენნი რაჲ ღმრთისათჳს ჴორციელად ითქუმიან

თაჳი ია

ვინაჲთგან უკუე მრავალსა ეჰპოებთ წმიდათა წერილთა შინა ჴორციელად რასმე სახის-მეტყუელებით თქუმულსა ღმრთისათჳს,
47v I უწყებაჲ ჯერ-არს, ეითარმედ ეითარ-იგი ვართ ჩუენ კაცნი, სიზრჭითა ამით ჴორცთაჲთა შემოსილნი, სხუებრ შეუძლებელ არს ჩუენდა საღმრთოთა მათ და მაღალთა და უნიჲთოთა მოქმედებათა საღმრთოჲსა ბუნებისათა მოგონებად ანუ თქუმად, უკუეთუ არა ეიჴუმინეთ ხატნი და იგაჲნი და სახენი ჩუენისაჲვე ამის სიზრჭისაგან შემოღებულნი.

ამისთჳსცა ეიტყჳთ, ეითარმედ რაოდენი რაჲ თქუმულ არს ღმრთისათჳს ჴორციელად, ყოველიეე სახის-მეტყუელებით თქუმულ არს. ხოლო აქუს რაჲმე თითოეულსა მათ სიტყუათაგანსა მაღალი გულისჴმის-ყოფაჲ, რამეთუ საღმრთოჲ ბუნებაჲ მარტიე არს და გამოუსახველ,[1] ვინაჲცა თუალნი რაჲ და სახედველნი და წამნი ღმრთისანი გუესმნენ ყოველთა მხედველობისა ძალად და დაუფარველისა ყოველისა მცნობელობისა მისისა სახედ გულისჴმა-ეყენეთ, ვინაჲთგან ჩუენ შორის ამათ საგრძნობელთა მიერ იქმნების უსრულესი მეცნიერებაჲ და გულ-სავსებაჲ საქმეთაჲ.

ხოლო ყურად და სასმენელად მწყალობელობაჲ და მსმენელობაჲ ედრებათა ჩუენთაჲ
47v II უწყოდით, რამეთუ ჩუენ ედრებათა ქმნილთა ვისგანმე ამითვე საგრძნობელითა ლმობიერ ეექმნებით და უმოსწრაფესად მიუპყრობთ მათ. ხოლო პირად და ჴმად გამოცხადებასა განზრახვისა მისისასა უწოდთ, რამეთუ ჩუენ განზრახუათა გულისათა პირისა მიერ და ჴმისა გამოვაცხადებთ. ხოლო საჭმელად და სასუმლად ჩუენსა მისისა მიმართ ნებისა მიყენებასა ეწოდების, რამეთუ ჩუენ გრძნობადობითა სასისა მიერთა გემოჲს ხილეათაჲთა აღმოეიცებთ საჭიროსა მას საზრდელსა ბუნებისასა. ხოლო საყნოსლად უწოდთ მითუალჳსა ჩუენისა მისსა მიმართ ერთგულებისა და გულსმოდგინებისასა. რამეთუ ჩუენ ესე საცნობელი გუემნების შემომკრებელ სულნელებისა.

ხოლო პირად საქმითსა მას სახელ-ესდებთ გამოჩინებასა ძლიერებისა მისისასა, რამეთუ ჩუენი საჩინოებაჲ პირისა მიერ და შესახედავისა იქმნების.

[1] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., I, ზეც. იერარქ., 15; გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.

ტყუაჲ, ეითარცა უცვალებელი ღმერთი და ძე ღმრთისაჲ.[1]

/I, 1V/ ჴორციელად ღმრთისა ზედა სათქუმელთათჳს[1]

თაჳი ია

ხოლო ვინაჲთგან მრავალთა ეჰპოებთ საღმრთოსა წერილსა შინა იგავით ჴორციელად თქუმულთა ღმრთისათჳს, შესწავებაჲ საკმარ არს, ეითარმედ ჩუენგან, რომელნი კაცნი ვართ სიზრჭითა ჴორცთაჲთა გარე-მოცულნი, საღმრთოთა და მაღალთა და უნიჲთოთა მოქმედებათა ღმრთეებისათა გულისჴმის-ყოფაჲ ანუ თქუმაჲ ულონო არს, არა თუ ეიჴუმინეთ სახენი და იგაჲნი და მაგალითნი ჩუენ შორისნი.

აწ უკუე რაოდენნიცა უჴორციელესად ითქუმიან ღმრთისათჳს, იგავით თქუმულნი არიან, ხოლო ჰქონან უმაღლესნი რაჲმე მოგონებანი, რამეთუ მარტიე არს ღმერთი და დაუსახველ.[2] ვინაჲცა ჩუენ თუალად ღმრთისად და წამად და სახედველად ყოველთა ზედა მხედველობითი ძალი და შეუცილებელობაჲ ცნობისა მისისაჲ გულისჴმა-ეყაჲთ,[3] ვინაჲთგან ჩუენ შორის ამის გრძნობისა მიერ შეიქმნების უსრულესი მეცნიერებაჲ და გულსავსებაჲ.

ხოლო სასმენელად და ყურად მლხინებელობითი მისი და ედრებათა ჩუენთა მიმთუალველობითი და რამეთუ ამის საგრძნობელისა მიერ ლმობიერ ეექმნებით ჩუენდა მომართ უსაკუთრესობით მიყოფითა მათდა ყურისაჲთა; ხოლო პირად და ზრახად გამომაჩინებელობითი განზრახვისა მისისაჲ, ვინაჲთგან პირისა და ზრახჳსა მიერ წარმოეაჩინებთ ჩუენ გულისა შინაგანთა მოგონებათა. ხოლო საჭმელად და სასუმლად ნებისა მისისა შედგომასა ჩუენსა და რამეთუ ჩუენცა გემოჲს მხილველობითისა გრძნობისა მიერ აღეიცებთ საჭიროსა[4] წადიერებასა ბუნებისასა. ხოლო საყნოსელად მიმთუალველობითსა მისდა მიმართ ჩუენისა მოსწრაფებისა და გულსმოდგინებისასა, ვინაჲთგან ამის საგრძნობელისა მიერ შემოვალს ჩუენ შორის შეწყნარებაჲ სულნელებისაჲ. ხოლო შესახედავად – საქმეთა მიერი ჩუენებაჲ, გამოჩინებაჲ მისი, ვინაჲთგან შესახედაჲისაგან იქმნების ჩუენიცა გამოჩინებაჲ.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ. 34,31; ეპისტოლე ევაგრესადმი; დიონ., არეოპ., საღმრთ. სახელ., 2.

[2] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., I; ზეც. იერარქ., 15; გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.

[3] თქმულთაჳს C. [4] გულისხმა-ყაყოთ CM. [4] საჭიროთა M.

ხოლო ჴელად – დაუცადებელობასა // მოქ- 844
მედებისა მისისასა, რამეთუ ჩუენ საჴმარებასა
და უფროსღა უპატიოსნესთა საქმეთა მოქ-
მედებასა ჴელ[ი]ა მიერ წარვიმართებთ.

ხოლო მარჯუენედ – უმჯობესისა მიმართ
მიმყვანებელსა შეწევნასა მისსა, რამეთუ ჩუენ
48r I უსახოენესად და უპატიოსნესად და უმრავ-
ლესისა ძალისა საქმარებელად მარჯუენასა
ეიჴუმეეთ.

ხოლო განხილვად – უწულილადესსა მას
ზედა-მიწევნითსა და ფარულთა ცნობასა და
გამოცხადებასა. რამეთუ ჩუენ შორის ეერა-რას
ეინ შეუძლებს დაფარვად, უკუეთუ განიხილოს
მეორისაგან.

ხოლო ფერჴად და სლვად – მალიადსა
მას მისლვასა და მიწევნასა მისსა ანუ შეს-
აწევნელად მეედრებელთა ანუ მისაგებელად
მტუერთა ანუ სხჳსა რაიმე საქმისა და მოქ-
მედებისა წარმოსაჩინებელად, რამეთუ ჩუენ
ფერჴთა ჴუმეითა აღვასრულებთ ესეითართა
საქმეთა.

ხოლო ფიცად – უცვალებელობასა გან-
ზრახვისა მისისასა, რამეთუ ჩუენ ფიცით
დაუმტკიცებთ ურთიერთას აღთქუმათა.

ხოლო რისხვად და გულისწყრომად – ბო-
როტებასა ზედა ჩუენსა ქმნილსა მას გარე-
მიქცეასა და არა სათნო-ყოფასა მისსა, რა-
მეთუ ჩუენ მოეიძულებთ და განურისხდებით
წინა-აღმდგომთა ნებისა ჩუენისათა.

ხოლო დაეიწყებად და ძილად და პრუ-
ლად დროებასა მტერთა მისაგებელისასა,
48r II დაყოენებასა ჩუეულებისაებრთა მათ თჳსთა
მიერთა შეწევნისასა. და რაჲთა მარტიად
ეთქუა, ეითარმედ ერთბამად ყოეელსაე ჴორ-
ციელად ღმრთისათჳს თქუმულსა დაფარული
რაიმე ძალი აქუს, რომელი-იგი ჩუენ მიერთა
სიტყუათაგან სახის მოღებითა გუასწაეებს
უზეშთაესთა ჩუენისა მიწდომისათა.

ხოლო უკუეთუ ჴორციელად რაიმე მოსლეი-
სათჳს სიტყჳსა ღმრთისა ითქუმოდის, იგი
ჭეშმარიტ არს და ცხად, რამეთუ მან ყოვე-
ლიე ქაცთა ბუნებისაჲ მიითუალა ჩუენისა
ცხორებისათჳს, სული გონიერი და ჴორცნი
და ყოელნიე თჳსებანი ქაცობრივისა ბუნები-
სანი თანა-წარუეალთაე თანა ენებათა ბუ-
ნებითთა.[1]

/I, 12/ მათჱ პირთათჳს

თაეი იბ

ესე უკუე გუსწაეიეს ჩუენ სიტყჳსაგან
წმიდათა წერილთაჲსა, ვითარცა იტყჳს საღ-
მრთოჲ დიონოსი არიოპაგელი, ეითარმედ:
ღმერთი ყოელთა მიზეზ და დასაბამ არს.
ნამდულეეთა* არსება, ცხოელთა ცხორება,
სიტყჳერთა სიტყჳა, გონიერთა გონება და გან-

ხოლო ჴელად – დაუყჳენებელობაჲ // 60v I
მოქმედებისა მისისაჲ. და რამეთუ ჩუენცა
საჴმართა და უფროსღა პატიოსანთა საქმეთა
თჳსთა მიერ ემოქმედებთ ჴელთა.

ხოლო მარჯუენედ – საკუთართა თჳსთა
მიმართი შეწევნაჲ მისი, ვინაჲთგან ჩუენცა
უმეტეს სათანადოთა და უფროს[ა] პატიოსანთა
და უაღრესისა ძალისა მოქენეთა ზედა მარ-
ჯუენესა ეიჴუმეეთ;

ხოლო განმხილველობად – ზედა-მიწევნითი
მისი და ფრიად წულილთა და დაფარულთა
განმხილებაჲ და გამოძიებაჲ, ეინაჲთგან ჩუენ
შორისცა ეერ ძალ-უც გამოკულეეით განხი-
ლულთა დაფარეაჲ რაჲსმე თავისა თჳსისა
შორის.

ხოლო ფერჴად და სლვად – შეწევნისა
მიმართ მოქენეთაჲსა ანუ შურისგებისა მტერ-
თაჲსა ანუ სხჳსა რაჲსმე საქმისა მიმართ
მიწევნაჲ[1] და გამოსლეაჲ, ვინაჲთგან ჩუენცა
ჴუმეითა ფერჴთაჲთა სრულ-ჰყოფთა მიწევ-
ნასა ვინაჲე.

ხოლო ფიცითა უქცეელობაჲ განზრახჳსა
მისისაჲ და რამეთუ ჩუენცა ფიცითა დაეამ-
ტკიცებთ ურთიერთასთა აღთქუმათა.

ხოლო რისხვაჲ და გულისწყრომაჲ სი-
ბოროტისა მიმარსა მჴსინეარებასა და გარე-
მიქცეასა ცხად-ჰყოფს და რამეთუ ჩუენცა,
მოძულენი ნებისა ჩუენისა[ᴴ] წინააღმდგომთანი,
განვრისხნებით.

ხოლო დავიწყებაჲ და ძილი და ჰრული
დროებასა მტერთა მიმართისა შურისძიებისასა
და მიმყოვრებასა თჳსთა მიმართ ჩუეულები-
საებრისა შეწევნისასა ვარმოაჩინებს. და
შემოკლებულად ითქუმოდენ, ყოველთაე
ჴორციელად თქუმულთა ღმრთისა ზედა და-
ფარული რაიმე ძალი მოაქუს, რომელი ჩუენ
შორისთაგან გუასწაეებს ჩუენსა უზესთა-
ესთათჳს არა თუ ჴორციელისა მის სიტყჳსა
ღმრთისა მოსლეისათჳს ითქუმოდენ, რამეთუ
მან ყოველნიე ქაცისანი მიიხუნა ცხორები-
სათჳს ჩუენისა: სული გონიერი და ჴორცნი და
თუთებანი კაცობრიესა ბუნებისანი ბუნებითთა
თანა და უგიობელთა ენებათა.[1]

/I, 12/ მათჱსე

თაეი იბ

ესენი უკუე გუეს[ა]წაეებიან საღმრთოთა
სიტყუათა მიერ, ეითარცა იტყჳს დიდი დი- 60v II
ონჳსიოს არიოპაგელი, ეითარმედ: „ღმერთი
ყოელთაე მიზეზ არს და დასაბამ მყოფთა,
არსება ცხოელთა, ცხორ[ე]ბა, სიტყჳერებით
მყოფთა სიტყჳა, გ[ო]ნიერებით მყოფთა გონება,

* ნამდულეებაჲ ჭეშმარიტად გამოითარგმანების.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.

[ᴴ] მიწევნასა C. || ჩუენისანი <C.

ერდომილთა მისგან აღმოწოდება და აღდგომა, ხოლო ბუნებით განხრწნილთა განახლება და ხატოვნება, და შერყეულთა ძრვითა რაითმე არა წმიდებისაითა დამამტკიცებელ წმიდა,
48v I და მდგომარეთა უცთომელობა, და მისსა მიმართ მიმაეალთა გზა და ჭელის აღმპყრობელ და აღმადგინებელ.[1] შევსძინო ესეცა, ეითარმედ, მის მიერ შექმნულთა მამა, რამეთუ უსაკუთრესად ჩუენი მამაი არს ღმერთი, რომელნი არა-არსისაგან არსად მოგუყვანნა, ეიდრეცა მათი, რომელნი-იგი მისგან შობილ და გამოსრულ იქმნნეს და ყოფისა მიმღებელ იქმნნეს და, კუალად, რომელნი შეუდგენ მას და იმწყსებოდინ მისგან, მწყემს მათდა არს. განსრულებადთა დასაბამ სრულებისა[2] // და განღმრთობადთა დასაბამ განღმრთობისა. დამამშუდებელ განყოფილთა და განმამარტებელ მარტიეთა. ყოელისაეე დასაბამისა ზეშთა არსებისაი და ზეშთა დასაბამისაი დასაბამი. და დაფარულთა თუსისა ცნობისათა კეთილად განუყოფს მსგაესად დატეენისა და შეტყუებისა თითოეულისა.[3]

დაერდომილთა[1] ეიდრემე მისგან აღმოწოდება და აღდგომა, ხოლო განხრწნელთა ბუნებათა განახლება და ხატოვნება უპატიოთა რაითმე ძრვითა, შერყეულთა სიმტკიცე პატიოსან და მისსა მიმართ აღმაეალთა გზა განმზადებულ, ჭელის აპყრობა".[1] ხოლო შევსძინო ესეცა, ეითარმედ მის მიერ შექმნულთა მამა, რამეთუ უსაკუთრესად ჩუენი მამაი არს ღმერთი, რომელნი არა-მყოფობისაგან ყოფად მომიყვანნა, ეიდრეცა მათი, რომელთა-იგი შობაი და გამოსლეაი და ყოფაი მიიღეს[II] მისგან. შედგომილთა მისთა და მწყსილთა მის მიერ მწყემს. განაათლებადთა ბრწყინეალება, სრულ-ყოფადთა სრულ-მთავრობა,[2] // განღმრთობადთა
845 ღმერთ-მთაერობა,[III] განყოფილთა მშუდობა და განმარტეებულთა სიმარტიე და შეერთებულთა ერთობა,[IV] ყოელისა დასაბამისა, ზესთა არსებისა და ზესთა დასაბამისაი დასაბამ, და დაფარულისა, ესე იგი არს, მეცნიერებისა მისისა საზომისაებრ და მიზომისა თითოეულისა სახიერებით მიმცემელ.[3]

/I, 13/ ადგილისათჳს ღმრთისა და ჳითარმედ მხოლოი ღმერთი არს გარე-შეუწერელ[4]

თაჳი იბ

ადგილ ჴორციელთა არს დასასრული გარე-შემცველისაი, რომლითა შეიცავს შემცველი შეცულეთა, ეითარ-იგი ჰაერი გარეშეიცაეს მას
48v II რომელსამე გუამსა, ხოლო არა ყოელითურთი იგი // ჰაერი ადგილი არს გარე-შეცულისა გუამისაი, არამედ დასასრული ხოლო გარე-შემცველისა მის ჰაერისაი, რომელი მეიხებოდეს გარეშეცულსა მას გუამსა. ხოლო ესე უეჴულ არს, ეითარმედ გარე-შემცველი არა არს გარე-შეცულსა შინა. ხოლო არს საცნაურიცა ადგილი, რომელსა შ[ინ]ა გულისჴმაიყოფების და არს საცნაური და უჴორცოი ბუნებაი, სადა-იგი დგას და მოქმედებს და არა ჴორციელად გარე-შეიცეის, არამედ საცნაურად, რამეთუ არცაღა აქუს სახე, რაითამცა ჴორციელად შეიწერა და შეიხო.

აწ უკუე ღმერთი უნიეთო არს და გარეშეუწერელ, ამისთჳსცა არა არს ადგილსა შინა, რამეთუ იგი თაეადი თაეისა თუსისა ადგილ

/I, 13/ ადგილისათჳს ღმრთისა და ჳითარმედ მხოლოი ღმერთი არს გარეშეუწერელ

თაჳი იბ

ადგილი არს სხეულეანი დასასრული გარე-შემცველისაი, რომლითა იგი გარე-შეიცეის გარე-შეცეული, ეითარ-იგი ჰაერსა გარე-შეუცაეს იგი რომელიმე სხეული,[V] არამედ არა
852 ყოელი გარე-შეცეული[VI] // ჰაერი ადგილი არს გარე-შეცეულისა სხეულისაი, არამედ დასასრული გარე-შემცველისა ჰაერისაი, რომელი შეეხების გარე-შეცეულსა სხეულსა, ხოლო უეჴულად გარე-შემცველი არა არს გარე-შეცეულსა შინა. ხოლო არს გონიერიცა ადგილი, სადა-იგი გულისჴმა-იყოფების და არს გონიერებითი და უსხეულოი ბუნებაი, სადა იგი მყოფ არს და მოქმედებს და არა სხეულეანად გარე-შეიცეის, არამედ გონიერად, რამეთუ არა აქუს დასახელებითი ნა,[VII]თი, 61r I რათა სხეულეანად გარე-შეწეროს.

აწ უკუე ღმერთი, ეითარცა უნი/ეთ/ოი მყოფი, გარეშეუწერელი ადგილსა /შინა/ არა არს, რამეთუ თუთ არს ადგილ თაეისა თუსისა,[VIII] რომელი ყოელთა აღაესებს და ზესთა ყოელთასა არს და მას უპყრიან ყოველნი.

---

1 დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., I.

2 "განსრულებადთა დასაბამ სრულებისა" – დედანში არ გეხედება.

3 ათან. ალექს., არიანელთა წინააღმდეგ, II.

4 ამ თაეს დედნის გამოცემაში უძღეის ქეეთაეი, რომელსაც ეწოდება „ქცლაე საღმრთოთა სახელთაეის გამოწეელილეით (Ἐπ περὶ θείων ὀνομάτων ἀκριβέστερον, PG, col. 845-849). ეს ქეეთაეი არცერთ ქართულ თარგმანში არ გეხედება, როგორც გამოცემლის შენიშენებიდანაც ჩანს, იგი არ ახასიათებს დამასკელის თხზულების ძეელ ხელნაწერებსაც და თანაც მისი ადგილი იმ ნუსხებშიც, რომელშიც გეხედება, მერყეობს სხეადასხეა თაეებს შორის, მაგალითად, Reg. 3109-ში იგი IV წიგნის IX თაეს მოსდეეს, ხოლო Reg. 3451-ში II წიგნის II თაეს.

1 დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., I.

2 „სრულ-ყოფადთა სრულთ-მთაერობა" დედანში არა გეხედება.

3 ათან. ალექს., მე-2 სიტყეა არიანელთა წინააღმდეგ.

I განერდომილთა CM. II <C. III განღმრთობადთა ღმერთ-მთაერობა <C. IV შეერთება C. V +არამედ არა ყოელი სხეული C. VI გარე-შემცეელი M. VII +არამედ არა ყოველი სხეული C.

არს, ყოველთა აღმავსებელი იგი, და ზეშთა ყოველთასა არს და მას შეუცვან ყოველნი.

ხოლო გესმოდის რაჲ მისი ადგილსა შინა ყოფაჲ და ითქუმოდის რაჲ ადგილი ღმრთისაჲ, ცხად არს, ვითარმედ მას ეწოდების ადგილ მისსა, რომელსაცა შინა მოქმედებაჲ მისი განცხადნებოდის, რამეთუ იგი თავადი შეურევნელად მკჳდრ არს ყოველთა შინა და ყოველთა მისცემს თუსისა მოქმედებისაგან მსგაესად სიმარჯჳსა თითოეულისა და ვითარიცა ვის აქუნდეს ჴელოვნებაჲ და ძალი შემწყნარებელი. ესე იგი არს, რომელ ვიტყუ
49r I ბუნებითსა და გონებით აღრჩევითსა გაწმედილობასა. რამეთუ უწმიდეს ნივთიერთას[ა] არს უნივთოჲ და სათნოჲ ცხორებაჲ, ბოროტისა შეულღვილთასა.

აწ უკუე, ვითარ-იგი პირველ ვთქუ. ადგიდ ღმრთისა ითქუმის, რომელიცა უფროჲს მიმღებელ იყოს ქველის მოქმედებათა და მადლთა მისთა. ამისთჳსცა ცანი საყდარ მისსა არიან, რამეთუ ზეცათა შინა არიან ანგელოზნი, რომელნი ჰყოფენ ნებასა მისსა და მარადის ადიდებენ მას და მას ეწოდების განსასუენებელ ნებისა მისისა, სადა-იგი არა რაჲ იქმნების წინა-აღმდგომი ნებისა მისისაჲ. და ქუეყანაჲ კუარცხბერკი არს ფერჴთა მისთა, რამეთუ მას შინა განჴორციელდა სიტყუაჲ და იქცეოდა კაცთა შორის, რამეთუ ფერჴ სიტყჳსა ღმრთისა თითო-სახედ სახელედების წმიდათა მათ ჴორცთა მისთა. ხოლო ეკლესიაიცა (sic) ადგილ ღმრთისა ითქუმის, რამეთუ ჩუენ იგი განგჳუნავს ადგილად დიდების-მეტყუელებისა ღმრთისა, ვითარცა ტაძარი მისი, რომელსა შინა მისსა მიმართთა შევსწირავთ ვედრებათა.

და ეგრეთვე მსგავსად ყოველნი ადგილნი, რომელთაცა შინა საცნაურ იქმნა მოქმედებაჲ ღმრთისაჲ, გინა თუ განჴორციელებითა, გინა თუ თუნიერ ჴორცთაჲსა, მხოლოდ საკჳრველთ-
49r II მოქმედებითა იგინიცა ადგილ ღმრთისა ითქუმიან.[1]

ხოლო ესე საცნაურ იყავნ, ვითარმედ საღმრთოჲ ბუნებაჲ განუყოფელ არს და ყოველად ყოველითურთ ყოველგან მყოფ არს და არა კერძო კერძოდ და ნაწილებად განიყოფვის მსგაესად ჴორცთაჲსა, არამედ ყოველად ყოველსა შინა და ყოველად ზეშთა ყოველთა.[2]

ხოლო ითქუმის ადგილსა შინა მყოფად და ითქუმის ადგილი ღმრთისაჲ, სადა-იგი ცხად იქმნეს მოქმედებაჲ მისი. რამეთუ იგი ეიდრემე ყოველთაგან შეურევნელად განაგებს და ყოველთა გარდასცემს თუსისა მოქმედებისაებრ,[I] სიმარჯჳსაებრ მიმღებელისა და შემწყნარებელობითისა ძალისა. ვიტყუ უკუე ბუნებითისა და აღრჩეითისა სიწმიდისა, რამეთუ უწმიდეს არიან უნივთონი ნივთიერთასა და სათნოებითნი სიბოროტისა თანა შეულღვილთასა.

ვინაჲცა ითქუმის ადგილად ღმრთისა უფროჲს მიმღებელი მოქმედებისა და მადლისა მისისაჲ. ამისთჳს[II] ცაჲ[III] საყდარი არს მისი, რამეთუ მას შინა არიან მყოფელნი ნებისა მისისანი ანგელოზნი და მარადის მადიდებელნი მისნი, რამეთუ ესე არს განსუენებაჲ მისი. და ქუეყანაჲ კუარცხბეკი[IV] ფერჴთა მისთაჲ, რამეთუ მას შინა ჴორციით თანა-იქცეოდა კაცთა და რამეთუ ფერჴად[V] წმიდანი ჴორცნი მისნი მრავალგან[VI] იწოდებიან. ითქუმის ეკლესიაიცა ადგილად ღმრთისა, რამეთუ სადიდებელად მისსა, ვითარცა ტაძარი რაჲმე, განვაჩინეთ ესე, რომელსა შინა სრულ-ჰყოფთ მისსა მიმართთა[VII] ვედრებათაცა.

ეგრეთვე და ადგილნი, რომელთა შინა გინა თუ ჴორცითა და გინა თუ თუნიერ ჴორცთაჲსა ცხად-ქმნილ არიან მოქმედებანი მისნი, ადგილად ღმრთისად იოქუმიან.[1]

ხოლო სათანადო არს ცნობად, ვითარმედ განუნაწილებელ არს ღმერთი და ღმერთი ყოველითურთ ყოველგან არს და არა კერძოჲ კერძოთა შინა სხეულეანად განყოფილი, არამედ ყოველი ყოველსა შინა და ყოველი ზესთა ყოველისა.[2 VIII]

---

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 28; გრიგ. ნოს., სულისათჳს და აღდგომისა.

[2] ამის შემდეგ მინის გამოცემაში გამოქვეყნებულია ქეცსათაური ზოგი ბერძნული ხელნაწერის მიხედეით: Περὶ τόπου ἀγγέλου καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ περὶ τοῦ ἀπερι γράπτου /ანგელოზის სახელისათჳს და სულისა და გარეშეუწერელისათჳს/. არცერთ ქართველ მთარგმნელს ეს ქეცსათაური არ უთარგმნია.

[I] მოქმედებისაგან C. [II] ამისთჳსცა C. [III] <C. [IV] კუარცხლბეკი M. [V] +ღმრთისა CM. [VI] მრავალგზის CM. [VII] მისსა მიმართთა – მიერთა C. [VIII] +ადგილისათჳს ანგელოზისა და სულისა და შეწერისათჳს გონიერთა თავი იზ CM.

// ხოლო ანგელოზი ჴორციელად უკუე ადგილსა შინა არა გარე-შეიცვების, ეითარმცა გარე-მოისახეოდა და შეისწავებოდა, გარნა ეგრეთცა ითქუმისეე ადგილსა შინა ყოფაი მისი მუნ ყოფითა საცნაურად და მოქმედებითა მსგაესად ბუნებისა თჳსისა. და სხუაგან არღარა ყოფაი, არამედ მუნეე საცნაურად გარე-შეწერაი, სადაცა იგი მოქმედებდეს, რამეთუ არა ძალ-უც მას სხუათა და სხუათა ადგილთა მოქმედებაი, ვინაითგან ანგელოზი მოსწრაფებითა ბუნებისაითა და განმზადებულებითა, ესე იგი არს, მალიად მიწევნითა მოქმედებს თითოეულთა ადგილთა. ხოლო ღმერთი მარადის ყოველგან არს და ზეშთა ყოველთასა არს და ყოველთა შორის თითო-სახედ მოქმედებს მითეე და ერთითა მარტიჲითა მოქმედებითა.

ხოლო სული თანა შეკრულ არს ჴორცთა, ეოველი – ყოველსა და არა ზოგი – ზოგსა და არა გარე-შეიცვის მათგან, არამედ გარე-შეიცაეს მათ, ეითარცა ცეცხლი რკინასა და მის
49v I შორის მყოფობით მოქმედებს მოქმედებათა.

ხოლო გარე-შეიწერების ადგილისაგან ანუ ჳამისა, ანუ დაკლებისაგან საქმეთა მის შორის მიღებულთაჲსა, ხოლო არცა ერთითა რაჲთ მათგანითა გარე-შეიცვის და ესე არს ზოგსრე გარე-შეწერილობაი მისი.

ხოლო კუალად გარე-შეუწერელ მხოლოჲ ღმერთი არს დაუსაბამოჲ და დაუსრულებელი და ყოელისაეე გარე-შემცველი და არცა ერთითა რაჲთ მოკლებითა გარე-შეცეული, ვინაითგან იგი მხოლოჲ არს მიუწდომელ და უსაზღვრო, არაეისგან ცნობილ, გარნა თუთ მხოლოდ მხედველ და მცნობელ თაეისა თჳსისა. ხოლო ანგელოზი და ჳამითაცა გარე-შეიწერების, რამეთუ იწყო ყოფად და ადგილითაცა. დაღაცათუ საცნაურ არს მიწდომითა," ეითარ-იგი პირველ ეთქუ. და ურთიერთას თუთ იგიეე ანგელოზნი მეცნიერ არიან ეითარებასა ბუნებისა თჳსისასა. და დამბადებელის მიერ მიიღებენ სრულებასა. ხოლო გუამი ,აცთანი დასაბამიერცა არიან და დასრულებად ადგილსა შინა და მოკლებასა.[1]

რამეთუ მხოლოდ უქცეველ და ყოელითურთ
49v II უცვალებელ მხოლოჲ ღმერთი არს, რომელმანიგი ყოელისაეე წინაესწარ ცნობითა წინა-განაჩინა ყოელიეე ჩუენ შორის და არ ჩუენ შო-

853 // ხოლო აწ[I] ანგელოზი სხეულეანად[II] უკუე ადგილსა შინა არა შეიცვის გარე, ეითარმცა შეისახეოდა და ნაკუეთი დაეხებოდა, გარნა ითქუმისეე /მ/ყოფად ადგილსა შინა მუნ სადმე 61r II მყოფობისათჳს გონიერად და მოქმედებისათჳს ბუნებისაებრ თჳსისა და არა ყოფისათჳს სხუაგან სადმე, არამედ მუნ გონიერად გარე-შეწერილობისათჳს, სადაცა მოქმედებდეს, რამეთუ მხოლოჲსა ღმრთისაჲ ოდენ არს მასეე და ერთსა ჳამსა ყოველგან მოქმედებაი. რამეთუ ანგელოსი ვიდრემე სიმალითა[III] ბუნებისაითა და მზად, ესე იგი არს, მალიად მიმომავალობითა მოქმედებს თითო-სახეთა ადგილთა შინა, ხოლო ღმერთი, ყოველგან მყოფი, და ზესთა ყოელისა მყოფი, მასეე და ერთსა ჳამსა ყოველგან და თითო სახედ მოქმედებს ერთსა და მარტიჲსა მოქმედებასა.

ხოლო სული თანა შეკრულ არს ჴორცთადა, ყოეული ყოელისადა და არა კერძოჲ კერძოჲსადა. და არა გარე-შეცეულ არს მისგან, არამედ გარე-შეუცაეს იგი, ვითარცა ცეცხლსა – რკინაჲ, და მის შორის მყოფი მოქმედებს მოქმედებათა თჳსთა.

და გარეშეწერილ[IV] არს ჳამითა და ადგილითა და მიწთომითა გარეშეცეული, ხოლო გარეშეუწერელ არა ძალითა ამათგანითა, გარე-შესაზღვრებული.

გარეშეუწერელ უკუე არს[V] ღმერთი დაუსაბამო და დაუსრულებელ და ყოელთაეე გარე-შემცველ, ხოლო თუთ არცა ერთითა მიწთომითა გარე-შეცეულ, რამეთუ მხოლოჲ არს მიუწთომელი და უსაზღუროჲ, არცა ერთისა ეისგან ცნობილი, მხოლოდ თუთ ოდენ მხილეელი თაეისა თჳსისაჲ. ხოლო ანგელოზი ჳამითაცა გარეშეწერების, რამეთუ იწყო ყოფად ადგილითაცა, დაღაცათ გონიერად, ეითარცა პირეელ ეიტყოდეთ, და მიწთომითა,[VI] რამეთუ უწყიან ურთიერთასი ბუნებაჲ და დამბადებელისა მიერ განისაზღვრებიან სრულიად. ხოლო სხეულნი დასაბამითა და დასასრულითა და სხეულეანთა ადგილითა და მიწთომითა.[I]

უქცეველ ვიდრემე არს ღმერთი[VII] ყოელითურთ[VIII] და უცვალებელ, რამეთუ ყოელნი არა ჩუენ ქეშენი წინაესწარ ცნობითა თჳსითა

---

* თარგმანი. ამას ადგილსა საცნაურებაჲ მალიად მიწევნისა ნაცვლად დადებულ არს.

[1] გრიგ. ნაზ. სიტ., 41. ამის შემდეგ ბერძნული დედნის გამოცემაში გეხედება კეშესათაური – „ნააზრევნი ღმერთზე, და მაძაზე, და ძეზე, და სული-წმინდაზე, და სიტყვასა და სულზე" (Συλλογιμαῖα περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ Λόγου καὶ Πνεύματος), რომელიც არცერთ ქართულ თარგმანში არ გეხედება.

I <C. II სხეულეანად C. III სიმალლისა C. IV გარეშეწერელი C. V +მხოლოჲ CM. VI მიწთომილთა C. VII +შეკრებისათჳს ღმრთისა და მაძისა და ძისა და სულისა წმიდისა და სიტყუსა და სულისა თაეი იმ CM. VIII +სრული CM.

რის მყოფი და წინა-განუსაზღვრა თითოეულსა წესი და ჟამი და ადგილი შემსგავსებული თუსი. და ამით სახითა მამაჲ არავის სჯის, რამეთუ ყოელისა შჯული მოსცა ძესა,[1] რაჲთა ერთი იყოს ბჭობაჲ სამთაჲვე – მამისა და ძისა და სულისა წმიდისაჲ. გარნა ამით მხოლოდ განუკუთნა მამამან ძესა, რაჲთა ძე, ეითარცა კაცი განჴორციელებული გარდამოჴდეს და დაჯდეს საყდართა დიდებისათა, რამეთუ გარდამოსლვაჲ და დაჯდომაჲ ჴორცთ[ა] ოდენ თჳს ეყვის გარე-შეწერილთა და შჯიდეს ყოველსა სოფელსა სიმართლით.

ხოლო ღმერთი ყოველსაცე აღემატების და ზეშთა ექმნების არა ადგილითა, არამედ ბუნებითა, ვინაჲთგან ჩუენ შორის მყოფი ესე ცნობაჲ და სიბრძნე და განზრახვაჲ, ეითარცა შემთხუევითი რაჲმე, მომაჳალ და წარმაჳალ არს. ხოლო არა ღმრთისაჲცა, რამეთუ მის შორის არა რაჲ იხილების მომავალი და წარმაჳალი, რომელი-იგი უქცეველ და უცჳალებელ არს და არა უჴმს შემთხუეითი რაჲმე, რამეთუ ყოველივე კეთილი მოუკლებელად და დაუწყებელად და სამარადისოდ აქუს // არსებასა 856
50r I ღმრთისასა და რომელსა მარადის სუროდის მისსა, იგი ხედავს მას, რამეთუ ღმერთი ყოჳელთა შორის არს, ვინაჲთგან ჴეშმარიტი იგი არსი ზეშთა არს ყოველთა არსთა და არა რაჲ არს არსთაგანი, რომელსა არა ჴეშმარიტისა მის არსისა შორის აქუს არს-ყოფაჲ, რამეთუ ყოველთა მპყრობელ არს ღმერთი, რომელსა ბუნებით ყოველნი უპყრიან. ხოლო წმიდანი იგი ჴორცნი მისნი სიტყუათა ღმრთისათა გუამოვნებით შეიერთნა ჩუენგან და შეურევნელად შეეზაჲა ჩუენსა ამას აგებულებასა.

არამედ ვერ ვინ იხილაჲს მამასა, თუნიერ ძე და სული.[2] ხოლო ზრახვა და სიბრძნე და ძალ მამისა არს ძე.

არამედ ესე ცხად იყავნ, ეითარმედ არად საჭმარ არს ღმრთისათჳს თქუმაჲ რომელობისაჲ, რაჲთა არა შეზაევებულად ეიტყოდით მას ჴელმწიფებისაგან და რომელობისა.

ხოლო ძე მამისაგან არს და ყოველივე, რაოდენი აქუს, მისგან აქუს,[3] ვინაჲცა ამისთჳს ვერა რას შემძლებელ არს თავით თუსით ყოფად, რამეთუ არა აქუს მას მოქმედებაჲ რაჲმე თუსაგან განყოფილი მამისაგან.* [4]

ხოლო რამეთუ ბუნებით უხილაე არს ღმერთი და ხილულ იქმნების მოქმედებათა მიერ, ესე უწყებულ არს ჩუენდა სოფლის დაბადები-
50r II საგან და პყრობისა და განგებისა მისისა.[5]

წინა-განაჲსაზღურნა თითოეული შემსგავსებისაებრ ჟამისა და ადგილისა თუსისა, რომლისაჲ სიტყჳსაებრ მამაჲ არა შჯის არავის, არამედ ყოველი საშჯელი მიცემულ არს ძისადა.* [1]

რამეთუ უშჯიეს მამასა, ცხად არს, ეითარმედ ძე, ეითარცა ღმერთი და სული წმიდაჲ, ხოლო 61v I
თუთ იგი ძე, ეითარცა კაცი, სხულეანად მოეიდეს[II] და დაჯდეს საყდარსა ზედა დიდებისასა, რამეთუ სხეულეანისა გარეშეწერილობისაჲ არს გარდამოსლვაჲ და დაჯდომაჲ. და განსაჯოს ყოველი ქუეყანაჲ სიმართლით.

ყოველიეე შორს არს ღმრთისაგან არა ადგილითა, არამედ ბუნებითა, რამეთუ ჩუენ შორისი ცნობაჲ და სიბრძნე და განზრახვაჲ, ეითარცა ანაგები, შეემთხუევის და კუალად მიჰრიდებს, გარნა /არა/ ღმრთისაცა ზედა[2] ესრეთჳ, რამეთუ მის ზედა არა რაჲ იქმნების და უჩინო იქმნების, რამეთუ უცვალებელი არს და უქცეველი და არა ჯერ-არს შემთხუევითისა თქუმაჲ მას ზედა. სახიერებაჲ მარადის თანა-მორბედად აქუს // არსებასა ღმრთი- 856
სასა. რომელსა გული უთქუმიდეს მარადის ღმრთისა, იგი ჰხედაჳს მას. ყოველსა შინა არს ღმერთი, რამეთუ მყოფისაჲ შეყოფილ არიან მყოფნი და არა არს რაჲსამე ყოფაჲ, არა თუ მყოფისა შორის აქუნდეს მყოფობაჲ, რამეთუ ყოველთადა ვიდრემე შეზაევებულ არს ღმერთი, ეითარცა მჭირველი[III] ბუნებისაჲ, ხოლო წმიდათა ჴორცთა მისთა ღმრთისაჲ სიტყუაჲ გუამოვნებით შეეერთა და შეეზაჲა შეურევნელად თბესა ჩუენსა.*

ეერვინ იხილაჳს მამასა, თუნიერ ძე და სული.[3] რამეთუ განზრახვაჲ და სიბრძნე და ძალი მამისაჲ ძე არს.

და რამეთუ არა საჭმარ არს ღმრთისა ზედა თქუმაჲ ეითარებათა, რათა არა შეზაევებულად ეთქუათ იგი არსებისაგან და ეითარებათა.

ძე მამისაგან არს და ყოველნი, რაოდენნი ჰქონან,[4] რომლისათჳს არა ძალ-უც ქმნად თაეით თუსით არა რას, რამეთუ არა აქუს თუსაგან მოქმედებაჲ თუნიერ მამისა.[5]

რამეთუ ბუნებით უხილავი ღმერთი მოქმედებათა მიერ სახილელ იქმნების სოფლისა პყრობისა და მართებისაგან ცნობილი.[6]

---

* შეისწავეე ყოველიეე, რაჲცა იშერსა კაპიტონსა (sic!) წერილ არს, ვიდრე დასრულებამდე ამის თაეისა, ეინცა იკითხეოდეთ ანუ სწერდეთ.

[1] იოანე, 5, 22.
[2] იოანე, 6, 46.
[3] იოანე, 5, 30.
[4] გრიგ. ნაზ., სიტ., 30.
[5] სიბრძნ., 13, 5.

* მოგონებისაჲ.

[1] იოანე, 5, 22.
[2] დედანში: οὐ μὴν ἐπὶ θεοῦ.
[3] იოანე, 6, 46.
[4] იოანე, 5, 30.
[5] გრიგ. ნაზ., სიტ., 30.
[6] სიბრძნ., 13, 5.

I მოცემულ M. C. II გარდამოვიდეს C. III მაჭირვებელი C.

ხოლო ხატ მამისა არს ძე და ძისა-სული. ეინაიცა ქრისტემან დაიმკუდროს რაჲ კაცისა თანა, მისცემს მას ხატებასა მისსა.

ღმერთ არს უკუე სული წმიდაჲ შორის უ'შობელისა და შობილისა // და ძისა მიერ 857
შე[ე]ერთების მამასა. სულ ღმრთისა ითქუმის სულ ქრისტესსა, გონება ქრისტესსა, სულ უფლისა, თჳთ უფალ,[1] სულ შეილებისა, ჭეშმარიტებისა, აზნაურებისა, სიბრძნისა, რამეთუ ამათ ყოველთა დამბადებელ არს, არსებით ყოველთა აღმავსებელ არს, ყოველთა შემცველ, არსებით აღმავსებელ სოფლისა და ძალითა განუშორებელ სოფლისაგან.

ხატი მამისაჲ არს ძე და ძისაჲ სული წმიდაჲ, რომლისათჳსცა ქრისტე დამკუდრებული კაცისა[1] შორის მისცემს მას ხატისაებრობასა.[1]

ღმერთ არს სული წმიდაჲ, საშუალი უშობელისა და შობილისაჲ და ძისა მიერ შეყოფილი მამისაჲ. სულად ღმრთისა ითქუმის, სულად ქრისტესსა, გონებად ქრისტესსა, სულად უფლისა, თჳთ უფალ, სულად ძეობისად, ჭეშმარიტებისად, აზნაურებისად,[2] სიბრძნისად და რამეთუ მოქმედებით არს ამათ ყოველთაჲ, ყოველთაჲ არსებისა აღმავსებელი, ყოველთა მჰყრობელი აღმავსებელობითი სოფლისა და 61v1
არსებისაჲ, განუშ/ორე/ბელი სოფლისაჲ ძალითა.

დაუსაბამოებისათჳს ღმრთისა

ღმერთი არს დაუსაბამო არსება და უქცეველ და უცვალებელ, დამბადებელი არსთაჲ, კეთილად მსახურითა სუნიდისითა თაყუანისცემული.

ღმერთი და მამაჲ, რომელი-იგი მარადის უ'შობელ არს და არაეისაგან შობილ, რომელმან-იგი შეა ძე თანა-დაუსაბამოჲ და თანა-სამარადისოჲ.

ღმერთ არს ძეცა, რომელი-იგი მარადის მამისა თანა იყო უჟამოდ და უენებელად და განშორებულად მდინარეობისაგან და ხრწნილებისა წესთა და მარადის დაუკლებელი განუშორებელად ჰგიეს მამისაგან, ეითარცა
50v1 ღმერთი — ღმრთისაგან.

სული წმიდაჲ არს ძალი წმიდა-მყოფელი, გუამოეანი და განუყოფელად მამისაგან გამომეაული და ძისა შორის განსუენებელი, 857
თანა-არსი მამისა და ძისაჲ.

სიტყუა უკუე არს, რომელი არსებით მარადის მამისა თანა არს. კუალად სიტყუა არს ბუნებითიცა იგი აღძრვაჲ ბუნებისაჲ, რომლითა აღიძრების და გულისჴმა-ჰყოფს და მოიგონებს, ეინაიცა ნათელი და ბრწყინვალებაჲ მის შორის არს. და კუალად სიტყუაჲ არს დადებული და ჴმოანი, მეტყუელი გულსა შინა. და კუალად სიტყუაჲ არს ქადაგი გულისჴმის-ყოფისაჲ.

აწ უკუე სიტყუაჲ ღმრთისაჲ არსებითი არს და გუამოვნებითი. ხოლო სხუანი იგი სამნი სიტყუანი ძალნი არიან სულისანი არა თუსაგან განთჳსებულსა გუამოვნებასა შინა სახილველ. რომელთაგანი პირველი იგი ბუნებით გონებისა ნაშობ არს და მარადის ბუნებით ირწყჳს მისგან. ხოლო მეორე იგი დადებითად ითქუმის, ხოლო მესამე ჴმოვანად.

ღმერთი არს /ს/ამარადისოჲ და უცვალებელი არს/ობა/ჲ,[III] დამბადებელობითი მყოფთაჲ, კეთილ მსახურითა თაყუანისცემითა თაყუანისცემული.

ღმერთი და მამაჲ მარადის მყოფი, უშობელი, ეითარცა არაეისგან შობილი, ხოლო მშობელი ძისა თანა-სამარადისოსაჲ.

ღმერთი არს ძეცა, მარადის მყოფი მამისა თანა უჟამოდ და სამარადისოდ და თუნიერ დინებისა და უენებელად და განუშორებელად შობილი მისგან.

ღმერთი არს სული წმიდაჲცა, ძალი წმიდა-მყოფელობითი, თუთ გუამოანი, განუშორებელად მამისაგან გამომაეალი და // ძისა თანა განსუ- 857
ენებული,[IV] თანა-არსი მამისა და ძისაჲ.

სიტყუაჲ არს მარადის არსებითად მყოფი მამისა თანა. კუალად სიტყუაჲ არს ბუნებითიცა ძრვაჲ გონებისაჲ, რომელითაჲ იძრების და იგონებს[V] და გულის-სიტყუერობს, ეითარცა ნათელი რაიმე[2] ბრწყინვალებაჲ მისი. კუალად სიტყუაჲ არს შინაგან მდებარე, გულსა შინა ზრახული. და კუალად სიტყუაჲ არს ანგელოზი მოგონებისაჲ.[3]

აწ უკუე ღმერთი სიტყუაჲ არსებითი არს და გუამოანი, ხოლო სხუანი სამნი სიტყუანი ძალნი არიან სულისანი, არა განთჳსებულსა გუამსა შინა ხილულნი, რომელთაჲ პირველი ეიდრემე ბუნებითი ნაშობი არს გონებისაჲ, სამარადისოდ წყარო ქმნილი მისგან ბუნებითად. ხოლო მეორე ითქუმის შინაგან მდებარედ, და მესამე იგი ჴმოანად.

---

1 Αὐτοκύριος.

1 ბასილი დიდი, ეენ. წინ., წ. 5.

2 აშიაზე მიმატებულია „მყოფი", მაგრამ ეს სიტყუა დედანში არ დასტურდება.

3 ეს სიტყუა დაწერილია მეორე წაშლილი სიტყუის ნაცვლად, რომელიც მელნის სქელი ხაზების ქვეშ მაინც იკითხება: „გონიერი". ეგეეე სიტყუა დადასტურებულია არსენის თარგმანის სხვა ნუსხებშიც.

I კაცთა CM. C. II აზნაურებისაჲ CM. III არსებისა CM. IV ძისა თანა განსუენებული <C. V იგონებს M.

სული მრავალ სახედ გულისჴმა-იყოფების, პირეელად – სული წმიდაჲ და კუალად სულ ეწოდების საქმეთაცა და ძალთა სულისა წმიდისათა. და კუალად სულ არს ანგელოზიცა სახიერი. და სულ არის ეშმაკიცა. და სულ არს სულიცა კაცისაჲ. და არს ოდესმე // რომელ 860
50v II გონებასაცა სულად სახელ-ედების. სულ ეწოდების ქარსაცა და სულ ჰაერსაცა.

სული გულისჴმა-იყოფების მრავალ სახედ: სული წმიდაჲ; ხოლო ითქუმიან ძალნიცა სულისა წმიდისანი სულად; სული[1] ანგელოსი სახიერი; სული ეშმაკიცა, სული კაცობრიეიცა. ხოლო არს ოდესმე //, რომელ გონებაცა სულად ითქუმის. სული ქარისაჲ, სული ჰაერიცა."

/I, 14/ თუსებანი საღმრთოჲსა ბუნებისანი

თავი იდ

აუგებელი, დაუსაბამოჲ, უკუდავი, უსაზღვროჲ, საუკუნოჲ, უნიეთოჲ, სახიერი, დამბადებელი, მართალი, განმანათლებელი, უქცეველი, უნებებელი, გარეშეუწუერელი, განუყოფელი, შეუსაზღერებელი, უსაზღვროჲ, უჴორცო, უხილაე, მოუგონებელი, უნაკლულოჲ, თჳთ-ჭელმწიფე, თჳთ-მპყრობელი, ყოველთა მპყრობელი, ცხორების მომცემელი, ყოველისა შემძლებელი, განუზომელი ძალითა, წმიდა-მყოფელი და მიმცემელი მადლთაჲ, რომელსა უპყრიეს და აქუს ყოველი და ყოველსავე წინა-განაგებს. ესე ყოველი და ესეეითარნი ყოველნი ბუნებითად ჰქონან არა სხჳთ ეინაჲ მოღებით, არამედ თჳთ სხუათა-და მიცემით, რამეთუ ყოველსავე კეთილსა უხუად მისცემს ქმნულთა თჳსთა მსგავსად ყოელისავე შეძლებისა და ძალისა შემწყნარებელობისა.

რომელსა-იგი მხოლად აქუს მახლობელობაჲ გუამთა თჳთებისა და შეურევნელობისაჲ, და ბუნებისა და ძალისა ერთობისაჲ, რამეთუ
5Ir I მარადის ზოგად არიან გუამნი იგი განუშორებელად და იმარხენ თჳთებათა და თჳსთა შეურევნელად და მახლობელობათა განუშორებელად. არა ეითარმცა შეირეოდეს, არამედ ეითარმცა ერთი ერთისა შორის იცნობებოდეს, ძე – მამისა და სულისა შორის და სული – მამისა და ძისა შორის, და მამაჲ – ძისა და სულისა შორის, რამეთუ არცა ერთი იქმნების შერევნაჲ, ანუ შერწყუმაჲ, ანუ შეზავებაჲ მათი ურთიერთას. არამედ ერთ არს მოქმედებაჲ მათი და ერთი სიმაღლე და გამოკრთოლებაჲ ბრწყინვალებისაჲ, და ერთ ყოველივე საქმესა მათთაჲსე, რომელი-ესე აგებულთა ბუნებასა შინა ხილვად შეუძლებელ არს.[1]

ხოლო საღმრთოჲ იგი ბრწყინვალებაჲ და მოქმედებაჲ ერთ არს და მარტივ, განუყოფელ და სახიერ სახითა, რომელი-იგი განყოფილთა შორის თითო-სახე იქმნების. და ყოველთა განუყოფს ერთობისა მისგან თჳსისა ბუნებითისა. რაჟამს სიმარტივე იგი მისი განუყოფელად განუყოს განყოფილთა მათ, და განყოფილნი იგი თჳსისა მიმართ მარტივობისა შემოკრიბნეს და მოაქცინეს. რამეთუ ყოველთა მისსა მიმართ სურის და მის

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 3, 22, 40.

სული გულისჴმა-იყოფების მრავალ სახედ: სული წმიდაჲ; ხოლო ითქუმიან ძალნიცა სულისა წმიდისანი სულად; სული[1] ანგელოსი სახიერი; სული ეშმაკიცა, სული კაცობრიეიცა. ხოლო არს ოდესმე //, რომელ გონებაცა სულად ითქუმის. სული ქარისაჲ, სული ჰაერიცა."

/I, 14/ თუთებანი საღმრთოჲსა ბუნებისანი

თავი იდ

აუგებელობაჲ, დაუსაბამობაჲ, უკუდაობაჲ, დაუსრულებელობაჲ, გარეშეუწერელობაჲ, საუკუნობაჲ, უნიეთოობაჲ, სახიერებაჲ, დამბადებელობითობაჲ, სიმართლე, განმანათლებელობაჲ, უქცეველობაჲ,[III] უნებებელობაჲ,[IV] დაუტევნელობაჲ, გარე-მოუსაზღერებელობაჲ, განუსაზღერებელობაჲ, უსხეულოობაჲ,[1] უხილავობაჲ, გარე-მოუცავობაჲ, უმოქენებობაჲ, თუთმპყრობელობაჲ, 62v I
თუთ-ჭელმწიფებაჲ, ყოელისა მპყრობელობითობაჲ, ცხ/ორ/ებისა მიმცემელობაჲ, ყოელისა შემძლებელობაჲ, ძალ-მიუწთომელობაჲ, წმიდა-მყოფელობაჲ, გარე-შემცველობაჲ და მპყრობელობაჲ ყოველთაჲ და ყოელთა წინა-განმგებელობაჲ – ესე ყოველნი და ესეეითარნი ბუნებით ჰქონან მას არა სხჳთ ეინაჲმე მიმხუმელსა ამათსა, არამედ თუთ მიმცემელსა ყოელისა კეთილისასა დაბადებულთა თჳსთასა შემწყნარებელობითისაებრ ძალისა თითოეულისა მათისა.

და ურთიერთასისა შორის დამტკიცებაჲ და დამყარებაჲ გუამთაჲ, რამეთუ განუშორებელნი და განუჭრელნი არიან ესენი ურთიერთას, შეურევნელად მჭონებელნი ურთიერთასისა დატევნისანი, არა ეითარმცა თანა განილეოდეს ანუ თანა შეირეოდეს, არამედ ეითარმცა ურთიერთას მჭონებელ იყვნეს. რამეთუ ძე მამისა შორის არს და სულისა და სული მამისა შორის და ძისა, და მამაჲ ძისა შორის და სულისა, არცა ერთისა თანა განლეეისა, ანუ შერწყუმისა, ანუ შერევნისა ქმნითა. და ერთობითა და იგივეობითა მოძრაეობისაითა, რამეთუ ერთი არს გამოკლთოლვაჲ და ერთი მოძრაეობაჲ სამთაე გუამთაჲ, რომელი-ესე აგებულისა ბუნებისა ზედა ხილვად შეუძლებელ არს.[2]

და რამუთუ საღმრთოჲ გამობრწყინვებაჲ და მოქმედებაჲ ერთი არს და მარტივი და განუყოფელ და სახიერ სახითა, რომელი-იგი განყოფილთა შორის თითო ფერ-ქმნილი და თჳსისა ბუნებისა შემამტკიცებელობათა განმყოფელი, ყოველთაჲ ჰგიეს მარტივად განმრაველებული ეიდრემე განკერძოებულთა შორის განუკერძოებელად და სიმარტივისა

[1] დედან'ში არ დასტურდება.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 3, 22, 40.
[I] +სული M. [II] პაერისაცა C. [III] <C. [IV] <C.

შორის აქუს ყოფაჲ და გუამოვან-ყოფაჲ. და იგი მისცემს ყოველთა ყოფასა, ვითარცა უკმს ბუნებასა თითოეულისასა, რამეთუ იგი არს ყოფაჲ მყოფთაჲ და ცხორებაჲ ცხოველთაჲ და ნამდჳლე სიტყჳერობაჲ სიტყჳერთაჲ და ჭეშმარიტი საცნაურებაჲ საცნაურთაჲ. ხოლო
51r II თუთ იგი თავადი, ზეშთა გონებისა და სიტყჳსა არს უზეშთაეს ცხორებისა და არსებისა[1] და ყოველთა თანა არს შეურეველად და მას ვერცა ერთი რაჲ შეიცაყს.

ამას თანა და მარტივითა მეცნიერებითა უწყნის ყოველნი და ყოველთა მარტივად ხედაჲს საღმრთოჲთა მით და ყოველთა მხედველითა და უნივთოჲთა თუალითა თუსითა, მდგომთა და წარსრულთა და ყოფადთა პირველ ყოფადმდე მათდა. ხოლო არს იგი უცოდველ და მიმტეებელ ცოდვათა და შემძლებელ ცხორებად. რამეთუ ყოველივე, რაჲცა ენებოს,
// ძალ-უც, ხოლო არა ყოველივე, რაოდენი 861
ძალ-უც, ჰნებაჲს, რამეთუ ძალ-უც მყის წარწყმედაჲ და არა არს-ყოფაჲ სოფლისაჲ, არამედ არა ჰნებაჲს.[2]

15 /II, 1/ საუკუნეთათჳს[3]

თაჲი იე

მან თავადმან შექმნა საუკუნენი, რომელი-იგი არს პირველ საუკუნეთაჲ, რომლისა მიმართ იტყჳს საღმრთოჲ დაჲით, ვითარმედ: „საუკუნითგან და ვიდრე უკუნისამდე შენ ხარ“[4] და საღმრთოჲ მოციქული შესძინებს, ვითარმედ: „რომლისა მიერ შექმნა საუკუნენი“.[5]

საკმარ არს უკუე უწყებად, ვითარმედ საუკუნოჲსა სახელი მრავალსა რას მოჰასწავებელ არს და მრავალ-სახედ გულისჴმა-იყოფების, რამეთუ საუკუნოჲ ეწოდების თითოეულისა კაცთაგანისა ცხორებასა.[6] და კუალად საუკუნო ითქუმიან ჟამნი ათასისა წელიწადისანი.
კუალად საუკუნო სახელ-ედების აწინდელსა
51v I ამას საწუთროსა ცხორებასა და საუკუნო ყოფადსა მას, შემდგომად აღდგომისა, დაუსრულებელსა ცხორებასა.[7] და კუალად საუკუნო

მიმართ თუსისა შემკრებელი[1] და მიმაქცეველი განკურძოებულთაჲ, რამეთუ ყოველთა მისსა ჰსურის და მის შორის აქუს ყოფაჲ, და იგი არს ყოველთა მყოფობაჲ, ვითარცა აქუს ბუნებისა მიმცემელობაჲ და იგი არს მყოფთა ყოფაჲ, და ცხოველთა ცხორებაჲ და
სიტყჳერებით მყოფთა სიტყუაჲ და გონიერე- 62r
ბით მყოფთა გონებაჲ, თუთ ზესთა სიტყჳსა და გონებისა მყოფი და ზესთა ცხორებისა და ზესთა არსებისა.[2] მერმეცა ყოველთა განაგებს შეურეველად, ხოლო თუთ განეგების არაჲისგან.[II]

მერმეცა უწყნის ყოველნი მარტივითა მეცნიერებითა და საღმრთოჲთა და ყოველთა ზედა მხედველითა და უნივთოჲთა თუალითა თუსითა მარტივად ჰხედაჲს ყოველთა, აწ მყოფთაცა გარდასრულთა და ყოფადთა პირველ ქმნისა მათისა. უცოდველ არს და მიმტეებელ ცოდვათა და მაცხოერებელ და, ვითარმედ ყოველნი ვიდრემე, რაოდენნი ჰნებაჲნ, // შემძლებელ არს მათი, ხოლო არა
რაოდენთა შემძლებელ არს, ჰნებაჲს, რამეთუ ძალ-უც უწინო-ყოფაჲ სოფლისაჲ, გარნა არა ჰნებაჲს.[2]

15 /II, 1/ საუკუნეთათჳს[III]

თაჲი იე

ამან შექმნნა საუკუნენი, რომელი იყო უწინარეს საუკუნეთა და რომლისა მიმართ საღმრთოჲ დაჲით იტყოდა, ვითარმედ: „საუკუნითგან შენ ხარ[3] და მოციქული: „რომლისა მიერ საუკუნენიცა შექმნა“.[4]

საკმარ ვიდრემე არს ცნობად, ვითარმედ მრავალისა დამნიშნველ არს საუკუნოჲსა სახელი, რამეთუ მრავალსა რას შეისწავებს, რამეთუ საუკუნოდ ითქუმის თითოეულისა მყოფთაგანისა ცხორებაჲ.[5] კუალად ითქუმის საუკუნედ ათასეულთა წელიწადთა ჟამი. კუალად საუკუნედ ითქუმის ყოველი ესე აწინდელი ცხორებაჲ. და საუკუნედ შემდგომად აღდგომისა ყოფადი იგი დაუსრულებელი.[6] ითქუმის კუალად საუკუნედ არა ჟამი, არცა კერძოჲ რამე ჟამისაჲ, მოქცეულითა და სრბითა მზისაჲთა განზომილი, რომელ არს დღეთა და ღამეთაგან შემოკრებული, არამედ თანაგანგერცობილი სამარადისოთაჲ,[IV] ვითარცა

---

* დაღაცათუ საუკუნეთა სახელი არა დიად საცნაურ არს ჩუენსა ენასა და ერთი ოდენ გუგონია მერმე იგი საუკუნეი (sic), არამედ აწ ისწავე პირველად სამოციქულოთა სიტყჳთა, ვითარმედ მან თავადმან შექმნნა საუკუნენი. და ამისსა შემდგომად „ქრისტე ი'ესუებისსა“ იგი სიტყუაჲ, რომელ იტყჳს, ვითარმედ „საუკუნე არცა ჟამი არს, არცა ნაწილი ჟამისაჲ“ – თანა-შეატყუ აწინდელსა ამას საკითხავსა და ცან, ვითარმედ მრავალ სახედ ითქუმის ბერძულად სახელი საუკუნისაჲ.

[1] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 5.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 40.
[3] Migne-ის გამოცემაში აქედან იწყება მეორე წიგნი, მაგრამ თხზულების ბერძნული ხელნაწერები მხარს არ უჭერენ ასეთ დაყოფას.
[4] ფსალმ., 89, 2.
[5] ებრ., 1, 2.
[6] მათე, 12, 32; ლუკა, 20, 35.

[1] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 5.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 40.
[3] ფსალმ., 89, 2.
[4] ებრ., 1, 2.
[5] დედანშია „კაცთა ცხორება“: τῶν ἀνθρώπων ζωή.
[6] მათე, 12, 32; ლუკა, 20, 35.

[I] შემძლებელი C. [II] მერმეცა ყოველთა განაგებს შეურეველად, ხოლო თუთ განეგების არაჲისგან <C. [III] +წიგნი ბ C. [IV] სამარადისო C.

ითქუმის არცა ჭამი, არცა ნაწილი ჭამისაი, არამედ რომელი იგი ყოფადთა მათ დაუსრულებელთა საუკუნოთა თანა განგრძელდების, ეითარცა ძრეაი და განვრცომაი წელიწადისაი. რამეთუ რაი-იგი არს ჭამთა ქუეშე მყოფთათუს ჭამი ყოველი და წელიწადი, აგრეთვე უკუდაჲთა მათთუს საუკუნოჲ.

აწ უკუე შუდ ათასეულთაცა ამათ ამის საწუთროჲსათა შუდ საუკუნე სახელ-ედების, რომელნი-იგი არიან ჭამნი დაწყებულნი მრავალთაგან, ვინაითგან ცაი და ქუეყანაი დაიბადნეს ვიდრე ზოგადისადმდე აცა-ლასასრულისა // და გუამთა აღდგომისა. რამეთუ კერძოჲ აღსასრული არს სიკუდილი კაცად კაცადისაჲ,[1] ხოლო ზოგებითი აღსასრული არს სრულიადი იგი მოსრულებაი, რომელსა შინა ეგულების ყოფად ზოგადსა კაცთა გუამებისა აღდგომასა. ხოლო მერვე საუკუნოჲ არს ყოფადი იგი მერმე საუკუნოჲ ცხორებაჲ.

გარნა ესე საცნაურ იყავნ, ვითარმედ პირველ სოფლისა დაბადებისა, ოდეს იგი არცა მზე იყო განმყოფელად დღისა ღამისაგან, არა იყო ჯერეთ საუკუნოჲ განზომილი, არამედ უდა- 51v II
მოთა მათ თანა განგრძელდებოდა, ეითარცა ძრეაი და სიერცე წელიწდეული. და ამის წესისაებრ ერთი საუკუნე არს, ეითარ იგი ეიტყოდით, ეითარმედ „ღმერთო საუკუნეო". და კუალად შევსძინებდ[ით] ეითარმედ „პირველ საუკუნეთაჲცა", რამეთუ თუთ ესე საუკუნენი მისნი დაბადებულნი არიან, რამეთუ მხოლოჲ დაუსაბამოჲ ღმერთი არს და იგი არს დამბადებელი ყოველთა საუკუნეთაჲცა და ყოველთა არსთაჲ. ხოლო ღმერთი რაჲ ეთქუა, საცნაურ არს, ეითარმედ მამასა ეიტყჳ და მხოლოდ-შობილსა ძესა მისსა, უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა და სულსა მისსა წმიდასა, ერთსა ღმერთსა ჩუენსა.[2]

ხოლო ითქუმიან საუკუნენი საუკუნეთანი ამისთუს, რამეთუ შუდთა საუკუნეთა ამის საწუთროჲსათა მრავალნი საუკუნენი ჰქონან, ესე იგი არიან თითოეულისა კაცისა დღენი ცხორებისანი. და კუალად საუკუნე ერთი ყოველთა საუკუნეთა შემკრებელი არს. და საუკუნედ საუკუნეთა ითქუმიან აწინდელი და ყოფადი. ხოლო საუკუნოჲ ცხორებაჲ და საუკუნოჲ ტანჯვაჲ დაუსრულებელობასა ყოფადისა მის საუკუნოჲსასა მოასწავებენ, რამეთუ შემდგომად მერმისა მის აღდგომისა არღარა დღითა და ღამითა აღირიცხუენდნენ ჭამნი, არამედ იყოს ერთი დღე შეუმწუხრებელი, 52r I
რაჟამს ბრწყინვიდეს მზე იგი სიმართლისაჲ და განანათლებდეს. ხოლო ცოდვილთათუს იყოს ღამე განუნათლებელი და ტანჯვაჲ დაუსრულებელი, ეინაიცა ეითარღა აღირაცხოს

ჭამიერი რაიმე ძრეაჲ და განფუნაი, რამეთუ რაჲ იგი არს ჭამის ქუეშეთათუს ჭამი, იგიეე სამარადისოთათუს არს საუკუნე.

ითქუმიან უკუე შუდნი საუკუნენი ამის სოფლისანი, ესე იგი არს, ცისა და ქუეყანისა დაბადებითგან, ვიდრე ზოგადისა აღსასრულისა კაცთაჲსა // და აღდგომისამდე. რამეთუ
864 არს ვიდრემე კერძოობითიცა აღსასრული სიკუდილი კაცად-კაცადისაი,[1] ხოლო არს საზოგადოჲცა და ყოველითურთი აღსასრული, ოდეს ეგულების ქმნაი საზოგადოსა აღდგომასა კაცთასა, ხოლო მერეე საუკუნე არს 62v I
მერმე იგი.

ვინაიცა უწინარეს სოფლის შესაქმისა, ოდეს იგი არცა მზე იყო განმყოფელად,[2] არა იყო განზომილი საუკუნე. არამედ თანა-განერცომილი სამარადისოთაჲ, ეითარცა ჭამიერი რაიმე ძრეაი და განფუნაი. და ამის უკუე სიტყჳსაებრ ერთი საუკუნე არს, რომლისაებრ ითქუმის ღმერთი საუკუნე, არამედ პირელ საუკუნეთაცა, რამეთუ თუთ იგი საუკუნეცა მას შეუქმნიეს, რამეთუ მხოლოჲ ღმერთი არს დაუსაბამოჲ, ხოლო სხუანი ყოველნი მას შეუქმნიან – საუკუნენი და ყოველნი მყოფნი, ხოლო ღმერთი, რაჲ ვთქუა, ცხად არს, ეითარმედ მამასა ეიტყჳ და მხოლოდ-შობილსა ძესა მისსა, უფალსა[1] ჩუენსა იესუ ქრისტესა და სულსა მისსა წმიდასა, ერთსა ღმერთსა ჩუენსა.[3]

ხოლო ითქუმიან საუკუნენი საუკუნეთანი, რომლისა სიტყჳსაებრ აწინდელისა ამის სოფლისა შუდნი საუკუნენი მრავალთა საუკუნეთა, ესე იგი არს, ცხორებათა კაცთასა გარე-შეიცვენ. და საუკუნე ერთი ყოველთა საუკუნეთა არს გარე-შემწჳრელი. და საუკუნედ საუკუნოჲსა ითქუმის აწინდელი და ყოფადი. ხოლო საუკუნე ცხორებაჲ და საუკუნე ტანჯვაჲ დაუსრულებელობასა ცხად-ჰყოფს ყოფადისასა, რამეთუ არცა შემდგომად აღდგომისა დღითა და ღამითა აღირაცხოს ჭამი, არამედ იყოს უფროსღა ერთი დღე დაუმწუხრებელი, ოდეს იგი მზე სიმართლისაჲ მართალთა ზედა ჰაეროვნებით ბრწყინვიდეს, ხოლო ცოდვილთათუს ღამე იყოს უნათლოჲ, დაუსრულებელი. აწ უკუე ვითარ ორიგენიანისა კუალად გებისა ათასთა წელიწადთაჲ იგი აღირაცხოს ჭამი?

[1] დედანში: ὁ ἑκάστου θάνατος (სიკუდილი ყოველთა).
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29, 38, 41, 45; PG, t. 36, col. 77, 320...

[1] დედანშია „სიკუდილი ყოველთა: ὁ ἑκάστου θάνατος.
[2] დედანშია „განმყოფელად დღისა ღამისაგან"
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29, 38, PG, 36, col. 77, 320.

[1] ღმერთსა M.

ათასი იგი წელი მსგავსად ოროგინეს სიჩქარისა.[1]

აწ უკუე ესე მტკიცედ უწყ[ოდით], ეითარმედ ყოველთა მათ ზემოთქუმულთა საუკუნეთა ერთ ჰყვის დამბადებელი, ესე იგი არს, ღმერთი, რომელმან ყოველნი ყოვლით-კერძო დაჰბადნა და იგი მხოლოჲ არს უპირატესი ყოველთა საუკუნეთაჲ.

ყოველთავე უკუე საუკუნეთა ერთი შემოქმედი არს ღმერთი, რომელმან დაჰბადნა თანად ყოველნი და რომელი იყო წინა საუკუნეთა.

16 /II, 2/ დამბადებელობისათჳს

თაჲი იე

ვინაჲთგან უკუე სახიერმან და ზეშთასახიერმან ღმერთმან არა ქმა იყო თჳსი ოდენ ხედვაჲ, არამედ გარდამეტებულებითა სახიერებისაჲთა სათნო იყო ქმნაჲ რათამე მიმღებელთა ქველისმოქმედებისა მისისათაჲ, რაჲთა ქველ-ყოფილ იქმნენ მისგან, ამისთჳსცა არა-არსისაგან // არსად მოიყვანნა და დაჰბადნა ყოველნი უხილაჲნი და ხილულნი და ხილულისაგან და უხილავისა შემზადებული კაცი. ხოლო, დაჰბადა რაჲ, მოიგონნა და მოგონებაჲ იგი იყო სიტყჳთა აღსრულებული და სულითა სრულ-ქმნილი.[1] 865

17 /II, 3/ ანგელოზთათჳს

თაჲი იზ

იგი თავადი არს შემოქმედი და დამბადებელი ანგელოზთაჲ, რომელმან არა-არსისაგან
52r II არსად მოიყვანნა იგინი და ხატად თჳსად დაჰბადნა ბუნებით უჴორცოდ და ეითარცა სული ანუ ცეცხლი, ეგრეთ უნიეთოდ, ეითარცა იტყჳს მათთჳს წინაჲსწარმეტყუელი დაჲთ: „რომელმან შექმნაჲ ანგელოზნი მისნი სულად და მსახურნი მისნი ალად ცეცხლისა".[2] ვინაჲცა სიმჴურვალე და სიმახჳლე და მოსწრაფებაჲ მათი სურვილისა მიმართ და მსახურებისა ღმრთისა გამოსახა. ამას თანა და აღმართ-მავალობაცა მათი და ყოველისა ნიეთიერისა მოგონებისაგან თავისუფლებაჲ გუჴადაგა.[3]

აწ უკუე ანგელოზი არს არსებაჲ საცნაური, მარადის მოძრაჲი, თუთ-ჴელმწიფე, უჴორცოჲ, მსახური ღმრთისაჲ, მადლით მიმღებელი უკუდაჲებისაჲ ბუნებასა შინა თჳსსა, რომლისაჲ სახე არსებისაჲ, და განსაზღჳრებაჲ მისი მხოლოდ მხოლომან უწყის დამბადებელმან მისმან. // უჴორცოდ უკუე და უნიეთოდ ითჳქმის ჩუენ 868
თანა თუ ჰყოფდეს თანა-შეტყუებასა, ხოლო რომელიცა თანა შეეტყუას ღმერთსა, მხოლოსა მას შეუტყუებელსა და უსწოროსა, ზრქელ

ანგელოზნი ვიდრემე არს არსებაჲ გონიერი, მარადის მოძრაჲი, თუთ ჴელმწიფე, უსხეულოჲ, მსახური ღმრთისაჲ, მადლით მიმღებელი ბუნებასა შინა უკუდაჲებისაჲ, რომლისა არსებაჲ და სახე და საზღჳარი მხოლომან უწყის დამბადებელმან. // ხოლო უსხეულოდ და უნიეთოდ ითქუმის იგი ჩუენდა მომართ, რამეთუ ყოველივე ღმერთსა თანა-შეტყუებული მხოლოსა თანა-შეუტყუებელსა ზრქელად და ნიეთიერად იპოების, რამეთუ ნამდჳლე მხოლოჲ ღმერთი არს უნიეთო და უსხეულო. აწ

---

* **თარგმანი**. ოროგინეს საცთურსა განაქიქებს, რომელი-იგი იტყოდა, ეითარმედ შემდგომად ათასისა წელიწდისა აღსასრული ყოფად არს საუკუნეთა სატანჯველთაჲ. ამისთჳსცა 'მეიწუნა.

1 გრიგ. ნაზ., სიტ., 38, 45; დიონ. არეოპ., საეკლ. იერარქ., 4; PG, t. III, col. 177.

2 ფსალმ., 103, 4.

3 გრიგ. ნაზ., სიტ., 38, 45.

1 დედნის მიხედვით ეს არის მე-17 თავი, მაგრამ არ უთარგმნია ამის უწინარესი, მე-16 თაჲი -"დამბადებელობისათჳს /Περὶ δημιουργίας/.

2 ფსალმ., 103, 4.

3 გრიგ. ნაზ., სიტ., 38, 45.

და ნივთიერ იპოეოს, ვინაათგან ჰეშმარიტად უნივთო და უჴორცო მხოლოჲ ღმერთი არს.

ხოლო ანგელოზი[1] არს ბუნებაჲ სიტყუერი, საცნაური და თუთ-ჴელმწიფე. ქცეულად გონებით, ესე იგი არს, თუთმფლობელობით, რამეთუ
52v I ყოველი აგებული ქცეულად იცა არს. და მხოლოდ უქცეველ აუგებელი ოდენ არს. და ყოველი სიტყუერი თუთმფლობელ არს, რაჲთა, ვითარცა სიტყუერი და საცნაური, თუთ-ჴელმწიფე იყოს, ხოლო ვითარცა აგებულსა და ქცეულსა, აქუნდეს ჴელმწიფებაჲ დადგრომადება და წარმართებად კეთილსა შინა და ქცეულად უდარესისა მიმართ.

ხოლო ანგელოზი შეუწყნარებელ არს სინანულისა, რამეთუ უჴორცო არს. და კაცი უძლურებისათჳს ჯორცთაჲსა მიემთხჳა სინანულსა.[2] უკუდაჲებაჲ უკუე აქუს ანგელოზსა არა ბუნებით, არამედ მადლით, რამეთუ ყოველი დაწყებული დასრულებადიცა არს ბუნებით და მხოლოჲ ღმერთი ოდენ არს სამარადისო და უფროჲსღა ზეშთა სამარადისოობისა, ვინაათგან არა ჯამთა ქუეშე, არამედ ზეშთა ჯამთასა არს დამბადებელი ჯამთაჲ. ხოლო ანგელოზნი არიან ნათელ მეორე, საცნაურ, პირეელისა ნათლისაგან მჭონებელ განაათლებისა, არა მოქმნე ენისა და სასმენელთა, არამედ თუნიერ ჴმოჲანისა სიტყჳსა // მიმცემელ ურთიერთას
869 მოგონებათა და განზრახჳათა.

სიტყჳთა უკუე დაბადებულ არიან ყოველნი ანგელოზნი და სულითა წმიდითა სრულ-ქმნულ სიწმიდესა ზედა, ამისთჳსცა შეტყუები-
52v II საებრ პატივისა და წესისა და განათლებისა მიიღებენ მადლსაცა.[3]

ხოლო არიან გარეშეწერილ, რამეთუ რაჟამს იყუნენ ზეცათა შინა, არა არიან იგინი ქუეყანასა ზედა და ქუეყანად რაჲ მოიელინნენ ღმრთისა მიერ, არღარა ჰგიან ზეცათა შინა. ხოლო არა გარე-შეისაზღერებიან კედელთაგან და ბჭეთა, კლიტეთა და ბეჭედთა, რამეთუ შეუსაზღერებელ არიან. ესე იგი არს, რომელ ეიტყუ შეუსაზღერებელად, ეითარმედ არა ეითარნი-იგი არიან, ეგეჳთარადეუ ეჩუენებიან ღირსთა, რომელთაჲ ღმერთმან ინებოს გამოცხადებაჲ მათი, არამედ შეცვალებითა სახისაჲთა, ეითარ იგი ძალ-ედეას მხედველთა მათ ხილვად, რამეთუ უსაზღეროობაჲ საკუთრად მხოლოჲსა ღმრთისაჲ არს, მხოლოჲსა მისა უებელისაჲ, რომლისა მიერ ყოველნიე მის მიერ აგებულნი შეისაზღერებიან.

ხოლო ანგელოზთა თუთ სიწმიდეცა იგი გარეშეთ მოგებულად აქუს მადლითა სულისა წმიდისაჲთა და ძალითა საღმრთოჲთა წინაჲსწარმეტყუელებენ. არა იჴუმჳენ ქორწინებასა, რამეთუ უკუდაე არიან, და, ეითარ იგი საცნაურ არიან, ეგრეთეე საცნაურთა ადგილთა მკჳდრ

[1] დედანში არ არის სიტყჳა „ანგელოზი".
[2] ნემესიოს ემესელი, ბუნებისათჳს კაცისა, I, PG, t. 40, col. 521.
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 34.

უკუე არს ბუნებაჲ სიტყუერი, გონიერი და თუთ-ჴელმწიფე, ქცეულად ნებით, ესე იგი არს, ნებით[1] მიმთუალველი ქცეულებისაჲ, რამეთუ ყოველი აგებული ქცეადიცა არს, რამეთუ მხოლოჲ აუგებელი არს უქცეველ და ყოველი სიტყუერი თუთ-ჴელმწიფე არს, რომლისათჳს, ეითარცა სიტყუერი და გონიერი, თუთ-ჴელმწიფე არს, ხოლო ეითარცა აგებული, ქცეადი, რომელსა აქუს ჴელმწიფებაჲ გებადცა და წარმატებად კეთილსა შინა და ქცეულდა უდარესისა მიმართ.

მიუთუალველი სინანულისაჲ, რამეთუ უსჳელო არს, რამეთუ კაცი უძლურებისათჳს ჯორცთაჲსა მიემთხჳა სინანულსა.[1] უკუდაჲი არს ბუნებით, არამედ მადლით, რამეთუ ყოველი დაწყებული დასრულდებისცა ბუნებით და მხოლოჲ ღმერთი ოდენ არს მარადის მყოფი, უფროჲსღა უზესთაჲს სამარადისოობისაცა, რამეთუ არა ჯამის ქუეშე, არამედ ზესთა ჯამისა არს შემოქმედი ჯამისაჲ. ნათელნი მეორენი გონიერნი პირეელისაგან და დაუსაბამოჲსა ნათლისა მჭონებელნი განათლებისანი, არა მოქნენი ენისა და სასმენელისანი, არამედ თუნიერ ჴმოანისა სიტყჳსა // მიმცემელნი ურთიერთას
869 გულისჴმის-ყოფათა და განზრახჳათანი.

სიტყჳსა მიერ უკუე დაიბადნეს ყოველნი ანგელოსნი და სულისა მიერ წმიდისა სიწმიდითა სრულ-იქმნეს შემსგაესებულად პა- 63r I
ტივისა და წესისა მიმღებელნი მადლისა და /განა/თლებისანი.[2]

გარეშეწერილნი, /რამეთუ/ /რაჟამს/ იყუნენ ცათა შინა, არა არიან /ქუეყა/ნასა ზედა და ქუეყანაჲ რაჲ მოიელინნენ ღმრთისა მიერ, არღარა არიან ცათა შინა, ხოლო არა გარე-შეისაზღერებიან ზღუდეთა მიერ ანუ კართა და კლიტეთა და ბეჭედთა, რამეთუ შეუსაზღერებელნი არიან, ხოლო შეუსაზღერებელად ეიტყჳ, რამეთუ არა თუ ეითარ არიან, ეგრეთ გამოუჩნდებიან ღირსთა, რომელთაჲ ღმერთმან იხეჳოს გამოჩინებაჲ მათი, არამედ სახის შეცვალებითა, ეითარ ძალ-ედეას მათ ხილვაჲ, რამეთუ შეუსაზღერებელ ბუნებით და საკუთრებით მხოლოჲ აუგებელი ოდენ არს, ხოლო ყოველი აგებული აღმგებელისა მისისა ღმრთისა მიერ შეისაზღერების.

გარეგან არსებისა მათისა სულისა მიერ წმიდისა მჭონებელნი სიწმიდისანი საღმრთოჲსა მადლისა მიერ წინაჲსწარმეტყუელებენ, არა იჴუმჳენ ქორწინებასა, ვინაათგან არა მოკუდავნი არიან, ხოლო ეითარცა გონებანი გონიერთა, ადგილთა შინა არიან, არა სხეულეანად

[1] ნემესიოს ემესელი, ბუნებისათჳს კაცისა, I, PG, t. 40, col. 521.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 34.
[1] ესე იგი არს ნებით <C.

არიან. არა ჴორციელად გარე-შემოწერილნი, რამეთუ არა ჴორციელად მჭირნველ არიან სახისა თითო-სახისა, არცა არიან სამ-წყრთა განზომილ და ადგილთა მიმოგანყოფილ, არ-
53r I ამედ საცნაურად მიიწევიან და მოქმედებენ, სადაცა და რასაცა ბრძანებულ იქმნენ და არა ძალ-უც მასვე და ერთსა მათგანსა მასვე და ერთსა ჭამსა იქიცა და აქაცა მოქმედებაჲ.

ხოლო გინა თუ სწორ არიან არსებითა, ანუ თუ განიყოფებიან ურთიერთას, მხოლოდ დამ-ბადებელმან მათმან ღმერთმან უწყის, რომელი იგი ყოელისავე მეცნიერ არს. ხოლო ჰმატან // ერთი-ერთსა განათლებითა და დგომითა. 872
ანუ განათლებისაებრ მიიღებენ დგომასა, ანუ დგომისაებრ მიიღებენ განათლებასა. და ურთიერთას განანათლებენ აღმატებულე-ბითა წესისა და ჰატივისა ანუ ბუნებისაჲთა. ხოლო საცნაურ არს, ეითარმედ ეითარ-იგი ზეშთა ჰმატდენ უმაღლესობითა დგომისაჲთა, შემდგომთა მათ მისცემენ განათლებასა და მეცნიერებასა.[1] ძლიერ არიან და განმზადე-ბულ და ყოველგან მყის იპოებიან სიმალითა ბუნებისაჲთა, ვინაჲცა წამ-უყენეს საღმრთო-მან ბრძანებამან, და სცვენ კერძოთა ქუეყა-ნისათა, სადაცა დაიდგინა თითოეული მათი დამბადებელისა მიერ, და ჩუენდა მომართთა
53r II საქმეთა განაგებენ და შეგუმწევიან ჩუენ. ხოლო უეჭუელ არს, ეითარმედ მორჩილე-ბითა საღმრთოთა ნებათა და ბრძანებათაჲთა უზეშთაეს ჩუენსა არიან, ეითარცა მარადის გარემოს ღმრთისა მყოფნი.[2]

ძნიად აღსაძრეელ არიან ბოროტისა მიმართ, არამედ არაჲე აღუძრეელ. ხოლო აწ აღუძ-რეელცა არა ბუნებით, არამედ მადლით მახლო-ბელობითა მხოლოდ სახიერისა ღმრთისაჲთა, რამეთუ ხედვენ ღმერთსა, რაოდენ დასატევნელ არს მათგან და მისი ხედვაჲ აქუს საზრდო-ლად.[3] უზეშთაეს ჩუენსა არიან, ეითარცა უპორ-ცონი და ყოელისაგე ჴორციელისა ენებისაგან განთაეისუფლებულნი. ხოლო არაჲე უენე-ბელნი, რამეთუ მხოლოჲ ღმერთი არს ბუნებით უენებელ. შეიცვალებიან უკუე სხუა სახედ, ეითარცა უბრძანოს მათ მეუფემან ღმერთმან, და ესრეთ გამოუწნდებიან კაცთა და გა-მოუცხადებენ მათ საღმრთოთა საიდუმლოთა. ზეცათა შინა იქცევიან და ერთი საქმე აქუს ქებაჲ ღმრთისაჲ და მსახურებაჲ საღმრთოჲსა მის ნებისა მისისაჲ. ეითარცა წმიდაჲ და დიდებული // ღმრთისმეტყუელი დიონოსიოს 873
არიოპაგელი იტყუს მათთუს ესრეთ: „ყოველი ღმრთის-მეტყუელებაჲ, ესე იგი არს, საღმრთოჲ
53v I წერილი ზეცისა არსებათა ცხრად უწესს და ამათ საღმრთოჲ მღდელთა სრულმყოფელი სამად განჰყოფს სამებისა შემკულებითა და

გარეშეწერილნი, რამეთუ არა სხეულეანად ბუნებით დაისახჲიან, არა სამ-კერძო არიან განყენილნი, არამედ გონიერად მუნ არიან და მოქმედებენ, სადაცა ბრძანებულ იქმნნენ. ეერ ძალ-უც მასვე და ერთსა ჭამსა აქა და მუნ სადმე ყოფად და მოქმედებად.

გინა თუ სწორ არიან არსებითა, გინა განყოფილ ურთიერთას, არა უწყით. მხო-ლოდ შემოქმედი ოდენ მათი მეცნიერ არს ღმერთი, რომელმან უწყნის ყოველნი. ხოლო განეყოფიან // ურთიერთას განათლებითა და 872
დგომითა, გინა თუ განათლებისა მიმართ მჭო-ნებელნი დგომისანი, ანუ თუ დგომისა მიმართ მიმდებელნი განათლებისანი და ურთიერთას განმანათლებელნი ზესთა აღმატებულებისათჳს წესისა ანუ ბუნებისა. ხოლო ცხად არს, ეი-თარმედ უაღრესნი უდარესთა გარდასცემენ 63r
განათლებასა და მეცნიერებასა.[1] ძლიერნი და განმზადებულნი სრულ-ყოფად საღმრთოჲსა ნებისა და მეყსეულად და ყოველით-კერძო საოვნელნი, სადაცა უბრძანოს საღმრთომან წამის-ყოფამან, სიმალითა ბუნებისაჲთა, დამ-ცველნი ქუეყანისა კერძოთანი და ნათესავთა და ადგილთა ზედა მდგომელნი, ეითარ იგი დაიწესნეს დამბადებელისაგან, და განმგე-ბელნი ჩუენთანი და შემწენი ჩუენნი, ხოლო უეჭუელად ნებისაებრ და ბრძანებისა ღმრთისა თანა მბრძოლნი ჩუენნი და ეითარცა მარადის გარემოს ღმრთისა მყოფნი.[2]

ძნიად აღსაძრეელნი ბოროტისა მიმართ, არამედ არაჲე აღუძრეელნი, ხოლო აწ აღუძ-რეელნიცა არა ბუნებით, არამედ მადლით და მხოლოჲსა სახიერისა ღმრთისა მახლობელო-ბით.[3] მხილელნი ღმრთისანი მიწთომისაებრ მათისა და ამისნი მჭონებელნი საზრდელად. ზესთა ჩუენსა მყოფნი, ეითარცა უსხეულო-ნი და ყოელისა სხეულეანისა ენებისაებრ განშორებულნი, არაჲე უენებელნი, რამეთუ მხოლოჲ ღმერთი არს უენებელი.

ხოლო გარდაისახჲიან, რომლისაცა მიმართ უბრძანოს მეუფემან ღმერთმან და ეგრეთ ეწუენებიან კაცთა და გამოუცხადებენ მათ საღმრთოთა საიდუმლოთა. ცათა შინა იქცე-ვიან და საქმედ აქუს გალობაჲ ღმრთისაჲ და მსახურებაჲ საღმრთოჲსა ნებისა მისისაჲ. ხოლო ეითარცა ნამდჳლეე წმიდაჲ და ყოე-ლად საღმდელოჲ // და უფროსად ღმრთისმ-ეტყუელი იტყუს დიონჳსიოს არიოპაგელი: 873
„ყოველი ღმრთის-მეტყუელებაჲ, რომელ არს საღმრთოჲ წერილი, ცხრად უწესს ზეცაერთა არსებათა ამათ. საღმრთოჲ მღდელ-მესრულ[4]

[1] კირილე ალექს., საუნჯე, 31; დიონ. არეოპ., ზეც. იერარქ., 3. PG, t. 3, col. 165-168.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 34; დიონ. არეოპ., ზეც. იერარქ., 9.
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 38; ბასილი დიდი, სულისა წმინდისათჳს, 16, PG, t. 32, col. 136-137.

[1] კირილე ალექს., საუნჯე, 31; დიონ. არეოპ., ზეც. იერარქ., 3, PG, t. 3, col. 165-168.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 34; დიონ. არეოპ., ზეც. იერარქ., 9.
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 38, ბასილი დიდი, სულიწმიდისათჳს, 16, PG, t. 32, col 136-137.
[4] მესაიდუმლე G.

პირველ ყოფად უკუე იტყჳს ღმრთისა თანა მყოფთა მარადის და განკრძალულად და უსაშუელოდ მსახურთა, ექუს ფრთეთა მათ სერაბინთა და მრაჳალ თუალთა ქერობინთა და წმიდათა მათ საყდართა. ხოლო მეორედ უფლებათა და ძალთა და ჴელმწიფებათა, ხოლო მესამედ და დასასრულისა მთაერობათა, მთავარ-ანგელოზთა და ანგელოზთა“.[1] *

ვიეთნიმე უკუე იტყჳან, ვითარმედ პირველ ყოველთა დაბადებულთა დაიბადნეს ანგელოზნი, ვითარცა ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი იტყჳს, ვითარმედ: „პირველად მოიგონნა ანგელოზებრნი იგი ძალნი ზეცისანი და მოგონებაჲ იგი საქმე იყო“. ხოლო სხუათა თქუეს, ვითარმედ – შემდგომად შექმნისა პირველისა მის ცისა. და ამას ყოველნი აღიარებენ, ვითარმედ – უწინარეს დაბადებისა კაცთაჲსა. ხოლო მე ღმრთისმეტყუელისა ბუნებითისასა უყოროჱს მიუერჩი, რამეთუ ესრეთ შუენოდა ღმერთსა, რაჲთა პირველად საცნაურნი არსებანი დაჰბადნეს და ეგრეთღა გრძნობადნი და მერმე ორთაჳე მათგან შეუდგინოს დაბადებაჲ კაცისაჲ. ხოლო რომელნი იტყჳან, ვითარმედ ანგელოზნი დამბადებელ არიან რაჲსაცა არსთაგანისა, ესევითარნი იგი პირნი არიან
53v II მამისა მათისა ეშმაკისანი. რამეთუ ანგელოზნი დაბადებულ არიან, ხოლო არა დამბადებელნიცა, ვინაჲთგან ყოველთა წინაგანმგებელ და დამბადებელ და მპყრობელ მხოლოჲ ღმერთი არს, რომელი-იგი ოდენ არს აუგებელ, რომელი-იგი მამად და ძედ და სულად წმიდად იქების და იდიდების.

სამად განაჩინებს[1] სამობითითა შემკულებითა: და პირველ ყოფად უკუე[II] იტყჳს გარემოჲს ღმრთისა[III] მყოფსა მარადის და შემსჭუალეით და უსაშუელოდ შეერთებულსა მოცემულისასა, ექუს ფრთეთა სერაფიმთა და მრაჳალ თუალთა ქერუბიმთა და ყოველად წმიდათა საყდართა დასსა. ხოლო მეორედ უფლებათა და ძალთა ჴელმწიფებათასა. ხოლო მესამედ და დასასრულისად მთავრობათა, მთაჳარ-ანგელოზთა და ანგელოზთასა.[1] 63v I

აწ უკუე ეიეთნიმე იტყჳან, ვითარმედ უწინარეს ყოჳელისა აგებულისა ბუნებისა შეიქმნეს, ვითარცა იტყჳს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი: „პირველად მოიგონნა[IV] ანგელოზებრნი ძალნი და ზეცერნი[V] და მოგონებაჲ საქმე იყო“. ხოლო სხუანი, ვითარმედ შემდგომად ქმნისა პირველისა ცისა. ხოლო ეითარმედ უწინარეს კაცისა შესაქმისა ყოველნი აღიარებენ,[VI] ღმრთისმეტყუელისა გრიგოლის თანა-ჯერ-მჩინებელ ეიქმნები, რამეთუ შუენოდა პირველად უკუე გონიერისა არსებისა[VII] არს-ყოფაჲ და მერმე გრძნობადისაჲ და ეგრეთღა ორთაგანეე კაცისაჲ.[VIII] ხოლო რომელნი იტყჳან ანგელოზთა დამბადებელად, რომელთაცა არსებათად, იგინი პირნი არიან მამისა მათისა ეშმაკისანი, რამეთუ ღაბადებულნი არიან და არა დამბადებელნი, ხოლო ყოველთა შემოქმედი და წინა-გამგებელი და მპყრობელი ღმერთი არს მხოლოჲ, აუგებელი, მამისა შორის და ძისა და სულისა წმიდისა ქების-მეტყუელებული და დიდებული.

18 /II, 4/ ეშმაკისა და ეშმაკთათჳს

თავი იე

ამათ უკუე ანგელოზებრთა ძალთაგან წინა მდგომი ვინმე იყო ქუეყანისა წესთაჲ, დაცეაჲ ქუეყანისაჲ // რწმუნებულ იყო მისდა ღმრთისა 876
მიერ. არა ბუნებით ბოროტად დაბადებული, არამედ კეთილი და კეთილისათჳს შექმნული, რომელსა არცა ერთი კუალი აქუნდა სიბოროტისაჲ დამბადებელისგან თაჳსა შორის თჳსსა. გარნა ვერ თავს იდვა განათლებაჲ იგი და პატივი, რომელი მიანიჭა მას დამბადებელმან, არამედ თჳთმფლობელითა ნებითა გარდაიქცა ბუნებითისა წესისაგან გარეშედ ბუნებისა და

18 /II, 4/ სატანაჲსათჳს და ეშმაკთა

თავი იზ

ამათ ანგელოზებრთა ძალთაგანი ზედა მდგომელი ქუეყნიერისა წესისაჲ დამცეელობასა ქუეყნისასა // წელთ-დებული ღმრთისაგან, არა ბუნებით ბოროტად შექმნული, არამედ კეთილად მყოფი და კეთილისათჳს დაბადებული და რაჲთურთით ყოველად[IX] არა რას მქონებელი დამბადებელისა მიერ თავსა შორის თჳსსა კუალსა ბოროტისასა. ეერ დამტეველ იქმნა განათლებისა და პატივისა, რომელი მიანიჭა მას დამბადებელმან და თჳთ-მფლობელითა აღრჩეეითა ქცეულ იქმნა ბუნებითისაგან გარეშედ მიმართ ბუნებისა და აღზუანეა წინააღმდგომად დამბადებელისა თჳისისა ღმრთისა და წინა-განწყობაჲ მისი განიზრახა და პირველად განყოფილი კეთილისაგან იქმნა ბოროტსა შინა.

---

* ნუ გიკჳრს, უკუეთუ ესე სიტყუანი, ღიონოსიოს წიგნისაგან ჩემ მიერეე გარდაწერილნი, სხუებრ ჰპოვნე, რამეთუ მუნ იგი ვერ შეეცვალე, ვინაჲთგან შეუძლებელ იყო, არამედ ეითა ეპოე, ეგრე დაეწერე და აწ ესე ეითა ეპოე, ეგრე დაეწერე, რამეთუ წამებად შემოღებული სიტყუაჲ მრაჳალგზის მცირედ იცვალების წმიდათა მიერ. ხოლო უსრულესი იგი არს თუთ დიონოსიოს წიგნისა.

[1] დიონ. არეოპ., ზეც. იერარქ., ნ. იხ. ეფრემ მცირისმიერი ქართული თარგმანი: პეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი), შრომები, ს. ენუქაშვილის რედ., თბილისი, 1961, გვ. 117-118.

[1] დიონ. არეოპ., ზეც. იერარქ., ნ. ს. ენუქაშვილის გამოცემა, გვ. 117-118.

[I] განაჩენს G. [II] <H. [III] <G. [IV] პირველად მოიგონნა <C. [V] <C. [VI] +გარნა მე M. [VII] <G. [VIII] დაბადებაჲ G. [IX] <C.

აღზუაენა შემოქმედისა ზედა თუსისა ღმრთისა და განიზრახა წინა-აღდგომაი მისი.

პირველად განყო კეთილსა და ეგრეთღა ბოროტ იქმნა, რამეთუ ბოროტი სხუაი არა-რაი არს, თუნიერ მოკლებაი კეთილისაი, ვითარ-იგი არცა რაი არს ბნელი, თუნიერ მოკლებაი ნათლისაი, რამეთუ ვითარ-იგი კეთილი ნათელ არს საცნაურ, ეგრეთვე ბნელი ბოროტ არს საცნაურ.

54r I აწ უკუე ეშმაკიცა ნათლად დაიბადა და კეთილად შეიქმნა დამბადებელისაგან, რამეთუ „იხილა ღმერთმან ყოველი, რაოდენი ქმნა და, აჰა, კეთილ ფრიად". ხოლო იგი თუთმფლობელითა ნებითა ბნელ იქმნა. და მის თანავე განიწყალა და შეუდგა და თანა დაეცა სიმრავლე ურიცხუ მის ქუეშე დაწესებულთა ანგელოზთაი, რომელნი-იგი მისვე ბუნებისაგან იყვენეს ანგელოზთაისა და ბოროტ იქმნნეს ნებითა თუთმფლობელითა და ნებისთ მიდრკეს კეთილისაგან ბოროტისა მიმართ.[1]

// არა უკუე აქუს ჴელმწიფებაი ეისსამე ზედა, არცა ძალი, არა თუ ღმერთმან შეუნდოს განგებულებით, ვითარ-იგი იობს ზედა და ვითარცა ღორთა მათ ზედა, რომელნი წერილ არიან წმიდასა შინა სახარებასა. ხოლო მიუშუას თუ ღმერთმან და ძალ-უცაცა და გუეკუთებიანცა და შეიცვალებიანცა, ვითარი-საცა მიმართ ენებოს სახისა და საოცრებისა. და ყოფადი უკუე არცა ანგელოზთა[2] უწყიან, არცა ეშმაკთა, გარნა ორნიე წინაისწარ-მცნობელობენ. ანგელოზნი ღმრთისა მიერითა გამოცხადებითა, ოდესცა ებრძანოს წინაისწარ-მეტყუელებად. ვინაიცა რაოდენსაცა იტყუან, ყოველიეე იქმნების.

წინაისწარმეტყუელებენ უკუე ეშმაკნიცა, რამეთუ ოდესმე, ვითარცა შორს მდგომნი, სიმაღლით ხედუენ შორიელთა რათმე. ხოლო ოდესმე იჭუთ, ვინაიცა ფრიადსა ტყუეიან.

54r II რომელთაი არა ჯერ-არს რწმუნებად, დაღაცათუ ჭეშმარიტსა რასმე იტყოდინ, ვითარ-იგი პირველ ვთქუთ, სიმაღლესა შინა ჰაერსა მყოფობითა და მიერ მხედველობითა. შეცნიერებაი უკუე აქუს წერილთაიცა, ხოლო ყოველი სიბოროტე მათ მიერ მოჰოვნებულ იქმნა და სიმრავლე არა წმიდათა ენებათაი. მიშუებაი უკუე მიცემულ არს მათდა წინა-განწყობად კაცთა, ხოლო იძულებად ვისსამე ვერ შემძლებელ არიან, რამეთუ ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არს შეწყნარებაიცა და არა შეწყნარებაიცა მტერთა მიერისა ბრძოლისაი, ამისთუსცა ეშმაკისა და მსახურთა მისთაჳს განმზადებულ არს ცეცხლი იგი დაუშრეტელი და ტანჯუეაი საუკუნოი და ეგრეცა მათთუს, რომელნი შეუდგენ მათ.

ვინაითგან ბოროტი სხუაი არა რაი არს, თუნიერ მოკლებაი კეთილისაი, ვითარ იგი ბნელიცა მოკლებაი არს ნათლისაი, რამეთუ კეთილი ნათელი არს გონიერი, ეგრეთვე და ბოროტი ბნელი არს გონიერი, ნათლად უკუე დაბადებული დამბადებელისა მიერ და კეთი-ლად შექმნული. და, რამეთუ იხილნა ღმერთმან ყოველნი, რაოდენნი ქმნნა და, აჰა, კეთილად' ფრიად, თუთჴელმწიფითა ნებითა /ბ/ნელ იქმნა, 63v ხოლო თანა-გამოსქდა დ/ა/ /შე/უდგა მას და თანა დაეცა სიმრავლე /ა/ღურიცხუეელი მის ქუეშე დაწესებუ/ლ/თა ანგელოსთაი, რომელნი მისვე ანგელოსთა ბუნებისანი იყვნეს, ხოლო ბოროტ იქმნნეს წინა-აღრჩევითა ნებ-სით მიდრეკილნი კეთილისაგან ბოროტისა მიმართ.[1]

877 // არა აქუს უკუე ჴელმწიფებაი არავისდა ენებად, არცა ძალი, არა თუ განგებულებით ვისთუსმე შენდობილ იქმნენ ღმრთისაგან, ვი-თარ-იგი იობისთუს, ვითარცა წერილ არს ღორ-თათუს სახარებასა შინა. ხოლო იქმნას რაი მიშუებაი ღმრთისაი,[II] შემძლებელ არიან და შეიცვალებიან და გარდაისახვიან, რომლისაცა მიმართ ენებოს სახისა, საოცრებით. და ყოფად-ნი ვიდრემე არცა ანგელოსთა,[2] არცა ეშმაკთა[III] უწყნიან, გარნა წინაისწარმეტყუელებენეე, ანგე-ლოსნი უკუე ღმრთისა მიერ გამოცხადებითა მათდა წინაისწარმეტყუელებად მბრძანებელო-ბითა, რომლისათუსცა რაოდენთა რათ იტყუან, იქმნებიან.

ხოლო წინაისწარ იტყუან ეშმაკნიცა ოდესმე შორიელად ქმნილთა ხედვითა, ხოლო ოდესმე და ჰაზრვითა, რომლისათუსცა მრავალთა იტყუან და რომელთასა არა ჯერ-არს რწმუ-ნებაი, დაღათუ ჭეშმარიტებდენცა მრავალ-გზის მით გუარითა, რომლითა ეიტყოდეთ. ხოლო უწყნიან წერილნიცა და მათგან უკუე მოპოენებულ არს ყოველი ბოროტი და არა-წმიდანი ენებანი და კუეთებად ვიდრემე კაცთა შენდობილ არიან, ხოლო იძულებაი ეისიმე ვერ ძალ-უც, რამეთუ ჩუენ ზედა არს შეწყნარებაი კუეთებისაი ანუ არა შეწყნარე-ბაი, რომლისათუსცა სატანაისდა და ეშმაკთა მისთადა განმზადებულ არს ცეცხლი უშრეტი, სატანჯეელი საუკუნოი და შედგომილთა მისთადა.

[1] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 4.

[2] დედანში: „ღმრთის ანგელოსებმა" (οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ).

[1] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 4.

[2] დედანშია „ღმრთის ანგელოზებმა" /οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ/.

[I] კეთილ M. [II] <C. [III] არცა ეშმაკთა <C.

ხოლო ესე საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ ეითარ-იგი არს კაცთათჳს სიკუდილი, ეგეეითარიეე არს ანგელოზთათჳს დაცემაჲ, რამეთუ შემდგომად დაცემისა არღარა არს მათთჳს სინანული, ეითარ-იგი არცაღა კაცთათჳს შემდგომად სიკუდილისა.[1]

ხოლო შესწავებაჲ საქმარ არს, ეითარმედ რაჲ იგი არს კაცთათჳს სიკუდილი, იგიეე ანგელოსთათჳს განერდომაჲ, რამეთუ შემდგომად განერდომისა არა არს მათდა სინანული, ეითარ-იგი არცაღა კაცთა /შორის/ შემდგომად სიკუდილისა.[1] 64r I

19 /II, 5/ // ხილულისა დაბადებულისათჳს 880

თავი იი

მან თაჳადმან ღმერთმან ჩუენმან, სამებით და ერთ-არსებით დიდების-მეტყუელებულმან შექმნნა ცანი და ქუეყანაჲ და ყოველი, რაჲ არს მათ შინა,[2] და არა-არსისაგან არსად მოიყუანნა ყოველნი. რომელნიმე არა პირველ
54v I ყოფილისაგან ნიჳთისა, ეითარ-იგი არიან ცაჲ, და ქუეყანაჲ, ჰაერი, ცეცხლი და წყალი, ხოლო სხუანი ამათჳე ნიჳთთაგან, პირველ მის მიერ დაბადებულთა, ეითარ-იგი არიან ცხოველნი, ნერგნი და თესლნი, რამეთუ ესენი ქუეყანისაგან და წყლისა, ჰაერისა და ცეცხლისა დაიბადნეს ბრძანებითა დამბადებელისაჲთა.

19 /II, 5/ ხილულისა დაბადებულისათჳს

თავი იი

თაჳადმან ღმერთმან ჩუენმან სამებისა და ერთობისა შორის დიდების-მეტყუელებულმან /შ/ექმნა ცაჲ და ქუეყანაჲ და ყოველნი მის შორისნი,[2] არა მყოფობისაგან ყოფად მომყუ/ა/ნებელმან თანად ყოველთამან, რომელნიმე უკუე არა წინა-მდებარისა ნიჳთისაგან, ეითარ-იგი ცაჲ, ქუეყანაჲ, ჰაერი, ცეცხლი, წყალი, ხოლო რომელნიმე ამათ მის მიერ დაბადებულთაგან, ეითარ ცხოველნი, ნერგნი, თესლნი, რამეთუ ესენი ქუეყანისაგან და წყლისა, ჰაერისაგან და ცეცხლისა ბრძანებითა დამბადებელისაჲთა შეიქმნნეს.

20 /II, 6/ ცისათჳს

თავი კ

ცაჲ არს გარე-შემცველი ყოველისა ხილულთა და უხილავთა აგებულებისაჲ, რამეთუ მას შინა არიან საცნაურნი იგი ძალნი ანგელოზთანი და ყოველნიეე ესე გრძნობადნი და შეიცეიან და გარე-შეისაზღერებიან. რამეთუ მხოლოდ ღმერთი ოდენ არს გარე-შეუწერელ, ყოველისა აღმავსებელ და ყოველთა მმართებელ, ეითარცა ზეშთა ყოველთაჲ, და დამბადებელი ყოველთაჲ.

ეინაჲთგან უკუე წერილი ცასა იტყჳს და ცასა ცათასა[3] და ცათა ცათასა[4] და „ვიდრე სამ ცამდე აღტაცებასა თჳსსა“[5] სანატრელი პაულე იტყჳს. ამისთჳსცა ეიტყჳთ, ეითარმედ ყოველსაე სოფლის შესაქმესა შინა ცისა დაბადებაჲ გუსწაეიეს, რომელსა-იგი გარეშენი ბრძენნი უგარსკულაოდ სიმრგულედ უწოდენ მიჰარეითა მოსეს მიერისა შჯულის-დებისაჲთა. ამას თანა და სამყაროსაცა უწოდა ღმერთმან ცად,[6] რომელსა-იგი უბრძანა, რაჲთა იყოს განმაშორებელად შორის წყალთა და წყალთა,
54v II წყალთა ეიტყჳ, რომელი არიან ზედა-კერძო სამყაროსა და რომელნი არიან ქუეშე-კერძო სამყაროსა მას.

ხოლო ეინაჲთგან საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ ეითარ-იგი არს კაცთათჳს სიკუდილი, ეგეეითარიეე არს ანგელოზთათჳს დაცემაჲ, რამეთუ შემდგომად დაცემისა არღარა არს მათთჳს სინანული, ეითარ-იგი არცაღა კაცთათჳს შემდგომად სიკუდილისა.[1]

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 1.
[2] ფსალმ., 145, 6.
[3] ფსალმ., 113, 23, 24.
[4] ფსალმ., 148, 4, დედანში: οὐρανοῦ οὐρανῶν.
[5] II კორინთ., 12 2.
[6] შდრ. შესაქმე, 1, 8.

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 1.
[2] ფსალმ., 145, 6.
[3] სამწუხაროდ, გამოკლებულია (გე. 71) გაგეცარა შეცდომა. ჩვენ აღვნიშნავდით, რომ თითქოს არსენის თარგმანის ამ თავს ეწოდება „უფლისათჳს“, ხოლო ეურემის თარგმანის შესაბამის თავს – „ღმრთისათჳს“. სინამდვილეში ქართული თარგმანების სათაური ზუსტად გადმოსცემს დედნისეულ სათაურს Περὶ οὐρανοῦ და ორსავე ქართულ თარგმანში იკითხება „ცისათჳს“, ასევე ორსავე რედაქციაში ეს თავი იწყება სიტყვით – „ცაჲ“ და არა „ღმრთისაჲ“. ან „უფლისაჲ“, როგორც გამოკლებულია გეაქვს აღნიშნული.
[4] ფსალმ., 113, 23, 24.
[5] ფსალმ., 148, 4.
[6] II კორინთ., 12, 2.
[7] შესაქმე, 1, 8.

ნაწესა რაჲ იგი განმყოფელად შორის წყლისა, რომელი იყო ზენა-კერძო სამყაროჲსა. და შორის წყლისა, რომელი იყო ქუეშე-კერძო სამყაროჲსა.

ამისსა ბუნებასა საღმრთოჲ ბასილი წულილად იტყჳს, ვითარცა კუამლისასა, განსწავლული საღმრთოჲსა წერილისაგან.[1] ხოლო სხუანი – წყლებურად, ვითარცა საშუალ წყალთა დამტკიცებულსა. სხუანი – ოთხთა ნივთად სახელდებულთა ასოთაგან. ხოლო სხუანი – მეხუთედ სხულად და სხუად თუნიერ ოთხთასა.

ამისსა ბუნებასა წმიდაჲ ბასილი წულილად იტყჳს ვითარცა კუამლისასა, ერთსა მსგავსად კუამლისა, ვითარ-იგი ესწავა მას სიტყჳსაგან საღმრთოთა წერილთაჲსა.[1] ხოლო სხუანი წყლოვანად იტყუნ მას, ვითარცა შორის წყალთა მყოფსა. კუალად სხუანი ოთხთა ნივთთაგან შეზაებულად და სხუანი მეხუთედ გუამად სხუად, თუნიერად ოთხთა ნივთთაჲსა, იტყუან მას.

// კუალად უკუე ვიეთმე ჰგონიეს, ვითარმედ ყოელისაეე გარემოჲს ცაჲ არს, ვითარმცა იყო იგი მრგუალ სახედ კამარისა და მპყრობელ ყოველისაეე ზენაჲსა კერძისა. ხოლო საშუალ მისგან შეცეულ არს ქუენაჲ ესე კერძოჲ, ვინაჲცა-თხელთა და სუბუქთა გუამთა, და ზენაჲ იგი კერძოჲ ხუედრებულ არს დამბადებელისაგან, ხოლო მძიმეთა და ზრქელთა, და-რე უქუემოესი კერძოჲ, ესე იგი არს საშუალი. არს უკუე უსუბუქესი და ზეაღმავალი-რე და უთხელესი ნივთთაგანი ბუნებაჲ ცეცხლისაჲ, რომელი-იგი მყის ცათაეე თანა დასწორებულ არს და მას ეწოდების ეთერ, რომლისა ქუეშე-კერძო განფენილ არს პაერი. ხოლო ქუეყანისა და წყლისა, ვითარცა ქუე-დამზიდეელისა და უმძიმესისა და საშუალი კერძი ხუედრებულ
55r I არს და ქუე დაკიდებულ არიან, ვინაცა იხილევების საქმე წინა-აღმდგომი, რამეთუ ქუემო არს ქუეყანაჲ და წყალი. ხოლო წყალი უსუბუქეს არს მიწისა, ვინაცა უმაღლეს მისსა მოძრავ არს. ხოლო ზედა-კერძო ამათსა, ვითარცა სამოსელი, ყოველით-კერძო გარე-მოდებულ არს პაერი. და პაერისა ზედა-კერძო და ყოველით-კერძო დამფარველ არს ეთერი. ხოლო გარეთ-კერძო ამის ყოელისა გარდართხმულ არს ცაჲ, რომლისა მოძრაობასა, ვითარცა მოქლესნებითა შეწყობილსა და შემტკიცებულსა იტყუან, შემამტკიცებელად უშინაგანეს მისსა მყოფთა, რაჲთა ესრეთ ეგნენ მტკიცედ და დაურღუეველად.

ხოლო შჳდთა სარტყელთა იტყუან ზეციასა, ერთსა უმაღლეს მეორისა და ბუნებასა მათსა წულილადად უწოდენ სახედ კუამლისა და თითოეულისა მათ სარტყელთაგანსა ერთსა ხუედრებულად ვარსკულაეთა მათგან, ცთომილად სახელ-დებულთა.

რამეთუ შჳდად უწოდენ ცთომილთა მათ ვარსკულაეთა, ესე იგი არიან: მზე, მთოვარე, დია, ერმი, არეა, აფროდიტი, კრონონ. ხოლო აფროდიტად იტყუან მას, რომელ-იგი ოდესმე მთიებ იქმნების განთიადისა და ოდესმე მთიებ სამწუხრო. ხოლო ვარსკულაეთა მათ ცთომილ

ხოლო შჳდთა სარტყელთა იტყუან ციასა, ერთსა უმაღლესსა სხუასა და იტყუან მას წულილისა ბუნებისად კუამლისა და თითოეულისა სარტყლისა ერთისა ცთომილთაგანისად[v] ყოფასა.

ხოლო შჳდთა ცთომილთა ყოფად იტყუან: მზესა, მთოვარესა, დიას, ერმის, არეას, აფროდიტის და კრონოსს. ხოლო აფროდიტად იტყუან, რომელი ოდესმე საცისკრო, ხოლო ოდესმე

// რომლისათჳსცა სთნდა ეიეთმე გარემოჲს 64r
881 ყოელისაეე სრბაჲ ცისაჲ, სფერის სახეობაჲ მისი და ყოელით-კერძო ზედაით ყოფაჲ კერძოჲსა მისისაჲ, ხოლო უსაშუელესისა მის მიერ გარე-შეცეულისაჲ უქუემოესად კერძო ყოფაჲ, და სუბუქთა ვიდრემე და უსიმძიმოთა სხეულთა და ზენაჲსა წესისა ხუედრებულობაჲ დამბადებელისა მიერ, ხოლო მძიმეთა და ქუე-დაზიდულთა უქუემოესისა სოფლისაჲ, რომელ არს საშუალი. არს უკუე უსუბუქესი და უზეაღმავალესი ნივთთაჲ ცეცხლი, რომლისასა მეყსეულად შემდგომად ცისა დაწესებისა იტყუან და მას უწოდენ ეთერად, რომლისა შემდგომად უქუემოეს არს პაერი, ხოლი ქუეყანისა და წყლისა, ვითარცა უმძიმესთა და დაღმართ დამზიდეელთა,[i] დამოკიდულობასა. რათა იყუნენ ესრეთ, ქუენა ვიდრემე[ii] ქუეყანაჲ და წყალი, და რამეთუ წყალი უსუბუქეს არს ქუეყანისასა, რომლისათჳს უადეილმოძრაეესცა არს მისსა, ხოლო ზედაით ყოელით კერძო, ვითარცა სამოსელი რაჲმე, პაერი და გარემოჲს პაერისა ყოელით-კერძო – ეთერი, ხოლო გარეგანით ყოეელთასა გარემოჲს – ცაჲ. ხოლო მოძრგულებითად იტყუან ძრვასა მისსა და მჯირსე-მყოფლობასა მის შორისთასა[iii] და ესრეთ გებასა მტკიცედ და დაუჭნელად.[iv]

[1] ბასილი დიდი, ექუსთა დღეთაჲ, I, PG, t. 29, col. 21, 25, 28. შდრ. გიორგი მთაწმიდელის თარგმანი: „და ცისა ბუნებისათჳს კმა ეიყოთ თქუმული იგი ესაიასი, რომელმან... თქუა... რომელმან დაამყარა ცაჲ, ეითარცა კუამლი“ /მ. კახაძის გამოც., გვ. 10/, იხ. აგრეთვე ესაია 40, 22.

[i] მზიდეელთა M. [ii] ეითარცა M. [iii] შორისთა M. [iv] დაუჭნელად M. [v] ცთომილთაგანისა M.

55r II ამისთჳს უწოდიან, რამეთუ წინა-აღმდგომად ცისა ჰაეროჲნ ძრჳასა მათსა. რამეთუ ცაჲ და სხუანი ვარსკულაჲნი აღმოსავალით დასავალად იძრჳიან. ხოლო ცთომილთა მათ მარტოდ აქუს დასავალით აღმოსავალად სლვაჲ და ესე გუცნობიეს მთოვარისა საჳალთაგან, ეითარ-იგი თითოეულსა მწუხრსა აღმართ იცჳლის.[1]

აწ [უკუე რომელნი]-იგი იტყჳან ცასა კამარის სახედ მომრგულებულსა, ამას გამოაჩინებენ, ეითარმედ სწორად განშორებულ არს იგი ქუეყანისაგან სიმაღლეჲდ და სივრცედ და სიღრმედ. სივრცედ უკუე უწოდ გუერდთა და სიღრმედ ქუეშე-კერძო,// ესე იგი არს, რაოდენ ჩუენი საგრძნობელი მისწუთების, რამეთუ მას შინა ცაჲ გარდაემატების. ვინაჲთგან შემდგომისაებრ სიტყჳსა ყოველივე ზენაჲ კერძი ყოველით-კერძო ცასა განუკუთნებიეს, რამეთუ სახედ კამარისა გარეშეიცაჳს ქუეყანასა და სიმალითა მით მოძრაობისა მისისაჲთა თანაიყვანებს მზესა და მთოვარესა და ვარსკულაჲთა. და რაჲჟამს ზენა-კერძო ქუეყანისა იყოს მზე, დღე არნ აქა და ღამე ქუეშე ქუეყანისა. ხოლო ქუეშე ქუეყანისა რაჲ შთაჳიდის მზე, აქა არნ ღამე და მუნ დღე. ხოლო სხუათა ეიეთმე კერძოდ კამარისა ეოცნა ცაჲ, სიტყჳსა მისგან ღმრთივ სწრაჲლულისა დავითისსა, ეითარმედ
55v I „რომელმან გარდაართხნა ცანი, ეითარცა კარავნი"[2] და კუალად სიტყჳსაგან ესაიასისა, ეითარმედ „რომელმან დაადგინა ცაჲ, ეითარცა კამარაჲ".[3] რამეთუ, დაჰჴდებოდინ რაჲ მზე და მთოვარე და ვარსკულაჲნი, გარე-მოჰჴლიან ქუეყანასა დასავალით ბღუარად და ესრეთ კუალად აღმოსავალად მიიწჳევიან.*

ხოლო მე ეიტყჳ, ეითარმედ ყოველსავე ზედა გინა თუ ესრეთ, გინა თუ ეგრეთ ყოველი საღმრთოჲთა ბრძანებითა ქმნილ არს და დამტკიცებულ და საღმრთოჲ ნებაჲ და განზრახვაჲ საფუძჳლად უცვალებელად მოუგიეს, რამეთუ მან თქუა და იქმნნეს, თავად მან ბრძანა და დაებადნეს.** დაადგინნა უკუე და უკუნითი უკუნისამდე ბრძანებაჲ დადჳა და არა გარდაჰჴდენ.[4]

არს უკუე ცა ცათა პირეველი ცაჲ, რომელი-იგი არს ზედა-კერძო სამყაროჲსა, რამეთუ სამყაროსაცა ცად უწოდა ღმრთმან.[5] აჰა ორნი ცანი. ხოლო ჩუეულებაჲ აქუს წმიდათა წერილთა ჰაერისაცა ცად წოდებაჲ ზესამწუხრო იქმნების მთიებ. და ცთომილად უწოდეს[1] ამათ, რამეთუ წინააღმდგომად ცისა ჰაეროჲნ" მოძრაობასა, რამეთუ ცისა და. სხუათა ვარსკულაჲთა აღმოსავალით დასავალად მოძრაეობასა მხოლოდ,[III] ამათ ოდენ აქუს დასავალით აღმოსავალად ძრჳაჲ და ამას ესცნობთ მთუარისა რაჲ მწუხრ მცირედ აღცვალებისაგან.[1]

აწ უკუე რაოდენთა სფერის სახეობაჲ თქუეს[IV] ცისაჲ, ნუუკუე აღმალლებულად და განშორებულად იტყჳან მას ქუეყანისაგან 64v I
ზენაჲთცა და იგურდივ და ქუენაჲთ, ხოლო ქუენად იგურდივთაცა ეიტყჳ[V] // გრძნობისაებრ ჩუენისა, ვინაჲთგან შემდგომისაებრ 884
სიტყჳსა ყოველით-კერძო ცასა დაუჰყრიეს ზენაჲ ადგილი და ქუეყანასა ქუენაჲ. და იტყჳან ცისასა სფერის სახედ. გარე-მორტყმულობასა ქუეყანისასა და მალიადსა მის ძრჳისა მისისა თანა-ტანებასა მზისა და მთოვარისა ვარსკულაჲთასა. და ზემოჲთ ვიდრემე ქუეყანისა ყოფასა მზისასა დღე შეიქმნების აქა, ხოლო ქუეშეთ ქუეყანისა ღამე, ხოლო ქუეშეთ ქუეყანისა შთასლვასა მზისასა აქა უკუე ღამე, ხოლო მუნ დღე. ხოლო სხუათა სფერის ნახჳევრობაჲ[VI] ეოცნა ცისა სიტყჳსაგან[VII] ღმრთივ-მზრახეალისა დავითისსა: „რომელმან გარდაართხა ცაჲ, ეითარცა ტყაւი".[2] რომელიესე კარაჲსა ცხად-ჰყოფს. და ნეტარისა ესაიასსა – „რომელმან დაადგინა ცაჲ, ეითარცა კამარაჲ".[3] და ეითარმედ რაჟამს დაჰჴდენ მზე და მთოვარე და ვარსკულაჲნი, გარე-მოჰჴლიან ქუეყანასა დასავალით[VIII] ჩრდილოდ და ესრეთ კუალად აღმოსავალად მიიწჳევიან.

გარნა გინა თუ ესე, გინა თუ იგი, ყოველნივე საღმრთოჲთა ბრძანებითა იქმნნეს და განემტკიცნეს და საღმრთოჲ ნებაჲ და განზრახვაჲ მოუგიეს საფუძჳლად შეურყეველად, „რამეთუ მან თქუა და იქმნნეს, მან ბრძანა და დაიბადნეს, დაადგინნა იგინი უკუე, საუკუნოჲსა ბრძანებაჲ დადჳა და არა გარდაჰჴდენ".[4]

არს ეიდრემე ცაჲ ცისაჲ, პირეველი ცაჲ ზენა-კერძოჲ სამყაროჲსაჲ. აჰა ორნი ცანი, რამეთუ სამყაროსაცა[IX] ცად სახელ-იდვა ღმერთმან,[5] ხოლო ჩუეულებაჲ არს საღმრთოჲსა წერილისაჲ ჰაერისაცა ცად სახელის-დებაჲ, ზედაჲთ სახილველობისათჳს მისისა, რამეთუ „აკურთხევდითო, – ჴმობს, – ყოველნი მფრინველნი ცისანი",[6] – ჰაერისათა იტყჳს, ვინაჲთგან

---

* **თარგმანი.** უსარწმუნოეს არიან ორი წინააღსწარმეტყუელთა წამებანი უფროს ბეერეულთა ურწმენოთასა.

** შეისწავე, ეითარმედ ყოველივე ზემო-წარმოთქუმული სხუათა მაგიერად და საეჭუოდ უთქუამს, ხოლო თჳთ წმიდაჲ ესე მტკიცედ აძას ოდენ იტყჳს, ეითარმედ „გინა თუ ესრეთ, გინა თუ ეგრეთ" და შემდგომსა მისსა.

[1] ბასილი დიდი, ექუსთა დღეთაჲ, 3, PG, t. 29, col. 57.
[2] ფსალმ., 103, 2.
[3] ესაია, 40, 22.
[4] ფსალმ., 148, 5-6.
[5] შეს., 1, 8.
[6] დან., 3, 80.

[1] ბასილი დიდი, ექუსთა დღ. 3, PG, გე. 57.
[2] ფსალმ., 103, 2.
[3] ესაია, 40, 22.
[4] ფსალმ., 148, 5-6.
[5] შეს., 1, 8.
[6] დან., 3, 80.

[I] უწესს M. [II] ცისა ჰაეროჲნ M. [III] +ოდენ M. [IV] აქუს M. [V] ეიტყჳთ M. [VI] სახეერობა M. [VII] სიტყჳსაგან M. [VIII] და და დასაჳალით M. [IX] სამყაროსა M.

მხედველობისათუს, რამეთუ იტყჳს, ვითარმედ „აკურთხევდით მფრინველნი ცისანი“,[1] ცხად არს უკუე, რამეთუ პაერისათა იტყჳს, ეინაითგან არა ცაჲ არს მფრინველთა საჴალი, არამედ პაერი ოდენ. აჰა სამნი ცანი, რომელთა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული.[2]

ხოლო უკუეთუ შჳდთა სარტყელთა ცისათა შჳდ ცად წოდებაჲ გენებოს, არცა ესე შეაშოობს სიტყჳასა ჭეშმარიტებისასა.
55v II რამეთუ ჩუენებაჲ არს ებრაელთა ერისაჲ, რაჲთა განმრავლებულად იტყოდინ სახელსა ცისასა და რაჟამს ეგულებოდის თქუამი ცისა ცათაჲსაჲ ესრეთ თქუან, ეითარმედ ცანი ცათანი.[3] ეინაიცა სთქუა რაჲ ცაჲ ცათაჲ, საცნაურ არს, ვითარმედ მას ცასა იტყჳ, რომელი არს ზედაკერძო სამყაროჲსა, ამისთჳსცა წყალად ზესკნელს ცათად ითქუმიან ანუ წყალნი, რომელ არიან ზედა-კერძო ჰაერისა და სამყაროჲსა, ანუ რომელ-იგი არიან ზედა – კერძო შჳდთა მათ სარტყელთა სამყაროჲსათა და ესე არს ჩუენულებისაებრ ებრაელთაჲსა, რომელნი-იგი განმრავლებულად სახელ-სდებენ ცასა.

აწ უკუე ყოველიეე აგებულთა და ქმნულთაგანი // ხრწნილებასა ქუეშე არს შემდგომობითა შჯულთა ბუნებისათა. ხოლო ცანი მაღლითა ღმრთისაჲთა იცევებიან და იპყრობებიან, რამეთუ მხოლოდ საღმრთოჲ ბუნებაჲ არს ბუნებით დაუსაბამო და დაუსრულებელ, რომლისთჳსცა თქუმულ არს, ვითარმედ „იგინი წარჴდებიან, ხოლო შენ ჰგიე“.[4] გარნა ეგრეთცა არაეე სრულიად უჩინო იქმნებიან ცანი, არამედ დაძ'ველდებიან და, ვითარცა სამოსელი, წარიგრაგნებიან და იცვალებიან[5] და იყოს „ცაჲ ახალი და ქუეყანაჲ ახალი“.[6] ხოლო ფრიადითა საზომითა უფროჲს არს ცაჲ ქუეყანისაცა, ვინაცა არსებასა ცისასა. არს ჯერ-არს ძიებაჲ, რამეთუ უცნაურ არს ჩუენგან.

56r I ნუცაღა ვინ კუალად ჰგონებს სულიერობასა ცისასა ანუ მნათობთასა, რამეთუ უსულო არიან და უგრძნობელ.[*] ეინაიცა დაღაცათუ იტყჳს საღმრთოჲ წერილი, ვითარმედ „იხარებდინ ცანი და მხიარულ იყაენ ქუეყანაჲ“,[7] ცხად არს, ეითარმედ ზეცით ანგელოზთა და ქუეყანით კაცთა მხიარულებად მოუწოდს, რამეთუ უწყის წერილმანცა განჩემებაჲ პირისაჲ და, ვითარცა სულიერთა მიმართ, ეგრეთ მეტყუელებაჲ უსულოთა მიმართ, ეითარმცა „ზღუამან იხილა და იელტოდა“ და „იორდანე უკუნ-იქცა კუალად“, და „რაჲ არს შენდა, ზღუაო, რამეთუ იელტოდე და შენ, იორდანე, რამეთუ უკუნ-იქეც კუალად“.[8] და ეგრეთვე მთანი და ბორცუნი იკითხევებიან

ჰაერი არს საეალი მფრინველთაჲ და არა ცაჲ. აჰა სამნი ცანი, რომელნი თქუნა საღმრთომან მოციქულმან.[1]

ხოლო უკუეთუ შჳდთა სარტყელთა შჳდად ცად მოხუმაჲ ინებო, არა რაჲთ წინა აღუდგები სიტყჳასა ჭეშმარიტებისასა. ხოლო ჩუენულებაჲ არს ებრაელისა სიტყჳსაჲ სამრაელოდ თქუმაჲ ცისაჲ, ვითარმედ „ცანი“. და ინება რაჲ თქუმაჲ „ცასა ცისასა“, „ცანი“ თქუნა „ცათანი“.[2] რომლითა ცაჲ ცათაჲ ცხად-იქმნების ზედა-კერძოჲ იგი სამყაროჲსაჲ და წყალნი ზესა-კერძონი 64v I ცათანი, გინა თუ /ჱ/აერისა და სამყაროჲსანი, ანუ თუ შ'ჳდ/თა სარტყელთა სამყაროჲსათანი, /ჩ/უენულებისაებრ ებრაულისა მრაელად ცად სახელ-დებულთანი.

რომლისათჳსცა ყოველნიეე ქმნისა ქუე-
885 შენი // ხრწნილებისა მიმდგომ არიან შემდგომობისაებრ ბუნებისა თჳთ იგი ცანიცა, ხოლო მაღლითა ღმრთისათა იპყრობეიან და იცვებიან.

და მხოლოჲ ღმერთი ოდენ არს დაუსაბამოჲ და დაუსრულებელი, რომლისათჳსცა თქუმულ არს, „იგინი წარჴდებიან, ხოლო შენ ჰგიე“.[3] გარნა არა სრულიად უჩინო იქმნენ ცანი, რამეთუ დაძუელდენ ეიდრემე და ეითარცა სამოსელნი სცეალნე[4] და იცვალნენ[5] და იყოს „ცაჲ ახალი და ქუეყანა ახალი“.[3] ხოლო მრაელითა საზომითა უფროჲს არს ცაჲ ქუეყანისასა და არსებასა უკუე ცისასა არა ჯერ-არს ძიებაჲ, რამეთუ უცნაურ არს.

ხოლო ნუმცა ვინ სულიერად იტყჳს ცასა ანუ ვარსკულეათა, რამეთუ უსულონი არიან და უგრძნობელნი, ვინაიცა დაღათუ იტყჳს საღმრთოჲ წერილი: „იხარებდინ ცანი და გალობდინ ქუეყანაჲ“,[6] ცათა შინა ანგელოსთა და ქუეყანასა ზედა კაცთა მოუწოდს სიხარულად, რამეთუ უწყის წერილმან პირის მოქმედებაჲ და ეითარცა სულიერთა მეტყუელებაჲ უსულოთა მიმართ, ეითარ-იგი ეითარმედ: „ზღუამან იხილა და იელტოდა“, „იორდანე უკუნ-იქცა, მართლ-უკუნ“ და „რაჲ არს შენდა, ზღუაო, რამეთუ იელტოდე და შენ, იორდანე, რამეთუ უკუნ-იქეც მართლ-უკუნ“.[7] და მთაჲთა და ბორცუთა ეკითხეის მიზეზი კრთომისაჲ,[8] ეითარ-

---

* შეისწაე.

1 დან., 3, 80.

2 II კორინთ., 12. 2.

3 ფსალმ., 143, 4.

4 ფსალმ., 101, 27.

5 ფსალმ., 101, 27.

6 აპოკალ., 21, 1.

7 ფსალმ., 95, 11.

8 ფსალმ., 113, 3, 5.

1 II კორ., 12, 2.

2 ფსალმ., 143, 4.

3 ფსალმ., 101, 27.

4 ფსალმ., 101, 27.

5 გამოცხ., 21, 1.

6 ფსალმ., 95, 11.

7 ფსალმ., 113, 3, 5.

8 ფსალმ., 113, 4.

[1] და იცვალნენ <M.

მიზეზსა აღმღერებისასა,[1] ეითარ-იგი ჩუენ შორისცა ჩუენებაჲ არს, ეითარმედ, „შეკრბა ყოველი ქალაქი", გარნა არა ნაშენებთა შეკრებასა, არამედ ქალაქისა მკუდრთასა მოვასწაევებდით. და „ცანი უთხრობენ დიდებასა ღმრთისასა",[2] არა თუ აღმოტეეებითა ჴმისა საგრძნობელისაჲთა, არამედ სიდიდისა მიერ თუსისა წარმოჩინებითა დამბადებელისა მისისა ძლიერებისაჲთა. რომლისაჲ სიკეთე რაჟამს გულისჴმა-ვყოთ, შემოქმედსა მისსა ვადიდებდეთ, ეითარცა განსაკრთომელსა ჴელოვნებითა.[3]

იგი ჩუენცა ჩუეულ ეართ თქუმასა, ეითარმედ „შეკრბა ქალაქი". არა ნაშენებთა დანიშნვისა მნებებელნი, არამედ მკუდრთა ქალაქისათანი. და „ცანი უთხრობენ დიდებასა ღმრთისასა",[1] არა გრძნობადთა ყურთა სასმენელისა ჴმისა აღმტეებელნი, არამედ თუსისა სიდიდისაგან ძალსა დამბადებელისასა წარმომადგინებელნი ჩუენნი, რომელთა შეუნიერებისა განმცდელნი, ეითარცა ჴელოანთა მთაჳარსა,[2] ვადიდებთ შემოქმედსა.[3]

21 /II, 7/ ნათლისათჳს და ცეცხლისა და მნათობთა, მზისათჳს და მთოვარისა და ვარსკულავთა

თავი კა

56r II ცეცხლი უკუე ერთი არს ოთხთა ნივთთაგანი, უსუბუქესი და უზომაჲალდებული მაო სხუათასა, შემწუეელი და განმანათლებელი, რომელი-იგი პირველსაცე დღესა დაიბადა დამბადებელისა მიერ, ეითარცა იტყუს საღმრთოი წერილი, ეითარმედ „თქუა ღმერთმან, – იყაენ ნათელი და იყო ნათელი",[4] //, რამეთუ არა რაი სხუაჲ არს ცეცხლი, თუნიერ ნათლისა, ვითარცა ვიეთმე უთქუამს. ხოლო სხუანი სოფლიოსა ამას ცეცხლსა ჰაერისაგანად იტყუან, რომელსაცა ეთერ უწოდენ.

აწ უკუე დასაბამსა შექმნა ღმერთმან ნათელი, ესე იგი არს, პირველსა დღესა განსაშუენებელად და სამკაულად ყოველისაგე ხილულისა დაბადებულისა. რამეთუ მიუღო ნათელი და ყოველნი ბნელსა შინა უმეცრებისასა დაშთენ და ვერცა ერთი რაჲ აჩუენებდეს შუენიერებასა თჳსსა. ხოლო უწოდა ღმრთმან ნათელსა მას დღე და ბნელსა მას უწოდა ღამე.[5]

რამეთუ ბნელი არა არსებითი-რაიმე არს, არამედ შემთხუეითი, რომლისა შემთხუეაჲ იქმნების მოკლებითა ნათლისაჲთა. რამეთუ ჰაერსა არა თუ არსებასა შინა თუსსა აქუს ნათელი, არამედ თუთ მას მოკლებასა ნათლისასა ჰაერისაგან ბნელად უწოდა ღმერთმან და არა არსებაჲ ჰაერისაჲ არს ბნელ, არამედ შემთხუეაჲ იგი ნათლისა მოკლებისაჲ, რომელი-ესე შემთხუეითობასა მოასწაევებს
56v I უყუროს, ვიდრეცა არსებითობასა. ხოლო არა სახელდეა პირველად ღამესა, არამედ დღესა, ვინაჲცა პირველი არს დღე და უკუანაჲსკნელი არს ღამე. და დაწყებითგან დღისაჲთ ვიდრე სხუად დღედმდე, ერთად დღედ და ღამედ აღირაცხუვიან, რამეთუ ესრეთ იტყუს წერილი:

თავი კ

ცეცხლი არს ერთი ოთხთა ნივთთაგანი, სუბუქი და უზეაღმავალესი სხუათაჲ, მწუეელობითი და განმანათლებელობითი, პირველსა 65r I დღესა დაბადებული შემოქმედისა მიერ, რამეთუ იტყუს საღმრთოი წერილი: „და თქუა ღმერთმან: იქმნე/ნინ/ ნათელი"[3] და იქმნა ნათელი. // რამეთუ ცეცხ/ლ/ი არა რაჲ სხუაჲ 888 არს, თუნიერ ნათელი.[4]

აწ უკუე დასაბამსა ვიდრემე ქმნა ღმერთმან ნათელი, ესე იგი არს, პირველსა დღესა განსაშუენებელად და შესამკობელად [ყოველისა ხილულისა აგებულისა], რამეთუ მოუღე[II] ნათელი და ყოველნივე ბნელსა შინა დაშთენ უცნაურად, ვერ შემძლებელნი ჩუენებასა თუსისა შუენიერებისასა. ხოლო უწოდა ღმრთმან ნათელსა ვიდრემე დღე და ბნელსა უწოდა ღამე.[5]

ხოლო ბნელი არს არა არსებაჲ რაიმე, არამედ შემთხუეითი, რამეთუ მოკლებაჲ არს ნათლისაჲ, რამეთუ ჰაერსა არა არსებასა თუსსა შინა[III] აქუს ნათელი. მას უკუე დაკლებასა ჰაერისასა ნათლისაგან ბნელად უწოდა ღმერთმან. და არა ჰაერისა არსებაჲ არს ბნელ, არამედ მოკლებაჲ ნათლისაჲ, რომელი შემთხუეითსა უფროს, ვიდრე არსებასა ცხად-ჰყოფს, ხოლო არა უწოდა პირველი ღამე, არამედ დღე, რომლისათჳსცა პირველი არს დღე და შემდგომი ღამე. შეუდგს უკუე ღამე დღესა და დაწყებითგან დღისაჲთ, ვიდრე

[1] ფსალმ., 113, 4.
[2] ფსალმ., 18, 2.
[3] ბასილი დიდი, ექუსთა დღეთაჲ, 1, 3.
[4] შეს., 1, 3.
[5] შეს., 1, 5.

[1] ფსალმ., 18, 2.
[2] ბასილი დიდი, ექუსთა დღეთაჲ, 1, 3.
[3] შეს., 1, 3.
[4] არასრული თარგმანია. დედანში წერია: სხეა არა არის რა ცეცხლი, თუ არა ნათელი, როგორც ზოგნი ამბობენ, ხოლო ზოგნი კი /ამბობენ, რომ/ მსოფლიო ცეცხლი მდებარეობს ჰაერს ზემოთ, რომელსაც ეთერი ეწოდება.
[5] შეს., 1, 5.

[I] ჴელოანთ-მთაჳარსა M. [II] მოიღე M. [III] თუსსა შინა M.

„და იყო მწუხრი და იყო განთიად დღე იგი ერთ“.[1]

აწ უკუე სამ დღე იქმნებოდა განფენაჲ და შეკრებაჲ ნათლისაჲ ბრძანებითა საღმრთოჲთა, და ღამე და დღე იქმნებოდა. ხოლო მეოთხესა დღესა შექმნა ღმერთმან მნათობი ესე დიდი, რომელ არს მზე, მთავრად და ჴელმწიფებად დღისა,[2] რამეთუ მისგან იქმნების დღე. და დაწყება დღისა არს, რაჟამს აღმოჰჴდეს მზე ზედა-კერძო ქუეყანისა; და საზღვარ დღისა განგრძელებისა არს-ეიდრემდის სრბაჲ მზისაჲ აღმოსავალით დასავალად მიიწეოდის.

და შექმნა ღმერთმან მნათობი ესე უმცირესი, რომელ არიან მთოვარე და ვარსკულავნი, მთავრად და ჴელმწიფებად ღამისა, რაჲთა განანათლებდენ მას. ხოლო ღამე არს მზისაჲ ქუეშე ქუეყანისა დასლეჲა, და საზღვარ ღამისა განგრძელებისა არს დასავალით ვიდრე აღმოსავალადმდე ქმნილი იგი სრბაჲ მზისაჲ ქუეშე-კერძო ქუეყანისა.

აწ უკუე მთოვარე და ვარსკულავნი დაიწუსნეს განმანათლებელად ღამისა არა თუ
56v II ვითა[რ]მცა დღე ყოველ ქუეყანასა ქუეშე იყვნეს. რამეთუ არიან დღისიცა ვარსკულავნი ქუეყანასა ზედა, ცათა შინა, არამედ ნათელსა მათსა და მთოვარისასა დაჰფარავს მზე გარდამატებულებითა ნათლისა თუსისაჲთა და არა უტეობს მათ, რაჲთა ჩნდენ.[3]

გარნა ესე საცნაურ იყაენ, ვითარმედ ყოველთა მათ მნათობთა პირველ დაბადებულისაგანი ნათლისაჲ განუყო ღმერთმან დამბადებელმან, არა ვითარმცა უღონო იყო სხუასა ნათლისაგან, არამედ რაჲთა არა უქმად დაშთეს პირველ დაბადებული იგი ნათელი, ამისთჳსცა მნათობნი არა თუთ ნათელ არიან, არამედ ჭურჭელ, შემწყნარებელ ნათლისა.[4]

ხოლო ამათ მნათობთაგან შუდთა ცთომილთა იტყჳან, რომელთათჳს თქუმულ არს, ვითარმედ წინააღმდგომად ცისა ძრვისა ჰყოფენ მოძრაობასა მათსა, ამისთჳსცა მაცთურ, გინა თუ ცთომილ სახელ-ედების, რამეთუ ცისასა იტყჳან აღმოსავალით დასავალად ძრვასა, ხოლო მაცთურთა მათ ვარსკულავთასა დასავალით აღმოსავალად სლვასა. // გარნა 889
უმაღლესობითა ძრვისა თუსისაჲთა თანაჲე აქცეეს ცაჲ შუდთა მათცა მაცთურთა ვარსკულავთა. ხოლო შუდთა მათ მაცთურთა სახელები ესე არს: მზე, მთოვარე, ზეჳს, ერმი, არე, აფროდიტი, კრონოს.[5] ხოლო თითოეულსა სხუად დღედმდე, ერთი ღამე-დღე არს, რამეთუ იტყჳს წერილი: „და იქმნა მწუხრი და იქმნა განთიად დღე ერთი“.[1]

და სამთა უკუე დღეთა შინა განფენითა და შეკრებითა ნათლისაჲთა საღმრთოჲსა ბრძანებისა მიერ დღე და ღამე შეიქმნებოდეს. ხოლო მეოთხესა დღესა შექმნა ღმერთმან მნათობი დიდი, რომელ არს მზე, მთავრობად[2] და ჴელმწიფებად დღისა,[3] რამეთუ მის მიერ შემტკიცნების დღე, რამეთუ დღე არს, რაჟამს მზე ზედაჲთ იყოს ქუეყანისა და სიერცე დღისაჲ არს აღმოსავალითგან ვიდრე დასავალადმდე ზედა-კერძო ქუეყანისა სრბაჲ მზისაჲ.

და მნათობი უმრწემესი, რომელ არს მთოვარე და ვარსკულავნი მთავრობად და ჴელმწიფებად ღამისა განსანათლებელად მისსა. ხოლო ღამე არს, რაჟამს მზე ქუეშეთ იყოს ქუეყანისა და სიერცე ღამისაჲ არს დასავალით ვიდრე აღმოსავალადმდე ქუეშე-კერძო ქუეყანისა სრბაჲ მზისაჲ.

და მთოვარე ვიდრემე და ვარსკულავნი 65r II
დაიწესნეს განმანათლებელად ღამისა, არა ვითარმცა დღისი ყოველადვე ქუეშეთ იყვნეს ქუეყანისა, რამეთუ არიან ვარსკულავნი დღისიცა ზედაჲთ ქუეყანისა ცათა შინა, არამედ მზე ერთბამად ამათი და მთოვარისაჲ საშინელებითა მცხინვარებისაჲთა დამფარველი არა უტეევებს, რაჲთა ჩნდენ.[3]

ამათ მნათობთა შინა პირველ დაბადებული იგი ნათელი დადვა დამბადებელმან. არა ვითარმცა უღონომან სხუსა ნათლისამან, არამედ რაჲთა არა უქმად დაშთეს იგი ნათელი, რამეთუ მნათობი არს არა თუთ ნათელი, არამედ საჲანე ნათლისაჲ.[4]

ამათ მნათობთაგანთა შუდთა ცთომილად იტყჳან და განაჩინებენ წინააღმდგომად ცისა ძრვისა მოძრავობასა მათსა, რომლისათჳსცა ცთომილად სახელ-სდებენ მათ, რამეთუ ცისასა უკუე იტყჳან აღმოსავალით დასავალად ძრვასა, ხოლო ცთომილთასა დასავალით აღმოსავალად. // ხოლო ძრვისა თუსისა თანა
889 იტანებს ცაჲ, ვითარცა უმკურცხლესი შუდთა მათ ცთომილთა. ხოლო შუდთა ცთომილთა სახელები ესე არს: მზე, მთოვარე, ზეჳს, ერმის, არის, აფროდიტი, კრონოს.[5] ხოლო არს თითოსა სარტყელსა შინა[11] ცისასა ერთი შუდთა ცთომილთაგანი:[111]

---

[1] შეს., I, 5.
[2] შეს., I, 16, 17.
[3] ბასილი დიდი, ექუსთა დღ., 2.
[4] ბასილი დიდი, იქვე, 6.
[5] ტექსტში თითოეულ ცთომილს მიწერილი აქვს სათანადო ნიშანიც. დედანში ცთომილთა რიგი განსხვაებულია: მთოვარე, პერმესი, აფროდიტე, მზე, არესი, ზეჳსი, კრონოსი, მაგრამ სქოლიოში იქვე ეცითხულობთ რედაქციის შენიშვნას: Cod. Colb. 4780 et S. Hil. planetas eodem ac edita ordine recenset, sed singulis metalla singula, quae eorumdem influxn generari dicuntur assignant:

[1] იქვე.
[2] შეს., I, 16-17.
[3] ბასილი დიდი, ექუსთა. დღ., 2.
[4] იქვე, 6.
[5] ცთომილთა რიგი დედანში: მთოვარე, პერმესი, აფროდიტე, მზე, არესი, ზეჳსი, კრონოსი. არსენის თარგმანში ცთომილებს სინგჳრით მიწერილი აქვთ სათანადო ნიშნებიც.

[I] და მნათობად M. [II] სარტყელსა შინა M. [III] +ხოლო M.

სარტყელსა ცისასა არს ერთი ამათ მაცთურთაგანი.

57r I პირველსა უკუე და უმაღლესსა კრონოს, მეორესა დია, მესამესა არეა, მეოთხესა მზე, მეხუთესა აფროდიტი, მეექუსესა ერმი, მეშუდესა და უჭეშმარიტესსა მთოვარე. და ამათდავე შესწორებულად მიუღიეს სახელის-დებაჲ დღეთა შჳდეულისათა. კჳრიაკესა უწოდენ მზისად, და არს იგი სახე ოქროჲსაჲ, ხოლო ორშაბათსა – მთოვარისად და არს იგი სახე ვეცხლისაჲ, სამშაბათსა – არესდად და არს იგი სახე რკინისაჲ, ოთხშაბათსა – ერმისდად და არს იგი სახე კალისაჲ, ხუთშაბათსა – დიოჲსდად და არს იგი სახე ვეცხლ-ჭყლისაჲ, პარასკევსა – აფროდიტესად და არს იგი სახე რვალისაჲ, შაბათსა – კრონოჲსდად და არს იგი სახე ბრჳნისაჲ.[1]

პირველსა ეიდრემე შინა, ესე იგი არს, უზემოესსა კრონოს, ხოლო მეორესა შინა დია, ხოლო მესამესა შინა არეა, და მეოთხესა შინა მზე, ხოლო მეხუთესა შინა აფროდიტი, და მეექუსესა – ერმი, ხოლო მეშჳდესა – მთოვარე.*

ხოლო ყოველნიე ესე მნათობთაგანნი ელენან სრბასა დაუკლებელსა, რომელი-იგი დამბადებელმან განუწესა მათ მსგავსად დაფუძნებისა მათისა, ეითარცა თქუა საკრველმან დაჲით: „მთოვარე და ვარსკულავნი, რომელ შენ დააფუძნენ“.[2] ვინაჲცა თქუა რაჲ, ეითარმედ „დააფუძნენ“, მოასწავა სიტჱციც მათი და უცვალებელობაჲ წესისა მისგან და საზღერისა, რომელი განუჩინა მათ მეუფემან, რამეთუ დასხნა იგინი სასწაულებად და ჭამებად, დღედ და წელიწადებად.[3]

მსრბოლ არიან სრბასა დაუცადებელსა, რომელი დამბადებელმან განუწესა მათ და ეითარცა დააფუძნნა იგინი, ეითარცა იტყჳს საღმრთოჲ დაჲით: „მთოვარე და ვარსკულავნი, რომელნი შენ დააფუძნენ“, რამეთუ დაფუძნებისა თქუმით წარმოაჩინა სიმტკიცე უცვალებელობაჲ ღმრთისა მიერ მიცემულისა მათდა წესისა და შეწყობილებისაჲ, რამეთუ დააწესნა იგინი ჭამებად და სასწაულებად წელიწადებად.

57r II აწ უკუე, მზისა მიერ ოთხნი ქცევანი სრულ იქმნებიან, პირველი უკუე არს გაზაფხულისაჲ, რამეთუ მას შინა შექმნა ღმერთმან ყოველი და ამას ცხად-ყოფს ეიდრე მო[აქ]სამდეცა მას შინა ქმნილი იგი [აღმო]ცენებაჲ ყუაჲილთაჲ დ[ა] [შ]ეუთჳს ქცევადობაჲცა იგი დღეთაჲ, რამეთუ თორმეტ-თორმეტ ჰყოფს ჭამთა ღამისა და დღისათა. ვინაჲცა მას შინა საშუალსა ადგილსა აღმოსავალისასა აღმოჰჳალს (sic) მზე, აღმაორძინებელ სისხლისა, მჴურვალე და ნოტიაჲ და თაჲისა მიერ თუსისა შუამდგომელ არს ზამთრისა და ზაფხულისა. ზამთრისა უკუე – უმჴურვალეს და უჴმელეს, ხოლო ზაფხულისასა – უგრილეს და უნოტიეს. და ესევითარი იგი ჭამი გაზაფხულისაჲ იწყებს

რამეთუ მზისა მიერ უკუე ოთხნი ქცეულებანი შეიმზადებიან, რომელთაჲ პირველი არს არისაჲ, რამეთუ მას შინა შექმნა ღმერთმან თანად ყოველნი და ცხად-ჰყოფს, ეიდრე აქამომდე მას შინა აღმოცენებაჲ ყუაჲილთაჲ, რომელი ქცევაჲ არს სისწორისა დღეთაჲსაჲ, რამეთუ ათორმეტ ჭამ არიან დღენიცა და ღამენი მისნი. ესე საშუალ აღმოსლეითა მზისაჲთა შეიმზადების, რომელი კეთილად შეზაეებულ არს აღმაორძინებელობითი სისხ- 65v I
ლისაჲ, მჴურვალე და ნოტიაჲ და თაჲისა მიერ თუსისა შუამდგომელი ზამთრისა და ზაფხულისაჲ, ზამთრისასა ეიდრემე უმჴურვალესი, ხოლო ზაფხულისასა უგრილესი[1] და უნოტიესი. ხოლო განიერცნების ესეევითარი ესე ჭამი ოცდაერთითგან მარტისაჲთ, ეიდრე ოცდაოთხდმდე იუნისისა.

ἥλιος, χρυσὸς, σελήνη, ἄργυρος, Ζεύς, σίδηρος, Ἑρμῆς, ἐλασίτερος· Ἄρης, ὑδράργυρος, Ἀφροδίτη, χαλκὸς· Κρόνος, μόλυβδος (PG, 889).

[1] გამოკლებაში ჩვენ მიეუთითეთ (გვ. 53), რომ ეს მსჯელობა არ ახასიათებს არც არსენის თარგმანს და არც დედანს. მაგრამ აქ დაეძენთ, რომ მისი კეალი მაინც ჩანს ზოგ ბერძნულ ხელნაწერში (Colb. 4780, S. Hil.), თუმცა სხვა ადგილას და ოდნავ განსხვავებულად, მაგრამ მაინც გვაქეს ასეთი რიგი: მზე – ოქრო, მთოვარე – ვერცხლი, ზეესი – რკინა, პერმესი – კალა, არესი – ვერცხლისწყალი, აფროდიტე – რუხალი, კრონოსი – ბრჳენი. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ აქ დღაპარაკია მხოლოდ ცნობილებზე და არა კვირის დღეების სახელწოდებაზე, როგორც აქეს ეკლესიას. მაუსდაუსად ამისა, უნდა ვიფიქროთ, რომ ეკლესიას ეს ორეული თარგმნილი უნდა პქონდეს განსხვავებული ბერძნული ნუსხიდან და აქ მთარგმნელის შეცდომათაგან წელილი არ უნდა ეიღულისხმოთ.

[2] ფს. ციც., 8, 4.

[3] შეს., I, 14.

* კრონოს – ზუსალი, დია – მუშთარი, არეა – მარიხი, მზე – სამბს, აფროდიტი – ზეჰრა, ერმი – ოტარიდი, მთოვარე – ყამარ.

[1] უმჴურვალესი M.

ოცდაერთით მარტისაჲთ და მიიწეეის ოცდა-
ოთხადმდე იენისისა.

ამისსა შემდგომად მოიმაღლოს რაჲ მზემან აღმოსაეალით ჩრდილოდ-კერძო, მაშინ იწყებს ქცეულებაჲ ზაფხულისაჲ და შუაამდგომლობს შორის გაზაფხულისა და სთულისა. რამეთუ აქუს სიმჭურვალე არისაგან გაზაფხულისა, ხოლო სთულისაგან სიჴმელე და არს იგი მჭურვალე და ჴმელ და აღმაორძინებელ ყუთლისა ნაეღლისა. ამის უკუე ჟამისა ქცეულებასა დიდ-დიდნი დღენი ჰქონან, რომელთა ჟამი არს ათხუთმეტ, ხოლო ღამენი ფრიად
57v I მცირენი, რომელთა ჟამი არს ცხრა. და დაწყება ამისსა არს ოცდაოთხი იენისისაჲ, ხოლო დასასრულ ოცდახუთი სეკტემბერისაჲ.

ამისსა შემდგომად კუალად საშუალად და უკმოიქცეეის მზე და მიითუალავს ქცეულებაჲ სთულისაჲ ქცეულებასა ზაფხულისასა და საშუალ ეითამე არს სიგრილისა და მჭურვალებისა, სიჴმელისა და ნოტიობისა და შუაამდგომლობს შორის ზაფხულისა და ზამთრისა ქცეულობათა. ზაფხულისაგან უკუე აქუს სიჴმელე და ზამთრისაგან – სიცრილე და არს იგი გრილ და ჴმელ და აღმაორძინებელ შავისა ნაეღლისა. და კუალად ამასცა ქცეულებასა დღეთასა ათორმეტნი ჟამნი ჰქონან ღამისანიცა და დღისანიცა. და დაწყება მათდა არს ოცდახუთი სეკტემბერისაჲ, ხოლო დასასრულ ოცდახუთი დეკემბერისაჲ.

ამის შემდგომად შთამოიცვალოს რაჲ მზე
// საშუალობისაგან უმცირესთა და უმდაბლესთა კერძოთა აღმოსაეალით სამხრად, მაშინ 892
იწყებს ქცეულებაჲ ზამთრისაჲ, რომელი-იგი უგრილეს და უნოტიეს არს. და შუამდგომელობს შორის სთულისა და გაზაფხულისა და მიუგიეს სიგრილე სთულისაჲ და ნოტიობაჲ გაზაფხულისაჲ. ამას უკუე აქუს სიმცროი
57v II ფრიადი დღეთაჲ, რომელთა ჟამი არს ცხრა, ხოლო სიდიდე ფრიადი ღამეთაჲ, რომელთა ჟამი არს ათხუთმეტ და არს იგი აღმაორძინებელ თელგმისა. ხოლო დაწყება მისსა არს ოცდახუთი დეკემბერისაჲ და დასასრული ოცდაერთი მარტისაჲ.

სიბრძნით უკუე და გონიერად განაგო ესე ყოველი დამბადებელმან, რაჲთა არა გარდარეულებისაგან სიციეისა ანუ ნოტიობისა, მჭურეალებისა ანუ სიჴმელისა მძუნარეთა შთავეარდეთ სნეულებათა სრულებითისაგან სიმძლავრისა წინა-აღდგომბათაჲსა, რამეთუ საცთომელად და საენებელად უწყნის სიტყუამან ანაზდაითნი შეცვალებანი.[1]

ესე თუ უკუე სცელის ქცევადობათა წელიწდისათა თითო სახეობაჲ იგი ადგილთა მზისათაჲ და მზისა მიერ იქცეეიან ღამე და დღე ოდესმე ზედა-კერძო და ოდესმე ქუეშე-კერძო

ამისსა შემდგომად ამაღლებითა მზისა აღმოსაეალისაჲთ კერძოთა მიმართ ბღუარისათა მონაცვალე ექმნების ქცეულებაჲ ზაფხულისაჲ,[i] შუამდგომელი არისა და სთულისაჲ. არისაგან ვიდრემე სიმჭურვალისა მჭონებელი, ხოლო სთულისაგან სიჴმელისაჲ, რამეთუ მჭურვალე არს და ჴმელი და ყეითელსა აღაორძინებს ნაეღელსა. ამას დღე უკუე აქუს დიდი, ჟამთა ათხუტმეტთაჲ, ხოლო ღამე ჯოველად მცირეჟამთა ცხრათა სარბიელსა მჭონებელი. და ესე განიერცნების ოცდაოთხითგან[ii] იუნისისაჲთ,[iii] ვიდრე ოცდახუთადმდე სეკდემბერისა.

მერმე კუალად საშუალისაეე აღმოსაეალისა მიმართ კუალად ქცეეითა მზისაჲთა ქცეულებაჲ სთულისაჲ ენაცვალების ქცევასა ზაფხულისასა, საშუალობასა,[iv] ეითამე მჭონებელი სიგრილისა და სიმჭურვალისა, სიჴმელისა და სინოტიისასა და შუამდგომელი საზაფხულოჲსა[v] და საზამთროჲსა ქცეულებისაჲ საზაფხულოჲსაგან უკუე სიჴმელისა, ხოლო საზამთროჲსაგან[vi] სიგრილისა მჭონებელი, რამეთუ გრილი არს და ჴმელი და მოუგიეს აღმაორძინებელობაჲ შაეისა ნაეღლისაჲ. ესე კუალად დღეთა განსწორებისა ქცეეაჲ არს ათორმეტ ჟამობასა დღეთა და ღამეთასა მჭონებელი, ხოლო განივრცების იგი ოცდახუთითგან სეკდენბერისაჲთ, ეიდრე ოცდახუთადმდე
892 დეკენბერისა, და მზისა // უმცირესად და უმდაბლესად, ესე იგი არს, სამხრითად[vii] აღმოსაეალად შთასლეითა მოიწეეის[viii] ქცეულებაჲ ზამთრისაჲ, სიგრილისა და სინოტიისა მჭონ- 65r II
ებელი და შუამდგომელი სთულისა და არისაჲ, სთულისაგან ვიდრემე სიგრილისა მიმღებელი, ხოლო არისაგან სინოტიისა მომგებელი,[ix] ამას უკუე ყოელად მცირეჟ[x] ვიდრემე აქუს დღე ცხრათა ოდენ ჟამთაჲ, ხოლო ღამე დიდი, ჟამთა ვითარ ათხუთმეტთაჲ, ხოლო ბალღმისა არს იგი აღმაორძინებელი და განიერცნების ვიდრე ოცამდე მარტისა, რამეთუ წინაასწარ განაგო ბრძანებამან დამბადებელისამან, რათა არა გარდარეულისა სიგრილისა ანუ მჭურეალებისა, ანუ სინოტიისა, ანუ სიჴმელისა გარდარეულად წინააღმდგომობად მოსლეითა ენებათაჲთა მძუნარეთა შთაეცკუნეთ სნეულებათა, რამეთუ[xi] ცთომილად უწყნის სიტყუამან ანაზდაითნი შეცვალებანი.[i]

ესე უკუე არიან ქცევანი მზისანი და ამათ მიერ შეიქმნების წელიწადი და დღეთა და ღამეთა ერთთა მათ აღმოსლეითა და ზედა-კერძო

[1] ბასილი დიდი, ექუსთა დღ., 6

[i] ზამთრისაჲ M. [ii] ოცდაოთხით M. [iii] იუნისითგან M. [iv] საშუალობითა M. [v] საზაფხულოსაჲ M. [vi] საზამთროსა შინა M. [vii] სამხრითა M. [viii] მოიქცეეის M. [ix] მიმღებელი M. [x] < M. [xi] ხოლო M.

ქუეყანისა მოქცეეითა,ოდეს-იგი მნათობთა მათ სხუათა ადგილ სცის ნათობად და სლვითა თუსითა.

ხოლო იტყუან, ვითარმედ არიან ვარსკუელავთაგან ათორმეტნი ვარსკულავნი ზეცათა შინა, რომელთა ვიეთმე ნაწილებად ცისა სახელ-სდვეს და ვიეთმე ზოდად უწოდეს. ამათ უკუე წინა-აღმდგომი ძრვაჲ აქუს მზისა და მთოვარისა და სხუათა მათ, მაცთურ სახელ-დებულთაჲ, რამეთუ ამით ათორმეტითა ზოდითა მოიელებიან შუდნი იგი ცთომილად
58r I წოდებულნი,ვინაჲთგან მზე თითოეულსა ზედა ათორმეტთა ზოდთაგანსა აღასრულებს თუესა ერთსა და ათორმეტთა თუეთა მოჰელის ათორმეტთა მათ ზოდთა. ხოლო ათორმეტთა მათ ზოდთა, ესე იგი არს ცხოველთა, და თუეთა მათთა სახელები ესე არს: რამეთუ მარტსა ოცდაერთსა მიითუალავს მზესა ვერძი, და აპრილსა ოცდასამსა – კუროჲ; და მაისსა ოცდასამსა მარჩბიეი; და იენისსა ოცდაოთხსა კირჩხიბი; და იელისსა ოცდახუთსა – ლომი და აგუსტოსა ოცდახუთსა – ქალწული; და სეკტემბერსა ოცდახუთსა სასწორი; და ოკტომბერსა ოცდახუთსა ღრიანკალი; და ნოემბერსა ოცდახუთსა მემშულდე; და დეკემბერსა ოცდახუთსა თხის რქაჲ და იანვარსა ოცსა
58r II წყლის საქანელი: და ფებერუალსა ოცსა – თევზი.[1]

ხოლო მთოვარე თითოეულსა თუესა მოჰელის ათორმეტთაჲ ამათ ცხოველთაჲ, რამეთუ უქუემოეს არს მზისა და უმაღლეს მისსა მოჰელის. რამეთუ ვითარ-იგი აღაშენი რაჲ ქალაქი უშინაგანეს სხუსა ქალაქისა,[2] უჴჴუელად უმცირეს იპოოს უშინაგანესი იგი სიმრგულე მოზღუდვილისაჲ გარეშესა მას სიმრგულესა მოზღუდვილისასა. ეგრეთვე სრბაჲ მთოვარისაჲ უქუემოეს არს და უშინაგანეს ზენათა მათ სიმრგულეთასა, ამისათჳს უმალესად აღასრულებს სრბასა თუსსა.

აწ უკუე წარმართნი ვარსკულავთაგან // და მზისა და მთოვარისა აღმოსაელისა და დასაელისა და ზოგებით შემოკრებისა ამათისა იტყუახ გახგებასა თითოეულთა საქმეთა ჩუენთასა, რამეთუ ამისათჳს იქმნების ვარსკულავთ-მრიცხველობაჲ. ხოლო ჩუენ ეი-
58v I ტყუთ, ვითარმედ სასწაულნი უკუე იქმნებიან ამათ მიერ, რომელ არიან მოსწაებანი წუმრობისა და უწყბრობისანი, სიგრილისა და სიმჭურვალისანი, ნოტიობისა და სიმჭელისანი, ქართა აღძრეისა და სხუათა ესეეითართა საქმეთანი, ხოლო ჩუენთა საქმეთა არასადა, რამეთუ ჩუენ კაცნი თუთ-ჴელმწიფედ შექმნულ ეართ შემოქმედისა მიერ. ვინაჲცა უკუეთუ ვარსკულავთა კცეეასა შეუთქს მოქმედებაჲ

[1] ზოდთა სახელებს ტექსტშიეე უზის სათანადო ნიშნები.

[2] დედაწში არის არა ქალაქი,არამედ „რკალი“ (πόλος). იხ. გამოკეეეა, გე. 72.

ქუეყნისა ქმნითა, ხოლო მეორეთა ქუეყნისა ქუეშეთ დასლვითა და სხუათა მნათობთა და მთოვარისა და ვარსკულავთა ნათობად ფლობილ-ყოფითა შეჰმზადებს.

ხოლო იტყუან ათორმეტთა ზოდთაცა ვარსკულავთაგანთა ყოფად ცათა შინა, რომელთა წინააღმდგომი ძრვაჲ აქუს მზისა და მთოვარისაჲ და სხუათა მათ ცთომილთა ხუთთაჲ და ათორმეტთა მათ ზოდთა მიერ წარვლასა შუდთა მათ ცთომილთასა.

აწ უკუე მზე ვიდრემე თითოეულსა ზოდსა ზედა სრულ-ჰყოფს თთუესა ერთსა და ათორმეტთა თთუეთა შინა მოჰელის ათორმეტთა ზოდთა. ხოლო ათორმეტთა მათ ზოდთა და თთუეთა მათთა სახელნი არიან ესე: ვერძი – თთუესა მარტსა ოცდაჲთუესა მიითუალავს მზესა; კუროჲ – თთუესა აპრილსა ოცდასამსა; მარჩბიეი – თთუესა მაისსა ოცდასამსა; კირჩხიბი – იენისსა ოცდაოთხსა; ლომი – იელისსა ოცდახუთსა; ქალწული – აგუსტოსა ოცდახუთსა; სასწორი – სეკდემბერსა ოცდა- 66r I
ხუთსა; ღრიაკალი[1] ოკდომბერსა ოცდახუთსა; მშულდოსანი – ნოემბერსა ოცდახუთსა; თხის რქაჲ – დეკენბერსა ოცდახუთს/ა/; წყლის საქანელი – იანვარსა ოცსა; თეეზი – თებერვალსა ოცსა.[1]

ხოლო მთოვარე თითოეულსა თთუესა მოჰელის ათორმეტთაეე[II] ზოდთა, ვითარცა უქუემოეს მყოფი და უმსწრაფლეს[III] წარმელეი მათი. რამეთუ ვითარ-იგი უკუეთუ აღაშენო ქალაქი[2] შინაგან სხუსა ქალაქისა,[2] შინაგანი იგი ქალაქი[2] უმცირესად იპოების, ეგრეთეე სრბაჲ მთოვარისაჲ, ვითარცა უქუემოესისაჲ, უმცირესი არს და მოჰელის უადრე.[IV]

აწ უკუე ელლენნი ვიდრემე ვარსკულავთა 893
ამათ // და მზისა და მთოვარისა აღმოსლვისა და დასლვისა და შემოკუეებისაგან იტყუან განგებასა ყოველთაეე ჩუენთასა, რამეთუ ამისთჳს არს ვარსკულავთ-მეტყუელებისა ჴელოვნებაჲ. ხოლო ჩუენ ვიტყუთ,[V] ვითარმედ სასწაულნი უკუე მათგან იქმნებიან წუმისა და უწყბრობისა, სიგრილისა და სიცხისაჲ, სინოტიისა და სიჴმელისა და ქართა და ეგეეითართანი, ხოლო ჩუენთა საქმეთანი არა სადა, რამეთუ ჩუენ, თუთ-მფლობელად შექმნილნი დამბადებელისაგან, თუთ ვართ უფალ საქმეთა ჩუენთა, რამეთუ უკუეთუ მოქცეევისაგან ვარსკულავთაჲსა ვიქმთ

[1] ზოდთა სახელებს თან სდევს სათანადო ნიშნებიც.

[2] დედაწში „ქალაქის“ ნაცელად გეაქვს πόλος /წრეკრკალი/.

[I] ღრიანკალი M. [II] ათორმეტთა M. [III] უმოსწრაფლეს M. [IV] უადრეს M. [V] +ვიტყუთ M.

ჩუენი, იძულებით სადმე ეიქმთ, რასაცა ეიქმთ. ხოლო იძულებით ქმნული არცა სიბოროტე არს, არცა სათნოებაჲ, ხოლო უკუეთუ არცა სათნოებაჲ, არცა სიბოროტე მოგუგიეს, არცა სადმე ქებათა და გურგუნთა, არცა ძაგებათა და ტანჯეთა ვიყვნეთ ღირს.

და ესრეთ იპოოს ღმერთი უსამართლო რომელთამე კეთილთა და სხუათა ჭირთა განყოფისათუს. კუალად ამას თანა არცაღა სადმე განგებასა ჰყოფდეს ღმერთი, არცაღა ჰმართებდეს თუსთა დაბადებულთა და მერმე თუთ სიტყუერობაჲცა ესე ნამეტნაჲად ჩუენდა მოცემულ იყოს, უკუეთუ იძულებით იპყრობების და მართებულ იქმნების ყოველი. რამეთუ უკუეთუ არცა ერთისა საქმისა უფალ ვართ, ნამეტნავ არს განზრახვაჲ ჩუენი და უკუეთუ
58v II განზრახვაჲ ნამეტნაე არს, თუთ სიტყუერობაჲცა ესე ნამეტნავ არს. რამეთუ სიტყუერობაჲ უეჭუელად ამისთუს მოგუეცა, რაითა განეიზრახეიდეთ. ვინაჲცა ცხად არს და მტკიცე, ეითარმედ ყოველი სიტყუერი თუთმფლობელ არს,[1] ამისთუსცა ეიტყუთ წინა-აღმდგომთა მიმართ, ვითარმედ არა არიან ვარსკულავენი არცა ერთისა რაჲს საქმეთაგანისა მიზეზ, არცა ყოფისა ყოფადთაჲსა, გინა განხრწნისა განხრწნადთაჲსა. ხოლო არიან იგინი სასწაულ წუმათა და ჰაერთა შეცვალებისა. ნუუკუე და ესეცა ვინმე თქუას, ეითარმედ ბრძოლისაცა არა მიზეზ, არამედ სასწაულ და მომასწავებელ არიან. და ეითარმედ რომელობაჲ ჰაერისაჲ ჰყოფს მზისა მიერ და მთოვარისა და ვარსკულავთა თითო ფერსა შეცვალებასა შეზავებათა და წესთა და ჩუეულებათასა. ხოლო ჩუენ კაცთანი წესნი, შეზავებანი და ჩუეულებანი სიტყუთ იპყრობებიან და მართებულ იქმნებიან და იქცევიან.

მრაველ-გზის უკუე ჰყოფენ კუმატნიცა მოსწაევებასა რასმე მეფეთა სიკუდილისასა, რომელნი-იგი არა დასაბამთაგან შექმნულთა ვარსკულავეთაგანნი არიან, არამედ საღმრთოითა რაჲთმე // ბრძანებითა მას ჟამსა 896
ვარსკულავად შეიქმნებიან და კუალად დაიჴსნებიან. ვინაჲთგან ჟამსა მას უფლისა
59r I განჴორციელებისა და საცხორებელად ჩუენდა კაცთ-მოყუარებით გარდამოსელისასა მოგუთა მიმართ განჩინებული იგი ვარსკულავი, არავე დასაბამთგან დაბადებულთა ვარსკულავთაგანი იყო, რომელი-ესე ცხად-ყო ოდესმე ალმოსავალით დასავალად და ოდესმე ჩრდილოჲთ სამხრად მაეალობამან მისმან, ოდესმე სლვითა და ოდესმე დადგომითა, რომელი-ესე არა თუს-ეყუის ბუნებასა გინა წესსა ვარსკულავეთასა.[2]

[1] ბასილი დიდი, ექუსთა დღ., 6.
[2] ბასილი დიდი, სიტყუა შობისათუს.

ყოველსავე, საჭიროდ სადმე ეიქმთ, რათაცა ეიქმთ, ხოლო საჭიროდ ქმნილნი არცა სათნოებაჲ არს, არცა სიბოროტე. ხოლო უკუეთუ არცა სათნოებაჲ, არცა სიბოროტე მოგუგიეს, არცა ქებისა და გურგუნთა, არცა გიობისა და სატანჯველთა ვართ ღირსნი.

ხოლო იპოვოს ღმერთიცა უსამართლოდ რომელთამე უკუე კეთილთა, ხოლო რომელთამე ჭირთა მიცემითა. არამედ არცა მართებასა, არცა წინა-განგებასა დაბადებულთა თუსთასა ჰყოფს, უკუეთუ საჭიროებით იყვანებიან და იქმნებიან ყოველნი და სიტყუერობაჲცა ნამეტავ იყოს ჩუენ შორის, რამეთუ ნამეტნავად[1] განეიზრახაეთ არცა ერთისა საქმისა უფალნი, ხოლო სიტყუერობაჲ ეუჭუელად განზრახეისათუს მოცემულ არს ჩუენდა, რომლისათუს ყოველი სიტყუერი თუთმფლობელცა არს.[1] ხოლო ჩუენ ეიტყუთ, ეითარმედ არა რომ-
66r II ლისა ქმნილთაგანისა არიან იგინი მიზეზ, არცა ქმნისა ქმნილთაჲსა, არცა ხრწნილებისა განხრწნილთაჲსა, არამედ ფრიადღაᵘ სასწაულ წუმათა და ჰაერთა შეცვალებისა, ნუუკუე და თქუას ვინმე, ეითარმედ ბრძოლათაცა არა მიზეზ, არამედ სასწაულ.[2]

ხოლო შეიქმნებიან მრაველგზის კომიტნიცა სასწაულად რადმე მეფეთა სიკუდილისა, რომელნიᵘᵎ არა არიან პირველითგანეე დაბადებულთა ვარსკულავეთაგანნი, არამედ საღმრთოითა // ბრძანებითა მას ოდენ ჟამსა შეიქმნებიან და კუალად დაიჴსნებიან, ვინაჲთგან საუფლოსაცა ,აცთმოყუარესა და საცხორებელსაᵛ ჩუენთჳს ჯორციელსა შობასა მოგუთაჲა გამოჩინებული ვარსკულაეი არა დასაბამსაეე შექმნილთა ვარსკულავეთაგანᵛ იყო. დაᵛᵎ ესე ცხად არს ოდესმე უკუე ალმოსავალით დასავალად სლეისაგან, ხოლო ოდესმე სამხრით ჩრდილოდ და ოდესმე მიფარეისა, ხოლო ოდესმე გამოჩინებისაგან,

[1] ბასილი დიდი, ექუსთა დღ., 6; ნემეს., ეშეს., ბუნ. კაცისა.
[2] დედანში ამას მოსდევს მსჯელობა პაერის ხარისხის შესახებ. იხ. ჩვენი გამოკვლევის გვ. 59; შდრ. ეფრემის თარგმ. 58v II.

[ნამეტაეად M. ᵘ უფროსღა M. ᵘᵎ რომელ M. ᵛ საცხორებელსა M. ᵛ ვარსკულაეთაგანი M. ᵛᵎ <M

ჯერ-არს უკუე ცნობად, ვითარმედ მზის მიერ მიიღებს მთოვარე სინათლესა. არა თუ ვითარმცა ულონო იყო ღმერთი მიცემად მისსა თუსაგანსა ნათელსა, არამედ რაჲთა წესი და ჩუეულებაჲ დაუდგას დაბადებულთა მთავარ და სამთაერო-ყოფისათჳს. და რაჲთა ჩუენცა განვისწაულნეთ ზიარებად ურთიერთას და მიცემად და მოღებად და მორჩილებად პირეველად უკუე შემოქმედისა და დამბადებელისა მეუფისა ღმრთისა, ამისსა შემდგომად მის მიერ დადგინებულთა მთავართა. და რაჲთა არა განვიკითხვიდეთ, ვითარმედ რაჲსათჳს ესე ვინმე მთაერობს და მე არა. არამედ რაჲთა მივითუალჳიდეთ ყოველსაცე ღმრთისა მიერ ჩუენდა დაწესებულსა.

ხოლო მოაკლდების მზესა და მთოვარესა სამხილებელად მათდა, რომელნი-იგი დაბადებულსა თაყუანის-სცემდენ ნაცვალად დამბადებელისა,[1] რაჲთა განაქიქოს უგუნურებაჲ მათი და ასწაოს, ვითარმედ ქცეულნი არიან და შეცვალებადნი, რამეთუ ყოველი ქცეულ[ი] არა ღმერთ არს. ხოლო ყოველი განხრწნადი ბუნებისაებრ თჳსისა ქცეადიცა არს. 59r II

აწ უკუე მიზეზ მოკლებისა არს მთოვარისა იგი გუამი, რომელი-იგი, ვითარცა შუა-კედელი რაჲმე, უჩრდილობს და არა უტეჳებ მას მოცემად ჩუენდა ნათლისა. რამეთუ რაოდენ-ჟამსცა იპოვოს გუამი მთოვარისაჲ დამფარველად მზისა, ესოდენცა იქმნების მოკლებაჲ იგი მზისაჲ. ხოლო უკუეთუ უმცირეს არს გუამი მთოვარისაჲ მზისასა და ვითარ დაჰფარავს მას, ესე ნუ გიკჳრს, რამეთუ თუთ მზე ვიეთმე მიერ თქუმულ არს, ვითარმედ მრავალ-ნაწილად უფროს არს ქუეყანისასა, ხოლო წმიდანი მამანი სწორად ქუეყანისა იტყჳან მას. და ესევითარსა მას სიდიდითა მრაჲალგზის ანუ მცირე ღრუბელი, გინა მცირე ბორცუ ანუ ზღუდე დამფარველ ექმნის.

[1] რომ., I, 25.

რომელი-ესე არა[1] ვარსკულაჲთა ბუნებისაჲ" არს, ანუ წესისაჲ.[1]

ხოლო საქმარ არს ცნობად, ვითარმედ მზისაგან განათლდების მთოვარე, არა თუ ვითარცა ულონო იყო ღმერთი მიცემად მისსა განთჳსებულსა ნათელსა, არამედ რათა გუარი და წესი დადეას დაბადებულთა შინა მთაერობისა და სამთაეროობისაჲ, და განვისწაულნეთ ჩუენცა ზიარ-ყოფად ურთიერთას და გარდამცემელ-ყოფად და მორჩილ-ყოფად[III] პირეველად უკუე შემოქმედისა და დამბადებელისა და მეუფისა ღმრთისა, ამისსა შემდგომად მის მიერ დადგინებულთა მთავართა და არა განკითხვით დრტჳნვად, ვითარმედ რაჲსათჳს ისი მთაერობს, ხოლო მე არა, არამედ მითუალჳად ყოველთაჳე ღმრთისა მიერთა მადლობით და გულ-კეთილობით.

ხოლო მოაკლდების ოდესმე მზესა და მთოვარესა სამხილებელად უგუნურებისა მათისა, რომელნი თაყუანის-სცემენ დაბადებულსა ნაცვალად დამბადებელისა[2] და სასწაელელად, ვითარმედ ქცევაჲ/ნი არიან და ცვალებადნი, ხოლო ყოველი ქცევადი არა ღმერთ არს, რამეთუ ბუნებისაებრ თჳსისა განხრწნადი არს ყოველი ქცევადი.

ხოლო მოაკლდების მზესა ვიდრემე, რაჟამს სხეული მთოვარისაჲ, ვითარცა შუა[IV] კედელი რაჲმე იქმნას და დაუჩრდილოს და არა უტეჳოს[V] გარდამცემად ჩუენდა ნათლისა. და 66v I რაოდენცა იპოვოს სხეული მთოვარისაჲ დამფარველად მზისა, ეგოდენცა იქმნების მოკლებაჲ. ხოლო უკუეთუ უმცირეს არს სხეული მთოვარისაჲ, ნუ გიკჳრს და რამეთუ მზეცა ვიეთგანმე უმრავალ წილესად ითქუების ქუეყანისად, ხოლო მამათაგან – სწორად ქუეყანისად და მრავალგზის მცირე ღრუბელი დაჰფარაეს მას, ანუ მცირე ბორცუ, ანუ ზღუდე.

[1] ბასილი დიდი, შობისათჳს. M გამოცემაში ამის შემდეგ ჩართულია; „შეისწაეე, ვითარმედ ერთი ხოლო არს ძალი ნათლისა, პირეელსა დღესა დაბადებული იგი, რომელი მჳოთხეს დღესა, შემდგომად მნათობთა შემზადებისა, მზესა შინა დადგა ღმერთმან ყოველი ყოველსა და მის მიერ გახალებაჲ გამორნდა მთოვარისა და სხუათა მნათობთა, რათა მორჩილებისა წესი მჰყრობელ-ყოს ზეცისათა და ქუეყანისათა შემოქმედმან და მჰყრობელმან და წინა-განმგებელმან თანად ყოველთა არსთამან, ვითარცა ცხად-ჰყოფენ საღმრთოთა შინა ფრიადი დიონოსიოს და ჭორცთა თანა გონებითაცა და სიბრძნითა ძმაჲ ბასილისი დიდი გრიგოლი ნოსელი და აწინდელი ესე შამა მნათობი ეკლესიისა, ხოლო გარეშენი ბრძენნი ზოგად ყოველნი". იქვე ახლაეს რედაქციის შენიშვნა; „ეს აქიდამ კაეამდის სხჳის ნათარგმნია, სხოლიოა. ნაპირზე არ დაეტყოდა, ამისთჳის 'მიგ დაესწერეთ" (გე. 88). ეს არის არსენის თარგმანის სქოლიო – „შეისწაენი", რომელიც მოთავსებულია ძირითადი ნუსხის 66r გვერდზე და არა სხეისი თარგმანი, როგორც მოსკოეური გამოცემის რედაქცია მიუწნეია. რაც შეეხება ბერძნულ დედანს, იქ ასეთი რამ არ სწერია.

[2] რომ., I, 25.

[3] <M "+არა M. [III] და მორჩილ-ყოფად <M. [IV] შუა M. [V] უტეოს M.

ხოლო მოკლებაჲ მთოვარისაჲ იქმნების
მაჩრდილობისაგან ქუეყანისა, რამეთუ
რაჟამს იყოს მთოვარე ათხუთმეტისაჲ და
იპოვოს წინა-აღმდგომად მისსა საწერტელი
მწუერვალსა მისსა და დახუდეს მზე ქუეშე
59v I ქუეყანისა, ხოლო მთოვარე ზედა-კერძო ქუე-
ყანისა, მაჩრდილობელ ექმნების ქუეყანაჲ და
არა უტეევებს, რაჲთა მისწუთეს ნათელი მზი-
საჲ განმანათლებელად მთოვარესა, მას ჟამსა
იქმნების მოკლებაჲ მთოვარისაჲ.

საჷმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ სრუ-
ლი დაიბადა მთოვარე დამბადებელისაგან,
ესე იგი არს, ათხუთმეტისა დღისაჲ, რამეთუ
ჯერ-იყო უნაკლულოჲსა წარმოდგინებაჲ მისი.
ხოლო დაიბადა მეოთხესა დღესა, ვინაჲცა
წინა უსწრო მზესა ათერთმეტითა დღითა,
რამეთუ მეოთხითგან ვიდრე მეათხუთმეტედ-
მდე ათერთმეტი დღე არს, რომლისათჳსცა
რაჲ წელ // ათორმეტთა თუეთა მთოვარისათა 897
ათერთმეტი დღე აკლს ათორმეტთაგან თუეთა
მზისათა, რამეთუ ათორმეტთა თუეთა მზისათა
ჰქონან დღენი სამას სამეოცდა ხუთნი და
მეოთხედი დღისაჲ, რომლისათჳს მეოთხედი
იგი ყოველსა შინა მოქცევასა წელიწდისასა
შეიქმს დღესა ერთსა, რომელსა ეწოდების
ნაკი და წელიწდისა მის დღენი არიან სა-
მას სამეოცდა ექუსნი. ხოლო მთოვარისა წე-
ლიწადთა სამას ორმეოცდა ათოთხმეტნი
ჰქონან დღენი, რამეთუ მთოვარე ვინაითგან
59v II იშუას, ესე იგი არს, ვინაითგან განახლდეს,
აღორძნდების ვიდრემდის იქმნას ათოთხმეტთა
დღეთად და ნახევრად მეოთხედისა. დაიწყებს
მოკლებად ვიდრე დღემდე ოცდაცხრად და
ნახევრად და სრულიად იქმნების უნათლო
და კუალად შეერთებითა მზისაითა აღ-
მოიშვების და განახლდების და ჴსენებასა
მოგუართუამს ჩუენისა აღდგომისასა. და ყოე-
ლსა მოქცევ[ა]სა წელიწდისასა ათერთმეტსა
დღესა უკუ-მოუზღაეს მზესა. ვინაჲ ყოელისა
მოქცევ[ა]სა სამთა წელიწადთასა შეძინებაჲ
მეათცამეტისა თთჳსაჲ იქმნების მეტობაჲ,
რაჲ-იგი სამთა თერთმეტეულთაჲ შემოკრებულ.
და მესამე იგი წელიწადი ათცამეტად თუედ
აღირაცხების და თუესა მას ებრაელთა მიერ
ემეოლისმოს' სახელ-ედების.

აწ უკუე ესე ცხად არს, ვითარმედ შეზავე-
ბულნი არიან მზე და მთოვარე და ვარსკუ-
ლავნი ბუნებისაებრ მათისა, ხოლო თუ რაჲ
არს ბუნებაჲ და არსებაჲ მათი, ესე არა უწყით.
გარნა ვიეთნიმე იტყჳან, ვითარმედ ცეცხლი
თჳნიერ სხჳსა რაჲსმე ნივთისა უჩინო არს,
ვინაჲცა დაივსების და უჩინო იქმნების. ხოლო
სხჳათა თქუეს, ვითარმედ დაივსოს რაჲ, პაერად
შეიცვალების.[1] ჯერ-არს უწყებად, ვითარმედ
60r I ზოდოვანი მომრგულებაჲ ელმად მოძრავი არს
და განიყოფების ათორმეტთა მიმართ ნაწილთა
ცისათა, რომელთა ზოდ უწოდიან. ხოლო

ხოლო მთოვარისა მოკლებაჲ აჩრდილისაგან
ქუეყანისა იქმნების, რაჟამს იყოს მთოვარე
ათხუთმეტისა და იპოვოს წინა-აღმდგომად
კიდესა მისსა საწერტელი და მზე უკუე ქუე-
შეთ ქუეყნისა, ხოლო მთოვარე ზედაით იყოს
ქუეყნისა. რამეთუ აჩრდილსა შეიქმს ქუეყანაჲ
და არა მისწუთების მზეებრი ნათელი განსა-
ნათლებელად' მთოვარისა და ამიერ იქმნების
მოკლებაჲ მთოვარისაჲ.

ხოლო სათანადო არს ცნობად, ვითარმედ
სრული შეიქმნა მთოვარე დამბადებელისაგან,
ესე იგი არს, ათხუთმეტისაჲ, რამეთუ გან-
სრულებულისაჲ შუენოდა წარმოდგინებაჲ,
ხოლო მეოთხესა დღესა აღეგო, ვითარცა
ვთქუთ, წინა-უსწრო ვიდრემე მზესა ათერ/თ/
მეტითა დღითა, რამეთუ მეოთხით დღითგან
ვიდრემე ათხუთმეტადმდე ათერთმეტნი არიან,
რომლისათჳსცა წლითა-წლად // ათორმეტთა
თთუეთა მთოვარისათა ათერთმეტნი დღენი
აკლიან ათორმეტთაგან თთუეთა მზისათა,
რომელთა აქუს სამას სამეოცდა ხუთი დღე
ოთხთა თანა ჯამთა, რომლისათჳსცა შეერთები-
თა ოთხთა მათ ოთხჳულთათა ოთხსა წელი-
წადსა შინა ერთი დღე სრული იქმნების,"
რომელსა ნაკად სახელ-ედების და სამას სა-
მეოცდა ექუსნი დღენი ჰქონან მას წელიწადსა.
ხოლო წელიწადი მთოვარისაჲ შემოკრებების
დღეთაგან სამას სამეოცდა ათოთხმეტთა,
ხოლო მთოვარე ვინაითგან იშუას, ესე იგი
არს, განახლდეს, აღორძნდების, ვიდრემდის შე-
იქმნას დღეთა ათოთხმეტთა და ნახევრისაჲ
და მეოთხედისაჲ, დაიწყებს მოკლებად ვიდრე
დღეთა ოცდა ცხრათა და ნახევრისამდე
და სრულიად იქმნების განუთალებელ. და
კუალად შეყოფითა მზისაითა იშუების და
ეანახლდების მომღებელი მოსაჴსენებელსა
ჩუენისა აღდგომისასა, ვინაჲცა თითოეულსა
წელიწადსა ათერთმეტთა დღეთა უკუნ-სცემს
მზესა და სამთა უკუე წელიწადთა შინა
ებრაელთა მიერ ემეოლიზმოსად სახელ-დე- 66v II
ბული იქმნების და წელი/წადი/ იგი იპოების"
თთუეთა ათცამეტთაჲ შემატებითა ათერთ-
მეტთა დღეთაჲთა.

ხოლო ცხად არს, ვითარმედ შეზავებულნი
არიან მზეცა და მთოვარე და ვარსკულავნი
და ბუნებისაებრ თჳსისა ხრწნილებისა თანამ-
დებ არიან, ხოლო ბუნებაჲ მათი არა უწყით,
რამეთუ ვიეთნიმე იტყჳან, ვითარმედ ცეცხლ
უჩინო არს თჳნიერ რომლისამე ნივთისა, რომ-
ლისათჳსცა, დაშრტეს რაჲ, უჩინო იქმნების,
ხოლო რომელნიმე დაშრეტილისასა პაერად
იტყჳან შეცვალებასა მისსა.[1] ხოლო ზოდიანი
იგი მომრგულებაჲ[IV] ელმად იძრების, განყოფილი
ნაწილად ათორმეტად, რომელნი სახელ-იდებიან

---

* შეისწავე.

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 5.

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 5.

[I] განმანათლებელად M. [II] რომლისათჳსცა შეერთებითა და ა. შ. <M. [III] იპოვების M. [IV] მომრგულებაჲ M.

ზოდსა მას აქუს ათეულობაჲ გონებისაჲ და ოცდაათეულობაჲ ნაწილთაჲ. ხოლო ნაწილთა მათ ჰქონან მწულილნი სამეოცნი.

აქუს უკუე ცასა ნაწილები სამას საშეოცი. ზეშთა ქუეყანისასა მას კერძოსა კამარისასა ნაწილი ასოთხმეოცი და სხუასა მას კერძოსა კამარისა ქუეშე კერძო ქუეყანისასა ნაწილი ასოთხმეოცი.

ხოლო სახელნი მაცთურთანი ესე არიან: ეერძი და ღრიანკალი სახლ არეოხასა, კუროჲ და სასწორი აფროდიტისი, მარჩბიჲი და ქალწული ერმისნი, კირჩხიბი მთოვარისაჲ, ლომი მზისა, მემშულდე და თევზი დიოჲსნი, თხის რქაჲ და წყლის საქანელი კრონოჲსნი.

ხოლო მომაღლებისა ეტლ ესე არიან: ვერძი მზისა, კუროჲ მთოვარისა, კირჩხიბი დიოჲსი, ქალწული არესი, სასწორი კრონოჲსი, თხის რქაჲ ერმისი, თევზი აფროდიტესი.

ხოლო სახის ცვალებანი მთოვარისანი ესე არიან: კრებაჲ რაჟამს იქმნეს ნაწილსა მას, სადა იყოს მზე, რაჟამს განეყოს მზესა შობს ნაწილთა ათხუთმეტთა და რაჟამს
60r 11 აღმოსავალს გამოჩნდეს,[1] თუს სახილავთა ორთა. ხოლო ოდეს განეყოს, იქმს ნაწილთა სამეოცთა. განკუეთაჲ ორი რაჟამს განიყოს, იქმს ნაწილთა ოთხმეოცდაათთა. და ერთბამად შეკრებაჲ ორი რაჟამს განიყოს, იქმს ნაწილთა ასოცთა. და კუალად მოყუას მთოვარე და მოყუას მნათობი, რაჟამს განიყუნენ, იქმენ ნაწილთა ასორმეოცდაათთა და ყოველად მთოვარე რაჟამს განიყოს, იქმს ნაწილთა ასოთხმეოცთა. ხოლო ორად ეტჩყუთ პირველად აღორძინებასა და მეორედ მოკლებასა, რამეთუ ორთა შინა // დღეთა იცვლის მთოვარე 900
თითოეულსა ცხოველთაგანსა.

22 /II, 8/ ჰაერისათჳს და ქართა

თავი კბ

ჰაერი არს ნიეთი წულილი, ნოტიაჲ და მჴურვალე, ცეცხლისასა უმძიმესი, ხოლო ქუეყანისა და მიწისასა უსუბუქესი. მიზეზი აღმოფშუნებისა და ჴმისა განტეებისაჲ. უფერული, ესე იგი არს, ეითარმედ ბუნებითად არა მოუგიეს ფერი. ორ-სახე, ორ-სახილავი, რამეთუ ნათლისა შემწყნარებელ არს და ბნელისა და სამთა საგრძნობელთა ჩუენთა მსახურ, რამეთუ მის მიერ ეხედავთ და ვისმენთ და ვიყნოსთ. შემწყნარებელ არს სიცხისა და სიგრილისაჲ, სიჴმელისა და ნოტიობისაჲ. და
60v 1 მის მიერ იქმნებიან ყოველნივე ადგიდ-ადგიდ ძრვანი: ზედა ქუე, მარჯუენ და მარცხნ, გარე და შინა, წინა და უკუანა და გარე-მოვლაჲ სიმრგულისაჲ. არა მოუგიეს ნათელი თჳსი, არამედ მზისაგან და მთოვარისა, ვარსკულავთა და ცეცხლისა მიერ განათლდების. და ესე არს სიტყუაჲ იგი, რომელ თქუა წერილმან,

[1] ტექსტში გეხვდება „მაცდურთა" ნიშნები.

ზოდებად. ხოლო თითოეულსა ზოდსა ჰქონან ეზოჲს მოძღუარნი სამნი, ნაწილნი ოცდაათნი, ხოლო თითოს ნაწილსა ჰქონან მწულილნი სამეოცნი, ზესთა ქუეყანისა ნახევარ სფერსა ნაწილნი ასოთხმეოცნი და ქუეშეთ ქუეყანისა – ასოთხმეოცნი.

ხოლო სახელნი ცთომილთანი არიან: ეერძი უკუე და ღრიანკალი[I] არეოხისნი, კუროჲ და სასწორი აფროდიტისნი, მარჩბიჲი და ქალწული ერმისნი, კირჩხიბი მთოვარისაჲ, ლომი მზისაჲ, მშულდოსანი და თევზი დიაჲსნი, თხის რქა და წყლის[II] საქანელი კრონოჲსნი, ხოლო მომაღლებაჲ მზისაჲ – ვერძი, მთოვარისაჲ – კუროჲ, დიოჲსი – კირჩხიბი, არეოჲსი – ქალწული, კრონოჲსი – სასწორი, ერმისი – თხის რქაჲ, თევზნი – აფროდიტისნი.

სახენი მთოვარისანი და შეკრებაჲ.[1] რაჟამს იქმნეს მთოვარე ნაწილსა[III] მას შინა, რომელსა შინა[IV] იყოს მზე, იშეებს, რაჟამს განეშოროს მზესა ნაწილითა ათხუთმეტითა, აღმოსჴვების, რაჟამს გამოჩნდეს მანგლის სახედ ორგზის, რაჟამს განეშოროს ნაწილითა სამეოცითა, ორგან კუეთილობს ორგზის. რაჟამს განეშოროს ნაწილითა ოთხმეოცდაათითა – ორკერძოეე ღურკნობს ორგზის. რაჟამს განეშოროს ნაწილითა ასოცითა, სავსე მთოვარე და ნათელ-სავსე არს ორგზის, რაჟამს განეშოროს ნაწილითა ასორმეოცდაათითა. ხოლო ყოველად მთოვარე არს, განეშოროს რაჲ ნაწილითა 67r I
ასოთხმეოცითა. ხოლო ორგზისობაჲ ეთქუთ ერთი აღორძინებისაჲ და ერთი მოკლებისაჲ. და ორთა დღეთა და ნახევრისა მიერ // წარ-
პელის[V] მთოვარე თითოეულსა ზოდსა.

22 /II, 8/ ჰაერისა[VI] და ქართათჳს[VII]

თავი კა

ჰაერი არს ნიეთი წულილი, ნოტიაჲ და ჴმელი, ცეცხლისასა უკუე უმძიმესი, ხოლო ქუეყანისა და წყალთასა უსუბუქესი, აღმოშუნვისა და ჴმა-ყოფისა მიზეზი, უფერული, ესე იგი არს, ბუნებისაგან არა მომგებული ფერისაჲ, ორ-სახე, ორ-საჩინოჲ, რამეთუ ნათლისა არს შემწყნარებელ და ბნელისა, და მსახურ სამთა გრძნობათა ჩუენთა, რამეთუ მის მიერ ჴხედავთ და გუესმის და ვიყნოსთ, შემწყნარებელი სიცხისა და სიგრილისაჲ, სიჴმელისა და სინოტიისაჲ, რომლისანი არიან ყოველნი ადგილითი-ადგილადნი ძრვანი: ზემო, ქუემო, გარე, შინა, მარჯუნით, მარცხნით და მრგულივე მოვლითი[VIII] მოძრაობაჲ. შინაგან არა მჴნებელი ნათლისაჲ, არამედ მზისაგან და მთოვარისა და ვარსკულავთა და ცეცხლისა განათლებადი

[1] დედანშიც გამოყოფილია ეს ქვესათაური, M გამოცემაში და მისგან მომდინარე ნუსხებში – არა.

[I] ღრიაკალი M. [II] <M. [III] ანწილსა M. [IV] <M. [V] წპარელის M. [VI] ჰაერისათჳს M. [VII] და ქართათჳს <M. [VIII] მოელით M.

ეითარმედ „ბნელი იყო ზედა უფსკრულთა“[1] რამეთუ ენება მას ჩუენებად, ეითარმედ არა თავით თჳსით აქუს ჰაერსა ნათელი, არამედ სხუაჲ რაჲმე არს არსებაჲ ნათლისაჲ.

ხოლო ქარი არს აღძრეაჲ ჰაერისაჲ და ადგილ მისსა არს ჰაერი. და ადგილი თითოეულისა გუამებისა არს გარე-მოელაჲ მისი, რამეთუ რასა სხუასა შეუცვან გუამნი, თუნიერ ჰაერისა.

ხოლო არიან ადგილნი თითო-სახენი, რომელთაგან იქმნების აღძრეაჲ ჰაერისაჲ, რომელთაგან მოუღიეს ქართაცა სახელისდებაჲ. და ყოველნივე იგი ათორმეტ არიან.

ხოლო იტყჳან ჰაერსა ანუ დაჳანებისაგან ცეცხლისა ყოფად, ანუ ორთქლად წყლისა გამტფრისა.

არს უკუე ჰაერი ბუნებითა თჳსითა მჴურვალ, ხოლო განგრილდების, მეზობელ რაჲ იქმნას წყლისა და ქუეყანისა, ეინაჲცა ქუემო კერძოჲ მისი გრილ არს და ზენაჲ კერძი მჴურვალე.[2] ქარი არს სიმრავლე მჴურვალისა და ჴმელისა აღორთქლებისა, მოძრაჲისაჲ ქუეყანასა ზედა.[3] ხოლო ქრიან ქარნი აღმოსავალით უკუე საზაფხულოთ კეკიაი, აღმოსავალით დღეთა გასწორებისათ აპილიოტი, აღმოსავალით საზამთროთ ევროსი და დასავალით საზამთროთ ლიფსი, დასავალით დღეთა გასწორებისათ ზეფიროსი, დასავალით საგაზაფხულოთ არგესტი, რომელ არს ულუმპიაი, და იაპჳქსი და ერღასტი, მერმე ნოტოსი და აპარკტიაჲ ურთიერთას წინა-აღმდგომად ქრიან, და ესრეთ საშუალ აპარკტიოჲსა და კეკიოჲსა – ბორეასი, ხოლო ევროსისა და ნოტოსისა საშუალ – ფუნიქსი, რომელსაიგი ევრო-ნოტოსად უწესენ. ხოლო საშუალ ნოტოსისა და ლიეაჲსა – ლიეო-ნოტოსი და ლეეკო-ნოტოსი, ხოლო საშუალ აპარაკტიოჲსა და არგესტოჲსა – თრასკეაი, რომელ არს კირკიო[დ] სახელ-დებული იგი სპარსთაგან.[4] ხოლო არიან ყოველნივე ათორმეტ, რომელთა გარე-მოწერაჲ ესე არს.[5]

და ესე არს, რომლისათჳს იტყჳს წერილი, ეითარმედ „ბნელი იყო ზედა უფსკრულთა“,[1] მნებებელი გამოჩინებად, არამედ არა შინაგან თჳსსა მოუგიეს ჰაერსა ნათელი, არამედ სხუაჲ რაჲმე არს არსებაჲ ნათლისაჲ.

ხოლო ქარი არს ძრეაჲ ჰაერისაჲ, და ადგილი ეიდრემე ჰაერისაჲ არს, რამეთუ ადგილ თითოეულისა სხეულისა არს გარე-შემცეელი რაჲმე მისი, ხოლო რასა სხუასა გარე-შეუცავნ სხეულნი, თუნიერ ჰაერისა?

ხოლო არიან ადგილნი თითო სახენი, სადაჲთ-იგი იქმნების ძრეაჲ ჰაერისაჲ, რომელთაგან ჰქონან ქართაცა სახელის-დებანი. ხოლო ყოველნივე არიან ათორმეტ.

არამედ იტყჳან ჰაერისათჳს, ეითარმედ დაშრეტილი ცეცხლი არს ანუ ორთქლი განმტფრისა წყლისაჲ.

არს[I] უკუე ჰაერი თჳსისა ეიდრემე ბუნებისაებრ მჴურვალე, ხოლო განგრილდების მეზობელ ქმნითა წყლისა და მიწისაჲთა, ვიდრემდის ქუენანი ეიდრემე კერძონი მისნი გრილ არიან, ხოლო ზენანი – მჴურვალე.[2] ქარი არს სიმრავლე მჴურვალისა[II] და ჴმელისა აღორთქლებისა, მოძრაჲისაჲ ქუეყანასა ზედა.[3] [III] ხოლო ქრიან 67r II
ქარნი აღმოსავალით უკუე საზაფხულოთ კეკიაი, აღმოსავალით დღეთა განსწორებისაჲთ აპილიოტი, აღმოსავალით საზამთროთ ეროსი და დასავალით საზამთროთ ლიფსი, დასავალით დღეთა განსწორებისაჲთ ზეფიროსი, დასავალით საგაზაფხულოთ არგესტი, რომელ არს ოლჳმპიაი და იაპჳქსი და ერღასტი. მერმე ნოტოსი და აპარკტიაჲ ურთიერთას წინააღმდგომად ქრიან. და ესრეთ საშუალ აპარკტიოჲსა[IV] და კეკიოჲსა – ბორეასი. ხოლო ევროსისა და ნოტოსისა საშუალი – ფუნიქსი, რომელსა-იგი ევრო-ნოტოსად უწესენ. ხოლო საშუალ ნოტოსისა და ლიეაჲსა – ლიეო-ნოტოსი და ლეეკო-ნოტოსი. ხოლო საშუალ აპარკტიოჲსა და არგესტოჲსა თრასკეაი,[V] რომელ არს კირკიოდ სახელ-დებული სპარსთაგან.[4] ხოლო[VI] არიან ყოველნივე ათორმეტ, რომელთა გარე-მიწერაჲ[VII] არს ესე...[5]

---

* ზ-ქარის შე-ნ ღ-ნ (ტექსტისაგან განსხვაებული ხელით).

[1] შეს., I, 2.

[2] ამ სიტყჳის შემდეგ თაჳის ბოლომდე ტექსტი გატანილია აშიაზე და არ ეკუთვნის ეურემ მცირეს, ეს ნაწყჳეტი არსენის თარგმანიდან შემდგომში გადმოუტანიათ ეფრემის ტექსტის აშიაზე.

[3] ეს წინადადება არ არის დედანში.

[4] დედანშია περιοίκων (გარშემო მცხოვრებთა, ადგილობრივ მკვიდრთა).

[5] ეს წინადადება არ არის დედანში, სამაგიეროდ იქ გვხვდება ერცელი პერიოდი, რომლის კვალი ქართულ თარგმანებში არ ჩანს.

[I] შეს., I, 2.

[II] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 5. <M.

[III] "ქარი არს სიმრავლე" და ა. შ. არ დასტურდება დედანში.

[IV] დედანშია: περιοίκων /გარშემო მცხოვრებთა, ადგილობრივ მკვიდრთა/ და არა περσικῶν. იხ. ჩვენი გამოკვლევის გვ. 73.

[V] ამ წინადადების ნაცვლად დედანში არის გეოგრაფიული ხასიათის ცნობები: „დედამიწაზე შემდეგი ხალხები ცხოვრობენ: ეთიოპთან – ინდოელები, ფინიკიასთან /κατὰ Φοίνικα/ მდებარეობს შეწამული ზღვა /ἐρυθρὰ θάλασσα/ და ეთიოპია; ლიბიონოსტორთან – გარამანტები, რომელნიც სირტის გაღმა მოსახლეობენ, ლიბას ქვემოთ – ეთიოპები–“ და ა. შ., მაგრამ, როგორც ჩანს, ეს ცნობები არ იყო დამახასიათებელი „გარდამოცემის“ ძველ მანუსკრიპტებისათვის.

[I] აწ M. [II] სიმრავლე მჴურვალისა – სიმჴურვალისა M. [III] ქარისათჳს თაჳი თ M. [IV] აპარკიოსა M. [V] თრასკეას M. [VI] და M. [VII] გარე-შოწერაჲ M.

თავი კბ

60v II და წყალიცა ერთი არს ოთხთა ნივთთაგანი, შუენიერი ქმნულთა შინა ღმრთისათა. არს უკუე წყალი ნელ, ნოტია და გრილ, მძიმე და შთაღმართ მავალ და ადვილად დასათხეველ, რამეთუ ამას მოიკსენებს საღმრთოი წერილი, ვითარმედ: „ბნელი იყო ზედა უფსკრულთა და სული ღმრთისაი იქცეოდა ზედა წყალთა“.[1] ცხად არს უკუე, ვითარმედ უფსკრული სხუაი არა-რაი არს, თუნიერ შეკრებაი წყლისა ფრიადისაი, რომლისა სიღრმე მიუწდომელ იყოს კაცთაგან.

რამეთუ დასაბამსა წყალი მომდინარე იყო პირსა ზედა ყოველსა ქუეყანისასა. ვინაიცა პირველად შექმნა ღმერთმან სამყაროი, განმაშორებელად შორის წყალთა,რომელნი არიან ზედა-კერძო სამყაროისა, და შორის წყალთა, რომელნი არიან ქუეშე-კერძო სამყაროისა, რამეთუ შორის უფსკრულისა და წყალთა დამყარება იქმნა ბრძანებითა სამეუფოითა.[2] ამისთჳსცა თქუა ღმერთმან და იქმნა სამყარო. ხოლო რაჲსათჳს ზენა-კერძო სა[მყარ]ოსა წყალნი დაადგი[ნნა], ცხად არს, ვითარმედ შემწუელობისათჳს მზისა და მჴურვალებისათჳს ეთერისა, რამეთუ მყის სამყაროსავე თანა ეთერი განფენილ არს. და მზე მთოვარითურთ და ვარსკულაებით სამყაროსა შინა არიან და უკუეთუმცა არა იყო ზედა-კერძო
61r I სამყაროისა წყალი, და-მცა-იწუა სიმჴურვალისაგან მათისა სამყაროი.

ამისსა შემდომად უბრძანა ღმერთმან „შეკრებაი წყალთაი შესაკრებელსა ერთსა“,[3] შესაკრებელად უკუე ერთად თქუმითა, არა ამას საცნაურ-ჰყოფს, ვითარმედ ერთსა ადგილსა შეკრბეს იგინი, რამეთუ აჰა ამისსა შემდგომად იტყჳს, ვითარმედ „შესაკრებელსა მას წყალთასა უწოდა ზღუებ“,[4] არამედ ესე საცნაურ-ყო, ვითარმედ თუსად-თუსად, განყოფილად ქუეყანისაგან, იქმნა შეკრებაი იგი წყალთაი, // ვინაიცა „შეკრბეს რაჲ წყალნი შესაკრებელსა მათსა, მყის გამოჩნდა ჴმელი“[5] და ამისთჳს ორთა ზღუათა შეუცავს ეგჳპტე, რამეთუ შორის ორთა მათ ზღუათა შეკრიბნა ღმერთმან მრავალნი უფსკრულნი და მთანი და ჭალაკნი და ველნი და ნაჲსადგურნი და წიაღნი თითო-სახენი და ზღუს კიდენი მოლბობილნი და ფიცხობილნი, მოთხობილნი და დაღრმობილნი. მოლბობილად უკუე უწოდთ ქუშროვანთა და ფიცხობილად – კლდოვანთა, მოთხობილად, სადა კიდე თხელ იყოს და დაღრმობილად, სადა მყის კიდესაე სიღრმე დაიწყებოდის. ამათდაე მსგავს არს აღ-
61r II მოსავალისა იგი უფსკრული,რომელსა ჰინდურ

[1] შეს., I,2.
[2] შეს., I, 7.
[3] შეს., I, 10.
[4] შეს., I, 10.
[5] შეს., I, 9.

თავი კბ

წყალიცა ერთი არს ოთხთა ნივთთაგანი, კეთილად დაბადებული ღმრთისაი. წყალი[1] არს ნივთი ნოტიაი და გრილი, მძიმე და ქუე-დამზიდველი და ადვილად დასათხეველი, რომელსა მოიკსენებს საღმრთოი წერილი, იტყოდის რა: „და ბნელი იყო ზედა უფსკრულისა და სული ღმრთისაი იქცეოდა ზედა წყლისა“.[1] რამეთუ უფსკრული არა რაჲ სხუაი არს, თუნიერ ფრიადისა წყლისა, რომლისა დასასრული მიუწჳომელ იყოს კაცთაგან.

აწ უკუე დასაბამსა ეიდრემე წყალი მოსდიოდა ყოველსა ქუეყანასა ზედა. და პირველად უკუე შექმნა ღმერთმან სამყაროი განყოფილად[II] „შორის წყალსა ზედა-კერძო სამყაროისასა,[III] რამეთუ საშუალ უფსკრულისა წყალთაჲსა დაემყარა იგი“[2] ბრძანებითა სამეუფოითა, რომლისათჳსცა სამყაროისა ქმნაი თქუა ღმერთმან და იქმნა. ხოლო რაჲსათჳს ზედა-კერძო სამყაროი წყალი დააფუძნა ღმერთმან? – მზისა და ეთერისა ყოველად მჴურვალისა შემწუელობისათჳს,რამეთუ მყის შემდგომად სამყაროისა ეთერი განფენილ არს, და მზე მთოვარისა თანა ვარსკულაება სამყაროსა შინა არიან. და არა თუმცა მდებარე იყო ზედა-კერძო მისსა წყალი, და-მცა-იწუა სამყაროი მჴურვალებისაგან.

ამისსა შემდგომად უბრძანა ღმერთმან წყალთა „შეკრებაი შესაკრებელსა ერთსა“,[3] ხოლო შესაკრებელისა ერთისა თქუმაი არა ცხად- 67v I
ჰყოფს ერთსა ადგილსა[IV] შეკრებასა მათსა? რამეთუ, აჰა, ეგერა შემდგომად მისსა იტყჳს: „და შესაკრებელსა წყალთასა უწოდა ზღუებ“.[4] არამედ გათუსებულად ქეყანისაგან ერთბამად შეკრებაი წყალთაი წარმოაჩინა სიტყუამან: // “შეკრბეს უკუე წყალნი შესაკრებელსა
904 მათსა და გამოჩნდა ჴმელი“.[5] ამიერ ორნი ზღუანი გარე-შემცველნი ეგჳპტისანი, რამეთუ საშუალ ორთა ზღუათა მდებარე არს იგი, შეიქმნნეს თითო სახენი უფსკრულნი მთათა და ჭალაკთა და ველთა და ნაჲსაყუდელთა მქონებელნი და თითო სახეთა წიაღთა გარეშემცველნი[V] ზღჳს პირთა და აკრათანი, რამეთუ ზღუს პირად უკუე ქუშრობი ითქუმის, ხოლო აკრად კლდოანი და მყის ღრმაი, რომელსა სიღრმე მოაქუნდეს მეყსეულად დაწყებასავე თანა. ეგრეთვე აღმოსაელურიცა იგი, რომელსა ჰინდოეთისად სახელ-ედების,

[1] შეს., I,2.
[2] შეს., I, 7.
[3] შეს., I,10.
[4] იქვე.
[5] შეს., I,9.

[I] <M. [II] განმყოფელად M. [III] +და წყალსა ქუეშე-კერძო სამყაროისასა M [IV] +შინა M. [V] გარე-შემცველი M.

ეწოდების და ჩრდილოეთისაჲ, რომელსა კასპია სახელ-ედების და ამათგანეე შეკრების ნაეთ-საყუდლები.

არს უკუე უკიანოსი, ეითარცა მდინარე რაჲმე გარე-მომველელი ყოულისა ქუეყანისაჲ, რომლისათჳს მეტყუელად მგონიეს მე საღმრთოჲ წერილი, ეითარმედ „მდინარე გამოვიდოდა სამოთხით“,[1] კეთილი სარწყაედ და ტკბილი სასუამად, ვინაჲცა მიანიჭოს რაჲ წყალი თუსი ზღუათა და დაიყოენოს მათ შორის, მწარე იქმნების მრავალ-ეამ შეუძრეელ[ად] დგომითა, რაჟამს მარადის მზე და სიფონნი აღმოიწრედდენ უწულილესსა მისსა, ვინაჲ-იგი იქმნების შეკრებაჲ ღრუბელთაჲ, რომელთა შინა განთესეითა დატკბების წყალი იგი წუმისაჲ.

ესეეე უკიანოსი ოთხად თავად, ესე იგი არს, ოთხად მდინარედ განიყოფვის, სახელი პირველისაჲ მის ფისონ,[2] რომელ არს ჰინდოეთს და მათ მიერ ტანგ (sic) ეწოდების და გარემოჰველის ქუეყანასა ეელათისასა, სადა-იგი არს ოქროჲ და ქვაჲ კაპოტი. და სახელი მეორისაჲ მის არს გიონ,[3] ესე იგი არს, ნილოსი, რომელი-იგი შთამოეალს ჰინდოეთით ეგჳპტეს და სახელი მესამისაჲ მის არს ტიგრისი[4] და სახელი მეოთხისაჲ მის არს ეეფრატი.[5]

არიან უკუე სხუანიცა მრაეალნი და დიდნი მდინარენი, რომელთაგანნი რომელნიმე ზღუასა
61v I შესხდიან, ხოლო რომელნიმე ქუეყანასაეე შთაინთქმიან ეინაჲცა ყოეელი ქუეყანაჲ ქუეშე კერძო რეცა ნაკადულოვანად დაჲებული არს და ვითარცა ნესტუნი რაჲმე ჰქონან, რომელთა მიერ ზღუთ უკ-მოიზიდავს წყალსა და მიერ აღმოაცენებს წყაროებსა, ვინაჲცა რომელობისაებრ ქუეყანისა იქმნების ვითარებაჲცა წყაროთა წყლებისაჲ. რამეთუ განითესების და განიყოფების წყალი ზღუსაჲ ქუეშე-კერძო ქუეყანისა და ესრეთ დაატკბობს მას ქუეყანაჲ. ხოლო ვითარიცა იყოს მიწაჲ ადგილისაჲ მის, რომელსა წყაროჲ აღმოდიოდის, მწარე, გინა ტკბილ, ეგეეითარიცა ყოფად არს წყალი მიერ აღმომდინარე, ხოლო განჴურეებაჲ წყლისაჲ მაშინ იქმნების, რაჟამს შეიწრდეს და მძლავრ გამოდიოდის, ამისთჳსცა თუთ ბუნებითად იქმნების აღმოცენებაჲ ტფილთა წყალთაჲ.[6]

ესრეთ უკუე ბრძანებითა საღმრთოჲთა დასაბამსაეე იქმნა ქუეყანასა შინა // ღელეები 905
და მთხრებლები, რათა „შეკრბენ წყალნი შესაკრებელსა მათსა“[7] და უბრძანა ღმერთმან წყალთა გამოღებად სამშუნეელი ცხოველი[8] რაჲსათჳსმე, გარნა ამისთჳს, ვინაჲთგან ეგულებოდა უკუანაჲსკნელთა ჟამთა წყლითა და სულითა, რომელი დასაბამსა იქცეოდა მათ

[1] შეს., 2, 10.
[2] შეს., 2, 11.
[3] შეს., 2, 13.
[4] შეს., 2, 14.
[5] იქვე.
[6] ბასილი დიდი, ექუსთა დღ., 4.
[7] შეს., 1, 9.
[8] შეს., 1, 20.

და ჩრდილოჲსაჲ, რომელსა უწოდენ კასპიად. ხოლო ტბანიცა ამიერეე შემოკრბეს.[1]

არს უკუე ოკეანოჲ ეიდრემე, ეითარცა მდინარე რაჲმე, გარე-მომცველი ყოლისა ქუეყანისაჲ, რომლისათჳს იტყოდა, ეითარ მე ეგონებ, საღმრთოჲ წერილი, ეითარმედ: „მდინარე გამოეალს სამოთხით“,[2] სასუამისა და ტკბილისა წყლისა მჭონებელი, ესე მიანიჭებს წყალსა ზღუათა, რომელსა დაეყოენოს რაჲ, ზღუათა შინა დადგეს უძრავად, მწარე იქმნების, მზისა და სიფონთა მიერ მარადის აღწობებითა უწულილესისაეთა, სადაეთ-იგი ღრუბელნიცა შენიეთდებიან და წუმანი იქმნებიან დაწურეისა[3] მიერ დატკბობითა წყლისაეთა.

ესე ოთხთა დასაბამთა,[4] ესე იგი არს, ოთხთა მდინარეთა მიმართ განიყოფვის: სახელი ერთისაჲ ფისონ,[5] რომელსა ღანგის სახელ-ედების ჰინდურად.[III] და სახელი სხჳსაჲ გეონ,[6] ესე იგი არს, ეთიოპიაეთ ეგჳპტედ შთამომაეალი ნილისი.[IV] და სახელი მესამისაჲ ტიგრისი,[7] ხოლო მეოთხისაჲ ეეფრატი.[8]

არიან უკუე სხუანიცა მრაეალნი და დიდნი მდინარენი, რომელთაგანნი რომელნიმე ზღუასა შთააასხმენ, ხოლო რომელნიმე ქუეყანასა შინა[V] განილეეიან. ეინაჲცა ყოეელი ქუეყანაჲ ნესუტოანი არს და სოროანი და, ეითარცა ძარღუთაჲ რაჲთამე მჭონებელი მათი, რომელთა მიერ ზღუთ მომზიდეელი წყალთაჲ აღმოაცენებს წყაროთა.

და ეითარებისაებრ მიწისა იქმნებიან წყალ- 67v
ნიცა წყაროთანი, რამეთუ დაიწურვის და დათ/ხ/ელდების მიწისა მიერ წყალი ზღუსაჲ და ეგრეთ დატკბების. ხოლო უკუეთუ ადგილი, სადაეთ იგი წყაროჲ აღმოდიოდეს, მწარე იყოს, ანუ მარილიანი, ქუეყანასა მისებრი[VI] აღმოეცენების წყალიცა. ხოლო შეიწრდეს რაჲ მრაეალგზის წყალი და იძულებით აღმოდიოდეს, განტყების. ამიერ არიან თუთ ტფილად აღმომდინარენი წყალნი.[9]

აწ უკუე საღმრთოჲთა ბრძანებითა // მთხრებლნი იქმნნეს ქუეყანასა შინა და ესრეთ „შესაკრებელსა მათთა შეკრბეს წყალნი“.[I] ამიერ იქმნნეს მთანიცა. და პირეელად უკუე წყალთა უბრძანა ღმერთმან გამოღებაჲ სულისა ცხოველისაჲ,[9] ვინაჲთგან ეგულებოდა

[1] შეს., 2, 10.
[2] შეს., 2, 10.
[3] შეს., 2, 11.
[4] შეს., 2, 13.
[5] შეს., 2, 14.
[6] იქვე.
[7] ბას. დიდ., ექუსთა დღ., 4.
[8] შეს., 1, 9.
[9] შეს., 1, 20.

[I] შემოკრბების M. [II] წურვისა M. [III] პინდოურად M. [IV] ნილოსი M. [V] <M. [VI] მისებრ <M.

ზედა,[1] განახლებაი კაცთაი, რამეთუ ამას ეს-
61v II რეთ იტყუს წმიდაი და საკრველი ბასილი,
ვითარმედ ამის მიზეზისათუს ებრძანა წყალთა
გამოღებაი სამშუნველთა ცხოველთაი დიდთა
და მცირეთა, მჭვცთა და ეეშაპთა, თეუზთაი
და რაოდენნი რაი ცურვენ წყალთა შინა და
მფრინველთა ფრთოვანთაი.[2] აწ უკუე საცნაურ
არს, ვითარმედ მფრინველთა მიერ შეიერთე-
ბიან წყალნი და ქუეყანაი და ჰაერი, რამეთუ
წყალთაგან იყუნეს მფრინველნი და ქუეყანასა
ზედა იქცეევიან და ჰაერსა შინა ფრინვენ.

კეთილ უკუე არს წყალი, ფრიად საჭმარ
და განმბანებელ ბიწთა, არა ხოლო ჴორცთასა,
არამედ სულისასაცა. უკუეთუ ოდენ იქმნას მას
ზედა გარდამოსლვაი სულისა წმიდისაი.

წყლისა მიერ და პირველითგან წყალთა ზედა
შექცევისა სულისა წმიდისა განახლებაი
კაცისაი. რამეთუ ესრეთ[1] იტყუს საღმრთოი
ბასილი: და გამოიხუნა ცხოველნი მცირენი
და დიდნი, მხეცნი და ეეშაპნი, და თეუზნი,
მაეალნი წყალთა შინა და მფრინველნი
ფრთოანნი. ვინაიცა[II] მფრინველთა მიერ შეი-
ყვანეს მაშინ წყალი და ქუეყანაი და ჰაერი.
რამეთუ წყალთაგან უკუე იქმნეს იგინი და
ქუეყანასა ზედა იქცეოდეს და ჰაერთა შინა
ფრინეიდეს.

ხოლო კეთილი ნივთი არს წყალი და საჭ-
მარებაჲ-მრავალი და განმწმედელი ბიწთაი არა
ხოლო ჴორციელთა, არამედ სულიერთაცა,
უკუეთუ მიიღოს მადლი სულისაი.[1]

24 /II, 10/ ქუეყანისა და ქუეყანისგანთათჳს[1] 908

თაჳი კდ

ქუეყანაი ერთი არს ოთხთა ნივთთაგანი,
ჴმელი და ნოტიაი, მძიმე და უძრავი, რომელი-
იგი არა-არსისაგან არსად დამბადებელისა
მიერ პირველსავე დღესა მოყუანებულ იქმნა,
ვითარცა გესჱის წერილისაი – „დასაბამადო,
– იტყჳს, – ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანაი“.[2]
რომლისა-იგი დაფუძნებაი და დამყარებაი
ერვინ კაცთაგანმან შეუძლო გამოთქუმად,
რამეთუ ვიეთმე თქუეს წყალთა ზედა და-
ფუძნებაი და დამყარებაი მისი, ვითარცა იტყჳს
საკრველი დაჳით, ვითარმედ „რომელმან
დააფუძნა ქუეყანაი წყალთა ზედა“[3] და სხუ-
62r I ათა თქუეს ჰაერსა ზედა. ხოლო სხუამან
თქუა, ვითარმედ, „რომელმან დაამყარა ქუე-
ყანაი არა-რასა ზედა“.[4] და კუალად ღმრთის
გამომეტყუელი დაჳით, ვითარცა პირითა
დამბადებელისაჲთა, ესრეთ იტყჳს, ვითარმედ
– „მე დაჳამყარენ სუეტნი მისნი“.[5] ცხად არს,
ვითარმედ ძალსა მპყრობელობისასა სუეტად
უწოდს. ხოლო „ზღუასა ზედა დაფუძნებითა“[6]

24 /II, 10/ ქუეყანისა და მისგანთათჳს[III]

თაჳი კბ

ქუეყანაჲ ერთი არს ოთხთა ნივთთაგანი,
ჴმელი და გრილი და მძიმე და უძრაჲ,
არა-მყოფობისაგან ყოფად პირველსა დღესა
მოყუანებული ღმრთისაგან, რამეთუ დასაბამსა
იტყუს: „ქმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუეყანაჲ“,[2]
რომლისა სიმყარესა და სიმტკიცესა[IV] ვერვინ
კაცთაგანი შემძლებელ არს გამოთქუმად, რა-
მეთუ რომელნიმე უკუე წყალთა ზედა იტყუან
დამყარებასა მისსა, ვითარცა ჴმობს საღმრთოი
დაჳით, ვითარმედ: „რომელმან დაამყარა ქუ-
ეყანაი წყალთა ზედა“,[3] ხოლო რომელნიმე –
ჰაერსა ზედა. ხოლო სხუაი იტყუს: „რომელმან
დააფუძნა ქუეყანაჲ არა რასა ზედა“.[4] და
კუალად საღმრთოი დაჳით, ვითარცა პირისა-
გან დამბადებელისა, იტყუს: „მე დაჳამტკიცენ
სუეტნი მისნი“[5] – შემამტკიცებელობითისა
ძალისა მისისა სუეტად სახელის-მდებელი.
ხოლო „ზღუათა ზედა დაფუძნებაი მისი“[6]
ცხად-ჰყოფს ყოელით-კერძო ქუეყანისაჲთ
გარე-მოდინებასა წყალთა ბუნებისასა. 68r I

[1] შეს., I, 2.
[2] ბასილი დიდი, ექუსთა დღ., 8.
[3] ამ თაჳის წინ ბერძნული ტექსტის გამოცემა'ში მო-
ქცეულია ქეეთაჳი ზღეათათჳს (περὶ πελαγῶν, ლათ.
De maribus, sive aequoribus, PG, col. 905), რომელ'შიც
გადმოცემულია გეოგრაფიული ხასიათის ცნობები.
როგორც ჩანს, ეს პარაგრაფი ინტერპოლაცია უნდა
იყოს, რომელიც ზოგიერთ ბერძნულ ხელნაწერში
გამოჩენილა. არ იყო იგი დადასტურებული არც
იმ ხელნაწერებში, რომელნიც საფუძლად დაედო
ლეკიენის გამოცემას, მაგრამ, მიუხედაჲად ამისა,
ბერძნული ტექსტის გამომცემლებს იგი მაინც შეუ-
ტანიათ ძირითად ტექსტ'ში. უნდა აღინიშნოს ისიც,
რომ, როგორც რედაქციის შენი'შენიდან ჩანს (PG,
col. 905), ამ ნაწყვეტს იმ ხელნაწერებ'შიც, სადაც იგი
დადასტურებულია, მყარი ადგილი არ ჰქონია და
სხეადასხეა თაეთან გეხედებოდა. ქართული თარგ-
მანების მიერ ამ ნაწყვეტის უგულებელყოფა (იგი არც
არსენს უთარგმნია) კიდეე უფრო გეარწმუნებს, რომ
Περὶ πελαγῶν არ უნდა იყოს აეთენტური ტექსტი.
[4] შეს., I, 1.
[5] ფსალმ., 85, 6.
[6] იობი, 26, 7.
[7] ფსალმ., 74, 4.
[8] ფსალმ., 23, 2.

[1] ბასილი დიდი, ექუსთა დღ., 8. ამ თაეს დედან'ში
მოსდევს პარაგრაფი Περὶ πελαγῶν /ზღეათათჳს/, რო-
მელიც არა თუ არცერთ ქართულ თარგმან'ში არა
გეხედება, არამედ ბერძნული გამოცემის რედაქციის
შენიშენით არ იყო არც ძეელ ბერძნულ ხელნაწერებ-
ში, იმ ნუსხაშიაც კი, რომელიც საფუძლად დასდებია
ჯერ ლეკიენის, ხოლო შემდგომ მინის გამოცემას. იმ
ხელნაწერებ'შიც, სადაც ეს ქეეთაი გეხედება, ჩანს,
მას მყარი ადგილი არ ჰქონია და ზოგ ნუსხაში
სხეა თაეთან მოხეედრილა. ეს გარემოება, ცხადია,
არ ლაპარაკობს ამ პარაგრაფის აეთენტურობის
სასარგებლოდ.
[2] შეს., I, 1.
[3] ფსალმ., 85, 6.
[4] იობი, 26, 7.
[5] ფსალმ., 74, 4.
[6] ფსალმ., 23, 2.

[I] <M. [II] ეინაი M. [III] მისთაგანთათჳს M. [IV] სიმყარესა და სიმტკიცესა DM.

ამას ცხად-ჰყოფს, ეითარმედ ყოელით-კერძო მოუცავს ქუეყანაი ბუნებასა ყოელთასა.

აწ უკუე გინა თუ თავით თუსით დგომასა ანუ პაერსა, გინა თუ წყალთა ზედა ვიტყოდით დაფუძნებასა ქუეყანისასა და გინა თუ არარასა ზედა მიესცეთ დაფუძნებაა, ჯერ-არს, რათა არა ოდეს განვეყენნეთ კეთილად მსახურსა გულის სიტყუსა, არამედ რაითა აღვიარებდეთ, ეითარმედ ყოველივე ერთბამად უპყრიეს და შეუცაეს ძალსა დამბადებელისასა.

რამეთუ დასაბამსა, ეითარ-იგი იტყჳს საღმრთოი წერილი, „წყალთაგან დაიფყარეოდა ქუეყანაი და იყო განუმზადებელ",[1] ესე იგი არს, შეუმკობელ. ხოლო ბრძანა რაა ღმერთმან და იქმნნეს საუნჯენი წყალთანი და მაშინღა განისაზღჳრნეს მთანი და ბრძანებითა საღმრთოთა ქუეყანამან მიიღო სამკაული თუსი და განშუენდა თითო-ფერითა მწუანვილითა და სიმრაელითა ნერგთაითა, რომელთა-იგი მისცა ბრძანებამან საღმრთომან ძალი აღორძინებისა
62r II და მზრდელობისა და თესლის გამოღებისაი, რომელ არს შობაი მსგაესისაი.

და მითუე ბრძანებითა დამბადებელისაითა შემოკრბა ყოელი ნათესაჳი ცხოველთა, ქუეწარმაეალთა და მჴეცთა და პირუტყუთაი, ყოველივე ჯამიერად საჴმრად კაცისა. ეინაიცა ამათგანი რომელნიმე არიან საჴმელ, ეითარ-იგი ირემი და ცხოვარი და ქურციკი და სხუანი ესევითარნი. ხოლო რომელნიმე სამსახურებელად, ეითარ-იგი არიან აქლემნი, ზროხანი, ცხენნი და კაჭრაულნი და სხუანი ესევითარნი, ხოლო რომელნიმე საშუებელად თუალთა და განსაცხრომელად, ეითარ-იგი არს ციდა-მტკაველი და მფრინველთაგანნი შაშუ და ჩხიკუ.

ხოლო ნერგთაგან და მწუანვილთა რომელნიმე ნაყოფიერებად და საჴმელად და რომელნიმე სულნელებად და ყუაჲილოვნად საშუებელად ჩუენდა მონიჭებულ არიან, ეითარ-იგი არს ვარდი და სხუანი ესევითარნი.

ხოლო რომელნიმე საკურნებელად სენთა. რამეთუ არა რაჲ არს ცხოველთა და ნერგთაგანი, რომელი არა მოქმედებად რადმე საჴმრისა რაისმე კაცთაისა დაუბადებიეს დაბადებელსა. რამეთუ რომელმან-იგი პირველ-ყოფადმდე ყოველთა[2] უწყის ყოველი, უწყოდა, ეითარმედ ეგულების კაცსა თუთ-მფლობელობისა მიერ გარდასლეაი მცნებისაი და შთაერდომაი სრწნილებასა, ამისთჳსცა წინაითუე ჯამიერად
62v I საჴმრად მისსა მოუმზადა ყოველი, რაოდენი რაჲ არს სამყაროსაი, რაოდენი ქუეყანისაი და რაოდენი წყალთა შინა.

// რამეთუ პირველ გარდასლეისა ყოველივე ესე სამთაერო და მონა იყო კაცისა, ეინაითგან მთაერად დაედგინა იგი ღმერთსა ყოელისაეე, რაოდენი არს ქუეყანასა ზედა და წყალთა შინა. ვინაიცა გულიცა ჩუეულ იყო თანა-

[1] შეს., I, 2.
[2] დან., I3 42.

აწ უკუე გინა /თ/უ თავისა თუსისა ზედა, გინა თუ პაერსა ზედა, გი/ნა/ წყალთა ზედა, გინა არარასა ზედა მიესცეთ მას დამყარებაი, ჯერ-არს, რათა არა განვეყენნეთ კეთილად მსახურთა გულის სიტყუათა, არამედ ერთბამად ყოველთასაცე ძალითა დამბადებელისაითა აღეიარებდეთ მართებასა და პყრობასა.

ვინაიცა დასაბამსა ვიდრემე, ეითარცა[1] იტყჳს წერილი,— „წყალთაგან დაფარულ და განუმზადებელ",[1] ესე იგი არს, შეუმკობელ იყო, ხოლო ბრძანებითა ღმრთისაითა შესაკრებელნი წყალთანი შეიქმნნეს და მაშინ მთანი გამოჩნდეს. მაშინ საღმრთოთა ბრძანებითა სამკაული თუსი მიიღო ყოელით-კერძოთა მწუანვილთა და ნერგთა მიერ განშუენებულმან, რომელთა შორის დადეა ბრძანებამან საღმრთომან ძალი აღორძინებითი და მზრდელობითი და თესლოვნებითი, ესე იგი არს, მსგაესისა მშობელობითი.

ხოლო გამოიღო ბრძანებითა დამბადებელისაითა ყოველი ნათესაჳი ცხოველთაი, ქუეწარმაეალთა და მჴეცთა და მფრინველთაი. ყოველნი უკუე ჯამიერად საჴმრად კაცისა. არამედ[II] მათგანნი[III] რომელნიმე საჴამადდ, ეითარ-იგი ირემნი, ცხოვარნი, ქურციკნი და ეგევითარნი, ხოლო რომელნიმე სამსახურად, ეითარ-იგი აქლემნი, ზროხანი, ცხენნი, ეირნი და ეგევითარნი. ხოლო რომელნიმე განსაცხრომელად, ეითარ-იგი მაიმუნნი და მფრინველთაგანნი ჩხიკუნი, ბაბღანი და ეგევითარნი და ნერგთაცა და მდელოთაგანნი, რომელნიმე ნაყოფიერნი და ჰამონი, ხოლო რომელნიმე სულნელნი და ყუაჲილოანნი,[IV] საშუებელად ჩუენდა მოცემულნი, ეითარ-იგი ვარდი და ეგევითარნი.

ხოლო რომელნიმე საკურნებელად სნეულებათა, რამეთუ არა არს არცა ცხოველი, არცა 68r
ნერგი, რომელსა შინა არა დადეა დამბადებელმან მოქმედებაი რაიმე საჴმარი საჴმარებისა მიმართ კაცთაისა, რამეთუ უწინარეს ქმნისა მათისა[2] მეცნიერმან ყოველთამან უწყოდა, ეითარმედ ეგულების კაცსა თუთმფლობელობითა გარდამეაეალ-ყოფაი და ხრწნილებისა თანამდებ-ყოფაი და ყოველნიე ჯამიერად საჴმრად მისსა სამყაროსაცა შინა და ქუეყანასა და წყალთა დაბადნა.

909 // და უწინარეს ვიდრემე გარდასლჳისა ყოველნიე ჴელის ქუეშე იყუნეს კაცისა, რამეთუ მთაერად დაადგინა იგი ღმერთმან ყოელთაეე ქუეყანისა და წყლისა შინათა.

[1] შეს., I, 2.
[2] დან., I3, 42.
[I] <M. [II] <M. [III] ამათგანნი M. [IV] ყუაჲილოვანნი M.

ქცევად კაცისა და უფროს სხუათასა თანა-
ექცევინ მას და მიეალნ მისსა ძრვითა შუა-
ნიერითა და შემთხუევითა სახარულევანითა,
ვინაცა მის მიერ ბოროტი იგი განზრახეაჲ
პირველთა მათ მამათა მიუთხრა დასაბამმან
მან ბოროტთამან. და ქუეყანაიცა თავით თუსით
მოიღებდა ნაყოფთა საკმრად კაცისად დამო-
ნებულთა მათ ცხოველთა და არცა წყმაი იყო
ქუეყანასა ზედა, არცა თოვლი.

ხოლო შემდგომად მცნებისა გარდასლეისა,
რაჟამს იგი „ებაძეა კაცი პირუტყუთა უგუნურ-
თა და მიემსგავსა მათ“ [1] და პირუტყულსა გუ-
ლის-თქუმასა სამთაეროდ მოუმზადა სიტყჳერი
იგი გონებაი თუსი და უსმ იქმნა სამეუფოჲსა
მის მცნებისა, მიერთაგან განდგა ღმრთიე
დადგინებულსა მას მთავარსა სამთაეროჲ მის-
სა მიცემული იგი ბუნებაი დაბადებულთაჲ.[2]

62v II არამედ არცაღა ან უკმარ არს საკმარებაჲ
იგი მკეცთაჲ, რომელი-იგი მაშინებნ ჩუენ და
მეცნიერებად და წოდებად დამბადებელისა
მიმიყვანებს ჩუენ. და კუალად ეკალი იგიცა
შემდგომად მცნებისა გარდასლეისა აღმოჴდა
ქუეყანასა ზედა, განჩინებისაებრ უფლისა,
რომლისა თანა შეექუსა საკმარებაჲცა იგი
ვარდისაჲ, ხოლო თუთ ეკალი იგი მომაკსენებს
ჩუენ მცნებისა გარდამავალობასა, რომლისთჳს
ებრძანა ქუეყანასა ეკლისა და კუროჲსთ-
ვისა აღმოცენებაჲ ჩუენი.[3] და რამეთუ ესე
ყოველი ესრეთ არს, სარწმუნო იყავნ და
შემდგომისაგანცა სიტყჳსა საუფლოჲსა, რომ-
ელი-იგი საქმით აღსრულებულ არს, ეითარმედ
„აღორძნდით და განმრაელდით და აღავსეთ
ქუეყანაჲ“.[4]

ხოლო ეიეთნიმე იტყჳან ქუეყანასა მრგუ-
ლის სახედ და სხუანი მოთხეითად. გარნა
ყოველსაე ზედა, ეითარიცა არს, ფრიად რაჲმე
უმცროჲს არს იგი ზეცისასა, რამეთუ, ეითარცა
წამი რაჲმე, დამოკიდებული არს მისდა. და
იგიცა წარმაეალ არს და იცჳალების. ხოლო
ნეტარ არს, რომელი ღირს იქმნას მკჳდრობად
ქუეყანასა ძას მ̃შ̃ჲდთასა,[5] რაჲეთუ ქუეყანაჲ
იგი, რომელი დამკჳდრებად უც წმიდათა,
უკუდაე და დაუსრულებელ არს. ვის-მე უკუე
ღირსებით დაუკჳრდეს მიუწდომელი იგი და
63r I გამოუთქუმელი სიბრძნე დამბადებელისაჲ.
ანუ ვინ-მე მიაგოს შემსგავსებული მადლობაჲ
მომცემელსა ესოდენთა კეთილთასა.

ხოლო გუელიცა თანა-მქცევ[1] იყო კაცისა
უფროჲს სხუათასა,[II] მოუკდებოდის მას და
სახარულევანთა მოძრაჲობათა[III] მიერ რეცა
თუ ეძრახებოდის. რომლისათჳსცა ყოველად
ბოროტი იგი განზრახეაჲ მის მიერ მიუთხრა
პირველთა მამათა ბოროტთა დასაბამმან ეშ-
მაკმან. და ქუეყანაიცა თჳთ თაჲით თუსით
აღმოაცენებდა ნაყოფთა, რომელნი საკმარ
იყუნეს მორჩილთა მისთა ცხოველთა და არცა
წყმაი იყო ქუეყანასა ზედა, არცა ზამთარი.

ხოლო შემდგომად გარდასლეისა, რაჟამს
„ებაძეა პირუტყუთა უგუნურთა და მიემსგავსა
მათ“[1] და მთავარ-ყო თავსა შორის თჳსსა
პირუტყჳ[IV] გულისთქუმა სიტყჳერსა გონებასა
ზედა[V] ურჩ-ქმნილმან სამეუფოჲსა მცნები-
სამან, ზედა აღუდგა დამბადებელისა მიერ
ჴელთ-დასხმულსა მთავარსა სამთაეროჲ მისი
დაბადებული და დაესაჯა ოფლითა მშრო-
მელ-ყოფაჲ ქვეყანისა, რომლისაგან მოღებულ
იყო.[2]

არამედ არცა აწ უკმარ არს საკმარე-
ბაჲ მკეცთაჲ, ეითარცა შიშის დამდებელი
და მეცნიერებად და ხიდად შემოქმედისა
ღმრთისა მომყვანებელი. და ეკალნიცა შემ-
დგომად გარდასლეისა გამოიხუნა ქუეყანა-
მან განჩინებისაებრ უფლისა, რომლისა თანა
შეეუღლა საშუებელ ვარდისაჲ, ეითარცა
ჴსენებად გარდასლვისა მომყვანებელი ჩუენი,
რომლისა ძლით ეკალთ და კუროჲს თავთა
აღმოცენებად ჩუენდა დაისაჯა ქუეყანაჲ. და
ეითარმედ ესრეთ მტკიცე არიან ესენი, გურ-
წამს ვიდრე[VI] მოაქამდე მოქმედებითა მათ
შორის საუფლოჲსა სიტყჳსაჲთა, რომელი თქუა:
„აღორძნდით და განმრაელდით და განაესეთ
ქუეყანაჲ.[3]

ხოლო ეიეთნიმე სფერის სახეობასა იტყჳან
ქუეყანისასა და სხუანი კაცის სასეობასა.[4]
ხოლო უკნისეს და ყოელად უმცირეს არს
ცისა ეითარცა წერტილი რაჲმე საშუალ
მისსა დამოკიდებული, გარნა იგიცა წარეალს
და შეიცცელების. ხოლო ნეტარ არს იგი,
რომელმან დაიმკჳდროს ქუეყანაჲ მ̃შ̃ჲდთაჲ,[5]
რამეთუ ყოფადსა საუკუნესა შემწყნარებელი
იგი წმიდაჲ ქუეყანაჲ უკუდაე არს. ვის-მე უკუე
ღირსებით დაუკჳრდეს მიუწოომელი იგი და
გამოუთქუმელი სიბრძნე დამბადებელისაჲ, ანუ
ეინ ჯეროანი შეწიროს მადლობაჲ ესოდენთა
კეთილთა მომცემელისა მიმართ?!

[1] ფსალმ., 48, 13.
[2] შეს., 3, 9.
[3] შეს., 3, 18.
[4] შეს., 1, 22, 28.
[5] მათე, 5, 4.

[1] ფსალმ., 48, 13.
[2] შეს., 3, 9.
[3] შეს., 1, 22, 28.
[4] დეფ.: σφαιροειδῆ δὲ τινὲς φασι τὴν γῆν, ἕτεροι δὲ κω νοειδῆ /ზოგნი იტყჳან სფერის სახეობას ქეყნისა, ხოლო სხუანი კონუსის სახეობას.
[5] მათე, 5, 4.

[I] თანა-მქცევი MH. [II] სხუათა M. [III] მოძრაობათა M. [IV] ბოროტი MG. [V] შინა CM. [VI] ეითარმედ M.

25 /II, 11/სამოთხისათუს

თავი კე

// ვინათგან უკუე ეგულებოდა ღმერთსა უხილაეისაგან და ხილულისა დაბადებულისა დაბადებაი კაცისაი ხატად თუსად და მსგავსებად და, ვითარცა მეფისა რაჲსმე და მთავრისა ქუეყნისაჲსა, მას შინა დადგინებაი მისი. ვინაჲცა ესევითარსა მას კაცსა უჴმდა წინა-განმზადებაი საეანისაი, რომელსა შინა ქცეულითა აქუნდეს სანატრელი და ყოელად საწადელი ცხორებაი, ესე იგი იყო საღმრთოი სამოთხე, რომელი-იგი ღმრთისა ჴელითა დასხმულ იქმნა ედემს საუნჯედ ყოელისა სიხარულისაა და მხიარულებისა, // რამეთუ ედემი საშუებელად გამოითარგმანების, რომელი-იგი არს აღმოსავალს უმაღლეს ყოელისა ქუეყანისა, კეთილად შეზაებული სიწლოსთა ჰაერისაითა და განწმედილად ბრწყინეალე, აღსაესე ნერგითა მარადის აღუუაებულითა და სულნელებითა აღსაესითა და გარდაცემული ნათელითა, რომლისაი იგი სიკეთე ზე'მთა აღემატების ყოველთაეე სახილველთა და საგრძნობელთა და უფროჱს არს გონებათა, ნამდჱლეე შემსგავსებული ადგილად
63r II საღმრთოდ და ღირსი განსასუენებელი ცხად ღმრთისა დაბადებულისაი, რომელსა შინა არარაი პირუტყუთაგანი იქცეოდა, გარნა ხოლო კაცი ჴელითა ღმრთისაითა დაბადებული.[1]

ხოლო შორის სამოთხისა მის დაჴერგა ღმერთმან ხე იგი ცხორებისაი და ხე იგი ცნობადისაი. რამეთუ ცნობადობითა მისითა ანუ გამოცდილებასა მისცემდა და წარმოაჩინებდა ურჩებასა და მორჩილებასა კაცისასა. ამისთუსცა ეწოდა მას ხე ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისაი. ანუ თუ ძალსა მისცემდა მეცნიერებისასა მიმღებელთა და მჴამელთა მისთა ცნობად თუსისა ბუნებისა, რომელიესე კეთილ იყო სრულთათუს, ხოლო ბოროტ უსრულთათუს. ეითარ-იგი მტკიცე საზრდელი ჯერეთ სძისა მოქნეთათუს.*

[1] გრიგ. ნოსელი, ,აცისა შესაქმ., 2.

* **მაქსიმეზსი.** ბოროტი უკუე ბუნებასა შინა მდებარეთა ძალთაი დასასრულისა მიმართისა მოქმედებისაი არს დაცხრომაი და სხუაი რაჲთურთით არა რაი. ანუ თუ კუალად ბუნებითთა ძალთა ცთომილი განმრჩეველობა არა სხუსა მიერ მოძრაეი პირუტყულად თუნიერ დასასრულისა მათისა, ხოლო დასასრულად ეტყუა მიზეზსა მყოფთასა, რომლისა მიმართ ბუნებითი ჰსურის ყოელთა, დაღათუ ჩემებითა დამუარელმან შურისამან ბოროტმან სიტყუსა რასმე [2] ყოფთაგანისა მიჩართ, თუნიერ მიზეზისა მათისა, უფროს შეცეალა ზაკული სურეილი და მოძრაობაი კაცისაი და ამიერ დაბადა უმეცრებაი მიზეზისაი. აწ უკუე ბოროტი არს, ეითარცა პირველ ეთქუ, უმეცრებაი კეთილისა მიზეზისა მყოფთასაი, რომლისა შინაგან იქმნა რაი კაცი და ერცელად განახუნა გრძნობანი, საღმრთოსა უკუე მეცნიერებისაგან სრულიად დაკლებულ იქმნა, ხოლო აღსაესე – ენებულითა მეცნიერებითა გრძნობადთაითა, რომელთა მხოლოდ გრძნობადად ოდენ მიიღებდა მსგავსად პირუტყუთა საცხოეართაჲსა კაცი. და პოა გამოცდილებისა და ხილულისა მის სხეულებისა ბუნებისა მისისა

25 /II, 11/ სამოთხისათუს

თავი კდ

912 // ვინაჲთგან უკუე ენება ღმერთსა ხილულისა და უხილაეისა აგებულებისაგან დაბადებაი კაცისაი მსგავსებისაებრ და ხატებისა თუსისა, რათა ვითარცა მეუე ვინმე და მთავარი ყოელისა ქუეყანისაჲ და მის შორისთაი დაადგინოს იგი, ვითარცა სამეფოსა რასმე შინა, რომელსა შინა ქცეულითა სანატრელი 68v
და ყოელად[1] საწადელი აქუნდეს ცხორებაი. ესე იგი იყო დიდებული სამოთხე, ჴელითა ღმრთისაითა მოსხმული[II] ედემს, ყოელისა ნუგეშინისცემისა და შეებისა საუნჯე.[III] // რამეთუ
913 ედემი შეებად ითარგმანების. აღმოსავალით კერძო, უმაღლეს ყოელისა ქუეყანისა მდებარე, კეთილად შეზაებული და ჰაერითა წულილითა და წმიდითა განბრწყინებული, ნერგთა მიერ, მარადის ყუაეილოანთა,[IV] ეარჯოანი,[V] სულნელებითა აღსაესე, ნათლითა გარდაცემული, ზესთა აღმატებული სიკეთისა ყოელისა გრძნობადისა ხილეისა და მოგონებისასა. ნამდჱლეე საღმრთოი ადგილი და ღირსი საყოფელი ხატებად საღმრთოდ დაბადებულისაი მის, რომელსა შინა არა რაი პირუტყუთაგანი იქცეოდა, არამედ მხოლოდ კაცი ოდენ, დაბადებული ჴელითა ღმრთისაითა.[1]

ამის უკუე სამოთხისა შორის ხე ცხორებისაი და ხე ცნობადისაი დაჴერგნა ღმერთმან. ხე ეიდრემე ცნობადისაი შესამეცნებელად რადმე და გამოსაცდელად და საუწყებელად მორჩილებასა და ურჩებასა კაცისასა, რომლისათუსცა ხედ მცნობელობისა კეთილისა[VI] და ბოროტისად სახელ-ედების, ანუ რამეთუ შემამეცნებელობითსა ძალსა თუსისა ბუნებისასა მისცემდა მჴუმეეულთა თუსთა, რომელი-ესე კეთილ ეიდრემე – სრულთათუს, ხოლო ბოროტ იყო ჯერეთ[VII] უსრულთათუს და გრძნობითა უუძღებესთარე, ეითარცა მტკიცე საზრდელი, ჯერეთ მოქნეთათუს სძისათა.

[1] გრიგ. ნოსელი, კაცისა შესაქმ., 2.

[I] +ყოელად A. [II] დასხმული M. [III] საუკუნე MH. [IV] ყუაეილოანთა. [V] ეარჯოანი M. [VI] კეთილისად M. [VII] ჯერე CM.

რამეთუ არა ენება დამბადებელსა ჩუენსა ღმერთსა ზრუნვათა და შფოთთა შემთხუევაი ჩუენი,[1] არცა რაითა მზრუნველ და განმგებელ ვიყუნეთ ცხორებისა ჩუენისა. რომელი-იგი შეემთხუაცა ადამს, რამეთუ იხილა რაი გემოი ხისა მის, ეუწყა, ვითარმედ შიშუელ იყო და გარე-მოიდეა საბლარდნელი, რამეთუ ფურცელი ლელუსაი მიიღო და გარე-მოირტყა.

ხოლო პირველ გემოის ხილვისა შიშუელ იყუნეს ორნიე – ადამ და ევა და არა პრცხუენოდა.[2]

შემამტკიცებელად მისაღებელობაი იგი გრძნობადთაი და სამართლად, ვითარცა საცნაურისა სიკეთისა, ესე იგი არს, სალმრთოისა შუენიერებისა განკუებელი ხილულისა დაბადებულისა ძლით უმეცარ ექმნა ღმერთსა და შემტკიცებისა მიმართ ჴორცთაისა საქმარებისათუს მისისა ღმერთ-ყო იგი და, ეინათგან თუთებად აქუნდა ჴორცთა ღმრთად საგონებელისა მიმართ ბუნებითი თუსებაი, სამართლისა სიტყუსაებრ შეიყუარა იგი და ყოელითა მოსწრაფებითა მხოლოდ ჴორცთა ძლითისა ოდენ ზრუნვისა და გულსმოდგინებისა ჩუენებითა მსახურ ექმნა დაბადებულსა ნაცელად დამბადებელისა. რამეთუ ვერეს ძალ-უც სხუებრ მსახურებაი დაბადებულისაი, არა თუ ყოველითურთ მზრუნველ იქმნეს ჴორცთასა, ეითარ-იგი ერცა ღმრთისაი, არა თუ ეინმე სათნოებათა მიერ განიწმიდოს სული. ხოლო ეითარცა ხრწნილების მოქმედისა მსახურებისა ჴორცთაისა სრულმყოფელსა კაცსა და მის მიერ თაჳის მოყუარე-ქმნულსა დაუცხრომელი აქუნდა მოქმედებულად გემოვნებაი და ტკიეილი მარადის მჴამელსა ხისა მის ურჩებისასა, კეთილითა და ბოროტითა ერთბამად შერეულისასა, რომელსა გრძნობისა მიერ გამოცდილებითა აქუნდა შესამეცნებელობაი. და უკუეთუ ეინმე ხელ ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისა, ხილულისა, აგებულისა ყოფაი თქუას, არა სცთეს ჭეშმარიტებისაგან, რამეთუ გემოვნებისა და ტკიეილისა შემქმნელი აქუს მისაღებელობაი ბუნებით და კუალად ვინაითგან სულიერნიცა სიტყუანი აქონან აგებულებასა ხილულთასა, მზრდელნი გონებისანი და კუალად ძალი ბუნებითი გრძნობისაი უკუე შუებულ-ყოფელ. ხოლო გონებისა გამომზრდელი ხედ ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისა [ს]ხელ-ედეა, რომელსა ცნობაი ეიდრემე კეთილისაი აქუს განხილულსა სულიერად, ხოლო ცნობაი ჭეშმარიტისაი მიღებულსა ჴორციელად, ვინაითგან მოძღუარ ექმნების ენებათა ჴორციელად მიმღებელთა მისთა თანა, ვითარცა დავიწყებისა.. მომზი(63 v)დეელი მათ ზედა, რომლისათუსცა ამცნო ღმერთმან კაცთა ჯერეთ დროყოფაი მიღებისა მისისაი, რაითა პირველად, ვითარ-იგი უფროს მისსა მართალ იყო, მადლითა ზიარებისა მიერ მეცნიერ ექმნას მიზეზსა თუსსა და ეგეითარისა მის ზიარებისა მიერ მადლით მიცემული მისდა უკუდაებაი უნებელობისა და უძლეელობისა მიერ პირეან-ყოს და, ეითარცა ღმერთ-ქმნილი, განლმრთობით [დ]ა უნებელად განიხილეიდეს თაჳისუნებით ღმრთისა თანა დაბადებულთა [—] და მეცნიერებითა მათითა ამაღლდებოდის, ეითარცა ღმერთი, არა ეითარცა კაცი მასეე ღმრთისასა მჭონებელი მადლით, სიბრძნით ცნობასა არსთასა განსაღმრთობელად გონებისა და შესაცვალებელად გრძნობისა. ესრეთ უკუე ითქუა აქა ხისათუს ყოველთა და შესატყუსად შესაძლებელისა სახის-მეტყუელებისა მიერ უსაიდუმლოესისა და უაღრესისა სიტყუსა დამარხვითა მესაიდუმლოე-ქმნილთათუს ბუნებითა, ხოლო ჩუენ მიერ დუმილით [ს]იტყუს-ცემითა მისითა.

[1] შდრ. ლუკა, 10, 41.

[2] შეს., 2, 25.

რამეთუ არა ეგულებოდა დამბადებელსა ჩუენსა ღმერთსა, რაითამცა მზრუნველ და მრაველისათუს მიმომსტუანა-ყოფილ[1] ვიყუენით, არცა მოსურნე და თუთ წინა-განმგებელ ცხორებისა თუსისა, რომელი-ესე შეემთხუა ადამს, რამეთუ იხილა რაი გემოი, ცნა, რამეთუ შიშუელ იყო და გარემოსაბლარდნელისა თუსისათუს იურვოდა.[1]

ხოლო უწინარეს გემოის ხილვისა შიშუელ იყუნეს ორნივე – ადამცა და ევა და არა პრცხუენოდა.[2]

[1] აქ აკლია –"ფურცელი ლელუსაი მიიღო და გარე-მოირტყა /φύλλα γὰρ συκῆς λαβὼν περιεζώσατο/, შდრ. ეფრემი, 63r II.

[2] შეს., 2, 25.

[1] მიმომსტუნაე M.

რამეთუ ესოდენ უენებელთაჲ ენება ღმერ-
63v I თსა ყოფაჲ ჩუენი, ვინაჲთგან ესე არს დასას-
რული უენებელობისაჲ, რაჲთა ში'უელ იყოს
და არა პრცხუენოდის. ამას თანა და უზ-
რუნველთაჲცა ჩუენი უნდა, რაჲთა ერთი
ოდენ // საქმე გუაქუნდეს ანგელოზთაჲ
– დაუდუმებელად ქებაჲ დამბადებელისაჲ და
მისთა ხელგითა შუებაჲ და მისდა მიტეებაჲ
ზრუნეისაჲ, რომელი-ესე წინაასწარმეტყუე-
ლისა მიერ აღმოთქუა ჩუენდა მიმართ: „მიუ-
ტეე უფალსა ზრუნეაჲ შენი, – იტყჳს, – და
მან გამოგზარდოს შენ".[1] და წმიდასა შინა
სახარებასა თჳსთა მოწაფეთა ასწაებდა და
ეტყოდა: „ნუ ზრუნაჲთ სულისა თქუენისათჳს,
რაჲ შჭამოთ, ნუცა ჯორცთა თქუენთათჳს, რაჲ
შეიმოსოთ".[2] და კუალად ეტყჳს: „ეძიებდით
სასუფეელსა ღმრთისასა და სიმართლესა
მისსა, და ესე ყოელი შეგებინოს თქუენ".[3] და
მართაჲს მიერ თქუა: „მართა, მართა, რაჲსა
ზრუნაჲ და შფოთხარ მრაელისათჳს, ხოლო
ერთი არს საქმარი, რამეთუ მარიამ კეთილი
ნაწილი გამოირჩია, რომელი არასადა მიეღოს
მისგან".[4] ცხად არს, ეითარმედ ესე იყოს ნა-
წილი კეთილ და ჯდომაჲ ფერჭთა თანა
იესუსთა და სმენაჲ სიტყუათა მისთაჲ".[5]

ხოლო ხე ცხორებისა ამისთჳს ეწოდა
ხესა მას, რამეთუ ანუ ხე იყო ცხორებისა
მოქმედებისა მიმნიჭებელი, ანუ მათდა ხოლო
63v II საჭმელ იყო, რომელნი ცხორებისა ოდენ ღირს
იყუნენ და არა შჯულთა სიკუდილისათაცა
თანა-მდებ იყუნენ.

აწ უკუე ვიეთმე გრძნობადობაჲ იოცნეს
სამოთხისათჳს და ვიეთმე საცნაურობაი, გარნა
ჩემდა ესრეთ საგონებელ არს, ეითარმედ
ეითარ-იგი კაცი ერთბამად გრძნობადადცა
დაიბადა და საცნაურადცა, ეგეითარიეე იყო
ყოელად დიდებულიცა იგი საყოფელი მისი,
ერთბამად გრძნობადიცა და საცნაურიცა,
რომლისა მრჩობლი აქუნდა გულისჴმის-
ყოფაჲ, რაჲთა ჯორცითა იყოფებოდის კაცი
საღმრთოსა მას და საკურველსა ადგილსა
შეუნიერსა, რომელი პირეელ წარმოეთქუთ,
ხოლო სულითა ზეშთა ადგილისა იყოს და
იქცეოდის უზეშთაესსა მას შინა ადგილთასა
და შეუსწორებელსა სიკეთითა და პირეელი
აქუნდეს სახლად თანა-მკუდრად და იგი თა-
ეადი იყოს მისსა სამოსელ კეთილად, საქა-
დულ, რაჟამს მადლი მისი შეემოსოს მხოლოდ
ტბილითა მით ნაყოფითა ხედეისა მისისაათა
იშუებდეს, ეითარცა სხუაჲ ანგელოზი და ამით
განსუენებითა განისუენებდეს, რომელსაცა ხე
ცხორებისა სამართლად უწოდიან, რამეთუ
ცხორება არს განუკუეთელ სიკუდილისაგან,
64r I სიტკოებაჲ იგი საღმრთოთა მადლთა მიმღე-
ბელობისაჲ და განმყოფელობისაჲ. რომელსაცა

ვინაჲცა ესევითართა უენებელთაჲ ენება
ყოფაჲ ჩუენი[1] ღმერთსა, რამეთუ ესე არს
მწუერაალი უენებელობისაჲ, მერმეცა – უზ-
რუნველთაჲ და რათა ერთი ოდენ // საქმე
გუაქუნდეს ანგელოსთაჲ, რომელ არს მოუალე-
916 ბელად" ქებაჲ დამბადებელისაჲ და შუებაჲ ხელ- 68v I
ეითა მისითა და მისდა მიტეებაჲ ზრუნეისა
თჳსისაჲ, რომელი-ესე წინაასწარმეტყუელისა
დაეითის მიერ თქუა ჩუენდა მომართ, ეითარმედ:
„მიაგდე უფლისა ზედა ზრუნეაჲ შენი და მან
გამოგზარდოს შენ".[1] და საღმრთოთა სახარე-
ბათა შინა თჳსთა მოწაფეთა მასწაელელი
იტყოდა: „ნუ ჰზრუნაჲთ სულისა თქუენისათჳს,
რაჲ სჭამოთ, ნუცა ჯორცთა თქუენთათჳს,
რაჲ შეიმოსოთ".[2] და კუალად – „ეძიებდით
სასუფეელსა ღმრთისასა და სიმართლესა
მისსა და ესე ყოელნი შეგებინნენ თქუენ".[3]
და მართაჲს მიმართ: -"მართა, მართა, რაჲსა
ჰზრუნაჲ და შფოთხარ მრაჲალთათჳს, ხოლო
ერთისაჲ არს საქმარი, ხოლო მარიამ კეთილი
ნაწილი გამოირჩია, რომელი არა მიეღოს მის-
გან".[4] ცხად არს, ეითარმედ – ჯდომაჲ ფერჭთა
თანა მისთა და სმენაჲ სიტყუათა მისთაჲ.[5]

ხოლო ხე ცხორებისაჲ ხე იყო მჭონებელი
მოქმედებასა ცხორების მიმცემელობისასა,
ცხორებისა ვიდრემე[m] ღირსთა და სიკუდილისა
არა თანა-მდებთათჳს ტკბილი.

აწ უკუე რომელთამე გრძნობადობაჲ ეოცნა
სამოთხისაჲ და რომელთამე გონიერობაჲ.
ხოლო ჩემდა საგონებელ არს, ეითარმედ,
ეითარ-იგი კაცი თანად-გრძნობადადცა და
გონიერად დაბადებულ იყო, ეგრეთვე დიდე-
ბული იგი ტაძარი მისი თანად-გრძნობაჲცა
იყო და საცნაურიცა და მრჩობლი აქუნდა
საცნობელობაჲ. რამეთუ ჯორცთა უკუე საღ-
მრთოსა მას შინა სოფელსა და უაღრესსა
სიკეთეთასა ქალაქსა, ეითარცა ეთქუთ, იქცე-
ოდა. ხოლო სულითა უზესთაესსა შინა
და თანა შეუტყუებელად უბრწყინეალესსა
ადგილსა იყოფებოდა ღმრთისა მჭონებელი
სამუდრებელად და თანა-მუდრად და მისი
მომგებელი [დიდებულად სამოსლად და შე-
მოსილი] მადლითა მისითა და მხოლოდ ტკბი-
ლითა ოდენ საყოფითა ხედეისა მისისაჲთა
შუებული, ეითარცა სხუაჲ ეინმე ანგელოზი
და მის მიერ შუებული, რომელი-იგი ხედ ცხო-
რებისად სახელ-იდების ღირსთათჳს, რამეთუ
ცხორებასა განუკუეთელსა საკუდილისაგან
სიტკოებაჲ საღმრთოისა ზიარებისაჲ მისცემს

[1] ფსალმ., 54, 23.
[2] მათე, 6, 25.
[3] იქვე, 33.
[4] ლუკა, 10, 41, 42.
[5] გრიგ. ნაზ., სიტ., 38 და 45.

[1] ფსალმ., 54, 23.
[2] მათე, 6, 25.
[3] იქვე.
[4] ლუკა, 10, 41-42.
[5] გრიგ. ნაზ., სიტ., 38, 45

[l] ყოფაჲ ჩუენი. [m] <M. ვიდრე CM.

სამართლად სახელს-სდვა ღმერთმან ყოელად ხედ, რაჟამს თქუა, ეითარმედ „ყოელისაგან ხისა, რომელ არს შორის სამოთხესა, ჭამით შჭამოთ“,[1] რამეთუ ესე იგი არს, ყოველი, რომლითა და რომლისა მიერ „ყოველი დაჰბადა“.[2]

ხოლო კეთილისა და ბოროტისა ცნობისა ხედ თქუა მრავალ გამომწუელობაჲ იგი ხედვისაჲ, ესე იგი არს, ცნობაჲ, თუსისა ბუნებისაჲ, რომელი-იგი კეთილ არს სრულთათჳს და საღმრთოდ ხედვად აღმაჟალთა, რაჲთა მიერ ქადაქებდენ დამბადებელისა დიდებულებასა. და მათთუსცა, რომელთა არღარა ეშინოდის დაცემულებისაგან // მრავალ-ჟამულობითა 917 და კეთილად მიწთომილებითა ესევითართა ხედვისა წესთაჲთა. ხოლო არა კეთილ იყო ჩჩულთათჳს და ნებითა უძღებთა-რე, რომელთა იგი დაუმტკიცებელობისა და ჯერეთ უზეშთაესთა შინა ყოფისა მოუმყოერებელობისაგან და არღა მტკიცედ კეთილთა შემშჯულულობისაგან თუსთა ჯორცთა სიწყალულსა და ზრუნვასა შთაგდებითა მიმოდაითრევდა.[3]

ესრეთ უკუე მრჩობელ მგონივს მე საკურეელი იგი სამოთხე და ჯეშმარიტ უწოდ წიდჲთა 64r II მამათა მიერ მოცემულსა ჩუენდა გულისჴმის-ყოფასა, ეითარ რომელთამე ესრეთ და რომელთამე ეგრეთ გუასწაევს მისთჳს გინა გრძნობადობაჲ, ანუ ხაცნაურობაჲ.*

ხოლო შესაძლებელ არს ყოელად ხედ გულისჴმის-ყოფაჲ დაბადებულთაგან სწაელულსა მას ჩუენდა ძლიერაბასა საღმრთოჲსა მის ძალისა ყოველთა დამბადებელისასა, ეითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული, რამეთუ: „უხილაეი იგი მისი დასაბამითგან სოფლისაჲთ ქმნულთა მათ შორის საცნაურად იხილების“[4] და ესე უბრძანა, ეითარმედ „ყოელისაგან ხისა შჭამოთ“, რომელ არს დაბადებულთა მიერ ხედჲაჲ დამბადებელისაჲ, ხოლო ერთი იგი ხე, რომლისაგან დაიყენნა, ესე იგი იყო ცნობაჲ ბუნებისა ჩუენისაჲ, რამეთუ ყოველთა ცნობათა და ხედვათა ქუეყანისათა აღემატების და უმაღლეს არს ცნობაჲ ჩუენისა აგებულებისა და შეზაებისაჲ, ეითარცა იტყჳს საკურეელი დაჳით, ეითარმედ: „საკურეელ იქმნა ცნობაჲ ჩემგან“.[5] ესე იგი არს, ეითარმედ ჩემისა დაბადებისათჳს საკურეელ იქმნა ცნობაჲ და სიბრძნე მეუფისაჲ. ესე უკუე იყო ხე იგი, რომლისა ცნობაჲ საცთომელ იყო ადამისთჳს, რომელი-იგი ჯერეთ ჩჩულღა იყო ზემო-თქუ- 64v I მულთა მათ მიზეზთათჳს.

გინა თუ ესრეთცა ვთქუათ, ეითარმედ ხე ცხორებისა იყო ყოველგან გრძნობადთა

* **თარგმანი.** გრძნობადად ეწოდების ყოველადეე ხილულსა, ხოლო ოდესმე შესახებელსაცა. ხოლო საცნაური — გონებითა ოდენ ცნობილსა და თუალითა არა ხილულსა და ოდესმე იშუთ ცხადისაცა საქმისათჳს ითქუმის საცნაურებაჲ.

[1] შეს., 2, 16.
[2] კოლას., 1, 17; ნემეს. ემეს., ბუნებ. კაცისა, PG, 512, 516.
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 38 და 45.
[4] რომ., 1, 20.
[5] ფსალმ., 138, 6.

მჭუმეველთა თუსთა, რომელსა ყოელად ხედ უწოდა ღმერთმან, თქუა რაჲ, ეითარმედ: „ყოელისაგან ხისა სამ/ო/თხისა ჭამით შჭამოთ“,[1] რამეთუ იგი არს ყოველ, რომელსა შინა და რომლისა მიერ „შეიმზადა ყოველი“.[2] 69r I

ხოლო კეთილისა და ბოროტისა ცნობადი ხე არს მრავალ სახისა მის ხედვისა შემეცნებაჲ, რომელ არს მეცნიერებაჲ თუსისა ბუნებისაჲ, რომელი კეთილ უკუე არს სრულთათჳს და საღმრთოთა ხედვათა შინა ცხორებულთათჳს, ვინაჲთგან მის მიერ საცნაურ იქმნების დიდმოქმედებაჲ დამბადებელისა მათთჳს, რომელნი არა მოშიშ იყუენენ დაცემისა, // ეითარცა ჟამიერითა მიმყოერებითა ანაგებად რადმე ეგეეთარისა მხედველობისად მოსრულნი. ხოლო არა კეთილ ჭაბუკთათჳს ჯერეთ და სურვილითა უძღებთარე დაუმტკიცებელობისათჳს, უზესთაესსა შინა მხოლოჲსა კეთილისასა ანუ მოურნეობისათჳს ჯორცთა თუსთაჲსა თაჳსა მიმართ თუსისა შექცეულობით მიმოდაბნეულობისა.[3]

ესრეთ მრჩობლად, ეგრნებ, გარდამოსცეს ღმერთშემოსილთა მამათა, გინა თუ ამისთა, გინა თუ მისთა მასწაელელთა.

ხოლო ყოელად ხედ შესაკრებელ არს გულისჴმის-ყოფაჲ ყოველთაეე აგებულთა მიერ ქმნილსა მას შემეცნებასა საღმრთოჲსა ძლიერებისასა, ეითარცა ჴმობს საღმრთოჲ მოციქული, ეითარმედ: „უხილაენი იგი მისნი დაბადებითგან სოფლისაჲთ ქმნულსა შინა გულისჴმის-ყოფილად იხილებიან“.[4] ხოლო ყოელთა ამათ მოგონებათა და ხედჲათასა ჩუენი იგი უმაღლეს არს ჩუენიცა, ვიტყუ, შემტკიცებისასა, ეითარცა იტყჳს დიდი დაჳით: „საკურეელ იქმნა ცნობაჲ შენი ჩემგან“.[5] ესე იგი არს, შემზადებისა ჩემისაგან, რომელი საცთომელ იყო ადამისდა, ეითარცა ახალ-ნერგისა მიზეზთათჳს, რომელთა ვიტყოდე.

ანუ ხე ვიდრემე ცხორებისაჲ იყო ყოველთა გრძნობადთა მიერ მოსრული უსაღმრთოესი გულისჴმის-ყოფაჲ და მის მიერ ყოველთა

[1] შეს., 2, 16.
[2] კოლას., 1, 17; ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, PG, 512, 516.
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 38, 45.
[4] რომ., 1, 20.
[5] ფსალმ., 138, 6.

შემოკრებული იგი საღმრთოჲ მეცნიერებაჲ და მათ მიერი იგი ყოველთა შემოქმედისა და დამბადებელისა მიმართ აღყვანებაჲ გონებათაჲ, რომელსაცა ყოელად ხედ სახელ-სდებ, ვითარცა აღმავსებელსა კეთილითა წესთა მიერ და ჩუეულებათა კეთილისათა.

ხოლო ხე ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისა არს გრძნობადი იგი და გემოვანი საჭმელი, რომელი-იგი დამატკბობელ საგონებელ არს, ხოლო ბოროტისა სიმწარისა მომატყუებელ არს, რამეთუ თქუა ღმერთმან, ვითარმედ: „ყოელისაგან ხისა, რომელ არს შორის სამოთხესა, ჭამით სჭამოთ“,[1] ესე იგი არს, ვითარ პირველ ეჰგონე, ვითარმცა იტყოდა, ვითარმედ: ყოელთა დაბადებულთაგან ჩემდა მომართ ამაღლდი დამბადებელისა და ერთად ნაყოფად მათ ყოელთაგან მომისთულე მე ნამდვილეე ჭეშმარიტი ცხორებაჲ, რამეთუ ყოელიეე ცხორებაჲ მე ნაყოფ შენდა ვყო და ჩემი მახლობელობაჲ ყაე სიმტკიცე აგებულებისა შენისა, რაჲთა ესრეთ უკუდავ იყო. „ხოლო ხისაგან ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისა არა შჭამოთ მისგანი, რამეთუ რომელსაცა დღესა შჭამოთ მისგან, სიკუდილითა მოსწყდეთ“,[2] ვინაჲთგან ბუნებით
64v II გრძნობადი საჭმელი წართხეულისა ნაცვალსა აღმოაგებს და მყის იგიცა განსავალად და ხრწნილებად მიისწრაფის და შეუძლებელ არს უხრწნელად გებაჲ გრძნობადისა საჭმელისა მიმღებელთაჲ.[3]

ანუ თუ ხე ვიდრემე ცხორებისა არს საკუთრებაჲ ღმრთისაჲ, რომლითა იზარდებიან ანგელოზნი, რომლისა მიერ ეგულებოდა მიღებაჲ უხრწნელებისაჲ, რამეთუ გუჴმდა ჩუენ პირველად განურჩეველად დამორჩილებაჲ შჯულისა ღმრთისასა, ვიდრემდის განსრულებულად ანაგებად სათნოებასა მოსლეადმდე და ესრეთ ნიჭად მიღებაჲ ღმრთისა მიერ განმრჩეველობასა კეთილისა და ბოროტისასა, რომელ არს ხე მცნობელი კეთილისა და ბოროტისაჲ, რამეთუ არა უცთომელ იყო ახალ-ნერგისათჳს განმრჩეველობაჲ გულის-სიტყუათაჲ და წინა-განმსიტყუელობაჲ, ვინაჲთგან ენებული და გემოთ-მოყუარე აქუნდა ჯერეთ გულის-სიტყუაჲ.

აწ უკუე ხედ ვიდრემე ცხორებისად ვიტყჳთ. ღმრთისა მიერ მოცემულსა მას მცნებასა, რამეთუ ხე ცხორებისა არს სიმართლე ყოველთა მოქმედთა მისთად და კურთხეულ არს ძელი, რომლის მიერ დაენერგა სიმართლე, — იტყჳს სალომონ. ხოლო ხე ცნობადისა, განრჩეულაჲ კეთილისა და ბოროტისაჲ, უკმღა უკუე ადამს, განურჩეველისა მორჩილებისა მიერ შეერთებაჲ

[1] შეს., 2, 16.
[2] შეს., 2, 17.
[3] ამის შემდეგ მომდეენო თავამდე ტექსტი გადმოწერილია არსენის თარგმანიდან — 64v — 65r გვერდების აშიებზე. ვარიანტული სხეაობა არსენის ტექსტთან შედარებით მეტად უმნიშენელოა. ეს ნაწყეტი ბერძნულ დედანში საერთოდ არ გეხედება.

დაბადების მოქმედებისა და შემოქმედისა და მიზეზისა მიმართ აღყვანებაჲ, რომელსა ყოელად ხედ სახელ-სდებს სრულად და განუყოფელად, მხოლოჲსა კეთილისა მომღებელი ზიარებისა.

ხოლო ხედ ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისა გრძნობადი და გემოანი ჭამადი, 69r II საგონებლობით ვიდრემე დამატკბობელი, ხოლო ჭეშმარიტებით ზიარებითა ბოროტთაჲთა დამშჯელი მჴუმეველსა თჳსთაჲ, რამეთუ თქუა ღმერთმან: „ყოელისაგან ხისა სამოთხისა ჭამით შჭამოთ“,[1] ვითარცა იტყოდა, ვითარმედ: „ყოველთაგან აგებულთა ჩემდა მომართ — შემოქმედისა ამაღლდით და ერთი ნაყოფი მომისთულე ყოელთაგან მე ჭეშმარიტი ცხორებაჲ, ყოელთაეე საცხორებელად შენდა მოქმედი[I] და ჩემი საკუთრებაჲ მიიღე სიმტკიცედ მყოფობისა თჳსისად, რამეთუ ესრეთ იყვნეთ თქუენ უკუდაე“. ხოლო „ხისაგან მცნობელისა კეთილისა და ბოროტისა არა შჭამოთ მისგანი, რამეთუ რომელსაცა დღესა შჭამოთ მისგანი, სიკუდილით მოჰკუდეთ“,[2] რამეთუ გრძნობადი საზრდელი ნაკლულეანისა არს აღმოესებაჲ და განსავალად და ხრწნილებად მიიწეის და შეუძლებელ არს უხრწნელებით დადგრომაჲ გრძნობადისა საზრდელისა მჴუმეველისაჲ.[3]

ანუ თუ ხე ვიდრემე ცხორებისა არს საკუთრებაჲ ღმრთისაჲ, რომლითა იზრდებიან ანგელოზნი, რომლისა მიერ ეგულებოდა მიღებაჲ უხრწნელებისაჲ, რამეთუ გუჴმდა ჩუენ პირველად განურჩეველად დამორჩილებაჲ შჯულსა ღმრთისასა, ვიდრემდის განსრულებულად ანაგებად სათნოებისა მოსლეადმდე და ესრეთ ნიჭად მოღებაჲ[II] ღმრთისა მიერ განმრჩეველისა კეთილისა და ბოროტისასა, რომელ არს[III] ხე მცნობელი კეთილისა და ბოროტისაჲ, რამეთუ არა უცთომელ იყო ახალ-ნერგისათჳს განმრჩეველობაჲ და გულის სიტყუათა და წინა-განმსიტყუელობაჲ, ვინაჲთგან ენებული და გემოთ მოყუარე აქუნდა ჯერეთ გულის სიტყუაჲ.

აწ უკუე ხედ ვიდრემე ცხორებისად ვიტყჳთ ღმრთისა მიერ მოცემულსა მას მცნებასა, რამეთუ ხე ცხორებისა არს სიმართლე ყოველთა მოქმედთა მისთად და კურთხეულ არს ძელი, რომლისა მიერ დაენერგა სიმართლე, — იტყჳს სალომონ. ხოლო ხე ცნობადისა, განრჩეულაჲ კეთილისა და ბოროტისაჲ უკმღა უკუე ადამს განურჩეველისა მორჩილებისა მიერ შეერთებაჲ ღმრთისაჲ და განმდიდრე-

[1] შეს., 2, 16.
[2] შეს., 2, 17.
[3] დედანში ამ სიტყეასთან თაედება ეს თავი. არსენის თარგმანში დაცული შემდგომი მსჯელობა ბერძნულ ორიგინალში არ ჩანს.
[I] შემოქმედი M. [II] მიღებაჲ M. [III] არიან M.

ღმრთისაჲ და განმდიდრებაჲ შეერთებითისა განმღრთობისა მიერ, ჟამსა, რომელსა შინა სათნო ეყომცა ბუნებით ღმერთსა და ჭეშმარიტისა შემეცნებისა და განმრჩეველობისა ყოველთაჲსა, ხოლო პირველად მუშაკ გამოცდილ-ყოფაჲ უღირდა მას განურჩეველისა მორჩილებისაჲ. ვინაჲცა მცნებაჲ მისცა ღმრთმან არა გემოჲს ხილვად ხესა ცნობადისასა, რომელ არს არა რწმუნებაჲ თუსისა განმრჩეველობისაჲ, არცა ჭამად ხისა რომლისაგანმე, რომელსა აქუნდეს ბუნებითი მოქმედებაჲ, შემქმნელი მისდა მეცნიერებასა, ცხად არს, ვითარმედ თუსისა ბუნებისასა. ხოლო მოუჴდა რაჲ ბოროტი გუელისა მიერ და ჰრქუა, ვითარმედ: „იყვნეთ, ვითარცა ღმერთნი, მეცნიერ კეთილისა და ბოროტისა, უკუეთუ სჭამოთ".

ირწმუნა თუსისა განმრჩეველობისაჲ და კეთილად აღუჩნდა მას ღმერთ-ყოფაჲ და მეცნიერებაჲ და არა მოუკსენა, ვითარმედ ჟამსა თუსსა კეთილ არიან ყოველნი და ვითარმედ არა კეთილ არს კეთილი, არა თუ კეთილად იქმნეს, და ვითარმედ არა ჯერ არს წინაჲსწარ აღტაცებაჲ მოცემადისაჲ, თჳნიერ ჯერ-ჩინებისა მომცემელისა ყოფასაცა და კეთილად ყოფასა. და იხილა, ვითარმედ კეთილ არს და ჭამა და განშიშულდა ღმრთისა მიერისა დაწყნარებისაგან და განეხუნეს თუალნი ჴორციელნი და ვნებანი აღიძრნეს და ცნეს, ვითარმედ შიშუელ არიან და სირცხჳლეულ იქმნეს და განიწჳალნეს ღმრთისაგან და, ეითარცა ჩჩულნი, მსრსინაჲ იქმნეს გემოჲსა მიმართ და ექსორია იქმნეს ძელისაგან და ცხორებისა და მოკუდავად შეიცჳალნეს, რამეთუ გამოცდილებისაგან უწყოდა მტერმან, ვითარმედ საკუთრებითი მახლობელობაჲ ღმრთისაჲ განღმრთობისა და ცხორებისა საუკუნოჲსა მომატყუებელ იქმნების.

26 /II, 12/ კაცისათჳს

თავი კჱ

ესრეთ უკუე საცნაურნი რაჲ იგი არსებანი დაჰბადნა ღმერთმან, ანგელოზთა ეიტყჳ და ყოველთაჲვე ზეცისა // ძალთა, რაჲთუ საცნაურობაჲ განცხადებულად უჴორცოთა მათ ბუნებათა თჳს-ეყიის. უჴორცოდ უკუე უწოდ მათ, რაჟამს, თანა-შევატყუებდე სიზრქესა რასმე ნივთისასა, ხოლო ჭეშმარიტებით და ბუნებით უნივთო და უჴორცო მხოლოჲ იგი სახიერ არს საღმრთოჲ ბუნებაჲ. ამათ თანა და გრძნობადნიცა ესე დაბადებულნი დაჰბაჲ შეერთებულისა განღმრთობისა მიერ ჟამსა, რომელსა შინა სათნო-ეყომცა ბუნებით ღმერთსა და ჭეშმარიტისა შემეცნებისა და განმრჩეველობისა ყოველთაჲსა, ხოლო პირველად მუშაკ გამოცდილ-ყოფაჲ უღირდა მას განურჩეველისა მორჩილებისაჲ. ვინაჲცა მცნებაჲ მისცა ღმერთმან არა გემოჲს ხილვად 69v I ხესა ცნობადისასა, რომელ არს არა რწმუნებაჲ თუსისა განმრჩეველობისაჲ, არცა ჭამად ხისა რომლისაგანმე, რომელსა აქუნდეს ბუნებითი მოქმედებაჲ, შემქმნელი მისდა მეცნიერებასა, ცხად არს, ვითარმედ თუსისა ბუნებისასა. ხოლო მოუჴდა მას რაჲ ბოროტი გუელისა მიერ და ჰრქუა, ვითარმედ: „იყვნეთ, ვითარცა ღმერთნი, მეცნიერ კეთილისა და ბოროტისა, უკუეთუ ჭამოთ".

ირწმუნა თუსისა განმრჩეველობისაჲ და კეთილად აღუჩნდა მას ღმერთ-ყოფაჲ და მეცნიერებაჲ და არა მოუკსენა, ვითარმედ ჟამსა თუსსა კეთილ არიან ყოველნი და ვითარმედ არა კეთილ არს კეთილი, არა თუ კეთილად იქმნეს, და ვითარმედ არა ჯერ-არს წინაჲსწარ აღტაცებაჲ მოცემადისაჲ თჳნიერ ჯერ-ჩინებისა[I] მომცემელისა ყოფასაცა და კეთილად ყოფასა; და იხილა, ვითარმედ კეთილ არს[II] ჭამა და განშიშულდა ღმრთისა მიერისა დაწყნარებისაგან და განეხუნეს თუალნი ჴორციელნი და ვნებანი აღიძრნეს და ცნეს, ვითარმედ[III] შიშუელ არიან და სირცხჳლეულ იქმნეს და განიწჳალნეს ღმრთისაგან და ვითარცა ჩჩულნი[IV] მსრსინაჲ იქმნეს გემოჲსა მიმართ და ექსორია იქმნეს ძელისაგან ცხორებისა და მოკუდავად შეიცჳალნეს, რამეთუ გამოცდილებისაგან უწყოდა მტერმან, ვითარმედ საკუთრებითი მახლობელობაჲ ღმრთისაჲ განღმრთობისა და ცხორებისა საუკუნოჲსა მომატყუებელ იქმნების.[I]

26 /II, 12/ კაცისათჳს

თავი კჱ

ესრეთ უკუე გონიერი არსებაჲ შეჰმზადა ღმერთმან – ანგელოზთა ეიტყჳ და ყოველთა ზეცისა // წესთა, რომელნი-იგი უეჭველად 92ი გონიერისა და უსხეულოჲსა ბუნებისანი არიან, ხოლო უსხეულოდ ეიტყჳ[V] მათ თანა შეტყუებითა სიზრქესა ნივთისასა, რამეთუ მხოლოდ ღმერთი ოდენ არს უნივთო და უსხეულო, მერმე და გრძნობადიცა[VI] ერთბამად ცაჲ და ქუეყანაჲ და შორის მათსა მდებარენი

[I] M რედაქციაში ამას მოსდევს ერცელი მსჯელობა. გამომცემელს შეცდომით ტექსტისეულად მიუჩნევია სქოლიო, რომელიც ახლავს არსენის თარგმანს. ჩვენი ტექსტის ძირითად ნუსხაში სქოლიო ქვემოთ გვხვდება (იხ. გე. 195). მას სინგურით აწერია „წმიდისა მაქსიმესი". M. რედაქციის წყაროში, ეტყობა, სქოლიო ასე მარჯვედ არ ყოფილა გამოყოფილი ძირითადი ტექსტიდან და ამას გამოუწვევია შეცდომა.

[I] ჯერ-მჩინებელისა M.[II] +და CM. [III] რამეთუ M. [IV] ჩჩული CMH. [V] ეიტყჳთ M. [VI] გრძნობადი M.

ბადნა ცაი და ქუეყანაი და რაოდენი რაი არს შორის მათსა და რომელნიმე თუსად განიკუთნა, რამეთუ თუს ღმრთისა არს სიტყუერი ბუნებაი და გონებით ხოლო მისაწდომელი. ხოლო ყოელითურთ უცხო მისგან, რაოდენი რაი გრძნობადობასა შინა შთამოჭრებოდის, ვინაიცა ჯერ-იყო ორთაე ამათგან, საცნაურთა ვიტყუ და გრძნობადთა, რომელ
65r I არიან ხილულნი და უხილავნი, შეზაეებისა ყოფაი, საცნაურ-მყოფელად გარდამეტებულისა სიბრძნისა და ბუნებათა მრავალ და თითოსახეობისა, ვითარცა იტყუს დიდი ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი, ვითარცა შემაერთებელისა რაისმე და შემომკრებელისა ხილულთა და უხილავთაისაი.

აწ უკუე ეთარ-იგი პირველ ვთქუ, ჯერ-იყო გამოცხადებაი დამბადებელისაგან ზრახვისაი, რამეთუ ესე არს ჩუეულებათა შჯულთა შუენიერებაი, ვინაიცა ეერ ვინ პრქუას დამბადებელსა – „რაისა ესრეთ შემქმენ?“ რამეთუ ჴელმწიფებაი აქუს მეკეცესა· მის მიერ შეზელილისა მის თიჳისაგან ქმნად თითო-ფერთა ჭურჭელთა გამოსაჩინებელად სიბრძნისა თუსისა.[1] ვინაჲთგან ესე ესრეთ არს, ამისთჳს ხილულისა და უხილავისა ბუნებისაგან დაბადა კაცი თუსითა ჴელითა ხატად და მსგაესად თუსსა“.[2] ქუეყანით უკუე დაბადნა ჴორცნი, ხოლო სული სიტყუერი და საცნაური მისცა მას თუსისა შთაბერვითა, რომელსაცა საღმრთოდ ხატებად უწოდთ.** რამეთუ ხატებაი საცნაურებასა და თჳთ-მფლობელობასა მოასწავებს, ხოლო მსგავსებაი სათნოებითა მსგავსებასა ძალისაებრ.***

// ვინაიცა ერთბამად იქმნა დაბადებაი**** ჴორცთაი და შთაბერეაი სულისაი[*****] და არა ერთისაი მის პირველ და მეორისაი უკუანაჱსკნელ სიჭქურისაე ბრ ოროგინესსა.

აწ უკუე შექმნა ღმერთმან კაცი უმანკოდ, წრფელად, სათნოებითა აღსავსედ, შეუწუხებელად, უზრუნველად, ყოელთაევე სათნოებითა განბრწყინეებულად, ყოელითაევე კეთილითა განმდიდრებულად, ვითარცა მეორე რაიმე სოფელი, მცირე დიდსა შინა. სხუაი ანგელოზი თაყუანისმცემელი, შეზაეებული, მხედველი ხილულთა დაბადებულთაი, მესაიდუმლე საცნაურთაი, მეუფე მყოფთა კუეყნისათაი, უფლებული ზეცით კუეყნისა და ზეცისაი, და ჯამიერი და უკუდავი, ხილული და საცნაური, შორის სიმაღლისა და სიმდაბლისა. იგიეე

ყოველნი, და რომელიმე მახლობელად თუსსა, 69v
რამეთუ მა/ხ/ლობელ ღმრთისა არს სიტყუერი და მხოლოდ გონებითა ოდენ მისაწთომელი ბუნებაი, ხოლო რომელიმე ყოელითურთ[1] შორად მდებარედ, ცხად არს, ეითარმედ ვითარცა გრძნობისა მიმდგომი, ხოლო ჯერ-იყო ორთაგანეე ქმნაი შეზაეებისაი და საცნაურ-ყოფაი სიბრძნისა უაღრესისაი და ბუნებათა ძლითისა მრავალ-სრულებისაი, ვითარცა იტყუს ღმრთიე მზრახეალი გრიგოლი, ვითარცა საკრელისა რაისმე ხილულისა და უხილავისა ბუნებისა.

ხოლო ჯერ-იყოობაი[II] ვთქუ წარმომაჩინებელმან ნებასა დამბადებელისასა, რამეთუ იგი არს წესი და შჯული ჯეროანი და არაჲინ პრქუას შემოქმედსა –“რაისათჳს შემქმენ ესრეთ“, რამეთუ ჴელმწიფებაი აქუს მეკეცესა თიჳისაგან თჳსისა და შემზადებად თითო-სახეთა ჭურჭელთა[1] გამოჩინებისათჳს სიბრძნისა თუსისა.[2] ხოლო ვინაჲთგან ესრეთ იყენეს ესენი ხილულისაგან და უხილავისა ბუნებისა, დაბადა კაცი თჳსითა ჴელითა ხატისაებრ და მსგაესებისა თჳსისა. და ქუეყანისაგან უკუე ჴორცნი შემზადნა სულისა სიტყუერისა და გონიერისა შთაბერეისა თუსისა მიერ მიმნიჭებელმან მისმან, რომლისა-იგი საღმრთოდ ხატებად ეიტყუთ. და რამეთუ ხატისაებრობაი ეიდრემე გონიერობასა და თუთმფლობელობასა ცხად-ჰყოფს, ხოლო მსგაესებისაებრობაი ძალისაებრსა მსგაესებასა სათნოებისასა.

921 // ხოლო მყის თანად დაებადნეს ჴორცნი და სული და არა რომელიმე პირველ და რომელიმე შემდგომად სიჩქურეთაებრ[III] ორიგენისთა.

შექმნა უკუე ღმერთმან კაცი უბოროტოდ, წრფელად, სათნოებიანად, უმწუხარებოდ, უზრუნველად, ყოელითა სათნოებითა განბრწყინებულად, ყოელთა კეთილთა მიერ აღსავსედ, ეითარცა მეორე რაიმე სოფელი, დიდსა შინა. მცირე, სხუაი ანგელოსი, თაყუანის-მცემელი, შეზაეებული, ზედა-მხედველი ხილულისა აგებულისაი, მესაიდუმლე საცნაურისაი, მეუფე

---

* შეისწავე.
** შეისწავე შუენიერი სამეცნიეროი.
*** შეისწავე, ეითარმედ ერთბამად იქცა თანად სული და თანად ჴორცნი.
**** დედასა ესრე ეწერა, შემინდეევით, თუ რაი მეცა შეკატუე წინა-უკმობაი სიტყუთა ღმრთისა ჩე თჳე სამე. არ უმეცარ ვარ.
[1] რომ. 9, 21; გრიგ. ნაზ., სიტ. 38 და 45.

[1] რომ. 9, 21.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ. 38, 45.
[I] <CM. [II] ჯერეთ იყოობაი MH. [III] სიჩქურთაებრ. M.
* წ მ ი დ ი ს ა მ ა ქ ს ი მ ე ს ი. ბოროტი უკუე ბუნებასა შინა მდებარეთა ძალთა დასასრულისა მიმართისა მოქმედებისაი არს დაცხრომაი და სხუაი რაითურთით არა რაი. ანუ თუ კუალად, ბუნებითთა ძალთა ცხოვრები განმრჩეველობაი არს სხუასა მიერ მოძრაჲი პირუტყუულად, თუნიერ დასასრულისა მათისა, სოლო დასასრულად ვიტყუ მიზეზსა მყოფთასა, რომლისა მიერ ბუნებით ესურის ყოველთა, დაღათუ ჩემებრთა დამწყრეულმან შურისმან ბოროტსა სხუასა რასმე მყოფთაგანისა მიმართ თუნიერ მიზეზისა მათისა უფროს შეცეალა ზაკუეთ სურეილი და მოძრაობაი კაცისაი და ამიერ დაბადა უმეცრებაი მიზეზისაი. აწ უკუე ბოროტი არს, ვითარცა პირველ ვთქუ, უმეცრებაი კეთილისა მის მიზეზისა

სულ და ჴორც ამპარტავანებისათჳს და სულ მადლისათჳს, ერთსა მას, რაჲთა ევნებოდის და, ევნებოდის რაჲ, მოეჴსენებოდის და განისწაელებოდის და მეორე იგი, რაჲთა ეგოს და ადიდებდეს ქველის მოქმედსა, დიდად პატივცემულებისათჳს.

ქუეყნის ზედათაჲ, სამეფო-ქმნილი ზენაჲთ, ქუეყნისაჲ და ზეცისაჲ, ჯამიერი და უკუდაჲი, ხილული და საცნაური, საშუალ სიდიდისა და სიმდაბლისა, იგიეე სულ და ჴორც ამპარტავანებისათჳს, სულ მადლისათჳს, იგი უკუე რათა ევნებოდის და ენებულსა მოიჴსენებოდის და განისწაელებოდის. ხოლო ესე, რათა ეგოს და აიდებდეს ქველის მოქმედსა სიდიდითა პატივ-ცემული. 70r I

მყოფთაჲსაჲ, რომლისა შინაგან იქმნა რაჲ კაცი და ერცელად განახუნა გრძნობანი, საღმრთოსა უკუე მეცნიერებისაგან სრულიად დაკლებულ იქმნა. ხოლო აღსავსე ენებულითა მეცნიერებითა გრძნობადთაჲთა, რომელსა მხოლოჲ გრძნობადად ოდენ მიიღებდა, მსგავსად პირუტყუთა საცხოვართაჲსა კაცო,და პოვა გამოცდილებისა მიერ ხილულისა მის სხეულეანისა ბუნებისა მისისა შემამტკიცებელად,მისაებელობაჲ იგი გრძნობადთაჲ, და სამართლად, ეითარცა საცნაურისა სიკეთისა, ესე იგი არს, საღმრთოსა შუენიერებისაგან ქუებული ხილულისა დაბადებულისა ძალით უმეცარ ექმნა ღმერთსა და შემტკიცებისა მიმართ ჴორცთაჲსა საქმარებისათჳს მისისა ღმერთ-ჲო იგი, და ეინათგან თჳითებად აქუნდა ჴორცთა ღმერთად საგონებელისა მიმართ ბუნებითი თჳსებაჲ, სიმართლისა სიტყუსაებრ შეიყუარა იგი,და ყოელითა მოსწრაფებითა მხოლოჲ ჴორცთა ძლითისა ოდენ ზრუნეისა და გულ-ოდგინებისა ჩუენებითა მსახურ ექმნა დაბადებულსა ნაცელად დამბადებელისა, რამეთუ ვერ ეის ძალ-უც სხუებრ მსახურებაჲ დაბადებულისაჲ, არა თუ ყოველითურთ მზრუნველ იქმნეს ჴორცთასა, ეითარ-იგი ვერცა ღმრთისაჲ, არა თუ ერთმე სათნოებათა მიერ განიწმიდოს სული. ხოლო, ეითარცა სრწნილების მოქმედსა,მსახურებისა ჴორცთაჲსა სრულ-მყოფელსა კაცსა და მის მიერ/თა/ ეის მოყუარე ქმნილსა დაუცხრომელი აქუნდა მოქმედებელად გემოჲენებაჲ და ტკიეილი /70r/ მარადის მჴამელსა ხისა მის ურჩებისასა, კეთილითა და ბოროტითა ერთბამად შერეულისასა,რომლისა გრძნობისა მიერ გამოცდილებით აქუნდა შესამეცნებელობაჲ. და ხედ ცნობადისა თუ ეინმე კეთილისა და ბოროტისა, ხილულისა და აგებულისა ყოფაჲ თქუას, არა სცთეს ჭეშმარიტებისაგან, რამეთუ გემოვნებისა და ტკიეილისა შემქმნელი აქუს მისაებელობაჲ ბუნებით. და კუალად,ეინათგან სულიერნიცა სიტყუანი აჴონან აგებულებასა ხილულთასა, მზრდელნი გონებისანი და კუალად ძალი ბუნებითი გრძნობისა უკუე შუებულ-მყოფელი, ხოლო გონებისა გამომზრდელი. ხედ ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისად სახელ-ედეა, რომელსა ცნობაჲ ვიდრემე კეთილისაჲ აქუს განხილულსა სულიერად, ხოლო ცნობაჲ ბოროტისაჲ მიღებულსა ჴორციელად, ვინაჲთგან მოძღუარ იქმნების ენებათა ჴორციელად მიმღებელთა მისთათჳს, ეითარცა დაეწყუებისა საღმრთოთაჲსა მომზიდველი მათ ზედა, რომლისათუსცა ამცნო ღმერთმან კაცთა ჯერეთ დრო-ჲოჲაჲ მიღებისა მისისაჲ, რათა პირეულად ეითარ იგი უფროს სამართალ იყო, მადლით ზიარებისა მიერ მეცნიერ ექმნას მიზეზსა თჳსსა და ეგეეთარისა მის ზიარებისა მიერ მადლით მიცემული მისდა უკუდავებაჲ უენებელობისა და უკცეველობისა მიერ პირიან-ყოს და,ეითარცა ღმერთ-ქმნილი,განღმრთობითა უენებელად განიხილეიდეს თავისუფლებით ღმრთისა თანა დაბადებულთა ღმრთისათა და მეცნიერებითა მათითა ამაღლდებოდეს,ეითარცა ღმერთი, არა ეითარცა კაცი, მასვე ღმრთისასა მჭონებელი მადლით, სიბრძნით ცნობასა არსთასა განსაღრთობელად გონებისა და შესაცავალებელად გრძნობისა. ესრეთ უკუე ითქუა აქა ხისათჳს ყოველთადა შესატყუსად შესაძლებელისა სახის-მეტყუელებისა მიერ უსაიდუმლოესისა და უაღრესისა სიტყუსა დამარხეითა მესაიდუმლოე-ქმნილთათჳს გონებითა. ხოლო ჩუენ მიერ დუმილით პატიჲისცემითა მისითა.

ცხოველი, აქა // განგებადი, ესე იგი არს, აწინდელსა ამას საწუთროსა და სხუად მიცვალებადი, ესე იგი არს, ყოფადსა მას საუკუნესა. და აღსასრულ საიდუმლოსა მის ესე იყო, რაჲთა ღმრთისა მიმართ ხედვითა განღმრთ-
65v I დეს. განღმრთობად იტყჳს არა საღმრთოდ არსებად შეცვალებასა, არამედ ნიჭთა მიერ საღმრთოთა განბრწყინვებასა.

ხოლო შექმნა ღმერთმან კაცი ბუნებად უცოდველად და ნებად თჳთმფლობელად. უცოდველად უკუე ვიტყჳ არა ეითარმცა ვერ შემწყნარებელ იყო ცოდჳისა, გარნა რამეთუ თჳთ ბუნებასა შინა მისსა არა არს ცოდჳაჲ. არამედ თჳთმფლობელობით ჴელმწიფებაჲ აქუს დადგრომად და წარმართებად კეთილსა შინა საღმრთოსა მადლისა თანა-მოქმედებითა და ეგრეთე ქცევად კეთილისაგან და ბოროტ ყოფად, ოდესცა მიუშუას ღმერთმან თჳთმფლობელობისათჳს, რამეთუ იძულებით ქმნილი რაჲცა არა სათნოება არს.[1]

არს უკუე სული არსება ცხოველ, მარტიე და უჯორცოჲ და ჯორციელთა თუალთაგან უხილაე, ეითარ-იგი არს ბუნებით. და კუალად არს იგი უკუდაე, სიტყჳერ და საცნაურ და გამოუსახელ. ხოლო ორღანოდ თჳსსა უჴმეეს ჯორცთა და იგი მისცემს მათ აღორძინებასა, გრძნობასა, ცხორებასა და შობასა. არა მოუგიეს მას სხუაჲ გონებაჲ განთჳსებული ჯორცთაგან, არამედ მისე გონებისაგან ჯორცთაჲსა მიაქუს უწმიდესი რაჲმე კერძოჲ, რამეთუ ეითარ-იგი არს თუალი გუამსა შინა, ეგეეი-
65v II თარიე არს გონებაჲ სულსა შინათუთმფლობელ, ნებებითი და მოქმედებითი და ქცეეთი, ესე იგი არს, ნებსით ქცეეადი, რამეთუ აგებულცა არს. ესე ყოელი // მადლით მიუღია 925
სულსა დამბადებელისაგან ბუნებასა შინა თჳსსა, ვინაცა ყოფასაე თანა ესრეთ ეითამე ყოფაჲცა მოუღებიეს.

ხოლო ჩუენ უჯორცოებასა და უხილაეობასა და გამოუსახელობასა ორ სახედ გულისჴმაეჰყოფთ, რომელსამე არსებითად და რომელსამე მადლით მინიჭებითად, რომელსაჲ ბუნებითად და რომელსამე ნივთთა სიზრქითად. ვინაცა სამნიე იგი ზემო-თქუმულნი ღმრთისანი ოდენ არიან ბუნებით. ხოლო ანგელოზთა და ეშმაკთა და სულთა მადლით მიუღებიეს და რეცა ნივთთა სიზრქისა მიმართ ესრეთ სახელ-იდებიან.

ხოლო ჯორცნი არიან სამ-კერძო მიმო-განფენილ, რამეთუ აქუს სიგრძე და სიერცე და სიღრმე, რომელ არს სიზრქე.[2] ეინაცა ყოელი

924 ცხოველი, აჲა // განგებული, ესე იგი არს, აწინდელსა ამას ცხორებასა, და სხუად მიცვალებადი ყოფადსა საუკუნესა. და დასასრული საიდუმლოჲსა ღმრთისა მიმართ წამის-ყოფითა განღმრთობაჲ იყო, ხოლო განღმრთობაჲ ზეარებითა საღმრთოჲსა გამობრწყინვებისაჲთა და არა სალმრთოდ არსებად მიცვალებითა.[1]

შექმნა იგი ბუნებით უცოდველად და ნებითა თჳთმფლობელად, ხოლო უცოდველად ვიტყჳ არა ეითარმცა არ მიმთუალჯელსა ცოდჳისასა, რამეთუ მხოლოჲ ღმერთი ოდენ არს მიუთუალველ ცოდჳისა, არამედ არა ბუნებასა შინა მჭონებელი ცოდჳისაჲ, არამედ უფროჲსღა წინა-აღრჩევასა შინა, რომელ არს ჴელმწიფებისა ქონებაჲ, დადგრომაღცა და წარმატებად კეთილსა შინა თანა-მოქმედებითა საღმრთოჲსა მადლისაჲთა, ეგრეთე და ქცევადცა კეთილისაგან და მიდრეკად ბოროტისა მიმართ მიშუებით თჳთმფლობელობისათჳს, ვინაჲთგან არა სათნოებაჲ არს იძულებით ქმნილი.[2]

და სული ვიდრემე არს[I] არსებაჲ ცხოველი, მარტიე და უსხეულოჲ და ჯორციელთა თუალთაგან უხილაე, ბუნებისაებრ თჳსისა უკუდაე, სიტყჳერი და გონიერი, დაუსახველი, ორღანოსულად მჴუმეველი ჯორცთაჲ და სიცოცხლისა და აღორძინებისა და გრძნობისა და შობისა მიმნიჭებელი ამათი, არა სხუთ ვინაიმე გარეგან თაეისა თჳსისა მჭონებელი გონებისაჲ, არამედ კერძოდ თჳსსა უწმიდესად, რამეთუ, ვითარცა თუალი ჯორცთა შინა, ეგრეთვე არს გონებაჲ სულსა შინა, თუთმფლობელი, მნებებელობითი და მოქმედებითი, ქცევადი, ესე იგი არს, ნებსით მიმთუალველი ქცეეისაჲ, რამეთუ აგებულცა არს, ამათ ყოველთაჲ // ბუნებითად მიმხუმელი მადლით
დამბადებელისაგან თჳსისა, რომლისაგან ყო- 70r II
ფაჲცა და ბუნებით ესრეთ ყოფაჲ მიიღო.[3][II]

ხოლო უსხეულოთა და უხილაეთა და დაუსახველთა ორ-გუარად გულისჴმა-ეჰყოფთ: რომელთამე უკუე არსებით, ხოლო რომელთამე მადლით და რომელთამე უკუე ბუნებით ესრეთ მყოფად, ხოლო რომელთამე სიზრქისა მიმართ ნივთთაჲსა. და ღმრთისა ზედა ვიდრემე ბუნებითად, ხოლო ანგელოზთა ზედა და ეშმაკთა და სულთა მადლით და ეითარცა სიზრქისა მიმართ ნივთთაჲსა.

სხეული უკუე არს ყოველი განფენილი სამკერძო, ესე იგი არს, რომელსა აქუნდეს სიგრძე, სიერცე და სიღრმე, ესე იგი არს, სი/ზრქ/ე. ხოლო[III] ყოველი სხეული ოთხთა ნივთთაგან

---

1 ათან. ალექს., აპოლინარის წინააღმდეგ, წ. 1 (განაცებისათჳს უფლისა).

2 მაქს. აღმსარ., სულისათჳს, PG, 91. ბერძნული ტექსტის გამოცემაში ამას მოსდევს ქვესათაური, რომელიც ზოგიერთ ბერძნულ ხელნაწერს ახასიათებდა: Ὅσα χῶς τὸ ἀσώματον (რაგინდ-რა უსხეულთათჳს), PG, t. 94, col. 925.

1 გრიგ. ნაზ., სიტ., 38, 45.

2 ათან. ალექს., აპოლინარის წინააღმდეგ, წ. 1.

3 მაქს. აღმსარ., სულისათჳს, PG, 91. ამ სიტყვას დედანში მოსდევს ქვესათაური: Ὅσα χῶς τὸ ἀσώματον.

I <M. II +რაოდენნი უსახელონი /უსხეულონი?/ M. III <M.

ჴორციელთა გუამი ოთხთა ნივთთაგან შეზაებულ არს, ხოლო სხუათა ცხოველთა გუამნი ოთხთა ბალღამთაგან არიან. საქმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ ოთხნი ნივთნი არიან: ქუეყანაჲ გრილ და ჴმელ, წყალი გრილ და ნოტია, ჰაერი ნოტია და მჴურვალე, ცეცხლი
66r I მჴურვალე და ჴმელ. და ეგრეთვე ოთხნი ბალღამნი თანაშეიტყუებიან ოთხთა ნივთთა, შაჲი ნაღღელი შეეტყუების ქუეყანასა, რამეთუ ჴმელ არს და გრილ. თელგმაჲ შეეტყუების წყალსა, რამეთუ გრილ არს და ნოტია. სისხლი შეეტყუების ჰაერსა, რამეთუ მჴურვალე არს და ნოტია, ყუთელი ნაღღელი შეეტყუების ცეცხლსა, რამეთუ მჴურვალე არს და ჴმელ.

აწ უკუე ნაყოფნი ნივთთაგან არიან, ხოლო ბალღამნი ნაყოფთაგან. ხოლო ცხოველთა გუამნი ბალღამთაგან არიან და მათდა მიმართეე განილეეიან, რამეთუ ყოველი აგებული მისსა მიმართეე განილეეის, რომლისაგანცა აგებულ იქმნა.[1]

ჯერ-არს უკუე ცნობად, ეითარმედ კაცი უსულოთაცა ეზიარების და პირუტყუთაცა ცხორებისა თანა-ზიარ არს და სიტყუერთაცა გულისჴმის-ყოფისა მიმღებელ არს, რამეთუ უსულოთა ეზიარების გუამთა და ოთხთა ნივთთაგან შეზაებულებითა. ხოლო ნერგთა ამითეე ზემო თქუმულითა სახითა და კუალად მოზარდობითაცა და აღორძინებადობითა და თესლოვანებითა; ესე იგი არს ძალი მშობელობისაჲ. ხოლო პირუტყუთა და ამითეცა ზემო-თქუმულითა წესითა, ხოლო უზომიე რესად-რე ნებებითა რაისაჲთავე, ესე იგი არს, გულის-წყრომითა და გულის-თქუმითა და გრძნობადობითა და მეყსა შინა აღძრეითა.

ხოლო საცნობელნი კაცისანი ხუთ არიან:
66r II ა) სახედველნი, ბ) სასმენელნი, გ) ყნოსაჲ, დ) გემოჲს ხილეაჲ, ე) და შეხებაჲ და ამათვე საგრძნობელცა სახელ-ედების, რამეთუ ამათ მიერ ეგრძნობთ ყოველსავე.

ხოლო მეყსა შინა აღძრეაჲ // არს ადგილითი-ადგილად ცვალებაჲ და ძრეაჲ ყოელისა გუამისაჲ, მჭმობარეობაჲ და აღმომფუნველობაჲ, რამეთუ ამათი ჩუენ შორის არს ქმნაჲ და არა-ქმნაჲ. შეერთების უკუე კაცი სიტყუერებითა უპორცოთა მათ და საცნაურთა ბუნებათა მოგონებითა და გულისჴმის-ყოფითა, განზრახებითა და განშჯითა თითოეულისაჲთა და მიდეენებითა სათნოებათაჲთა და შეტკბობითა თავსა სათნოებისასა, რომელ არს ღმრთის მსახურებაჲ. ვინაჲცა მცირე სოფელი კაცი არს.[2]

შეიმზადების, ხოლო სხეულნი ცხოველთანი ოთხთა ბალღამთაგან. სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ ოთხნი ნივთნი არიან: ქუეყანაჲ, ჴმელი და გრილი, წყალი გრილი და ნოტიაჲ, ჰაერი მჴურვალე და ნოტია, ცეცხლი მჴურვალე და ჴმელი. ეგრეთვე არიან ბალღამნიცა ოთხნი შემსგავსებულად ოთხთა ნივთთასა: შაჲი ნაღღელი, შემსგავსებულად ქუეყანისა, რამეთუ გრილი არს და ჴმელი; მლაშე ბალღამი, შემსგავსებულად წყლისა, რამეთუ გრილი არს და ნოტიაჲ, სისხლი, შემსგავსებულად ჰაერისა, რამეთუ ნოტიაჲ არს და მჴურვალე, ყვითელი ნაღღელი, შემსაგსებულად ცეცხლისა, რამეთუ მჴურვალე არს და ჴმელი.

აწ უკუე ნაყოფნი ნივთთაგან შემტკიცნებიან და ბალღამნი – ნაყოფთაგან, ხოლო სხეულნი ცხოველთანი ბალღამთაგან და მათდაეე მიმართ დაიჴსნებიან, რამეთუ ყოველი შემზადებული მათდაეე მიმართ დაიჴსნების, რომელთაგანცა შეზაებული იყოს.[1]

საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ კაცი უსულოთაცა ეზიარების და პირუტყუთა ცხორე- 70v I
ბისა ზიარ არს და სიტყუერთა თანა-მონაწილე არს გონიერებისა, რამეთუ ეზიარების უსულოთა უკუე სხეულეანობითა და ოთხთა ნივთთაგან შეზაებულობითა. ხოლო ნერგთა – ამითცა და მოზარდობითითა და აღორძინებადობითითა და თესლოვანებითითა, ესე იგი არს, მშობლობითითა ძალითა. ხოლო პირუტყუთა და მათ შინაცა ვიდრემე, ხოლო უფროსეა წადიერებითითა, ესე იგი არს, გულისწყრომითა და გულისთქუმითა და მგრძნობელობისაებრ და მიმართებითისა მოძრაეობისა.

და გრძნობანი უკუე არიან ხუთნი: ხედვაჲ, სმენაჲ, ყნოსაჲ, გემოჲს ხილვაჲ და შეხებაჲ.

928 ხოლო მიმართებითისა მოძრაეობისაჲ // არს ადგილითი-ადგილად მიმოცვალებაჲ და მოძრაეობაჲ სრულისა სხეულისაჲ და მჭმობელობაჲ და აღმომფუნველობაჲ, რამეთუ ამათი ჩუენ ზედა [არს] ქმნაჲ და არა ქმნაჲ, ხოლო შეეყოფვის სიტყუერისა მიერ უსხეულოთა და გონიერთა ბუნებათა, ეითარცა მსიტყუეელი და მგონებელი და მბჭობელი თითოეულისაჲ და მდევნელი სათნოებათაჲ და დასასრულისა სათნოებათაჲსაჲ შემტკბობელი კეთილად

[1] ბერძნული ტექსტის გამოცემაში ამას მოსდევს ქვესათაური – Ὅτι ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ καὶ ἀψύχοις, καὶ ἀλόγοις, καὶ λογικοῖς (იმის შესახებ, რომ ადამიანს აქვს საერთო უსულო საგნებთან, პირუტყვებთან და გონიერებთან), PG, t. 94, col. 925.

[2] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, PG, 505-508.

[1] ამ სიტყვას დედანში მოსდევს ქვესათაური: Ὅτι ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ καὶ ἀψύχοις, καὶ ἀλόγοις καὶ λογικοῖς / იმის შესახებ, რომ ადამიანს აქვს საერთო უსულო საგნებთან, პირუტყვებთან და გონიერებთან/. ეს ქვესათაური დადასტურებულია მოსკოვურ გამოცემაში, მაგრამ ეს გამოცემა შეკერებული ჩანს იმდროინდელ სხვა, რუსულ, გამოცემასთან და ძველ ეითარებას არ უნდა ასახავდეს.

[1] +რამეთუ ეზიარებისცა უსულოთა და უსიტყუელთა და სიტყუიერთა. თავი იდ M

საქმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ თჳს და საკუთარ ჴორცთა ოდენ მარტოდ არს განკუეთაჲ და დინებაჲ და შეცვალებაჲ. შეცვალებასა ეიტყჳ რომელობათა მიმართ, ესე იგი არს, განტჳობისა და განცოცებისა და სხჳსა ესეეითარისა. ხოლო დინებად ეიტყჳ დაცარიელებასა, რამეთუ დაცა[რიელ]დების სიჴმელისაგან და ნოტიობისა და ჭშუნეისა, რომლისაჲ უკჳმს კუალად აღმოვსებაჲ, ეითარმცა ცხად-ყოფდა, ეითარმედ ბუნებითნი არიან ენებანი ესე და უფროსღა შემთხუეუანი შიმშილისა და წყურილისანი.[1]

ხოლო თჳს და საკუთარ სულისა არიან
66v I ღმრთის მსახურებაჲ და გულისჴმიერებაჲ.

ხოლო ზიარ სულისა და ჴორცთა არიან სათნოებანი, გარნა ამათცა აქუს უმეტესი თუსებაჲ სულისა მიმართ, ეითარმცა სული იჴუმევდა ჴორცთა და აქმნევდა მათ სათნოებასა.

საქმარ უკუე არს უწყებად, ეითარმედ სიტყჳერი ბუნებით ჰმსთაერობს პირუტყუსა; ვინაჲცა განიყოფებიან ძალნი სულისანი სიტყჳერებად და პირუტყუებად, ხოლო პირუტყუებისა ნაწილნი ორ არიან, რამეთუ რომელიმე უსმენელი არს სიტყჳსაჲ, ესე იგი არს, ურჩი და არა მრწმუნებელი სიტყჳსაჲ, ხოლო რომელიმე მორჩილ და მსმენელ სიტყჳსა.

აწ უკუე ნაწილი სიტყჳსა უსმობისაჲ არს ცხოველობაჲ, რომელსაცა მშუნეიერება უწოდიან და თესლოვანებაჲ, ესე იგი არს, ძალი მშობელობისაჲ, და ბუნებითობაჲ, რომელსა უწოდიან მზრდელობა და ამათგანეე არს აღორძინებადობაჲცა, რომელი-იგი დამსაბელ არს გუამთა. ესე ყოველნი არა სიტყჳთა მართებულ იქმნებიან, არამედ ბუნებითა, ხოლო მსმენელობაჲ და მრწმუნებელობაჲ სიტყჳსაჲ განიყოფების გულის-თქუმად და გულის-წყრომად. ხოლო ეწოდების ზოგადად პირუტყუებრსა მას ნაწილსა სულისასა ენებითად და
66v II ნებებითად.[2]

// ჯერ-არს უკუე ცნობად, ეითარმედ მრწმუნებელ სიტყჳსა არს აღძრვაჲცა იგი მეცნეული.[3] და კუალად ამისიცა უწყებაჲ საქმარ არს, ეითარმედ საქმეთაგანნი რომელნიმე არიან კეთილ და სხუანი ბოროტ. ხოლო მოველოდნით რაჲ კეთილსა, მყის წარმოდგის გულის-თქუმაჲ და მყის თანა-ეტანებინ გემოვნებაჲცა. და ეგრეთვე მოველოდნით რაჲ ბოროტსა და წარმოდგის შიში, თანაეტანებინ მწუხარებაჲცა.

მსახურებისაჲ, რომლისათჳსცა მცირე სოფელი არს კაცი.[1]

ხოლო სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ სხეულისა ხოლო თუსება არს განკუეთაჲ და დინებაჲ და შეცვალებაჲ. შეცვალებაჲ უკუე ეითარებითი, რომელ არს განჴურვებაჲ და განგრილებაჲ და ეგეეთარნი. ხოლო დინებაჲ დაცალიერებითი, რამეთუ დაცალიერების სიჴმელე და სინოტიე და სამშუნეელი, რომელნი მოქენე არიან აღმოესებისა, რომლისათჳსცა ბუნებითნი ენებანი არიან შიმშილი და წყურილი.[2]

ხოლო თუსებაჲ სულისა არს კეთილად მსახურებაჲ და გულისჴმის-ყოფაჲ, ხოლო საზოგადოდ სულისა და ჴორცთანი არიან სათნოებანი, რომელნი-იგი სულისაცა მიმართ აღიყვანებიან, ეითარცა სულისა და ჴორცთა მჴუმეელისანი.

სათანადო არს უწყებად, ვითარმედ სიტყჳერი ბუნებით ჰმსთაერობს უსიტყჳელსა, ხოლო უსიტყჳელისა კერძონი არიან ორ, რამეთუ რომელიმე ურჩ არს სიტყჳსა, ესე იგი არს, არა მიმდგომ არს სიტყჳსა, ხოლო რომელიმე მორჩილ და მიმდგომ არს სიტყჳსა.

და ურჩ უკუე და არა მიმდგომ სიტყჳსა 70v
არს ც/ხ/ოველობითი, რომელი სიცოცხლითადცა სახელ-იდების და თესლოვნებითი, ესე იგი არს, მშობლობითი და ნერგობითი, რომელი მზრდელობითადცა იწოდების, რომელ არს აღორძინებითი და შემატების მიმნიჭებელობითი ჴორცთაჲ, რამეთუ ესენი არა სიტყჳსა მიერ მართებულ იქმნებიან, არამედ ბუნებისა მიერ. ხოლო მორჩილი და მიმდგომი სიტყჳსაჲ განიყოფების გულისთქუმად და გულისწყრომად, რომელთა საზოგადო სახელ არს ესე, ეითარმედ პირუტყუული ქერძოჲ სულისაჲ, ენებულებითი და წადიერებითი.[3]

// ხოლო ჯერ-არს უწყებად, ეითარმედ 929
ამისგანეე არს მიმართებითიცა ძრვაჲ. და კუალად საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ საქმეთაგანნი რომელნიმე არიან კეთილ, ხოლო რომელნიმე ხენეშ. და მოსალოდებელი უკუე კეთილი გულისთქუმასა შეანიეთებს, ხოლო მაშინ მყოფი – გემოვნებასა. ეგრეთვე მოსალოდებელი ბოროტი – შიშსა, ხოლო მაშინ მყოფი – მწუხარებასა. შესწაეებაჲ საქმარ არს, ეითარმედ კეთილისა მომჴსენებელი აქა

---

1 არ არის თარგმნილი ღედნის მომდევნო წინადადება: „ვაცუოფა ხდება ერთი ნაღველის განშორებით მეორისაგან, აგრეთვე ფორმად და მატერიად დაყოფით" (Τομὴ δέ, ἡ τῶν χυμῶν ἀπ' ἀλλήλων διαχώρησις, καὶ ὁ εἰς εἴδος καὶ ὕλην μερισμός) PG, t. 94, col. 928.

2 დედანში ამას მოსდევს მსჯელობა, რომელიც ქართულ თარგმნაში ამ ადგილას არ გეხედება. ამის შესახებ იხ. ჩვენი გამოკვლევის გვ. 75-76.

3 ეს წინადადება არ არის დედანში.

1 ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, PG, 505-508.

2 დედანში ამას ერთეის: τομὴ δέ, ἡ τῶν χυμῶν ἀπ' ἀλλήλων διαχώρησις, καὶ ὁ εἰς εἴδος καὶ ὕλην μερισμός /გაყოფა ხდება ერთი ნაღველის განშორებით მეორისაგან, აგრეთვე ფორმად და მასალად დაყოფით/.

3 დედანში ამას მოსდევს ერცელი ნაწყვეტი, რომელიც ქართულ თარგმანებში არ შემონახულა. იხ. ჩვენი გამოკვლევის გვ. 75-76.

ჯერ არს უკუე ცნობად, ეითარმედ კეთილი რაჲ ვთქუათ, ანუ ნამდჳლე ჭეშმარიტად კეთილსა ეიტყჳთ, ანუ კეთილად საგონებელსა. და ეგრეთვე მსგავსად, ბოროტი რაჲ ვთქუათ, ანუ ჭეშმარიტად ბოროტსა ვიტყჳთ, ანუ ბოროტად ოდენ საგონებელსა.

ანუ ჭეშმარიტისა, კეთილსა ანუ საგონებელსა ეიტყჳთ, ეგრეთვე და ბოროტსაცა.[I]

27 /II, 13/ გულის-სათქუმელთათჳს

თავი კ8

გულის-სათქუმელთაგანნი რომელნიმე სულისანი არიან და რომელნიმე ჴორცთანი. და სულისანი უკუე იგი არიან, რომელნი მხოლოდ სულსა განეკუთნებიან, ვითარ-იგი არიან სწაელებითი და ხედვით[ი]. ხოლო ჴორცთანი იგი არიან, რომელნი თანა-ზიარებითა სულისაჲთა იქმნებიან ერთბამად სულისაგან და ჴორცთა და ამისთჳს ჴორცთად იწოდებიან, რაჟამს საზრდელთაჲ იყოს გულისთქუმაჲ ნუ თანა-ყოფისაჲ, ანუ სხუათა ესეეითართაჲ. ხოლო მარტოდ განკუთნეულად
67r I ჴორცთა ოდენ გულის-თქუმაჲ ეერეინ უპოოს. კუალად გულის-თქუმათაგანნი რომელნიმე ჭეშმარიტ არიან და რომელნიმე ტყუეილ და რომელნიმე გონებისანი ოდენ ჴელოენებით და ხედვით, ხოლო რომელნიმე ჴორცთა თანა შექუსულ არიან გრძნობადობით და სიზრქით. და ჴორციელნი რომელნიმე ბუნებითნი არიან და საჭირონი, რომელთა თუნიერ ცხორებაჲ შეუძლებელ არს, ეითარ-იგი არიან საზრდელნი, აღმომაგებელნი ნაკლულეანებისანი და ეგრეთვე არიან სამოსელნი.

ხოლო კუალად რომელნიმე ბუნებითნი არიან, არამედ // არა საჭირონი, ეითარ-იგი
932 არს შჯულიერი ქორწინებაჲ, რომელი-იგი იქმნების შვილთ-სხმისათჳს და ნათესაჲთა გამრაელებისათჳს, გარნა შესაძლებელ არს თუნიერ ქორწინებისაცა ქალწულებით ცხორებაჲ. ხოლო არიან კუალად სხუანი, რომელნი არცა ბუნებითნი არიან, არცა საჭირონი, ეითარ-იგი მთრეალობაჲ და საბილწე და ჭამისა გარდარეულებაჲ, გარდამატებული საჭმრისაჲ, რომელნი არცა ცხორებისა ჩუენისა შემმატებელ არიან, არცა მონაცვალეთა ნათესაჲთა წარმომადგინებელ, არამედ უფროჱსღა მაენებელ იყვნიან.

ვინაჲცა უჭმს ყოველსავე საღმრთოდ ცხორებულსა, რაჲთა საჭიროთა ხოლო და
67r II ბუნებითთა მიერჩდეს გულის სათქუმელთა, ხოლო ბუნებითნი და არა საჭირონი გარემოხსად იპყრნეს შემსგავსებულად ჭამისა და სახისა და ადგილისა და საზომისა, ხოლო ნამეტნაჲთა მათგან და მაენებელთა სრულიად იჯმნას.

აწ უკუე ჩუენ მისი გაჯლირს კეთილად გულის სათქუმელად შერაცხვაჲ, რომელსა არა

27 /II, 13/ გემოთათჳს

თავი კ9

გემოთაგანნი რომელნიმე სულიერნი არიან[II] და რომელნიმე ჴორციელნი. და სულიერნი უკუე არიან, რაოდენნი არიან მხოლოდ სულისანი ოდენ თუთ მარტოდ თაჲით თჳსით, ეითარ-იგი რაოდენნი სწაელითნი და ხედვითნი არიან. ხოლო[III] ჴორციელნი – ზიარებითა სულისა და ჴორცთაჲთა საქმარნი და ამისთჳს ჴორციელად სახელ-დებულნი, რაოდენნი იყენიან საზრდელთათჳს და თანა-ყოფისა და ეგეეითართა. ხოლო მხოლოდ ჴორცთანი ოდენ ეერეინ პოენეს გემოვნებანი. კუალად[IV]
71r I გემოთაგანნი რომელნიმე არიან ჭეშმარიტნი, ხოლო რომელნიმე ტყუილითნი და რომელნიმე გაგონებისანი ჴელოენებისა და ხედვისაებრნი, ხოლო რომელნიმე ჴორცთა და გრძნობისაებრნი. და ჴორციელთა გემოთაებრნი[V] რომელნიმე არიან ბუნებითნი ერთბამად და საჭირონი, რომელთა თუნიერ სიცოცხლე შეუძლებელ არს, ვითარ-იგი არიან საზრდელნი, /ნ/აკლულეანისა აღმავსებელნი და საჭირონი შესამოსელნი.

ხოლო რომელნიმე – ბუნებითნი ვიდრემე
932 // და არა საჭირონი სადამე, ვითარ-იგი ბუნებითნი და შჯულიერნი შეყოფანი. რამეთუ ესენი[VI] გებისათჳს უკუე ყოელისაე ნათესაჲსა სათანადო არიან, ხოლო შესაძლებელ არს თუნიერ მათსაცა სიცოცხლე; ხოლო რომელნიმე არცა საჭირონი, არცა ბუნებითნი, ვითარ-იგი მთრეალობაჲ და უძღებებაჲ და საესებანი მუცლისანი, გარდამატებულნი საჭმრისანი, რამეთუ არცა შემტკიცებისათჳს ცხორებისა ჩუენისა სათანადო არიან, არცა მონაცვალეობისათჳს ნათესაჲსა, არამედ საენებელცა არიან.

აწ უკუე საღმრთოდ ცხორებისა მნებებელთა უჭმს, რათა მოუქდებოდინ საჭიროთა ერთბამად და ბუნებითთა. ხოლო მეორესა ზესთა ბუნებითთა და არა საჭიროთა დაჰვსხამთ შემსგავსებულისა თანა ჭამისა და სახისა და საზომისა ქმნილთა.

ხოლო სხუათა ყოველთაგანეე ჯმნაჲ სათანადო არს. ხოლო გემოვნებად კეთილად

[I] ბოროტსა M. [II] სულიერნი არიან M. [III] რამეთუ E. [IV] და კუალად M. [V] გემოთაგანნი M. [VI] ესე M.

შეუდგეს მწუხარებაი, არცა თანა შეთხზულ იყოს შემდგომად აღსრულებისა მისისა შენანებაი, გინა საენებელი მოყუსისაი. ამას თანა და არცა განგუყეანებდეს ჩუენ ზომიერისაგან, არცა მიგუზიდეიდეს და განგუყოფდეს ჩუენდა სასწრაფოთა საქმეთაგან მრავალ-ჟამითითა დამონებითა.

28 /II, 14/ მწუხარებისათჳს

თაეი კზ

მწუხარებისანი უკუე სახენი ოთხ არიან: შთობაი, ურვაი, შური და წყალობაი. შთობაი არს, რომელი ჴმასა მისწყუედდეს და უჴმობასა შეჰმატებდეს. ხოლო ურვაი არს დამძიმებაი მწუხარებითა. ხოლო შური არს უცხოჲსა კეთილთა ზედა. ხოლო წყალობაი არს მწუხარებაი უცხოჲსა ბოროტთა ზედა.[1]

29 /II, 15/ შიშისათჳს

თაეი კთ

განიყოფების უკუე შიშიცა ექუსად: მცონარებად, კდემულებად, სირცხულად, განცუბრებად, ურვად და განკრთომად. მცონარებაი არს შიში წინა-მდებარისა რაიმე საქმისაგან. ხოლო განცუბრებაი არს შეძრწუნებაი დიდისა საოცრებისაგან. ხოლო განკრთომაი არს შიში უჩუეველისა ოცნებისაი. ხოლო ურვაი არს შიში განერდომისაგან, ესე იგი არს განჭუებისაგან, რამეთუ შეგუეშინის რაი, განჭუებად რაიმესაგანმე მყის შეურევებულ ეიქმნით. ხოლო კდემულებაი არს შიში მოლოდებითა ძაგებისათა. და ესე ენებაი უკეთეს არს სხუათასა. ხოლო სირცხული – შიში ბოროტისა საქმისათჳს და არცა ესე უსასოი არს ცხორებისაგან.[2]

67v I

30 /II, 16/ გულისწყრომისათჳს

თაეი ლ

გულისწყრომაი არს აღდუღებაი სისხლისაი გულსა ზედა თანად აღძრეითა ნაღელისაითა და აღმოჴშეითა გულის ეზოთაითა, აჭისთჳსცა ნაღელვა და ნაღელიანობაცა უწოდიან.[3] ხოლო არს ოდესმე გულისწყრომაი ნებებისათჳს ნაცელისა მიგებისა, რამეთუ ეიმძლავრნეთ რაი // ეისგანმე და უსასო ეიქმნეთ მძლავრ[ე]ბად მისსა, მყის განერისხნებით და იქმნების ენებაი

933

მათი ჯერ-არს შერაცხაი,[1] რომელთადა არა თანა-შეთხზულ იყოს მწუხარებაი, არცა შეიჭმოდი[II] შენანებასა, არცა შობდენ საენებელსა სხუათასა, არცა ჴუებულ იყენენ ზომიერისაგან, არცა სასწრაფოთა საქმეთაგან განმაყენებდენ, გინა დამიმონებდენ ჩუენ.

28 /II 14/ მწუხარებისათჳს

თაეი კზ

ხოლო მწუხარებისა სახენი[III] არიან ოთხ: შთობაი, ურვაი, შური, წყალობაი. და შთობაი უკუე არს მწუხარებაი შემჭმელი უჴმოობისაი. ხოლო ურვაი – მწუხარებაი დამამძიმებელი. და შური – მწუხარებაი უცხოჲსა კეთილთა ზედა. ხოლო წყალობაი – მწუხარებაი უცხოჲსა ბოროტთა ზედა.[1]

29 /II, 15/ შიშისათჳს

თაეი კთ

ხოლო განიყოფეის შიშიცა ექუსად: მცონარებად, კდემულებად, სირცხულად, განკურვებად, გაცუბრებად,[IV] უღონოებად. და მცონარებაი ეიდრემე არს შიში ყოფადისა მოქმედებისაი. ხოლო კდემულებაი – შიში მოლოდებითა ძაგებისაითა და კეთილ არს ესე ენებაი. ხოლო სირცხული – შიში ბილწებითსა რასმე საქმესა ზედა და არცა ესე უსასო არს ცხორებისაგან. და განკურვებაი – შიში დიდისა ოცნებისაგან. ეგრეთვე განცუბრებაი[V] – შიში უჩუეველისა საოცრებისაგან. ხოლო უღონოებაი – შიში განერდომილებისაი, რამეთუ[VI] შეგუეშინის რაი ჴუებულ-ყოფასა უღონოებით.[2]

71r II

30 /II, 16/ გულისწყრომისათჳს

თაეი კთ

გულისწყრომაი[VII] არს მდუღარებაი გულისა გარემოჲსისა სისხლისაი, ფოფინებისაგან ხაელისა, ანუ აღრმღუეისა მისისა ქმნილი, რომლისათჳსცა ნაღელად ითქუმის და ნაღელიანობად.[3] ხოლო არს ოდესმე, რომელ გულისწყრომაი[VIII] წადიერებაი არს ნაცელისა მიგებისაი, რამეთუ მიეიმძლავრნით რაი, // ანუ საგონებელ გეიჩნდის მიმძლავრებულ-ყოფაი, განერისხნით გულისწყრომით და შეზაეებულ იქმნის მაშინ ენებაი გულისთქუმისაგან და ენებისა და გულისწყრომისა.[4]

[1] შერაცხეაი M. [II] შეიქმოდის M. [III] საქმენი M. [IV] განცუიურებად M. [V] განცეიურებაი M. [VI] ხოლო M. [VII] ხოლო გულისწყრომა D. [VIII] გულისწყრომა M.

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 19, PG, 688; შდრ. ქართული თარგმანი იოანე პეტრიწისა (ნემესიოს ემესელი, ბუნებისათჳს კაცისა ბერძნულითგან გადმოღებული იოვანე პეტრიწის მიერ, ს. გორგაძის გამოც.-ტუილისი, 1914წ., გე. 106-107.

[2] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 20, PG, 688-689. შდრ. ქართული თარგმანი, თაეი XXI (ქართულ თარგმანში დედნისგან განსხვაებით ადგილი აქუს შენაცელებული ორ თაეს: „გულისწყრომისათჳს“ და „შიშისათჳს“), გე. 108-109.

[3] დედანში χολή და χόλος.

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 19, PG, 688.

[2] იქუე გე. 688-689.

[3] დედ.: χολή და χόλος

[4] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 21, PG, 692.

შერეული გულისთქუმისაგან და გულისწყრომისა.[1]

ხოლო სახენი გულისწყრომისანი სამ არიან: პირველად რისხვაი, რომელსა ეწოდების
67v II ნაელღლეჳა და განრისხება და მეორე არს ბორგაი, ხოლო მესამე ბრდღუნვაი რამეთუ გულისწყრომაი დასაბამი ოდენ არს აღძრვისაი და გამოჩინება გულისწყრომისა არიან რისხვაი და ნაელღლეჳაი.* ხოლო ბორგაი არს ძურის ჴსენებისა წურთაი. და ბრდღუნვა ეწოდების, რაჟამს იცვიდეს ჯამსა და უმზერდეს ნაცელის მიგებად. და ბორგაიცა და ბრდღუნვაიცა ორნიე ესე მიმყოვრებულად დადგრომილსა და მის შორის მდებარესა რისხვასა კაცისასა სახელდებიან.[2] რამეთუ რისხვაი არს, ვითარცა მეაბჯრე რაჲმე, წინამცურვალი გულის სიტყჳსაი, რომელი უსჯიხ გულის თქუმასა შურის გებითა და მსახურ ექმნებინ გულისწყრომასა. რამეთუ რაჟამს გულმან გუთქუს საქმისათჳს და დაყენებულ ეიქმნინ ვისგანმე, გული განეიწყით მისთჳს, ვითარმცა მიმძლავრებულ იყო მისგან გულის სიტყუაი ჩუენი. რომელმან იგი საჯის ღირსად დრტუნვისა საქმე იგი, რეცა თუ სცვიდეს ბუნებითსა რასმე წესსა თჳსსა.[3] ხოლო რომელი არა იორწუნებს სიტყჳსასა, წესი მისნი ესე არიან: მზრდელობითი და მშობლობიოი და შემოკრებით ცხოელობითი.

აწ უკუე მზრდელობითისა ძალნი ოთხ არიან: მიმზიდველობითი, რომელი მიიზიდავს საზრდელთა; და პყრობითი, რომელი-იგი იპყრობ საზრდელსა და არა უტეეებ მას მყის
68r I განბნეყად; და მცვალებლობითი, რომელი-იგი სცვალებ საზრდელთა ბალღამთა მიმართ და განბნეეითი, რომელი-იგი ნამეტნავსა განსაეალით განაბნეენ და განსთხეენ.

საჴმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ ცხოელთა ძალთაგანნი რომელნიმე არიან სულიანი და რომელნიმე ბუნებითნი და რომელნიმე ცხოელობითნი.

სულიანი უკუე არიან გონებითი აღრჩეეაი და გრძნობაი და თუთმფლობელობით ნებებაი, ეს იგი არს, აღძრეაი. ხოლო აღძრეათაგანი მეყსეულთაი — ადგილითი-ადგილად სლვაი და მიმოძრეაი, ზოგად ყოელსა გუამისაი არს და ჴმობაიცა და აღმოფშუნეაიცა. რამე-

ხოლო სახენი გულისწყრომისანი არიან სამ: რისხვაი, რომელი სახელ-იდების ნაელღლად და ნაელღლეად,[I] რამეთუ გულისწყრომამან მიიღოს რაჲ დასაბამი და ძრვაი, რისხვად და ნაელღლვად და ნაელღლად ითქუმის, და ბორგაი, რომელ არს მიმყოვრებული ნაელღლეაი, ცხად არს, ვითარმედ ძურის ჴსენებაი. ხოლო ითქუმის გებულებისაგან და საწერთელად შექმნისა. და მზერაი არს რისხვაი, მეძიებელი ჯამისაი ტანჯჳვისა ეისისათჳსმე და ითქუმის ესეცა მდებარეობისაებრ. ხოლო არს გულისწყრომაი, ეითარცა მეაბჯრე რაჲმე[II] გულისთქუმისაი, რამეთუ რაჟამს გულისმთქუმელ ეიქმნნეთ საქმისა რომლისამე და დაეეცადნეთ ეისგანმე, გულ-მოწყუ ეიქმნებით[III] მისდა მიმართ, ეითარცა მიმძლავრებულნი, ცხად არს, ეითარმედ გულის სიტყჳსა მიერ ღირსად განმწარებისა ბჭობითა მის საქმისაითა დამცეელთა ზედა ბუნებითისა წესისა თჳსისათა.[I] ხოლო მისნი, რომელი არა მორჩილ არს სიტყჳსა, არიან მზრდელობითი და მშობლობითი და მკრთომალეობითი. და სახელ-იდების აღორძინებად[IV] ეიდრემე მზრდელობითი და მშობლობითი, ხოლო ცხოელობითად მკრთომალეობითი.

და მზრდელობითისა უკუე ძალნი არიან შუდ: მომზიდველობითი, რომელი მოიზიდავს საზრდელსა, და შთამზიდველობითი, რომელი იპყრობს საზრდელსა და არა უტეეებს მას მეყსეულად განჴუმეეად,[V] და მცვალებლობითი, რომელი სცვალებს საზრდელსა ბალღამთა მიმართ, და განმჴუმეელობითი, რომელი განსაეალით განსთხეეს და განაშრეეს[VI] ნამეტნავსა.[VII]

ხოლო სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ ცხოელისაებრთა ძალთაგანნი რომელნიმე 71v I
არიან სულობითნი და რომელნიმე ბუნებითნი, ხოლო რომელნიმე ცხოელობითნი.

და სულობითნი უკუე არიან წინა-აღმრჩეველობითნი, ეს იგი არს, მიმართებითი მოძრაობაი[VIII] და გრძნობაი. ხოლო მიმართებითისა მოძრაობითისაი[IX] არს ადგილითი-ადგილად მიმოცვალებაი და სხუანი, ეითარ-იგი ზემოთ ეიტყოდეთ.

---

* საცნაურ იყაენ, ეითარმედ ეითარ-იგი ჩუენ წყრომასა კაცისასა განმწარებად უწოდთ, ეგრეთვე ბერძენნი ნაელღლვად სახელ-სდებენ.

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, თ. 21, PG. 692. შდრ. ქართული თარგმანი, თ. 20, გე. 107-108.

[2] დედანში ამას მოსდევს შემდეგი წინადადება: „რადგან გონებისათჳს ადამიანთა, რომელნიც თაეიანთ ბუნებრიე უფლებას იცავენ, ეს წინააღმდეგობა, ცხადია, უნდა მიჩნეულ იქნას უმაყოფილების ღირსად". PG, t. 94, col. 933.

[3] ამ წინადადებით თავდება ბერძნულ დედანში ეს თაეი. მომდევნო მსჯელობა, რომელიც ქართულ თარგმანს დაუცავს, დედანში სხუა ადგილას გეხვდება. ამის შესახებ იხ. ჩუენი გამოკვლეეის გე. 75-76.

[I] ამის შემდეგ არსენის თარგმანში ეხვდებით მსჯელობას, რომელიც დედნის მიხედეით უნდა ყოფილიყო 26-ე თაეში /არსენის მიხედეით 25-ე თაეში/.

[I] ნაელღლად M. [II] გულის სიტყუსაი, მოსაჯული M. [III] ეიქმნნეთ M. [IV] აღორძინებითა M. [V] გამოჴუმეეად M. [VI] განაბნეეს M. [VII] ნამეტაესა M. [VIII] მოძრაობაი M. [IX] მოძრაობისაი M.

თუ ესენი ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არიან, გუენებოს თუ გინა თუ არა გუენებოს ქმნაჲ მათი. ხოლო ბუნებითნი და ცხოველობითნი არიან არა თუთმფლობელობით აღრჩეულნი საქმენი. ბუნებითად უკუე ეიტყჳ მზრდელობასა და აღორძინებასა და თესლოვანებასა. ხოლო ცხოველობითი არს შემკრებლობითი, რამეთუ ესენი გუენებოს თუ და არა თუ გუენებოს, მოქმედებენ ჩუენ შორის.

31 /II, 17/ საოცრებითისათჳს

თავი ლა

68r II საოცრებითი არს ძალი პირუტყჳსა სულისაჲ, რომელი მოქმედებს საგრძნობელთა მიერ, რომელსაცა ეწოდების გრძნობა. ხოლო ოცნებითი და გრძნობითი საოცრებასა და გრძნობასა შინა შთამოიჭრებიან. ეითარცა იგი ხედვაჲ არს ძალი ხედვისაჲ, ხოლო სახედავი არს, რომელი დაგუერდის სახილველად, გინა თუ ქვაჲ იყვის, ანუ სხუაჲ რაჲმე ნიეთთაგანი. ხოლო საოცრებაჲ[1] არს ძალი პირუტყუებრისა სულისაჲ, მაოცრისა რაჲსაგანმე ქმნული. და კუალად საოცრებაჲ[2] არს ენებაჲ ამაოჲ სულსა შინა პირუტყუებრსა არა რაჲსა გარეთ შემთხუეულისაგან მოწეენული, ხოლო ორღანო ოცნებათა არს წინა-კერძოჲ უბე თავისაჲ.[3]

32 /II, 18/ გრძნობისათჳს

თავი ლბ

გრძნობაჲ ძალი არს სულისაჲ შეწეენული ნიეთთაგან, რომელ არს მეცნიერებაჲ ნიეთთა საგრძნობელთაჲ. ხოლო საცნობელნი არიან ორღანონი გრძნობისანი, ესე იგი არიან ასონი, რომელთა მიერ ვიგრძნობთ. ხოლო საგრძნობელ არიან, რაოდენნი რაჲ გრძნობათა ჩუენთა შთამოიჭრებიან. ხოლო მგრძნობელ ეწოდების ცხოველსა, რომელსა აქუნდეს გრძნობაჲ. არინ უკუე გრძნობანი ხუთ და ეგრეთეე მსგავსად საცნობელნი ხუთ, რომელთა საგრძნობელცა
68v I უწოდიან.

ა) პირველი საგრძნობელი არს ხედვაჲ, ხოლო საცნობელ ორღანო გრძნობითისა ხედვისა არიან ძარღუნი შუბლისანი და თუალნი. იგრძნობების უკუე ხედვაჲ პირველისაგე შეტყუებისაგან ფერისა, ამას თანა შეისწავებს გუამსაცა, // რომელსა ზედა ედვას ფერი იგი, 936
და სიდიდესა და სიმცირესა მისსა და სახესა და ადგილსა, სადა იყოს და ეგლესა სიშორისასა, რომელი მათ შუაჲ იყოს და რიცხუსა და ძრეასა და დგომასა, სიფიცხესა და სილბოსა, სიეაკესა და უეაკოსა, სიმახულესა და სიბრჳგუესა და შეზავებასა მისსა, გინა თუ

[1] დედანში: φαντασία.
[2] დედანში: φάντασμα.
[3] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 6. PG, col. 632-633. ქართ. თარგმ. გვ. 72-75.

31 /II, 17/ ოცნებითისათჳს

თავი ლ

ხოლო ოცნებითი არს ძალი უსიტყუელისა სულისაჲ, მოქმედი საგრძნობელთა მიერ, რომელი სახელ-იდების გრძნობად. ხოლო ოცნებადი ქუეშე შემრდომი გრძნობისა და გრძნობადი, რომელი ქუეშე შეუვრდებოდის გრძნობასა, ეითარ-იგი ხილეაჲ ვიდრემე არს თუთ იგი მხედველობითი[1] ძალი. ხოლო ხილული, რომელი ქუეშე შეუვრდებოდის ხილეასა, ნუუკუე და ქვაჲ, ანუ სხუაჲ რაიმე ეგეეითართაგანი. ხოლო ოცნებაჲ[1] არს შემთხუეაჲ პირუტყულისა სულისაჲ, ნაოცნებისა რაჲსაგანმე ქმნილი. ხოლო საოცარი[II] შემთხუეეაჲ ღმრთისა მიერი უსიტყუელთა ნაწილთა შინა სულისათა, არცა ერთისა ოცნებისა მიერ ქმნილი. ხოლო ორღანო ოცნებითისა არს წინა-კერძოჲ წიაღი ტუნისათაჲ.[2]

32 /II, 13/ გრძნობისათჳს

თავი ლა

გრძნობაჲ არს ძალი სულისაჲ შემტყუებელობითი, ესე იგი არს, განმრჩეველობითი ნიეთთაჲ, ხოლო საგრძნობელ-ასონი, რომელთა მიერ ვიგრძნობთ.[III] ხოლო გრძნობად არიან ქუეშე შემრდომნი გრძნობისანი. ხოლო მგრძნობელ – ცხოველი, მქონებელი გრძნობისაჲ. და არიან გრძნობანი ვიდრემე ხუთ და ეგრეთეე საგრძნობელ/ნ/იცა ხუთ.[IV]

ა. გრძნობაჲ უკუე არს ხედვაჲ, ხოლო საგრძნობელ ორღანო ხილეისა ტუნით-გამონი[V] ძარღუნი და თუალნი. გრძნობს[VI] სადმე ხედვაჲ პირველისა ვიდრემე სიტყუსაებრ ფერსა, // რამეთუ შეატყუებს ფერსა და მომგებელსა 936
მისსა სხეულსა და სიდიდესა მისსა და ნაკუთსა და ადგილსა და სადა იყოს და საშუალ მყოფსა ტანსა და რიცხუსა, მოძრაჲობასა და დგომასა და სიმქისესა და სიწყლტუესა და ეაკესა და უეაკოსა და სიმახულესა და სიბრჳგუესა და ეითარებასა ადგილისა, გინა

[1] φαντασία.
[2] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 6, PG, 632-633.
[I] მხედველობით EM. [II] <BD. [III] ეგრძნობთ M. [IV] <E. [V] თუნით გამონი A. [VI] იგრძნობს M.

მწურნები იყოს, ანუ ქუშრობი, მიწოვანი, ანუ წყლოვანი, ესე იგი არს ნოტიაჲ და ჴმელი.[1]

ბ) მეორე გრძნობაჲ არს სმენაჲ ჴმათა და ბგერათა გრძნობისაჲ. რომლისაჲ იცნობების სიმახლე და სიმძიმე, სილბოჲ და სიფიცხე, სიმდაბლე და სიმაღლე. ხოლო საცნობელ ამის გრძნობისა და ორღანო მისსა არს წულილები იგი ნესტუები უშინაგანეს თავისა მყოფი და სილბოჲ იგი ყურთა ქმნულებისაჲ. ეინაჲცა ცხოველთაგანნი მხოლოდ კაცი ოდენ
68v II არს და ციდამტკაელი, რომელნი არა იძრვენ ყურთა.

გ) მესამე გრძნობაჲ არს ყნოსაჲ, რომელი-იგი იქმნების ცხურთა მიერ და შეიყუანებს კუამლსა უშინაგანეს თავისა. ხოლო დამყარებაჲ საყნოსელთაჲ არს წინა-კყრძოსა მას შინა წიაღსა თაჳისასა და საჭმარებაჲ მათი არს საგრძნობელ და შესაწევნელ კაცთა. ხოლო კუამლთა შორის ნათესაჲთა განყოფილებაჲ არს სულნელი და სულ-მყრალი და საშუალი ამათსა, რომელი არცა სულნელ არნ, არცა სულ-მყრალ. ხოლო იქმნების სულნელებაჲ ნოტიობათა რაჲთაგანმე გუამთა მიმართ განცხადებულად განტევებითა სულისაჲთა. ხოლო საშუალი იგი-არცა სულნელ და არცა სულ-მყრალ საშუალისა მისებრ განჩინებისა. ხოლო ჩუენ კაცთაგან განტევებული ყოველიეე სულმყრალობა იქმნის.[2]

დ) მეოთხე საგრძნობელი არს გემოჲს ხილვაჲ, რომელი-ესე ბალღამთა შესაწევნელ იქმნის გრძნობადობითა, ხოლო საცნობელ და ორღანო ამის გრძნობისა არს ენაჲ, ესე იგი არს, უმრაელესი კერძოჲ ენისაჲ, რომელ არს ზედხ კერძოჲ და მწუერვალი მისი, რომელსა ვიეთმე უწოდეს ურანისკონ და ამათ შინა არს ნესტუ შთამომავალი. უშინაგანესით თაჳისაჲთ
69r I განერცელებული, რომელი-იგი მიუთხრობს სამთაეროსა თაჳისასა, ყოფადსა მას შეწევნასა გრძნობათასა. ხოლო გემოჲს-ხილვითად რომელობად სახელ-დებულნი იგი რომელობანი ბალღამთანი ესე არიან: სიტკბოებაჲ, სიმყურტე, სიძმრე, სიმჟაეე, სიფიცხე, სიმწარე, მარილიანობაჲ, სიპოხე და მომმუხეელობაჲ, რამეთუ ამათ ყოველთა გემოჲს-ხილვაჲ განმარჩეველ ექმნების. ხოლო წყალი თაჳით თჳსით არცა ერთი რაჲ არს ზემო-თქუმულთა ამათ რომელობათაგანი, არამედ ვითარისაცა მიწისაგან აღმოდიოდის, ეგევითარივე გემოჲ არს.[3] ხოლო სიმყურტე სახელ-ედების გარდამატებულებასა ყოველთავე ამათ ზემოთქუმულთა გემოთასა.

ე) მეხუთე უკუე საგრძნობელი არს შეხებაჲ, რომელი ესე ზოგადი არს ყოველთა ცხოველთაჲ, რომელსა საცნობელნი და ორღანოჲ იწყებს უშინაგანესით თავისაჲთ და მიერ განაელინებს ძარღუთა ყოველთა შინა ასოთა. ეინაჲცა ყოველსა გუამსა თჳს თუ

[1] ნემეს. ემეს., იქვე. PG, col. 644.
[2] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 10-11, PG, 657-660.
[3] ეს წინადადება დედან'ში არ გეხედება.

თუ წყლოანი იყოს, გინა მიწოანი /sic/, რომელ არიან ნოტიაჲ და ჴმელი.[1]

ბ. გრძნობაჲ უკუე არს სასმენელიცა, /ეი- 71v II
თარცა/ მგრძნობელი ბგერათა და ჴმათაჲ და, რამეთუ შეტყუებით განაჩრჩევს სიმახლესა და სიგჯანესა, სიწყლტუესა და სიმკისესა და სიდიდესა მათსა, ხოლო ორღანო მისსა არიან ტუნით გამონი იგი ლბილნი ძარღუნი და შემზადებულებაჲ ყურთაჲ. ეინაჲცა მხოლოდ კაცი ოდენ და ციდა-მტკაელი არა იძრვენ ყურთა.

გ. გრძნობაჲ არს ყნოსაჲცა, რომელი იქმნების ეიდრემე ცხურთა მიერ, რომელნი აღაელენენ ორთქლთა ტუინისა მიმართ, ხოლო წიაღ-ჴდების კიდეთა მიმართ წინა-კერძოთა წიაღთა ტუინისა ეზოთაჲსა,[1] ხოლო არს იგი მგრძნობელობითი ორთქლთაჲ. და ორთქლთა ეიდრემე ნათესაოანი განყოფაჲ არს სულნელებაჲ და სულმყრალობაჲ და საშუალი ამათი, რომელი არცა სულნელი იყოს, არცა მყრალი, ხოლო იქმნების სულნელებაჲ ნოტიათაგან გუამსა რასმე შინა უნაკლულოდ მყოფთაგან. ხოლო საშუალობით მყოფთაგან საშუალი იგი გუარი, ხოლო უკნინესობით ანუ ყოელად რაჲთურთით არა მყოფთაგან სულმყრალობაჲ იქმნების.[2]

დ. გრძნობაჲ არს გემოჲს ხილვაჲცა, ხოლო არს ბალღამთა განმრჩეველობითი, ესე იგი არს, მგრძნობელობითი მათი. და ორღანო მისსა არს ენაჲ და უფროსღა მწუერვალი ენისაჲ და ზედა-კერძოჲ მისი სასაჲ, რომელსა ეიეთნიმე ურანისკოსად უწოდენ, რომელთა შინა არიან ტუნისაგან გამომაეალნი ძარღუნი, განერცელებულნი და მიმთხრობელნი სამთაეროჲსანი ქმნილისა მის განრჩევისა, ესე იგი არს, გრძნობისანი. ხოლო გემოჲს მხილველობითად სახელ-დებულნი ეითარებანი ბალღამთანი არიან ესე:[3] სიტკბოჲ,[III] სიძნელე, სიძმრე,[IV] სიმჟაეე, სიმყურტე, სიმწარე, სიმლაშე, სიმსუქნე, სიმჭლე, რამეთუ ამათი განმრჩეველი არს გემოჲს ხილვაჲ. ხოლო წყალი უეითარო[V] არს აჲთ ეითარებათაებრ, რაჲთუ არცა ერთი აქუს მათგანი, ხოლო სიმყურტე გარდამატებულებაჲ არს და გარდარეულებაჲ სიმჟაეისაჲ.[3]

ე. გრძნობაჲ არს შეხებაჲცა, რომელი ესე საზოგადოჲ არს ყოელთა ცხოველთაჲ, რომელი იქმნების ყოელისა გუამისა მიმართ ტუნით გამომაეალთა ძარღუთაგან, ხოლო სხუ-

[1] იქვე, თ. 7, PG, 644.
[2] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 10-11, PG, 657-660.
[3] ეს წინადადება დედან'ში არ გეხედება.

[1] ტუნისა ეზოთაჲსა – ეზოთა ტუნისაჲთა M. [II] <M. [III] სიტკბოებაჲ. M. [IV] სიძრმე M. [V] უეითარებო M.

სხუაჲ და სხუაჲ საცნობელი აქუს ასოთა შინა საგრძნობელად შეხებისა. ხოლო მოკიდულ შეხებისა არიან მჴურვალი და გრილი, ფიცხელი და ლბილი, წყლტოჲ (sic) და მქისე, მძიმე და სუბუქი, რომელნი ესე მხოლოდ
69r II შეხებითა ოდენ იცნობებიან. გარნა კუალა ზოგადნი-ა შეხებისა და შეხედებისანი სიმქისე და სიწყლტუეე, სიჴშელე და ნოტიაჲ, სისქე და სითხე, ზე და ქუე და ადგილი და სიდიდე? // რაჟამს ესე ყოველნი, ეითარცა ადგილად მისაწდომელნი, შეხებისაგან შეიპყრობეოდინ. და კუალად ეგრეთვე სიჴშოიცა და არა სიჴშოჲ და სიმრგუალე, უკუეთუ ოდენ მცირე იყოს, და სხუანი ესეეითარნი სახენი ამათგანეე იცნობებიან. და კუალად ეგრეთეე მახლობელობასაცა გუამთასა გრძნობენ ესენი თანად მოჴსენებითა ბუნებისაჲთა. და ეგრეთვე რიცხუსაცაეე ორად და სამადმდე, რაოდენნი რაჲ მცირედ და ადგილად მიიღებეოდინ, და ამათ პირთა ცნობისათჳს სახედეელი უფროჲს თანა-შემწე არს, ვიდრეცა შეხებაჲ.

საქმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ თითოეული სხუათა საცნობელთაგანი ორ-ორი დაჰბადა დამბადებელმან, რაჲთა ერთსა და ეენოს, მეორე აღასრულებდეს საქმარსა მისსა, რამეთუ ორნი თუალნი და ორნი ყურნი და ორნი პინჴნი ცხურთანი და ორნი ენანი შექმნნა, ვინაჲცა ცხოეელთა შორის კიდეს-კიდე განყოფილად იხილეების ორობაჲ იგი ენათაჲ,
69v I ეითარ-იგი გუელთა შორის, ხოლო კაცთა შორის ორობაჲ მათი ერთად შეყრებების და ესე სხუანი საცნობელნი, ეითარ პირეელ ვთქუ, ორ-ორი შექმნნა. ხოლო შეხებისა იგი საცნობელი ყოეელსა გუამსა შინა განჰფინა, თუნიერ ძუალთა და ძარღუთაჲსა, ფრჩხილთაჲ და რქათა, თმათა და შესაკრაეთა და სხუათა ესეეითართაჲსა. ჯერ-არს უკუე ცნობად, ეითარმედ სახედეელნი მართლ პირისპირ გამოსახულსა და მართლ წინაშე თუალთა მდებარესა ოდენ ხედეენ. ხოლო ყნოსაჲ და სმენაჲ არა ხოლო პირისპირ მართლ, არამედ ყოელით-კერძოეე აღასრულებენ საქმესა თუსსა. ხოლო შეხებაჲ და გემოჲს ხილეაჲ არღაცა მართლ, არცა ყოელით-კერძო, არამედ მაშინღა, რაჟამს მიიახლონ რაჲმე საცნობელთა თუსთა.[1]

72r I ათაცა საგრძნობელთა თაეისაჲ აქუს გრძნობაჲ. და შეხებისა ვიდრემე მიმდგომ არიან ტფილი და გრილი, ლბილი და მაგარი, მძიმე და სუბუქი, რამეთუ მხოლოდ შეხებისა მიერ ოდენ იცნობებიან ესენი, ხოლო შეხებისა და ხედეისა საზოგადო მიმდგომ არიან მქისე და წყლტუა, ჴშელი და ნოტიაჲ, ზრქელი და წულილი, ზენაჲ და ქუენაჲ და ადგილი და სიდიდე, // რაჟამს ესეეითარი რაჲმე იყოს,
937 ვიდრემდის[1] ერთითა მიახლებითა შეხებისაჲთა გარე-შე/ი/ცეებოდის, და ჴშირიცა და უჴშიროჲ და მრგუალი, ანუ მცირე და სხუანი რაჲმე ნაკუეთნი. და ეგრეთვე მიაჴლებასა სხუსა გუამისასა გრძნობს ჴსენებისა თანა და გაგონებისა. ეგრეთეე უკუე და რიცხუსაცა ვიდრე ორთა ანუ სამამდე და ამათ მცირეთა და ადგილად გარე-შესაცეელთა, გარნა ამათ ხილეაჲ უფროჲს განარჩეულ შეხებისასა.

ხოლო საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ სხუათა საგრძნობელთაგანნი თითოეულნი ორ-ორი შეჰმზადა დამბადებელმან, რაჲთა ერთსა თუ რაჲმე ეენოს, მეორე აღასრულებდეს საქმარსა, რამეთუ ორნი თუალნი და ორნი ყურნი და ორნი პინჴნი ცხურთანი და ორნი ენანი დაჰბადნა, არამედ რომელთამე უკუე ცხოეელთა შორის განყოფილად, ეითარ-იგი გუელთა შორის, ხოლო რომელთამე შეერთებულად, ეითარ-იგი კაცისა შორის. ხოლო შეხებაჲ ყოელსა გუამსა შინა, თუნიერ ძუალთა და ძარღუთა, ფრცხილთა და რქათა, თმათა და ნაწეართა და სხუათა რათმე ეგეეითართასა. სათანადო არს უწყებაჲ, ეითარმედ სახედეელი პირისპირ მართლ განმაეალთა ღრმჱთა ხოლო ჰხედაჳს. ხოლო ყნოსაჲ და სმენაჲ არა პირის-პირ მართლ განმაეალობით ხოლო, არამედ ყოელით-კერძო იყნოსენ და ესმის. ხოლო შეხებაჲ და გემოჲს ხილეაჲ არცა მართლ განმაეალობით, არცა ყოელით-კერძო სცნობენ, არამედ მაშინ ხოლო, რაჟამს მიეახლნენ რაჲმე მათ.[1]

33 /II, 19/ მოგონებითისათჳს

თაეი ლგ

მოგონებისა უკუე საქმე არიან განსჴაჲ და თანა-მოწამებაჲდა აღძრეაჲ საქმისა მიმართ და მიზეზობაჲ და სივლტოლაჲ საქმისაგან. ხოლო თუს მისსა არიან გულისჴმის-ყოფაჲ გულისჴმის საყოფელთაჲ და სათნებაჲ და ჴელოენებაჲ და სიტყუანი ჴელოენებათანი და განზრახეითი და თუთ-გამორჩეეითი,[2] რამეთუ
69v II ესეეე არს რომელი სიზმართა მიერ გუქადაგებენ

[1] ნეშეს. ეშეს., ბუნ. კაცისა, 9, 8; PG, 656, 652.
[2] ნემეს. ეშეს., იქეე, 12, PG, 660.

33 /II, 19/ განმგონებელობითისათჳს[II]

თაეი ლბ

ხოლო[III] განმგონებელობითისანი არიან ბჭობაჲცა და თანა-სათნო-ყოფაჲ და მიმართებანი საქმისა მიმართ და მიზეზნი და განცელ-თოლეანი[IV] საქმისანი. ხოლო განთუსებულად – გულისჴმის-ყოფაჲ გულისჴმის საყოფელთაჲ და სათნოებანი და მიწთომილობანი და სიტყუანი ჴელოენებათანი და განმზრახეელო-

[I] ნეშეს. ეშეს., ბუნ. კაცისა, 9, 8, 96, PG, 656, 652.
[II] ეითარმედ M. [III] განმგონებლობისათჳს M. [III] <M.
[IV] განცელთოეანი E.

ჩუენ მომაყალთა, რომელსაცა-იგი მხოლოდ ჭეშმარიტად გრძნებად იტყუან პითაღორელნი თანა-შედგომითა ებრაელთაჲთა.

ხოლო ამათ ესეეითართა ორღანო არს საშუალი იგი უბე უშინაგანესი თავისაჲ და მის შორის მყოფი იგი მშუნეიერი სული.

34 /II, 20/ მოკსენებითისათჳს

თავი ლდ

მოკსენებითი არს საუნჯე და მიზეზ ჴსენებისა და მოკსენებისა. რამეთუ ჴსენებაჲ არს ოცნებაჲ დატევებული გრძნობისა რაჲსაგანმე საქმით საჩინოსა, ვითარ-იგი პლატონ უწოდს[1] მაცხოვარებად საგრძნობელსა და გულისჴმის-ყოფასა. რამეთუ სული გრძნობადთა უკუე საცნობელითა მოიწესს, ესე იგი არს, გრძნობს და ექმნების მას ნება. ხოლო საცნაურთა // გონებითა იპყრობს და ექმნების მას გულისჴმის-ყოფა. აწ უკუე რაჟამს სახეთა მათ, რომელნი-იგი ექმნეს ნება და რომელნი ექმნეს გულისჴმის-ყოფა, აცხოენებდეს თავსა შორის, მას ეწოდების ჴსენება.

ვინაჲცა საჭმარ არს ცნობად, ვითარმედ საცნაურთა შეწევნაჲ არაჲთ იქმნების, თჳნიერ სწავლულებისაგან ხოლო, ანუ ბუნებითისა გულისჴმის-მყოფელობისა, რამეთუ არა გრძნობადნი არიან. ვინაჲთგან გრძნობადნი თავით თჳსით მოიგონებიან, ხოლო საცნაურთა მას ოდენ მოვიჴსენებთ, რაოდენი სწავლით გუესწავლოს (sic). ხოლო არსებისა მათისა ჴსენებაჲ არა გუაქუნ. და ესე იყავნ ჴსენებისათჳს, რაჲთა აწ ვიტყოდით მოჴსენებისათჳს.

მოჴსენებაჲ არს ჴსენებისა რაჲსმე წარწყმედულისაჲ დავიწყებისაგან უკ-მოგებაჲ, // < რამეთუ დავიწყებაჲ არს წარდევნაჲ ჴსენებისაჲ. აწ უკუე ოცნებითი რაჲმე გრძნობადთაგან შეწევნულ იქმნების და ნივთად გულისჴმის-ყოფისა ანუ მოგონებისა მოგუცემის. რამეთუ ესე ორნიე მიიხუნე რაჲ და განჰბჭო, მყის მიაწევ მათ ძალისა მიმართ მოჴსენებათაჲსა.[2] ხოლო ორღანო მოჴსენებითისა არს უკუანაჲთ-კერძოჲ უბე უშინაგანესი თავისაჲ, რომელსა-იგი კისრით კერძოჲ უწოდიან და მას შინა მყოფი იყო სული მშუნეიერი.

35 /II, 21/ სიტყჳსათჳს მოგონებულისა და სიტყჳსა აღმოთქუმულისა

თავი ლე

კუალად განიყოფების სიტყჳერობაჲ სულისაჲ მოგონებად სიტყჳსა და აღმოთქუმად სიტყჳსა. არს უკუე მოგონებაჲ სიტყჳსაჲ აღრაჲ სულისაჲ გულის სიტყჳსა მიერ ქმნული, თჳნიერ ჴმოჲანისა რაჲსმე სიტყჳსა. ვინაჲცა მრაჲალგზის ედუმნით რაჲ, მშობელ ვიქმნებითი და წინა-აღმრჩეელობითი ძალი,[1] ესეეე არს, რომელი სიზმართა მიერ მაუწყებს ჩუენ ყოფადთა, რომლისასა მხოლოდ ჭეშმარიტ მისნობა-ყოფასა იტყუან პითაღორელნი, შემდგომნი ებრაელთანი. ხოლო ორღანო მისსა არს საშუალო წიაღი ტუნისაჲ და მის შორისი მშუნეიერი[1] სული. 72r II

34 /II, 20/ მეჴსიერობითისათჳს

თავი ლგ

მეჴსიერობითი არს ჴსენებისა და აღჴსენებისა მიზეზი და საუნჯე, რამეთუ ჴსენებაჲ არს გრძნობისა რაჲსმე და განმგონებელობისაგან დატევებული ოცნებაჲ, რამეთუ სული გრძნობადთა ეიდრემე საგრძნობელთა მიერ სცნობს, ესე იგი არს, გრძნობს და იქმნების თნება, ხოლო გონიერთა // გონებისა მიერ და იქმნების მოგონება, ვინაჲცა რაჟამს სახეთა მათთა, რომელნი სთნდეს და რომელნი მოიგონნა, ცხოველად ჰპარხჳიდეს,[2] ჴსოვნებად ითქუმის. 940

სათანადო არს ცნობად, ვითარმედ გონიერთა განხილვაჲ არა იქმნების თჳნიერ სწავლისა მიერ, რამეთუ გრძნობადნი უკუე თჳთ თავით თჳსით იჴსოვნებიან, ხოლო გონიერთაჲ, რაჲცა გუესწაელოს იგი, უკუე გუაჴსოვს, ხოლო არსებისა მათისა ჴსოვნებაჲ არა გუაქუს.

ხოლო აღჴსენებად ითქუმის დაეიწყებისა მიერ უჩინო ქმნილისა ჴსენებისა განახლებაჲ. და დავიწყება არს განშორებაჲ ჴსოვნებისაჲ. აწ უკუე ოცნებითი ეიდრემე გრძნობათა მიერ განმრჩეელი ნიეთთაჲ მიეცემის განმგონებელობითსა, ანუ განმსიტყუეელობითსა, რამეთუ ერთ და იგივე არიან ორნიე, რომელი მიიღოს რაჲ და განსაჴოს, წარაეღენს მეჴსიერობითისა მიმართ.[2] ხოლო ორღანო მეჴსიერობითისა არს უკუანა-კერძოჲ წიაღი ტუნისაჲ, რომელსა გარეწარ ტუნად უწოდენ და მის შორის მშუნეიერი სული.

35 /II, 21/ შინაგან მდებარისა სიტყჳსა და წარმოჩენილისათჳს[3]

თავი ლდ

კუალად განიყოფვის სიტყჳერობაჲ სულისაჲ შინაგან მდებარისა სიტყჳსა და ჴმოჲანისა მიმართ და არს შინაგან მდებარე უკუე სიტყჳაჲ მოძრაჲობაჲ სულისაჲ განმსიტყუეელობითსა ძალსა შინა ქმნილი, თჳნიერ რომლისაეე ჴმა-

[1] „ეითარ-იგი პლატონ უწოდს" დედანში არ გეხედება.
[2] ნემეს. ემეს., იქვე, 13; PG, 660-661, 684.

[1] იქვე, თ. 12, PG, 660.
[2] ნემეს. ემეს., იქვე, 13, PG, 660, 661, 684.
[3] +იგი M. [2] ჰპატდეს [3] წარმოჩენისათჳს D.

ნით სიტყუსა რაისმე თავთა შორის თუსთა მოგონებითა და სიზმართა შინა უბნობდით და ამით ჯერითა უმეტესად განცხადნებოს, ვითარმედ უეჭუელად სიტყუერნი ეართ, რამეთუ შობითგან ყრუნიცა და რომელნი სენისა რაისგანმე უჴმო-ქმნილ იყუნიან, ამით ზემოთქუმულითა წესითა არა რაით უდარეს ჩუენსა სიტყუერ იყუნიან.

ხოლო აღმოთქუმული სიტყუაჲ ჴმოვნობითა და უბნობითა გამოაჩინებს მოქმედებასა თუსსა. და ამისთჳს ჴმოვან ეწოდების სიტყუასა, რამეთუ არს ქადაგ მოგონებათა, ვინაიცა ამით ჯერითა პირ-მეტყუელ სახელ-ვიდებით.

36 /II, 22/ ვნებისათჳს და მოქმედებისა თავი ლვ

ვნებაჲ ერთ-სახელ არს და ორ-პირ, რამეთუ ვნება ეწოდების ჴორციელსაცა, ეითარ-იგი არიან სენნი და წუთხნი. და კუალად სულიერთაცა ვნებად სახელ-ვდების, ეითარ-იგი არიან გულისთქუმაჲ და გულის-წყრომაჲ. არს უკუე ვნებაჲ ნათესაჲაონი და ზოგადი ცხოველთაჲ, ყოველივე, რასაცა შეუდგეს ანუ გემოვნებაჲ ანუ
70v I მწუხარებაჲ. რამეთუ ვნებასა შეუთქმს მწუხარებაჲ და არა თუთ ვნებაჲ იგი არს მწუხარება, რამეთუ უგრძნობელი შემთხუევაჲ ვნებისაჲ არა მატკივნებელ არს, აწ უკუე არა ვნებაჲ იგი არს ტკივილ, არამედ გრძნობაჲ ვნებისაჲ მის. ხოლო ჯერ არს, რაჲთა დიდ რაიმე იყოს და მძიმე ვნებაჲ იგი, რომელი ს[ა]ცნობელთა ჩუენთა შინა საგრძნობელად შთამოიჭრებოდის.

ხოლო სულიერთა ვნებათა განსაზღერებაჲ ესე არს: ვნებაჲ არს გრძნობადი აღძრვაჲ ნებებითისა ძალისაჲ ოცნებასა ზედა კეთილსა ანუ ბოროტსა. და კუალად ესრეთცა, ვნებაჲ არს // პირუტყუებრი აღძრვაჲ სულისაჲ საეჭუთა 941
კეთილისა ანუ ბოროტისაითა, რამეთუ იჭუ კეთილისაჲ გულისთქუმასა აღსძრაეს, ხოლო იჭუ ბოროტისაჲ გულისწყრომასა, ვინაიცა ნათესაოანი, ესე იგი არს, ზოგადი ვნებაჲ ესრეთ განისაზღერების: ვნებაჲ არს აღძრვაჲ სიტყუსაჲ სხუსა მიერ, ხოლო მოქმედებაჲ არს აღძრვაჲ მყოფობითი, რომელი-იგი მყოფობითად ამისთჳს ითქუმის, რაჟამს თავით თუსით და არა სხუსა მიერ აღძრულ იყოს. და ესრეთვე ითქუმის გულისწყრომისათჳს, რამეთუ მოქმედებაჲ არს გულისწრომის სახე, ხოლო ვნებაჲ ორთაგანეე კერძოთა სულისათა. და
70v II მერმეცა ყოველივე გული გუამისაჲ, რაჟამს გულისწყრომისა მიერ მძლავრებით საქმედ მიიყუანებოდის, ესეცა ორთაგანეე კერძოთა სულისათა ქმნილ არს, რამეთუ სხუაჲ სიტყუსა მიერ აღძრულ იქმნა, რომელსაცა ვნება სახელ-ეწოდების.

აწ უკუე მოქმედება არს ბუნებითი აღძრვაჲ, ხოლო ვნებაჲ გარეშე არს ბუნებისაჲ. ვინაიცა ამათვე მიზეზთაგან მოქმედებაჲცა იგი ვნებად ითქუმის, რაჟამს არა ბუნებითი იყოს აღძრვაჲ ყოფისა, რომლისათჳს მრავალგზის მდუმარენი სრულითა სიტყუთა ეუზრახებოდეთ თავთა თუსთა და სიზმართა შინა ეზრახეიდით. და უფროსღა ესე არს საცნაურობაჲ სიტყუერებისა ჩუენისაჲ. და რამეთუ შობითგან ყრუნიცა და სენისა რაისმე და შემთხუევისა მიერ წარმწყმედელნი ჴმისანი არა უდარეს სიტყუერ არიან.

ხოლო წარმოჩენილსა სიტყუასა ჴმასა შინა და სიტყუსა აქუს მოქმედებაჲ, რომელ არს 72v I
ენისა და პირისა მიერ წარმოჩენილი სიტყუაჲ, რომლისათჳცა წარმოჩენილად სახელ-იდების, ხოლო არს იგი ქადაგი მოგონებისაჲ და ამის მიერ მზრახალადცა ეითქუმით ჩუენ.

36 /II, 22/ ვნებისა და მოქმედებისათჳს თავი ლე

ვნებაჲ სახელ-მოდგამობით ითქუმის, რამეთუ ითქუმის ვნებად ჴორციელიცა, ეითარ-იგი სნეულებაჲ და ჭყლულებაჲ. ითქუმის კუალად ვნებაჲ სულიერიცა, რომელ არიან გულისთქუმაჲ და გულისწყრომაჲ. და არს ზოგადი ეიდრემე და ნათესაჲაონი ვნებაჲ ცხოველისაჲ, რომელსა შეუდგს გემოვნებაჲ და მწუხარებაჲ, რამეთუ ვნებასა შეუდგს მწუხარებაჲ და არა თუთ იგი ვნებაჲ არს მწუხარებაჲ, რამეთუ ეენებოდის რაი, უგრძნობელსა არა ელმის. არა სადმე ვნებაჲ იგი არს ლმობა, არამედ გრძნობაჲ ვნებისაჲ, ხოლო ჯერ-არს მისი, რათა ღირს სიტყუსა იყოს, ესე იგი არს, დიდ,[1] რათა" ქუეშე შეუერდებოდის გრძნობასა.

სულიერთა ვნებათა საზღუარი არს ესე: ვნებაჲ არს გრძნობადი მოძრაჲობაჲ წადიერებითისა ძალისაჲ ოცნებასა ზედა კეთილისა ანუ ბოროტისასა; და სხუებრ, ვნებაჲ არს // უსიტყუელი მოძრაჲობაჲ სულისაჲ იჭუსათჳს 941
კეთილისა ანუ ბოროტისა. და იჭუ ეიდრემე კეთილისაჲ გულისთქუმასა აღსძრაეს, ხოლო იჭუ ბოროტისაჲ გულისწყრომასა. ხოლო საზოგადოდ, ესე იგი არს, ნათესაჲობითი ვნებაჲ ესრეთ განისაზღერების: ვნებაჲ არს მოძრაჲობაჲ სხუაგან სხუა შორის, ხოლო მოქმედებაჲ არს მოძრაჲობაჲ საქმიერი და საქმიერი არს მის მიერ გულისწყრომითისაჲ. ხოლო ვნებაჲ ორთაჲვე კერძოთაჲ და მათ თანა ყოველისა გუამისაჲ, რაჟამს გულისწყრომისა მიერ იძულებით მიიყუანებოდის საქმეთა მიმართ, რამეთუ სხუაგან სხუა შორის იქმნა ძრვაჲ, რომელი"' სახელ-იდების ვნებად.

და კუალად სხუთა სახითა ვნებად იწოდების მოქმედებაჲცა, რამეთუ მოქმედებაჲ უკუე

[1] <M. ■ +ჩუენ M. ■ რამეთუ M.

იგი, შინა თუ თავით თუსით, ანუ თუ სიტყუსა მიერ შემთხუეული. აწ უკუე აღძრვაი გულისაი, უკუეთუ ნაწლევთაგან იყოს, ბუნებითი არს, ამისთუსცა მოქმედება სახელ-ედების და არს. ხოლო უკუეთუ ნაწევართაგან იყოს, უზომო არს და არა ბუნებით. ამისთუსცა ენებად სახელ-ედების.*

ხოლო არა ყოველნივე ენებულნი აღძრვანი ენებად სახელდებიან, არამედ უმძაფრესნი და რომელნი საგრძნობელთა გარდაერეოდინ, რამეთუ მცირენი და უგრძნობელნი არცაღა თუ ენება არიან. ვინაჲთგან უკმს ენებასა ქონებაი სიდიდისაჲცა და სიმძაფრისაჲცა, ვინაჲცა თანა-მოკიდავს (sic) განსაზღვრებასა ენებისასა აღძრვაი გრძნობადი. რამეთუ მცირენი
71r l რაიმე აღძრვანი დაეუარეიან საგრძნობელთა და ამით არა შეიქმნებიან ენებად.[2]

საქმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ სულსა ჩუენსა ორნი ჰქონან ძალნი, რომელნიმე ცნობითნი** და რომელნიმე ცხოველობითნი. აწ უკუე ცნობითნი არიან გონებაი და ცნობაი,*** ნებაი,**** ოცნებაი და გრძნობაი. ხოლო ცხოველობითნი, ესე იგი არს, აღძრებითნი***** – განზრახუაი და აღრჩეუაი. ვინაჲცა რაჲთა უგანცხადებულეს-რე იქმნენ თქუმულნი ესე, წულილად ვმეტყუელებდეთ ამათ პირთათუს და პირელად ცნობითისათუს ვიტყოდით, ვინაჲთგან ოცნებისა და გრძნობისათუს ქმა-საყოფელად წარმოგუთქუამს პირეელ თქუმულთა სიტყუათა შინა, ეითარმედ გრძნობისაგან შემოიკრებს სულიერებათა, რომელსა ოცნება უწოდიან, ხოლო ოცნებისაგან იქმნების ნებებაი. ამისსა შემდგომად გონებაი განბჭობს ნებებასა მას და განაჩინებს მისთუს ჭეშმარიტებით, ჭეშმარიტ თუ იყოს ანუ თუ ტყუეილ. ვინაჲცა გაგონებაი ითქუმის მოგონებისაგან და განშჯისა, რამეთუ განბჭობილი და განჩინებული ჭეშმარიტად გონებად სახელ-იდების.[3]

არამედ ეგრეთცა საქმარ არს ცნობად, ვითარმედ პირეელი აღძრვაი // გონებისაი მოგონებად ითქუმის, ხოლო გონებდე თუ 944
ვისთუსმე რასმე, ამას გაგონება სახელ-ედების,
71r II რომელი-ესე დაადგრის რაჲ და განაწესნის სულსა შინა სახენი გაგონებისანი, მიერითგან განზრახეა სახელ-ედების. ხოლო განზრახეაი, მრავალჟამ თავსა შორის თჳსსა ქონებული, გამოძიებული და განბჭობილი სიბრძნედ არს ბუნებისაებრი მოძრაჲობაი, ხოლო ენებაი – გარეშე ბუნებისაი. ვინაჲცა ამის სიტყუსაებრ ენებად სახელ-იდების მოქმედებაიცა, რაჟამს არა ბუნებისაებრ იძრჯოდის, ანუ მისგან ანუ სხჳსგან. ამისთუს გულისაი უკუე ძარღუთა მიერი ვიდრემე მოძრაჲობაი, ვითარცა ბუნებითი, მოქმედებაი არს, ხოლო ნესტუთა მიერი, ვითარცა უზომოჲ და არა ბუნებითი, ენებაი არს და არა მოქმედებაი.

ხოლო არა ყოველი მოძრაჲობაი ენებულებითისაი ენებად ითქუმის, არამედ უმძაფრესნი და მომაჟალნი გრძნობად, რამეთუ მცირენი და უგრძნობელნი არღა სადა ენება /ა/რიან. და 72v II
რამეთუ უკმს ენებასა, რათა აქუნდეს სიდიდე ღირსი სიტყუსაი, რომლისათუს დაერთუს საზღეარსა ენებისასა ესეცა, ვითარმედ მოძრაჲობაი გრძნობითი, რამეთუ მცირენი მოძრაჲობანი, რომელნი დაეფარვიან გრძნობასა, ვერ შეიქმან იგინი ენებასა.[1]

სათანადო არს უწყებად, ვითარმედ სულსა ჩუენსა მრჩობლნი ჰქონან ძალნი, რომელნიმე უკუე მეცნიერებითნი, ხოლო რომელნიმე ცხოველობითნი. და მეცნიერებითნი ვიდრემე არიან გონებაი, გაგონებაი, თნებაი, ოცნებაი და გრძნობაი. ხოლო ცხოელობითნი, ესე იგი არს, წადიერებითნი არიან განზრახუაი და წინა-აღრჩეუაი. გარნა რათა უცხადეს იქმნეს თქუმული ესე, ვიწულილმეტყუელოთ ამათთჳს[I] და პირეელად მეცნიერებითთათჳს[II] წარმოეთქუათ. ოცნებისათუს უკუე და გრძნობისა ჴმა-საყოფელად ეგერა პირეელთა სიტყუათა შინა[III] ითქუა. აწ უკუე გრძნობისა მიერ სულსა შინა შეიმზადების[IV] ენებაი, რომელსა სახელედების ოცნებაი. და ოცნებისაგან იქმნების თნებაი. მერმე განმგონებელობაი, განმრჩეველი თნებისა, გინა ჭეშმარიტისა, გინა არა ჭეშმარიტისა, შჯის ჭეშმარიტსა, რომლისათუსცა განგონება სახელ-ედების განმგონებელობისათუს და განმრჩეველობისა. და განმშჯელი უკუე და განმსაზღერებელი ჭეშმარიტისაი გონებად ითქუმის.[2]

ხოლო სხუებრცა ჯერ-არს გულისჴმის-ყოფად, ვითარმედ პირეელი ვიდრემე ძრვაი // გონებისაი მოგონებად ითქუმის, ხოლო მის რაჲსმე ძლითი მოგონებაი მგონებლობად იწოდების. რომელი მი-რაჲ-მყოერდეს და მოგონებულისა მის მიმართ დასახოს სული, გულის ზრახეად სახელ-იდების. ხოლო გულის ზრახეაი, რაჟამს მასე ზედა ეგოს და თაჲი თუსი განსაჯოს და განიკითხოს, ცნობად იწოდების. ხოლო ცნობაი გან-რაჲ-ერცნეს, შეიქმს გან-გულის-სიტყუეასა, გინა გან-მდებარედ სიტყუად სახელ-დებულსა, რომლისა

---

* განსაზღერებაი: ამისთუს გულისაი უკუე ძარღუთა მიერ ვიდრემე მოძრაობაი, ვითარცა ბუნებითი, მოქმედებაი არს, ხოლო ნესტუთა მიერი, ვითარცა უზომოჲ და არა ბუნებითი, ენებაი არს და არა მოქმედებაი

** მეცნიერებითნი.

*** გაგონებაი.

**** თნებაი.

***** წადიერებითნი.

[2] ნემეს. ემეს., იქვე, PG, 673, 676.

[3] მაქს. აღმსარ., ეპისტ., I, PG, t. 91.

[I] ამათ M. [II] მეცნიერებათათჳს M. [III] <M. [IV] სულსა შინა შეიმზადების – შეიმზადების სულსა შინა M.

სახელ-იდებინ. ხოლო სიბრძნე, განერცელდეს რაი, ჰყოფს გულის-ზრახვასა, რომელსაცა იგი დაღებულად სიტყუად სახელ-ედებინ, რომლისათჳს განაჩინებდენ, რაი იტყუან, ეითარმედ აღძრეაი სულისაი, აღსავსე ქმნილი განზრახვათა მიერ და გულის-ჴმის-ყოფათა, თუნიერ ჴმოვანობისა რაიმე, რამეთუ თუთ ჴმოვანსა მას სიტყუასა მისგან იტყუან გამოთქუმად, რომელსა-იგი ენაი მეტყუელებს.

აწ უკუე ჩუენ, ვითარ-იგი პირველ ვთქუ, მეცნიერებითთა ძალთათჳს ვიტყოდეთ და მერმეცა ვთქუათ ცხოველობითთათჳს, ესე იგი არს, აღძრეითთათჳს.

საჴმარ არს ცნობად, ეითარმედ სულსა შინა ბუნებით დათესულ არს ძალი აღ-მძრეელობითი, რომელი-იგი ბუნებითი არს და ყოველთაჳე სახეთა არსებითთა ბუნებასა შინა შემომქრებელი, რომელსა ნებება უწოდიან, რამეთუ არსებაი ყოფასა და ცხოველობასა და ძრჳასა გონებით და გრძნობით აღსძრავს და თჳსისა მის ბუნებითისა და სრულისა
71v I ნამდჳლეობისაგან წარმოაჩინებს მათ, ეინაიცა ესრეთ განაჩინებენ მისთჳს. ნებებაი არს აღ-ძრეაი სიტყჳერი და ცხოველობითი, მხოლოდ ბუნებითთა ოდენ წესთაგან შესრულებული. ეინაიცა ნებება არს თუთ ბუნებითი იგი, ცხოველობითი და სიტყჳერი აღძრეაი და ერთბამად მარტივად ყოველი ძალი ბუნებისა შემომქრებელი, რამეთუ პირუტყუთა აღძრევანი ეინაითგან არა სიტყჳერ არიან, არცა ნებებად სახელ-იდებიან, ხოლო განზრახვაი არს რომ-ელობაი ბუნებითთა ნებებათაი, ესე იგი არს, ბუნებითი და სიტყჳერი აღძრეაი რომლისამე საქმისა მიმართ. რამეთუ მდებარე არს სულსა შინა კაცისასა ძალი სიტყჳერისა აღძრჳისაი და ოდესცა ბუნებითად აღიძრას, მას ეწოდების აღძრეაი სიტყჳერი, ხოლო აღძრეაი, რომელი რაისამე საქმისა მიმართ იყოს, მას ეწოდების განზრახეა, რამეთუ განზრახეაი არს განზ-რახვაი და აღძრეაი და სურვილი რაისამე საქმისა მიმართ სიტყჳერობით.[1]

ხოლო განზრახეად ითქუმის ჩუენ შორის და არა ჩუენ შორის მყოფიცა, ესე იგი არს, შესაძლებელთაცა და ჳეუძლებელთაცა საქმეთა მიმართ აღძრეაი. რამეთუ მრავალგზის განეიზრახოთ სიძჳაი ანუ სიწმიდე, ძიძი ანუ
71v II მღჳძარებაი, ანუ სხუაი რაიმე ესეეითარი, და ესენი ჩუენსა ჭელმწიფებასა და ჳეძლებასა შინა არიან. // ხოლო ოდესმე განეიზრახ-ვიდით მეუობასა და ესე არა ჩუენსა ჭელმწი-ფებასა შინა არს. და კუალად ნუკუე და ოდესმე ამასცა განეიზრახვიდით, ეითარმედ არა ოდესმცა მოვკუდებოდეთ და ესე შეუძ-ლებელთა საქმეთაგანი არს.

აწ უკუე განზრახვაი სრულებაი არს და არა სრულებისა მიმართი, რამეთუ სრულებაი არს, რაჟამს ესრეთ განეიზრახით, ეითარმედ მეფემცა ეიქმენ ანუ მრთელმცა ეიქმენ. ხოლო

[1] მაქს. აღმსარ., ეპისტ. I მარიონასადმი, PG, t. 91.

განმასაზღერებელნი იტყუან, ეითარმედ ძრეაი სულისაი ყოვლისად სრული გან-გულის-სიტყუჳსა შინა ქმნილი, თუნიერ რომლისაჳე ჴმა-ყოფისა, რომლისაგან ჴმოვანისა სიტყჳსა იტყუან გამოსლვასა, ცხად არს, ეითარმედ ენისა მიერ თქუმულისასა.

აწ უკუე ეინაითგან ვთქუთ მეცნიერებითთა ძალთათჳს, ეიტყოდით ცხოველობითთათჳსცა, ესე იგი არს, წადიერებითთათჳს.

სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ შეთ/ს/ 73r I
ულ არს სულისადა ძალი რაიმე სულებრიჳი, წადიერებითად სახელ-დებული ბუნებით და ყოველთაჳე არსებითად ქონებულთა ბუნები-სათა შემომქრებელობითი.[1] რამეთუ არსებაი ეიდრემე ყოფისა და ცხოელობისა და ძრჳისა გონებითცა და გრძნობით წადიერ არს, ეი-თარცა მოსურნე თჳსისა მის საჳისა მყოფო-ბისაი, რომლისათჳსცა ესრეთ განასაზღერებენ ბუნებითსა ნებასა," ეითარმედ ნებაი არს წადიერებაი სიტყჳერებითი და ცხოელობითი, განმტკიცებული მხოლოდ ბუნებითთაგან ოდენ. ეინაიცა ნებაი ეიდრემე არს თუთ იგი ბუნებით და წადიერებითი მარტივი ძალი, რამეთუ პი-რუტყუთა წადიერებაი, ეითარცა არა სიტყჳერი, არა სახელ-იდების წადიერებად. ხოლო ნებე-ბაი არს ეითარება-ქმნილი ნებაი ბუნებითი, ესე იგი არს, ბუნებითი და სიტყჳერი წადიერებაი რომლისამე საქმისაი, რამეთუ მდებარე უკუე არს სულსა შინა კაცისასა ძალი სიტყჳერად წადიერ-ყოფისაი. და რაჟამს ბუნებითი იგი წადიერებაი სიტყჳერებით იძრჳოდის მის რომლისამე საქმისა მიმართ, სახელ-იდების ნებებად, რამეთუ ნებებაი არს წადიერებაი და სურვილი სიტყჳერი საქმისა რაისამე.[1]

ხოლო ითქუმის ნებებაი ჩუენ ქუე'შეთაცა ზედა და ჩუენ ქუეშეთა, ესე იგი არს, შესაძ-ლებელთა ზედა და ჳეუძლებელთა, რამეთუ ეინებებთ მრავალ-გზის ჭამასა და მარხვასა და დაძინებასა და ეგეეითართაგანსა რასმე და ესენი უკუე ჩუენ ქუეშენი არიან და შე-
945 საძლებელნი, // კუალად ეინებებთ გამეყებასა და არა ჩუენ ქუეშეთაგანი არს ესე, ვინებებთ ნუკუე და არაოდეს სიკუდილსა, ესე შე-უძლებელთაგანი არს.

ხოლო არს ნებებაი დასასრული არა და-სასრულისა მიმართთაგანი. და დასასრული

[1] მაქს. აღმსარ., ეპისტ. I მარიონასადმი.

[1] შემოქმედებელობითა M. [2] +საზღვარ-ოაი არს ნება. თაეი კე. M.

სრულებისა მიმართი, რაჲთა ამასცა შეესძინებ-
დეთ, თუ რომლითა ღონითა მეფე ვიქმნა, ანუ
ვითარ განვმრთელდე. და ამას შეუთქს შემ-
დგომად განზრახვისა ძიებაჲ და განრჩევაჲ
და შემდგომი ესე ჩუენ შორის არს, რაჟამს
განზრახვასა შეუდგინოთ ღონისძიებაჲ და
ვჰოთ განზრახვისა მის განხილვაჲ. რამეთუ
განზრახვაჲ არს აღძრვაჲ ძიებითი, რომელი-
ჲგი ვიჴუმიით ღონის საძიებელად საქმეთა.
ვინაჲთგან პირველსა მას ნებებითსა განზრახ-
ვასა უჴმს შედგენაჲ გამოძიებით განზრახვისაჲ,
უკუეთუ შესაძლებელ არს ქმნაჲ საქმისაჲ
მის ანუ არა. ამისსა შემდგომად იქმნების
72r I განრჩეაჲ უმჯობესისაჲ და ამას ეწოდების
ბჭობა. ამისსა შემდგომად წინა-დაიდებს და
შეიყუარებს განზრახვისა მიერ გამორჩეულსა
მას და ბჭობით აღრჩეულსა და მას ეწოდების
ნება. ხოლო უკუეთუ განბჭოს და არა წინა-
დაიდვას განბჭობილი იგი, არცა შეიყუაროს,
არა სახელ ედების ნება. ხოლო შემდგომად
წინა-დადებისა იქმნების თუთმფლობელობით
ნებებაჲ, ესე იგი არს, აღრჩეაჲ და ამას ორ-
თაგან ერთად შეკრებულსა ეწოდების წინა-
აღრჩეაჲ, რომელი-ესე უპირატეს არს სხუათა
და ამისცა შეუთქს მიდევნებაჲ ქმნისა მიმართ
და მას ეწოდების აღძრაჲ. ამისსა შემდგო-
მად იჴუმეეს საქმესა მას და მას ეწოდების
ჴუმეეაჲ. და ესრეთღა შემდგომად ჴუმეეისა
დასცხრების აღძრეისაგან.[1]

აწ უკუე პირუტყუთა რაჟამს შეექმნეს
აღძრვაჲ რაჲსამე საქმისა მიმართ, მყის აღ-
ძრვასაჲე შეუთქს მიდევნებაჲ საქმისა მიმართ,
რამეთუ პირუტყული არს აღძრვაჲ პირუტყუთაჲ,
ვინაჲცა მყის ყვანებულ იქმნებიან აღძრეისა
მისგან ბუნებითისა, ამისთჳსცა არცა ნებე-
72r II ბაჲ ითქუმის პირუტყუთა აღძრეისათჳს, არცა
განზრახვაჲ. რამეთუ ნებებაჲ არს სიტყუერი,
თუთმფლობელობითი, დაბადებითი აღძრვაჲ.
ხოლო ვინაჲთგან კაცი სიტყუერი არს, იყვანებს
და ჰმართებს ბუნებითსა აღძრვასა უფროჲს,
ვიდრეცა ყვანებულ და მართებულ იქმნების
მის მიერ, რამეთუ თუთმფლობელ და სიტყუერ
არს მოძრაობაჲ მისი. აწ უკუე, ვინაჲთგან
შეულებელ არიან მის შორის მეცნიერებითნი
და ცხოველობითნი ძალნი, თუთმფლობელობით
აღიძრვის და თუთმფლობელობით ინებებს და
თუთმფლობელობით ეძიებს და განარჩევს და
თუთმფლობელობით განბჭობს, თუთმფლობ-
ელობით წინა-დაიდებს და თუთმფლობელობით
წინა-აღირჩევს, თუთმფლობელობით აღიძრვის
და თუთმფლობელობით იქმს ბუნებითთა საქ-
მეთა.

ხოლო საქმარ არს უწყებად და ცნობად,
ვითარმედ ღმრთისათჳს ნებებასა უკუე ეიტყუთ,
ხოლო განრჩევასა და განზრახვასა საკუთ-
რად არა ეიტყუთ, ვინაჲთგან არა განიზრა-
ხავს ღმერთი, რამეთუ განზრახვაჲ საქმე არს

[1] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პაროსთან, ეპისტ. I მარინო-
სადმი, PG, 91.

ეიდრემე არს, ეითარ-იგი გამეფებაჲ, ვითარ
გამრთელებაჲ, ხოლო დასასრული – მიმარ-
თი, ნებებული, ესე იგი არს, სახე, რომლისა
მიერ გულრდის გამეფებაჲ, ანუ გამრთელე-
ბაჲ. მერმე შემდგომად ნებებისა ძიებაჲ და
განხილვაჲ და შემდგომად ამათსა, უკუეთუ
ჩუენ ქუეშეთაგანი იყოს, იქმნების ნებებაჲ,
ესე იგი არს, განზრახვაჲ. ხოლო ნებებაჲ
არს წადიერებაჲ მძიებლობითი, ქმნილი ჩუენ 73r II
შორისთათჳს საქმეთა, რამეთუ განიზრახავს
უკუეთუ ჯერ-არს ჭელ-ყოფაჲ საქმისაჲ ანუ
არა. ამისსა შემდგომად განჰბჭობს უმჯობესსა
და სახელ-იდების ბჭობად. მერმე ემოწლეე-
ბის[1] და შეიყუარებს განზრახვისა მიერ განბ-
ჭობილსა მას და სახელ-იდების ჯერ-ჩინებად,
რამეთუ უკუეთუ განბჭოს და არა მოწლე[II]
იქმნეს განბჭობილისა მის მიმართ, ესე იგი
არს, არა შეიყუაროს იგი, არა სახელ-იდების
ჯერ-ჩინებად. ესრეთ შემდგომად მოწლეო-
ბისა იქმნების წინა-აღრჩეაჲ, ესე იგი არს,
გამორჩეაჲ, რამეთუ წინა-აღრჩეაჲ არს ორთა
წინა-მდებარეთაგან აღრჩეაჲ და გამორჩეაჲ
ამისი წინაასწარ სიტყჳსა. ამისსა შემდგომად
მიიმართებს საქმისა მიმართ და ითქუმის
მიმართებად. მერმე იქმარებს და სახელ-იდების
ჴმარებად. ამისსა შემდგომად დასცხრების
წადიერებისაგან შემდგომად ჴმარებისა.[1]

აწ უკუე პირუტყუთა შორის იქმნების წა-
დიერებაჲ რაჲსამე და მეჯსეულად მიჰმართებს
ქმნისა მიმართ, რამეთუ უსიტყუელი არს
წადიერებაჲ პირუტყუთაჲ და იყვანებიან ბუ-
ნებითისა წადიერებისაგან, რომლისათჳს არცა
ნებებად სახელ-იდების წადიერებაჲ პირუ-
ტყუთაჲ. არცა განზრახვად, რამეთუ ნებებაჲ
არს სიტყუერი და თუთმფლობელი ბუნებითი
წადიერებაჲ და რამეთუ კაცთა შორის, ვი-
თარცა სიტყუერთა, იყვანების უფროსსა
ბუნებით წადიერებაჲ, უფროჲს ვიდრე იყვანებს,
რამეთუ თუთმფლობელობით და სიტყუერად
იძრვის, ვინაჲთგან თანა-შეულებელ არიან მის
შორის მეცნიერებითნი და ცხოველობითნი
ძალნი. თუთმფლობელობით უკუე წადიერ
არს და თუთმფლობელობით განიზრახავს და
თუთმფლობელობით ბჭობს და თუთმფლობ-
ელობით მოწილე[III] იქმნების და თუთმფლობ-
ელობით წინა-აღირჩევს და თუთმფლობელო-
ბით მიიმართებს და თუთმფლობელობით იქმს
ბუნებითად მყოფთა ზედა.[IV]

საქმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ ღმრთი-
სათჳს ზრახვასა ვიდრემე ვიტყუთ [ხოლო
წინააღრჩეასა საკუთრად არა ეიტყუთ], რამეთუ

[1] მაქს. აღმს., დიალოგი პაროსთან, PG, ტ 91, ეპისტ.
I მარინოსადმი.

[I] ემოწილების M. [II] მოწილე M. [III] +მოწილეობისა C.
[IV] +ნებებისათჳს უფლისა თავი კვ. M.

უმეცრებისაგ, ეინაითგან ცნობილისათჳს არა-
72v I ეინ სადა განიზრახებენ. აწ უკუე განვრახეაგ და აღრჩეეაგ უეჭველად უმეცრებასა თჳს ეჯეიან. ხოლო ღმერთი, ეითარცა ყოველისაეე მეცნიერი, მარტივად ინებებს.[1]

// და კუალად ეგრეთვე არცაღა უფლისა 948
ჩუენისა საუფლოთა მათ ჭორცთა სულისათჳს ეიტყუთ განზრახებასა ანუ აღრჩეებსა, ეინაითგან არა აქუნდა უმეცრებაგ. რამეთუ დაღაცათუ უმეცრებაგ თჳსი არს კაცობრიებისა ბუნებისაგ, არამედ ერთ-გუამოენად შეერთებულსა მას სიტყჳსა ღმრთისა გუამსა უეჭველი მეცნიერებაგ აქუნდა. არა მადლით მინიჭებული, არამედ ეითარ იგი ეთქუ, გუამოენებითითა შეერთებითა, რამეთუ იგიეე და ერთი იყო ღმერთი და კაცი, ვინაეცა არცაღა აღრჩეეითობაგ აქუნდა ნებისა მისისა კაცობრიესა. რამეთუ ნებებაგ აქუნდა ბუნებითი მარტიეი, რომელი-იგი ყოველსაეე შინა გუამოენებასა კაცთასა იხილებოს ზოგებით და მსგაესებით, ხოლო არა აღრჩეეაგ რაჲსამე თუსაგან ნებებითისაგ არა აქუნდა წმიდასა მას სულსა მისსა წინა-აღმდგომად საღმრთოჲსა მის ნებისა მისისა; არცა სხუა იყო ნებებაგ ჭორცთა ნებისაგ, წინა-აღმდგომად საღმრთოჲსა მის ნებისა. რამეთუ აღრჩეებენ
72v II გუამთა განყოფილებასა თანა განიყოფებიან, თუნიერ ხოლო წმიდისა მის და მარტივისა და შეუზაეებელისა და განუყოფელისა სამებისა ღმრთებისა. რამეთუ მუნ დაღაცათუ შეურეველ არს თუთებაგ გუამთაგ, გარნა ეინაითგან არა არს მათ შორის სიშორე ადგილთაგ, ამისთჳსცა არცა ნებანი ითქუმიან მათნი, რამეთუ ეითარ-იგი ბუნებაგ ერთ არს, ეგრეთვე ბუნებითი ნებაგ ერთ არს წმიდისა სამებისაგ. და ვინაითგან გუამნი იგი მათნი ერთბამად მყოფ არიან, ამისთჳსცა ერთ არს ყოველივე ნებაგ და საქმე სამთა მათ გუამთაგ.

ხოლო კაცთაგ ეინაითგან ბუნებაგ ერთ არს, ერთ არს ბუნებითიცა ნებებაგ, ხოლო ეინაითგან გუამნი განყოფილ არიან და განშორებულ ურთიერთას ადგილითაცა და ჟამითა და საქმეთა მიმართითა განყოფილებითა სხუთა მრაელითა, ამისთჳსცა განიყოფებიან ნებანიცა და ცნობანი. ხოლო უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესნი, ეინაითგან ორნი არიან ბუნებანი ღმრთეებისა და კაცებისაგ, ორ არიან ნებაიცა და საქმე და ესე არიან ძალნი მნებებელნი. გარნა ეინაითგან ერთ არს გუამი და ერთ მნებებელი, ამით სახითა შეუდგების ნებაგ კა-
73r I ცობრიეი ნებასა ღმრთეებისასა და მას ინებებს, რაჲცა იგი ენებოს ღმრთეებასა მისსა.[2]

ხოლო ჯერ არს ცნობად, ეითარმედ სხუაგ არს ნებებაგ და სხუაგ არს განზრახებაგ, სხუაგ არს ნებითი და სხუაგ არს მნებებელობითი, და სხუა არს მნებებელი იგი. რამეთუ ნებებაგ არს მარტიეი ნებაგ, ხოლო განზრახებაგ არს თუ არა განიზრახებს ღმერთი, რამეთუ უმეცრებისაგ არს განზრახებაგ და რამეთუ ცნობისათჳს მის მიერ არაეინ განიზრახებს ოდესცა. და უკუეთუ განზრახებაგ უმეცრებისაგ არს, უეჭველად წინა-აღრჩეებაცა, ხოლო ღმერთსა, ყოველთა მეცნიერსა, მარტივად ჰნებავს.[1]

// არამედ არცა საუფლოჲსა სულისათჳს 948
ეიტყუთ განზრახებასა ანუ წინა-აღრჩეებასა, ეი- 73v I
ნაითგან არა აქუნდა უმეცრებაგ. რამეთუ დაღათუ ყოფადთა უმეცარისა ბუნებისაგ იყო, გარნა ეგრეთცა, ეითარცა გუამოენებით შეერთებულსა სიტყჳსა ღმრთისასა, აქუნდა მეცნირებაგ ყოველთაგ არა მადლით, არამედ, ეითარცა ითქუა, გუამოენებითისათჳს შეერთებისა, რამეთუ თუთეე იყო ღმერთი და კაცი, რომლისათჳს არცა ჯერ-ჩინებითი აქუნდა ნებებაგ, რამეთუ ნებაგ ეიდრემე აქუნდა ბუნებითი, მარტიეი ყოველთა შინა გუამთა კაცთასა ერთგუარად სახილეელი იგი, ხოლო ჯერ-ჩინებაგ, ესე იგი არს, ნებებული არა აქუნდა წმიდასა სულსა მისსა წინა-აღმდგომად საღმრთოჲსა ნებისა მისისა, არცა სხუაგ, თუნიერ საღმრთოჲსა მის ნებისა მისისა. არცა სხუაგ, თუნიერ ჯერ-ჩინებაგ, განიყოფეის გუამოენებათა თანა თუნიერ წმიდისა და მარტივისა და შეუზაეებელისა და განუწეალებელისა ღმრთეებისა მისისა, რამეთუ მუნ არა ყოველითურთ განწეალებულებითა და კიდეს-კიდე მდგომარეობითა გუამთაჲთა არცა ნებებული განიყოფეის. რამეთუ მუნ ეიდრემე, ეინაითგან ერთი არს ბუნებაგ, ერთი არს ბუნებითიცა ნებებაგ, ხოლო ეინაითგან განუწეალებელ არიან გუამნი, ერთი არს ნებებულიცა და ერთი მოძრაეობაგ სამთავე გუამოენებათაგ, ხოლო კაცთა შორის, ეინაითგან ბუნებაგ ეიდრემე ერთ არს, ართი არს ბუნებითი ნე/ბე/ბაეცა, ხოლო ეინაითგან განყოფილნი და ურთიერთას განშორებულნი არიან გუამოენებანი ადგილთაცა და ჟამითა და საქმეთა მიმართითა სიყუარულითაგ და მრაელითა სხუთა, ამისთჳს განყოფილნი არიან ნებებანიცა და ჯერ-ჩინებანი. ხოლო უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს შორის ყინაითგან განყოფილნი უკუე არიან ბუნებანი, განყოფილნი არიან ნებანიცა ბუნებითნი ღმრთეებისა და კაცებისა მისისანი, ესე იგი არს, მნებებელობითნი ძალნი. ხოლო ეინაითგან ერთი არს გუამი და ერთი, რომელი ინებებს, ერთიეე არს ნებებულიცა, ესე იგი არს, ჯერ-ჩინებითი ნებაგ, კაცობრივისა ნებისა მისისა შედგომითა, ცხად არს, ეითარმედ საღმრთოჲსა ნებისაჲთა და მათითა მნებებელობითა, რომელნი ინებნის ნებებად მისსა საღმრთომან ნებამან მისმან.[2]

ხოლო საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ სხუაგ ეიდრემე არს ნებაგ და სხუაგ განზრახეაგ, სხუაგ ნებებული და სხუაგ მნებებელობითი და სხუაგ მნებებელი. რამეთუ ნებაგ უკუე არს თუთ იგი მარტიეი ძალი ნებისაგ. ხოლო

---

[1] მაქს. აღმსარ., I ეპისტ. მარინოსადმი, PG. t. 91.
[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პუროსთან, PG, 91.

[1] იქვე.
[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პუროსთან.

რაი-ძი ჰნებავს. და ნებებითი არს, რაითა თანა-
მოკიდულ იყოს საქმე იგი სანებელი ნებებასა
მას, ეს იგი არს, ვითარიცა გუნებავნ, ვითარ-იგი
აღიძრის რაჲ ნებებაჲ საჭმლისა მიმართ, აწ
უკუე მარტივი აღძრეაჲ სიტყუერი ნებებაჲ არს,
ხოლო საჭმლისა მიმართ აღძრეაჲ განზრახეა
არს, და თუთ საჭმელი იგი სანებელი არს,
ხოლო მნებებელობითი არს, რომელსა აქუნდეს
ნებებისა ძალი, ვითარ-იგი კაცსა[1] აქუს ძალი
ნებებად საჭმლისა. ხოლო მნებებელი იგი არს,
რომელი იქუმევდეს სანებელსა მას.

ჯერ არს უკუე ცნობად, ვითარმედ ნებაჲ
ოდესმე // ნებებასა მოასწავებს, ესე იგი არს, 949
ძალსა მნებებელობისასა და ეწოდების მას
ნებაჲ ბუნებითი, ხოლო ოდესმე – ნებებითსა
და ეწოდების მას ნებაჲ მეცნიერებითი.

73r II

37 /II, 23/ მოქმედებისათჳს

თაები ლზ

საკმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ ყო-
ველნივე ძალნი პირველ წარმოთქუმულნი,
მეცნიერებითნი და ცხოველობითნი, ბუნებითნი
და ჭელოვნებითნი მოქმედებად ითქუმიან.
რამეთუ მოქმედებაჲ არს ბუნებითი ძალი და
ძრეაჲ თითოეულისა არსებისაჲ. და კუალად
მოქმედებაჲ არს ბუნებით ყოველსა არსებასა
თანა დანერგული იგი ძრეაჲ. ვინაიცა ცხად
არს, ვითარმედ რომელთა არსებაჲ იგიეე
არს, მათი მოქმედებაიცა ერთ და იგიეე არს
ხოლო, რომელთა ბუნებაჲ განყოფილ არს,
ამათი მოქმედებაიცა განყოფილ არს, რამეთუ
შეუძლებელ არს არსებაჲ უნაწილო ყოფად
ბუნებითისა მოქმედებისაგან.

კუალად მოქმედებაჲ არს ბუნებითი იგი
დაუწყებელობაჲ ძალსა თითოეულისა არ-
სებისასა. და კუალად ბუნებითი და პირველი
მოქმედებაჲ არს მარადის მოძრაჲ იგი ძალი
საცნაურისა სულისაჲ, ესე იგი არს, მარადის
მოძრავი სიტყუაჲ მისი, რომელი მარადის
ბუნებით მისგან, ვითარცა წყაროჲ აღმოდიო-
დის. და კუალად მოქმედებაჲ არს ბუნებითი
იგი ძალი და მოძრაობაჲ თითოეულისა არსე-
ბისაჲ, რომლისა თჳნიერ ვერ ცოცხალ იყოს.
73v I ხოლო მოქმედება ეწოდების საქმეთაცა, ვითარ-
იგი არს უბნობაჲ, სლვაჲ, და ჭამაჲ და სუმაჲ
და სხუანი ესეეითარნი. და მრავალგზის ვნე-
ბათაცა ბუნებითთა მოქმედება სახელ-ედების,
ვითარ-იგი არს შიმშილი და წყურილი და 952
// სხუანი ესეეითარნი.

ხოლო კუალად მოქმედებად სახელ-იდების
აღსრულებაიცა ძალისაჲ[2] და ორ სახედ
ითქუმიან ძალიცა და მოქმედებაიცა, რამეთუ
ეიტყოდით ყრმისა შორის ძუძუს მწოვარისა
ყოფად ძალსა და მოქმედებასა ღრამმატიკო-
სობისასა; მოქმედებასა უკუე, რამეთუ აქუს
ცნობაჲ, დამტეველი სწაელად ღრამმატიკო-

[1] "ვითარ იგი კაცსა" დედანში არ გეხვედება.
[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პაროსთან, PG, 91.

ვანმზრახეაჲ – რაჲსა ძლითიმე ნებაჲ. და ნე-
ბებული – წინამდებარე ნებისაჲ საქმე, ესე იგი 73v II
არს, რომელი გუნების, ვითარ იგი იძრვოდის
წადიერებაჲ ნებისა მიმართ, რამეთუ მარტივი
ვიდრემე წადიერებაჲ სიტყუერებითი ნებაჲ არს,
ხოლო ჭამისა მიმართ წადიერებაჲ განზრახეაჲ
არს, ხოლო თუთ იგი ჭამადი ნებებული არს
და მნებებელობითი არს, რომელსა აქუნდეს
მნებებელი ძალი, ვითარ-იგი კაცი.[1] ხოლო
მნებებელ-თუთ იგი მჴუმეველი ნებისაჲ.

ვითარმედ ნებაჲ ოდესმე // ნებებასა ცხად-
ჰყოფს, რომელ არს მნებებელობითი ძალი და 949
ითქუმის ნებად ბუნებითად, ხოლო ოდესმე –
ნებებულსა და ითქუმის ნებად ჯერ-ჩინები-
თად.

37 /II, 23/ მოქმედებისათჳს

თაები ლვ

საკმარ არს შემეცნებაჲ, ვითარმედ ყოველნი
პირველ თქუმულნი ძალნი, მეცნიერებითნიცა
და ცხოველობითნი და ბუნებითნი და ჭე-
ლოვნებითნი, მოქმედებად ითქუმიან, რამეთუ
მოქმედებაჲ არს თითოეულისა არსებისა ბუ-
ნებითი ძალი და მოძრაჲობაჲ. და კუალად
მოქმედებაჲ არს ბუნებითი ყოველისა არსებისა
თანა-ნერგი[1] მოძრაჲობაჲ, რომლითა ცხად არს,
ვითარმედ რომელთა ბუნებაჲ იგიეე არს, მათი
იგიეე არს მოქმედებაიცა, ხოლო რომელთანი
– განყოფილ ბუნებანი, მათნი განყოფილ
არიან მოქმედებანიცა. რამეთუ უღონო არს,
ეითარმცა უნაწილო იყო არსებაჲ ბუნებითისა
მოქმედებისაგან.

კუალად მოქმედება არს ბუნებითი თითოეუ-
ლისა არსებისა ცხად-მყოფელობითი ძალი.
კუალად მოქმედება არს ბუნებითი ყოველისა
არსებისაჲ და პირველი და მარადის მოძრაჲი
ძალი გონიერისა სულისაჲ, რომელ არს მარა-
დის მოძრაჲი სიტყუაჲ მისი, მარადის ბუნები-
თად აღმომდინარე მისგან. მერმეცა მოქმედე-
ბაჲ არს ბუნებითი თითოეულისა არსებისა
ძალი და მოძრაჲობაჲ, რომლისა თჳნიერ არს
ჵხოლოდ არა მყოფი იდენ. ხოლო ითქუმიან
მოქმედებად საქმენიცა, ვითარ-იგი ზრახვაჲ,
სლეაჲ, ჭამაჲ, სუმაჲ და ეგეეითარნი. და მრა-
ვალგზის ბუნებითნიცა ვნებანი მოქმედებად
ითქუმიან, ვითარ-იგი შიმშილი, წყურილი და
// ეგეეითარნი. ითქუმის კუალად მოქმედებად 952
შენასრულებაიცა ძალისაჲ.[2]

ხოლო ორ-გუარად ითქუმის ძალიცა და
მოქმედებაჲ, რამეთუ ეიტყუთ ძუძუს მწოარსა
ყრმასა ძალითა ღრამმატიკოსად, ვინაჲთგან
მჭონებელ არს სიმარჯჳსა, რათა სწაელისა
მიერ შეიქმნას ღრამმატიკოსად. კუალად
ეიტყუთ ღრამმატიკოსსა ძალითაცა ღრამმა-

[1] "ვითარ-იგი კაცი" დედანში არ გეხვედება.
[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პაროსთან.

[1] +და M.

სობისა, ხოლო ძალსა, ვითარმედ ძალ-უც მოთხრობაიცა საქმეთაი, ხოლო ჯერეთ არა მოქმედებს მომთხრობელობასა მას. და კუალად ჟამსა თუსსა ეთქუთ, ვითარმედ მოქმედებსცა, ესე იგი არს, ვითარმედ მოუთხრობს.

საქმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ მეორე ესე სახე ზოგადი არს ძალისა და მოქმედებისაი.

კუალად მოქმედებაი ბუნებისაი არს პირველი და მხოლოი და ჭეშმარიტი თუთმფლობელობითი იგი სიტყუერი ცხორებაი, რომელი-იგი შემოსკრებს და შეამტკიცებს სახესა ჩუენსა, რომლისაგან დაცლებულ-ყონ რაი უფალი, არა
73v II უწყი, თუ ვითარცა ღმერთად განკაცებულად სახელ-სდებენ მას. და კუალადცა ეთქუა მოქმედებისათუსე, ვითარმედ მოქმედებაი არს ძრვაი ბუნებისაი თუთქმნითი, რომელი-იგი თუთქმნითად ამისთუს სახელ-იდების, რამეთუ თაეით თუსით იძრების.

38 /II, 24/ ნებსითისათუს და უნებლიეთისა

თაეი ლი

ეინაითგან უკუე ნებსითობაი საქმესა რასმე შინა არს და // კუალად უნებლიეთად საგონებელობაი საქმესა რასმე შინა არს, ამისთუსცა მრავალთა ვიეთმე ნამდულეე უნებლიეთსა არა ხოლო შემთხუევა, არამედ მოქმედებაცა უწოდეს. ხოლო ჯერ არს ცნობად, ვითარმედ საქმე არს მოქმედებაი რაიმე სიტყუერი. ხოლო საქმეთა შეუთქს ანუ ქებაი ანუ ძაგებაი. და რომელნიმე მათგანნი მხიარულებით, ხოლო სხუანი მწუხარებით იქმნებიან. და რომელნიმე მათგანნი სათნოება მოქმედისა, ხოლო რომელნიმე საელტოლეელ არიან. და კუალად სათნოებათაგანნი რომელნიმე მარადის სათნოება არიან, ხოლო რომელნიმე ჟამ-რაოდენმე. და ეგრეთვე მსგაესად, საელტოლეელთაგანნი რომელნიმე მარადის საელტოლეელ არიან, ხოლო რომელნიმე ჟამ-რაოდენმე. და კუალად რომელნიმე საქმეთაგანნი შეიწყალებიან და შენდობასა ღირს იქმნებიან, ხოლო რომელნიმე მოიძულებიან
74r I და იტანჯებიან.

აწ უკუე ნებსითთა უეჭუელად შეუთქს ანუ ქებაი ანუ ძაგებაი და მხიარულებით იქმნებიან და რჩეულ საქმე არიან მოქმედთათუს, ანუ ყოელადვე, ანუ მაშინ ხოლო, ოდეს იქმნებოდინ. ხოლო უნებლიეთნი წყალობისა, ანუ შენდობისა ღირს იქმნებიან და მწუხარებით იქმნებიან და არა არიან სათნოება, არცა თაეით თუსით აღსრულებულ მოქმედისა მიერ მათისა, უკუეთუ ოდენ იძულებულ იყოს.[1]

[1] ნემეს. ემეს., პუნ. კაცისა, 29, PG, 717-720.

ტიკოსად და მოქმედებითაცა. მოქმედებითა უკუე, ეითარმედ აქუს მეცნიერებაი ღრამმატიკოსობისაი, ხოლო ძალითა, ეითარმედ ძალუც გამოთარგმანებად, არამედ არა მოქმედებს თარგმანებასა. ეიტყუთ კუალად /მ/მოქმედებით 74r I
ღრამმატიკოსად, რაჟამს მოქმედებდეს, ესე იგი არს, გამოსთარგმანებდეს.

სათანადო უკუე არს ცნობად, ეითარმედ მეორე ისი გუარი ზარი არს ძალისა და მოქმედებისაი, მეორე უკუე ძალისაი, ხოლო პირეელი მოქმედებაი.[1]

მოქმედება ბუნებისა არს პირველი და მხოლოი ჭეშმარიტი, თუთაღრჩეითი, ესე იგი არს, სიტყუერი და თუთმფლობელი და სახისა ამის, ჩუენისა შემზადებელობითი ცხორებაი, რომლისაგან კუებელ-მყოფელნი არა უწყი, თუ ეითარ ღმერთად განკაცებულად უწოდენ მას. მოქმედებაი არს ძრვაი ბუნებისაი საქმითი, ხოლო საქმითად ითქუმის, ეითარცა თუთ თაეით თუსით მოძრავი.

38 /II, 24/ ნებსითისა და უნებლიეთისათუს

თაეი ლზ

ეინაითგან უკუე ნებსითი საქმესა[II] შინა არს და // უნებლიეთად საგონებელიცა საქმესაეე 953
რასმე შინა არს, ხოლო მრავალნი ეინმე ჭეშმარიტსა უნებლიეთსაცა არა ხოლო შეხუდომასა შინა, არამედ ქმნასაცა შინა დაწესებენ. შესწაებაი საქმარ არს, ეითარმედ საქმე არს მოქმედებაი სიტყუერი, ხოლო საქმეთა შეუდგს ქებაი ანუ გიობაი. და რომელნიმე მათგანნი გემოენებით, ხოლო რომელნიმე მწუხარებით იქმნებიან და რომელნიმე მათგანნი აღსარჩეველნი არიან მოქმედებისათუს, ხოლო რომელნიმე საელტოლეელნი და აღსარჩეველთაგანნი, რომელნიმე მარადის აღსარჩეველნი, ხოლო რომელნიმე ჟამ რაოდენმე, ეგრეთვე და საელტოლეელთაცაგანნი, და კუალად რომელნიმე საქმეთაგანი შეწყალებულ იქმნებიან და რომელნიმე შენდობისა ღირსად გამოჩნდებიან, ხოლო რომელნიმე მოიძულებიან და იტანჯებიან.

აწ უკუე ნებსითსა ვიდრემე უეჭუელად შეუდგს[III] ქებაი ანუ გიობაი და გემოენებით საქმარობაი და რათა სათნო უჩნდენ მოქმედთა საქმენი ანუ მარადის, ანუ მაშინ, რაჟამს იქმნებოდინ. ხოლო უნებლიეთსა შენდობისა ანუ შეწყალებისა ღირს-ყოფაი და მწუხარებით საქმარობაი და არა სათნო-ყოფილობაი, არცა თაეით თუსით სრულ-მყოფელობაი მოქმე-

[1] პირეელი მოქმედებისაი <M. II +რასმე M. III შეთქს M.

ხოლო უნებლიეთთაგანი რომელიმე იქმნების მძლავრებით, ხოლო რომელიმე უმეცრებით. მძლავრებითი უკუე არს, რომლისაჲ დასაბამი რომელობისაჲ და მიზეზი მოქმედებისაჲ გარეთ დაწყებულ იყოს. ესე იგი არს, რაჟამს სხუსგან ვიიძულებოდით და ყოელად არა ვირწმუნებდეთ გონებითა, არცა მივერჩდეთ გულის სიტყუთა გინა ნებისა შეცვალებითა, არცა თანა-მოქმედ ვიყენეთ სულითა, რასა იგი იძულებით გუაქმნეს ჯორცითა. ვინაჲცა ამის ესევითარისათჳს განეაჩინებთ და ვიტყუთ, ვითარმედ ნებსითი არს, რომლისა დასაბამი არა რას გარეთ შემოიღებდეს აღძრვი-
74r II საგან იძულებითისა. დასაბამად უკუე ეწოდთ მიზეზსა მოქმედებისსა. ხოლო უმეცრებითი უნებელი ესე არს, რაჟამს არა ჩუენ გუეცეს თაეთა თუსთა და მიზეზი იგი უმეცრებისაჲ. რამეთუ უკუეთუ ვინმე მთრვალმან კაცი მოკლას, უმეცრებით უკუე მოუკლავს, ხოლო არავე უბრალო არს, რამეთუ თუთ შეამთხუა თავსა თუსსა მიზეზი უმეცრებისაჲ, ესე იგი არს, ვითარმედ თუთ ქმნა მთრვალობაჲ იგი, შემამთხუეველი უმეცრებისაჲ. ხოლო უკუეთუ ვინმე ჩუეულებისაებრსა ადგილსა ისროდის და უმეცრებით სცეს მამასა თუსსა და მოკლას, ესევითარი იგი საქმე ყოელად უნებლიეთად ქმნილად ითქუმის.[1]

ვინაჲცა, ვითარ-იგი პირველ ვთქუ, ორ სახე არს უნებლიეთი, ერთი იგი მძლავრებით და მეორე იგი უმეცრებით. ხოლო ნებსითი ორთაევე ამათ წინა აღუდგების, რამეთუ ნებსითი არს, რომელი არცა მძლავრებით, არცა უმეცრებით იქმნებოდის. და კუალად ნებსითი არს, რომლისა დასაბამი და მიზეზი ქმნისაჲ მოქმედსა მას შორის იყოს და უწყოდის თითოეული ზედა-მიწევნით, რომელთათჳს და რომელთა შინა იყოს საქმე იგი. ხოლო თითოეული არს, რომელსა იგი რიტორთა მიერ შემოკრებითად ასოებად სახელ-ეებრნის, ვითარ-
74v I იგი იტყოდიან, ვითარმედ, ვინ, ესე იგი არს , ვითარმედ ვინ ქმნა. და კუალად დაურთიან ვითარმედ ვის, ესე იგი არს, ვითარმედ ვის რაჲ შეამთხუა, და შესძინიან, ვითარმედ რაჲ, ესე იგი არს, ვითარმედ რაჲ შეამთხუა, რომელ ესე არს ძიებაჲ და გამოკითხვაჲ საქმისა მკლეელობისასა. ამას კუალად შეუდგინიან ვითარმედ რაოდა, ესე იგი არს, ვითარმედ რომლითა ორკაცოთა. და კუალად თქუან სადა; ესე იგი არს, ვითარმედ რომელსა ადგილსა. ამისსა შემდგომად შესძინიან — ოდეს, ესე იგი არს, ვითარმედ რომელსა ჟამსა. და კუალად დაურთიან — ვითარ, ესე იგი არს, ვითარმედ რომლითა სახითა სრულ-ყო საქმე იგი. და დასასრულსა თქუან — რაჲსათჳს, ესე იგი არს, ვითარმედ რომლისა მიზეზისათჳს.[2] *

დისაგან, დაღათუ იძულებოდისცა,* [1] ხოლო[II] უნებლიეთისაჲ რომელიმე არს იძულებითი, ხოლო რომელიმე უმეცრებითი. და იძულებითი ვიდრემე არს, რაჟამს შესაქმითი დასაბამი, რომელ არს მიზეზი, გარეთ ვინაჲმე იყოს, ესე იგი არს, რაჟამს სხუსა მიერ ვიიძულებოდით, რაჲთურთით არა მრწმუნებელნი, არცა თანა-დამთჳელნი თუსისა აღძრვისანი, არცა რაჲთ ყოელად თანა მოქმედნი, ანუ თაეთა თუსთა მიერ მოქმედნი მის იძულებისანი, რომლისაგან მასაზღერებელნი ვიტყუთ: — უნებლიეთი არს, რომლისა დასაბამი გარეთ ვინაჲმე იყოს, არა რაჲს ჯერ-ჩინებისა თანა შერთვითა იძულე- 74r II ბულისაგან აღძრვისა მიერ თუსისა. ხოლო დასაბამად ვიტყუთ შესაქმითსა მიზეზსა. ხოლო უმეცრებით უნებელი არს, რაჟამს არა თუთ მოვიტყუთ მიზეზი უმეცრებისაჲ, არამედ ეგრეთ ვითამე შეემთხუოს, რამეთუ უკუეთუ მთრვალმან ვინმე მკლეელობაჲ ქმნას, უმეცრებით უკუე მოკლა, გარნა არა უნებლიეთ, რამეთუ მიზეზი უმეცრებისაჲ, რომელ არს მთრვალობაჲ, თუთ ქმნა, ხოლო უკუეთუ ვინმე ჩუეულებითსა ადგილსა სარგნის მცემელმან მოკლას მამაჲ თანა-წარმაეალი, უნებლიეთ მოქმედად ითქუმის ამისდად.[2]

ესრეთ უკუე ორ-გუარობასა შინა უნებლიეთისასა, ერთისა ვიდრემე იძულებულისა, ხოლო მეორისა უმეცრებითისასა, ნებსითსა ორნივე წინა-აღუდგებიან, რამეთუ ნებსითი არს არცა იძულებითი, არცა უმეცრებით ქმნილი. ვინაჲცა ნებსითი ვიდრემე არს, რომლისა დასაბამი, ესე იგი არს, მიზეზი თაეისა შორის თუსისა მოაქუნდეს მეცნიერსა სათითოეულოთასა, რომელთა მიერ და რომელთა შინა იყოს საქმე, ხოლო სათითეულო არიან, რომელნი იგი რიტორთა მიერ საგანსაცდელო კერძოებ იწოდებიან, ვითარ-იგი ვითარმედ ვინ არს, ესე იგი არს, რომელმან ქმნა? რაჲ-ცხად არს, ვითარმედ რაჲ ქმნა ანუ თუ მკლეელობაჲ. რომლითა, ესე იგი არს ორღანოჲთა. სადა, რომელ არს ადგილი. ოდეს, ესე იგი არს, რომელსა ჟამსა. ვითა, რომელ არს, რომლითა სახითა. რაჲსათჳს, ესე იგი არს, რომლისა მიზეზისათჳს.[3]

* შეისწავენ რვანი შემწამებლობანი: ვინ – ვის, რაჲ – რაჲთა, სადა – ოდეს, ვითარ – რაჲსათჳს.

[1] იქვე, 30 და 31, PG, 720-728.

[2] ნემეს., ემეს., იქვე. 32, PG, 728-729.

* არა ჯდა სხუაჲ ინი.

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 29, PG, 717-720. ნუსხაში წერია „იძულებოდისცა", ასევე ყოფილა იგი S-1463 ნუსხის წყაროშიც, ამიტომ გაოცებულა გადამწერი – „არა ჯდა სხუაჲ ინიო", თუმცა სიტყვა არ გაუსწორებია.

[2] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 30-31, PG, 720-728.

[3] იქვე, 32, PG, 728-729.

[I] იძულებოდისცა M. [II] +არცა M.

// უწყებაი ჯერ-არს, ვითარმედ არიან რაიმე საშუალნი ნებისთისა და უნებლიეთისანი, სატკივარნი და შემაწუხებელნი, რომელთა თავს ვიდებთ უმეტესთა ბოროტთა მოლოდებისათჳს, ვითარ-იგი შეგუქმნის რაი ღელეაი და შიშითა დანთქმისაგთა გარდაეაბნიით ტკრთი ნაესაი.[1] ამას თანა ესე ცხად იყაენ, ვითარმედ ყრმანი მცირენი და პირუტყუნი ნებსით იქმან, რასა იგი იქმან, ხოლო არა აღრჩევით, არცა წინაგანრჩევით და ეგრეთე ჩუენ კაცნი, რაოდენსა რას წინაგანუზრახველად ვიქმთ აღძრ-
74v II ვითა გულისწყრომისაგთა, ნებსით უკუე ვიქმთ, ხოლო არა წინა-განრჩევით და ეგრეთვე თუ მეგობარი მჳის მოვიდეს ჩუენდა, ნებსით უკუე არს ჩუენი, ხოლო აღრჩევითიცა. და საუნჯესა თუ მოულოდებელსა მიეემთხუნეთ, ნებსით უკუე მიეემთხუევით, ხოლო არა წინაგანრჩევით. ესე და ესეითარნი ყოველნი ნებსითად უკუე იხილეებიან ჩუენ შორის, ხოლო არა წინაგანრჩევითადცა, რამეთუ არა განზრახვითნი არიან. ხოლო უეჭუელად საქმარ არს, რაითა განზრახვაი წინა-უძღოდეს წინა-აღრჩევასა, ვითარცა პირველ გუთქუამს.[2]

956 // საქმარ არს ცნობად, ვითარმედ არიან რაიმე საშუალ ნებსითისა და უნებლიეთისა, რომელთა უსახურებასა და შესაწუხებელობასა უდიდესისა ბოროტისათჳს თაესვიდებთ, ვითარ-იგი ნაე-დანთქმულებისათჳს გარდავაბნეეთ ჭურჭელთა ნაესათა.[1] უწყებაი ჯერ არს, ვითარმედ ყრმანი ჩჩულნი და პირუტყუნი ნებსით უკუე იქმან, გარნა არა წინა-აღრჩევით. და რაოდენთა რათ გულის-წყრომით ვჰყოფთ, არა წინაისწარ მზრახველნი მათნი ნებსით ვჰყოფთ, არამედ არა წინა-აღრჩევით. და მეყსეულად მეგობარი მოიწია ნებითა უკუე ჩუენითა, ხოლო არაეე წინა-აღრჩევითა. და რომელი მოულოდებელად საუნჯესა მიემთხუა, ნებსით მიემთხუა, გარნა არა წინა-აღრჩევით. ვინაიცა ესე ყოველნი ნებსითნი ვიდრემე არიან სახარულეანობისათჳს მათისა, არამედ არა წინა-აღრჩევითნიცა, ამისთჳს რამეთუ არა განზრახუთ ქმნილ არიან. ხოლო ჯერ არს უეჭუელად, რათა განზრახვაი წინა-უძღოდეს წინა-აღრჩევასა, ვითარცა ითქუა.[2]

39 /II, 25/ ჩუენ შორის მყოფისათჳს, ესე იგი არს, თუთმფლობელობისა

თაეი ლთ

თუთმფლობელობისათჳს თქუმულსა სიტყუასა, ესე იგი არს, ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა ქონებულისათჳს მეტყუელებასა პირველად საძიებელად ესე აქუს, უკუეთუ ჩუენ შორის-ძი არსა? რამეთუ მრავალნი ამას ზედა წინა-აღმდგომებდიან. ხოლო მეორედ – თუ რაი არს ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა, ანუ თუ რაისა ჴელმწიფე ეართ. მესამედ – გამოძიებაი მიზეზისა, თუ რაისათჳს თუთმფლობელად შემჭმნა ჩუენ შემოქმედმან ჩუენმან ღმერთმან.

აწ უკუე განვაწესეთ რაი პირველი, პირველად პირველისა მისთჳს ეთქუათ და გამოვაჩინოთ, ვითარმედ არიან რაიმე ჩუენსა ჴელმ-
75r I წიფებასა შინა საქმენი თუთ წინა-აღმდგამთაცა მიერ აღსაარებულნი, // ამისთჳსცა ვიტყუთ 957 ესრეთ, ვითარმედ ბრძენნი იგი წარმართთანი ყოფადთაგანისა ყოელისა ანუ ღმერთსა იტყუან მიზეზად, ანუ საჭიროსა, ანუ იძულებასა,* ანუ ბუნებასა, ანუ ბედსა, ანუ თუთ-ყოფასა. რამეთუ ღმრთისა საქმე არიან არსებად და განგებაი, ხოლო საჭიროსა, რაითა მარადის იგიეე და ერთი აქუნდეს ძრვაი, ხოლო იძულებითისა, რომელი იძულებით და მძლავრებით იქმნებოდის, რამეთუ ესეცა საჭიროსა თანაეე არს. ხოლო ბუნებისანი არიან შობაი და აღზრდაი და განხრწნაი, ნერგნი და ცხოველნი. ხოლო ბედისანი არიან იშუთნი რაიმე და მოულოდებელნი. რამეთუ ესრეთ განასაზღერებენ ბედსა

39 /II, 25/ ჩუენ ქუეშისა, ესე იგი არს თუთმფლობელობისათჳს

თაეი ლე

თუთმფლობელობისა ძლითსა სიტყუასა, ესე იგი არს, ჩუენ ქუეშისასა აქუს უკუე[1] პირველად საძიებელად ესე, უკუეთუ არს ჩუენ[II] ქუეშე, რამეთუ მრაეალნი წინა-აღუდგებოდეს ამას. მეორედ – თუ რანი არიან ჩუენ ქუეშენი და რაითაი გუაქუს ჴელმწიფებაი, მესამედ – 74v I გამოძიებაი მიზეზსა, რომლისათჳს თუთმფლობელად შემჭმნა ჩუენ დამბადებელმან ჩუენმან ღმერთმან.

აწ უკუე დამწყებელნი პირველისათჳს პირველად ეიტყოდით გამომაჩინებელნი ამისნი, ვითარმედ არიან რაიმე ჩუენ ქუეშენი, ხოლო ეიტყოდით მათ მიერ აღსაარებულთაგან და ეიწყოთ ესრეთ. // ქმნულთაგანთა ყოელთა ანუ ღმერთსა იტყუან ძიზეზად, ანუ საჭიროობასა, ანუ დამთხუეასა, ანუ ბუნებასა, ანუ ბედსა, ანუ თაეით თუსითობასა. არამედ ღმრთისა ვიდრემე საქმე/ნი/ არიან არსებაი და წინა-განგებაი. ხოლო საჭიროობისა – მარადის ერთსა ზედა მყოფთაგანთა მოძრაობაი. ხოლო დამთხუეისა რათა საჭიროდ სრულ იქმნებოდინ მისმიერნი, რამეთუ იგიცა საჭიროობისაა არს. ხოლო ბუნებისა – ქმნაი, აღორძინებაი, ხრწნილებაი, ნერგნი და ცხოველნი. ხოლო ბედისა – იშუთნი და მოულოდებელნი, რამეთუ განასაზღერებენ ბედსა, ვითარმედ თანად მოსლეაი და შემოკრებაი არს ორთა

---

* დამთხუეასა.

[1] იქვე. გე. 720-721.

[2] იქვე, გე. 732.

[1] იქვე, 30, PG, 720-721.

[2] იქვე, 33, PG, 732.

[II] <M. " რაი ჩუენ M.

თანა-შთამოვრდომითა და ერთად შემოკრებითა ორთა მიზეზთაითა, რომელთა-იგი წინა-განრჩევისაგან მიეღის დასაბამი, ხოლო არა წინა-განრჩევისა მისებრ მიეღის აღსასრულიცა, არამედ წინა-აღმდგომად. ეითარ-იგი თხრინ ვინმე საფლავსა და მიემთხჳის პოვნასა საფასისასა. აწ უკუე არცა რომელმან იგი დადვა ადგილსა მას საფასე, ამისთჳს დადვა, რაჲთამცა სხუამან იპოვა იგი, არცა რომელმან იგი იპოვა, ამისთჳს თხრიდა, რაჲთა იპოვოს საფასე. არამედ პირველმან მან ამისთჳს დაჰფლა, რაჲთა ოდესცა უნდეს, კუალად აღიღოს
75r II იგი. ხოლო მეორემან ამისთჳს თხარა, რაჲთა საფლა[ე]ი აღმოჰკუეთოს, არამედ შორის შთამოვარდა სხუაჲ რაიმე, თუნიერ მისსა, რაჲ იგი ეგულებოდა ორთაევე. ხოლო თჳთ-მყოფად უწოდენ მშუნიერთა ანუ პირუტყუთა ძრვასა, რამეთუ თუნიერ ბუნებისა და ჴელოვნებისა ქმნილად სახელ-სდებენ მას.

აწ უკუე ეის ამათგანსა შეჲამსგავსნეთ საქმენი კაცისანი, ვინაჲცა უკუეთუ არა კაცი არს მიზეზ და დასაბამ საქმეთა თჳსთა, შეუძლებელეე არს, რაჲთამცა ღმერთსა მივაჩემენით ბილწნი და უსამართლონი საქმენი. და ეერცა საჭიროსა მივაჩემნეთ, რამეთუ არა მარადის მასვე და ერთსა ზედა არიან. ეერცა იძულებასა, რამეთუ იძულებითიცა იგი საჭიროსავე მსგავს არს. არცა ბუნებასა, რამეთუ ბუნებისა საქმენი არიან ცხოველნი და ნერგნი. ეერცა ბედსა, რამეთუ არა იშუთ და მოულოდებელ არიან საქმენი კაცთანი. არცა თჳთ-ყოფასა, რამეთუ უსულოთა და პირუტყუთა საქმისათჳს თქუეს მათ თჳთ-მყოფობაჲ.

აწ უკუე თჳთ მათე წინა-აღმდგომთა სიტყჳსა თანა მოწადებითა დაუშთინეთ კაცსა თავით თჳსით მნებებელობაჲ და ეგრეთ მოქმედებაჲ საქმეთაჲ, რაჲთა დასაბამ და თჳთმფლობელ
75v I იყოს საქმეთა თჳსთა ზედა.[1]

ხოლო უკუეთუ არცა ერთისა რაჲს საქმისა დასაბამ არს კაცი, ჩამეტნაჲად სადმე აქუს განზრახვაჲ, რამეთუ რაჲსათჳსცა იქმაროს განზრა[ხვა]ჲ, ვინაჲთგან არცა ერთისა რაჲს საქმისა უფალ არს, რამეთუ ყოველი განზრახვაჲ საქმისათჳს საჴმარ არს. ხოლო უკუეთუ უშუენიერესსა ამას და უპატიოსნესსა კაცისა ტალანტთასა უქმრად ვინმე გამოაჩინებდეს, ესე უწესოებათა ყოველთა უძჳრეს არს. რამეთუ უკუეთუ განიზრახავს, უეჭუელად საქმისათჳს განიზრახავს, ვინაჲთგან ყოველი განზრახვაჲ საქმისათჳს არს და მოქმედებისა.

მიზეზთაჲ, რომელთა წინა-აღრჩევისაგან აქუს დასაბამი, რომელნი სხუად რადმე შესრულდებოდინ გარეშე მისსა, ეითარ იქმნებოდინ, ეითარ-იგი არს, აღმომთხრელისაგან საფლაჲისა პოენაჲ საუნჯისაჲ, რამეთუ არცა დამბადებელმან საუნჯისამან ამისთჳს დადჳა, რათა პოეოს მან, არცა მპოენელი ამისთჳს თხრიდა, რათა პოეოს[1] საუნჯე, არამედ მან ეიდრემე,[II] ოდეს უნდეს, აღმოიღოს, ხოლო ამან, რათა საფლავი შეჰმზადოს, ხოლო საშუალ შემოვიდა სხუაჲ რაიმე გარეშე მისსა, რომლისა მიმართ იყო საზრი ორთაევე. ხოლო თაჲით თჳსითობისა უსულოთა, ანუ უსიტყუელთა შემთხუეუანი, თუნიერ ბუნებისა და ჴელოვნებისა, რამეთუ ესრეთ იტყჳან იგინი.

აწ სადმე ამათდა მიმართ აღჲიყუანნეთ კაცისა ძლითნი, უკუეთუ არს კაცი მიზეზ და დასაბამ საქმეთა, რამეთუ არა სამართალ არს ღმრთისა ზედა წარწერაჲ საქმეთა ბილწთა და უსამართლოთაჲ, არცა საჭიროობასა, რამეთუ არა მარადის ერთსა ზედა მყოფობაგანი არს, არცა დამთხუეუასა, რამეთუ არა მოსავალთაგანად, არამედ საჭიროთა თანად იტყჳან დამთხუეულსათა, არცა ბუნებასა, რამეთუ ბუნებისა საქმე არიან ცხოველნი და ნერგნი, არცა ბედსა, რამეთუ არა იშუთნი და მოულოდებელნი არიან საქმენი კაცთანი, არცა თაჲით თჳსითობასა, რამეთუ უსულოდ, ანუ უსიტყუელად იტყჳან შემთხუეულთა თაჲით თჳსითისათა. დაუშთების უკუე, რათა თჳთ იგი მოქმედი და წარმმართველი საქმისაჲ კაცი დასაბამ თჳსთა საქმეთა და თჳთმფლობელი იყოს.[1]

მერმეცა უკუეთუ არცა ერთისა საქმისა უფალ არს კაცი, ნამეტნავად[III] აქუს განმზრახველობაჲ, რამეთუ რაჲსა მიმართ იქმაროს 74v II
განზ/რახვაჲ არცა ერთისა უფალმან საქმისამან, რამეთუ ყოველი განზრახვაჲ საქმისათჳს არს, ხოლო ურჩეულესისა და უპატიოსნესისა კაცთა შორისთა ნიჭთაჲსა ნამეტნავად გამოჩინებაჲ ფრიადისა უგუნურებისაჲ არს, ვინაჲცა უკუეთუ განიზრახავს, საქმისათჳს განიზრახავს, რამეთუ ყოველი განზრახვაჲ საქმისათჳს არს და საქმის ძლით.

[1] ნემს. ემს., ბუნ. კაცისა, 39, PG, 761-764.

[1] იქვე, 39, PG, 761-764.

[1] პოოს M. [II] +რათა M. [III] ნამეტაჲად M.

40 /II, 26/ ქმნადთათჳს

თაჱი ჲ

ქმნადთაგანნი რომელნიმე ჩუენ შორის არიან და რომელნიმე არა ჩუენ შორის. ჩუენ შორის უკუე იგი არიან, რომლისა ჩუენ თუთ-ჴელმწიფე ეიყუნეთ ქმნად და არა ქმნად. ესე იგი არს, ეითარმედ ყოველიეე, რაოდენი ნეჳსით ექმნათ, იგიცა ჩუენ შორის არს, რა-
მეთუ არამცა ნეჳსით ქმნა // ეწოდებოდა, 960
უკუეთუმცა ქმნაჲ მისი არა ჩუენ შორის იყო. და რაჲთა შემოკრებულად ეთქუა, ეითარმედ ყოველი, რომელსა შეუთქს ქებაჲ ანუ ძაგე-
ბაჲ და რომლისათჳს წინა-დაწესებულ არს
75v II ბრძანებაჲ და შჯული, იგი ყოველი ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არს. ხოლო საკუთრად ჩუენ შორის არიან ყოველნი სულიერნი საქ-მენი და რომელთათჳსცა განიზრახვაჲთ, ხოლო განზრახეაჲ სწორებითისა მომლოდე არს, ესე იგი არს, ეითარმედ ამასცა რასმე შემძლებელ ეართ და კუალად წინა-აღმდგომსაცა ამისსა. ხოლო განრჩევასა მათსა პყოფს გონებაჲ ჩუენი და ესე არს დასაბამი საქმეთა ქმნისაჲ.

აწ უკუე ესე არიან ჩუენ შორის, რაოდენნი სწორად მოსალოდებელ არიან, ეითარ-იგი არიან აღირვაჲ და არა აღძრეაჲ, მიდგენებაჲ და არა მიდგენებაჲ, ნებებაჲ არა საჭიროთაჲ რათმე და არა ნებებაჲ, ტკუებილი და არა ტკუებილი, მიცემაჲ და არა მიცემაჲ, სიხარული, რომელთა ზედა ჯერ იყოს და არა სიხა-რული და ეგრეთვე რომელთა ზედა არა ჯერ იყოს. ესე და რაოდენნი არიან ესეეითარნი, და რომელთა შინა არიან სათნოებისა და უკეთურებისა კერძონი, ამათ ზედა ეართ თუთ-მფლობელ და კუალად ეგრეთვე სწორებით მოსალოდებელ არს ჩუენ მიერ შეწყნარებაჲ და არა შეწყნარებაჲ ჴელოენებათაჲ, გინა თუ დაეისწაელენეთ, ანუ თუ არა დაეისწაელენეთ იგინი.

ხოლო ესე საჴმარ არს ცნობად, ეითარმედ
76r I აღრჩეეაჲ უკუე საქმეთაჲ მარადის ჩუენ შო-რის არს, ესე იგი არს, ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა, ხოლო ქმნად საქმეთა მრაჲალჭაის დაყენებულ ეიქმნებით სახითა რაითამე განგე-ბულებათაჲთა.

41 /II, 27/ თუ რომლისა მიზეზისათჳს თუთმფლობელად შეეიქმნენით

თაჱი მაჲ

ეიტყუთ უკუე მყის სიტყუერებასაე თანა-შე-ქსულად თუთმფლობელობასა, რამეთუ ყოველი შექმნული ქცეეადიცა არს, რამეთუ რომელთაჲ დასაბამი ქმნისაჲ ქცეულებისაგან დაწყებულ იქმნა, საჭირო არს მათდა ქცეად ყოფაჲცა. ხოლო ქცეულებაჲ არს არა-არსისაგან არსად მოსლეაჲ და წინა-მდებარისა ნიეთისაგან სხუა სახეჲ-ყოფაჲ.

40 /II, 26/ ქმნილთათჳს

თაჱი ლთ

ქმნილთაგანნი რომელნიმე უკუე ჩუენ ქუეშე არიან, ხოლო რომელნიმე არა ჩუენ ქუეშე. და ჩუენ ქუეშე ეიდრემე არიან, რომელთა ჩუენ ეართ თუთმფლობელ ქმნისა და არა ქმნისა მათისა, ესე იგი არიან ყოველნი ნებისით ქმნილნი ჩუენ მიერ, // რამეთუ არ-
ამცა ნებისთ ითქუმოდა ქმნაჲ საქმისაჲ, არა თუმცა ჩუენ ქუეშე იყო იგი, და მარტივად ითქუმოდეც, რომელთაცა შეუძჳს გიობაჲ ანუ ქებაჲ და რომელთა ზედა არს ბრძანებაჲ და[1] შჯული. ხოლო საკუთრად ჩუენ ქუეშე არიან სულიერნი ყოველნი და რომელთათჳს განეიზრახაეთ, ხოლო განზრახვაჲ სწორებით მოსაეალთაჲ არს, ხოლო სწორებით მოსაეალი არს, რომლისაჲ თუთ მისიცა ძალ-გუეძეას ქმნაჲ და წინა-აღმდგომისაცა მისისაჲ, ხოლო გამორჩეესა მათსა ჰყოფს გონებაჲ ჩუენი და ესე არს დასაბამი საქმეთაჲ.

და არიან უკუე [ჩუენ] ქუეშენი სწორებით მოსაეალნი ესე, ეითარ-იგი ძრეაჲ და არა ძრეაჲ, ტკუილი და არა ტკუილი, მიმართებაჲ და არა მიმართებაჲ, წადიერებაჲ საჭიროთაჲ და არა წადიერებაჲ, მიცემაჲ და არა მიცემაჲ, სიხარული, რომელთა ზედა ჯერ-იყოს და არა სიხარული, ეგრეთვე რომელთა ზედა არა ჯერ-იყოს და რაოდენი არიან ეგეეითარნი, რომელთა შინა არიან სათნოებისაცა და უკეთურებისა საქმენი, რამეთუ ამათნი ეართ თუთმფლობელნი. ხოლო სწორებით მოსაეალ-თაგანნი არიან ჴელოენებანიცა, რამეთუ ჩუენ ქუეშე არს ჴელ-ყოფაჲ, რომლისაჲ გუენებოს და არა ჴელ-ყოფაჲ.

საჴმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ გა-მორჩეეაჲ ეიდრემე საქმეთაჲ მარადის ჩუენ ქუეშე არს, ხოლო ქმნად დაეიყენებით მრაჲალ-გზის სახითა რაიმე წინა-განგებისაებთა.

41 /II, 27/ თუ რომლისა[2] მიზეზისათჳს თუთმფლობელად შეეიქმნენით

თაჱი ჲ

აწ უკუე ეიტყუთ, ეითარმედ მყის სიტყუერო-ბასა თანა შემოეალს თუთმფლობელობაჲ, რამეთუ ყოველი აგებული ქცეეადიცა არს, რამეთუ რომელთა დასაბამი აგებულები-საჲ ქცეესაგან მიიღებს, საჭირო არს, რათა ქცეედნი იყვნენ იგინი. ხოლო ქცეულებაჲ არს არა მყოფობისაგან მყოფობად მოსლეაჲ და რათა წინა-მდებარისა ნიეთისაგან სხუად

[1] ანუ M. [2] +რომლისა D.

აწ უკუე უსულონი და პირუტყუნი იქცეჳიან პირველ თქუმულისაებრ შეცვალებისა გუამთაჲსა. ხოლო სიტყჳერნი იქცეჳიან წინაგამორჩეჳითა გონებისაჲთა. რამეთუ სიტყჳერისა შორის რომელიმე არს ხედვითი და რომელიმე საქმითი; ხედვითად უკუე ვიტყჳ გონებითსა ქონებასა წურთისასა, ვითარ-იგი არს, ხოლო საქმითად განზრახჳითსა, რომელი-იგი განუჩინებენ მოქმედთა მართალსა სიტყუასა. ვინაჲცა ეწოდების ხედვითსა მას გონება, ხოლო საქმითსა სიტყუა და ხედვითსა მას სიბრძნე, ხოლო საქმითსა ცნობა. აწ უკუე ყოველი, რომელი განიზრახვიდეს, ესრეთ განიზრახაჲს
76r II საქმეთათჳს, ვითარცა თაესა შორის თჳსსა მჴონებელი აღრჩეჳისაჲ, რაჲთა უსირტჱესად განჩინებული აღირჩიოს განზრახჳისა მისგან და, აღირჩიოს რაჲ, ქმნას. ხოლო უკუეთუ ამას ესეეითარსა კაცსა საჭიროობისაგან რაჲსამე მიეღოს სიტყჳერი თუთმფლობელობაჲ,[1] მიერითგან არღარა იყოს სიტყჳერ, რამეთუ ანუ არა იყოს სიტყჳერ, ანუ იყოს თუ სიტყჳერ, უფალ და თუთმფლობელ არს საქმეთა.[2]

ვინაჲცა პირუ[ტ]ყუნი არა არიან თუთმფლობე[ლ], [რამეთუ] ბუნებისა მიერ იყჳანებიან, უფროჲსესეც იყჳანებენ ბუნებასა. ამისოჳსცა არცა წინა-აღუდგებიან ბუნებითსა აღძრეასა, არამედ მყის აღძრვასაჲე თანა მიედეენებიან საქმედცა, // ხოლო კაცი ვინაჲთგან სიტყჳერ
961 არს, ამისთჳსცა იყჳანებს უფროს და ჰმართებს ბუნებასა, ვიდრეცა თუთ ყჳანებულ იქმნების მის მიერ, ვინაჲცა აღიძრას რაჲ ნებებად რაჲსამე, ჴელმწიფებაჲ აქუს აღურ-სხმადცა და აღსრულებად ნებებისა მის. ვინაჲცა პირუტყუნი არცა იქებიან, არცა იძაგებიან, ხოლო კაცი იქების[3] და იძაგებისცა.

საჳმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ ანგელოზნიცა, ვინაჲთგან სიტყჳერ არიან, ამისთჳს თუთმფლობელ არიან, ვითარცა აგებულნი და ქცეულნი. და ესე ცხად-ყო ეშმაკმან, რომელი-იგი კეთილად შეიქმნა დამბადებელისა მიერ;
76v I ხოლო თუთმფლობელობით ბოროტის მომპოვებელ იქმნა, მის თანა განდგომილთა მათ ძალთა თანა, რომელ არიან ეშმაკნი, ხოლო სხუანი იგი ანგელოზთა წესნი დადგრომილ იქმნნეს კეთილსა შინა.

42 /II, 28/ არა ჩუენ შორის მყოფისათჳს

თავი მბ

ხოლო არა ჩუენ შორის მყოფთა რომელთამე ჩუენ მიერ ჰქონან დასაბამნი, ესე იგი არიან, მიზეზნი, ვითარ-იგი არს მისაგებელი საქმეთაჲ აწინდელსა ამას საწუთროსა და ყოფადსა მას საუკუნესა. ხოლო სხუაჲ ყოველი განზრახვითა საღმრთოჲთა სრულ იქმნების. რამეთუ შობაჲ უეჭველად ღმრთისაგან მოგუეცა, ხოლო

[1] ნუსხაშია „თუთმფლობელობაჲ“.
[2] ნემეს. ეშეს., ბუნ. კაცისა, 41, PG, 773-776.
[3] ნუსხაშია: „იქებისა“.

რადმე იქმნეს. ვინაჲცა უსულონი უკუე და უსიტყუელნი ქცეულ იქმნებიან პირველ თქუ- 75r I
მულთა მათ სხეულ/ე/ანთა შეცვალებათაებრ, ხოლო სიტყჳერნი წინა-აღრჩეჳათაებრ, რამეთუ სიტყჳერისაჲ რომელიმე არს ხედვითი, ხოლო რომელიმე საქმითი. და ხედვითი ვიდრემე არს გონებითი მიწოთმაჲ, ვითარ ყოფისა მყოფთაჲსაჲ. ხოლო საქმითი არს განმზრახველობითი, რომელ არს განმსაზღერებელი საქმეთაჲ მართლითა სიტყჳთა. და სახელ-სდებენ მხედველობითსა უკუე გონებად, ხოლო საქმითსა სიტყუად და მხედველობითსა ვიდრემე სიბრძნედ, ხოლო საქმითსა ცნობად. რომლისათჳსცა ყოველი განმზრახველი ვითარცა მას ზედა მყოფობისა[1] გამორჩევასა საქმეთასა განიზრახჳის, რათა განზრახვისა მიერ ურჩეულესად დადებული გამოირჩიოს და გამორჩეულ ქმნას. ხოლო, უკუეთუ ესრეთ არს ესე, საჭიროდ შემოუკრბების სიტყჳერსა თუთმფლობელობაჲ, რამეთუ ანუ არა სიტყჳერი არს, ანუ სიტყჳერი თუ არს, უფალცა არს საქმეთაჲ და თუთმფლობელი.[1]

ვინაჲცა პირუტყუნი არა თუთმფლობელ არიან, რამეთუ იყჳანებიან უფროსსა ბუნებისა მიერ, ვიდრე იყჳანებენ, რომლისათჳს ეერცა წინა-აღუდგებიან ბუნებითსა წადიერებასა, არამედ მყის მოწადნიერებასა რაჲსმე თანა მიიმართებენ საქმისა მიმართ. // ხოლო კაცი, ვითარცა სიტყჳერი, იყჳანებს უფროს, ვიდრე იყჳანების ბუნებისაგან, ამისთჳს, წადიერ იქმნეს რაჲ სანებურისა რაჲსმე მიმართ, ჴელმწიფებაჲ აქუს წინააღდგომად წადიერებისა ანუ შემდგომად მისსა, რომლისათჳსცა პირუტყუნი არცა იქებიან, არცა იძაგებიან, ხოლო კაცი იქებისცა და იძაგებისცა.

სათანადო არს ცნობად, ვითარმედ ანგელოსნიცა, ვითარცა სიტყჳერნი, თუთმფლობელ არიან და, ვითარცა აგებულნი, ქცეულნიცა, და ესე ცხად-ყო ეშმაკმან, კეთილად ვიდრემე დაბადებულმან შემოქმედისა მიერ, ხოლო თუთმფლობელობით მომპოვნებულ სიბოროტისა ქმნილმან. და მისთანათა მათ განდგომილებითა ძალთა, რომელ არიან ეშმაკნი, ხოლო სხუათა მათ ანგელოზებრთა დასთა დადგომითა კეთილსა შინა.

42 /II, 28/ არა ჩუენ ქუეშეთათჳს

თავი მა

ხოლო არა ჩუენ ქუეშეთა რომელთამე უკუე ჩუენგან ჰქონან დასაბამნი, რომელ არიან მიზეზნი, ცხად არს, ვითარმედ მოსაგებელნი საქმეთა ჩუენთანი აწინდელსაცა და ყოფადსა საუკუნესა. ხოლო სხუანი ყოველნი საღმრთოსა ნებისა მიერ სრულ იქმნებიან, რამეთუ ქმნაჲ ვიდრემე ყოველთაჲ ღმრთისაგან არს, ხოლო ხრწნილებაჲ სიბოროტისათჳს ჩუენისა

[1] იქვე, 41, PG, 773-776.
[1] მყოფობით M.

ხრწნილებაჲ ჩუენმან სიბოროტემან შემოიყუანა სატანჯველად და სარგებელად ჩუენდა. რამეთუ „ღმერთმან სიკუდილი არა შექმნა, არცა იხარებს იგი წარწყმედასა ზედა ცხოველთასა“,[1] არამედ კაცისა მიერ შემოჴდა სიკუდილი, ესე იგი არს, გარდასლვისა მისგან ადამისისა, და ეგრეთვე მსგავსად ყოველნი ტანჯვანი.

ხოლო სხუაჲ ყოველივე ღმერთსა განეკუთნების, რამეთუ შობაჲ ჩუენი და შექმნაჲ დამბადებელობისა მისისა ძალისაგან არს, რომელმან ყოველივე არა-რაისაგან არსად მოიყუანა და მართებაჲ და პყრობაჲ, წინა-განგებაჲ და დაცვაჲ ჩუენი წინა-განმგებელობისა
76v II მისისა ძალისაჲ არს. და კუალად მიმთხუევაჲ კეთილთა საუკუნეთაჲ სახიერებისა მისისაჲ არს მათთჳს, რომელთა დაიცვან ბუნებითი იგი ხატებაჲ, რომლისათჳს დავიბადენით. ხოლო ეინაითგან ვიეთნიმე წინა-აღდგომით მეტყუელებენ ძალისათჳს განგებულებათაჲსა, ეოქუათ უკუე მცირედი რაიმე განგებულებათათჳსცა.

შემოვიდა სატანჯველადცა და სარგებელად, რამეთუ „ღმრთმან სიკუდილი არა შექმნა, 75r II არცა იხარებს წარწყმედასა ზედა სიცოცხლისა მქონებელთასა“,[1] არამედ უფროსღა კაცისა მიერ იქმნა სიკუდილი, ესე იგი არს, გარდასლვითა ადამისითა, ეგრეთვე სხუანიცა იგი ტანჯვანი.

ხოლო სხუანი ყოველნი ღმერთსა მიეჩემებოდედ, რამეთუ ქმნაჲ უკუე ჩუენი დამბადებელობითისა ძალისა მისისაჲ არს, და მიმყოერებულად გებაჲ – შემომკრებელობითისა და მპყრობელობითისა ძალისა მისისაჲ. და მართებაჲ და მაცხოვარებაჲ – წინაგანმგებელობითისა ძალისა მისისაჲ. და სა'შუებელი საუკუნეთა კეთილთაჲ – სახიერებისა მისისაჲ დამცველთათჳს ბუნებითისათჳს, რომლისათჳსცა დავიბადენით. ხოლო ეინაითგან წინა-აღუდგებიან ვიეთნიმე წინა-განგებისა, ეოქუა მცირედი წინა-განგებისათჳსცა.

43 /II, 29/ განგებულებათათჳს

964

43 /II, 29/ წინა-განგებისათჳს

თავი დგ

განგებულებაჲ უკუე არს ღმრთისა მიერი იგი მოღუაწებაჲ არსთაჲ. და კუალად განგებულება არს განზრახუა ღმრთისაჲ, რომლისაგან ყოველნი არსნი შემსგაყებულსა და ჯეროვანსა მართებასა მიიღებენ. ხოლო უკუეთუ განზრახუაჲ ღმრთისაჲ არს განგებულება, ყოველად საჭირო არს, რაჲთა ყოველივე განგებულებით ქმნილი სიმართლისა სიტყუსაებრ შეწყნარებულ იქმნეს, ვითარმედ კეთილად და ღმრთიე-შუენიერად იქმნების და ვერ ეგების სხუებრ უმჯობესად ქმნაჲ მისი. რამეთუ ესე ცხად არს, ეითარმედ იგიეე და ერთ არს შემოქმედიცა და განმგებელიცა, ეინაითგან შეუტყუებელ და არა მიმდგომ არს, ეითარმცა სხუაჲ იყო დამბადებელი და სხუაჲ განმგებელი არსთაჲ. რომელი-ესე უეჭუელად უძლურებაჲ არს მათ ორთაჲეე, ეითარმცა ერთი იგი დაბადებასა ოდენ და მეორე განგებასა შემძლებელ იყუენს. ამისთჳსცა აღვიარებთ, ეი-
77r I თარმედ ღმერთი მხოლოჲ არს დამბადებელ და წინა-განმგებელ ყოვლისა. და ძალ დამბადებელობისა და განმგებელობისა მისისა კეთილი იგი ნებაჲ მისი არს. რამეთუ „რაოდენი უნდა, უფალმან ქმნა ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა“[2] და ნებასა მისსა ეურეინ წინააღუდგა. ინება ქმნაჲ ყოელისაჲ, და იქმნნეს, ჰნებავს პყრობაჲ სოფლისაჲ და იპყრობებეს, და ყოველივე, რაოდენი რაჲ ჰნებაეს, იქმნებიან.[3]

ხოლო რამეთუ წინა-განაგებს და რამეთუ კეთილად წინა-განაგებს, ენებოს თუ ვისიმე, მართლად ესრეთ გულისჴმა-ყოს. ეინაითგან

თავი მბ

წინა-განგებაჲ უკუე არს ღმრთისა მიერი იგი არსთა მიმართი მოსწრაფებაჲ. და კუალად წინა-განგებაჲ არს განზრახუაჲ ღმრთისაჲ, რომლითა ყოველნი მყოფნი შესამსგავსსა მართებასა მიიღებენ, ხოლო უკუეთუ ღმრთისა განზრახუაჲ არს განგებაჲ, ყოველითურთ საჭირო არს, რაჲთა წინა-განგებისა მიერ ქმნილნი ყოველნი სამართლისა სიტყუსაებრ ყოველად კეთილად და ღმრთიე-შუენიერად იქმნებოდნეს და სრულიადისა უმჯობეს ქმნისათჳს. საჭირო არს, რაჲთა ერთი და იგიეე იყოს შემოქმედიცა მყოფთაჲ და წინა-გამგებელი მათი, რამეთუ არა შემსგაყებულ, არცა ჯეროან არს, რაჲთა სხუაჲ იყოს შემოქმედი მყოფთაჲ და სხუაჲ წინა-განმგებელი მათი, რამეთუ ესრეთ უძლურებასა შინა იყუენ ორნიეე უეჭუელად, ერთი უკუე შემოქმედებისასა, ხოლო მეორე წინა-განმგებელობისასა. ეინაჲცა ღმერთი ვიდრემე არს შემოქმედიცა და წინა-განმგებელი, ხოლო შემოქმედებითი ძალი მისი და მპყრობელობითი და წინა-განმგებელობითი სახიერებაჲ[1] მისი, არს, რამეთუ „ყოველნი, რაოდენნი ინება უფალმან, ქმნნა“[2] და ნებასა მისსა ეურეინ წინა-აღუდგა.[II] ინება, რაჲთა იქმნენ[III] ყოველნი და იქმნნეს, ჰნებავს შემტკიცებაჲ სოფლისაჲ და შემტკიცებულ არს და ყოველნი რაოდენნი ჰნებაენ, იქმნებიან.[3]

ხოლო ეითარმედ წინა-განაგებს და ეითარმედ კეთილად წინა-განაგებს, კეთილად

[1] სიბრძნ., I, 13.
[2] ფსალმ., 134, 6.
[3] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 42-43, PG, 780-793.

[1] სიბრძნ., I, 13.
[2] ფსალმ., 134, 6.
[3] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 42-43, PG, 780-793.

[I] სახიერი ნებაჲ M. [II] წინა-აღუდგების M. [III] იქმნეს M.

უკუე მხოლოი ღმერთი არს ბუნებით სახიერ
და ბრძენ, ამისთუსცა, ვითარცა სახიერი,
წინა-განაგებს, რამეთუ რომელი არა წინა-
განაგებდეს, იგი არა სახიერ არს. რამეთუ
კაცნიცა და საცხოვარნი თუსთა შვილთათუს
ბუნებით წინა-განაგებენ და რომელცა არა
წინა-განაგებდეს, იგიცა იგმობვის. ხოლო ეი-
თარცა ბრძენი, ყოველსაე უმჯობესად იღუწის
არსთათუს.[1] ვინაიცა, უჴმს განკრძალულებით
მხედველთა ყოვლისაე დაკურებაი, ყოველისაე
ქებაი, ყოველისავე განგებულებათა საქმისაი
გამოუძიებელად მითუალეაი, დაღაცათუ მრა-
ვალთა ეიეთმე უსამართლო უჩნდეს იგი უც-
77r II ნაურებისაგან და მიუწდომელობისა ღმრთისა
განგებულებათაისა, რამეთუ გულის სიტყუანი
ჩუენნი და საქმენი და ყოფ[ა]ნი ყოველნი
მან მხოლომან უწყინის.

ხოლო ყოველსაე მას ეიტყჳ, რომელი არა
ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არს, რამეთუ ჩუენ
შორის მყოფი არა განგებულებათაი არს, არა-
მედ ჩუენისა ჴელმწიფებისაი.

// ხოლო განგებულებათაგანი რომელიმე
სათნო-ყოფითი არს და რომელიმე შენდო-
ბითი. განგებულებანი უკუე არს, რაოდენი
რაი უცილებელად კეთილ იყოს. ხოლო შენ-
დობითი არს მიშუებითი, რამეთუ მიუშუებს
მრავალგზის მართალთაცა შთავრდომად
განსაცდელთა, რაჲთა მათ შორის დაფარული
იგი სათნოებაი სხუათა უჩუენოს, ეითარ-იგი
იქმნა იობს ზედა. კუალად ოდესმე მიუშუებს
უჯეროჲსა რაისმე ქმნად, რაჲთა საქმითა მით
უჯეროდ საგონებელითა დიდი რაამე და საკუ-
რველი წარჲმართოს, ეითარ-იგი იყო ჯუარითა
ცხორებაი კაცთაი.

კუალად სხუთაცა სახითა მიუშუებს წმი-
დათა შემთხუევად ბოროტთა, რაჲთა არა
მართლისა გულის სიტყუსაგან დაეცნენ, ანუ
მიცემულისა მისთუს მათდა ძალისა და
მადლისა ამპარტავნებასა შთავარდენ, ეითარ-
იგი იყო პაელე, რომელსა ესმა: ქმა არს შენდა
მადლი ჩემი!

77v I კუალად დატეებულ ეინმე იქმნის განსას-
წაელელად სხუათა, რაჲთა მისითა მიხედინოს
სხუახი [გახ]ისწაელხეს, ეითარ-იგი იყო ლაზ-
არეს ზედა და მდიდრისა მის, რამეთუ ეიხ-
ილნეთ რაი ეიეთნიმე სალმობათა და ვნებათა
შინა, ბუნებით მოწყალე ვექმნებით.

კუალად დატეებულ ეინმე იქმნის სხუსა
განგებისათუს და არა თუსისა, გინა მშობელთა
ცოდვისათუს, ეითარ იყო შობითგან ბრმაი იგი,
არამედ სადიდებელად ძისა ღმრთისა, კუალად
მიშუებულ იქმნის ეინმე ვნებად საშურვებე-
ლად ღმრთისა, რაჲთა განდიდებითა ვნებათა
მათ ტანჯულისათაჲთა უცონელ იქმნეს სხუანი
თავს დებად ვნებათა და ტანჯეათა, სასოებითა
მოსაგებელთა დიდებულებისაჲთა და გულის-
თქუმითა ყოფადთა მათ კეთილთაჲთა, ეითარ-
იგი იქმნა წმიდათა მოწამეთა ზედა.

[1] იქქე, თ. 44, გვ. 813.

ეინმე განიხილოს ესრეთ, მხოლოი ღმერთი
ოდენ არს ბუნებით სახიერი და ბრძენი.[1] და
რამეთუ კაცნი და პირუტყუნი თუსთა შეილთ-
ათუს წინა-განაგებენ ბუნებით და რომელი
არა წინა-განაგებდეს, ეითარცა არა სახიერი
ითქუმის. წინა-განაგებს უკუე, ეითარცა სახი-
ერი და უმჯობესისათუს არსთაჲსა მოღუაწე
არს, ეითარცა ბრძენი.[2] ეინაიცა უჴმს მრწმუ- 75v I
ნებელთა ამათთა ყოველთათუს განკურებაი,
ყოველთა ქებაი, ყოველთა გამოუწულილეველად
მითუალეაი საქმეთა წინა-განგებისათაი, და-
ღათუ უსამართლოდ აღუჩნდებოდინ მრავალთა
უცნაურებისათუს და მიუწთომელობისა ჩუენ-
გან საღმრთოთა წინა-განგებათაჲსა, და გულის
სიტყუათა ჩუენთა და საქმეთა და ყოფადთა
მხოლოდ მისდა ოდენ საცნაურებისათუს.

ხოლო ყოველთა ეიტყუ არა ჩუენ ქუეშეთა,
რამეთუ ჩუენ ქუეშენი არა წინა-განგებულები-
სანი არიან, არამედ ჩუენისა თუთმფლობელო-
ბისანი.

965 // ხოლო წინა-განგებულებისანი რომელნიმე
სათნო-ყოფი/თ/ნი[1] არიან და რომელნიმე შენ-
დობითნი. და სათნო-ყოფითნი ეიდრემე არიან,
რაოდენნი უცილობელად კეთილ არიან. ხოლო
შენდობითნი, ეითარ-იგი შეუნდობეს მართალ-
საცა მრავალგზის შთავრდომაჲ განსაცდელთა,
რათა მის შორის დაფარული სათნოებაჲ
უჩუენოს სხუათა, ეითარცა-იგი იობს ზედა.
და კუალად შეუნდობს ქმნად უჯეროთაგანსა
რასმე, რათა უჯეროდ საგონებელისა მის
საქმისა მიერ დიდი რაამე და საკურველი
წარემართოს, ეითარ-იგი ჯუარისა მიერ მაც-
ხოვარებაჲ კაცთაჲ. მერმეცა სხუთა სახითა
შეუნდობს ღირსთაგანსა ეისმე ბოროტად
ენებად, რათა არა მართლისა სუნდისისაგან
განვარდეს, ანუ მიცემულისა მისდა ძალისაგან
და მადლისა ამპარტავანებისა მიერ დაეცეს,
ეითარ-იგი პაელეს.

დატეობილ[2] იქმნების ეინმე უამ რაოდენმე
განსამართებელად სხუათა, რათა მისდა
მიმართ ხედეითა განისწაელნენ სხუანი, ეი-
თარ-იგი ლაზარეს ზედა მდიდრისა. რამეთუ
ეჰხედეიდით რაჲ ეიეთსამე ენებულებასა, შეგ-
უელმის ეიეთმე ბუნებითად.

დატეობილ იქმნების ეინმე სადიდებლად
სხუსა არა თუსისა ანუ მშობელთა ცოდვი-
სათუს, ეითარცა ბუნებითგან ბრმაი იგი სადი-
დებელად ძისა კაცისა. კუალად შენდობილ
იქმნების ეინმე ენებად საშურვებელად სხუ-
ათა, რათა განდიდნეს დიდებაი ენებულისაი
და ადეილად შესაკადრებელ იქმნეს ენებაჲ
სხუათათუს სასოებითა მერმისა დიდებისათუს

[1] დედანში ამას ერთეის: „ეით კეთილი, წინა-განაგებს, რადგან არ არის კეთილი ის, ეინც არა წინა-განაგებ-დეს".

[2] ნემს. ეს., ბუნ., კაცისა, 44, PG, 813.

[1] სათნო-ყოფილნი M. [2] დატეებულ M.

კუალად დატევებულ იქმნის ეინმე ოდესმე შოაერდომად ბილწსა რასმე საქმესა, განმართებისათუს სხუსა რაიმე უძურესისა ენებისა. ეითარ-იგი იყეის ეინმე სათნოებათა წარმართებასა ზედა აღზუავებული, რომელსა მიუშუს ღმერთმან შთაერდომად სიძეჳსა, რაითა დაცემისა მისგან მოეიდეს გრძნობად თუსისა უძლურებისა და დამდაბლდეს და მოუჴდეს და აღუვაროს უფალსა.[1]

77v II // ხოლო საჴმარ არს ცნობად, ეითარმედ აღრჩევაი საქმეთაი ჩუენ შორის არს. ხოლო სრულებაი კეთილთა საქმეთაი თანა-მოქმედებითა ღმრთისაჲთა არს, რომელი-იგი სამართლად შეუწევის აღმრჩეველთა კეთილისა საქმისათა, რომელნი ოდენ იპოვნენ მართალ სუნიდისითა წინაასწარ-მცნობელობისაებრ მისისა.[2] ხოლო დატევებისა სახენი ორ არიან, რამეთუ არს დატევებაი განგებულებითი და განსასწაელელი, და არს დატევებაი სრულიად განწირვითი. განგებულებითი უკუე და განსასწაელელი, ანუ განსამართლებელად და საცხორებელად და სადიდებელად ენებულისა მის იქმნების, ანუ საშურეებელად და აღსაბაძეებელად სხუათა, ანუ სადიდებელად ღმრთისა. ხოლო სრულიად განწირვითი დატევებაი არს, რაჟამს ღმერთმან ყოველიე საცხორებელად ჩუენდა ქმნას და ეგრეთცა უგრძნობელად და უკურნებელად და უფროსღა უგლიმად დაშთეს კაცი თუსისა უკეთურებისაგან, მაშინ განწირვით მიეცემის სრულიადსა წარწყმედასა, ეითარცა იუდა. გურიდოს ჩუენ ღმერთმან და წყალობით გაჴსნნეს ესეეითარისა მის დატევებისაგან.

ხოლო ესეცა ჯერ-არს ცნობად, ეითარმედ მრავალ არიან სახენი ღმრთისა განგებულებათანი, რომელნი-იგი არა ხოლო სიტყუთ გამოსათარგმანებელად, არამედ გონებითა და
78r I სატეენელადცა შეუძლებელ არიან. გარნა ესემცა უწყით, ეითარმედ ყოველნიე შესაწუხებელნი შემთხუეანი მადლობით შემწყნარებელთა ცხორებისა მიმართ მიიყვანებენ და ერთბამად ყოველთაე სარგებელისა მომატყუებელ არიან.

და ამისიცა უწყებაი ჯერ-არს, ეითარმედ ღმერთსა, ყოელისაე წინაასწარ განმგებელსა,
// ყოელთაე ჰნებაეს ცხორებაი და სასუ- 969
ფეელისა მისისა მიმთხუეად, რამეთუ არა ტანჯეისათუს შემჭმნა ჩუენ, არამედ მიმდებელად კაცთ-მოყუარებისა და სახიერებისა მისისა, ეითარცა სახიერ არს. ხოლო ცოდეილთაი ჰნებაეს ტანჯეად, ეითარცა მართალსა.

და გულისოქუმითა ყოფადთა კეთილთაჲ,[1] ეი- 75v
თარ-იგი მოწამეთა ზე. დატევებულ" იქმნ/ების ეინმე, იყეის ოდესმე ბილწთა საქმეთა შთაააყრდომელად, რათა განთაეისუფლდეს სხუსა უძერესისა ენებისაგან, ეითარ-იგი იყეის ეინმე აღზუავებული სათნოებათა ზედა წარმათებათა თუსთა, რომელსა მიუშუს ღმრთმან დაცემად სიძეითა, რათა დაცემისა მის მიერ გულის-ჴმის-ყოფად უძლურებისა თუსისა მოსრული დამდაბლდეს და მიუჴდეს[III] და აღუვაროს უფალსა.[1]

// ხოლო შესწავებაი საჴმარ არს, ეითარმედ 968
აღრჩევაი ეიდრემე საქმეთაი ჩუენ ზედა არს, ხოლო სრულებაი კეთილთაი უკუე შეწევნასა ღმრთისასა, რომელი სამართლად შეეწევის მართლითა სუნდისთა აღმრჩეველთა კეთილისათა წინაასწარ მცნობელობისაებრ მისისა, ხოლო ბოროტთაი დატევებასა ღმრთისასა.[2] ხოლო დატევების/ა/ სახენი არიან ორნი, რამეთუ არს დატევებაი განგებულებითი და განმწურთელობითი და არს დატევებაი სრულიად განწირულებითი, განგებულებითი უკუე და განწურთელობითი, განსამართებელად და საცხოერებელად და სადიდებელად ენებულისა ქმნილი, ანუ სხუათა საშურეებელად და მისამსგაესებელად ანუ სადიდებელად ღმრთისა. ხოლო სრულიადი დატევებაი არს, რაჟამს ღმრთისაგან საცხორებლად ქმნასა შინა ყოელთასა უგრძნობელად და განუკურნებელად, უფროსღა უკურნებელად, ეგოს კაცი წინა-აღრჩევისა მიერ თუსისა, რამეთუ მაშინ სრულიადსა წარსაწყმედელსა მიეცემის იგი, ეითარცა იუდა. გარნა მრიდოს ჩუენ ღმერთმან და მიჴსნნეს ეგეეითარისა[IV] მის დატევებისაგან.

ხოლო საჴმარ არს ცნობად, ეითარმედ მრაეალნი არიან სახენი საღმრთოისა წინაგანმგებელობისანი, არცა სიტყუთ თარგმანებად, არცა გონებით მიწერომად შესაძლებელნი. და ამისიცა შესწავებაი საჴმარ არს, ეითარმედ ყოველნი შემაწუხებელნი შემთხუეანი მადლობით შემწყნარებელთა მათთა ცხორებად აღიყვანებენ და ყოელისა სარგებლისა მომატყუებელ იქმნებიან.

უწყებაი სათანადო არს, ეითარმედ ღმერთსა
// პირველად უკუე ჰნებავს ყოველთა ცხორებაი
და სასუფეელისა მისისა ღირს-ყოფაჲ, რამეთუ
არა სატანჯეელისათუს დამბადნა ჩუენ, არამედ
რათა ზიარ-ეიქმნენთ /ცხო/რებისა მისისა, ეი- 76r I
თარცა სახიერმან. ხოლო, ეცოდოთ რაჲ, ჰნებავს ტანჯეაი, ეითარცა მართალსა. ეინაიცა

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 44, PG, 809-812.
[2] დედანში ამას მოსდეეს წინადადება: „ხოლო ბოროტ საქმეთა გამოსელა დამოკიდებულია ღმერთის ნებართვაზე, იმაზე, რომ ღმერთი, თაისი წინა-განგებით, ტოეებს ადამიანს საეთარი ძალების იმედით (შდრ. ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 37, PG, 749-753.)

[1] ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 44, PG, 809-812.
[2] დედანში ამას ერთეის: „ხოლო ბოროტ საქმეთა გამოსელა დამოკიდებულია ღმერთის ნებართვაზე, იმაზე, რომ ღმერთი, თაისი წინა-განგებით, ტოეებს ადამიანს საეთარი ძალების იმედით (შდრ. ნემეს. ემეს., ბუნ. კაცისა, 37, PG, 749-753).

[I] კეთილთაჲთა M. [II] დატეობილ M. [III] მოუჴდეს M. [IV] ესეეითარისა M.

ვინაიცა ითქუმის, ეითარმედ პირეელი უკუე ძღუანვაჲ ნებისა და სათნო-ყოფისაჲ მისგან არს. ხოლო მეორე შედგომაჲ ნებისაჲ და დატეებისაჲ ჩუენისა მიზეზისაგან არს. და ესეცა ორ-სახე არს, პირეელი იგი საცხორებელი არს განგებულებით და სწაელით, ხოლო მეორე წარწირვით არს სრულიად სატანჯველად ჩუენდა, ვითარცა პირეელ ვთქუ. და კუალად ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა მყოფთა საქმეთაგანნი, რომელნი უკუე კეთილ იყვნენ მათთუს, იგი თავადი წინა-გუძღუს და ჰნებაეს და სათნო უჩნს, ხოლო რომელნი ჭეშმარიტებით ბოროტ იყვნენ, იგინი არცა სთნეანან, არცა წინა-გუძღუს, არცა უკუანა შეგუთქს, გარნა ხოლო მოგუშუებს, ვითარცა
78r II თუთმფლობელთა, რამეთუ იძულებით ქმნილი, რაჲცა არა სიტყჳერ არს, არცა სათნოება. ხოლო ესე ცხად არს, ვითარმედ წინა-განაგებს ღმერთი ყოველთა დაბადებულთათუს, ქველის-მოქმედებს და სწაელის (sic) მრავალგზის თუთ მათ ეშმაკოა მიერ, ეითარ-იგი იყო იობს ზედა და ღმრთა მათ.

44 /II, 30/ წინაჲსწარ ცნობისა და წინაგანსაზღვრებისათუს

თაჳი ჲდ

საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ ყოველივე წინაჲსწარ უწყის // ღმერთმან, ხოლო არა ყოველსაე წინა-განასაზღერებს, რამეთუ ჩუენ შორის მყოფთა საქმეთათუსცა წინაჲსწარ უწყის, ხოლო არაეე წინა-განასაზღერებს მათთუს, ვინაჲთგან არა ჰნებაეს ქმნაჲ სიბოროტისაჲ, არცაღა კუალად აიძულებს ეის სათნოებისათუს. გარნა ვინაჲთგან საღმრთოჲსა წინაჲსწარ-მცნობელობითისა ბრძანებისა საქმე არს წინა-განსაზღერებაჲ, ამისთუსცა წინაჲსწარ-მცნობელობითა მისითა წინა-განასაზღერებს მას, რომელი არა ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა იყოს და წინაგანპბჭობს ყოველსაე ღმერთი სახიერებისათუს და სიმართლისა თუსისა.

ხოლო საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ სათნოებაჲ ღმრთისა მიერ მოცემულ არს ბუნებასა შინა ჩუენსა, რამეთუ იგი თავადი არს ყოველისაე კეთილისა მიზეზ და დასაბამ და თუნიერ თანა-შეწევნისა და თანა-მოქმედებისა მისისა შეუძლებელ არს ჩუენ მიერ ნებებაჲ
78v I ანუ ქმნაჲ რაჲსაცა კეთილისაჲ. // ხოლო ესე ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არს, რაჲთა დავად-გრეთ სათნოებასა შინა და შეუდგეთ ღმერთსა სათნოებად მიმწოდებელსა ჩუენსა, ანუ რაჲთა მიეცრკჳთ სათნოებისაგან, რომელ ესე არს შედგომაჲ ბოროტისაჲ და შეუდგეთ ეშმაკსა, რომელი-იგი სიბოროტისა მიმართ მიგუწოდ[ს] ნუ იძულებულად. რამეთუ სიბოროტე არა რაჲ არს სხუაჲ, თუნიერ განშორება კეთილი-საგან, ეითარ-იგი // ბნელი არს განშორებაჲ ნათელისაგან.

ითქუმის პირეელი ეიდრემე პირეელად ნებად და სათნო-ყოფად, ეითარცა თუთ მისგან მჭონებელი დასაბამისაჲ, ხოლო მეორე შედგომილად ნებისად და მიშუებად მიზეზთაგან ჩუენთა და ესე ორ-სახედ განგებულებითი უკუე და განმსწაელელობითი საცხორებელად, ხოლო განწირულებითი სრულიადად სატანჯველად, ეითარცა ვთქუთ. და ესენი არა ჩუენ ქუეშეთა შორის. ხოლო ჩუენ ქუეშეთაგანთა კეთილთა ეიდრემე წინა-შერაცხეით ინებებს და სათნო-იყოფს, ხოლო ძურთა და ნამდჳლე ბოროტთა არცა წინა-შერაცხეით, არცა შედგომილებით ინებებს, არამედ მიუშუებს, ეითარცა თუთმფლობელსა, რამეთუ იძულებით ქმნილი რაჲმე არცა სიტყჳერისაჲ, არცა სათნოებაჲ არს. წინა-განაგებს ღმერთი ყოველისა დაბადებულისა და ყოველისა აგებულისა ბუნებისათუს, ქველის მოქმედი და განმსწაელელი მრავალგზის თუთ მათ ეშმაკთაჲცა, ეითარ-იგი იობის-ზე და ღმრთა.

44 /II, 30/ წინაჲსწარ ცნობისათუს და წინაჲსწარ განსაზღერებისა

თაჳი ჲგ

სათანადო არს მეცნიერებაჲ, ვითარმედ
972 ყოველნი უკუე წინაჲსწარ უწყნის // ღმერთმან, ხოლო არა ყოველთა წინაჲსწარ განასაზღერებს, რამეთუ წინაჲსწარ უწყნის ეიდრემე ჩუენ ქუეშენიცა, არამედ არა წინაჲსწარ განასაზღერებს მათ, რამეთუ არა ჰნებაეს ქმნაჲ სიბოროტისაჲ, არცა აიძულებს ქმნასა სათნოებისასა. ვინაიცა საღმრთოჲსა წინა-მცნობელობითისა ბრძანებისა საქმე არს წინაჲსწარ განმსაზღერელობაჲ, ხოლო წინა-ჲსწარ განასაზღერებს არა ჩუენ ქუეშეთა წინა-მცნობელობისაებრ თუსისა, რამეთუ ეგერა წინა-მცნობელობისაებრ მისისა წინაჲსწარ განბჭო ყოველი ღმერთმან სახიერებისაებრ და სიმართლისა თუსისა.

ხოლო შესწაევებაჲ საქმარ არს, ეითარმედ სათნოებაჲ უკუე ღმრთისა მიერ მოეცა ბუნებასა შინა და თუთ იგი არს ყოველისა კეთილისა დასაბამი და მიზეზი და თუნიერ შეწევნისა და თანა-მოქმედებისა მისისა შეუძლებელ არს ჩუენგან ნებებაჲ ანუ ქმნაჲ
973 კეთილისაჲ. // ხოლო ჩუენ ქუეშე არს დად-გრომაჲ სათნოებასა ზედა და შედგომაჲ ღმრთისაჲ, მიმიწოდდეს რაჲ ამისსა მიმართ, ანუ მიდრეკაჲ სათნოებისაგან, რომელ არს ქმნაჲ სიბოროტჳსა შინა და შედგომაჲ ეშმაკისაჲ, მიმიწოდდეს რაჲ ამისსა მიმართ უიძულებულად, რამეთუ სიბოროტე არა-რაჲ სხუაჲ არს თუნიერ განშორებაჲ კეთილისაჲ, ეითარ-იგი 76r II
976 // ბნელიცა განშორებაჲ არს ნათლისაჲ.

აწ უკუე დაეადგრეთ თუ ბუნებითსა ზედა, უეჭუელად სათნოებასა შინა ეართ. ხოლო მიედრკეთ რაჲ ბუნებითისაგან, რომელ არს სათნოებაჲ, გარეშე ბუნებისა ვიქმნებით და სიბოროტისა მიმართ მიეიწევით. ხოლო სინანული არს არა ბუნებითისაგან ბუნებისა და ეშმაკისაგან ღმრთისა მიმართ უკ-მოქცეეაჲ და აღმოსლეაჲ მოღუაწებითა და შრომითა.

აწ უკუე პირველი იგი კაცი წულად დაბადა დამბადებელმან და მისცა მას საღმრთოისა მისგან მადლისა თუსისა და ზიარ თაეისა თუსისა ამით ჯერითა შექმნა იგი, რაჟამს ცხოველთა სახელის-დებაჲ მას აღმოათქუმია და, ეითარცა სამონოდ მისსა მიცემულთა ზედა, შეუფებრ განმგებელყო. რამეთუ ეინაჲთგან ხატად ღმრთისა, სიტყჳერად და საცნაურად
78v II შეიქმნა იგი, ამისთჳსცა ჯეროვნითა განგებითა ქუეყნისათა მთაერობაჲ ჴელთ-უდეა მას ზოგადმან მან ყოველთა დამბადებელმან და მეუფემან.

ხოლო ეინაჲთგან უწყოდა ყოვლისაეე წინაასწარ მეცნიერმან ღმერთმან, ეითარმედ გარდამაეალ მცნებისა იქმნების კაცი და ხრწნილებასა შთაეარდების, ამისთჳსცა მისგანეე შექმნა დედაღიცა შესაწეენელად მისთჳს. შესაწეენელად უკუე ეიტჳ შემდგომად მცნებისა გარდასლვისა ყოფადისა მისთჳს შობისა და განმრაელებისა ნათესაჲთაჲსა, რამეთუ პირველთა მათ მამათა ქმნასა ღმრთისა მიერსა ქმნა ეწოდების და არა თუ შობა, რამეთუ ქმნა არს ღმრთისა მიერი დაბადებაჲ. ხოლო შობაჲ უკუანაჲსკნელ შემოეიდა ბუნებასა ჩუენსა საშჯელად და პატიჟად გარდასლვისა მის, რაჲთა მონაცუალეთა დაუტეობდეს მომკუდართა მათ და წარმაეალთასა.

ესე კაცი ღმრთით ქმნული მის მიერეე დადგინებულ იქმნა სამოთხესა შინა საცნაურსა და // გრძნობადსა, რაჲთა გრძნობადობით ქუეყანასა ზედა იქცეოდის ჯორცითა, ხოლო საცნაურობითა სულისაჲთა თანა შეერთებულ იყოს და მუშაკობდეს საღმრთოსა გულიჴმის-ყოფასა და მის მიერ იზარდებოდის
79r I შიშუელი სიწრფოებითა და ცხორებითა უკელოვნოჲთა, რაჲთა მხოლოდ დაბადებულთაგან დამბადებელისა მიმართ ამაღლდებოდის და მისითა ხედჳითა იშუებდეს და მხიარულ იყოს. ეინაჲთგან უკუე თუთ-მფლობელითა ნებითა ბუნებითად შეამკო იგი დამბადებელმან, ამისთჳს მისცა მას შჯული, რაჲთა არა იხილოს გემოჲ ხისა მისგან ცნობადისა. ხესა ეიტჳ მას, რომლისათჳს ჩუენცა სამოთხისათჳს თქუმულსა შინა ფრიადი წარმოეთქუთ ძალისაებრ ჩუენისა. ამისაგან უკუე გემოჲ არა ხილეად მისცა მცნებაჲ და აღუთქუა, რაჲთა უკუეთუ დაიცეას სიტყჳერებითი პატიჟი სულისაჲ და სიტყუასა მას მეუფისასა მისცეს ძლეეაჲ და იცნას დამბადებელი და დაიმარხოს ბრძანებაჲ მისი, დაუსრულებელსა მიემთხუოს ნეტარებასა და ცხოენდეს უკუე და ზეშთა სიკუდილისა იქმნეს.

აწ უკუე ეეგნეთ რაჲ ბუნებითსა ზედა, სათნოებასა შინა ეართ, ხოლო მიესდრკეთ რაჲ ბუნებითისაგან, რომელ არს სათნოებაჲ, გარეშესა ბუნებისასა მოუკდებით და სიბოროტესა შინა ვიქმნებით. სინანული არს ბუნებისა გარეშისაგან ბუნებითისა მიმართ და ეშმაკისაგან ღმრთისა მიმართ კუალად ქცეეაჲ მოღუაწებისა მიერ და შრომისა.

ეს უკუე კაცი წულად შეჰმზადა დამბადებელმან და საღმრთოჲსა მადლისა თუსისაგან გადასცა მას და თანა-ზიარ თაეისა თუსისა ყო იგი ამის მიერ, რომლისათჳსცა სახელის-დებაჲ ცხოველთა წინაასწარმეტყუელებით, ეითარცა სამონოდ მიცემულთაჲ, მისდა მეუფებრ წარმოაჩინა, რამეთუ ხატისაებრ ღმრთისა სიტყჳერად და გონიერად და თუთჳსმწოფად დაბადებულსა სამართლად ჴელთ-ედეა მთაერობაჲ ქუეყნიერთაჲ ზოგადისა მის ყოველთა შემოქმედისა და მეუფისაგან.

არამედ უწყოდა წინაასწარ-მცნობელმან ღმერთმან, ეითარმედ გარდაჰკდების იგი მცნებასა და ხრწნილებასა დაემონების, ამისთჳს შექმნა მისგან დედაკაცი შემწე მისი, მისებრიეე, ხოლო შემწე, რათა შობისა მიერ ყოველად გარდასლვისა მონაცვალეობასა ნათესავისასა ჰმარხეიდეს, რამეთუ პირველი დაბადებაჲ ქმნად ითქუმის, არა შობად. რამეთუ ქმნაჲ ვიდრემე არს პირველი ღმრთისაგან დაბადებაჲ, ხოლო შობაჲ დაშჯილებისაგან სიკუდილისა გარდასლვისათჳს ურთიერთას[1] მონაცვალებაჲ.

ესე დააადგინა სამოთხესა შინა გონიერსაცა // და გრძნობადსა. გრძნობადსა შინა უკუე
977 ჴორციელად მქცევი ქუეყანასა ზედა, ხოლო სულიერად თანამოქალაქე ანგელოსთაჲ, მუშაკი საღმრთოთა მოგონებათაჲ და მათ მიერ გამოზრდილი, შიშუელი სიწრფოებითა და ცხორებითა უკელოვნოჲთა, მხოლოჲსა დამბადებელისა მიმართ ოდენ აღმაეალი დაბადებულთა მისთა მიერ და ხედჳითა მისითა შუბული და მხიარულ-ქმნილი. ხოლო ეინაჲთგან თუთმფლობელითა ნებითა ბუნებითად შეამკო იგი, მისცა მას შჯული არა გემოჲს-ხილვად ხესა ცნობადისასა, რომლისა ხისათჳს ძალისაებრ ჩუენისა კმა-საყოფელად წარმოესთქუთ სამოთხისა ძლითსა თავსა შინა. ესე მცნებაჲ მისცა მას მბრძანებელმან, ეითარმედ უკუეთუ დაიცეას ვიდრემე პატიჟი სულისაჲ სიტყჳსადა მიმცემელმან ძლეეისამან, შემცნებულმან დამბადებელისამან და დამცველმან[1] ბრძანებისა მისისამან, სამარადისოჲსა ზიარ იქმნეს ნეტარებისა და ცხოველ იყოს უკუე უაღრეს ქმნილი სიკუდილისაჲ.

[1] ურთიერთასისა М. [1] მცველმან М.

ხოლო უკუეთუ სული დაუმორჩილოს ჴორცთა და ჴორცთა შუებასა პატივ-სცეს და თუსისა პატივისაგან უმეცარ იქმნას, ებაძოს პირუტყუთა უგუნურთა და განაგდოს უღელი დამბადებელისაი და საღმრთოი იგი ბრძანებაი მისი შეურაცხ-ყოს, მყის სიკუდილისა თანა-მდებ იქმნეს და ხრწნილებასა და ტკივილთა შთაერდომითა უბადრუკსა მიემთხუოს ცხორებასა. რამეთუ არცა უმჯობეს იყო ჯერეთ
79r II გამოუცდელისაჲვე მოულოდებელად მიმთხუევაი უხრწნელებასა, რაჲთა არა აღზუაენეს და საშჯელსა ეშმაკისასა შთავარდეს, ესე იგი არს, უნანელობაი, რამეთუ მას უხრწნელებისაგან აქუს შემდგომად თუთმფლობელობით ქმნილისა მის ბოროტსა შინა შთაერდომისა-გან შეუნანებელად დაშთომაი, უქცეველისა მისთუს შეყინულებისა და შემტკიცებულებისა, ვითარ-იგი კუალად ანგელოზთაცა შემდგომად თუთმფლობელობით ქმნილისა მის სათნოე-ბათა აღრჩევისა აქუს მადლით მინიჭებული იგი შეურყეველობაი კეთილთაგან.

აწ უკუე, ვითარ-იგი პირველ ეთქუთ, ჯერ-იყო პირველად გამოცდაჲ კაცისაჲ და გა-მოცდილებით სრულ-ქმნაჲ მისი დაცეითა მეცნიერებისაჲთა და ესრეთღა მინიჭებაჲ უხრწნელებისაჲ შემდგომად ღუაწლისა და მისაგებელად სათნოებისა, ამისთუსცა შორის ღმრთისა და ნიეთისა დადგინებულ იქმნა და უკუეთუმცა დაეცეა მცნებაჲ და შეერთებული იყო ღმრთისადა განყოფითა და განშორებითა ბუნებითისა მისგან ნიეთთა თუსებისა, მცირედ-მცირედ ეგულებოდა მიღებაჲ შეუძრეელისა სიმტკიცისა და შეერთებისა კეთილთაჲსაჲ.

79v I ხოლო იგი გა[რ]დ[ა]სლეისა მიერ ნიეთთა მიმართ უმეტესად აღიძრა და ამით მიზეზითა განაშორა თავი თუსი მიზეზისაგან მისისა, რომელ არს ღმერთი, მიზეზი ყოველთა დაბადებისაჲ. და ესრეთ განიკუთნა ხრწნილე-ბაჲ ნაცელად უხრწნელებისა და ენებულებაჲ ნაცელად უნებელობისა და მოკუდაე-ყოფაჲ ნაცელად უკუდაე-ყოფისა. ვინაჲცა იქმნა მოქნე თანა-მეუღლისა და ტრფიალ ბუნები-თისა მშობელობისა და ყოელად ზრქელისა ცხორებისა. რომლისა საშუებელნი ამისთჳს შექმნულნი ეგრეთ განიკუთნნა, და მოკლებისა მათისათჳს წინა-მზრუნველობით ადგილად შეიშთვებოდა. ვინაჲცა გარე-მოაქცინა სურეი-ლი ღმრთისაჲ სურეილად ნიეთთა და გულის-წყრომაჲ ნამდჳლე კაცთა ცხორებისა მტრისა მიმართი // თუსთა ნათესავთა მიმართ.

ხოლო ესე ცხად არს, ვითარმედ შურითა ეშმაკისაჲთა იძლია კაცი, რამეთუ ვერ თავს იდებდა მოშურნე იგი და კეთილის მოძულე ეშმაკი, რაჲთამცა ზენასა მას, რომლისაგან იგი ქუე დაკუეთებულ იქმნა, ჩუენმცა ქუემოთ ზე-აღსრულ ეიყუენით. ვინაჲცა განღმრთობისა სასოებაჲ აღუგო ჴორცად სამჴედურსა მას სიკუდილისასა და მით მოინადირა უბადრუკი

ხოლო უკუეთუ სული დააშორჩილოს 76v I
ჴორცთა და უფროჲს პატივ-სცეს საშუე-ბელსა ჴორცთასა ვერ-მცნობელმან თუსისა პატივისამან[1] და მიმსგავსებულმან პირუტყუ-თა უგუნურთამან, განმგდებელმან უღელსა შემოქმედისასა და საღმრთოჲსა ბრძანებისა მისისა უგულებელს-მყოფელმან სიკუდილისა და ხრწნილებისა თანა-მდები ყოს, და მოკნე ქმნილი შრომისაჲ უბადრუკისა მზიდველ იყოს ცხორებისა, რამეთუ არა-ჯეროან ჯერეთ გამოუცდელისა და გამოუძიებელისაჲ მიმთხუ-ევაი უხრწნელებასა, რაჲთა არა ზუაობასა შთა-ვარდეს საშჯელსა ეშმაკისასა, რამეთუ მან შემდგომად წინა-აღრჩევითისა მის დაცემისა უხრწნელებისათჳს მოიგო ბოროტსა შინა შეუნანებელობაჲ და უქცეველი სიმტკიცე, ეი-თარ-იგი კუალად ანგელოსთაცა შემდგომად /წინა/აღრჩევისა მიერსა მას გამორჩევასა სათნოებისასა მადლისა მიერ შეუძრეელი დამყარებაჲ კეთილსა შინა.[II]

აწ უკუე ჯერ-იყო პირველად გამოცდაჲ კაცისაჲ და დაცეისა მიერ მცნებისა გამოც-დილებით სრულ-ყოფაჲ და ეგრეთ [მისაგებე-ლად] სასყიდლად სათნოებისა ღირს-ყოფაჲ უხრწნელებისაჲ, რამეთუ შორის ღმრთისა და ნიეთისა დაბადებულსა დამარხეითა უკუე მც-ნებისაჲთა შემდგომად შეცვალებისა მყოფთა მიმართისა მის ბუნებითისა განუჯრელისა თუსებისაჲთა საკუთრებით შეერთებაჲ ღმრთი-საჲ და კეთილისა მიმართ შეუძრეელისა სიმტკიცისა მიღებაჲ ეგულებოდა.

ხოლო გარდასლეისა მიერ უფროჲსღა ნიე-თისა მიმართ[III] მოძრაე-ქმნილი და მიზეზისა თუსისა, ცხად არს, ეითარმედ ღმრთისაგან მომწყუედელი გონებისაჲ ხრწნილებასა შეე-საკუთრა და ენებულ უენებელობისა წილ და მოკუდაე ქმნილი უკუდაებისა წილ, თანა-ყო-ფისა და დინებითისა შობისა მომპოვნებელ იქმნა და სიყუარულითა სიცოცხლისაჲთა სახარულევანთა ვიდრემე რეცა, ეითარცა შე-მამტკიცებელთა მისთა შეიტკბობდა, ხოლო მოკლებისა მათისა მიმართ მაწუეველთა ად-ვილად შეურაცხ-ჰყოფდა და სურეილი უკუე ღმრთისაგან ნიეთისა მიმართ, ხოლო გულის-წყრომაჲ მისგან, რომელი-იგი ნამდჳლეე მტერი არს ცხორებისაჲ ჩუენისა // თანამონათესაეთა
980 მომართ მოცალა.

ესრეთ უკუე შურითა ეშმაკისაჲთა ძლეული კაცი, რამეთუ ვერ თავს იდებდა მოშურნე და 76v II
კეთილის მოძულე ეშმაკი, თუთ ქუენა-ქმნილი ამპარტავანებისათჳს, ზენათა მიმთხუეულ ყოფასა ჩუენსა, რომლისათჳსცა სასოებითა განღმრთობისაჲთა შეიტყუა უბადრუკი[1] და

[1] ე. ი. ადამი

[I] პატივისამან A. [II] დამყარებაჲ კეთილსა შინა – კეთილ-სა შინა დამყარებაჲ M. [III] მომართ M.

იგი კაცი.[1] რაჟამს თუსისა ამპარტავანებისა სიმაღლედ აღიყვანა და მსგავსსავე თუსსა
79v II შეამოაგდო მთხრებლსა დაცემისასა.

45 /III, 1/ საღმრთოისა განგებულებისათჳს და ჩუენდა მომართისა წყალობისა და ჩუენისა ცხოვნებისათჳს

თავი მე

ამით უკუე კუეთებითა ბოროტთა დასაბამისა ეშმაკისაჲთა მონაღირებული კაცი, არა დამცველი მცნებასა დამბადებელისასა, განშიშულებული მადლისაგან და განძრცვლი ღმრთისა მიმართისა კადნიერებისაგან, დაბურვილი სიმქისითა ამის საწუთროსაჲთა, რამეთუ ესე იყო ფურცელი იგი ლელუსაჲ[2] და შემოსილი მოუდაჲობითა, რომელ არს მოკუდაებაჲ და სიზრქე ჯორცთაჲ ამათ, რამეთუ ეს იყო შემოსაჲ იგი მუუდრისა ტყავისა სამოსელითაჲ,[3] და სამოთხით ექსორია-ქმნული სიძართლითა ღმრთისა მართლ-მსჯულობისაჲთა და სიკუდილითა დასჯილი და ხრწნილებისა დამონებული, არა უგულებელს-ყო თანა-ღმობელმან და მრავალ-მოწყალემან ღმერთმან, რომელმან ყოფაჲცა მისცა და კეთილად ყოფაჲცა მიანიჭა. არამედ პირველად მრავალ სახედ გასწაელა და მოქცევად მოუწოდა შიშითა და ძრწოლითა,[4] წყლით რღუნითა და მყის ყოელისაჲე ნათესაჳისა ერთაბამად მოწყუედითა,[5] შერეენითა და განყოფითა ენათაჲთა,[6] მოელინებითა ანგელოზთაჲთა,[7] დაწუეითა ქალაქთაჲთა,[8] ღმრთის გამოცხადებითა სახის შეცვალებითითა, ბრძოლითა, მძლეობითა,
80r I ძლეულებითა, სასწაულითა და ნიშებითა და თითო-სახეობითა ძალთაჲთა, შჯულითა და წინაასწარმეტყუელებითა, რომელთა მიერ სასწრაფო იყო განქარეებაჲ ცოდვისაჲ მრავალ-სახედ გაფენილისა და დამამონებელისა კაცთაჲსა, რომლმან-იგი ყოელიეე სახე სიბოროტისაჲ შემოიყვანა ცხორებასა ამას და რაჲთა პირველისაჲე კეთილად ყოფისა მიმართ აღყვანებულ იქმნეს კაცი.

ხოლო ვინაჲთგან ცოდვისა მიერ სიკუდილი სოფლად შემოჴდა, ეითარცა მჴეცმან რამანმე მძუნვარემან და დაუმდოერებელმან, იწყო განხრწნად ცხორებისა კაცთაჲსა, ჯერ-იყო უცოდველ-ყოფაჲ მისი, რომელსა ეგულებოდა დაჴსნაჲ მისი და რაჲთა არა იგიცა ცოდვისა მიერ თანა-მდებ იყოს სიკუდილისა და ესრეთღა განძლიერებაჲ და განახლებაჲ ბუნებისაჲ და საქმით განსწაელაჲ და სწაელაჲ სათნოებისა გზასა განმყოფელად ხრწნი-

[1] იგულისხმება ადამი.
[2] შეს., 3, 7.
[3] შეს., 3, 21.
[4] შეს., 4, 12.
[5] შეს., 6, 13.
[6] შეს., 11, 4.
[7] შეს., 18, 2.
[8] შეს., 19, 24.

თუსისა ამპარტავანებისა სიმაღლედ აღყვანებული მსგაჳსისაე დაცემისად თხრებლად შოაჴადა.

981

45 /III, 1/ საღმრთოისა განგებულებისა და ჩუენდა მომართისა სიტკბოებისა და ჩუენისა მაცხოარებისათჳს

თავი მდ

ამათ უკუე კუეოებითა ბოროტთა დასაბამისა ეშმაკისაჲთა შეტყუებული კაცი და არა დამცველი მცნებასა დამბადებელისასა და განშიშულებული მადლისაგან და განძრცვლი ღმრთისა მიმართისა კადნიერებისაგან და დაბურვილი სიმქისითა უშუერისა ცხორებისაჲთა, რამეთუ ესე არიან ფურცელნი ლეღუსანი[1] და გარე-შემოსილი მუუდრობითა, ესე იგი არს, მოკუდაებითა და სიზრქითა ჯორცთაჲთა, რამეთუ ესე იყო შემოსაჲ ტყავსა[2] მუუდართასა, და მართლმსჯულობითა ღმრთისაჲთა სამოთხით ექსორია-ქმნილი და სიკუდილითა დაშჯილი და ხრწნილებისა დამონებული არა უგულებელს-ყო თანა-ღმობელმან, ყოფისა მიმცემელმან და კეთილად ყოფისა მიმნიჭებელმან. არამედ პირველად მრავალთა მიერ განსწაელა და მოქცევისა მიმართ მოუწოდა სულთქუმითა და ძრწოლითა[3] წყლითა რღუნისაჲთა და ყოელისაჲე ნათესაჳისა კნინღა და სრულიად მოსრულებითა,[4] განყოფითა ენათაჲთა,[5] ზედა მდგომელობითა ანგელოსთაჲთა,[6] დაწუეითა ქალაქთაჲთა,[7] სახოენებითითა ღმრთის გამოცხადებითა, ბრძოლითა, ძლეეითა, ძლეულებითა, სასწაულებითა და ნიშებითა და ფერად-ფერადითა ძალითა, შჯულითა წინაასწარმეტყუელთა მიერ, რომელთა სასწრაფო იყო უჩინო-ყოფაჲ ცოდვისა, მრავალ სახედ განფენილისაჲ, და კაცისა მონად თუსსა მიმყვანებელისაჲ და ყოველსა სახესა სიბოროტისასა ცხორებასა შინა შემომკრებელისაჲ და კეთილად ყოფისა მიმართ კუალად ქცეყაჲ კაცისაჲ.

ვინაჲთგან ცოდვისათჳს სოფლად შემოვიდა სიკუდილი, ეითარცა მჴეცი რაჲმე ეელური და მოუმდოერებელი, განმრყუნელი ცხორებისა კაცთაჲსაჲ, ხოლო უკჳდა გამოკსნისა მნებებელსა უცოდველ-ყოფაჲ და რათა არა თანამდებ იყოს სიკუდილისა ცოდვისათჳს.
77r I მერმეცა განმჴნობაჲ და განახლებაჲ ბუნებისაჲ და საქმით სწაელაჲ და ჩუენებაჲ გზასა სათნოებისასა, რომლითა ხრწნილებაჲ ეიდრემე წარვალს, ხოლო ცხორებისა საუკუნოჲსა სასოებაჲ შემოვალს.

[1] შეს., 3, 7.
[2] შეს., 3, 21.
[3] შეს., 4, 12.
[4] შეს., 6, 13.
[5] შეს., 11, 4.
[6] შეს., 18, 2.
[7] შეს., 19, 24.

ლებისაგან და შემაერთებელად საუკუნოისა უხრწნელებისა.

და დასასრულსა ამის ყოვლისასა, რაჲთა დიდიცა იგი იხილოს უფსკრული ღმრთისა მოწყალებათაჲ, ამისთჳსცა თუთ დამბადებელმან და უფალმან თჳსისა ქმნულისა წილ თუთ მიითუალა ბრძოლაჲ, რაჲთა საქმით მოძლუარ ექმნეს მას. და ვინაჲთგან განღმრთობისა სასოებითა აცთუნა მტერმან // კაცი, ამისთჳსცა სამჭედურითა ჯორცთაჲთა მონადირებულ იქმნა. ესრეთ უკუე ამით ჯერითა განაცხადნეს ერთბამად სახიერებაჲ და სიბრძნე, სიმართლე
80r II და ძლიერებაჲ ღმრთისაჲ. სახიერებაჲ უკუე [ა]მით, რამეთუ არა უგულებელს-ყო უძლურებაჲ თჳსისა შექმნულისაჲ, არამედ სახიერ ექმნა დაცემულსა მას და ჴელი აღუპყრა. ხოლო სიმართლე ამით, რამეთუ სხუაჲ ძლეულ იყო და არა სხჳსა მიერ სძლო მძლავსა, არცა მძლავრებით გამოიტაცა სიკუდილისაგან კაცი, არამედ რომელი-იგი ძუელ ოდესმე ცოდჳისა მიერ დაემონა სიკუდილსა, ესეცე მართალმან მან და სახიერმან კუალად მძლედ მძლისა მის გამოაჩინა და მსგაჳსითა მსგაჳსი აცხოვნა, რომელი-ესე უღონო იყო.

ხოლო სიბრძნე – ამით, რამეთუ უღონოსა მას უპოვა ღონე დაჴსნისაჲ კეთილად შუენიერი. ხოლო ძლიერებაჲ – ამით, რამეთუ უძლურსა მას ბუნებასა შეჰმოსა ძალი, რაჟამს სათნო-ყოფითა ღმრთისა მამისაჲთა მხოლოდშობილი ძე და სიტყუაჲ ღმრთისაჲ და ღმერთი, რომელი იყო წიაღთა ღმრთისა მამისათა,[1] თანა-არსი მამისა და სულისა წმიდისაჲ, პირველ საუკუნეთაჲ დაუსაბამოჲ, რომელი დასაბამად იყო, პირველიეე იყო და ღმრთისა თანა იყო და ღმერთი იყო და რომელი-იგი ხატი ღმრთისაჲ იყო,[2] მოდრიკნა ცანი და გარდამოჴდა, ესე იგი არს, დაუმდაბლებელისა მის სიმაღლისაგან დაუმდაბლებელად თავ[ი] თჳსი დაიმდაბლა და თჳსთა მონათა თანა შთამოვიდა შთამოსლვითა გამოუთარგმანებელითა და მიუწდომელითა, რამეთუ ამას მასწაւებს გარდამოსლვაჲ. და რომელი-იგი
80v I ღმერთი იყო სრული, სრულ კაც იქმნა და აღასრულა საქმე ყოველთა ახალთა უახლესი და მხოლოჲ ახალი მზესა ქუეშე,[3] რომლისა მიერ განუზომელი იგი ძლიერებაჲ ღმრთისაჲ გამოჩნდების, რამეთუ რაჲთამცა უმეტეს იყო ღმრთისა განკაცებისასა!

და სიტყუაჲ ღმრთისაჲ უქცეველად ჯორცშესხმულ იქმნა სულისაგან წმიდისა და მარიამისაგან წმიდისა და მარადის ქალწულისა ღმრთისმშობელისა. და შუამდგომელ ღმრთისა და კაცთა იქმნა მხოლოჲ კაცთმოყუარე არა ნებითა ანუ გულისთქუმითა, ანუ შეერთებითა მამაკაცისაჲთა, არცა შობითა გემოვნებითითა მუცლად-ღებულ იქმნა საშოსა

და დასასრულსა დიდი იგი უფსკრული სახიერებისაჲ საცნაურ იქმნების მისთჳს, რამეთუ თუთ იგი დამბადებელი და უფალი თჳსისა დაბადებულისა წილ თუთ მიითუალავს ბრძოლასა და საქმით მოძღუარ იქმნების და ვინაჲთგან სასოებითა ღმერთ-ყოფისაჲთა
984 მოინადირა მტერმან // კაცი, სამჭედურითა ჯორცთაჲთა შეიტყუების და საცნაურ-იქმნების ერთბამად სახიერებაჲ და სიბრძნე და სიმართლე და ძლიერებაჲ ღმრთისაჲ. სახიერებაჲ უკუე, რამეთუ არა უგულებელს-ყო უძლურებაჲ დაბადებულისა თჳსისაჲ, არამედ მოწყალე იქმნა დაცემულებასა მისსა ზედა და ჴელი აღუპყრა. და სიმართლე, რამეთუ ვინაჲთგან კაცი ძლეულ იყო, არა სხუასა ჰყოფს მძლედ მძლავრისად, არცა იძულებით გამოიტაცებს სიკუდილისაგან კაცსა, არამედ რომელი – იგი პირველ ცოდჳისა მიერ დაიმონა სიკუდილმან, ესე სახიერმან და მართალმან კუალად მძლედ გამოაჩინა და მსგაჳსითა მსგაჳსსა აღმოუწოდა, რომელი-ესე უღონო იყო.

და სიბრძნე, რამეთუ მოუპოჲა უღონოსა, აღჴსნა ყოველად შუენიერი, რამეთუ სათნოყოფითა ღმრთისა და მამისაჲთა მხოლოდშობილი ძე, სიტყუაჲ ღმრთისაჲ და ღმერთი, მყოფი წიაღთა მამისათა,[1] თანა-არსი მამისა და სულისა წმიდისაჲ, პირველ საუკუნეთაჲ, დაუსაბამოჲ, რომელი დასაბამსა[I] იყო და ღმრთისა და მამისა თანა იყო და ღმერთი იყო, რომელი[II] ხატი ღმრთისაჲ იყო,[2] მოდრიკნა ცანი და გარდამოჴდა, ესე იგი არს, დაუმდაბლებელისა სიმაღლისა თჳსისა დაუმდაბლებელად დამდაბლებელი[III] თანა-შთამოსლვაჲსა ჰყოფს მონათა თჳსთაჲსა თანა-შთამოსლვითა გამოუთქუმელითა და მიუწთომელითა, რამეთუ ამას ცხად-ჰყოფს შთამოსლვაჲ. და ღმერთად სრულად მყოფი სრულ კაც იქმნების და აღესრულების ყოველთა ახალთა უახლესი და მხოლოჲ ახალი მზესა ქუეშე,[3] რომლისა მიერ განუზომელი იგი ძალი ღმრთისაჲ, საცნაურ იქმნების, რამეთუ რაჲ უფროჲს არს კაც-ქმნისა ღმრთისასა!

და სიტყუაჲ უქცეველად ჯორც-იქმნების სულისაგან წმიდისა და მარიამისგან წმიდისა, მარადის ქალწულისა და ღმრთისმშობელისა და შუამდგომელად ღმრთისა და კაცთა გამოჩნდების მხოლოჲ, კაცთმოყუარე, არა ნებითა, ანუ გულის-თქუმითა, ანუ შეყოფითა მამაკაცისაჲთა, ანუ გემოვნებითითა შობითა მუცლადღებული

[1] იოანე, I, 18.
[2] ფილიპ., 2, 6.
[3] ეკლესიასტე, I, 10.

[1] იოანე, I, 18.
[2] ფილიპ., 2, 6.
[3] ეკლესიასტე, I, 10.

[I] რომელი დასაბამსა M. [II] და M. [III] დამამდაბლებელისა M.

შინა უხრწნელისა მის დედისა ქალწულისასა, არამედ სულისაგან წმიდისა და პირველისაებრ დაბადებისა ა[და]მისისა. და იქმნა მორჩილ [მამ]ისა და ჩუენგან და ჩუენ მიერ მიღებულითა მით ურჩებაი ჩუენი განკურნა და სახე და საბაძელ გუექმნა ჩუენ მორჩილებისა, რომლისა თუნიერ არა არს სხუაი ღონე ცხორებისა მიმთხუევისაი.[1]

46 /III, 2/ სახისათჳს მუცლად-ღებისა სიტყჳსა ღმრთისა და საღმრთოჲსა მისთჳს განჴორციელებისა მისისა

თაჲი მე

ანგელოზი უფლისაი მოიელინა წმიდისა ქალწულისა ტომით დაჲით[ისნი]თ შთამომავალისა,[2] „ვინაჲცა წინაჲსწარ ჩანს, რამეთუ იუდაჲს ნათესავისაგან აღმოგაჳბრწყინდა უფალი ჩუენი,[3] რომლისა ნათესაჲთაგანი
80v II არაჲინ სადა საკურთხეველსა წარდგომილ იყო“.[4] ეითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული და ამისეე პირისათჳს ჩუენცა უკუანაჲსკნელ ჟამთა უგანცხადებულესად-რე. ამას ყოელად წმიდასა ქალწულსა წარმოუდგა ანგელოზი // მახარებელად და პრქუა: „გიხარ-ოდენ, მიმადლებულო, უფალი შენ თანა“.[5] ხოლო იგი შეძრწუნდა სიტყუასა ამას ზედა, ვინაჲცა კუალად პრქუა ანგელოზმან: „ნუ გეშინინ, მარიამ, რამეთუ ჰპოე მადლი წინაშე უფლისა და ჰშეე ძე და უწოდი სახელი მისი იესუ“.[6] რამეთუ მან აცხოენოს ერი თუსი ცოდეათა მათთაგან“[7] ვინაჲცა იესუ მაცხოერად გამოითარგმანების.

ხოლო იგი ულონო იყო ცნობად, და იტყოდა: „ეითარ-მე იყოს, ესე ჩემდა, ვინაჲთგან მე მამაკაცი არა ვიცი?“. კუალად თქუა ანგელოზმან მისსა მიმართ: „სული წმიდაჲ მოეიდეს შენ ზედა და ძალი მაღლისაჲ გფარეიდეს შენ, ვინაჲცა შობილსა მას წმიდა ეწოდოს და ძე ღმრთის“ (sic). მაშინ ქალწულმან პრქუა: „აჰა, მჭეელი უფლისაჲ, მეყაენ მე სიტყჳსაებრ შენისა“.[8] მიერითგან უკუე პრწმენა რაჲ ქალწულსა წმიდასა სიტყუაჲ იგი ანგელოზისაჲ, მყის სული წმიდაჲ მოეიდა მის ზედა, სიტყუსაებრ უფლისა, რომელ პრქუა ანგელოზმან. წმიდა-ყო იგი და მისცა ძალი შემწყნარებელი ღმრთეებასა მას სიტყჳსასა, ამას თანა და მშობლობისაცა. და მაშინეა ჰფარეიდა მას გუამოჲანი იგი ძალი და სიბრძნე ღმრთისა მაღლისაჲ, ძე ღმრთისაჲ, თანა-არსი მამისაჲ, რომელმან-იგი, ეითარცა საღმრთომან თჳსლმან, შეუმზადნა თაჲსა თუსსა უბიწოთა მათგან და

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 6 და 38.
[2] ლუკა, I, 26.
[3] ებრ., 7, 14.
[4] ებრ., 7, 13.
[5] ლუკა, I, 28.
[6] ლუკა, I, 29-31.
[7] მათე, I, 21.
[8] ლუკა, I, 34-35 და 38.

უხრწნელსა საშოსა შინა ქალწულისასა, არამედ სულისაგან წმიდისა და პირველისაებრ დაბადებისა ადამის ძისა და მორჩილ იქმნების მამისა ჩუენგანითა და ჩუენებრითა არსებითა
77r ურჩებისა ჩუენისა განმკურნებელი და პირმშობ სახედ მორჩილებისად გამოჩინებული ჩუენთჳს, რომლისა თუნიერ არა არს ცხორებისა მიმთხუეაი.[1]

46 /III, 2/ სახისათჳს მუცლად-ღებისა სიტყჳსა ღმრთისა და საღმრთოჲსა განჴორციელებისა მისისა

თაჲი მე

რამეთუ ანგელოზი უფლისაი მოიელინა წმიდისა ქალწულისა მომართ, დაჲითიანით ტომით შთამომავალისა,[2] ვინაჲცა წინაჲსწარ ცხად არს, ეითარმედ იუდაჲსგან აღმოგაჳბრწყინდა უფალი,[3] რომლისა ტომისაი არაჲინ საკურთხეველსა წარდგომილ იყო,[4] ეითარცა იტყოდა საღმრთოჲ მოციქული და რომლისათჳს შემდგომად ეტქუათ უგანკრძალულესად-რე.
// რომელსა ახარებდა რაჲ, ეტყოდა: „გიხა-
985 როდენ მომადლებულო,[5] უფალი შენ თანა“.[6] ხოლო იგი შეშფოთნა სიტყუასა მას ზედა და თქუა მისსა მიმართ ანგელოსმან: „ნუ გეშინინ, მარიამ, რამეთუ ჰპოე მადლი წინაშე უფლისა და ჰშეე ძე და უწოდი სახელი მისი იესუ,[7] რამეთუ მან აცხოენოს ერი თუსი ცოდეათა მათთაგან.“[8] რამეთუ იესუ მაცხოერად გამოითარგმანების.

ხოლო იგი, უღონოებდა რაჲ, ეითარ იყოსო ესე ჩემდა, ვინაჲთგან მამაკაცი არა უწყი, – კუალად თქუა მისსა მიმართ ანგელოსმან: „სული წმიდაჲ გარდამოეიდეს შენ ზედა და ძალი მაღლისაჲ გაგრილობდეს შენ, რომლისათჳს შობილსაცა წმიდასა ძე ღმრთისა უწოდოს“. ხოლო მან მისსა მიმართ: „აჰა, მჭეელი უფლისაჲ! მეყაენ მე სიტყჳსაებრ შენისა“.[9] ვინაჲცა შემდგომად თანა-ჯერ-ჩინებისა წმიდისა ქალწულისა სული წმიდაჲ გარდამოეიდა მის ზედა სიტყჳსაებრ უფლისა, რომელი თქუა ანგელოსმან, განმწმედელი მისი და შემწყნარებელობითსა ძალსა სიტყუსა ღმრთეებისასა მიმნიჭებელი თანად უკუე და მშობლობითსაცა. და მაშინ აგრილობდა მას ღმრთისა მაღლისა გუამოანი სიბრძნე და ძალი, ძე ღმრთისაჲ, თანა-არსი მამისაჲ, ეითარცა საღმრთოჲ რაჲმე თესლი, დაუშენნა თაჲსა

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 6, 38.
[2] ლუკა, I, 26.
[3] ებრ., 7, 14.
[4] იქვე, 13.
[5] ლუკა, I, 28.
[6] ლუკა, I, 29-31.
[7] მათე, I, 21.
[8] ლუკა, I, 34-35 და 38.
[1] მიმადლებულო E.

81r I წმიდათა სისხლთა ქალწულებრივთა ჴორცნი სულიერნი, სული სიტყუიერი და სახიერი დასაბამითი[ჲ]სის ჩუენისაჲ. არა თესლოვნებით, არამედ დამბადებელობით სულისა მიერ წმიდისა. არა მცირედ შეძინებით აღსებისა სახითა, არამედ ერთბამად ყოელისაევე სრულებითა ზოგად სრულ იქმნა ყოველივე, რამეთუ თჳთ სიტყუაჲ ღმრთისაჲ გუამ ექმნა ჴორცთა მათ. რამეთუ არა პირველ გუამ-ქმნილთა ჴორცთა შეეერთა სიტყუაჲ ღმრთისაჲ, არამედ დაემკუდრა მუცელსა ქალწულისასა გარეშემოუწერელობითა გუამისა თჳსისაჲთა, და უბიწოთა მათგან სისხლთა მარადის ქალწულისათა შეისხნა ჴორცნი სულიერნი, სული სიტყუერი და სახიერი და მყის სიტყუსაევე და ღმრთისა მის შორის დამკუდრებასა თანა შემოუკრბეს ჴორცნი სულიერნი, // სული სიტყუერი და 988
საცნაური. ამისთჳსცა არა ეიტყუთ მას კაცად განღმრთობილად, არამედ – ღმერთად განკაცებულად. რამეთუ რომელი-იგი ბუნებით სრული ღმერთი იყო, ბუნებით სრულ კაც იქმნა, და იგიეე არს და ერთი, რომელმან არა აქცია ბუნებაჲ, არცა აოცნა განგებულებაჲ. არამედ რაჲ იგი მიიღო ყოელად წმიდისა ქალწულისაგან სიტყუერად და საცნაურად ჴორცნი სულიერნი და მასეე საშოსა შინა წმიდისა ქალწულისასა შეიერთონა იგინი გუამოვნებით, უქცეველად, შეურევნელად და განუყოფელად.
81r II არა შეცვალა ბუნებაჲ ღმრთეებისა თჳსისაჲ არსებად ჴორცთა, არცა აქცია არსებაჲ ჴორცთაჲ ბუნებად ღმრთეებისა თჳსისა, არცა ღმრთეებისაგან თჳსისა და კაცებისა, რომელ არიან ბუნებაჲ ღმრთეებისა და კაცებისაჲ, ყუნა ერთად შეზავებანი, რაჲთამცა ორთაგან ერთ ბუნება ქმნილ იყო.[1]

47 /III, 3/ ორთა ბუნებათათჳს[2]

თავი მჱ

უქცეველად უალუ და უცვალებელად შეერთნეს ურთიერთას ბუნებანი სიტყუსა ღმრთისა განჴორციელებულისანი. რამეთუ არცა საღმრთოჲ ბუნებაჲ ქცეულ იქმნა თჳსისაგან მარტიჲობისა, არცა კაცობრიჲი ბუნებაჲ იქცა ბუნებად ღმრთეებისა, გინა უარსო იქმნა. არცა ქუალად ორთაევე მათგან შეზაებული ბუნებაჲ იქმნა, რამეთუ შეზაებული არცა ერთიღა რაჲ არს ბუნებათა მათგანი, რომელთაგან შეიზაეა, არცაღა რომლისმე ერთისა მათგანისა თანა-არს არს, რომელთაგან შესრულებულ იქმნა. ეითარ-იგი გუამი, ოთხთა ნივთთაგან შეზაებული, არცაღა ცეცხლისა თანა-არსად ითქუმის, არცა ცეცხლ სახელ-ედების, არცა ჰაერ ეწოდების, არცა წყალ, არცა ქუეყანა, არცა ერთისაცა რაჲს ამათგანისა თანა-არს არს.

[1] ბასილი დიდი, ქრისტეშობისათჳს.
[2] დედანში ერთჳს „მონოფიზიტების წინააღმდეგ“.

თჳსისა უბიწოთაგან და წმიდათა სისხლთა მისთა ჴორცნი სულიერნი, სული სიტყუერი და გონიერი დასაბამითობისა ჩუენისა არა თესლოვნებით, არამედ დამბადებელობით სულისა მიერ წმიდისა, არა მცირედ-მცირედთა შემატებათა მიერ განსრულებითა სახისაგან, არამედ ერთ-გზის სრულ-ქმნითა მისითა და თჳთ მის სიტყუსა ღმრთისა გუამად ჴორცთა გამოჩინებითა, რამეთუ არა პირველ თჳსაგან გუამ ქმნილთა ჴორცთა ღმერთი სიტყუაჲ, არამედ დაემკუდრა მუცელსა ქალწულისასა, გარეშეუწერელად გუამსა შინა თჳსსა გუამოა[ვ][1] ყუნა ჴორცნი სულიერნი, სული სიტყუერი და გონიერი უბიწოთაგან სისხლთა მარადის ქალწულისათა, მიმღებელმან დასაბამსა კაცობრიჲისა თჳისსა თჳთ მის სიტყუსა გუამად ჴორცთა ქმნითა, რომლისათჳსცა მეყსეულად ჴორცნი, მეყსეულად სიტყუსა ღმრთისა ჴორცნი // სიტყუერად და გონიერად სულიერნი, რომლისათჳსცა არა 77v I
კაცად განღმრთობილად ვიტყუთ, არამედ ღმერთად განკაცებულად, რამეთუ რომელი ბუნებით სრული ღმერთი იყო, ბუნებით სრულ კაც იქმნა იგიეე, არა ქცეულებითა ბუნებისაჲთა, არცა ოცნებითა განგებულებისაჲთა[ი] არამედ წმიდისა ქალწულისაგან მიხუმულთა მათ სიტყუერად და გონიერად სულიერქმნილთა და მის შორის ყოფისა ხუთრებულთა ჴორცთა გუამოვნებით შეუერთა შეურევნელად და უცვალებელად და განუწეალებელად. არა ქცეულებითა საღმრთოჲსა ბუნებისა მისისაჲთა არსებად ჴორცთა, არცა არსებისა ჴორცთა მისთაჲსა ბუნებად ღმრთეებისა მისისა, არცა საღმრთოჲსაგან ბუნებისა მისისა, რომელი-იგი მიიღო კაცობრივისა ბუნებისაგან ერთისა შეზავებულისა ბუნებისა შესრულებითა.[1]

47 /III, 3/ ორთა ბუნებათათჳს[2]

თავი მვ

უქცეველად[ი] და უწეალებელად შეიერთნეს ურთიერთას ბუნებანი არცა საღმრთოჲსა ბუნებისა განდგომითა თჳსისა სიმარტივისაგან, არცა კაცობრივისა, ანუ საღმრთოჲ ბუნებად ქცეულებითა ანუ არა მყოფობად მიწევნითა, არცა ორთაგანვე ერთისა შეზაებულისა ბუნებისა ქმნითა, რამეთუ შეზაებულისა ბუნებისაე, არა რომლისაჲ, რომელთაგან შეიზაეა ბუნებათა, შესაძლებელ არს თანა-არს-ყოფაჲ, ეითარცა სხუათაგან სხუად შესრულებულისაჲ, ეითარ-იგი ოთხთა ნივთთაგან შესრულებული სხეული არცა ცეცხლისა თანა-არსად ითქუმის, არცა ცეცხლ სახელ-იდების, არცა ჰაერად იწოდების, არც წყლად, არცა ქუეყანად, არცა რომლისა მათგანისა თანა-არს[ჳ] არს იგი.

[1] ბასილი დიდი, ქრისტეს შობისათჳს.
[2] დედანში ერთჳს „მონოფიზიტების წინააღმდეგ“.

[ი] გუამოვან M. [ი] არცა ოცნებითა განგებულებისაჲთა M. [ი] რამეთუ უქცეველად M. [ჳ] თანა E.

აწ უკუე უკუეთუ, სიტყჳსაებრ მწყალობელთაჲსა, ერთ ბუნება იქმნა ქრისტე შემდგომად შეერთებისა და მარტიობისაგან (sic) ბუნებისა
81v I იქცა შეზავებულად, არცაღა სადმე მამისა თანა-არს იყოს მარტიჲობითა ბუნებისაჲთა, არცა დედისა, რომელი-იგი არა ღმრთეებისაგან // და კაცებისა შეზავებულ არს. არცაღა 989
ღმრთეებასა შინა იყოს და კაცებასა, არცა ღმერთ სახელ ედებოდის, არცა კაც, არამედ ქრისტე ოდენ და იყოს ქრისტე არღარა გუამისა მისისა სახელ, არამედ ერთისა ბუნებისა. ხოლო ჩუენ არა ვიტყჳთ ქრისტესა ერთად ბუნებად შეზაეებულად, არცა სხჳსაგან სხუად შეცვალებულად, ვითარ-იგი არს კაცი სულისაგან და ჴორცთა, ანუ ვითარ-იგი არს გუამი ოთხთა ნივთთაგან, არამედ სხუებრ არსი იგი თავადი ღმრთეებისაგან და კაცებისა, ღმერთი სრული და კაცი სრული. და მასვე და ერთსა ვიტყჳთ ყოფად ორთაგანეე და ორთაჲე შინა ბუნებათა აღვიარებთ მას, ხოლო სახელსა ქრისტესსა, ესე იგი არს, ქრისტედ გუამსა უწოდთ არა ერთისა რაჲსმე პირისა გულისჴმის-საყოფელად, არამედ ორთა ბუნებათა მისთა მომასწავებელად. რამეთუ მან თავადმან სცხო თაჳსა თჳსსა, რომელი-იგი, ვითარცა ღმერთი, სცხებდა ჴორცთა ღმრთეებითა თჳსითა და იცხებოდა, ვითარცა კაცი, რამეთუ მისიჲე არს ესეცა და იგიცა, ხოლო მცხებელ კაცებისა ღმრთეებაჲ არს. რამეთუ უკუეთუ ერთისა ბუნებისა შეზაეებულისაგან არს ქრისტე და
81v II თანა-არს არს მამისა, იყოს სადმე მამაჲცა შეზაეებულ და თანა-არს ჴორცთა, რომელი-ესე უჯერო არს და აღსავსე ყოელითა გმობითა. ანუ ვითარ იყოს ერთი ბუნებაჲ შემწყნარებელ წინააღმდგომთა არსებითთა განყოფილებათა? რამეთუ ვითარ შესაძლებელ არს და მისე ბუნებისაჲ აგებულებაჲცა და უგებელობაჲცა, მოკუდავ-ყოფაჲ და უკუდავ-ყოფაჲ, გარეშეწერილობაჲ და გარეშეუწერელობაჲ?

ხოლო იტყოდნე თუ ქრისტესა ერთ ბუნებად, მარტივად სადმე თქუან იგი, და ესრეთ ანუ შიშულად ღმერთად აღიარონ და საოცარყოონ განკაცებაჲ მისი, ანუ // ლიტონად კაცად ქადაგონ წვალებისაებრ ნისტორისსა. და სადაღა იყოს სრული ღმრთეებითა და სრული კაცებითა? ანუ ოდესცა თქუან ქრისტესი ორთა ბუნებათა ქონებაჲ, ვინაჲთგან შემდგომად შეერთებისა ერთითა შეზაეებულითა ბუნებითა იტყჳან მას, რამეთუ ესე ყოელთა შორის და ყოელთაგან ცხად არს, რამეთუ პირველ განკაცებისა ერთითა ბუნებითა იყო ქრისტე. არამედ ესე არს მიზეზი, რომლითა შეცოომილ იქმნებიან მწყალობელნი, რამეთუ ერთად იტყჳან ბუნებასა და გუამსა. ხოლო ჩუენ რაჟამს ერთად ვიტყოდით ბუნებასა კაცთასა, საცნაურ იყაუნ, ვითარმედ არა მიჴულებთ სახელსა სულისასა და ჴორცთასა
82r I ოდენ ვიტყჳთ. რამეთუ შეუძლებელ არს ერთ ბუნებად თქუმად ჴორცნი და სული, უკუეთუ ურთიერთას შეატყუებდეთ მათ, არამედ ვი-

ვინაჲცა უკუეთუ მწყალობელთაებრ ერთისა შეზაეებულისა ბუნებისად გამოჩნდა ქრისტე შემდგომად შეერთებისა და მარტიჲისა ბუნებისაგან იქცა შეზაეებულად და არცა მამისა, რომელი მარტიჲისა ბუნებისაჲ არს, იყოს თანა-არს, არცა დედისა, რამეთუ არა ღმრთეებისაგან // და კაცებისა შეზაეებული არს იგი, არცა 989
ღმრთეებასა შინა იყოს და არცა კაცებასა, არცა ღმერთად სახელ-იდებოდის, არცა კაცად, არამედ ქრისტედ ხოლო და იყოს მათებრ ქრისტე არა გუამისა, არამედ ერთისა ბუნებისა მისისა სახელი. ხოლო ჩუენ არა ერთისა შეზაეებულისა ბუნებისად აღვიარებთ ქრისტესა, არცა სხუათაგან სხუასა რასმე, ვითარ-იგი სულისაგან და ჴორცთა კაცსა, ანუ ოთხთა ნივთთაგან სხეულსა, არამედ სხუათაგან მათეე, რამეთუ ღმრთეებისაგან და კაცებისა ღმერთად სრულად და კაცად სრულად მისსაეე ყოფაცა და სახელის-დებასა ორთაგან და ორთა შინა ბუნებათა აღვიარებთ. ხოლო ქრისტეს სახელსა გუამისად ვიტყჳთ არა ერთ-სახეობით თქუმულად, არამედ ორთა ბუნებათა დამნიშნეელად, რამეთუ თჳთ სცხო თაჳსა თჳსსა მცხებელმან უკუე, ვითარცა ღმერთმან, ჴორცთა მათ თჳსთა თჳსისა ღმრთეებისამან ხოლო ცხებულმან, ვითარცა კაცმან, ვინაჲთგან თჳთ არს ესეცა და იგი, ხოლო საცხებელ კაცებისა ღმრთეებაჲ. რამეთუ უკუეთუ ერთითა შეზაეე- 77v
ბულით/ა/ ბუნებითა მყოფი ქრისტე თანა-არსი არს მამისაჲ, იყოს სადმე მამაჲცა შეზაეებულ და თანა-არს ჴორცთა, რომელი-ესე უჯერო და ყოელითა გმობითა აღსავსე არს! ანუ ვითარ ერთი ბუნებაჲ ორთა წინა-აღმდგომთა არსებითთა განყოფილებათა მიმთუალეელ იყოს, რამეთუ ვითარ შესაძლებელ არს მისე და ერთისა ბუნებისაჲ ერთბამად აგებულება და აუგებელ-ყოფაჲ, მოკუდაე და უკუდავ, გარეშეწერილ და გარეშეუწერელ?

ხოლო უკუეთუ ერთისა ბუნებისად იტყჳან ქრისტესა, მარტივად თქუან იგი და ანუ შიშულად ღმერთად აღიარონ იგი და ოცნებაჲ შემოიყვანონ და ანუ არა განკაცებაჲ, // ანუ 992
ლიტონად კაცად ნესტორისებრ და სადა იყოს სრული ღმრთეებაჲსა შინა და სრული კაცებაჲსა, ანუ ოდეს თქუნენ ორნი ბუნებანი ქრისტესნი ერთისა შეზაეებულისა ბუნებისა მეტყჳელთა მისთჳს შემდგომად შეერთებისა, რამეთუ ვითარმედ ერთისა ბუნებისაჲ იყო ქრისტე უწინარეს შეერთებისა, ყოელით-კერძო ცხად არს. არამედ ესე არს, რომელი პყოფს ცთომასა მწყალობელთასა იგიეთ[1] თქუმაჲ ბუნებისაჲ და გუამისაჲ, ხოლო დაღაუ ერთად ვიტყჳთ ბუნებასა კაცთასა, ცხად არს, ვითარმედ არა მიმხედველნი საზღერისა მიმართ სულისა და ჴორცთაჲსა ვიტყჳთ ამას, რამეთუ შეუძლებელ არს ერთისა ბუნებისა თქუმაჲ სულისა და ჴორცთაჲსაჲ ურთიერთას რაჲ თანა-შეეტყუე-

[1] იგიეტ M.

ნაითგან მრავალ არიან გუამნი კაცთანი და ყოველთა იგიე ერთი სიტყუაი და შეზავებაი ბუნებისაი მოუღებიეს, რამეთუ ყოველნი სულისაგან და ჴორცთა შეზავებულ არიან და ყოველთა ბუნებაი სულისაი მოუღიეს და არსებაიცა ჴორცთაი მოუგიეს, ამისთჳსცა ზოგადსა სახესა მრავალთა და თითო-სახეთა გუამთასა ერთად ბუნებად ეიტყუთ ზოგად მსგავსებისათჳს მათ ყოველთაჲსა. თუ არა ესე, ეინ არა უწყის, ეითარმედ თითოეულსა მათსა ორნი ბუნებანი ჰქონან და ორითა ბუნებითა სრულ ქმნილ არს, სულისაჲთა ეიტყუ და ჴორცთაჲთა!

// ხოლო ვინაჲთგან უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთჳს ზოგადი სახე არა მოიღებეის ყოველთა კაცთაჲ, რამეთუ არცა ოდეს ყოფილ არს, არცა იყოს, არცაღა ყოფად არს სხუაი ქრისტე ღმრთეებისაგან და კაცებისა, იგიე ღმერთი სრული და კაცი სრული, ამის მიზეზისათჳს შეუძლებელ არს თქუმად ერთსა ბუნებასა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთჳს,[1] ამისთჳსცა ორთა ბუნებათაგან სრულთა ღმრთეებისა და კაცებისათა ყოფად ეიტყუთ შეერთებასა მას, არა შერწყუმით ანუ შერეენით, ანუ შეზავებით, ეითარცა-იგი ღმრთისაგან განშორებულმან დიოსკურე და სეეროს[2] და მათმან მან
82r II ბ[ი]ლწჳან შესაკრებელმან თქუას.

არცა პირებითად ანუ თუსებითად, ანუ პატიეცემითად, ანუ ერთ განზრახეითად, ანუ ერთ პატიობითად, ანუ თანა-მოსახელეობითად, ანუ სათნო-ყოფითად ექადაგებთ განგებულებასა ჴორცთშესხმისასა, ეითარ-იგი ღმრთივ-მოძაგებულმან მან ნესტორ დიოდორეს თანა და თეოდორე მომფსუსტელისა (sic) და სხჳა მის საეშმაკოსა კრებულისა მათისა თქუეს, არამედ შეერთებითობასა, ესე იგი არს, გუამოვნებითობასა ეიტყუთ უქცეველსა და შეურეველსა, უცვალებელსა, განუყოფელსა და განუშორებელსა. და ორთაგან სრულთა და სრულთა შინა ბუნებათა ერთსა გუამსა აღვიარებთ ძისა ღმრთისა განჴორციელებულისასა. და მასვე და ერთსა გუამსა ეიტყუთ ღმრთეებისა და კაცებისა მისისასა და ორთა ბუნებათა მის შორის ცხოენებულთა და დაცულთა აღვიარებთ შემდგომად შეერთებისა. არა თჳსად განაწილებულად დაჳსდებთ თითოეულსა მათსა, არამედ შეერთებულთა ურთიერთას ერთსა მას შინა შეერთებულსა გუამსა. რამეთუ არსებითად ეიტყუთ შეერთებასა მას, ესე იგი არს, ჭეშმარიტებით და არა საოცრებით.

ბოდიჳ. არამედ ეინაჲთგან მრავალნი არიან გუამნი კაცთანი და ყოველნი მასვე და ერთსა სიტყუასა მიითუალვენ ბუნებისასა, რამეთუ ყოველნი სულისაგან და ჴორცთა შეზავებულ არიან და ყოველთა ბუნებაი სულისაი მიუღიეს და არსებაიცა ჴორცთაი მოუგიეს, რამეთუ საზოგადოსა სახესა მრავალთა და თუთო-სახეთა გუამთასა ერთ ბუნებად ეიტყუთ, ცხად არს, ეითარმედ თითოეულისა გუამისა ორთა ბუნებათა მჭონებელობითა და ორთა ბუნებათა შინა ყოფისა მომგებელობითა სულისა ეიტყუ და ჴორცთასა.

993 // ხოლო უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს ზედა არა არს მოღებაი საზოგადოისა სახისაჲ, რამეთუ არცა ყოფილ არს, არცა არს, არცა ოდეს იქმნეს სხუაი ქრისტე ღმრთეებისაგან და კაცებისა, ღმრთეებასა შინა და კაცებაჲსა, ღმერთი სრული და კაცი სრული იგივე. ამიერ შეუძლებელ არს თქუმაი ერთისა ბუნებისაი უფლისა ჩუენისა ზედა იესუ ქრისტესა[1] ამისთჳს, რამეთუ ორთა ბუნებათა სრულთაგან ეიტყუთ ქმნასა შეერთებისასა; არცა შერწყუმით ანუ შერეენით, ანუ აღზაებით, ეითარ-იგი ღმრთის მოძაგებული დიოსკუროს იტყოდა, სეეროს[2] და მათ თანაი შესაკრებელი.

არცა პირებით ანუ თუსებით ანუ ღირსებით ანუ განზრახეისა იგიეობით ანუ პატიეისმოდგამობით ანუ სახელ-მოდგამობით ანუ სათნო-ყოფით, ეითარცა ღმრთის განმამწარებელმან თქუა ნისტორ, დიოდორე და მომფსუესტელმან თეოდორე და მათმან საეშმაკომან კრებულმან, არამედ შეერთებით, ესე იგი არს, გუამოვნებით უქცეველად და შეურეველად[1] 78r I და უცვალებელად და განუწჳალებელად და განუყოფელად. და ორთა შინა ბუნებათა მჭონებელთა ერთსა გუამსა აღვიარებთ ძისა ღმრთისასა განჴორციელებულისა გუამისა მისისა მეტყუელნი გუამად ღმრთეებისა და კაცებისა მისისად და ორთა ბუნებათა ცხოელად დაცულებისა აღმსაარებელნი მის შორის შემდგომად შეერთებისა, არა თჳსაგან და განთჳსებით დამდებელნი თითოეულისანი, არამედ შეერთებულთანი ურთიერთას ერთსა შინა შეზაებულსა გუამსა, რამეთუ არსებითსა ეიტყუთ შეერთებასა, ესე იგი არს, ჭეშმარიტებითსა და არა საოცრებითსა. ხოლო არსებითსა, არა ეითარმცა ორთა ბუნებათაგან

[1] არასრული თარგმანი. დედნის მიხედვით ამას უნდა ერთვოდეს შემდეგი მსჯელობა: „ესე იგი, არ შეიძლება ითქჳას, რომ როგორც ცალკე ადამიანის არსება შედგება სულისაგან და სხეულისაგან, ასევე ქრისტე შედგება ღმრთეებისა და კაცებისაგან. რადგან აქ აღებულია არსება, რომელიც შედის ნათესაობა შემადგენლობაში, ხოლო ქრისტე არ არის ასეთი არსება, რადგან მას არა აქვს საერთო სახე, რომლისთვისაც შეეძლო მიგვეკუთვნებინა იგი"... და შემდეგ როგორც თარგმანშია.

[2] დედანში მოხსენებულია აგრეთვე ევტიხიოსი.

[1] დედანში ერთვის: „ესე იგი, არ შეიძლება ითქვას, რომ როგორც ცალკე ადამიანის არსება შედგება სულისაგან და სხეულისაგან, ასევე ქრისტე შედგება ღმრთეებისა და კაცებისაგან. რადგან აქ აღებულია არსება, რომელიც შედის ნათესაობაში, ხოლო ქრისტე არ არის ასეთი არსება, რადგან მას არა აქვს საერთო სახე, რომლისთვისაც შეეძლო მიგვეკუთვნებინა იგი..." და შემდეგ როგორც თარგმანშია.

[2] დედანში ერთვის „ევტიხიოსი".

[1] შეურეველად M.

82v I ხოლო არსებითი რაჲ ეთქუათ, არა ამას ეიტყუთ, ეითარმედ ორთა ბუნებათაგან შეზაეებულთა ერთი შეზაეებული ბუნებაჲ იქმნა, არამედ შეიერთნესცა ურთიერთას ჭეშმარიტებით ერთად გუამად შეზაეებულად ძისა ღმრთისა და ჰგიესცა ერთსა მას გუამსა შინა არსებითი განყოფილებაჲ ბუნებათაჲ, რომელთათუს ესრეთ განვასაზღერებთ, ეითარმედ აგებული იგი ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებელად, მოკუდავი ეგო მოკუდავად და უკუდაეი – უკუდავად, გარეშეწერილი – გარეშეუწერელად და გარეშეუწერელი – გარეშეუწერელად, ხილული – ხილულად და უხილაეი – უხილავად. ერთი იგი ბრწყინვითა საკჳრველებითა, ხოლო მეორე იგი თავს იდებდა გინებითა.[1]

გარნა ეგრეთცა მიიჩემებს სიტყუაჲ წესთაგანსა კაცებისათა, რამეთუ მისნი არიან წმიდათა მათ ჴორცთა მისთანი და მისცემს ჴორცთა თუსისაგან დიდებულებისა, წესითა უკუ-ზღეისაჲთა (sic) და შეერთებითა გუამოენებითითა. // და რამეთუ ერთი იყო და 996
იგიეე, მოქმედებდა საღმრთოთაცა და კაცობრიეთაცა თითოეულსა ბუნებასა შინა, თანა-ზიარებითა მეორისაჲთა. ვინაჲცა ამით
82v II სახითა ითქუმის ეითარმედ „უფალი დიდებისაჲ ჯუარს ეცუა“,[2] დაღაცათუ არა-რაჲ ენო საღმრთოსა მას ბუნებასა მისსა. და ძე კაცისაჲ პირეელ ენებისა კაცთა შინა მყოფად აღიარების, ეითარ-იგი თუთ თავადმან უფალმან თქუა, ეითარმედ „არაეინ აღჴდა ზეცად, გარნა რომელი-იგი გარდამოჴდა ზეცით ძე კაცისაჲ“. რამეთუ ერთი და იგიეე იყო უფალი დიდებისაჲ, რომელი-იგი ბუნებით და ჭეშმარიტებით ძე კაცისა იქმნა უქცეველად ღმრთეებისაგან. და მისდადეე უწყნით სასწაულნიცა და ვნებანიცა, დაღაცათუ სხუთა იქმოდა სასწაულთა და სხუთა თავს იდებდა ენებათა. რამეთუ ესე მტკიცედ უწყით, ეითარმედ ეითარ-იგი ერთობაჲ გუამისაჲ, ეგრეთვე არსებითი განყოფილებაჲ ბუნებათაჲ ცხოეელად დაცეულ არს მის შორის, ანუ ეითარ დაიცა განყოფილებაჲ, უკუეთუ არა დაცულ იქმნეს მჭონებელნი იგი ურთიერთასისა განყოფილებისანი, რაჲთუ განყოფილებაჲ განყოფილთა მათ არს განყოფილება? აწ უკუე მითე სიტყუთა, რომლითა განიყოფებიან ურთიერთას ბუნებანი ქრისტესნი, ესე იგი არს, სიტყუთა არსებისაჲთა ეიტყუთ უკუე შეურებასა მწუერალთა მათთასა, ეითარმედ ღმრთეებითი ერთ არს მამისა და სულისა წმიდისა თანა და კაცებითა შეერთებულ დედისადა და ყოელთა კაცთადა. და
83r I ეგრეთვე შეეერთებიან ბუნებანი მისნი გუამსა მისსა, ვინაჲთგან აქუს ერთი გუამი შეერთებული, რომლითა-იგი განიყოფების მამისაგან და სულისა, დედისაგან და ჩუენ – კაცთა.

ერთი შეზაეებული ბუნებაჲ შესრულებულ იყო, არამედ ეითარმცა ურთიერთას შეერთებულ იყუნეს ჭეშმარიტებით ერთად გუამად შეზაეებულად ძისა ღმრთისად. და ცხოელად გებასა არსებითთა განყოფილებათა მათთასა განვასაზღერებთ, რამეთუ აგებული ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებელად, მოკუდავი ეგო მოკუდავად და უკუდავი – უკუდავად, გარეშეწერილი – გარეშეწერელად და გარეშეუწერელი – გარეშეუწერელად, ხილული – ხილულად და უხილავი – უხილავად, რამეთუ „რომელიმე ბრწყინვიდა საკჳრველებითა, ხოლო რომელიმე თავს ისხმიდა გინებათა“.[1]

ხოლო განითუსებს კაცობრიეთა სიტყუაჲ, რამეთუ მისნი არიან წმიდათა ჴორცთა მისთანი და მისცემდა ჴორცთა თუსთაგან სახისაებრ ურთიერთას მომცემელობისა ურთიერთასისა დამტეენებლობისათუს კერძოთაჲსა და
996 გუამოენებითისა შეერთებისა // და, რამეთუ ერთი და იგიეე იყო, რომელი საღმრთოთა თანა მოქმედებდა კაცობრიეთაცა, თითოეულსა სახესა შინა ზიარებითა მეორისაჲთა, რომლისათუსცა უფალი დიდებისაჲ ჯუარ-ცმულად ითქუმის[2] და ესე არა ვნებითა საღმრთოისა ბუნებისა მისისაჲთა და ძე კაცისაჲ უწინარეს ვნებისა ზეცათა შინა მყოფად აღიარების, ეითარცა თუთ უფალი იტყოდა, რამეთუ ერთი და იგიეე იყო უფალი დიდებისაჲ ბუნებით და ჭეშმარიტებით ძედ კაცისად, ესე იგი არს, კაცად გამოჩინებული. და მისდად ეიცნობთ საკჳრველებათაცა და ვნებათა, დაღათუ სიტყუსაებრ საკჳრველთ-მოქმედებდა და იგიეე სიტყუსაებრ თავს ისხმოდა ვნებათა, რამეთუ უწყით, ეითარცა ერთობაჲ გუამისა მისისაჲ, ეგრეთვე ცხოელად გებაჲ არსებითისა ბუნებათა განყოფილებისაჲ. ხოლო ეითარ დაცეულად ეგოს განყოფილებაჲ არა ცხოელად დაცვასა შინა ურთიერთას განყოფილებისა მჭონებელთასა, რამეთუ განყოფილებაჲ განყოფილთა არს განყოფილება! ვინაჲცა სიტყუთა, რომლითა განიყოფეიან ურთიერთას ბუნებანი ქრისტესნი, ესე იგი არს, სიტყუთა არსებისაჲთა ეიტყუთ შეურთებასა მწუერალთა 78r II
მისთასა ღმრთეებისაებრ უკუე მამისა თანა და სულისა, ხოლო კაცებისაებრ დედისა და ყოელთა კაცთა. ხოლო სიტყუთაცა, რომლითა შეიყოფეიან ბუნებანი მისნი, განყოფასა მისსა ეიტყუთ მამისაგან და სულისა, დედისაგან და სხუთა კაცთა, რამეთუ შეიყოფეიან ბუნებანი მისნი გუამოენებითა, ეითარცა ერთისა შეზაეებულისა გუამისა მჭონებელნი, რომლისაებრ განეყოფეის მამისაგან და სულისა, დედისაგან და ჩუენგან.

[1] ლეონტი ბიზანტ., სეეერიანელთა და ეეტიხიელთა წინააღმდეგ; ლეონ დიდი, ეპისტ., 28 ფლაეიანესადმი, თ. 4, Migne, PL. t. LIV, col. 765-771.

[2] I კორინთ., 2, 8.

თავი მზ თავი მზ

აწ უკუე ჩუენ მრავალგზის გჳთქუამს, ვითარმედ სხუა არს არსებაჲ და სხ[უ]ა არს გუამი და ვითარმედ არსებაჲ ზოგადსა შემოკრებითსა სახესა ერთ სახეთა გუამთასა მოასწავებს,ვითარ-იგი არიან ღმერთი და კაცი. ხოლო გუამი განუკუეთელსა საცნაურ-ჰყოფს, ვითარ-იგი არიან მამაჲ და ძე და სული წმიდაჲ და პეტრე და პაველ. ვინაჲცა უწყებულ იყაენ, ვითარმედ ღმრთეებისა და კაცებისა სახელი არსებათა, ესე იგი არს, ბუნებათა წარმომაჩინებელ არს. ხოლო ღმერთი და კაცი ბუნებათათჳსცა დაიდების, ვითარ-იგი რაჟამს ეთქჳთ, ეითარმედ ღმერთი არს მიუწდომელი არსებაჲ და ვითარმედ ერთ არს ღმერთი. ხოლო მოიღებეის გუამთაცა ზედა, ვითარმცა ზოგი ნაწილი მითუალებიდა საყოველთაოსა სახელსა, ვითარ-იგი რა-ჟამს თქუას წერილმან: „ამისათჳს გცხო შენ ღმერთმან,ღმერთმან შენმან“,[1] აჰა ესერა მამისათჳს და ძისა იტყჳს და მამასა ხოლო განუკუთნებს ზოგადსა მას სახელსა ღმრთეებისასა. და ეითარ-იგი რაჟამს თქუას – „აკაი ვინმე იყო სოფელსა მას აესიტელთასა“,[2] ცხად არს,ეითარმედ იობს 83r II ხოლო განუკუთნა საზოგადოჲ იგი მრავალთა სახელი.[3]

ხოლო უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესნი ვინაჲთგან ორნი ბუნებანი უწყჳით და ერთი გუამი ორთაგანეე შეერთებული, რაჟამს ბუნებათა განვიცდიდეთ, ღმრთეებისად და კაცებისად უწოდთ მათ. ხოლო რაჟამს ბუნებათა მათგან შეერთებულსა გუამსა მიეხედეიდეთ ოდესმე, ორთაგანეე ბუნებათა ქრისტედ უწოდოთ მას და ღმერთად და კაცად და ერთბამად ღმერთად განჴორციელებულად და ოდესმე ერთისა კერძოსაგან ღმერთად ოდენ უწოდთ და ძედ ღმრთისა და კაცად ოდენ და ძედ კაცისა. და ოდესმე მაღალთაგან ოდენ და ოდესმე მდაბალთაგან მოვიღებთ სახელსა მისსა, რამეთუ ერთ არს, რომლისანი არიან ერთბამად ესეცა და იგიცა. რამეთუ ერთი იგი მარადის იყო მამისაგან უმიზეზოსა, ხოლო მეორე იგი იქმნა უკუანაჲსკნელ კაცთ-მოყუარები[თ].[4]

ვინაჲცა ჩუენ, რაჟამს ღმრთეებისათჳს მისსა ვიტყოდით, არა სახელ-ესდებთ მათ კაცობრიეთაცა თუსებათა, რამეთუ შეუძლებელ არს ღმრთისათჳს თქუმად ენებულობაჲ, ანუ აგებულობაჲ. არცა კუალად კაცებასა და

[1] ფსალმ., 44, 8.
[2] იობი, I, 1.
[3] ხელნაწერში შეცდომით სწერია: სჳლი(სოფელი?). არსენი თარგმნის: "რამეთუ მხოლოჲ იობ ოდენ ცხად-ყო" (78r II). დედანშიც ზუსტად ასე სწერია: τὸν γάρ Ἰὼβ μόνον ἐδήλωσεν (PG, 997). კონტექსტით, ცხადია, იგულისხმება „სახელი“ (ὄνομα).
[4] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.

ვინაჲცა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს შორის ვინაჲთგან ორთა უკუე ბუნებათა ვიცნობთ, ხოლო გუამსა ერთსა, ორთაგანეე შეზაეებულსა, რაჟამს ბუნებათა ვიდრემე განვიხილვიდეთ,ღმრთეებად და კაცებად უწესთ,[III] ხოლო რაჟამს ბუნებათაგან შემოკრებულსა გუამსა,ოდესმე უკუე თანად ორთაგანეე ქრისტედ სახელ-ესდებთ და ღმერთად და კაცად ერთბამად და ღმერთად განჴორციელებულად, ხოლო ოდესმე – ერთისა კერძოთაგანისად ღმერთად ხოლო და ძედ ღმრთისად და კაცად ხოლო და ძედ კაცისად. და ოდესმე მხოლოდ მაღალთაგან ოდენ, ხოლო ოდესმე მხოლოდ მდაბალთაგან ოდენ, რამეთუ ერთ არს, რომლისანი სწორებით არიან ესეცა და იგი, ერთი უკუე მარადის უმიზეზოდ მყოფი მამისაგან,[IV] ხოლო მეორე უკანაჲსკნელ-ქმნილი კაცთ-მოყუარებისათჳს.[3]

აწ უკუე ღმრთეებასა რაჲ ვიტყოდით, არა სახელ-ესდებთ მას თუთებათა კაცებისათა, რამეთუ არა ვიტყუთ ღმრთეებასა ენებულად ანუ აგებულად, არცა ჴორცთა, ესე იგი არს, კაცებისათჳს შეეასმენთ თუთებათა ღმრთეებისათა, რამეთუ არა ვიტყუთ ჴორცთა, ცხად 78v I არს, ეითარმედ კაცებასა, აუგებელად.

[1] ფსალმ., 44, 8.
[2] იობი, I, 1.
[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.
[I] სახელსა M. [II] უსაყოელთაოესისა M. [III] უწოდთ M. [IV] მყოფი მამისაგან M.

ჴორცთა მარტოდ განუკუთნებთ თუსებათა
ღმრთეებისათა, რამეთუ ეერეინ სადა თქუნეს
ჴორცნი კაცობრიენი აუგებელად.

ხოლო ვისაცათგან ერთ გუამ არს შეერთე-
83v I ბული იგი ღმრთეებისაგან და კაცებისა გუამი
უფლისაჲ, ამისთუსცა და დაღაცათუ ერთისა
კერძოჲსაგან სახელ-ვსდებთ ორთა ბუნებათა
მისთა, ორთაეე ბუნებათა თუსებაჲ სახელ-გუც
მისდა. და დაღათუ ქრისტედ უწოდოთ, რომ-
ელი-ესე ზოგადი სახელი არს ღმრთეებისა
და კაცებისაჲ, ეგრეთცა ღმრთად და კაცად
ითქუმის, აგებულად და აუგებელად, ენებულად
და უნებელად.

და რაჟამს ერთისა კერძოჲსაგან ძედ
ღმრთისად და ღმერთად სახელ-იდებოდის,
მიითუალეის მისდა შეერთებულთა მათცა
თუსებათა ჴორცთა ბუნებისათა. რაჟამს ღმერ-
თად ენებულად // სახელ-იდებოდის და უფალი
დიდებისაჲ ჯუარ-ცუმულად ითქუმოდის, არა
ვითარ-იგი არს ღმერთი, რამეთუ შეუძლებელ
არს ენებაჲ ღმრთეებისაჲ, არამედ ვითარ-იგი
იგიეე ღმერთი ღმერთ არს და კაც. და კუალად
ეგრეთვე, რაჟამს კაცად და ძედ კაცისა სახელ-
იდებოდის, მიითუალეის საღმრთოჲსაცა არ-
სებისა სახელთა და თუსებისა საქადულობათა,
ვითარ-იგი არიან ყრმაჲ პირეელ საუკუნეთაჲ
და კაცი დაუსაბამოჲ. არა ვითარ-იგი არს ყრმა
და კაც, არამედ ვითარ-იგი არს ღმერთ პირველ
საუკუნეთა და უკუანაჲსკნელთა ჟამთა იქმნა
ყრმა. და ესე არს სახე ურთიერთას მიცემისაჲ,
რამეთუ თითოეული ბუნებაჲ მისცემს და
83v II მოღებით მიუზღავს და უკ-მოიზღავს თუსთა
ბუნებისა თუთებათა. რამეთუ ამით გუამისა
იგიეობითა და ურთიერთას სახელთა მიცე-
მითა შემძლებელ ეართ თქუმად ქრისტესთუს,
ვითარმედ: „ესე არს ღმერთი ჩუენი, რომელი
ქუეყანასა ზედა გამოჩნდა და კაცთა შორის
იქცეოდა“[1] და ესეეე არს კაცი აუგებელ და
უნებელ, უქცეველ და გარეშეუწერელ.

49 /III, 5/ რიცხუსათჳს ორთა[2] ბუნებათაჲსა

თაეი მთ

ვითარცა იგი ღმრთეებისათჳს ერთსა ბუნე-
ბასა რაჲ აღვიარებდეთ, სამთა გუამთა ჭეშ-
მარიტებით ეიტყუთ და ყოეელსაეე ბუნებითსა
და არა ნებსითსა მარტივად ვიტყუთ, ხოლო
განყოფილებასა გუამთასა სამად თუთებად
განეჰყოფთ: უმიზეზოდ მამად და მიზეზისა-
განად ძედ და მიზეზისა მიერ გამომაეალად
სულად. და ვიცით მათი განუშორებელი და
განუწეალებელი, შეერთებული და შეურეენე-
ლი დატეენაჲ ურთიერთას შეურწეუმელითა
შეერთებითა, რამეთუ სამ არიან დაღაცათუ
შეიერთებოდინ. და კუალად განუყოფელად
განიყოფეიან, რამეთუ დაღაცათუ თითოეული
მათი თუსაგან სრულ გუამ არს და თუსი

ხოლო გუამსა, გინა თუ თანად ორთაგანეე,
გინა თუ ერთისა კერძოთაგანისაგან სახელ-ვს-
დებდეთ, თუთებათა ორთაეე ბუნებათასა ზედა
დავასხამთ მას და, რამეთუ ქრისტე, რომელ
არს თანად ორიეე, ღმერთადცა და კაცად
სახელ-იდების და აგებულად და აუგებელად
და ენებულად და უნებელად.

და რაჟამს ერთისა კერძოთაგანისაგან ძედ
ღმრთისად და ღმერთად სახელ-იდებოდის,
შეიწყნარებს თუთებათა მის თანა ერთ-გუამ
ქმ/ნ/ილისაცა ბუნებისათა, რომელ არიან
1000 ჴორცნი. ღმერთად ენებულად // აღსაარებული
და უფალი დიდებისაჲ ჯუარცმული არა ვი-
თარ ღმერთი არს, არამედ ვითარ კაც არს
იგივე. და რაჟამს კაცად და ძედ კაცისად
სახელ-იდებოდის, მიითუალაეს თუთებათა
საღმრთოჲსა არსებისათა და საქადულო-
ბათა ყრმაჲ პირეელ საუკუნეთაჲ და კაცი
დაუსაბამოჲ, არა ვითარ-იგი ყრმა არს და
კაც, არამედ ვითარ-იგი ღმერთად პირეელ
საუკუნეთად მყოფი უკუანაჲსკნელ იქმნა ყრმა,
და ესე არს სახე ნაცვალ-მიმცეელობისა
თითოეულისაჲ ბუნებისაჲ. ვითარმცა ნაცვლად
მისცემდა სხუაჲ სხუასა თუსთა იგიეობისათჳს
გუამოენებისა და ურთიერთას დამტეენელო-
ბისა მათისა. ამის უკუე სიტყუსაებრ ძალ-გუც
თქუმაჲ ქრისტესთჳს, ვითარმედ „ესე ღმერთი
ჩუენი ქუეყანასა ზედა გამოჩნდა“.[1] და კაცი
ესე აუგებულ არს და უნებელ და გარეშე-
მოუწერელ.

49 /III, 5/ რიცხუსათჳს ორთა[2] ბუნებათაჲსა

თაეი მზ

ხოლო ვითარ-იგი ღმრთეებისა ზედა ერთსა
ბუნებასა აღიარებთ და სამთა გუამთა ჭეშ-
მარიტებით მყოფთა ვიტყუთ და ყოეელთაეე
უკუე ბუნებითთა და არსებითთა მარტივთა
ვიტყუთ, ხოლო განყოფილებასა გუამთასა
მხოლოთა[1] სამთა თუთებათა შინა, ხოლო
უმიზეზოსა და მამობითსა, მიზეზიანსა და
ძეობითსა და მიზეზიანსა და გამომაეალო-
ბითსა ვიცნობთ და ამათ, განუშორებელთა ურ-
თიერთას და განუყოფელთა და შეერთებულთა,
და ურთიერთასისა შორის შეურეენელად
დატეენულთა აღვიარებთ. და შეერთებულთა
ვიდრემე შეურეენელად, რამეთუ სამ არიან

[1] ბარუქი, 3, 36, 38.
[2] დედანში ეს სიტყუა არ არის.

[1] ბარუქი, 3, 36, 38.
[2] დედანში ეს სიტყუა არ არის.
[1] ვხოლოდ M.

აქუს თუთებაი, რომელ არს გუამისა სრულებაი და განყოფილებაი, არამედ შეიერთებიან არსებითა და ბუნებითითა თუსებითა და არა განიშორებიან, არცა განეჴუებიან მამულისა-
84r I გან გუამოვნებისა და ერთ ღმერთ არიან და სახელ-იდებიან.

ესევე სახე მოიღებეის საღმრთოსათუსცა და გამოუთქუმელისა და ყოველსა გონებისა მიწთომასა ზეშთა აღმატებულისა განგებულებისათუს ერთისა მის წმიდისა სამებისაგანისა სიტყუსა ღმრთისა და უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა, რომლისა ორთა ბუნებათა აღვიარებთ, საღმრთოსა და კაცობრივსა, შემოკრებულთა ერთად და გუამოვნებით შეერთებულთა და ერთი გუამი უწყით შეერთებული ორთა მათგან ბუნებითა. ხოლო ვიტყუთ, ეითარმედ ცხოველად ჰგიან ორნიეი იგი ბუნებანი შემდგომად შეერთებისა ერთსა მას შეზაებულსა გუამსა შინა. ესე იგი არს, ეითარმედ ჴეშმარიტებით ერთისა ქრისტესნი არიან იგი. და მისნი ბუნებითნი თუთებანი შეიერთებიან შეურევნელად და განუყოფლად განიყოფვიან და აღირიცხუვიან. და ეითარიგი სამნი გუამნი წმიდისა სამებისანი შეურევნელად შეიერთებიან და განუყოფელად // განიყოფებიან და აღირიცხუვიან. ხოლო რიცხუ იგი არა შემოიღებს მათ შორის განწუალებასა, განყოფასა, ანუ უცხო-ყოფასა, არცაღა შეიქმს მათ შორის განკუეთილებასა, რამეთუ ერთი ღმერთი უწყით: მამაი და ძე და სული წმიდაი. ამითევე უკუე სახითა ბუნებანიცა ქრისტესნი, დაღათუ შეიერთნენ, შე-
84r II ურევნელადვე შეიერთებიან და ურთიერთას ეტევიან. არამედ ქცევასა და შეცვალებასა ერთი-ერთისაგან არა მიმღებელ არიან, რამეთუ თითოეული მათი სცავს თუსსა ბუნებითსა თუთებასა შეუცვალებელად, ეინაიცა აღირუცხუვიან და რიცხუ იგი არა შეიქმს განწუალებულებასა, რამეთუ ერთ არს ქრისტე, სრული ღმრთეებითა და კაცებითა. ეინაითგან რიცხუ არა მიზეზ არს არცა შეერთებისა, არცა განყოფისა, არამედ მოასწავებს რაოდენობასა აღრიცხულთასა, გინა თუ შეერთებულნი იყუნენ, ანუ თუ განყოფილნი. შეერთებულნი უკუე, რაჟამს სთქუა, ეითარმედ ერგასისი ქვაი არს კედელსა ამას შინა, ხოლო განყოფილად, რაჟამს სთქუა, ეითარმედ ორმეოცდაათნი ქვანი სხენან ველსა ამას ზედა. და შეერთებულად უკუე, ეითარმედ ორნი ბუნებანი არიან ნაკუერცხალსა ამას შინა, ცეცხლისასა ეიტყუ და შეშისასა, და განყოფილად, რაჟამს სთქუა, ეითარმედ ბუნებაი ცეცხლისაი სხუაი არს და შეშისაი – სხუა. ეინაიცა სხუთა სახითა არს შეერთებაი ანუ განყოფაი მათი და არა რიცხუთა.

დაღათუ შეიერთებიან, ხოლო განყოფილთა განუშორებელად, რამეთუ დაღათუ თითოეული თუსაგან გუამ არს, ესე იგი არს, სრულ გუამ არს და თუთებაი თუსი,[1] რომელ არს გუამი მყოფობისაი, განყოფილი მიუგიეს, არამედ შეერთებიან არსებითა და ბუნებითითა თუთებითა
78v II და არა განწუალებითა /არ/ცა განშორებითა მამულისა გუამოვნებისაგან და ერთ ღმერთ არიანცა და სახელ-იდებიან.

ამითეე უკუე სახითა საღმრთოსაცა და გამოუთქუმელსა და ყოველისა გონებისა და მიწთომისა ზესთა აღმატებულსა განგებულებასა ზედა ერთისა სამებისაგანისა სიტყუსა ღმრთისა, უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა ორთა უკუე ბუნებათა აღვიარებთ, საღმრთოსა და კაცობრივსა, ურთიერთას შემოკრებულთა და გუამოვნებით შეერთებულთა, ხოლო ერთსა გუამსა ორთაგან ბუნებათა შეზაებით შესრულებულსა. ხოლო ცხოველად დაცვასა ვიტყუთ ორთა ბუნებათასა შემდგომად შეერთებისაცა ერთსა შინა შეზაებულსა გუამსა, ესე იგი არს, ერთსა ქრისტეს შორის და ეითარმედ ჴეშმარიტებით მათნი არიან ბუნებითნიცა თუთებანი მათნი, შეერთებულთა უკუე-შეურევნელად და განუწუალებელად და განყოფილთა და აღრიცხულთა. და, ეითარცა სამნი გუამნი წმიდისა სამებისანი, შეურევნელად შეიერთებიან და განუწუალებელად
1001 // განიყოფებიან და რიცხუ განყოფასა ანუ განწუალებასა ანუ უცხო-ყოფასა და განკუეთასა მათ შორის არა მოქმედებს. რამეთუ ერთად ღმერთად ვიცნობთ მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა, ეგრეთეე, სახედ, ბუნებანიცა ქრისტესნი, დაღათუ შეიერთებიან და ურთიერთას დაიტევიან, არამედ ურთიერთასისა მიმართ ქცეულებასა და შეცვალებასა არა მიითუალვენ, რამეთუ სცავს თითოეული ბუნებითსა თუთებასა თუსსა უცვალებელად, რომლისათუსცა აღირიცხუვიან და რიცხუ არა შემოიღებს განწუალებასა, რამეთუ ერთი არს ქრისტე, სრული ღმრთეებასა შინა და კაცებასა, რამეთუ რიცხუ არა განწუალებისა ანუ შეერთებისა მიზეზ არს, არამედ რაოდენობისა აღრიცხულთაჲსა დამნიშნველ, გინა შეერთებულთა ანუ განწუალებულთაჲსა, შეერთებულთაჲსა უკუე, ეითარმედ ერგასისნი ქვანი ჰქონან კედელსა ამას, ხოლო განწუალებულთაჲსა, ეითარმედ ერგასისნი ქვანი სხენან ველსა ამას ზედა, და შეერთებულთაჲსა ვიდრემე, ეითარმედ ორნი ბუნებანი არიან ნაკუერცხალსა შინა, ცეცხლისა ვიტყუ და შეშისასა, ხოლო განწუალებულთაჲსა, ეითარმედ ბუნებაი ცეცხლისაი სხუა არს და შეშისაი სხუა, სხუთა სახითა შეერთებულთა ანუ განყოფილთაი და არა რიცხუთა.

[1] <M.

რამეთუ ეითარ-იგი შეუძლებელ არს სამ-
გუამოენებასა ღმრთეებისასა ერთ-გუამად
თქუმაჲ, რაოდენცა შეიერთებოდინ ურთიერთას,
84v I რაჲთა არა იქმნეს შერევნაჲ ანუ უჩინოყოფაჲ
გუამთა განყოფილებისაჲ, ეგრეთვე ორთა ბუნე-
ბათა ქრისტესთა, გუამოენებით შეერთებულთაჲ,
შეუძლებელ არს ერთ ბუნებად თქუმაჲ, რაჲთა
არა შერევნაჲ და უჩინო-ყოფაჲ და არა-არსებაჲ
შეჲამთხჳოთ განყოფილებასა მათსა.[1]

50 /III, 6/ ვითარმედ ყოველი საღმრთოჲ ბუნებაჲ ერთისა მის გუამისა მიერ მხოლოდ-შობილისა ძისა სრულებით შეერთა ყოველსა კაცობრივსა ბუნებასა და არა კერძოჲ – კერძოსა

თაჲი ნ

ზოგადნი საყოველთაონი შეისმინებიან მათ-
და მოკიდულთა კერძოთად, რამეთუ ზოგადი
არს არსებაჲ, ხოლო კერძოჲ არს გუამი. კერ-
ძოჲ უაუე უწოდ გუამსა არა თუ ეითარმცა
კერძოჲ ნაწილი აქუნდა ბუნებისაჲ, რამეთუ
არა კერძოჲ აქუს, არამედ კერძოობითი რიცხჳ,
ვითარცა განუუეთელსა, ვინაჲთგან რიცხუსა
ოდენ და არა ბუნებისაცა განყოფილებასა
შემოიღებენ გუამნი.

ხოლო შეისმინების არსებაჲ გუამოენებისაჲ,
ეითარმედ ყოველთა შორის ერთ-სახეთა გუამ-
თა სრულ არსება არს, ვინაიცა არა ჰმატან
ურთიერთას გუამნი არსებითითა რაჲთმე,
არამედ შემთხუევითითა წესითა, რომელ-ესე
84v II არიან თჳთებანი ხატოენებითნი და ცხოენე-
ბითობაჲ იგი გუამისაჲ არს, არა არსებისაჲ;
რამეთუ გუამი გახისაზღერების არსებითთა
თანა შემთხუევითთაცა ქონებითა, რაჲთა
// ზოგადთა თანა განთუსებულიცა რამე აქუნ-
დეს გუამსა. ხოლო არსებაჲ თავით თუსით
არა წარმოიჩინების, არამედ გუამთა შინა
იხილეების. აწ უაუე ევნებოდის თუ ერთსა
გუამთაგანსა ყოველი არსებაჲ, რომლითა-იგი
გუამ არს, ენებულად ითქუმის ერთისა და
მის გუამისა თუსისა შინა. ხოლო ითქუმოდის
რაჲ ენებაჲ ერთისა რაჲსმე გუამთაგანისაჲ,
არღარა საჭირო არს, რაჲთა ყოველთაჲე ერთ-
სახეთა გუამთა თანა ევნებოდის ენებულისა
მის თანა გუამისა.

ესრეთჳე უაუე აღჲიარებთ ბუნებასა ღმრთე-
ებისასა, ეითარმედ ყოველიეე სრულებით არს
თითოეულსა გუამსა შინა ყოელად წმიდისა
სამებისასა, ყოველიეე მამისა შორის, ყოველიეე
ძისა შორის, ყოველიეე სულისა წმიდისა
შორის, ვინაიცა სრული ღმერთი არს მამაჲ,
სრული ღმერთი არს ძე, სრული ღმერთი არს
სული ყოელად წმიდაჲ.[2]

ეინაიცა ეითარ-იგი შეუძლებელ არს სამთა
გუამთა წმიდისა ღმრთეებისაჲ, დაღათუ შეე-
ერთებიან ურთიერთას, ერთ გუამად თქუმაჲ 79r I
ა/რა/ ქმნისათჳს შერევნასა და უჩინო-ყო-
ფასა გუამთა განყოფილებისაჲს, ეგრეთვე
ორთა გუამოენებით შეერთებულთა ბუნებათა
ქრისტესთაჲ შეუძლებელ არს ერთ ბუნებად
თქუმაჲ, რათა არა შერევნაჲ და უჩინო-ყო-
ფაჲ და უმყოფობაჲ განყოფილებისა მათისაჲ
შემოეიღოთ.[1]

50 /III, 6/ ვითარმედ ყოველი საღმრთოჲ ბუნებაჲ ერთისა გუამთა თჳსთაგანისა მიერ შეერთა ყოველსა კაცობრივსა ბუნებასა და არა კერძოჲ – კერძოსა

თაჲი მთ

ზოგადნი და საყოველთაონი შეისმინებიან
მათდა ქუედრებართა კერძოობითად. ზოგ-
ადი უაუე არს არსებაჲ, ხოლო კერძოობითი
გუამი. და კერძოობითი – არა რამეთუ კერ-
ძოჲ ბუნებისაჲ აქუს, ხოლო კერძოჲ მისი
არა აქუს, არამედ კერძოობითი რიცხუთა,
ვითარცა განუაუეთელი, რამეთუ რიცხუთა
და არა ბუნებითა განყოფილად ითქუმიან
გუამნი, ხოლო შეისმინების არსებაჲ გუამისაჲ,
ვინაჲთგან თითოეულსა შინა თანა-მოსახეთა-
განსა გუამოენებასა სრული არსებაჲ არს,
რომლისათჳსცა არა განიყოფჲიან გუამნი
ურთიერთას არსებისაებრ, არამედ შემთხუე-
ვითისაებრ, რომელ არიან შესახედაობითნი[1]
თჳთებანი, ხოლო შესახედაობითნი[II] გუამისანი
არიან არა ბუნებისანი. და რამეთუ გუამსა
განასაზღერებენ ესრეთ, ეითარმედ არსებაჲ
1004 შემთხუევითთა თანა, // რომლისათჳსცა
საზოგადოჲ განთუსებულისა თანა აქუს გუამსა,
ხოლო არსებაჲ თავით თუსით არა შემტკიც-
ებების, არამედ გუამთა[III] შინა იხილეების.

აწ უაუე ევნებოდის რაჲ ერთსა გუამთა-
განსა ყოველი არსებაჲ, ეითარცა ენებული
მით ჯერითა, რომლითა იგი ევნო გუამსა,
ენებულად ითქუმის ერთსა გუამთა მისთაგანსა
შინა, არამედ საჭირო არს, რათა თანა-ევნე-
ბოდის ყოველთა თანა-მოსახეთა მისთა გუამთა
ენებულისა მის გუამისა თანა.

ესრეთ უაუე აღჲიარებთ, ეითარმედ ყოველ-
ი ბუნებაჲ ღმრთეებისაჲ სრულებით არს
თითოეულსა გუამთა მისთაგანსა შინა, ყოველი
მამასა შინა, ყოველი ძესა შინა, ყოველი სულსა
წმიდასა შინა, რომლისათჳსცა სრული ღმერთი
არს მამაჲ, სრული ღმერთი არს ძე, სრული
ღმერთი არს სული წმიდაჲ.[2]

---

[1] ბასილი დიდი, ეპისტ., 38 და „სულისა წმიდისათჳს", თაჲი 17, PG, t. XXXII, 323-340, 143-148.

[2] „სრული ღმერთი არს სული ყოელად წმიდაჲ" დე-დანში არ არის (გეხებება არსენის თარგმანში: 79r I).

[1] ბასილი დიდი, ეპისტ., 38 და „სულისა წმიდისათჳს", თაჲი 17, PG, t. XXXII, 323-340, 143-148.

[2] „სრული ღმერთი არს სული წმიდაჲ" არ არის დედანში, უნდა კი ყოფილიყო, ქართული თარგმანი აზრობრივად უფრო სწორი და სრულია.

[1] შესახედაობითნი M. [II] <M. [III] გუამსა M.

და ეგრეთვე განკაცებასა მას შინა ერთისა მის წმიდისა სამებისაგანისა სიტყუსა ღმრთისასა ეიტყუთ ყოფად, ეითარმედ სრული და ყოველიეე ბუნებაი ღმრთეებისაი,* ეითარ-იგი იტყუს საღმრთოი მოციქული, ეითარმედ „მის შორის დაიმკუდრა ყოველმანეე საესებამან ღმრთეებისამან // ჴორციელად“.[1] ესისა შო- 1005
85r I რის? ცხად არის, ეითარმედ ჴორცთა მათ შორის, რომელნი შეისხნა მხოლოდ-შობილმან ძემან ღმრთისამან. და კუალად ამისიეე იგი დანერგული მოწაფე, ღმერთ-შემოსილი და ფრიად განსაკრებული დიონოსიოს იტყუს, ეითარმედ ყოვლითურთ მეზიარა ჩუენ ერთისა მის გუამისა თუსისა მიერ. ხოლო არღარა ვაიძულებთ თქუმად ყოველთა მათ, ესე იგი არს, საძთაეე მათ გუამთათუს წმიდისა ღმრთეებისათა, ეითარედ ყოველითურთ სამნიე იგი გუამოვნებით შეეერთნეს ყოველთაეე გუამთა კაცობრიეთა, რამეთუ არა რომლითა სახითა ეზიარნეს მამაი და სული წმიდაი განჴორციელებასა მას სიტყუსა ღმრთისასა თუნიერ სათნო-ყოფითა ხოლო და განზრახვითა.

ხოლო ეიტყუთ ყოველსაეე კაცობრიესა ბუნებასა თანა შეერთებულად ყოველსაეე არსებასა ღმრთეებისასა, რამეთუ არა რაი დაუტეეა მოუღებელად ყოველისაეე მისგანი, რაოდენი რაი დასაბამსაეე დაჰნერგა გონებასა შინა ჩუენსა დამბადებელმან ჩუენმან სიტყუამან ღმრთისა მამისამან, არამედ ყოველიეე მიიღო ჴორცნი და სული საცნაური და სიტყუერი და თუთებანი მათნი, რამეთუ ერთისაცა ამათგანისაგან დაკლებული ცხოელი ოდენ არს და არა კაცი. ამისთუსცა ყოელად ყოველითურთ შემიმოსა მე და ყოელად ყოველსა შემეერთა, რაითა ყოველსაეე მაცხოვარებაი მიჰმადლოს, რამეთუ მიუღებელი იგი უკურნებელცა არს.[2]

შეეერთა უკუე სიტყუაი ღმრთისაი ჴორცთა 85r II შუამდგომელობითა გონებისაითა, რომელი-იგი შუამდგომელ იქმნა ღმრთისა სიწმიდისა და ჴორცთა სიზრქისა, რამეთუ სამთაერო სულისა და ჴორცთა არს გონებაი, ხოლო ვინაითგან ეითარ-იგი უწმიდესი ნაწილი სულისაი არს გონებაი, ეგრეთვე გონებისასა ფრიად რამე უწმიდეს არს ღმერთი და ოდესმე უკუე, მიშუებულ იქმნის რაი უაღრესისაგან, თუსსა მოქმედებასა აჩუენებდის გონებაი. ხოლო იძლიის რაი და შეუდგის უაღრესსა, მით მოქმედებდის, რომელთა ქმნაი ენების საღმრთოსა მას ნებასა.[3]

რამეთუ ადგილ იქმნა გონებაი გუამოენებით მისდა შეერთებულისა ღმრთეებისა, ეითარ-იგი გონებასაეე თანა ცხად არს შეერთებაი ჴორცთაი არა თანა-მოკარეობით, ეითარ-იგი

ესრეთეე განკაცებასაცა შინა ერთისა წმიდისა სამებისაგანისა სიტყუსა ღმრთისსა ეიტყუთ, ეითარმედ ყოველი და სრული ბუნებაი ღმრთეებისაი ერთისა გუამისა თუსისა მიერ შეეერთა ყოველსა კაცობრიესა ბუნებასა და არა კერძოსა კერძოსა, რამეთუ იტყუს საღმრთოი მოციქულიცა, ეითარმედ „მას შინა დაემკუდრა ყოველი საესებაი ღმრთეებისაი // ჴორციელად“,[1] ესე იგი არს, ჴორცთა მისთა შინა.[2] და მოწამე ამისი ღმერთშემოსილი და საღმრთოთა შინა ფრიადი დიონუსიოს,[II] ეითარმედ „ყოველითურთ გუეზიარა ჩუენ ერთისა გუამთა თუსთაგანისა მიერ ხოლო“.[III] არა ეიიძულნეთ თქუმად ყოველთა გუამთა წმიდისა ღმრთეებისათა, ცხად არს, ეითარმედ სამთასა გუამოენებით 79r II შეეერთებასა ყოველთა კაცობრეთა გუამთასა, რამეთუ არა რომლითა სიტყუთა ეზიარნეს მამაი და სული წმიდაი განჴორციელებასა სიტყუსა ღმრთისასა თუნიერ სათნო-ყოფითა და განზრახვითა, ხოლო ყოველსა ბუნებასა კაცებისასა ეიტყუთ შეერთებულად ყოველსა თანაარსებასა ღმრთეებისასა, რამეთუ არარაი დაუტეეა პირეელითგანეე დამბადებელმან ჩუენმან სიტყუამან ღმერთმან[IV] მათგანი, რომელნი დაჰნერგნა ბუნებასა შინა ჩუენსა, არამედ ყოველნი მიიხუნა-ჴორცნი, სული გონიერი და სიტყუერი და თუთებანი მათნი, რამეთუ ერთისაცა ამათგანისაგან უნაკლოი ცხოელი არს არა კაცი, რამეთუ ყოველი მიიღო ყოველმან და ყოველმან ყოველი შეირთა, რათა ყოველსა მაცხოვარებაი მიმადლოს, რამეთუ მიუღებელი უკურნებელ არს.[2]

ეინაიცა შეეერთების სიტყუაი ღმრთისაი ჴორცთა შუამდგომელობითა გონებისაითა, რომელი შუად მდგომელ იქმნა[V] შორის ღმრთისა სიწმიდისა და ჴორცთა სიზრქისა, რამეთუ სამთაერო ეიდრემე სულისა და ჴორცთა არს გონებაი უწმიდესი, შუებულ იქმნებოდის უაღრესისაგან, მთაერობასა თუსსა აჩუენებდის გონებაი ქრისტესი, ხოლო იძლეოდის და შეუდგებოდის უაღრესსა და მათ მოქმედებდის, რომელნი ინებნის საღმრთომან ნებამან.[3]

რამეთუ საეანე იქმნა გონებაი გუამოენებით შეერთებულისა მისდა ღმრთეებისა, ეითარ-იგი ჴორცნიცა, არა თანა-მკუდრობით, ეითარცა

---

* [+]ერთისა მის გუამისა თუსისა მიერ შეეერთა ყოველსაეე კაცობრიესა ბუნებასა აჩრა კერძოი კერძოსა.

[1] კოლას., 2, 9.

[2] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 2; გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.

[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 3, 38; I ეპისტ. კლედონ.

[I] კოლას., 2, 9.

[2] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 2. გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.

[3] გრიგ. ნაზ., სიტ., 3, 38; I ეპისტ. კლედონ.

[I] მისთა შინა M. [II] დიონოსიოს M. [III] რამეთუ M. [IV] ღმრთისამან M. [V] იქმნას M.

სცთების ბილწი ზუაბრობაი მწუალებელთაი, იტყოდინ რაი, ეითარმედ „ეერ უძლოს ერთნაკრაულმან დატეენად ორ-ნაკრაულსა“.[1] ესრეთ უკუე ჭორციელად ბჭობენ უნიეთოთათუს, ვინაიცა ძალი მანქანებით თხზულისაი ამის სიტყუსა მათისაი ესე არს, ეითარმედ არა ყოველივე,არამედ ზოგი ღმრთეებისაი შეერთა ზოგსა კაცებისასა.

ხოლო ჩუენ ეიტყუთ,ეითარმედ ეითარ ღმერთად სრულად და კაცად სრულად,თანა-არსად
85v I მამისა და ჩუენად იწოდოს ქრისტე,// უკუეთუ კერძოი საღმრთოისა ბუნებისაი ოდენ იქმნა შემაერთებელ თუსსა კერძოსა კაცობრიესა ბუნებისასა.[2]

არამედ უკუე ეიტყუთ ბუნებისა ჩუენისასა აღდგომასა მკუდრეთით და აღსლვასა და დაჯდომასა მარჯუენით მამისა. არა ეითარმცა ყოველნი გუამნი კაცთანი აღდგომილ იყუენს და დაჯდომილ მარჯუენით მამისა, არამედ ყოველი ბუნებაი კაცთაი გუამისა მის მიერ ქრისტესისა დაჯდომილ იქმნა მარჯუენით მამისა. რამეთუ ესრეთ იტყუს საღმრთოი მოციქული, ეითარმედ „თანა-აღმადგინნა და თანა-დამსხნა ჩუენ ქრისტეს თანა“.[3] და ამის პირისათუს ეიტყუთ, ეითარმედ საზოგადოთა არსებათაგან შეერთებაი იგი იქმნა, რამეთუ ყოველი არსებაი საზოგადოი არს ყოველთაე მისგან განმაეალთა გუამთაი, რაოდენიცა გუამნი მისეე არსებასაგანნი იყუენ და ეერ შესაძლებელ არს პოვნად კერძოობითსა და განთუსებულსა ბუნებასა, ესე იგი არს, არსებასა. რამეთუ ულონო არს მათეე გუამთა ერთ-არსადცა და სხუა-არსადცა წოდებაი და წმიდისა სამებისაი ერთ-არსადცა და სხუა-არსადცა თქუმაი ღმრთეებითა, რამეთუ ერთი და იგიეე ბუნებაი თითოეულსა გუამსა შინა იხილეების, და რაჟამს ეიტყოდით ბუნებასა
85v II სიტყუსასა განჭორციელებულად, მსგაესად ნეტართა ათანასესსა და კურილესსა, ცხად არს, ეითარმედ ღმრთეებასა ეიტყუთ ჭორცთა შეერთებულად. ამისთუსცა ეერ შეუძლებთ თქუმად თუ ბუნებასა სიტყუსასა ეენო, რამეთუ არა ეენო ღმრთებასა ენებითა ჭორცთაჲთა. ხოლო ეიტყოდით რაი ყოველსა კაცობრიესა ბუნებასა ენებულად ქრისტეს თანა, არა ყოველსა გუამებსა კაცთასა წარმოეაჩინებთ, არამედ აღეიარებთ,ეითარმედ ყოველსა კაცობრიესა ბუნებასა ეენო ქრისტეს თანა. ვინაიცა რაჟამს ბუნებასა სიტყუსასა ეიტყოდით, თუთ მას სიტყუასა ეიტყუთ. ხოლო სიტყუასა ზოგადობაიცა მოუგიეს ბუნებისაი და განთუსებულობაი გუამოენებისაი.

[1] გრიგ. ნაზ.,Π ეპისტ. კლედონ.
[2] ეუეს.,2,6.
[3] ეუეს.,2,6.

სცთების ბილწი ზუაობაი მწუალებელთაი, რამეთუ „/ეერ/ დაიტიოსო“[1] მეტყუელი, „ერთნაკრაულმან ორ-ნაკრაული“, სხეულეანად მბჭობელი უსხეულოთათუს.

ხოლო ეითარ ღმერთად სრულად და კაცად სრულად და თანა-არსად მამისად და
1008 ჩუენდად ითქუას ქრისტე,// უკუეთუ შეეერთა მის შორის?[2]

და ეიტყუთ ბუნებისა ჩუენისა აღდგომასა მკუდრეთით და ამაღლებასა და მარჯუენით მამისა დაჯდომასა, არა ეითარმცა ყოველნი გუამნი კაცთანი აღდგომილ იყუენს და მარჯუენით მამისა დასხდომილ[1] იყუენს, არამედ ყოველი ბუნებაი გუამსა შინა ქრისტესსა. იტყუს უკუე საღმრთოი მოციქული, ეითარმედ „თანა-აღმადგინნა და თანა-დამსხნა ჩუენ ქრისტეს თანა“,[3] ხოლო ამას ეიტყუთ, რამეთუ საზოგადოთა არსებათაგან იქმნა შეერთებაი, რამეთუ ყოველი არსებაი საზოგადოი არს ყოველთა მის მიერ გარე-შეცეულთა გუამთაი და არა არს პოვნაი კერძოობითისა და თუსაგან მდგომისა ბუნებისა, ესე იგი არს, არსებისაი, თუ არა საჭირო არს მათეე გუამთაი თანა-არსადცა და სხუა ა/არ/სად თქუმაი, და წმიდისა სამებისაი თანა არსადცა და სხუა არსად თქუმაი ღმრთეებითა. და იგიეე უკუე ბუნებაი[2] 79v I იხილეების თითოეულსა გუამთაგანსა შინა და რაჟამს ეიტყოდით ბუნებასა სიტყუსასა განჭორციელებულად, სანატრელთა ათანასის და კურილესებრ,ღმრთეებასა ეიტყუთ შეერთებულად ჭორცთა,რომლისათუსცა ეერ ძალ-გუც თქუმად,ეითარმედ ბუნებამან სიტყუსამან იენო, რამეთუ არა იენო ღმრთეებამან მის შორის, ხოლო ეიტყუთ კაცობრიესა ბუნებისა ენებასა ქრისტეს შორის არა ყოველისაე კაცთა გუამებისა წარმომაჩინებელნი და კაცობრიეთა ბუნებითა ენებულად აღეიარებთ ქრისტესა. ეინაიცა ბუნებასა რაი სიტყუსასა ეიტყოდით, თუთ მას სიტყუსა დაეენიშნაეთ. ხოლო სიტყუასა საზოგადოობაიცა არსებისაი მოუგიეს და განთუსებულობაი გუამისაი.

[1] ხელნაწერშია „დაიტიოსო“,,,ეერ დაიტიოსო“ აღდგენილია დედნის მიხედვით.
[2] გრიგ. ნაზ.,Π ეპისტ. კლედონ.
[3] ეუეს.,2,6.

[1] დაჯდომილ M. [2] +ვიდრე M.

51 /III, 7/ ერთისა მისთჳს გუამისა[1] სიტყჳსა ღმრთისა

თავი ნა

პირველ მყოფსა უკუე გუამსა სიტყუასა ღმრთისასა, უჭამოსა და დაუსაბამოსა მარტივად ეიტყჳთ, შეუზავებელად, აუგებელად, უკორცოდ, უხილავად, შეუხებელად, გარეშეუწერელად, ყოელისაჲე მჭონებელად, რაოდენი რაჲ აჴუს მამასა, ეითარცა თანა-არსსა მისსა, სახითა მით შობისაჲთა და თჳსებითა მამულისა გუამოენებისაჲთა განთჳსებულსა და სრულებისა მჭონებელსა, არა ოდეს განყოფილსა მამულისაგან გუამოენებისა.

ხოლო უკუნაჲსკნელთა ჟამთა იგი თავადი ძე და სიტყუაჲ ღმრთისაჲ განუშორებელად წიაღთაგან მამულთა და გარეშეუწერელად
86r I დამკჳდრა მუცელსა წმიდისა მის ქალწულისსა უთესლოდ და გამოუთქუმელად, ეითარცა მან თავადმან უწყის. და მასუე პირველ საუკუნეთასა შინა // გუამსა თჳსსა იშენნა 1009
თავისა თჳსისა ჴორცნი ყოელად წმიდისა მისგან ქალწულისა. და რომელი-იგი ყოველთა შინა არს და ზ'შთა ყოველთასა არს, შეეიდა მუცელსა ყოელად წმიდისა ღმერთის-მშობელისასა და მის შორის სრულ-ყო მოქმედებაჲ იგი განჴორციელებისაჲ. და ჴორციელ იქმნა მისგან, რაჟამს მიიღო დასაბამი თჳსი ჩუენისაჲ, ჴორცნი სულიერნი, სული სიტყუერი და საცნაური, ეინაიცა გუამსა მას ჴორცთასა იგიეე ექმნა გუამ გუამი სიტყჳსა ღმრთისაჲ, და რომელი-იგი პირველ მარტივ იყო სიტყჳსა ღმრთისა გუამი, მიღებითა ჴორცთა გუამისაჲთა შეზავებულ იქმნა. ხოლო შეიზავა ორთაგან სრულთა ბუნებათა-ღმრთეებისაგან და კაცებისა და აქუს თავსა შორის თჳსსა საღმრთოჲ იგი ძეობაჲ და ცხოენებითი თუთებისა განყოფილებაჲ, რომლითა განიყოფების მამისაგან და სულისა, ესე იგი არს, ხატებითა ჴორცთაჲთა და თუთებითა კაცებისაჲთა და ეგრეთვე განიყოფების დედისაგან და კაცთა, რამეთუ კაცებისა თანა ჰქონან საღმრთონიცა თჳსებანი, რომლითა შეეერთების მამასა და სულსა და კუალად ღმრთებასა თანა კაცობრივისაცა ბუნებისა საცნაურებანი, რომლითა შეეერთების დედასა და ჩუენ.

ამას თანა კუალად განიყოფების მამი-
86r II საგანცა და სულისა, დედისაგანცა და ჩუენგან, რამეთუ ერთბამად იგიეე ღმერთცა არს და კაცცა. რამეთუ ესე არს თუთებაჲ განთჳსებული, რომელი უწყით ჩუენ გუამისათჳს ქრისტჱსისა, ეინაიცა აღეიარებთ ერთად ძედ ღმრთისა შემდგომად განჴორციელებისაცა. და მასეე და ერთსა ეიტყუთ ძედ ღმრთისა და ძედ კაცისა, ერთსა ქრისტჱსა, ერთსა უფალსა, მხოლოდ მხოლოდ-შობილსა ძესა და სიტყუასა ღმრთისასა, უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტჱსა.

[1] დედნის მიხედით უნდა იყოს „შეზაებულისა გუამისა“.

51 /III, 7/ ერთისათჳს გუამისა[1] სიტყჳსა ღმრთისა

თავი ნ

აწ უკუე პირველ მყოფად ეიდრემე უჭამოდ და სამარადისოდ ეიტყჳთ სალმრთოსა სიტყჳსა ღმროისა გუამსა, მარტივად და შეუზავებელად, აუგებელად, უკორცოდ, უხილავად, შეუხებელად და გარეშეუწერელად, ყოველთაე მჭონებელად, რაოდენნი ჰქონან მამასა, ეითარცა თანა-არსსა მისსა, სახითა შობისაჲთა და განუჭრელითა და თჳსებითა განთჳსებულითა მამულისაგან გუამოენებისა მჭონებელითა სრულებისათა და მამულისა გუამოენებისაგან არაოდეს განშორებულითა, ხოლო უკუნაჲსკნელთა დღეთასა მამულთა წიაღთაგან განუშორებელსა სიტყუასა, რამეთუ გარეშეუწერელ არს დამკჳდრებულად მუცელსა შინა წმიდისა ქალწულისასა უთესლოდ და გარე-შეუცაებად, ეითარცა თუთ უწყის და თუთ მას პირველ საუკუნეთასა // გუამსა შინა თჳსსა გუამ-
მყოფელად თაჲისა თჳსისა ჴორცთა წმიდისა ქალწულისაგან. ეინაიცა ყოელსა შინა ეიდრემე იყო და ზესთა ყოელთასაცა იყო და მუცელსა შინა წმიდისა ღმრთისმშობელისასა იყო, არამედ მას შინა უკუე მოქმედებითა განჴორციელებისაჲთა. ესრეთ უკუე განჴორციელდების მიმღებელი მისგან დასაბამსა თჳსსა ჩუენისასა, რომელ არიან ჴორცნი სულიერნი, სული სიტყუერი და გონიერი და იგი გამოჩნდების გუამად ჴორცთად სიტყჳსა ღმრთისა გუამი და შეზაებულად იცნობების პირველ სადმე მარტივი სიტყჳსა გუამი, ხოლო შეზაებულად ორთა სრულთა ბუნებათაგან — ღმრთეებისა და კაცებისა და მოჰქონან მას საღმრთოჲსაცა სიტყჳსა ღმრთისა ძეობისა
დამსახველობითი და განმთჳსებელობითი 79v II
თუთებაჲ, რომლითა იგი განეყოფვის მამასა და სულსა, და ჴორცთანიცა დამსახველობითნი და განმთჳსებელობითნი თუთებანი, რომლითა განიყოფვის დედისაგან და სხუათა კაცთა. ხოლო მოჰქონან საღმრთოჲსაცა ბუნებისა თუთებანი, რომელთაებრ შეეერთების მამასა და სულსა, და კაცობრივისაცა ბუნებისა საცნაურებანი, რომელთაებრ შეეერთების დედასა და ჩუენ.

მერმეცა განიყოფვის მამისაგან და სულისა, დედისაგან და ჩუენგან, ვითარცა ღმერთად სრულად და კაცად სრულად მყოფი იგიეე, რამეთუ ამას გუამისა ქრისტჱსისა განთჳსებულად თუთებად ვიცნობთ. ხოლო ა/ღ/ვიარებთ მას ერთად ძედ ღმრთისად შემდგომად განკაცებისაცა და ძედ კაცისად მასეე, ერთსა უფალსა მხოლოსა, მხოლოდ შობილსა ძესა და სიტყუასა ღმრთისასა იესუს, უფალსა ჩუენსა და ორთა შობათა მისთა ეჰმსახურებთ, ერთსა მამისაგან პირველ საუკუნეთა ზესთა

[1] დედანში: „შეზაებულისა გუამისა“.

და ორთა შობათა მისთა ეპმსახურებთ, ერთსა მამისაგანსა პირველ საუკუნეთასა, უზეშთაეს მიზეზისა და სიტყუსა და ჭამთა და ბუნებისა და მეორესა ამას უკუანაჲსკნელთა ჭამთასა ჩუენთჳს, ჩუენებრ, უზეშთაეს ჩუენსა; ჩუენთჳს უკუე, რამეთუ ჩუენისა ცხორებისთჳს[1] იშუა, ხოლო ჩუენებრ, რამეთუ კაც იქმნა დედაკაცისაგან და ჭამიერად შობილ იქმნა, ხოლო უზეშთაეს ჩუენსა, რამეთუ არა თესლისაგან, არამედ სულისაგან წმიდისა და წმიდისაგან ქალწულისა იშუა ზეშთა შჯულთა შობისათა.

არა ექადაგებთ მას ღმერთად მხოლოდ // განშიშულებულად ჩუენისა კაცებისაგან, არცაღა კაცად მხოლოდ ლიტონად და განშიშულებულად ღმრთეებისაგან, არა სხუასა და სხუასა, არამედ ერთსა და მასვე, ერთბამად ღმერთსა და კაცსა, ღმერთად სრულად და კაცად სრულად, ყოელითურთ ღმერთსა და მასვე ყოელითურთ კაცსა, ყოელითურთ ღმერთად შემდგომად განჴორციელებისა მისისა და ყოელითურთ კაცად შემდგომად ბუნებისა
86v l ჩუენისა განღმრთობისა და მარჯუენით მამისა დაჯდომისა. რამეთუ ეთქუათ რაჲ სრული ღმერთი და სრული კაცი, საცნაურ-ჴყოფთ სავსებასა, უნაკლულოებასა ორთა ბუნებათა მისთასა. ხოლო ეიტყოდით რაჲ ყოელითურთ ღმერთი და ყოელითურთ კაცი, მხოლოობითსა განუკუეთელობასა საცნაურ-ჴყოფთ გუამისა მისისა და, ერთსა ბუნებასა სიტყსა ღმრთისასა განჴორციელებულსა რაჲ აღვიარებდეთ, გაჴორციელებულობითა ჴორცთა არსებასა მოვასწაებეთ სიტყუსაებრ ნეტარისა კირილესსა,* რამეთუ განჴორციელდა რაჲ სიტყუაჲ, არაეე იქცა თჳსისა უნიეთებისაგან და ყოველად განჴორციელებულ არს და ყოელად გარეშეუწერელ არს. დამცირღების ჴორციელად და დაკნინდების, ხოლო ღმრთეებით გარეშეუწერელ არს, რამეთუ არა თანა განჴცელებულ იქმნეს ჴორცნი მისნი გარეშეუწერელობასა თანა ღმრთეებისა მისისასა.** ყოელითურთ უკუე არს ღმერთ სრულ, რამეთუ არა ყოელად ღმერთ, რამეთუ არა ხოლო ღმერთ არს, არამედ კაცცა. და ყოელითურთ ხოლო კაც არს სრულ, ხოლო არა ყოელად კაც, რამეთუ არა ხოლო კაც არს, არამედ ღმერთცა. კაც არს სრულ და ხოლო არა ყოელად კაც, რამეთუ არა ხოლო კაც არს, არამედ „ყო[ვ]ლადი" უკუე ბუნებისა წარმომაჩინებელ არს, ხოლო „ყოელითურთ" გუამოჳნებისა. ეითარ-იგი

მიზეზისა და სიტყჳსა და ჭამისა და ბუნებისა, და ერთსა უკუანაჲსკნელ ჩუენთჳს და ჩუენებრ, და უზესთაეს ჩუენსა. ჩუენთჳს უკუე, რამეთუ ცხორებისათჳს ჩუენისა და ჩუენებრ, რამეთუ კაც იქმნა დედაკაცისაგან და ჭამთა მიდგომილებისაჲთა, ხოლო უზესთაეს ჩუენსა, რამეთუ არა თესლისაგან, არამედ სულისაგან წმიდისა და ყოელად წმიდისა ქალწულისაგან ზესთა შჯულთა მიდგომილებისათა.

1012 არა ღმერთად ხოლო // შიშულად, ჩუენებრისა კაცებისაგან მჭადაგებელნი მისნი, არცა კაცად ხოლო, ლიტონ-მყოფელნი მისნი ღმრთეებისაგან, არა სხუასა და სხუასა, არამედ ერთსა და მასვე, ერთბამად ღმერთსა და ყოელითურთ კაცსა მასვე, ყოელითურთ ღმერთსა ჴორცთა მისთა თანა და ყოელითურთ კაცსა ზესთა ღმერთთაჲსა ღმრთეებისა მისისა თანა, თქუმისა მიერ, ეითარმედ ღმერთი სრული და კაცი სრული სავსებასა და უნაკლულოობასა ცხად-მყოფელნი ბუნებათასა, ხოლო ამისთა თქუმითა, ეითარმედ ყოელითურთ ღმერთი და ყოელითურთ კაცი, მხოლოობითობასა[1] და განუკუეთებელობასა წარმომაჩინებელნი გუამისასა და ერთსა ბუნებასა სიტყჳსა ღმრთისსა განჴორციელებულსა აღვიარებთ, განჴორციელებულისა მიერ დამნიშნველნი არსებასა ჴორცთასა, ნეტარისა კირილესებრ, რამეთუ განჴორციელდა უკუე სიტყუაჲ და თჳსისა უსხეულოობისაგან არა კუბულ იქმნა, და ყოელითურთ განჴორციელდა და ყოელითურთ გარეშეუწერელ არს, დამცირდების ჴორციელად და დაკნინდების და ღმრთეებრ არს გარე-შემოუწერელ არა თანა-განერცომითა ჴორცთა მისთაჲთა გარეშეუწერელობასა თანა 80r l ღმრთეებისასა მისისა.[2] და ყოელითურთ ეიდრემე არს ღმრთი სრულ, ხოლო არა ყოელად ღმერთ, რამეთუ არა ხოლო ღმერთ არს, არამედ კაციცა და ყოელითურთ სრულ, ხოლო არა ყოელად კაც არს, რამეთუ არა ხოლო კაც არს, არამედ ღმერთიცა, რამეთუ „ყო/ვ/ლადი" უკუე ბუნებისა წარმომადგინებელი არს, ხოლო „ყოელითურთი" გუამოჳნებისაჲ, ეითარ-იგი „სხუაობაჲ" ეიდრემე ბუნებისაჲ, ხოლო „სხუაჲ" გუამოჳნებისაჲ.[1]

---

* ესე ზედა წარწერილისა კითხ[ეა]ი საწარმართოთა წიგნთაჲ არს და, ვის იგი არა ესწაელნენ, ნუ უკურს, თუ ეერ გაიგონოს.

** შეისწავე სამეცნიეროჲ განსაზღვრებაჲ: [შეი]ცან,[რამეთუ] სხეულეან [...]ე [არ]იან არცა ;ყოველი ეიწუანია, არცა ერთი ღრაჩმ,არცა ჟამ. ამის თაეისა გაგონებისათჳს თ[უ] გსუროდის, თაეით კერძოთა საჟილასაფოსთა თაეთა მეთაქუსმეტე თაეი წაიკითხე და გაიგონე ზედა-მიწერეთით და მისგან ესეცა ადეილად გაიგე გონების ტუ[--].

[1] ნუსხაში შეცდომით სწერია: „ცხორებისასათჳს".

[1] გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.

[1] მხოლოობასა M. [2] ღმრთეებისასა მისისა – ღმრთეების მისისასა M.

„სხუაობაჲ“ სიტყუსაჲ ბუნებისათუს ითქუმის, ხოლო „სხუაი“ გუამოენებისათუს.[1]

86v II საცნაურ იყავენ, ეითარმედ ურთიერთას დატეუნასაღა თუ ეიტყუთ უფლისა ბუნებათასა,* გარნა უწყითუე, ეითარმედ სალმრთომან ბუნებამან დაიტია ქაცობრივი ბუნებაჲ, რამეთუ იგი ჰმართებდა მას და დაიტეედა, ეითარცა უნდა, ხოლო იგი არა დაიტეოდა მისგან. და კუალად ბუნებაჲ ღმრთეებისაჲ მისცემდა ბუნებასა ჯორცთასა დიდებულებისაგან თუსისა, ხოლო თუთ მიუახლებელად ეგო და შეუხებელ იყო ენებათაგან ქაცობრივეთა. რომელი-ესე უკუეთუ მზესა ზედა ესრეთვე არს, რაოდენ უფროს შემოქმედსა ზედა მზისასა და უფალსა?!

52 /ШІ, 8/ Ваздаи Богу, что некоторые говорят, что человеческая природа Христова, взятая Им от нас, имеет бесконечное количество свойств

ТЛАВИ 6а

ხოლო იკითხავს თუ ვინმე ბუნებათათუს უფლისათა,// ეითარმედ – ანუ შეკრებულისაგან ანუ განსაზღვრებულისაგან რაოდენობად აღიყვანებიან? მიუგებთ და ვეტყუთ, ეითარმედ ბუნებანი უფლისანი არცა ერთ გუამ არიან, არცა ერთ განცხადება, არცა ერთ ასო, არცა ჟამ, არცა ადგილ, რათა ესრეთ შეკრებითისაგან რაოდენობად აღიყვანებულ იქმნენ, რამეთუ ესენი არიან შეკრებითად აღრიცხულნი.

ხოლო ესე საცნაურ იყავენ, ეითარმედ რიცხუ განყოფილთათუს მოჰოენებულ არს და შეუძლებელ არს აღრიცხუეაჲ მათი, რომელნი არა-რაოთ განიყოფებოდინ, ხოლო რომლითა რაოთ განიყოფებოდინ, მითა აღრიცხუეანი, ეითარ-იგი პეტრე და პაელე, რომლითა-იგი შეიერთებიან, მითეე აღირიცხუებიან, რამეთუ
87r I სიტყუთა არსებისაოთა შეერთებულ არიან, ვინაცაც ეერ შესაძლებელ არს ორ ბუნებად თქუმაჲ მათი. ხოლო გუამითა განიყოფებიან, ამისთჳსცა ორ გუამად ითქუმიან, რომლისა მიერ ცხად არს, ეითარმედ რიცხუ განყოფილთა მათთუს არს რიცხუ და რომლითაცა სახითა განიყოფებოდის განყოფილი განყოფილისაგან, მითცა სახითა აღირიცხუეის.[2]

აწ უკუე გუამოენებით შეიერთებიან ბუნებანი უფლისანი შეურეველად, ხოლო განიყოფებიან განუყოფელად სიტყუთა და სახითა განყოფისაოთა. ვინაცაც სახით ამით, რომლითა შეიერთებიან, არა აღირაცხებიან, რამეთუ არა ეიტყუთ გუამოენებით ორად ბუნებათა ქრისტესთა. ხოლო სახითა მით, რომლითა განუყოფელად განიყოფებიან, მითა აღირაცხებიანცა, რა-

* შეისწავეე განსაზღვრებაჲ. თარგმანი: უკუეთუ მზე სხუათა მიზეზთა თუსისა ბრწყინეებისაგან და თუთ არავისისა მიიღებს უშუერებისაგან, რაოდენ არა უფროს დმერთმან ჴოს ესე!

[1] გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.

[2] ლეონტი ბიზანტ., სექტ. შესახებ, ნაწ. II.

52 /ШІ, 8/ Ваздаи Богу, что некоторые говорят, что человеческая природа Христова, взятая Им от нас, имеет бесконечное количество свойств

ТЛАВИ 6а

უკუეთუ ვინმე იკითხავს უფლისა ბუნებათათუს,// ეითარმედ შეერთებულისა ანუ განსაზღვრებულისაგან აღიყვანებიან რაოდენობად, ეიტყუთ, ეითარმედ ბუნებანი ქრისტესნი არცა ერთ სხეულეან სიზრქე არიან, არცა ერთ ეპიფანია, არცა ერთ ღრამმ, არცა ჟამ, არცა ადგილ, რათა შეერთებულისაგან რაოდენობად აღიყვანებოდინ, რამეთუ ესე არიან შეერთებულად აღსარიცხუეელნი.

ხოლო საჴმარ არს ცნობად, ეითარმედ განყოფილთაჲ არს რიცხუ და შეუძლებელ არს აღრიცხუეაჲ არა რაოთ განყოფილთაჲ, ხოლო რომლითა-იგი განიყოფეიან, მითეე აღირიცხუეიანცა, ეითარ-იგი პეტრე და პაელე რომლითა იგი. შეერთებიან, მით არა აღირიცხუეიან, რამეთუ სიტყუთა არსებისაოთა შეერთებულნი ორ ბუნებად არა შესაძლებელ არიან თქუმად, ხოლო გუამითა განყოფილნი ორგუამოენებად ითქუმიან, რომლისათუსცა განყოფილთაჲ არს რიცხუ და, რომლითა სახითა განიყოფეიან განყოფილნი, მითეე სახითა აღირიცხუეიანცა.

აწ უკუე შეიერთებიან ბუნებანი ქრისტესნი გუამოენებით შეურეველად და განიწჳალებიან განუწჳალებელად სხუთა სახითა განყოფილებისაოთა და, რომლითა უკუე სახითა შეიერთებიან, მით არა აღირიცხუეიან, რამეთუ 80r II არა გუამოენებით ორად ბუნებათა ქრისტესთა, ხოლო რომლითა სახითა განუწჳალებელად განიყოფეიან, მით აღირიცხუეიან, რამეთუ ორნი არიან ბუნებანი ქრისტესნი[1] სი-

[1] ქრისტესი M.

მეთუ ორ არიან ბუნებანი ქრისტესნი სიტყუთა და სახითა განყოფისაითა. ვინაცა შეერთებაჲ იგი მათი გუამოენებითი არს, რომლისათჳსცა ურთიერთას დატევნაჲ აქუს, რამეთუ შეურევნელად შეიერთებიან და პმარხვენ ცხოველად თითოეული თჳსსა განყოფილებასა.

აწ უაუე ვინაითგან მხოლოდ სახითა ოდენ განყოფილებისაითა აღირიცხუვიან, ამისთჳსცა განსაზღერებულისაგან რაოდენობად აღიყვანებიან.

ვინაცა ერთ არს ქრისტე, ღმერთი სრული და კაცი სრული, რომელსა თაყუანის-ვსცემთ თანა მამით და სულით წმიდითურთ ერთითა
87r II თაყუანის-ცემითა უხრწნელთა მათ თანა ჴორცთა მისთა. და არა დაუტეობთ ჴორცთა თაყუანის-უცემელად, რამეთუ თაყუანის-იცემებიან ერთსა მასვე შინა გუამსა სიტყჳსასა, რომელი-იგი გუამ ქმნა ჴორცთა. და კუალად არა აგებულსა ეპმსახურებთ, რამეთუ არა ეითარცა ლიტონთა ჴორცთა თაყუანის-ესცემთ, არამედ ეითარცა ღმრთეებისად შეერთებულთა და ეითარცა პირად და ერთად გუამად სიტყჳსა ღმრთისა ქმნულთა.

მეშინის შეხებად ნაკუერცხალისა ცეცხლისა მისთჳს შეშისადა შეერთებულისა. თაყუანის-ესცემ ქრისტესა ორითაე, ესე იგი არს, ჴორცითა მით, რომელნი შეერთნეს ღმერთეებასა. არა მეოთხესა პირსა // შემოეყვანებ სამებასა შინა, – ნუ იყოფინ! არამედ ერთად პირად აღეიარებ სიტყუასა ღმრთისასა და ჴორცთა მისთა, რამეთუ სამებად ეგო სამებაჲ და შემდგომადცა სიტყუსა განკორციელებისა.[1]

ტყუთა და სახითა განყოფილებისაითა, რამეთუ გუამოენებით შეერთებულნი და ურთიერთას დატევნისა მქონებელნი შეურევნელად შეიერთებიან დაცეითა თითოეულისაგან ბუნებითისა განყოფილებისა თჳსისაითა.

ვინაცა მხოლოდ სახითა ოდენ განყოფილებისაითა აღრიცხულნი გასაზღერებულისაგან აღიყვანებიან რაოდენობად.

ესრეთ უაუე ერთი ეიდრემე არს ქრისტე, ღმერთი სრული და კაცი სრული, თაყუანის-ცემული მამისა და სულისა თანა[1] ერთითა თაყუანის-ცემითა უხრწნელთა ჴორცთა მისთა თანა. არა თაყუანის უცემელად მეტყუელნი ჴორცთანი, რამეთუ თაყუანის-იცემებიან ერთსა შინა გუამსა სიტყუსა ღმრთისასა, რომელი გუამ მათდა იქმნა, არა დაბადებულსა ეპმსახურებთ, რამეთუ არა ეითარცა ლიტონთა ჴორცთა თაყუანის-ესცემთ, არამედ ეითარცა ღმრთეებისადა [შეერთებულთა], და ეითარცა ერთად პირად და ერთად გუამად სიტყუსა ღმრთისა ორთა ბუნებათა მისთა აღეყვანებითა.

მეშინის შეხებად ნაკუერცხალისა შეშისადა შეყოფილისათჳს ცეცხლისა, თაყუანის-ესცემ ქრისტესა თანად ორსაე ჴორცთადა შეეყოფილისა ღმრთეებისათჳს. არა მეოთხესა პირსა
1016 // შეჰრთაე სამებასა თანა, – ნუ იყოფინ, – არამედ ერთსა პირსა აღეიარებ სიტყუსა ღმრთისა და ჴორცთა მისთასა, რამეთუ სამებად ეგო სამებაჲ შემდგომად სიტყუსა განჴორციელებისაცა.[1]

53 /III, 9/ წინა-განწყობაჲ მათი, რომელნი იტყჳან, ვითარმედ არა არს ბუნებაჲ უგუამოჲ

თავი ნა

დაღაცათუ არა არს ბუნებაჲ უგუამოჲ, ანუ არსებაჲ // უპიროჲ, რამეთუ გუამთა და პირთა შინა იხილებიან არსებაჲ და ბუნებაჲ, არამედ არავე საჭირო არს გუამოენებით ურთიერთას შეერთებულთა ბუნებათაჲ თითოეულისაჲს თუსი გუამი ქონებად, რაჲთუ შესაძლებელ
87v I არს მათი ერთსა გუამსა შინა შემოკრებითა არცა უგუამო-ყოფაჲ, არცა განთუსებული გუამი ქონებად თითოეულსა მათსა, არამედ ერთი და იგიეე გუამი კმა-ყოფად ერთაე, რამეთუ თუთ გუამი იგი სიტყჳსაჲ ორთაე მათ ბუნებათა გუამ ქმნა, ამისთჳსცა არა უგუამოდ უტეევებ ერთსაცა მათგანსა, არცა სხუა და სხუა-გუამობასა მათსა ურთიერთას დაიტევს. არცა ოდესმე ამისსა და ოდესმე იმისსა გუამ არს, არამედ მარადის განუყოფელად და განუშორებელად ორთაე გუამ-ქმნულ არს. არა

53 /III, 9/ ამისსა მიმართ, ვითარმედ არა არს ბუნებაჲ უგუამოჲ, წინა-განწყობაჲ

თავი ნბ

რამეთუ დაღათუ არა არს ბუნებაჲ უგუამოჲ ანუ
1017 // არსებაჲ უპიროჲ, რამეთუ გუამთა და პირთა შინა იხილებიან არსებაჲ და ბუნებაჲ, არამედ არა საჭირო არს ურთიერთას გუამოენებით შეერთებულთა ბუნებათაჲ თითოეულისაგან თუსსა გუამსა მოგებაჲ, რამეთუ ძალ-უც ერთ-გუამოენებად შემოკრებითა არცა უგუამო-ყოფაჲ, არცა განთუსებულისა გუამისა ქონებაჲ თითოეულსა, არამედ ერთისა და მისვე ორთაეე, რამეთუ სიტყუსა იგი გუამი ორთაეე ბუნებ/ათა/ჲ, გუამად საცნაურ-ქმნილი, არცა უგუამო ყოფად უტეევებ ერთსაცა მათგანსა, არცა სხუა გუამ-ყოფად ურთიერთას შეუნდობს მათ, არცა ოდესმე ამისდად, ხოლო ოდესმე მისდად, არამედ სამარადისოდ ორთაეე განუშორებელ და განუწჳალებელ გუამ არს, არა განყოფილი და განწჳალებული
80v I და კერძოსა უაუე თაჲსა თჳსისა ამისდად,

[1] კირილე ალექს.,აპოლოგეტიკა თეოდორიტეს წინააღმდეგ. დედანში ამას მოსდევს პარაგრაფი, რომელიც ქართულ თარგმანებში არ გვხვდება (πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας... და ა. შ).

[1] კირილე ალექსანდრიელი, აპოლოგეტიკა თეოდორიტეს წინააღმდეგ.

[1] <ME.

განაწილებით და განყოფით, ეითარმცა ზოგი მისი ამისდა და ზოგი მისი იმისდა განეყო, არამედ ყოველივე მისი განუყოფელ და ერთ გუამ არს ორთაჲვე. რამეთუ არა თუთ შეკრებულად იქმნეს ჴორცნი სიტყჳსა ღმრთისანი, არცა სხუა გუამ იქმნეს, თჳნიერ ერთისა მის გუამისა სიტყჳსა ღმრთისა, არამედ მის შორის გუამ და უფროჲსღა ერთ გუამ იქმნეს და არა მოუგიეს თჳსაგან განთჳსებული გუამი, ვინაჲცა არცა უგუამო არს, არცა სხუასა გუამსა სამებასა შინა შემოღებულ არს.[1]

ხოლო ქერაძოსა მისდად განმჩინებელი, არამედ ყოველი ამისდად და ყოველი მისდად განუკერძოებელად და სრულებით მყოფი, რამეთუ არა თჳსაგან მდგომობით შემტკიცნეს სიტყჳსა ღმრთისა ჴორცნი, არცა სხუა გუამ იქმნეს თჳნიერ სიტყჳსა ღმრთისა გუამისა, არამედ მის შორის შეგუამებულნი გუამთა[1] უფროს, ვიდრე თავით თჳსით თჳსაგან მდგომ გუამ იქმნეს, რომლისათჳს[II] არცა უგუამო არიან, არცა სხჳსა გუამისა სამებისა შორის შემომყვანებელ არიან.

და კუალად მისვე თავისათჳს კითხვაჲ მართლმადიდებელისაჲ.[1] ორთა შობათა მეტყუელნი ქრისტესთჳს, ესე იგი არს, პირველ საუკუნეთასა მას მამისაგან ღმრთეებრსა და უკუანაჲსკნელთა ჟამთასა ქალწულისაგან კაცებრსა, გუეტყოდეთ ჩუენ, უეუეთუ არს შობაჲ უგუამოჲ? და გარქუათ ჩუენ: უეუეთუ არს ბუნებაჲ უგუამოჲ, რამეთუ საკუთარი შობაჲ არს შემატებაჲ გუამისაჲ იგივეობასა შინა ბუნებისასა! აწ სადმე ვითარცა ერთისა სიტყჳსა ღმრთისა გუამისა მიერ ქმნილთა ორთა შობათა არა ქმნეს მისი შემატებაჲ გუამისაჲ, ეგრეთვე არცა ორთა გუამოვნებით შეერთებულთა ბუნებათა შემატებაჲ პირისაჲ მიითუალეს. ვინაჲცა რაჟამს უღონოებდენ ჩუენდა მომართ მეტყუელნი მწყალებელნი, ვითარმედ: არსა ბუნებაჲ უგუამო? ნაცელად ეკითხენ მათ, ვითარმედ: არსა შობაჲ უპიროჲ? რამეთუ სადაცა იქმნას შობაჲ, მუნ შემატებაჲცა იცნობების პირისაჲ.

54 /III, 10/ სამ-წმიდა არსობისათჳს[2]

თავი ნდ

ამიერ უკუე შემატებასა მას, რომელი შემოღებული იქმნა სამწმიდა-არსობასა შინა // ამაოდ მზრახველისა მის პეტრე მკაწრვალისაგან, განსაზღვრებულად გმობად შეეპრაცხთ, ეითარცა მეოთხისა პირისა შემომყვანებელსა და განყოფილად დამდებელსა ძისა ღმრთისასა, ეითარმცა სიტყჳაჲ იყო გუამოვანი იგი ძალი მამისაჲ და სხუა იყო ჯუარცუმული იგი და ვითარ თუმცა სხუაჲ ვინმე იყო ძლიერისაგან კიდე ჯუარცუმული იგი, ანუ ვითარ თუმცა ვნებულად აღიარებდა წმიდასა სამებასა და ძისა თანა ჯუარს აცუმიდა მამასა და სულსა წმიდასა. ვინაჲცა წარ-მცა-წყმედელ არს ესე ვითარი იგი გმობაჲ და ყოელად უწერელი ცუდისა მზრახეალობაჲ.

87v II

1020

ხოლო ჩუენ „წმიდაო ღმერთოსა“ მამისათჳს მოვიღებთ, არა ვითარმცა იგი მხოლოჲ უწყო-

[1] აშიაზე ეფრემის თარგმანი ვინმე ქართველ რედაქტორს შეუტანია არსენის თარგმანში დაცული ქეეთაეით – „კუალად მისვე თავისათჳს კითხვაჲ მართლმადიდებელისაჲ“. ეს ქეეთაეი, რომელსაც ბერძნული დედანი არ იცნობს, თავიდანვე არ უნდა ყოფილიყო ეფრემის თარგმანში. იხ. ჩუენი გამოკვლევის გვ. 78.

[2] დედანში: Περὶ τοῦ Τρισαγίου (ლათ. De hymno trisagio).

54 /III, 10/ სამ-წმიდაობისათჳს

თავი ნგ

ამიერ უკუე სამ-წმიდაობისა შორისსაცა შემატებასა //, ამაო ცნობისა პეტრე მკაწრვალისა მიერ ქმნილსა, გმობად განეასაზღვრებთ, ვითარცა მეოთხისა პირისა შემომყვანებელსა და თჳსაგან დამდებელსა ძისა ღმრთისასა, რომელ არს გუამოანი სიბრძნე მამისაჲ და თჳსაგან ჯუარცმულისასა, ვითარმცა სხუაჲ იყო ძლიერისაგან კიდე, ანუ ენებულად აღმსაარებელსა წმიდისა სამებისასა და ძისა თანა ჯუარის-მცემელსა მამისა და სულისა წმიდისასა.[II] წარვედინ უკუე ეგეეითარი იგი მგმობარი და უსახური მომზრახობაჲ.

რამეთუ ჩუენ „წმიდაო ღმერთოსა“ მამისათჳს მოვიღებთ არა მხოლოდ მისდად ოდენ განმჳუნველნი სახელსა ღმრთეებისასა, არამედ ღმრთად მეცნიერნი ძისაცა და სულისა წმიდისანი.

[I] ეს ქეეთაეი არ გეხედება დედანში.

[II] გუამსა შინა DM. [III] რომლისათჳსცა M. [IV] სულისა წმიდისასა – წმიდისა სულისასა M.

დეთ ღმერთად, არამედ ძეცა და სული წმიდაი ღმერთადვე ეიცნით.

და „წმიდაო ძლიერონო“ ძისათუს დაესდებთ, გარნა არაეე დაკლებულ-ეჰყოფთ ძალისაგან მამასა და სულსა წმიდასა.

„წმიდაო უკუდაოსა“ სულისათუს წმიდისა განეაწესებთ, არა ეითარმცა განკუებულად უკუდაეებისაგან ეიტყოდეთ მამასა და ძესა, არამედ თითოეულსა გუამსა წმიდისა სამგუამოვნებისასა უშურეელად დამარხეად განუკუონებთ ყოეელთა მათ სიტყუათა ღმრთეებისათუს თქუმულთა და საღმრთოისა მის მოციქულისა მიმსგაესებულად ეიტყუთ: „ხოლო ჩუენდა ერთ არს ღმერთი მამაი, რომლისაგან
88r I არს ყოეელი და ჩუენ მის მიერ. და ერთ არს უფალი იესუ ქრისტე, რომლისა მიერ არს ყოეელი და ჩუენ მისგან“ [1] და ერთ არს სული წმიდაი, რომლისა მიმართ არს ყოეელი და ჩუენ მისსა მიმართ. და არა ხოლო ამას, არამედ ღმრთისმეტყუელისაცა გრიგოლისსა შორის შემოეიღებთ ესეეითარად მეტყუელებასა, ეითარმედ რომლისაგანი და რომლისა მიერი და რომლისა მიმართი არა ბუნებათა განჰყოფენ, რამეთუ არამცა კუალად შეიცვალებოდეს განწესებანი ესე და დაწესებანი სახელთანი, არამედ გამოხატეიდესცა ერთისა და შეურეენელისა ბუნებისა თუთებათა. და ესე ცხად არს მისგან, რაჟამს კუალად ერთად შემოკრბენ სახელნი ესე, უკუეთუ ოდენ არა გარეწარად ეინმე აღმოიკითხეიდეს მისე მოციქულისა მიერ თქუმულსა, ეითარმედ მისგან და მის მიერ და მისსა მიმართ არს ყოეელი. მისსა დიდებაი უკუნითი უკუნისადმე. ამინ![2]

აწ უკუე რამეთუ არა ძისა მიმართ ოდენ მხოლოისა ითქუმის გალობაი იგი სამ-წმიდაარსობისაე, არამედ ზოგად წმიდისა სამებისა მიმართ, მოწამე არს საღმრთოი და დიდი ათანასი ბასილის თანა და გრიგოლის და ყოეელთა მათ ღმერთ-შემოსილთა მამათა მწყობრსა. და ეითარმედ სამითა სიწმიდითა სამთა მათ ზეშთა არსებისათა გუამთა // ღმრთეები- 1021
სათა წმიდანი იგი სერაბინნი წარმოგუჩინებენ ჩუენ. ხოლო ერთითა უფლებითა ერთსა მას
88r II არსებასა და მეუფებასა ღმერთ-მთაერისა* სამებისასა გუაუწყებენ ჩუენ, რამეთუ იტყჳს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი, ეითარმედ ესრეთ უკუე არს წმიდაი იგი წმიდათაი, რომელსა სერაბინნი დაეფარეიან და ადიდებენ სამითა სიწმიდითა, რაი ერთად შემოკრიბონ უფლებად და ღმრთეებად, რომელი სხუამანაცა ეინმე პირეელ ჩუენსა ისიბრძნისმეტყუელა კეთილად და მაღლად.

და „წმიდაო ძლიერონო“ ძესა ზედა დაეაწესებთ არა დამაკლებელნი ძალისაგან მამისა და სულისანი.

და „წმიდაო უკუდაოსა“ სულისა წმიდისა მიმართ აღეიეანებთ, არა გარეგან უკუდაეებისა დამსხმელნი მამისა და ძისანი, არამედ თითოეულისა გუამთაგანისა ზედა მარტიად 80v
და განტეეებულად მომხუმელნი ყოეელთაეე ღმრთივე შუენიერთა სახელთანი და მიმსგაესებულნი საღმრთოისა მოციქულისა, ესრეთ მეტყუელისანი: „ხოლო ჩუენდა ერთ არს ღმერთი მამაი, რომლისაგან ყოეელნი და ჩუენ მისგან და ერთ უფალი იესუ ქრისტე, რომლისა მიერ ყოეელნი და ჩუენ მის მიერ“ [1] და ერთ სული წმიდაი, რომლისა შორის ყოეელნი და ჩუენ მის შორის. და არა ამისნი ხოლო, არამედ ღმრთისმეტყუელისა გრიგოლისნიცა, ესრეთ სადმე მეტყუელისანი: „ხოლო ჩუენდა ერთ არს ღმერთი მამაი, რომლისაგან ყოეელნი და ერთ უფალი იესუ ქრისტე, რომლისა მიერ ყოეელნი და ერთ სული წმიდაი, რომლისა შორის ყოეელნი, რომლისაგანისა და რომლისა მიერისა და რომლისა შორისისა მიერ არა ბუნებისა განმკუეთელობითა, რამეთუ არცამცა იცჳალებოდეს წინადადებანი და წესნი სახელთანი, არამედ დამსახეელობითა ერთისა და შეურეენელისა ბუნებისა თუთებათაეთა. და ესე ცხად არს მისგან, რომელ ერთად შეკრბებიან კუალად, არა თუ ეინმე გარეწარად იკითხეიდეს მისეე მოციქულისა მიერისა მას, ეითარმედ მისგან და მის მიერ და მისსა მიმართ ყოეელნი, მისსა დიდებაი საუკუნეთა ამინ![2]

ხოლო რამეთუ არა ძისა მიმართ ოდენ ითქუმის სამ-წმიდაობაი, არამედ წმიდისა სამებისა მიმართ, მოწამე არს საღმრთოი და სამდღეელოი ათანასი, ბასილი და გრიგოლი და ყოეელი ღმერთშემოსილთა მამათა მწყობრი და რამეთუ სამობითა სიწმიდისაეთა სამთა ზესთა არსისა // ღმრთეებისა გუამთა წმი- 1021
დანი სერაფინნი[1] გამომიცხადებენ ჩუენ, ხოლო ერთობითა უფლებისაეთა ერთსა ღმერთ-მთაერობითისა სამებისა არსებასა და მეუფებასა შემამეცნებენ, რამეთუ იტყჳს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი: „ესრეთ უკუე არიან წმიდანი წმიდათანი, რომელნი სერაფიმთადცა დაიფარეიან და იდიდებიან სამითა სიწმიდითა ერთად ღმრთეებად და უფლებად შემოკრებულნი, რომელნი სხჳსაცა ეისგანმე პირეელ ჩუენსა იფილოსოფოსა ყოეელად კეთილად და უფროისად მაღლად.

---

* ღმერთ-მთაერობაი ითქუმის ზოგად ღმრთისათუს, სამითა გუამითა და ერთითა არსებითა ცნობილისა წმიდისა სამებისა, რომელი მთაერობს ღმერთთა ზედა, ესე იგი არს, ანგელოზთა და წმიდათა.

[1] I კორინთ., 8, 6.

[2] რომ., 11, 36.

[1] I კორინთ., 8, 6.

[2] რომ., 11, 36.

[1] სერაფიმნი M.

და კუალად იტყუან საეკლესიოსა თხრობისა აღმწერელნი, ეითარმედ ლიტანიობაჲ ოდესმე იყო ერისაჲ კოსტანტინეპოლის პროკლეს-ზე მთავარებისკოპოსისა ქადებისა რაჲსათუსმე და შინებისა ღმრთივ-მოელინებულისა. ვინაცა აღიტაცა ყრმაჲ ვინმე ერისა მისგან, ანგელოზებრივითა რაჲთმე მოძღურებითა ესრეთ ესწავა მას გალობაჲ იგი სამ-წმიდა არსობისაჲ: „წმიდაო ღმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკუდაეო, შეგუწყალენ ჩუენ!“

და მყის მოიქცა ყრმაჲ იგი და მიუთხრა ერსა მუნ სწაჲული იგი და თქუა რაჲ ესრეთ ყოველმან სიმრაელმან გალობაჲ ესე, მყის დასცხრა ქადებაჲ იგი რისხუისაჲ. და კუალად წმიდასა და დიდსა და მსოფლიოსა, მეოთხ-ესა ვიტყუ კრებასა ქალკიდონისასა, ესრეთვე მოცემულ იქმნა გალობაჲ გალობაჲ ესე სამ-წმიდა არსობისაჲ, რაჟამს ესრეთვე აღმოთქუეს წმიდასა მას კრებასა. ვინაცა ნამდჳლეე სა-
88v I ცინელ არს და სამღერელ ანგელოზთა მიერ სწაჲულსა და ზეცისა საჳნეთა შორის დამტკიცებულსა და ესოდენთა მათ წმიდათა მამათა კრებისაგან უმეტესად სარწმუნო-ქმნულსა და ქადაგებულსა და პირველად სერაბინთა მიერ გალობად დაწესებულსა სამ-წმიდა არსობით გამომაჩინებელსა ღმრთეებისა სამგუამოვნებისასა ან მჳაწრეელისა მიერ დაორგუნვაჲ, რომლისაჲ პირუტყული ზუაობაჲ რაბამ რაჲმე დიდ არს, რომელი სერაბინთა ზეშთა აჴდა, რაჲთა მათ მიერ ძუელ ოდესმე თქუმული ამან აწღა განჰმართოს, არამედ სილაღესი ამას, რაჲთა არა ეთქუა, ეითარმედ სრულიადსა უგუნურებასა! ხოლო ჩუენ ესრეთ ვიტყოდით და ეშმაკი განიპებოდეს: „წმიდაო ღმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკუდაო, შეგუწყალენ ჩუენ!“.

ხოლო იტყუან საეკლესიოჲსა თხრობისა აღმწერელნიცა, ეითარმედ ლიტანიობაჲ ოდესმე კონსტანტინუპოლის შინა ერი ღმრთივ-მოელე-ნილისა რაჲსმე ქადაგებისათჳს პროკლეს-ზე მთავარ-ეპისკოპოსისა და ეითარმედ აღიტაცა ერისაგან ყრმაჲ და ესრეთ ისწავა ანგელოზ-ებრისა რაჲსმე მოძღურებისაგან სამწმიდაჲ ესე გალობაჲ: „წმიდაო ღმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკუდაეო, შეგუწყალენ ჩუენ“.

და ესრეთ მოიქცა რაჲ ყრმაჲ და სწაჲული იგი, მოუთხრა და ყოველმან სიმრაელმან ჴმა-ყო გალობაჲ იგი, მ/ყ/სუელად დასცხრა ქადე-ბაჲ და წმიდასაცა შინა და დიდსა, მსოფლიოსა მეოთხესა კრებასა, ხალკიდონისასა ეიტყუ, ესრეთ საგალობელად მოცემულ არს სამ-წმიდაჲ ესე გალობაჲ, რამეთუ ესრეთ იპოების ნაქმართა შინა წმიდისა მის კრებისათა. ვი-
81r I ნაცა საცინელ არს და სამღერელ /არ/ს ან-გელოსთაგან სწაჲლულისა დაცადებითა რისხ-ვისაჲთა სარწმუნო-ქმნილისა და ესოდენისა წმიდათა მამათა ბანაკისაგან დამტკიცებულისა და განჩინებულისა და პირველად სერაფიმთა მიერ სასმენელ-ქმნილისა სამ-წმიდისა გალო-ბისა, ეითარცა სამ-გუამოვნისა ღმრთებისა წარმომაჩინებელისაჲ მჳაწრალისა მიერ რეცა დაორგუნეაჲ პირუტყუთა' ზუაობითა და რეცა განმართებაჲ, ეითარცა სერაფიმთა უაღრეს აღ-მატებულისაგან, არამედ, მ თაჳნედრობასა, რათა არა ეთქუა, ეითარმედ უცნობელობასა! ხოლო ჩუენ ესრეთ ვიტყუთ და ეშმაკი განიპებიან: „წმიდაო ღმერთო, წმიდაო ძლიერო, წმიდაო უკუდაეო.“ შეგუწყალენ ჩუენ“.

55 /III, 11/ სახესა და განუკუეთელსა შინა ხილულისა ბუნებისათჳს და განყოფილებისა და შეერთებისა და განჭორციელებისათჳს და თუ ვითარ გულისჴმა-იყოფების „ერთი ბუნებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ განჭორციელებული“[1]

თავი ნე

ბუნებაჲ ანუ წულილადსა ხედვასა შინა გულისჴმა-იყოფების, რამეთუ // თავით თჳსით არა წარმოიჩინების, ანუ ზოგად ყოველთა ერთ-სახეთა გუამთა შინა თანად შეერთების და
88v II სახელ-ედების ბუნებად სახეთა შინა ხილუ-ლად. ანუ ყოველითურთ იგიეე მოკლებითა შემ-თხუევითთაჲთა ერთსა გუამსა შინა იცნობების და ეწოდების მას ბუნებაჲ განუკუეთელსა შინა ხილული. აწ უკუე სიტყუამან, ღმრთისაგან განჭორციელებულმან, არცა წულილადსა შინა ხედვასა განჭორციელებული ბუნებაჲ მიიღო, რამეთუ ესე არა განჭორციელებაჲ არს, არამედ ოცნებაჲ და საოცარ-ყოფაჲ განჭორციელები-

[1] იოანე, I, 14.

55 /III, 11/ სახესა და განუკუეთელსა შინა ხილულისა ბუნებისათჳს და განყოფილებისათჳს თქუმასა შეერთებისა და განჭორციელებისასა და ვითარ მოიღების „ერთი ბუნებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ განჭორციელებული“[1]

თავი ნჷ

ბუნებაჲ ანუ წულილადითა ხედვითა მი-
1024 იწდომეის, რამეთუ // თავით თჳსით ვერ შემტკიცების, ანუ საზოგადოდ ყოველთაე თანა-მოსახეთა გუამთა შინა თანა-შეყოფილი მათი და იწოდების სახესა შინა ხილულად ბუნებად, ანუ ყოველითურთ იგივე მიხუმითა შემ-თხუევითთაჲთა ერთსა შინა გუამსა და ითქუ-მის განუკუეთელსა ხილულად ბუნებად.

აწ უკუე სიტყუამან ღმრთისამან განჭორ-ციელებულმან არცა წულილადსა ხედვასა შინა მიწთომილი ბუნებაჲ მიიღო, რამეთუ არა განჭორციელებაჲ არს ესე, არამედ ოცნებაჲ

[1] იოანე, I, 14.

[1] პირუტყუთა BM. [2] უკუდაო M.

საჲ, არცა სახესა შინა ხილული იგი, რამეთუ არა ყოველნი გუამნი მიიხუნა, არამედ განუკუეთელსა შინა ხილული იგი მიიღო მის თანა ყოფითა სახისაჲთა, რამეთუ დასაბამი მიიღო თბისა ჩუენისაჲ. არა თუსაგან განუკუეთელ* და გუამ-ქმნული პირველ გუამი იგი ჴორცთაჲ და ეგრეთღა მიღებული მის მიერ, არამედ თუთ მის შორის მიმღებელი გუამოენებისაჲ. რამეთუ თუთ გუამი იგი სიტყუსა ღმრთისაჲ ექმნა გუამ ჴორცთა მათ მიღებულთა მის მიერ. და ამით წესი[თა] სიტყუაჲ იგი ჴორციელ იქმნა,[1] ცხად არს, ვითარმედ უქცეველად ღმრთეებისაგან. და ჴორცნი იგი სიტყუა იქმნეს უქცეველად კაცებისაგან და ღმერთი – კაც, რამეთუ სიტყუაჲ იგი ღმერთ არს და კაცი – ღმერთ შეერთებითა გუამოენებითითა.

ერთად უკუე სათქუმელ არს ბუნებაჲ სიტყუსაჲ და ბუნებაჲ განუკუეთელსა შინა ხილული,
89r I რამეთუ არცა განუკუეთელი, ესე იგი არს, გუამი საკუთრად და მხოლოდ რას საცნაურ-ჰყოფს, არცა ზოგადობაჲ – გუამთა, არამედ ზოგადობაჲ ბუნებისაჲ ერთსა მას გუამთა-განსა შინა იხილების და გამოიძიების.

ვინაჲცა სხუაჲ არს შეერთებაჲ და სხუა განჴორციელებაჲ, რამეთუ შეერთებაჲ მხოლოდ შეჩუაებასაა ოდენ, ხოლო განჴორციელებაჲ, გინა თქუმაჲ განკაცებისაჲ ჴორცთა მიმართ, ესე იგი არს, კაცთა მიმართ შეზაჲებასა მისსა მოასწაებს, ვითარ-იგი განჴურებაჲ[2] ცხად-ჰყოფს ცეცხლისა მიმართ შეერთებასა. ვინაჲცა თუთ იგიეე სანატრელი კურილე მეორესა მას შინა ებისტოლესა, [ს]უკჳნსონის მიმართ მიწერილსა, თარგმნის ერთსა ბუნებასა სიტყუსა ღმრთისასა განჴორციელებულსა და ესრეთ იტყჳს, ვითარმედ უკუეთუ ერთი რაჲ ეთქუთ ბუნებაჲ სიტყუსაჲ, დაჲიდუმეთ არღარა შეძინებად განჴორციელებული, // ვითარმცა
1025 განჴკდიდით გარე საიდუმლოსა მას განგებულებისასა, ნუუკუე და არამცა ურწმუნო იყო სიტყუაჲ ესე მათი, რომელი მოიპოეს შესასმენელად ჩუენდა. და უკუეთუ ყოვლად ერთ არს ბუნებაჲ სიტყუსაჲ, სადა არს სრული კაცებაჲთა, ანუ ვითარ შევერთა ბუნებაჲ ჩუენი არსებით? ხოლო ვინაჲთგან კაცობრივისა სრულებისათჳს და ჩუენისა არსებისა საც-
89r II ნაურ-ყოფისათჳს შევჰმატე განჴორციელებულობაჲ, დასცხრედ უკუე იგინი, რომელთა ლერწმისა კუერთხი უძლური მოუგიეს თაეთა თჳსთა! ესრეთ უკუე აწინდელსა ამას ადგილსა ბუნებაჲ იგი სიტყუსაჲ ბუნებასა ჩუენსა თანა დააწესა. რამეთუ უკუეთუ გუამისა წილ შეიღო სახელი ბუნებისაჲ, არაჲე უჯერო იყო არცა თჳნიერ განჴორციელებულისა თქუმაჲ სიტყუსაჲ მის, რამეთუ რაოდენცა ჴსნილად

* საცნაურ იყაენ, ვითარმედ საწარმართოთა სიტყჳთა გარეშეთაჲთა განუკუეთელი გუამსა აჰკაზ.

[1] იოანე, I, 14.

[2] დედანში ერთეის: „ჩკინისა“.

და განჴორციელებისაჲ, არცა სახესა შინა ხილული, რამეთუ არა ყოველნი გუამნი მიიხუნა, არამედ განუკუეთელსა შინა, რომელი-იგი სახეცა არს, რამეთუ დასაბამი მიიღო თბისა ჩუენისაჲ, არა პირველ თავით თუსით გუამ-ქმნილი და განუკუეთელად გამოჩინებული და ეგრეთ მიღებული მისგან, არამედ გუამსა შინა მისსა მიმღებელი ყოფისაჲ, რამეთუ თუთ იგი გუამი სიტყუსა ღმრთისაჲ იქმნა გუამ ჴორცთა და ამის სიტყჳსაებრ ჴორც-იქმნა სიტყუაჲ, ხოლო ცხად არს, ვითარმედ უქცეველად და ჴორცნი სიტყუა – უცვალებელად, და ღმერთი აკაც, რამეთუ ღმერთ არს სიტყუაჲ და კაცი ღმერთ გუამოენებითისა ერთობისათჳს.

ვინაჲცა იგიეე არს თქუმად „ბუნებაჲ სიტყუსაჲ“ და „განუკუეთელისა შინაჲ ბუნებაჲ“. რამეთუ არცა განუკუეთელსა, რომელ არს გუამი, საკუთრად და მარტოდ ცხად-ჰყოფს, არცა ზოგადობასა გუამთასა, არამედ ზოგადსა ბუნებასა ერთსა გუამთაგანსა შინა ცნ/ო/ბილსა და აღსაარებულსა.

ესრეთ უკუე ს/ხუა/ი ვიდრემე არს შეერთებაჲ და სხუაჲ განჴორციელებაჲ, რამეთუ შეერთებაჲ უკუე მხოლოსა შეყოფასა ოდენ ცხად-ჰყოფს, ხოლო თუ რაჲსა მიმართ იქმნა შეყოფაჲ, არა სადა! ხოლო განჴორციელებაჲ, რომელ არს განკაცებაჲ, ჴორცთა მიმართ, ესე იგი არს, კაცისა მიმართ შეყოფასა ცხად-ჰყოფს, ვითარ-იგი განცეცხლებაჲ[1] ცეცხლისა
81r II მიმართ შეერთებასა. აწ სადმე თუთ იგი წმიდაჲ კურილე სუკჳნსონის მიმართსა მეორესა ეპისტოლესა შინა მთარგმანებელი ერთსა ბუნებასა სიტყჳსა ღმრთისასა განჴორციელებულსა ესრეთ იტყჳს, რამეთუ: „უკუეთუ ერთსა ვიდრემე ბუნებასა სიტყჳსასა მეტყუელთა დაჲიდუმეთ არა მართჳაჲ განჴორციელებულისაჲ, // ვითარცა გარეგანმჭმელთა განგებულებისათა იყომცა სადმე ნუუკუე არა ურწმუნო სიტყუაჲ მათი ესრეთ, ვითამე მკითხველთა ჩუენთაჲ, უკუეთუ ერთი ბუნებაჲ არს ყოელითურთ, სადა არს სრული კაცებასა შინა სრულებაჲ, ანუ ვითარ შემტკიცნა არსებაჲ ჩუენი? ხოლო ვინაჲთგან კაცებასა შინა სრულებაჲ და არსებისა ჩუენისა ცხად-მყოფელობაჲ შემოღებულ არს თქუმითა განჴორციელებულისაჲთა, დასცხერიდ კუერთხსა ლერწმისასა მოშგებელნი თაეთა თუსთანა“. ვინაჲცა აქა ბუნებაჲ სიტყუსაჲ ბუნებისა ზედა დააწესა, რამეთუ უკუეთუ ნაცელად გუამისა მიიღო ბუნებაჲ, არა უჯერო იყო თჳნიერ განჴორციელებულისაცა ამისი თქუმაჲ, ვინაჲთგან ერთსა გუამსა სიტყუსა ღმრთისასა თაეისუფლებით მეტყუელნი არა იჴუნეულ ვართ.

[1] დედანში ერთეის „ჩკინისაჲ“.

ვიტყოდით ერთსა გუამსა სიტყუსა ღმრთისასა, არა სადა ვსცთეო.

და კუალად ლეონტი ბიზანტიელი[1] ეგრეთვე მსგაესად ბუნებასა ზედა გულისჴმა-ჰყოფს სიტყუასა მას და არავე თუნიერ გუამოვნებისა.

ხოლო თეოდორიტეს მიმართთა ბრალობისა სიტყუს-გებათა მეორესა შეჩუენებასა შინა ესრეთ იტყუს იგივე სანატრელი კურილე, ვითარმედ ბუნებაჲ სიტყუსაჲ, ესე იგი არს, გუამი, რომელ არს თჳთ იგივე სიტყუაჲ, ვითარმცა იტყოდა, ვითარმედ ბუნებაჲ სიტყუსაჲ არცა გუამსა ოდენ მარტოდ საცნაურ-ჰყოფს, არცა ზოგადთა რათმე გუამთა, არამედ ზოგადსა ბუნებასა, რომელი-იგი ყოველითურთ იხილვების გუამსა მას შინა სიტყუსასა.

აწ უკუე ესე თქუმულ არს, ვითარმედ ბუნებაჲ სიტყუსაჲ განჴორციელდა, ესე იგი არს, ვითარმედ შეერთა ჴორცთა, ხოლო თუ
89v I ბუნებითა სიტყუსაჲთა ევნო ჴორცთა, ვიდრე მოაქამდე არა სადა გუასმიეს, არამედ ქრისტე ჴორცითა ენებული გუსწაჳიეს. ვინაჲცა არა გუამოვნებასა საცნაურ-ჰყოფს, სთქუა რაჲ, ვითარმედ ბუნებაჲ სიტყუსაჲ, რამეთუ აკლს თქუმაჲ ამისი, ვითარმედ განჴორციელდა და შე[ე]ერთა ჴორცთა. ხოლო ჴორც-ქმნაჲ სიტყუსაჲ ამას ცხად-ჰყოფს, ვითარმედ იგივე გუამი სიტყუსაჲ გუამ ექმნა ჴორცთა, და ვითარმედ ღმერთი კაც იქმნა და კაცი ღმერთ, ესე თქუმულ არს, რამეთუ ღმერთი იყო სიტყუაჲ იგი და უცჳალებელად კაც იქმნა. ხოლო ღმრთეებაჲ კაც იქმნა, ანუ ჴორც იქმნა, ანუ განკაცნა, ესე არა სადა გუასმიეს.

და ვითარმედ ღმრთეებაჲ შეერთა კაცებასა ერთითა მით გუამითა თუსითა, ესე გუსწაჳიეს. ხოლო თუ ღმრთეებაჲ შეისახჳის, ანუ არსიქმნების, ესე უცხო არს ყოჳლად, ანუ თუ ითქუასცა, ჩუენისა უძლურებისაებრ ითქუმის. // რამეთუ თითოეულსა გუამსა ღმერთ სახელ-
1028 ედების, ხოლო ღმრთეებასა ერთისა ოდენ გუამისა თქუმად ვერ შემძლებელ ვართ, რამეთუ ღმრთეებაჲ მამისათჳს მარტოდ ანუ ძისა, გინა სულისა წმიდისათჳს არა გუასმიეს. ვინაითგან ღმრთეებაჲ ბუნებისა საცნაურ-ყოფელ არს, ხოლო მამაჲ ერთსა ოდენ გუამსა სახელ-
89v II ედების, ვითარ-იგი კაცებაჲ ყოველსა ბუნებასა კაცთასა, ხოლო პეტრე ერთსა ოდენ გუამსა მოასწაჳებს.

ღმრთეებაჲ უკუე ზოგადისა ბუნებისაჲ არს და თითოეულისა გუამსა არა სახელ-ედების. ხოლო ღმერთი და ზოგადისა ბუნებისათჳსცა ითქუმის სახელ-ნართაულად, რამეთუ საკუთრად თითოეულისა გუამისა სახელი არს, არამედ მოჰოვნებით ზოგად ყოჳლისა ბუნებისათჳსცა ითქუმის, ვითარ-იგი კაცისაცა სახელი. რამეთუ ღმერთ არს, რომელსა ღმრთეებისაჲ აქუნდეს ბუნებაჲ და კაც არს, რომელსა კაცებისაჲ აქუნდეს ბუნებაჲ.

[1] ხელნაწერში: „ბიზანტიელი“.

ეგრეთვე ლეონტიცა[1] ბიზანტიელმან[II] ბუნებასა ზედა გულისჴმა-ყო სიტყუაჲ ესე, არა ნაცელად გუამოვნებისა.

ხოლო თეოდორიტეს მიმართთა ბრალობათა შინა სიტყუს-გებასა მეორისა შეჩუენებისასა ესრეთ იტყუს ნეტარი კურილე, ვითარმედ: „ბუნებაჲ სიტყუსაჲ, რომელ არს გუამი, ცხად არს, ვითარმედ თჳთ იგი სიტყუაჲ, რომლისათჳსცა თქუმაჲ ამისი, ვითარმედ ბუნებაჲ სიტყუსაჲ არცა მხოლოდ გუამსა ოდენ ცხად-ჰყოფს, არცა საზოგადოობასა გუამთასა, არამედ ზოგადსა ბუნებასა გუამსა შინა სიტყუსასა, ყოველითურთობით ხილულსა.

და ესე ვიდრემე[III] ვითარმედ ბუნებაჲ სიტყუსაჲ განჴორციელდა, ესე იგი არს, შეერთო ჴორცთა, აღსაარებულ არს, ხოლო ბუნებაჲ სიტყუსაჲ ენებულად ჴორცთა გუასმიეს აქამომდე, ხოლო ქრისტე ენებულად ჴორცითა გუსწაჳიეს. ვინაჲცა გუამსა ცხად-ჰყოფს, იტყოდის რაჲ, ვითარმედ ბუნებაჲ სიტყუსაჲ, ხოლო აკლს ამისი თქუმაჲ, ვითარმედ განჴორციელებაჲ უკუე შეერთებაჲ არს ჴორცთაჲ, ხოლო ჴორც-ქმნაჲ სიტყუსაჲ, ვითარმედ თჳთ იგი გუამი სიტყუსაჲ უქცეველად გუამ-ექმნა ჴორცთა და ვითარმედ ღმერთი ვიდრემე კაც-იქმნა და კაცი ღმერთ. ქადაგებულ არს, რამეთუ ღმერთი-სიტყუაჲ კაც იქმნა უცჳალებელად, ხოლო ვითარმედ ღმრთეებაჲ კაც იქმნა, ანუ განჴორციელდა, ანუ განკაცნა, არასადა გუასმიეს.

და ვითარმედ ღმრთეებაჲ შეერთა კაცებასა ერთისა გუამთა თუსთაგანისა მიერ, ვისწაჳებთ, და ვითარმედ ღმერთი სახოან იქმნების, ესე იგი არს, შეითუსებს უცხოსა, რომელ არს ბუნებაჲ ჩუენი, თქუმულ არს. // რამეთუ თითოეულისა გუამთაგანისა ზედა დაიწჳესების სახელი ესე, ვითარმედ ღმერთი, ხოლო ღმრთეებისა თქუმაჲ გუამისა ზედა ვერ ძალ-გუც, რამეთუ „ღმერთეებაჲ“ მამისათჳს ოდენ, ანუ ძისათჳს ოდენ, ანუ მხოლოდ სულისა წმიდისათჳს ოდეხ არა გუასმიეს, რამეთუ „ღმრთეებაჲ“ უკუე ბუნებასა ცხად-ჰყოფს, ხოლო „მამაჲ“ გუამსა და ღმერთი ვიდრემე საზოგადოობასაცა ბუნებისასა დაჴნიშნავს და თითოეულისა გუამთაგანისაცა ზედა თანა-მოსახელეობით დაიწჳესების, ვითარ-იგი კაცისა, რამეთუ ღმერთ
81v I არს საღმოთოსა ბუნებისაჲ მჭონებელი და კაც კაცობრიჲისაჲ.

[1] ლეონტინცა DM. [II] ბიზინტიელმან A. ბიზნტელტან M. [III] <M.

ხოლო ამათ ყოველთა თანა ესეცა მტკიცედ საცნაურ იყავნ, ეითარმედ არა რომლითა სახიოა, გინა სიტყუთა ჴორც-შესხმისაგთა ეზიარნეს ძესა მამაჲ და სული, თუნიერ ნებითა ხოლო და განზრახვითა და საღმრთოთა მათ სასწაულთა აღსრულებითა.[1]

ამას ყოველსა თანა შესწაევებულ იყავნ, ეითარმედ მამაჲ და სული წმიდაჲ არა რომლითა სიტყუთა ეზიარნეს ჴორცთა სიტყჳსათა, თუნიერ საღმრთოთა სასწაულთა მიერ ოდენ და სათნო-ყოფითა და განზრახვითა.

56 /III, 12/ ვითარმედ ღმრთისმშობელ არს წმიდაჲ ქალწული[2]

თავი ნვ

ღმრთისმშობელად უკუე საკუთრად და ჭეშმარიტად ვქადაგებთ ყოველად წმიდასა ქალწულსა, რამეთუ ვითარ-იგი ჭეშმარიტად ღმერთ არს მისგან შობილი იგი, ეგრეთვე ჭეშმარიტად ღმრთისმშობელ არს, რომელმან ჭეშმარიტი ღმერთი მისგან განჴორციელებული გჳშვა. ღმერთად უკუე ვიტყჳთ მისგან შობილსა, არა თუ ვითარმცა დასაბამი ღმრთეებისაჲ მისგან მიეღო, არამედ ვითარმედ იგიცა სიტყუაჲ ღმრთისაჲ, პირველ საუკუნეთა უკამოდ მამისაგან შობილი, დაუსაბამოდ და უკამოდ მყოფი მამისა და სულისა თანა,
90r I უკუანაჲსკნელთა დღეთა[3] ჩუენისა ცხორებისათჳს საშოსა შინა მისსა დაემკჳდრა და უქცეველად მისგან განჴორციელდა და იშვა. რამეთუ არა ლიტონი კაცი შეა წმიდამან ქალწულმან, არამედ ღმერთი ჭეშმარიტი. არა შიშუელი, არამედ ჴორც-შესხმული. არა ზეცით გარდამომღებელი ჴორცთა და, ვითარცა სოლინ[ა]რით, ეგრეთ განმელელი მის შორის, არამედ თანა-არსთა ჩუენთა ჴორცთა მიმღებელი მისგან და თაჳთ თუსით მაშენებელი ტაძრისა ჴორცთა თუსთაჲსაჲ. რამეთუ უკუეთუ ზეცით გარდმოღებულ იქმნეს ჴორცნი და არა ჩუენისა ბუნებისაგან მიღებულ იქმნნეს, რაღდა საკმარ იყო განკაცებაჲ იგი, რამეთუ განკაცებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ ამისთჳს იქმნა, რაჲთა მანეე დაცემულთან და განხრწნილთან // ცოდეითა ბუნებამან სძლოს მაცთუნებელსა მას მისსა მძლავრსა, ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული: „ვინაჲთგან კაცისა მიერ იქმნა სიკუდილი, კაცისა მიერეე იქმნა აღდგომაჲ მკუდართაჲ“.[4] და უკუეთუ პირველი იგი ჭეშმარიტ იყო, მეორეცა ესე ჭეშმარიტ არს.[5] ხოლო უკუეთუ იგიეე იტყჳს, ეითარმედ „პირველი ადამ ქუეყნისაგან მიწისა, ხოლო მეორე ადამ უფალი ზეცით“,[6] ამის მიერ არა ჴორცთა ზეცით იტყჳს, არამედ საცნაურ-ჰყოფს, ვითარმედ არა ლიტონი, არამედ მაღალი კაცი არს და უფროჲსად ღმერთი და კაცი, რამეთუ, აჰა, ადამცა და უფალცა უწოდა მას ერთბამად ორსავე ამის მომასწავებელად, რამეთუ ადამ
90r II ქუეყნისაგან შობილად გამოითარგმ[ა]ნების,

[1] დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., PG ,III, col. 644.
[2] დედანში ერთეის „ნესტორიანთა წინააღმდეგ“.
[3] ებრ., I, 2.
[4] I კორინთ., 15, 21.
[5] გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.
[6] I კორინთ., 15, 47.

56 /III, 12/ ვითარმედ ღმრთისმშობელ არს წმიდაჲ ქალწული[1]

თავი ნვ

ხოლო საკუთრად და ჭეშმარიტად ღმრთისმშობელად ვქადაგებთ წმიდასა ქალწულსა, რამეთუ ვითარცა ჭეშმარიტად ღმერთ არს მისგან შობილი, ეგრეთვე ჭეშმარიტად ღმრთისმშობელ არს ჭეშმარიტისა ღმრთისა მისგან განჴორციელებულისა მშობელი, ხოლო მისგან შობასა ვიტყჳთ ღმრთისასა არა ვითარმცა დასაბამი ღმრთეებისაჲ მისგან მიეღო სიტყუასა, არამედ ვითარმედ თჳთ იგი სიტყუაჲ ღმრთისაჲ, პირველ საუკუნეთა უკამოდ შობილი მამისაგან და თანა-დაუსაბამოჲ და თანა-სამარადისოჲ მამისა და სულისაჲ, „უკუანაჲსკნელთა დღეთასა“[2] ცხორებისათჳს ჩუენისა მუცლისა შინა მისსა მკჳდრ იქმნა და მისგან უქცეველად განჴორციელდა და იშვა,[3] რამეთუ არა ლიტონი კაცი შეა წმიდამან ქალწულმან, არამედ ღმერთი ჭეშმარიტი, არა შიშუელი, არამედ განჴორციელებული, არა ზეცით გარდამომხუმელი ჴორცთაჲ და, ვითარცა სოლინარისა მიერ, წარმელელი მის მიერ, არამედ თანა-არსთა ჩუენთა ჴორცთა მიმხუმელი მისგან და გუამ-მყოფელი მათი თავსა შინა თჳსსა, რამეთუ უკუეთუ ზეცით გარდამოსრულ არიან ჴორცნი და არა ჩუენისა ბუნებისაგან მიხუმულ არიან, რაჲ არს საკმარებაჲ განჴორციელებისაჲ?, რამეთუ განკაცებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ ამისთჳს იყო, რაჲთა თუთ იგი მცოდეელი და დაცემული და განხრწნილი // ბუნებაჲ მძლე-ყოს თავისა თუსისა და ესრეთ განათაჲსუფლოს ხრწნილებისაგან, ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული: „ვინაჲთგან კაცისა მიერ სიკუდილი, კაცისა მიერეე აღდგომაჲ მკუდართაჲ“,[4] უკუეთუ პირველი ჭეშმარიტ არს და მეორეცა.[5] ხოლო უკუეთუ იტყჳს ამასცა, ვითარმედ „პირველი ადამ ქუეყანისაგან მიწიერი და მეორე ადამ უფალი ზეცით“,[6] არამედ ცხად არს, ვითარმედ მაღალი კაცი არს, რამეთუ, აჰა, ადამცა უწოდა მას და უფალიცა, დამნიშნველმან ერთბამად ორთამანეე. რამეთუ ადამ უკუე მიწით შობილად ითარგმანების, ხოლო მიწით შობილი ცხად არს, ვითარცა კაცობრიჲი ბუნებაჲ არს მიწისაგან დაბადებული.

[1] დედანში ერთჳის „ნესტორიანელთა წინააღმდეგ“.
[2] ებრ., I, 2.
[3] I კორინთ., 15, 21.
[4] გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.
[5] I კორინთ., 15, 47.
[6] და იშვა <M.

ხოლო ქუყნისაგან შობილობაი მოასწავებს, ვითარმედ მიწისაგან შეიქმნა ბუნებაი კაცთაი. ხოლო უფალი საღმრთოისა ბუნებისა წარმოსაჩინებელ არს.

კუალად იტყჳს მოციქული, ვითარმედ „გამოაელინა ღმერთმან ძე თუსი მხოლოდ-შობილი შობად დედაკაცისაგან“.[1] არა თქუა თუ დედაკაცისა მიერ, არამედ დედაკაცისაგანო, რამეთუ მოასწავა საღმრთომან მოციქულმან, ვითარმედ იგი არს მხოლოდ-შობილი ძე ღმრთისაი და ღმერთ არს ქალწულისაგან შობილი იგი კაცი და იგიეე არს ქალწულისაგან შობილი ძე ღმრთისაი და ღმერთი, რომელი იშვა ჴორციელად, ვინაიცა იქმნა იგი კაც. არა თუ წინაისწარ შექმნულისა კაცისა თანა დაიმკჳდრა, ვითარცა წინაისწარმეტჳუელისა შორის, არამედ თუთ არსებით და ჭეშმარიტებით კაც იქმნა სიტყუაი ღმრთისაი, რამეთუ გუამსა მას შინა ღმრთეებისა თუსისასა შეიერთნა ჴორცნი სულიერნი, სული სიტყჳერი და საცნაური და თუთ ექმნა მათ გუამ, რამეთუ ამას მოასწავებს შობაი იგი დედაკაცისაგან და ვითარმცა თუთ თავადი იგი სიტყუაი ღმრთისაი შჯულსა ქუეშე ქმნილ იყო, უკუეთუმცა არა თანა-არს კაცთა ქმნილ იყო! ვინაიცა სამართლად და ჭეშმარიტად ღმრთისმშობელად სახელ-ესდ[ებთ წმიდასა] ქალწულსა მარიამს, რამეთუ ესე სახელი არს შემასრულებელ ყოელისა განგებულებისა. ვინაიცა უკუეთუ ღმრთისმშობელ არს მშობელი, უეჭუელად ღმერთიცა იშუა მისგან და უეჭუელად კაციცა, ერთბამად ღმერთი და კაცი. და ეითარმცა დედაკაცისაგან შობილი იყო ღმერთი, რომელსა პირველ საუკუნეთა აქუს არსებაი, არათუმცა ჭეშმარიტად განკაცებულ იყო, რამეთუ ძე კაცისაი უეჭუელად კაც არს. ხოლო უკუეთუ შობილი იგი დედაკაცისაგან ღმერთ არს, საცნაურ არს, ეითარმედ ერთ არს ღმრთისა მამისაგან შობილი საღმრთოითა მით და დაუსაბამოთა არსებითა და უკუანაისკნელთა ჟამთა ქალწულისაგან შობილი დაწყებულითა და ჟამიერითა, ესე იგი არს, კაცობრიეითა არსებითა. და ესეეე სახელი ღმრთისმშობლობისაი ერთბამად ერთსა გუამსა და // ორთა ბუნებათა და ორთა შობათა მოასწავებს უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთა.

ხოლო ქრისტეს მშობელად არასადა ვიტყჳთ წმიდასა ქალწულსა, რომელი-ესე დასაჩნსნელად ღმრთისმშობლისა სახელისა შემოიღო ბილწმან მან და საძაგელმან პურია ცნობამან ნესტორ, ჴურჭელმან მან ყოელისა უპატიოებისამან, უპატიოებისათჳს (sic) მხოლოსა მის ჭეშმარიტად პატიოსნისა და ყოელთა დაბადებულთა უზეშთაესისია ღმრთისმშობლისა, რომელსა ჩუენ კადნიერებით ვიტყჳთ დაღაცათუ იგი განსქდებოდის მამისა მისისა სატანაის თანა, რომელი-იგი არს განმცდელი ხოლო უფალი საღმრთოისა წარმომაჩინებელი არს[1] ბუნებისაი.

კუალად იტყჳს მოციქული: „გამოაელინა ღმერთმან ძე თუსი მხოლოდ-შობილი, ქმნილი დედაკაცისაგან“.[1] არა თქუა თუ დედაკაცისა მიერ, არამედ დედაკაცისაგან. ვინაიცა წარმოაჩინა საღმრთომან მოციქულმან, ვითარმედ თუთ იგი არს მხოლოდ-შობილი ძე ღმრთისაი და ღმერთი ქალწულისაგან ქმნილი[II] იგი კაცი. და თუთ იგი არს ქალწულისაგან შობილი იგი ძე ღმრთისაი და ღმერთი, ხოლო შობილი სხეულეანად, ვითარ-იგი იქმნა კაც, არა პირეელ გუამ-ქმნილისა კაცისა შორის დამკჳდრებული, 81v II ვითარცა წინაისწარმეტჳუელისა შორის, [არამედ] თუთ არსებით და ჭეშმარიტებით კაც-ქმნილი, ესე იგი არს, გუამსა შინა თუსსა სულიერთა ჴორცთა, სულისა სიტყჳერისა და გონიერისა გუამ-მყოფელი და თუთ გუამ მათდა ქმნილი, რამეთუ ამას დაჰნიშნაეს, იტყოდის რაი, ვითარმედ ქმნილი დედაკაცისაგან, რამეთუ, ვითარმცა თავადი სიტყუაი ღმრთისაი შჯულსა ქუეშე ქმნილ იყო, არათუმცა თანა-არსად ჩუენდა კაცად საცნაურ ქმნილ იყო, რომლისათჳსცა ჭეშმარიტად და სამართლად ღმრთისმშობელად სახელ-ესდებთ წმიდასა მარიამს, რამეთუ ესე სახელი სრულ-ჰყოფს ყოელსა საიდუმლოსა განგებულებისასა, რამეთუ უკუეთუ ღმრთისმშობელ არს მშობელი უეჭუელად და კაცცა, რამეთუ ვითარმცა დედაკაცისაგან შობილსა ღმერთსა აქუნდა პირეელ საუკუნეთა მყოფობაი, არათუმცა კაცად გამოჩინებულ იყო, რამეთუ ძე კაცისაი უეჭუელად კაც არს, ხოლო უკუეთუ დედაკაცისაგან შობილი იგი ღმერთ არს, ცხად არს, ვითარმედ ერთი არს ღმრთისა და მამისაგან შობილი იგი საღმრთოისაებრ და დაუსაბამოისა არსებისა და უკუანაისკნელთა ჟამთასა ქალწულისაგან შობილი დაწყებულისაებრ და ჟამიერისა არსებისა, ესე იგი არს, კაცობრიეისა, რამეთუ ერთსა გუამსა და // ორთა 1032 ბუნებათა ორთა [შობათა ღმრთისა][III] ჩუენისა იესუ ქრისტესთა დაჰნიშნაეს ესე.

ხოლო ქრისტეს მშობელად არასადა ვიტყჳთ წმიდასა ქალწულსა, ვინაიმგან აღსაჴოცელად სახელსა ღმრთისმშობელობისასა ბილწმან და საძაგელმან და პურია ცნობილმან ნისტორ, ვითარცა ჴურჭელმან უპატიოებისამან, უპატიო-ქმნისათჳს მხოლოისა ნამდჳლეე ზესთა ყოელისა აგებულისა, პატივცემულისა ღმრთისმშობელისა, — დაღათუ განიპებოდის იგი მამისა მისისა სატანაის თანა, მოიპოვა,

[1] გალატ., 4, 4.

[1] წარმომაჩინებელ არს M. [II] +შობილი M. [III] უფლისაი M.

და მომპოენებელი ბოროტთაჲ. ხოლო ქრისტე ცხებულად გამოითარგმანების. ცხებულ უკუე
90v II იყო დაჲითცა მეფე და აჰრონ მღდელი, რამეთუ ესე ორნი იყენეს ცხებანი, სამეუფონი და სამღდელონი და ყოველივე ღმერთ-შემოსილი კაცი შესაძლებელ არს ცხებულ წოდებად, არამედ არა ღმერთადცა ბუნებით. ეითარ-იგი ღმრთიე-მოძაგებულმან ნესტორ შობილსა მას ქალწულისაგან ღმერთ-შემოსილად უწოდა ძმაცეულებით. ხოლო ჩუენდა ნუ იყოფინ ღმერთ-შემოსილად თქუმაჲ, გინა მოგონებაჲ მისი, არამედ ღმერთად განჰორციელებულად, რამეთუ თუთ სიტყუაჲ იგი ჴორციელ იქმნა და იშუა ქალწულისაგან. გამოვიდა უკუე ღმერთი მიღებულისა მის თანა გუამისა, რომელი-იგი მაშინვე მის მიერ განღმრთობილ იყო, რამეთუ მყის ქმნასავე თანა მიღებისა მისისასა სამეე ესე ერთბამად იქმნა: მიღებაჲ, გუამოენებაჲ და განღმრთობაჲ ჴორცთაჲ სიტყუსა მიერ. ეინაიცა ესრეთ გულისჴმა-იყოფების და ითქუმის ღმრთისმშობელად წმიდაჲ ქალწული არცა ხოლო ბუნებისათუს სიტყუსა, არამედ განღმრთობისათუსცა კაცებისა, რომლისაჲ-იგი ერთბამად მიდგომილებაჲცა და გუამოვან-ყოფაიცა საკჳრველ იქმნა. რამეთუ მიდგომილებაჲ იგი სიტყუასა განეკუთნებოს, ხოლო ჴორცნი ქალწულისა შორის გუამოვან-ყოფითა სიტყუსაჲთა იცნობებიან. და ამით ესეეითარითა განგებულებითა ზეშთა ბუნებისა დამტევნელ
91r I იქმნა და ადგილ დაბადებისა ექმნა დამბადებელსა და საჲანე განკაცებისა ღმერთსა შემოქმედსა ყოველთასა და განმღმრთობელსა მიღებულისასა. ამას თანა დამცეელსაცა შეერთებისასა მის შორის მიღებულთა მათსა, რომელნიცა შეიერთნეს, არა ხოლო ღმრთეებასა ვიტყუ, არამედ კაცებასაცა ქრისტესსა, ჩუენებრ და უზეშთაეს ჩუენსა, რამეთუ არა პირველ იყო ჩუენებრ და უკუანაჲსკნელ იქმნა უზეშთაეს ჩუენსა, არამედ მარადის პირველითგანეე აგებულებით ორიე ესე აქუნდა ზოგად დასაბამსაე მუცლად-ღებისსა სრულებაჲ გუამისა სიტყუსა ღმრთისაჲ, რომელი-იგი კაცობრიეცა იყო თჳსისაებრ ბუნებისა და სალმრთო და ღმრთისა ზეშთა ბუნებისა. ამას თანა ჴორცთაცა სულიერთა თჳსებანი აქუნდეს, რომელნი-იგი მიითუალნა სიტყუთამან სიტყუთა ბუნებითისა განგებულებისაჲთა და წესითა მოძრაობისაჲთა, რომელნი-იგი ჴეშმარიტებით ბუნებითად იქმნებოდეს.[1]

ეითარცა ბირებულმან მის მიერ, რამეთუ ცხებული იყო დაჲით მეფეცა და მღდელ-მთაჲარი აჰრონ,[I] რამეთუ ესენი იყენეს, რომელნი იცხებოდეს, მეფობაჲ და მღდელობაჲ და ყოველნი კაცნი[II] ღმერთ-შემოსილი შესაძლებელ არს, რათა ითქუმოდის ცხებულად, არამედ არა ბუნებით ღმერთად, ეითარ-იგი ღმრთის მბრძოლი ნისტორ ქალწულისაგან შობილისასაცა ღმერთ-შემოსილად კადნიერ იქმნა თქუმასა. ხოლო ჩუენდა ნუ იყოფინ ღმერთ-შემოსილად თქუმაჲ ანუ გულისჴმის-ყოფაჲ მისი, არამედ ღმერთად განჴორციელებულად, რამეთუ თუთ იგი სიტყუაჲ ჴორც იქმნა, მუცლად ღებუ/ლი/ უკუე ქალწულისაგან, ხოლო გამოსრული ღმერთი მ/იღ/ებულისა მის თანა მისცა ეგერა აწე განღმრთობილისა მის მიერ მყის ყოფად მოყუანებასაე თანა მისსა, ვიდრემდის ერთბამად იქმნენს სამნივე ესე – მიღებაჲ, მყოფობაჲ და განღმრთობაჲ მისი სიტყუსა მიერ.
და ესრეთ გულისჴმა-იყოფების და ითქუმის 82r
ღმრთისმშობელად წ[მიდაჲ] ქალწული არა ბუნებისათუს ხოლო სიტყუსა, არამედ განმღრთობისათუსცა კაცობრიესა, რომელთაჲ ერთბამად საკჳრველთ-მოქმედაჲ მუცლად-ღებაჲ და მყოფობაჲ. მუცლად-ღებაჲ ვიდრემე სიტყუსაჲ, ხოლო ჴორცთაჲ თუთ მის სიტყუსა შორის მყოფობაჲ უხრწნელისა ღმრთისა, დედისა მიერ მინიჭებითა დაბადებისაჲთა დაბადებულ/ი/სა და განკაცებისაჲთა ღმერთსა და შემოქმედსა ყოველთასა და განმაღმრთობელსა მიღებულისასა, რომელმან ეგეითარადეე დაიცაჲ შეერთებაჲ შეერთებულთაჲ, ეითარნიცა შეიერთნეს, რამეთუ არა საღმრთოსა ხოლო ეიტყჳ, არამედ კაცობრიესაცა ქრისტესსა ზესთა ჩუენსა და ჩუენებრად, რამეთუ არცა უპირატეს ქმნილი ჩუენებრად უკუანაჲსკნელ იქმნა უზესთაეს ჩუენსა,[III] არამედ მარადის პირეელით ყოფად მოსლვითგან ორიეე იყო[IV] და უმწუერვალესისათუს შეერთებისა თუთ მის სიტყუსა შორის მოეგო ყოფაჲ. ეინაიცა კაცობრიეი უკუე არს თუსისა ბუნებისაებრ, ხოლო ღმრთისაჲ და საღმრთოჲ – ზესთა ბუნებისად. ამას თანა სულიერთაცა ჴორცთა თუთებანი მოუგიან, რამეთუ სიტყუთა განგებულებისაჲთა თაჲს ისხნა იგინი სიტყუამან წესითა ბუნებითისა მოძრავობისაჲთა, რომელნი ჴეშმარიტად იქმნებოდეს ბუნებითად.[1]

[1] კირილე ალექს., ნესტორის წინააღმდ., წ. I.

[1] კირილე ალექს., ნესტორის წინააღმდ., წ. I.

[I] აარონ M. [II] ყოველნი კაცნი – ყოველი კაცი. [III] უკუანაჲსკნელ იქმნა უზესთაეს ჩუენსა – უზესთაეს იქმნა უკანასკნელ ჩუენსა M. [IV] ორიეე იყო – ორნიეე იყუნეს M.

თავი 62

სრულად უკუე ღმერთად აღეიარებთ მასვე უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა და სრულად კაცად ეიტყუთ მასვე, რომელსა-იგი ყოველივე აქუს, რაოდენი მამასა აქუს, თუნიერ უშობელობისა და ყოველიე აქუს, რაოდენი პირველსა ადამს აქუნდა, თუნიერ ხოლო შეცოდებისა, რომელ-ესე არიან ჭორცნი და სული საცნაური
91r II და სიტყუერი და პქონან მას ურთიერთას თუთებანი ორთა ბუნებათანი და მრჩობლობაი იგი ორთა ბუნებათა ბუნებისაჲ, ორნი ნებანი ბუნებითნი, საღმრთოჲცა და კაცობრივიცა და მოქმედებანი ორნი ბუნებითნი, საღმრთოჲცა და კაცობრივიცა და თუთმფლობელობანი ორნი ბუნებითნი, საღმრთოჲცა და კაცობრივიცა და სიბრძნე და ცნობაჲ საღმრთოჲცა და კაცობრივიცა. რამეთუ თანა-არსებითა ღმრთისა მამისაჲთა თუთმფლობელობით[1] ინებებს და იქმს, ეითარცა ღმერთი და იგიეე, ეითარცა კაცი, თანა-არსებითა ჩუენითა ინებებს და იქმს, რამეთუ მისნი არიან სასწაულნი და მისნივე არიან ენებანიცა.

58 /III, 14/ ნებათათუს და თუთმფლობელობათა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთა

თავი 60

ვინაჲთგან უკუე ორნი ბუნებანი არიან ქრისტესნი, ორთა ეიტყუთ ბუნებითთა ნებათაცა და ორთა ბუნებითთა საქმეთა მისთა, ხოლო ვინაჲთგან ერთ არს ორთა მათ ბუნებათა მისთა გუამი, ერთსა და მასვე ეიტყუთ მნებებელად და მოქმედად ბუნებით შემსგავსებულად თითოეულისა ბუნებისა, რომელთაგან და რომელთა შინა და ეითარ-იგი არს ქრისტე ღმერთი ჩუენი. ხოლო ინებებს და იქმს არა განყოფილად, არამედ შეერთებულად, რამეთუ ინებებს და იქმს თითოეული ბუნებაჲ მისი
91v I თანა-ზიარებითა მეორისაჲთა. ვინაჲთგან რომელთა არსებაჲ იგიეე იყოს, მაჲთი ნებებაჲცა და მოქმედებაჲცა იგიეე არს, ხოლო რომელთა არსებაჲ განყოფილ არს, მათი ნებებაჲცა და მოქმედებაჲცა განყოფილ არს. და კუალად წინა-უკმო, რომელთაჲ ნებებაჲ და მოქმედებაჲ იგიეე არს, მათი არსებაჲცა იგიეე არს, ხოლო რომელთაჲ განყოფილ არს ნებებაჲ და მოქმედებაჲ, მათი არსებაჲცა განყოფილ არს.[2]

ვინაჲცა ჩუენ მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა შორის იგიეებითა მოქმედებისა და ნებისაჲთა ერთობაჲ ბუნებისაჲ, ხოლო საღმრთოჲსა განგებულებისათუს განყოფილებისაგან ნებათა და მოქმედებათაჲსა გან-

[1] ხელნაწერში: „თუთმფლობელობებით“.
[2] ლეონ დიდი, ეპისტ. 28 ფლაეიანესადმი, თ. 4, PL,t. LIV, col. 768; ბასილი დიდი, ეპისტ. 189, PG, XXXII, col. 692-696.

თავი 63

სრულად ღმეროად აღმსაარებელნი მისეე უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესნი და სრულად კაცად ეიტყუთ, ეითარმედ მასეე და ერთსა ყოველნივე პქონან, რაოდენნი მამასა, თუნიერ უშობელობისა და ყოველნივე პქონან, რაოდენნი პირველსა ადამს, თუნიერ ხოლო ცოდეისა, რომელ არიან ჭორცნი და სული სიტყუერი და გონიერი. პქონან უკუე მასეე შესატყუსად ორთა ბუნებათა მრჩობლნი ორთა ბუნებათა ბუნებითნი, ორნი ნებანი ბუნებითნი – საღმრთოჲ და კაცობრივი და თუთ-მფლობელობანი ორნი ბუნებითნი – საღმრთოჲ და კაცობრივი და სიბრძნე და მეცნიერებაჲ საღმრთოჲ და კაცობრივი, რამეთუ თანა-არსი ღმრთისა და მამისაჲ სიტყუაჲ თუთმფლობელობით ინებებს და მოქმედებს, ეითარცა კაცი[1] იგიეე, რამეთუ მისნი არიან საკურველებანი და მისნივე ენებანი.

58 /III, 14/ ნებათა და თუთმფლობელობათათუს უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთა

თავი 68

აწ უკუე ვინაჲთგან ორთა ბუნებათა ქრისტესთა, ორთა მისთა ბუნებითთა ნებათაცა და ბუნებითთა ეიტყუთ მოქმედებათა. ხოლო ვინაჲთგან ერთი არს გუამი ორთა ბუნებათა მისთაჲ, ერთსა და მასვე ეიტყუთ მნებებელად და მოქმედად ბუნებითად ორთაეე ბუნებათაებრ, რომელთაგან და რომელთა შინა და რაჲ-იგი არს ქრისტე, ღმერთი ჩუენი, ხოლო მნებებელად და მოქმედად არა განწეალებულებით,[2] არამედ /შ/ეერთებულებით, რამეთუ ინებებს და მოქმედებს თითოეული ბუნებაჲ თანა-ზიარებითა მეუ/ფ/ისაჲთა, რამეთუ რომელთა არსებაჲ იგიეე, მათი /ნ/ებაჲცა და მოქმედებაჲ იგიეე, ხოლო რომელთა განყოფილ არსებაჲ, მათი განყოფილ არს /ნ/ებაჲცა და მოქმედებაჲ. და წინა-უკმო, რომელთაჲ იგიეე არს ნებაჲ და მოქმედებაჲ, 82r II მათი იგიეე არს არსებაჲცა, ხოლო რომელთაჲ განყოფილ არს ნებაჲ და მოქმედებაჲ, მათი არსებაჲცა განყოფილ არს.[3]

რომლისათუსცა მამისა შორის უკუე და ძისა და სულისა წმიდისა იგიეებისაგან ნებისა და მოქმედებისა იგიეებასა ესცნობთ[m] ბუნებისა-

[1] დედანში ეს წინადადება უფრო ერცელია, ერთვის: „ხოლო ეითარცა ერთ-არსი ჩუენი, თუთმფლობელობით ინებებს და მოქმედებს, ეითარცა კაცი“.
[2] ლეონ. დიდი, ეპისტ. 28, ფლაეიანესადმი, თ. 4. PL,t. LIV, col. 768; ბასილი დიდი, ეპისტ. 189, PL, XXXII, col. 692-696.

[1] თუთებათათუს M. [2] განწეალებით M.[m] ეიცნობთ M.

ყოფილებაჲ ბუნებათაჲ მეუწყების ჩუენ და განყოფილებაჲ რაჲ ბუნებათაჲ უწყოდით, მათ თანა აღეიარებთ განყოფილებასა ნებათა და საქმეთასაცა. რამეთუ ეითარცა მისვე ერთისა ქრისტეს ბუნებათა აღრიცხუვაჲ კეთილად მსახურებით რაჲ გულისჴმა-იყოფებოდის და ითქუმოდის, არა განჰყოფს ერთსა // ქრისტესა, არამედ ცხოენებულად და სრულებით წარ-მოადგენს თუთებასა ბუნებათა მათ მის შორის შეერთებულთასა, ეგრეთვე აღრიცხუვაჲ არსე-ბითთა და ბუნებითთა მის შორის მყოფთა ნებათა და მოქმედებათაჲ, რამეთუ ორ-კერძოე ბუნებანი იგი მისნი მნებებელნი იყენეს და
91v II მოქმედნი ჩუენისა ცხორებისანი. არა გან-ყოფილებასა შეიქმს, – ნუ იყოფინ, – არამედ მასვე და მხოლოსა ქრისტესა საცნაურჰყოფს, რომელმან შეაერთნა იგინი საცხორებელად ჩუენდა, რამეთუ არა გუამოენებითად, არამედ ბუნებითად ვიტყუთ ნებათა და მოქმედებათა, ვიტყჳ მათვე ძალთა ნებებისა და მოქმედები-სათა, რომლითა იგი ინებებს და იქმს სანე-ბელთა და საქმართა, რამეთუ უკუეთუ გუამთა განუკუთნნეთ ნებებაჲ და მოქმედებაჲ, სხუად ნებად და სხუად საქმედ ვიიძულნეთ თქუ-მად სამთა მათ გუამთა ყოელად წმიდისა სამებისათა.

ხოლო ესე საცნაურ იყაენ, ეითარმედ არა იგიეე და ერთ არიან ნებებაჲ და ეითარ-ნებებაჲ, რამეთუ ნებებაჲ ბუნებისაჲ არს, ხოლო ეითარ-ნებებაჲ არა ბუნებისაჲ, არამედ ჩუენისა მეცნიერებისაჲ, ეითარ-იგი არს ხედ-ეაცა ბოროტად ანუ კეთილად. რამეთუ არა ყოველთა კაცთა ნებებაჲ მსგაეს არს. არცა ყოველნი მსგაესად ხედუენ, ეინაიცა ამასვე ვი-ტყუთ მოქმედებათათჳს, რამეთუ ეითარ-ნებებაჲ და ეითარ-ხედეაჲ და ეითარ-მოქმედებაჲ სახენი არიან ბუნებისა, ხედვისა და მოქმედებისანი, თუ ეითარ იჴმარებს თითეულსა მას საქმარე-ბათაგანსა, რომელთა მიერ სხუანიცა იგი, მათ შორის მარტიად და ერთ სახედ თქუმულნი, განყოფილებით განირჩეიან.[1]

ითქუმის უკუე მარტიად ნებებაჲ ნები-სათჳს ოდენ, რომელ არს ძალი მნებებელი,
92r I რამეთუ სიტყჳერი არს აღძრვაჲ და ნებებაჲ ბუნებითი. ხოლო ეითარ-ნებებაჲ ნებებისად აღამოკიდულ არს, რაჲთა რომელსა აქუნდეს ნებებაჲ ბუნებითი, აქუნდეს ეითარ-ნებებაჲცა მეცნიერებითი. ნებებით უკუე არს ბუნებითი ნებებაჲ, ეითარ-იგი ნებებაჲ აქუს საღმრთოსაცა ბუნებასა და კაცობრიჲსაცა, ხოლო მნებებელი იგი არს, რომელი იჴუმეუდეს ნებებასა მას, ესე იგი არს გუამი, ეითარ-იგი არს პეტრე.

აწ უკუე ეინაჲთგან ერთ არს ქრისტე და ერთ არს გუამი მისი, ერთ არს მნებებელიცა იგი, რომელი იჴუმეეს ორთა მათ ნებებათა ღმრთეებისა და კაცებისათა. ხოლო ეინაჲთგან ორნი ბუნებანი ჰქონან ნებებითნი, ეითარცა

[1] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პუროსთან, PG, t. 91, col. 289, 292.

სა. ხოლო საღმრთოისა განგებულებისა ზედა განყოფილებისაგან ნებათა და მოქმედებათაჲსა ბუნებათაცა განყოფილებისა მეცნიერ-ქმნილნი თანა აღეიარებთ განყოფილებასა ნებათაცა და მოქმედებათასა, რამეთუ ეითარცა მისვე და ერთისა ქრისტეს ბუნებათა კეთილად მსახურებით რიცხჳ არა განსწჳალებს // ქრისტესა, არამედ
1036 შეერთებასა შინა დაცულად წარმოადგენს განყოფილებასა ბუნებათასა, ეგრეთვე ბუნე-ბათა მისთა შორის არსებითად მყოფთა მათ ნებათა და მოქმედებათა რიცხჳცა, რამეთუ მრჩობლითაჳე ბუნებითა მნებებელი იყო და მოქმედი მაცხოვარებისა ჩუენისაჲ, არა გან-ყოფილებასა შემოიღებს, – ნუ იყოფინ,[1] – არამედ ცხად-ჰყოფს ხოლო მათსა შეერთე-ბასაცა შინა დაცვასა და ცხოველ-ყოფასა და, რამეთუ ბუნებითად და არა გუამოენებით ვიტყუთ ნებათა და მოქმედებათა, ვიტყჳ უკუე თუთ მას ნებებითსა და მოქმედებითსა ძალსა, რომლისაჳბრ ინებებს და მოქმედებს მნებე-ბელი და მოქმედი მათი, რამეთუ უკუეთუ გუამოენებითად ეოქუნით იგინი, სხუა ნებად და სხუა მოქმედებად ეიიძულნეთ თქუმად სამთა გუამთა წმიდისა სამებისათა.

რამეთუ საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ არა ერთ არს ნებებაჲ და ეითარ-ნებებაჲ, რამეთუ ნებებაჲ ბუნებისაჲ არს, ეითარ-იგი ხედეაჲ, რამეთუ ყოველთა კაცთა შორის არს. ხოლო ეითარ-ნებებაჲ არა ბუნებისა, არამედ ჩუენისა სათნო-ჩენისაჲ არს, ეითარ-იგი ეითარ-ხედეაცა კეთილად ანუ ბოროტად. რამეთუ არა ყოველთა კაცთა მსგაესად ანებავს ანუ მსგაესად ჰხედუენ და ესევე მიესცეთ მოქმედე-ბათაცა. რამეთუ ეითარ-ნებებაჲ, ეითარ-ხედეაჲ, ეითარ-მოქმედებაჲ გუარი არს ნებისა და მო-ქმედებისა და ხედეისა ჴმარებისაჲ, მხოლოსა მჴუმეველისა შორის მყოფი და სხუათაგან განმყოფელი მისი საზოგადოდ სათქუმელისა განყოფილებისაებრ.[1]

ეინაიცა ითქუმის მარტიჲი უკუე ნებაჲ ნებებად, რომელ არს მნებებელობითი ძალი, სიტყჳერსა ვიტყჳ წადიერებასა და ხებასა ბუ-ნებითსა, ხოლო ეითარ-ნებებაჲ, რომელ არს ქუედმდებარე ნებებისაჲ, ნებებულად და ნებად ჯერ-ჩინებულად. ხოლო მნებებელობითი არს მჭონებელი ნებისაჲ, ეითარ-იგი მნებებელობითი არს საღმრთოჲ ბუნებაჲ, ეგრეთვე და კაცობრი-ჲი. ხოლო მნებებელი არს მჴუმეველი ნებისაჲ, ესე იგი არს, გუამი, ეითარ იგი პეტრე.

ეინაჲთგან უკუე ერთი ეიდრემე არს ქრისტე და ერთი გუამი მისი, ერთი და იგივე არს, რომელსა ჰნებაჲს ღმრთეებრ და კაცობრიე-
82v ხოლო ეინაჲთგან ორნი ბუნებანი ჰქონან

[1] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პუროსთან, PG, t. 91, col. 289, 292.

[1] ეიცნობთ DEM.

სიტყუერინი, რამეთუ ყოელი სიტყუერი მნებებელ და თუთმფლობელ არს, ამისთუსცა ორთა ნებათა ნებებითთა სიტყუთ მის შორის, რომელთა მნებებელი ერთი არს ქრისტე შემსგაესებულად თითოეულისა ბუნებისა, რამეთუ მიულიეს მას ბუნებითი იგი ჩუენ შორის მყოფი ძალი ნებებისაჲ. და ვინაჲთგან ერთ არს ქრისტე და მასვე ჰნებაეს თითოეულისაებრ ბუნებისა, ამისთუსცა თუთ მნებებელად უწოდთ მას. არა ვითარმცა იგი ოდენ მარტოდ ენება, რაჲ იგი ბუნებით ვითარცა ღმერთსა ჰნებაეს, რამეთუ არა ღმრთეებისაჲ არს ნებებაჲ ჭამისა და სუმისა და სხუათა ესევითართა საქმეთაჲ, არამედ მის თანა შეერთებულისა
92r II მისცა // კაცობრიესა ბუნებისა ნებათა ინე- 1037
ბებს არა წინა-აღმდგომად სალმრთოჲსა მის ნებისა მისისა, არამედ [თ]ჯთებითა ბუნებითთა. რამეთუ მაშინ ინებებდა მათ ბუნებით, რაჟამს იგი ენების საღმრთოსა მას ნებასა მისსა და მიუშუს ჴორცთა ენებად და შემთხუეულად საკუთართა ბუნებისათა. ხოლო რამეთუ ბუნებითად აქუს კაცსა ნებებაჲ, ამიერ ცხად არს, რამეთუ მომადლებითა საღმრთოჲსა დამბადებულობისაჲთა სამნი სახენი არიან ცხოველობისანი ბუნებითი და გრძნობითი და საცნაური.* ბუნებითსა უკუე თუს ეყეის აღმზრდელობითი და აღმაორძინებელობითი და მშობლობითი ძრვაჲ. ხოლო გრძნობაჲსა – მეყსა შინა მიდეენებით აღძრვაჲ, ხოლო სიტყუერსა და საცნაურსა – თუთმფლობელობით ქმნაჲ.

აწ უკუე ბუნებით თუ თანა-აც ბუნებითსა აღმზრდელობაჲ და გრძნობითი – მიდეენებითი აღძრვაჲ, ბუნებითეე სამე თანა-აც სიტყუერსაცა და საცნაურსა თუთმფლობელობაჲ. ხოლო თუთმფლობელობაჲ არა-რაჲ სხუაჲ არს, თუნიერ ნებებაჲ ოდენ. ვინაჲცა სიტყუაჲ იგი, ჭორცეელ იქმნა რაჲ, მაშინეე მიუღებიეს სულიერობაჲ და საცნაურობაჲ, თუთმფლობელობაჲ და მნებებელობაჲ.[1]

ამას თანა კუალად ესეცა ცხად არს, ეითარმედ უსწაელეელ არიან ბუნებითნი საქმენი,
92v I რამეთუ არავინ ისწავის მოგონებასა ანუ ცხორებასა, შიმშილსა ანუ წყურილსა, ანუ ძილსა, ეარეეთე არცა ნებებასა ეისწაეებთ, რამეთუ ბუნებითი არს ნებებაჲ. და კუალად ესე ცხად არს, ეითარმედ პირუტყუთა ბუნებაჲ იყუანებს და ძრავს, ხოლო კაცი ბუნებასა იყუანებს და ჰმართებს სიტყუერობით და თუთმფლობელობით. და ვინაჲთგან ნებებით იძრვის, არა ბუნებით მნებებელ არს კაცი.[2] და კუალად უკუეთუ ხატაჲ ზეშთა არსისა მის ნეტარისა ღმრთეებისა შექმნულ არს კაცი, ხოლო საღმრთოჲ იგი ბუნებაჲ ბუნებით თუთმფლობელ და მნებებელ არს, ეითარ არა კაციცა, ეიმნებებელობითნი, ეითარცა სიტყუერნი, რამეთუ ყოელი სიტყუერი მნებებელობითი და თუთმფლობელი არს ორთა ნებებათა, ესე იგი არს, ბუნებითთა ნებათა ვიტყუთ მისთჳს, რამეთუ მნებებელობითი არს იგიეე ორთაეე ბუნებათა მისთაებრ, რამეთუ ბუნებით მყოფი ჩუენ შორის მნებებელობითი ძალი მიიღო. და ვინაჲთგან ერთი და იგიეე არს ქრისტე, რომელი ინებებს თითოეულისა ბუნებისაებრ, ერთი და იგიეე უწყით ნებებული მისი, არა ვითარმცა მათ ოდენ ინებებდა, რომელნი ბუნებით ჰნებაენ, ვითარცა ღმერთსა, რამეთუ არა ღმრთეებისაჲ არს ნებებაჲ ჭამისაჲ და სუმისაჲ და ეგეეითართაჲ, არამედ შემამტკიცებელთაცა // კაცობრიეისა ბუნებისათა
არა წინა-აღმდგომობითა ჯერ-ჩინებისაჲთა, არამედ თუთებითა ბუნებათაჲთა, რამეთუ მაშინ ინებებდა მათ ბუნებითად, რაჟამს ენების საღმრთოსა ნებასა მისსა და მიუშუს ჴორცთა შემთხუეულად და ქმნად თუსთა, ხოლო ეითარმედ ბუნებითი არს კაცისა შორის ნებებაჲ, ამიერ ცხად არს.[1]

სამნი სახენი არიან სიცოცხლისანი: ბუნებითი, მგრძნობელობითი და გონიერი. და ბუნებითისა ეიდრემე თუთება არს მზრდელობითი, აღორძინებითი და მშობლობითი ძრვაჲ. ხოლო მგრძნობელობითისა – მიმართებითი აღძრვაჲ. ხოლო გონიერისა და სიტყუერისა – თუთმფლობელობაჲ.

აწ უკუე უკუეთუ ბუნებისაებრ თუს ეყეის ბუნებითსა მზრდელობითი და მგრძნობელობითსა მიმართებითი აღძრვაჲ, ბუნებისაებრეე სადმე თუს ეყეის სიტყუერსა და გონიერსა[1] თუთმფლობელობაჲ, ხოლო თუთმფლობელობაჲ სხუაჲ არა რაჲ არს, თუნიერ ნებებაჲ, ვინაჲცა იქმნა რაჲ სიტყუაჲ ჭორც სულიერ და გონიერ და სიტყუერ და თუთმფლობელ იქმნა იგი მნებებელობითადცა.[2]

მერმეცა უსწაელელ არიან ბუნებითნი, რამეთუ არავინ იგონებს სიცოცხლისა ანუ შიმშილისა ანუ წყურილისა ანუ ძილისა სწაელასა, არცა ნებებასა ეისწაელით, რომლისათჳსცა ბუნებითი არს ნებებაჲ და კუალად პირუტყუთა შორის იყუანებს ვიდრემე ბუნებაჲ, ხოლო იყუანების კაცისა შორის ჴელმწიფებრივად ნებებისაებრ მოძრავი, ბუნებით სამე მნებებელობითი არს კაცი. და კუალად უკუეთუ ხატისაებრ ნეტარისა და ზესთა არსისა ღმრთეებისა შეიქმნა კაცი, ხოლო ბუნებით თუთმფლობელი და მნებებელობითი არს საღმრთოჲ ბუნებაჲ, კაციცა სადმე, ეითარცა ხატი მისი, თუთმფლობელი და ბუნებით მნე-

---

* შეისწაეე, თუ რაოდენნი სახენი არიან ცხოველობისანი.

[1] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პჳროსთან, PG, 91, col. 301.

[2] იქეე, გე. 304.

[1] დედანში ერთეის: „ღეთაებრიეი სიცოცხლის გარდა".

[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პჳროსთან, PG, 91, col. 301.

[1] სიტყუერსა და გონიერსა M.

თარცა ხატი მისი, ბუნებით თუთმფლობელ და მნებებელ იყოს, რამეთუ თუთმფლობელობასა ნებად განასაზღერებენ მამანი. // ამას თანა 1040 კუალად ვინაითგან ყოველთა ქაცთა თანა არს ნებებაი და არა რომელთამე თანა არს და რომელთამე თანა არა არს, ხოლო რომელი-იგი ზოგად ყოველთა ბუნებასა შინა თუსსა აქუს და იხილეების გამომხატველად თუთებისა განუკუეთელთა მათთაისა, არა მნებებელ არსა ქაცი? და კუალად, ვინაითგან უფროსობასა და უმცროსობასა ბუნებაი არა მიითუალავს, ამისთუსცა სწორებით აქუს ნებებაი ბუნებასა ქაცთასა და არა რომელთამე უმცროსი და
92v II რომელთამე უფროსი, არა ბუნებით მნებებელ არსა ქაცი? ვინაცა უკუეთუ ბუნებით მნებებელ არს ქაცი და უფალიცა ჩუენი იესუ ქრისტე, არა ხოლო ეითარცა ღმერთი იყო, არამედ ეითარ-იგი ქაც იქმნაცა, ბუნებით მნებებელ არს, რამეთუ ეითარ-იგი ბუნებაი ჩუენი მიიღო, ეგრეთვე ბუნებითი ნებებაიცა ჩუენი მიიღო. და ამის ჯერისათჳს მამათა ჩუენისა ამის ნებებისა თაესა შორის თუსსა დაწესებაი თქუეს უფლისაგან.

აწ უკუე ბუნებითი თუ არა იყოს ნებებაი, ანუ გუამოენებითი იყოს, ანუ გ[ა]რეშე ბუნებისაი. არამედ უკუეთუ გუამოენებითი იყოს, ამით წესითა სხუა ნება იპოყოს მამაი ძისაგან. რამეთუ მარტოდ ერთისა გუამისა გამომსახველი არს გუამოენებითი ყოველი. ხოლო უკუეთუ გარეშე ბუნებისაი იყოს, განერდომილ არს ნებაი ბუნებისაგან, რამეთუ განხრწნიან ბუნებასა გარეშენი ბუნებისანი[1] ეინაიცა ეიკითხაე და ეიტყუ.

ყოველთა ღმერთსა და მამასა, ეითარცა მამასა ჰნებავს, ანუ ეითარცა ღმერთსა. და უკუეთუ ეითარცა მამასა ჰნებავს, სხუაი არ ნებაი მისი და განყოფილ ნებისაგან ძისა. რამეთუ არა მამა არს ძე. ხოლო უკუეთუ ეითარცა ღმერთსა ჰნებავს, ღმერთ არს ძეცა და ღმერთ არს სული წმიდაიცა. ეინაიცა ცხად არს, ეითარმედ ბუნებითი სადმე არს ნებებაი და არა გუამოენებითი.

მერმეცა ეიტყჳ, უკუეთუ სიტყჳსაებრ მა-
93r I მათაისა, რომელთა ნებაი ერთ არს, მათი არსებაიცა ერო არს. ხოლო ქრისტეს ღმრთეებისა და კაცებისა უკუეთუ ნებაი ერთ არს, არა სადმე არსებაიცა მათი ერთ იყოს?[2] და კუალად უკუთ[უ] სიტყჳსაებრ მამათაისა, განყოფილებაი ბუნებისაი ერთობასა შინა ნებისასა არა გამოჩნდების, საჭირო არს ერთისა ნებისა მეტყუელთათჳს არღარა თქუმად ქრისტეს ბუნებათა განყოფილებაი. ანუ ბუნებითისა განყოფილებისა თქუმაი, ანუ ერთისა ნებისა არღარა თქუმაი. და კუალად, უკუეთუ ეითარცა იტყჳს სახარებაი: „მოეიდა იესუ ადგილთა ტყროსისა და სიდონისათა და შეეიდა სახლსა და არავისაგან უნდა ცნობაი, არამედ ეერ დაბებელობითი არს, რამეთუ თუთმფლობელობად ნებებაი განასაზღერეს მამათა. 82v

// მერმეცა უკუეთუ ყოველთა კაცთა შორის ნებებაი და არა რომელთამე შორის არს, ხოლო რომელთამე შორის არა არს, ხოლო საზოგადოდ ხილული ყოველთათჳს ბუნებასა დაჰსახავს მის ქუეშეთა განუკუეთელთასა, ბუნებით სამ[ე] მნებებელობითი არს კაცი.[3] და კუალად, უკუეთუ უმეტეს უდარესობასა ბუნებაი არა მიითუალავს, ხოლო სწორებით ყოველთა შორის არს ნებებაი და არა რომელთამე შორის უფროის და რომელთამე უმცროს ბუნებით სადმე მნებებელობითი არს კაცი. ვინაცა უკუეთუ ბუნებით მნებებელობითი არს კაცი და უფალიცა, არა ხოლო ეითარ-იგი ღმერთ არს, არამედ ეითარ-იგი კაც იქმნაცა, ბუნებით მნებებელობითი არს. რამეთუ ეითარცა ბუნებაი ჩუენი მიიღო, ეგრეთვე ნებაიცა ჩუენი ბუნებითად მიიღო და მის სიტყუსაებრ მამათა თაესა შორის თუსსა დამაწუსებელად თქუეს იგი ნებისა ჩუენისად.

უკუეთუ არა ბუნებითი არს ნებაი, ანუ გუამოენებითი იყოს, ანუ გარეშე ბუნებისაი, გარნა უკუეთუ გუამოენებითი სხუა განზრახუა იყოს, ამით ჯერითა ძე მამისა მიმართ, ვინაითგან მხოლოსა გუამსა ოდენ დაჰსახავს გუამოენებითი. ხოლო უკუეთუ გარეშე ბუნებისაი, განერდომილება ბუნებისა იყოს ნებაი, რამეთუ განმხრწნელობითნი ბუნებითნი არიან გარეშენი[4] ბუნებისანი.[5]

ყოველთა ღმერთსა და მამასა, ეითარცა მამასა ჰნებავს, ანუ ეითარცა ღმერთსა, არამედ უკუეთუ ეითარცა მამასა, სხუა იყოს ნებაი მისი, გარეშე ძისა ნებისა, ვინაითგან არა მამა არს ძე. ხოლო უკუეთუ ეითარცა ღმერთსა, ხოლო ღმერთ არს ძეცა და ღმერთ სული წმიდაიცა, — ბუნებისაი სადმე არს ნებებაი, ესე იგი არს, ბუნებითი.

მერმეცა უკუეთუ მამათაებრ, რომელთა ნებაი ერთ არს, მათი არსებაიცა ერთ არს, ხოლო ერთ არს ნებაი ღმრთეებისა და კაცებისა ქრისტესისაი, ერთი და იგიეე სადმე იყოს არსებაიცა მათი.[3] და კუალად, უკუეთუ მამათაებრ განყოფილებაი ბუნებათაი ერთობასა შინა ნებისასა არა გამოჩნდების, საჭირო არს ერთისა ნებისა მეტყუელთათჳს ანუ არა თქუმაი ქრისტეს შორის ანუ ბუნებითისა განყოფილებისა, ანუ ბუნებითისა განყოფილებისაი მეტყუელთაგან არა თქუმაი ერთისა ნებისაი. და კუალად, უკუეთუ ეითარცა იტყჳს საღმრთოი სახარებაი, „მოეიდა უფალი

---

[1] იქვე.
[2] გრიგ. ნოს., ანტიერეტ. აპოლინარის წინააღმდეგ.
[3] მაქს. აღმსარ., PG, 304.
[4] იქვე.
[5] გრიგ. ნოს., ანტიერეტ; აპოლინ. წინააღმდ.
[1] სადმე M. ° გარეშე CM.

ფარა",[1] – ცხად არს, ეითარმედ უკუეთუ არა ყოელისავე შემძლებელსა ღმრთეებისა ნებასა მისსა მიაჩემებ, არამედ ენება რაიმე და ვერ ეძლო, უეჭუელად ჴორცთა ნებისად აღიარო ნებებაჲ იგი და ვერ შეძლებაჲ.[2] და კუალად: „მო-რაჲ-ვიდა ადგილსა მას თქუა: „მწყურის" და მისცე[ს] ძმარი ნაელღითა აღზაებული და მი-რაჲ-იღო, არა უნდა სუმის".[3]

უკუეთუ // ვითარცა ღმერთსა მოეწყურა, და გემოჲ რაჲ იხილა, არა უნდა სუმის, ღმრთეებით სადმე ენებული არს, რამეთუ ენებანი არიან 93r II წყურილისაგა და გემოის ხილვაჲსა. ხოლო უკუეთუ არა ვითარცა ღმერთსა, ცხად არს, ეითარმედ უეჭუელად სადმე ეითარცა კაცსა, რამეთუ მნებებელი იყო ეითარცა კაცი.

და დღესა მას ენებისასა ეტყოდა, „მამაო, უკუეთუ შესაძლებელ არს, თანა წარმჴედინ ჩემგან სასუმელი ესე, გარნა არა ვითარ მე მნებავს, არამედ ვითარცა შენ". აჰა, ორნი ნებანი თუთ თავადისა მის მიერ თქუმულნი, ერთბამად საღმრთოჲცა და კაცობრივიცა.[4]

და სანატრელი მოციქული პაელე იტყჳს, ვითარმედ „იქმნა იგი მორჩილ ვიდრე სიკუდიდმდე და სიკუდილითაღა ჯუარისაჲთა".[5] ვინაჲცა ცხად არს, ეითარმედ მორჩილებითა ნამდჳლე ნებებისა ქონებაჲ გამოჩნდების და ნებისაჲ არს მორჩილებაჲ იგი არა ნებისაჲ, რამეთუ პირუტყუსაოჳს არცა მორჩილებასა ეიტყოდით, არცა ურჩებასა. მორჩილ უკუე ექმნა უფალი მამასა არა ეითარ-იგი ღმერთი იყო, არამედ ეითარ-იგი კაცი იყო, რამეთუ ეითარ-იგი ღმერთ არს, არცა მორჩილ არს, არცა ურჩ,* არამედ მორჩილებაჲ იგი მონებრივისა ბუნებისაჲ არს კაცთაჲსაჲ. ვინაჲცა ეითარცა ღმრთისმეტყუელი გრიგოლ იტყჳს, მნებებელი სადმე არს ქრისტე ბუნებითაცა კაცობრივითა.

ხოლო ბუნებითსა რაჲ ნებასა ეიტყოდით, არა იძულებითსა ეიტყუთ, არამედ თუთმფლობელობითსა. რამეთუ არა ხოლო საღმრთოსა 93v I და აუგებელსა ბუნებასა არა რაჲ აქ[უ]ს იძულებითი, არამედ არცღა საცნაურსა და

კერძოთა ტჳროსისა და სიდონისათა და შესრულსა სახით არაჲისგან ენება ცნობაჲ და ვერ უძლო დაფარვაჲ".[1] უკუეთუ ყოელისავე შემძლებელ არს საღმრთოჲ ნებაჲ მისი, ხოლო ინება დაფარვაჲ და ვერ უძლო, ეითარცა კაცმან სადმე ინება და ვერ შემძლებელ იქმნა, რომლისათჳს[1] კაცობრიეცა მნებებელ იყო 83r I იგი.[2] და კუალად – „მო-რაჲ-ვიდა ადგილსა მას, თქუა: „მწყურის" და მისცეს მას ძმარი ნაელღითა განზაებული და გემოჲ რაჲ იხილა, არა უნდა სუმის".[3]

1041 აწ უკუე უკუეთუ // ვითარცა ღმერთსა სწყუროდა და გემოის მხილველმან არა ინება სუმაჲ, ენებული სადმე არს ღმრთეებრ, რამეთუ ენებაჲ არს წყურილისა და გემოის ხილვაჲ. ხოლო უკუეთუ არა ვითარცა ღმერთსა, უეჭუელად ვითარცა კაცსა, და მნებებელობითი იყო, ვითარცა კაცი.

და სანატრელიცა მოციქული პაელე: „იქმნა იგი მორჩილ, – ჴმობს, – ვიდრე სიკუდიდმდე, ხოლო სიკუდილითა ჯუარისაჲთა".[4] მორჩილებაჲ უკუე მყოფისა ნებებისა არს მორჩილება, არა არა-მყოფისა, რამეთუ არა მორჩილად ანუ ურჩად ეიტყოდით" პირუტყუსა, ხოლო მორჩილ მამისა ქმნილი უფალი არა ვითარცა ღმერთი იქმნა მორჩილ, არამედ ვითარცა კაცი, რამეთუ, ვითარცა ღმერთი, არცა მორჩილ არს, არცა ურჩ, რამეთუ ჴელის ქუეშეთანი არიან ესე, ვითარცა იტყჳს ღმრთიჲ-მზრახველი გრიგოლი: „კაცობრიეცა სადმე მნებებელობითი იყო ქრისტე".

ხოლო ბუნებითად მეტყუელნი ნებისანი არა იძულებითსა ეიტყუთ მას, არამედ თუთ-მფლობელსა, რამეთუ უკუეთუ სიტყუერი, უეჭუელად თუთ-მფლობელცა არს და რამეთუ არა ხოლო საღმრთოსა და აუგებელსა ბუნებასა არარაჲ აქუს იძულებული, არამედ არცა საცნაურსა და აგებულსა.

---

* თარგმანი, „ეითარ" არცა მორჩილ არს და არც ურჩ". გარნა რამეთუ ერთ არს ნებაჲ მამისა და ძისა და სულისა წმიდისაჲ, ხოლო ერთ ნებათათჳს მორჩილებაჲ და ურჩებაჲ არა ითქუმის. შეისწავე.

[1] მარკ., 7, 24.

[2] მაქს. აღმსარ., PG, col. 321.

[3] მათე, 27, 34.

[4] „და დღესა მას ენებისასა"... და ა. შ. ბერძნულ დედანში არ ჩანს (ეს ადგილი არც არსენის თარგმანში გეხვედება), მაგრამ არსებობს ბერძნული ხელნაწერი, სადაც დადასტურებულია ასეთი ვარიანტი: Καὶ ἐι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πάθους λέγει· Πάτερ, εἰ θαυατὸν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ, Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ. 'Ιδοὺ δύο θελήσεις, θεικὴ ἅμα καὶ ἀνθρωπίνη (PG, 1041). ეფრემის თარგმანი ი'შეიათი სიზუსტით ემთხვევა ამ ვარიანტს.

[5] ფილიპ., 2, 8.

[1] მარკ., 7, 24.

[2] მაქს. აღმსარ., იქვე, PG, 321.

[3] მათე, 27, 34.

[4] ფილიპ., 2, 8.

[1] რომლისათჳსცა M. [2] ეიტყუთ M.

აგებულსა. და ესე ამიერ ცხად არს, რამეთუ ბუნებით სახიერ არს ღმერთი, ბუნებით დამბადებელ და ბუნებით ღმერთ და არა იძულებითად აქუს ესე ყოველი, რამეთუ ვინ არს იძულებისა შემამთხუეველ მისსა?

ხოლო ესე ჯერ არს ცნობად, ვითარმედ დაღაცათუ თანა-მოსახელედ ითქუმიან თუთმფლობელობანი, არამედ სხუებრ არს თუთმფლობელობაჲ ღმრთისაჲ და სხუებრ ანგელოზისაჲ და სხუებრ კაცისაჲ. რამეთუ ღმრთისაჲ უზჲშთაეს არს არსებათაჲსა. ხოლო ანგელოზსა თანა-მორბედად ჴელ-ყოფისა აქუს წესიცა და ჩუეულებაჲ მრავალ ჟამეულად ქონებულისა სიკეთისაჲ, რომელსა ქცეულებაჲ ჟამთა ქცეულებისაგან არა შეემთხუევის, რამეთუ ვითარ-იგი ბუნებით აქუს თუთმფლობელობაჲ, მარადის დაუცემებელად იჴუმევს მას, ვინაჲთგან არა ზედა-აც ჯორცთა მიერი ვნებისა წინა-განწყობაჲ, არცა ვინ სხუაჲ წინა-აღმდგომი. ხოლო კაცთა ჟამიერი რაჲმე ჩუეულებისა წესი უჴმს ჴელ-ყოფისათჳს რაჲსამე წინაჲსწარითა მოგონებითა, რამეთუ თუთმფლობელ არს კაცი და ბუნებით აქუს თუთმფლობელობაჲ იგი, არამედ წინააღმდეგობაჲცა აქუს კუეთებისაგან ეშმაკთაჲსა და აღძრჳსაგან ჯორცთაჲსა. ვინაჲცა წინა-აღმდგომთა მიერისა ბრძოლისაგან და
93v II სიმძიმისა ჯორცთაჲსა დაიყენების მალიად ჴელ-ყოფად რაჲსამე.

აწ უაუე ენება თუ ადამს სმენად განზრახუაჲ წინა-აღმდგომი და ნებებით ჭამა ხისა მისგან, უეჭუელად უპირატესი სადმე ენებათა ჩემთაჲ არს ნებებაჲ. ხოლო უკუეთუ უპირატესი ენებათა ჩემთაჲ არს ნებებაჲ და იგი არა მიიღო ბუნებასაცე ჩუენსა თანა სიტჴუამან მან განჴორციელებულმან, არა სადმე გარეგან შეცოდებისა ქმნილ ვართ.[1]

კუალად ამას თანა უკუეთუ მის თაჳადისა მიერ ქმნილ იყო თუთმფლობელობაჲ ბუნებისა // ჩუენისაჲ ძალად ბუნებისა და აწ იგი არა 1044
მიიღო სიტჴუამან. უეჭუელ არს ერთი ორთაგანი, ანუ შეინანა დამბადებელობაჲ თჳსი პირეველი, ვითარმედ არა კეთილად შეჳქმნენით, ანუ დაიშურეა ჩუენთჳს კურნებაჲ მისი, ვინაჲცა ჩუენ დაგუაკლოს [განჴ]ურნებაჲ, და თაჳი თჳსი ენებასა ქუეშად (sic) გამოაჩინა, ვითარმედ ანუ არა ჰნებაჳს, ანუ არა ძალ-უც სრულიად ცხოენებაჲ ჩუენი.

ხოლო შეუძლებელ არს შეზაეებულისა რაჲსმე ორთა ნებათაგანად თქუმაჲ, ვითარიგი არს ბუნებათაგან შეზაეული გუამი. პირეელად უკუე ამისთჳს, რამეთუ შეზაეებანი გუამთა შინა არიან და არა სხჳთა სიტჴჳთა, არცა თუსაგან განსახილველ არიან, ხოლო მეორედ ამისთჳს, რამეთუ უკუეთუ ნებათაგან
94r I და საქმეთა შეზაეებულებაჲ ვთქუათ, მიერითგან ვიიძულნეთ და სხუათაცა ბუნებითთა თუთებათაგან შეზაეებულებისა თქუმად აუგე-

ხოლო ესე ცხად არს, ვითარმედ ბუნებით სახიერი არს ღმერთი და ბუნებით დამბადებელი და ბუნებით ღმერთი და არა საჭიროობით არიან ესენი მისსა, რამეთუ ვინ არს, რომელმან შეამთხუა მას ჭირი?

გარნა ამისი შესწაეებაჲ საჴმარ არს, ვითარმედ სახელ-მოდგამობით ითქუმის თუთმფლობელობაჲ, რამეთუ სხუებრ ითქუმის ღმრთისათჳს და სხუებრ ანგელოსისათჳს და სხუებრ კაცისათჳს, ღმრთისათჳს – უკუე ზესთა არსებითად. ხოლო ანგელოზისათჳს, ვითარცა თანა-მორბედებითა ანაგებისაჲთა, ჴელ-ყოფასა თანა და რაჲთურთით არა მიმთუალელობითა მიმყოერებასა ჟამიერსა, რამეთუ ბუნებითად მჭონებელი თუთ-ფლობისაჲ დაუყენებელად იჴუმევს მას არა რაჲსა განმარცხებისა მჭონებელი ჯორცთაგან, არცა წინააღმდგომობისაჲ. ხოლო კაცთათჳს, ვითარცა ჴელ-ყოფისასა ჟამიერად წინა-განმჩინებელობითა ანაგებისაჲთა, რამეთუ თუთმფლობელ უკუე არს კაცი და ბუნებითად აქუს თუთმფლობელობაჲ, ხოლო აქუს ეშმაკისა მიერიცა წინა-განწყობაჲ და აღ/d/რეაჲ ჯორცთაჲ, რომლისათჳსცა წინა-განწყობისა მისთჳს და სიმძიმისა ჯორცთაჲსა ნაკლულევან-ჰყოფს იგი ჴელ-ყოფასა ანაგებისასა.

აწ უკუე უკუეთუ შესმენაჲ განზრახუაჲ
ინება ადამ, და ინება რაჲ, ჭამა. პირეელ 83r II
ენებული სადმე არს ჩუენ შორის ნებაჲ, ხოლო უკუეთუ პირეელ ენებული არს ნებაჲ და ესე არა მიიღო ბუნებისა თანა განჴორციელებულმან სიტჴუამან, არა სადმე[1] უცხო ვიძნენით ცოდეისაგან.[1]

მერმეცა, უკუეთუ საქმე მისსა არს თუთმფლობელი ნებაჲ ბუნებისაჲ // და იგი არა მიიღო ანუ აუგი დასდვა თჳსსა დამბადებელობასა, ვითარცა არა კეთილსა, ანუ შეიშურეა ჩუენთჳს განკურნებაჲ მისი და ჩუენ დაგუაკლნა ყოველითურთისა კურნებისაგან, ხოლო თავი თჳსი ენებისა თანა-მდებად გამოაჩინა არა ნებებითა ანუ ვერ შემძლებელობითა სრულისა ცხორებისაჲთა.

ხოლო არა შესაძლებელ არს ერთისა რაჲსმე ორთა ნებათაგან შეზაეებულისა თქუმაჲ, ვითარცა ბუნებათაგან შეზაეებულისა გუამისაჲ, პირეელად უკუე, რამეთუ შეზაეებანი გუამსა შინა მყოფთა და არა სხჳსა სიტჴჳსა შინათა.[1] არცა თუსაგან სახილველთანი არიან. ხოლო მეორედ, უკუეთუ ნებათა და მოქმედებათა შეზაეებაჲ ეთქუათ, სხუათაცა ბუნებითთა თუთებათა შეზაეებისა თქუმად ვიიძულნეთ

[1] მაქს. აღმსარ., PG, 325.

[1] მაქს. აღმსარ., PG, 325.

[1] არასადა CM. [2] შინათანი M.

ბელისა და აგებულისა, უხილავისა და ხილულისა და სხუათა ესეითართაგან. და ეითარ სახელ-ჴდეას ორთა ნებათაგან ერთი ნებაი შეზაეებული? შეუძლებელ არს შეზაეებულისაი მათეე ნივთთაგან სახელ-დებაი, რომელთაგან შეზაეებულ იყოს, ეინაიცა ბუნებათაგანცა შეზაეებულსა რასმე ბუნებად უწოდთ და არა გუამად. და კუალად ამას თანა, უკუეთუ ერთი შეზაეებული ნებაი ეთქუათ ქრისტეს თანა, უცხო-ეჰყოფთ მას მამისა ნებისაგან, რამეთუ მამისა ნებაი არა შეზაეებული არს. დაშთომილ არს უკუე სათქუმელად ჩუენდა მხოლოდ გუამისათჳს ოდენ უფლისა თქუმად შეზაეებულობაი და ზოგადობაი, ეითარ-იგი ორთა ბუნებათაგან, ეგრეთეე ორთა ბუნებითთა წესთაგან.* [1]

ხოლო ცნობასა და აღრჩეასა უფლისათჳს თქუმაი ყოელად შეუძლებელ არს, ოდესცა საკუთრებით მეეტყუელებდეთ და არა მოპოებულად, რამეთუ ცნობაი და აღრჩეაი, ესე იგი არს, ძიებაი უცნაურთა რათათჳსმე და განზრახეაი და ბჭობაი, რაითა განბჭობილი იგი და გამორჩეული აღირჩიოს ესე სიტყუსაგან, სხუსა მიმართ იქმნების, ანუ თუ თავისაცა
94r II მიმართ თუსისა ყოს ვინმე გამოსაძიებელად მისგან უცნაურისა რაჲსმე საქმისათჳს. ხოლო უფალი ჩუენი ვინაითგან არა ხოლო ლიტონი კაცი იყო, არამედ ღმერთიცა, ყოელისაეე მეცნიერი და ყოელითურთ უნაკლულოი, ამისათჳსცა არა მოქმნე იყო განზრახვისა და განრჩევისა და ძიებისა და განბჭობისა და ბუნებით აქუნდა კეთილთა მიმართი თუსებაი და საკუთრებაი და ბოროტთაგან უცხო-ყოფაი. რამეთუ ამას ასრეთ იტყჳს ესაია, ეითარმედ „პირეელ ცნობადმდე ყრმისა მის და აღრჩეად ბოროტისა გამოირჩიოს კეთილი",[2] ესე იგი არს, ეითარმედ პირეელ ცნობადმდე ყრმისა მის კეთილსა ანუ ბოროტსა ურწმუნო ექმნეს ბოროტსა და გამოირჩიოს კეთილი.

რამეთუ პირეელობაი ამას საცნაურ-ჰყოფს, ეითარმედ არა ჩუენებრ იძიოს და განიზრახოს, არამედ ეითარ-იგი ღმერთ არს და ღმრთეებრ შეერთებულ ჴორცთადა. // ესე იგი არს, 1045
ეითარმედ გუამოენებით შეაერთა ჴორცთა თუსთა ესრეთ ეითამე ყოფაი და ყოელისაეე ცნობაი და ბუნებითად ქონებაი კეთილისაი, რამეთუ ბუნებითნი არიან სათნოებანი და ბუნებით სწორად ყოელთანი არიან, დაღაცათუ არა ყოველნი სწორად ემოქმედებთ ბუნებითთა მათ, რამეთუ ბუნებითისაგან გარეშე ბუნებისა მიჳდრკით გარდასლესიას მიერ. ხოლო უფალმან გარეშით ბუნებისაით კეთი-

აუგებელისა და აგებულისა, უხილავისა და ხილულისა და ეგეეითართა. ანუ ეითარ ნებათაგან შეზაეებული ნებაი აღსაარებულ იქმნეს, რამეთუ შეუძლებელ არს შეზაეებულისაი სახელსა შეზაეებულთასა წოდებაი, ეინაითგან ბუნებათაგან შეზაეებულსა ბუნებად[1] უწესთ და არა გუამად. მერმეცა, უკუეთუ ერთი შეზაეებული ნებაი ეთქუათ ქრისტესთჳს, განეაშორებთ მას მამულისა ნებისაგან, რამეთუ არა შეზაეებულ არს ნებაი მამისაი. ეინაიცა დაგუშთების თქუმად, ეითარმედ მხოლოი გუამი ოდენ ქრისტესი არს შეზაეებული და საზოგადოი, ეითარცა ბუნებათა, ეგრეთეე ბუნებითთაცა მისთაი.[1]

ხოლო ჯერ-ჩინებისა და წინა-აღრჩეისა თქუმაი უფლისა ზედა შეუძლებელ არს, უკუეთუ გუნებაეს საკუთრებით მეტყუელებაი, რამეთუ ჯერ-ჩინებაი შემდგომად უცნაურისა საქმისათჳს ქმნილისა ძიებისა და განზრახეისა, რომელ არს განზრახეაი და გამორჩეაი გამორჩეულისა მის მიმართ თანა-სათნო-ყოფაი არს, რომლისა შემდგომად არს წინა-აღრჩეაი გამომრჩეელი და შემყუარებელი სხუსაი უმეტეს სხუსა, ხოლო უფალი, ეითარცა არა ლიტონი კაცი, არამედ ღმერთიცა და ყოელთა მეცნიერი არცა[II] მოქნე იყო განხილეისა და ძიებისა და განზრახეისა და გამორჩეისა და ბუნებითად აქუნდა კათილისა მიმართ საკუთრებაი და ბოროტისა მიმართ უცხო-ყოფაი, რამეთუ ესრეთ იტყჳს მისთჳს ისაია, ეითარმედ: „პირეელ ცნობადმდე ყრმისა გამორჩეასა ბოროტისასა გამოირჩიოს კეთილი ამისთჳს, რამეთუ პირეელ, ვიდრე ცნობადმდე ყრმისა, კეთილისა ანუ ბოროტისა ურწმუნო ქმნითა სიბოროტისაითა გამოირჩიოს კეთილი".[2] 83v I

რამეთუ პირეელობაი ამას ცხად-ჰყოფს, ეითარმედ არა ჩუენებრ ეძიებს და განიზრახავს, არამედ ეითარცა ღმერთსა და ღმრთეებრსა და ჴორციელებრ გუამ-ქმნილსა, // ესე იგი არს, გუამოენებით შეერთებულსა ჴორცთასა, თუთ იგი ყოფაცა და ყოელისაეე მეცნიერებაი ბუნებისაგან აქუნდა კეთილისა, რამეთუ ბუნებითნი არიან სათნოებანი და ბუნებით და სწორებით არიან ყოელთა შორის, დაღათუ არა სწორებით ემოქმედებთ ყოველნი ბუნებისათა მათ, რამეთუ ბუნებითისაგან ბუნების გარეშისა მიმართ განეჳარდით გარდასლჳისა მიერ. ხოლო უფალმან ბუნების გარეშისაგან ბუნებითისა მიმართ აღმიყვანნა ჩუენ, რამეთუ ესე არს, ეითარმედ ხატებისაებრ და მსგავსებისაებრ. და მოღუაწებაი და ტკიეილნი მისნი არა გარეთ მოგებისათჳს სათნოებისა,

* შეისწაეე, ეითარმედ უფლისათჳს ცნობისა და აღრჩეისა თქუმაი არა საკუთარ არს, არამედ მოპოებულ, დადაცათუ მცირედ ქუემორე ესაია იტყუს, ეითარმედ „გამოირჩიოს კეთილი", ცხად არს, ეითარმედ მოპოებით უთქუამს გამორჩეად და არა საკუთრებით.

[1] მაქს. აღმსარ., PG, 296.

[2] ესაია, 7, 15-16.

[1] მაქს. აღმსარ., PG, 296.

[2] ესაია, 7, 15-16.

[I] ბუნებადმცა M. [II] არა M.

94v I ლად ბუნებითადვე აღმომიყვანნა, რამეთუ ესე იყო ხატებაჲ და მსგაესებაჲ. და მოღუაწებანი და შრომანი არა გარეთ შემოსაღებელად საზნოებისა მოპოვნებულ იქმნნეს, ეითარმცა უცხო იყო ჩუენგან, არამედ განსადეენელად გარეთ შემოსრულისა მის ჩუენ ზედა სიბოროტისა. ეითარ-იგი გესლი რჱინასა ზედა არა ბუნებით არს, არამედ უგულებელს-ყოფისაგან შემთხუეულ, ამისთჳსცა შრომით აღეკჳდით მას და ძლით გამოვაჩენთ ჩუეულებისაებრსა ბრწყინვალებასა რჱინისასა.

ხოლო ესე საცნაურ იყავნ, ეითარმედ ცნობისა, გინა მეცნიერებისა ანუ განზრახებისა სახელი მრაჲალ-სახე არს და მრაჲალთა პირთა მომასჳაებელ, რამეთუ ოდესმე სწაელასა მოასჳაებს, ეითარ-იგი საღმრთოჲ მოციქული იტყუს, ეითარმედ „ქალწულთათჳს ბრძანებაჲ უფლისა მიერ არა მაქუს, ხოლო განზრახებასა მიესცემ“.[1] და ოდესმე ზახებისა, ეითარ-იგი წინაასწარმეტყუელი დაჲით იტყოდის, ეითარმედ „ერსა შენსა ზედა ძმაცუედეს, ზაკუეით ზრახეს“.[2] ხოლო ოდესმე განჩინებისა, ეითარ იგი დანიელ იტყუს ეისთჳსმე, ეითარმედ „გამოჴდა განჩინებაჲ ურცხჳნოებით“.[3] ხოლო ოდესმე სარწმუნოებისათჳს, ანუ ნებისა ანუ განზრახებისა და, რათა ერთბამად მარტივად ეთქუა, ოცდარეა სახედ მოიღებეის სახელი ესე, რომელსა ღნომი უწოდიან.[4]

ეითარცა ნართაულისა, მოპოვნებულ იქმნნეს, არამედ ნართაულისა და ბუნების გარეშისა უკეთურებისა განგდებისათჳს, ეითარ-იგი გესლი რჱინისაჲ არა ბუნებითი არს, არამედ უგულებელს ქმნილებისა მიერ მოსრული, რომლისა შრომით განმყრელნი გამოვაჩენთ ბუნებითსა ბრწყინვალებასა რჱინისასა.

ხოლო შესწაებაჲ საჴმარ არს, ეითარმედ ჯერ-ჩინებისა სახელი მრაჲალ-სახე და მრაჲალისა დამნიშნებელი არს, რამეთუ ოდესმე თანა-სათნო-ყოფსა ცხად-ჰყოფს, ეითარცა იტყუს საღმრთოჲ მოციქული, ეითარმედ: „ქალწულთათჳს ბრძანებაჲ უფლისაჲ არა მაქუს, ხოლო ჯერ-ჩინებასა მიესცემ“.[1] ხოლო ოდესმე განზრახებასა, ეითარ-იგი, რაჟამს იტყოდის წინაასწარმეტყუელი დაჲით, ეითარმედ: „ერსა შენსა ზედა მოიძმაცუეს ჯერ-ჩინებაჲ“.[2] ხოლო ოდესმე ჯერ-ჩინებასა, ეითარცა იტყუს დანიელ, ეითარმედ: „ეისთჳს გამოჴდა და ჯერ-ჩინებაჲ უსახური“.[3] და ოდესმე სარწმუნოებისათჳს ანუ თნებისა[4] ანუ ცნობისა და, შემოკლებულად ითქუმოდედ, დანიშნულთაებრ[5] მოიღებეის სახელი ჯერ-ჩინებისაჲ.

---

* 1. და შემოკლებულად ითქუმოდედ, დანიშნულთაებრ მოიღებეის სახელი ჯერ-ჩინებისაჲ.
2. ჯერ-ჩინებისა ღნომა.
3. შეისწაეე. ეითარმედ ერთსა ამას სიტყუასა, რომელსა ბერძულად ღნომი უწოდიან, ქართულად ერთი არა რაჲ მოეპოების. ამისთჳსცა [—] იგი ბერძნულადცა [ოცდა]რეაჲ თარგმანი აჴსუს, ეგრეთვე ქართულად სხუებრ და სხუებრ დასდებენ და იქმარებენ წმიდანი მამანი ჩუენნი ეფთჳმე და გიორგი მთაწმიდელი, ეითარცა ადგილს შეეტყუებოდის, რამეთუ ესე მრაჲალთა სიტყუათა სჯორს ბერძულად. და ესეეითართა მათ სიტყუათა ბერძულად ლექს აჴქან და სომხურად ქერაკანი, ხოლო ქართულად არ ვიცი, შემინდეეით.

1 I კორინთ., 7, 25.

2 ფსალმ., 82 4.

3 დან., 2, 15.

4 გარდა ზემოაღნიშნული სამი სქოლიოსი, აქეე არის მინაწერი: „ქრისტე, შეიწყალე [—] საკნაჲ (?) მხიერეაჲ ამისა, ამინ“. ჩუენს გამოკელეაში, სამწუხაროდ, გაგეეპარა ერთი ლაპსუსი: II და III მონაწერი გამოეაქეეჩერეთ ერთი სქოლიოს სახით (გე. 81,97). მაგრამ აქ უნდა დაეძინოთ, რომ „ჯერ-ჩინებასა ღნომა“, რომელიც აშკარად არსენის ტერმინი ჩანს, სქოლიოს „სათაური“ კი არ არის, არამედ ცალკე მინაწერი უნდა იყოს, რადგან დგას ეფრემის სიტყუების „ცნობისა, გინა მეცნიერებისა, ანუ განზრახებისა“ – განწერივე და წარმოადგენს მათ შესატყუისს. შემთხეეით მას ქეემოთ მოსდეეს ეფრემის სქოლიო, III სქოლიო რომ ეფრემს ეკუთენის, ჩანს იქიდანაც, რომ არსენის თარგმანი არ იცნობს ѵѡѧ-ს ოცდარეა მნიშნეელობას („დანიშნულთაებრ მოიღებეის სახელი ჯერ-ჩინებაჲ სააჲ“ S-1463, 83v I), ხოლო ეფრემის თარგმანშიც წერია „ოცდარეა სახედო“ და ამასეე იმეორებს სქოლიოც („ოცდარეაჲ თარგმანი აქუს“). მაშასადამე, ამ სქოლიოთაგან ეფრემს უნდა ეკუთენოდეს III, ხოლო I და II მინაწერი უნდა იყოს იმ „რედაქტორისა“, რომელიც არსენის თარგმანიდან ამოწერილ ადგილებს

---

1 I კორინთ., 7, 25.

2 ფსალმ., 82, 4.

3 დანიელი, 2, 15.

4 “ანუ თნებისა“ ხელნაწერში ორჯერ გეხედება.

5 დედანში: „ოცდარეაჯერ“ /κατὰ εἴκοσι ὀκτώ/ მაგრამ ზოგ ბერძნულ ხელნაწერში დადასტურებული ყოფილა κατὰ κοινοῦ ან κατὰ ποιόν /R 2924/.

94v II

59 /III, 15/ მოქმედებათათჳს უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთა

თავი ნთ

ორთა უკუე ვიტყჳთ მოქმედებათაცა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთა, რამეთუ აქუნდა ეითარცა // ღმერთსა და თანა-არსსა მამისასა მოქმედებაჲ ღმრთეებრი. და ეგრეთვე ეითარცა კაცობითა თანა-არს ქმნულსა ჩუენდა მოქმედებაჲ კაცობრივისა ბუნებისაჲ. ხოლო საცნაურ იყავნ, ეითარმედ სხუაჲ არს მოქმედებაჲ და სხუაჲ არს მოქმედებითი და სხუაჲ არს რომელი მოქმედებდეს. მოქმედებაჲ უკუე არს ყოფითი და არსებითი ძრვაჲ ბუნებისაჲ, ხოლო მოქმედებითი არს ბუნებაჲ, რომლისაგან გამოვალს მოქმედებაჲ. კუალად მოქმედებობაჲ (sic) არს სრულ-ყოფაჲ მოქმედებისაჲ. ხოლო მოქმედი არს გუამი, რომელი იჴუმევდეს მოქმედებასა მას. ხოლო ითქუმის მოქმედებაჲ მოქმედებობადცა და მოქმედებობაჲ მოქმედებად. ეითარ-იგი აგებული – აგებულად, რამეთუ ვიტყოდით რაჲ, ეითარმედ „ყოველი აგებული", ყოველთა აგებულებათა საცნაურ-ჴყოფდით. უწყებაჲ უკუე ჯერ-არს, ეითარმედ მოქმედებაჲ ძრვაჲ არს და იქმნების უფროს, ვიდრე არა მოქმედებს, ეითარცა იტყჳს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი სულისა წმიდისაჲს თქუმულსა თავსა შინა: „ხოლო უკუეთუ მოქმედება არს, ცხად არს, ეითარმედ თჳთ-ქმნულ იქმნას და არა სხჳსა მოქმედებისა შემწე იქმნას და ქმნულ იქმნას რაჲ, მყის დასცხრეს".[1] და კუალად ესეცა ჯერ არს ცნობად, ეითარმედ
95r I თჳთ ცხორებაჲცა მოქმედებაჲვე არს და პირველი ცხოველისა მოქმედებაჲ და ყოველი ცხოველისა განგებულებაჲ მზრდელობითი ანუ აღორძინებითი, ესე იგი არს, ბუნებითი ანუ ანაზდით აღძრეთი, რომელ არს გრძნობითი ანუ საცნაურებითი და თუმცა მფლობელობითი აღძრაჲ, რამეთუ ძალისა აღმასრულებელ მოქმედებაჲ არს.

აწ უკუე ამათ ყოველთა თუ ეხედაეთ ქრისტეს თანა, ეითარ არა ეთქუა მის შორის ყოფად მოქმედებაჲცა კაცობრივი? ხოლო მოქმედებად ითქუმის პირველი იგი ჩუენ შორის წარმოდგომაჲ მოგონებისაჲ. და არსვე მარტიე და დაუპყრობელ მოქმედებაჲ გონებისაჲ, რაჟამს თაჲსა შორის თჳსსა უჩინონი იგი მოგონებანი ეკუეთებოდინ, რომელთა თუნიერ არცაღა გონებად წოდებაჲ სამართალ არს მისი, რომელსა ესე არა აქუნდენ.

ხოლო კუალად მოქმედებად ითქუმის ჴმოვანისა სიტყჳსა გამოტეებაჲ და მის მიერითა განხცადებითა განმარტებაჲ მოგონებათაჲ, რომელი-ესე არღარა დაუპყრობელ არს და

ურთაედა ეურემის რედაქციის აშიაზე სხვათა შორის, ამ მინაწერების ხელიც განსხვავებული ჩანს.

* შენიშვნა: შესრულებულ მას ეწოდების, რომელი ზოგად სულისაგან და ჴორცთა და მოქმედებისა სრულ იქმნებოდის.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.

59 /III, 15/ უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს შორისთა მოქმედებათათჳს

თავი ნთ

ხოლო ორთა ვიტყჳთ მოქმედებათაცა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს ზედა, რა-
1048 მეთუ აქუნდა, ეითარცა // ღმერთსა უკუე და მამისა თანა-არსსა და მსგაჲსსა, საღმრთოჲ მოქმედებაჲ და, ეითარცა კაც-ქმნილსა და თანა-არსსა ჩუენსა, კაცობრიეისა ბუნებისა მოქმედებაჲ. ხოლო სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ სხუაჲ არს მოქმედებაჲ და სხუაჲ მოქმედებითი და სხუაჲ მოქმედებული და სხუაჲ მმოქმედებელი. და მოქმედებაჲ ვიდრემე არს საქმითი და არსებითი ძრვაჲ ბუნებისაჲ. ხოლო მოქმედებითი არს ბუნებაჲ, რომლისაგან გამოვალს მოქმედებაჲ. და მოქმედებული
– შემსრულებელი მოქმედებისაჲ. ხოლო მმოქ- 83v II
მედებელი – მჴუმეველი მოქმედებისაჲ, რომელ არს გუამი. ითქუმის უკუე მოქმედებაჲცა მოქმედებულად, ეითარცა აგებული აგებულად, რამეთუ ესრეთ ვიტყჳთ ეითარმედ ყოველი აგებული, აგებულთა რაჲ წარმოვაჩენდეთ. ხოლო უწყებაჲ სათანადო არს, ეითარმედ მოქმედებაჲ მოძრაჲობაჲ არს და იმოქმედების უფროს, ვიდრე მოქმედებს, ვითარცა იტყჳს ღმრთის-მეტყუელი გრიგოლი სულისა წმიდისა ძლითსა სიტყუასა შინა, „ხოლო უკუეთუ მოქმედებაჲ არს, იმოქმედებოს /sic/, ცხად არს, ეითარმედ და არა მოქმედ იქმნას და მყის დასცხრეს მოქმედებულობასა თანა".[1] უწყებაჲ ჯერ-არს, ეითარმედ თჳთ იგი სიცოცხლე მოქმედებაჲ არს და პირველი მოქმედებაჲ ცხოველისაჲ და ყოველი ცხოველისა განგებულებაჲ – მოზარდობითი და აღორძინებითი, რომელ არს ნერგობითი და მიმართებითი ძრვაჲ, რომელ არს მგრძნობელობითი და გონიერი და თუმფლობელი მოძრავობაჲ, ხოლო ძალისაჲ შესრულებაჲ არს მოქმედებაჲ.

აწ უკუე უკუეთუ ამათ ყოველთა ეჰხედაეთ ქრისტეს შორის, კაცობრიეიცა სადმე მოქმედებაჲ ეთქუათ მისთჳს. მოქმედებად ითქუმის პირველ ჩუენ შორის შეჴიეთებული მოგონებაჲ და არს მარტივი და უთჳსოჲ მოქმედებაჲ გონებისა, თავით თჳსით უჩინოდ მოგონებათა თჳსთა წარმომაჩინებელისაჲ, რომელთა თუნიერ არცა გონებად იწოდოს სამართლისა სიტყჳსაებრ.[2]

კუალად ითქუმის მოქმედებად წარმოჩინებითისა სიტყჳსა მიერ გამოცხადებაჲ სიტყჳსაჲ და განმარტებაჲ მოგონებულთაჲ, არამედ ესე არღარა უთჳსოჲ არს და მარტივი, არამედ თჳსებასა შინა ხილული მოგონებისა სიტყჳსაგან შეზავებული და იგიეე თჳსებაჲ აქუს,

---

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 31.

[2] „სამართლისა სიტყჳსაებრ" დედანში არ არის.

მარტიე, არამედ პყრობასა შინა იხილების და მოგონებისა და სიტყუსაგან შეიზავების. და თუთ ესეითარიცა იგი პყრობაჲ და უფროჲსღა თუსებაჲ, რომელი აქუს მოქმედსა საქმისა მიმართ, მოქმედებაეე არს და აღსრულებასა მისსა მოქმედება ეწოდების.

95r II ხოლო მათგან უკუე რომელიმე არს სულისაჲ // ოდენ, ხოლო სულ ჴორცთა იჴუმეეს მოქმედად თუსისა მის საქმისა. ხოლო რომელიმე ჴორცთაჲ ოდენ საცნაურად სულიერ-ქმნულთაჲ. ხოლო სხუაჲ იგი შესრულებულ,' რამეთუ გონებაჲ წინა-განიხილავს ყოფადსა და ეგრეთღა იქმს მას ჴორცთა მიერ, ეინაჲთგან სული მთაეარ არს, ხოლო სამთაერო სულისა არს გონებაჲ და ამის მიერ იჴუმეეს ჴორცთა ორღანოდ და იპყრობს მათ და პმართებს. ხოლო სხუა არს მოქმედებაჲ ჴორცთაჲ, რომელი-იგი იძრეის და მართებულ იქმნების სულისა მიერ. ხოლო შესრულებადისაგან ნაწილი გუამისა არს შეხებაჲ და პყრობაჲ და რეცა წარმართებაჲ საქმისაჲ, ხოლო სულისაჲ არს ყოფადი, ეითარ-იგი არს შესახებაჲ და გამოსახებაჲ.

ეგრეთეე უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს თანა ძალი იგი საკურველებათაჲ ღმრთეებისა მისისაჲ იყო მოქმედებაჲ, ხოლო ჴელის პყრობაჲ და ნებებაჲ და თქუმაჲ, ეითარმედ „მნებავს განწმიდენი" [1] კაცებისა მისისა იყო მოქმედება. ხოლო შესრულება კაცებისაგან // უკუე იყო განტეხაჲ პურთაჲ და სმენაჲ კეთროვნისაჲ მის, ეითარმედ „მნებავს". ხოლო ღმრთეებისაგან – განმრაველებაჲ იგი პურთაჲ და განწმედაჲ კეთრისაჲ. და ორთაეე ამათ მიერ სულისა და ჴორცთა მოქმედებისა ერთსა და თუსსა და სწორსა აჩუენებდა საღმრთოსა მოქმედებასა. რამეთუ ეითარ-იგი შეერთებულად უწყინოო
95v I ორნიე იგი ბუნებანი, რომელთა თითოეული ურთიერთას დატეუნულ არს და კუალად განყოფილებასაცა მათსა არაეე უარ-ჰყოფ, არამედ აღეპრიცხუაეთცა და განუწეალებელადცა უწყინოო იგინი. ეგრეთეე ნებათა და მოქმედებათა მათთაჲ შეერთებულობაცა და განყოფილობაეცა უწყით და აღეპრიცხუაეთ და აღრიცხუეითა მით არაეე განესწეალებთ მათ. რამეთუ რომლითაცა სახითა ჴორცნი განღმრთდეს და არა შეემთხუა მათ შეცვალებაჲ თუსისაგან ბუნებისა, მითეე სახითა ნებაჲცა და მოქმედებაჲ ჴორცთაჲ განღმრთდეს და თუსთა საზღუართაგან არაეე განდგეს, რამეთუ ერთი იყო, რომელი ამათ შორის და მათ შორის იყო და მასეე და ერთსა გუამსა საქმრად აქუნდეს საღმრთონიცა და კაცობრიენი მოქმედებანი.[2]

ეინაცაა საჭირო არს ქრისტესთჳს თქუმად ორთა მოქმედებათა ორობისათჳს ნებათა და ბუნებათაჲსა, რამეთუ რომელთა ბუნებაჲ განყოფილ არს, მათი საქმეცა განყოფილ არს

[1] მათე. 8, 3.
[2] მაქს. აღმსარ., II ეპისტ. მარინ.

რომელი აქუს[1] მოქმედსა ქმნილისა მიმართ. მოქმედება არს თუთ იგი შესრულებულიცა.

ხოლო მოქმედებათაგანი რომელიმე უკუე
1049 არს მხოლოჲსა სულისაჲ // ოდენ, ხოლო რომელიმე სულისა მჴუმეველისა ჴორცთაჲსაჲ და რომელიმე ჴორცთა გონიერად სულიერ-ქმნულთაჲ. ხოლო რომელიმე შესრულება, რამეთუ გონებაჲ წინაჲსწარ განიხილავს ქმნადსა და ეგრეთ იქმს ჴორცთა მიერ.[1] სულისაჲ ეიდრემე არს მთაერებრივობაჲ, რამეთუ იჴუმეეს ჴორცთა ეითარცა ორღანოთა მჟღანებელი და მმართებელი მათი, ხოლო სხუა არს მოქმედებაჲ ჴორცთა ჟღანებულთა და ძრულთაჲ სულისა მიერ და შესრულება, ჴორცთა უკუე შეხებაჲ და პყრობაჲ და ქმნადისა რეცა გამოქანდაკებაჲ, ხოლო სულისა ყოფადისა მი/ს/ რეცა სახოან ქმნაჲ და შესახეაჲ.

ესრეთეე უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს ზედა საკურველებ/ა/თა ვიდრემე ძალი ღმრთეებისა მისისა მოქმედება იყო, ხოლო ხელით ქმნაჲ და ნებებაჲ და თქუმაჲ, ეითარმედ „მნებავს განწმიდენ",[1] კაცებ/ი/სა მისისა იყო 84r
მოქმედება. ხოლო შესრულება კაცობრივისა
1052 // უკუე – განტეხაჲ პურთაჲ და თქუმაჲ განრღუეულისაჲ, ეითარმედ: „მნებავს". ხოლო საღმრთოსა – გამრაელებაჲ პურთაჲ და განწმედაჲ კეთროვნისაჲ. რამეთუ ორთაგანეე სულიერისა და ჴორციელისა მოქმედებისა ერთი და თანამონათესაე და სწორი იხილეებოდა საღმრთოჲ მოქმედებაჲ მისი, რამეთუ ეითარცა შეერთებულთა ეიცნობთ ბუნებათა და ურთიერთას მქონებელთა დატევნისათა და განყოფილებასა მათსა არა უგარეჰყოფთ, არამედ აღეპრაცხთ და განუწეალებელად ეიცნობთ მათ, ეგრეთეე ნებათა მოქმედებათა შეერთებაჲცა უწყით და განყოფილებასა მეცნიერ-ეართ და აღეპრაცხუაეთ[III] და განწეალებასა არა შემოეიღებთ, რამეთუ, ეითარ სახედ, ჴორცნი განღმრთდესცა და თუსისა ბუნებისაგან შეცვალებაჲ არა შეემთხუა, ეგრეთეე, სახედ, ნებაჲ და მოქმედებაჲ განღმრთდესცა და თუსთა საზღვართაგან არაეე განდგეს, რამეთუ ერთი არს, რომლისანი არიან ესეცა და იგი და ესრეთ და ეგრეთ, ესე იგი არს, ღმრთებრ და კაცობრიე მნებებელი და მოქმედი,[2] რომლისთჳსცა ორთა მოქმედებათა თქუმაჲ საჭირო არს ქრისტესა ზედა მრჩობლობისათჳს ბუნებათაჲსა, რამეთუ რომელთა ბუნებაჲ სხუა და სხუა არს, მათი განყოფილ არს მოქმედებაჲცა და რომელთა მოქმედებაჲ

[1] მათე. 8, 3.
[2] მაქს. აღმსარ., II ეპისტ. მარინ.

[1] რომელი აქუს BCM. [II] მიერ. M. [III] აღეპრიცხუაეთ M.

და კუალად წინა-უკმო, რომელთა ბუნებაჲ იგიეე არს, მათი მოქმედებაჲცა იგიეე არს, და რომელთა მოქმედებაჲ იგიეე არს, მათი არსებაჲცა ერთ არს სიტყუსაებრ წმიდათა მამათაჲსა.

95v II აწ უკუე ერთი ორთაგანი საჭირო არს, რაჲთა მოქმედებასა თუ ერთსა ეიტყოდით ქრისტესსა, ერთი ეთქუათ არსებაჲცა. ანუ თუ მივითუალოთ ჭეშმარიტებაჲ და ორთა არსებათა მისთა აღვიარებდეთ სახარებისაებრ და მამათა მიერ პურებისაებრ და მათ თანაჲე ორთა მოქმედებათა ურთიერთას შედგომილთა აღვიარებდეთ. რამეთუ უკუეთუ ღმრთეებით თანა-არს არს ღმრთისა და მამისა არსებითა, სწორ მისსა არს მოქმედებითა. და უკ[უე] თუ იგიეე თანა-არს ჩუენდა არს კაცებითა, სწორ ეიდრემე არს მოქმედებითაცა. რამეთუ ესრეთ იტყჳს ნეტარი გრიგოლი ეპისკოპოსი ნოსელთაჲ, ეითარმედ რომელთა მოქმედებაჲ ერთ არს, მათი უეჭუელად ძალიცა ერთ არს, რამეთუ ყოველი მოქმედებაჲ ძალისა სრულ-მყოფელი არს. ხოლო შეუძლებელ არს აუგებელისა და აგებულისა ბუნებისა ერთ ძალ ანუ ერთ ბუნება ანუ ერთ მოქმედება ყოფაჲ. ვინაჲცა უკუეთუ ერთად ეთქუათ მოქმედებაჲ ქრისტესი, ღმრთეებისათჳს სიტყჳსა მის უეჭუელად შევახნეთ და მოკიდებულ მისსა ჳყვნეთ ენებანი საცნაურისა სულისანი, შიშსა ეიტყჳ და მწუხარებასა და ურვასა.[1]

ხოლო იტყოდიან თუ წინა-აღმდგომნი, ეითარმედ წმიდისა სამებისათჳს რაჲ სიტყუა უგებდეს წმიდანი მამანი, მაშინ თქუეს, ეითარმედ „რომელთა არსებაჲ იგიე არს, მათი
96r I მოქმედებაჲცა იგიეე არს და რომელთა არსებაჲ განყოფილი არს, მათი მოქმედებაჲცა განყოფილ არს და, ეითარმედ არა ჯერ-არს ღმრთისმეტყუელებისათჳს თქუმულსა სიტყუასა განგებულებისათჳს შემოღებად“. ამის პირისათჳს მიუგებთ და ვეტყჳთ, ეითარმედ უკუეთუ ღმრთისმეტყუელებისათჳს ოდენ თქუმულ არს მამათაგან სიტყუაჲ ეგე და არღარა არს შემდგომად განჴორციელებისა // მის[ე]ე მამულისა მოქმედებისა თანა-ზიარ ძე მამისა, არცაღა სადმე მისეე არსებისაგან იყოს. და უკუეთუ ესე ესრეთ არს, ვისთჳს გულისჴმაჲყოთ სიტყუაჲ ესე, ეითარმედ „მამაჲ ჩემი მოაქამომდე? იქმს და მეცა ვიქმ?“ [3] და „რასა იგი ხედაჲს მამასა მოქმედად, მას ძე ეგრეთეე მსგაჳსად იქმს“ [4] და „უკუეთუ ჩემი არა გრწამს, საქმეთა მათგან გრწმენინ“.[5] და „საქმეთა, რომელთა მე ვიქმ, იგინი ჴამებენ ჩემთჳს“.[6] და „ეითარცა მამა აღადგინებს მკუდართა და

[1] ბასილი დიდი, ეპისტ. 38.
[2] ხელნაწერში: „მოაქამამდე“.
[3] იოანე, 5, 17.
[4] იოანე, 5, 19.
[5] იოანე, 10, 38.
[6] იოანე, 10, 25.

სხუა და სხუა, მათი განყოფილ არს ბუნებაჲცა. და წინა-უკმო, რომელთა ბუნებაჲ იგიეე არს, მათი იგიეე არს მოქმედებაჲცა და რომელთა მოქმედებაჲ ერთ არს, მათი არსებაჲ ერთ არს ღმრთივ-მზრახჳალთა მამაჲაებრ.

საჭირო უკუე არს ერთი ორთაგანი, ანუ ერთისა მოქმედებისა ქრისტეს ზედა მეტყუელთაგან ერთად თქუმაჲ არსებისაცა მისისაჲ, ანუ უკუეთუ თანა-მბრძოლ ვართ ჭეშმარიტებისა და ორთა არსებათა სახარებისაებრ და მამობრივ აღვიარებთ, მოქმედებათაცა ორთა წესისაებრ შემდგომობისა მათისა თანა აღსაარებად, რამეთუ თანა-არსი ღმრთისა და მამისაჲ ღმრთეებითა სწორ მისსა იყოს მოქმედებითაცა. და იგი თანაეე არსი ჩუენი კაცებითა სწორივე იყოს მოქმედებითაცა. იტყჳს უკუე სანატრელი გრიგოლი, ნოსელთა ეპისკოპოსი, ვითარმედ: „რომელთა მოქმედებაჲ ერთ არს, მათი უეჭუელად ძალიცა იგივე არს, რამეთუ ყოველი მოქმედებაჲ ძალისა შესრულება არს, ხოლო შეუძლებელ არს აუგებელისა და აგებულისა ბუნებისაჲ ერთ ბუნება ანუ ძალ
84r II ანუ მოქმედება-ყოფაჲ. ხოლო უკუეთუ ერთი ეთქუათ მოქმედებაჲ ქრისტესი, ღმრთეებასა სიტყჳსასა შეეახებით ჳნებათა გონიერისა სულისათა, შიშსა ეიტყჳ და მწუხარებასა და ულონოებასა.[1]

ხოლო უკუეთუ თქუან, ეითარმედ წმიდისა სამებისათჳს სიტყჳს მგებელთა თქუეს ეგე წმიდათა მამათა, ეითარმედ „რომელთა არსებაჲ ერთ არს, მათი მოქმედებაჲცა ერთ არს და რომელთა განყოფილ არს არსებაჲ, მათი განყოფილ არს მოქმედებაჲცა“, და ეითარმედ, არა ჯერ არს ღმრთის-მეტყუელებისათა მოხუმაჲ, განგებულებისა ზედა ვეტყჳთ: უკუეთუ[1] ღმრთის-მეტყუელებისა ზედა ხოლო თქუმულ არს მამათაგან და არა // მისეე მამულისა
1053 მოქმედებისაჲ არს ძე, შემდგომად განჴორციელებისაცა[2] არცა მისეე არსებისაჲ იყოს, ანუ ვის განუკუთნაეთ ამას, ეითარმედ „მამაჲ ჩემი ეიდრე მოაქამდე იქმს და მეცა ვიქმ“?[2] და „რათაცა ჰხედაეთ მამასა მოქმედად მათ, ძეცა მსგაჳსად იქმს“ [3] და „უკუეთუ ჩემი არა გრწამს, საქმეთა ჩემთაჲ გრწმენინ“ [4] და „საქმეთა, რომელთა მე ვიქმ, ჴამებენ ჩემთჳს“[5] და „ეითარცა მამაჲ აღადგინებს მკუდართა და ცხოველ-ჰყოფს, ეგრეთეე ძეცა, რომელთაჲ ჳნებაჳს, ცხოველ-ჰყოფს“.[6]

[1] ბასილი დიდი, ეპისტ. 38.
[2] იოანე, 5, 17.
[3] იოანე, 5, 19.
[4] იოანე, 10, 38.
[5] იოანე, 10, 25.
[6] იოანე, 5, 21.

[1] ხოლო უკუეთუ M. [2] +და შემდგომად განჴორციელებისაცა <M.

ცხოველ-ჰყოფს, ეგრეთვე ძე, რომელთაი უნდეს, ცხოველ-ჰყოფს".[1]

ესე ყოველნი არა ხოლო თანა არსებასა და უფროსდა ერთ-არსებასა მისსა აწუენებენ მამისა თანა, არამედ ამასცა, ეითარმედ მისე და ერთისა მოქმედებისა უფალ არიან მამაი და ძე.[2] და კუალად უკუეთუ განგებაი არსთაი არა ხოლო მამისა და სულისაი, არამედ ძისაიცა არს შემდგომად ჭორცთ-შესხმისათა, რომელი-ესე მოქმედებაი არს, არა
96r II შემდგომად განჴორციელებისა მისე ერთისა თანა-ზიარ არსა ძე მამულისა მოქმედებისა? და უკუეთუ სასწაულთა მიერ შეევისწაეეთ ქრისტე, ეითარმედ მისე მამულისა არსებისაი არს, უეჭუელად მოქმედება ღმრთისა არიან სასწაულნი და ესრეთ ეითარ არა მამულისა მოქმედებისა თანა-ზიარ არს ძე შემდგომად ჭორცთ-შესხმისაცა?

ხოლო უკუეთუ მოქმედებაი ღმრთეებისა მისისა და ჭორცთა მისთაი შეზაებულ არს და იყოს ძე სხუა მოქმედება, თუნიერ მამისა, ნუ უკუე და მამაიცა შეზავებულ[ი]თა მოქმედებითა არს, ხოლო უკუეთუ მოქმედებაი შეზაებული აქუს, ცხად არს, ეითარმედ ბუნებაი შეზაებული აქუს. ხოლო იტყოდინ თუ ეითარმედ მოქმედებაი პირსა შემოიყვანებს, მიუგებთ და ეტუყუთ, ეითარმედ უკუეთუ მოქმედებითა პირი შემოიყვანების, ცხად არს სამართლითა გარე-მოქცეითა, ეითარმედ პირისაგან მოქმედებაი შემოყვანებულ იქმნას. და იქმნენ ეითარ-იგი სამნი პირნი, რომელ არიან გუამნი წმიდისა სამებისანი, ეგრეთვე სამნი მოქმედებანი. ანუ ეითარ-იგი მოქმედებაი ერთ არს, ეგრეთვე პირიცა და გუამი ერთი აქუნდეს. ხოლო წმიდათა მამათა ურთიერთას შეტყუებულად თქუეს, ეითარმედ მისე არსებისაგანთა იგიეე აქუს მოქმედებაიცა.[3]

მერმეცა ეიტყუ, ეითარმედ უკუეთუ მოქმედე-
96v I ბითა პირი შემოიყვანების, აწ უკუე რომელთა იგი ქრისტესთუს არცა ერთისა, არცა ორთა მოქმედებათა თქუმაი დააწესეს, ცხად არს, ეითარმედ არცა ერთისა, არცა ორთა პირთა თქუმაი მისთუს უბრძანებიეს.

და კუალად სახედ შემოეიღებ განჴურეებულსა რკინასა, ეითარმედ ეითარ-იგი მის შორის ბუნებანი ცხოველ არიან ცეცხლისაცა და რკინისაცა, ეგრეთვე ორთა მოქმედებათა ცხოველობაი აქუს გუამსა ორთაგან შეზაებულსა, რამეთუ აქუს რკინასა მკუეთელობაი, ხოლო ცეცხლსა შემწუელობაი. განკუეთაი უკუე რკინისა მოქმედებად შეისრულების, ხოლო წუაი ცეცხლისად. და განმკუეთელისა მის წუჱისა უკუეთუ არცა წუჱისა, თუნიერ კუეთისა, არცა კუეთისაი, თუნიერ წუჱისა, ქმნაი იხილეების შემდგომად შეერთებისა,

რამეთუ ესე ყოველნი არა თანა-არსად ხოლო მამისად აწუენებენ შემდგომად განჴორციელებისაცა, არამედ მისე მისისა მოქმედებისადცა არს.[1] და კუალად, უკუეთუ არსთა ძლითი წინა-განგებაი არა ხოლო მამისა და სულისა წმიდისაი, არამედ ძისაიცა არს[1] და შემდგომად განჴორციელებისაცა და მოქმედება მისსა [არს] ესე, მისე სადმე მამულისა მოქმედებისაი არს იგი შემდგომად განჴორციელებისაცა. და უკუეთუ საკურველებათა მიერ მისე მამულისა არსებისაგანობაი გუეცნობა ქრისტესი და მოქმედება ღმრთისა არიან საკურველებანი, მისე სადმე მამულისა მოქმედებისაი არს იგი შემდგომად განჴორციელებისაცა.

ხოლო უკუეთუ ერთი მოქმედებაი არს ღმრთეებისა და კაცებისა მისისაი, იყოს იგი შეზაებული და ანუ სხუსა მოქმედებისაი იყოს თუნიერ მამისა და ანუ მამაიცა შეზაებულისა მოქმედებისაი იყოს. ხოლო უკუეთუ მოქმედებისა შეზაებულისაი, ცხად არს, ეითარმედ ბუნებისაიცა. ხოლო უკუეთუ თქუან, ეითარმედ მოქმედებითა პირი შემოიყვანების, ეიტყუთ, ეითარმედ უკუეთუ მოქმედებითა პირი შემოიყვანების, ჴეშმარიტისა გარე-მოქცეისაებრ პირითა მოქმედებაი შემოყვანებულ იქმნეს და იყვნენ ეითარცა სამნი პირნი, რომელ არიან გუამნი წმიდისა სამებისანი, ეგრეთვე სამნიცა მოქმედებანი, ანუ ეითარცა ერთი მოქმედებაი,
84v I აგრეთვე ერთი იყოს პირიცა და ერთი გუამი. ხოლო ერთ-ჴმობით თქუეს წმიდათა მამათა მისსე არსებისა და მისე მოქმედებისაგანობაი მათი.[2]

მერმეცა უკუეთუ მოქმედებითა პირი შემოიყვანების, არცა ერთისა და არცა ორთა მოქმედებათა ქრისტესთა თქუმისა განმჩინებელნი არცა ერთისა პირისა მისისა, არცა ორთა თქუმასა განაწესებენ.

ხოლო განჴურვებულისა მახჳლისა შორის ეითარცა ბუნებანი დაიცევებიან ცეცხლისა და რკინისაი, ეგრეთვე ორნი მოქმედებანი და შენასრულებნი მათნი, რამეთუ აქუს რკინასა უკუე მკუეთელობითი, ხოლო ცეცხლსა მწუელობითი ძალი. და კუეთაი ეიდრემე რკინისა მოქმედებისა შესრულებაი არს, ხოლო წუაი ცეცხლისაი და დაიწუებიან განყოფილებანი მათნი წუჱისა შინა კუეთასა და კუეთითსა შინა წუჱასა, დაღათუ არცა წუჱაი თუნიერ

[1] იოანე, 5, 21.

[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პუროსთან, PG, 91, col. 348-349.

[3] იქვე. 336-337.

[1] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პუროსთან, PG, 91, col. 348-349.

[2] მაქს. აღმსარ., იქვე. გვ. 336-337.

[1] და კუალად. უკუეთუ არსთა ძლითი წინა-განგებაი არა ხოლო მამისა და სულისა წმიდისაი, არამედ ძისაიცა არს <M.

ამისთჳსცა არა ორთა // ბუნებითთა მოქმედებათაგან ორნი რკინანი ეთქუნით, არცა ერთობითა განჰურეებულისა რკინისაჲთა შერეენასა ეიტყოდით არსებითთა მათ განყოფილებათა მათთასა. ეგრეთეე ქრისტესთჳს განთჳსებულად უწყნით რომელნიმე საქმენი საღმრთოჲსა მის და ყოველისა შემძლებელისა მოქმედებისა მისისად და რომელიმე კაცობრიჲისა ჩუენებრობისად. რამეთუ კაცობრიჲისა
96v II ბუნებისა საქმე იყო ჰურობაჲ ჴელსა ყრმისასა და აღზიდეაჲ. ხოლო განცხოველებაჲ და აღდგინებაჲ მკუდრისაჲ ღმრთეებისა ბუნებისაჲ არს, რამეთუ სხუა არს ესე და სხუა არს იგი, დაღაცათუ ურთიერთას განუშორებელ არიან ღმერთ-მამაკაცებრად მოქმედებაჲ, რაჲთა არა საგონებელ იყოს ერთობისათჳს გუამისა ერთობაჲ არსებისაჲცა.

კუალად უკუე ეროსა თუ მოქმედებასა ეიტყოდით უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა, საღმრთო-მე ეთქუათ ანუ კაცობრიეი, ანუ არცა იგი და არცა იგი! არამედ უკუეთუ ღმრთეებისაჲ ოდენ ეთქუათ, განშიშულებულად ეიტყუთ მას ჩუენისაგან კაცებისა. ხოლო უკუეთუ კაცებისაჲ ეთქუათ, ლიტონად სადმე კაცად უწოდთ მას და ეჰგმობთ. ხოლო უკუეთუ არცა საღმრთო ეთქუათ, არცა კაცობრიეი, არცა სადმე ღმერთად ეიტყუთ მას, არცა კაცად, არცა თანა-არსად მამისა გინა ჩუენდა. რამეთუ შეერთებისაგან გუამოვნებითი[1] ერთობაჲ იქმნა და არა ბუნებათა განყოფილებაჲ შერეენულ იქმნა, ხოლო განყოფილად დაცეითა ბუნებათაჲთა ცხად არს, ეითარმედ ცხოველად დაცეულ არიან მოქმედებანიცა მათნი, რამეთუ არა არს ბუნებაჲ უსაქმოჲ.[2] უკუეთუ ერთ არს მოქმედებაჲ მეუფისაჲ ქრისტესი, აგებული-მე არსა, ანუ აუგებელი, რამეთუ შორის ამათსა
97r I ეერ ეგების მოქმედებაჲ, ეითარ-იგი არცა თუ ბუნებაჲ? აწ უკუე აგებული თუ არს, აგებულსა ხოლო საცნაურ-ჰყოფს არსებასა, ხოლო უკუეთუ აუგებელი არს, აუგებელსა ოდენ გამოჩსახავს არსებასა, რამეთუ უეჭუელად ჯერ-არს, რაჲთა ბუნებათა ურთიერთას თანა-შეეტყუებოდინ საქმენიცა ბუხებითნი, ვინაჲთგან შეუძლებელ არს ყოფად ბუნებაჲ ნაკლულეანი. ხოლო უკუეთუ ბუნებითი არს და არა გარეშე ბუნებისაჲ მოქმედებაჲ და საცნაურ არს, ეითარმედ არცა არს, არცა იცნობების ბუნებაჲ თუნიერ ბუნებითისა მოქმედებისა, რამეთუ რომლითაცა მოქმედებს თითოეული, მითჳე ბუნებასა თუსსა სარწმუნოჰყოფს, ეითარმედ არა ქცეულ არს.

აწ უკუე ერთ არს თუ მოქმედებაჲ ქრისტესი და იგიეე არს მოქმედი საღმრთოთა და კაცობრიეთა საქმეთაჲ, ხოლო არა რაჲ არსთაგანი, ბუნებითსა წესსა ზედა თუსსა დადგრომილი, კუეთისა იქმნების შემდგომად შეერთებისა, არცა კუეთაჲ თუნიერ წუეისა და არცა
1056 მრჩობლობისათჳს // ბუნებითისა მოქმედებისა ორთა ეიტყუთ განჰურეებულისა მახულთა, არცა ერთობისათჳს განჰურეებულისა მახულისა შერეენასა ეჰყოფთ არსებითისა განყოფილებისა მათისასა. ეგრეთეე ქრისტესაცა შორის ღმრთეებისა უკუე მისისაჲ საღმრთოჲ და ყოელად ძლიერი მოქმედებაჲ იყო, ხოლო კაცებისა მისისაჲ ჩუენებრი იგი. ხოლო შესრულება კაცობრიჲისა ეიდრემე ჰყრობაჲ ჴელსა [ყრ]მისასა და ჰიზიდეაჲ,[1] ხოლო საღმრთოჲსა ცხოველ-ყოფაჲ, რამეთუ სხუაჲ ესე და სხუაჲ არს იგი, დაღათუ განუშორებელად ურთიერთას მყოფ არიან ღმერთ-მამაკაცებრსა შინა მოქმედებასა. უკუეთუ ერთობისათჳს საუფლოჲსა გუამისა ერთი არს მოქმედებაჲცა, ერთობისათჳს გუამისა ერთი იყოს არსებაჲცა.

და კუალად, უკუეთუ ერთი მოქმედებაჲ ეიქუათ უფლისა ზედა, ანუ საღმრთოჲ ეთქუათ იგი, ანუ კაცობრიეი, ანუ არა რომელი ამათი. არამედ უკუეთუ – საღმრთოჲ, ღმერთად ხოლო ეიტყუთ მას შიშულად ჩუენისა კაცებისაგან [და უკუეთუ კაცობრიეი, ლიტონად კაცად ეჰგმობთ მას], და უკუეთუ არცა საღმრთოჲ, არცა კაცობრიეი, [არცა] ღმერთად, არცა კაცად, არცა ჩუენდა თანა-არსად.[1] რამეთუ შეერთებისა მიერ გუამოვნებითი იგიეეობაჲ იქმნა, არა თუ განყოფილებაჲ ბუნებათაჲ მოისპო. ხოლო განყოფილებაჲ რაჲ ბუნებათაჲ დაიცეებოდის, დაიცებებიან, ცხად არს, ეითარმედ მოქმედებანიცა მათნი, რამეთუ არა არს ბუნებაჲ უმოქმედებოჲ.[2] უკუეთუ ერთი არს მეუფისა ქრისტჱს მოქმედებაჲ, ანუ აგებული იყოს, ანუ აუგებელი, რამეთუ საშუალ ამათსა არა არს მოქმედებაჲ, ეითარ-იგი არცა ბუნებაჲ. და უკუეთუ აგებული აგებულსა ხოლო ცხად-ჰყოფს ბუნებასა, ხოლო უკუეთუ აუგებელი აუგ/ებ/ელსა ხოლო დაჰსახავს არსებასა, რამეთუ[II] ჯერ-არს უეჭუელად, რათა შემსგაყსებულად ბუნებათა იყენენ ბუნებითნი, რამეთუ შეუძლებელ არს მყოფობისა ქონებაჲ ნაკლულისა ბუნებისაჲ, ხოლო ბუნებითი მოქმედებაჲ არა გარეშეთაგანი არს და, ცხად არს, ეითარმედ არცა არს, არცა ცნობად შესაძლებელ არს ბუნებაჲ, თუნიერ ბუნებითისა მოქმედებისა, რამეთუ რომელთა იგი მოქმედებს, თითოეული ბუნებასა თუსსა სარწმუნოჰყოფს მათ მიერ, რომელი-იგი უქცეელ არს.
84v II

უკუეთუ ერთ არს მოქმედებაჲ ქრისტესი, იგიეე არს საღმრთოთა და კაცობრიეთა მო-

[1] ეს სიტყჳა ხელნაწერში ორჯერ წერია.
[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პაროსთან, PG, 91, col. 337-341.

[1] არსენის ეს წინადადება განსხეაებება დედნისაგან. დედანს მიჰყეება ეურემის თარგმანი: „არამედ უკუე ღმრთებაჲ ოდენ ეთქუათ...“ და ა. შ. გე. 262 (96v II).
[2] მაქს. აღმსარ., 337-341.
[1] მიზიდეია A. [II] ხოლო M.

ვერ შემძლებელ არს წინა-აღმდგომთა რათმე ქმნად. რამეთუ ცეცხლი არა განატყობებსცა და განაგრილებსცა და ეგრეთვე წყალი არ განაჭმობსცა და დაასველებსცა (sic). ეითარ უკუე რომელი-იგი ბუნებით ღმერთი იყო და ბუნებით კაც იქმნა, ერთად შეასრულნა
97r II საკურველებანიცა და ენებანიცა თუსნი.

უკუეთუ გონებაი[1] მიიღო ღმერთმან, უჭუველად მგონებელ არს და მარადის მოგონებულ არს, რამეთუ მოქმედება გონებისა არს მგონებაი, ანუ არა ეითარ-იგი კაც არს ქრისტე მოქმედებდესცა-ა და მარადის მოქმედებდეს?[2]

ხოლო წმიდაი იოანე // ოქროპირი თარგმა- 1057
ნებასა შინა მოციქულთა საქმისა მეორესა თაესა შინა ესრეთ იტყუს, ეითარმედ „არავინ ცოდოს, უკუეთუ ენებასა მასცა ქრისტესსა საქმედ უწოდოს, რამეთუ ყოვლისაეე ენებათა თაეს-დებისაგან სრულ-ყო დიდი იგი და დიდებული საქმე, დაჴსნა სიკუდილისაი და სხუათა ყოველთაეე კეთილთა სრულებაი".

აწ უკუე უკუეთუ ყოველსაეე მოქმედებასა ბუნებისა ეისისამე[3] არსებითად აღძრედ სახელ-ედების, ეითარ-იგი განსაზღერებით უთქუამს ამათ პირთა შინა მრაელ ჭელოვანთა მათ, ეითარმედ სადა ანუ ვინ იხილა ეისიცა ბუნებაი აღუძრეელი, გინა ყოელად უქმი, გინა მოქმედებაი ეისიმე არა ბუნებითისა აღძრეისა განკუთვნილი? ვინაიცა ვერვინ კეთილად გონიერთაგანმან უწოდოს ერთად ბუნებითად მოქმედებასა ღმრთისა დამბადებელისა და კაცისა დაბადებულისასა
97v I სიტყუსაებრ ნეტარისა კურილესსა. ვერცა ცხოველ-ჰყოფს ლაზარეს კაცობრივი ბუნებაი, არცა ცრემლოს საღმრთოი ჭელმწიფებაი და რამეთუ ცრემლი კაცობრივისა ბუნებისათჳს არს, ხოლო ცხორებაი გუამოენისა მის ცხორებისა. არამედ ეგრეთცა ორთაეე ზოგადი არს საქმე თითოეულისაი ერთობისათჳს გუამისა. რამეთუ ერთ არს ქრისტე და ერთ არს პირი, ესე იგი არს გუამი მისი, არამედ ეგრეთცა ჰქონანეე ორნი ბუნებანი ღმრთეებისა და კაცებისა მისასანი. ღმრთეებისაგან უკუე დიდებაი ბუნებით გამოვალს და თითოეულსა ზიარ ორთა და-ეე-ჰყოფს ერთობისათჳს გუამისა. ხოლო ჯორცთაგან გამოულენ მდაბალნი და იგიცა ზიარ იქმნების ორთათჳსეე, რამეთუ ერთ არს და იგივე ღმერთი და კაც და მისეე და ერთისა ქრისტჱსნი არიან კაცებისაცა და ღმრთეებისა მისისა საქმენი. რამეთუ სასწაულთა ღმრთეებაი იქმოდა, არამედ არაეე თუნიერ ჯორცთაჲსა. ხოლო მდაბალთა მათ ჯორცნი იქმოდეს, არამედ არაეე თუნიერ ღმრთეებისა. რამეთუ ენებოდის რაჲ ჯორცთა, მათ თანაეე იყეის ღმერთეებაი და უენებელად ეგის, და ენებითა მით ცხორებასა აღასრულებდის. და

ქმედებითი, ხოლო ვერა რას არსთაგანსა, ეიდრემდის ეგოს ბუნებითთა შინა, ძალ-უც ქმნაი წინააღმდგომთაი, რამეთუ არა განაგრილებსცა და განაჭურვებს ცეცხლი, არცა განაჭმობს და ნოტია-ჰყოფს წყალი. ეითარ უკუე რომელი ბუნებით ღმერთი იყო და ბუნებით კაც-იქმნა, საკურველებათა და ენებათა ერთითა მოქმედებითა სრულ-ჰყოფდა.

უკუეთუ გონებაი[1] მიიღო ქრისტემან, იგონებდეს უეჭუელად და სამარადისოდ იგონებდეს. რამეთუ მოქმედება გონებისა არს მგონებლებაი, რომლისათჳს კაცობრიეცა სადმე მოქმედ და სამარადისოდ მოქმედ არს ქრისტე.[2]

ხოლო წმიდაი იოანე // ოქროპირი თარგმანებასა შინა „საქმეთასა", მეორესა თაესა შინა ესრეთ იტყუს: „არავინ ცოდოს, უკუეთუ ენებასაცა მისსა საქმედ უწოდოს, რამეთუ[4] შემთხუეეითა ყოელთაეე ენებათაჲთა ქმნა დიდი იგი და საკურველი საქმე სიკუდილისა დამჴსნელმან და ყოელთაეე სხუათა სრულ-მყოფელმან".[3]

უკუეთუ ყოელი მოქმედებაი რომლისამე ბუნებისა არსებითად მოქმედებად განისაზღერების, ეითარ-იგი ამათთჳს მოსწრაფენი იტყუან – ეის სადა უხილაეს უძრაეი ანუ ყოელითურთ უქმი ბუნებაი, ანუ მოქმედებაი უპოენიეს, რომელი არა მოძრაეობაი იყოს ბუნებითისა ძალისაი? ხოლო ერთი ბუნებითი მოქმედებაი ღმრთისა და შექმნულისა მისისაი არაეინ კეთილად გონიერთაგანმან მოიგონოს ოდესცა ნეტარისა კურილესებრ, ეითარმედ „არცა ცხოეელ-ჰყოფს ლაზარეს კაცობრივი ბუნებაი, არცა ცრემლოს საღმრთოი ჭელმწიფებაი და რამეთუ ცრემლი ეიდრემე კაცობრივობისა არს თუთჳს, ხოლო ცხოველ-ყოფაი გუამოენისა ცხორებისა". გარნა ეგრეთცა საზოგადო თითოეულისა არიან ორნიეე იგიეებისათჳს გუამისა მისისა. რამეთუ ერთი უკუე არს ქრისტე და ერთი პირი მისი, რომელ არს გუამი, არამედ ეგრეთცა ჰქონან ბუნებანი ორნი, ღმრთ/ებისა და კაცებისა მისისაი. ეინაიცა
85r I ღმრთეებისაგან უკუე ბუნებითად გამოიმაჲ/ა/ლი დიდებაი საზოგადო იქმნა თითოეულისა იგიეობისათჳს გუამოვნებისა, ხოლო ჯორცთაგან მდაბალნი საზოგადოეე თითოეულისა, რამეთუ ერთი და იგიეე არს, რომლისანი არიან ესეცა და იგი, ესე იგი არს, ღმერთი და კაცი და მისნი[11] არიან ღმრთეებისანიცა და კაცისანი. რამეთუ საღმრთოთა უკუე სასწაულთა ღმრთეებაი იქმოდა, არამედ არა თუნიერ ჯორცთა. ხოლო მდაბალთა – ჯორცნი, გარნა არაეე თუნიერ ღმრთეებისა და რამეთუ ენებულთა ჯორცთა თანა შეეყოფილ იყო უენებელად დადგრომილი ღრთეებაი და[111] ენებათა მიერ სრულ-

[1] დედანში ერთეის: კაცობრიეი (ძ/ობრ/ისი).
[2] მაქს. აღმსარ., იქეე, 340, 341, 344.
[3] ხელნაწერში: „ეისისასამე".

[1] დედანში „კაცობრიეი" /ძ/ობრ/ისი/.
[2] მაქს. აღმსარ., იქეე, 340, 341, 344.
[3] იოანე ოქროპ., თარგმ. საქმეთა მოციქ., I.
[4] ენებასაცა მისსა საქმედ უწოდოს, რამეთუ <CM.
[11] მისნიეე M. [111] რამეთუ M.

კუალად მოქმედებენ რაი ღმრთეებით სიტყუაი იგი, მის თანა შეერთებულ იყუის წმიდაი იგი ბუნებაი ჩუენგან მიღებულთა ჴორცთაი და
97v II სცრობ და მეცნიერ არნ აღსრულებულთა მათ.[1] მისცემდა უკუე ღმრთებაი ჴორცთა თუსთა საქადულობათაგან, ხოლო თუთ მიუღებელად ეგო ჴორციელთა ენებათაგან.

// რამეთუ არა ვითარ-იგი ჴორცთა მიერ ღმრთებაი სიტყუსაი მის მოქმედებდა, ეგრეთვე ღმრთებისა მიერ ჴორცნიცა ენებათა შეიმთხუვდეს, რამეთუ ჴორცნი ორღანო იყუნეს ღმრთებისა, დაღაცათუ სრულიადისა შეერთებისაგან არა რომელი საქმე განიყოფოდა თითოეულისა სახისა მიერ აღსრულებული, არამედ ერთისა პირისად იქმნნეს ყოველთა მათ ჟამთა მოქმედებანი თითოეულისა სახისანი. გარნა ჩუენ ეგრეთცა არაეე შეეჰრევთ მათ ურთიერთას განუშორებელობისათჳს არა რომლითა სახითა, არამედ ვიგრძნობთ რომელობასა საქმეთასა თუ რაი რომლისა ბუნებაი არს. მოქმედებს უკუე ქრისტე თითოეულისაებრ ბუნებისა თჳსისა და მოქმედებს თითოეული ბუნებაი მის შორის თანა-ზიარებითა მეორისაითა. რამეთუ სიტყუაი მოქმედებდა, ვითარ-იგი არს სიტყუა უფლებითა და ჴელმწიფებითა ღმრთებისათა, რაოდენი რაი არს სამთაერო და სამეუფო. ხოლო ჴორცნი მოქმედებდეს, ვითარ-იგი არიან ჴორც,ნებითა და განზრახვითა მათდა შეერთებულისა სიტყუსათა, რომლისაცა იგი თჳს
98r I იქმნნეს, რამეთუ არა თავით თუსით ჰყოფდეს აღძრასა ბუნებითთა ენებათა მიმართ, არცა კუალად ჯმნასა და გარე-მიქცეასა ჭირთა და შესაწუხებელთასა, ანუ გარეთ შემთხუეითთა ენებასა, არამედ აღიძრვოდეს შედგომითთა ბუნებისაითა, რაჟამს ენების და მიუშუს მათ სიტყუამან, განგებულებით ენებად მათდა და ქმნად თუსთა ბუნებისა კაცობრიეისათა, რაითა ბუნებითთა საქმეთაგან სარწმუნო იქმნას ჭეშმარიტებაი.[2]

ხოლო ეითარ-იგი ზეშთა არსებისა არს იქმნა, იშვებოდა რაი ქალწულისაგან, ეგრეთვე უზეშთაეს კაცთაჲსა მოქმედებდა საქმეთა კაცობრიეთა. ვინაჲთგან დაუყოფობელ არს წყალი, არამედ ზეშთა ბუნებისა ძალითა ღმრთებისაითა განმაგრებულ იქმნა, რაჲთა კეთილად იტკურთოს სიმძიმე ნიეთიერთა მათ ჴორცთაი, რამეთუ არა კაცობრიე იქმოდა კაცობრიეთა, ვინაჲთგან არა ხოლო კაცი იყო, არამედ ღმერთიცა, ამისთჳსცა ენებანი იგი კაცობრიენი საცხორებელ და გამოსაჴსნელ ყენა. და კუალად არცა ღმრთეებრ ოდენ იქმოდა საღმრთოთა მათ საკურველებათა, რამეთუ არა ხოლო ღმერთი იყო, არამედ კაციცა, ვინაჲცა შეხებითა და სიტყუთა და

[1] ლეონ დიდი, 28 ეპისტ. ფლაჲიანესადმი, PL, t. LIV, col. 765-772.

[2] ლეონ დიდი, იქვე.

მყოფელი მაცხოჲარებისაჲ და ცხორებისა მიზეზ-მყოფელი ღმრთეებითა სიტყუსაჲთა. და მოქმედებდის რაჲ ღმრთეებაჲ სიტყუსაჲ, თანა-შეყოფილ იყვის წმიდაჲ გონებაჲ მისი, მგონებელი და მცნობელი სრულ-ყოფილთაჲ მათ.[1] და რამეთუ თუსთა უკუე საქადულობათა ღმრთეებაჲ მისცემდა ჴორცთა, ხოლო თუთ უზიარებელ იყო ენებათაგან ჴორცთაჲსა.

1060 // რამეთუ არა ვითარ-იგი ჴორცთა მიერ ღმრთეებაჲ სიტყუსაჲ მოქმედებდა. ეგრეთვე ღმრთეებისა მიერ იენებდეს ჴორცნი მისნი, რამეთუ ორღანოდ ღმრთეებისა გამოჩნდეს ჴორცნი, დაღათუ უპირველესით მიდგომილებითგან არა რაჲ იყო განთჳსებულ თითოეულისა სახისად, არამედ ერთისა პირისად იქმნეს ყოველისაჲვე მის ჟამისა საქმენი თითოეულისა სახისანი, გარნა ეგრეთცა განუყოფელად ქმნილთა მათ, არა რომლითა სახითა შეჰერევთ, არამედ, თუ რომლისა ბუნებისაჲ არს, რომელობისაგან საქმეთაჲსა ვაგრძნობთ რამეთუ მოქმედებს ვიდრემე ქრისტე თითოეულითა ბუნებათა მისთაჲთა და მოქმედებს თითოეული ბუნებაჲ მის შორის თანა-ზიარებითა მეორისაჲთა სიტყუსა მიერ უკუე ქმნითა მათითა, რომელ არიან სიტყუსანი ფლობისათჳს და ჴელმწიფებისა საღმრთოჲსა, რაოდენნი არიან მთაერებრივნი და მეფობრივნი. ხოლო ჴორცთა მიერ სრულ-ყოფითა, რაოდენნი არიან ჴორცთანი ნებისაებრ მათდა შეერთებულისა სიტყუსა, რომლისაცა იქმნნეს იგინი თჳს, რამეთუ არა თავით თუსით ჰყოფდეს მიმართებასა ბუნებითთა ენებათა მიმართ, არცა თუთ მათ შესაწუხებელთაგან გარე-მიქცეასა და ჯმნასა ანუ გარეთ – კუეთებულთა შემთხუეასა, არამედ მო/ძ/რაჳობდა შემდგომობისაებრ ბუნებისა ნებებითა სიტყუსაჲთა და მიშუებითა განგებულებითად შემთხუეად მისსა და ქმნად თუსთა, რათა საქმეთა მიერ ბუნებითისა სარწმუნოჲს ჭეშმარიტებაჲ.[2] 85r II

რამეთუ, ვითარცა ზესთა არსებისაჲ, არს იქმნა ქალწულისაგან შობითა, ეგრეთეე ზესთა კაცთა მოქმედებდა კაცთასა, ვინაჲთგან დაუგრომელსა წყალსა ზედა მაჟალმან მიწიერითა და ფერჴითა არა მიწა-ქმნა წყალი, არამედ ღმრთებისა მისისა ზესთა ბუნებისა ძალითა შემტკიცებულ-ყო დაუთხეელობისა მიმართ და სიმძიმესა ნივთიერთა ფერჴთასა მტკრთეელობისა, რამეთუ არა კაცობრიე მოქმედებდა კაცობრივთა, რამეთუ არა კაცი ხოლო იყო, არამედ ღმერთიცა, რომლისათჳსცა ცხოველს-მყოფელ და საცხორებელ იყუნეს ენებ/ანი/ მისნი. არცა ღმრთეებრ მოქმედებდა საღმრთოთა, რამეთუ არცა ღმერთი ხოლო იყო, არამედ კაციცა, რომლისათჳსცა შეხებისა

[1] ლეონ დიდი., ეპისტ. 28 ფლაჲიანესადმი, PL, t. LIV, col. 765-772.

[2] ლეონ დიდი., იქვე.

სხუთა ესეეითარითა სახითა სრულ-ჰყოფდა საღმრთოთა მათ სასწაულთა.[1]

98r II ხოლო იტყოდის თუ ეინმე, ეითარმედ არა თუ დასაჴსნელად კაცობრიეისა მოქმედებისა ეიტყუთ ქრისტესთუს ერთსა მოქმედებასა, არამედ ეინაითგან წინა-აღუდგებოდის რაი საღმრთოსა მოქმედებასა, ენებად ითქუმის კაცობრიეი მოქმედებაი. // ამის მიზეზისათჳს ეიტყუთ ერთსა მოქმედებასა ქრისტესსა. მიუგებთ და ვეტყუთ, ეითარმედ ამითვე წესითა მეტყუელებისაითა, რომელნი-იგი ერთსა ბუნებასა იტყუან ქრისტესსა, არა დასაჴსნელად კაცობრიეისა მის ბუნებისა მისისა იტყუან, არამედ ეინაითგან წინა-აღუდგებოდის რაი კაცობრიეი ბუნებაი საღმრთოსა ბუნებასა, ენებულად ითქუმის. ხოლო ჩუენდა ნუ იყოფინ საღმრთოჲსა მიმართ მოქმედებისა წინა-განწყობითა ენებად სახელის-დებაი კაცობრიესა აღძრეისაი, რამეთუ არაეისგან ითქუმის ყოველად გუამი სხუათა თანა შეტყუებითა, არცა იცნობების, ანუ განისაზღერების გუამი თანა შეტყუებითა სხუათა გუამთაითა, რაითამცა ესრეთ ურთიერთას მიზეზ რაჲსამე იყუენეს არსთა საქმენი, რამეთუ უკუეთუ მოქმედებასა შინა საღმრთოჲსა აღძრეისასა ენებულ არს მოქმედებაი კაცობრიეი, უეჭუელად სიკეთესა თანა საღმრთოჲსა ბუნებისასა ბოროტ იპოეოს ბუნებაი კაცობრიეი.

და უკუეთუ გარე-მოქცევითითა წინადადებითა ენებულად სახელ-დებითა კაცობრიეისა
98v I აღძრეისაითა მოქმედებად იწოდების საღმრთოჲ აღძრეაი, ბოროტ-ყოფითა კაცობრიეისა ბუნებისაითა კეთილ იყოს საღმრთოჲ ბუნებაი და ესრეთ ყოველნი აგებულნი ბოროტ იყუენენ და ესრეთ განბტყუენდეს მეტყუელი იგი, ეითარმედ „იხილა ღმერთმან ყოველიეე, რაოდენი ქმნა და აჰა კეთილ ფრიად".[2] ხოლო ჩუენ ეიტყუთ, ეითარმედ წმიდათა მამათა მრავალსახედ სახელ-სდეეს კაცობრიესა აღძრეასა წინა-მდებარეთა ამათებრ გულისჴმის-ყოფათა, რამეთუ უწოდეს მას ძალად და მოქმედებად და განყოფილებად და ძრეად და თუთებად და რომელობად და ენებად. არა თუ თანა-შეტყუებითა ანუ წინა-განწყობითა საღმრთოჲსა საქმისაითა, არამედ, ეითარცა შემომკრებელსა და უცვალებელსა, ძალად უწოდეს, ხოლო – მოქმედებად, ეითარცა გამომსახეელსა და ყოველთა ერთ-სახეთა შინა უცვალებელობისა წარმომაჩინებელსა, ხოლო – განყოფილებად, ეითარცა განმყოფელსა თუთებათასა, ხოლო – ძრეად, ეითარცა მიმთუალეელსა და შემწყნარებელსა, ხოლო – თუთებად, ეითარცა შემომკრებელსა და მხოლოდ მისსა ოდენ შორის მყოფსა და არა ეისსა სხუსა, ხოლო – რომელობად, ეითარცა დამსახეელსა, ხოლო – ენებად, ეითარცა აღმძრეელსა, რამეთუ ყოველსაე ღმრთისა მიერ და ღმრთისა თანა ძრეაი
98v II და სიტყჳსა და ეგეეითართა მიერ იქმოდა საღმრთოთა სასწაულთა.[1]

ხოლო უკუეთუ ეინმე იტყოდის, ეითარმედ არა დასაჴსნელად კაცობრიეისა მოქმედებისა ეიტყუთ ქრისტესთუს ერთსა[1] მოქმედებასა, არამედ, ეინაითგან თანა შეეტყუებოდის რაი საღმრთოსა მოქმედებასა კაცობრიეი მოქ-
1061 მედებაი, ენებად სახელ-იდების, // ამისთუს ერთსა მოქმედებასა ეიტყუთ ქრისტესსა, ეიტყჳთ, ეითარმედ ამისვე ბუნებისაცა ერთისა მეტყუელნი. არა" დასაჴსნელად კაცობრიეისა იტყუან მას, არამედ, ეინაითგან თანა შეეტყუებოდის რაი კაცობრიეი საღმრთოსა ბუნებასა, ენებულად ითქუმის. ხოლო ჩუენდა ნუ იყოფინ თანა შეტყუებითა საღმრთოსა მოქმედებასა ენებად სახელის-დებაი კაცობრიესა მოძრაობისაი, რამეთუ არცა ერთი მყოფობაი, საყოველთაოდ ითქუმოდენ, გუერდით დადებისა ანუ შეტყუებისა მიერ იცნობების და განისაზღერების,[2] ეინაითგან ესრეთ წინა-აღმდგომად ეითამე ურთიერთას იპოებიან საქმენი არსთანი, რამეთუ უკუეთუ მოქმედება ყოფისათჳს საღმრთოჲსა მოძრაობისა ენებაი არს, კაცობრიეი მოძრაობაი უეჭუელად კეთილ-ყოფისათჳს საღმრთოჲსა ბუნებისა ბოროტ იყოს კაცობრიეი.

წინა-უკმოჲსა გარე-მოქცევისაებრ ენებად თქუმისათჳს კაცობრიესა მოძრაობისა მოქმედებად იწოდების საღმრთოჲ მოძრაობაი. და ბოროტ-ყოფისათჳს კაცობრიესა ბუნებისა სახიერ იყოს საღმრთოჲ და ესრეთ ბოროტ იყუენენ ყოველნი აგებულნი და ტყუოდის მეტყუელი იგი –"და იხილნა ღმერთმან ყოველნი, რაოდენნი ქმნა და აჰა კეთილ ფრიად".[3] ხოლო ჩუენ ეიტყუთ, ეითარმედ წმიდათა მამათა მრავალ სახედ სახელ-სდეეს კაცობრიესა მოძრაობასა შემსგავსებულად წინა-მდებარეთა მოგონებათა, რამეთუ უწოდეს მას ძალადცა და მოქმედებად და განყოფილებად და ძრეად და თუთებად და ეითარებად და ენებად არა თანა შეტყუებითა საღმრთოჲსაითა, არამედ ეითარცა შემოკრებულსა ეიდრემე და უცვალებელსა ძალად უწოდეს. ხოლო – მოქმედებად, ეითარცა
85v I დამსახეელობითსა და ყოველთა თანა-მოსახეთა შორის უცვალებელობისა წარმომაჩინებელსა და – განყოფილებად, ეითარცა განმთუსებელობითსა. ხოლო – მოძრაობად, ეითარცა შემამტკიცებელობითსა და მხოლოდ მისდად ოდენ და არა სხუსადცა მყოფსა. და – ეითარებად, ეითარცა სახის მოქმედსა. ხოლო – ენებად, ეითარცა მოძრავსა. რამეთუ ყოველთა ღმრთისა მიერთა და შემდგომთა ღმრთისათა

[1] დიონ. არეოპ., საღმრ. სახელთ., 2.
[2] შეს., I, 31.

[1] დიონ. არეოპ., საღმრ. სახელთ., 2.
[2] დედანშიც და ეურემის თარგმანშიც არის „არცა იცნობების, ანუ განისაზღერების".
[3] შეს., I, 31.
[1] ერთად M. " არამედ M.

შეემთხუვის, რაითა არა იყოს თუთ-მოძრაე ანუ თუთ ძლიერი. არა წინა-განწყობით, ეითარ-იგი პირეელ ეთქუ, არამედ დამბადებელობით და ყოელისაეე საქმისა მიზეზ-ყოფით. ვინაიცა ესე ყოველნი რაი სახელნი ერთად შემოკრიბნეს და ერთ ჭმა იქმნეს, რაითა საღმრთოსა მას განგებულებასა შინა მოქმედებად სახელ-სდეან ამას ყოელსა, რამეთუ ესრეთ თქუეს, ეითარმედ „მოქმედებს თითოეული ბუნებაი მისი თანა-ზიარებითა მეორისაითა". რასა-მე სხუასა იტყუან, თუნიერ ამას, ეითარ-იგი „ორმეოც დღე იმარხა და მერმე შეემშია",[1] რამეთუ რაჟამს ინება მაშინ ადგილსაცა ბუნებასა აღსრულებად წესსა თუსისა მოქმედებისასა. ვინაიცა ამის პირისათჳს, რომელთა განყოფილად თქუნეს მოქმედებანი ქრისტესნი და რომელთა მრჩობლად, და რომელთა სხუად და სხუად, ყოველნიე ზოგად და მსგაესად ორთა მოქმედებათა მოასწავებდეს მსგაესებითა მით სახელთაითა. რამეთუ ესე მსგავსებაი სახელთაი მრავალგზის აღრიცხუეასა აჩუენებს, რაჟამს თქუას მოქმედებათა მათთჳს, ეითარმედ ღმრთეებისა და კაცებისაჲ, რამეთუ განყოფაჲ განყოფილთა მათ არს განყოფა, ხოლო რომელნი არა განიყოფებოდინ, არამედ ერთ იყუნენ, იგინი ეითარ განიყუნენ?[2]

ეუნების და შეხუედების ძრეაი, ეითარცა არა თუთ ძალთა ანუ თუთ მოძრავთა არა თანა შეტყუებისაებრ ეიდრემე, ეითარცა ითქუა, არამედ დამბადებელობისაებრ მათ შორის დადებითა სიტყუსაითა ყოელთა შემამტკიცებელისა მის მიზეზისა მიერ, რომლისათჳსცა საღმრთოსა თანა ერთ-ჭმა მყოფელთა მისთა მოქმედებად სახელ-სდეეს, რამეთუ რომელმან იგი თქუა, ეითარმედ „მოქმედებს თითოეული ბუნებაი თანა-ზიარებითა მეორისაითა", რაი სხუაი ჰმნა? ანუ რომელმან იგი თქუა, ეითარმედ „ორმეოცთა დღეთა უსაზრდელოდ დადგრომილსა უკუანასკნელ შეემშია",[1] რამეთუ მისცემდა ბუნებასა, ოდეს ენების მოქმედებად თუსთა, ანუ რომელთა თითო სახე მოქმედებაი თქუეს მის შორის, ანუ რომელთა მრჩობლი, ანუ რომელთა სხუაი და სხუაი. რამეთუ ესენი სახელის ნაცვალთა მიერ ორთა მოქმედებათა დაჰნიშნეენ და რამეთუ მრავალგზის სახელის ნაცვალისა მიერ რიცხჳ საცნაურ იქმნების და თქუმისაცა მიერ, ეითარმედ საღმრთოჲ და კაცობრივი, რამეთუ განყოფილებაჲ განყოფილთა არს განყოფილება, ხოლო არა მყოფნი ეითარ მრჩობლ იქმნენ?[2]

60 /III, 16/ მათდა მიმართ, რომელნი იტყუან, ეითარმედ უკუეთუ ორთა ბუნებათა და
99r I **ორთა მოქმედებათაგან არს კაცი, საჭირო სადმე იყოს ქრისტესჲ სამთა ბუნებათა და ესოდენთაგე მოქმედებათა თჳსად**

60 /III, 16/ მეტყუელთა მიმართ,
1064 **ეითარმედ უკუეთუ ორთა ბუნებათა და მოქმედებათაგან არს კაცი, საჭირო არს ქრისტეს ზედა სამთა ბუნებათა და ეგოდენთაგე მოქმედებათა თჳსთაჲ**

თაეი ი

თითოეული უკუე კაცი ორთაგან შეზაეებულ არს სულისა და ჴორცთა და ეინაითგან ესენი უძლეელად ჰქონან თავსა შორის თუსსა, სამართლად ორ-ბუნება ეწოდოს, რამეთუ ცხოელ არს თითოეულისა მათისა ბუნებითი თუთებაჲ შემდგომად შეერთებისა. ვინაითგან არცა ჴორცნი უკუდაე და უხრწნელ არიან, არამედ მოკუდაე და განხრწნად, არცა კუალად სული მოკუდაე და განხრწნად არს, არამედ უკუდაე და უხრწნელ. არცა ჴორცნი უხილაე არიან, არცა სული ხილულ ჴორციელთა თუალთაგან, არამედ ესე სიტყუერ არს და საცნაურ და უჴორცო, ხოლო იგი ზრქელ და ხილულ და პირუტყუ. ვინაიცა არსებით რაჲ გამოძიებოდინ, არა ერთ არს ბუნებაჲ მათი, რამეთუ არა ერთისა არსებისანი არიან სული და ჴორცნი, და კუალად უკუეთუ ცხოელ, სიტყუერ და მოკუდაე არს კაცი, ხოლო ყოველი განსაზღჳრებაჲ თანა-მოკიდულთა ბუნებათა საცნაურ-მყოფელ არს, ამისთჳსცა სიტყუთა ბუნებათა მეტყუელებისაითა არა ერთ არიან სიტყუერ და მოკუდაე, ეინაიცა არცა ერთისა

თაეი ით

აწ უკუე თითოეული ეიდრემე კაცი, ორთა ბუნებათაგან შემოკრებული, სულისა და ჴორცთაჲსა, და ამათი უცვალებელად მჭონებელი მის შორის, სამართლად ითქუას ორად ბუნებად, რამეთუ სცავს თითოეული ბუნებითსა თუთებასა შემდგომად შეერთებისაცა, რამეთუ არცა ჴორცნი უკუდაე არიან, არამედ განხრწნად, არცა სული მოკუდაე, არამედ უკუდაე, არცა ჴორცნი უხილაე, არცა სული სახილველ ჴორციელითა თუალითა, არამედ იგი ვიდრემე სიტყუერ და გონიერ და უსხეულო, ხოლო ესე ზრქელ და ხილულ და უსიტყუელ. ხოლო[1] არა ერთისა ბუნებისანი არიან არსებით წინაალმდგომ განყოფილნი ურთიერთას, ვინაიცა არა სადმე ერთისა არსებისანი არიან სული და ჴორცნი. და კუალად, უკუეთუ ცხოელ, 85v II სიტყუერ, მოკუდაე არს კაცი, ხოლო ყოველი საზღჳარი წინამდებარეთა ბუნებათა არს საცნაურ-მყოფელ, ხოლო არა იგიეე არიან სიტყუსაებრ ბუნებათაჲსა სიტყუერი და მოკუ-

[1] მათე, 4, 2.
[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პუროსთან, 349-352; ლეონ დიდი, ეპისტ. ფლაე.

[1] მათე, 4, 2.
[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პუროსთან, 349-352; ლეონ დიდი, ეპისტ. ფლაეიანესადმი.
[1] რამეთუ M.

99r II ოდენ ბუნებისაგან არს კაცი, კანონისაებრ განმსაზღერებელისა მისისა.

ხოლო ითქუმოდის თუ ოდესმე ერთისა ბუნებისად კაცი, ცხად არს, ვითარმედ ნაცვალად სახისა ბუნებისა სახელი მოიღებვის ჩუენ მიერ, ვიტყოდით რაჲ, ვითარმედ არა იცვალების კაცი კაცისაგან განყოფილებითა რაჲთმე ბუნებითითა, არამედ ერთი და იგივე აგებულებაჲ აქუს ყოველთა კაცთა ერთბამად შეერთებული სულისაგან და ჴორცთა და თითოეული კაცი, ორთა მათ ბუნებათაგან შესრულებული, ერთისა განსაზღერებისა მიმართ აღიყვანების. და არაჲე უსამართლო არს სახელის დებაჲ ესე, ვინაჲთგან ოდესმე დიდმანცა ათანასე ყოველთა დაბადებულთათუს, ვითარცა აგებულთა რათმეუს ერთი ბუნებაჲ თქუა თავსა მას შინა სულისა წმიდისა მგმობართა საბრძოლელად თქუმულსა და ესრეთ იტყუს, ვითარმედ „უზეშთაეს ყოველთა დაბადებულთა არს სული წმიდაჲ და სხუაჲ რაჲმე არს თუნიერ აგებულთა ბუნებისა, უფროსღა თუს და ზიარ საღმრთოსა ბუნებისა".

და კუალად ამას ყოველსა თანა ესეცა გულისჴმის-საყოფელ არს, ვითარმედ ყოველიე ზოგადად ხილული და არა რომელთამე თანა ფრიად და სხუათა მცირედ, არამედ ყოველთა თანა სწორებით მყოფი არს[ებად სახელ-იდების, ამისთუსცა ვინაჲთგან ყოველნი
99v I კაცნი სულისაგან და ჴორცთა[1] შეზაებულ არიან, // ერთ ითქუმის ზოგადი იგი ბუნებაჲ 1065
ყოველთა კაცთაჲ. ხოლო გუამისა მისთჳს საუფლოჲსა ეერ შემძლებელ ვართ ერთსა ბუნებასა თქუმად, რამეთუ ბუნებათა მათ ცხოუელად დაუმარხუან თუთებანი ბუნებითნი შემდგომად შეერთებისაცა, ვინაჲცა სახე ქრისტესი არა საპოუნელ არს კაცთა მიერ, რამეთუ არცაღა ყოფილ არს სხუაჲ ქრისტე ღმრთეებისაგან და კაცებისა, იგიეე ღმერთი და კაცი.[2]

და კუალად არა ერთ არს თქუმაჲ ორთა ამათ სიტყუთაჲ, ვითარმედ სახე კაცისაჲ ერთ და ვითარმედ არსებაჲ სულისა და ჴორცთაჲ ერთ. რამეთუ ერთ-სახეობაჲ კაცისაჲ ყოველისაჲე სახოვანებისა კაცთაჲსა უცვალებელობასა გუჩუენებს. ხოლო ერთად თქუმაჲ არსებასა სულისა და ჴორცთასა თუთ-ყოფასაცა მათ ორთასაჲე (sic) შეშაშთობელ ექმნების, ანუ სრულიად არა არს-მყოფელობითა ანუ ერთისა რომლისამე მეორისა არსებად შეცვალებითა, ანუ თუ სხუთი-სხუად შეცვალებითა და ზოგად ორთაჲე ქცეულებითა. ხოლო უაუეთუ თუსთა საზღუართა შინა ეგნენ, უეჭუელად ორ ბუნება იყუნენ; რამეთუ სიტყუთა არსებისაჲთა არა ერთად იგიეე არიან ჴორციელი და უჴორცო. ვინაჲცა არა საჭიროჲ არს, რომელნი ერთსა
99v II ბუნებასა იტყუან კაცისასა, რაჲთა ესრეთ გულისჴმაჰყოფდეთ, ვითარმედ არა ერთ ჰყოფენ

დაჲი, არა სადმე ერთისა ბუნებისაჲ იყოს კაცი კანონისაებრ განსაზღერებისა თუსისა.

ხოლო უაუეთუ ითქუმის ოდესმე ერთისა ბუნებისად კაცი, ნაცვალად სახისა მოიღებეის სახელი ბუნებისაჲ ესრეთ თქუმითა ჩუენგან, ვითარმედ არა განეყოფეის კაცსა კაცი[1] განყოფითა რაჲთმე ბუნებისაჲთა,[II] არამედ იგიეე შემტკიცებაჲ აქუს კაცთა და სულისაგან[III] და ჴორცთა შეზაებულნი და ორთა ბუნებათა სრულ-მყოფელი თითოეული. ერთისა საზღერისა მიმართ აღიყვანებიან ყოველნი და არაეე უცხო არს ესე, ვინაჲთგან ყოველთა აგებულთა, ვითარცა შექმნულთაჲ, ერთი ბუნებაჲ თქუა სამღდელომან ათანასი სულისა წმიდისა მბრძოლთა დასამჴობელსა შინა ესრეთ თქუმითა ხოლო, ვითარმედ: „ზესთა აგებულებისა ყოველისა არს სული წმიდაჲ და სხუაჲ უაუე გარეშე ბუნებისა აგებულთაჲსა.

ხოლო თჳთებასა ღმრთეებისასა ჯერ-არს კუალად გულისჴმის-ყოფაჲ, რამეთუ ყოველი, რომელი საზოგადოდ და მრავალთა შორის იხილეებოდის და არა რომლისამე შორის უფროს და რომლისამე შორის უმცროს იყოს, არსებად სახელ-იდების. ვინაჲთგან უაუე ყოველი კაცი სულისაგან და ჴორცთა შეზაებულ არს და // ამისთჳს ერთი ბუნებაჲ ითქუმის კაცთაჲ, ხოლო გუამსა ზედა უფლისასა ეერ ძალ-გუც თქუმაჲ ერთისა ბუნებისაჲ, რამეთუ შემდგომად შეერთებისაცა სცევენ ბუნებანი ბუნებითსა თჳთებასა თითოეულისასა და სახე ქრისტე არა საპოუნელ არს, რამეთუ არა იქმნა სხუაჲ ქრისტე ღმრთეებისაგან და კაცებისა, ღმერთი და კაცი იგიეე.[1]

და კუალად, არა იგიეე არს სახისაებრი ერთობაჲ კაცისაჲ და არსებისაებრ სულისა და ჴორცთაჲსა ერთობაჲ, რამეთუ სახისაებრითა ვიდრემე ერთობითა კაცისაჲთა ყოველთა კაცთა შორისი უცვალებელობაჲ გამოჩნდების, ხოლო არსებისაებრითა ერთობითა სულისა და ჴორცთაჲთა თუთ იგი ყოფაჲ მათი განირყუნების ყოველითურთად არა მყოფობად მიყუანებითა მათითა, რამეთუ ანუ ერთი იგი სხუა მის არსებად გარდაიცვალოს, ანუ სხუათაგან სხუად იქმნეს და ორნიე ქცეულ იქმნენ, ანუ თუსთა საზღუართა შინა დადგრომითა ორნი ბუნებანი იყუნენ, რამეთუ არა იგიეე არიან სიტყუთა არსებისაჲთა სხეული და უსხეულოჲ, რომლისათუსცა არა საჭირო არს ერთისა ბუნებისა მეტყუელთათუს კაცისა ზედა არა იგიეო/ბ/ისათუს არსებითისა ვითარებისა სულისა და ჴორცთაჲსა, არამედ უცვალებ-

[1] ხელნაწერში: „ჴორცთა".
[2] ათან. ალექს., 2 ეპისტ. სერაპიონისადმი.

[1] ათან. ალექს., 2. ეპისტ. სერაპიონისადმი.
[I] კაცსა კაცი M. [II] <M. [III] სულისა MG.

არსებითთა მაო რომელობათა სულისა და ჯორცთასა, არამედ შეუცვალებელობისათჳს წესისა მათისა, რომელი-იგი აღუალს სახისაგან განუკეთოელისა მიმართ, რომელ არს გუამი და ამითვე წესითა ჯორცთა მათ ქრისტჱსთა ბუნებაი ერთად ითქუმის ჩუეულებისაებრ ყოველთა კაცთასა, რომლისა-იგი სახე არა მრავალთა პირთა შემომკრებელ არს.

და კუალად ამას თანა, რამეთუ ყოველი შეერთებული მათგან ოდენ // აღირიცხუის, 1068
რომელნი-იგი უმთავრეს და უსაჩინოეს იყვნენ ნიეთთა შორის მისთა. რამეთუ არა ეიტყუთ სახლსა მიწისაგან და წყლისა აღშენებულად, არამედ ალიზისაგან და ძელისა. და უკუეთუ წულილადნიცა რამე გამოიძეიან აღსარაცხველად, საჭირო სადმე არს, რაითა კაციცა ხუთთაგან შეერთებულად ითქუმოდის, რომელ არიან ოთხნი ნივთნი და მეხუთედ სული. ეგრეთვე უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთჳს არა ნაწილსა ნაწილთასა განვიხილავთ, არამედ უსაჩინოესთაგან აღჳრიცხუაეთ შეერთებასა მისსა, ესე იგი არს, ღმრთეებისაგან და კაცებისა.

100r I ვინაიცა ჩუენ უკუეთუ ორთა ბუნებათაგან ვიტყოდით კაცსა, სამ ბუნებად სადმე აღვიყუანოთ მეტჳუელებაი ქრისტჱსთჳს და თქუენცა და ორ ბუნებად თქუმითა კაცისაითა სამ ბუნებად ჰქადაგოთ ქრისტე და ეგრეთვე სთქუენეთ მოქმედებანიცა, რამეთუ ერთიერთას საჭირო არს ბუნებათაებრ ყოფაი მოქმედებაიცა. ხოლო ჩუენ ჭეშმარიტად და მტკიცედ ორ ბუნებად უწოდთ ქრისტესა და ორ მოქმედებად, ვინაითგან იგი მხოლოი არს ღმერთი და კაცი და სხუაი სახე არა აქუს მას. და კაცისათჳს დაღაცათუ ერთ ბუნებად ეიტყუთ ყოველთა კაცთა, არამედ თითოეულისაცა კაცთაგანისა შორის ორთა ბუნებათა ყოფისათჳს მოწამე არს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი, იტყოდის რაი ქრისტესთჳს, ეითარმედ „ბუნებანი ორნი არიან – ღმერთი და კაცი, რამეთუ ჩუენ შორისცა სული და ჯორცნი არიან“. და კუალად ნათლისღებისათჳს თქუმულსა საკითხავსა შინა ესრეთ იჩჯჯს, ეითარმედ „ვინაითგან მრჩობლ შეერთებულ ეართ ჩუენ სულისაგან და ჯორცთა და ერთი იგი ხილულ, ხოლო მეორისა მის ბუნებაი უხილაე, ამისთჳს მრჩობლნი განწმედანი იქმნებიან სულითა და წყლით.[1]

61 /ᲨᲘ, 17/ განღმრთობისათჳს ბუნებისა და ნებისა და ჯორცთა უფლისათა

თაჳი ᲚᲐ

100r II საჴმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ არა შეცვალებითა ბუნებისაითა ანუ ქცეულებითა ანუ შერწყუმითა, გინა შერევნითა // ითქუმის 1069
განღმრთობაი ჯორცთა და თანა-ღმერთ და ღმერთ-ყოფაი, ეითარცა იტყუს ღმრთისმეტყუელობისაოჳს სა/ხ/ისა ქუეშე დაწესებულთა 86r I
განუ/უ/ეთელთაებსა ერთისა ბუნებისა თქუმაი ქუეყანასა ზედა, რაჲთგან არა არს სახე გარეშემცველი მრავალთა გუამოვნებათაი.

მერმეცა ყოველი შეზავებაი // უმახლობელესთა შეზაეებულთაგან ითქუმის შეზავებულად, რამეთუ არა ეიტყუთ სახლსა შეწყობილად და შეზაეებულად მიწისაგან და წყლისა, არამედ ალიზისაგან და ძელისა, თუ არა საჭირო იქმნების ცაცისათჳსცა თქუმად ხუთთა განთჳსებულთა ბუნებათაგან შემოკრებულობაი, ოთხთა ნივთთაგან სულისა, ეგრეთვე უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს ზედა არა კერძოთაგან ვიხილავთ კერძოთასა, არამედ უმახლობელესთა შესაზავებელთა ღმრთეებასა და კაცებასა.

მერმეცა უკუეთუ ორ ბუნებად მეტჳუელნი კაცისანი სამთა ბუნებათა თქუმად ეიძულებით ქუეყანასა ზედა და თქუენცა, ორთა ბუნებათაგან მეტჳუელნი კაცისანი, სამთა ბუნებათაგან აღიარებ ქრისტესა, ეგრეთვე და მოქმედებათაგან, რამეთუ საჭირო არს შემსგავსებულად ბუნებისა ყოფაი მოქმედებისაცა. ხოლო რამეთუ ორთა ბუნებათაგან ითქუმის და არს კაცი, მოწამე არს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი, იტყოდის რაი, ეითარმედ „ბუნებანი უკუე ორნი – ღმერთი და კაცი“, ვინაითგან სულიცა და ჯორცნი. და ნათლისღებისა ძლითსა სიტყუასა შინა ესრეთ იტყჳს მრჩობლ-ყოფასა ჩუენსა სულისაგან და ჯორცთა და რომლისამე ხილულობასა, ხოლო რომლისამე უხილაეობასა ბუნებისასა. მრჩობლი არს განწმედაიცა წყლისა მიერ და სულისა.[1]

61 /ᲨᲘ 17/ განღმრთობისათჳს ბუნებასა და ნებასა ჯორცთა უფლისათასა

თაჳი Ი

სათანადო არს ცნობად, ეითარმედ არა შეცვალებითა ბუნებისაითა, ანუ ქცეულებითა, ანუ გარდაცვალებითა, ანუ შერევნითა // 1069
ითქუმის განღმრთობაი ჯორცთა უფლისათაი და თანა ღმერთ და ღმერთ ქმნაი, ეითარცა

[1] გრიგ. ნაზ., ეპისტ. I კლედონ; სიტ., 40.

[1] გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ; სიტ., 40.

ლი გრიგოლი, ეითარმედ: „რომელთაგანმან ერთმან მან განაღმრთო, ხოლო მეორე იგი ღმერთ-იქმნა და მინდობილ ეარ თქუმად, ეითარმედ თანა-ღმერთ. ესე იგი არს, ეითარმედ ერთ ღმრთისა თანა და ეითარმედ ღმერთი იყო მცხებელ, ხოლო კაცი ცხებულ".[1]

რამეთუ ესე ყოველი ითქუმის არა თუ შეცვალებისათუს ბუნებისა, არამედ შეერთებისათუს განგებულებითისა, ეიტყუ უკუე გუამოვნებითსა და განუწყვალებელსა შეერთებასა, რომელ-იგი იქმნა სიტყუსა მის ღმრთისაჲ და ჴორცთა ამათ ჩუენთაჲ და ურთიერთას დატეკნასა ბუნებათასა, ეითარ-იგი კუალადცა გუთქუამს სახედ შემოღებითა რკინისა განჴურეებულისაჲთა. რამეთუ ეითარ-იგი კაცებისა უქცეველობასა და უცვალებელობასა აღეიარებთ შეერთებასა მას შინა ბუნებათასა, ეგრეთვე განღმრთობასა ჴორცთა მათ საუფლოთასა ექადაგებთ, რამეთუ არა ეინაჲთგან იგი სიტყუაჲ იგი ჴორციელ-იქმნა, ამით ჯერითა თუსთა საზღუართაგან განეიდა ღმრთეებისათა, ანუ განეჭუა თუსთა მათ ბუნებითთა დიდებულებათაგან, არცა
100v I ჴორცნი იგი, მისდა შეერთებულნი, განღმრთობილ იქმნეს, რაჲ ქცეულ იქმნეს თუსისაგან ბუნებისა, რამეთუ შეურევნელად ეგნეს ბუნებანი მათნი შემდგომად შეერთებისა. ხოლო ჴორცნი უფლისანი, საღმრთოჲთა მით მოქმედებითა განბრძიდრებულნი, სრულებითითა მით სიტყუსა გუამოვნებითითა შეერთებითა არა განჴუებულ იქმნეს ბუნებითთა წესთა და საზღუართა თუსთა, რამეთუ არა თუსითა ოდენ ძალითა მოქმედებდეს, ანუ თუსსა ოდენ მოქმედებასა აჩუენებდეს, არამედ თუთ სიტყუაჲ იგი, მათდა შეერთებული, მათ შორის აჩუენებდა მოქმედებასა თუსსა. რამეთუ სწუიდეს რაჲ განკურვებული რკინაჲ, ცხად არს, ეითარმედ არა ბუნებით მოულებიეს მას მწუელობაჲ იგი, არამედ შეერთებითა ცეცხლისაჲთა მოიგო იგი.[2] ეგრეთვე ჴორცნი მოკუდაე უკუე იყუნეს თაჲით თუსით, ხოლო ცხოველს-მყოფელ იქმნეს მათდა მიმართ გუამოვნებითითა შეერთებითა ღმრთისა სიტყუსაჲთა.

და ამათდაე მსგაესად იქმნა განღმრთობაჲცა იგი კაცობრიჲისა ნებისაჲ, არა თუ ეითარ თუმცა შეცვალებულ იყო ბუნებითისა მოძრაობისაგან, არამედ ეითარ თუმცა შეერთებულ იყო საღმრთოჲსა მის და ყოველისა შემძლებელისა ნებისადა და ქმნილ იყო
100v II ნება ღმრთისა განკაცებულისა. ეინაჲცა უნება რაჲ დაფარვაჲ,[3] ეერ შეუძლო, რამეთუ მაშინ ინება სიტყუამან ღმრთისამან, რაჲთა აჩუენოს // ჴელშმარიტად თავსა შორის მისსა მყოფი უძლურებაჲ კაცობრიჲისა ნებისაჲ. ხოლო უნება რაჲ კეთროვნისა განწმედაჲ, მყის შეუძლო და ნებაჲ იგი საქმე-[ქ]მნა თანა-შეერთებითა

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 45.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 39.
[3] მარკ., 7, 24.

იტყჳს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი, „რომელთაგანმან[1] რომელნიმე განაღმრთო და რომელიმე განღმრთდა და მინდობილ ვართ თქუმად ეითარმედ თანა ღმერთ და ეითარმედ კაც იქმნა მცხებელი, ხოლო ღმერთ ცხებული".[1]

რამეთუ ესენი არა შეცვალებითა იქმნეს ბუნებისაჲთა, არამედ განგებულებისაებრითა შეერთებითა, გუამოვნებითსა ეიტყუ, რომლითა-იგი განუწყვალებელად შეერთებულ არს სიტყუსა ღმრთისადა და ურთიერთას დამტკნებელობითა ბუნებითაჲთა, ეითარ-იგი ეთქუთ განჴურებაჲ რკინისაჲ, რამეთუ ეითარ-იგი თუნიერ შეცვალებისა და ქცეულებისა აღეიარებთ განკაცებასა, ეგრეთვე ექადაგებთ განღმრთობასაცა ჴორცთასა. არცა რამეთუ ჴორც იქმნა სიტყუაჲ, ამისთუს განგდა საზღუართაგან თუსისა ღმრთეებისათა არცა 86r II
ქონებულთაგან მისდა ღმრთიე შუენიერთა დიდებულებათა, არცა, გან-რაჲ-ღმრთდეს ჴორცნი, ქცეულ იქმნნეს თუსისა ბუნებისაგან ანუ ბუნებითთა თუთებათა თუსთაგან, რამეთუ დადგრომილ იქმნნეს შემდგომად შეერთებისაცა ბუნებანი შეურწყუმელად და თუთებანი მათნი შეუმრღუეველად, ხოლო ჴორცნი უფლისანი საღმრთოთა მოქმედებათა მიერ განმდიდრდებოდეს სრულიადითა მით სიტყუსა მიმართითა შეერთებითა, რომელ არს გუამოვნებითი. არასადა თაეს მდებელნი ჴუბულებისანი ბუნებითთა საქმეთა თუსთაგან, რამეთუ არა თუსისა მოქმედებისაებრ, არამედ მათდა შეერთებულისა სიტყუსაებრ მოჴმედებდეს, საღმრთოთა მათ მიერ აჩუენებდა სიტყუაჲ მოქმედებასა თუსსა. და დაღათუ განჴურვებულსა რკინასა არა ბუნებითითა სიტყუთა მოუგიეს დამწუელობითი მოქმედებაჲ, არამედ შეერთებითა ცეცხლისაჲთა მოიგო იგი,[2] ეგრეთვე ჴორცნი მოკუდაე იყუნეს თაეით თუსით და ცხოველს-მყოფელად გამოჩნდეს გუამოვნებითითა შეერთებითა სიტყუსა მიმართ.

და ესრეთვე იქმნა ნებისაცა განღმრთობასა, არა ეითარცა" ბუნებითისა მოძრაობისაგან შეცვალებითა ეიტყუთ, არამედ ეითარცა შეერთებითა ყოელად ძლიერისა და საღმრთოჲსა ნებისა მისისაჲთა და ღმრთისა განჴორციელებულისა ნება-ქმნითა, რომლისათუსცა ინება უკუე დაფარვაჲ[3] და ეერ უძლო თაეით თუსით სათნო-ყოფითა სიტყუსა ღმრთისაჲთა გამოჩინებასა ამისსა, // ეითარედ არს მის 1072
შორის უძლურებაჲ კაცობრიჲისა ნებისაჲ. ხოლო ინება რაჲ, მოქმედ იქმნა განწმდასა კეთროვნისასა შეერთებისათუს საღმრთოსა

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 45.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 39.
[3] მარკ., 7, 24.
[1] რომელთაგან M. [2] არა ეითარცა M.

საღმრთოჲსა ნებისა[1] და მოქმედებისაჲთა, საცნაურ იყავნ უკუე, ეითარმედ განღმრთობაჲ ბუნებისა და ნებისა კაცობრიებისაჲ განცხადებულად წარმოჩინებულ არს, არამედ არცა ეგრეთ დაიფარვის გინა შეირწყმის ორობაჲ ბუნებათაჲ, გინა ნებათაჲ. რამეთუ ვითარ-იგი განკურნებაჲ არა შესცვალებს ბუნებასა მას განკურნებულისასა ბუნებად ცეცხლისა და არა ერთისა, არამედ ორთა მომასწავებელ არს, რამეთუ საცნაურ-ჰყოფს განკურნებულსა და განკურნებელსა. ეგრეთვე განღმრთობაჲ არა ერთსა ბუნებასა სრულ-ჰყოფს შეზავებულსა, არამედ ორთა გუამოვნებით შეერთებულთა, ესე იგი არს, განღმრთობილსა და განმაღმრთობელსა. რამეთუ ესრეთ იტყჳს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი: „რომელთაგანმან ერთმან ღმერთ-ყო და მეორე იგი ღმერთ-იქმნა“. ესრეთ უკუე „რომელთა“ თქუმითა და
101r I „ერთისა“ და „მეორისაჲთა“ განცხადებულად ორნიეე წარმოაჩინნა.

ნებასა თანა.[1] სათანადო უკუე არს უწყებაჲ, ეითარმედ განღმრთობაჲ ბუნებისა და ნებისაჲ წარმომაჩინებელი და გამომაცხადებელი არს ორთა ბუნებათა და ორთა ნებათაჲ, ჲითარ-იგი განკურნებაჲ არა შესცვალებს ბუნებასა განკურნებულისასა ბუნებად ცეცხლისა,[I] არამედ ცხად-ჰყოფს განკურნებულსა და განმაკურნებელსა, და არა ერთისა, არამედ ორთა არს გამომაჩინებელ, ეგრეთვე განღმრთობაჲ არა ერთსა ბუნებასა სრულ-ჰყოფს შეზაებულსა, არამედ ორთა და გუამოვნებითსა შეერთებასა. იტყჳს უკუე ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი: „რომელთაგანმან“ ერთმან უკუე განაღმრთო, ხოლო მეორე ღმერთ იქმნა“, რამეთუ თქუმითა რომელთაჲთა და ერთისა და მეორისაჲთა ორნი წარმოაჩინნა.

62 /III, 18/ მერმეცა ნებათათჳს და თუთმფლობელობათა, გონებათა და მეცნიერებათა და სიბრძნეთა

თავი ქბ

ღმერთად სრულად ეიტყჳთ ქრისტესა და ყოველითურთ ყოველსაე მიესცემთ მამისათაცა წესთა ბუნებითთა და დედისათაცა, რამეთუ ამისთჳს კაც იქმნა, რაჲთა ძლეულითა ბუნებითა სძლოს მძლაერსა. ხოლო არა თუ შეუძლებელ იყო ყოვლისაე შემძლებელისაგან და ყოველისაე მოქმედისა ჴელმწიფებისა მისისაგან და ძალისა უფლებით ჴსნაჲ კაცთაჲ მძლაერებისაგან, არა თუმცა განგებულებით მოუსპობდა მიზეზსა ამას მძლაერისასა, ეითარმედ „კაცსა ესძლიე და ღმრთისაგან ეიძლიე“, ვინაჲცა თჳთ დაცემულისა მის მძლედ გამოჩინებაჲ რაჲ ენება თანა-ლმობილისა ღმერთსა და კაცთ-მოყუარესა, ამისთჳსცა კაც იქმნა, რაჲთ მსგავსითა მსგაესსა აღმოუწოდოს.

ხოლო რამეთუ სიტყჳერ და საცნაურ ცხოველ არს კაცი, ამას ზედა არავინ წინა აღგუდგების. ვითარ უკუე კაც იქმნა რაჲ ღმერთი, ანუ ჴორცი უსულოდ ანუ სული უგონებოდ მიიხუნა? რამეთუ არა ესეეითარი არს კაცი, ანუ რადმცა სარგებელ იყო ჩუენდა განკაცებაჲ მისი, უკუეთუცაჲ პირველ
101r II ენებული* იგი არა ცხოვნებულ იყო და არცა განახლებულ და განძლიერებულ იყო თანა შეერთებითა ღმრთისაჲთა, რამეთუ მიუღებელი იგი უკურნებელცა არს? ამისთჳსცა მიიღო უფალმან სრულებით ყოველიეე და

62 /III, 13/ მერმეცა ნებათათჳს და თუთმფლობელობათა, გონებათა, და მეცნიერებათა და სიბრძნეთა 86v I

თავი ქა

ღმერთად სრულად და კაცად სრულად მეტყუელნი ქრისტესნი ყოველთაე მიესცემთ უეჭუელად, მამისათაცა ბუნებითთა და დედისათაცა,[II] რამეთუ კაც იქმნა იგი, რათა ძლეულმან სძლოს, რამეთუ არა შეუძლებელ იყო ყოველთა შემძლებელისაგან ყოველად ძლიერითაცა ჴელმწიფებითა და ძალითა მისითა განჴსნაჲ[IV] მიმძლაერებულისა კაცისაჲ, არამედ დაუშთებოდა მძლაერსა მიზეზი, ეითარმედ „კაცსა ესძლე და ღმრთისაგან ეიძლიე“. ამისთჳს თჳთ მის დაცემულისა მძლედ გამოჩინებაჲ ინება თანა-ლმობილმან და კაცთ-მოყუარემან ღმერთმან და კაც იქმნა მსგავსთა მსგაესისა აღმოწოდებად.

ხოლო ეითარმედ გონიერი და სიტყჳერი არს კაცი, არა ეინ იცილების. ეითარ უკუე კაც იქმნა, უკუეთუ ჴორცი უსულონი ანუ სული უგონებოჲ მიიღო, რამეთუ არა ესე არს კაცი? ანუ რაჲ სარგებელ გუეყო განკაცებითა, უკუეთუ არა ცხოვნებულ არს პირველ ენებული იგი, არცა განძლიერებულ და განახლებულ არს შეერთებითა ღმრთეებისაჲთა, რამეთუ მიუღებელი უკურნებელ არს? მიიღებს უკუე სრულებით კაცსა და ურჩულესსა მისსა დაცემულისა სნეულებითა, რათა სრულებით მიჰმადლოს მაცხოვარებაჲ. ხოლო გონებაჲ

* პირველ ენებულად და უკეთესად კერძოდ ბუნებასა სახელ-სდებს პირველი ენებული [.....] ეს – მან შეწუნარა ზრახვაჲ იგი გუელისაჲ.

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29, 30.

[I] ცეცხლისად M. [II] რომელთაგან EM. [III] დედისაცა BM. [IV] გამოჴსნა M.

უკეთესიცა იგი კერძოჲ* კაცთა ბუნებისაჲ, დაცემული სნეულებითა, რაჲთა ყოველსა მას ყოულითურთ ცხორებაჲ მიმადლოს. ხოლო ესე ცხად არს, ეითარმედ გონებაჲ უსიბრძნოჲ და დაკლებული ცნობისაგან არაოდეს ყოფილ არს, რამეთუ უკუეთუ უქმ არს გონებაჲ და უძრაჲ და ყოველად არა არს.[1]

და ცხებისა განღმრთობად მნებებელობისათჳს განკაცნა სიტყუაჲ ღმრთისაჲ, რაჲღა უკუე არს ხატება იგი // სხუა, თუნიერ გონებისა? და უკუეთუ უმჯობესი იგი, რომელ არს 1073
გონებაჲ, არა მიიღო უფალმან, უდარესი იგი მარტოდ მიიღოა? რამეთუ გონებაჲ სწორებით თანა-ზიანი არს ღმრთეებისა და ჴორცთაჲ, ჴორცთაჲ უკუე, ეითარცა თანა-მკუდრი მათი, ხოლო ღმრთეებისაჲ, ეითარცა მჭონებელი ხატებისაჲ. რამეთუ გონებაჲ გონებასა შეეზაჳა და შუეა-მდგომელ იქმნა გონებაჲ ღმრთისა სიწმიდისა და ჴორცთა სიზრჭისა. რამეთუ უკუეთუ სული უგონებოჲ მიიღო უფალმან, პირუტყჳსა სადმე ცხოველისა სული მიუღიეს.[2]

ხოლო უკუეთუ ჴორც-ქმნასა სიტყჳსასა
101v I იტყჳს მახარებელი,[3] საცნაურ ყაენ, ეითარმედ წმიდათა წ[ერ]ილთა შინა ოდესმე სულსა უწოდიან კაც, ეითარ-იგი აღმოიკითხეი[ი] რაჲ, ეითარმედ: „სამეოცდაათნი სულნი შთაეიდეს იაკობის თანა ეგჳპტეჲ“ [4] და კუალად ოდესმე ჴორცთა სახელ-ედების კაც, ეითარმედ „იხიელოს ყოველმან ჴორცმან“ მაცხოვარებაჲ ღმრთისაჲ“.[5] აწ უკუე ცხად არს, ეითარმედ არა სულ უგონებო, არცა ჴორც უსულო, არამედ ჭეშმარიტებით კაც იქმნა უფალი ჩუენი, ეითარ-იგი მან თაჳადმან თქუა, ეითარმედ: „რაჲსა მმცემ (sic) მე კაცსა, რომელი ჭეშმარიტსა გეტყოდე თქუენ“.[6] ვინაჲცა ყოელით-კერძო ცხად არს, ეითარმედ მიიხუნა უფალმან ჴორცნი სულიერნი, სული სიტყჳერი და სახიერი. რამეთუ სამთაეროჲ იგი სულისაჲ გონებაჲ სამთაეროჲ იქმნა სიტყჳსა ღმრთეებისა.

და აქუნდა ბუნებითი ნებებაჲ, ეითარცა ღმერთსა და ეითარცა კაცსა. ხოლო შეუდგებოდა და მორჩილ ექმნებოდა ნებასა ღმრთეებისა მისისასა ნებაჲ კაცობრიჲი. რამეთუ არა თაეით თუსით აღიძრეოდა, არამედ მას ინებებდა, რაჲცა იგი ენების საღმრთოსა მას უსიბრძნოჲ, ჴუებული მეცნიერებისაგან, არა იყოს ოდესცა, რამეთუ უკუეთუ უმიქმედებო არს, უეჭუელად აღუძრეელ და უმყოფოცა იყოს.[1]

და განახლებასა ჩუენ შორისისა ხატებისაებრობისასა მნებებელ იქმნა ღმერთი სიტყუაჲ და ამისთჳს განკაცნა. ხოლო რაჲ არს ხატებისაებრობაჲ // თუნიერ გონებაჲ, ვინაჲცა უმჯობესისა თანა წარსრულმან უდარესი მიიღოა? რამეთუ გონებაჲ საშუალი არს ღმრთისა და ჴორცთაჲ, ამათი უკუე, ეითარცა თანა მკუდრი, ხოლო ღმრთისა, ეითარცა ხატი, რომელი შუამდგომლობს შორის ღმრთისა სიწმიდისა და ჴორცთა სიზრჭისა. რამეთუ უკუეთუ უგონებოჲ სული მიიღო უფალმან, პირუტყჳსა ცხოველისა სული მიიღო.[2]

ხოლო უკუეთუ ჴორც-ქმნაჲ სიტყჳსაჲ თქუა მახარებელმან,[3] უწყებულ იყაენ, ეითარმედ წმიდისა წერილისა მიერ ოდესმე სული იოჳნის კაცად, ეითარ-იგი ეითარმედ „სამეოცდა ათთა სულთა თანა შთაეიდა იაკობ ეგჳპტჳს“,[4] ხოლო ოდესმე – ჴორცნი, ეითარ-იგი ეითარმედ „იხიელოს ყოველმან ჴორცმან“ მაცხოვრებაჲ ღმრთისაჲ“.[5] არა უკუე ჴორც უსულო, არცა უგონებო, არამედ კაც იქმნა უფალი, რამეთუ თუთ იგი იტყჳს: „რაჲსა მცემ მე, კაცსა, რომელმან ჭეშმარიტი ეთქუ“.[6] მიიხუნა უკუ ჴორცნი, სულიერ ქმნილნი სულითა სიტყჳერითა და გონიერითა, რომელი მთაერებრივი ეიდრემე არს ჴორცთაჲ, ხოლო თუთ იმთაერებს ღმრთეებითა სიტყჳსაჲთა.

ვინაჲცა აქუნდა ბუნებითად, ეითარცა ღმერთსა და ეითარცა კაცსა, ნებებაჲ, ხოლო შეუდგებოდა და ემორჩილებ/ო/და საღმრთოსა 86v II
ნებასა მისსა არს აღძრეითა თუსაგან ჴერჩინებისა თუსისაჲთა, არამედ მათითა ნებებითა, რომელნი ჰნებეიდიან საღმრთოსა ნებასა მისსა, რამეთუ მოუშუს რაჲ საღმრთომან ნებამან მისმან, ბუნებითად შეემთხუედიან ბუნებითნი თუსნი, რომლისათჳსცა ოდეს იგი იჴმნიდა სიკუდილისაგან, ნებებითა და მიშუებითა საღმრთოჲსა ნებისა მისისაჲთა იჴმნა

---

* „ხოლო უკეთესად კერძოდ ..“ რამეთუ სამთაეროჲ არს სულისა და მას აქუს ხატებაჲ სუფლოჲ, ცხად არს, ეითარმედ (გარეშეუწერელობითა და უნიეთოებითა.

** შეისწაე და ნუ ჲაოც (sic) „ჴორცსა“, რამეთუ არა ცთომით დაწერილი არს, არამედ ბერძულთა სახარებათაცა და საწინაისწარმეტყუელოთა „ჴორცი“ სწერია ნაცე[ლად] „ჴორციელისა“.

1 გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.

2 იქვე.

3 იოანე, I, 14.

4 შეს., 46, 27; საქმე მოც., 7, 14.

5 ესაია, 40, 5; ლუკა, 3, 6. ძველი და ახალი აღთქმის ქართულ თარგმანებში ბერძნული სიტყვას σάρξ (ხორცი) შეესატყვისება „ჴორციელი“, რასაც საგანგებოდ მიუთითებს ეფრემი სჳრილოში.

6 იოანე, 18, 23 და 8, 40.

1 გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.

2 გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ.

3 იოანე, I, 14.

4 შეს., 46, 27; საქმე მოც. 7, 14.

5 ესაია, 40, 5; ლუკა 3, 6.

6 იოანე, 18, 23 და 8, 40.

1 ეგჳპტჳსა CM. 2 ჴორციელმან M.

ნებასა მისსა და რაჟამს მიუშუს საღმრთომან ნებამან, მაშინ ევნებოდის მას ბუნებითად. რამეთუ რაჟამს იგი იჯმნიდა სიკუდილისაგან, ბუნებითად მიუშვა მას ნებებაი ამისი ნებამან მან საღმრთომან, რაჲთა იჯმნა სიკუდილისაგან, მწუხარე იყოს და შეურევებულ, ხოლო რაჟამს ინება საღმრთომან მან ნებამან, მიუშუა კაცობრეისა მის ბუნებისა ნებასა ნებებაი სიკუდილისაი და ნებსით იქმნა ვნებაი იგი
101v II მისი. რამეთუ არა ხოლო, ეითარცა ღმერთმან, ნებსით მისცა ვნებად თავი თუსი, არამედ ეითარცა კაცმანცა, ვინაიცა სიკუდილისა მიმართ შეკადრებაი მომანიჭა ჩუენ.

ესრეთ უკუე პირველ ცხოველს-მყოფელისა ვნებისა იტყოდა უფალი და თქუა: „მამაო, უკუეთუ შესაძლებელ არს, თანა-წარმჭადე ჩემგან სასუმელი ესე".[1] ცხად არს, ეითარმედ ეითარცა // კაცსა ეგულებოდა შესუმაი სასუმელისაი და არა ეითარცა ღმერთსა, არამედ ეითარცა კაცსა ეგულებოდა თანა-წარსლეაი სასუმელისაი. ამისთჳსცა ესე სიტყუანი ბუნებითისა მოშიშებისანი არიან. „გარნა ნუ ნებაი ჩემი",[2] ესე იგი არს, ეითარმედ ნუ მისი ნებაი იქმნების, რომლითა არა თანა-არს ეარ შენდა, არამედ ნებაი ყოელნი იყავნ, ესე იგი არს, ჩემი და შენი, რომლითა-იგი თანა-არს ეარ შენდა. ესე სიტყუანი კაცნიერებისანი არიან. რამეთუ პირველად ბუნებითისა უძლურებისაგან განცდად მოუშუა სულსა, რეცა თუ იგრძნობს ტკიეილსა ჴორცთა განყოფისასა, და ესე ბუნებითი ლმობაი ელმოდა სულსა უფლისასა სათნო-ყოფითაე მისითა, ეითარცა ჴეშმარიტად განკაცებულისაითა. ხოლო კუალად ნებითა საღმრთოითა განაძლიერა ნებაი იგი ჴორცთაი შეკადრებად სიკუდილისა.

რამეთუ ვინაითგან იგიეე ყოელითურთ ღმერთ იყო კაცებისა მისისა თანა და ყოელითურთ კაც ღმრთეებისა მისისა თანა, იგიეე ეითარცა კაცი თაჳსა შორის თჳსსა და თაეისა თუსისა მიერ დაუმორჩილებდა ღმერთსა და მამასა კაცებასა თჳსსა და სახედ
102r I და საბაძეელად კეთილად მომცემდა ჩუენ თაჳსა თჳსსა მორჩილებითა მით მამისაითა. ხოლო თუმოჴლობელობით ინებებდა ნებებითა საღმრთოითა და კაცობრეითა, რამეთუ ყოელსაეე სიტყუერსა ბუნებასა უჴჴუელად აქუს თუმოჴლობელობაი ნებისაი, რამეთუ რაითსათჳსმცა აქუნდა სიტყუერობაი, უკუეთუ არა თუმოჴლობელობით განიზრახავს? ვინაითგან ბუნებითი აღძრეაი პირუტყუთაცა ცხოველთა შორის დაუთესაეს დამბადებელსა შესამტკიცებელად ბუნებისა მათისა, ვინაიცა იძულებულ იყუანებიან, რამეთუ უნაწილოი სიტყჳსაგან ვერა რაი უძლებს ყუანებად, არამედ ყუანებულ-იქმნების ბუნებითისა აღძრეისაგან, ამისთჳსცა აღძრეასაეე თანა მყის საქმედ მიედევნების, რამეთუ ვერღარა იკუმეეს სიტყუასა, გინა

[1] მათე, 26, 39.
[2] ლუკა, 22, 42.

სიკუდილისაგან და ურეელ იყოცა და შეეშინა, და რაჟამს ინება საღმრთომან ნებამან მისმან აღრჩეაი სიკუდილისაი, კაცობრეისა ნებისა მისისა მიერ ნებსით მისით იქმნა ვნებაი, რამეთუ არა ეითარცა ღმერთმან ხოლო ნებსით მისცა სიკუდილად თავი თუსი, არამედ ეითარცა კაცმანცა, რომლისათჳს ჩუენცა მოგუანიჭა შეკადრებაი სიკუდილისაი.

რამეთუ ესრეთ იტყოდა უწინარეს საცხორებელისა ვნებისა: „მამაო, უკუეთუ შესაძლებელ არს, წარმჭედინ ჩემგან სასუმელი ესე",[1] ცხად არს, ეითარმედ, ეითარცა // კაცსა, ეგულებოდა
1076 შესუმაი სასუმელისაი. არა ეითარცა ღმერთსა, ეითარცა კაცსა სადმე ჰნებაეს თანა-წარსლეაი სასუმელისაი. ესე ბუნებითისა მოშიშებისანი არიან სიტყუანი –"გარნა ნუ ჩემი იქმნებინ ნებაი, არამედ შენი",[2] ესე იგი არს, ჩემი და შენი, ეითარ-იგი თანა-არსი ეარ შენი. ესე კუალად კაცნიერებისანი არიან სიტყუანი, რამეთუ პირველად ბუნებითისა უძლურებისა მიერ განცდილსა გრძნობით განყოფასა ზედა ჴორცთასა ბუნებითი თანა-ლმობაი შეემოხჳა სულსა უფლისასა, ეითარცა ჴეშმარიტად განკაცებულსა, სათნო-ყოფითა მისითა, ხოლო კუალად საღმრთოითა ნებითა განმჴნობილი კაცნიერ იყო[1] სიკუდილსა ზედა.

რამეთუ ვინაითგან იგიეე ყოელითურთ იყო ღმერთ კაცებისა თანა მისისა და ყოელითურთ კაც ღმრთეებისა თანა მისისა,[II] მან, ეითარცა კაცმან, თაჳსა შორის თჳსსა და თაეისა მიერ თუსისა დაუმორჩილა კაცებაი ღმერთსა და მამასა მომცემელმან ჩუენდა თაეისა თუსისაგან სახედ და მაგალითად რჩეულად და მორჩილ-ქმნულმან მამისამან, რამეთუ თუთმოჴლობელობით ინება საღმრთოითა და კაცობრეითა ნებითა, ვინაითგან ყოელსა სიტყუერსა ბუნებასა უჴჴუელად თანა ნერგად აქუს თუმოჴლობელი ნებაი, რამეთუ რაისა სხუასთჳს აქუს[III] სიტყუერებაი უკუეთუ არა თუთმოჴლობელობით მგონებელ არს, რამეთუ ბუნებითი წადიერებაი პირუტყუთაცა ცხოველთა შორის დასთესა დამბადებელმან შემტკიცებისა მიმართ ბუნებათა მათთაჲსა იძულებით მიმყუანებელი მათი და რამეთუ სიტყჳსაგან უნაწილოსა ვერ ძალ-უც მყუანებელობაი, არამედ იყუანების ბუნებითისა წადიერებისაგან, რომლისათჳსცა

[1] მათე, 26, 39.
[2] ლუკა, 22, 42.

[I] იყოს M. [II] და ყოელითურთ კაც ღმრთეებისა თანა მისისა <M. [III] <M.

ზრახვასა, ანუ განრჩევასა ანუ განბჭობასა. ეინაიცა არცა ეითარცა სათნოებისა აღმასრულებელი იქმნების და ინატრების, არცა ეითარცა სიბოროტისა მოქმედი იძაგების და იტანჯების.

ხოლო სიტყუერსა ბუნებასა აქუსე ბუნებითი აღძრეაი, არამედ ეგრეთცა სიტყუერობით იპყრობების და ყვანებულ იქმნების, რაითა დაიცვიდეს ბუნებითთა მათ, რამეთუ უპირატესობაი სიტყუერობისაი ესე არს თუთმფლობელობით ნებებაი, რომელსაცა იგი ბუნებითად აღძრეად სიტყუერისა ეიტყუთ. ეინაიცა, ეითარცა სათნოებისა აღმასრულებელი, იქების
102r II და ინატრების და, ეითარცა ბოროტის მოქმედი, იძაგების და იტანჯების.

აწ უკუე ესე ცხად არს, ეითარმედ თუთმფლობელობითითა აღძრეითა ინებებდა სული იგი საუფლოთა მათ ჴორცთაი, არამედ მას ინებებდა თუთმფლობელობით, რაოდენი რაი ენების საღმრთოსა მას ნებასა მისსა. ხოლო არა წამის-ყოფითა სიტყუსაითა იძრეოდეს ჴორცნი იგი მისნი, რომელი-ესე არა დიდ არს, რამეთუ მოსეცა და ყოველნი წმიდანი წამის-ყოფითა საღმრთოეთა იძრეოდეს, არამედ თუთ იგიეე და ერთი იყო ღმერთი და კაცი და საღმრთოეთა და კაცობრიეითა ნებებითა ინებებდა. ეინაიცა არა ნებითა განზრახვითითა, არამედ უფროესღა ბუნებითითა ძალითა განიყოფებოდის ურთიერთას ორნი იგი ნებანი უფლისანი. რამეთუ საღმრთოი იგი ნებაი მისი დაუსაბამო იყო და დამბადებელ ყოელისა და შემდგომელად თუსსა აქუნდა ძალი და უვნებელობაი. ხოლო კაცობრივი იგი ნებაი მისი ჯამიერად დაწყებულ იყო, // ამისთჳსცა თაეს იდებდა ბუნებითთა და თანა-წარუეალთა ენებათა. და ბუნებით არა ყოელისაეე შემძლებელ იყო, ხოლო ეითარცა ჴეშმარიტებით სიტყუსა ღმრთისა შეერთებული და ბუნებით მისდა მიახლებული, ყოელისა შემძლებელცა ქმნილ იყო.[1]

მჟის წადიერებასა თანა მუნთქუესე იქმნების 87r I
[მი]მართებაი საქმისა მიმართ, რამეთუ არა სიტყუაი, ანუ განზრახვაი ანუ განხილეაი, ანუ გამორჩევაი იქუმევის, რომლისათჳს არცა, ეითარცა სათნოებისა შემტკბობელი, იქების და ნეტარ იქმნების, არცა, ეითარცა ბოროტისა მოქმედი, დაისაჯების.

ხოლო სიტყუერსა ბუნებასა აქუს უკუე ბუნებითი წადიერებაი მოძრავი, არამედ სიტყუსა მიერ ძღუანებული და მართებული დაცვისა მიმართ ბუნებითთაისა, რამეთუ წარჩინებულებაი სიტყუსაი თუთმფლობელი ნებაი არს, რომლისაცა სიტყუსა შორის მყოფად ბუნებითად მოძრაეობად სახელ-ვსდებთ, რომლისათჳს, ეითარცა სათნოებისა მუშაკი, იქების და ნეტარ იქმნების და, ეითარცა უკეთურებისა ტრფიალი, იტანჯების.

ეინაიცა ინებებდა უკუე სული უფლისაი თუთმფლობელითა მოძრაეობითა, არამედ მათ ინებებდა თუთმფლობელობით, რომელთაი ენების ნებებაი მისი საღმრთოსა ნებასა მისსა, არა წამის-ყოფითა სიტყუსაითა იძრეოდეს ჴორცნი მისნი და რამეთუ მოსეცა და ყოველნი წმიდანი საღმრთოეთა წამის-ყოფითა იძრეოდეს, არამედ იგიეე ერთი იყო ღმერთი და კაცი და საღმრთოეთა და კაცობრიეითა ნებითა ინებებდა, რომლისათჳს არა ჯერჩინებითა, არამედ უფროესღა ბუნებითითა ძალითა განითჳსჳოდეს ურთიერთას ორნი ბუნებანი უფლისანი, რამეთუ საღმრთოი ეიდრემე ნებაი მისი დაუსაბამო იყო და ყოელთა მოქმედ მიმდგომად ნებისა მჭონებელი ძალისაი და უვნებელ იყო. ხოლო კაცობრივი ნებაი მისი ჯამიერად დაწყებულ იყო // და
1077 ბუნებითთა და უგიობელთა ენებათა მიითუალეიდა და ბუნებით არა ყოელისა შემძლებელ იყო, ხოლო ეითარცა ბუნებით და ჴეშმარიტებით სიტყუსა ღმრთისად ქმნილი, ყოელისა შემძლებელცა იყო.[1]

[1] მაქს. აღმსარ., პაროსის მიმართ.

[1] მაქს. აღმსარ., პაროსის მიმართ.

63 /III, 19/ ღმერთ-მამაკაცებრისა მოქმედებისათჳს*

თავი ეგ

სანატრელმან დიონოსიოს ახლითა რაჲთმე ღმერთ-მამაკაცებრიჲთა მოქმედებითა ქნილად
102v I ქადაგა მოქალაქობაჲ ქრისტესი ჩუენ შორის. არა თუ მოსპობდა ბუნებითთა მოქმედებათა მისთა, რაჟამს თქუა ერთი მოქმედებაჲ მოქალაქობად ჩუენ შორის, რამეთუ დაღაცათუ ერთი თქუა, არამედ ღმრთეებისაგან და კაცებისა ქმნილსა იტყჳს.

რამეთუ ესრეთვე ერთი ბუნებაჲცა ითქუას სადმე, საღმრთოჲსაგან და კაცობრიჲისა ბუნებისა შემოკრებული. ხოლო არა თუ უმეცარ იყო სანატრელი იგი, ვითარმედ სიტყჳსაებრ ღმერთ-შემოსილთა მამათა ჩუენთაჲსა, რომელთა მოქმედებაჲ ერთ არს, მათი არსებაჲცა ერთ არს, არამედ ენება ახლასა რასმე და გამოუთქუმელსა სახესა ჩუენებად, ბუნებითთა ქრისტეს მოქმედებათა და ბუნებათა ურთიერთას დატჳენისასა. და ვითარმედ კაცთა შორის მის მიერ იქმნა მოქალაქობაჲ უცხოჲ და საკჳრველი და ნამდჳლე უცნაური და მიუწდომელი ბუნებათაგან სახე იგი გამოუთქუმელისა მის // შეერთებისა და ურთიერთას მიცემისაჲ. რამეთუ არა განყოფილად ეიტყუთ მოქმედებასა მას უფლისა ბუნებათასა, არამედ შეერთებულად თითოეულისა თანა-ზიარებითა მეორისაჲთა და უფროსსღა კაცობრიჲისა მოქმედებისა უკუანა შედგომითა საღმრთოსა მას მოქმედებასა.

რამეთუ არცა კაცობრიჲი მოქმედებაჲ მისი
102v II კაცობრივ ოდენ მოქმედებდა, რამეთუ არა ხოლო ლიტონი კაცი იყო, არამედ ღმერთიცა. არცა კუალად საღმრთოჲ იგი მოქმედებაჲ ღმრთეებით ოდენ მოქმედებდა, რამეთუ არა ხოლო ღმერთი იყო, არამედ კაციცა. და ყოველსაჲე ზედა ეითარცა იგი ბუნებათაჲ შეერთებულობაჲცა და გაჩყოფილებაჲ უწყით, ეგრეთვე ბუნებითთა ნებათა[1] და მოქმედებათაჲ.[2]

ხოლო საცნაურ იყავნ, ვითარმედ უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესთჳს ოდესმე ორთა ბუნებათაგან ეჩყოფთ სიტყუასა და ოდესმე ერთისა გუამისა ანუ პირისაგან და ესეცა და იგიცა ერთად გულისჴმა-იყოფებიან, რამეთუ

* უკუეთუ რადმე დაგიკურდებოდეს „ღმერთ-მამაკაცი", უჩუეველობისათჳს ენისა,ესე მას აბრალე,ვის „ნეტარ არს მამაკაცი" „ნეტარ არს კაცად" დაუწერია და არა მაშინვე შეენიერი და უცხოჲ სახელი მოუპოებია, რაჲთამცა და ჩუეულ ეიყუენით. ხოლო აწ უწყოდე,ვითარმედ ვის ღმრთმან მისცეს წმიდისა დიონოსიოს წიგნისა თარგმნაჲ,მრავალთა უჩუეველთა სიტყუათა სურ[....] მოპოენებაჲ, რამეთუ წმიდისა დიონოსის თქუმულნი ყოველნი საწარმართოთა სიტყუთა არიან დასხნი. არიან სიტყუანი ესე – ღმერთ-მთავარი და ღმერთ-მამაკაცობაჲ და ყოველსა [თარგმანი] აქუს.

[1] ხელნაწერში: „ნებაჲ".

[2] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პაროს.; ლეონ დიდი, ეპისტ. 28 ფლაჲანესადმი.

63 /III, 19/ ღმერთ-მამაკაცებრისა მოქმედებისათჳს

თავი ეგ

სანატრელი დიონჳსიოს ახლითა რაჲთმე ღმერთ-მამაკაცებრითა მოქმედებითა იტყოდის რაჲ ქუეყანასა მოქალაქე ქმნილად ქრისტეს ჩუენ შორის, არა მომპობელი ბუნებითთა მოქმედებათაჲ ერთსა მოქმედებასა საღმრთოჲსაგან და კაცობრიჲისა ქმნილსა იტყჳს.

რამეთუ ესრეთ ერთი ბუნებაჲცამცა ვთქუთ ახალი საღმრთოჲსა და კაცობრიჲისა ბუნებისაგან ქმნილი, რამეთუ რომელთა მოქმედებაჲ ერთ არს, მათი არსებაჲცა ერთ არს ღმერთ-შემოსილთა მამათა ჩუენთაებრ, არამედ ჰნებავს გამოჩინებაჲ ახალსა და გამოუთქუმელსა ბუნებითთა მოქმედებათა ქრისტესთა გა-
მოცხადებასა და სიტყჳსა უზესთაესსა სახესა 87r II
ბუნებათა ქრისტესთა ურთიერთასისა დამტჳენელობისასა, და კაცობრიჲსა მოქალაქობასა მისსა, უცხოსა და საკჳრველსა და ბუნებისაგან არსთასა უცნაურსა, და სახესა ურთიერთას // მიმცემელობისასა გამოუთქუმელისაებრ შეერთებისა, რამეთუ არა განწჳალებულთა 1080
ეიტყუთ მოქმედებათა, [არცა განწჳალებით მოქმედად ბუნებათა], არამედ შეერთებით თითოჲულსა, თანა-ზიარებითა მეორისაჲთა მოქმედად მისსა, რაჲცა მოეგოს[1] თჳსად.

რამეთუ არცა კაცობრიჲთა კაცობრიე მოქმედებდა, ვინაჲთგან არა ლიტონი კაცი იყო, არცა საღმრთოთა ღმრთეებრ ხოლო, რამეთუ არა შიშჳული ღმერთი იყო, არამედ ერთბამად ღმერთი და კაცი, რამეთუ ეითარცა ბუნებათაჲ შეერთებაჲცა და ბუნებითი განყოფილებაჲ უწყით, ეგრეთვე ბუნებითთა ნებათა და მოქმედებათაჲ.[1]

ხოლო შესწავებაჲ საქმარ არს, ვითარმედ უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს ზედა ოდესმე ეითარცა ორთა ბუნებათა მიმართ ეჩყოფთ სიტყუასა, ხოლო ოდესმე ეითარცა ერთისა პირისა მიმართ და ესეცა და იგი ერთისა გონებისა მიმართ აღიყჳანებიან, რამეთუ ორნი ბუნებანი ერთი ქრისტე არს და ერთი ქრისტე ორნი ბუნებანი არიან.

[1] მაქს. აღმსარ., დიალოგი პაროს.; ლეონ დიდი, ეპისტ. 28 ფლაჲანესადმი.

[1] მოეგის BM.

ორითა ბუნებითა ერთი ქრისტე არს და ერთი ქრისტე ორი ბუნებაჲ არს.

და ეგრეთეე და კუალად იგიეე არს და ერთ სიტყუად, ეითარმედ მოქმედებს ქრისტე თითოეულითა ორთა ბუნებათა მის შორის შეერთებულებითა და მოქმედებს თითოეული ბუნებაჲ ქრისტესა შორის თანა-ზიარებითა მეორისაჲთა. ეზიარების უკუე საღმრთოჲ ბუნებაჲ ჴორცთა მოქმედებასა სათნო-ყოფითა საღმრთოჲსა ნებისაჲთა, რაჟამს მიუშუას მათ ენებად და თავს-დებად თუსთა და საკუთართა კაცობრივისა ბუნებისათა. და ეინაითგან მოქმედება იგი ჴორცთაჲ ყოველთა საცხორებელ არს, ამით ჯერითა არღარა ჴორციელ არს მოქმედებაჲ მისი, არამედ საღმრთო.

ხოლო ჴორცნი თანა-მოქმედად იჴუმეენ ღმრთეებასა სიტყუსასა, რომელი-იგი, ეითარცა
103r I ორღანოდ იჴუმეეს მათ აღმასრულებელად საღმრთოთა მოქმედებათა, და რამეთუ ერთ არს გუამი ორთა მათ ბუნებათაჲ, რომელი მოქმედებს ერთბამად ღმრთეებითაცა და კაცებითაცა.

საქმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ წმიდაჲ იგი გონებაჲ საუფლოთა მათ ჴორცთაჲ და ბუნებითთა მათცა მოქმედებათა აგრძნობს და უწყნის, რამეთუ ღმრთისა გონება არს და რამეთუ ყოელისა დაბადებულისაგან თაყუანის-იცემების და მოეჴსნებიან ქუეყანასა ზედა ქმნილნი იგი სლეანი და ენებანი თუსნი. და კუალად ეზიარებისცა ღმრთებრსა მას მოქმედებასა სიტყუსასა და შეუთქს და მმართველ არს ყოელისა ცნობითა და მეცნიერებითა დ̃ შედგომითა, ა[რა] ეითარცა ლიტონისა გონებაჲ, არამედ ეითარცა გუამოენებით ღმრთისადა შეერთებულისაჲ და გონება ღმრთისა ქმნულისაჲ.

ამათ უკუე ესეეითართა პირთა მოასწაეებს ღმერთ-მამაკაცებრი იგი მოქმედებაჲ, ეითარცა მამაკაც იქმნა, ესე იგი არს, ეითარმედ განკაცნა ღმერთი. და განკაცნა რაჲ, კაცობრიეცა იგი მოქმედებაჲ მისი საღმრთო' იყო, ეითარცა განღმრთობითი და არა უნაწილოჲ საღმრთოჲსა მოქმედებისა მისისაგან და კუალად საღმრთოჲ
103r II იგი მოქმედებაჲ მისი არაეე უნაწილოჲ იყო კაცობრივისა მოქმედებისა მისისაგან, არამედ ურთიერთას ზოგად და ერთი მეორისა თანა იხილეებოდეს.

ხოლო ესეეითარსა მას სახესა მეტყუელებისასა, რაჟამს ორი რაჲმე ეინმე ერთითა სიტყუთა თქუას, პერიფრასის უწოდიან, ესე იგი არს // შემოკრებითი თარგმნაჲ, რამეთუ ეითარიგი ერთსა ჭრილსა წუეასა ეიტყოდით, გინა წუეასა კუეითსა განჴურეებულისა რკინისასა, არამედ სხუაჲ მოქმედებაჲ არნ წუეისაჲ და სხუაჲ კუეთისაჲ და სხუა და სხუა ბუნებისანი არიან, რამეთუ ცეცხლისაჲ არს წუეაჲ, ხოლო რკინისაჲ კუეთაჲ. ეგრეთეე ერთსა ეიტყუთ ქრისტესსა ღმერთ-მამაკაცებრსა მო-

და იგიეე არს თქუმად, ეითარმედ მოქმედებს ქრისტე თითოეულისა ორთა ბუნებათა მისთა-განისაებრ. და მოქმედებს თითოეული ბუნებაჲ ქრისტეს შორის თანა-ზიარებითა მეორისაჲთა, ეინაიცა ეზიარების საღმრთოჲ ეიდრემე ბუნებაჲ მოქმედთა ჴორცთა სათნო-ყოფითა, რაჲ საღმრთოჲსა ნებისაჲთა მიუშუებდეს ენებად და ქმნად თუსთა. და რათა მოქმედებითა ჴორცთაჲთა იქმნეს ყოველთა მაცხოვარებაჲ, რომელი ესე არა კაცობრიეისა მოქმედებისაჲ არს, არამედ საღმრთოჲსაჲ.

ხოლო ჴორცნი ღმრთეებასა სიტყუსასა, მოქმედსა ჴორცთა მიერ, ეითარცა ორღანოთა სრულ-მყოფელობითა საღმრთოთა მოქმედებათაჲთა და ერთობითა ღმრთეებრ და კაცობრივ მოქმედისაჲთა.

რამეთუ უწყებაჲ სათანადო არს, ეითარმედ წმიდაჲ გონებაჲ მისი ბუნებითთაცა მოქმედებათა თუსთა მოქმედებს მგონებელი და მეცნიერი, ეითარმედ ღმრთისა გონება არს და ეითარმედ თაყუანის-იცემების ყოელისა აგებულისა მიერ და მოიჴსენებს ქუეყანასა ზედა სლეათა მისთა და ენებათა. ხოლო ეზიარების ღმრთეებასა სიტყუსასა, მოქმედსა და განმგებელსა [და] მმართებელსა თანად ყოელისასა, მგონებელი და მეცნიერი და განმგებელი, არა ეითარცა ლიტონი გონებაჲ კაცისაჲ, არამედ გუამოენებით ღმრთისადა შეერთებული და ღმრთისა გონებად გამოჩინებული.

რამეთუ ამას ცხად-ყოფს ღმერთ-მამაკაცებრი მოქმედებაჲ, ეითარმედ განმამაკაცებულისა ღმრთისა, ესე იგი არს, განკაცებულისაჲ. და კაცობრიეცა მოქმედებაჲ მისი საღმრთო იყო, ესე იგი არს, განღმრთობილი და არა უნაწილოჲ საღმრთოჲსა მოქმედებისა მისისაგან. და საღმრთოჲ მოქმედებაჲ მისი არა უნაწილო 87v I
იყო კაცობრივისა მოქმედებისა მისისაგან, არამედ თითოეული სხუა თანა იხილეებოდა.

და ეწოდების სახესა ამას პერიფრასის,
1081 // რაჟამს ეინმე ორნი[1] რაჲმე ერთისა მიერ გარეშეიცნეს ლექსისა. რამეთუ ეითარცა ერთსა განკუეთილსა წუასა ეიტყუთ და დამწუარსა განკუეთასა განჴურვებულისა მახულისასა, ხოლო სხუად მოქმედებად ეიტყუთ კუეთასა და სხუად წუეასა" და სხუსა და სხუსა ბუნებისად: ცეცხლისად უკუე წუეასა," ხოლო რკინისად განკუეთასა, ეგრეთეე ერთსა ღმერთ-მამაკაცებრსა მოქმედებასა მეტყუელნი ქრისტესსა ორთა მოქმედებათა გულისჴმა-ეყოფთ ორთა

[+]საძიებელი.

[1] ორი M. [2] წუასა M.

ქმედებასა და სიტყუათა ამით ორთა მოქმედებათა გულისჴმაჰყოფთ ორთა მათ ბუნებათა მისთასა. ღმრთეებითა უკუე ღმრთეებისასა და კაცებითა კაცებისა მისისა კაცებრიესა მას მოქმედებასა.

64 /III, 20/ ბუნებითთათუს და თანა-წარუვალთა ჴნებათა

თავი ეღ

ხოლო აღვიარებთ, ეითარმედ ყოველნიე ბუნებითნი და თანა-წარუვალნი ენებანი კაცებისა ჩუენისანი მიიხუნა უფალმან თუნიერ ხოლო ცოდვისა, რამეთუ ცოდვად არა ბუნებითი არს, არცა დამბადებელისა მიერ დათესული ჩუენ შორის, არამედ მთესვარობისა მიერ ეშმაკისა დათესულ იქმნა
103v I და თუთმფლობელობითსა აღრჩევასა ჩუენსა თანა-შემოქუსჳის ნებით მიდევნებითა და არა მძლავრებით მჴყრობელობითა. ხოლო ბუნებითნი და თანა-წარუვალნი ენებანი იგი არიან, რომელნი არა ჩუენსა ჴელმწიფებასა შინა არიან, არამედ რაოდენნი გარდასლვისა მიერთა დაშჯითა კაცობრიჲსა ცხორებასა ზედა შემოუდეს, ეითარ-იგი არიან შიმშილი და წყურილი, შრომაჲ და დაშრომაჲ, ცრემლი და ხრწნილებაჲ, ჴმნაჲ სიკუდილისაგან, შიში და ურეაჲ. ვინაჲცა ამათ მიერ იქმნა უფლისა შორის ოფლი და ცუარი სისხლისაჲ და აბგელოზისა მიერ შეწევნაჲ და განძლიერებაჲ უძლურებისათუს ბუნებისა.

რომელნი-ესე ყოველთა კაცთა ბუნებითად პჴონან, და ყოველნივე იგი ბუნებითნი და თანა-წარუვალნი უნაკლულოდ მიიხუნა ქრისტემან, რაჲთა ყოველიეე წმიდა-ყოს. განიცადა და სძლო, რაჲთა ჩუენ ძლეუაჲ მოგუსაძოს და მისცეს ბუნებასა ძალი ძლევად წინა-აღმდგომისა. რაჲთა ბუნებამან მან ძუელ ოდესმე ძლეულმან, რომლითაცა კუეთებითა იძლია, მითვე სძლოს ძუელ სადმე მძლესა თუსსა. რამეთუ ბოროტი იგი არა გულის სიტყუათა მიერ, არამედ გარეთ ეკუეთებოდა უფალსა მსგაუსად ადამ პირველისა. რამეთუ მასცა
103v II არა გულის სიტყჳთა ეკუეთა, არამედ გულისა მიერ. ხოლო უფალმან კუეთებაჲ იგი მისი გარეწარ აქცია და ეითარცა კუამლი დაჰჴსნა, 1084 რაჲთა კუეთებითა და ძლევითა მის მიერ ენებათაჲთა // ჩუენდა ადგილ საბრძოლელ იქმნენ ენებანი. და ესრეთ ახალმან ადამ ძუელი იგი აცხოენოს.

ვინაჲცა ბუნებითნი იგი ენებანი ჩუენნი ბუნებითად და ზეშთა ბუნებისად იყენეს ქრისტეს თანა. ბუნებითად უკუე, რამეთუ მაშინ აღიძრეოდა თაესა შორის თუსსა, რაჟამს მიუშუს ჴორცთა ენებულებად წესისაებრ თუსისა. ხოლო ზეშთა ბუნებისად, რამეთუ არა წინამძღუარ იყენეს უფლისა შორის ბუნებითნი იგი ნებებითთა მათი, ვინაჲთგან არა-რაჲ იძულებითი მის შორის იხილეებოდა,

64 /III, 20/ ბუნებითთა და უგიობელთა ჴნებათათუს

თავი ეგ

აღვიარებთ უკუე, ეითარმედ ყოველნი ბუნებითნი და უგიობელნი ენებანი კაცისანი მიიხუნა, თუნიერ ცოდვისა, რამეთუ ესე არა ბუნებითი არს, არცა დამბადებელისა მიერ დათესული ჩუენ შორის, არამედ ზედა მთესველობისაგან ეშმაკისა თუთმფლობელობითსა აღრჩევასა ჩუენსა შინა[II] ნებისთ შემტკიცებული, არა იძულებით მჴყრობელი ჩუენი. ხოლო ბუნებითნი და უგიობელნი ენებანი არიან არა ჩუენ ქუეშენი იგი, რაოდენნი გარდასლვისა მიერისა დაშჯილებისაგან შემოვიდეს კაცობრიესა ცხორებასა – შიმშილი, წყურილი, შრომაჲ,[III] ტკივილი, ცრემლოჲ, ხრწნილებაჲ, სიკუდილისაგან ჴმნაჲ, მოშიშებაჲ, ურეაჲ, რომლისაგან იყენეს ოფლნი, ცუარნი სისხლისანი, უძლურებისათუს ბუნებისა, ანგელოსისა მიერი განძლიერებაჲ და ეგევითარნი, რომელნი ყოველთა კაცთა შორის ბუნებითნი არიან.

ყოველნიე უკუე მიიხუნა, რათა ყოველნიე წმიდა-ყენეს, განიცადა და სძლო, რათა ჩუენ ძლეუაჲ[IV] დაგუმკუდროს. და მისცა ბუნებასა ძალი[V] ძლევად წინა-აღმდგომისა, რათა ძუელ სადმე ძლეულმან ბუნებამან კუეთებათა, რომელთა მიერ იძლია, მათ მიერვე სძლოს ძუელ სადმე მძლესა მას თუსსა. ვინაჲცა გარეთ მოუკდა და ეკუეთა ბოროტი არა გულის სიტყუათა მიერ, ეითარ-იგი ადამსცა, რამეთუ მასცა არა გულის სიტყუათა მიერ, არამედ გულისა მიერ ეკუეთა, ხოლო უფალმან კუეთებაჲ იგი გარე მიაქცია და ვითარცა კუამლი განაქარეა, რათა კუეთებულნი მისდა და ძლეულნი ენებანი // ჩუენგანცა ადვილად საძლეველ იყენენ და ესრეთ ახალმან ადამ პირველი იგი აცხოენოს.

ესრეთ უკუე ბუნებითნი ენებანი ჩუენნი ბუნებითადცა და ზესთა ბუნებისად იყენეს ქრისტეს შორის, რამეთუ ბუნებითად ეუდრემე აღიძრეოდეს მის შორის, რაჟამს მიუშუს ჴორცთა შემთხუევად თუსთა, რამეთუ არა წინა 87v II უძღოდეს უფლისა შორის ნებასა ბუნებითნი, ვინაჲთგან არა რაჲ იძულებითი იხილეებოდა

[I] ,აცობრიე M. [II] ზედა M. [III] შურომაჲ A. [IV] მძლეობაჲ M. მძლეობაჲ A /მიწერილი ამიაზე/. [V] <M.

არამედ ყოველიეე ნეფსითი, რამეთუ ნეფსით მოემშია, ნეფსით მოეწყურა, ნეფსით შეეშინა, ნეფსით მოკუდა.

65 /III, 21/ უმეცრებისათჳს და მონებისა თავი ᲛᲔ

ჯერ-არს უკუე ცნობად, ეითარმედ უმეცარი და მონაჲ ბუნებაჲ მიიღო უფალმან, რამეთუ მონაჲ არს კაცობრივი ბუნებაჲ დამბადებელისა მისისა ღმრთისაჲ და არა აქუს მას ცნობაჲ რაჲსამე ყოფადთაგანისაჲ, ვინაჲთგან სიტყჳსაებრ ღმრთისმეტყუელისა გრიგოლისსა განჰყო რაჲ საცნაური ხილულისაგან, მონად და უმეცრად ითქუმიან ჯორცნი. ხოლო გუამოვნებისა ერთობითა და განუყოფელითა შეერთებითა განმდიდრებულ იქმნა სული 104r I საუფლოთა მათ ჯორცთაჲ, ეითარ-იგი სიტყუთა მითცა საღმრთოჲთა სასწაულებითა. რამეთუ ეითარცა-იგი ჯორცნი კაცთანი არა ცხოველს-მყოფელ არიან თავით თჳსით, ხოლო უფლისა იგი ჯორცნი // გუამოვნებითისა მისგან სიტყჳსა ღმრთისა შეერთებისა დაღაცათუ თუთ არა განშორებულ იყვნეს ბუნებითისა მოკუდაობისაგან, არამედ სხუათა ცხოველს-მყოფელ ექმნნეს, ეითარცა გუამოვნებით სიტყჳსა ღმრთისა შეერთებულნი. და ეერ შემძლებელ ვართ თქუმად, ეითარმედ არა იყვნეს, არამედ იყვნეს და არიან ცხოველს-მყოფელ. ეგრეთვე აღვიარებთ, ეითარმედ კაცობრივსა ბუნებასა არსებითად არა მოუგიეს ყოფადთა მეცნიერებაჲ. ხოლო საუფლოსა მას სულსა მითვე სიტყჳსა ღმრთისა შეერთებითა და გუამოვნებითითა არსებითა და ყოფადთა ცნობითა განმდიდრებაჲ მიენიჭა სხუათაეე მათ თანა საუფლოთა სასწაულთა სიმრაელისა.[1]

ხოლო საცნაურ იყაენ, ეითარმედ ეერცა მონად თქუმად მისდა შემძლებელ ეართ, რამეთუ მონებისა და მეუფებისა სახელნი არა ბუნებისა საცნაურება არიან, ეითარ-იგი მამობისა და ძეობისაჲ, არამედ ეისსა მიმართობასა გამოაჩინებენ, რამეთუ ესენიცა არა არსებისა, არამედ თჳსებისა საცნაურ-მყოფელ არიან.

აწ უკუე ეითარ-იგი უმეცრებისათჳს ეთქუთ, 104r II ეითარმედ უკუეთუ წულილადითა გულისჴმისყოფითა ანუ უწულილადესითა გონებისა ოცნებითა განჰყო აგებული აუგებელისაგან, მონა იყვნეს ჯორცნი, უკუეთუმცა არა შეერთებულ იყვნეს სიტყჳსა ღმრთისადა, ხოლო ეინაჲთგან ერთგზის შეეერონეს მას გუამოვნებით, ეითარღა მონა იყვნენ, რამეთუ ერთ არს ქრისტე, რომელსაჲ ძალ-უც მონა და უფალ-ყოფად თაეისა თჳსისა!

ხოლო ამიერითგანნი სიტყუანი არა მართივად, არამედ სხუათა მიმართ თქუმულ არიან. ესე იგი არს, ეითარმედ ეისსა იყოს მონა, ნუკუე მამისა-ა? არა სადმე. ანუ არა რაოდენი აქუს მამასა, ძისაჲცა არსა? ეიმის შორის, არამედ ყოველნი ნებსითნი, რამეთუ ნებსით მოემშია, ნებსით მოეწყურა, ნებსით[VI] შეეშინა, ნებსით მოკუდა.

65 /III, 21/ უმეცრებისათჳს და მონებისა თავი ᲚᲔ

შესწაევებაჲ საჭმარ არს, ეითარმედ უმეცარი და მონაჲ ბუნებაჲ მიიღო, და რამეთუ მონაჲ არს კაცობრივი ბუნებაჲ შემოქმედისა მისისა ღმრთისაჲ და არა აქუს მეცნიერებაჲ ყოფადთაჲ. ვინაჲცა უკუეთუ ღმრთისმეტყუელისა გრიგოლისებრ განჰყო ხილული საცნაურისაგან, მონად და უმეცრად ითქუმიან ჯორცნი, ხოლო იგიეობისათჳს გუამოვნებისა და განუჭრელისა შეერთებისა განმდიდრდა სული უფლისაჲ მეცნიერებითაცა ყოფადთაჲთა, ეითარ-იგი სხუათა ღმრთეებრთა სასწაულთა მიერ, რამეთუ ვითარცა ჯორცნი კაცთანი თჳსისა ბუნებისაებრ არა ცხოველს-მყოფელ არიან, ხოლო ჯორცნი // უფლისანი, თჳთ მის 1085 სიტყჳსა ღმრთისადა შეერთებულნი, ერთ-გუამოვნებით ბუნებითისა უკუე მოკუდაეობისაგან არა განდგეს, ხოლო ცხოველს-მყოფელ იქმნნეს გუამოვნებითისა ერთობისათჳს სიტყჳსა მიმართ და ეერ ძალ-გუც თქუმად, ეითარმედ არა იყვნეს და არიან მარადის ცხოველს-მყოფელ. ეგრეთვე კაცობრიესა ეიდრემე ბუნებასა არსებითად არა მოუგიეს მეცნიერებაჲ ყოფადთაჲ, ხოლო სული უფლისაჲ იგიეობისათჳს განმდიდრდა, ეითარცა ეთქუთ, სხუათა საღმრთოთა სასწაულთა თანა მეცნიერებითაცა ყოფადთაჲთა.[I]

და უწყებაჲ სათანადო არს, ეითარმედ ეერცა მონად ძალ-გუც თქუმაჲ მისი, რამეთუ მონებისა და მეუფებისა სახელნი არა ბუნებისა არიან საცნაურება, ეითარ-იგი მამობისა და ძეობისანი, არამედ რაჲსამე მიმართობათა, ხოლო ესენი არა ბუნებისა, არამედ განუჭრელისა თჳსებისა არიან წარმომაჩინებელ.

აწ უკუე ეითარ-იგი უმეცრებისათჳს ეიტყოდეთ, ეითარმედ უკუეთუ წულილადთა მოგონებათა მიერ, რომელ არიან წულილნი ოცნებანი გონ/ყ/ბისანი, განჰყო აგებული აუგებელისაგან, მონანი არიან ჯორცნი, არათუმცა შეერთებულ იყვნეს სიტყჳსა ღმრთისადა, ხოლო ერთგზის გუამოვნებით შეერთებულნი ეითარ იყვნენ მონა, რამეთუ მასუე და ერთსა ქრისტესა ეერ ძალ-უც, რაჲთა მონაცა იყოს და უფალ თაეისა თჳსისა.

რამეთუ[II] ესენი არა მარტიეად სათქუმელთაგანნი არიან, არამედ სხჳსა მიმართად. ეისი უკუე იყოს მონაჲ, მამისაჲა? აწ სადმე არა რაოდენნი ჰქონან მამასა, ძისანიცა არიან, უკუ-

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 30.

[I] გრიგ. ნაზ., სიტ., 30.
[II] ნეფსით M. [II] ეითარ M.

ნაიცა ნუუკუე და მამისა მონა იყოს, ხოლო თაჳისა თჳსისა არა-სადა. ანუ ვითარ იტყჳს ჩუენთჳს მოციქული მის მიერ შვილებისა მადლთა ღირს-ქმნულთა ამათთჳს, ვითარმედ: „არღარა ხართ მონა, არამედ შვილ".[1] და უკუეთუ იგი თავადი მონა არს, ჩუენ ვითარ შვილებისა მადლსა ღირს-მყოფს? ცხად არს უკუე, ვითარმედ ნართაულად ითქუმის მისთჳს მონებაჲ, ხოლო საკუთრებით იგი არა მონა არს, არამედ ჩუენთჳს ხატი მონებისაჲ მიიღო და ჩუენ თანა მონად ეწოდა, რამეთუ უვნებელ იყო და ჩუენთჳს ენებათა და მსახურ იქმნა მაცხოვარებისა ჩუენისა. ხოლო რომელნი იტყჳმან მას მონად, განჰყოფენ ერთსა
104v I ქრისტესა ორად მსგაჳსად ნისტორისსა, არამედ ჩუენ მეუფედ ეიტყჳთ მას და უფლად ყოველისა დაბადებულისა, ერთსა ქრისტესა, მასვე ერთბამად ღმერთად და კაცად და ყოველთა მეცნიერად და „მის შორის არიან ყოველნი საუნჯენი სიბრძნისანი და დაფარულნი მეცნიერებისანი".[2]

66 /III, 22/ წარმატებისათჳს

თავი ᲛᲒ

ხოლო წარმატებაჲ ითქუმის „სიბრძნითა და ჰასაკითა და // მადლითა",[3] რამეთუ ჰა-
1088 საკითა აღორძნდებოდა, ხოლო აღორძინებითა ჰასაკისაითა მის შორის მყოფსა მას სიბრძნესა განცხადებად მოიყვანებდა. და კუალად ამას თანა წარ[რმა]ტებად მისსა ითქუმის სიბ-[რ]ძნითა და მადლითა აღსავსე ყოფაჲ კაცთაჲ და ამით სახითა სრულ-ყოფაჲ სათნო-ყოფასა მას მამისასა, რომელსა-იგი სთნდა ღმრთის მეცნიერ-ყოფაჲ და ცხორებაჲ კაცთაჲ. ვინაჲ ამის განგებულებისათჳს განკაცებული იგი მხოლოდ-შობილი ძე მისი თჳსად წარმატებად მიიჩემებს წარმატებასა კაცთასა და ყოველსავე ადგილსა ჩუენსა ყოველსაჲ განირემებს და ითჳსებს. ხოლო რომელნი-იგი წარმატებასა სიბრძნითა და მადლითა რეცა შესამატებელად რადმე მისსა გულისჴმა-ჰყოფენ არა სრულებით შეერთებულად. ჭორცთა აღიარებენ
104v II ერთობასა მას გუამისა საუფლოჲსასა, არცა გუამოვნებითად შეერთებად ქადაგებენ მას, არამედ ამაო ცნობისა მის ნისტორისი ჰრწამს და თჳსებითსა ერთობასა და წულილადსა რასმე თანა-მკუდრობასა იჩქურებენ და „არა უწყიან, არცა რასა იგი იტყჳან, არცა ვიეთჳს დაამტკიცებენ".[4]

რამეთუ უკუეთუ ჭეშმარიტად შეერთა სიტჳუაჲ ღმრთისაჲ ჭორცთა სრულიადითა ერთობითა გუამისაჲთა და უფროჲსღა მის შორის შეკრებითა ჭორციელისა ასოებისაჲთა და ყოველად ერთ-გუამ-ქმნითა, ვითარ არა მიერით-

[1] გალატ., 4, 7.
[2] კოლას., 2, 3; გრიგ. ნაზ., სიტ., 34.
[3] ლუკა, 2, 52.
[4] I ტიმ., I, 7.

ეთუ მამისა მონაჲ არს, ხოლო თაჳისა თჳსისაჲ არასადა? და ვითარ იტყჳს ჩუენთჳს მოციქული – „ვინაცა არღარა ხართ მონა, არამედ შვილ, შვილებულნი მის მიერ",[1] – უკუეთუ მონა არს იგი? წოდებულებით უკუე ი/თქუ/მის მონად 88r I
და არა თუ თჳთ არს მონა, რამეთუ ჩუენთჳს მიმღებელი ხატსა მონისასა მონადცა იწოდა ჩუენ თანა, რამეთუ უვნებელმან ჩუენთჳს ჰმსახურა ენებათა და იქმნა მსახურ მაცხოვარებისა ჩუენისა. ხოლო მეტყუელნი მისნი მონად განჰკუეთენ ერთსა ქრისტესა ორად, ნესტორისებრ, ხოლო ჩუენ მეუფედ ეიტყჳთ და უფლად ყოვლისა აგებულისად ერთსა მას ქრისტესა, მასვე ერთბამად ღმერთად და კაცად და ყოველთა მეცნიერად და „მის შორის არიან ყოველნი საუნჯენი სიბრძნისანი და მეცნიერებისა დაფარულნი".[2]

66 /III, 22/ წარმატებისათჳს

თავი ᲛᲒ

ხოლო წარმატებულად ითქუმის „სიბრძნითა და ჰასაკითა და // მადლითა".[3] ჰასაკითა ეი-
1088 დრემე აღორძნდებოდა, ხოლო აღორძინებითა ჰასაკისაითა მის შორის მყოფი სიბრძნე გამოცხადებად მოვიდოდა. მერმეცა კაცთასა სიბრძნითა და მადლითა წარმატებასა და სრულ-ყოფასა მამულისა განგებულებისასა, რომელ არს ღმრთის მეცნიერებაჲ და მაცხოვარებაჲ კაცთაჲ, თჳსად წარმატებად ჰყოფდა და ყოველით კერძო განისაკუთრებდა ჩუენდა, ხოლო სიბრძნითა და მადლითა წარმატებულად მეტყუელნი მისნი ვითარმცა მიმთუალელ ყოფილ იყო შემატებასა ამათსა არა უმწუერვალესისა მყოფობისაგან ჭორცთაჲსა იტყჳან ქმნასა შეერთებისასა, არცა პატიჳსცემენ გუამოვნებითსა შეერთებასა, არამედ ამაო ცნობისა ნისტორისსა მრწმუნებელნი თჳსებითსა შეერთებასა და ლიტონსა თანა-მკუდრობასა მენიშებენ, „არა მეცნიერნი, არცა რათა იტყჳან, არცა ვიეთჳს დაამტკიცებენ".[4]

რამეთუ უკუეთუ ჭეშმარიტად შეერთნეს ღმერთსა სიტყუასა ჭორცნი უმწუერვალესისა მყოფობისაგან, ხოლო უფროჲსღა მის შორის იყუნეს და გუამოვნებითი იგივეობაჲ მოეგო

[1] გალატ., 4, 7
[2] კოლას., 2, 3; გრიგ. ნაზ., სიტ., 34.
[3] ლუკა, 2, 52.
[4] I ტიმ., I, 7.

განვე განემდიდრა იგი ყოველითაევე სიბრძნითა და მადლითა. ვინაიცა ცხად არს, ეითარმედ არა საუფლონი იგი ჴორცნი მიმღებელ იყვნეს მადლისა, არცა მადლით შეერთებულ-იყვნეს სიტყუსად, არამედ უფროისღა გუამოვნებითითა ერთობითა საღმრთონიცა და კაცობრიენიცა საქმენი ერთისა ქრისტესდად ქმნილ-იყვნეს, ვინაითგან იგივე იყო ერთბამად ღმერთი და კაცი, რომელმან ყოველსა სოფელსა აღმოუცენნა წყარონი მადლისა და სიბრძნისა და ყოველთა კეთილთა სავსებისანი.[1]

67 /III, 23/ მოშიშებისათჳს

თავი ქვ

მოშიშებისა სახელსა მრჩობლი გულისჴმის-
ყოფაჲ აქუს, რამეთუ ბუნებითი მოშიშებაჲ არს
105r I შიში სიკუდილისაჲ, რაჟამს არა ენებოს სულსა განშორებაჲ ჴორცთაგან დასაბამითგანისა მის თუსებისა და თანა-ლმობისა, რომელი დაჰნერგა მის შორის დამბადებელმან, ვინაიცა ბუნებით ეშინის და ძრწის და იჯმნის სიკუდილისაგან,* რომელ საზღვარ ბუნებით მოშიშებაჲ არს, რეცა შეძრწუნებითისა ძალისა შემკრებელი.[2] რამეთუ უკუეთუ არა-არსისაგან არსად დამბადებელისა მიერ მოყვანებულ იქმნა ყოველი, ცხად არს, ეითარმედ ყოფისა და არა ყოფისა წადიერებაჲ აქუს ყოველთა.

ხოლო ამათგანი ბუნებითი და უთუსესი არს შემოკრებითითა მიმართი აღძრეაჲ, რომლისა წადიერებაჲ აქუნდა სიტყუასა ღმრთისასა განკაცებულსა, ვინაიცა შემოკრებითთა მიმართ ბუნებისათა აღძრეასა აწუენებდა. შემოკრებითად უკუე უწოდთ მათ, რომელნი არსებისა ჩუენ[ი]სა მზრდელ და შემატკიცებელ იყუნენ, ეითარ-იგი არიან საჭმელნი და სასუმელნი და ძილი, // რამეთუ ამათდა მიმართ ნებებაჲ აქუნდა უფალსა და ბუნებით გამოცდილებასა მიიღებდა ქმნისა ამათისასა.

ხოლო განმხრწნელთა მათ მიმართ მიზეზთა, რომელ არიან ენებაჲ და სიკუდილი, მას ენებისასა ნეყსით მოშიშ იქმნებოდა, რამეთუ დაღაცათუ შჯულითა ბუნებისაითა იქმნებოდა ყოფად იგი, არამედ არაეე იძულებით შეემთხუეოდა მსგაესად ჩუენსა, რამეთუ ნეფსითითა
105r II ნებებით მიითუალეიდა ბუნებითთა მათ შემთხუეაჲთა. ვინაიცა თუთ შიში იგი და ურეაჲ და მწუხარებაჲ ბუნებითთა და თანა-წარუ-

მის შორის, ეითარ არა სრულებით განამდიდრნა ყოელითა სიბრძნითა და მადლითა, არა მადლისა მიმღებელობითა, არცა მადლით ზიარებულად აღმატებულებათა სიტყუსათა გამოჩინებითა, არამედ უფროსღა გუამოვნებითისა ერთობისათჳს კაცობრიეთაცა და სალმრთოთა ერთისა ქრისტესდად ქმნილობითა, ვინაითგან იგიეე იყო ერთბამად ღმერთი და კაცი, რომელმან მადლისა და სიბრძნისა და ყოველთა კეთილთა სავსებაჲ სოფელსა აღმოუცენა.[1]

67 /III, 23/ შიშისათჳს

თავი ქვ

მრჩობლი გაგონებაჲ აქუს სახელსა შიშისასა, რამეთუ არს ბუნებითი შიში სულისა, არა მნებებელისაჲ განყოფასა ჴორცთაგან დასაბამითგან დამბადებელისა მიერ დადებულისათჳს მის შორის ბუნებითისა თანა-ლმობისა და თუსებისა, რომლისათჳს ბუნებითად ეშინის და უღონოებს და იჯმნის სიკუდილისაგან. ხოლო საზღვარ ბუნებითისა შიშისა არს ეითარმედ ძალი შეერძალეითი, შემწეობითი
88r II მყოფისაჲ, რამეთუ უკუეთუ არა მყოფობისაგან მყოფად[1] მოვიდეს შემოქმედისა მიერ ყოველნი, ყოფისა და არა ყოფისა წადიერებაჲ აქუს ბუნებითად.

ხოლო ესე თუს ეჯვის ბუნებითსა,[2] რათა პსუროდის და მიიმართებდეს შემამტკიცებელთა მიმართ თუსთა. აწ უკუე განკაცნა რაჲ ღმერთი-სიტყუაჲ, აქუნდა ესე წადიერებაჲ შემამტკიცებელთა ვიდრე მიმართ ბუნებისათა ჩუენებითა წადიერებითისა მიმართებისაჲთა, // ეითარცა ჭამისა და სუმისა და ძილისა
1089 წადიერისა და ბუნებითად გამოცდილებისა მათისა მიმღებელსა.

ხოლო განმხრწნელთაგან გარე-მიქცევითა, ეითარ-იგი იყო ჭამსა ნებსითისა ენებისასა ქმნაჲ სიკუდილისა მიმართ წინწნეულობისაჲ, რამეთუ დაღათუ შჯულითა ბუნებისაჲთა იქმნებს მის შორის ქმნილნი იგი, არამედ არა ჩუენებრ იძულებით, რამეთუ ნებსით მრჩებელმან მიითუალნა ბუნებითნი, ვინაიცა თუთ იგი შიში და მოშიშებაჲ და ურეაჲ ბუნებითთა და უგიობელთა ენებათაგანნი არიან და არა ცოდვად შესარაცხელთანი.

---

* შეისწავე განსაზღერებაჲ, ეითარმედ მრჩობლნი მოშიშებანი ითქუმიან-ბუნებითი და გარეშე ბუნებისაჲ და უფალმან ბუნებითი იგი მიითუალა, ხოლო გარეშე ბუნებისაჲ არა მიითუალა.

[2] დედანში ერთჳის: δι' ἣν φυσικῶς καὶ ἀγωνιᾷ καὶ παραιτεῖται τὸν θάνατον (ბუნებითი შიში არის ლტოლვა სიკუდილისაგან არსებობის დასაცავად).

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 43, 30.

[1] ყოფად M. [2] ბუნებისასა M.

ვალთა ენებათაგანნი არიან* და არა ცოდეისა შჯულთა დამოკიდებულ არიან.[1]

ხოლო არს კუალად მოშიშებაჲ განცემითა გულის სიტყუასაითა შემთხუეული ურწმუნოებისაგან და შეცოდებისა და უმეცრებისაგანცა ჯამსა მას სიკუდილისასა, ვინაცა ღამით შეშინებულ ეიქმნით, უკუეთუ ბგერაჲ რაჲსამე გუესმინ, რომელი-ესე გარეშე არს ბუნებისაჲ, რომლისათჳს განსაზღერებით ეიტყუთ, ეითარმედ გარეშე ბუნებისაჲ შიში არს პირუტყული ძრწოლაჲ, რომელი-ესე უფალმან არა მიიღო, ვინაცა არცა ოდეს შეეშინა, თუნიერ ჯამსა ოდენ ენებისასა, დაღაცათუ განგებულებით ეკრძალებინ მრავალგზის და რეცა თუ იელტინ მომკლეელთაგან, რამეთუ არა უმეცარ იყო ჯამსა მას ენებისასა.

ხოლო რამეთუ ჭეშმარიტად შეეშინა, ამის პირისათჳს იტყჳს ნეტარი ათანასი საკითხავსა მას შინა აპოლინარის მიმართ თქუმულსა, ეითარმედ „ამისთჳს თქუა უფალმან: „აწ სული ჩემი შეძრწუნებულ არს“,[2] ხოლო „აწი“ იგი ესე არს, ეითარმედ ოდეს ნეფსით ენება. გარნა ეგრეცა არსსა აჩუენებდა, არა არაარსსა, რამეთუ ჩუენ არა-არსსა არსად უწოდთ, ეითარმცა ქმნულ საგონებელ ოდენ იყო თქუმული იგი, არამედ ბუნებით ჭეშმარიტად იქმნებოდა ყოველივე“. და კუალად შემდგომად მცირედისა იტყჳს, ეითარმედ „არა-სადა მოსრულ[3] არს ღმრთეებაჲ ენებად თუნიერ ჴორცთა ენებულთაჲსა“. არცა სადა აღშფოთებაჲ და მწუხარებაჲ უჩუენებიეს, თუნიერ სულისა შეწუხებულისა და აღშფოთებულისა, არცა ოდეს შეურეებული მლოცველ ქმნილ არს, თუნიერ გონებისა ურეეულისა და მლოცველისა. 105v I

რამეთუ დაღაცათუ არა ძლეულებისაგან ბუნებისა შეემთხუეოდეს თქუმულნი ესე, არამედ წარმოსაჩინებელად უეჭუელისა განკაცებისა განცხადებულად იქმნებოდეს ქმნულნი იგი. ხოლო არა ძლეულებითა ბუნებისაჲთა შემთხუევაჲ ბუნებითთა საქმეთაჲ, ამას საცნაურ-ჰყოფს, ეითარმედ არა-რაჲ უნებლიეთი შეემთხუეოდა, არამედ ყოველსაეე ნებსით თავს-იდებდაჲ.[4]

68 /III, 24/ ლოცვისათჳს უფლისა

თავი ΚΘ

ლოცვაჲ არს აღსლვაჲ გონებისაჲ ღმრთისა მიმართ, თხოვაჲ მისგან საქმეთაჲ, რომელნი მას თავადსა შეეტყუებოდინ მოსაცემელად ჩუენდა.

არს კუალად შიში განცემისაგან გულის სიტყუათაჲსა შემტკიცებული და ურწმუნოებისაგან და უცნაურობისაგან ჯამსა სიკუდილისასა, ეითარ-იგი რაჟამს ღამე გუეშინოდის ანუ ქმნითა ბგერისა რაჲსათჳმე, რომელი გარეშე არს ბუნებისაჲ და რომლისა განმასაზღერებელნი ეიტყუთ: გარეშე ბუნებისაჲ შიში არს უსამართლოჲ წიწყაჲ. ესე უკუე არა მიიღო უფალმან, რომლისათჳსცა არცა შეეშინა არა ოდეს, თუნიერ ჯამსა ხოლო ენებისასა, დაღათუ მრავალგზის აკრძალებდის თავსა თჳსსა განგებულებით, რამეთუ არა უმეცარ იყო ჯამისა.

ხოლო ეითარმედ ჭეშმარიტებით შეეშინა, იტყჳს სამღდელოჲ ათანასი აპოლინარის დასამჭობელსა შინა სიტყუასა: „ამისთჳს იტყოდაო უფალი: „აწ სული ჩემი შეშფოთებულ არს“,[1] ხოლო „აწ ესე არს, ოდეს ინება, ვინაცა მყოფი სახიერეელ იქმნების და რამეთუ არა თუ არა მყოფსა, ეითარცა მყოფსა, სახელ-ესდებთ, ეითარმცა საგონებელობით ქმნილ იყენეს თქუმულნი იგი, რამეთუ ბუნებით და ჭეშმარიტებით იქმნეს ყოველნი. და კუალად: „არაოდეს შეხებულ არს ღმრთეებისადა ენებაჲ, თუნიერ ენებულთა ჴორცთასა, არცა შფოთი და მწუხარებაჲ ხილულ არს, თუნიერ სულისა შეწუხებულისა [და] აღშფოთებულისა, არცა ურეაჲ აქუს და ილოცავს, თუნიერ გონებისა ურეეულისა და მლოცეელისა.

გარნა დაღათუ არა ძლეულებითა ბუნებისაჲთა შეემთხუეოდეს ქმნილნი იგი, არამედ გამოსაჩინებელად მყოფობისა იქმნებოდეს თქუმულნი ესე“. ხოლო „არა ძლეულებითა ბუნებისაჲთა შემთხუევაჲ ქმნილთაჲ მათ“ არა უნებლიაჲთ თავს-დებასა ცხად ჰყოფს მათსა.[2]

68 /III, 24/ ლოცვისათჳს [უფლისა] [3] [I]

თავი ΚΘ

ლოცვაჲ არს აღსლვაჲ გონებისაჲ[II] ღმრთისა მიმართ ანუ თხოვაჲ ჯეროვანთაჲ[III] ღმრთისაგან. აწ უკუე ეითარ უფალი ჯამსა ენებისასა და ლაზარეს ზედა ილოცვიდა. 88v I

* შეისწავე განსაზღერებაჲ, ეითარმედ დაღაცათუ ბუნებითად ექმნებოდეს ქრისტესა ზედა შემთხუეული ბუნებითნი, ხოლო არა უცაბედ და იძულებით, არამედ ნებსით და ცნობერად, ოდეს იგი უკმდა და პნებაენ, მაშინ თავს იდებდა მათ.

[1] მაკ. აღმსარ., დიალოგი პჳროს.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 43, 30.

[2] იოანე, 12, 27.

[3] ხელნაწერში: „მომოსრულ“.

[4] ათან. ალექს., ქრისტეს მაცხოვარებისათჳს.

[1] იოანე, 12, 27.

[2] ათან. ალექს., ქრისტეს მაცხოვარებისათჳს.

[3] დედანში ურთავს: „უფლისა“.

[I] ლოცვისათჳს უფლისა M. [II] გონებითა E. [III] ჯეროვანთა M.

აწ უკუე ეითარ ილოცეიდა უფალი ლაზარეს ზედა და ჯამსა მას ენებისასა?

რამეთუ არცა აღყვანებასა ღმრთისა მიმართ მოქენე იყო წმიდაჲ იგი გონებაჲ, რომელი ერთგზის სრულებით და გუამოვნებით შეერთებულ იყო სიტყჳსა ღმრთისადა. არცა რაჲს თხოვაჲ საჭმარ იყო მისდა ღმრთისაგან, რამეთუ ერთ არს ქრისტე.

105v II არამედ ცხად არს, ეითარმედ ჩუენსა პირსა განი-საკუთრებდა და ჩუენსა წესსა თავსა თუსსა გამოსახეიდა და სახესა მომცემდა ჩუენ ყოფადთასა და მასწაებდა ღმრთისაგან თხოვასა და მისსა მიმართ აღხილვასა. და წმიდისა მის მიერ გონებისა მისისა გზა გუცემდა // ჩუენ აღსლვად ღმრთისა მიმართ.[2] რამეთუ ეითარ-იგი ენებანი რაჲ დაითმინნა, მისითა მით ძლეეითა ჩუენ გურჳნოსან-მყენა, ამითეე სახითა ილოცეიდაცა, რაჲთა, ეითარ პირეელ ეთქუ, ჩუენ გზა გუყოს აღსლვად ღმრთისა მიმართ და ჩუენთჳს აღასრულებდა ყოველსაჲე სიმართლესა, ეითარ-იგი თქუა იოანეს მიმართ[3] და დამაგებდა ჩუენ მამასა თუსსა და ეითარცა დასაბამსა და მიზეზსა თუსა, პატიჟ-სცემდა მას და აჩუენებდა, ეითარმედ არა წინა-აღმდგომ არს ღმრთისა.

რამეთუ რაჟამს თქუა ლაზარეს ზედა – „მამაო, გმადლობ შენ, რამეთუ ისმინე ჩემი და მე უწყი, რამეთუ მარადის ისმენ ჩემსა! არამედ ერისა ამისთჳს, რომელი გარე-მომადგა მე, ეთქუ, რაჲთა პრწმენეს, ეითარმედ შენ მომაჳლინე მე“.[4] ანუ არა განცხადებულად გუჩუენაა, ეითარმედ ეითარცა დასაბამსა და მიზეზსა თუსსა პატიჟ-სცემს მამასა თუსსა და გუჩუენებს, ეითარმედ არა წინა-აღმდგომ არს ღმრთისა?[5]

ხოლო რაჟამს თქუა: „მამაო, უკუეთუ შესაძლებელ არს, თანა-წარმჴედინ მე სასუმელი ესე. გარნა არა ეითარ-იგი მე მნებაეს, არამედ ეითარცა შენ“.[6] არა ყოელით-კერძო საცნაურ ყოა, ეითარმედ მასწაებს ჩუენ, რაჲთა ჟამსა განსაცდელთასა მხოლოდ ღმრთისსა ოდენ შეწჴეწეასა მეძიებელ ეიყენეთ? და კუალად რაჲთა ნებათა ღმრთისასა უფროჲს ნებისა
106r I ჩუენისა აღეირჩეედით. ამას თანა აჩუენებსა, ეითარმედ ჭეშმარიტად განკუთნავს ბუნებაჲ ჩუენი. და ეითარმედ ჭეშმარიტად ორნი ბუნებითნი ნებანი არიან მის შორის, ურთიერთას შეერთებულნი და არა ერთ-ერთისა წინა-აღმდგომნი.*

რამეთუ არცა ღმრთისა მიმართისა აღსლვისა მოქენე იყო წმიდაჲ გონებაჲ მისი, ერთგზის გუამოვნებით ღმრთისა სიტყჳსადა შეერთებული, რამეთუ ერთი არს ქრისტე.

არამედ ჩუენსა განითუსებდა პირსა და თაესა შინა თუსსა დაჰსახეიდა ჩუენთა და ხატ გუექმნებოდა ჩუენ და გუასწაებდა ჩუენ ღმრთისაგან თხოასა და მისსა მიმართ აღჰყრობილ-ყოფასა და წმიდისა გონებისა მისისა
1092 მიერ გზა მიყოფდა // ჩუენ ღმრთისა მიმართ აღსლეასა,[1] და ჩუენთჳს სრულჰყოფდა ყოველსა სიმართლესა, ვითარცა ეტყოდა იოეანეს და დამაგებდა ჩუენ მამასა თუსსა და ეითარცა დასაბამსა და მიზეზსა თუსსა პატიჟ-სცემდა მას და აჩუენებდა, ეითარმედ არა წინა-აღმდგომ არს ღმრთისა.

რამეთუ ოდეს იტყოდა ლაზარეს ზედა: „მამაო, გმადლობ შენ, რამეთუ ისმინე ჩემი და მე უწყი, ეითარმედ მარადის ისმენ ჩემსა, არამედ აქა მდგომარისა ამის ერისათჳს ეთქუ, რათა ცნან, ეითარმედ შენ მომაჳლინე მე“.[2] რაჲ ყოველითურთ ცხად იქმნაა, ეითარმედ, ეითარცა დასაბამსა და მიზეზსა, პატიჟ-სცემს მამასა თუსსა და აჩუენებს, ეითარმედ არა წინა-აღმდგომი არს ღმრთისაჲ?.[3]

ხოლო ოდეს იტყოდა: „მამაო, უკუეთუ შესაძლებელ არს, წარმჴედინ სასუმელი ესე ჩემგან, გარნა ნუ ეითარ მე მნებაეს, არამედ ეითარ შენ“[4] არა ცხად არსა, ეითარმედ გუასწაებდა ჩუენ მხოლოდ ღმრთისაგან ოდენ თხოასა განსაცდელთა შინა შეწჴეწინისსა და საღმრთოჲსსა უფროს, ეიდრე ნებისა ჩუენისა პატიჟისცემასა და აჩუენებდა, ეითარმედ ჭეშმარიტებით განითუსა ბუნებაჲ ჩუენი და ეითარმედ ორნი ნებანი ბუნებითნი, შემსგაესებულნი ბუნებათა მისთანი, არამედ არაეე წინა-აღმდგომნი მოუგიან?.

---

* შეისწაეე ეითარმედ ორნი ნებანი არიან ქრისტესნი.

1 მათე, 27, 46.

2 ხელნაწერში ეს სიტყეა ორჯერ წერია.

3 მათე, 3, 15.

4 იოანე, 11, 41-42.

5 იოანე, 11, 41-42.

6 გრიგ. ნაზ., სიტ., 30, 45; იოანე ოქროპ., თარგმანება იოანეს სახარებისა, LXIII.

7 მათე, 26, 39.

1 მათე, 3, 15, აქ დედნის მიხედვით უნდა იყოს კიდევე ერთი წინადადება, რომელიც ურუმის თარგმანშიც გვხვდება: „რამეთუ ეითარ-იგი ენებანი რაჲ დაითმინნა, მისითა მით ძლეეითა ჩუენ გურჳნოსან მყენა, ამითეე სახითა ილოცეიდაცა“. იხ. ურუმის თარგმანი გვ. 281 (105v II).

2 იოანე, 11, 41-42,

3 გრიგ. ნაზ., სიტ., 30, 45; იოანე ოქროპ., თარგმანება იოანეს სახარებისა, LXIII,

4 მათე, 26, 39.

მამ[ა]ო, – იტყჳს, რამეთუ ეითარცა თანა-არსი მამად უწოდს, – უკუეთუ შესაძლებელ არსო. არა თუ უმეცარ არს, ეითარმედ რაჲთამცა შეუძლებელ იყო ღმრთისაგან, არამედ განმსწაელის ჩუენ, რაჲთა სალმრთოჲ ნებაჲ აღვირჩიოთ უფროს ნებისა ჩუენისა. რამეთუ ესე ხოლო შეუძლებელ არს არა ყოფად, რასა იგი ღმერთი მიუშუებდეს ყოფად და იგი ხოლო შეუძლებელ არს ყოფად, რაჲ იგი ღმერთსა არა ენებოს, არცა მიუშუებდეს ყოფად. „გარნა არა ეითარ-იგი მე მნებავს, არამედ ეითარცა შენ", რამეთუ ეითარცა ღმერთი ერთ-ნება არს მამისა თანა, ხოლო ეითარცა კაცი აჩუენებს ბუნებითობასა კაცობრივისა ნებისასა, რამეთუ ამით ბუნებითობითა იჳმნის სიკუდილისაგან.

ხოლო რაჟამს თქუა – „ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო, რაისა დამიტეე მე",[1] – ესე ჩუენისა პირისა განჩემებითა თქუა. რამეთუ არცა ღმერთ მისსა არს მამაჲ, უკუეთუ არა წულილადითა რაჲთმე ოცნებითა გონებისაჲთა განჰყო უხილაჲი ხილულისაგან და საცნაური გრძნობადისაგან და გრძნობაჲი იგი ჩუენ თანა დააწესო. და კუალად // არცა დატეებულ არს 1093 88v II
იგი თჳსისა ღმრთეებისაგან, არამედ ჩუენ ეიყვენით დატეებულნი და შეურაცხ-ქმნილნი. ეინაიცა ჩუენსა პირსა განიჩემებდა უფალი და ესრეთ ილოცევიდა.[2]

„მამაო,– ჴმობს, ეითარცა თანა-არსი,– უკუეთუ შესაძლებელ არს", არა ეითარცა უმეცარი, რამეთუ რაჲ შეუძლებელ არს ღმრთისა, არამედ რათა განგუსწაელნეს ჩუენ სალმრთოსა[1] უფროს, ეიდრე ნებისა ჩუენისა პატივისცემად? რამეთუ ესე ხოლო შეუძლებელ არს არა ყოფად, რასა იგი ღმერთი მიუშუებდეს ყოფად. და იგი ხოლო შეუძლებელ არს ყოფად, რაჲ იგი ღმერთსა არა ენებოს, არცა მიუშუებდეს ყოფად.[1] გარნა „ნუ ეითარ მე მნებავს, არამედ ეითარცა შენ". ეითარცა ღმერთი ეიდრემე იგიეე ნება არს მამისა თანა, ხოლო ეითარცა კაცი, კაცებისასა აჩუენებს აქა ნებასა, რამეთუ იგი იჳმნის ბუნებითად სიკუდილისაგან.[2]

ხოლო ესე, ეითარმედ „ღმერთო, ღმერთო ჩემო, რაისათჳს დამიტეე[3] ჩუენისა პირის განმთუსებელმან თქუა, რამეთუ არცა ღმერთ მისსა არს მამაჲ, არა თუ განყონ წულილადთა ოცნებათა გონებისათა ხილული საცნაურისაგან ჩუენ-თანა დაწუსებითა მისითა, რამეთუ // არცა ოდეს დატეებულ არს თჳსისა ღმრთეებისაგან, არამედ ჩუენ ეიყვენით[11] დატეებულნი და უგულებელს-ყოფილნი, ეინაიცა ჩუენისა პირისა განმთუსებელმან ილოცნა ესენი.[4]

69 /III, 25/ განკუთნვისათჳს

თავი ჲთ

106r II საჴმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ ორნი განკუთნებანი არიან: ერთი ბუნებითი და არსებითი და მეორე თუსებითი და პირებითი. ბუნებითი უკუე და არსებითი არს, რომლითა კაცთ-მოყუარემან უფალმან ბუნებაჲ ჩუენი და ბუნებითნი ყოველნი განიკუთნნა და მიიხუნა, რაჟამს ბუნებით და ჴეშმარიტებით განკაცნა და ბუნებითთა წესთა ყოველთა გამოცდილებაჲ მიიღო. ხოლო პირებითი[3] არს რაჟამს ვინმე სხუსა პირსა იჩემებდეს სიყუარულისათჳს და თანა-ლმობისა მისისა, და მის წილ ნაცვალად მისსა ჰყოფდეს სიტყუასა. ეინაიცა უფალსა ჩუენსა არა შეეტყუებოდა წყეეაჲ და დატეებულებაჲ ჩუენი და სხუანი ესეეითარნი, რომელნი-იგი არა ესრეთ განიკუთნნა, ეითარმცა ბუნებით მისსა იყუნეს ანუ იქმნეს, არამედ ჩუენი იჩემა პირი და ჩუენ თანა დაწუსებითა განიკუთნნა ესეეითარნი იგი. რამეთუ ამითვე

69 /III, 25/ განთუსჳსა და განკუთნვისათჳს[5]

თავი ჲთ

სათანადო არს უწყებად, ეითარმედ ორნი არიან განთუსეანი, ერთი ბუნებითი და არსებითი და ერთი პირებითი.[6] და ბუნებითი ეიდრემე და არსებითი არს ეითარ-იგი კაცთ-მოყუარებით უფალმან ბუნებაჲ ჩუენი და ბუნებითნი ყოველნი მიიხუნა, ბუნებით და ჴეშმარიტებით განკაცებულმან და ბუნებითთა საქმეთა გამოცხადებად მოსრულმან. ხოლო პირებითი არს, რაჟამს სხუსაჲ ვინმე შეიმოსოს პირი თუსებისათჳს, ესე იგი არს, სიყუარულისა, ანუ მოწილეობისა და მის წილ მის ძლითა არა რაჲთ შესატყუსთა თუსთა,[12] ეითარ-იგი წყეეაჲ და დატეებაჲ ჩუენი და ეგეეითარნი, რომელნი არცა ჩუენნი ბუნებითნი იყუნეს, არცა იგი იყო რაჲმე ამათგანი ანუ იქმნა, არამედ განითუსნა და განიკუთნნა მან, რამეთუ ჩუენი იჩემა პირი და ჩუენ თანა დაიწესა. ვინაიცა

[1] გრიგ. ნაზ., სიტ., 30.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 30.
[3] დედანში – „პირებითი და თუსებითი", მაგრამ რედაქციის შენიშვნით σχετική ძველ ბერძნულ ხელნაწერებში არ მოიძებნება.

[1] დედანში ეს წინადადება უფრო მოკლეა: „რადგან მხოლოდ ის არის შეუძლებელი, რაც ღმერთს არ უნდა და არ მიუშვებს".
[2] გრიგ. ნაზ., 10, 12.
[3] მათე, 27, 46.
[4] გრიგ. ნაზ., სიტ., 30.
[5] დედანშია მხოლოდ Περὶ οἰκειώσεως.
[6] დედანში უფთაეს σχετική /თვისებითი/, მაგრამ ეს სიტყვა ბერძნულ ხელნაწერებში ბევრგან არ დასტურდება.

[11] ღმრთისაჲ ღმერთთასა M. [12] ეიყუენეთ M. [13] <M.

წესითა გულისჴმა-იყოფების სიტ[ყუაჲ] იგი, ეითარმედ „იქმნა ჩუენთჳს წყევა“.[1]

70 /III, 26/ ვნებისათჳს ჯორცთა უფლისათ[აჲ]სა და უვნებელობისათჳს ღმრთეებისა მისისა

თავი ო

ამან სიტყუამან ღმრთისამან ყოველივე დაითმინა ჯორცითა და მხოლოდ უვნებელად ეგო საღმრთოჲთა მით ბუნებითა. რამეთუ ერთი ქრისტე იყო, ღმრთეებისაგან და კაცებისა შეზაებული, რომელსა ღმრთეებით და კაცებით შეემთხუეოდეს ენებანი იგი, რომელთა მიერ ენებულსა მას და ჩუეულსა ენებათასა ბუნებასა ეევნებოდა, ხოლო არა მის თანა ეენებოდა უვნებელსაცა. რომელი-ესე სულსაცა შორის და ჯორცთა იხილეების და არა
106v I ღმრთეებასა თანა ოდენ და კაცებასა. რამეთუ სული რომელი ენებული არს, განკუეთითა მით ჯორცთაჲთა არაჲე იგიცა განიკუეთებინ, დაღაცათუ თანა ელმის და ტკიენეულ არს ენებულთა მათ ჯორცთა.

ხოლო საცნაურ იყაენ, ეითარმედ ღმერთსა ჯორცითა ენებულად ვიტყჳთ, ხოლო ღმრთეებასა ჯორცითა ენებად, ანუ ღმერთსა ჯორცთა მიერ // ვნებად არა ვიტყჳთ.* რამეთუ ეითარცა შარავანდედი მზისაჲ მიეფინის რაჲ მწუერვალსა ხეთასა და გაჰკუეთნ რაჲ ცული ხესა მას, განუკუეთელად ეგის მზე იგი. და უკუეთუ ესე ესრეთ არს, ფრიად სადმე უფროს უვნებელად ეგო ღმრთებაჲ სიტყჳსაჲ შეერთებულთა მათ მისდა ჯორცთა თაეს-დებითა ენებათაჲთა და ეითარცა-იგი განჰკურეებულსა ეინ ჩკინასა დაასხის წყალი, ერთსა მას უკუე შეემთხუეის ენებაჲ იგი წყლისა მიერ, ესე იგი არს, ცეცხლი, რომელი დაშრტის მის ზედა დათხეითა წყლისაჲთა, ხოლო უვნებელად ეგის რკინაჲ, რომელი-იგი არა განიხრწნებინ წყლისა მიერ. და უკუეთუ ესე ესრეთ არს, რაოდენ უფროს ჯორცთა ენებისაგან მხოლოდ უვნებელად ეგოს ღმრთებაჲ, განუშორებელად მყოფი მათგან, ერთგზის შეერთებულ რაჲ იქმნა მათდა?

გარნა ესე ცხად არს, ეითარმედ არა საჭირო არს, რაჲთა სრულებითსა უნაკლულოებასა
106v II ეექიებდეთ სახედ შემოღებულთა სიტყუათასა, რამეთუ საჭირო არს, რაჲთა სახეთა შინა შეეისწაეოთ, თუ რომლითა ნაწილითა მსგაეს არს, ანუ რომლითა უმსგაესო, ეინაჲთგან ყოელითურთ და უნაკლულოდ მსგაესსა თჳთ იგიე და უფროსსცა ჰეშმარიტება უწოდიან და არღარა სახე. ხოლო უფროსსეა საღმრთოთა ესეეითარიეე არს იგიცა, ეითარმედ რომელი „იქმნა ჩუენთჳს წყევა“.[1]

70 /III, 26/ ვნებისათჳს ჯორცთა უფლისა ჩუენისათა და უვნებელობისათჳს ღმრთეებისა მისისა

თავი ჲთ

და ნუუკუე თაეადმან სიტყუამან ღმრთისამან ყოველნივე დაითმინნა ჯორცითა მხოლოჲსა უვნებელისა და საღმრთოჲსა ბუნებისა მისისა უვნებელად დადგრომითა, რამეთუ ერთი რაჲ ქრისტე ღმრთეებისაგან და კაცებისა შემოკრებული და ღმრთეებასა და კაცებასა შინა მყოფი იენებდა, ვნებულსა უკუე, ეითარცა ჩუეულსა ენებისასა, ეენებოდა, არამედ არა თანა-ეენებოდა უვნებელსაცა, რამეთუ სული უკუე, თანა-მდები ენებისაჲ, განკუეთასა თანა ჯორცთასა არა განიკუეთების, დაღათუ თანა-ჳ/ლმ/ის და თანა-ტკიენეულ არს ჯორცთა, ხოლო ღმრთეებასა, ყოელითურთ უვნებელსა, არა ჰლმობიეს[1] ჯორცთა თანა.

ხოლო სათანადო არს უწყებად, ეითარმედ ღმერთსა ეიდრემე ჯორცითა ენებულსა ეიტყუთ, ხოლო ღმრთეებასა ენებად, ანუ ღმერთსა ჯორცთა // ენებულ-ა/დ/
1096 არასადა, ეითარ-იგი მზე ბრწყინეიდეს რაჲ ხეთა ზედა, უკუეთუ ცული ჰკუეთდეს ხეთა, განუკუეთელად და უვნებელად დაადგრების მზე. ფრიად უფროსად უვნებელი ღმრთეებაჲ ს/ი/ტყუსაჲ, გუამოვნებით შეერთებული ჯორცთაჲ, უვნებელად დადგრომილ იქმნა ენებასა შინა ჯორცთასა. და ეითარ-იგი უკუეთუ ეინმე განჯურეებულსა რკინასა დაასხას წყალი, რომელსა მოუგიეს ბუნებით ენებულებაჲ, წყლისა მიერ ცეცხლსა ვიტყჳ, დაშრტების, ხოლო უვნებელად დაშეების რკინაჲ, რამეთუ არა განსახრწნელ არს წყლისა მიერ. ფრიად უფროს ენებისაგან ჯორცთაჲსა არა შეეხო ენებაჲ მხოლოსა უვნებელსა ღმრთეებასა, დაღათუ განუშორებელ /ი/ყო მათგან. 89r I

ხოლო არა საჭირო არს ყოელითურთ და /უ/ნაკლულოდ მსგაესებაჲ ესეეითართა სახეთაჲ. რამეთუ საჭირო ესე არს ამათ სახეთათჳს, რათა მსგაესებაჲცა იხილეებოდის და შეცუალებულობაჲცა, თუ არა, არღარა სახე არს, რამეთუ ყოველსა შინა მსგაესი თუთ იგი იყოს და არა სახე. და უფროსსეა საღმრთოთა შინა, რამეთუ შეუძლებელ არს ყოელითურთ მსგაე-

---

* შეისწაეე, ეითარ ღმერთი გუამისა სახელი არს, ხოლო ღმერთებაჲ ბუნებისაჲ ითქუმის. ხოლო თუ ღმრთეებაჲ ჯორცითა იენო, ესე არა ითქუმის.

[1] გალატ., 3, 13; მაქს. აღმსარ., ეპისტ. მარონისადმი; გრიგ. ნაზ., სიტ., 30; ათან. ალექს., ქრისტეს მაცხოვარებისათჳს.

[1] გალატ., 3, 13; მაქს. აღმსარ., ეპისტ. მარონ.; გრიგ. ნაზ., სიტ., 30; ათან. ალექს; ქრისტეს მაცხოვარებისათჳს.

[1] ლმობიერ M.

საქმეთა შინა შეუძლებელ არს ყოველითურთ მსგავსისა სახისა პოვნაი, ანუ ღმრთის მეტყუელებისათჳს, ანუ განგებულებისათჳს.[1]

71 /III, 27/ ვითარმედ განუშორებელად ეგო ღმრთეებაი სიტყჳსაი სიკუდილსა შინა უფლისასა სულისაგან და ჴორცთა და ერთივე თჳო საუფლოი გუამი

თავი ოა

უცოდველ იყო უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, რამეთუ „ცოდვაი არა სადა ქმნა მან“,[2] რომელმან აიხუნა ცოდვანი სოფლისანი,[3] არცა იპოვა ზაკუაი პირისა მისისა,[4] ამისთჳსცა არცა სიკუდილი თანა ედვა მას, ვინაითგან სიკუდილი ცოდვისაგან შემოსრულ იყო,[5] არამედ ეგრეცა ჩუენთჳს მიითუალა სიკუდილი და თავი თჳსი შეწირა მსხუერპლად მამისა ჩუენთჳს, რამეთუ მისდა შეგუეცოდა და მას უკმდა მითუალეაი საკრისაი ჩუენისაი და ესრეთ დაჴსნაი პატიჟთა ჩუენთაი, რამეთუ ესე ნუ იყოფინ, თუმცა მძლავრსა მას მიეცა სისხლი ძისაი!

მოუკდა უკუე სიკუდილი და შთანთქა ჯორცსაცე თანა სამჴედურიცა იგი ღმრთეებისაი, რომლისა მიერ განწონილ იქმნა. და
107r I // უცოდველთა მათ რაი ჯორცთა უფლისათა 1097
გემოი იხილა, მყის განიხრწნა და ყოველნიეე პირველ შთანთქმულნი აღმოსთხინა. რამეთუ ვითარცა-იგი ბნელი შემოსლეითა ნათლისათა უჩინო იქმნის, ეგრეთეე ხრწნილებაი ცხორებისა კუეთებითა განჴდილ იქმნა მის მიერ, რომელი-იგი ყოველთა ცხორება ექმნა, ხოლო განმხრწნელსა მას – განმხრწნელ.

ხოლო დაღაცათუ მოკუდა უფალი, ვითარცა კაცი, და წმიდაი იგი სული მისი უხრწნელთა მათ ჯორცთაგან განეშორა, არამედ ღმრთეება განუშორებელად ეგო ორთაგანვე – ჯორცთა ვიტყუ და სულისა, და არცა ერთეր განიყო ერთ-გუამოენებაი ორ-გუამოენებად, რამეთუ სულსა და ჯორცთა ერთბამად დასაბამითგან გუამსა მას შინა სიტყჳსასა აქუნდა შეერთებაი, და სიკუდილისა ჟამსა ურთიერთას რაი განიყვნეს, თითოეული მათი ეგო ერთსაეე მას შინა ქონებასა სიტყჳსა მის ერთ-გუამოენებისასა. ვინაიცა ერთი იგი გუამი სიტყჳსაი სიტყჳსა და ჯორცთა და სულისა გუამ იყო და მარადის ერთ იყო სიტყჳსა მის გუამი და არა ოდეს ორ იქმნა, ვინაიცა მარადის ერთ არს გუამი ქრისტესი. რამეთუ არცა სულსა, არცა ჯორცთა არა აქუნდა თჳსი გუამი, თუნიერ სიტყჳსა მის გუამისა, ვინაიცა ერთ არს გუამი ქრისტესი, რამეთუ დაღაცათუ სახის ჩუენებით

[1] ათან. ალექს., ქრისტეს მაცხოვარებისათჳს.
[2] I პეტრ., 2, 22.
[3] იოანე, I, 29.
[4] ესაია, 53, 9.
[5] რომ., 5, 12.

სისა სახისა პოვნაი ღმრთის-მეტყუელებისაცა ზედა განგებულებისა.[1]

71 /III, 27/ განუშორებელად გებისათჳს ღმრთეებასა სიტყჳსასა სულისაგან და ჯორცთა სიკუდილსაცა შინა უფლისასა[I] და ვითარმედ ერთივე იყო გუამი

თავი ო

უცოდველ იყო უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, რამეთუ „ცოდვაი არა ქმნა“[2] ამხუმელმან ცოდვათა სოფლისათამან,[3] არცა იპოვა ზაკუაი პირსა მისსა.[4] ამისთჳს არა თანა-მდებ იყო სიკუდილისა, ვინაითგან ცოდვისათჳს შემოვიდა სიკუდილი სოფლად.[5] მოკუდების უკუე ჩუენთჳს მიმთუალველი სიკუდილისაი და თავსა თჳსსა მსხუერპლად შესწირავს ჩუენთჳს მამასა, რამეთუ მას შეესცოდეთ და მას უკმდა მითუალეაი საჯ/ს/რისა ჩუენისაი და ესრეთ დაჴსნაი ჩუენისა დაშჯილებისაი, რამეთუ ნუ იყოფენ მძლავრისაგან მითუალეაი სამეუფოჲსა სისხლისაი.

მოუკდა უკუე სიკუდილი და შთამნთქმელი მატლსა ჯორცთასა განიმშჯუალა სამჴედურითა ღმრთეებისაითა და // უცოდველთა
და ცხოველს-მყოფელთა ჯორცთა რაი გემოი
იხილა, გაინიხრწნა და წარმოსთხინა[II] ყოველნი, რომელნი პირველ შთაენთქუნეს, რამეთუ ვითარცა ბნელი ზედა შემოსლეითა ნათლისაათა უჩინო იქმნების, ეგრეთეე ხრწნილებაი ცხორებისა კუეთებითა უჩინო იქმნების და ყოველად ცხორებად შეიცვალების.[6]

აწ უკუე დაღათუ მოკუდა ვითარცა კაცი და წმიდაი სული მისი უხრწნელთა ჯორცთაგან განიყო, არამედ ღმრთეებაი ორთაგანვე განუყოფელ/ად/ ეგო სულისაგან ვიტყუ და ჯორცთა. და არცა ეგრეთ ერთი იგი გუამი ორ-გუამოენებად განიწვალა, რამეთუ ერთბამად სულსაცა და ჯორცთა პირველითგანვე გუამსა შინა სიტყჳსასა მოეგო ყოფაი და სიკუდილისა მიერ ურთიერთას განყოფასა მათსა მასვე ერთსა გუამსა სიტყჳსასა მჭონებელად[III] დაადგრა თითოეული მათი. ვინაიცა ერთი იგი სიტყჳსა გუამი სიტყჳსაცა და სულისა და ჯორცთა გუამ იყო, რამეთუ არაოდეს არცა სულსა, არცა ჯორცთა აქუნდა განუსებული გუამი, თუნიერ გუამი სიტყჳსაი. ხოლო ერთ
მარადის და არა ოდეს ორ არს სიტყჳსა 89r II
გუამი, რომლისათჳსცა ერთ არს მარადის გუამი ქრისტესი. ვინაიცა დაღათუ ადგილობით

[1] ათან. ალექს. ქრისტეს მაცხოვარებისათჳს.
[2] I პეტრ., 2, 22.
[3] იოანე, I, 29.
[4] ესაია, 53, 9.
[5] რომ., 5, 12.
[6] დედანში ერთეის ფჩორჲ ნჲ τῷ φθειρόντι.

[I] უფლისა E. [II] წარმოსთხინა M. [III] მჭონებელი M.

107r 11 განეყო სული ჴორცთა, არამედ გუამოვნებით შეიერთებოდისეე მარადის სიტყუსა მიერ.[1]

72 /III, 28/ ხრწნილებისა განყოფილებისათჳს*

თავი ოზ

ხრწნილებისა სახელი ორსა მოასწავებს, რამეთუ მოასწავებს // კაცობრიეთაცა ენებათა, შიმშილსა და წყურილსა და შრომასა და ს[ა]მშჯუალთა განწონასა და სიკუდილსა, რომელ არს განშორებაი სულისა და ჴორცთაი და სხუათა ესეეითართა. ეინაიცა ამათ მოსწავებათაებრ ხრწნილად ეიტყუთ გუამსა უფლისასა, რამეთუ ესე ყოველნი მან ნებსით თავს ისხნა. და კუალად მოასწავებს ხრწნილებაი სრულიადსა გუამისა დაჴსნასა და ნიეთთა მათ, რომელთაგან გუამი იგი შეერთებულ იყოს, სრულიადსა უჭინო-ყოფასა, რომელი-იგი მრავალთა მიერ უფროისღა განხრწნილებად სახელ-ედების. ხოლო ამისი გამოცდილებაი უფლისა გუამსა არა მიუღებიეს, ეითარცა იტყჳს მისთჳს წინაასწარმეტყუელი დაეით, რამეთუ „არა დაუტეე სული ჩემი ჯოჯოხეთს, არცა სცე წმიდასა შენსა ხილვად განსახრწნელი".[2]

აწ უკუე უხრწნელად თქუმაი უფლისა გუამსა პირველ აღდგომისა მსგაესად ამაო მზრახვალისა მის იელიანეს და გაიანოზისსა სრულიად უღმრთოება არს, მსგაესად პირველისა მოსწავებისა. რამეთუ უკუეთუ უხრწნელ არს, არა თანა-არს არს ჩუენდა, არამედ რეცა
107v 1 საგონებელობით და არა ჭეშმარიტებით იქმნა, რაი იგი იქმნა, რაოდენსა იტყჳს მახარებელი, შიმშილსა, წყურილსა, და სამშჯუალთა და განღებასა გუერდისასა და სიკუდილსა. ხოლო უკუეთუ საგონებელად ოდენ იქმნა, ოცნება სამე იყო და აჰრდილ საიდუმლოი იგი განგებულებისაი და ოცნებით სადმე და არა ჭეშმარიტებით განკაცნა ღმერთი და ოცნებით სადმე და არა ჭეშმარიტებით ცხოენებულ ვართ, არამედ წარეედ ამიერ და, რომელნი ამას იტ[ყ]ჳან, ცხორებისაგან უნაწილო იყენეც! ხოლო ჩუენ ჭეშმარიტსა ცხორებასა მიმთხუეულ ვართ და მიეემთხუენთ. ეინაიცა პირეელისა მისებრ მოსწავებისა არა ეიტყჳთ უხრწნელად ჴორცთა უფლისათა. ხოლო მეორისაებრ მოსწავებისა, რომელსა ხრწნილებასა თანა განხრწნილებაიცა სახელ-ედების, ამით სახითა უხრწნელად და უფროისღა განუხრწნელად აღეიარებთ გუამსა უფლისსა, ეითარცა პირეელითგან ღმერთ-შემოსილთა მამათა მოგუცეს ჩუენ.

* შეისწავენ, თუ ეითარ განიყოფებიან ხრწნილებაი და განხრწნილებაი.

[1] ათან. ალექს., განჴორციელებისათჳს; გრიგ. ნოს., ეენ. წინ., I.

[2] ფსალმ., 15, 10.

განეყო სული ჴორცთა, არამედ გუამოვნებით შეერთებულ იყო სიტყჳსა მიერ.[1]

72 /III, 28/ ხრწნილებისა და განხრწნილებისათჳს

თავი ოა

ხრწნილებისა სახელი ორსა დაჰნიშნაჳს,[1]
1100 რამეთუ დაჰნიშნავს[2] // შიმშილსა, წყურილსა, დაშრომასა, სამშჯუალთა განწონასა, სიკუდილსა, რომელ არს განყოფაი სულისა ჴორცთაგან და ეგეეითართა. ამის უკუე დანიშნჳისაებრ ხრწნილად ეიტყუთ ჴორცთა უფლისათა, რამეთუ ნებსით მიიხუნა ესე ყოველნი. კუალად დაჰნიშნაჳს ხრწნილებაი სრულიად დაჴსნასაცა და უჩინო-ქმნასა ჴორცთასა ნიეთთა მიმართ, რომელთაგან შემოკრებულ იყო, რომელი უფროისღა განხრწნილებად იწოდების მრავალთა მიერ, ეითარცა იტყუს წინაასწარმეტყუელი დაეით, ეითარმედ: „არა დაუტეო სული ჩემი ჯოჯოხეთს, არცა სცე წმიდასა შენსა ხილვად განსახრწნელსა".[3]

აწ უკუე უხრწნელად თქუმაი, მსგაესად უგუნურისა იელიანე და გაიანესსა, ჴორცთა უფლისათაი, პირეელისა მის დანიშნჳისაებრ, უღმერთოება არს, რამეთუ უკუეთუ უხრწნელ არა თანა-არს ეიდრემე იყენეს ჩუენდა და საგონებლობით და არა ჭეშმარიტებით იქმნეს, რაოდენთა ქმნასა იტყუს სახარებაი: შიმშილი, წყურილი, სამშჯუალნი, განღებაი გუერდისაი, სიკუდილი. ხოლო უკუეთუ საგონებლობით[1] იქმნეს, ნაწილი და სიჩქუარე არს განგებულებისა საიდუმლოი და საგონებლობით და არა ჭეშმარიტებით კაც იქმნა და საგონებლობით და არა ჭეშმარიტებით ეცხონდით, არამედ წარეედ და ამისნი მეტყუელნი უნაწილო იქმნენინ ცხორებისაგან! ხოლო ჩუენ ჭეშმარიტსა მიმთხუეულ ვართ და ღირს ქმნულ-ვართ. ხოლო მეორისა მის ხრწნილებისა დანიშნჳისაებრ უხრწნელად, ესე იგი არს, განუხრწნელად აღეიარებთ ჴორცთა უფლისათა, ეითარ-იგი ღმერთშემოსილთა მამათა მომცეს ჩუენ.

[1] ათან. ალექს., განჴორციელებისათჳს; გრიგ. ნოს., ეენ. წინ., I.

[2] დედანში ერთეის „კაცობრიეთა ენებათა" /ცსθρώπινα... πάθη.../.

[3] ფსალმ., 15, 10.

[1] დაჰნიშნჳასა ცხად-ჰყოფს M. [2] საგონებელ M.

ხოლო შემდგომად მკუდრეთით აღდგომისა პირველისა მისებრცა მოსწაებისა და მეორისა, ორ-კერძოვე უხრწნელად და განუხრწნელად ეიტყუთ გუამსა უფლისასა, რამეთუ ჩუენთაცა გუამთა, ეითარ-იგი აღდგომაი, ეგრეთვე შემდგომად აღდგომისა უხრწნელებაცა მოამადლა უფალმან თუსისა მიერ გუამისა, რაჟამს იგი
107v II მექმნა ჩუენ დასაბამ აღდგომისა და უხრწნელებისა და უკუდავებისა, რამეთუ „ჯერ არსო ხრწნილისა ამის შემოსად უხრწნელებაი“,[1] – იტყუს საღმრთოი მოციქული.

ხოლო შემდგომად მკუდართაგან აღდგომისა პირველისაცა დანიშნეისაებრ უხრწნელად ეიტყუთ ჴორცთა უფლისათა და რამეთუ ჩუენთაცა ჴორცთა აღდგომაი და შემდგომად მისსა ყოფადი იგი უხრწნელებაი თუსთა ჴორცთა მიერ მოანიჭა უფალმან, თუთ რაი იქმნა დასაბამ აღდგომისა და უხრწნელებისა და უნებელობისა ჩუენისა, რამეთუ „ჯერ-არსო ხრწნილისა[1] ამის შემოსად უხრწნელებაი“ – იტყუს საღმრთოი მოციქული.[1]

73 /III, 29/ ჯოჯოხეთად შთასლვისათჳს

თაჳი ოგ

შთაეიდა უკუე უფალი ჯოჯოხეთდცა სულითა განღმრთობილითა,[2] რაჲთა ეითარცა იგი ქუეყნისა ზედათა აღმოუბრწყინდა სიმართლისა იგი მზე,[3] ეგრეთვე ქუეყნისა ქუეშეთაცა“ და ბნელსა შინა და აჩრდილთა სიკუდილისათა მსხდომარეთა გამოუბრწყინდეს ნათელი“[4] და რაჲთა ეითარცა ქუეყნისათა ახარა მშუდობაი, „ტყუეთა განტეევებაი და ბრმათა აღხილეაი“[5] და მორწმუნეთა ექმნა მიზეზ ცხორებისა საუკუნოჲსა, ხოლო ურწმუნოთა მიზეზ დაშჯისა და მხილებისა. ეგრეთვე ჯოჯოხეთსაცა შინა ყოს, „რაჲთა მას მოუდრკეს ყოველი მუჴლი ზეცისათა და ქუეყნისათა და ქუესკნელისათაი“.[6] ესრეთ განჰსნნა საუკუნოთგან შებორკილებულნი და ესრეთ მკუდრეთით აღდგა და გზა გჳყო ჩუენ აღდგომისა.

73 /III, 29/ ჯოჯოხეთად შთასლვისათჳს

1101

თაჳი ოგ

შთაეიდა უკუე ჯოჯოხეთად განღმრთობილი სული,[2] რათა ეითარ-იგი ქუეყანის ზედათა აღმოუბრწყინდა მზე სიმართლისაი,[3] ეგრეთვე ქუეყანის ქუეშჱცა „ბნელსა შინა და აჩრდილთა სიკუდილისათა მსხდომარეთა გამოუჩრდეს ნათელი“,[4] რათა ეითარ-იგი ქუეყანასა ზედა ახარა მშუდობაი, „ტყუეთა განტეევებაი და ბრმათა აღხილეაი“[5] და მორწმუნეთა ექმნა მიზეზ ცხოერებისა საუკუნოჲსა, ხოლო ურწმუნოთა მამხილებელ ურწმუნოებისა, ეგრეთვე 89v I ჯოჯოხეთს შინა მყოფთაცა, „რათა მისსა მოდრკეს ყოველი მუჴლი ზეცისათაი და ქუეყნისათაი და ქუესკნელისათაი“,[6] და ესრეთ საუკუნოთგანნი რაი იგი კრულნი განჴსნნა, აღდგა იგი მკუდართაგან და გზა მიყო ჩუენ აღდგომაი.

74 /IV, 1/ შემდგომად აღდგომისა ქრისტჱსი განგებულებისათჳს

თაჳი ოდ

შემდგომად მკუდრეთით აღდგომისა უკუე აღეიარებთ და ეიტყჳთ, ეითარმედ ყოველნივე ენებანი განიშორნა მაცხოვარმან ჩუენმან, ხრწნილებასა ეიტყუ და შიმშილსა და წყურილსა, ძილსა და დაშრომასა და სხუათა ესეეითართა.

რამეთუ დაღაცათუ გემოი იხილა საჭმლისაი
108r I შემდგომად აღდგომისა, გარნა არაჲე // შჯულითა ბუნებისაებრ, რამეთუ არა შეეშჱნა, არამედ სახითა განგებულებისაებრ, რაჲთა სარწმუნოჲს ჭეშმარიტებაი აღდგომისაჲ, ეითარმედ იგიჲე ჴორცნი ასხენ აღდგომილსა მკუდრეთით, რომლითაცა თაეს იდვა ენებაი და სიკუდილი. და არა რაი დაუტეეა ნაწილთაგან ბუნებისათა, არცა ჴორცნი, არცა სული, არამედ მის თანაეე ჰქონან განუშორებელად და დაუკლებელად ჴორცნი და სული სიტყჳერი და საცნაური, ნებებითი და მოქმედებითი, და ესრეთ ამაღლდა

[1] I კორინთ., 15, 53.
[2] I პეტრ., 3, 19.
[3] მალაქ., 4, 2.
[4] ესაია, 9, 2.
[5] ლუკა, 4, 18-19; ესაია, 61 და შმდ.
[6] ფილიპ., 2, 10.

ხოლო შემდგომად მკუდართაგან აღდგომისა პირველისაცა დანიშნეისაებრ უხრწნელად ეიტყუთ ჴორცთა უფლისათა და რამეთუ ჩუენთაცა ჴორცთა აღდგომაი და შემდგომად მისსა ყოფადი იგი უხრწნელებაი თუსთა ჴორცთა მიერ მოანიჭა უფალმან, თუთ რაი იქმნა დასაბამ აღდგომისა და უხრწნელებისა და უნებელობისა ჩუენისა, რამეთუ „ჯერ-არსო ხრწნილისა[1] ამის შემოსად უხრწნელებაი“ – იტყუს საღმრთოი მოციქული.[1]

74 /IV, 1/ აღდგომისა შემდგომათაჳს

თაჳი ოგ

ხოლო შემდგომად მკუდართაგან აღდგომისა ყოველნი უკუე ენებანი განიშორნა, ხრწნილებასა ეიტყუ, შიმშილსა და წყურილსა, ძილსა და დაშრომასა და ეგეეითართა.

რამეთუ დაღათუ შემდგომად აღდგომისაცა
იხილა გემოი საზრდელისაი, არაშედ არა
1104 // შჯულითა ბუნებისაებთა, რამეთუ არა მოემშია, გარნა სახითა განგებულებისაებთა, რათა სარწმუნოჲს ჭეშმარიტებაი აღდგომისაი, ეითარმედ იგი არიან ენებულნი და აღდგომილნი ჴორცნი. ხოლო არა რაი განიშორა ბუნებისა ნაწილთაგანი, არცა ჴორცნი, არცა სული, არამედ ჴორცნიცა და სული სიტყჳერი და გონიერი, მნებებელი და მოქმედი მოუგიან და ესრეთ აღვიდა ზეცად და ესრეთ მჯდომარე

[1] I კორინთ., 15, 53.
[2] I პეტრ., 3, 19.
[3] მალაქ., 4, 2.
[4] ესაია, 9, 2.
[5] ლუკა, 4, 18-19; ესაია, 61 და შმდ.
[6] ფილიპ., 2, 10.
[1] ხრწნილებისა M.

ზეცად, და ესრეთ დაჯდა მარჯუენით მამისა, სადა-იგი მჯდომარე არს და მნებებელ და მოქმედ არს ცხორებასა ჩუენსა ღმრთეებითცა და კაცებითცა. ღმრთეებით უკუე ყოველთა იპყრობს და სცავს და განაგებს.

ხოლო კაცობრიე მოეწსენებიან ქუეყანასა ზედა კცევანი მისნი და ხედავს და უწყის, ეითარ ყოელისა სიტყუერისა და დაბადებულისაგან თაყუანის-იცემების. და მეცნიერ არს წმიდაჲ იგი სული საუფლოთა მათ ჴორცთა მისთაჲ, ეითარმედ გუამოენებით შეე[რ]თა სიტყუასა ღმრთისასა და მის თანაე თაყუანის-იცემების, ეითარცა სული ღმრთისაჲ და არა ეითარცა სული ლიტონისა ეისიმე. და კუალად გარდამოსაელ არს ეითარცა არს ჩუენებაჲ მოქმედებისა გარე-შეწერილისა გუამისაჲ, ეითარ-იგი თქუეს ანგელოზთა,
108r II ეითარმედ ესრეთეე მოვიდეს, ეითარ სახედ იხილეთ იგი აღმაჲალი ზეცად.[1]

75 /I, 2/ მარჯუენით მამისა დაჯდომისათჳს

თავი ოე

მარჯუენით უკუე ღმრთისა და მამისა დაჯდომასა ქრისტესსა ვიტყუთ ჴორციელად. არა თუ მარჯუენითსა ადგილსა ვიტყუთ მამისსა, რამეთუ ეითარმცა აქუნდა გარეშეუწერელსა ადგილი მარჯუენე, ეინაითგან მარჯუენე და მარცხენე გარე-შეწერილთა გუამთაჲ არს. ხოლო ჩუენ მარჯუენითად მამისა ვიტყუთ დიდებასა და პატიჳსა ღმრთეებისასა. რომელსა შინა ჴორციელად დაჯდა ძე ღმრთისაჲ, რომელსა-იგი პირეელ საუკუნეთა აქუნდა თანა-არსებაჲ მამისაჲ. ხოლო უკუანაჲსკნელთა ჟამთა განკაცნა და ჴორციელად დაჯდა, ესე იგი არს, ეითარმედ მის თანაე იდიდნეს ჴორცნი მისნი, რამეთუ ერთითა თაყუანის-ცემითა თაყუანის-იცემების ჴორცთა მისთა თანა ყოეელთაეე მიერ დაბადებულთა.[2]

76 /IV, 3/ მათდაჲ მიმართ, რომელნი იტყჳან კითხვით, ვითარმედ უკუეთუ ორ-ბუნებაჲ არს ქრისტე, ნუუკუე აგებულიცა იგი ბუნებაჲ მისი აუგებელსაჲ თანა იშსახურების, ანუ თაყუანის-იცემებისა? ანუ ერთი ოდენ ბუნებაჲ თაყუანის-იცემების და ერთი თაყუანის-უცემელ არს?

თავი ოე

ძესა ღმრთისასა მამისა თანა და სულისა წმიდისა თაყუანის-ესცემთ, უჴორცოდ უკუე პირეელ განკაცებისა და აწ განჴორციელებულსა და განკაცებულსა, ერთბამად ღმერთსა და კაცსა. აწ უკუე ჴორცნი მისნი, უკუეთუ
108v I ოდენ განჰყენე თჳსისაებრ ბუნებისა წულილადითა რაჲთმე გამოკულეჲთა გონებისაჲთა და გან[ა]რჩიო ხილული საცნაურისაგან, თარს მარჯუენით მამისა, მნებებელი ღმრთეებრცა [და] კაცობრიე ჩუენისა მაცხოვარებისაჲ და მოქმედი ღმრთებრ უკუე ყოელთა წინაგანგებისა დაცევისა და მართებისაჲ.

ხოლო კაცობრიე მომჴსენებელი ქუეყანასა ზედა სლვათა და ქცევათაჲ, მხედველი და მეცნიერი, ეითარ თაყუანის იცემების ყოელისა სიტყუერისა აგებულებისაგან, რამეთუ უწყის წმიდამან სულმან მისმან, ეითარმედ გუამოენებით შეერთებულ არს ღმრთისა და სიტყჳსა/და/ და თანა-თაყუანის იცემების, ეითარცა ღმრთისა სული.[1] და რამეთუ აღსლვაჲ ზეცად და გარდამოსლვაჲ კუალად მოქმედებანი არიან გარეშეწერილთა ჴორცთანი, რამეთუ „უსრეთ მოვიდესო“, – თქუმულ არს, – კუალად თქუენდა მომართ, ეითარ სახედ იხილეთ იგი აღმაჲალი ზეცად“.[2]

75 /IV, 2/ მარჯუენით მამისა დაჯდომისათჳს

თავი ოდ

მარჯუენით ღმრთისა და მამისა დაჯდომასა ვიტყუთ ქრისტესსა ჴორციელად, ხოლო არა ადგილობითსა მარჯუენესა ვიტყუთ მამისასა, რამეთუ ეითარ აქუნდეს გარეშეუწერელსა ადგილობითი მარჯუენე, რამეთუ მარჯუენე და მარცხენე გარეშეწერილთანი არიან! ხოლო მარჯუენედ მამისა ვიტყუთ დიდებასა და პატიჳსა ღმრთეებისასა, რომელსა შინა უწინარეს საუკუნეთა ყოფი ძე ღმრთისაჲ, ეითარცა ღმერთი და თანა-არსი მამისაჲ. უკუანაჲსკნელ განჴორციელებულიცა დაჯდა ჴორციელად თანა-მადიდებელი ჴორცთა თჳსთაჲ, რამეთუ თაყუანის იცემების ერთითა თაყუანის-ცემითა ჴორცთა მისთა თანა ყოელისა აგებულისა მიერ.[3]

76 /IV, 3/ მეტყუელთა მიმართ: უკუეთუ ორი ბუნებაჲ არსო ქრისტე, ანუ აგებულსაცა ბუნებასა ჰმსახურეთ, ვითარცა აგებულისა თაყუანის-მცემელთა, ანუ [ერ]თი ბუნებაჲ თაყუანის-ცემული თქუთ და ერთი თაყუანის-[უ]ცემელ
1105

თავი ოე

89v II ძესა ღმრთისასა მამის[ა] დ[ა] სულისა წმიდისათა თაყუანის-ესცემთ უსხეულოსა უკუე უწინარეს ჴორციელებისა და მასყე აწ განჴორციელებულსა და კაც-ქმნილსა ღმერთ-ყოფისა თანა. აწ უკუე ჴორცნი მისნი თჳსისა ეიდრემე ბუნებისაებრ უკუეთუ განჰყო წულილადითა მოგონებითა ხილული საცნაურისაგან,

[1] საქმე მოც., I, 11; გრიგ. ნაზ., ეპისტ. კლედონ.
[2] ბასილი დიდი, სულისა წმიდისათჳს, 6.

[1] დედანში ერთვის „და არა ლიტონი სული“ /καὶ οὐχ ὡς ἀπλῶς ψυχήν/.
[2] საქმე მოც., I, 11; გრიგ. ნაზ., ეპისტ. კლედონ.
[3] ბასილი დიდი, სულისა წმიდისათჳს, 6.

ყუანის-უცემელ იყენენ ჯორცნი იგი, ვითარცა აგებულნი. ხოლო შეერთებულ რაჲ იყვნენ სიტყუასა თანა ღმრთისასა, უეჭუელად მის შორის თაყუანის-იცემებიან. რამეთუ, ვითარ სახედ, მეფე და შიშუელიცა თაყუანის-იცემების და შემოსილიცა. და პორფირი იგი მისი, უკუეთუ სიწლოსა ვინმე ზედა და სითხესა შეიწუნოს, განიგდების და დაითრგუნეის. ხოლო ვინაჲთგან სამეუფო შესამოსელ იქმნას, მიერითგან პატივ-იცემების და იდიდების, და ვინცაღა იკადრის შეურაცხებაჲ მისი, მრავალგზის სიკუდილითაცა დაისაჯეს.

და კუალად ვითარ-იგი შეშაჲ მცირე თუსითა ბუნებითა არა შეუხებელ არს, ხოლო ცეცხლსა რაჲ ზედა დაიდვას და შეერთებითა მისითა ნაკუერცხალ იქმნას, მიერითგან არღარა თავით თუსით, არამედ მისდა შეერთებულისა მისგან ცეცხლისა შეუხებელ იქმნების. და არა შეშაჲ არს შეუხებელ, არამედ ნაკუერცხალი, ესე იგი არს, შეშაჲ ატყინებული. ეგრეთვე ჯორცნი უფლისანი თუსითა ბუნებითა არა თაყუანის-საცემელ არიან, არამედ გუამსა შინა სიტყუსა ღმრთისასა თაყუანის-იცემებიან. არღარა თავით თუსით, არამედ გუამოენებით შეერთებით
108v II მათდა სიტყუსა ღმრთისაჲთა. ეინაიცა არა ვიტყუთ, ვითარმედ ჯორცთა თაყუანის-ვსცემთ ლიტონთა, არამედ ჯორცთა სიტყუსა ღმრთისათა, ესე იგი არს, განჯორციელებულისა ღმრთისათა.[1]

77 /IV, 4/ თუ რაჲსათჳს ძე ღმრთისაჲ განკაცნა და არა მამაჲ, ანუ სული წმიდაჲ და თუ რაჲ წარმმართა ძემან განჯორციელებითა თჳსითა?

თავი ოზ

მამაჲ მამაჲ არს და არა ძე. ძე ძე არს და // არა მამაჲ. სული წმიდაჲ სული წმიდაჲ არს და არა მამა, არცა ძე. რამეთუ თუთება შეუცვალებელ არს. და ვითარ იყოს თუთება შეირყეოდის თუ და მიმოიცვალებოდის? ამისთჳსცა ძე ღმრთისაჲ ძე კაცისა იქმნა, რაჲთა თუთებაჲ უცვალებელად ეგოს, რამეთუ ძე ღმრთისაჲ იყო და ძე კაცისა იქმნა. და ჯორცნი რაჲ შეისხნა წმიდისაგან ქალწულისა, არაჲე განეშჳა თუსისაგან თუთებისა.[2]

ხოლო ამისთჳს განკაცნა ძე ღმრთისაჲ, რაჲთა კუალად აგოს პირველიეე იგი ქმნულებაჲ კაცისაჲ და მიჰმადლოს მას იგიეე ხატებაჲ, რომლისათჳს შეექმნა, რამეთუ შეექმნა იგი ხატად თუსსა და საცნაურად და თუთმფლობელად და მსგავსებად თუსსა, ესე იგი არს, სრულებითა სათნოებათაჲთა, რაოდენ დასატევნელ არს ბუნებასა შინა კაცისასა. რამეთუ ესენი არიან რეცა ხატებანი საღმრთოჲსა ბუნებისანი: უზრუნველობაჲ, მიმოდაუბნეველობაჲ, თაყუანის-უცემელ არიან, ვითარცა აგებულნი, ხოლო შეერთებითა სიტყუსა ღმრთისაჲთა მისთჳს და მის თანა თაყუანის იცემებიან, რამეთუ, ვითარ სახედ, მეფე შიშუელიცა თაყუანის-იცემების და შემოსილიცა და პორფირი, ვითარცა ლიტონი პორფირი უკუე დაითრგუნების და შეურაცხ-იქმნების, ხოლო სამეუფო შესამოსელ-ქმნილი პატივ-იცემების და იდიდების და ვინცა ვინ შეურაცხყოს იგი, სიკუდილითა დაისაჯების.

და ვითარცა ლიტონი შეშაჲ არა მიუახლებელ არს შეხებისა, ხოლო ცეცხლსა რაჲ ეზრახოს და ნაკუერცხალად შეიქმნას, არა თავით თუსით, არამედ მისდა შეყოფილისა ცეცხლისათჳს შეუხებელ იქმნების. და არა ბუნებაჲ შეშისაჲ არს მიუახლებელ, არამედ ნაკუერცხალი, რომელ არს განცეცხლებული შეშაჲ, ეგრეთვე ჯორცნი თუსისა უკუე ბუნებისაებრ არა თაყუანის-საცემელ არიან, ხოლო თაყუანის-იცემებიან განჯორციელებულსა ღმრთსა სიტყუასა შინა, არა თავით თუსით, არამედ გუამოენებით შეერთებულისა მათდა სიტყუსა ღმრთისათჳს და არა ვიტყუთ, ვითარმედ ჯორცთა თაყუანის-ვსცემთ ლიტონთა, არამედ ჯორცთა ღმრთისათა, ესე იგი არს, განჯორციელებულსა ღმერთსა.[1]

77 /IV, 4/ რაჲსათჳს ძე ღმრთისაჲ განკაცნა და არა მამაჲ, არცა სული; და თუ რაჲ წარმმართა განჯორციელებითა თჳსითა

თავი ოვ

მამა არს მამაჲ და არა ძე, ძე არს ძე და
1108 არა მამა, სულ არს სული წმიდაჲ და არა მამა, არცა ძე, რამეთუ თუთებაჲ შეურყეველ არს, ანუ ვითარ თუთება იყოს მოძრავი და მიმომრდომი? ამისთჳს ძე ღმრთისაჲ ძე კაცისა იქმნების, რათა უძრაჲად ეგოს თ/ჳ/თებაჲ, რამეთუ რომელი ძე ღმრთისაჲ იყო, ძე კაცისა იქმნა, განჯორციელებული წმიდისა ღმრთისმშობელისაგან[2] და არა იცვალა ძეობითისა თუთებისაგან.

ხოლო განკაცნა ძე ღმრთისაჲ, რათა, ვითარად იგი შეექმნა კაცი, ეგევითარობაჲეე მიჰმადლოს მას. რამეთუ შეექმნა იგი ხატებისაებრ თუსისა, გონიერად და თუთმფლობელად და მსგავსებისაებრ, ესე იგი არს, სრულად სათნოებითა, რაოდენსა მისწუდებოდა[1] ბუნებაჲ კაცისაჲ, რამეთუ ესენი ვითარცა ხატებანი რაიმე არიან საღმრთოჲსა ბუნებისანი უზრუნველი და უშფოთველი, და უმანკოჲ, სახიერი და ბრძენი და მართალი და ყოვ-

[1] გრიგ. ნაზ., ეპისტ. კლედონ, II.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 39.

[1] გრიგ. ნაზ., ეპისტ. კლედ. II.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 39.
[1] მისწუთებოდა BM.

109r I ბაი,* უნაკლულოებაი, სახიერებაი, სიბრძნე, სიმართლე, ყოველთა ბოროტთაგან თავისუფლებაი. ესრეთ უკუე ზიარებად თჳსსა დაედგინა კაცი, რამეთუ უხრწნელებისათჳს შეექმნა იგი. ვინაჲცა მეორითა ამით ზიარებითა, რაჟამს იგი თავადი ეზიარა კაცსა, კუალად პირველისაებე მის მიმართ უხრწნელებისა აღიყვანა იგი. რამეთუ ვინაჲთგან გარდასლვითა მცნებისაჲთა პირველი იგი ხატებაჲ საღმრთოი დაეაბნელეთ და შეეამრღუეთ და ბოროტისა მიმართ მიდრეკითა საღმრთოჲსა ზიარებისაგან განეშორებულდით, რამეთუ რაჲ ზიარებაჲ არს ნათლისაჲ ბნელისა მიმართ,[1] და ცხორებისაგან გარეგან ქმნულნი სიკუდილისა ხრწნილებასა შთაეყარდით. ხოლო ვინაჲთგან მოგუცა რაჲ უზეშთაესისაგან და არა დაეიმარხეთ, მიიღებს უდარესისაგან, რომელ არს ჩუენი ბუნებაჲ, რაჲთა თავისა მიერ თჳსისა და თაჳსა შორის თჳსსა განაახლოს ხატებისა მსგავსებაჲ. და ამას თანა რაჲთა ჩუენცა მასწაოს სათნოდ მოქალაქობაი, რაჟამს თავისა მიერ თჳსისა ადვილ საეალ ჩუენდა ყენეს სათნოებანი და ზიარებითა ცხორებისაჲთა განმათავისუფლნეს ხრწნილებისაგან, რაჟამს იგი დასაბამ იქმნეს ჩუენისა აღდგომისა და უკმარ ქმნილი და
109r II შემუსრეული ჭურჭელი განაახლოს. ამას თანა რაჲთა მძლავრებისაგან ეშმაკისა გამოგუჴსნეს და ღმრთის მეცნიერებად აღმომიწოდოს. განმამტკიცნეს და განმსწავლნეს მოთმინებისა მიერ და სიმდაბლისა წყობად მტერისა.[2]

ვინაჲცა მისითა მით განკაცებითა დაცხრომილ არს მსახურებაჲ ეშმაკთაჲ, სოფელი განწმედილ არს საღმრთოჲთა სისხლითა, ბომონნი და ტაძარნი საკერპონი დარღუეულ არიან. ღმრთის მეცნიერებაჲ დანერგულ არს და იმსახურების სამება ერთ-არსებაჲ და აუგებელი ღმრთეებაჲ. ერთ არს ღმერთი ჯეშმარიტი, უფალი დამბადებელი ყოველთაჲ. სათნოებანი მოქალაქობენ. აღდგომისა სასოებაჲ ჩუენდა აღდგომითა ქრისტესითა მონიჭებულ არს. ეშმაკი ძრწიან ძუელ სადმე სამთავროთა მათთა კაცთაგან. და საკურველი ესე არს, რამეთუ ესე ყოველი ჯუარ-ცუმთა და ენებითა და // სიკუდილითა წარმართებულ არს. ყოველსა ქუეყანასა სახარებაჲ და ღმრთის მეცნიერებაჲ ქადაგებულ არს. არა ბრძოლითა და საჭურველითა, ანუ გუნდითა მჴედართაჲთა ძლეულ არიან წინა-აღმდგომნი, არამედ მცირედთა მიერ შიშუელთა, გლახაკთა,
109v I უწიგნოთა, დევნულთა, ტანჯულთა, მოკლულთა და ჯუარ-ცუმულთაცა ჴორცთა და ქადაგებათა მიერ მომკუდრისათა ბრძენნი და ძლიერნი ძლეულ იქმნეს, რამეთუ თანა-უვიდოდა მათ ყოველად ძლიერი იგი ძალი ჯუარ-ცუმულისაჲ. და ძლეულ არს ძალი ძუელ ოდესმე ყოველად

ლისა სიბოროტისაგან თავისუფალი. ესრეთ უკუე ზიარებასა თჳსსა შინა[I] დაადგინა 90r I
კაცი, რამეთუ უხრწნელებისათჳს შექმნა იგი, რაჲთამცა ზიარებისა თჳსისა მიერ აღიყუანა იგი უხრწნელებად. ხოლო ვინაჲთგან მცნებისა გარდასლვისა მიერ მსგავსებანი საღმრთოჲსა ხატისანი დაეაბნელენით და შეეჯრიენით[II] და სიბოროტედ მიდრეკილნი საღმრთოჲსა ზიარებისაგან განეშიშულდით, რამეთუ რაჲ თანა-შეტყუებაჲ იყო ბნელისაჲ ნათლისა მიმართ[1] და გარეგან ცხორებისა ქმნილნი ხრწნილებასა სიკუდილისასა დავემორჩილენით. ვინაჲთგან უკუე მომცა უაღრესისაგან და არა დაეიმარხეთ, მიიღებს უდარესისა ჩუენისა, ვიტყჳ უკუე, ბუნებისაგან, რათა თავისა მიერ თჳსისა და თაჳსა შინა თჳსსა განაახლოს ხატებისაებრობაჲ და მსგავსებისაებრობაჲ მასწაელელმან ჩუენგან სათნოებითისა მოქალაქეობისამან[III] და ადვილ საეალ-ყოს იგი ჩუენდა თავისა მიერ თჳსისა და ზიარებითა ცხორებისაჲთა განათავისუფლოს ხრწნილებისაგან და დასაბამ იქმნას[IV] ჩუენისა აღდგომისა. და უკმარ-ქმნილ და შემუსრეული ჭურჭელი განაახლოს და რათა მძლავრებისაგან ეშმაკისა გამოჴსნილნი ღმრთის მეცნიერებად აღმიწოდნეს და განმამტკიცნეს და განმსწავლნეს მოთმინებისა მიერ და სიმდაბლისა და კუეთებად მძლავრისა.[2]

ვინაჲცა დაცხრომილ არიან შჯულნი ეშმაკთანი და საღმრთოჲთა სისხლითა განკურნებელ არს დაბადებული, ბომონნი და ტაძარნი კერპთაჲნი დარღეულ არიან და ღმრთის მეცნიერებაჲ დანერგულ არს, სამებაჲ თანა-არსი, აუგებელი ღმრთეებაჲ იმსახურების, ერთი ღმერთი ჯეშმარიტი, დამბადებელი ყოველთა და უფალი. სათნოებანი მოქალაქობენ, სასოებაჲ აღდგომისაჲ აღდგომითა ქრისტესითა მონიჭებულ არს, უძრწიან ეშმაკნი ძუელ სადმე მორჩილთა თჳსთა კაცთა, და ესე – უსაკჳრეველესი, რამეთუ ესე ყოველნი ჯუარისა მიერ და სიკუდილისა და ენებაჲთა // წარემართნეს. ყოველსა კუეყანასა სახარებაჲ ღმრთის მეც- 1109
ნიერებისაჲ ქადაგებულ არს. არა ბრძოლათა და საჭურველთა და მჴედართ-ყრებისა მიერ მძლეობითა წინა-აღმდგომთაჲთა, არამედ მცირეთა მიერ, შიშუელთა გლახაკთა, უწიგნითა და დევნულთა ჴორცითა ჯუარცმულისა და მომკუდრისა ქადაგთა, ბრძენნი და ძლიერნი იძლინეს. რამეთუ ზარ-სცემდა მათ ყოველად ძლიერი იგი ძალი ჯუარცმულისაჲ, ძუელ სადმე საშინელი იგი სიკუდილი ძლეულ არს 90r II

* შეისწავე, თუ რაჲ არს მსგავსებაჲ ღმრთისაჲ და ჭეშმარიტად მისი დაბადებულებაჲ.

[1] II კორინთ., 6, 14.

[2] ათან. ალექს.,განჭორციელებისათჳს; კირილე ალექს., იოანეს სახარების თარგმ., I.

[I] თჳსსა შინა M. [II] შეჯრიენით M. [III] მოქალაქობისამან M. [IV] იქმნა M.

საზარელისა სიკუდილისაჲ და ცხორებისა აღმრჩეელ არს აწ ძულ ოდესმე მომძაგებელი და მომძულებელი იგი მისი.

ესე არიან ქრისტეს მოსლვისა წარმართებანი, ესე არიან ყოველად ძლიერისა[მის] ძალისა მისისა საცნაურებანი. არა ვითარ-იგი მოსეს მიერ ერთსა ოდენ ერსა ეგუპტით გამოყუანებს განპებითა ზღუსაჲთა და ფარაოს მონებისაგან განარინებს, არამედ ზოგად ყოველსა კაცებასა ხრწნილებისაგან და სიკუდილისა და მწარისა მისგან ცოდვისა მონებისა გამოიჴსნის. არა იძულებით მოიყუანებს სათნოებად, არცა ქუეყანასა შთანთქმად ანუ ცეცხლითა დაწუვად, ანუ ქვითა განტჯნვად უბრძანებს შეცოდებულთა, არამედ სიმშუდით და სულგრძლებით და რწმუნებით აღარჩევიებს (sic) კაცთა სათნოებასა და ტკივილთა წილ ახარებს აღთქუმითა მისაგებელთაჲთა, რამეთუ ძულ
109v II ოდესმე შეცოდებულნი იტანჯებოდიან და ჯერეთ ცოდვასაე მიედევნებოდიან და ღმერთად მათდა შერაცხილ იყო ცოდვაჲ. ხოლო აწ სიმართლისა ჯრ სათნოებისათჳს ტანჯვათა და გუემათა და სიკუდილსა აღირჩევენ.

ეაშა, ეაშა, მ ქრისტე სიტყუაო და სიბრძნეო და ძალო ღმრთისა მამისაო და ღმერთო ყოვლისა მპყრობელო!

რაჲ მიგაგოთ შენ ნაცვლად ამის ყოვლისა ჩუენ უღონოთა ამათ, რამეთუ შენი არს ყოველივე და ჩუენი არა რაჲ არს, თუნიერ ცხორებაჲ ოდენ, და იგიცა შენეე მომეც ჩუენ და მიმღებელთა მისთა მადლსაცა მიანიჭე გამოუთქუმელითა კაცთ-მოყუარებითა. მადლობაჲ შენდა, რომელმან ყოფაჲცა მოგუმადლე და კეთილად ყოფაჲცა მოგუანიჭე და მისგან განერდომილნი კუალად მისსა მიმართ აღმოიყვანენ გამოუთქუმელითა შენითა ჩუენდა მომართ გარდამოსლეითა!

78 /IV, 5/ მათდა მიმართ, რომელნი იკითხჳდენ, ვითარმედ გუამი უფლისაჲ აგებული არს ანუ აუგებელი?

თავი ოზ

გუაჲი სიტყუსა ღმრთისაჲ პირველ ჴორცთ-შესხმისა მარტიე იყო და უშუაჲებელ და უჴორცო და აუგებელ. ხოლო განჴორციელდა რაჲ, იგიეე ექმნა ჴორცთა მათ გუამ და იქმნა შეზაებულ ღმრთეებისაგან, რომელი მარადის აქუნდა და უკუანაჲსკნელ მიხუმულთა მათ ჴორცთაგან.

110r I და მოაქუს თავსა შორის თუსსა თუთებაჲ ორთა ბუნებათაჲ, ორთა ნებათა და საქმეთა მიერ ცნობილი. ვინაჲცა იგიეე და ერთი გუამი აუგებელ არს ღმრთეებითა და აგებულ კაცებითა, ხილულ და უხილაჲ. ამისთჳსცა ვიიძულებით წინა-აღმდგომთა მიერ ანუ რაჲთა და საძულელად შერაცხილი იგი და სიძნაური ცხორებისასა უაღსარჩეელეს ქმნილ არს.

ესე არიან ქრისტეს მოსლეისა წარმართებანი, ესე ძალისა მისისა საცნაურებანი, რამეთუ არა ვითარ-იგი ერთი ერი მოსეს მიერ ეგუპტით ფარაოს მონებისაგან /გან/აჲებითა ზღუსაჲთა იჴსნა, არამედ უფროსღა ყოველი კაცებაჲ ხრწნილებისაგან სიკუდილისა და მწარისა, მძლაერისა ცოდვისაგან გამოიჴსნა არა იძულებით მიყუანებითა სათნოებისა მიმართ, არცა ქუეყანასა შინა დანთქმად და ცეცხლითა დაწუად და ქვისა დაკრებად მბრძანებელობითა შეცოდებულთაჲთა, არამედ სიმშუდით და სულგრძლებით არწმუნა კაცთა აღრჩეეაჲ სათნოებისაჲ და მის ძლითთა ღუაწლთა შეკადრებაჲ და ჭელ-ყოფაჲ, რამეთუ ძულსა შინა მცოდველნი იტანჯებოდეს და ჯერეთ ცოდვასაე მიედევნებოდეს,[1] ხოლო აწ კეთილად მსახურებისა და სათნოებისათჳს ტანჯვათა აღირჩეენ და გუემათა და სიკუდილსა.

ეაშა, მ ქრისტე, ღმრთისა სიტყუაო და სიბრძნეო და ძალო და ღმერთო ყოველისა მპყრობელო!

რაჲ მიგაგოთ შენ ამათ ყოველთათჳს ჩუენ, უღონოთა ამათ,[1] რამეთუ შენნი არიან ყოველნი და არა რას ეძიებ ჩუენგან, გარნა მხოლოდ ცხოენებასა ოდენ და შენეე ხარ ამისიცა მომცემელი, ხოლო მადლობასა აღუვარებ მიმღებელთა მიუწთომელითა სახიერებითა! შენდა მადლობაჲ, ყოფისა მომცემელო და კეთილად ყოფისა მომნიჭებელო და ამისგან დაცემულთა ამათ კუალად მისდაეე მიმართ აღმყვანებელო გამოუთქუმელისა თანა-შთამოსაჲლობისა[11] მიერ.

78 /IV, 5/ მკითხველთა მიმართ, ვითარმედ გუამი ქრისტესი აგებული არს ანუ აუგებელი?

თავი ოზ

გუამი სიტყუსა ღმრთისაჲ მარტიე იყო და შეუზაებელ და უსხეულო და აუგებელ, ხოლო განჴორციელდა რაჲ, იგიეე იქმნა ჴორცთა. და იქმნა შეზაებულ ღმრთეებისაგან, რომელი მარადის აქუნდა და ჴორცთაგან, რომელნი მიიხუნა.

და მოჰქონან თუთებანი ორთა ბუნებათანა, ეითარცა ორთა ბუნებათა შინა ცნობილსა. ვინაჲცა იგიეე და ერთი გუამი აუგებელი არს ღმრთეებითა და აგებული კაცებითა, ხილული და უხილაჲ, ვინაჲთგან ვიიძულებით ანუ გან-

[1] დედანში ერთეის „და [თითჶოს] მათი ღმერთი ცოდვად იწოდებოდა“ /καὶ θεὸς αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία λελόγιστο../.

[1] <M. [11] თანა-შთამოსელისა M.

განვყოთ ერთი იგი // ქრისტე ორ-გუამოვნებად, ანუ რაჲთა უარ-ვყოთ განყოფილებაჲ ბუნებათაჲ და ქცეულებაჲ და შერევნაჲ შემოვიყვანოთ. და ორივე ესე ზოგად უღონო არს და განსაგდებელ მართლმადიდებელ[თა] მიერ.*

1112 ყოფად ერთისა // ქრისტესსა ორთა გუამთა თქუმითა, ანუ უარის-ყოფად განყოფილებისა ბუნებათაჲსა და ქცეულებისა და შერევნისა შემოღებად.

79 /IV, 6/ თუ ოდეს ეწოდა ქრისტე

თავი ოთ

ხოლო არა თუ ვითარ ვიეთნიმე ტყუეელით მეტუეულებენ: პირველ ქალწულისაგან ჴორცთ-შესხმისა გონებაჲ კაცობრიჲი შეერთო სიტყუასა ღმრთისასა და მიერითგან ეწოდა ქრისტე, რამეთუ ესე უჯეროებაჲ ოროგინეს სიჩქარეთაჲ არს, რომელი-იგი პირველ თუსაგან შექმნასა სულისასა სჯულის-მდებლობდა.

და ჩუენ ქრისტე ყოფად და წოდებად ძისა და სიტყუსა ღმრთისა მიერითგან ვიტყუთ, ვინაჲთგან მუცელსა წმიდისა და მარადის ქალწულისასა დაიმკჳდრა და უქცეველად ჴორციელ იქმნა, და იცხნეს ჴორცნი იგი ღმრთეებითა, რამეთუ იგი იყო საცხებელი კაცებისაჲ, ეითარცა იტყუს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი.

110r II და კუალად დიდი იგი ალექსანდრელთა შორის წმიდაჲ კურილე ესრეთ მისწერს მეფისა თეოდოსის მიმართ, ეითარმედ „ესრეთ ვიტყოდე, რაჲთა არცა სიტყუასა ღმრთისასა ოდენ მარტოდ, თუნიერ კაცებისა, არცა დედაკაცისაგან შობილსა კაცსა ოდენ, თუნიერ სიტყუსა შეერთებისა, სახელ-ედებოდის იესუ ქრისტე, რამეთუ კაცობრივისა ბუნებისა და მისდა განგებულებით შეერთებულისა სიტყუსა ღმრთისა სახელად გულისჴმა-იყოფების ქრისტე". ხოლო დედოფალთა მიმართ ესრეთ ეითნიმე იტყოდეს, ეითარმედ ქრისტეს სახელი მხოლოდ განთუსებულად შუენის, რაჲთა ღმრთისაგან მამისა შობილსა სიტყუასა ეინმე განუკუთნოს, არამედ ჩუენ არა ესრეთ სწაელათა ეართ აღსაარებად გინაჲ თქუმად, არამედ მაშინღა ვიტყუთ [ს]ახ[ელ]ის-დებად მისსა იესუ ქრისტესა, რაჟამს სიტყუაჲ იგი ჴორციელ იქმნა და ეცხო საცხებელი სიხარულისაჲ მამისაგან და ღმრთისა სული წმიდაჲ. და მიერითგან ვიტყუთ სახელის-დებასა მისსა ქრისტედ, დაღაცათუ ეინმე ორგულებდეს მართლმადიდებელთაცა [ჩუენთაგა]ნი.[2]

და კუალად ათანასე, ყოველად საუკუნედ მოჴსენებულმან, საცხორებელისა მის განცხადებისათჳს თქუმულსა თაესა შინა ესრეთ დაწერა, ეითარმედ „რომელი იგი პირველითგან იყო ღმერთი, პირველ ჴორციელად მოსლეისა არა იყო კაც, არამედ ღმერთი იყო ღმრთისა
110v I თანა უხილავი და უნებელი, // ხოლო რაჟამს 1113 კაც იქმნა, მაშინ ღმრთეებასა თანა ქრისტეცა

* შეისწავე, ეითარმედ აგებულნი არიან ჴორცნი უფლისანი.

[2] შდრ. არსენის თარგმანი: „არავინ ორგულებდეს მართლიად გულისჴმის-ყოფისა ჩუენთაგანი" (S-1463, 90 v I).

79 /IV, 6/ თუ ოდეს ეწოდა ქრისტე

თავი ოთ

არა ეითარ-იგი ვიეთნიმე ტყუილით წარ-ჰრეენ, პირველ ქალწულისაგან განჴორციელებისა გონებაჲ შეეერთა ქრისტესა ღმერთსა და მიერითგან ეწოდა ქრისტე. რამეთუ ესე ორიგენის სიჩქარეთა არს უჯეროება, რომელი პირველ ყოფასა სულთასა შჯულისა-მდებელობდა, ხოლო ჩუენ ქრისტედ ქმნასა და წოდებასა ვიტყუთ ძისა და სი- 90v I ტყუსა ღმრთისასა, რაჲთგან მუცელსა შინა წმიდისა მარადის ქალწულისასა დაიკარეა და ჴორც-იქმნა უქცეველად და იცხნეს ჴორცნი ღმრთეებითა, რამეთუ საცხებელ კაცებისა არს ღმრთეებაჲ, ეითარცა იტყუს ღმრთისმეტყუელი გრიგოლი.

ხოლო უსამღდელოესი ალექსანდრიელთა კურილე, თეოდოსის მიმართ მიმწერელი, ესრეთ იტყუს: „საჴმარ-ყოფასა ვიტყოდე, რათა არცა ღმრთისაგანსა[1] სიტეუასა, თუნიერ კაცებისა, არცა დედაკაცისაგან შობილსა ტაძარსა, არა შეერთებულსა სიტყუასა[II] სახელ-ედებოდის იესუ ქრისტე, რამეთუ განგებულებითითა შეერთებითა ღმრთისაგანისა სიტყუსადა გამოუთქუმელად შეერთებული კაცებაჲ გულისჴმა-იყოფების ქრისტედ". და დედოფალთა მიმართ: „ესრეთ ეითნიმე იტყუან, ეითარმედ სახელი ქრისტესი პ[შუენის თუსაგანცა და მარტოდ თაეით თუსით გულისჴმა-ქმნილსა და ცნობილსა, ღმრთისა – მამისაგან შობილსა სიტყუასა. ხოლო ჩუენ არა ესრეთ განვისწაელენით რწმუნებად გინაჲ თქუმად, რამეთუ ოდეს ჴორც იქმნა სიტყუაჲ, მაშინ ვიტყუთ იესუ ქრისტედ წოდებასა მისსა, რამეთუ ვინაჲთგან უცხო საცხებელი სიხარულისაჲ, რომელ არს წმიდაჲ ღმრთისაგან და მამისა, მა[შინ სახელ-ედეა ქრისტე, ხოლო ეითარმედ კაცობრივისათჳს იყო ცხებაჲ, არავინ ორგულებდეს მართლიად გულისჴმის-ყოფისა ჩუენთაგანი".

ხოლო შემდგომად სამარადისოდ მოჴსენებული ათანასი საცხორებელისა ღმრთის გამოცხადებისათჳს თქუმულსა შინა ესრეთ იტყუს: „პირველთაგან მყოფი ღმერთი უწინარეს ჴორციელად მოსლეისა არა იყო კაც, არამედ ღმერთი იყო ღმრთისა თანა, უხილავი და უნებელი. // არცა უკუე სახელი ქრისტესი თუნიერ ჴორცთაჲსა მოიჴსენების, ვინაჲთგან შეუდგს[III] სახელსა ამას ენებაჲ და სიკუდილი".

[1] ღმრთეებისაგან M. [II] სიტყუასა M. [III] შეუთქს GM.

სახელ-ედვა ჯორცთა მათთუს, რომელ შეიხსნა, ეინაითგან შეუთქს სახელსა ამას ენებაი და სიკუდილი". ესე იგი არს, ეითარმედ არა ღმრთეებისა სახელსა, არამედ ქრისტესსა შეეტყუების ენებაი და სიკუდილი.

ხოლო უკუეთუ საღმრთოი წერილი იტყუს: „ამისთუს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან", საცნაურ არს, ეითარმედ მრავალგზის საღმრთონი წერილნი რეცა ეითარცა გარდასრულად იტყუან მომავალსა რასმე. ეითარ-იგი თქუას რაი, ეითარმედ „ამისსა შემდგომად ქუეყანასა ზედა გამოჩნდა და კაცთა შორის იქცეოდა". და მაშინ ჯერეთ არღა სადა ხილულ იყო, არცა ქცეულ ღმერთი კაცთა შორის, რაჟამს ამას იტყოდეს. და კუალად „მდინარეთა ზედა ბაბილონისათა მუნ დაესხედით და ეტიროდეთ", – რომელი-ესე მაშინ თქუა წინაასწარმეტყუელმან, ოდეს-იგი ჯერეთ არღა ქმნილ იყო, არცა ერი იგი ტყუეობად მიცემულ იყო.

ხოლო უკუეთუ საღმრთოი წერილი იტყუს: „ამისთუს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან", შესწავებაი საჭმარ არს, ეითარმედ მრავალგზის საღმრთოი წერილი, ეითარცა გარდასრულისათუს, იტყუს ყოფადისათუს, ეითარ-იგი ეითარმედ „ამისსა შემდგომად ქუეყანასა ზედა გამოჩნდა და კაცთა თანა ექცეოდა". რამეთუ არცა გამოჩინებულ, არცა თანა-ქცეულ იყო ღმერთი კაცთადა, ოდეს ესენი ითქუმოდეს. და ეითარმედ „მდინარეთა ზედა ბაბილოენისათა მუნ დაესხედით და ეტიროდეთ", ხოლო არღა ქმნილ-იყენეს ჯერეთ ესენი.

80 /IV, 7/ მათდა მიმართ, რომელნი იკითხვოდენ, ეითარმედ ორი ბუნებაი შვაჰ-ა წმიდამან ღმრთისმშობელმან, ანუ ორი ბუნებაი დამოეკიდა-ა ძელსა?

თავი ა

ბუნებისა უკუე არს თჳს და საკუთარ, რაჟამს სთქუა აგენიტორ და გენიტორ ერთითა ნარითა დაწერილი, რომელი-ესე საცნაურ-
110v II ჰყოფს აგებულსა და აუგებელსა; ხოლო აგენიტორ და გენნიტორ არა ბუნებისა, არამედ გუამისა სახელი არს, რომელი-ესე ცხად-ჰყოფს შობილსა და უშობელსა, რაჟამს ორითა ნარითა დაწერილ იყოს.*

არს უკუე საღმრთოი იგი ბუნებაი აუგებელ, ხოლო შემდგომად საღმრთოისა მის ბუნებისა ყოველნი ბუნებანი აგებულ, ესე იგი არს, დაბადებულ არიან. ვინაიცა საღმრთოისა მის და აუგებელისა ბუნებისა გუამთა თჳსეყის უშობელობაი მამასა, რამეთუ არაეისგან იშეა, ხოლო შობილობაი – ძესა, რომელი-იგი პირველ საუკუნეთა მამისაგან იშეა, ხოლო გამომავალობაი – სულსა წმიდასა.

ხოლო თითოეული სახე ცხოველთაი პირველნი უკუე აგებულ არიან, რამეთუ დამბადებელისაგან აგებულ იქმნნეს და არა თუ მსგაჳსისაგან იშენეს. ხოლო აგებულობაი დაბადებულებასა მოასწაჳებს. და კუალად

ხოლო უკუეთუ საღმრთოი წერილი იტყუს: „ამისთუს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან", შესწავებაი საჭმარ არს, ეითარმედ მრავალგზის საღმრთოი წერილი, ეითარცა გარდასრულისათუს, იტყუს ყოფადისათუს, ეითარ-იგი ეითარმედ „ამისსა შემდგომად ქუეყანასა ზედა გამოჩნდა და კაცთა თანა ექცეოდა". რამეთუ არცა გამოჩინებულ, არცა თანა-ქცეულ იყო ღმერთი კაცთადა, ოდეს ესენი ითქუმოდეს. და ეითარმედ „მდინარეთა ზედა ბაბილოენისათა მუნ დაესხედით და ეტიროდეთ", ხოლო არღა ქმნილ-იყენეს ჯერეთ ესენი.

80 /IV, 7/ მკითხველთა მიმართ – უკუეთუ ორი ბუნებაი შვა წმიდამან ღმრთისმშობელმან, ანუ ორი ბუნებაი დამოეკიდა ჯუარსა

თავი ოთ

ბუნებისა უკუე არს აგენიტორ და გენიტორ, ერთითა ნარითა დაწერილი, რომელი ცხად-ჰყოფს აუგებელსა და აგებულსა. ხოლო აგენიტორ და გენნიტორ, არა ბუნებისა, არამედ გუამოენებისაი არს, რომელ არს უშობელი და შობილი, რომელი ორითა ნარითა წარმოიჩინების. არს უკუე საღმრთოი ეიდრემე ბუნებაი აგენიტორს, ესე იგი არს, აუგებელ, ხოლო ყოველნი შემდგომნი საღმრთოისა ბუნებისანი გენიტა, ესე იგი არს, აგებულ. 90v II

აწ უკუე იხილვების საღმრთოსა ეიდრემე და აგებულსა ბუნებასა შინა უშობელობაი უკუე მამისა თანა, რამეთუ არა იშეა, ხოლო შობილობაი ძისა თანა, რამეთუ მამისაგან იშვების სამარადისოდ, ხოლო გამომავალობაი სულისა წმიდისა თანა.

ხოლო თითოეულისა სახისა ცხოველთაისა პირველნი უკუე უშობელ არიან, რამეთუ შეიქმნნეს დამბადებელისა მიერ და არა თუ იშენეს მსგაჳსთაგან, რამეთუ შექმნაი აგებაი არს, ხოლო შობაი ღმრთისა ზედა ეიდრემე მხოლოისა მამისაგან თანა-არსისა ძისა გამობრწყინვებაი არს, ხოლო აგებულთა ზედა შეყოფითა მამლისა და დედლისაჲთა თანა-არსისა გუამისა შობაი, რომლისათუსცა ესცნობთ,

---

* **თარგმანი**: ამათ სიტყუათა ბერძულად დაწერისა მიზეზი ესე არს: რამეთუ ბერძენთა ოდენ ენითა მსგაჳს არიან სიტყუანი ესე-აგებული და შობილი და აგებულსა გენიტორ ჰქუან, რაჟამს ერთითა ნარითა დაიწეროს, ხოლო რაჟამს ორითა ნარითა დაიწეროს, ეითარმედ – გენნიტონ, მაშინ შობილად გამოითარგმანების [. . . . .] ბერძულად ამათი და [. . . . .] არცა კუალად სიტყუსა დაგდებაი [. . . . .] უდონო იყო. შემინდეეთ.

შობილობაჲ ითქუმის პირეელად უკუე სიტყუსათჳს ღმრთისაგან, რომელი-იგი მხოლოდ თანა-არსებით მამისაგან იშეა. ხოლო ჴორციელთა შობილობაჲ არს, რომელი-იგი შეყოფითა მამლისა და დედლისაჲთა იქმნების, რაჟამს შეან თანა-არსი გუამოვნებისა მაოისაჲ. ვინაიცა უწყით, ეითარმედ შობაჲ არა ბუნებისაჲ არს, არამედ გუამოვნებისაჲ. რამეთუ უკუეთუმცა ბუნებისა იყოჲ (sic), არამცა მასეე ერთსა ბუნებასა შინა იხილეებოდეს აგებულიცა და
111r I შობილიცა.

ვინაიცა წმიდამან ღმრთისმშობელმან გუამი შეა ორთა ბუნებათაგან შესწყეებული, რომელი-იგი უჟამოდ მამისაგან შობილი იყო ღმრთეებით. ხოლო უკუანაჲსკნელთა ჟამთა ჴორციით იშუა მისგან.

// ვინაიცა დაღაცათუ შეწუხნებოდინ მკითხ- 1116
ველნი იგი ამის პირისათჳს, რამეთუ ეთქუთ, ეითარმედ ორნი ბუნებანი შენა წმიდამან ღმრთისმშობელმან, გარნა ჩუენ ეგრეთცა კადნიერებით ვიტყუთ, ეითარმედ, ჰე, ორი ბუნებაჲ არს შობილი იგი ქალწულისაგან, რამეთუ ღმერთ არს და კაც იგიეე და ერთი. და ეგრეთეე ჯუარცუმისათჳს ვიტყუთ, აღდგომისა და ამაღლებისა, ეითარმედ არა ბუნებათანი არიან საქმენი ესე, არამედ გუამთანი. აწ უკუე ივნებდა რაჲ ქრისტე, ორნი ბუნებანი აქუნდეს, რომელთაგანი ენებული იყო ბუნებაი, ჯუარს ეცუა, რამეთუ ჴორციით ჯუარსა ზედა დამოკიდებულ იყო და არა ღმრთეებითა. ვინაიცა მკითხველთა მათ ჩუენთა ჴკითხაჳთ, ეითარმედ ორითა ბუნებითა მოკუდაჲა ქრისტე? და მოგუგონ რაჲ, ეითარმედ — არა, მიუგებთ, ეითარმედ არცა ორითაეე ბუნებითა ჯუარცუმულ არს, არამედ იშეა ქრისტე და განქაცნა სიტყუაჲ ღმრთისაჲ. ჴორციითა იშეა, ჴორციითა ჯუარს ეცუა და ჴორციითა მოკუდა, ხოლო უნებელად ეგო ღმრთეებითა.

81 /IV, 8/ თუ ვითარ პირმშოდ იწოდების მხოლოდშობილი ძე ღმრთისაჲ

თავი ჲა

პირმშო არს, რომელი პირეელ იშუას, გინა
111r II თუ მხოლოდშობილი იყოს, გინა თუ უხუცესი სხუათა ძმათაჲ.

ვინაიცა უკუეთუმცა ითქუმოდა უფალი ჩუენი პირმშოდ ძედ ღმრთისა და არამცა დაერთეოდა პირმშოობასა მხოლოდშობილობაჲ, ესრეთმცა გულისჴმა-ეყაეთ, ეითარმედ დაბადებულთა პირმშო არს იგი, ეითარცა ერთი დაბადებულთაგანი. ხოლო ვინაჲთგან ზოგად პირმშოდცა ეწოდების და მხოლოდშობილცა; ორსაეე ამას ჯერ არს შესწყეებაჲ მისთჳს, ვითარმედ პირმშოდ უკუე ეიტყუთ მას ყოველთა დაბადებულთა, რამეთუ იგიცა ღმრთისაგან არს და დაბადებულნიცა ღმრთისაგანეე არიან. გარნა ვინაჲდგან იგი მხოლოჲ არსებისაგან მამისა უჟამოდ შობილ

ეითარმედ არა ბუნებისაჲ არს შობაჲ, არამედ გუამოვნებისაჲ, რამეთუ უკუეთუმცა ბუნებისაჲ იყო, არამცა და მასეე და ერთსა ბუნებასა შინა იხილეებოდეს შობილი და უშობელი.

ვინაიცა გუამი შეა წმიდამან ღმრთისმშობელმან, ორთა ბუნებათა შინა ცნობილი: ღმრთეებითა ვიდრემე მამისაგან შობილი უჟამოდ, ხოლო უკუანაჲსკნელ ჟამსა შინა მისგან განჴორციელებული და ჴორციელად შობილი.

// ხოლო უკუეთუ მკითხველნი წინა-გჳყოფ- 1116
დენ, ეითარმედ „შობილი იგი წმიდისა ღმრთისმშობელისაგან ორი ბუნებაჲ არსა?“ ვეტყუთ, ეითარმედ — ჰშ, ორი ბუნებაჲ არს, რამეთუ ღმერთი არს იგიეე და კაცი. ეგრეთეე ჯუარცუმისათჳსცა აღდგომისა და ამაღლებისა ვიტყუთ, ეითარმედ არა ბუნებისა, არამედ გუამისანი არიან ესე. იენო ვიდრემე ქრისტემან, ორთა ბუნებათა[1] შინა მყოფმან, ენებულითა ბუნებითა და ჯუარს ეცუა, რამეთუ ჴორციით დამოკიდებულ იყო ჯუარსა და არა ღმრთეებითა. რაჟამს მრქუან ჩუენ მკითხველთა — „ორნი ბუნებანი მოკუდეს?“ და მიუგოთ — არა! აწ სადმე არცა ორნი ბუნებანი ჯუარცუმულ არიანო, მეტყუან, არამედ იშეა ჴორციით, იენო ჴორციით, მოკუდა ჴორციით, უენებელად დადგრომითა ღმრთეებისა მისისაჲთა.

81 /IV, 8/ ვითარ პირმშოდ იწოდების მხოლოდშობილი ძე ღმრთისაჲ

თავი ჲ

პირმშო არს პირეელ შობილი, გინა თუ მხოლოდ-შობილი, გინა უპირეელესი სხუათა ძმათაჲ.

აწ უკუე, უკუეთუმცა პირმშოდ ითქუმოდა ძე ღმრთისაჲ და მხოლოდ-შობილად არა ითქუმოდა, მოეგონეთმცა, ეითარმედ აგებულთა პირმშო არს იგი,[II] ეითარცა აგებული, ხოლო ვინაჲთგან პირმშოდ ითქუმის და მხოლოდშობილად და საქმარ არს ორისაეე დაცვაჲ მისი.[III] პირმშოდ უკუე ეიტყუთ მას ყოველისა აგებულისად, ვინაჲთგან იგიცა ღმრთისაგან არს, არამედ იგი ვიდრემე არსებისაგან ღმრთისა და მამისა, მხოლოი, უჟამოდ შობილი სამართლად ძედ, მხოლოდშობილად

[1] ბუნება DM. [II] <M. [III] მისთჳს M.

არს, ამისთუსცა ჯეროვნად სახელ-ედების მას ძედ ღმრთისა მხოლოდშობილად, პირმშოდ და არა პირეელ-ქმნულად. რამეთუ ქმნულნი და დაბადებულნი არა არსებისაგან მამისა არიან, არამედ ნებითა მისითა არა-არსისაგან არსად მოყვანებულ არიან.

ხოლო „პირმშოდ მრავალთა ძმათა შორის“[1] ამისთუს ეწოდების უფალსა, რამეთუ მხოლოდ-შობილ არს დედისაგანცა, ვინათგან გუეზიარა ჩუენ ჯორცითა და სისხლითა და მსგავს ჩუენდა კაც იქმნა. და ეიქმნენით ჩუენცა მის მიერ // ძე ღმრთისა შეილებისა 1117
მადლსა ღირს-ქმნულნი ნათლისღებისა მიერ. რაჟამს იგი თავადი ბუნებით ძე ღმრთისაჲ
111v I პირმშო ჩუენდა იქმნა მადლით და მონიჭებით ძე ღმრთისა ქმნულთა ამათ და მადლით ძმა მისსა ქმნულთა. ვინაჲცა იტყოდა: „აღვალ მამისა ჩემსა და მამისა თქუენისა“. არა თქუა, ეითარმედ – „მამისა ჩუენისა“, არამედ ცხადყო, ეითარმედ „მამისა ჩემისა“ ბუნებით, ხოლო „მამისა თქუენისა“ – მადლით. და – „ღმრთისა ჩემისა და ღმრთისა თქუენისა“. არა თქუა თუ „ღმრთისა ჩუენისა“, არამედ „ღმრთისა ჩემისა“, – განგებულებით და „ღმრთისა თქუენისა“ – ბუნებით. ხოლო უკუეთუ განჰყო წულილადითა მოგონებითა ხილული იგი საცნაურისაგან, მაშინ საცნაურსა მას ღმრთეებაჲ განესაკუთროს, ეითარცა უფალ[სა] [და] დამბადებელსა და ჩუენთჳს [ოდ]ენ ითქუას მამაჲ ღმერთად, ეითარმედ „ღირთისა თქუენისა“.[2]

პირმშოდ და არა პირეელ დაბადებულად ითქუმოდის, რამეთუ აგებულნი არა არსებისაგან მამისა, არამედ ნებითა მისითა არა არსისაგან არსებად მოეიდეს. 91r I

ხოლო „პირმშოდ მრავალთა ძმათა შორის“,[1] რამეთუ რომელი მხოლოდშობილ იყო მამისაგან,[2] ვინაჲთგან ეზიარა ჯორცთა და სისხლთა მსგავსად ჩუენსა და კაც-იქმნა და ეიქმნენით ჩუენცა მის მიერ // ძე ღმრთისაჲ, ეითარცა შეილებულნი ნათლისღებისა მიერ, თჳთ იგი ბუნებით ძე ღმრთისაჲ პირმშო იქმნა ჩუენ შორის დაბადებით და მადლით ძედ ღმრთისა ქმნულთა და ძმად მისსა გამოჩინებულთა, რომლისთჳსცა იტყოდა: „აღვალ მამისა ჩემისა და მამისა თქუენისა“. არა თქუა – „მამისა ჩუენისა“, არამედ „მამისა ჩემისა“, ცხად არს, ეითარმედ – ბუნებით, და „მამისა თქუენისა“ – მადლით. „და ღმრთისა ჩემისა და ღმრთისა თქუენისა“, – არა თქუა – „ღმრთისა ჩუენისა“, არამედ „ღმრთისა ჩემისა“, უკუეთუ განჰყო წულილადითა მოგონებითა ხილული საცნაურისაგან, და „ღმრთისა თქუენისა“ – ეითარცა დამბადებელისა და უფლისა.[3]

მათდა მიმართ, რომელნი იკითხვიდენ, ვითარმედ შეკრბილისაგან, ანუ განსაზღვრებულისა რაოდენობად აღიყვანებიან ბუნებანი უფლისანი[3]

ბუნებანი უფლისანი არცა ერთ გუამ არიან, არცა განცხადება, არცა ასო, არცა ადგილი, არცა ჟამ, რაჲთა რაოდენობად აღიყვანებულ იქმნენ, რამეთუ ესენი არიან შეურებით აღსარიცხუველნი. ხოლო შეიერთებიან ბუნებანი უფლისანი შეურეენელითა გუამოენებითა და განიყოფებიან განუყოფელად სიტყუთა და სახითა განყოფისაჲთა. და რომლითა სახითა
111v II შეიერთებიან, მითა არა აღირიცხუეიან, რამეთუ არა ვიტყუთ ორ გუამად ბუნებათა ქრისტესთა, ანუ ორთა გუამთა შინა მყოფად. ხოლო რომლითა სახითა განუყოფელად განიყოფჳენ, მითეე აღირიცხუეიან, რამეთუ არიან ბუნებანი იგი სიტყუთა და სახითა განყოფისაჲთა, რამეთუ შეიერთებიან გუამოენებით და ურთიერთას დაეტეეიან, რაჟამს შეურეენელად შეიერთნენ შეცეალებისაგან თაეისუფლებით, რამეთუ არა მიითუალეენ შეცეალებასა, არამედ თითოეული

მკითხველთა მიმართ, ვითარმედ შერწყუმულისა ანუ განსაზღვრებულისაგან აღიყვანებიან რაოდენობად ბუნებანი ქრისტენი[4]

ჯა

ბუნებანი უფლისანი არცა ერთ სახელ არიან, არცა ეპიფანია, არცა წარხიდულ, არცა ადგილ, არცა ჟამ, რათა შერწყუმულისაგნ რაოდენობად აღიყუანენ, რამეთუ ესენი არიან შერწყუმით აღსარიცხუველნი, ხოლო შეიერთებიან ბუნებანი უფლისანი გუამოენებით შეურეენელ და გახიყოფეიან სიტყუთა და სახითა განყოფისაჲთა განუწეალებელად და, რომლითა უკუე სახითა შეიერთებიან, არა აღირიცხუეიან, რამეთუ არა ვიტყუთ, ეითარმედ ორნი გუამნი არიან ბუნებანი ქრისტესნი, ანუ ორნი გუამოენებისაებრ. ხოლო რომლითა გუარითა განუწეალებელად განიყოფებიან,[1] აღირიცხუეიან, რამეთუ ორნი არიან ბუნებანი სიტყუთა და გუარითა განყოფისაჲთა, რამეთუ გუამოენებით შეერთებულნი და ურთიერთას დატეენულნი შეურეენელად შეიერთებიან

[1] რომ., 8, 29.
[2] გრიგ. ნოს., ენე. წინ., წ. III.
[3] ეს ქებათაჲ ძირითადად იმეორებს ეფრემის თარგმანის 52-ე თაეს. დედან'ში არ გეხედება. იხ. ჩუენი გამოკელეეის გე. 82-83.

[1] რომ., 8, 29.
[2] დედან'ში ერთეის „და დედისაგან“ (καὶ ἐκ μητρός).
[3] გრიგ. ნოს., ენე. წინ., წ. III.
[4] იხ. ჩუენი გამოკელეეის გე. 82-83. შდრ. ეფრემის თარგმანი, გე. 294-295.
[1] განიყოფჳიან M.

მათი პმარხაეს ბუნებითსა თუთებასა თუსსა და შემდგომადცა შეერთებისა, რამეთუ აგებული ეგო აგებულად და აუგებელი – აუგებელად.

იმისთუსცა სახითა ოდენ განყოფილებისაჲთა აღირიცხუეიან და განსაზღერებულისაგან რაოდენობად აღიყუანებიან, რამეთუ შეუძლებელ არს აღრიცხუეაჲ მათი, რომელნი არა-რაით განიყოფებოდინ, ხოლო რომლითა განიყოფებოდინ, მითუე აღირიცხუეიან, ეითარ იგი პეტრე და პაელე, სიტყუთა რაჲ არსებისაჲთა შემოკრიბნე, არცა არიან, არცა ითქუმიან ორ ბუნებად, ხოლო გუამითა განიყოფებიან და ორ გუამად აღირიცხუეიან, ვინაიცა განყოფილებაჲ არს მიზეზ აღრიცხუეისა.

ურთიერთასისა მიმართსა გარდაცუალებასა არა მიმთუალეელნი, არამედ თუსისა თითოეულისასა ბუნებითსა განყოფილებასა დამცეელნი შემდგომად შეერთებისაცა, რამეთუ აგებული ეგო აგებულად, და აუგებელი – აუგებელად.

აწ უკუე მხოლოდ გუარითა ოდენ განყოფილებისაჲთა აღრიცხულნი განსაზღერებულისაგან აღიყუანებიან რაოდენობად, რამეთუ შეუძლებელ არს აღრიცხუეაჲ არა რაჲთ განყოფილთაჲ, ხოლო ვითარ-იგი განიყოფვიან, ეგრეთ აღირიცხუეიანცა, ვითარცა, სახედ, პეტრე და პაელე, ვითარ-იგი შეიერთებიან, არა აღირიცხუეიან, რამეთუ სიტყუთა არსებისაჲთა შეერთებულნი ორ ბუნება არა არიან, არცა ითქუმიან, ხოლო გუამითა განყოფილნი ორ გუამოვნებად ითქუმიან, ვინაიცა განყოფილებაჲ არს მიზეზ რიცხუსა. 91r II

82 /IV, 9/ სარწმუნოებისათჳს და ნათლისღებისა

თავი კბ

აღვიარებთ უკუე „ერთსა ნათლისღებასა
112r I მოსატევებელად ცოდვათა“[1] და ცხორებად საუკუნოდ. რამეთუ ნათლისღებაჲ სიკუდილსა უფლისასა მოასწაებს, ვინაჲთგან „დაევფლევით ქრისტეს თანა ნათლისღებისა მიერ“, – ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული.[2] ამისთჳსცა ვითარ-იგი ერთგზის აღესრულა სიკუდილი უფლისაჲ, ეგრეთვე ერთგზის ჯერ-არს ნათლისღებაჲ. ხოლო ნათელს ვიღებდით რაჲ სიტყჳსაებრ უფლისა, სახელსა ზედა მამისა და ძისა და სულისა წმიდისასა ნათელს-ვიღებთ,[3] რამეთუ გუესწაებების აღსაარებაჲ მამისა და ძისა და სულისა წმიდისაჲ. აწ უკუე რაოდენთა მამისა მიმართ და // ძისა
1120 და სულისა წმიდისა ნათელს-უღებიეს და ერთი ბუნებაჲ სამთა მათ გუამთა ღმრთეებისაჲ უსწაეიეს და კუალად ნათელს-იღებენ ესეეითარნი იგი, კუალად ჯუარს აცუმენ უფალსა, ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული, ვითარმედ „შეუძლებელ არს ერთგზის ნათელ-ღებულთაჲ მათ“... და შემდგომი ამისი. და კუალად იტყჳს განახლებულთათჳს სიანულად თანა ჯუარ-ცუმად თაეთა მათთა ძესა თანა ღმრთისასა და განქიქებად.[4] ხოლო რაოდენთა არა ყოელად წმიდისა სამებისა მიმართ ნათელს-უღებიეს, მათდა ჯერ-არს, რაჲთა კუალად ნათელ-იღონ.

რამეთუ დიაცა თუ იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული, ვითარმედ: „ქრისტეს მიმართ და სიკუდილისა მისისა მიმართ ნათელ-ვიღეთ“.[5] გარნა არაეე ესრეთ ჯერ-არს, რაჲთა ქრისტეს ოდენ სახელი მოიჴსენებოდის ჟამსა მას

[1] რომ., 6, 4.
[2] კოლას., 2, 12.
[3] მათე, 28, 19.
[4] ებრ., 6, 4-6.
[5] რომ., 6, 3.

82 /IV, 9/ სარწმუნოებისა და ნათლისღებისათჳს

თავი კბ

ხოლო აღვიარებთ „ერთსა ნათლისღებასა მოსატევებელად ცოდვათა“[1] და ცხორებად საუკუნოდ. რამეთუ ნათლისღებაჲ სიკუდილსა უფლისასა ცხად-ჰყოფს. „თანა დაევფლევით უკუე უფალსა ნათლისღებისა მიერ“, ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული.[2] და ვითარ-იგი ერთგზის სრულ-იქმნა სიკუდილი უფლისაჲ, ეგრეთვე ერთგზის ჯერ-არს ნათლისღებაჲ, ხოლო ნათლისღებაჲ სიტყჳსაებრ უფლისა: სახელითა მამისაჲთა და ძისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა[3] განსწაელულთაგან აღსაარებასა მამისა და ძისა და სულისა წმიდისსა. აწ უკუე რაოდენნი მამისა მიმართ და // ძისა და
1120 სულისა წმიდისა ნათელღებულნი და სამთა გუამთა შინა ერთსა ბუნებასა ღმრთეებისასა განსწაელულნი, კუალად ნათელს იღებენ იგინი, კუალად ჯუარს აცუმენ ქრისტესა, ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული.

ვითარმედ შეუძლებელ არს ერთგზის განათლებულთაჲ მათ და შემდგომსა კუალად განახლებაჲ სინანულად[I] ქრისტეს თანა კუალად ჯუარცუმითა თაეთაჲთა და განქიქებითა.[4] ხოლო რაოდენთა არა წმიდისა სამებისა მიმართ ნათელს იღეს, მათ ჯერ-არს კუალად ნათლისცემაჲ.

რამეთუ დაღათუ იტყჳს მოციქული, ვითარმედ: „ქრისტეს მიმართ და სიკუდილისა მისისა ნათელ-ვიღეთ“.[5] არა ამას იტყჳს, ვითარმედ ამის[II] წოდებისა ქმნაჲ ჯერ-არსო

[1] რომ., 6, 4.
[2] კოლას., 2, 12.
[3] მათე, 28, 19.
[4] ებრ., 6, 4-6.
[5] რომ., 6, 3.

[I] სინაულად M. [II] ამისი DM.

r II ნათლისღებისასა. რამეთუ ამას ოდენ იტყჳს მოციქული არა სახელისა მოჴსენებისათჳს, არამედ ეითარმედ სამგზის შთაყოფითა ემბაზსა შინა სამთა მათ დღეთა გამოუსახავს ნათლისღებაჲ, რომელნი დაყენა ქრისტემან საფლავსა შინა. აწ უკუე ქრისტჱს მიმართ ნათლისღებაჲ მოასწავებს მისსა მიმართ მორწმუნეთა ნათლისღებასა, რამეთუ შეუძლებელ არს ქრისტჱს მიმართ რწმუნებაჲ, უკუეთუ არა პირველად განვისწაულნეთ აღსაარებად მამისა მიმართ და ძისა და სულისა წმიდისა. რამეთუ ქრისტე არს ძე ღმრთისა ცხოველისაჲ, რომელსა სცხო მამამან სულითა წმიდითა, ეითარცა იტყჳს საკურველი დაჳით: „ამისთჳს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან საცხებელი სიხარულისაჲ უმეტეს მოყუასთა შენთა“[1] და ესაია, ეითარცა პირითა უფლისაჲთა იტყჳს: „სული უფლისაჲ ჩემ ზედა, რომლისათჳსცა მცხო მე“.[2]

ხოლო თუ ეითარითა სახელის წოდებითა ჯერ-არს ნათლისღებაჲ ესე უფალმან ასწავა მოწაფეთა თჳსთა და პრქუა, ეითარმედ: „ნათელ-სცემდით მათ სახელითა მამისაჲთა და ძისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა“.[3] რამეთუ ვინაჲთგან უხრწნელებისათჳს შემჴმნა ჩუენ ღმერთმან, ხოლო გარდავჰკჳდით რაჲ საცხორებელსა მას მცნებასა მისსა, ხრწნილებითა და სიკუდილითა დამსაჯნა, რაჲთა არა უკუდავ იყოს ბოროტი იგი. და გარდამოჴდა რაჲ სახიერებით, ჩუენ თანა [და]მდაბლებითა და
112v I მსგაჳს ჩუენდა იქმნა, კუალად გამომიჴსნნა ხრწნილებისაგან თჳსთა ენებათა მიერ და აღმომიცჳნა უხრწნელისა და წმიდისა გუერდისა მისისაგან წყაროჲნი მოტეჳებისანი, // წყალი უკუე აღმოსაშობელად და განსაბანელად ხრწნილებისაგან და სიკუდილისა, ხოლო სისხლი მომატყუებელად ცხორებისა საუკუნოჲსა. და მომცნა ჩუენ მცნებად, რაჲთა წყლისა მიერ და სულისა აღმოეიშეებოდით სახელის-დებითა და წოდებითა წმიდისა სამებისაჲთა და საბანელსა მას ზედა გარდამოსლვითა სულისა წმიდისაჲთა. რამეთუ ვინაჲთგან მრჩობლ შეზაჲებულ არს ,ეაცი სულისაგან და ჴორცთა, ამისთჳსცა მრჩობლი განწმედაჲ მომცა ჩუენ წყლისა მიერ და სულისა. სულისა მიერ უკუე ჴეშმარიტებასა და მსგაჳებასა ჩუენსა განაახლებს, ხოლო წყლისა მიერ მადლითა სულისაჲთა ჴორცთა ხედჳასა განჰბანს და ხრწნილებისაგან განგუათაჳისუფლებს. და სიკუდილისა ხატებასა აღაჳებს წყლითა, ხოლო ცხორებისა წინდსა მოგუანიჭებს სულითა,[4] რამეთუ დასაბამითგან „სული ღმრთისაჲ იქცეოდა ზედა წყალთა“.[5] და ზემოჲთგანეე წამებს წერილი წყლისათჳს,

ნათლისღებასა შინა, არამედ ეითარმედ სახე ქრისტჱს სიკუდილისაჲ არს ნათლისღებაჲ. რამეთუ სამთა შთაყოფათა მიერ სამთა დღეთა საუფლოჲსა დაფლჳისათა ცხად-მყოფს ჩუენდა ნათლისღებაჲ. ვინაჲცა ქრისტჱს მიმართ ნათლისღებაჲ მისსა მიმართ მორწმუნეთა ნათლისღებასა წარმოაჩინებს. ხოლო შეუძლებელ არს ქრისტჱს მიმართ მორწმუნეყოფაჲ არა განსწაულთაგან აღსაარებასა მამისა და ძისა და სულისა წმიდისაჲ. რამეთუ ქრისტე არს ძე ღმრთისა ცხოველისაჲ, რომელსა სცხო მამამან სულითა წმიდითა, ეითარცა იტყჳს საღმრთოჲ დაჳით: „ამისთჳს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან საცხებელი სიხარულ/ისაჲ უმეტეს მოყუასთა შენთა“.[1] და ესაია – პირისაგან უფლისა: „სული უფლისაჲ ჩემ ზედა, რომლითაცა მცხო მე“.[2]

რამეთუ წოდებისაჲ უკუე მასწაველი თჳსთა მოწაფეთაჲ უფალი იტყოდა: „ნათელსცემდითო მათ სახელითა მამისაჲთა და ძისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა.[3] რამეთუ ვინაჲთგან უხრწნელებისათჳს შემჴმნა ჩუენ ღმერთმან, ხოლო გარდარაჲ-ეჰკჳდით საცხორებელსა მცნებასა მისსა, ხრწნილებითა სი- 91v I
კუდილისაჲთა დამსაჯნა, რათა არა უკუდავ იყოს ჭორცი.[4] მერმე თანა შთამოსრულმან მონათა თჳსთამან, ეითარცა კაცთ-მოყუარემან და ჩუენებრ ქმნილმან ენებისა თჳსისა მიერ მიჳსნნა ჩუენ სიკუდილისაგან, რაჟამს წყარო-ყო ჩუენდა უხრწნელისა და წმიდისა გუერდისა თჳსისაგან წყაროჲ მოტეჳებისაჲ, // წყალი უკუე კუალად შობისათჳს და განწმედისა ცოდჳისა და ხრწნილებისა, ხოლო 1121
სისხლი სასუმლად მომატყუებელად ცხორებისა სამარადისოჲსა და მცნებად მომცა ჩუენ, რათა მეორედ ეიშეებოდით წყლისა მიერ და სულისა და ეედრებისა მიერ და წოდებისა წყალსა ზედა დანერგულისა სულისა წმიდისაჲთა. ხოლო[1] ვინაჲთგან მრჩობლ არს ,ეაცი სულისაგან და ჭორცთა, მრჩობელი მომცა ჩუენ განწმედაჲცა წყლისა მიერ და სულისა, რათა სულმან უკუე ჩუენ შორისი იგი ხატებაჲ და მსგაჳებაჲ განაახლოს, ხოლო წყალმან მადლითა სულისაჲთა ჴორცნი ცოდჳისაგან განწმიდნეს და ხრწნილებისაგან განათაჳისუფლნეს[II] და რათა სიკუდილისა ეიდრემე ხატსა[III] /ს/რუ/ლ/-ჳყოფდეს, ხოლო წინდსა ცხორებისასა მიანიჭებდეს სული.[5]

რამეთუ დასაბამსა „სული ღმრთისაჲ იქცეოდა წყალთა ზედა“ [6] და ზემოჲთგან წამებს

[1] ფსალმ., 44. 8.
[2] ესაია, 61, 1.
[3] მათე, 28, 19.
[4] გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ; ბასილი დიდი, ნათლისღებისათჳს, I, 12.
[5] შეს., I, 2.

[1] ფსალმ., 44. 8.
[2] ესაია, 61, 1.
[3] მათე, 28, 19.
[4] დედანში: „ ἵνα μὴ ἀθάνατον ᾖ τὸ κακόν.
[5] გრიგ. ნაზ., I ეპისტ. კლედონ; ბასილი დიდი, ნათლისღებისათჳს, I, 12.
[6] შეს., I, 2.

[1] რამეთუ M. [II] განათაჳისუფლოს M. [III] +წყალი M.

ეითარმედ განსაწმედელი არს, რამეთუ ნოეს ზე წყლითა წარღუნნა ღმერთმან ცოდვანი
112v II აცთანი. და ჳჯულსა შინა ყოველი არა წმიდაჲ წყლითა განწმდებოდის. და თუთ მათ სამოსელთაცა წყლითა განრცხაჲ ებრძანებოდის.

და კეთილად ელიაცა აჩუენა მადლი სულისაჲ წყალსა თანა შეზავებული, რამეთუ წყლითა დაწუნა ყოელად დასაწუველნი იგი. და განცხადებულად შჯულსა შინა ყოველიე წყლითა განწმდებოდის, რამეთუ ხილულნი ესე სახე არიან უხილავთა მათ და საცნაურთა. აწ უკუე აღმოშობაჲ იგი სულისაჲსუს იქმნების, რამეთუ სარწმუნოებამან ჩუეულებად მიიღო მრავალთა ცხოენებაჲ და პატიჳსა შვილებისასა აღყვანებაჲ. დაღაცათუ იყუნენეე მონა და დაბადებულ და პირეელისაჲე ნეტარებისა ღირს-მყოფელ არს მქონებელთა მისთა.

ხოლო ესე ცხად იყაენ, ეითარმედ მოტეეებაჲ ცოდეათაჲ ყოველთაჲე სწორად მიეცემის ნათლისღებისა მიერ, ხოლო მადლი სულისაჲ საზომისაებრ თითოეულისა სარწმუნოებისა და წინა-განწმედისა განეყოფის. რამეთუ მიერითგან ნათლისღებისა მიერ დასაბამსა სულისა წმიდისასა მოვიღებთ და დასაბამ სხჳსა ცხორებისა მექმნების ჩუენ მეორედ შობაჲ იგი და ბეჭედ და მცეელ და განმანათლებელ. ხოლო საჴმარ არს ყოელითა ძალითა განკრძალულად დაცაჲ თაეთა ჩუენთაჲ ყოველთაგან საქმეთა ბილწებისათა,
113r I რაჲთა არა კუალად პირეელსაე ნათხევარსა მიეეკცეთ თითოეული მსგაესად ძაღლთაჲსა და ესრეთ კუალად მონა ცოდეისა ეყენეთ თავნი ჩუენნი,[1] რამეთუ სარწმუნოებაჲ თჳნიერ საქმეთაჲსა მკუდარ არს და ეგრეთეე საქმენი თჳნიერ სარწმუნოებისა.

ხოლო ნათელს-ეიღებთ სახელსა ზედა წმიდისა სამებისასა, რამეთუ ესე საცხებელი წმიდისა სამებისაჲ ეცხების ნათელ-ღებულთა შესამტკიცებელად და საცხორებელად მინიჭებითა მით სულისა წმიდისაჲთა, რამეთუ შეუძლებელ არს // არა მუნეე ყოფაჲ სამაეე გუამთაჲ, ეინაჲთგან ურთიერთას განეყოფელ არს წმიდაჲ სამებაჲ.[2] ხოლო სახენი და პირეელითგან მოსწავებანი ნათლისღებისანი ესე არიან:

ა) პირეელი უკუე არს ნოეს ზე ქმნილი იგი წყლით რღუნაჲ, რომელი იქმნა გარდასაკუთელად ცოდეისა;

ბ) მეორედ ზღუსა მიერ და ღრუბლისა გამოსახებაჲ, რამეთუ ღრუბელი სახე იყო სულისა წმიდისაჲ, ხოლო ზღუაჲ — წყლისა;

გ) მესამედ შჯულსა შინა ქმნილი იგი, რამეთუ ყოველი არა წმიდაჲ წყლითა განწმდებოდის, და ოდესმე სამოსელთაცა განწერილი, თუ ვითარ განწმედელობითი არს წყალი. რამეთუ ნოეს ზე წყლითა წარღუნა ღმერთმან მსოფლიოჲ ცოდვაჲ. წყლისა მიერ განწმდების შჯულისაებრ ყოველი არა წმიდაჲ და თუთ იგი სამოსელნიცა განრცხილნი წყლითა.

აჩუენა ელია მადლი სულისაჲ შეყოფილი წყალსა თანა, აღმაგზებელმან წყლითა, ყოველად დასაწუველთამან. და ქნინ და ყოველნიეე წყლითა განწმდებიან შჯულისაებრ, რამეთუ ხილულნი ხატნი არიან საცნაურთანი. ვინაჲცა მეორედ შობაჲ სულისა მიმართ მიიწეეის, რამეთუ სარწმუნოებამან[1] უწყის მადლით შვილ-ყოფაჲ სულისა მიერ, ჩუენ დაბადებულთა ამათ და პირეელისა მის ნეტარებისა მიმართ კუალად გებაჲ.

აწ უკუე მიტეეებაჲ ვიდრემე ცოდეათაჲ ყოველთა სწორებით მიეცემის ნათლის-ღებისა მიერ, ხოლო მადლი სულისაჲ შემხგავსებულად სარწმუნოებისა და წინაგანწმედისა. რომლისათჳსცა აწ დასაბამსა სულისა წმიდისასა მოვიღებთ ნათლისღებისა მიერ და დასაბამ სხჳსა ცხორებისა იქმნების ჩუენდა მეორედ შობაჲ და ბეჭედ და მცეელ და განმანათლებელ. ხოლო საჴმარ არს ყოელითა ძალითა შეკრძალეილ დაცეაჲ თაეთა თჳსთაჲ წმიდად მწინაულეეანთა[1] საქმეთაგან, რაჲთა არა კუალად, ეითარცა თჳსისა ნათხევარისა მიმართ მიქცეულთა ძაღლთა, მონად ცოდეისა გამოვაჩინნეთ კუალადცა თაჳნი,[1] რამეთუ სარწმუნოებაჲ, თჳნიერ საქმეთაჲსა, მკუდარ არს, ეგრეთეე საქმენი, თჳნიერ სარწმუნოებისა, 91v II
ეინაჲთგან ჯეშმარიტი სარწმუნოებაჲ საქმეთა მიერ გამოიცდების.

ხოლო ნათელს-ეიღებთ წმიდისა სამებისა მიმართ, რამეთუ ნათელღებულთა უკმს მადლი წმიდისა სამებისაჲ, რაჲთა მტკიცე-ჰყოფდეს და იპყრობდეს მათ, ხოლო შეუძლებელ არს ეითარმცა // არა ურთიერთას ზოგად იყენეს
1124 სამნიეე გუამნი, რამეთუ განეყოფელ არს წმიდაჲ სამებაჲ.[2]

და პირეელი ვიდრემე ნათლისღებაჲ წყლით რღუნისაჲ იყო გარდასაკუთელად ცოდეისა.

მეორე — ზღუსა მიერ და ღრუბლისა, რამეთუ სახე იყო ღრუბელი უკუე სულისაჲ, ხოლო ზღუაჲ — წყლისაჲ.

მესამე — შჯულიერი, რამეთუ ყოველი არაწმიდაჲ წყლითა განიბანებოდა, განირცხებოდეს

[1] II პეტრ., 2, 22.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 40.

[1] II პეტრ., 2, 22.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 40.
[1] სარწმუნებამან M. ‖ მწიკულეეანთა M.

რცხაი ებრძანებოდის და ამით ყოელითა სახე ნათლისღებისაი წინა-მოესწაებოდა;

113r II დ) მეოთხედ ნათლისცემაი იგი იოანესი წინა-მომწოდებელი და სინანულად მომყუანებელი ნათელ-ღებულთაი მათ, რაითა პრწმენეს ქრისტეს მიმართ, რამეთუ იტყუს: „მე ნათელ-გცემ თქუენ წყლითა, ხოლო შემდგომად ჩემსა მომავალმან მან ნათელ-გცეს სულითა წმიდითა და ცეცხლითა“.[1] ესრეთ უკუე წინა განსწმედდა იოანე სულისათუს წყლისა მიერ;

ე) მეხუთე უკუე იყო თუთ სრულებაი ნათლისღებისაი უფლისა მიერ ქმნილი ნათლისღებითა მით, რომლითა მან ნათელ-იღო. ხოლო ნათელს-იღო არა თუ თუთ მოქნე იყო განწმედისაი, არამედ ჩემსა განწმედასა განისაკუთრებდა და თჳსად მიიჩემებდა, რაითა „შემუსრნეს თავნი[ი] ეჳშაპთანი წყალთა შინა“[2] და რაითა წარღუნას ცოდეაი, რაჟამს ყოელითურთ ძუელი ადამ დაჰფლას წყალთა შინა, რაითა წმიდა-ყოს ნათლისმცემელი და რაითა აღასრულოს შჯული და რაითა განაცხადოს სამებისა წმიდისა საიდუმლოი და რაითა სახე და საბაძეელ მექმნეს ჩუენ ნათლისღებისა, რამეთუ ჩუენცა სრულსა მას ნათლისღებასა უფლისა მიერსა ნათელს-ვიღებთ წყლითა და სულითა.

ხოლო რამეთუ თქუმულ არს ცეცხლითა ნათლისცემაი ქრისტეს მიერ, ცხად არს, ეი-
113v I თარმედ ცეცხლისა ენებითა გარდამოსრულსა მას მოციქულთა ზედა ქადაგებს მადლსა მამისასა, ვითარ-იგი პრქუა მათ უფალმან, ვითარმედ „იოანე ნათელ-სცემდა წყლითა, ხოლო თქუენ ნათელ-იღოთ სულითა წმიდითა და ცეცხლითა არა მრავალთა ამათ დღეთა შემდგომად“.[3] გინა თუ ესრეთცა ვთქუა, ვითარმედ ცეცხლითა ნათელ-სცემს ქრისტე ურწმუნოთა მერმისა მის საუკუნოჲსა ჟამსა მტანჯველობისასა.

ე) მეექუსე ნათლისღებაი არს ცრემლითა სინანულისაჲთა, რომელი-იგი ფრიად საჭირო და სატკიეარ არს;

ზ) მეშჳდე ნათლისღებაი არს სისხლითა წამებისაჲთა, რომლითა მან თავადმან უფალმან ჩუენთჳს ნათელს-იღო. რომელი იგი ფრიად პატიოსან და სანატრელ არს, რამეთუ მეორითა ცოდვისა ბიწითა არღარა შეიმწიკულების;

თ) მერეე და დასასრულისა ნათლისღებაი არს უკუანაჲსკნელი იგი არღარა საცხორებელი, არამედ ბოროტისა // მომსპოლველი, რა- 1125 92r I
მეთუ მაშინ ეერღარა მოქალაქობდენ ცოდეაი და სიბოროტე, მიერითგან ვინაჲთგან მიეცნენ ცოდვილნი ცეცხლსა გჰენნიისასა საუკუნოდ დაშჯად ეშმაკსა თანა.

ხოლო რაჲსათჳს ხილვითა ტრედისაჲთა გარდამოჴდა სული წმიდაი უფლისა ზედა, სამოსელნი და ეგრეთ იქმნებოდა შესლვაი ბანაკად.

მეოთხე – იოვანესი, რომელი შემყუანებელობითი იყო და სინანულად მომყუანებელი ნათელ-ღებულთაი, რათა ქრისტეს მიმართ მორწმუნე იქმნენ. რამეთუ „მე ნათელ გცემო თქუენ წყლითა,– იტყოდა,– ხოლო შემდგომად ჩემსა მომაჯალმან ნათელ-გცეს თქუენ სულითა წმიდითა და ცეცხლითა“.[1] ვინაიცა წინაჲსწარ განსწმედს იოანე სულისათჳს წყლითა.

მეხუთე – ნათლისცემაი უფლისაი, რომელი მან ნათელ-იღო. ხოლო ნათელ-იღო, არა თუ ვითარცა მას უჭმდა განწმედაი, არამედ ჩემსა განითჳსებდა განწმედასა, რათა „შემუსრნეს თავნი ეეშაპთანი წყალთა შინა“,[2] რათა წარღუნას ცოდეაი და ყოელითურთ ძუელი ადამ დაჰფლას წყალსა შინა, რათა წმიდა-ყოს ნათლისმცემელი, რათა აღასრულოს შჯული, რათა გამოაცხადოს საიდუმლოი სამებისაი, რათა სახე და მაგალით გუექმნას ჩუენ ნათლისღებისა მიმართ. ხოლო ნათელს ვიღებთ ჩუენცა სრულსა მას ნათლისღებასა უფლისასა წყლისა მიერ და სულისა.

ხოლო ცეცხლითა ნათლისმცემელად ითქუმის ქრისტე, რამეთუ ხილვითა ცეცხლისა ენათაჲთა მოჩნინა მოციქულთა ზედა მადლი სულისა წმიდისაი, ვითარცა თქუა თუთ მან უფალმან, ვითარმედ: „იოჳანე უკუე ნათელ-სცემდა წყლითა, ხოლო თქუენ ნათელ-იღოთ სულითა წმიდითა და ცეცხლითა არა მრავალთა შემდგომად ამათ დღეთა“,[3] ანუ თუ ყოფადსა საუკუნესა მტანჯველობითითა მით ნათლისცემითა ცეცხლისაჲთა.

მეექვსე – სინანულისა და ცრემლთა მიერი იგი, ნამდჳლეე სატკიეარი.

მეშვიდე – სისხლთა და წამებისა მიერი, რომელი თავადმან ქრისტემანცა ნათელ-იღო ჩუენთჳს, ვითარცა ფრიად საქებელი და სანატრელი, რომელი არღარა შეიბღალების მეორეთა ბიწთა მიერ.

მერეე – დასასრულისა იგი, არა საცხორებელი, არამედ უკეთურებისა // ვიდრემე მომსპობელი, რამეთუ არღარა მოქალაქობენ ცოდეაი და უკეთურებაი ხოლო, მტანჯველი დაუსრულებელად.

ჴორციელითა უკუე სახითა, ვითარცა ტრედი, გარდამოჴდა სული წმიდაი უფალსა ზედა,

[1] მათე. 3, 11.
[2] ფსალმ., 73, 13.
[3] საქმე მოც., 1, 5.

[1] მათე. 3, 11.
[2] ფსალმ., 73, 13.
[3] საქმე მოც., 1, 5.

113v II ცხად არს, ეითარმედ დასაბამსა ჩუენისა ნათლისღებისასა აჩუენებდა და პატივ-სცემდა და ჴორცთა მათ ჩუენგან მიღებულთა, ვინაჲ პირეელითგანვე წესად ჩუეულებისა აქუს ტრედსა ხარებაჲ დაცხრომასა წყლით რღუნისასა. ხოლო კუალად წმიდათა მოციქულთა ზედა ამისთჳს ხილეითა ცეცხლისაითა გარდამოჴდა იგიეე სული წმიდაჲ, რამეთუ ღმერთ არს. და ღმერთი ცეცხლ შემწუელ არს და განმლეველ[1] ყოელისა სიბოროტისა.

ხოლო ზეთი იგი ცხებისაჲ ჟამსა ნათლისღებისასა საცხებელსა მოასწაევებს და ცხებულ-მყოფს ჩუენ და საღმრთოსა მას საცხებელსა მახარებს ჩუენ, რომელი მოგუეცემის სულისა წმიდისა მიერ. რამეთუ რტოიცა (sic) ზეთისხილისაჲ მოიღო ტრედმან მახარებელად დაცხრომისა წყლით რღუნისასა.

და რამეთუ დიდ არს საქმარებაჲ ნათლისღებისაჲ და თჳნიერ მისსა შეუძლებელ არს ცხორებაჲ, ესე გუესწაევების, რამეთუ თუთ წინამორბედმანცა იოანე ნათელ-იღო პირეელად ჴელის დადებითა თხემსა საუფლოსა და ამისსა შემდგომად თჳსითა სისხლითა.

ვინაცაცა არა ჯერ-არს დროებაჲ ანუ გარემიქცეაჲ ნათლისღებისაჲ. არცაღა კუალად ორგულებაჲ ნათელღებულთა ცხოენებისათჳს,
114r I უკუეთუ ოდენ სარწმუნოებაჲ იგი ნათლისმღებელთაჲ საქმეთა მიერ სარწმუნო იქმნას. ხოლო რომელი ზაკუეით მოუჴდეს ნათლისღებასა, ესევითარი-იგი უმეტესად დაშჯილ იქმნეს უწროის, ვიდრეცა სარგებელ იყოს.[2]

83 /IV, 10/ სარწმუნოებისათჳს

თაჲი აბ

მრჩობლ უკუე არს სარწმუნოებაჲ, ვინაჲთგან არს სარწმუნოებაჲ სმენითაცა,[3] რამეთუ გუესმოდიან რაჲ წმიდანი წერილნი, // გურწამს მოძღურებაჲ იგი სულისაჲ, რომელი-ესე სრულ-ქმნილ არს ყოელთა ზედა შჯულ-დებულთა ქრისტეს მიერ, რაჲთა ამით სახითა მოიგებდენ სრულებასა მას, რაჟამს საქმით სარწმუნო-ყონ ღმრთის მსახურებაჲ აღსრულებითა მცნებათაჲთა და მოქმედებითა ბრძანებათა მათ განმაახლებელთა ჩუენთაჲთა, რამეთუ რომელსა არა მოძღურებისაებრ მოცემულისა ჩუენდა კათოლიკე ეკლესიასა შინა პრწმენეს, ანუ რაჲთამცა თავს-იდვას ზიარებაჲ ბოროტთა საქმეთა საეშმაკოთაჲ, ესეეითარი იგი ურწმუნო არს.

ხოლო კუალად არს სარწმუნოებაჲ „მოსაეთა მათ ძალ, საქმეთა მამხილებელ არა ხილულთა“,[4] ესე იგი არს, შეურორგულებელი და უეჯული სასოებაჲ კეთილთა მათ ღმრთისა მიერ ჩუენდა აღთქუმულთაჲ და მიმთხუეისა

[1] ებრ., 12, 21.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 40.
[3] რომ., 10, 17.
[4] ებრ., 11, 1.

მაჩუენებელი დასაბამსა მას ნათლისცემისა[1] ჩუენისასა და პატივისმცემელი ჴორცთაჲ, ვინაჲთგან ესენიცა, რომელ არიან ჴორცნი, განღმრთობითა – ღმერთ. და ამას თანა ზემოთგან ჩუეულ არს ტრედი ხარებასა წყლით რღუნისა დაცხრომისასა. ხოლო წმიდათა მოციქულთა ზედა ცეცხლის სახედ მოვიდა, რამეთუ ღმერთ არს, ხოლო ღმერთი „ცეცხლ განმლეველ არს“.[1]

ზეთი მოიღებეის ნათლისღებასა შინა ცხებულებისა წარმოსაჩინებელად[1] და ცხებულ-მყოფელად ჩუენდა და აღმთქუმელად ჩუენდა სულისა წმიდისა მიერისა მოწყალებასა ღმრთისასა, ვინაჲთგან ქუერი ზეთისხილისაჲ მოართუა ტრედმან წყლით რღუნისაგან განრორმილთა მათ.

ნათელ-იღო იოვანე ჴელის-დადებითა სალმრთოსა თაესა ზედა მეუფისასა და თჳსითაცა სისხლითა.

არა საქმარ არს დროებაჲ ნათლისღებისაჲ, რაჟამს საქმეთა მიერ იწამოს სარწმუნოებაჲ მომაეალისაჲ. ხოლო ზაკუეით მომავალი ნათლისღებად უფროისღა დაიშჯების, ვიდრე სარგებელ იყოს.[2]

83 /IV, 10/ სარწმუნოებისათჳს

თაჲი აბ

სარწმუნოებაჲ ვიდრემე მრჩობლი არს, რამეთუ არს სარწმუნოებაჲ სმენისაგან,[3] რამეთუ გუესმოდინ რაჲ საღმრთონი წერილნი, // ეარწმუნებთ მოძღურებასა სულისასა. ხოლო 1128
ესე სრულ-იქმნების ყოელისა ქრისტეს მიერ შჯულდებულისა საქმით რწმუნებითა, კეთილად მსახურებითა და მცნებათა განმაახლებელისა ჩუენისათა ქმნითა. რამეთუ რომელსა არა მოცემისაებრ კათოლიკე ეკლესიისა ჰრწმენეს, ანუ უჯეროთა საქმეთა მიერ ეზიარებოდის ეშმაკსა, ურწმუნო არს.

არს კუალად სარწმუნოებაჲ „სასოებადთა გუამ, საქმეთა მამხილებელ არა ხილულთა“[4] შეურყეველი და შეუორგულებელი სასოებაჲ ღმრთისა მიერ აღთქუმულთაჲ ჩუენდა და ლოცვათა ჩუენთა მიმთხუეისაჲ. და პირეე-

[1] ებრ., 12, 21.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 40.
[3] რომ., 10, 17.
[4] ებრ., 11, 1.

[1] ნათლისღებისა M. [2] წარმოსაჩინებელად M.

თხოვათა ჩუენთაისაი. აწ უკუე პირველი იგი
114r II სარწმუნოებაი ჩუენისა გონებისაი არს, ხოლო მეორე მადლთა მიერ სულისათა. არამედ ესე საცნაურ იყაენ, ეითარმედ ნათელ-ყიღოთ რაი, მყის წინა-დავიცუეთთ შობითგანსა მას საბურველსა, რომელ არს ცოდვაი და ეიქმნებით სულიერ ისრაიტელ და ერ ღმრთისა.

84 /IV, 11/ საუფლოჲსა ჯუარისათჳს, რომელსა შინა არს და სარწმუნოებისათჳსცა

თაეი კდ

„სიტყუაი იგი ჯუარისაი წარწყმედულთა მათთუს სიცოფე არს, ხოლო ჩუენ ცხოვნებულთა ამათთუს ძალ ღმრთისა არს“.[1] „რამეთუ სულიერი ყოველსაე განიკითხაეს, ხოლო მშუნეიერი კაცი არა რას შეიწყნარებს სულისასა“.[2] რამეთუ სიცოფე არს არა სარწმუნოებით შემწყნარებლობაი და ორგულებაი სახარებათა მიმართ და ყოველისა შემძლებელობათა ღმრთისათა, არამედ კაცობრიეთა და ბუნებითითა გულის სიტყუთა გამოძიებაი საღმრთოთა საქმეთაი, რამეთუ ღმრთისა საქმენი ყოველნი უზეშთაეს არიან ბუნებისა და სიტყუსა და ცნობისა. და უკუეთუ ვინმე გულს ეტყოდის, ეითარმედ ეითარ არა არსისაგან არსად მოყუანებულ ეიქმნენით; და თუ რაჲსათუს დაჰბადა ღმერთმან ყოველი, ამათ ესეეითართა უკუეთუ ბუნებითითა გულის
114v I სიტყუთა მიწდომაი ენებოს, ვერ მისწუთების, რამეთუ მშუნეიერ არს ესეეითარი იგი ცნობაი და საეშმაკო. ხოლო უკუეთუ ვინმე სარწმუნოებისა მის ჴელ-პყრობილ იქმნეს განცდად სახიერებასა და ყოველისა შემძლებელობასა და ჭეშმარიტებასა და სიბრძნესა და სიმართლესა ღმრთისასა, ეპოოს მას ყოველიეე ეელ და ვაკე და გზა წრფელ. რამეთუ თუნიერ სარწმუნოებისა შეუძლებელ არს ცხოვნებაი, ვინაჲთგან სარწმუნოებაი არს შემომკრებელ ყოველთაეე საღმრთოთა და კაცობრეთა საქმეთა, რამეთუ ვერცა მუშაკი თუნიერ სარწმუნოებისა განაპებს ორნატთა ქუეყნისათა, ვერცა ეაჯარი მცირითა ძელითა შეჰკადრებს მიცემად სულსა თჳსსა სიღრმეთა ზღუსა მძუნვარისათა. ვერ იქმნებიან ქორწინებანი, ვერცა სხუანი რაჲ ცხორებისა ამის განგებულებანი.

სარწმუნოებით ვსცნობთ ყოველისაეე ამის არა-არსისაგან არსად ღმრთისა მიერ მოყუანებასა ძლიერებითა მით ყოველისა შემძლებელობისა მისისაჲთა და ყოველსაეე საღმრთოსა და კაცობრიესა სარწმუნოებით წარვჰმართებთ. ხოლო სარწმუნოებაი არს
114v II გამოუძიებელი დაჯერებაი საქმეთაი.

ვინაცა დაღაცათუ ყოველნი საქმენი და საკჳრველებანი ქრისტესნი დიდ არიან და

[1] I კორინთ., 1, 18.
[2] I კორინთ., 2, 15.

ლი უკუე ჩუენისა ჯერ-ჩინებისაი არს, ხოლო მეორე მადლთა სულისათაი. სათანადო არს უწყებად, ეითარმედ ნათლისღებისა მიერ წინა-დავიცუეთთ ყოველსა შობითგანსა საბურველსა, რომელ არს ცოდვაი და სულიერად ისარაწლად და ერად ღმრთისა საცნაურ-ეიქნებით.

84 /IV, 11/ ჯუარისათჳს, რომელსა შინა არს სარწმუნოებისათჳსცა

თაეი კდ

„სიტყუაი ჯუარისა წარწყმედულთათჳს უკუე 92r II
სიცოფე არს, ხოლო ჩუენ ცხოენებულთათჳს ძალი არს ღმრთისაი,“[1] რამეთუ სულიერი ეიდრემე ყოველსა განიკითხაეს, ხოლო მშუნეიერი კაცი არა შეიწყნარებს სულისათა“.[2] რამეთუ სიცოფე[1] არიან არა სარწმუნოებით მიმთუალველთა და სახიერებისა და ყოველისა შემძლებელობისა ღმრთისა მომჴსენებელთა, არამედ კაცობრივითა და ბუნებითითა გულის სიტყუთა გამომძიებელთათჳს – საღმრთონი, ვინაჲთგან ყოველნი ღმრთისანი ზესთა ბუნებისა და სიტყუსა და მოგონებისა არიან. რამეთუ უკუეთუ ვინმე იგონებდეს, თუ ეითარ არა ყოფისაგან ყოფად და რაჲსათუს მოიყუანნა ღმერთმან ყოველნი და ბუნებითთა გულის სიტყუთა მიერ[1] მიწთომაი ენებოს ამისი, ვერ მისწუთების. რამეთუ მშუნეიერი არს მეცნიერებაი იგი. ხოლო უკუეთუ ვინმე სარწმუნოებისა მიერ ჴელ-ყორობილმან სახიერად და ყოველად ძლიერად და ჭეშმარიტად და ბრძნად და მართლად ჰგონოს ღმერთი, ეპოოს ყოველი წრფელად და ვაკედ და განტკეცილად გზად. რამეთუ თუნიერ სარწმუნოებისა შეუძლებელ არს ცხორებაი, რამეთუ სარწმუნოებითა შემტკიცებიან ყოველნი სულიერნი და კაცობრივნი. რამეთუ არცა მუშაკი თუნიერ სარწმუნოებისა განაპებს ურნატთა ქუეყნისათა, არცა ვაჯარი მცირითა შეშითა მისცემს სულსა თჳსსა უფსკრულსა მღელვარისა ზღუსასა, არცა ქორწინებანი სრულ იქმნებიან, არცა რაჲ სხუაჲ ცხორებისა საქმეთაგანი.

სარწმუნოებით გულისჴმა-ეჰყოფთ არა-არსისაგან არსებად საღმრთოჲთა ძლიერებითა მოყუანებასა ყოველთასა [დ]ა [ს]არწმუნოებით წარვჰმართებთ საღმრთო/თ/ა და კაცობრიეთა ყოველთა. ხოლო სარწმუნობაჲ ა[რს] [გ]ამოუწულილველი თანა-სათნო-ყოფაი.

ყოველნი უკუე საქმენი და საკჳრველთ-მოქმედებანი ქრისტესნი დიდ არიან და საღმრთო და

[1] I კორინთ., 1, 18.
[2] I კორინთ., 2, 15.
[1] სიცრუე BM. " მიერი M.

საღმრთო და საკურველ, არამედ ყოველთა უსაკურველეს არს პატიოსანი ჯუარი, რამეთუ რაჲთა სხჳთა განქარდა სიკუდილი, ანუ რაჲთა დაჰჴნდა // პირველისა მის მამისა ცოდვაჲ და ჯოჯოხეთი წარმოიტყუენა და მოგუეცა შეურაცხ-ყოფაჲ არა ხოლო საწუთროსა, არამედ სიკუდილისაჲცა? ანუ რაჲთა წარემართა პირველადვე ნეტარებად აღსლვაჲ და ბჭეთა სამოთხისათა განხუმაჲ ანუ ბუნებისა ჩუენისა მარჯუენით ღმრთისა დაჯდომაჲ, შეილ ღმრთისა და თანა-მკუდრ მისსა ქმნაჲ? ანუ არა ჯუართა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა, რამეთუ მის მიერ[1] ესე ყოველი წარემართა? რომლისათჳს იტყჳს მოციქული, ეითარმედ „რაოდენთა ნათელ-ვიღეთ ქრისტეს მიმართ, სიკუდილისა მისისა მიმართ ნათელ-ვიღეთ“.[2] და „რაჲთდენთა (sic) ქრისტჱს მიმართ ნათელ-ვიღეთ, ქრისტე შევიმოსეთ“,[3] რამეთუ „ქრისტე არს ძალი და სიბრძნე ღმრთისაჲ“.[4] აჰა, ესერა სიკუდილმან ქრისტესმან, რომელი იქმნა ჯუარითა, გუამოვანი იგი სიბრძნე და ძალი ღმრთისაჲ შეგუმოსა ჩუენ, რამეთუ ძალ ღმრთისა არს სიტყუაჲ იგი ჯუარისაჲ, ესე იგი არს, რამეთუ მის მიერ განმეცხადა ჩუენ
115r I ძლევაჲ სიკუდილისაჲ და ეითარმედ ძლიერ არს ღმერთი. და გინა თუ ამითცა, რამეთუ ეითარცა ოთხნი იგი კიდენი ჯუარისანი საშუალისა მისგან სამშჯულისა იპყრობებიან და შეიკრვიან, ეგრეთვე ძლიერებითა ღმრთისაჲთა იცვებიან და იპყრობებიან სიმაღლე და სიღრმე, სიგრძე და სიერცე. ესე იგი არიან ყოველნივე ხილულნი და უხილავნი ბუნებითნი.

ესე სასწაული მოეცა შობილთა ჩუენთა, ვითარ, სახედ, წინა-დაცუეთაჲ ისრაჱლთა, რაჲთა არა მის მიერ მორწმუნენი ურწმუნოთაგან განვიყოფებოდით და შეეისწავებოდით. ესე არს ფარ და საჭურველ და საძლეველ მტერისა. ესევე არს ბეჭედ, რაჲთა არა შემეხოს ჩუენ მომსრეელი სიტყუსაებრ წერილისა:[5] ესე არს მდებარეთა აღდგომაჲ, მდგომარეთა სიმტკიცე, უძლურთა კუერთხი, მწყემსთა არგანი, ჭელის ამპყრობელი მოქცეადთაჲ, სრულებაჲ წარმართებულთაჲ, საცხორებელი სულთა და ჶორცთაჲ. ყოველთა ბოროტთა გარე-მიმაქცეელი, ყოველთა კეთილთა მომატყუებელი, ცოდვათა მომსპოლეელი, ნერგი აღდგომისაჲ, ხე ცხორებისა საუკუნოსაჲ.

ესე პატიოსანი ძელი ჭე̃შმარიტად სამსახურებელ და პატიოსან არს, რომელსა ზედა
115r II მსხუერპლად ჩუენთჳს შეწირა ქრისტემან თაჲი თუსი, ამისთჳსცა შუენის მას ჯეროვანი

[1] დედანში: διὰ σταυροῦ, თუმცა ზოგ მარუსკრიპტში დადასტურებული ყოფილა ეარიანტიც - δι' αὐτοῦ.
[2] რომ., 6, 3.
[3] გალატ., 3, 27.
[4] I კორინთ., 1, 24.
[5] გამოსლვ., 12, 23.

საკურველ, არამედ ყოველთაჲსა უსაკურველეს არს პატიოსანი ჯუარი მისი. რამეთუ არა რომლისა სხჳსა მიერ განქარდა სიკუდილი, ანუ პირველისა მამისა ადამის[1] შეცოდებაჲ
1129 დაიჴსნა, // ჯოჯოხეთი წარმოიტყუენა, აღდგომაჲ მოგუენიჭა, შეურაცხყოფად საწუთოთა ამათ და თუთ მის სიკუდილისაცა მოგუცა ძალი, პირველისა მის ნეტარებისა მიმართ კუალად ქცეუაჲ წარემართა, ბჭენი სამოთხისანი განეხუენეს, ბუნებაჲ ჩუენი მარჯუენით ღმრთისა დაჯდა, შეილ და მკუდრ ღმრთისა ეიქმნენით ჯუარისა მიერ უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა, რამეთუ მის მიერ წარემართნეს ყოველნი ესე.[2] „რამეთუ რაოდენთა ქრისტეს მიმართ ნათელ-ვიღეთ, – ჴმობს მოციქული, – სიკუდილისა მისისა მიმართ ნათელ-ვიღეთ“.[3] „ხოლო რაოდენთა ქრისტეს მიმართ ნათელ-ვიღეთ, ქრისტე შევიმოსეთ“,[4] ხოლო ქრისტე არს ღმრთისა ძალი და სიბრძნე“.[5] აჰა სიკუდილმან ქრისტესმან, რომელ არს ჯუარი, გუამოანი იგი სიბრძნე და ძალი ღმრთისაჲ 92v I შემმოსა ჩუენ. ხოლო ძალი ღმრთისაჲ არს სიტყუაჲ ჯუარისაჲ, ანუ რამეთუ ძლიერებაჲ ღმრთისაჲ, რომელ არს ძლეუაჲ სიკუდილისაჲ, მის მიერ განმეცხადა ჩუენ. ანუ რამეთუ ეითარცა ოთხნი კიდენი ჯუარისანი საშუალისა მის სამშჯულისა მიერ შეიკრვიან და იპყრობებიან, ეგრეთვე საღმრთოჲსა ძალისა მიერ სიმაღლე და სიღრმე, სიგრძე და სიერცე, ესე იგი არს, ყოველი ხილული და უხილავი აგებული იპყრობის.

ესე სასწაულად მოცემულ არს ჩუენდა შუბლთა ზედა, ვითარცა სახედ ისრაჱლთაჲ წინადაცუეთაჲ, რამეთუ მის მიერ მორწმუნენი ურწმუნოთაგან განვიყოფებით და ვიცნობებით. ესე არს ფარი და ჯაჭუ, ჭური დასაძლეველი ეშმაკისა მიმართ, ესე ბეჭედი, რათა არა გუეწიოს ჩუენ მომსრეელი,[6] ეითარცა იტყუს წერილი. ესე არს მდებარეთა აღდგომაჲ, მდგომარეთა სიმტკიცე, უძლურთა კუერთხი, მწყემსთა არგანი, მოქცეადთა ჭელ-მპყრობელი, წარმატებადთა სრულებაჲ, სულთა და ჶორცთა ცხორებაჲ, ყოველთა ბოროტთა გარემოქცეელი, ყოველთა კეთილთა მომატყუებელი, ცოდვისა მოსპობაჲ, ნერგი აღდგომისაჲ, ხე ცხორებისა საუკუნოჲსაჲ.

ესე უკუე ნამდჳლეე პატიოსანი და თაყუანის-საცემელი ძელი, რომელსა ზედა მსხუერპლად ჩუენთჳს შეწირა ქრისტემან თაჲი თუსი,

[1] დედანში: „წინაპრის /=პირველი მამის/ ცოდვა“ /τοῦ προπάτορος ἁμαρτία/. ბერძნულ ნუსხებში Reg. 4, col b. I დადასტურებულია ეარიანტი Ἀδὰμ ἁμαρτία.
[2] დედანში: „ყუელაფერი ეს მოხდა ჯუართ“ /Διὰ Σταυροῦ/ მაგრამ ზოგ ხელნაწერში დადასტურებულია δι' αὐτοῦ.
[3] რომ., 6, 3.
[4] გალატ., 3, 27.
[5] I კორინთ., 1, 24.
[6] გამოსლვ., 12, 23.

[1] მამისაა ადამისი M.

თაყუანის-ცემაი, // ეითარცა წმიდა-ქმნულსა შეხებითა წმიდათა მათ ჴორცთა და სისხლისაითა. და მის თანაე თაყუანის იცემებოდენ სამშჭუალნი და ლახუარი და ყოველნი იგი დიდებულნი შესამოსელნი და უდიდებულებსნი საყოფელნი უფლისა ჩუენისანი. ესე იგი არიან ბაგაი და ქუაბი, გოლგოთაი და ჯუარი, ცხოველს-მყოფელი საფლავი და მწუერვალ ქალაქი იგი ეკლესიათა მთავრობისაი სიონი, და მსგავსადეე მისსა ყოველნი ეკლესიანი, ეითარცა იტყჳს წინაასწარმეტყუელი დავით: „შეეიდეთ საყოფელთა მისთა, თაყუანის-ვსცეთ ადგილსა მას, სადა დადგეს ფერჴნი მისნი",[1] ხოლო რამეთუ ჯუარსა იტყჳს, ცხად არს შემდგომისა სიტყჳსაგან: „აღდეგო განსასუენებელად შენდა",[2] რამეთუ ჯუარცუმასა შეუდგა აღდგომაი. და უკუნეთ ტრფიალთათჳს სასურველ არს ერთი-ერთისა ცხედარი და სახლი და შესამოსელი, რაოდეს უფროს ჩუენდა ღმრთისა და მაცხოვარისა ჩუენისაი, რომლისა მიერ ცხონდით?

ვინაიცა თაყუანის-ვსცემთ სახესა ცხოველს-მყოფელისა ჯუარისასა და[ღა]ცათ არა ძელისაი იყოს, არამედ სხჳსა ნივთისაი. რამეთუ არა თუ ნივთსა პატივ-ვსცემთ, – ნუ იყოფინ, – არამედ სახესა ოდენ, ეითარცა ქრისტჱს ნიშსა
115v I და სასწაულსა მისსა, ეითარ-იგი თჳთ თავადმან პრქუა მოწაფეთა: „მაშინ გამოჩნდეს სასწაული ძისა კაცისაი ცათა შინა".[3] ცხად არს, ეითარმედ ჯუარსა იტყჳს, ვინაიცა დედათა ეტყოდა მახარებელი იგი და ქადაგი აღდგომისაი: „იესუს ეძიებთ ნაზარეველსა ჯუარცუმულსა".[4] და მოციქული იტყჳს: „ხოლო ჩუენ ვქადაგებთ ქრისტჱსა ჯუარცუმულსა".[5]

მრავალ უკუე იყვნეს ქრისტენი, რომელ არიან ცხებულნი, და მრავალ იესონი, არამედ ერთ არს ჯუარცუმული იგი, ვინაიცა არა თქუა მოციქულმან, ეითარმედ იესუს განგუმერილსა, არამედ ჯუარცუმულსაო. და მით გამოჩნდების, ეითარმედ არა ნივთსა ეპმსახურებთ, არამედ სახესა ოდენ ჯუარისასა და სასწაულსა ძისა კაცისასა, რამეთუ, ვიდრემდის სახე ჯუარისაი იყოს, თაყუანის-ვსცემთ, ხოლო რაჟამს დაჴსნას სახისა მისგან ნივთი იგი ჯუარისაი, დაღაცათუ ოქროი იყოს ანუ თუალნი პატიოსანნი, მიერითგან არღარა თაყუანის-ვსცემთ და ნუმცაღა ვინ თაყუანის-სცემს. ხოლო ჩუენ ყოველსაე, რაიცა რაი შეხებულ არს საღმრთოთა მათ და საუფლოთა ჴორცთა, და ზოგად თაყუანის-ვსცემთ.

ესე პატიოსანი ჯუარი წინა გამოსახა ხემან მან ცხორებისამან, სამოთხეს შინა ღმრთისა მიერ დანერგულმან. რამეთუ ვინაითგან ძელისა მიერ იქმნა სიკუდილი,[6] ჯერ-იყო, რაჲთა

1 ფსალმ., 131, 7.
2 იქვე, 6.
3 მათე, 24, 30.
4 მარკ., 16, 6.
5 I კორინთ., 1, 23.
6 შეს., 2 და 3.

1132 // ეითარცა წმიდა-ქმნული შეხებითა წმიდათა ჴორცთა და სისხლთაითა, სამართლად თაყუანის-საცემელ არს, და მას თანა სამშჭუალნი, ლახუარი,[1] შესამოსელნი და საღმრთონი საყოფელნი მისნი, რომელ არიან ბაგაი, ქუაბი, გოლგოთაი, ჯუარი, ცხოველს-მყოფელი საფლაი, მწუერვალ ქალაქი ეკლესიათაი სიონი და სხუანი, ეითარცა იტყჳს ღმრთისა მამაი დავით: „შეეიდეთ საყოფელთა მისთა, თაყუანის-ვსცეთ ადგილსა, სადა დადგეს ფერჴნი მისნი.[1] "ხოლო ეითარმედ ჯუარსა იტყჳს, ცხად-არს შემდგომთაგან: „აღდეგ, უფალო, განსასუენებელად შენდა".[2] რამეთუ შეუდგს ჯუარსა აღდგომაი. რამეთუ უკუეთუ ტრფიალთაი სასურველ არს სახელი და ცხედარი და შესამოსელი, რაოდენ უფროს ღმრთისა და მაცხოვრისანი, რომელთა მიერ ცხოვნებულ ეართ?

ხოლო თაყუანის-ვსცემთ სახესა პატიოსნისა ჯუარისასა, დაღათუ სხჳსა ნივთისაგან შექმნილ იყო, არა ნივთისა პატივის-მცემელნი, – ნუ იყოფინ, – არამედ სახისანი, ეითარცა ქრისტეს ნიშნისანი. რამეთუ პრქუა მოწაფეთა თჳსთა მომავალმან ენებად: „მაშინ გამოჩნდეს სასწაული ძისა კაცისაი ცათა შინა",[3] რამეთუ ჯუარსა იტყოდა, რომლისათჳს დედათაცა ეტყოდა ანგელოსი აღდგომისაი: „იესუს ეძებთ ნაზარეველსა, ჯუარცუმულსა".[4] და მოციქული: 92v II
„ხოლო ჩუენ ვქადაგებთ ქრისტჱსა ჯუარცუმულსა".[5]

მრავალნი უკუე იყვნეს ცხებულნი და იესონი, არამედ ერთი – ჯუარცუმული. არა თქუა თუ განლახურულსა, არამედ ჯუარცუმულსა. აწ უკუე თაყუანის-იცემებოდედ ნიში ჯუარისაი,[6] ხოლო ნიეთი, რომლისაგან მსგავსებაი ჯუარისაი შესახულ იყოს, გინა თუ ოქროი იყოს, ანუ ქუანი პატიოსანნი, შემდგომად სახისა მის, უკუეთუ დაემთხუის დაჴსნაი, არღარა თაყუანის-სცემთ" არს. თაყუანის-ვსცემთ უკუე ყოველთაე ღმრთისადა შეწირულთა და მისდა მიმართ აღვაელენთ პატივსა მათსა.

ესე პატიოსანი ჯუარი პირველეე დასახა ხემან ცხორებისამან, სამოთხეს შინა დანერ-

1 ფსალმ., 131, 7.
2 იქვე, 6.
3 მათე, 24, 30.
4 მარკ., 16, 6.
5 I კორინთ., 1, 23.
6 დედნის გამოცემაშია τοῦ Χριστοῦ, მაგრამ ზოგ ნუსხაში დადასტურებულია τοῦ σταυροῦ.

1 ლახუარნი M. 2 თაყუანის საცემელ. M.

115v II ძელისა მიერვე მოგუენიჭოს ცხორებაი და აღდგომაი. და კუალად იაკობ წუერსა მას ზედა კუერთხისასა თაყუანის-სცა[1] და შეცვალებით დასხმითა ჴელთაითა აკურთხნა ძენი იოსებისნი[2] და ორთავე ამით სახე და პატიუი ჯუარისაი გამოსახა.

ხოლო კუერთხმან // მოსესმან ჯუარის სახედ ცემითა ზღუასა ისრაჱლი განარინა და უარაო დანთქა.[3] და კუალად მოსე ჯუარის სახედ განპყრობითა ჴელთაითა მძლე ექმნა ამალეკსა.[4] და ეგრეთვე ძელითა წყალნი დატკბებოდის[5] და კლდენი განიპებოდის და წყარონი აღმოეცენებოდის.[6] და კუერთხი აპრონისი მღდელთ-მთავრობისა პატიჱისა მაუწყებელ იყო.[7] და გუელი ძელსა ზედა განქიქებული,[8] ეითარცა ძელითა მომკუდარი, აცხოენებდა ხედჳით მოკლულთა მათ მტერისა მიერ. და არწმუნებდა, ეითარმედ ქრისტე, ჯორციითა მით ცოდჳისაითა ძელსა ზედა დამშჭუალულმან, ცოდჳაი არსადა ქმნა. ეინაიცა მოსე დიდმან ესრეთ თქუა, ეითარმედ: „ხედეიდეთ ცხორებასა თქუენსა დამოკიდებულად წინაშე თუალთა თქუენთა და არა გრწმენეს".[9] და ესაია შესძინა, ეითარმედ: „ყოეელსა დღესა განეიპყრენ ჴელნი ჩემნი ერისა მიმართ ურწმუნოჲსა და წინა-აღმდგომისა".[10] ამით უკუე და სხუთა
116r I უმრაელესითა სახითა წინა-მოსწაეებულ არს სახე ჯუარისაი, რომლისა თაყუანის-მცემელთა მოგუღიესცა ნაწილი ქრისტესი, ჩუენთჳს ჯუარცუმულისაი, ამინ!

85 /IV, 12/ აღმოსავალით თაყუანის-ცემისათჳს

თაეი კე

ხოლო არაეე ლიტონად, არცა უმეცრებით თაყუანის-ეს-ცემთ აღმოსავალით კერძო, არამედ ეინათგან ხილულისაგან და უხილაესი, ესე იგი არს, საცნაურისაგან და გრძნობადისა ბუნებისა შეზაეებულ ეართ, მრჩობლსაცა თაყუანის-ცემასა შეესწირაეთ დამბადებელისა. ეითარ-იგი ეფსალმუნებთ გონებითაცა და ჴორციელითა ბაგითა და [ნა]თელს-ეიღებთ წყლითა და სული[თ]ა და მრჩობლ შეეერთებით უფალსა მიღებითა წმიდათა საიდუმლოთაჲთა და მადლითა სულისაჲთა.

[1] შეს., 47, 31.
[2] შეს., 48, 14.
[3] გამოსლე., 14, 28.
[4] გამოსლე., 17, 11.
[5] გამოსლე., 15, 25.
[6] გამოსლე., 17, 6.
[7] რიცხ., 17, 8-9.
[8] რიცხ., 21, 9.
[9] მეორე სჯ., 28, 66.
[10] ესაია, 65, 2.

გულმან ღმრთისა მიერ. რამეთუ ეინაითგან ხისაგან იქმნა სიკუდილი,[1] ხისა მიერვე ჯერ-იყო მონიჭებაი ცხორებისა და აღდგომისაი. იაკობმან თაყუანი-სცა რაი წუერსა კუერთხისასა[2] და შეცვალებითა ჴელთაჲთა აკურთხნა ძენი იოსებისნი,[3] სასწაული ჯუარისაი დასახა განცხადებულად.

1133 კუერთხმან // მოსეანმან, ჯუარის სახედ მგუემელმან ზღუსამან, ისრაჱლისა უკუე მაცხოენებელმან, ხოლო ფარაოს სიღრმედ შთამჴველმან,[4] ჴელთა ჯუარის სახედ განპყრობილთა და ამალეკისა დამაკუეთებელთა[5] ძელმან, მწარისა წყლისა დამატკბობელმან,[6] კლდემან, განპებულმან და მწყურენტ-ქმნილმან,[7] კუერთხმან აპრონისმან, პატიჟად მღდელ-თმთავრობისა გამოჩინებულმან,[8] გუელმან, ძელსა ზედა განქიქებულმან, მაცხოენებელმან,[9] მტერისა მკუდრად მხილეელთა და ამისთა მარწმუნებელმან, ეითარმედ მომკუდარ არს იგი ძელითა, ეითარცა ქრისტემან ჯორცითა ცოდეისაითა ცოდეაჲ დასაჯა. მოსე დიდმან „ხედეიდეთო, — მეტყუელმან, — ცხორებასა თქუენსა, ძელსა ზედა დამოკიდებულსა წინაშე თუალთა თქუენთა.[10] „ესაია:" ყოეელსა დღესა განეიპყრენ ჴელნი ჩემნი ერისა მიმართ ურჩისა და მაცილობელისა".[11] ამისნი თაყუანის-მცემელნი მიმთხუეულმცა ეართ ნაწილსა ჯუარ-ცუმულისა ქრისტესსა, ამინ!

85 /IV, 12/ აღმოსავალით თაყუანისცემისათჳს

თაეი კე

არა ლიტონად, არცა ეითარ დამთხუეით თაყუანის-ეს-ცემთ აღმოსავალით, არამედ, ეინათგან ხილულისა და უხილაესისა, ესე იგი არს, საცნაურისაგან და გრძნობადისა შეეზაეენით ბუნებისა, მრჩობლსაცა თაყუანისცემასა შეესწირაეთ დამბადებელსა, ეითარ-იგი ეგალობთ გონებითა და ჴორციელითაცა[1] ბაგითა და ნათელ-ეიღებთ წყლითა და სულითა და
93r I მრჩობლ შეეერთებით უფალსა ზიარებითა საიდუმლოთაჲთა და მადლითა სულისაჲთა.

[1] შეს., 2 და 3.
[2] შეს., 47, 31
[3] შეს., 48, 14.
[4] გამოსლე., 14, 28.
[5] გამოსლე., 17, 11.
[6] გამოსლე., 15, 23.
[7] გამოსლე., 17, 6.
[8] რიცხ., 17, 8-9.
[9] რიცხ., 21, 9.
[10] მეორე სჯ., 28, 66.
[11] ესაია, 65, 2.
[1] ჴორციელთა M.

ეინაათგან უკუე ღმერთი ნათელ არს საცნაურ[1] და მზე სიმართლისა[2] და წერილთა შინა აღმოსავალ[3] სახელ-ედების უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა, ამისთუსცა შეწირულ იყავნ აღმოსავალით თაყუანის-ცემაჲ, რამეთუ ყოველიე კეთილი ღმრთისა-და თანა-ნადებ არს შეწირვად, რომლისა მიერ გამოუალს ყოველიეუ წყაროჲ კეთილთაჲ. და კუალად საკრველი დავით იტყჳს: „მეუნენ კუეყანისანი აქებდით ღმერთსა და უგალობდით უფალსა, რომელი-იგი ამაღლდა ცასა ცათასა აღმოსავალით".[4]

მერმეცა იტყჳს // წერილი, ვითარმედ „დაას- 1136
ხა ღმერთმან სამოთხე ედემს აღმოსავალით, 116r II
სადა-იგი დაედგინა კაცი, რომელ დაჰბადა",[5] და კუალად შემდგომად გარდასლვისა „მიერ ექსორია-ყო"[6] და წინაშე სამოთხისა დაამკუდრა, ცხად არს, ვითარმედ დასაჲალით-კერძო. აწ უკუე რომელნი დასაბამისასა მას მამულსა ვეძიებთ და მისსა მიმართ ეხედავთ, ამოსავალით-კერძო (sic) თაყუანის-ვსცემთ უფალსა.

ხოლო კარაესა მას მოსჳანსა აღმოსავალით-ეე აქუნდეს კრეტსაბმელი და სალხინებელი. და ნათესავსა იუდაისსა (sic), ვითარცა უპატიოსნესსა, აღმოსავალით-კერძო ებრძანა დაშენებაჲ. და სახელ-განთქუმულსა მას ტაძარსა სოლომონისსა ბჭე უფლისაჲ აღმოსავალით-კერძო იყო. და უფალი, რაჟამს ჯუარად აღჳდოდა, დასავალით-კერძო ხედვიდა პირი მისი, ვიდრეცა იგი ჯუარსა ზედა იყო. ვინაჲცა ჩუენცა ესრეთუე თაყუანის-ვსცემთ მისსა მიმართ მხედველნი. და ამაღლდებოდა რაჲ ზეცად, აღმოსავალით-კერძო ამაღლდა და ეგრეთუე მოციქულნი თაყუანის-ცემდეს. და კუალად „მიერეე მომავალ არს, ვითარ სახედ იხილეს აღმავალი ზეცად".[7] ვითარ-იგი მან თავადმან უფალმან პრქუა, ვითარმედ „ვითარცა ელვაჲ, რომელნი გამოჰკრთის აღმოსავალით და ჩანნ იგი ვიდრე დასავალადმდე, ესრეთ იყოს მოსლვაჲ ძისა კაცისაჲ".[8] ამათ უკუე ესევითართა მიზეზთათჳს და მის თავადისა 116v I
ამოსავალით (sic) მოლოდებისათჳს თაყუანის-ვსცემ აღმოსავალით. ხოლო უწერელად მოცემულ არს წესი ესე მოციქულთა მიერ, რომელთა-იგი მრავალი რაჲ სხუაჲცა უწერელად მოუცემიეს ჩუენდა.[9]

აწ უკუე ეინაჲთგან ღმერთი ნათელი არს საცნაური[1] და მზე სიმართლისაჲ[2] და აღმოსავალად[3] წერილთა შინა სახელ-იდების ქრისტე, მისდა შეწირულ იქმნენინ თაყუანის-ცემაჲ აღმოსავალით, რამეთუ ღმრთისად აღიყუანებოდეც თანად ყოველი კეთილი, და თუთ იგი აღმოსავალით თაყუანისცემაჲცა, რომლისა მიერ კეთილ-იქმნების ყოველი კეთილი.[4] იტყჳს უკუე საღმრთოჲ დაჲთცა: „მეფობანი ქუეყანისანი აქებდით ღმერთსა, და უგალობდით უფალსა, აღმაჲალს[I] ზედა ცასა ცათასა აღმოსავალით".[5]

მერმეცა[II] იტყჳს // წერილი: „დაჰნერგა ღმერთმან სამოთხე ედემს აღმოსავალით, სადა-იგი დაადგინა კაცი, რომელი შექმნა",[6] რომელი გარდასლვისათჳს „საშუებელისაგან სამოთხისა ექსიორია-ყო"[7] და წინაშე სამოთხისა დაამკუდრა, ცხად არს, ვითარმედ დასავალით. ვინაჲცა პირველისა მის მამულისა მეძიებელნი და მისსა მიმართ მხედველნი თაყუანის-ვსცემთ ღმერთსა.

და მოსჳანსაცა კარაესა აღმოსავალით აქუნდა კრეტსაბელი და სალხინებელი. და ტომი იუდაისი, ვითარცა უპატიოსნესი, აღმოსავალით მდგომარე იყო. და სახელ-განთქუმულსა ტაძარსა სალომონიანსა ბჭე უფლისაჲ აღმოსავალით[III] მდებარე[IV] იყო. არამედ უფალიცა ჯუარცუმული დასავალად მიმართ პხედჳთა და ესრეთ თაყუანის-ვსცემთ მისსა მიმართ მხედველნი. და ამაღლდებოდა რაჲ, აღმოსავალით კერძო აღჳდოდა და ესრეთ თაყუანის-სცემდეს მას მოციქულნი და „ესრეთ მოვიდეს უფალი,[V] ვითარ სახედ იხილეთ იგი აღმავალი ზეცად".[8] ანგელოსნი იტყოდეს მოციქულთა მიმართ და თუთ უფალი:[VI] „ვითარცა ელვაჲ[VII] გამოვალს აღმოსავალით და ჩანს ვიდრე დასავალადმდე, ეგრეთ იყოს მოსლვაჲ ძისა კაცისაჲ".[9] მისნი უკუე მომლოდენი თაყუანის-ვსცემთ აღმოსავალით. ხოლო უწერელი არს მოცემაჲ ესე[VIII] მოციქულთაჲ, რამეთუ მრავალი მოგუცეს ჩუენ უწერელად.[10]

---

1 იოანე, I, 5.
2 მალაქია, 4, 2.
3 ზაქ., 3, 8.
4 დედანში: „რამეთუ ყოველი კეთილი უნდა მიეძღენას ღმერთს, რომლისგანაც უხუად მოედინება ყოველი სიკეთე".
5 ფსალმ., 67, 33-34.
6 შეს., 2, 8.
7 შეს., 3, 25.
8 საქმე მოც., I, 11.
9 მათე, 24, 27.
10 ბას. დიდი, სულისა წმიდისათჳს, თ. 27.

I აღმოსავალსა M. II მერმე M. III ამოსავალით M. IV მდგომარე M. V მოვიდეს უფალი-მოვიდესო M. VI უფალიცა M. VII +რაჲ M. VIII < M.

თავი კგ

სახიერმან და ყოველად სახიერმან და ზეშთა სახიერმან ღმერთმან რომელი-იგი ყოველად სახიერ არს, გარდმატებულითა სიმდაბლითა სახიერებისა თჳსისაჲთა არა თავს იდვა მხოლოდ მარტოდ მყოფობაჲ ოდენ სახიერებისაჲ მის, რომელ არს ბუნებაჲ მისი, ეითარმცა არაეინ იყო მიმღებელი სახიერებისაგან მისისა. ამის მადლისათჳს შექმნა პირველად უკუე საცნაურნი იგი ძალნი ზეცისანი, ამისსა შემდგომად ხილული ესე და გრძნობადი სოფელი და ეგრეთღა საცნაურთა და გრძნობადთაგან დაბადა კაცი.

რამეთუ ყოველნივე მის მიერ დაბადებულნი ზიარ არიან სახიერებისა მისისა მყოფობითა, რამეთუ იგი არს ყოველთა მყოფობაჲ, ეინაითგან მის შორის არიან ყოველნი.[1] არა ხოლო ამით, რამეთუ მის მიერ არა-არსისაგან არსად მოყვანებულ იქმნეს, არამედ რამეთუ სამარადისო მოქმედება მისსა არს ცქაჲ და პყრობაჲ მის მიერ შექმნულთაჲ ამათ, ხოლო უფროჲსღა სულიერთა და ცხოველთაჲ, რაჲთა ყოფასაღე თანა ცხორებისაჲ ზიარ მისსა იქმნენ სახიერებითა მისითა. // ხოლო სიტ- 1137
116v II ყუერთათჳს მოქმედებაჲ მისი არა ხოლო მით ზემო-თქუმულითა წესითა ჰმატს ყოველთა პყრობისა მოქმედებასა, არამედ სიტყუერობითაცა, რამეთუ ესე ეითამე უსაკუთრეს და უმახლობელეს არს სიტყუერი ბუნებაჲ და ყოველთაგანვე შეუსწორებელ არს თუსებითა მისსა მიმართ.

აწ უკუე შეიქმნა რაჲ კაცი სიტყუერად და თჳთმფლობელად, ჴელმწიფებაჲ მიეცა, რაჲთა თჳსითა აღრჩევითა სამარადისოდ შეეერთებოდის ღმერთსა, უკუეთუმცა ოდენ დადგრომილ იყო კეთილსა შინა, ესე იგი არს, მორჩილებაჲ დამბადებელისაჲ. ხოლო ეინაითგან გარდამავალ იქმნა მცნებასა მას შემოქმედისასა და შთავარდა სიკუდილსა და ხრწნილებასა, მაშინ ჯერ-იჩინა შემოქმედმან და დამბადებელმან ნათესაჲსა ჩუენისამან წყალობითა მოწყალებათა თჳსთაჲთა ყოველითურთ მსგავს ჩუენდა ყოფაჲ, თუნიერ ხოლო ცოდეისა და განკაცნა და შეეერთა ბუნებასა ჩუენსა. რამეთუ ეინაითგან მომცა ჩუენ თჳსისა ხატებისა და სულისაგან და არავე დაეიმარხეთ, მიიღებს იგი სიგლახაკესა ჩუენისა უძლურისა ბუნებისასა, რაჲთა ჩუენ განგუწმიდნეს და უხრწნელ-მყენეს და კუალად მიზიარნეს ღმრთებასა თჳსსა.

ხოლო ჯერ-იყო, რაჲთა არა დასაბამი იგი თბისა ჩუენისაჲ ზიარ და მიმღებელ იქმნეს კეთილთა უზეშთაესობისა, არამედ რაჲთა ყო-
117r I ველივე კაცი, რომელსაცა ენებოს, ზიარ მისსა იქმნებოდის, მეორითა შობითა იშვებოდის

[1] რომ., II, 36.

თავი კგ

სახიერმან და ყოველად სახიერმან და ზესთა სახიერმან ღმერთმან, რომელი ყოვლითურთ სახიერებაჲ არს, გარდარეულითა სიმდიდრითა სახიერებისა თჳსისაჲთა არა თავს იდვა მხოლოჲსა ყოფაჲ სახიერისაჲ, რომელ არს ბუნებაჲ თჳსი, არცა ერთისა ვის ზიარად მჴონებელობითა, ამისთჳს დაჰბადნა პირველად უკუე საცნაურნი და ზეციერნი ძალნი, ამისსა შემდგომად ხილული და გრძნობადი სოფელი, მერმე – საცნაურისა და გრძნობადი- 93r II საგან კაცი.

ვინაჲცა ყოველნივე უკუე, მის მიერ ქმნულნი, ეზიარებიან სახიერებასა მისსა მყოფობითა. რამეთუ იგი არს ყოველთა მყოფობაჲ, ეინაითგან დავსა შორის თჳსსა ჰქონან მყოფნი.[1] არა ხოლო რამეთუ არა მყოფობისაგან ყოფად მოიყვანნა მან იგინი, არამედ რამეთუ მოქმედებაჲ მისი პმართებს და სცავს მის მიერ შექმნულთა მათ, ხოლო უფროჲსღა ცხოველნი, რამეთუ მყოფობითაცა და ცხოველობისა ქონებითა ზიარ არიან სახიერისა. // ხოლო 1137
სიტყუერნი პირველ მოჳსენებულთაცა ამათებრ და კუალად სიტყუერებითაცა. და რამეთუ უფროჲსღა ესენი უთჳსეს ვითარ-მე არიან მისსა, დაღათუ თჳთ თანა-შეუტყუებელად ზესთა ყოველთაჲსა დამყარებულ არს.[2]

რომლისათჳსცა კაცმან, სიტყუერად და თჳთმფლობელმან დაბადებულმან, ჴელმწიფებაჲ მიიღო, რაჲთა თჳსისა წინა-აღრჩევისა მიერ მოუკლებელად შეეერთებოდის ღმერთსა, უკუეთუ ეგოს კეთილსა შინა, ესე იგი არს, მორჩილებასა დამბადებელისასა, ხოლო ეინაითგან გარდამავალ იქმნა მცნებასა დამბადებელისა თჳსისასა და სიკუდილსა და ხრწნილებასა დაეთნა, შემოქმედი და დამბადებელი ნათესაჲსა ჩუენისაჲ სიტკბოებითა წყალობისა თჳსისაჲთა ყოველითაე გუემსგაჲსა ჩუენ, კაც-ქმნილი, თუნიერ ხოლო ცოდეისა და შეეერთა ბუნებასა ჩუენსა. რამეთუ ეინაითგან მომცა ჩუენ თჳსისა ხატისაჲ და თჳსისა სულისაჲ და არა დაეიმარხეთ, მიიღებს იგი გლახაკისა და უძლურისა ბუნებისა ჩუენისასა, რაჲთა განმწმიდნეს და უხრწნელ მყენეს და ზიარად თჳსისა ღმრთეებისად გამომაჩინნეს ჩუენ კუალად.

ხოლო ჯერ იყო, რაჲთა არა დასაბამი ხოლო ბუნებისა ჩუენისაჲ ზიარ იქმნეს უაღრესისა, არამედ ყოველი კაცი, რომელისაცა ენებოს,

[1] რომ., II, 36.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 45; დიონ. არეოპ., საღმრთ. სახელთ., 3.

[1] საიდუმლოთა M.

და საზრდელითა უცხოჲთა იზარდებოდის შემსგავსებულად შობისა და ესრეთ ჰასაკსა სრულებისასა მიიწეოდის. ამისთჳსცა შობითა მით და განჴორციელებითა, ნათლისღებითა, ენებითა და აღდგომითა თჳსითა განათავისუფლა ბუნებაჲ ჩუენი შეცოდებისა მისგან პირველისა მამისა და სიკუდილისა და ხრწნილებისა, რაჟამს იგი გუექმნა დასაბამ აღდგომისა და სახედ და საბაძეულად და გზად დაგუდგა თავი თჳსი, რაჲთა ჩუენცა მისთაჳე კუალთა შეუდგეთ და ეიქმნეთ მადლით და მონიჭებით, რაჲ იგი არს ბუნებით და გუამოვნებით, ესე იგი არს, შვილ და მკუდრ ღმრთისა და თანა-მკუდრ ქრისტეს მისისა. ამისთჳსცა მომცა ჩუენ მეორე შობაჲ, ეითარცა პირველ ეთქუ რაჲ, ეითარცა იგი ეიშვენით რაჲ პირველისა მის ადამისგან, ეემსგავსენით მას და დავიმკუდრეთ წყეულაჲ და ხრწნილებაჲ მისი. ეგრეთვე მეორედ რაჲ ეიშვენეთ მეორისა ადამისაგან, თანა-ზიარ და მკუდრ ეიქმნეთ უხრწნელებისა და კურთხეჳისა და დიდებისა მისისა.

აწ უკუე სულიერ ოდენ თუმცა იყო ადამი, ჯერ-ყო ჩუენდა სულიერიცა ოდენ შობაჲ და სულიერი ოდენ საჭმელი, არამედ ვინაჲთგან მრჩობლ შეზავებულ ვართ ადამეანნი (sic)
117r II ჴორცთაგან და სულისა, ჯერ-არს, რაჲთა შობაჲცა და ეგრეთვე საზრდელიცა ჩუენი მრჩობელ იყენენ და შეზავებულ. ვინაჲცა აღ-მოშობაჲ მოგუეცა წყლითა და სულითა, ეიტყუ უკუე წმიდასა ნათლისღებასა. ხოლო საჭმელ ჩუენდა იქმნა პური იგი ცხორებისაჲ,[1] რომე-ლი ზეცით გარდამოჴდა უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე, რამეთუ რაჟამს ეგულებოდა ნეფსითსა მას ჩუენთჳს // ვნებასა თავს-დებაჲ, ღამესა მას, რომელსა მისცა თაჲი თჳსი, აღთქუმაჲ ახალი დადგა წმიდათა მისთა მოწაფეთა და მოციქულთა თანა და თაჲისა მიერ თჳსისა ყოველთა მისსა მიმართ მორწმუნეთა თანა ქორსა მას ზედა წმიდისა და დიდებულისა სიონისასა, რაჟამს იგი ძუელი პასექი მოწა-ფეთა თჳსთა თანა ჭამა და სრულ-ყო ძუელ იგი აღთქუმაჲ და დაბანითა ფერჴთა მათ მოწაფეთაჲთა სახე მოგუეცა ჩუენ წმიდისა ნათლისღებისაჲ. ამისსა შემდგომად განტჳსა პური, მისცა მათ და ჰრქუა: „მიიღეთ და ჭამეთ, ესე არს ჶორცი ჩემი, თქუენთჳს განტეხილი მისატევებელად ცოდუათა“.[2] და ეგრეთვე მსგავ-სად მიიღო სასუმელი ღუინისაგან და წყლისა, მისცა მათ და ჰრქუა: „ესე არს სისხლი ჩემი ახლისა აღთქუმისაჲ, თქუენთჳს დათხეული მისატევებელად ცოდუათა, ამას ჰყოფდით ჩემდა მოსაჴსენებელად,[3] რაოდენგზის შჭამდეთ პურსა ამას და სუმიდეთ სასუმელსა ამას, სიკუდილსა მეორითა შობითა იშეებოდის და საზრდელთა უცხოჲთა და შობისა მის შემსგავსებულითა იზარდებოდის და ესრეთ მიიწეოდის საზომად სრულებისა. შობისა მიერ უკუე მისისა, ესე იგი არს, განჴორციელებისა და ნათლისღებისა და ენებისა და აღდგომისა, განათავისუფლა ბუნებაჲ შეცოდებისაგან ღმრთისა მამისა, ხრწნილებისაგან სიკუდილისა, დასაბამ იქმნა აღდგომისა და გზად და სახედ და მაგალი-თად დადგა თაჲი თჳსი, რათა ჩუენ შედგომითა კუალთა მისთაჲთა ღმერთ ეიქმნეთ, რაჲ-იგი არს ბუნებით შულ და[1] მკუდრ ღმრთისა და თანა-მკუდრ მისსა. მომცა უკუე ჩუენ, ეითარცა ეიტყოდეთ, შობაჲ მეორე, რათა ეითარ-იგი, ეიშვენით რაჲ ადამისგან, ეემსგავსენით ადამს დამკუდრებითა წყეულისა და ხრწნილებისაჲთა,
93v I ეგრეთვე მისგან შობილნი ეემსგავსნეთ მას და დავიმკუდროთ უხრწნელებაჲ და კურთხეჳაჲ და დიდებაჲ მისი.

ხოლო ვინაჲთგან სულიერი არს ადამ, ჯერ-არს, რათა შობაჲცა სულიერი იყოს, ეგრეთვე და საზრდელიცა. და კუალად, ვ/ინა/ჲთგან მრჩობლნი რაჲმე ვართ და შეზავებულნი, ჯერ-არს შობადთაცა მრჩობლთა ყოფაჲ, ეგრეთვე და საზრდელთა შეზავებულთაჲ. ვინაჲცა შობა ეიდრემე წყლისა მიერ და სულისა მოგუეცა ჩუენ, ეიტყუ უკუე წმიდისა ნათლისღებისასა,[2] ხოლო საზრდელი თუთ იგი ზეცით გარდა-მოსრული პური ცხორებისაჲ,[3] უფალი ჩუენი იესუ ქრისტე. რამეთუ ეგულებოდა რაჲ ნებსით სიკუდილსა თავს-დებაჲ ჩუენთჳს // ღამესა,
1140 რომელსა მისცემდა თავსა თჳსსა, აღთქუმაჲ ახალი აღუთქუა წმიდათა მისთა მოწაფეთა და მოციქულთა და მათ მიერ ყოველთა, მისსა მიმართ მორწმუნეთა.

რამეთუ ქორსა მას ზედა წმიდისა და დიდებულისა სიონისასა ძუელი პასექი ჭამა მოწაფეთა თჳსთა თანა, და სრულ-მყოფელ-მან ძუელისა აღთქუმისამან დაბანნა ფერჴნი მოწაფეთანი სასწაულად წმიდისა ნათლის-ღებისა, აჰხი ‘შემდგომად განტეხა პური და მისცა მეტყუელმან: „მიიღეთ,[1] ჭამეთ, ესე არს ჶორცი ჩემი, თქუენთჳს განტეხილი მისატევებელად ცოდუათა“.[2] ეგრეთ[IV] მიიღო[V] სასუმელი ღუნისაგან და წყლისა, მისცა მათ მეტყუელ-მან: „სუთ ამისგან ყოველთა, ესე არს სისხლი ჩემი ახლისა აღთქუმისაჲ, თქუენთჳს დათხე-ული მისატევებელად ცოდუათა, ამას ჰყოფდით ჩემდა მოსაჴსენებელად“,[3] „რამეთუ რაოდენგ-ზისცა შჭამდეთ პურსა ამას და სასუმელსა ამას ჰსუმიდეთ, სიკუდილსა“ ძისა კაცისასა

[1] იოანე, 6, 35, 4.
[2] მათე, 26, 21.
[3] მათე, 26. 27-28.

[I] <BM. [II] ნათლისღებისა M. [III] + და M. [IV] ეგრეთვე M. [V] მიიღო M.

117v I ძისა კაცისასა „მიუთხრობდით“ და აღდგომასა მისსა აღიარებდით, „ეიდრემდის მოეიდეს“.[1]

აწ უაუე უაუეთუ „ცხოველ არს სიტყუაჲ ღმრთისაჲ და მოქმედ“[2] და „ყოველიე რაჲცა უნდა უფალსა, ქმნა“,[3] რამეთუ თქუა: „იყავნ ნათელი“ და იყო ნათელი,[4] და უაუეთუ „სიტყუთა უფლისაჲთა ცანი დაემყარნეს და სულითა პირისა მისისაჲთა ყოველი ძალი მათი“,[5] უაუეთუ ცაჲ და ქუეყანაჲ ყოელით სამკაულითურთ მათით და ამათ თანა წყალი და ცეცხლი და ჰაერი სიტყუთა უფლისაჲთა სრულ-იქმნეს და ამათ ყოელთა შორის მრავალგან თქუმული ესე ცხოველი, რომელ არს კაცი, და უაუეთუ მანე თავადმან სიტყუამან ღმრთისამან მხოლოდ ნებებითა ოდენ შექმნა კაცი, და უაუანაჲსკნელთა ჯამთა წმიდისა მის და მარადის ქალწულისა განწმედილთა მათ და ყოელად უბიწოთა სისხლთაგან უთესლოდ უშენნა თაესა თუსსა ჴორცი სულიერნი, არამცა უძლოა პურისა ჴორც თუსსა ყ[ოფა] და ღუინისაჲ და წყლისაჲ სისხლ თუსსა?

უაუეთუ დას[ა]ბამსა თქუა, ეითარმედ: „გამოიღენ ქუეყანამან მწუანეილი თიეისაჲ“,[6] და მიერ დღითგან მილებითა წუმისაჲთა ყოველით ჯამად გამოიღებს ნაყოფსა ჩუეულებისაებრ, ეითარცა მოშიში გარდამავალობისაგან საღმრთოსსა ბრძანებისა. აწცა გულ-პყრობილ იყავ, ეითარმედ თქუა ღმრთმან: „ესე არს ჴორცი ჩემი და ესე არს სისხლი ჩემი“[7] და 117v II უეჭუელად იქმნე რაჲ იგი, მან თავადმან თქუა და ქმნილ არსცა და სამარადისოდ იქმნებოდის, ეიდრემდის მოეიდის, რამეთუ ესრეთ თქუა, ეითარმედ ამას ჰყოფდით და მოუთხრობდით, ეიდრემდის მოეიდეს.

ხოლო // წუმა ახლისა ამის ნამუშაკეჲსა არს წოდებაჲ და ხდაჲ სახელსა ღმრთისასა და ძალი სულისა წმიდისაჲ ჰფარავს. რამეთუ ეითარცა იგი ყოველიეე, რაოდენი რაჲ ქმნა ღმერთმან, მოქმედებითა სულისა წმიდისაჲთა ქმნა. ეგრეთვე აწ ტრაპეზსაცა ამას ზედა საიდუმლოსასა სული წმიდაჲ მოქმედებს უზ[ე]შთაეს ბუნებისა საქმესა, რომელი ეერ შესაძლებელ არს სხუებრ დატეუნად, თუნიერ სარწმუნოებითა ოდენ.

„ეითარ იყოს ესე ჩემდაო, – იტყოდა ქალწული, ვინაჲთგან მამაკაცი არა ეიცი“?[8] მიუგო გაბრიელ მთაეარ-ანგელოზმან და პრქუა: „სული წმიდაჲ მოეიდეს შენ ზედა და ძალი მაღლისაჲ გფარეიდეს შენ“.[9] და უკუეთუ ვინმე აწცა იკითხეიდე, ეითარმედ ეითარ პური

„მიუთხრობდით“ და აღდგომასა მისსა აღიარებდით „ეიდრემდისცა მოეიდეს“.[1]

ვინაჲცა უკუეთუ „ცხოველ არს სიტყუაჲ ღმრთისაჲ და მოქმედ“[2] „და ყოველნი, რაოდენნი უნდეს[1], ქმნაა უფალმან“,[3] უკუეთუ თქუა: „იქმნენინ ნათელი“ და იქმნა, „იქმნენინ სამყაროჲ და იქმნა“,[4] უკუეთუ სიტყუთა „უფლისაჲთა ცანი დაემტკიცნეს და სულითა პირისა მისისაჲთა ყოველი ძალი მათი“,[5] უაუეთუ ცაჲ და ქუეყანაჲ, წყალი, ცეცხლი და ჰაერი და ყოველი სამკაული მათი სიტყუთა უფლისაჲთა სრულ იქმნნეს და თუთ ესე მრავალგან თქუმული ცხოველი კაცი ინება თავადმან ღმრთმან სიტყუამან და იქმნა კაც და წმიდისა მარადის ქალწულისა წმიდანი და უბიწონი სისხლნი თაეისა თუსისა ჴორცად შეამტკიცნა თუნიერ თესლისა, ეერ ძალ-უცა პურისა ჴორც თუსსა ყოფაჲ და ღუინისა და წყლისაჲ სისხლ თუსსა?

დასაბამსა თქუა: „გამოიღედ ქუეყანამან მწანეილი თიეისაჲ“[6] და ეიდრე აქამომდე 93v II ცურეეითა წუმისაჲთა გამოიხუამს მორჩითა თუსთა, წარმართებული და განძლიერებული ბრძანებითა საღმრთოჲთა. თქუა ღმერთმან: „ესე არს ჴორცი ჩემი და ესე არს სისხლი ჩემი და ეითარმედ ამას ჰყოფდით“. და ყოველად ძლიერითა ბრძანებითა მისითა ეიდრე მოსლეად მისდამდე იქმნების“.[7]

1141 ხოლო // წუმა ახლისა ამის ნამუშაკეჲსა იქმნების წოდებისა მიერ მაგრილობელი ძალი სულისა წმიდისაჲ, რამეთუ ეითარ-იგი ყოელნი, რაოდენნი ქმნაა ღმერთმან, მოქმედებითა სულისა წმიდისაჲთა ქმნაა, ეგრთეე აწცა მოქმედებაჲ სულისაჲ აღასრულებს უაღრესთა ბუნებისათა, რომელნი არა შესაძლებელ არიან დატეუნად, თუნიერ სარწმუნოებითა ხოლო.

„ეითარ იყოსო ესე ჩემდა,– იტყოდა წმიდაჲ ქალწული, – ვინაჲთგან მამაკაცი არა ეიცი“.[8] მიუგო მთაეარ-ანგელოსმან[9] უგრეთ: „სული წმიდაჲ მოეიდეს შენ ზედა და ძალი მაღლისაჲ

[1] I კორინთ., 11, 25-26. იხ. აგრეთვე იოანე ოქროპირი, თარგმანება მათეს სახარებისა, 83.
[2] ებრ., 4, 12.
[3] ფსალმ., 134, 6.
[4] შეს., I, 3, 6.
[5] ფსალმ., 32, 6.
[6] შეს., I, 11.
[7] I კორინთ., 11, 26.
[8] ლუკა, I, 34.
[9] ლუკა, I, 35.

[1] I კორინთ., 11, 25-26. იხ. აგრეთვე იოანე ოქროპირი, თარგმანება მათეს სახარებისა, 83.
[2] ებრ., 4, 12.
[3] ფსალმ., 134, 6.
[4] შეს., I, 3, 6.
[5] ფსალმ., 32, 6.
[6] შეს., I, 11.
[7] I კორინთ., 11, 26.
[8] ლუკა, I, 34.
[9] დედანში: „გაბრიელ მთაეარანგელოზმა“. თუმცა თვით სახარების ტექსტში როდია დასახელებული გაბრიელი /ლუკა, I, 35/.
[1] უნდა M.

ჴორც ქრისტესსა იქმნეს და ღუნოი სისხლ? მე მოგიგებ შენ და გეტყჳ, ვითარმედ სული წმიდაი გარდამოვალს და ჰყოფს მათ ზეშთა სიტყუსა და მოგონებისა.[1]

ხოლო პური და ღუნოი ამისთჳს მოი[ღ]ებვის, რამეთუ უწყის ღმერთმან უძლ[უ]რებაი კაცობრიჲი, ვითარ მრავალზის გარე-მიაქცევს უჩუეველსა რასმე და ძნელ უჩნს უკულეველსა გზასა სლვაი. ამისთჳსცა ჩუეულებისაებრი
118r I თანა-შთამომავალობაი იჴუმია და ჩუეულებასა შინა ბუნებითსა იქმა უზეშთაესთა ბუნებისათა. ვითარ-იგი ნათლისღებასაცა შინა ყო, რამეთუ ვინაითგან ჩუეულებაი აქუს კაცთა წყლითა განბანად და ზეთითა ცხებად, ამისთჳსცა წყალსა და ზეთსა თანა-შეაყო მადლი იგი სულისა წმიდისაი და ყენა იგინი საბანელ აღმოშობისა. ეგრეთვე ა[ჰა], ვინაითგან ჩუეულებაი აქუს კაცთა ჭამად პურისა // და სუმად ღუნისა, მან თავადმან ამათ თანა შეაერთა ღმრთეებაი თჳსი და ყენა იგინი ჴორც და სისხლ თჳს[ა], რაითა ბუნებითითა და ჩუეულებითითა საქმითა უზეშთაეს ბუნებისა ეიქმნეთ.

ვინაიცა პური ესე შესაწირაჳისაი ჭეშმარიტად ჴორც არს შეერთებულ ღმრთეებისა ჴორცთა მათგან წმიდისა ქალწულისათა. არა თუ ვითარმცა ჴორცნი იგი ზეცად ამაღლებულნი მიერ გარდამოჴდებოდეს, არამედ რამეთუ პური ესე // და ღუნოი ჴორცად და
1145 სისხლად ქრისტეს ღმრთისა შეიცვალებიან, ხოლო უკუეთუ სახესა ეძიებ, ვითარმედ ვითარ იყოს ესე, კმა გეყავნ სიტყუს-გებაი ესე, ვითარმედ სულისა მიერ წმიდისა. რამეთუ ვითარცა იგი წმიდისაგან ღმრთისმშობელისა სულისა მიერ წმიდისა თავისა თუსისა ჴორცნი იშენნა უფალმან და ჩუენ ამისსა უმეტესი სხუაი არაჲ უწყით, გარნა ხოლო ესე, ვითარმედ სიტყუაი ღმრთისაი ყოველსაცე მოქმედ არს ჭეშმარიტებით და ყოელისაცე შემძლებელ.
118r II ხოლო სახე და ვითარებაი მოქმედებათა მისთაი გამოუძიებელ არს.

და კუალად არაჲ უჯერო არს ამისიცა თქუმაი, ვითარმედ ვითარ-ესე ბუნებითნი საზრდელნი პური და ღუნოი სუმისა მიერ და ჭამისა ჴორცად და სისხლად მჭამელისა მის და მსუმელისა გარდაიქცეიან და არა იქმნებიან სხუა გუამ, თუნიერ გუამისა მისისა. ეგრეთვე პურნი ესე წინა-დადგებისანი და ღუნოი და წყალი წოდებითა საღრთოჲსა სახელისაჲთა და მოსლვითა მათ ზედა სულისა წმიდისაჲთა ჴორცად და სისხლად ქრისტესსა შეიცვალებიან და არა არიან ორ, არამედ ერთ და იგივე, ესე იგი არს, ერთ-გუამ მის თანა.

// ამათ წმიდათა და უხრწნელთა საიდუმლოთა ზიარებაი განეყოფვის სარწმუნოებით უკუე და ღირსებით მიმღებელთა მისატევებე-

[1] ბასილი დიდი, სულისა წმიდისათჳს, 27.

გაგრილობდეს შენ".[1] [1] „და აწ იკითხავა, თუ ვითარ პური იქმნების ჴორც ქრისტესსა და ღვინოი და წყალი – სისხლ მისსა? გეტყჳ შენ მეცა: სული წმიდაი გარდამოვალს და ჰყოფს ამათ ზესთა სიტყუსა და მოგონებისა.[2]

ხოლო პური და ღუნოი მოიღებვის, რამეთუ უწყის ღმერთმან კაცობრიჲი უძლურებაი, ვითარ მრავალთა არა დამწყსილთა ჩუეულებისა მიერ გარე მიექცევის განკსუებული, რომლისათჳსცა თანა ყოველთა მოსლვასა ჩუეულებისასა მჴუმეველი ჩუეულებისაებრთა მიერ ბუნებისათა ჰყოფს ბუნებისა უაღრესსა. და ვითარ-იგი ნათლისღებასა შინა, ვინაითგანა ჩუეულებაი აქუს კაცთა წყლითაგანად და ზეთისა ცხებად, თანა შეაერწყლა ზესთა და წყალსა მადლი სულისაი და ყო იგი საბანელი მეორედ შობისა, ეგრეთვე, ვინაითგან ჩუეულებად აქუს კაცთა პურისა ჭამაი // და
1144 წყლისა და ღუნისა სუმაი, შეაუღლა მათ ღმრთეებაი თუსი და ყენა იგინი ჴორც და სისხლ თუსსა, რათა ჩუეულებისაებრთა და ბუნებითთა მიერ ვიქმნებოდით ზიარ უაღრესთა ბუნებისათა.

ჴორც არიან ჭეშმარიტად შეერთებულ ღმრთეებასა თანა წმიდისა ქალწულისაგან ჴორცნი, არა რამეთუ ამაღლებულნი იგი ჴორცნი ზეცით გარდამოელენ, არამედ რამეთუ თუთ იგი პური // და ღუნოი შეიცვალების
1145 ჴორცად და სისხლად ღმრთისა, ხოლო უკუეთუ სახესა ეძიებ, თუ ვითარ იქმნების, კმა არს შენდა ამისი სმენაი, ვითარმედ სულისა მიერ წმიდისა, ვითარცა წმიდისა ღმრთისმშობელისაგან სულისა მიერ წმიდისა თავსა შორის თუსსა და თაჳისა თუსისათჳს შეიმზადნა 94r I უფალმან ჴორცნი. და უმეტესი არა რაჲ უწყით, არამედ რამეთუ სიტყუაი ღმრთისაჲ ჭეშმარიტი არს და მოქმედი და ყოველად ძლიერი, ხოლო სახე გამოუკულეველ არს.

ხოლო არა უნდო არს ამისიცა თქუმაი, ვითარმედ ვითარ-იგი ბუნებითად ჭამისა მიერ პური და ღუნოი და წყალი – სუმისა მიერ ჴორცად და სისხლად მჭამელისა და მსუმელისაჲ შეიცვალების და არა იქმნების სხუა ჴორც, თუნიერ პირველთა მათ ჴორცთა მისთასა, ეგრეთვე წინა-დაგებისა იგი პური და ღუნოი და წყალი წოდებითა და გარდამოსლეითა სულისა წმიდისაჲთა ზესთა ბუნებისად შეიცვალების ჴორცად და სისხლად ქრისტესსა და არა არიან ორ, არამედ ერთ და იგივე.

// რომლისათჳსცა ექმნების იგი სარწმუნოებით უკუე და ღირსებით მიმღებელთა მისატე-

[1] ლუკა, I, 35.
[2] ბასილი დიდი, სულისა წმიდ., 27.

ლად ცოდვათა და ცხორებად საუკუნოდ და დასაცველად სულისა და ჴორცთა, ხოლო ურწმუნოებით და უღირსებით მიმღებელთა – სატანჯველად და საშჯელად. და ეითარცა იგი სიკუდილი უფლისაჲ მორწმუნეთა უკუე ექმნა ცხორება და უხრწნელება და მომატყუებელ საუკუნოჲსა ნეტარებისა, ხოლო ურწმუნოთა და უფლისა მკლველთა სატანჯველ და დასასჯელ საუკუნოდ.

118v I ამას თანა კუალად ესეცა საცნაურ იყავნ, ეითარმედ პური ესე და ღუნოჲ წმიდათა საიდუმლოთაჲ არა სახე ოდენ არს ჴორცისა და სისხლისა ქრისტესისაჲ, – ნუ იყოფინ! – არამედ თუთ თავადი გუამი ჴორცთა მათ საუფლოთა განღმრთობილთაჲ, რამეთუ თუთ თავადმან უფალმან თქუა: „ესე არსო არა სახე // ჴორცისაჲ, არამედ თუთ თავადი 1149 ჴორცი ჩემი და არა სახე სისხლისაჲ, არამედ სისხლი ჩემი“. და პირველ ამისსა პურიათა ეტყოდა, ეითარმედ: „უკუეთუ არა შჯამოთ [ჴორ]ცი ძისა კაცისაჲ და ჰსუათ სისხლი მისი, არა გაქუნდეს ცხორებაჲ საუკუნოჲ. რამეთუ ჴორცი ჩემი ჭეშმარიტი საჭმელი არს და სისხლი ჩემი ჭეშმარიტი სასუმელი არს“. და კუალად შესძინებს, ეითარმედ: „რომელი ჭამდეს ამას, ცხონდეს“.[1]

ვინაცა ფრიადითა შიშითა და სუნდისითა განწმედილითა და შეუორგულებელითა სარწმუნოებითა მოუკდეთ და უეჭუელად გუეყოს ჩუენ ეითარ-იგი გურწმენეს. ამისთჳსცა ნუმცა ვი ჰოებით ორგულ და ურწმუნო, არამედ პატივ-ვსცემდეთ მას ყოელითა სიწმიდითა ჴორცთა და სულისაჲთა, რამეთუ მრჩობლ არს საზრდელი ესე, მოუკდებოდით უკუე მგზნებარეობითა სურეელისაჲთა და ჯუარის 118v II სახედ დაეიწყობდეთ ნებთა და ესრეთ შეეიწყნარებდეთ ჴორცსა ჯუარცუმულისასა და დაეიდებდეთ მას თუალთა ზედა და ბაგეთა და შუბლსა და ეგრეთღა მიეიღებდეთ მას, რაჲთა ცეცხლმან სურეილისა ჩუენისაგან მიიღოს რაჲ ნაკუერცხალისა მის მიერი განჴურვებაჲ, მყის დაწუნეს შეცოდებანი ჩუენნი და განანათლნეს გულნი ჩუენნი და ესრეთ შეხებითა საღმრთოჲსა ცეცხლისაჲთა განკურეებულ და განღმრთობილ ეიქმნნეთ. რამეთუ ესაჲ ნაკუერცხალი იხილა, ხოლო ნაკუერცხალ არს არა ლიტონი ოდენ შეშაჲ, არამედ ცეცხლისადა შეერთებული და ეგრეთეე პური ესე ზიარებისაჲ არა ლიტონი პური არს, არამედ ღმრთეებისად შეერთებული, არცა ერთი ოდენ ბუნებაჲ არს, არამედ პურისაჲ ერთ და მისდა შეერთებულითა მით ღმრთეებითა მით ორ, ეინაიცა ურთიერთას რაჲ აღჰრიცხუნე, არა ერთ, არამედ ორ ბუნებაჲ არიან.[2]

ეებელად ცოდვათა და ცხორებად საუკუნოდ და დასაცველად სულისა და ჴორცთა. ხოლო ურწმუნოებასა შინა უღირსად მაზიარებელთა – სატანჯველად და დასასჯელად, ეითარცა, სახედ, სიკუდილი უფლისაჲ მორწმუნეთათჳს უკუე იქმნა ცხორება და უხრწნელება მისაღებელად საუკუნოჲსა ნეტარებისა, ხოლო ურწმუნოთა და უფლისა მკლველთა – დასაშჯელად და სატანჯველად საუკუნოდ.

ვინაიცა არა სახე არს პური ესე და ღუნოჲ ჴორცისა და სისხლისა ქრისტესისაჲ, – ნუ იყოფინ! –არამედ თუთ იგი განღმრთობილი[1] ჴორცი უფლისაჲ, და რამეთუ თუთ უფალი იტყჳს: „ესე არსო[II] ჩემი არა სახე // ჴორცისაჲ, არამედ ჴორცი და არა სახე სისხლისაჲ, არამედ სისხლი“. და უწინარეს ამისსა ჰურიათა: „უკუეთუ არა შჯამოთ, – ეტყოდა, – ჴორცი ძისა კაცისაჲ[1] – არა გაქუს ცხორებაჲ საუკუნოჲ. რამეთუ ჴორცი ჩემი ჭეშმარიტი საჭმელი არს და სისხლი ჩემი ჭეშმარიტი სასუმელი“.[III] და კუალად: „რომელი შჯამდეს, მე, ცხოენდეს“.[2]

ვინაიცა ყოელითა მოშიშებითა და სუნდისითა განწმედილითა და შეუორგულებელითა სარწმუნოებითა მოუკდებოდით და უეჭუელად გუეყოს ჩუენ, ეითარცა გურწმენეს, შეუორგულებულად. ხოლო პატივ-ესცემდეთ მას ყოელითა სიწმიდითა, სულიერითა და ჴორციელითა, რამეთუ მრჩობლცა არს იგი. მოუკდებოდით მას სუ/რე/ილითა მოტყინარითა და, ჯუარის სახედ დამწყობელნი ნებთანი, შეეიწყნარებდეთ ჴორცსა ჯუარცუმულისასა, და დამდებელნი თუალთა ზედა და ბაგეთა და შუბლსა, სამრთოსა ნაკუერცხალსა ეზიარებოდით, რათა ცეცხლმან ჩუენ შორისისა სურეელისამან, მიიღოს რაჲ ნაკუერცხალისა მის მიერ განკურ/ვ/ებაჲ, დაწუნეს ცოდვანი ჩუენნი და განანათლნეს გულნი ჩუენნი და ზიარებითა 94r II საღმრთოჲსა ცეცხლისაჲთა აღეეტყინნეთ და განეღმრთოდეთ. ნაკუერცხალი იხილა ესაია, ხოლო ნაკუერცხალი არა ლიტონი შეშაჲ არს, არამედ ცეცხლისადა შეერთებული, ეგრეთეე პური ესე ზიარებისაჲ არა ლიტონი პური არს, არამედ შეერთებული ღმრთეებისადა, ხოლო ჴორცი, შეერთებული ღმრთეებისადა, არა ერთი ბუნებაჲ არს, არამედ ერთი უკუე ჴორცისაჲ, ხოლო სხუაჲ იგი – მისდა შეერთებულისა მის ღმრთეებისაჲ, რომლისათჳსცა თანად ორნიეე არა ერთ ბუნება არიან, არამედ ორ.[3]

[1] იოანე, 6, 53, 55, 57.
[2] იოანე ოქროპ., ეპისტ. ეფესელთადმი, თარგმანება, III.

[1] დედანში ერთჳის „და არა სეად სისხლი მისი“,
[2] იოანე, 6, 53, 55, 57.
[3] იოანე ოქროპ., ეპისტ. ეფესელთადმი, თარგმანება, III.
[I] განღმრთობილნი M. [II] არს M. [III] +არს M.

და კუალად პურითა და ღუნითა ისტუმრა მელქიზედეკმან აბრაჰამი, მოქცეულ რაჲ იყო დევნისაგან უცხო თესლთაჲსა, ხოლო იყო მელქისედეკ მღდელ ღმრთისა მაღლისაჲ, იგი უკუე ტრაპეზი წინა-გამოჰსახვიდა ტრაპეზსა
119r I ამას საღდუმლოსსა, ვითარცა თუთ მღდელი იგი სახე იყო მომასწაებელი ჭეშმარიტისა მის მღდელთ-მთავრისა ქრისტესი, რამეთუ თქუმულ არს, ვითარმედ „შენ ხარ მღდელ უკუე წესსა მას ზედა მელქისედეკისსა“.[1] და პურნი ესე წინა-დაგებისანი მათ პურთა მიერ გამოისახეოდეს. ესე არს მსხუერპლ წმიდა, 1152
ცხად არს, ვითარმედ უსისხლოცა,// რომელი-ესე აღმოსავალითგან მზისაჲთ[2] სიტყჳსაებრ წინაასწარმეტყუელისა და ვიდრე დასავალამდე შეიწირვის ღმრთისა და სამარადისოდ იქმნების, ვითარცა თქუა უფალმან, ვითარმედ ამას ჰყოფდითო. ჯორც არს უკუე და სისხლ ქრისტესსა და დაიცავს აგებულებასა ამას სულისა და ჯორცთა ჩუენთასა. არა განილეეის, არცა განიხრწნების, არცა განსლად მიიწევის, – ნუ იყოფინ! – არამედ დასაცეელ და სიმტკიცე იქმნების არსებისა ჩუენისა და უჩინო-მყოფელ ჩუენგან ენებათა, ხოლო თუთ შეუხებელ ყოელისაგან ენებისა.

უკუეთუ ოქროჲ მიიღოს შერეული, განმრჩეველითა მით გამოჭურვებითა გასწმედს, რაჲთა არა მერმესა მას საუკუნესა სოფლისა ამის თანა დავისაჯნეთ, რამეთუ განსწმედს რომელთამე სენთა შემთხუევითა და სხუათა
119r II პირად-პირადითა განსაცდელითა, ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული, ვითარმედ: „უკუეთუმცა თავთა ჩუენთა განეკითხეოდით, არამცა განეკითხენით, ხოლო განეკითხეოდით რაჲ, უფლისა მიერ განვისწაელებით, რაჲთა არა სოფლისა თანა დავისაჯნეთ“.[3] ესე იგი არს, რომელ იტყჳს, ვითარმედ „რომელი უღირსებით მიიღებდეს ჯორცსა და სისხლსა უფლისასა, დასაშჯელად თავისა თჳსისა ჭამს და სუამს“.[4] ხოლო ჩუენ მის მიერ განწმედილნი შეეერთებით გუამსა უფლისასა და სულითა მით მისითა ვიქმნებით გუამ ქრისტესსა.

ესე პური არს დასაბამ ყოფადისა მის მერმისა საუკუნისა პურისა, რომელი-იგი არსებითი არს, რამეთუ არსებითობაჲ ორსა მოასწაებს, ანუ ყოფადისა მის საუკუნოჲსა საუკუნოსა საშუებელსა, ანუ აწინდელისა ამის საუფლოჲსა ჯორცისა მიღებასა დასაცეელად არსებისა ჩუენისა. და გინა თუ ესრეთ, გინა თუ ეგრეთ, პურად არსებითად ჯორცსა უფლისასა საკუთრად სახელ-ედების, რამეთუ სულ განმაცხოველებელ არს ჯორცი უფლისაჲ, ეინაჲთგან ცხოველს-მყოფელისა მის სულისაგან
119v I შეზაებულ არს. ხოლო ამას რაჲ ვიტყჳ, არა თუ უჩინო-ეჰყოფ, ვითარმედ ბუნებით ჯორც

პურითა და ღუნითა ისტუმრა მელქისედეკ-მან აბრაჰამი მოწყუედისაგან უცხო თესლთაჲსა უკმოქცეული, – მღდელმან მაღლისა ღმრთისამან. იგი უკუე ტრაპეზი წინაასწარ გამოჰსახვიდა საიდუმლოსა ამას ტრაპეზსა, რომლისა სახედ მღდელი იგი ჭეშმარიტისა მღდელთმთავრისა ქრისტეს სახე იყო და ხატი, რამეთუ: „შენ ხარო მღდელ უკუე წესსა მას ზედა მელქისედეკისსა“.[1] ამას პურსა გამოჰსახვიდეს პურნი იგი წინა-დაგებისანი. ესე არს განწმედილი მსხუერპლი, ცხად არს, ვითარმედ უსისხლოჲცა,// რომლისაჲ „აღმოსავალითგან მზისაჲთ ვიდრე დასავალადმდე“[2] შეწირვაჲ მისდა თქუა უფალმან წინაასწარმეტყუელისა მიერ. ჯორცი არს და სისხლი ქრისტესი შესამტკიცებელად სულისა და ჯორცთა ჩუენთა აღსაარებული, რომელი არა განქარდების, არცა განიხრწნების, არცა განსაეალად მიიწევის, – ნუ იყოფინ! – არამედ არსობისად და დასაცეელად ჩუენდა და თუთ ყოელისა ენებისაგან შეუხებელად იცნობების;

და უკუეთუ ოქროჲ[3] მიიღოს, მსაჯულობითისა გამოჭურვებისა მიერ განსწმედს მიწისაგან, რათა არა მერმესა მას სოფლისა თანა დავისაჯნეთ, რამეთუ განსწმედს სნეულებათა მიერ და ყოელით-კერძოთა შემთხუეეათა, ვითარცა ჳმობს საღმრთოჲ მოციქული, ვითარმედ: „უკუეთუმცა თავთა თჳსთა განეკითხეედით, არამცა განეკითხვებოდეთ, ხოლო განთუეკითხვით უფლისა მიერ, განვისწაელებით, რათა არა სოფლისა თანა დავისაჯნეთ“.[4] და ესე არს, რომელსა იტყჳს, ვინაიცა რომელი ეზიარებოდის ჯორცსა და სისხლსა უფლისასა, „უღირსებით საშჯელად თავისა თჳსისა ჭამს და სუამს“.[5] ხოლო მის მიერ გაწმედილნი შეეერთებით ჯორცსა უფლისასა და სულსა მისსა და ვიქმნებით ჯორც ქრისტესსა.

ესე პური იქმნების დასაბამ ყოფადისა მის პურისა, რომელ არს არსობისაჲ. რამეთუ არსობისაობაჲ ცხად-ჰყოფს ანუ მერმესა მას, რომელ არს ყოფადი საუკუნოჲსაჲ და ანუ დასაცეელად არსებისა ჩუენისა მიღებულსა. აწ უკუე გინა თუ ესრეთ, გინა თუ ეგრეთ, ჯორცი უფლისაჲ ჯეროენად ითქუას პურად არსობისად, რამეთუ სულ ცხოველს-მყოფელ არს ჯორცი უფლისაჲ ამისთჳს, რამეთუ ცხოველს-მყოფელისა სულისა მიერ იქმნა მიდგომილებაჲ მისი, რამეთუ „შობილი სუ- 94v I
ლისაგან სულ არს“.[6] ხოლო ამას რაჲ ვიტყჳ,

[1] ფსალმ., 109, 4.
[2] მალაქია, 1, 10.
[3] I კორინთ., 11, 31-32.
[4] I კორინთ., 11, 29.

[1] ფსალმ., 109, 4.
[2] მალაქია, 1, 10.
[3] დედანში ერთეის „ყალბი“.
[4] I კორინთ., 11 31-32.
[5] I კორინთ., 11 29.
[6] იოანე, 3, 6.

არს იგი, არამედ ცხოველს-მყოფელობასა და საღმრთოობასა საუფლოსა მის ჯორცისასა უწყებაჲ მნებავს.

ხოლო უკუეთუ ვიეთმე სახედ ჯორცისა და სისხლისა // ქრისტესისა უწოდეს პურსა 1153
ამას და ღუნოსა, ვითარცა ღმერთ-შემოსილი ბასილი იტყჳს, – არა შემდგომად შეწირვისა, არამედ პირველ წმიდა-ყოფისა და შეწირვისა თჳთ პურსა მას შესაწირაჲსათჳს განკუთნეილსა ესრეთ უწოდეს.

ხოლო მოღებაჲ ითქუმის წმიდათა საიდუმლოთაჲ და ზიარებაჲ. მოღებაჲ უკუე ამისთჳს, რამეთუ მათ მიერ მოვიღებთ ჩუენ იესუს ღმრთეებისა თანა-ზიარ-ყოფასა. ხოლო ზიარება ამისთჳს, რამეთუ არსცა ჭეშმარიტად თანა-ზიარ-მყოფელ ჩუენდა ქრისტესსა თაჲსა მიერ თუსისა და გუყოფს თანა-ჩატ არა ხოლო ჯორცთა, არამედ ღმრთეებისაცა მისისა. და მისითა მით ზიარ-ყოფითა ზიარ თაჲთა თუსთა და ურთიერთას მყოფს ჩუენ, ვინაჲთგან ერთისაგან პურისა ჩუენ ყოველნი მოვიღებთ და ერთ ჯორც ქრისტესსა და ერთ სისხლ და ურთიერთას ასოებ ვიქმნებით.[1]

აწ უკუე ყოველითა დაცვითა დაეიცვნეთ თაჲნი ჩუენნი, რაჲთა არა მოვიღოთ ნაწილი მწუალებელთაჲ, არცაღა მივსცეთ მწუალებელთა ნაწილი საიდუმლოჲსაგან ჩუენისა. რამეთუ ნუ მისცემთ სიწმიდესა ძ[ა]ლთა, – 119v II
„უფალი იტყჳს,– ნუცა დაუფენთ მარგალიტსა თქუენსა წინაშე ღორთა“.[2] ამისთჳს გურწმენინ და ნუცა მივსცემთ, ნუცა მოვიღებთ მათგან ზიარებასა, რაჲთა არა ზიარ ბოროტად მადიდებლობისა მათისა ვიქმნენეთ, რამეთუ ზიარებაჲ წმიდათა საიდუმლოთაჲ, უკუეთუ ნამდჳლეე შეერთებაჲ არს ქრისტეს მიმართ და ურთიერთას, უეჯუელად ცხად არს, ვითარმედ ყოველთაჲვე ჩუენ თანა მიმღებელთა თანა შემაერთებს გონებითითა აღრჩევითა, რამეთუ გონებით და აღრჩევით იქმნების შეერთებაჲ ესე და არა თუნიერ ცნობისა ჩუენისა. და ესრეთ „ყოველნი ერთ გუამ ვართ“ და „ერთისაგან პურისა მივიღებთ“,– ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული.[3]

ესე ჭეშმარიტი ზიარებაჲ უხრწნელთა საიდუმლოთაჲ დაღაცათუ ვიეთმე მიერ წინაგამომსახჳელად და სახედ სახელ იღებოდის, არა თუ ამისთჳს ითქუმის, ვითარმცა არა ჭეშმარიტად ჯორცი ქრისტესი იყო, რომელი-ესე ნუ იყოფინ, – არამედ ამისთჳს, რამეთუ ამის მიერ ვეზიარებით ღმრთეებასა ქრისტესსა, ესე იგი არს, ჭამითა და სუმითა ამისითა. ხოლო მერმესა მას საუკუნესა არღარა ესრეთ, არამედ მხოლოდ ხედვითა ოდენ მისითა ზიარ მისსა ვიქმნებოდით.

[1] ეფეს., 3, 6.
[2] მათე, 7, 6.
[3] I კორინთ., 10, 17.

არა უვარ ეჰყოფ ბუნებასა ჯორცთასა, არამედ ცხოველს-მყოფელობისა და საღმრთოობისა მათისა გამოჩინებაჲ მნებავს.

ხოლო უკუეთუ ვიეთმე ნაცვალ სახედ ჯორცისა და სისხლისა // ქრისტესისა უწოდეს 1153
პურსა მას და ღუნოსა, ვითარცა ღმერთ-შემოსილმან ბასილი თქუა, არა შემდგომად წმიდა-ყოფისა თქუეს, არამედ უწინარეს განწმედისა თჳთ შესაწირაჲსა პურსა ესრეთ უწოდეს.

მიღებაჲ უკუე ითქუმის, რამეთუ მის მიერ მოვიღებთ იესუს ღმრთეებისაგან. ზიარებად სახელ-იდების და არს ჭეშმარიტად, ვინაჲთგან მის მიერ ზიარ ვექმნებით ჩუენ ქრისტესსა და შევეერთებით ჯორცთა და ღმრთეებასა მისსა, ხოლო შევეერთებით და ვეზიარებით ურთიერთასაცა მის მიერ. რამეთუ ვინაჲთგან ერთისა პურისაგან მიმღებელნი ყოველნი ერთ ჯორც და ერთ სისხლ და ურთიერთას ასოებ ვიქმნებით.[1]

ყოველითა უკუე ძალითა /და/ვიცვნეთ თაჲნი არა მოღებად, არცა მიცემად მწუალებელთა ზიარებისა. რამეთუ „ნუ მისცემთო სიწმიდესა ძაღლთა, – იტყჳს უფალი, – ნუცა დაუფენთ მარგალიტსა წინაშე ღორთა“,[2] რაჲთა არა ზიარ ბოროტად მადიდებელობისა და დაშჯილებისა მათისა ვიქმნენეთ. რამეთუ უკუეთუ უეჯუელად შეერთებაჲ არს ქრისტეს მიმართ და ურთიერთას, უეჯუელად თანა-მაზ/ია/რებელთაცა ჩუენთა ყოველთა შეეერთებით წინა-აღრჩევითა, რამეთუ წინა-აღრჩევისაგან იქმნების შეერთებაჲ ესე და არა თუნიერ ჯერ-ჩინებისა ჩუენისა. რამეთუ „ყოველნი ერთ ჯორც ვართ“, ვინაჲთგან, ერთისა პურისაგან მოვიღებთ, – ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული.[3]

ხოლო ნაცვალ სახედ მერმეთად ითქუმიან, არა ვითარმცა არა იყენეს ჭეშმარიტად ჯორც და სისხლ ქრისტესსა, არამედ რამეთუ აწ ვიდრემე მათ მიერ ვეზიარებით ღმრთეებასა ქრისტესსა, ხოლო მაშინ გონიერად მხოლოდ ხედვისა მიერ ოდენ.

[1] დედანში ერთჳს: „თანა ჯორცად / თჳთოჲსა/ ქრისტესად წოდებულნი“. შდრ. ეფეს., 3, 6.
[2] მათე, 7, 6; 10, 17.
[3] I კორინთ., 10, 17.

87 /IV, 14/ აღრიცხვისათჳს ნათესავთა უფლისათა და წმიდისა ღმრთისმშობელისათა

თავი ᲘᲐ

120r I წმიდისათჳს და ზეშთა აღმატებულისა ყოველთა ქებათაჲსა მარადის ქალწულისა // და ღმრთისმშობელისა მარიამისსა პირველ წარმოთქუმულთა თავთა შინა მცირედ რაჲმე წარმოვთქუთ და ზომით. ვინაჲცა განცხადებულად დ[ა] სრულებით გამოვაჩინეთ, ეითარმედ საკუთრად და ჴეშმარიტად ღმრთისმშობელ არსცა და სახელ იდებისცა. ხოლო აწ ნეშტი ნაკლულევანებისაჲ აღვავსოთ და ეიტყოდით.

პირველ საუკუნეთა წინაჲსწარ ცნობილი და წინა-განსაზღერებული ესე საიდუმლოჲ განზრახვისა ღმრთისაჲ თითო სახითა სახის მოსწავებითა და სიტყუთა წინაჲსწარმეტყუელთაჲთა სულისა მიერ წმიდისა წინა-გამოისახა და წინა-იქადაგა. ხოლო წინა-განსაზღერებულსა მას ჟამსა თუსსა სრულ იქმნა აღყუაელებაჲ ძირისა მის იესესისაჲ და სრულ-ქმნაჲ აღთქუმათა მათ მისსა მიერთაჲ, ეითარცა თქუმულ არს, ეითარმედ „ეფუცა უფალი დავითს ჴეშმარიტებით და არა შეურაცხ-ყოს იგი ნაყოფისაგან მუცლისა შენისა და ესუა საყდართა შენთა“.[1] და კუალად იტყჳს: „ერთგზის ვეფუცე წმიდასა ჩემსა დავითს და არა ვეცრუო, ნათესავი მისი უკუე ეგოს და საყდარი მისი, ეითარცა მზე, წინაშე ჩემსა და, ეითარცა მთოვარე, განმტკიცებული უკუე და მოწამე სარწმუნოჲ ცათა შინა“.[2] და ესაია
120r II იტყჳს: „აღმოსცენდეს კუერთხი იესესგან და ყუაჲილი ძირისაგან მისისა აღმოჴდეს“.[3]

და რამეთუ იოსეფ (sic) დავითის ნათესავთა შთამომაჲალ არს, [...] მათე და ლუკა მოგჳთხ[რო]ბენ, დიდებულნი იგი მახარებელნი, არამედ მათე დავითისაგან და სოლომონისგან შთამომავალს იოსებისსა, ხოლო ლუკა ნათანისაგან. გარნა წმიდისა ქალწულისა შობაჲ ორთაჲე დაიდუმეს.

საჴმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ ამისთჳს, რამეთუ არა აქუნდა ჩუეულებაჲ საღმრთოთა წერილთა მეტყუელებად დედაკაცისა ნათესავთა აღწერასა, ხოლო ესე შჯულად დაწესებულ იყო, რაჲთა არა მიეთხოოს სხჳსა ნათესაჲისაჲ სხჳსა ტომისასა,[4] ხოლო იოსებ დავითის ტომით შთამომავალ იყო და მართალ, ეითარცა წამებს მისთჳს წმიდაჲ სახარებაჲ, რომლისა მიერ ცხად არს, ეითარმედ არა უშჯულოდ მიიყვანებდა მოთხოილსა მას მისდა წმიდასა ქალწულსა, არა თუმცა თუთ მისეე ნათესავისაგან იყო. აწ უკუე იოსების სიმართლემან და შჯულიერებამან ჯეროვნად განაცხადა, ეითარმედ ორნიე ზოგად დავი-

[1] ფსალმ., 131, 11.
[2] ფსალმ., 88, 36-38.
[3] ესაია, 11, 1.
[4] რიცხ., 36, 7.

87 /IV, 14/ ნათესავთ-მეტყუელებისათჳს უფლისა და წმიდისა ქალწულისა

თავი ᲘᲐ

წმიდისა და უფროჲსად საგალობელისა მარადის ქალწულისა // და ღმრთისმშობე- 1156
ლისა მარიამისთჳს პირველ წარსრულთა სიტყუათა შინა ზომიერად წარმოვთქუთ და კმა-საყოფელად გამოვაჩინეთ, ეითარმედ ჴეშმარიტად და საკუთრად ღმრთისმშობელ არს და სახელ-იდების, ხოლო აწ განვასრულნეთ დაკლებულნი.

რამეთუ ესე წინა საუკუნეთა წინაჲსწარმცნობელობითითა[1] განზრახჳთა ღმრთისაჲთა წინა-განსაზღერებული და თითო-სახეთა ხატთა და საწინაჲსწარმეტყუელოთა სიტყუათა დასახული და წინაჲსწარ ქადაგებული წინა- 94v II
განსაზღერებულსა ჟამსა შინა დაჳითიანისა ძირისაგან აღმოგჳცენდა მისდა მიმართ ქმნილთათჳს აღთქუმათა. რამეთუ „ეფუცა უფალი, – თქუმულ არს, – დაჳითს ჴეშმარიტებით და არა შეურაცხ-ყოს იგი ნაყოფისაგან მუცლისა შენისა, დავსუა საყდარსა ზედა შენსა“.[1] და კუალად: „ერთგზის ვეფუცე წმიდასა ჩემსა, უკუეთუ დაჳითს ეეცრუო, თესლი მისი უკუე ეგოს და საყდარი მისი, ეითარცა მზე, წინაშე ჩემსა და, ეითარცა მთოვარე, განმტკიცებული უკუე და მოწამე სარწმუნოჲ ცათა შინა“.[2] და ესაია: „აღმოსცენდეს კუერთხი იესესგან და ყუაჲილი ძირისაგან მისისა“ აღმოჴდეს“.[3]

აწ უკუე ვითარმედ[III] იოსებ დავითის თესლისაგან შთამოჲალს, მატთე და ლუკა. საღმრთოთა მახარებელთა, განცხადებულად გამოაჩინეს, არამედ მატთე ვიდრემე დაჳითისგან სოლომონის მიერ შთამომავალად იტყჳს იოსებს, ხოლო ლუკა ნათანის მიერ. ხოლო წმიდისა ქალწულისა შობაჲ ორთაჲე დაიდუმეს.

საჴმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ არა იყო ჩუეულებაჲ ებრაელთაჲ, არცა საღმრთოჲსა წერილისაჲ ნათესავთ-მეტყუელებად დედათა, ხოლო შჯული იყო, რათა არა მიიყვანის ტომმან სხჳსა ტომისაგან.[4] ხოლო იოსებ, დაჳითის ტომით შთამომავალმან და მართალმან, რამეთუ ამას უწამებს მას საღმრთოჲ სახარებაჲ, არამცა გარეგან შჯულისა მიიყვანა დაწინდებად წმიდაჲ ქალწული, არათუმცა მისეე სკიპტრისაგან შთამოჲიდოდა იგიცა. რომლისათჳსცა, უჩუენა რაჲ შთამომავალობაჲ იოსებისი, კმა იყო.

[1] ფსალმ., 131, 11.
[2] ფსალმ., 88, 36-38.
[3] ესაია, 11, 1.
[4] რიცხ., 36, 7.

[I] წინაჲსწარ-მცნობელობითა M. [II] ძირისაგან მისისა – ძირისა მისისაგან M. [III] < BM.

თის ნათესაეისაგანნი იყვნეს – იოსებცა და ყოელად წმიდაჲ იგი ქალწული.

ხოლო ესე საქმარ არს ცნობად, ეითარმედ ესეცა შჯული იყო ისრაჱლთა შორის, რაჲთა
120v I რაჟამს უშეილოდ მოკუდეს მამაკაცი, ძმაჲ მის აღსრულებულისაჲ მიიყვანებდეს ცოლად ცოლსა აღსრულებულისასა, რაჲთა აღუდგინოს თესლი ძმისა თჳსსა.[1] და რომელი იშვას მათგან, ბუნებით უკუე შემდგომისა ამის ძე არნ, ხოლო შჯულითა პირველ აღსრულებულისა მის ძე იყვის.

აწ უკუე ნათესაეისაგანმან ნათანის ძისა დაეითისმან ლეეი შენა მელქი და პანთერ // და პანთერ შვა ეარიპანთერ (sic), ხოლო ეარიპანტერ (sic) შვა იოვაკიმ და იოვაკიმ შვა წმიდაჲ ღმრთისმშობელი. ხოლო ნათესაეთაგანსა სოლომონის ძისა დაეითისსა მატთანს ესუა ცოლი, რომლისაგან შვა იაკობ, ხოლო აღესრულა რაჲ მატთან, მელქი ნათანის ნათესაეთაგანმან, ძემან ლეევისმან და ძმამან პანთერისმან შეირთო ცოლი მატთანისი და დედაჲ იაკობისი და შვა მისგან ელი.

იყვნეს უკუე ერთ დედით ძმა იაკობ და ელი. ხოლო იაკობ ნათესაეთაგან სოლომონისთა იყო და ელი ნათესაეთაგან ნათანისთა.
120v II აღესრულა უკუე ელი ნათანის ნათესაეთაგანი უშეილოდ. და. მიიყვანა იაკობ, ძმამან მისმან დედით, ხოლო მამით სოლომონის ნათესაეთაგანმან, ცოლი ელისი და აღუდგინა თესლი ძმასა და შვა იოსებ, ხოლო იოსებ ბუნებით უკუე ძე იყო იაკობისი, ნათესაეთაგან სოლომონისთა, არამედ შჯულითა, ესე იგი არს, წესისაებრ შჯულისა, ელის ძე იყო ნათანის ტომთაგანისაჲ.

აწ უკუე იოვაკიმ მიიყვანა ქორწინებით მეუღლედ წმიდაჲ და ღირსი ქებისაჲ ანნა, არამედ ეითარ-იგი პირველმან მან ბერწმან ანნა ლოცეით და აღთქუმით შეილ ისუა სამოელი, ეგრეთვე ახალმანცა ამან ანნა ლიტანიობითა და აღთქუმითა ღმრთისა მიმართითა შეილ ისუა წმიდაჲ ღმრთისმშობელი, რაჲთა არცა რაჲთ ამით დააკლდეს საჩინოობაჲ და წარჩინებულობაჲ.

შეა უკუე მადლმან, რამეთუ ესრეთ გამოითარგმანების სახელი ანნაჲსი, დედოფალი, რამეთუ ესრეთ გამოითარგმანების სახელი მარიამისი, რომელი-იგი ნამდჳლე დედოფალ იქმნა ყოველთა დაბადებულთა, რაჟამს იქმნა დედა დამბადებელისა. იშვა უკუე ანაჲსგან მარიამ, მადლისაგან – დედოფალი, ეითარცა პირველ ეთქუ, პროეატიკისასა, // მას სახლსა იოვაკიმისსა და მიერ ტაძრად მიიყვანა. და ესრეთ სახლსა შინა ღმრთისასა დაენერგა და განიპოხა სულისა მიერ, ეითარცა ზეთისხილი
12 Ir I მსხმოჲ და იქმნა სავანე ყოველთა სათნოებათა მიერ სიჩჩოჲთგანეე განყენებულ განგებითა ყოელისაგანეე სოფლიოჲსა და ჴორციელისა გულის-თქუმისა და ესრეთ ქალწულად დაიცვა

[1] მეორე სჯ., 25, 5.

ხოლო სათანადო არს ამისიცა უწყებაჲ, ეითარმედ შჯული იყო, რათა უშეილოდ აღსრულებულისა მამაკაცისა ძმამან ქორწინებით მიითხოვოს[1] მეუღლე აღსრულებულისაჲ მის და აღუდგინოს თესლი ძმისა თჳსსა.[1] და შობილი იგი ბუნებით უკუე მეორისაჲ მის, ესე იგი არს, მშობელისაჲ იყვის, ხოლო-შჯულისაებრ აღსრულებულისაჲ.

აწ უკუე ტომობისაგან ნათანისსა, ძისა დაეითისსა /ლ/ეეი ვიმე შენა მელქი და პანთირ.
1157 // და პანთირ შვა კარპანთირად წოდებული იგი. ამან ვარპანთირ[2] – იოაკიმ. იოაკიმ შვა წმიდაჲ ღმრთისმშობელი. ხოლო ტომისაგან სოლომონისსა, ძისა დაეითისსა, მატთან მიიყვანა ცოლი, რომლისაგან შვა იაკობ. ხოლო აღესრულა რაჲ მატთან, მელქი, ტომისაგან ნათანისმან, ძემან უკუე ლევისმან, ხოლო ძმამან პანთირისმან და 95r I
დედაჲ იაკობისი და შვა მისგან ელი.

და იქმნეს დედით ძმა იაკობ და ელი: იაკობ ეიდრემე ტომისაგან სოლომონისა, ხოლო ელი – ტომისაგან ნათანისსა. აღესრულა ელი, ტომისაგან ნათანისი, უშეილოდ და მიიყვანა ძმამან მისმან იაკობ, სოლომონის ტომისაგანმან, ცოლი მისი და აღუდგინა თესლი ძმასა თჳსსა და შვა იოსებ. ვინაჲცა იოსებ ბუნებით ეიდრემე ძე არს იაკობისი, სოლომონისგან შთამომავალისაჲ, ხოლო შჯულებისაებრ – ელისი, ნათანისგანისაჲ.

ესრეთ უკუე იოაკიმ პატრიოსანი და ღირსი ქებისაჲ ანნა მიიყვანა ქორწინებით. არამედ ეითარ-იგი პირველ ბერწმან მან ანნა ლოცეისა მიერ და აღთქუმისა – სამუილი, ეგრეთვე ამან ღმრთისა მიმართისა ლიტანიობისა და აღთქუმისა მიერ მოითხოვა ღმრთისმშობელი, რათა ამასცა ზედა არაეისსა უნაკლულეს იყოს სახელგანთქუმულთაგანისა.

შობს უკუე მადლი, რამეთუ ესრეთ ითარგმანების სახელი ანნაჲსი, დედოფალსა, რამეთუ ამას დაჱნიშნავს სახელი მარიამისი, რამეთუ ნამდჳლე დედოფალი იქმნა ყოველთა დაბადებულთა, ეითარცა დედად უფლისა გამოჩინებული. ხოლო შეა პროეატიკისსა // მას
1160 შინა – სახლსა იოაკიმისსა და ტაძრად მიიყვანა. ამისსა შემდგომად სახლსა შინა ღმრთისასა დანერგული და განპოხებული სულითა, ეითარცა ზეთისხილი ნაყოფიერი, ყოელისა სათნოებისა სავანე იქმნა, ყოელისა სოფლიოჲსა და ჴორციელისა გულისთქუმისაგან განშორებული გონებითა და ესრეთ ქალწულად დაცული სულითა ჴორცთა თანა,

[1] მეორე სჯ. 25, 5.

[2] მიითხოოს M. [2] +შეა M.

ს[ული] ჴორცთა თანა, ეითარ-იგი შუენოდა ყოფად მას, რომელსა ეგულებოდა მუცელსა შინა თუსსა დატევნაჲ ღმრთისაჲ, რომელი-იგი წმიდა არს და წმიდათა შორის განისუენებს. ესრეთ სიწმიდით მოქალაქობდა ყოველად წმიდაჲ იგი ქალწული, ვინაჲცა ღირს იქმნა გამოჩინებად ტაძრად წმიდად და საკჳრველად ღმრთისა მაღლისა.[1]

ხოლო ვინაჲთგან ემზირებოდა ქალწულთა მტერი იგი ცხორებისა ჩუენისაჲ წინააღწარმეტყუელებისა მისთჳს ესაიაჲსისა: „აჰა, ქალწული მიუდგეს და შვეს ძე და უწოდონ სახელი მისი ემმანუილ, რომელ არს თარგმანებით ჩუენ თანა ღმერთი".[2] ამისთჳსცა, რაჲთა შეიტყუოს მარადის სიბრძნესა ზედა აღზუაებული იგი, მან, რომელმან შეიპყრნის ბრძენი,[3] სიეერაგითა მათითა განაგო მითხოვაჲ ქალწულისაჲ იოსებისსა განზრახვითა მღდელთაჲთა და მიეცა ახალი ქარტაჲ კაცსა მეცნიერსა წერილისასა. ხოლო მოთხოვაჲ იგი უმეტესადღა დასაცველი იყო ქალწულებისაჲ და შემოსატყუებელი ქალწულთა მომზირალისაჲ. „და მოიწია რაჲ აღსებაჲ ჟამთაჲ",[4] მოიელინა ანგელოზი უფლისაჲ ყოველად წმიდისა მის ქალწულისა და ახარა მუცლადღებაჲ უფლისაჲ.

121r II და ესრეთ უბიწომან მან მუცლად-იღო ძე ღმრთისაჲ, გუამოეანი იგი ძალი მამისაჲ არა ნებითა ჴორცთაჲთა, არცა ნებითა მამაკაცისაჲთა, ესე იგი არს, შეყოფითა თესლისაჲთა, არამედ სათნო-ყოფითა მამისაჲთა და მოკმედებითა სულისა წმიდისაჲთა, რომელმან-იგი მოუმზადა სავანე, რაჲთა დაიტეედეს აგებასა ყოველთა აგებულთა დამბადებელისასა და იყოს ადგილ დაბადებისა ყოველთა დამბადებელისა, რომელ-იგი არს ძე ღმრთისაჲ და ღმერთი, რომელი-იგი განკაცდა და ჴორცნი შეისხნა უბიწოთა მათგან და შეუმწიკულებელთა ჴორცთა და სისხლთა ქალწულისათა, რომელმან-იგი აღავსო თანა-ნადები პირველისა დედისაჲ. რამეთუ, ეითარ-იგი, თუნიერ თანა-შეყოფისა, ეის სამე ადამ* მისგან დაბადებული იქმნა, ეგრეთვე ამან ახალი ადამ შეა, შჯულითა ბუნებისაჲთა შობილი და უზეშთაეს შჯულთა ბუნებისათა ხილული. რამეთუ იშვა უმამოჲ დედისაგან და უდედოჲ მამისაგან. და რამეთუ დედაკაცისაგან იშვა შჯულითა ბუნებისაჲთა, ხოლო, რამეთუ თუნიერ მამაკაცისა, ესე უზეშთაეს შჯულთა ბუნებისათა.

ეითარცა ჰშუენოდა წიაღითა მტკურთველ ყოფადსა ღმრთისასა, რომელი წმიდათა შორის განისუენებს, ეითარცა წმიდაჲ. ესრეთ უეუე მოუჯდების იგი სიწმიდესა და ტაძრად წმიდად და საკჳრველად ღმრთისა მაღლისად საცნაურ იქმნების ღირსად.[1]

ხოლო ვინაჲთგან ემზირებოდა ქალწულთა მტერი იგი მაცხოვრებისა ჩუენისაჲ, ესაიაჲს წინააღწარმეტყუელებისა: „აჰა ქალწული მიუდგეს,— ესრეთ მეტყუელისათჳს,— და შვეს ძე, და უწოდიან სახელი მისი ემმანუელ, რომელ არს თარგმანებით „ჩუენ თანა ღმერთი".[2] რათა შეიტყუოს მარადის სიბრძნესა ზედა მოქადული იგი შემპყრობელმან ბრძენთამან მრავალღონიერებასა შინა მათსა,[3] დაწინდებად მიეცა მღდელთა მიერ იოსებს ქალწული იგი, ახალი თაჲი წიგნისაჲ, მეცნიერსა წერილისასა. ხოლო დაწინდებაჲ იგი დაცვაჲ იყო ქალწულებისაჲ და შეტყუებაჲ ქალწულთა მომზირალისაჲ," ხოლო რაჟამს მოიწია აღსავსებაჲ ჟამისაჲ",[4] მოიელინა მისსა მიმართ ანგელოსი უფლისაჲ, მახარებელი უფლისა მუცლადღებისა.

და ესრეთ მუცლად-იღო ძე ღმრთისაჲ, გუა- 95r II
მოანი იგი ძალი მამისაჲ, არა ნებითა ჴორცთაჲთა, არცა ნებითა მამაკაცისაჲთა, ესე იგი არს, შეყოფითა და თესლოვნებითა, არამედ სათნოყოფითა მამისაჲთა და მოქმედებითა სულისა წმიდისაჲთა. მიეცა ამგებელსა აგებულებაჲ და დამბადებელსა დაბადებაჲ და ძესა ღმრთისასსა და ღმერთსა განჴორციელებაჲ და განკაცებაჲ უბიწოთაგან და შეუმწინკულებელთა ჴორცთა და სისხლთა მისთა, რომელმან გარდაიჴადა ეალი პირველისა დედისაჲ, რამეთუ ეითარცა იგი, თუნიერ შეყოფისა, ადამისგან დაიბადა, ეგრეთვე/ამან შეა ახალი ადამ შჯულითა მიდგომილებისაჲთა შობილი და უზეშთაეს ბუნებასა შობისასა ცნობილი. რამეთუ იშვა უმამოდ დედაკაცისაგან, მამისაგან უდედოჲ, და რამეთუ — დედაკაცისაგან უკუე, — ესე შჯულითა მიდგომილებისაჲთა, ხოლო რამეთუ თუნიერ მამისა, — ესე უზესთაეს ბუნებასა შობისასა.

---

* აქა ნუუკუე და აკ[ლდია]ნცა— ეინ სხუაჲ დამასკელი პნახოთ, ეძიეთ ესე ადგილი და იმერიცა (...) ადგილი დამიგდია ნუუკუე მუნცა მიგო ყმა (...) ეგრეთვე დედასა შიგა[ნ] იყო შიშულად დაგდებული. სხუად არა ეიცი. შემინდეეით.

[1] გრიგ. ნოს., ქრისტეს შობისათჳს.
[2] ფსალმ., 7, 14.
[3] I კორინთ., 3, 19.
[4] გალატ., 4, 4.

და კუალად ამით შჯულისაებრ ბუნებისა, რამეთუ დაწესებულნი იგი ჟამნი დაყ[ე]ნა საშოსა შინა, რომელ არიან ყ[ამ] ცხრისა თთუსანი და მეათესა იშვა, ხოლო რამეთუ თჳნიერ სალმობათა დედობრივთა იშვა, ამით ზეშთა იყო ბუნებისა. რომელსა და იგი გულის-თქუმაი არა წინა-[უ]ძღოდის, მუნ სალმობაი არა შეუდგების, სიტყუსაებრ წინაისწარმეტყუელისა, რომელი იტყჳს, ეითარმედ „პირველ
121v I სალმობათა შეა“. და კუალად იტყჳს – „პირველ ვიდრე მოსლვადმდე ჟამთა ლმობისთა განთაეისუფლდა ლმობათაგან და შეა წული“.[1]

ესრეთ უკუე იშვა მისგან ძე ღმრთისაი და ღმერთი განჴორციელებული, არა ღმერთ-შემოსილი კაცი, არამედ ღმერთი // განჴორციელებული. არა მოქმედებით ცხებული წინაისწარმეტყუელთაებრ, არამედ ყოველითურთ მის თანა ყოფითა მცხებელისაითა. ეინაიცა ერთბამად იყუენეს, რომელი-იგი იცხო კაცებაი და რომელი-იგი სცხებდა ღმრთეებაი,არა შეცჯალებითითა ბუნებითითა,არამედ შეერთებითა გუამოენებითითა.

რამეთუ ერთ და იგიე იყო მცხებელი და ცხებული, რომელი სცხებდა, ეითარცა ღმერთი, თაესა თჳსსა, ეითარცა კაცსა.

აწ უკუე ეითარ არა ღმრთისმშობელ არს, რომელმან გუშა ჩუენ ღმერთი განჴორციელებული? ჰე, ნამდჳლეე ჭეშმარიტად და საკუთრად ღმრთისმშობელ არს და დედოფალ ყოველთა დაბადებულთა რომელი-იგი იქმნა დედა და მჴეაალ დამბადებელისა ყოველთაჲსა. ხოლო ეითარ-იგი მუცლად-ღებულ რაჲ იქმნა, ქალწულად დაიცჯა მხოლოდ მღებელი იგი მისი, ეგრეთეე იშვა რაჲ, ქალწულებაი დედისაი დაიცჯა უვნებელად და მხოლოდ გამოსლჳითა მისგან და კრძალულადეე დაჰმარხა ბეჭე[დ] ქალწულებისაი.[2] სმენისაგან უკუე იქმნა მუცლად-ღებაი, ხოლო შობაი და გამოსლვაი ჩუეულებისაებრ და ადგილისა შობისა წესთაჲსა. დაღაცათუ ეიეთნიმე ზღაპრის-მეტყუელებენ, ეითარმედ გუერდით
121v II თუსით შეა იგი წმიდამან ღმრთისმშობელმან, რამეთუ არა თუ შეუძლებელ რაჲმე იყო ღმრთისაგან განელაი ბჯისაი და უვნებელად დაცვაი სასწაულთა ქალწულებისათაჲ.

ეინაიცა ჭეშმარიტად წესისაებრ შეა, დაღაცათუ ულმობელად შეა და შემდგომად შობისა კუალად ქალწულადეე ეგო ყოელად წმიდაი მარადის ქალწული, რამეთუ ეიდრე სიკუდილამდე ყოელად შეუხებელ იყო მამაკაცისაგან. დაღაცათუ წერილ არს მისთჳს, ეითარმედ „არა იცოდა იგი, ეიდრემდე შეა ძე იგი მისი პირმშოა“,[3] საცნაურ იყაენ, ეითარმედ პირმშო ეწოდების პირეელ შობილსაცა, დაღაცათუ მხოლოდ-შობილ იყოს. რამეთუ „პირეელობაი“ შობითობასა ოდენ მოასწაეებს და არა სხუა-

და რამეთუ განჩინებულსა ჩუეულებისაებრსა ჟამსა, რამეთუ ცხრათა თუეთა სრულმყოფელი მეათესა გამოვიდა,ამით შჯულთაებრ მიდგომილებისათა იშვა, ხოლო რამეთუ ულმობელად, – ესე ზესთა იყო წესთა ბუნებისათა; რამეთუ რომელსა გემოენებაი არა წინა უძღოდა, მას არცა სალმობაი შეუდგა, წინაისწარმეტყუელისა ესრეთ მეტყუელისაებრ, ეითარმედ: „პირველ ლმობისა შეა“,და კუალად –“პირველ მოსლვისა ჟამსა სალმობათასა სალმობათაგან განერა და შეა წული“.[1]

იშვა უკუე მისგან ძე ღმრთისაი და ღმერთი განჴორციელებული,არა ღმერთშემოსილი კაცი,
1161 არამედ ღმერთი // განჴორციელებული, არა ეითარცა წინაისწარმეტყუელი, მოქმედებით ცხებული, არამედ ყოველითურთითა მოსლვითა მცხებელისაითა, ეინაიცა კაც ეიდრემე იქმნა მცხებელი და ღმერთ-ცხებული, არა შეცჯალებითა ბუნებისაითა,არამედ ერთობითა გუამოვნებისაითა.

ეინაითგან იგიე იყო მცხებელიცა და ცხებული, რომელმან სცხო, ეითარცა ღმერთმან, თაესა თჳსსა, ეითარცა კაცსა.

ეითარ უკუე არა ღმრთისმშობელ არს, რომელმან შეა მისგან განჴორციელებული ღმერთი? ნამდჳლეე საკუთრად და ჭეშმარიტად ღმრთისმშობელად და დედოფლად და მფლობელად ყოველთა[1] აგებულთად და მჴეელად და დედად დამბადებელისად საცნაურ-ქმნილი. ხოლო ეითარცა მუცლად-ღებულმან ქალწულებაი მუცლად-მღებელისაი დაიცეა, ეგრეთეე, იშვა რაჲ, ქალწულებაი მისი დაჰმარხა უხრწნელად, რამეთუ მხოლომან განელო იგი და დაკრძალულადეე დაიცა კუალად.[2] სასმენისა მიერ უკუე იქმნა მუცლად-ღებაი, ხოლო შობაი – ჩუეულებითისა გამოსლვისაებრ შობადთაჲსა, დაღაცათუ ზღაპრის-მეტყუელებენ ეიეთნიმე გუერდით ღმრთისა დედისათ შობილობასა მისსა, რამეთუ არა შეუძლებელ იყო, რათა ბჭე უკუე განელოს, ხოლო ბეჭედნი არა შეძრნეს მისნი!

ეინაი პგიეს შემდგომად შობისაცა ქალწულად მარადის ქალწული, ეითარცა არასადა თაესმდებელი ზრახვასა მამაკაცისასა, ეიდრე 95v I
სიკუდილადმდე. რამეთუ დაღათუ წერილ არს, ეითარმედ: „არა იცოდა იგი, ეიდრემდის შეა ძე მისი პირმშოა“,[3] ხოლო უწყებაი სათანადო არს, ეითარმედ პირმშო არს პირეელ შობილი, დაღათუ მხოლოდშობილი იყოს და, რამეთუ პირეელ-შობილობასა ცხად-ჰყოფს და არა უეჭუელად სხუასაცა წარმოაჩინებს შობასა.

[1] ესაია, 66, 7.
[2] ეზეკ., 44, 2.
[3] მათე, 1, 25.

[1] ესაია, 66, 7.
[2] ეზეკ., 44, 2.
[3] მათე, 1, 25.
[1] ყოელთაჲ M.

თაცა შემდგომთა მისთა ყოფათა გაკრძალაგებს. და ეგრეთვე „ვიდრემდისი" განსაზღვრებულისა ჟამისა დროსა იტყჳს და შემდგომთა ჟამთათჳს არღარას განაჩინებს. ვითარ-იგი თქუა უფალმან, ვითარმედ „აჰა ესერა მე თქუენ თანა ვარ ყოველთა დღეთა და ვიდრე აღსასრულამდე სოფლისა".[1] არა თუ შემდგომად სოფლისა აღსასრულისა განშორებად იყო მათგან, რამეთუ იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული, ვითარმედ: „ესრეთ მარადის უფლისა თანა ვიყოფჳოდით",[2] ცხად არს, ვითარმედ შემდგომად ყოველთა აღდგომისა.

აწ უკუე ვითარ ვინ თქუას მისთჳს,რომელმანიგი ღმერთი შეა და საკურველებაჲ ქალწულებით შობისაჲ საცნაურ-ყო, ვითარმედ ამისსა შემდგომად მამაკაცისა შეხებაჲ მიითუალა, წარვედ ამიერ! არა ბრძნისა გულის სიტყჳსაჲ არს მოგონებაჲცა ამისი და არა თუ ქმნაჲ ოდენ!

არამედ ამას ეიტყჳთ ყოველად სანატრელისა
122r I მისთჳს ქალწულისა და ნიჭთა ღირს ქმნულისა დედოფლისა, ვითარმედ სალმობათა მათ, რომელთა-იგი ჟამსა შობისასა თანა-წარპკდა, იგინივე ჟამსა ენებისა უფლისასა მიითუალნა და თაჳს ისხნა და დედობრივისა თანა-ლმ[ო]ბისაგან განჭრაა ნაწლეჳთაჲ შეემთხჳა და, რომელი-იგი ღმერთად იცნა ჟამსა შობისასა, ესე ბოროტის მოქმედთა თანა, ვითარცა ბოროტის მოქმედი, მოკლული იხილა. ვინაჲცა,ვითარცა მახჳლითა, განიგურიმებოდა გულის-სიტყჳთა. და ესე იყო სიტყჳაჲ იგი, ვითარმედ „შენსაცა სულსა განელეს მახჳლმან".[3] არამედ მწუხარებაჲ იგი ჯუარცუმისაჲ სიხარულად შეეცჳალა აღდგომითა და ქადაგებდა ღმერთსა ჯორცითა მომკუდარსა.

ხოლო „ვიდრემდისი" განჩინებულისა ჟამისა პაემანსა დაჰნიშნავს, ხოლო არა დაჰჭსნის მისსა შემდგომადსა, რამეთუ უფალი იტყჳს: „და აჰა მე თქუენ თანა ვარ ყოველთა დღეთა, ვიდრე აღსასრულადმდე საუკუნოისა".[1] არა ვითარცა შემდგომად აღსასრულსა საუკუნოისასა განშორებადი, რომლისათჳს იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული, ვითარმედ: „ესე მარადის უფლისა თანა ვიყოფჳოდით",[2] შემდგომად ზოგადისა აღდგომისა მეტყჳელი.

რამეთუ ვითარცა ღმრთისა განჯორციელებულისა მშობელმან და მიმდგომთა მისთა საქმეთა გამოცდილებისაგან შემეცნებულმან საკურველებისამან მიითუალა შეყოფაჲ მამაკაცისაჲ? წარვედ! არა სიწმიდის მოყუარისა გულის სიტყჳსაჲ არს მოგონებაჲცა ესეეითართაჲ, არა თუ ქმნაჲ!

არამედ სანატრელი იგი და ბუნებისა უზესთაესთა ნიჭთა ღირს-ქმნული სალმობათა, რომელთა განერა შობასა, ესენი ჟამსა ენებისასა დაითმინნა დედობრიეითა თანა-ლმობითა თაჳს-მდებელმან ნაწლეჳთა ტკივილისამან და რომელი ღმერთად იცნა შობისა მიერ ამისი, ეითარცა ძჯრის-მოქმედისა, მოკლულად მხილჳელი, ეითარცა მახჳლითა, განიჭრებოდა გულის სიტყჳთა. და ესე არს იგი, ვითარმედ: „თჳთ შენსაცა სულსა განეიდეს მახჳლი".[3] არამედ შეეცჳალა მწუხარებაჲ სიხარულითა აღდგომისაჲთა ქადაგსა ღმრთისა, ჯორცითა ენებულისასა.

88 /1, 15/ წმიდათათჳს და ნაწილთა მათთა პატივისცემისათჳს

თავი კზ

პატიე-ესცემდეთ უკუე წმიდათა, ვითარცა მეგობართა ქრისტესთა, ვითარცა შვილთა და მკუდრთა ღმრთისათა, ვითარცა იტყჳს მათთჳს ღმრთისმეტყჳელი მახარებელი,[4] ვითარმედ: „რაოდენთა შეიწყნარეს იგი, მისცა მათ ჴელმწიფებაჲ შვილ ღმრთისა ყოფად".[5] და მოციქული შესძინებს, ვითარმედ „არღარა ხართ მონა,არამედ შვილ, ხოლო უკუეთუ შვილ და მკუდრ, მკუდრ ღმრთისა და თანა-მკუდრ ქრისტესსა".[6] და უფალი წმიდასა სახარებასა შინა ეტყოდა მოწაფეთა: „თქუენ მეგობარნი ჩემნი ხართ, არღარა გიწოდ თქუენ მონად, რამეთუ მონამან არა უწყის,რასა იქმნ უფალი

[1] მათე. 28, 20.
[2] I თესალ., 4, 17.
[3] ლუკა, 2, 35.
[4] დედანში ერთჳის „იოანე", მაგრამ ეს სიტყჳა ძველ მანუს.კრიპტებში არ დასტურდება.
[5] იოანე, I, 12.
[6] რომ., 8, 17.

88 /IV, 15/ წმიდათა და ნაწილთა მათთა პატივისათჳს 1164

თავი კზ

პატიე-ეცემებოდედ წმიდათა, ეითარცა მეგობართა ქრისტესთა, ეითარცა შვილთა და მკუდრთა ღმრთისათა,ეითარცა იტყჳს ღმრთისმეტყჳელი მახარებელი:[4] „ხოლო რაოდენთა შეიწყნარეს იგი, მისცა მათ ჴელმწიფებაჲ შვილ ღმრთისა ყოფად".[5] ეინაჲცა არღარა არიან მონა,არამედ შჳლ. „ხოლო უკუეთუ შჳლ, მკუდრცა ვიდრემე ღმრთისა და თანა-მკუდრ ქრისტესსა".[6] და უფალი წმიდათა სახარებათა შინა მოციქულთა ეტყოდა: „თქუენ მეგობარნი ჩემნი ხართ, არღარა გიწოდ თქუენ მონა/დ/, რამეთუ მონამან არა უწყის,რასა იქმნ უფალი

[1] მათე. 28, 20.
[2] თესალ., 4, 17.
[3] ლუკა, 2, 35.
[4] დედანში ერთჳის: „იოანე", მაგრამ ბევრ ბერძნულ ნუსხაში საძიებელი არ იკითხება.
[5] იოანე, I, 12.
[6] რომ., 8, 17.
[1] ესრეთ M.

მისი“.[1] ვინაცა უკუეთუ „მეუფე მეუფეთა“ და „უფალ უფლებათა“ და „ღმერთ ღმერთთა“[2] სახელ-ედების დამბადებელსა და უფალსა ყოველთასა, უეჭველად ცხად არს, ვითარმედ
122r II წმიდანი არიან ღმერთ და უფალ და მეუფე და ამათდა ღმერთ სახელ-ედების და არს ღმერთი და უფალი და მეუფე.– მე ვარო, – იტყჳს, – ღმერთი. მოსესი, ღმერთი აბრაჰამისი, ღმერთი ისაკისი და ღმერთი იაკობისი“.[3] და ღმერთად ფარაოჲსსა შექმნა ღმერთმან მოსე. ხოლო ღმერთად და მეუფედ და უფლად ეწოდა უწოდ წმიდათა არა თუ ბუნებით, არამედ მადლით, ვითარცა უფალ და მფლობელ ქმნილთა ენებათა ზედა და შეუცვალებელად დამმარხველთა ხატებისა მის და მსგავსებისა ღმრთისათა, ვითარ-იგი დაიბადნეს, რამეთუ მეფე ეწოდების ხატსაცა მეფისასა და ეგრეთვე ღმერთ სახელ-ედების, რომელნი შეერთებოდინ ღმერთსა გონებით და თანა-მკუდრობასა მისსა მოთუალეიდენ და მათვე ნიჭთა მიმღებელ იყუნენ მადლით, რაოდენი-იგი მას თავადსა აქუს ბუნებით.

ვითარ უკუე არა პატიჳ-იცემებოდინ ჩუენგან, რომელნი-იგი იქმნეს მსახურ და მეგობარ და შეილ ღმრთისა? რამეთუ ერთგულებით პატიჳსცემაჲ თანა-მონათაჲ მათ გამოსაცხადებელ არს ზოგადისა მის ყოველთა მეუფისა მიმართისა ერთგულებისაჲ.[4]

ესე ყოველად ქებულნი საუნჯე და სამკუდრებელი წმიდა ღმრთისა იქმნნეს, რამეთუ იტყჳს: „დაეემკუდრო მათ შორის და ვიქცეოდით მათ თანა და ვიყო მე მათდა ღმერთ“.[5] ხოლო რამეთუ „სულნი მართალთანი ჴელთა შინა ღმრთისათა არიან და არა შეეხების მათ სიკუდილი“,[6] ამას წამებს საღმრთოჲ წერილი, რამეთუ სიკუდილი წმიდათაჲ ძილ უფროჲსღა, ვიდრეცა სიკუდილ შეირაცხების. რამეთუ „დაშურეს აწინდელსა ამას საწუთროსა, ამისთჳსცა ცხოვნებენ ყოფადსა მას საუკუნესა“.[7] და
122v I „პატიოსან არს წინაშე უფლისა სიკუდილი წმიდათა მისთაჲ“.[8] რაჲ-მე უკუე უპატიოსნეს არს ჴელთა შინა ღმრთისათა ყოფასა? რამეთუ ღმერთი ცხორება არს და ნათელ და რომელნი ჴელთა შინა ღმრთისათა იყუნენ ცხორებასა, და ნათელსა შინა არიან.

ხოლო რამეთუ ტაძრებრ ჴორცთა მათთა შინა დამკუდრებულ იყო ღმერთი, იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული: „არა უწჳოთა, ეითარმედ ჴორცნი ეგე თქუენნი ტაძარნი თქუენ შორის დამკუდრებულისა მის სულისა წმიდისანი არიან?“ ხოლო უფალი სულ არს[9] და რომელმან

[1] იოანე, 15, 14-15.
[2] გამოცხ., 19, 16.
[3] გამოსლვ., 3, 6.
[4] ბასილი დიდი, 40 მოწამეთათჳს.
[5] II კორინთ., 6, 16.
[6] სიბრძნ., 3, 1.
[7] ფსალმ., 48, 9-10.
[8] ფსალმ., 115, 6.
[9] I კორინთ., 6, 19.
[10] II კორინთ., 3, 17.

მისი“.[1] ხოლო უკუეთუ „მეუფედ მეფეთად“ და „უფლად უფალთად“ და „ღმერთად ღმერთთად“[2] სახელ-იდების დამბადებელი ყოველთაჲ, უეჭველად წმიდანი არიან ღმერთნი და უფალნი და მეფენი. და მათდა ღმერთად და უფლად და მეფედ სახელ-იდების და არს ღმერთი, რამეთუ „მე ვარო, – ეტყოდა მოსეს – ღმერთი აბრაამისი და ღმერთი ისაკისი და ღმერთი იაკობისი“,[3] და ღმერთი ფარაოსა ყო
95v II ღმერთმან მოსე. ხოლო ღმერთად და მეფედ და უფლად ეიტყოდით[1] არა ბუნებით, არამედ ეითარცა უფლად და მეფედ ენებაად გამოჩინებულთა და მსგავსებასა საღმრთოჲსა ხატისსა, ეითარ-იგი შეიქმნეს, შეუწრღუეველად დამცეველთა, რამეთუ მეფედ სახელ-იდების ხატიცა მეფისაჲ, ეინაცა თჳსით აღრჩეეთა შეერთებულნი ღმრთისანი და მის/ნ/ი შემწყნარებელნი თანამჴდრად და მისეე სახელისა ზიარ-ქმნილნი მადლით, რაჲ-იგი არს ბუნებით, ეითარ არა პატიჳის-საცემელ იყუნენ, ვითარცა მსახურად და მეგობრად და ძედ ღმრთისად გამოჩინებულნი? რამეთუ ერთგულთა თანა მონათა პატივსა გამოჩინებაჲ აქუს საზოგადოჲსა მეუფისა მიმართისა ერთგულებისაჲ.[4]

ესენი[5] უკუე საუნჯე ღმრთისა და წმიდა განსასუენებელ იქმნნეს მისსა; რამეთუ „დაეიმკუდროო მათ შორის, – ღმერთი იტყჳს, – და ვიქცეოდი და ვიყო მე მათდა ღმერთ“.[1] აწ უკუე, ვითარმედ „სულნი მართალთანი ჴელთა შინა ღმრთისათა არიან და არა შეეხების მათ სიკუდილი“,[6] იტყჳს საღმრთოჲ წერილი. რამეთუ სიკუდილი წმიდათა უფროჲსღა ძილი არს, ეიდრე სიკუდილი. რამეთუ „დაშურეს აწინდელსა ამას საწუთოსა და ცხოვნდენ სრულიად“[7] და „პატიოსან არს წინაშე უფლისა სიკუდილი ღირსთა მისთაჲ“.[8] რაჲ უკუე უპატიოსნეს არს ჴელთა შინა ღმრთისათა ყოფასა? რამეთუ ნათელი არს ღმერთი და ცხორებაჲ და ჴელთა შინა ღმრთისათა მყოფნი ნათელსა და ცხორებასა შინა არიან.

ხოლო რამეთუ გონებასა და ჴორცთა მათთა მკუდრ არს ღმერთი, იტყჳს მოციქული: „არა უწჳითა, რამეთუ ჴორცნი თქუენნი ტაძარნი თქუენ შორის დამკუდრებულისა სულისა წმიდისანი არიან“?[9] „ხოლო უფალი სულ არს“[10]

[1] იოანე, 15, 14-15.
[2] გამოცხ., 19, 16; ფსალმ., 49, 17;
[3] გამოსლვ., 3, 6.
[4] ბასილი დიდი, წმიდათა ორმეოცთა მოწამეთათჳს.
[5] II კორინთ., 6, 16.
[6] სიბრძნ., 3, 1.
[7] ფსალმ., 48, 9-10.
[8] ფსალმ., 115, 6.
[9] I კორინთ., 1, 19.
[10] II კორინთ., 3, 17.

[1] ეტყჳთ მათ M. [5] ესე M.

ტაძარი ღმრთისაჲ განხრწნეს, განხრწნეს იგი ღმერთმან.[1]

აწ უკუე ვითარ არა // პატივ-იცემებოდნენ 1165
სულიერნი იგი ტაძარნი ღმრთისანი და სულიერნი საყოფელნი ღმრთისანი? რომელნი-იგი ცხოველნი წინაშე ღმრთისა წარდგომილ არიან, ამისთჳსცა წყარონი ცხორებისანი მოჰმადლნა ღმერთმან წმიდათა ამათ ნაწილთა მათთა და ესრეთ ამათ მიერ მრაჲალ ნაკადულებასა ცხორებისა და ქველის-მოქმედებისასა აღმომიცენებს ჩუენ მეუფე ჩუენი ქრისტე. და კუალად მიჰრონიცა სულნელი სამარხოთა მათთა აღმოდის, რომლისათჳს ყოელად ნუმცა ვის ურწმუნო უნნს, რამეთუ უკუეთუ მყარი-საგან და განუკუეთელისა კლდისა უდაბნოს წყალი აღმოაცენა ნებამან ღმრთისამან და ღაწჳსაგან ვირისა მორწყო წყურილი სამფსონისი, ურწმუნოღა ვიყნეთა ნაწილთაგან წმიდათაჲსა აღმომდინარისა ამისთჳს მიჰრონისა? – ნუ
122v II იყოფენ! არა სადა ყონ ესე მათ, რომელნი მეცნიერ არიან ძლიერებათა ღმრთისათა და თუ ვითარ სახედ პატივ-სცემს იგი წმიდათა თჳსთა.

იყო უკუე განწესებულ შჯულსა შინა, რაჲთა არა წმიდა იყოს ყოველი, რომელი შეეხოს მკუდარსა, არამედ ესენი არა მკუდარ არიან, რამეთუ ვინაჲთგან ცხორებაჲ ამათი და მიზეზი ყოველთა ცხორებისაჲ მკუდართა თანა შეირაცხა, ამიერითგან არღარა მკუდარ უწოდთ მისსა მიმართითა სარწმუნოებითა და სასოებითა აღდგომისაჲთა დაძინებულთა მათ სულთა, რამეთუ გუამსა მკუდარისასსა ვითარმცა ძალ-ედჳა აღსრულებაჲ საკურველებათაჲ? ვითარ უკუე მათ მიერ ეშმაკნი განდიდებენ-ებიან, სენნი განიჴდებიან, სნეულნი განიკურნებიან, ბრმანი აღიხილენ, კეთროვანნი განწმდებიან, განსაცდელნი და ურჳანი დამშუდნებიან, ყოველი მოცემაჲ კეთილთაჲ მამისაგან ნათელთაჲსა ითხოვებიან და შეუორგულებელად მორწმუნეთა მიენიჭების?

რაოდენმცა დაშუერ ერთისა თანა-მაჳალისა და წინა-წარმაჳალისა პოვნად შემყუანებელისა შენისა მოუდავისა მეფისა მიმართ და სიტყუს მყოფელისა შენთჳს მისსა მიმართ. ვინაჲცა ვითარ არა პატივ-იცემებოდნენ წინამძღუარნი ესე ზედა-მდგომელნი და ზოგად ყოელისა ნათესაჲსა ჩუენისათჳს მეოხებათა შემწირველნი?

ესე პატივ-იცემებოდენ ჭეშმარიტებით პატივისცემითა, ესე იგი არს, რაჲთა სახელსა ამათსა წმიდათა ტაძართა აღუშენებდეთ ღმერთსა და მათ შინა ნაყოფის შემწირველ ვიყვნეთ,
123r I დღესასწაულთა მათთა პატივ-ესცემდეთ და მათ შინა სულიერად ვიხარებდეთ. რაჲთა საკუთარ და თჳს დღესასწაულობად მომწოდებელთა მათ ჩუენთა იყოს სიხარული იგი შუებაჲ ჩუენი, რაჲთა არა ოდეს იგი მსახურებასა მათსა ეჰგონებდეთ, მაშინ წინ-უკმო განვარისხნეთ

[1] I კორინთ., 3, 17.

და „ვინცა ვინ განხრწნას ტაძარი ღმრთისაჲ, განხრწნას იგი ღმერთმან“.[1]

ვითარ არა // პატივის-საცემელ არიან სულიერნი ტაძარნი ღმრთისანი, სულიერნი საყოფელნი ღმრთისანი? ესენი, ვითარცა ნამდჳლეე ცხოველნი, კადნიერად წარდგომილ არიან წინაშე ღმრთისა.

და ცხორებისა წყაროდ ნაწილნი მათნი მოუმადლებიან ჩუენდა მეუფესა ქრისტესა, რომელნი მრაჲალ-სახეთა გუწყაროიან ქველის-მოქმედებითა და მიჰრონთა სულნელებისათა აღმოგუცენებენ. რომლისათჳს ნუმცა ვინ ურწმუნო არს! რამეთუ უკუეთუ განუკუეთელისა და მყარისა კლდისაგან წყალი წყარო ყო უდაბნოს ნებებამან ღმრთისამან და ღაწჳსაგან[2] ვირისა მორწყო წყურილი სამფსონისი, მორწამებრივითა ნაწილთაგან მიჰრონსა სულნელთასა აღმოცენებაჲ ურწმუნო არა სადა არს მათთჳს, რომელთა უწყიან ძალი ღმრთისაჲ და მის მიერი პატიჳი წმიდათაჲ.

არა წმიდა იყო შჯულსა შინა ყოველი შეხებული მკუდრისაჲ, გარნა ესენი არა მკუდარ არიან. რამეთუ ვინაჲთგან თჳთ ცხორებაჲ და 96r I
მიზეზი ცხორებისაჲ მკუდართა თანა შეირაცხა სასოებითა აღდგომისაჲთა და მისდა მიმართითა სარწმუნოებითა დაძინებულთა არღარა სახელ-ესდებთ მკუდრად. რამეთუ მკუდართა ჴორცთა ეითარ ძალ-უც საკურველთ-მოქმედებად? ეითარ მათ მიერ ეშმაკნი იოტბებიან, სენნი იდეენებიან, სნეულნი განიკურნებიან, ბრმანი აღიხილენ, კეთროვანნი განიწმიდებიან, განსაცდელნი და მწუხარებანი დაიჴსნებიან და „ყოველი მოცემაჲ კეთილი მამისაგან ნათელთაჲსა“[2] შეუორგულელითა სარწმუნოებითა მთხოელთაჲთჳს გარდამოეალს მათ მიერ?

რაოდენმიცა შრომაჲ თაეს იდეე, რათა ჰპოეე მეოხი, მოკუდაჳისა მეფისა მიმართ შემყეანებელი შენი და მისსა მიმართ შენთჳს სიტყუს მყოფელი? აწ უკუე მეოხნი ყოველისა ნათესაჲსა ჩუენისანი, ვედრებათა შემწირველნი ჩუენთჳს ღმრთისა მიმართ, არა პატივ-ცემულ იყვნენა?

ჰმ, პატივ-ცემულ, რომლისათჳსცა ტაძართა აღუმართებდეთ ღმერთსა, სახელსა მათსა ზედა" ძღუენთა მოეართუმიდეთ, საჭსენებელთა მათთა აღეასრულებდეთ და სულიერად ეიხარებდეთ მათ შინა, რათა თჳს მათდა იყოს მხიარულებაჲ ჩუენი და რათა არა მომადლებისა მათისათჳს გულს-მოდგინებითა წინა-უკმო განვარისხნეთ იგინი. რამეთუ

[1] I კორინთ., 3, 17
[2] იაკობ, 1, 17.

[1] I კორინთ., 3, 17.

[1] ყბისაგან M. [2] მათსა ზედა M.

იგინი. რამეთუ რომლითა ღმერთი მოიმადლების, მას ზედა ოდენ იშუებენ მსახურნიცა იგი მისნი. ხოლო ყოველი,რომელი საწყინო უჩნს ღმერთსა, იგი საწყინო და საძაგელ უჩნს მსახურთაცა მისთა. ამისთჳსცა ფსალმუნითა // და ქებითა 1168
და გალობითა სულიერითა,ლმობიერებითა და წყალობითა გლახაკთაითა ჯერ-არს მორწმუნეთა მიერ მსახურება წმიდათაჲ, რომლითა უფროსღა ღმერთი იმსახურების. ძეგლებსა უკუე აღუმართებდეთ მათ ორ სახესა, ესე იგი არს, ხილულთაცა ხატთა მათთა გამოსახვისასა და კუალად,რაითა სულიერად ძეგლად და ხატად სათნოებისა მათისა თავნი ჩუენნი აღუმართნეთ მსგაესებითა მოღუაწებათა მათთაჲთა.

ღმრთისმშობელსა უკუე, ეითარცა ჭეშმარიტად საკუთრად დედასა ღმრთისასა, პატიჳ-ესცემდეთ, ხოლო წინა-მორბედსა იოანეს, ეითარცა წინაასწარმეტყუელსა და ნათლისმცემელსა,მოციქულსა და მოწამესა,რამეთუ „არა აღდგომილ არს ნაშობთაგანი დედათაჲსაჲ უფროს იოანე ნათლისმცემელისა“,[1] – ეითარიგი უფალმან თქუა,რამეთუ იგი იქმნა პირეველად ქადაგ სასუეველისა, ხოლო წმიდათა მოციქულთა, ეითარცა ძმათა უფლისათა, თუალით მხილველთა და ჭელით მსახურთა და
123r II ქადაგთა ენებათა მისთასა, რამეთუ, რომელნი „წინაასწარ იცნა, წინა-განაჩინნა ღმერთმან და მამამან თანა ხატად და მსგავსად ძისა თჳსისა“,[2] პირეველად მოციქულნი, მეორედ წინაასწარმეტყუელნი, მესამედ მწყემსნი და მოძღუარნი.[3] ხოლო მოწამეთა უფლისათა, ეითარცა ყოელისა ბანაკისაგან გამორჩეულთა მჭედართა ქრისტესთა და მსუმელთა სასუმელისა მისისათა და ნათელ-ღებულთა ცხოეელს[მ]ყოფელითა მით ნათლისღებითა სიკუდილისა მისისაჲთა და ეითარცა ზიარ ენებათა და დიდებისა მისისათა, რომელთა წესთ-მთავარ არს პირველ დიაკონი იგი ქრისტესი და მოციქული და პირეელ-მოწამე სტეფანე, ხოლო ღირსთა მამათა ჩუენთა და ღმერთ-შემოსილთა მოღუაწეთა,ეითარცა უმრა-ელესჳამესითა და უსატკივაროესითა წამებითა სუნიდისისაჲთა მარტულებულთა,რომელნი-იგი „იქცეოდეს ხალენებითა და თხის ტყაეებითა, ნაკლულეანნი, ჭირეეულნი და ძურ-ხილულნი უდაბნოთა ზედა შეცთომილნი მთათა და ქუაბთა და ჯურელთა ქუეყნისათა, რომელთა ღირსე არა იყო სოფელი ესე“,[4] ამათ უუე ყოელთა ზოგად პატიჳ-ვსცემდეთ, რაოდენნი იყვნეს მადლსა შინა და რ[ა]ოდენნი პირეელ მადლისა – წინაასწარმეტყუელნი და მამათ-მთაჲარნი და მართალნი, წინა-მომასწაეებელნი იგი ქრისტეს მოსლეისანი.

რომელთა მიერ ღმერთი მოიმადლების, მსახურნიცა მისნი იხარებენ მათ ზედა, ხოლო რომელთათჳს მოწყინე იქმნების ღმერთი, მათთჳს საკუთარნიცა მისნი მოწყინე არიან. ფსალმუნთა მიერ, // გალობათა და ქებათა სულიერთა და ლმობიერებისა და წყალობისა მოქნეთაჲსა მივიმადლნეთ, მორწმუნენო, წმიდანი, რომელთა მიერ უფროსღა ღმერთი მოიმადლების. ძეგლთა აღუმართებდეთ მათ და ხილულთა ხატთა და თუთცა სულიერად ძეგლად და ხატად მათდა, მსგავსებითა სათნოებათა მათთაჲთა, გამოუჩნდეთ.

ღმრთისმშობელსა, ეითარცა საკუთარსა და ჭეშმარიტსა დედასა ღმრთისასა, პატიჳ-ვსცემდეთ; წინამორბედსა იოანეს, ეითარცა წინაასწარმეტყუელსა და ნათლისმცემელსა,[1] მოციქულსა და მოწამესა, რამეთუ „არაეინ აღდგომილ არს ნაშობთა შორის დედათასა, უფროსი იოანესი“[1] – ეითარცა უფალი იტყოდა, რომელი უპირატეს ქადაგ იქმნა სასუეველსა; მოციქულთა, ეითარცა ძმათა უფლისათა და თუთ მხილველთა და მსახურთა საიდუმლოთა მისთასა, რომელნი „წინაასწარ იცნა და წინაასწარ განსაზღერნა თანა მსგაეს ყოფად ხატსა ძისა თჳსისასა“[2] ღმერთმან და მამამან; და „პირეელად მოციქულთა, მეორედ წინაასწარმეტყუელთა, მესამედ მწყემსთა და მოძღუართა“,[3] ხოლო მოწამეთა უფლისათა,ყოელისა მწყობრისაგან გამორჩეულთა, ეითარცა სტრატიოტთა ქრისტესთა და შემსუმელთა სასუმელისა მისისათა და ცხოელს-მყოფელითა ნათლისღებითა მისითა ნათელ-ღებულთა, ეითარცა ზიარ-ქმნულთა ენებისა და დიდებისა მისისათა, რომელთა წესი-მთაეარ არს მოციქული,[4] პირეელი მოწამე ქრისტესი ს/ტ/ეფანე; და ღირსთა მამათა ჩუენთა ღმერთ შემოსილთა მოღუაწეთა, რომელნი უმიმყოვრე- 96r II
ბულესითა და უსატკივარესითა მოწადებითა[III] სუნიდისისაჲთა მოღუაწე იქმნეს, რომელნი „იქცეოდეს ხალენებითა და თხის ტყაეებითა, ნაკლულეანნი, ჭირეეულნი და ძურ-ხილულნი, უდაბნოთა შინა შეცთომილნი და მთათა და ქუაბთა ქუეყნისათა, რომელთა ღირსე არა იყო სოფელი“;[4] პირეელ მადლისა წინაასწარმეტყუელთა მამათ-მთაეართა, მართალთა, რომელნი წინაასწარ უთხრობდეს მოსლეასა უფლისასა.

[1] მათე, 11, 11.
[2] რომ., 8, 29; I კორინთ., 12, 28.
[3] ეფეს., 4, 11.
[4] ებრ., 11, 37-38.

[1] მათე, 11, 11.
[2] რომ., 8, 19; I კორ, 12, 28.
[3] ეფეს., 4, 11.
[4] ებრ., 11, 37-38.

I +და M. II +და M. III მოწმობითა M.

ამათ ყოველთა მოქალაქობასა მიეხედიდეთ და ეებაძენეთ სარწმუნოებასა მათსა და სიყუარულსა, სასოებასა, შურსა, მოქალაქობასა და
123v I მოთმინებასა და ვიდრე სისხლთადმდე თავსა დებასა ენებათასა, რაჲთა დიდებისაცა და გურგუნთაცა მათთა თანა-ზიარ ეიქმნეთ.

89 /IV, 16/ წმიდათა ხატთათჳს

თაჳი პთ

ხოლო ვინაჲთგან ეიეთნიმე მაბრალობენ ჩუენ // თაყუანის-ცემისათჳს და პატიჳისა წმიდასა ხატსა მაცხოვრისასა და დედოფლისა ჩუენისა ყოველად წმიდისა ღმრთისმშობლისა[1] და ყოველთა წმიდათა და მსახურთა ქრისტესთასა, ისმინედ უკუე, ეითარედ დასაბამითგან ხატად თჳსსა შექმნა ღმერთმან კაცი.[2] ვინაჲცა რაჲსათჳსღა სხჳსა ურთიერთას თაყუანის-ცემთ არა თუ ამისთჳს, რამეთუ ხატად ღმრთისა შექმნულ ვართ, რამეთუ ვითარცა იტყჳს ღმერთ-შემოსილი და ყოველად განსაკურვებელი ბასილი, პატიჳი ხატისაჲ პირმშოჲსა მის სახისა აღეალს. რამეთუ პირმშო სახე არს, რომლისა სახედ გამოხატულ იყოს ხატი იგი. ანუ რაჲსა მიზეზისათჳს თაყუანის-სცემდეს გარემო კარავსა მას მოსეს მიერ გამოყჳანებულნი იგი ერნი, ანუ არა ამისთჳსა, რამეთუ სახე აქუნდა ზეცისათაჲ მათ და უფროჲსღა ყოველისა აგებულებისაჲ? ვითარ-იგი პრქუა ღმერთმან მოსეს, ეითარმედ: „იხილე და ქმენ ყოველივე სახისა მისებრ, რომელი გეჩუენა შენ მთასა ზედა“. და კუალად ქერობინი იგი, მაგრილობელი სალხინებელისაჲ ანუ არა ჴელითა კაცთაჲთა ქმნულ იყოა? რაჲ-მე უკუე სთქუა სახელოენისა მისთჳს ტაძრისა იმრუსალჱმისა
123v II ანუ არა ჴელით ქმნულ და ჴელოვნებითა კაცთაჲთა შემზადებულ იყოა?[3]

არამედ უკუეთუ საღმრთოჲ წერილი შემასმენელ ექმნების თაყუანისმცემელთა გამოქანდაკებულთასა, არამედ იგიეე აბრალებს მსხუერპლის შემწირველთა მათ ეშმაკთა მიმართ. აწ უკუე დაუკლეიდეს პურიანიცა და დაჰკლეიდეს წარმართნიცა, არამედ წარმართნი ეშმაკთა, ხოლო პურიანი ღმრთისა შესწირვიდეს, ვინაიცა განსაგდებელ და დასაშჯელ იყო მსხუერპლი იგი წარმართთაჲ, ხოლო მართალთაჲ იგი კეთილ და შეწყნარებულ ღმრთისა მიერ.

შეწირა ნოე მსხუერპლი და „იყნოსა უფალმან ღმერთმან სულად სულნელებისა“,[4] რამეთუ კეთილისა გულის-სიტყჳსა და მისსა მიმართისა ერთგულებისა სულნელებაჲ მითუალულ იქმნა უფლისა მიერ. ეგრეთვე გამოქანდაკებულნი იგი წარმართთანი ეშმაკთანი იყუენუს

[1] „ყოველად წმიდისა ღმრთისმშობლისა“ არ არის დედანში.
[2] შეს., 1, 26.
[3] ბასილი დიდი, სულისა წმიდისათჳს, 18.
[4] შეს., 8, 24.

ამათ ყოველთა განვიცადოთ მოქალაქობაჲ, ეებაძენეთ სარწმუნოებასა, სიყუარულსა, სასოებასა,[1] შურსა, ცხორებასა, თავს-დებასა ენებათა, მოთმინებასა ეიდრე სისხლთამდე, რათა ვეზიარნეთ დიდებასაცა გურგუნთა მათთასა.

89 /IV, 16/ ხატთათჳს

თაჳი პთ

ხოლო ვინაჲთგან მაბრალობენ ჩუენ ეიეთნიმე // თაყუანისცემასა და პატიჳსა მაცხოვრისა და დედოფლისა ჩუენისა ღმრთისმშობელისა[1] ხატთასა, ამათ თანა სხუათაცა წმიდათა და მსახურთა ქრისტჱსთასა, ესმოედ[2] ეითარმედ, დასაბამითგან ღმერთმან ხატებად და მსგავსებად თჳსსა დაჰბადა კაცი.[3] რამეთუ რაჲსათჳს თაყუანის-ესცემთ ურთიერთას, არა თუ ეითარცა ხატად ღმრთისა შექმნილნი? რამეთუ ეითარცა იტყჳს ღმერთ-შემოსილი და საღმრთოთა შინა ფრიადი ბასილი: „პატიჳი ხატისაჲ პირველისა სახისა აღეალს“. ხოლო პირველი სახე არს გარდამოხატული, რომლისაგან იქმნების გარდამონაღები იგი. რაჲსათჳს უკუე მოსეანი იგი ერი გარემოჲს კარეისა თაყუანის-სცემდა, რომელსა ხატი და სახე მოაქუნდა ზეცისათაჲ მათ, უფროჲსღა ყოელისა აგებულისაჲ? პრქუა უკუე ღმერთმან მოსეს: „იხილე, ქმენ ყოველნი სახისაებრ ჩუენებულისა შენდა მთასა ზედა“. ხოლო ქერობინი, მაგრილობელი სალხინებელისაჲ, არა ჴელითა კაცთაჲთა ქმნული იყოა? ანუ რაჲ – იწრუსალიმისა? სახელ-განთქუმული იგი ტაძარი არა ჴელით ქმნული და ჴელოვნებითა კაცთაჲთა შემზადებული იყოა?

ხოლო საღმრთოჲ წერილი შეასმენს თაყუანისმცემელთა კერპთასა, არამედ მსხუერპლის შემწირველთაცა ეშმაკთასა. მემსხუერპლეობდეს უკუე ელენენიცა და მემსხუერპლეობდეს პურიანიცა, არამედ ელენენი ეიდრემე ეშმაკთა, ხოლო პურიანი ღმრთისა მიმართ. და განგებულ უკუე და დასაშჯელ იყო ელლენთა იგი მსხუერპლი, ხოლო ჰურიათაჲ[3] კეთილად მითუალულ ღმრთისაგან.

რამეთუ მსხუერპლი შეწირა ნოე და „იყნოსა ღმერთმან სულად სულნელებისად“,[4] კეთილისა წინა-აღრჩეულისა და მისდა მიმართისა ერთგულებისა სულნელებასა შემწყნარებელმან. ესრეთ უკუე წარმართთა ეიდრემე კერპნი,

[1] ეს სიტყჳა დედანში არ გეხედება.
[2] შეს., 1, 26.
[3] დედანში: „მართალთანი“ /τῶν δικαίων/.
[4] შეს., 8, 24.
[1] სიყუარულსა სასოებასა M. [2] ესმოდენ M.

სამსახურებელნი, ამისთჳსცა განსაგებელ და უპატიო არიან. ხოლო ჩუენ – ქრისტეანეთანი გამოსახებანი წმიდათა ხატთანი შეწყნარებულ და პატივცემულ არიან.

და კუალად ამას ყოველსა თანა ესეცა მტკიცედ განცხადებულ არს, ეითარმედ უჴორცოთსა და უხილაებისა, გარეშეუწერელისა და გამოუხატელისა ღმრთისა მსგავსებისა მოგონებად ეინ შემძლებელ არს? ეინაიცა მწუერვალ უგუნურებისა // და თაე უწესოებათა და უღმრთოებათა არს გამოსახეაი 124r I ღმრთისაი, ამისთჳსცა ძუელსა შინა არად საქმარ და უჩუეულ იყო გამოხატეაი ხატთაი. ხოლო ეინაითგან წყალობითა მოწყალებათა თჳსთაითა ჭეშმარიტებით კაც იქმნა ღმერთი ცხორებისა ჩუენისათჳს, არა ეითარ-იგი აბრაჰამს ეჩუენა სახითა კაცისაითა, არცა ეითარ-იგი წინაისწარმეტყუელთა, არამედ ჭეშმარიტებით და არსებით განჭოროციელებულ იქმნა, ქუეყანასა ზედა ეიდოდა და კაცთა შორის იქცეოდა. საკურეელთ-მოქმედ იქმნა, ეიონ, ჯუარს ეცუა, აღდგა და ამაღლდა და ესე ყოელი ჭეშმარიტებით იქმნა და იხილეა კაცთა მიერ და დაიწერა მოსაჴსენებელად და სასწაელელად ჩუენდა, რომელნი მათ ჟამთა ვერ დახუდომილ ვექმნენით, რაითა რომელთა არა გუეხილოს იგი, გუესმეს მისთჳს და გურწმენეს და მივემთხუნეთ ნეტარებასა მას უფლისა მიერ თქუმულსა.

ხოლო ეინაითგან არა ყოელთა იციან წერილი, არცა ყოელთა მოეცალების კითხვად წიგნებისა, ამისთჳსცა წმიდათა მამათა ფრიად რაამე ჴელოვნებით მოიპოეს გამოხატეაი და წერაი მის ყოელისაი შემოკლებითად მოსაჴსენებელად. ეინაიცა მრაველგზის ყოველადეე გონებასა არა გუაქუნდის ენებაი ქრისტესი და, ეიხილით რაი ხატი ქრისტეს ჯუარცუმისაი, საცხორებელისა მის [ენე]ბისა ჴსენებად მოვიდით და დაეეარდით და თაყუანის-ეცით არა ნივთსა, არამედ სახესა მას, რომელსა-იგი გუჩუენებს.[1] ეინაიცა არა ნივთსა 124r II სახარებისასა, არცა ნივთსა ჯუარისასა, არამედ სახესა მათსა თაყუანის-ესცემთ.

რამეთუ რაითა ჰმატს ძელი იგი ჯუარისაი სხუასა ძელსა, უკუეთუმცა არა აქუნდა სახე იგი ქრისტეს ნიშისაი, რომელ არს ჯუარი? ამის უკუე მიზეზისათჳს პატივ-ესცემთ და თაყუანის-ესცემთ ხატსა უფლისასა.

და ეგრეთეე ყოელად წმიდისა ღმრთისმშობლისასა, რამეთუ მისსა მიმართ პატივი მისგან ჴორც-შესხმულისა ღმრთისა მიმართ აღიწევის. ეგრეთეე გამოვხატაეთ და პატივესცემთ სიმჴნესა და აჴოენებასა წმიდათასა სადიდებელად ღმრთისა და საშურებელად და საბაძვებელად სათნოებისა მათისა, ეითარცა პირეელ ეთქუთ, ეითარმედ ერთგულთა მათ თანა მონათა პატიესა გამოჩინებაი აქუს ზოგადისა ყოელთა მეუფისა მიმართისა ერთ- ვინაითგან ეშმაკთანი იყვნეს მსგაესებანი, 96v I განგდებულ და შეურაცხის-საყოფელ არიან.

ხოლო ამათ თანა უხილაესა და უსხეულოსა და გარეშეუწერელისა და დაუსახველისა ღმრთისა ვინ შემძლებელ არს ქმნად მსგაესებისა? ეინაიცა უმწუერვალესისა უცნობელობისა // და უღმრთოებისაი არს დამსახ- 1172 ველობაი ღმრთისაი. ამისთჳს ძუელსა შინა არა შექმნულ იყო ჩუეულებად ჴმარებაი ხატთაი, ხოლო ეინაითგან ღმერთი მოწყალებითა სიტკბოებათა მისთაითა ჭეშმარიტებით კაც იქმნა ცხორებისათჳს ჩუენისა, არა ეითარ-იგი აბრა/ჰ/ამს ეჩუენა სახესა შინა კაცისასა, არა ეითარცა წინაისწარმეტყუელთა, არამედ არსებით განეაცნა ჭეშმარიტად, ეიდოდა ქუეყანასა ზედა და კაცთა შორის იქცეოდა, საკურველთ-მოქმედებდა, იენო, ჯუარს ეცუა, აღდგა, ამაღლდა; და ჭეშმარიტებით იქმნნეს ყოველნი ესე და იხილენეს კაცთა მიერ, დაიწერნეს უკუე მოსაჴსენებელად ჩუენდა და სასწაელელად, რომელნი არა მუნ ეიყვენით მაშინ, რათა არა მხილველნი, არამედ მსმენელნი და მრწმუნებელნი მიეთხუნეთ ნეტარებასა უფლისასა.

ხოლო ეინაითგან არა ყოელთა უწყნიან წერილნი, არცა მოცალე არიან კითხვად, რჩუელად ეი/ეთ/თამე დააწესეს მამათა ხატთა შინა მიწერაი ამათი მოსაჴსენებელად შემოკლებულად. ეინაიცა მრაველგზის არა გუაქუნდის გონებასა ენებაი უფლისაი და, ეიხილით რაი ხატი ჯუარცუმისა ქრისტესისაი და ჴსენებად საცხორებელისა ენებისა მისისა მოსრულთა დაეეარდით და თაყუანის-ესცით არა ნივთსა, არამედ გარდამხატულსა, ეითარ-იგი არა ნივთსა სახარებისასა, არცა ჯუარისა ნივთსა თაყუანის-ესცემთ, არამედ დასახულებასა.

რამეთუ რაითა განეყოფვის ჯუარი, არა მქონებელი დასახულებასა უფლისასა, მას, რომელსა-იგი აქუნდეს?

ეგრეთეე – ღმრთისა დედისასაცა, ეინაითგან მისდა მიმართ პატიეი მისგან ჴორცშესხმულისა მიმართ აღიყეანების. ეგრეთეე მოღეაწეებასაცა წმიდათასა, ეითარცა მცხებელთა ჩუენთა სიმჴნისა მიმართ და შურისა და მიმსგაესებისა სათნოებათა მათთაისა და დიდებისა ღმრთისა. რამეთუ, ეითარცა ეთქუთ,[1] ერთგულთა თანა მონათა მიმართის პატიესა გამოჩინებაი აქუს საზოგადოსა მეუფისა

[1] ხელნაწერში: „გუჩუენებს".

[1] <M.

გულებისაჲ და პატიჟი ხატისაჲ პირმშოჲსა მის სახისა აღვალს.

ხოლო უწერელ არს // ესეცა მოცემული ჩუენდა თაყუანისცემაჲ წმიდათა ხატთაჲ, ეითარცა-იგი აღმოსავალითცა თაყუანისცემაჲ და ჯუარისა თაყუანისცემაჲ და სხუანი მრავალნი მსგავსნი ამათნი.[1]

ხოლო მოწევნულ არს თხრობაჲ რაჲმე, ეითარმედ ავგაროზს, მეფესა ედესელთა ქალაქისასა, წარმოეელინა მხატჳარი გამოსახვად მსგავსებასა უფლისასა და ვინაჲთგან ბრწყინვალებისაგან, რომელი ჰკრთებოდა პირსა უფლისასა, ვერ შემძლებელ ქმნილ იყო
124v 1 განცდად მისსა მხატჳარი იგი, მას თავადსა უფალსა სამოსელი დაედვა საღმრთოსა მას და წმიდასა და ცხოველს-მყოფელსა პირსა ზედა თუსსა და მყის წარმოჩენილ იყო ხატი მისი მანდილსა მას ზედა, რომელი-იგი წარსცა მან მოსურნისა თუსისა ავგაროზისსა. არამედ ლუკაცა მახარებელმან და მოციქულმან გამოუსახა და მისცა თაყუანის-საცემელად და სამსახურებელად ეკლესიასა ხატი დედოფლისა ჩუენისა ყოვლად წმიდისა ღმრთისმშობელისაჲ, რომელსა-იგი შუენის პატიჟისცემაჲ, ეითარცა დედასა უფლისა ჩუენისასა.[2]

ხოლო რამეთუ მრავალი რაჲ უწერელად მოუცემიეს ჩუენდა მოციქულთა, ამის პირისათუს დასწერს პავლე მოციქული იგი წარმართთაჲ და იტყუს: „ამიერითგან უკუე, ძმანო ჩემნო, დეგით და გიპყრიეს მოცემული იგი ჩუენ მიერ, რაოდენსა განისწაელენით გინა თუ სიტყუთ ანუ თუ ეპისტოლებითა ჩუენითა“.[3]

და // პრომაელთა მიმართ იტყუს, ეითარმედ: 1176
„გაქებ თქუენ, ძმანო, რამეთუ ყოველივე ჩემი გაჴსოეს და ეითარ-იგი მოგეც თქუენ, ეგრეთ გიპყრიან მოცემულნი წესნი“.[4]

მიმართისა ერთგულებისაჲ და პატიჟი ხატისაჲ ღმრთისა სახისა მიმართ აღვალს.

ხოლო უწერელი არს // მოცემაჲ ესე, ეითარცა თაყუანისცემაჲ აღმოსავალით, თაყუანისცემაჲ ჯუარისაჲ და სხუანი მრავალნი მსგავსნი ამათნი.[1] 1173

ხოლო მოვალს თხრობაჲცა ესეეითარი, ეითარმედ აგაროზ მეფემან ედესელთა ქალაქისამან წარაელინა[1] მხატჳარი დაწერად ხატსა 96v II
საუფლოჲსა მსგაესებისსა. და ეითარ ვერ ეძლო მხატჳარსა ბრწყინვალებათაგან პირისათა, რომელნი გამოჰკრთებოდეს, თუთ დაიდეა სამოსელი საღმრთოსა და ცხოველს-მყოფელსა პირსა თუსსა და წარიჴოცა სამოსლითა მით მსგაესებაჲ თუსი და ესრეთ წარსცა იგი მოსურნესა თუსსა აგაროზს.

ხოლო, ეითარმედ მრავალი მოსცეს უწერელად მოციქულთა, დასწერს პავლე მოციქული წარმართთაჲ: „აწ სადმე, ძმანო, დეგით, დაიპყრენით მოცემანი ჩუენნი, რომლითა განისწაელენით, გინა თუ სიტყუთ, გინა თუ ეპისტოლისა მიერ ჩუენისა“.[2]

და // პრომაელთა მიმართ: „ხოლო გაქებ თქუენ, ძმანო, რამეთუ გაჴსოეს ყოველი ჩემი და, ეითარცა მიგცენ თქუენ, გიპყრიან მოცემანი“.[3]

---

[1] ბასილი დიდი, 40 მოწამეთათუს, სულისა წმიდისათუს.

[2] “არამედ ლუკაცა მახარებელმან“– და. ა.შ. ბერძნული დედნის გამოცემაში არ იკითხება (არ გეხედება ეს წინადადება არც არსენის თარგმანში - 96v II), სამაგიეროდ ბერძნულ ხელნაწერში Reg. 2928 ეკითხულობთ: Λουκᾶν τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν ἐζωγραφηκέναι τὸν Κύριον καὶ τὴν αὐτοῦ μητέρα, ὧν τὰς εἰκόνας ἔχειν τὴν 'Ρωμαίων διαφπρίζουσι πόλιν... და ა.შ. (PG, t. 94, col 1173). თუმცა, აშკარად ჩანს, რომ ეს ხელნაწერი ვერ ჩაითველება ეფრემის თარგმანის უშუალო წყაროდ, მაინც უნდა ვიგულისხმოთ, რომ „ზედმეტი“ წინადადება ეფრემის თარგმანში ბერძნული დედნიდან მოდის.

[3] II თესალ., 2, 15.

[4] ქართული თარგმანების ორსაეე წყაროში დაშვებულია ერთგეაროვანი შეცდომა. დედანში მითითებულია πρὸς Κορινθίους და მართლაც, ციტატი ამოღებულია პავლე მოციქულის I ეპისტოლედან კორინთელთა მიმართ (XI, 2), სადაც ეკითხულობთ: „ხოლო გაქებ თქუენ, ძმანო, რამეთუ ჩემი ყოველივე გაჴსოეს, და ეითარცა-იგი მოგეც თქუენ მოძღურებაჲ, იგი შეიკრძალეთ“ (ახალი აღთქუმაჲ, თბ. 1963, გვ. 417). თუმცა, საეჭეოა, რომ ამ შეცდომის აეტორები ქართეელი მთარგმნელები იყუნენ. ეტყობა, ამ შემთხვეეაშიც მათი ბერძნული წყარო სცოდავს.

[1] ბასილი დიდი, 40 მოწამეთათუს; სულისა წმიდისათუს.

[2] II თესალ., 2, 15.

[3] დედანში: πρὸς Κορινθίους. შდრ. I კორინთ., 11, 2.

[1] წარაელინა A.

თავი ქ

ერთ არს ღმერთი, ძუელისა და ახლისა აღთქუმისა მიერ ქადაგებული, რომელი-იგი სამობით იქების და იდიდების. ვინაცა უფალი იტყჳს: „არა მოვედ დაჴსნად შჯულისა, არამედ აღსრულებად“.[1] რამეთუ მან თავადმან ქმნა ცხორებაჲ ჩუენი, რომლისათჳს არიან
124v II ყოველნი წიგნნი და ყოველი საიდუმლოჲ. და კუალად იტყჳს: „გომოიძიებდით წერილთა, რამეთუ იგინი არიან, რომელნი წამებენ ჩემთჳს“.[2] და მოციქული იტყჳს: „მრაელით კერძო და მრაჲალ სახედ მაშინ ღმერთი იტყოდა წინაჲსწარმეტყუელთა მიერ და უკუანაჲსკნელთა დღეთ[ა] [ი]გიე მეტყოდა ჩუენ ძისა მიერ თჳსისა“.[3] ვინაჲცა ყოველით-კერძო ცხად არს, ვითარმედ სულისა მიერ წმიდისა იტყოდეს შჯული და წინაჲსწარმეტყუელნი, მახარებელნი, მოციქულნი და მწყემსნი და ყოველი წერილი ღმრთით სულ და ყოლად „სარგებელ არს“.[4]

ამისთჳსცა კეთილ და სულთა სარგებელ არს გამოძიებაჲ წერილთაჲ, რამეთუ ვითარი-იგი არს ხე დანერგული“ თანა-წარსადინელსა წყალთასა“,[5] ეგრეთვე სული, რომელი ირწყჳებოდეს საღმრთოთა წერილთა მიერ, კეთილად განპოხნების და ჟამიერისა ნაყოფისა გამომღებელ იქმნების, ვიტყჳ უკუე სარწმუნოებასა მართლმადიდებელობისასა ნაყოფად, ხოლო ფურცლად დაუცჳნებელად და მარადის ნაყოფიერად საქმეთა ღმრთისა სათნოთა. რამეთუ საქმედ სათნოებისა და ხედად დაუცემელად წმიდანი წერილნი წარმმართებენ ჩუენ, ვინაჲთაგან იგინი არიან, რომელნი მიგუყოდნენ, და გულოცავენ შეყუარებად ყოველისა სათნოებისა და მოძულებად ყოველისა სიბოროტისა და მათ შინა ეპოებთ წამალსა ყოველისაჲვე სულიერისა სენისასა, უკუეთუ ოდენ ეყჳნენ სწაელის-მოყუარე. და ვიყჳნენთ თუ სწაელის-მოყუარე, ვიქმნენთ ფრიად სწაელულცა, რამეთუ
125r I მოსწრაფებითა და შრომითა და ყოლისაჲვე კეთილისა მომნიჭებელისა ღმრთისა მადლითა წარემართების ყოველივე, რამეთუ „რომელი ითხოვდეს, მიიღებს და რომელი ეძიებდეს, ჰპოებს და რომელი ირეკდეს, განეღებების“.[6]

აწ უკუე ვრეკდეთ კარსა კეთილისა მის წიგნთა სამოთხისასა, რომელ-იგი არს სულნელ, ტკბილ და შუენიერ და მჴმობარე სასმენელთა ჩუენთა შინა ჴმითა შუენიერითა მათდა ღმერთ-შემოსილთა მფრინველთაჲთა, რომელი-იგი შეეხოს რაჲ გულთა ჩუენთა, მწუხარე თუ იყუნენ, ნუგეშინის-სცემს, მრისხანე თუ იყუნენ, დაამშჳდებს და აღავსებს სიხარუ-

[1] მათე, 5, 17.
[2] იოანე, 5, 39.
[3] ებრ., 1, 1.
[4] II ტიმ., 3, 16.
[5] ფსალმ., 1, 3.
[6] ლუკა, 11, 10.

თავი ქ

ერთ არს ღმერთი, ძუელისა და ახლისა აღთქუმისა მიერ ქადაგებული, სამებით ქებული და დიდებისმეტყუელებული. ხოლო უფალი რაჲ იტყოდის: „არა მოვედ დაჴსნად შჯულისა, არამედ აღსრულებად“,[1] „რამეთუ მან ქმნა მაცხოვარებაჲ ჩუენი, რომლისათჳს არს ყოველი წერილი და ყოველი საიდუმლოჲ“. და კუალად: „გამოიძიებდით წერილითა, რამეთუ იგინი ჴმებენ ჩემთჳს“.[2] და მოციქული ჴმობდეს:[3] „მრაელით-კერძო და მრაელით სახით ძუელ სადმე მეტყუელი ღმერთი მამათაჲ წინაჲსწარმეტყუელთა მიერ უკუანაჲსკნელთა ამათ დღეთასა მეზრახა ჩუენ ძისა მიერ“.[3] ვინაჲცა სულისა წმიდისა მიერ უკუე იტყოდეს შჯული და წინაჲსწარმეტყუელნი, მახარებელნი და მოციქულნი და მწყემსნი და მოძღუარნი. და ყოველი ვიდრემე წერილი ღმრთივ სულიერ და სარგებელ არს[4] უეჭუელად.

რომლისათჳსცა კეთილ და სარგებელ არს სულისა გამოძიებაჲ საღმრთოთა წერილთაჲ, რამეთუ ვითარცა ხე, დანერგული „თანა წარსადინელსა წყალთასა“,[5] ეგრეთვე სული, მორწყუელი საღმრთოთა წერილითა, განპოხნების და ჟამიერად ნაყოფად გამოიღებს მართლმადიდებელსა სარწმუნოებასა და მარადის ყუავილოანთა ფურცელთა მიერ, ღმრთისა სათნოთა ვიტყჳ, განშუენებების საქმითა. რამეთუ სათნოების მოყუარისა საქმისა და აღუმრღუეველისა ხედვისა მიმართ წმიდათა წერილთა მიერ წარვემართებით. რამეთუ ყოველისა სათნოებისა ქებასა და ყოელისა სიბოროტისა გარე-მიქცევასა ამათ შინა ეპოებთ. ვინაცა უკუეთუ ვიყჳნენთ სწაელის მოყუარე, ვიყჳნენთ მრაჲალ სწაელულცა. რამეთუ მოსწრაფებითა და შრომითა და ღმრთის მიერ მადლისა მოცემითა წარემართებიან ყოველნი: „რამეთუ მთხოელი მიიღებს და მეძიებელი ჰპოებს და მრეკალსა“ განეღების“.[6]

ვრეკდეთ უკუე ყოლად შუენიერსა სამოთხესა წერილთასა, სულნელსა, სიტკბოებითა უკუე საცსესა, განშუენებულსა, ყოელით-კერძო 97r I ჴმა-შუენიერთა და გონიერთა ღმერთ-შემოსილთა მფრინველთა მიერ ოხრის სასმენელთა შინა ჩუენთა, რომელი შე-რაჲ-ეხოს გულთა ჩუენთა შეწუხებულთა უკუე,[III] ნუგეშინის-სცემს,

[1] მათე, 5, 17.
[2] იოანე, 5, 39.
[3] ებრ., 1, 1.
[4] II ტიმ., 3, 16.
[5] ფსალმ., 1, 3.
[6] ლუკა, 11, 10.

[I] ჴმობს M. [II] რომელი ვრეკდეს M. [III] < M.

ლითა დაუსრულებელითა, რაჟამს შემოიყვანოს გონებათა ჩუენთა შინა // ოქროვანი იგი ბეჭთ საშუალი საღმრთოისა მის და ზეშთა ბრწყინვალისა ტრედისაჲ და შემოიყვანნეს 1177
// ოქრო ცისკროანსა და ზესთა ბრწყინვალესა
ფრთეთა მათ ქუეშე საჩინოთა მხოლოდშობილისა ძისათა, რომელი-იგი არს მკუდრი, დამნერგველი საცნაურისა მის ენებაჲისაჲ, და მის მიერ აღმიყვანნეს მამისა მის ნათელთაჲსა. გარნა ნუმცა გარეწარად ეპრქუდეთ, არამედ ფრიადითა გულს-მოდგინებითა, ნუცა მოწყინე ეიქმნებით ზედაჲს-ზედა რეკასა, რაჲთა ესრეთ უეჭუელად განმიღოს ჩუენ.

125r 11 ესე იგი არს, რაჟამს ერთითა და ორითა წარკითხეითა ვერ გულისჴმა-ეყოთ, რასა იგი ვიკითხეიდეთ, ნუეე მოვიწყენთ, არამედ დავადგრეთ ზედაჲს-ზედა წურთასა მისსა, კითხვასა და გამოკითხვასა, ძიებასა და გამოძიებასა, რამეთუ „ჰკითხე მამასა შენსაო,— თქუმულ არს,— და გითხრას შენ, და მოხუცებულთა შენთა — მეცნიერებით და გაუწყონ შენ“.[1] ჰკითხე, არამედ მეცნიერთა ჰკითხე, რამეთუ არა „ყოველთაჲ არს მეცნიერებაჲ“.[2] აღმოვიესოთ უკუე წყაროჲსაგან დაუწყუედელისა და წმიდასა სამოთხესა ამას შინა აღმოცენებულისა და ცხორებად საუკუნოდ მომდინარისა, რომლისა ნაკადულნი შუენიერ არიან. ამათ მიერ უკუე ვიშუებდეთ და განუძღომელად ეიშუებდეთ, რამეთუ დაულეენელობაჲცა მოუგიეს მადლთა ამათ შუენიერებასავე თანა.

ხოლო უკუეთუ გარეშეთაგანცა საჴმრისა რაჲსმე მოსთულებად შეუძლოთ, არცა ესე განსაგდებელთაგანი არს. ეიქმნებეთ გამოცდილ ტრაპეზით მსხდომ* წმიდისა მის და რჩეულისა ოქროსა შეკრებითა და ბიწიანისა მის შორად განგდებითა შეეიკრიბნეთ სიტყუათა მათგან უკეთესნი და ურჩეულესნი, ხოლო
125v I ნარჩეენი იგი საცინელობანი ღმერთთა და უცხოთა ზღაპრობათანი ძაღლთა მიუყარნეთ. და ესემცა უწყით, ვითარმედ ფრიადი ძლიერებაჲ სიტყუათაჲ შეგუეძინოს გარეშეთა მათ საწარმართოთა წიგნთაგან.

ხოლო ესე საცნაურ იყაენ, ვითარმედ ოცდაორ არიან წიგნნი ძუელისა აღთქუმისანი რიცხუსაებრ ებრაელთა ანბანისა ასოთაჲსა, რამეთუ ანბანიცა მათი ოცდაორი ასოჲ არს და ამათ ოცდაორთა ასოთაგანნი ხუთნი მრჩობლ იქმნებიან, რაჲთა ესრეთ ოცდაორნი იგი ოცდაშუდ იქმნენ. ხოლო მრჩობლ ასოთა

გულისწყრომითა განფიცხებულთა დააწუნარებს და დაუსრულებელთა სიხარულითა აღაესებს და აღიყუანებს გონებათა [ზედა] ჩუენთა
// ოქრო ცისკროანსა და ზესთა ბრწყინვალესა
ბეჭთ-საშუალსა[1] საღმრთოისა მის ტრედისასა და ნათლის სახეთა[2] ფრთეთა მისთა მიერ მხოლოდშობილისა მიმართ ძისა, რომელი მკუდრ არს დამნერგულისა გონიერისა მის ენებაჲისაჲ, აღმიყუანებს და მის მიერ წინაშე მამისა ნათელთაჲსა[3] წარმადგინებს. გარნა ნუ გარეწარად ეპრეკეთ, არამედ უფროჲსღა გულ/ს/მოდგინედ და მიმყოფრებულად და ნუ განემწარნებით, ეპრეკედეთ რაჲ, რამეთუ ესრეთ განმელოს ჩუენ.

უკუეთუ წარეიკითხოთ ერთგზის და ორგზის და ეერ გულისჴმა-ეყოთ, რასა იგი ვიკითხეიდეთ, ნუ შეეწუხნებით, არამედ დაეადგრეთ მასვე ზედა, ვიწუართოთ, ეჰკითხოთ ვითმე, რამეთუ „ჰკითხეო,— თქუმულ არს,— მამასა შენსა და გითხრას შენ,[III] მოხუცებულთა შენთა მეცნიერებით და გაუწყონ შენ“,[2] რამეთუ არა „ყოველთაჲ არს მეცნიერებაჲ“.[3] აღმოვიჴსნეთ სამოთხისა მის წყაროთაგან ცხორებად საუკუნოდ მომდინარენი წმიდანი და მარადის ცხოველნი ნაკადულნი. განვიშუათ მათგან, განუძღომელად ეიშუებდეთ, რამეთუ დაულეენელობაჲ მოუგიეს მადლთა მას.

ხოლო უკუეთუ გარეშეთაგანცა საჴმრისა რაჲსმე მოსთულებაჲ შეუძლო, არაეე განსაგდებელთაგანი არს. ეიქმნეთ გამოცდილ ტრაპეზით მსხდომ ჭეშმარიტისა უკუე და წმიდისა ოქროსა შეკრებითა, ხოლო ბიწიანისა განთხეეითა. მოეიხუნეთ სიტყუანი ურჩეულესნი, ხოლო საცინელნი ღმერთნი და უცხონი ზღაპარნი ძაღლთა მოუყარნეთ, რამეთუ ფრიადისა ძალისა მოგებაჲ შეუძლოთ მათგან.

შესწაეებაჲ უკუე საჴმარ არს, ვითარმედ ოცდაორნი არიან წიგნნი ძუელისა აღთქუმისანი, ასოთაებრ ებრაულისა ჴმისათა. რამეთუ ოცდაორნი ჰქონან ასონი, რომელთაგან ხუთნი მრჩობლ იქმნებიან, რათა იქმნენ იგინი ოცდაშუდ. რამეთუ მრჩობლ არიან: ქაფ, მემ, ნუნ,

* შეისწაეე განსაზღურებაჲ: რამეთუ ტრაპეზით მსხდომ კატალაკთა ეწოდების, რომელ არიან მცეალებელნი დრაკონისანი და მარადის ტაბლაჲ წინა უთქს. ხოლო კატალაკტი მცეალებელად გამოითარგმანების და ტრაპეზით მსხდომი – ტაბლით მსხდომად. და სახელები ესე ბერძული არს ტრაპეზიცა და კატალაკტიცა.

[1] მეორე სჯ., 32, 7.

[2] I კორინთ., 8, 7.

[1] იაკობ., 1, 17.

[2] მეორე სჯ., 32, 7.

[3] I კორინთ., 8, 7.

[I] ბჭეთა საშოალსა M. [II] სახედ M. [III] +და M.

მათგან ესე არიან: ქაფ, მემ, სჳნ, // ფინ, სადი.[1] ვინაიცა ამითვე სახითა აღირიცხუვიან წიგნინიცა, რამეთუ ოცდაორად აღირიცხუვიან და ოცდაშუდად იპოებიან, რამეთუ ხუთნი მათგანნი მრრობლ იქმნებიან. ვინათგან რუთ მსაჯულთასა თანა-შეერთვის და ორნიე იგი ებრაელთა [მიერ] ერთ წიგნად აღირიცხუვიან. და პირველი და მეორე თაჳი მეფეთა წიგნისაჲ ერთ წიგნად აღირიცხუვის. და მესამე და მეოთხე — ერთად. და პირველი და მეორე ნეშტთაჲ ერთად, და პირველი და მეორე, ეზრაჲ — ერთად. ესრეთ უკუე შეკრებებიან წიგნნი ებრაელთანი ოთხად ხუთეულად და ჰმატან ორნი სხუანი, რაითა იქმნენ შეკრებილ ესრე
125v II [ს]ახედ. პირველი ხუთ-წიგნობაჲ შჯულისაჲ არს. დაბადებაჲ, გამოსლვაჲ, ლევიტელთაჲ, რიცხუთაჲ, მეორე შჯული, — ამათ ეწოდების ხუთ წიგნ შჯულისდებისა.

ამისსა შემდგომად არს მეორე ხუთეული, რომელსა ეწოდების წიგნებ, ხოლო ვიეთნიმე წმიდად წერილად სახელ-სდებენ, ესე იგი არიან: ისო ნავესი, და მსაჯულთაჲ რუთითურთ, და პირველი მეფეთაჲ მეორითურთ, და მესამე მეოთხითურთ და ნეშტთაჲ პირველი მეორითურთ, ხოლო მესამე ხუთეული არს, რომელსა იგი პირის(!) უწოდიან[2] იობი, დაჳითი, იგავნი სოლომონისნი, ეკლესიასტე მისიე და ქებაჲ ქებათაჲ მისიე. ხოლო მეოთხე ხუთეული არს საწინაჲსწარმეტყუელოჲ ათორმეტთაე წინაჲსწარმეტყუელთაჲ ერთ წიგნად, ხოლო ოთხთა ამათ თუს-თუს: ესაიაჲ, ერემიაჲ, ეზეკიელი და დანიელი.

აქა სრულ იქმნების ოთხი იგი ხუთეული წიგნთაჲ და დაშთებიან ორნი სხუანი. ეზრაჲ პირველი და მეორე* ერთ წიგნად და ესთერი მეორედ, რაითა ამათ მიერ სრულ იქმნენ ოცდაორნი წიგნნი, შესწორებულად ოცდაორთა მათ ასოთა ებრაულისა ანბნისათა. ხოლო პანარეტოსი, რომელ არს სიბრძნე სოლომონისი და სიბრძნე ისუსისი, რომელი-იგი ზირაქის მამამან ისუ აღწერა ებრაელთა ენითა, ხოლო ბერძულად თარგმნა ძის-წულმან მისმან და ძემან ზირაქისმან ისუ. ორნიე ესე წიგნნი
1180 // ფინ და სადი.[1] რომლისათჳს წიგნნიცა ამითვე სახითა ოცდაორად ეიდრემე აღირიცხუვიან, ხოლო ოცდაშუდად იპოებიან მრჩობლ-ყოფისათჳს ხუთთა მათგანთაჲსა, რამეთუ რუთი მსაჯულთა შეეერთების და ერთ წიგნად აღირ/ი/ცხუვის ებრაელთა მიერ. პირველი და მეორე მეფეთაჲ — ერთ წიგნად. და მესამე და მეოთხე მეფეთაჲ — ერთ წიგ- 97r II
ნად. პირველი და მეორე ნეშტთაჲ — ერთ წიგნად. პირველი და მეორე ეზდრაჲ — ერთ წიგნად.[1] და ესრეთ უკუე დაწყობილ არიან წიგნნი ოთხთა ხუთეულთა შინა და დაშთებიან ორნი სხუანი, რათა იყუნენ შინაგან მდებარენი წიგნნი ესრეთ: ხუთნი საშჯულონი: დაბადებაჲ, გამოსლვაჲ, ლევიტელთაჲ, რიცხუნი, მეორე შჯული, — ესე არს ხუთ-წიგნი და შჯულის დებაჲ.

ამისსა შემდგომად სხუაჲ ხუთეული, რომელთა წერილებ სახელ-ედების, ხოლო ვიეთგანმე წმიდად წერილებად ითქუმიან, რომელნი არიან ესრეთ: ისო ნავესი, მსაჯულნი რუთითურთ, მეფეთაჲ პირველი მეორესა თანა — ერთი წიგნი და მესამე მეოთხესა თანა — ერთი წიგნი, და პირველი და მეორე ნეშტთაჲ ერთი წიგნი; ესე არს მეორე ხუთ-წიგნი, მესამე ხუთ-წიგნი მუჴლედთაჲ: იობისი, საფსალმუნე, იგავნი სოლომონისნი, ეკლესიასტე მისიეჲ, ქებანი ქებათანი მისიეჲ. მეოთხე ხუთ-წიგნი საწინაჲსწარმეტყუელოჲ: ათორმეტთა წინაჲსწარმეტყუელთაჲ — ერთი წიგნი, ესაია, იერემია, ეზეკიელ და დანიელ.

ამათსა შემდგომად ეზდრაჲ — ორიე ერთ წიგნად და ესრეთ. ხოლო პანარეტოსი, რომელ არს სიბრძნე სალომონისი, და სიბრძნე იისუსი, რომელი მამამან ზირაქისმან აღწერა ებრაულად, ხოლო თარგმანა ელლენურად ამისმან უკუე შვილის წულმან, ხოლო ზირაქის ძემან იისუ, სათნოების მასწაველ ეიდრემე და კეთილ არიან, გარნა არა აღირიცხუვიან, არცა მდებარე იყუნეს კიდობანსა შინა.

---

* შეისწაევე, რაჲთა რაჲცამს ეზრაჲ პირველი და მეორე გესმნენ, უწყოდი, ეითარმედ მისე ერთისა ეზრა ზორობაბელის წოგნთა იტყჳს პირველად და მეორედ, პირველსა და მეორესა თაჳსა. ხოლო სხუაჲ იგი ეზრაჲ სუთიელი, რომელ ქართულად არს, არაეისგან აღრიცხულ არს წიგნთა თანა და არცა საჩინოდ იპოების ბერძენთა თანა, ვინაიცა უკუე დაფარულთაგანი რაიმე არს და არა საეკლესიოჲ. ამისთჳსცა მრაჳალთა წმიდათა ესრე სახედვე აღურიცხუვიან წიგნნი და არცა ერთი აჳსენებს სახელსა მისსა. ხოლო ტობისი დაღაცათუ აქა არა მოჳსენებულ არს, პირველად სხუანი მოჳსენებენცა და აღრიცხუვენ, არა ოცდაორთა თანა, არამედ სტიჭარონ უწოდენ, რეცა კიდეგნად როცხუსაგან, ეითარ-იგი სიბრძნეთაცა სოლომინისსა და ზირაქისსა.

[1] დედანში: Xძფ, Mმ, Nნუნ, Pპ (ვარიანტი: multi codices et Regii ac Colb. ფსი), Sსძ.

[2] დედანში: Τρίτη πεντάτευχος, αἱ στιχήρεις βίβλοι — არსენის თარგმანით στιχήρεις βίβλοι არის „მუჴლედი" წიგნები (S-1463, 97r II).

[1] დედანში: Xძფ, Mმ, Nნუნ, Pპ (ვარ. Φსი), Sსძ.

[1] პირველი და მეორე ნეშტთაჲ და ა. შ. < M.

სათნო უკუე არიან და კეთილ, არაშენდ არაეე
126r I აღირიცხუენიან ზემო-თქუმულთა მათ თანა,
არცა მდებარე იყუნეს კიდობანსა მას შინა.

ხოლო ახლისა აღთქუმისა წიგნ არიან: სახარებანი ოთხნი – მათუესი და მარკოზისი, ლუკაისი და იოანესი, და საქმე მოციქულთაი ლუკაისეე მიერ აღწერილი, და კათოლიკენი შუდნი: იაკობისი – ერთი, პეტრესნი – ორნი, იოანესნი – სამნი, იუდაისი – ერთი, პაულე მოციქულისანი ეპისტოლენი ათოთხმეტნი, გამოცხადებაი იოანე ღმრთისმეტყუელისაი, კანონნი წმიდათა მოციქულთანი კლემენტოსის მიერ დაწერილნი.

ხოლო ახლისა აღთქუმისანი – სახარებანი ოთხნი: მატთესი, მარკოზისი, ლუკაისი და იოვანესი; საქმე წმიდათა მოციქულთაი, მახარებელისა ლუკაის მიერი; კათოლიკენი ეპისტოლენი: იაკობისი – ერთი, პეტრესნი – ორნი, იოვანესნი – სამნი, იუდაისი – ერთი; პაულე მოციქულისა ეპისტოლენი ათოთხმეტნი; გამოცხადებაი იოვანე მახარებელისაი; კანონნი წმიდათა მოციქულთანი – კლიმენტოსის მიერნი.

91 /IV, 18/ ქრისტესთუს თქუმულთა სიტყუათათუს

თავი ეა

ქრისტესთუს თქუმულთა სიტყუათა სახენი ნათესაეობანნი ოთხ არიან. რამეთუ რომელნიმე პირველ განკაცებისაი შეეტყუებიან მას და რომელნიმე შეერთებასა შინა და რომელნიმე შემდგომად განჭორციელებისა და რომელნიმე შემდგომად აღდგომისა. და პირველ განკაცებისათუს თქუმულთა სიტყუათა სახენი ექუს არიან. რამეთუ რომლითამე ერთობასა ბუნებისასა და თანაარსებასა მისსა მამისა თანა გულისჴმა-ვჰყოფთ, ეითარ-იგი არს, ეითარმედ „მე და მამაი ერთ ეართ"[1] და „რომელმან მიხილა მე, იხილა მამაი ჩემი"[2] და „რომელი იგი ხატი ღმრთისაი იყო"[3] და სხუანი ეგეეითარნი. ხოლო სრულებასა გუამისა მისისასა მოასწავებენ „ძე ღმრთისაი და ხატი მამულისა გუამოენებისაი"[4] და „დიდისა ზრახეისა ანგელოზი საკურეელითა მზრახეალი"[5] და მსგაესნი ამათნი.

ხოლო ურთიერთას გუამთა მათ დატეენასა ესე, ეითარმედ „მე მამისა თანა და მამაი ჩემ თანა"[6] და განუშორებელსა დამტკიცებასა ესენი, ეითარმედ – სიტყუაი და სიბრძნე,
126r II ძალი და ბრწყინეალებაი". სიტყუასა უკუე ეიტყჳ არსებითსა, ვინა[ი]ცა ცხად არს, ეითარმედ სიტყუაი მარადის გონებასა შინა არს და ეგრეთვე სიბრძნე და ძალი შემძლებელსა მარადის თანა უჴმს და ბრწყინეალებაი – ნათელსა შინა. რამეთუ ესე ყოველნი განუშორებელად დამტკიცებულ არიან მამისა შორის და არცა ოდეს დაკლებულ იყო ამათგან, არცა იყოს, მეორენი-ესე მის მიერ სახედ წყაროისა აღმოცენებიან.[7]

ხოლო მამისა მიზეზ-ყოფასა ამით გუჩუენებს, ეითარმედ: „მამაი ჩემი უფროის ჩემსა არს",[8]

[1] იოანე, 10, 30.
[2] იოანე, 14, 8.
[3] ფილიპ., 2, 6.
[4] ებრ., 1, 3.
[5] ესაია, 9, 6.
[6] იოანე, 14, 10.
[7] კირილე ალექს., საუნჯე, 34.
[8] იოანე, 14, 28.

91 /IV, 18/ ქრისტეს ზედა თქუმულთათუს

თავი ეა

ქრისტეს ზედა თქუმულთა სახენი ნათესავობითნი არიან ოთხ. რამეთუ რომელნიმე უწინარეს განკაცებისა შეეტყუებიან მას და რომელნიმე შეერთებასა შინა, რომელნიმე შემდგომად შეერთებისა, ხოლო რომელნიმე შემდგომად აღდგომისა. და განკაცებისა უწინარესთა ვიდრემე სახენი არიან ექუს. რამეთუ რომელნიმე მათგანნი შეერთებულებასა ბუნებისასა და მამისა მიმართ თანაარსობასა მისსა ცხად-ჰყოფენ, ეითარ-იგი ეითარმედ: „მე და მამაი ერთ ეართ"[1] და „რომელმან მიხილა მე, იხილა მამაი"[2] და ეითარმედ „რომელი ხატი ღმრთისაი იყო"[3] და ეგეეითარნი. ხოლო რომელნიმე – სრულებასა გუამოენებისასა, ეითარ-იგი ეითარმედ: „ძე ღმრთისაი და ხატი გუამოენებისა მისისაი"[4] და „დიდისა ზრახეისა ანგელოზი, საკურეელი თანა-მზრახეალი"[5] და ეგეეითარნი.

ხოლო რომელნიმე – ურთიერთას დატეენასა გუამთასა, ეითარ-იგი ეითარმედ „მე მამისა თანა და მამაი ჩემ თანა"[6] და განუშორებელსა დამყარებასა, ეითარ – სიტყუაი, სიბრძნე, ძალი და ბრწყინეალებაი. და რამეთუ სიტყუაი – გონებისა შორის, ხოლო სიტყუასა ეიტყჳ არსებითსა, და ეგრეთეე სიბრძნე. და ძალი – შემძლებელისა შორის, და ბრწყინეალებაი ნათლისა შორის განუშორებელად დამყარებულ არიან, მათგან აღმომცენარენი.[7]

ხოლო რომელნიმე – ეითარცა მიზეზისაგან მამისა, ეითარ-იგი, ეითარმედ, „მამაი უფროის

[1] იოანე, 10, 10.
[2] იოანე, 14, 9.
[3] ფილიპ., 2, 6.
[4] ებრ., 1, 3.
[5] ესაია, 9, 6.
[6] იოანე, 14, 10.
[7] კირილე ალექს., საუნჯე, 34.

რამეთუ მის მიერ აქუს ყოფაჲ და ყოველიეე, რაოდენ რაჲ აქუს. ყოფაჲ უკუე არა დაბადებითი, არამედ ეითარ-იგი თუთ თაყადი იტყჳს, ეითარმედ: „მე მამისაგან გამოვედ[1] და მეცა ცხოველ ვარ მამისა მიერ“.[2] ხოლო ყოველიეე, რაოდენი რაჲ აქუს, არა მიცემით მამისაგან, არცა სწაულებით, არამედ ეითარცა მიზეზისაგან. და ამით გულისჴმის-ყოფითა ჯერ-არს გაგონებაჲ სიტყჳსაჲ მის, ეითარმედ „ეერ შემძლებელ არს ძე თავით თჳსით ყოფად რასმე, უკუეთუ არა იხილოს მამისაგან საქმედ“,[3] ესე იგი არს, ეითარმედ უკუეთუ არა იყოს მამაჲ, არცაღა ძე არს, რამეთუ მამისაგან არს ძე და მამისა შორის, ვინაიცა რასაცა იქმნან, ყოველიეე ზოგადი არს მათი, რამეთუ ძე ყოველსაე მამისაგან იქმს და მამისა შორის და არღარა მსგაესი არს მოქმედებაჲ მათი, არამედ ერთ და იგივე, რამეთუ ერთ არს ნებაჲ და მოქმედებაჲ და ძალი მამისა და ძისა და სულისა წმიდისაჲ.[4]

ხოლო რომელიმე ითქუმის ეითარცა მა- 126v I
ურითა სათნო-ყოფითა და მის მიერითა მოქმედებითა ცხად-ჰყოფდა ძე აღსრულებასა ყოელისასა, არა ეითარცა ორღანოდ რადმე ჴმეული, ანუ ეითარცა მონაჲ მსახურებული, არამედ ეითარცა ერთ-არსი გუამოვანი სიტყუაჲ და სიბრძნე და ძალი, ეითარ-იგი პირველ ეთქუ, ეითარმედ ერთ არს ეითარცა არსებაჲ, ეგრეთეე მოქმედებაჲ წმიდისა სამებისაჲ. ხოლო სიტყუანი იგი ესე არიან, ეითარმედ „ყოველიეე მის მიერ იქმნა“[5] და ეითარმედ „მოაჳლინა სიტყუაჲ მისი და განკურნა იგინი“,[6] და „რათა ცნან, ვითარმედ შენ მომაჳლინე მე“.[7]

// ხოლო რომელიმე წინაჲსწარმეტყუელებით ითქუმის ქრისტესთჳს და ამათგანიცა რომელიმე ეითარცა ყოფადისათჳს, ეითარმედ „ცხადად მოეიდეს“[8] და ზაქარიაჲს მიერ, ეითარმედ: „აჰა, მეუფე შენი მოეალს შენდა“[9] და მიქეაჲს მიერ, ეითარმედ: „და აჰა უფალი წარმოეიდეს ადგილით მისით და გარდამო[ვიდ]ეს და აღეიდეს სიმაღლეთა ზედა ქუეყნისათა“.[10] ხოლო რომელიმე ყოფადი, ეითარცა ყოფილად და გარდამოსრულად ითქუმის, ეითარმედ: „ესე არს ღმერთი ჩუენი, ამისსა შემდგომად ქუეყანისა ზედა გამოჩნდა და კაცთა შორის იქცეოდა“.[11] და კუალად: „უფალმან მქმნა მე დასაბამად გზათა მისთა, საქმეთა შინა მისთა“.

ჩემსა არს“.[1] რამეთუ მისგან აქუს ყოფაჲ შობილობითი და არა დაბადებულობითი. ეითარ-იგი, ეითარმედ: „მამისაგან გამოვედ“[2] და 97v I
ეითარმედ: „მეცა ცხოველ ვარ მამისა მიერ“.[3] ხოლო ყოველნი, რაოდენნი ჰქონან, არა მიმცემელობით, არცა მასწაელელობით, არამედ ეითარცა მიზეზისაგან, ეითარ-იგი, ეითარმედ: „ეერ ძალ-უც ძესა საქმედ თაჳთ თჳსით არცა ერთი რაჲ, უკუეთუ არა იხილოს მოქმედად რაიხამე მამაჲ.[4] რამეთუ არა თუ არს მამაჲ, არცა ძე არს, ვინაჲთგან მამისაგან არს ძე, და მამისა შორის და მამისა თანა და არა შემდგომად მამისა. ეგრეთეე რაოდენთა რათ იქმს, მისგან და მის თანა, რამეთუ ერთ და იგიეე არს. არა მსგავს, არამედ იგიეე მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა ნებაჲ, მოქმედებაჲ და ძალი.[5]

ხოლო რომელნიმე – მამულისა სათნო-ყოფისა მოქმედებითა მისითა სრულქმნილებასა, არა ეითარცა ორღანოჲსა მიერ, ანუ მონისა, არამედ ეითარცა არსებითისა და გუამოვნისა სიტყჳსა მისისა მიერ და სიბრძნისა და ძალისა, ერთისა მოძრაობისა ხილულობისათჳს მამისა შორის და ძისა, ეითარ-იგი, ეითარმედ: „ყოველიეე მის მიერ შეიქმნა“[6] და „მოაჳლინა სიტყუაჲ თჳსი და განკურნა იგინი“.[7] და ეითარმედ: „რათა ცნან, რამეთუ შენ მომაჳლინე მე“.[8]

// ხოლო რომელნიმე „წინაჲსწარმეტყუელებრივად და ამათგანნი რომელნიმე ეითარცა ყოფადნი, ეითარ-იგი ეითარმედ: „ცხადად მოეიდეს“[9] და ზაქარიაჲსი – “აჰა მეფე შენი მოეალს“,[10] და მიქეაჲს მიერ თქუმული იგი – „აჰა უფალი გამოეიდეს ადგილით მისით და შთამოეიდეს და მიეიდეს სიმაღლეთა ზედა ქუეყანისათა“.[11] ხოლო რომელნიმე – ყოფადთა, ეითარცა გარდასრულთა, ეითარ-იგი ეითარმედ“: ესე ღმერთი ჩუენი ქუეყანასა ზედა გამოჩნდა და კაცთა შორის იქცეოდა“;[12] და ეითარმედ: „უფალმან მქმნა მე დასაბამად გზათა მისთა საქმეთა მიმართ მისთა“;[13] და 1184

[1] იოანე, 16, 27.
[2] იოანე, 6, 57.
[3] იოანე, 5, 19.
[4] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.
[5] იოანე, 1, 3.
[6] ფსალმ., 106, 20.
[7] იოანე, 11, 42.
[8] ფსალმ., 49, 3.
[9] ზაქ., 9, 9.
[10] მიქეა, 1, 3.
[11] ბარუქი, 3, 36, 38.

[1] იოანე, 14, 28.
[2] იოანე, 16, 27.
[3] იოანე, 6, 57.
[4] იოანე, 5, 19.
[5] გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.
[6] იოანე, 1, 3.
[7] ფსალმ., 106, 20.
[8] იოანე, 11, 42.
[9] ფსალმ., 49, 3.
[10] ზაქ., 9, 9.
[11] მიქეა, 1, 3.
[12] ბარუქი, 3, 36, 38.
[13] იგაე., 8, 22.

და კუალად: „ამისთჳს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან"[1] და სხუანი ესევითარნი.

აწ უკუე პირველ განკაცებისა თქუმულნი ქრისტესთჳს შემდგომად განკაცებისაცა ითქუმიან. ხოლო შემდგომად განკაცებისა თქუმულნი პირველ განკაცებისა სათქუმელად და არა სადა შეეტყუებიან, გარნა თუ წინაისწარმეტყუელებით ითქუმოდინ, ხოლო შემდგომად განკაცებისა თქუმულთა სიტყუათა სახენი
126v II სამ არიან, რამეთუ რაჟამს უზეშთაესისაგან ეჰყოფდეთ სიტყუასა, განღმრთობასა ვიტყუთ და სიტყუა-ქმნასა და ზეშთა ამაღლებასა ჴორცთასა და სხუათა ესევითართა, რაოდენნი რაჲ შეეტყუებიან ჴოცთა მათ ჩუენგან მიღებულთა და მინიჭებულსა მას სიმდიდრესა, რაჲთა გამოეაჩინოთ მაღლისა მის სიტყუსა ღმრთისა შეერთებულობაჲ და შეზავებულებაჲ მათი.

ხოლო ოდეს უდარესთა განჰყოფდეთ სიტყუასა, რომელ არს ჴორცთ-შესხმაჲ და განკაცებაჲ სიტყჳსა ღმრთისაჲ, მაშინ ვიტყუთ დაცარიელებასა (sic), სიგლახაკესა და სიმდაბლესა, რამეთუ ესე და ესევითარნი ყოველნი კაცებასა თანა-შეზავებითა ზედა დაერთნეს სათქუმელად სიტყუასა მას და ღმერთსა. ხოლო რაჟამს ზოგად ორთათჳსე ვიტყოდით, ღმრთებისა და კაცებისათჳს, მაშინ ვიტყუთ ზიარებასა, შეერთებასა, ცხებასა, ერთ-გუამობასა, ერთ-ხატობასა და სხუათა ესევითართა. ამითვე უკუე სახითა ითქუმიან პირველ თქუმულნიცა იგი ორნი სახენი, რამეთუ შეერთებისაგან საცნაურ იქმნების და რაჲ აქუნდა თითოეულსა ბუნებასა მისსა პირველ შეერთებისა და ურთიერთას დატევნისა. რამეთუ გუამოვნებითისა მისგან შეერთებისა ჴორცთა განღმრთობა ითქუმის ზიარ ღმრთისა და ერთ სიტყჳსა თანა ყოფაჲ და ეგრეთვე სიტყჳსა ღმრთისა განჴორციელებაჲ და განკაცებაჲ და აგებულ-ქმნაჲ აუგებელისაჲ და უკუნაისკნელთა ჟამთად წოდებაჲ პირველ საუკუნეთა და ჟამთაჲსა. არა თუ ვითარმცა ორთა ბუნებათაგან ერთ ბუნებად შეზავებულ იყო, რამეთუ შეუძლებელ არს თანად ერთ-
127r I ბუნება-ყოფაჲ ბუნებით წინა-აღმდგომთა ბუნებათაჲ. არამედ ვითარმცა ორნი იგი ბუნებანი ერთსა გუამსა შინა დატევნულ იყენეს და სამარადისოდ დაცვულად აქუნდა შეურევნელი შეერთებაჲ და უქცეველი ერთბამად დატევნაჲ. ხოლო დატევნაჲ იგი არა ჴორცთა მიერ იქმნა, არამედ ღმრთებისა მიერ, რამეთუ შეუძლებელ არს ჴორცთაგან დატევნაჲ ღმრთებისაჲ. გარნა საღმრთოჲ იგი ბუნებაჲ, ერთგზის რაჲ შეეერთა ჴორცთა, მისცა ჴორცთა მათ ძალი გამოუთქუმელად დატევნისაჲ, რომელსაცა შეერთებად უწოდა.[2]

ვითარმედ: „ამისთჳს გცხო შენ ღმერთმან, ღმერთმან შენმან"[1] და ეგევითარნი.

ვინაცა უწინარესნი[1] შეერთებისანი და შეერთებისაცა ითქუმიან მის ზედა, ხოლო შემდგომნი შეერთებისანი უწინარეს შეერთებისა – არასადა, გარნა თუ წინაისწარმეტყუელებით, ვითარცა ეთქუთ. ხოლო შეერთებისა შინათა სახენი არიან სამ. რამეთუ რაჟამს უეალრჯისაგან ეჰყოფდეთ სიტყუასა, განღმრთობასა ჴორცთასა და სიტყუა-ქმნასა და ზესთა ამაღლებასა ვიტყუთ და ეგევითართა, ჴორცთადა მინიჭებულისა სიმდიდრისა, მაღალსა თანა სიტყუასა ღმრთისასა შეყოფისა მიერ და შეერთებისა გამომაჩინებელნი.

ხოლო რაჟამს უდარესისაგან განჴორციელებასა ღმრთისა სიტყუსასა, განკაცებასა, შეერთებასა და გლახაკებასა და დამდაბლებასა ვიტყუთ, რამეთუ ესე და ესევითარნი კაცობრიჲსა ბუნებასა თანა შეზავებისაგან დაერთნეს სათქუმელად სიტყუასა ზედა და ღმერთსა. ხოლო რაჟამს თანად ორთაგანეე ერთ ქმნასა, ზიარებასა, ცხებასა, შეყოფასა, ერთ-ხატოვნებასა და ესევითართა ვიტყუთ. აწ უკუე ამისთჳს ითქუმიან სამთა მათ სახეთაგანნი, ორნი პირველ თქუმულნი სახენი. რამეთუ შეერთებისა მიერ ცხად-იქმნების, თუ რაჲ აქუნდა თითოეულსა შეზავებითისა მის შემოკრებისა და ურთიერთას დამტევნელობისაგან, რამეთუ გუამოვნებითისა შეერთებისა 97v II მიერ ჴორცთა განღმრთობაჲ ითქუმის, და ღმერთ ქმნაჲ და თანაღმერთ-სიტყჳსა ყოფაჲ; და ღმრთისა სიტყჳსა განჴორციელებაჲ და კაც-ქმნაჲ და დაბადებულად სახელ-დებულებაჲ, და უკუნაისკნელად წოდებულებაჲ, არა ვითარცა ორთა ბუნებათა ერთად შეზავებულად ბუნებად შეცვალებულთა, რამეთუ შეუძლებელ არს ერთსა ბუნებასა შინა წინააღმდგომთა ბუნებათა ერთბამად ყოფაჲ, არამედ, ვითარცა ორთა ბუნებათა, გუამოვნებით შეერთებულთა და ურთიერთასისა დატევნისა შეურწყუმელად და შეუცვალებელად მჭონებელთა. ხოლო დატევნაჲ[2] არა ჴორცთა, არამედ ღმრთეებისაგან იქმნა; რამეთუ ულონო იყო ჴორცთაგან დატევნაჲ ღმრთეებისაჲ, არამედ საღმრთომან ბუნებამან, ერთგზის დამტევნელმან ჴორცთამან, მისცა ჴორცთაცა დამტევნელობაჲ თჳსი გამოუთქუმელად, რომელსაცა შეერთებულად ეიტყუთ.[2]

[1] ფსალმ., 44, 8. დედანში ერთეის: ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.

[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 32.

[1] უწინარეს M. [2] +ხოლო M.

ხოლო საცნაურ იყავნ, ვითარმედ პირველ თქუმულისა სიტყუსაებრ შეერთებასა მას შინა წინა-უკმოჲ იხილების, რამეთუ // რაჟამს ჶორ- 1185
ცთათჳს ეჰყოფდეთ სიტყუასა, განღმრთობასა და სიტყუა-ქმნასა და ზეშთა ამაღლებასა და ცხებულებასა ეიტყჳთ, რამეთუ ესე ყოველნი ღმრთეებისაგან ჶორცთა მიენიჭებიან. ხოლო რაჟამს სიტყუსათჳს ღმრთისა ეჰყოფდეთ სიტყუასა, დაცარიელებასა ეიტყჳთ და განჶორციელებასა, განკაცებასა და სიმდაბლესა და სხუათა ესეითართა, რომელნი-ესე, ეითარცა პირველ ვთქუთ, ჶორცთანი არიან საკუთარნი, ხოლო ღმრთეებისადცა ითქუმიან, რაჟამს ჶორცთა შეერთა სიტყუაჲ ღმრთისაჲ და ღმერთი, რამეთუ მან თავადმან ნებსით თაჳს იდეა ესე ყოველი.

ხოლო შემდგომად შეერთებისა თქუმულთა სიტყუათა სახენი სამ არიან:

ა) პირველად უკუე იგინი, რომელნი საღმრთოჲსა ბუნებისა საცნაურ-მყოფელ არიან, 127r II
ეითარ-იგი „მე და მამაჲ ერთ ეართ“[1] და „მამისა თანა და მამაჲ ჩემ თანა“,[2] რამეთუ ყოველივე, რომელიცა ითქუმოდა მისთჳს პირველ განჶორციელებისა, იგიეე ითქუმის შემდგომად განჶორციელებისა, თუნიერ ხოლო სიტყჳსა ამის, უკუეთუ ვინ თქუას, ეითარმედ არა მიიხუნა ჶორცნი ანუ ბუნებითნი წესნი ჶორცთანი, რომელი-ესე ნუ იყოფინ!

ბ) მეორე სახე არს კაცობრივთა სიტყუათაჲ, ეითარმედ „რაჲსა მეძიებთ მე მოკლვად კაცსა,[3] რომელი ჭეშმარიტსა გეტყოდე თქუენ“[4] და“ესრეთ ჯერ-არს ამაღლებაჲ ძისა კაცისაჲ“[5] და სხუანი ესეითარნი, რამეთუ ესე ყოველნი კაცობრივისა ბუნებისათჳს ითქუმიან უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა. და ყოველივე, რაოდენი რაჲ კაცობრივისა ბუნებისა შეტყუებულად დაწერილ არს უფლისათჳს, ამათნი სახენი ექუს არიან.

რამეთუ რომელიმე მათგანი ბუნებით და განგებულებით ქმნილ არსცა და ითქუმისცა, ეითარ-იგი არს ქალწულისაგან შობაჲ და ჶორციელითა ჰასაკითა აღზრდაჲ და აღმატებაჲ, შიმშილი და წყურილი, დაშრომაჲ და ძილი, ცრემლი და განჴურტაჲ სამშჯულათა მიერ, სიკუდილი და სხუანი ესეითარნი, რაოდენნი რაჲ არიან ბუნებითნი და თანა-წარუვალნი ენებანი, რამეთუ ამით ყოლითა იქმნა შეზაეებაჲ ღმრთისაჲ კაცობრივისა აგებულებისა მიმართ, რაჲთა ჶორცთა შესხმაჲ ჭეშმარიტად სარწმუნო იყოს. გარნა არა რაჲ ენებათა ამათგანი ელმოდა საღმრთოსა ბუნებასა, არამედ ამათ მიერ ცხორებასა ჩუენსა განაგებდა.

ხოლო საცნაურ იყავნ, ვითარმედ პირველსა ზედა და მეორესა სახესა შეერთებისასა წინა-უკმოობაჲ იხილების. // რამეთუ რაჟამს ჶორცთათჳს ეჰყოფდეთ, სიტყუასა განღრმთობასა ეიტყუთ და სიტყუა-ქმნასა და ზესთა ამაღლებასა და ცხებულებასა. რამეთუ ღმრთეებისაგან ესენი იხილებიან ჶორცთათჳს. ხოლო რაჟამს – სიტყუსათჳს, დაცალიერებასა, განჶორციელებასა, განკაცებასა, დამდაბლებასა და ესეეითართა, რომელნი, ეითარცა ვთქუთ, განჶორციელებისაგან ეწოდნეს სიტყუასა და ღმერთსა, რამეთუ ნებსით დაითმინნა მან ესენი.

ხოლო შეერთებისა შემდგომთა სახენი არიან სამ:

პირველად საღმრთოჲსა ბუნებისა საცნაურ-მყოფელი, ეითარ-იგი, ეითარმედ: „მეჳ მამისა შორის“ და მამაჲ ჩემ შორის“[1] და „მე და მამაჲ ერთ ეართ“.[2] და ყოველნი, რაოდენნი უწინარეს განკაცებისა ითქუმიან მის ზედა, ესე შემდგომად განკაცებისაცა მოიხუმიან მის ზედა, თუნიერ არა მიხუმისა ჶორცთა და ბუნებითთა მათთაჲსა.

მეორედ – კაცობრივისაჲ, ეითარ-იგი, ეითარმედ: „რაჲსა მეძიებთ მე მოკლვად[3] კაცსა, რომელი ჭეშმარიტსა გეტყოდეთ თქუენ“[4] და ეითარმედ: „ესრეთ ჯერ არს ამაღლებაჲ ძისა კაცისაჲ“[5] და ესეეითარნი.

ხოლო ამათ კაც შუენიერებით მეუფისა ქრისტეს ზედა წარწერილთა, გინა თუ სიტყუთ, ანუ თუ საქმით სახენი არიან ექუს.

რამეთუ რომელნიმე მათგანნი ბუნებისაებრ განგებულებითად იქმნებიან და ითქუმიან, ეითარ-იგი ქალწულისაგან შობაჲ, და ჰასაკოვანი აღორძინებაჲ და წარმატებაჲ, შიმშილი, წყურილი, სიმაშურალე, ცრემლი, ძილი, სამშჯულათა წყლულებაჲ, სიკუდილი და ეგეითარნი, რაოდენნი ბუნებითნი და უგეობელნი ენებანი არიან. რამეთუ ამათ ყოველთა შინა კაცობრიეთა ჶორცთა მომართ შეერთებაჲ ღმრთისაჲ ჭეშმარიტ-ყოფად იწერმუნების, არა რაჲს ამათ- 98r I
განისა ენებითა ღმრთეებისა საცხორებელად ჩუენდა ამათისა განმგებელისაჲთა.

[1] იოანე, 10, 30.
[2] იოანე, 14, 10.
[3] იოანე, 7, 9.
[4] იოანე, 8, 40.
[5] იოანე, 3, 14.

[1] იოანე, 14, 10.
[2] იოანე, 10, 30.
[3] იოანე, 7. 19.
[4] იოანე. 8, 40.
[5] იოანე, 3, 14.
[1] ძე M. " <M.

ხოლო რომელიმე მათგანი ჩემებითა პირისაჲთა თქუმულ არს, ეითარ-იგი იყო, ეითარ-
127v I მედ „სადა დასდეეით ლაზარე"[1] და ლელუსა მის მიმართ მისლეაჲ[2] ძიებად ნაყოფისა და შეშინებისათჳს განშორებაჲ[3] და ლოცვაჲ[4] და რომელ-იგი მიზეზ-ყო უშორესად-რე წარსლვაჲ,[5] რამეთუ ამას და ესევითარსა არცა ეითარცა ღმერთი, არცა ეითარცა კაცი არცა სრულებით იქმოდა, გარნა ხოლო სახესა იჩემებდა ეგევითარისა პირისასა, ეითარცა შუენის კაცსა და რომელიცა განგებულებასა რაჲსათჳსმე უმჯობეს იყჳის. ეითარ-იგი იყო ლოცვაჲ ამისთჳს, რაჲთა აჩუენოს, ეითარმედ არა წინა-აღმდგომ არს ღმრთისა და ეითარმედ, ვითარცა მიზეზსა, პატივ-სცემს მამასა თუსსა. და კუალად კითხვაჲ იგი ადგილისაჲ არა უმეცრებით იყო, არამედ რაჲთა აჩუენოს, ეითარმედ ჭეშმარიტად კაც-იქმნა, რომელი-იგი იყო და არს ღმერთ. და კუალდ [მ]იცა სიელტოლაჲ იგი და განშორებაჲ მომკლელთაგან ჩუენ სახედ მოგუცა, რაჲთა გუასწაოს არა წარმდებ-ყოფად, არცაღა ნეფსით შთაგდებად და თაეთა ჩუენთა განსაცდელსა.

ხოლო განთჳსებით და მოპოვნებით იყო, რაჟამს თქუა: „ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო, რაჲსათჳს დამიტევე"[6] და // კუალად გესმის რაჲ, ეითარმედ „რომელმან იგი არა იცოდა ცოდეაჲ, ჩუენთჳს ქმნა"[7] და „იქმნა ჩუენთჳს წყეულ".[8] და ეითარმედ „თუთ თაეადიცა იგი ძე დაემორჩილოს მამასა, რომელმან-იგი დაამორჩილა მას ყოველი".[9] რამეთუ არა ეითარცა ღმერთი, არცა ეითარცა კაცი დატეეებულ არს ოდესცა მამისა მიერ, არცა ცოდვა გინა წყეულა
127v II ქმნულ არს, არცა უქმს დამორჩილებაჲ მამისაჲ, რამეთუ ღმრთეებით თანა-სწორი არს მამისაჲ და არა დამორჩილებული, არცა წინა-აღმდგომი. ხოლო კაცობრივ არავე სადა ურჩ ქმნილ არს მამისა, რაჲთამცა მოქნე იყო დამორჩილებისა, არამედ ჩუენსა განიკუთნებდეს რაჲ პირსა, მაშინღა ითქუმიან მისთჳს მორჩილებაჲ და ურჩებაჲ და სხუანი ესევითარნი, და მაშინღა ითქუმის დატეეებულად, რამეთუ ჩუენ ვიყუენით ნით დატეეებულნი და წყევისა თანა-მდებნი, ეითარცა ურწმუნონი და ურჩნი, ამისთჳსცა დატეეებულ ვიყუენით.[10]

1 იოანე, 11, 34.
2 მათე, 21, 19.
3 იოანე, 8, 59.
4 იოანე, 11, 42.
5 ლუკა, 24, 28.
6 მათე, 27, 46.
7 II კორინთ., 5, 21.
8 გალატ., 3, 13.
9 I კორინთ., 15, 28.
10 გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.

ხოლო რომელნიმე – პირის ჩემებით, ეითარმედ: „სადა დასდეეით ლაზარე"?[1] და ლელუსა მიმართ მისლეაჲ,[2] და შეშინებაჲ, ესე იგი არს განშორებაჲ,[3] ანუ ლოცვაჲ.[4] რამეთუ ესე და მსგაესნი ამათნი არცა ეითარცა ღმერთსა, არცა ეითარცა კაცსა ეჭმარებოდეს, თუნიერ კაც შუენიერებითსა იჩემებდა სახესა, რომლისა მიმართცა საჭმარ და ჯეროან იყეის, ეითარ-იგი – ლოცვაჲ ვიდრემე ამისთჳს, რათა უჩუენოს, ეითარმედ არა წინა-აღმდგომ არს ღმრთისა და, ეითარცა მიზეზსა თუსსა, პატივ-სცემს მამასა; ხოლო კითხვაჲ – არა უმეცრებით, არამედ რათა აჩუენოს, ეითარმედ ჭეშმარიტებით კაც არს ღმრთეებისაეე თანა; და – განშორებაჲ, რათა აჩუენოს არა დაუწყნარებელობაჲ, არცა თუთ განმცემელობაჲ თაეისა თჳსისაჲ.[5]

ხოლო რომელნიმე განსაკუთრებულობით და აღუჟანებით, ეითარ-იგი ეითარმედ: „ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო! რაჲსათჳს დამიტეეე მე?[6]
1188 და // ეითარმედ: „რომელმან არა იცოდა ცოდეაჲ"[7] და ეითარმედ: „ჩუენთჳს იქმნა წყეულ",[8] და ეითარმედ: „თუთ იგი ძეცა დაემორჩილოს დამმორჩილებელსა მისსა ყოველთასა".[9] რამეთუ არცა ეითარცა ღმერთი, არცა ეითარცა კაცი, დატეეებულ არს ოდესცა მამისა მიერ, არცა ცოდვა, არცა წყეულა ქმნილ არს, არცა დამორჩილებაჲ უქმს მამისაჲ. რამეთუ, ეითარ-იგი ღმერთ არს, სწორი არს მისი და არცა წინა-აღმდგომი, არცა დამორჩილებული არს მისი, ხოლო ეითარ-იგი კაც არს, არა ოდეს ურჩ-ქმილ არს მშობლისა და რათა მოქნე იქმნეს დამორჩილებისა. ეინაიცა ჩუენისა სადმე განმსაკუთრებელი პირისაჲ და ჩუენ თანა დამწესებელი თაეისა თჳსისაჲ იტყოდა ამათ. რამეთუ ჩუენ ვიყუენით თანა-მდებ ცოდვისა და წყევისა, ეითარცა ურწმუნონი და ურჩნი და ამისთჳს დატეეებულნი.[10]

1 იოანე, 11, 34.
2 მათე, 21, 19.
3 იოანე, 8, 59.
4 იოანე, 11, 42. დედანში ერთეის: προσεποιήσατο πορρώτέρω πορεύεσθαι. ეს არის ციტატა სახარებიდან: „მიზეზ-ყო უშორესადრე წარსლვაჲ" /ლუკა, 24, 28/.
5 გრიგ. ნაზ., 29.
6 მათე, 27, 46.
7 II, კორინთ., 5, 21, ციტატა არასრულად არის თარგმნილი. დედანში ერთეის ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε. შდრ. ქართული თარგმანი ახალი აღთქმისა: „ჩუენთჳს ცოდეაჲ ქმნა" /ახალი აღთქუმაჲ, თბ., 1963, გე- 437/.
8 გალატ., 3, 13.
9 I კორინთ., 15, 28.
10 გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.

ხოლო წულილადთა გონებისა განყოფათოთუს ამას ეიტყუთ, ეითარმედ უკუეთუ წულილადითა მოგონებითა ჭეშმარიტებით განჰყენე განუყოფელნი, ესე იგი არიან ჴორცნი და სიტყუაჲ, მაშინ ითქუმოდინ ჴორცნი მონად და უმეცრად, რამეთუ მონისაცა და უმეცრისა ბუნებისაგანნი არიან და უკუეთუმცა არა შეერთებულ იყო სიტყუაჲ იგი ჴორცთადა, მონა იყვნეს ჴორცნი იგი და უმეცარ, არამედ გუამოენებით რაჲ შეიერთნეს სიტყუასა ღმრთისასა, მიერითგან არცაღა მონა არიან, არცა უმეცარ.

ამით უკუე ესევითარითაე წესითა უწოდა ძემან მამასა ღმერთად თუსს,[1] რაჲთა სარწმუნო-ყოს ჩუენდა მომართი იგი გამოცხადებაჲ და უქცეველი ჴორცთა შესხმაჲ, ამისთუსცა ჴმობდა: „მამაო, მადიდე დიდებითა მით, რომელი მაქუნდა შენ მიერ უწინარეს სოფლისა დაბადებისა“.[2]

128r I ცხად არს უკუე, ეითარმედ იგი თაჲადი მარადის დიდებულ იყო და არს, არამედ ჩუენდა ჯერეთ არა გამოცხადებულ იყო, არცა სარწმუნო ქმნილ იყო დიდებაჲ მისი. და კუალად მოციქულისა მიერ თქუმული, ეითარმედ განჩინებულისა ძედ ღმრთისა“ ძალითა და სულითა მით სიწმიდისაჲთა აღდგომითა მკუდრეთით“,[3] – ამას ცხად-ჰყოფს, ეითარმედ რომელი-იგი პირველითგან იყო ძე ღმრთისა, აწღა განეცხადა სოფელსა და სარწმუნო იქმნა ყოველთა შორის მოქმედებითა სასწაულთაჲთა, აღდგომითა და მოკლეჲთა სულისა // წმიდისაჲთა, ეითარმედ ჭეშმარიტად ძე არს ღმრთისაჲ. და ესევითარიე იყო „წარმატებაჲ იგი მისი სიბრძნითა და ძალითა“.[4]

ხოლო კუალად ოდესმე ჰურიათაცა პირსა იჩემებს მათ თანა აღრიცხუეითა თავის თუსისაჲთა, ამისთუსცა სამარიტელსა მას, ეითარცა ერთი ჰურიათაგანი ჰხრახვიდა: „თქუენ თაყუანის-სცემთო, რომელი არა იცით, ხოლო ჩუენ თაყუანის-ვსცემთ, რომელი ვიცით, რამეთუ ცხორებაჲ ჰურიათაგან არს“.[5]

გ) მესამე სახე არს გუმოენებისა საცნაურ-მყოფელი და გუამსავე თანა ძისასა მამისაცა გუამსა წარმომაჩინებელი. ეითარ-იგი იტყოდის რაჲ, ეითარმედ „მე ცხოველ ვარ მამისა მიერ, და რომელი მჭამდეს მე, იგიცა ცხოვნდეს ჩემ მიერ“,[6] და წარეალ მამისა ჩემისა და არღარა მხედვიდე[თ] მე“[7] და „არამცა უფალი დიდებისაჲ ჯუარს ეცუა“,[8] და „არაჲნ აღჴდა ზეცად, გარნა რომელი-იგი გარდამოჴდა ზეცით

ხოლო რომელნიმე წულილ-მომგონებელობითისა განყოფილებისაებრ. უკუეთუ წულილთა რაჲთმე მოგონებითა განჰყენე ჭეშმარიტებით განუყოფელნი, ესე იგი არს, ჴორცნი – სიტყუსაგან, ითქუმიან მონად და უმეცრად და მონებრივსა და უმეცარისა ბუნებისაგანად და რამეთუ არათუმცა შეერთებულ იყენეს ღმრთისაჲსა სიტყუსა და მონა იყვნეს ჴორცნი და უმეცარ, არამედ სიტყუასა თანა ღმრთისა გუამოენებითისა შეერთებისათუს არცა მონა არიან, არცა უმეცარ.

ესრეთე უკუე ღმერთსაცა მამად თუსსა სახელ-სდეა.[1] ხოლო რომელნიმე – ჩუენდა მომართისა გამოცხადებისა და სარწმუნო-ქმნისათუს, ეითარ-იგი ეითარმედ: „მამაო, მადიდე მე დიდებითა, რომელი მაქუნდა შენ მიერ, უწინარეს შესაქმისა სოფლისა ამის“.[2]

რამეთუ იგი ვიდრემე დიდებულ იყოცა და არს, ხოლო ჩუენდა არა სარწმუნო-ქმნილ იყო, არცა გამოცხადებულ იყო დიდებაჲ მისი, მოციქულისა მიერ თქუმულისა მისებრ, ეითარმედ: „ძალითა სულისა წმიდისაჲთა აღდ- 98r II გომითა მკუდრეთით“,[3] რამეთუ საკურველებათა მიერ და აღდგომისა და დანერგვისა სულისა // მიდისა გამოცხადნა და ჰრწმენა სოფელსა, 1189 ეითარმედ ძე ღმრთისაჲ არს. და „წარმატებოდა სიბრძნითა და მადლითა“.[4]

ხოლო რომელიმე – პირსა ჰურიათასა განთუსებითა, მათ თანა აღრიცხუნაებრ თაეის თუსისა, ეითარ-იგი იტყოდა სამარიტელისა მიმართ, ეითარმედ „თქუენ თაყუანის-ცემთ, რომელი არა იცით, ხოლო ჩუენ თაყუანის-ვსცემთ, რომელი ვიცით, რამეთუ ცხორებაჲ ჰურიათაგან არს“.[5]

მესამე – სახე ერთგუამოენებისა გამომაჩინებელი და თანად ორთაე წარმომადგინებელი, ეითარ-იგი, ეითარმედ: „მე ცხოველ ვარ მამისა მიერ და, რომელი ჭამდეს ჩემგან, იგიცა ცხონდეს ჩემ მიერ“,[6] და ეითარმედ: წარვალ მამისა მიმართ და არღარა მხედვიდეთ მე“,[7] და ეითარმედ: „არამცა უფალი დიდებისაჲ ჯუარს ეცუა“[8] და ეითარმედ: „არაჲნ აღეიდა ზეცად, თუნიერ ზეცით გარდამოსრული

---

1 გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.
2 იოანე, 17, 5.
3 რომ., 1, 4.
4 ლუკა, 2, 52; შდრ. იოანე ოქროპ. თარგმანება რომ. II ეპისტ.
5 იოანე, 4, 22.
6 იოანე, 6, 57.
7 იოანე, 16, 10.
8 I კორინთ., 2, 8.

1 გრიგ. ნაზ., სიტ., 29.
2 იოანე, 17, 5.
3 რომ., 1, 4.
4 ლუკა, 2, 52; შდრ. იოანე ოქროპ. თარგმ. რომ., II.
5 იოანე, 4, 22.
6 იოანე, 6, 57
7 იოანე, 21, 10.
8 I კორინთ., 2, 8.

ძე კაცისაჲ, რომელი იყო ზეცათა შინა"[1] და სხუანი ესევითარნი.

128r II ხოლო შემდგომად აღ(ა)დგომისა თქუმულნი სიტყუანი რომელნიმე ღმრთეებასა შუენიან, ეითარ-იგი თქუას რაჲ, ეითარმედ „ნათელ-სცემდით მათ სახელითა მამისაჲთა და ძისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა",[2] და – „აჰა, ესერა მე თქუენ თანა ვარ ყოველთა დღეთა და ვიდრე აღსასრულადდე სოფლისა"[3] და სხუანი ესევითარნი. ცხად არს უკუე, ეითარმედ ღმრთეებით არს ჩუენ თანა. ხოლო რომელნიმე კაცებასა შეეტყუებიან, ეითარ-იგი „შეუვრდეს ფერჴთა მისთა"[4] და ეითარმედ „მუნ მიხილონ მე"[5] და სხუანი ესევითარნი.

ხოლო შემდგომად აღდგომისა თქუმულთა სიტყუათა და რეცა კაცობრივ ქმნულთა საქმეთა განყოფილებანი მრაჲალ სახე არიან. რამეთუ რომელნიმე ჴეშმარიტებით უკუე, ხოლო არა ბუნებით იყვნეს, არამედ განგებულებით სარწმუნო ყოფად ამისსა, ვითარმედ ენებული იგი გუამი აღდგა მკუდრეთით, ვითარ-იგი იყო ჩუენებაჲ წყალობათაჲ და ჭამაჲ და სუმაჲ, რომელი ყო შემდგომად აღდგომისა. ხოლო ჴეშმარიტებით ბუნებით იყვნეს ადგილითი-ადგილად სლვაჲ უჯრელი და ბჭეთა ჴშულთა შესლვაჲ. ხოლო ჩემებით იყო, რაჟამს-იგი „მიზეზ-ყო უშორესად-რე წარსლვაჲ".[6] ხოლო ზოგად ჩემებითცა და ჴეშმარიტებითცა, რაჟამს თქუა, ეითარმედ: „აღვალ მამისა ჩემისა და მამისა თქუენისა"[7] და „შევიდეს მეუფე დიდებისაჲ"[8] და ეითარმედ „დაჯდა მარჯუენით დიდად შეუნიერებასა მაღალთა შინა"[9]

128v I ხოლო რომლითა იგი ჩუენ თანა დაწუსებდა თავსა თუსსა სახითა წულილადისა გონებითისა განყოფისაჲთა, ესე იგი იყო, ეითარმედ „ღმრთისა ჩემისა და ღმრთისა თქუენისა".[10]

ვინაჲცა რომელიმე საქმეთა და სიტყუათა მისთაგანისა მაღალსა მას და უზეშაესსა გონებათასა ბუნებასა ღმრთეებისასა განეკუთნების. ხოლო ენებანი იგი ჴორცთა დამბადებელნი // და კაცობრივნი სიტყუანი მათვე განეკუთნებიან. და რომელიმე მათგანი ზოგადი არს შეზავებულისა მის გუამისაჲ ერთისა ქრისტჱსი, ვითარ-იგი არს ზოგად ღმერთი და კაცი, რომელთა მიერ გუეუწყებიან ჩუენ იგინი ერთისა და მისვე უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტჱსდად. რამეთუ თითოეულისა ბუნებათა მათ თუთებაჲ უწყით და ორთაჲე მათ საქმეთა, მაღალთა და მდაბალთა, ღმრთეებისა და კაცებისათა, ერთისა და მისვე ქრისტჱსდად

[1] იოანე, 3, 13.
[2] მათე, 28, 19-20.
[3] მათე, 28, 20.
[4] მათე, 28, 9.
[5] მათე, 28, 10.
[6] ლუკა, 24, 28.
[7] იოანე, 20, 17.
[8] ფსალმ., 23, 7.
[9] ებრ., 1, 3.
[10] იოანე, 20, 17.

ძე კაცისაჲ, რომელი იყო ზეცათა შინა"[1] და ესევითარნი.

ხოლო შემდგომად აღდგომისა სათქუმელთაგანი რომელნიმე არიან ღმრთიე შუენიერნი, ეითარ-იგი, ეითარმედ: „ნათელ-სცემდით მათ სახელითა მამისაჲთა და ძისაჲთა",[2] ცხად არს, ეითარმედ ეითარცა ღმრთისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა; და ეითარმედ: „აჰა, მე თქუენ თანა ვარ ყოველთა დღეთა, ვიდრე აღსასრულადმდე საუკუნოსა"[3] და ესევითარნი; რამეთუ, ეითარცა ღმერთი, ყოფად არს ჩუენ თანა. ხოლო რომელნიმე – კაც შუენიერნი, ეითარ-იგი, ეითარმედ: „შეუპყრნეს ფერჴნი მისნი"[4] და „მუნ მიხილონ მე"[5] და ეგეეითარნი.

ვინაჲცა შემდგომად აღდგომისა კაც შუენიერებითთა სახენი არიან თითო-სახე. რამეთუ რომელნიმე ჴეშმარიტებით და არა ბუნებით, არამედ განგებულებით თქუმულ არიან სარწმუნო-ყოფისათჳს, ვითარმედ თუთ იგი ენებულნი ჴორცნი აღდგეს, ვითარ-იგი – წყლულებანი და ჭამაჲ და სუმაჲ შემდგომად აღდგომისა. ხოლო რომელნიმე – ჴეშმარიტებით და ბუნებითცა, ვითარ-იგი – უშრომელად მისლეაჲ ადგილითი-ადგილად და ქართა ჴშულთა შესლეაჲ. ხოლო რომელნიმე – პირის ჩემებით, ვითარ-იგი – „მიზეზ ყო უშორესად-რე წარსლეაჲ".[6] „ხოლო რომელნიმე – თანად ორთაგანეე, ეითარ-იგი ეითარმედ: „აღვალ მამისა ჩემისა და მამისა თქუენისა".[7] და ეითარმედ: „შეეიდეს მეუფე დიდებისაჲ"[8] და ეითარმედ: „დაჯდა მარჯუენით სიდიდესა მაღალთა შინა".[9] ხოლო რომელნიმე – ეითარცა თავისა თჳსისა ჩუენ თანა დაწუსებითა, სახითა წულილადთა მოგონებათა მიერისა განყოფისაჲთა, ეითარ-იგი, ეითარმედ: „ღმრთისა ჩემისა და ღმრთისა თქუენისა".[10]

აწ უკუე ჯერ-არს ვიდრემე მაღალთა ამათ საღმრთოჲსა და უაღრესისა ბუნებისა მიჩემებაჲ, ხოლო მდაბალთაჲ // – კაცობრივისაჲ, და საზოგადოთაჲ შეზავებულისაჲ, ესე იგი არს, 1192 ერთისა ქრისტჱსი, რომელ არს ღმერთი და კაცი და ერთისა და მისვე უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტჱსდად ცნობაჲ ორთაჲეე. რამეთუ თითოეულისა თუთებაჲ უწყით და ორთაჲე ერთისა მიერ სრულ-ქმნილად ეჰხედაჲთ და მართლიად გურწამს და არა შეესცთებით.

[1] იოანე, 3, 13.
[2] მათე, 28, 19-20.
[3] მათე, 28, 20.
[4] მათე, 28, 9.
[5] მათე, 28, 10.
[6] ლუკა, 24, 28.
[7] იოანე, 20, 17. ციტატა არასრულია. დედანში ერთეის – „და ღმრთისა ჩემისა და ღმრთისა თქუენისა /καὶ θεού μου, καὶ θεὸν ὑμῶν/.
[8] ფსალმ., 23, 7.
[9] ებრ., 1, 3.
[10] იოანე, 20, 17.

ქადაგებთ მართლიად რწმუნებითა და არა ოდეს შეცთომილებითა.

და ამის ყოველისაგან ოდესმე შეერთებულთა მათ ბუნებათა განყოფილებაი იხილეების და ეითარმედ არა შერეულ არიან იგინი შეკრებასა მას შინა და შეერთებასა, ეითარცა იტყუს საღმრთოი კურილე. და რომელობათაგან თითოეულისა ბუნებისათა, ღმრთებისაგან და კაცებისა, ერთი ძე უფალი იესუ ქრისტე
128v II მეუწყების ჩუენ, რამეთუ ერთ არს გუამი მისი და ერთი პირიცა და არა რომლითა სახითა განიყოფების გუამოენებითისა ერთობისაგან მეცნიერებით ქადაგებითა ორთა ბუნებათა განყოფისაჲთა.

ყოველთაგანეე, რომელთაგანცა შეერთებულებაი, ანუ განყოფილებაი ბუნებათაი იცნობების და ეითარმედ არა იგიეე არს, ეითარცა იტყუს უფროსად საღმრთოი კურილე, ეითარებასა შინა ბიწებითსა საღმრთოჲ და კაცობრიჲი ბუნებაი. ხოლო ერთი და იგიეე არს ძე, ქრისტე და უფალი, და ეითარცა ერთისაჲ არს, მის შორისაცა პირი არა რომლითა სახითა განყოფილი გუამოენებითისა ერთობისაგან თუთებისათუს ბუნებითისა.

92 /IV, 19/ ეითარმედ არა არს მიზეზ ბოროტთა ღმერთი

თავი ეზ

საქმარ უკუე არს ცნობად, ეითარმედ ჩუეულებაი აქუს წმიდათა წერილთა, რაჲთა მიშუებასა ღრთისასა მოქმედებად მისსა უწოდდენ, ეითარ-იგი იტყოდის რაჲ მოციქული პრომაელთა მიმართუსა მას შინა ებისტოლესა: „ანუ არა აქუსა ჴელმწიფებაი მეკეცესა მისვე და ერთისა თიჳისა შეზელილისაგან ქმნად რომელიმე პატიოსნად ჭურჭლად და რომელიმე უპატიოდ?“[1] გარნა ესე ცხად იყავნ, ეითარმედ იგი თაეადი იქმს ყოველთაეე ამათცა და მათცა, რამეთუ იგი მხოლოჲ არს დამბადებელი ყოველთაჲ. ხოლო პატიოსნებასა და უპატიოებასა არა იგი მისცემს, არამედ თითოეულისა ნებაჲ და აღრჩეუაჲ. და ესე ცხად არს მისვე მოციქულისა სიტყუასა ადგილსა თქუმულისაგან, ეითარ-იგი იტყუს ტიმოთეს მიმართ მიწერილსა მას თაესა შინა, ეითარმედ: „სახლსა შინა დიდსა არა არს მხოლოდ ჭურჭელი ოქროჲსაჲ ოდენ და ეეცხლისაჲ, არამედ ძელისაცა და კეციასაცა, რომელიმე პატიოსნად და რომელიმე უპატიოდ. ხოლო უკუეთუ ვინმე განწმიდოს თაჳი თუსი ამათგან, იყოს იგი ჭურჭელ პატიოსან, განწმედილ და კეთილად საქმარ მეუფისა, განმზადებულ
129r I ყოელისა მიმართ საქმისა კეთილისა“.[2] აწ უკუე სიტყჳთა მით, რომელ თქუა, ეითარმედ უკუეთუ ვინმე განწმიდოს, ცხად-ყო, ეითარმედ ნეფსით იქმნების განწმედაჲ იგი.

ხოლო წინააღმდგომსა იგიეე ჴმობს წინაუკმოჲ, ეითარმედ უკუეთუ ვინმე არა განწმიდოს თაჳი თუსი, იყოს იგი ჭურჭელ უპატიოებისა, უქმარ მეუფისა და ღირს შემუსრეისა. ხოლო სხუათა მათ სიტყუათა, ეითარმედ „შეაყენნა ღმერთმან ყოველნი ურწმუნოებასა ქუეშე“[3] და „მისცა მათ სული მწუხარებისაჲ, თუალნი, რაჲთა არა ხედჳიდენ და ყურნი, რაჲთა არა

[1] რომ., 9, 21.
[2] II ტიმ., 2, 20-21.
[3] რომ., 11, 32.

92 /IV, 19/ ეითარმედ არა არს მიზეზ ბოროტთა ღმერთი

თავი ეზ

საქმარ არს ცნობაი, ეითარმედ ჩუეულებაი
არს საღმრთოჲსა წერილისაი, რათა მიშუე- 98v I
ბასა ღრთისასა მოქმედებად მისსა სახელსდებდეს, ეითარ რაჟამს იტყოდის მოციქული პრომაელთა მიმართუსა შინა ეპისტოლესა: „ანუ არა აქუსა ჴელმწიფებაი მეკეცესა თიჳისა შეზელილისაგან მისისა შექმნად რომელიმე პატიოსნად ჭურჭლად და რომელიმე უპატიოდ?[1] რამეთუ ეითარ-იგი დაპბადებს ამათცა და მათ, ვინაჲთგან იგი მხოლოჲ არს შემოქმედი ყოველთაჲ, არამედ არა იგი პატიოსნად გინა უპატიოდ შეემზადებს, არამედ თუსი წინაღმრჩევაი თითოეულისაჲ. და ესე ცხად არს მათგან, რომელთა /იტყს/ იგიეე მოციქული ტიმოთეს მიმართუსა მეორესა ეპისტოლესა შინა, ეითარმედ: „დიდსა სახლსა შინა არა არიან ჭურჭელნი ეეცხლისა და ოქროჲსანი ხოლო, არამედ ძელისა და კეციანი და რომელნიმე პატიოსნად, ხოლო რომელნიმე უპატიოდ. ვინაცა უკუეთუ ვინმე განწმიდოს თაჳი თუსი ამათგან, იყოს ჭურჭელ პატოსან, განწმედილ და კეთილად საქმარ მეუფისა, განმზადებულ ყოელისათუს საქმისა კეთილისა“.[2] ცხად არს უკუე, ეითარმედ ნებით იქმნების განწმედაჲ, რაჲთუ უკუეთუ იტყს „განიწმიდოს თაჳი თუსი“.

ხოლო შემდგომი გარემოქცეეაჲ ჴმობს წინა-უმოსა, ხოლო უკუეთუ ვინმე არა განიწმიდოს თაჳი, იყოს ჭურჭელ უპატიოებისა, უქმარ მეუფისა, ღირს შემუსრეისა. აწ უკუე წინამდებარე ესე სიტყუაჲ და ესე ეითარმედ: „შეაყენნა ღმერთმან ყოველნი ურჩებასა ქუეშე“[3] და ეითარმედ: „მისცა მათ ღმერთმან სული მოშიშებისაჲ, თუალნი არა ხედჳად და

[1] რომ., 9, 21.
[2] ტიმ., 2, 20-21.
[3] რომ., 11, 32.

ესმოდის".[1] // ამას ყოველსა ნუ მოქმედებად ღმრთისა, არამედ მიშუებად ღმრთისა გულისჴმა-ეჰყოფდეთ, ვინაითგან მიეშუებს თუთმფლობელობისათჳსცა და რამეთუ უიძულებელცა არს კეთილი.

ესრეთ უკუე, ვითარცა პირველ ეთქუა, ჩუეულებაჲ აქუს წმიდათა წერილთა, რაითა მიშუებასა ღმრთისასა მოქმედებად მისსა უწოდდენ და ამას თანა კუალად აჩემებენ რეცა დაბადებასა რასმე ბოროტისასა, ეითარმედ „არა არს ქალაქსა შინა ბოროტი, რომელი არა უფალმან ქმნა".[2] ამით სიტყუთა არა მიზეზად ბოროტთა იტყუან ღმერთსა, არამედ ამას გულისჴმა-გუყოფენ, ვინაითგან სახელი ბოროტისაჲ ორსა მოაწაევებს, რამეთუ ოდესმე მას უწოდს ბოროტად, რომელი ბუნებით ბოროტ იყოს და ნებისა ღმრთისა და სათნოებისა წინა-აღმდგომ იყოს. ხოლო ოდესმე ბოროტ უწოდს მას, რაოდენი რაჲ საგრძნობელთა
129r II ჩუენთა ბოროტად აღუჩნდებოდის და სატკივარ და საჭირველ ჩუენდა იყოს, ესე იგი არიან ჭირნი და შემთხუევანი განსაცდელთანი, რომელნი-ესე არა ბუნებით ბოროტ არიან, არამედ სატკივარობისა და საჭირველობისაგან ბოროტად უკუე სახელ-იდებიან, ხოლო ჭეშმარიტებით კეთილ არიან, რამეთუ მოქცეისა და ცხორებისა მომატყუებელ ექმნებიან მათ, რომელთაცა შეემთხუედინ. ეს უკუე არიან ბოროტნი იგი, რომელთა სახელ-სდებს წერილი ღმრთისა მიერ ქმნილად.

ხოლო საცნაურ იყავნ, ეითარმედ ამისიცა მიზეზი ჩუენგან არს, რამეთუ ნეფსითთა სიბოროტეთა ჩუენთაგან შობილ არიან უნებლიეთნი იგი ბოროტნი ჩუენნი.[3]

და კუალად ესეცა საცნაურ იყავნ, ეითარმედ ჩუეულებაჲ აქუს წერილსა საქმისა რაჲსმე წარმდებებით ქმნილად სათქუმელისაჲ რეცა მიზეზისა რაჲსმე მიერ ქმნილად სახელის-დებაჲ, ეითარ-იგი იტყოდის რაჲ, ეითარმედ „შენ მხოლოსა შეგცოდე და ბოროტი შენ წინაშე ეყაე, რაჲთა განჰმართლდე სიტყუათაგან შენთა და სძლო შჯასა შენსა".[4] და ცხად არს, ეითარმედ არცა მან, რომელმან ცოდა, ამისთჳს ცოდა, რაჲთა ძლეულ იქმნეს ღმრთისაგან, არცა ღმერთი მოქმნე არს ჩუენსა ცოდესა შთაერ-
129v I დომასა, რაჲთა ამის მიერ მძლედ გამოჩნდეს, რამეთუ მას თავადსა მოაქუს შეუსწორებელი მძლეობაჲ და მათ ზედაცა, რომელთა არა ცოდეს, ეითარცა დამბადებელსა, მიუწდომელსა და აუგებელსა, რომელსა-იგი არა მოგებითი, არამედ ბუნებითი აქუს დიდებულებაჲ.

არამედ ამას იტყჳს, ეითარმედ ვინაითგან ჩუენ ვცოდოთ, მიერითგან არა უსამართლო არს მოწევნაჲ რისხჳისაჲ მისგან. ვინაიცა შეეინანოთ რაჲ, შეგუნდობს და მძლედ გა-

1193 ყურნი არა სმენად"[1] // ესე ყოველნი არა ეითარცა ღმრთისა მიერ მოქმედებულნი მოიხუმიან, არამედ ეითარცა მიშუებითა ღმრთისაჲთა ქმნილნი თუთმფლობელობისათჳს და იძულებულ-ყოფისათჳს კეთილისა.

რომლისათჳსცა მიშუებისა მისისა, ეითარცა მოქმედებად და ნაქმრად მისსა თქუმაჲ ჩუეულებაჲ არს საღმრთოჲსა წერილისაჲ, არამედ ესეცა, რაჟამს იტყოდის ეითარმედ: „ღმერთი აღაგებს ბოროტთა"[2] და „არა არს სიბოროტე ქალაქსა შინა, რომელი არა უფალმან ქმნა"[3] - არა მიზეზად ბოროტად აჩუენებს ღმრთსა. არამედ ვინაითგან ორ გუამად სათქუმელობითა ორსა დაჴნი'შნაჳს სახელი ბოროტისაჲ, რამეთუ ოდესმე თჳთ ბუნებით ბოროტსა რასმე წარმოაჩინებს, რომელი წინააღმდგომი არს სათნოებისა და ნებისა ღმრთისაჲ, ხოლო ოდესმე – ბრძნობისა ჩუენისა მომართ ბოროტსა და სატკივარსა, რომელ არიან ჭირნი და განსაცდელნი, რომელნი-ესე საგონებლობით ვიდრემე ბოროტ არიან, ეითარცა მიზეზნი ტკივილისანი, ხოლო ჭეშმარიტებით კეთილ, რამეთუ მოქცეისა და ცხორებისა მომატყუებელ არიან. გულისჴმის-მყოფელთათჳს ამათსა იტყჳს წერილი ღმრთისა მიერ ქმნასა.

ხოლო სათანადო არს ცნობაჲ, ეითარმედ ამათნიცა ჩუენ ვართ მიზეზნი, რამეთუ ნებსითთა ბოროტთა უნებლიეთნი არიან ნაშობ.

და ესეცა უწყებულ იყავნ, ეითარმედ ჩუეულებაჲ არს წერილისაჲ, რათა მარტიჲად სათქუმელთა რომელთამე, ეითარცა მიზეზისა მიერად იტყოდის, ეითარ-იგი ეითარმედ –"შენ მხოლოსა შეგცოდე და ბოროტი შენ წი- 98v II
ნაშე ვყაე, რათა განჰმართლდე სიტყუათაგან[4] შენთა და სძლო სჯასა შორის შენსა".[4] რამეთუ არა ამისთჳს ცოდა მცოდველმან, რათა სძლოს ღმერთსან, არცა ჩუენისა ცოდვისა მოქნე იყო ღმერთი, რათა ამის მიერ მძლედ გამოჩნდეს[5] იგი. რათა თანა-შეუტყუებელი მძლეობაჲ მოაქუს და არა მცოდველთაჲცა, რომელი დამბადებელი არს და მიუწდომელი, და აუგებელი და ბუნებითი და არა მოგებული აქუს დიდებაჲ.

არამედ რამეთუ ვცოდეიდეთ რაჲ ჩუენ, არა უსამართლოდ მოაწევს ჩუენ ზედა რისხვასა და სინანულითა მომცემს მოტევებასა და

[1] რომ., 11, 8.
[2] ამოსი, 3, 6.
[3] იოანე დამასკ., მანიქეველთა წინააღმდეგ.
[4] ფსალმ., 50, 6.

[1] რომ., 11, 8.
[2] ესაია, 45, 7.
[3] ამოსი, 3, 7.
[4] ფსალმ., 50, 6.
[5] სიტყუათა შინა M. [6] გამოაჩინოს M.

მოჩნდების სიბოროტისა ჩუენისა. ხოლო ჩუენ არა ამისთჳს ეცოდაეთ, რაჲთამცა მძლედ გამოეჩინეთ იგი, არამედ ეცოდოთ რაჲ, მაშინ თუთ ბუნებითი არს მოწეენაჲ საქმისაჲ ამის, რაჲთა მძლედ გამოჩნდეს იგი.

ეითარცა-იგი დაჯდის ეინმე საქმედ და მყის მოუჯდის რაჲ მეგობარი, თქუს, ეითარმედ ეინაჲთგან არა სადმე ჯერ-იყო ჩემდა დღეს საქმისა ამის ქმნაჲ, ამისთჳს მოეიდა მეგობარი ესე, რაჲთა არცაღა დღეს ეიქმოდი. აწ უკუე ცხად არს, ეითარმედ მეგობარი იგი არა ამისთჳს მოეიდა, რაჲთა არღარა მოქმედებდეს მეგობარი მისი, არამედ საქმე იგი ეგრეთ იქმნა, რამეთუ უცალო-ყოფითა მეგობრისა სტუმრობისაჲთა მოქმედებაჲ იგი დახრწეულ იქმნა. და ესეეითართა ამათ საქმეთა მოწეენითად სახელ-ედების, რამეთუ ესრეთ მოწეენულ იქმნებიან საქმენი.

ხოლო ღმერთსა არაოდეს ჰნებავს, რაჲთამცა მარტოდ იგი ოდენ განმართლდა, არამედ უფროჲსღა ესე, რაჲთა ყოველნიე ძალისაებრ ებაძებდნენ და მსგაესად მისსა განმართლდებოდინ. 129v II

მძლედ გამოჩნდების სიბოროტისა ჩუენისად. ხოლო არა ამისთჳს ეცოდაეთ ჩუენ, არამედ რამეთუ ესრეთ გუთნავს ჩუენ.

ეითარ-იგი უკუეთუ ეინმე დაჯდის სამუშაოსა რასმე და მეგობარი თუ მოეიდის სტუმრად, თქუს, ეითარმედ, რათა არა ვშურებოდი, დღეს ამისთჳს მოეიდა მეგობარი. აწ უკუე არა თუ რათა არა შურებოდის, ამისთჳს მოეიდა მეგობარი, არამედ ეგრეთ დაემთხუა, ხოლო იგი უცალო-ქმნილი მასპინძლობითა მეგობრისაჲთა ეერღარა შურებოდა. და ითქუმიან ესენი დამთხუეითად, რამეთუ ესრეთ დაემთხუეიან საქმენი.

ხოლო არა ჰნებავს ღმერთსა, რათა მარტოი იყოს მართალი, არამედ რათა ყოველნი მიემსგავსნენ მას ძალისაებრ.

93 /IV, 20/ ჲითარმედ არა ორნი დასაბამნი არიან

თავი კბ

რამეთუ არიან ორნი დასაბამნი, ერთი კეთილთაჲ და მეორე ბოროტთაჲ, ესე ამიერ ეცანთ, რამეთუ წინა-აღმდგომ არიან ურთიერთას კეთილი და ბოროტი და ურთიერთას განმხრწნელ და ერთი ერთისა თანა, ანუ ორნიე ერთბამად არასადა დაეტეეიან. რამეთუ კერძოჲ ამათი თითოეულისაჲ იყოს უეჭუელად და პირველად უკუე გარე-შეიწერნენ არა ყოელისაგან ოდენ, არამედ უეჭუელად კერძოჲსაგანცა თითოეულისა ამათგანისა.

// და ამისსა შემდგომად ეინ-მე იყოს, რაჲთა განუჩინოს მათ ადგილი თითოეულისაჲ? ეინაჲთგან არაოდეს თაეს-იდებენ, რაჲთამცა ერთად შეკრბეს და დაეტინეს ურთიერთას, ეიხაჲთგან არა ბოროტ არს ბოროტისა მშუდობად მოყეანებაჲ და კეთილსა მის ზედა შემოყეანებაჲ. არცა კუალად კეთილ არს კეთილისა მეგობარ ბოროტისა ყოფაჲ და მის თანა-ზიარებითა ბოროტ-ყოფაჲ. ხოლო უკუეთუ სხუა არს, რომელმან თითოეულსა ამათსა საზღეარი და ადგილი განუჩინა, უეჭუელად იგი სადმე არს ღმერთი.

ხოლო საჭირო არს ერთი ორთაგან: ანუ რაჲთა შეეხებოდინ და განხრწნიდენ ურთიერთას კეთილი და ბოროტი, ანუ რაჲთა იყოს რაიმე საშუალ მათსა, რომელი არცა 130r I

93 /IV, 20/ არა ყოფისათჳს ორთა დასაბამთაჲსა[1]

თავი კბ

ეითარმედ არა არიან ორნი დასაბამნი – ერთი კეთილი და ერთი ბოროტი, ამიერ მეცნიერ ვართ, რამეთუ წინააღმდგომ არიან ურთიერთას კეთილი და ბოროტი და ურთიერთას გამხრწნელ და ერთამანერთისა შორის ანუ თანად ურთიერთას ვერ შემძლებელ დგომისა. აწ სადმე კერძოსა შინა ყოელითურთისასა იყოს თითოეული მათი. და პირველად გარეშეეწერნენ არა ყოელითურთისა მიერ ხოლო, არამედ კერძოსაგანცა ყოელითურთისა თითოეული მათი.

// მერმე ეინა არს, რომელმან თითოეულსა განუჩინა ადგილი? რამეთუ არა ურთიერთას დაგებაჲ და დაზავებაჲ თქუან მათთჳს, ეინაჲთგან არა ბოროტ არს ბოროტი, მშუდობისა მომგებელი მისსა მიმართ და დაზაეებული კეთილისაჲ, არცაღა კეთილ იყოს კეთილი, სიყუარულით მყოფი ბოროტისა მიმართ. ხოლო უკუეთუ სხუამან განუჩინა საზღეარი თითოეულსა მათსა, უფროჲსღა იგი იყოს ღმერთი. ხოლო საჭირო არს თითოეულისა მათ ორთაგანისა, ანუ რათა შეეხებოდინ და ურთიერთას განმხრწნელ იქმნებოდინ, ანუ რათა იყოს რაიმე საშუალ, რომელი არცა კეთილი იყოს, არცა ბოროტ და, ეითარცა შუაკეთილისა რაჲ/სა/მე მიერ განიყოფეოდინ იგინი მის მიერ ურთიერთას. და არღარა ორნი, არამედ სამნი დასაბამნი იყუნენ. 1196 99r I

და საჭირო არს მათიცა, რათა ურთიერთას ანუ მშუდობაჲ აქუნდეს, რომელ ესე

[1] დასაბამთა E.

ბოროტ იყოს, არცა კეთილ და ექმნებოდის იგი ეითარცა შუეა კედელი და განმყოფელი, დამაყენებელი მათი შემთხუეად ურთიერთას. და მიერითგან არღარა ორნი, არამედ სამნი დასაბამნი იყენენ. ხოლო საჭირო არს ამათთუსცა სხჳსა ყოლაი დამამშუდებელისაი, რომელი-ესე ბოროტსა არა ძალ-უც, რამეთუ მამშუდებელობაი არა სიბოროტისაი არს. ანუ თუ ბრძოლაი ურთიერთას, რომელი-ესე კეთილსა არა ძალ-უც, რამეთუ მებრძოლთაგანი არა რაი სრულებით კეთილ არს. ანუ თუ ესე, რაითა ბოროტი პბრძოდის, ხოლო კეთილი არა სადა პბრძოდის, არამედ ბოროტისა მიერ მარადის განიხრწნებოდის და შეწუხნებოდის, რაითა იგიცა ბოროტ იქმნეს, რომელი-ესე არა კეთილისა საცნაურებაი არს.

აწ უკუე ეინაითგან ესე ყოველი უღონო არს, უეჭუელად ერთი სადმე არს დასაბამი კეთილთაი ღმერთი, რომელი-იგი ყოველთა ბოროტთაგან თავისუფალ და შეუხებელ არს. არამედ გუეტყოდინ თუ ეინმე, ეითარმედ ეინაი არს ბოროტი, რამეთუ შეუძლებელ არს, რაითამცა ბოროტსა კეთილისაგანეე აქუნდა დაბადებაი? მიუგებთ და ვეტყუთ, ეითარმედ ბოროტი სხუაი არა რაი არს, თუნიერ მოკლებაი კეთილისაი და ბუნებისაგან გარეშედ ბუნებისა მიდრეკაი, რამეთუ ბუნებით ბოროტ არა რაი არს, ეინაითგან „ყოველივე, რაოდენი ქმნა ღმერთმან, კეთილი იყო ფრიად"[1] და არსცა კეთილ, უკუეთუ ოდეს დაადგრეს წესსა მას
130r 11 ზედა ბუნებითსა, ეითარ-იგი შეიქმნა. ხოლო ნეფსით რაი მიდრკეს ბუნებითისაგან გარეშედ ბუნებისა, მაშინღა ბოროტ იქმნებიან.

რამეთუ ბუნებით ყოველნი მონად და მორჩილად დამბადებელისა მათისა შექმნულ არიან, ხოლო რაჟამს გარეგან ბუნებისა იქმნენ, ნეფსითითა მიდეენებითა სილაღისაითა და ურჩ იქმნენ შემოქმედებისა მათისა, ცხად არს, ეითარმედ თავისა მიერ თუსისა მოიგეს სიბოროტე იგი. რამეთუ სიბოროტე არა თუ არსებაი რაიმე არს, არცა არსებისა თუსებაი, არამედ შემთხუეითი, ესე იგი არს, ბუნებითისაგან გარეშედ ბუნებისა მიდრეკაი ნეფსითითა ქცეულებითა, რომელი-ესე ცოდვა არს.

ხოლო იკითხაე თუ, ეითარმედ ეინაი არს ცოდვაი, მოგიგებ და გეტყუ, ეითარმედ თუთმფლობელისა ნებისაგან და მოპოენებული ეშმაკისაგან. ბოროტ არს უკუე ეშმაკი, გარნა პირეელისაებრ ქმნულებისა მისისა არა ბოროტ, არამედ კეთილ იყო, რამეთუ ანგელოზად ნათელისად და ბრწყინეალედ დამბადებელისა მიერ დაიბადა. და ეინაითგან თუთმფლობელად შექმნილ იყო, ეითარცა სიტყუერი, ამისთუსცა ნებით მიდრკა ბუნებითისა სათნოებისაგან და ნათელისა წილ არმურ ბნელისა ბოროტ იქმნა, რაჟამს იგი განეშორა ღმერთსა, მხოლოსა მას, სახიერსა და გამომაელინებელსა

[1] შეს., I, 31.

ბოროტსა ეერ ძალ-უც, რამეთუ მშუდობისა ქონებაი არა ბოროტ არს, ანუ იბრძოლებოდინ, რომელი ესე კეთილისაგან შეუძლებელ არს, რამეთუ მბრძოლი არა სრული კეთილი არს, ანუ რათა ბოროტი ვიდრემე ებრძოლებოდის, ხოლო კეთილი არა პბრძოდის ნაცველად, არამედ ბოროტისა მიერ განიხრწნებოდის, ანუ მარადის შეწუხნებოდის და განბოროტნებოდის, რომელი-ესე არა კეთილისა არს საცნაურებაი. ერთი ვიდრემე არს დასაბამი — კეთილი, ყოელისა სიბოროტისაგან განშორებული. არამედ უკუეთუ ეგრეთ არს, იტყუან, ეინაი არსო ბოროტი?

რამეთუ უღონოი არს, რათა კეთილისაგან აქუნდეს დასაბამი ქმნისაი ბოროტსა, ეიტყუთ უკუე, ეითარმედ ბოროტი სხუაი არა რაი არს, გარნა[1] მოკლებაი კეთილისაი და ბუნებითისაგან ბუნების გარეშისა მიმართ მიქცევაი, ეინაითგან არა რაი ბოროტ არს ბუნებით, რამეთუ „ყოველნი, რაოდენნი ქმნნა ღმერთმან, კეთილ ფრიად".[1] ეითარცა იქმნნეს, ეინაცა ეგნენ თუ" ეგრეთ, ეითარ-იგი[III] კეთილ არიან ფრიად, ხოლო ნებსით დამტეებელნი ბუნებითისანი და ბუნების გარეშისა მიმართ მისრულნი ბოროტსა შინა იქმნებიან.

და ბუნებით ვიდრემე ყოველნი მონა და მორჩილ არიან დამბადებელისა. ხოლო რაჟამს აგებულებათაგანი რაიმე ნებსით მიდრკა და ურჩ იქმნა ამგებელისა, თავსა შორის თუსსა შეჰმზადა სიბოროტე. რამეთუ სიბოროტე ნებსით რაიმე არს, რომელი არა არსებისა თუთებაი არს, არამედ შემთხუევითისა, რომელ არს ბუნებითისა ბუნების გარეშისა მიმართ გარდაქცევაი, ესე იგი არს, ცოდვაი.

ეინაი უკუე არს ცოდვაი? – თუთმფლობელითა ჯერ-ჩინებითა მოპოენებული ეშმაკისაი. ბოროტ ვიდრემე არს ეშმაკი. გარნა ეითარ-იგი შეიქმნა არა ბოროტ, არამედ კეთილ იყო ფრიად, რამეთუ ანგელოზად ნათლის ფერად და ბრწყინეალედ აღეგო დამბადებელისა მიერ, თუთმფლობელად, ეითარცა სიტყუერი, ხოლო ნებსით განეშორა ბუნებითისა სათნოებისაგან და ბნელსა შინა სიბოროტისასა შეიყენა, შორს განერდომილი მხოლოსა კეთილისა და ნათელ-მოქმედებისაგან, რომლისა მიერ

[1] შეს., I, 31.

[1] თუნიერ M. ▪ ეითარცა M. ▪▪ +დაიბადნეს M.

ნათელთასა, რომლისა მიერ ყოველი // კეთილი 1197 // კეთილ-იქმნების ყოველი კეთილი. და არა
კეთილ იქმნების. და რაოდენ მას თაჳდსა ოდენ განეშორა მისგან ჯერ-ჩინებითა, არა თუ
განეშორა არა ადგილითა, არამედ გონებითა, ადგილითა, ეგეოდენ იქმნა ბოროტსა შინა.
ეგოდენცა ბოროტ იქმნა.

130v I

94 /IV, 21/ თუ რაჲსათჳს, ვინაჲთგან წინაჲთგან უწყოდა ღმერთმან ვეთომე ცოდვასა შთავრდომაჲ და არღარა შენანებაჲ, რადღა შექმნნა იგინი?

94 /IV, 21/ რაჲსათჳს წინაჲსწარ მცნოერმან ღმერთმან ვეთოისამე მცოდველობისა და არღარა შემნანებელობისათჳს დაბადნა იგინი 99r II

თავი ქღ

ღმერთი სახიერებისათჳს თუსისა მოიყჳანებს ყოველთა არა-არსისაგან არსად და ყოფადთა ყოველთა წინაჲსწარ მეცნიერ არს. უკუეთუმცა არა ეგულებოდა ვიეთმე ყოფაჲ, არამცა იყო ბოროტ ყოფაჲ, რამეთუ უპირატესი არს ყოფაჲ და შემდგომიდჲ კეთილ, ანუ ბოროტ ყოფაჲ. აწ უკუე რაჲთა ეგულებოდის ყოფაჲ, ესე ღმრთისა სახიერებისაჲ არს, ხოლო ბოროტ, ანუ კეთილ ყოფაჲ ესე თითოეულისა თუთმფლობელობით აღრჩეულისაჲ არს. და უკუეთუმცა ამის მიზეზისათჳს დაეყენა ღმერთსა ძალი დამბადებელობისა თუსისაჲ, ვითარმედ ბოროტ ვიეთნიმე იქმნებიან, ამით ჯერითა ძლეულაჲ იქმნებოდა სახიერებისა მისისაჲ. რამეთუ იგი ვითარცა სახიერ არს და კეთილ, ყოველსაცე კეთილად და სახიერებით იქმს, ხოლო თითოეული თუსისა გულის სიტყჳსაგან კეთილ, გინა ბოროტ იქმნების.

თავი ქღ

ღმერთმან სახიერებისათჳს არა ყოფისაგან ყოფად მოიყვანნა ქმნულნი და ყოფადთა წინაჲსწარ მეცნიერ არს. აწ უკუე უკუეთუმცა არა მოსრულ იყვნეს ყოფად, არცა ბოროტთა ეგულებოდა ყოფაჲ, რამეთუ პირველი არს ყოფაჲ და ეგრეთცა კეთილ ანუ ბოროტ-ყოფაჲ. ხოლო უკუეთუ სახიერებისათჳს ღმრთისა ყოფად მოსლეისა მგულებელთა ვიეთმე თუსისა წინა-აღრჩეისა მიერ ეგულებოდა ბოროტ-ყოფაჲ, დაეყენნებმცა იგინი ყოფად მოსლეისაგან, ძლეულად ბოროტი სახიერებასა ღმრთისასა. ვინაჲცა კეთილად ჰყოფს ღმერთი ყოველთა, რაოდენთა ჴპობს. ხოლო თითოეული თუსისა წინა-აღრჩეისა მიერ კეთილ და ბოროტ იქმნების.

და დაღაცათუ იტყჳს უფალი, ვითარმედ: „უმჯობეს იყო კაცისა მის, არა თუმცა შობილ იყო იგი“,[1] ამით სიტყჳთა არა თუსსა დამბადებელობასა ბოროტ ჰყოფს, არამედ თუთმფლობელითა ნებითა კეთილ, ანუ ბოროტ ყოფასა
130v II დაბადებულთასა წარმოაჩინებს. რამეთუ ესევითარსა ბოროტ ქმნილსა კაცსა თუსისა ნებისა უდებებამან არა კეთილად აქმარებია ქეელის მოქმედებაჲ იგი დამბადებელისაჲ. ეითარ-იგი სიმდიდრე თუ და მთაერობაჲ ვისმე ერჩუნის მეფისა მიერ და იგი მძლაერ ექმნის ქეელის მოქმედსა მას, რომელი-იგი ჴელთ იგდის რაჲ, ჯეროვნად ტანჯის მეფემან, უკუეთუ ოდენ ვიდრე აღსასრულადმდე მოუქცეელად ეგის მძლაერებისა მისგან.[2]

და დაღაცათუ თქუა უფალმან, ვითარმედ. „უმჯობეს იყო კაცისა მის, არათუმცა შობილ იყო“,[1] არა თუსისა დამბადებელობისა ბოროტ-მყოფელმან თქუა, არამედ თუსისა წინა-აღრჩეისა და დაჴსნილობისა მიერ დაბადებულისა მისისა ზედა შემოსრულისა სიბოროტისამან. რამეთუ ჯერ-ჩინებისა მისისა დაჴსნილობამან უქმარ-ყო მისთჳს ქეელის მოქმედებაჲ დამბადებელისაჲ. ეითარ-იგი რაჟამს სიმდიდრისა და მთაერობისა ჴელთ-დებული მეფისა მიერ მძლაერ ექმნის ქეელის მოქმედსა, რომელი ღირსად ტანჯის ჴელთ-მდებელმან, უკუეთუ ვიდრე დასასრულადმდე იხილის იგი დადგრომილად მძლაერებასა მას შინა.

95 /IV, 22/ შჯულისათჳს ღმრთისა და შჯულისათჳს ცოდვისა

თავი ჟე

სახიერ არს ღმერთი და ზეშთა სახიერ არს ნებაჲ მისი, რამეთუ იგი ოდენ არს კეთილ და სახიერ, რომელი ღმერთსა ჰნებავს, და ეითარ-იგი მას ჰნებავს. ხოლო შჯულ არს ყოველი მასწაელელი მცნებისაჲ. რაჲთა უკუეთუ დაეადგრეთ მცნებასა მას ზედა, ნათელსა შინა ვიყჳნეთ. ხოლო ცოდვა არს გარდასლეაჲ იგი მცნებისაჲ, რომელი-იგი შემემთხუეის ჩუენ

95 /IV, 22/ შჯულისათჳს ღმრთისა და შჯულის[1] ცოდვისა

თავი ჟე

სახიერ არს ღმერთი, ზესთა სახიერ არს ნებაჲცა მისი, რამეთუ იგი არს სახიერ და კეთილ, რომელი ჰნებავს ღმერთსა. ხოლო შჯულ არს ამისი მასწაელელი მცნებაჲ, რათა მას შინა დაღგრომილნი ნათელსა შინა ვიყჳნეთ. ხოლო ამის მცნებისა გარდასლეაჲ ცოდვაჲ არს. და

[1] მარკ., 14, 21.
[2] იოანე დამას., მანიქეველთა წინააღმდეგ.

[1] მარკ., 14, 21.
[1] სჯულისათჳს E.

// უიძულებელად კუეთებითა ეშმაკისაითა, 1200
რომელსა კუეთებად ოდენ და არა იძულებადცა ჩუენდა ჭელ-ეწიფების, არამედ ჩუენ თუთ
ნეფსით შეევწყნარებით განზრახვათა მისთა,
და მასცა შჯულ ეწოდების.

აწ უკუე შემოვიდეს რაჲ შჯუ[ლ]ი ღმრთისაჲ
გონებასა ჩუენსა, მიიზიდავს მას მისსა მიმართ
და უწერტს სუნიდისსა ჩუენსა. ეწოდების უკუე
სუნიდისსაცა ჩუენსა შჯულ ბუნებისა ჩუენისა.
ხოლო კუეთებაჲ იგი ბოროტისა მტერისაჲ,
რომელ არს შჯული ცოდვისაჲ, შემოვიდეს
131r I [რაჲ] ასოებსა შინა ჴორცთა ჩუენთასა, მათ
მიერ მეწყვების ჩუენ. რამეთუ მიერითგან
ვინაჲთგან ერთგზის ნეფსით გარდაჴდით
შჯულსა[1] ღმრთისასა და შეეწყნარეთ კუეთებაჲ იგი ბოროტისა მტერისაჲ, მივცეთ მას
შემოსავალი ჩუენ შორის და ნეფსით მიეესყიდენით ცოდვასა, ვინაჲცა ჴორცნი ჩუენნი განმზადებულ არიან მიდევნებად მისსა. ითქუმის
უკუე სულ-მყრალობაჲცა იგი და გრძნობაჲ
ცოდეისაჲ, რომელ არს ჴორცთა შინა ჩუენთა,
ესე იგი არს, გულისთქუმაჲ და გემოვნებაჲ
ჴორცთაჲ შჯულად, რომელი-იგი არს ასოთა
შინა ჴორცთა ჩუენთასა.

აწ უკუე შჯული იგი გონებისა ჩუენისაჲ,
რომელ არს სუნიდისი, თანა ეწამების შჯულსა
ღმრთისასა, რომელ არს მცნებაჲ და იგი ანებავს. ხოლო შჯული ცოდვისაჲ, რომელ არს
კუეთებაჲ მტერისა შჯულითა მით ჴორცთაითა,
რომელ არს გულისთქუმაჲ და წამი აღძრვისაჲ
და პირუტყული ნაწილი მშუნვიერებისაჲ; წინა
განეწყობეის შჯულსა გონებისა ჩემისასა,
რომელ არს სუნიდისი და ტყუე-მყოფს მე მნებებელსა შჯულისა ღმრთისასა და მოყუარესა
მისსა, ხოლო არა მნებებელსა ცოდეისასა
ჯეროვნითა აღრჩეეთა. არამედ სიადვილე
გემოვნებისა და ჴორცთა გულისთქუმისაჲ და
პირუტყუებრი ნაწილი მშუნვიერებისაჲ, ეითარიგი პირველ ეთქუ, მარწმუნებს და დამამონებს
ცოდვასა.

არამედ „ღმერთმან შეუძლებელი შჯულისაჲ,
131r II რომლითა უძლურ იყო შჯული, ჴორცთა
მათთჳს მოაელინა ძე თჳსი მსგავსებითა
ჴორცთა მათ ცოდვისაითა",[2] რომელმან-იგი
ჴორცნი მიიხუნა, ხოლო ცოდეაჲ არა სადა. და
„დასაჯა ცოდეაჲ იგი ჴორცითა მით, რაჲთა
სიმართლე იგი შჯულისაჲ აღესრულოს მათ
შორის, რომელნი არა ჴორცეელად, არამედ
სულიერად ცხონდებოდინ".[3] რამეთუ „სული
შეეწევის უძლურებათა ჩუენთა"[4] და მისცემს
ძალსა შჯულსა მას გონებისა ჩუენისასა
შჯულისაჲ მისთჳს ცოდვისა, რომელ-იგი არს
ასოთა შინა ჩუენთა. რამეთუ რაჲ ვიღოცოთ,
ეითარ-იგი ჯერ-არს, უწყით, არამედ თჳთ სული
იგი მეოხ არს ჩუენთჳს სულ-თქუმითა მით

ესე ცოდვაჲ // კუეთებითა ეშმაკისაითა და
უიძულებელისა და ნებსითისა შემწყნარებელობისა ჩუენისა[1] მიერ მჭონებელ არს ყოფისა,
ხოლო ითქუმის იგიცა შჯულად.

აღმაჲალი უკუე შჯული ღმრთისაჲ გონებასა ზედა ჩუენსა მიიზიდავს მას თავისა
მიმართ თუსისა და წყლაულ სუნიდისსა ჩუენსა.
ხოლო ითქუმის სუნიდისიცა ჩუენი შჯულად
გონებისა ჩუენისა. და კუეთებაჲ ბოროტისაჲ,
რომელ არს შჯული ცოდვისაჲ, აღმაჲალი
ასოთა ზედა ჴორცთა ჩუენთასა, მის მიერ
გუეკუეთების ჩუენ. რამეთუ ერთგზის რაჲ
გარდაჴდეთ ნებსით შჯულსა ღმრთისასა
და კუეთებაჲ ბოროტისაჲ შეეწყნარეთ, მიეცეთ
მას შემოსაჲალი და თავთა შორის თუსთა
სადგურა/დ/ ყუაეთ ცოდვაჲ, რომლისათჳსცა
მზად მიიყვანებიან მისდა მიმართ ჴორცნი
ჩუენნი. ითქუმის უკუე მდებარეცა იგი ჴორცთა
შინა ჩუენთა მშუნვიერი სული და გრძნობაჲ
ცოდეისაჲ, ესე იგი არს, გულისთქუმაჲ და
გემოვნებაჲ ჴორცთაჲ – შჯულად ასოთა
ჩუენთად.

ესრეთ უკუე შჯული გონებისა ჩემისაჲ,
რომელ არს სუნიდისი, თანაბამწამე არს შჯულისა ღმრთისა, ესე იგი არს, მცნებისა და იგი
ჰნებავს. ხოლო შჯული ცოდვისაჲ, რომელ არს
კუეთებაჲ ბოროტისაჲ შჯულისა მიერ ასოთაჲსა, ესე იგი არს, გულისთქუმისა ჴორცთაჲსა
და წამისა და მოძრაეობისა და პირუტყულისა
სულისა ნაწილისა წინა-განეწყეების შჯულსა
გონებისა ჩემისასა, რომელ არს სუნიდისი და
წარმტყუენაეს მე და მნებებელსა შჯულისა 99v I
ღმრთისასა და მოყუარებასა" და არა მნებებელსა ცოდვისასა სიწყლტუითა[1] გემოვნებისაითა და გულისთქუმითა ჴორცთაჲთა და
პირუტყუჲთა კერძოჲთა სულისაჲთა, ეითარცა
ეთქუ, მაცთუნებს და მარწმუნებს დამონებასა
ცოდვისასა.

არამედ „ღმერთმან შეუძლებელი შჯულისაჲ,
რომელსა შინა უძლურ იყო ჴორცთა მიერ,
მოაელინა ძე თჳსი მსგავსებითა ჴორცთა
ცოდეისაითა"[1] და ჴორცნი უკუე მიიხუნა,
ხოლო ცოდეაჲ არასადა, და „დასაჯა ჴორცთა
ცოდვაჲ, რათა სიმართლე შჯულისაჲ აღესრულოს მათ შორის, რომელნი „არა ჴორცთაებრ
ელენან, არამედ სულისაებრ",[2] რამეთუ „სული
თანა შეეწევის უძლურებასა ჩუენსა"[3] და მიანიჭებს ძალსა შჯულსა გონებისა ჩუენისასა
დასამჴობელად შჯულსა ასოთა ჩუენთასა,
რამეთუ „რაჲ ვიელოცოთ, ეითარ-იგი ჯერ-არს,
არა უწყით, არამედ თჳთ იგი სული მეოხ არს

[1] ხელნაწერში ეს სიტყვა ორჯერ წერია.
[2] რომ., 8, 3.
[3] რომ., 8, 4.
[4] რომ., 8, 26.

[1] რომ., 8. 3.
[2] რომ., 8. 4.
[3] რომ., 8, 26.
[1] <M. ▫ მოყუარესა M. ▫▫ სიწყულტოთა M.

უსიტყუელითა. ესე იგი არს, რამეთუ მასწავებს ჩუენ თუ რაჲ ვილოცოთ. // ვინაჲცა შეუძლებელ არს თუნიერ მოთმინებისა და ლოცვისა მოქმედებაჲ მცნებათა ღმრთისათაჲ.

1201

ჩუენთჳს სულთქუმითა უსიტყუელითა“, ესე იგი არს, მასწავებს ჩუენ, თუ რაჲ ვილოცოთ. ვინაჲცა შეუძლებელ არს თუნიერ მოთმინებისა და ლოცვისა ქმნაჲ მცნებათა უფლისათაჲ.

96 /IV, 23/ პურიათათჳს და შაბათობისათჳს

თავი ეე

შაბათი ეწოდების მეშუდესა დღესა, ხოლო შაბათობაჲ განსუენებად გამოითარგმანების, რამეთუ მას შინა განისუენა ღმერთმან ყოველთაგან საქმეთა თჳსთა,[1] ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ წერილი, ვინაჲცა დაწესებულ იქმნა, რაჲთა შუდადმდე აღეიდოდის რიცხჳ დღეთაჲ და კუალად გარე-მოიქცეოდის და პირველითგან დაიწყებოდის. ესე უკუე რიცხჳ შუდისაჲ პატივ-ცემული იყო ებრაელთა მიერ, რამეთუ ღმერთმან უბრძანა მათ პატიჲი ამისი არა
131v I ლიტონად და ვითარ დახუდა, არამედ ფრიადთა და მძიმითა განკანონებითა. და არაჲე თუნიერ საიდუმლოჲსა, არამედ საიდუმლოებითა რაჲთმე სულიერითა და მხედველით მიერ გულისჴმის-საყოფელითა მიზეზითა.[2]

ხოლო ვითარ-ესე მე ესცნობ ყოველად უსწავლელი ესე, მას ეიტყოდი და ქუეშოთა და უზრქელესთა მიზეზთაგან დამწყებელ ვიქმნებოდი. უწყოდა ღმერთმა სიზრქე და ჴორცთ-მოყუარებაჲ და ყოველითურთ ნიეთთ მიდევნებულებაჲ იგი ისრაჱლთა ერისაჲ, ამას თანა უმშჯაჳრობაჲცა და ამისთჳს განაწესა შაბათობაჲ, პირველად უკუე მონათა და ქარაულთა განსუენებისათჳს,[3] ვითარცა წერი[ლ] [ა]რს, რამეთუ „კაცსა მართალსა ეწყალიან სულნი საცხოჳართა თჳსთანი“.[4] ამას თანა, რაჲთა მოცალებაჲცა მისცეს მათ ნიეთთა მიმართისა განბნეულებისაგან ღმრთისა მიმართ შემოკრებად და „ფსალმუნითა და გალობითა და ქებითა სულიერითა“[5] და წურთით წმიდათა წერილთაჲთა ყოელისა მის მეშუდისა დღისა საღმრთოდ წარგებად და საღმრთოდ განსუენებად.

რამეთუ ოდეს იგი არა იყო შჯული, არცა წერილნი ღმრთიე-სულიერნი, მაშინ არცა შაბათი საღმრთოდ განუთნიელ იყო. ხოლო ვინაჲთგან ღმრთიე-სულიერნი წერილნი მოსეს მიერ მოეცნეს, მაშინღა განეკუთვნა ღმრთისა შაბათიცა, რაჲთა მოცალებაჲ მოეცეს
131v II წურთისათჳს საღმრთოთა წერილთაჲსა და რაჲთა რომელთა არა ყოველნი დღენი მათნი ღმრთისადა განეკუთნენ, იგიღა სადმე დღე შაბათისაჲ წურთასა მათსა შინა წარაგონ. რამეთუ ვითარ-ესე ეთქუ, მათთჳს დაწესებულ იყო შაბათი, რომელნი არა სურვილით ჰმსახურებდენ ღმერთსა, ვითარცა მამასა, რაჲთა

96 /IV, 23/ დასამკობელად პურიათა და შაბათისათჳს

თავი ეე

შაბათად მეშუდე დღე სახელ-იდების, ხოლო ცხად-ჰყოფს განსუენებასა. რამეთუ მას შინა განისუენა ღმერთმან საქმეთა მისთაგან,[1] ვითარცა იტყჳს საღმრთოჲ წერილი. რომლისათჳსცა ვიდრე შუდადმდე აღმავალი რიცხჳ დღეთაჲ კუალად მოიქცეების და პირველისაგან დაიწყებს. ესე რიცხჳ პატივცემულ არს ებრაელთა მიერ, ღმრთისაგან მბრძანებელობითა პატივისა მისისაჲთა, არა ვითარ დამთხუეით, არამედ მძიმეთა პატიჟთა დასხმითა გარდამავალთათჳს. ხოლო არა ლიტონად ებრძანა[1] ესე, არამედ საიდუმლოდ გულისჴმის-საყოფელთა რამე სულიერთა და მხედველობითთა მიზეზთათჳს.[2]

ვინაჲცა ვითარ-ესე უსწავლელობისა ჩემისადა საყონებელ არს, რათა უმდაბლესთაგან ვყო დასაბამი სიტყჳსაჲ, უწყოდა ღმერთმან სიზრქე და ჴორცთ-მოყუარებაჲ და ყოველითურთ ნიეთთა დამონებულებაჲ ისრაჱლთა ერისაჲ, ამას თანა განუნახველობაჲცა და პირველად უკუე: „რათა მონამან და კარაულმან განისუენონ,[3] – ეითარცა წერილ არს, – ვინაითგან კაცი მართალი სწავლობს სულსაცა საცხოვართა თჳსთასა“.[4] ამას თანა, რათა მოცალეცა იქმნებოდინ ნიეთთა მიმართისა მოსწრაფებისაგან და ღმრთისა მიმართ შემოკრებოდინ, და ფრინველთა მიერ და „ჭალობათა და ქებათა სულიერთა“.[5] და წურთასა შინა საღმრთოთა წერილთასა წარაგებდენ ყოველსა მას მეშუდესა დღესა და ღმრთისა თანა განისუენებდენ.

რამეთუ ოდეს იგი არა იყო შჯული, არცა ღმრთიე-სულიერი წერილი, არცა შაბათი განეკუთნოდა ღმერთსა, ხოლო რაჟამს ღმრთიე-სულიერი წერილი მოსეს მიერ მიეცა,[6] განეკუთნა ღმერთსა[7] შაბათი, რათა მას შინა წურთისა 99v II მისისათჳს მოცალე იყუნენ, რომელთა არა განეკუთნოს ღმრთისადა ყოველი ცხორებაჲ მათი, რომელნი არა სურვილით ჰმონებდენ მეუფესა, ვითარცა მამასა, არამედ ვითარცა უგულისჴმონი მონანი მცირედსაღა თუ და ქინსა კერძოსა ცხორებისა მათისასა ღმერთ-

[1] შეს., 2, 2.
[2] გრიგ. ნაზ., სიტ., 41.
[3] მეორე სჯ., 5, 14.
[4] სიბრ. სოლ., 12, 10.
[5] ეფეს., 5, 19.

[1] შეს., 2, 2.
[2] გრიგ. ნაზ., 41.
[3] მეორე სჯ., 5, 14.
[4] იგავ., 12, 10.
[5] ეფეს., 5, 19.
[6] უბრძანა M. [7] მოცა M. ■ <M.

ვითარცა მონათა უმეცართა მცირედღა სადმე და უნდოდ ნაწილი ცხორებისა მათისაგან განუკუთნონ ღმერთსა. და ესე ყონ შიშითა შერისხვისაჲთა და პატიჟის მიქდით[ა] გარდამავალთა თანა-მდებობისაჲთა.

რამეთუ „მართალთა შჯულ[სა] არა-უც“,[1] არამედ უსამართლოთა, ამისთვსცა პირველად უკუე მოსე მრჩობლნი ორმეოცნი იმარხნა და ამით მსახურ // ღმრთისა იქმნა, რომლითა 1204
ცხად არს, ეითარმედ უეჭველად დღეთა მათ შინა მოღუაწებისა მისისათა შაბათიცა დახუდა, რომლისათჳს შჯული უბრძანებდა, რაჲთა შაბათსა შინა არა აჭირეოს თავსა თუსსა, ხოლო იგი მარხვითა განჰლეედა ჯორცთა თუსთა. ხოლო უკუეთუ ეინმე იტყოდის, ეითარმედ პირველ შჯულისა იყო ესე, რაჲღა სთქუა ელიაჲსთჳს თეზბიტელისა, რომელმანიგი ორმეოცისა დღისა გზაჲ წარელო ერთითა ჭამითა, რამეთუ ესე არა ხოლო მარხვითა, არამედ მოგზაურობითაცა დააშრობდა თავსა თუსსა და დაჰჭსნიდა შაბათთა მათ, რომელნი დახუდეს ორმეოცთა მათ დღეთა შინა და არაეე განურისხნა მას მომცემელი შჯულისაჲ,
132r I არამედ ეითარცა მისაგებელად სათნოებისა, ქორებს გამოუწრდა მას. ანუ რაჲღა ეინ თქუას დანიელისათჳს? არა სამნი შჯდეულნი უზმად გარდაიჭადნა-ა? ანუ რაჲღა თქუნ ყოელისა ისრაჱლისათჳს – არა შაბათსა შინა ყრმასა წინა-დასცუთიანა, იყვის თუ რეაჲ დღისაა? ანუ არა დიდისა მის მარხვისათჳსცა შჯულდებულ იყო-ა, რაჲთა არა დააცადონ მარხეაჲ მისი, დაღაცათუ შაბათსა დახუდეს, ანუ არა მღდელთა და ლევ[ი]ტელთა საქმესა მას შინა კარვისასა შაბათი შეურაცხ-ყვიანა და უბრალო იყვნიან? არამედ პირუტყუცა თუ შთავარდის მთხრებლსა შაბათსა შინა, რომელმან აღმოიყვანის უბრალო იყვის, ხოლო რომელმან უგულებელს-ყვის, ბრალეულ იქმნის. გინა რაჲ ეთქუათ ყოელისა ისრაჱლისათჳს, ანუ არა შჯდ დღე გარე-შემოელითა კიდობნისა უფლისაჲთა და სცენსა ზღუდენი იერიქოჲსანი და შჯდთა მათ დღეთა შინა უეჭველად შაბათიცა დახუდა?[2]

ამის ყოელისა მიერ ცხად არს, ეითარმედ, ეითარ-იგი პირველ ეთქუ, ღმრთისა მიმართ მოცალეობისათჳს, რაჲთა მცირედი რაჲმე ნაწილი მისცენ ღმრთსა და რაჲთა განუსუენონ კარაულთა და მონათა, მოპოენებულ იქმნა შაბაოთჲსჲ იგი ჯერეთ ჩრულთა მათთჳს და რომელნი-იგი „ნიეთთა ამის სოფლისათა დამონებულ იყვნეს“.[3] ხოლო მოიწია რაჲ
132r II აღსასრული ჟამთაჲ, მოაელინა ღმერთმან ძე თუსი მხოლოდ-შობილი განკაცებად დედაკაცისაგან და ყოად იგი შჯულისა ქუეშე, რაჲთა შჯულსა ქუეშე მყოფნი მოისყიდნეს და რაჲთა ჩუენ „შეილობაჲ იგი მოვიღოთ“,[4]

[1] I ტიმ., I, 9.
[2] ათან. ალექს., წინადაცუეთისათჳს და შაბათისა.
[3] გალატ., 4, 3.
[4] იქვე, 4–5.

რამეთუ „მართალსა შჯულსა არა უც“,[1] არამედ უსამართლოსა. ვინაჲთგან პირველად მოსე ორმეოცთა დღეთა და კუალად სხუათა ორმეოცთა მარხვით მოქნე // ექმნა ღმერთსა, უეჭველად შაბათთაცა შინა დააშრობდა თავსა თუსსა მარხვისა მიერ და ამას მბრძანებელობასა შინა შჯულისასა, რაჲთა არა დააშროს თაეი თუსი შაბათსა დღესა. ხოლო უკუეთუ იტყოდინ, ეითარმედ პირველ შჯულისა იყოო ეგე, რაჲ თქუან თეზბიტელისა ელიაჲსათჳს, რომელმან-იგი ორმეოცისა დღისა გზაჲ წარელო ერთითა[1] ჭამითა? რამეთუ ამან არა მარხვითა ხოლო, არამედ მოგზაურობითაცა და ორმეოცთა დღეთა შინა დამთხუეულთა შაბათთა ძურ-ხილულობითა დაჰჭსნა შაბათი, რომლისათჳს არა განურისხნა მას მომცემელი შჯულისაჲ, არამედ ეითარცა მოღუაწესაცა სათნოებისასა, ქორებს შინა გამოუცხადა მას თაეი თუსი. ანუ რაჲ თქუან დანიელისათჳს? არა სამნი შჯდეულნი გარდაელნაა უსაზრდელოდ? და რაჲ ყოელისა ისრაჱლისათჳს, არა წინა-დასცუეთდესა ყრმასა შაბათსა შინა, უკუეთუ დაემთხჳს რეა-დღისაობაჲ? ხოლო არა დიდი მარხეაჲცა, რომელი შჯულდებულ იყო,[2] უკუეთუ მიიწიის შაბათად, იმარხიანა? ანუ არა მღდელთაცა და ლევიტელთა საქმეთა შინა კარვისათა ჭსნილ ყვიანა შაბათი და უბრალო იყვნიან? არამედ პირუტყუცა, უკუეთუ მთხრებელსა შთავარდის, შაბათსა აღმომყვანებელი უკუე უბრალო, ხოლო უგულებელსმყოფელი დასაშჯელ იყვის? ხოლო კუალად რაჲ ყოველმან ისრაჱლმან არა შჯდ დღე კიდობნისა ღმრთისა მიმოღებითა დასცენესა ზღუდენი იერიქოჲსანი, რომელთა შინა უეჭველად იყო შაბათიცა?[3]

ესრეთ უკუე, ვითარცა ეთქუთ ღმრთისა მიმართისა მოცალებისათჳს, რათა მცირედღა თუ რაჲმე ნაწილი განუჩინონ მას, და რათა განისუენონ მონამან და კარაულმან, დაცეაჲ შაბათისაჲ მოპოენებულ იქმნა ჩრულთათჳს ჯერეთ და „ნივთთა ქუეშე სოფლისათა დამონებულთა მათ“,[4] რომელნი იგი ყოელად ჯორციელ იყვნეს და ეერა რას ზესთა ჯორცთა და წიგნისა გულისჴმის-ყოფად შემძლებელ იყვნეს. „ხოლო ოდეს მოიწია საესებაჲ ჟამისაჲ, გამოაელინა ღმერთმან ძე თუსი მხოლოდშობილი, კაც-ქმნილი დედაკაცისაგან, ქმნილი შჯულისა ქუეშე, რათა შჯულსა ქუეშე მყოფნი 100r I

[1] I ტიმ., I, 9.
[2] ლევ., 23, 27.
[3] ათან. ალექს., წინადაცუეთისათჳს და შაბათისა.
[4] გალატ., 4, 3.
[1] ერთისა M.

რამეთუ რომელთა შეიწყნარეთ იგი, „მოგუცა ჩუენ ჴელმწიფებაი შეილ ღმრთისა ყოფად, რომელთა გურწმენეს მისსა მიმართ“.[1] ვინაიცა არღარა ეართ მონა, არამედ შეილ, არღარა შჯულსა ქუეშე, არამედ მადლსა, არღარა კერძოდ და შიშისათჳს ეპმონებთ უფალსა, არამედ ყოველთა დღეთა ცხორებისა ჩუენისათა წადიერებით შეწირვად მისსა თანამდებ ვართ. და მარადის განსუენებად მონისა გულისწყრომასა[2] ეიტყუთ და გულისთქუმასა მონად, რაჲთა ყოველი გულისთქუმაი ჩუენი სამარადისოდ ღმრთისა მიმართ აღსყრობილ იყოს, ხოლო გულისწყრომაი ღმრთის მბრძოლთა მიმართ აღჭურეელ იყოს. და ეგრეთვე განუსუენებდეთ კაჰრაულსაცა, რომელ არიან ჭორცნი ესე ჩუენნი, რომელთა უჴმს, რაჲთა განუსუენოთ მონებისაგან ცოდჳისა და უბრძანოთ მოქმედებაი საღმრთოთა მცნებათაი.

ამას ესეეითარსა მიბრძანებს ჩუენ სულიერი იგი შჯული ქრისტესი, // რომლისა დამცველნი უეაღრეს მოსეს მიერ შჯულდებულთაჲსა ეიქმნებით,[3] რამეთუ მოვიდა რაჲ სრული იგი, „განქარდა კერძოჲ იგი“.[4] და საბურეელი რაჲ იგი შჯულისაი, ეიტყუ უკუე კრეტსაბმელისა 132v I ტაძრისასა, განიპო ჯუარცუმასა უფლისაჲ, მიერითგან გამობრწყინდა მადლი სულისაი განყოფითა ცეცხლისა ენათჲთა. განქარდა წერილი და დასცხრეს ჭორციელნი წესნი და მონებრივი რაჲ იგი შჯული აღესრულა, შჯული აზნაურობისაი მომენიჭა ჩუენ. ამისთჳსცა ედღესასწაულობთ სრულებითსა მას განსუენებასა კაცობრივისა ბუნებისასა, ეიტყუ უკუე წმიდასა მას დღესა აღდგომისასა, რომელსა შინა უფალმან იესუ, დასაბამმან ცხორებისამან და მაცხოვარმან, აღთქუმულსა მას მკუდრობასა შეიყვანნა სულითა და ჯეშმარიტებითა ღმრთის მსახურნი, სადაიგი თაეადი შეეიდა წინა-მორბედად ჩუენდა აღ-რაჲ-დგა მკუდრეთით და განეხუნეს მას ბჭენი ცათანი და მარჯუენით მამისა დაჯდა ჭორციელად, სადა-იგი აღიყუანებს ყოველთა, რომელთა დაიცჳან შჯული სულიერი.[5]

აწ უკუე ჩუენდა, რომელნი-ესე სულისა დამორჩილებულ ეართ და არა ჴოგნისადა, ჯერ-არს განშორებაი ყოველთაჳე ჭორციელთაი და სულიერითა მსახურებითა ღმრთისა შეერთებაი.

რამეთუ წინა-დაცუეთა ჩუენდა არს მოკუეთაი ნამეტნაჲისა და არა საჭიროჲსა ჭორცთა გემოჲსაი. ხოლო წინა-დაუცუეთელება არა რაჲ არს სხუა, თუნიერ ნამეტნაჲი იგი ტყაჲი გემოჳნებითისა მის ასოჲსაი. რამეთუ ყოველი გულისთქუმაი, რომელი არა 132v II ღმრთისა მიერ, ანუ ღმრთისა თანა იქმნებოდის,

[1] იოანე, 1, 12.
[2] ეს სიტყჳა ორჯერ წერია.
[3] II კორინთ., 3, 10.
[4] I კორინთ., 13, 10.
[5] ათან. ალექს., წინადაცუეთისათჳს და შაბათისა.

მოიყიდნეს, რათა შეილებაი იგი მიეიღოთ.[1] რამეთუ რაჲდენთა შეეიწყნარეთ იგი, „მოგუცა ჩუენ ჴელმწიფებაი შეილ ღმრთისა ყოფად მორწმუნეთა მისსა მიმართ“.[2] ვინაიცა არღარა ეართ მონა, არამედ შეილ, არღარა შჯულსა ქუეშე, არამედ მადლსა, არღარა კერძოდ მსახურნი უფლისანი შიშისათჳს, არამედ ყოველსა ჟამსა ცხორებისასა შეწირვად მისსა თანამდებნი და მონისა, გულისთქუმასა[3] ეიტყუ და გულისწყრომასა, მარადის განმსუენებელნი ცოდჳისაგან და ღმრთისა მიმართ მოცალებისა მბრძანებელნი გულისთქუმისა უკუე, ყოელისა მარადის ღმრთისა მიმართ აღმამაღლებელნი, ხოლო გულისწყრომისა წინა-აღმდგომსა ზედა ღმრთისა აღ/მჭურეელნი, და კარაულისა ეგრეთვე, რომელ არიან ჴორცნი, მონებისაგან ეიდრემე ცოდჳისა განმსუენებელნი, ხოლო მცნებათა ღმრთისათა მსახურ-ყოფისა მბრძანებელნი.

ამათ მიბრძანებს ჩუენ სულიერი შჯული 1205 ქრისტესი, // რომლისა დამცველნი უაღრეს იქმნნეს მოსეანისა შჯულისა.[3] რამეთუ მოსლვითა სრულისაჲთა „დაიჴსნა კერძოობითი“[4] და საშურეელსა მოსლეითა შჯულისასა, რომელ არს კრეტსაბმელი, ჯუარცუმასა მჴსნელისასა დაბრძარეითა და სულისა მიერ ენათა ცეცხლისათა გამობრწყინებითა წიგნი განქარდა და ჭორციელნი ყოველნი დასცხრეს, და შჯული იგი მონებისაი დასრულდა და შჯული აზნაურებისაი მოგუენიჭა ჩუენ. და ედღესასწაულობთ სრულსა განსუენებასა კაცობრივისა ბუნებისასა, დღესა ეიტყუ საცხორებელსა აღდგომისასა, რომელსა შინა უფალმან იესუ, დასაბამმან ცხორებისამან და მაცხოვარმან, შემოყუანნა ჩუენ აღთქუმულსა მას სამკუდრებელსა, რომლისა მიმართ თუთ შეეიდა წინამორბედად ჩუენდა, აღ-რაჲ-დგა მკუდრეთით და განეხუნეს მისდა ბჭესა ცათასა მარჯუენით მამისა დაჯდა კაცობრიე, სადა-იგი შეელენ უეჭუელად დამცველნიცა სულიერისა შჯულისაჲ.[5]

ეინაიცა ჩუენთჳს, სულისა და არა ჴოგნისადა შედგომილთათჳს, ყოველთაჳე ჭორციელთა განგებაი და სულიერი მსახურებაი და ღმრთისა მიმართ შეერთებაი არს სანატრელი შაბათობაი.[6]

ხოლო წინადაცუეთაი არს ჭორციელისა გემოჲსა და ნამეტნაჲთა და არასაჭიროთა განყრაი, ეინათგან წინადაცუეთაი არა რაჲ სხუაი არს, თუნიერ ტყაჲი, გემოჳნისა ასოჲსა ნამეტნაჲი. ხოლო ყოველი გემოჳნებაი, რომელი

[1] გალატ., 4, 4-5.
[2] იოანე, 1, 12.
[3] II კორინთ., 3, 10.
[4] I კორინთ., 13, 10.
[5] ათან. ალექს., წინადაცუეთისათჳს და შაბათისა.
[6] "სანატრელი შაბათობაი" დედანში არ გეხედება.

[1] თქმასა M.

ნამეტნავ გემოვნება არს, რომლისა სახე იყო წინა-დაუცუეთელობაი. ხოლო განსუენებაი შაბათისაი მოასწავებდა ცოდეისაგან დაცხრომასა და ორივე ესე ერთ არს. და რომელნი ამათდა სულიერად აღსრულებად მოსწრაფე იყვნენ, ესეიოთარნი იგი არცა მცირესა რას უშჯულოებასა შეიავარდენ.[1]

ამას ყოველსა თანა ესეცა საცნაურ იყაენ, ვითარმედ რიცხუ შუდისაი ყოველსაე მოქცეუასა ჯამთასა საცნაურ-ჰყოფს, ვითარცა იტყუს ბრძენი სოლომონ ვითარმედ: „ეც ნაწილ შჯდთა და მერმე რჟათაცა“.[2] და კუალად ღმრთიე-სწაელული დავით მერეისათუს რაი გალობდეს,[3] ცხად არს, ვითარმედ ყოფადსა მას ჟამსა მოასწავებს შემდგომად მკუდრეთით აღდგომისა. ამისთუსცა ბრძანებდა შჯული შაბათისა უქმობასა ყოველთაგან ჴორციელთა და მიდევნებად ყოველსაე სულიერსა ზრ[უ]ნეასა. ხოლო სულიერი და საიდუმლოი ბრძანებაი ესე იყო, რაჲთა ყოველნივე შჯდ მოქცეენი ჟამნი ჭეშმარიტისა მის ისრაჱლისანი, რომელ არს გონებაი მხილეელი ღმრთისაი, სათნოდ წარეგებოდინ თავსა თუსსა ღმრთისა შეწირეითა და ზეშთა ყოველთაე ჴორციელთა ქმნითა.[4]

არს ღმრთისა მიერ და ღმრთისა მიმართ იქმნებოდის, ნამეტაი არს გემოენებისაი, რომლისა 100r II
სახე არს წინადაცუეთაი. ხოლო შაბათ არს დაცხრომაი ცოდეისაგან, ვინაიცა იყუენ რაი ერთბამად ორნივე და ესრეთ ორნივე სულიერისა შჯულისა მიმდგომ იყუენ, არცაღა თუ მცირესა მოქმედებენ ცოდეასა.[1]

მერმეცა შესწაებულ იყაენ,[1] ვითარმედ რიცხუ შუდისაი ყოველსაე აწინდელსა ჟამსა ცხად-ჰყოფს, ვითარცა იტყუს უფროისად ბრძენი სოლომონ,[II] „მიცემად ნაწილისა შუდთა და რჟათაცა“.[2] და ღმრთიე-მზრახეალი დავით მერვისათუს რაი გალობდეს,[3] შემდგომად მკუდრეთით აღდგომისა ყოფადისა მის დაწყნარებისათუს გალობს. ესრეთ უკუე მეშუდე დღე უქმებასა ვიდრემე მოქმედებს[III] შაბათობისა მიერ, ხოლო სულიერთა და შეჴცეულისა[IV] და ჭეშმარიტსა ისრაჱლსა, რომელ არს გონებაი, მხილეელი ღმრთისაი უბრძანებს შჯული სულიერი, რათა ყოელითურთ შეწიროს თაჲი თუსი ღმრთსა და ზესთა ჴორციელთასა იქმნეს.[4]

97 /IV, 24/ ქალწულებისათუს

თაჲი ჸ8

ბოროტ რაიმე ჰყოფენ ჴორციელნი ქალწულებასა და საწამებელად შემოიღებენ გემოთ-მოყუარენი სიტყუასა მას, ვითარმედ
133r I „წყეულ იყაენ ყოველი, რომელმან არა აღადგინოს თესლი ისრაჱლსა შორის“.[5] ხოლო ჩუენ, ვინაჲთგან ქალწულისაგან განკაცნა სიტყუაი ღმრთისაი, მინდობილ ეართ თქუმად, ვითარმედ ქალწულებაი ზემოით დასაბამითგანვე დაენერგა ბუნებასა შინა კაცთასა,// რამეთუ ქალ- 1208
წულისაგან ქუეყნისა დაიბადა კაცი და მარტოჲსა ადამისაგან შეიქმნა ეგა და სამოთხესა შინა ქალწულებით მოქალაქობდეს, რამეთუ ესრეთ იტყუს საღმრთოი წერილი, ვითარმედ: „შიშუელ იყვნეს ადამ და ეგა და არა ჰრცხუენოდა“.[6] ხოლო რაჟამს გარდაჰჴდეს, ცნეს, ვითარმედ შიშუელ არიან და სირცხჳლეულ ქმნილთა შეეერნეს თაჲთა თუსთათუს გარე-მოსარტყმელნი.[7] და შემდგომად გარდასლეისა, ოდეს ესმა, ვითარმედ: „მიწა ხარ და მიწად მიიქც“,[8] ოდეს იგი გარდასლეისათუს სიკუდილი შემოჴდა სოფლად, მაშინ „იცნა ადამ ეგა, ცოლი თუსი და მიუდგა და შჳა“.[9] რომლისათუსცა, რათა არა აღიჴოცოს და განიხრწნას ნათესაი

[1] იქვე.
[2] ეკლესიასტე, 11, 2.
[3] ფსალმ., 6, 1.
[4] გრიგ. ნაზ., 45.
[5] მეორე სჯ., 25, 9.
[6] შეს., 2, 25.
[7] შეს., 3, 7.
[8] შეს., 3, 19.
[9] შეს., 4, 1.

97 /IV, 24/ ქალწულებისათუს

თაჲი ჸ8

შეასმენენ[V] ჴორციელნი ქალწულებასა და საწამებელად ჴუმეენ გემოთ-მოყუარენი ამას, ვითარმედ: „წყეულ იყაენ, რომელმან არა აღადგინოს თესლი ისრაჱლსა შორის“.[5] ხოლო ჩუენ ვიტყუთ მინდობითა ქალწულებისაგან განჴორციელებულისა სიტყჳსა ღმრთისაჲთა, ვითარმედ ქალწულებაი ზემოითგანეე და დასაბამითგან დაუნერგა ბუნებასა შინა კაცთასა, რამეთუ ქალწულისაგან მიწისა შეიქმნა კაცი. მხოლოჲსა ადამისაგან აეგო ეგა. სამოთხეს შინა ქალწულებაი მოქალაქობდა, რამეთუ იტყუს საღმრთოი წერილი, ვითარმედ „შიშუელ იყუენეს ადამი და ეგა და არა ჰრცხუენოდა“.[6] ხოლო რაჟამს გარდაჰჴდეს, ცნეს, ვითარმედ შიშუელ არიან და სირცხჳლეულ ქმნილთა შეეერნეს თაჲთა თუსთათუს გარე-მოსარტყმელნი.[7] და შემდგომად გარდასლეისა, ოდეს ესმა, ვითარმედ: „მიწა ხარ და მიწად მიიქც“,[8] ოდეს იგი გარდასლეისათუს სიკუდილი შემოჴდა სოფლად, მაშინ „იცნა ადამ ეგა, ცოლი თუსი და მიუდგა და შჳა“.[9] რომლისათუსცა, რათა არა აღიჴოცოს და განიხრწნას ნათესაი

[1] ათან., ალექს., იქვე.
[2] ეკლესიასტე, 11, 2.
[3] ფსალმ., 6, 1.
[4] გრიგ. ნაზ., 45.
[5] მეორე სჯ., 25, 9.
[6] შეს., 2, 25.
[7] შეს., 3, 7.
[8] შეს., 3, 19.
[9] შეს., 4, 1.

I იყუენ M. II სალომონ A. III < M. IV შეჴცეულთა EM.
V შეასმინ E.

მოპოვნებულ იქმნა ქორწინებაი, რაჲთა არა მიმყოერებულმან ფლობამან სიკუდილისამან სრულიად მოსპოს და უჩინო-ყოს ნათესავი კაცთაჲ, არამედ დღითი-დღე განმრაელდებოდინ შვილთ-სხმისა მიერ.

გარნა იტყოდინ თუ ვინმე, ვითარმედ რაჲ-სათჳს შეიმჭნეს მამალი და დედალი, რომელთა-იგი ესმა: „აღორძნდით და განმრაველდით",[1] მიუგებთ და ვეტყუთ, ვითარმედ აღორძნდით და
133r II განმრაველდით არა ყოელითურთ ქორწინებისა მიერისა შვილთ-სხმისათჳს ოდენ თქუა რა-მეთუ შემძლებელ იყო ღმერთი სხუათაცა სახითა [გან]მრაველებასა ნათესავთა ჩუენისასა, უკუეთუმცა ოდენ დაეცა პირველთა კაცთა მცნებაჲ იგი მისი შეუცავალებელად, არამედ უწყოდა ღმრთისა წინაჲსწარ-მცნობელობამან, რომელმან ყოველიე უწყის პირველ ცნობად-მდე მათდა, ვითარმედ ეგულების გარდამა-ვალ-ყოფაჲ საუფლოჲსა მის მცნებისაჲ და სიკუდილითა დაშჯაი, ამისთჳსცა წინაჲთჳე შექმნა მამალი და დედალი და უბრძანა აღორძინებაი და განმრაველებაი. არამედ ჩუენ კუალად ვიქცეთ გზასა პირველ დაწყებულთა სიტყუათასა და ეიხილნეთ სიქადულნი ქალ-წულებისანი და გურგუნნი სიწმიდისანი, რა-მეთუ ერთ და იგივე არს პატიჲი ქალწულებისა და სიწმიდისაჲ.

ნოეს კიდობანსა მას რაჲ შესლეაჲ ებრძანე-ბოდა და თესლსა სოფლისასა დაცეაჲ ერწ-მუნებოდა, ესრეთ ებრძანა, ეითარმედ: „შეეედ შენ და ძენი შენნი და ცოლი შენი და ცოლნი ძეთა შენთანი".[2] იხილე ეითარ გან-ყენა იგინი დედათაგან, რაჲთა სიწმიდით და კრძალულებით განერნენ ყოელისა სოფლისა თანა წარრღუნისაგან. ხოლო შემდგომად წყლით რღუნისა ჰრქუა: „გამოეედ შენ და ცოლი შენი და ცოლნი ძეთა შენთანი".[3] აჰა ესერა კუალად განმრაველებისათჳსეე შეენდო ქორწინებაჲ.

133v I მერმეცა ეიტყოდით ელიაჲსთჳს თეზბიტელი-სა ცეცხლ მგზნებარეთა ეტლთ-მფლობელისა და მათ მიერ ზეცად აღყეანებულისა. ანუ არა უქორწინებელობაჲ შეიყუარაა და მის მიერ ზეშთა კაცთა ამაღლებ[უ]ლად წამებულ იქნა? ვინ-მე დაჰჴსნა ცანი, ვინ აღადგინა მკუდარნი, ვინ განაპო იორდანე ანუ არა ელიაჲ, შემტკ-ბობელმან მან ქალწულებისამან? ხოლო ელისე, მოწაფემან ამისმან, ანუ არა // შესწორებულისა მისისა სათნოებისა ჩუენებისათჳს დაიმკუდრაა მისგან მრჩობლ თხოვილი იგი მადლი სული-სა? ანუ [რ]აჲ სთქუა სამთა ყრმათათჳს, არა ქალწულებისაეე მოღუაწებითა ზეშთა ექმნ-ნესა საკუმილსა ცეცხლისა აგზებულისასა, რაჟამს იგი ეერ შეეხო ალი ჴორცთა მათთა ქალწულებით დაცეულთა? ანუ დანიელისთჳს შემდგომად სიკუდილისა, მოპოვნებულ იქმნა ქორწინებაი, რათა შეილიერებისა მიერ გებუ-ლად დაიცეებოდის ნათესაჲი კაცთაჲ.[1]

არამედ ნუუკუე და თქუან, ეითარმედ რაჲ ჰნებაეს „წულად და ქალად"[2] დაბადებასა და ამას, ეითარმედ „აღორძნდით და განმრაე-ლდით?"[3] რომლისა მიმართ ეიტყჳთ, ეითარმედ ესე ეიდრემე „აღორძნდით და განმრაელდით"[4] არა უეჭუელად ქორწინებითისა შეყოფისა მიერსა განმრაველებასა ცხად-ჰყოფს. რა-მეთუ შემძლებელ იყო ღმერთი სხუთა სახ-ითა განმრაელებად ნათესაისა, უკუეთუმცა შეურყუეელად დაიცვა მცნებაჲ ეიდრე აღ- 100v I
სასრულამდე. არამედ უწყოდა ღმერთმან წინაჲსწარმცნობელობითა თჳსითა, რომელმან უწყის ყოველნი „პირველ ქმნისაცა მათისა",[4] ეითარმედ ეგულების გარდამავალ-ყოფაჲ და-სასჯელსა სიკუდილისასა თანამდებ-ყოფაი, ამისთჳს წინაჲსწარ სწრობით შექმნა წული და ქალი და აღორძინებაი და გამრაელებაი უბრძანა. არამედ ჩუენ კუალთა თხრობისათა შეუდგეთ და ეიხილნეთ სიქადულნი ქალწულ-ებისანი, ხოლო იგივე არს თქუმად, ეითარმედ უბიწოებისანი.

ნოეს[1] კიდობნად შესლეისა მბრძანებელმან და თესლთა სოფლისათა დაცეისა მარწმუნე-ბელმან ესრეთ ჰრქუა მას: „შეეედ კიდობნად შენ და ძენი შენნი და ცოლი შენი და ცოლნი ძეთა შენთანი".[2] რამეთუ განყენა იგინი დე-დათაგან, რათა უბიწოებით თანა-წარელნო მსოფლიოჲ იგი ნაჲ-დანთქმულებაი. რომ-ლისათჳსცა, შემდგომად დაცხრომისა მისისა, „გამოეედ, — ჰრქუა,[3] — შენ და ცოლი შენი და ძენი შენნი და ცოლნი ძეთა შენთანი".[4] აჰა, კუალად განმრაელებისათჳს შენდობილ იქმნა ქორწილი!

ამისსა შემდგომად ელია ცეცხლებრ მოტყ-ინარეთა ეტლთა მფლობელმან მან და ზეცად აღმაეალმან არა უქორწინებელობაი შეიტკ-ბოა, რომლითა უალრესად ,აცთად წამებულ იქმნა საზომთა შინა? ვინ დაჰჴნა ცანი? ვინ აღადგინნა მკუდარნი? ვინ განკუეთა იორ-დანე? არა ქალწულმან ელიაა? ხოლო ელისე მოწაფემან მისმან, არა // სწორისა მისისა
1209 სათნოებისა მოგებითა მრჩობლი მადლი სუ-ლისაჲ დაიმკეიდრაა, ითხოა რაჲ ესე? ხოლო რაჲ სამნი ყრმანი? არა ქალწულებისა მოღ-ეაწე-ქმნილნი უალრეს ცეცხლისა გამოჩნდესა, ეითარცა ქალწულებისა მიერ დამშრეტელნი ჴორცთა შორის მგზებარისა ცეცხლისანი?

[1] შეს., I, 28.
[2] შეს., 7, 7.
[3] შეს., 8, 16.

[1] გრიგ. ნოს., კაცისა შესაჴ., 16.
[2] შეს., I, 27.
[3] შეს., I, 28.
[4] დან., 13, 42.
[5] შეს., 7, 7.
[6] შეს., 8, 16.

[1] ნოეს M. [1] <M.

რა სთქუა არა ქალწულებით ცდომილ იყენესა ჴორცნი მისნი, რომელსა კბილნი მჴეცთანი ვერ შეეხნეს?

და კუალად ეგულებოდის რაჲ ისრაჱლთა ჩუენებად ღმერთსა, არა წინა-განწმედაჲ ჴორცთაჲ უბრძანისა? ანუ არა მღდელნიცა თაეთა თუსთა განიწმედდიანა და ესრეთღა შეუუალთა ტაძრისათა შეჰკადრებდიან და
133v II მსხუერპლთა შემწირველ იქმნებოდიან? ანუ არა შჯულმანცა დიდად აღთქუმად სიწმიდესა სახელი-სდვა-ა? რამეთუ ჩუენ თუთ სჯულისაცა მას ბრძანებასა საღმრთოთა მიმართ საჴმარებათა მოეიყუანებთ, ეითარმედ თესლ სულიერისა ისრაჱლისა არს სიყუარულითა და შიშითა ღმრთისაჲთა მიდგომილი იგი კაცი, რომელსა მათ მიერ ელმოდის სულიერი იგი მუცელი და ესრეთ შეის სული მაცხოვარებისა. და ამითე გულისჴმის-ყოფითა გულისჴმა-იყოფებოდენ სიტყუაჲ იგი, ეითარმედ „ნეტარ არს, რომელსა ესუას ნათესაჲ სიონს და მეგობარი იერუსალჱმს“,[1] და უკუეთუ არა ესრეთ არს გულისჴმის-ყოფაჲ ამისი, რასა იტყუთ, გინა თუ მეძაე იყოს ანუ მომთრეალე ანუ კერპთ-მსახური, ნეტარ არსა, ოდენ ესუას ჴორციელი შეილი სიონს და ნათესაჲ იერუსალჱმს? არა, ნუ იყოფინ, არაეინ სადა თქუას ესე კეთილთა გონიერთაგანმან!

ქალწულებაჲ არს ანგელოზთა მოქალაქობაჲ, ყოველთა მათ უჯროცოთა ბუნებითი თუსებაჲ. ხოლო ამას რაჲ ეიტყუთ, არა თუ ბოროტ-ეპყოფთ ქორწინებასა, – ნუ იყოფინ! – რამეთუ უწყით, ეითარმედ უფალმან მისლეითა თუსითა აკურთხა ქორწილი. და არაეე დაგუვიწყებიეს მეტყუელისაჲ მის, რომელი იტყუს, ეითარმედ „პატიოსან არს ქორწილი და საწოლი შეუგინებელ“.[2] არამედ ქალწულებაჲ კეთილთა უკეთესად უწყით, რამეთუ კეთილთაცა შინა არს განრჩეულაჲ და აღრჩეულაჲ და ეგრეთეე მსგაესად ბოროტთაცა შინა. უწყით უკუე, ეითარმედ ყოველნი ჴორციელნი
134r I მოკუდაჲნი ქორწინებისაგან შობილნი არიან, თუნიერ დასაბამთა მათგან ხოლო და მთავართა ნათესაჲსა კაცთაჲსათა, რამეთუ იგინი ქალწულებისა მიერ და არა ქორწინებისა დაბადებულ იყენეს. არამედ უქორწინებელობაჲ ანგელოზთა მსგაესებაჲ არს და რაოდენ ანგელოზი კაცსა უზეშთაეს არს, ესოდენ ქალწულებაჲ ქორწინებასა უპატიოსნეს არს.

და რაჲსაღა ეიტყუ ანგელოზთა, თუთ თაეადი ქრისტე სიქადულ არს ქალწულებისა, არა ხოლო უდედოდ და დაუსაბამოდ შობითა მამისაგან, არამედ რაჟამს იგი კაცობითა მსგაეს ჩუენდა იქმნა, ქალწულისაგან შობითა უზე[ე]შთაეს ჩუენსა იქმნა, თუნიერ თესლისა იშვა რაჲ უმამაკაცოდ და უხრწნელად და თაესა შორისცა თუსსა აჩუენა ჴეშმარიტი და სრულიადი ქალწულებაჲ. ეინაჲცა ჩუენ არაეე არა დანიელის ქალწულებითა გამოპირულნი // ჴორცნი შეუხებელად ეგნესა კბილებისაგან მჴეცთაისა?

არა ეგულებოდა რაჲ ღმერთსა გამოცხადებაჲ ისრაიტელთაჲ, უბიწო-ყოფაჲ ჴორცთაჲ უბრძანაა? არა მღდელნი განსწმედდესა თაეთა თუსთა და ესრეთ შეეიდოდეს შეუეალთა და შესწირეიდეს მსხუერპლთა? არა განწმედითა განაწესაა შჯულმან აღსრულებაჲ დიდისა მის ლოცეისაჲ?

ვინაჲცა ჯერ-არს უსულიერესად მოღებაჲ შჯულიერისა ბრძანებისაჲ. რამეთუ არს თესლი სულიერი სიყუარულითა და შიშითა ღმრთისაჲთა, მუცელად-ღებული სულიერსა შინა მუცელსა, რომელსა ელმოდის და შეას სული მაცხოვარებისაჲ. დაე ესრეთე მოიღებეოდედ 100v II იგიცა, ეითარმედ: „ნეტარ არს, რომელსა ესუას თესლი სიონს და სახლეულნი იერუსალჱმს“,[1] რამეთუ რაჲ არს, დაღათუ მეძაე იყოს, ანუ თუ მომთრეალე, ანუ კერპთ-მსახურ, ნეტარ არსა მხოლოდ, უკუეთუ ესუას თესლი სიონს და სახლეულნი იერუსალჱმს? არაეინ, კეთილად გონიერმან, თქუას ესე.

ქალწულებაჲ – ანგელოსთა მოქალაქობაჲ, ყოელისა უსხეულოთა ბუნებისა თუსებაჲ. ხოლო ამას რაჲ ეიტყუთ, არა თუ შევასმენთ ქორწინებასა, – ნუ იყოფინ! რამეთუ უწყით უფალი საცხორებელსა მოსლეასა მისსა მაკურთხეელად ჴორციელისა და მეტყუელი იგი წმიდაჲ, ეითარმედ: „პატიოსან არს ქორწილი და საწოლი შეუგინებელ“,[2] არამედ კეთილისა უმჯობესად ვიცნობთ ქალწულებასა, ვინაჲთგან სათნოებათაცა შორის არიან უაღრესობანი და უდარესობანი, ეგრეთეე და უკეთურებათა შორის. და უწყით, ეითარმედ ქორწილისა შეილის წულ არიან ყოველნი კაცნი, შემდგომნი ნათესაეთ-მთაეართანი. რამეთუ იგინი ქალწულებისა და არა ქორწინებისა მიერ შექმნულ არიან. არამედ უქორწინებელობაჲ ანგელოსთა მსგაესებაჲ არს, ეითარცა ვთქუთ. ვინაჲცა, რაოდენ ანგელოზი კაცთასა უაღრეს არს, ეგოდენ ქალწულებაჲ ქორწინებისასა უპატიოსნეს არს.

და რად ეიტყუ ანგელოზსა? თუთ იგი თაეადი ქრისტე უწყი საქადულად ქალწულებისად, არა მამისაგან ხოლო დაუსაბამოდ და უენებელად[1] შობილი, არამედ რამეთუ კაც იქმნა რაჲ ჩუენებრ, უზესთაეს ჩუენსა, თუნიერ თესლისა განჴორციელდა ქალწულისაგან და თუთცა აჩუენა თაეისა მიერ თუსისა ჴეშმარიტი და ყოელად სრული ქალწულე-

[1] ესაია, 31, 9.
[2] ებრ., 13, 4.

[1] ესაია, 31, 9.
[2] ებრ., 13, 4.
[1] უენებელი M.

შჯულად დაგჯდეა ქალწულებაი ეითარცა მეცნიერმან, ეითარმედ „არა ყოველთა დაიტიონ სიტყუაი იგი“[1] სიტყუსაბრეე მისისა, ხოლო საქმით განმსწაელნა და განმაძლიერონა ჩუენ შეტკბობად ქალწულებისა და რაიდეა სხუაი საჴმარ არს განსაცხადებელად საძიებელისა ამის, თუნიერ ესე, რამეთუ აწღეა შემდგომად განჴორციელებისა მისისა მოქალაქობს ქალწულებაი კაცთა შორის?

// კეთილ არს უკუე შეილთ-სხმაიცა, რომელი ქორწინებისა მიერ იყოს და კეთილ არს ქორწინებაი, განმუეთელი სიძეისაი, რომელი არა უტეებდეს განცოფებად გულისთქუმასა, რაითამცა უშჯულოდ ბორგდა შჯულიერსა მას ზედა შეერთებასა. კეთილ არს ქორწინებაი
134r II მათთუს, რომელთა არა ძალ-უც დამარხეაი სიწმიდისაი. ხოლო უზეშთაეს არს ქალწულებაი, რომელი სულიერსა შეილიერებასა აღაორძინებს და მოართუამს ღმერთსა შუენიერთა მათ ნაყოფთა ლოცვისათა. და ამას თანა „პატიოსან არს ქორწილი და საწოლი შეუგინებელ, ხოლო მეძაენი და მემრუშენი საჯნეს ღმერთმან“.[2]

1212 // კეთილ ვიდრემე არს შვილიერებაი, რომლისა მიზეზ არს ქორწილი და კეთილ ქორწილი, ეითარცა განმეუეთელი სიძეისაი და წესიერებითა შჯულიერისა შეყოფისაითა არა მიმშუებელი განერდომად უშჯულოთა საქმეთა მიმართ. კეთილ არს ქორწილი მათთუს, რომელთა ეერ ძალ-უც ქალწულებად. ხოლო უმჯობეს არს ქალწულებაი, ეითარცა შეილიერობასა სულისასა აღმაორძინებელი და ნაყოფსა ჟამიერსა ლოცვისასა შემწირველი ღმრთისა. „პატიოსან არს ქორწილი და საწოლი შეუგინებელ, ხოლო მეძაეთა და მემ- 107r I რუშეთა შჯის ღმერთი“.[2]

98 /IV, 25/ წინა-დაცუეთისათჳს

თაჳი ჟე

წინა-დაცუეთაი პირეელ შჯულისა მოეცა აბრაჰამსა // შემდგომად კურთხეისა მის და 1213
შემდგომად აღთქუმისა აღმნიშნეელად და განმყოფელად მისდა და სხეულთა მისთა წარმართთა მათგან, რომელთა თანა იქცეოდა. ხოლო რაჟამს უდაბნოსა მას ზედა ერი იგი ისრაჱლთაი მარტოდ იქცეოდა თჳსაგან და არა [თ]ანა აღრეულად სხუასა რომელსამე ნათესაჳსა, რაოდენნიცა უდაბნოსა ზედა იშჳებოდეს, არა წინა-დაიცუთებოდა. არამედ რაჟამს ისუ ნაევსმან განაელო მათ იორდანე, მაშინღა წინა-დაცუეთილ იქმნნეს მის მიერ და მუნ განაწესეს საქმით მეორედ შჯულისდებაი წინა-დაცუეთისაი. რამეთუ ეითარცა ეთქუ, პირეელად აბრაჰამის ზე მოეცა წინა-დაცუეთაი და მერმე უდაბნოსა ზედა დასცხრა ორმეოც წელ. ამისსა შემდგომად კუალად მეორედ ისოს მისცა ღმერთმან შჯული იგი წინა-დაცუეთისაი. განრაი-ელეს მათ იორდანე, ეითარ-იგი წერილ არს წიგნსა ისუ ნაევსსა, ეითარმედ: „მას ჟამსა ჰრქუა უფალმან ისუს:
„იქმნენ თაეისა შენისა და ნაკნი კლდისანი
134v I კლდისაგან განუკუეთლისა და დაჴედ და წინა-დასცუთე ისრაჱლსა მეორედ“.[3] და მაშინ მცირედისა იტყუს, ეითარმედ: „ორმეოცდა ორ წელს იქცეოდა ისრაჱლი უდაბნოსა მას ეატტარიტიდისასა, ამისთუს წინა-დაუცუეთელ იქმნეს უმრაელესნი მათგანნი, მებრძოლნი, გამოსრულნი ქუეყანით ეგჳპტით, ურწმუნო-ქმნილნი მცნებათა ღმრთისათა,

[1] მათე, 19, 11.
[2] ებრ., 13, 4.
[3] ისუ-ნავესი, 5, 2.

// კეთილ არს ქორწილი და კეთილ ქორწილი, ეითარცა თუთ იგი იტყუს, ხოლო საქმით განმსწაელნა ჩუენ და განმაძლიერონა ამისსა მიმართ. რამეთუ ვიეთდა არა ცხად არს ესე, ეითარმედ მოქალაქობს აწ კაცთა შორის ქალწულებაი?

98 /IV, 25/ წინადაცუეთისათჳს

თაჳი ეე

წინადაცუეთაი პირეელ შჯულისა მიეცა აბრაჰამს შემდგომად კურთხეისა, შემდგომად აღთქუმისა, სასწაულად განმყოფელად მისდა და სახლის ნაშობთა მისთა წარმართთაგან, რომელთა თანა იქცეოდა. და ცხად არს ამიერ, რამეთუ, რაჟამს უდაბნოს მარტოი ისრაჱლი თუსაგან იქცეოდა ორმეოც წელ/არა/თანააღრეული[1] სხუასა ნათესაჳსა, რაოდენნი უდაბნოს იყუენეს, – არა წინა-დაიცუთეს. ხოლო რაჟამს წიაღიყუანნა იგინი ისუ იორდანესა, წინა-დაიცუთეს[I] და იქმნა მეორე შჯული წინა-დაცუეთისაი. რამეთუ აბრაჰამს ზე მოეცა შჯული წინა-დაცუეთისაი და მერმე დასცხრა უდაბნოს ზედა ორმეოც წელი. და კუალად მეორედ მოსცა ღმერთმან ისოს შჯული წინა-დაცუეთისაი, შემდგომად წიაღელისა იორდანისა, ეითარცა წერილ არს წიგნსა ისო ნაევსსა, რამეთუ „მას ჟამსა უფალმან ისოს[II] – იქმნენ თაეისა შენისა ბანაკნი კლდისანი[III] კლდისაგან განუკუეთელისა და დაჴედ და წინა-დასცუთე ძეთა ისრაჱლისათა მეორე“.[4] და შემდგომად მცირედისა იტყუს, ეითარმედ: „ორმეოცდა ორ წელ იქცეოდა ისრაჱლი უდაბნოსა მას ეატტარიტიდისასა,[IV] ამისთუს წინა-დაუცუეთელ იყუენეს უმრაელესნი მათგანნი, მებრძოლნი, გამოსრულნი ქუეყანით ეგჳპტით, ურწმუნო-ქმნილნი მცნებათა ღმრთისათა,

[1] მათე, 19, 11.
[2] ებრ., 13, 4.
[3] დედანში: οὐ συναναμιγμένος.
[4] ისუ-ნავესი, 5, 2.

[I] ხოლო რაჟამს წიაღიყუანნა და ა. შ. <M. [II] პრქუა ისოს M. [III] <M. [IV] ეატტარიდისასა M.

ეგუპტით, რომელნი-იგი ურწმუნო იქმნნეს მცნებათა ღმრთისათა, რომელთათჳს განაჩინა არა ხილვად ქუეყანაჲ იგი კეთილი, რომლისა მიცემად ეფუცა ღმერთი მამათა ჩუენთა მიცემად მათდა ქუეყანაჲ, გამომადინებელი სძისა და თაფლისაჲ. ხოლო ნაცელად მათსა აღუსრულა იგი შვილთა მათთა, რომელთა-იგი წინა-დასცუთა ისუ, რამეთუ წინა-დაუცუეთელ იყვნეს გზასა ზედა".[1]

ეინაჲცა ამით ყოელითა ცხად არს, ეითარმედ წინა-დაცუეთაჲ სასწაული იყო განმყოფელი ისრაჱლთაჲ წარმართთაგან,[2] რომელთა თანა იქცეოდის იგინი. ხოლო მოაწაევებდა სახეს ნათლისღებისასა, რამეთუ ეითარ-იგი წინა-დაცუეთაჲ არა საქმარსა რასმე ასოსა მოჴკუეთს გუამისაგან, არამედ ნამეტნავსა რასმე უქმარსა, ეგრეთეე წმიდითა ნათლისღებითა ცოდეისაგან წინა-დაცუეთილ ვიქმნებით ჩუენ, ხოლო ცხად არს, ეითარმედ ნამეტნავ გულისთქუმისა არს ცოდეაჲ და არა საქმარი რაჲმე გულისთქუმაჲ, რაჲთუ შეუძლებელ არს ეისგანმე ყოელად არაოდეს გულისთქუმაჲ ანუ სრულიად არა ხილვაჲ გეmოსა გულისთქუმისასა, არამედ უქმარ ნა[ნ]ელ
134v II გულის-თქუმისა არს გემოვნებაჲ, ესე იგი არს, ცოდეაჲ, რომელი-იგი მოგუეცუეთების წმიდისა ნათლისღებისაგან და მოეცემის შობილთა ჩუენთა სასწაული პატიოსნისა ჯუარისაჲ. არა წარმართთაგან განმყოფელად ჩუენდა, რამეთუ ყოველნი წარმართნი ნათლისღებასა მიმთხუეულ არიან და ბეჭდითა ჯუარისაჲთა აღბეჭდულ, არამედ თითოეულსა ნათესაესა მორწმუნესა განყოფს ურწმუნოჲსაგან.

აწ უკუე, ეინაჲთგან გამოჩნდა ჭეშმარიტებაჲ, უქმარ არიან სახენი და აჩრდილნი, ეინაჲ[ცა] ამიერითგან ნამეტნავ არს წინა-[დ]აცუეთაჲ და წინა-აღმდგომ წ[მიდისა] ნათლისღებისა, რამეთუ რომელმან წინა-დაიცუთოს, „თანა-მდებ არს იგი აღსრულებად ყოველსა წესსა შჯულისასა".[3] ხოლო უფალმან, რაჲთა აღასრულოს შჯული, ამისთჳს წინა-დაიცუთა და ყოველნიე შაბათობანი და წესნი შჯულისანი დაიცვნა, რაჲთა აღასრულოს და დააცხრჳოს შჯული.

// არამედ ეინაჲთგან ნათელ-იღო და სული წმიდაჲ სახითა ტრედისაჲთა იხილვა კაცთა მიერ გარდამომაჲალად მის ზედა, მიერითგან სულიერი მსახურებაჲ და ახალი მოქალაქობაჲ და სასუფეველი ცათაჲ იქადაგების.[4]

რომელთათჳსცა განასაზ/ღ/ერა არა ხილვად მათდა ქუეყანაჲ, მადინებელი თაფლისაჲ და სძისაჲ. ხოლო ნაცვლად მათდა შეიყვანნა ძენი მათნი, რომელთა წინა-დასცუთა ისო, ეინაჲთგან წინადაუცუეთელ იყვნეს იგინი გზასა ზედა[1] „რომლისათჳსცა სასწაული იყო წინადაცუეთაჲ,[1] განმყოფელი ისრაჱლისაჲ წარმართთაგან, რომელთა თანა იქცეოდის, ხოლო სახე იყო ნათლისღებისაჲ.[2]

და ეითარ-იგი წინა-დაცუეთაჲ არა საქმარსა ასოსა მოჴკუეთს ჴორცთასა, არამედ ნამეტავსა და უქმარსა, ეგრეთეე წმიდისა ნათლისღებისა მიერ მოგუეკუეთების ცოდეაჲ, ხოლო ცოდეაჲ, ცხად არს, ეითარმედ ნამეტავი არს გულისთქუმისაჲ და არა საქმარი გულისთქუმაჲ. რამეთუ შეუძლებელ არს, ეითარმცა რაჲთურთით არაეის გული უთქუმიდა რასმე, ანუ სრულიად გემოს უხილველ გემოვნებისა ყოფაჲ, არამედ უქმარისა გემოვნებისა, რომელ არიან უქმარი გულისთქუმაჲ და გემოვნებაჲ, ეიტყჳ უკუე ცოდეასა, რომლისა წინადაცუეთასა ჰყოფს წმიდაჲ ნათლისღებაჲ მომცემელი ჩუენდა სასწაულისა პატიოსნისა ჯუარისასა
10 Ir II შუ[ბ]ლთა ზედა ჩუენთა, არა წარმართთა- გან განმყოფელსა ჩუენსა, რამეთუ ყოველნი წარმართნი მიმთხუეულ არიან ნათლისღებასა და სასწაულითა ჯუარიანაჲთა აღბეჭდულ არიან, არამედ წარმართთა შორის განმყოფელი მორწმუნისა ურწმუნოჲსაგან.

აწ უკუე ჭეშმარიტებისა გამობრწყინეებასა უსასყიდლონი არიან აჩრდილი და სახე. რომლისათჳსცა ნამეტაე არს აწ წინადაცუეთაჲ და წინაალმდგომ საღმრთოჲსა ნათლისღებისა. რამეთუ წინადაცუეთილსა „თანა-აც ყოელისაეე შჯულისა დამარხვაჲ".[3] ხოლო უფალმან, რათა დაასრულოს შჯული, წინა-დაცუთა და ყოველი შჯული და შაბათობაჲ დაიცვა, რათა დაასრულოს და დააცხროს შჯული.

// ხოლო ეინაჲთგან ნათელ-იღო და სული 1216
წმიდაჲ იხილეს კაცთა, სახითა ტრედისაჲთა მომავალი მის ზედა, მიერითგან სულიერი მსახურებაჲ და მოქალაქობაჲ და სასუფეველი ცათაჲ იქადაგების.[4]

[1] იქვე, 6-7.
[2] იოანე ოქროპ., თარგმ. შესაქმ., XXXIX.
[3] გალატ., 5, 3.
[4] გრიგ. ნაზ., სიტ., 40.

[1] ისუ-ნაველი, 5, 6-7.
[2] იოანე ოქროპ., თარგმ. შესაქმ., XXXIX.
[3] გალატ., 5, 3.
[4] გრიგ. ნაზ., 40.

[1] წინადაცუეთისა M.

თავი ჟთ

საჴმარ უკუე არს ცნობად, ვითარმედ ჯერ არს ანტიქრისტესი მოსლვაჲ, რამეთუ დაღაცათუ ყოველი, რომელი არა აღიარებდეს ძესა ღმრთისასა და ღმერთსა მოსრულსა ჴორციელად ღმერთად და კაცად სრულად, ესეეითარიცა იგი ანტიქრისტეე არს, ესე იგი არს, წინა-აღმდგომ ქრისტესსა, რამეთუ ესრეთ
135r I გამოითარგმანების სახელი ანტიქრისტესი, არამედ ეგრეთცა ჯერ-არს, რაჲთა თჳსთაგანითა საკუთრებითა აღსასრულისაჲ ჟამთასა მოსლვადსა მას ეწოდებოდის ანტიქრისტედ. ხოლო პირველად ჯერ-არს ქადაგებაჲ სახარებისაჲ ყოველთა მიმართ წარმართთა, ვითარცა თქუა უფალმან და მაშინღა მოსლვაჲ ანტიქრისტესი, სამხილებელად უგუნურთა ჴურიათა, რომელთა ჰრქუა უფალმან: „მე მოვედ სახელითა მამისა ჩემისაჲთა და არა შემიწყნარებთ მე, სხუაჲ მოვიდეს სახელითა თჳსითა და იგი შეიწყნაროთ“.[1] და მოციქული იტყუს: „ვინაჲთგან სიყუარული ჭეშმარიტებისაჲ არა შეიწყნარეს მაცხორებელად მათდა, ამისთჳსცა მოუვლინოს მათ ღმერთმან მოქმედებაჲ საცთურისაჲ რწმუნებად მათდა ტყუეილისა, რაჲთა დაისაჯნენ ყოველნი, რომელთა არა ჰრწმენა წეშმარიტებაჲ, არამედ სათნო უჩნდა სიცრუეე“.[2]

აწ უკუე ჴურიათა, ვინაჲთგან არა შეიწყნარეს ძე ღმრთისაჲ, უფალი იესუ ქრისტე, ღმერთი ჩუენი, ამითჳსცა შეიწყნარონ მაცთური იგი, რომელი იტყოდის თავსა თჳსსა ღმერთად. ხოლო რამეთუ ღმერთად უწოდს თავსა თჳსსა, ესე ანგელოზისა მიერ ეუწყა დანიელს, რაჟამს თქუა, ვითარმედ: „ღმერთთა მიმართ მამათა მისთაჲსა არა გულისჴმა-ყოს“. და მოციქული იტყუს: „ნუმცა ვინ შეგაცთუნებს თქუენ, რამეთუ უკუეთუ არა პირველად მოვიდეს განდგომილებაჲ და გამოჩნდეს ძე იგი უშჯულოებისაჲ, წინა-აღმდგომი და აღზუაებული ყოველთა ზედა, რომელთა ეწოდების ღმერთ ანუ სამსახურებელ, ვიდრემდის დაჯდეს იგი ტაძარსა ღმრთისასა, ვითარცა ღმერთი“.[3]
135r II ხოლო ტაძრად ღმრთისა იტყუს არა ჩუენსა ამას ტაძარსა, არამედ ძუელსა მას და ჴურიათასა. რამეთუ არა ჩუენდა მომართ, არამედ ჴურიათა მომართ მოვალს. არა ქრისტესთჳს, არამედ ქრისტესა და // ქრისტესთა მათ ზედა, 1217
ამისთჳსცა ანტიქრისტე უწოდიან.

ჯერ არს უკუე პირველად ქადაგებად სახარებაჲ სასუფეველისაჲ ყოველთა მიმართ წარმართთა[4] და „მაშინღა გამოჩნდეს უშჯულოჲ იგი, რომლისა მოსლვაჲ არს თანა-

[1] იოანე, 5, 43.
[2] II თესალ., 2, 10-11.
[3] II თესალ., 2, 3.
[4] მათე, 24, 14.

თავი ჟთ

სათანადო არს ცნობაჲ,[1] ვითარმედ ჯერ არს მოსლვაჲ ანტიქრისტესი. ვინაიცა ყოველი ვიდრემე, რომელი არა აღიარებს ძესა ღმრთისასა და ღმერთსა მოსრულსა ჴორცითა, მასვე მჯოფსა ღმერთად სრულად და ქრისტესა კაცად სრულად ღმრთად დადგრომასა თანა, ანტიქრისტე არს. გარნა ეგრეთცა განთჳსებით და უფროსად ანტიქრისტედ ითქუმის აღსასრულსა აწინდელისა ამის საუკუნოისასა მომაჲალი იგი. რამეთუ ჯერ-არს უკუე პირველად ქადაგებაჲ სახარებისაჲ ყოველთა შორის წარმართთა, ვითარცა თქუა უფალმან, და მაშინღა მოსლვაჲ მისი სამხილებელად წინააღმდგომთა ღმრთისათა ჴურიათა, რომელთა ჰრქუა უფალმან: „მე მოვედ სახელითა მამისა ჩემისაჲთა და არა შემიწყნარეთ. მოვალს სხუაჲ სახელითა თჳსითა და მას შეიწყნარებთ“.[2] და მოციქული: „ვინაჲთგან სიყუარული ჭეშმარიტებისაჲ არა შეიწყნარეს საცხორებელად მათდა, ამისთჳს მოუვლინოს მათ ღმერთმან მოქმედებაჲ საცთურისაჲ რწმუნებად მათდა ტყუილისა, რათა ისაჯნენ ყოველნი არა მრწმუნებელნი ჭეშმარიტებისანი, არამედ სათნომჩინელნი უსამართლოებისანი“.[3]

ესრეთ უკუე ჴურიათა ძე ღმრთისაჲ, უფალი ჩუენი[4] და ღმერთი იესუ ქრისტე არა შეიწყნარეს, ხოლო მაცთური იგი, ღმრთად მეტყუელი თავისაჲ, შეიწყნარონ. და რამეთუ ღმრთად უწყს იგი თავსა, ესრეთ იტყუს დანიელისდა მასწაელი ამისი ანგელოზი, ვითარმედ: „ნუ – ვინ გაცთუნებსო თქუენ ნუ რომლითა სახითა, რამეთუ უკუეთუ არა მოვიდეს პირველად განდგომილებაჲ და გამოჩნდეს კაცი უსჯულოებისაჲ, წინააღმდგომი და განლაღებული ყოველთა ზედა სახელდებულთა ღმრთად ანუ სამსახურებელად. ვიდრემდის
10Iv I დაჯდეს იგი ტაძარსა შინა ღმრთისასა, ვითარცა ღმერთი, გამომჩინებელი თავისა თჳსისაჲ, ვითარმედ არს ღმერთ“.[5] ხოლო ტაძარსა შინა ღმრთისასა, არა ჩუენსა, არამედ ძუალსა მას პურიაებრსა, რამეთუ არა ჩუენდა, არამედ პურიათა მომართ მოვიდეს, არა შემწედ ქრისტესა, არამედ წინააღმდგომად ქრისტესსა და // ქრისტესთა, რომლისათჳსცა ანტიქრისტე ეწოდების.[6]

ვინაიცა ჯერ არს პირველად ქადაგებაჲ სახარებისაჲ ყოველთა მიმართ წარმართთა,[7] „და მაშინღა გამოჩნდეს უშჯულოჲ, რომლისა

[1] იოანე, 5, 43.
[2] II თესალ., 2, 11.
[3] ეს სიტყუა არ არის დედანში.
[4] II თესალ., 2, 3.
[5] გრიგ. ნაზ., 35; იოანე ოქროპ., II თარგმ. თესალონ., II ეპისტოლისა.
[6] მათე, 24, 14.
[7] ცნობად E.

მოქმედებითა ეშმაკისაჲთა, ყოვლითა ძალითა და სასწაულებითა და ნიშებითა ტყუილისაჲთა და ყოვლითაჲ საცთურითა უმშჯავროებისა და წარწყმედისაჲთა, რომელი-იგი უფალმან მოაკუდინოს სიტყუთა პირისა თუსისაჲთა და განაქარჭოს იგი მოსლვითა გამოჩინებისა მისისაჲთა.[1]

ხოლო ესეცა ცხად იყავენ, ვითარმედ არა თუ თუთ ეშმაკი ჰორცთა შეისხამს განკაცებისაებრ უფლისა, – რომელი-ესე ნუ იყოფინ, – არამედ იშეის კაცი იგი უშჯულოჲ სიძეით შობილად და შეიწყნაროს ყოველი მოქმედებაჲ სატანაჲსი თავსა შორის თუსსა, რამეთუ ვინაჲთგან წინაჲსწარ უწყის ღმრთმან უკეთურებაჲ გონებისა მისისაჲ, ამისთჳსცა მიუშუებს მის თანა დატევნად ეშმაკსა.

სიძეით უკუე იშეას, ეითარცა ეთქუ, დაფარულად აღიზარდოს და მეყსა შინა გამოჩნდეს, განდგეს და მეფე იქმნას. და დაბამს მეფობისა უფროსღა მძლავრებისა თუსისასა სახიერებასა იჩემებდეს. და რაჟამს
135v I დაიპყრას ქუეყანაჲ მაშინ სდევნიდეს ეკლესიასა ღმრთისასა და განაცხადოს ყოველი სიბოროტე თუსი. ხოლო მოვიდეს სასწაულებითა და ნიშებითა, ტყუილით ოცნებულითა და არა ჭეშმარიტებით აღსრულებულითა და შეაცთუნნეს და განადგინნეს ღმრთისაგან ცხოველისა იგინი, რომელთანი უძლურ იყვნენ სადგომელნი გონებათანი. და ღონეპყოფდეს და ბრძოლებად, უკუთუმცა ეითარ შეუძლო რჩეულთა მათცა.[2]

ამისსა შემდგომად მოიელიინენ ენუქ და ელია თეზბიტელი[3] და მოაქცინენ გულნი მამათანი შეილთა მიმართ, ესე იგი არს ჰურიათა შესაკრებელისანი უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს მიმართ და ქადაგებისა მიმართ მოციქულთაჲსა და თუთ მოიკლნენ ანტი[ქრისტე]ს მიერ[4] და მაშინღა მოვიდეს უფალი ზეცით, ეითარ სახედ იხილეს იგი წმიდათა მოციქულთა აღმაუალი ზეცად,[5] ღმერთი სრული და კაცი სრული დიდებითა და ძალითა და „მოსპოს კაცი იგი უშჯულოებისაჲ, შეილი წარწყმედისაჲ სულითა პირისა თუსისაჲთა".[6] ხოლო ნუმცა ვინ მოელის ქუეყნით მოსლვად უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა, არამედ ზეცით, ეითარ-იგი მან თაჲადმან დამიმტკიცა ჩუენ.

მისლვაჲ არს მოქმედებითა სატანისაჲთა, ყოვლითა ძალითა და სასწაულებითა და ნიშებითა ტყუილისაჲთა და ყოვლითა საცთურითა უსამართლოებისაჲთა წარწყმედულთა შორის, რომელი მოსპოს უფალმან სიტყუთა პირისა მისისაჲთა და აღჰკოცოს მოსლვითა გამოჩინებისა მისისაჲთა".[1]

აწ უკუე არა თუთ იგი ეშმაკი კაც იქმნების, განკაცებისაებრ უფლისა, – ნუ იყოფინ! – არამედ იშეების კაცი სიძეისაგან და შეიწყნარებს ყოველსა მოქმედებასა სატანაჲსსა. რამეთუ წინაჲსწარ მხედველი ღმერთი უწყობასა წინა-აღრჩევისა მისისასა მიუშუებს ეშმაკსა დამკჳდრებად მის შორის.

იშეების უკუე სიძეისაგან, ეითარცა ეთქუთ, და აღიზრდების, ფარულად და მეყსეულად გამოჩნდების და განდგების და მეფე იქმნების. და დასაბამსა ეიდრემე მეფობისა მისისა, უფროჲსღა მძლავრებისასა, იჩემებდეს სახიერებასა, ხოლო რაჟამს მპყრობელ იქმნეს, სდევნიდეს ეკლესიასა ღმრთისასა და გამოაჩინოს ყოველი უკეთურებაჲ თუსი. ხოლო მოვიდეს სასწაულებითა და ნიშებითა ტყუილით შეწმასნილითა და არა ჭეშმარიტითა და რომელთა უძლურნი და დაუმტკიცებელნი აქუნდნეს ხარისხნი გონებათანი, შეაცთუნნეს და განდგომილ ყენეს ღმრთისაგან ცხოველისა ეიდრე დაბრკოლებადმდე შესაძლებელ თუმცა იყო და რჩეულთაცა.[2]

ხოლო მოიელიინენ ენუქ და ელია თეზბიტელი[3] და მოაქცინენ გული მამათანი შეილთა მიმართ, ესე იგი არს, შესაკრებელისაჲ უფლისა ჩუენისა მიმართ იესუ ქრისტესსა და ქადაგებისა მოციქულთაჲსა და მოიკლნენ მის მიერ.[4] და ესრეთ მოვიდეს უფალი ზეცით, ეითარცა სახედ იხილეს იგი წმიდათა მოციქულთა აღმაუალი ზეცად,[5] ღმერთი სრული და კაცი სრული, დიდებითა და ძალითა „და მოსპოს კაცი უშჯულოებისაჲ, ძე წარწყმედისაჲ სულითა პირისა მისისაჲთა".[6] გარნა ნუმცა ვინ ქუეყანით მოელის უფალსა, არამედ ზეცით, ეითარცა თუთ დამიმტკიცა ჩუენ.[7]

---

[1] II თესალ., 2, 9-10.
[2] მათე, 24, 24.
[3] მალაქ., 4, 16.
[4] აპოკალ., 11, 3.
[5] საქმე მოც., 1, 11.
[6] II თესალ., 2, 8.

[*] უნოქ. უნოქ.დედასა ეწერა უნოქ!
[1] II თესალ., 2, 9-10.
[2] მათე, 24, 24.
[3] მალაქ., 4, 6.
[4] გამოცხ., 11, 3.
[5] საქმე მოც., 1, 11.
[6] II თესალ., 2, 8.
[7] ეს სიტყუა დედანში არ გეხედება.

თავი რ

გურწამს უკუე აღდგომაჲცა მკუდართაჲ რამეთუ არს. ჰმ, ნამდჳლეე არს აღდგომაჲ მკუდართაჲ! აღდგომასა რაჲ ჳტყოდით,
135v II ჯორცთა აღდგომასა ჳტყჳთ. რამეთუ აღდგომა არს მეორედ დადგომაჲ დაცემულისაჲ მის, ხოლო სულნი ჳნაჲთგან უკუდავ არიან, ჳითარ აღდგენ? რამეთუ უკუეთუ სიკუდილად განასაზღვრებენ განყოფასა ჯორცთასა სულისაგან, უჭჳულად აღდგომაჲ არს. კუალად შეერთებაჲ სულისა და ჯორცთაჲ და მეორედ დადგომაჲ ერთგზის დაჴსნილისა მის და დაცემულისაჲ. ჳინაჲცა უჭჳულ იყაე[6], ჳითარმედ ესეე ჯორცნი დაჴსნილნი და განხრწნილნი ესეე კუალად აღდგენ უხრწნელად, რამეთუ არა შეუძლებელ არს მიწით დამბადებელისა მისისა და კუალად დამჴსნელისა და მიწად მიმაქცეელისაგან განჩინებისა საუფლოჲსა კუალად აღდგინებაჲ მისი.

რამეთუ უკუეთუ არა არს აღდგომაჲ, „ეჭაჳმოთ სადმე და ვსუაო"[1] და ეიჴუმინეთ გემოვანნი საშუებელნი საწუთროჲსანი, და უკუეთუ არა არს აღდგომაჲ, რაჲთაღა ეჰმატთ პირუტყუთა? უკუეთუ არა არს აღდგომაჲ, ეჰნატრიდეთ უკუე მჴეცთა ეელისათა, რომელთა შეუწუხებელ აქუს ცხორებაჲ. უკუეთუ არა არს აღდგომაჲ, არცა სადმე ღმერთი არს, არცა განგებაჲ, არამედ თუთ თაჳთ თჳსით იყუანებიან ყოველნი! რამეთუ ჲახ ესერა ეხედავთ, ჳითარ მრავალნი მართალთაგანნი გლახაკ და მიმძლაერებულ არიან და არცა ერთი რაჲ შეწევნაჲ აქუს აწინდელსა ამას შინა საწუთროსა, ხოლო
136r I ცოდვილთა და უსამართლოთა ყოველითაჳე სიმდიდრითა და შუებითა გარდაცემულად. და ვინ მიითუალოს ესე მართლმსაჯულებად და სიბრძნით განგებად, რომელიცა ვინ იყოს კეთილად გონიერთაგანი! ჳინაჲცა ცხად არს, ჳითარმედ არს აღდგომაჲ, ჭეშმარიტად არს რამეთუ მართალ არს ღმერთი და რომელთა დაუთმონ მას, სასყიდელის მიმცემელ ეჳმნების.

აწ უკუე უკუეთუ სულშახ ოდეხ მარტოდ იღუაწა სათნოებისათჳს და უკუეთუ მარტოჲ მოედევნა გემოვნებათა, მარტოდცა იტანჯოს სატანჯველითა. არამედ ჳინაჲთგან არცა პირველ ჯორცთაჲსა მყოფობაჲ ჰქონებია სულსა, არცა სათნოებაჲ, გინა უკეთურებაჲ უქმნიეს თუნიერ მათსა, სამართალ არს, რაჲთა ერთბამადეე მიემთხუნენ მოსაგებელთაცა.

// მოწამე არს უკუე საღმრთოჲ წერილი, 1221
ჳითარმედ არს აღდგომაჲ გუამთაჲ, რამეთუ ეტყოდა ღმერთი ნოეს შემდგომად წყალით რღუნისა, ჳითარმედ: „ჳითარცა მხალი თიჳისაჲ მიმიცემიეს თქუენდა ყოველი, გარნა ხოლო ჯორცსა სისხლითურთ სულისაჲთ ნუ

[1] I კორინთ., 15, 32.

თავი ი

ხოლო გურწამს აღდგომისა მიმართ, რამეთუ იყოს, ნამდჳლეე იყოს აღდგომაჲცა" მკუდართაჲ. ხოლო აღდგომასა რაჲ ჳტყოდით, ჯორცთასა ჳტყჳთ აღდგომასა. რამეთუ აღდგომაჲ არს მეორე დადგომაჲ დაცემულისაჲ. რამეთუ სულნი უკუდაენი ჳითარ აღდგენ? რამეთუ
101v II უკუეთუ სიკუდილად განყოფასა სულისასა ჯორცთაგან განასაზღვრებენ, და აღდგომაჲ უჭჳულად კუალად სულისა და ჯორცთა შეერთებაჲ არს და მეორედ დადგომაჲ დაჴსნილისა და დაცემულისა ცხოველისაჲ. ოგიე უკუე ჯორცნი ხრწნილნი და დაჴსნილნი იგინი აღდგებიან უხრწნელად. რამეთუ არა შეუძლებელ არს მისსა, რომელმან" დასაბამსა ქუეყანისაგან მიწისა შეამტკიცა იგინი, დაჴსნილისა და ქუეყანად მიქცეულისა კუალად, რომლისაგან მოღებულ იყო, განჩინებისაებრ დამბადებელისა, კუალად აღდგინებად მისსა!

რამეთუ უკუეთუ არა არს აღდგომაჲ, „ეჭაჳმოთ და ვსუაო",[1] გემოანსა და განსუენებითსა ცხორებასა მოუჴდეთ! უკუეთუ არა არს აღდგომაჲ, რაჲთა განყოფილ ვართ პირუტყუთაგან? უკუეთუ არა არს აღდგომაჲ, ეჰნატრიდეთ მჴეცთა ეელისათა, შეუწუხებელისა ცხორებისა მჭინებელთა! უკუეთუ არა არს აღდგომაჲ, არცა ღმერთი არს, არცა განგებაჲ, არამედ თაჳთ თჳსით იქცეენან და იყუანებიან ყოველნი! რამეთუ, ჲახ, ეჰხედავთ მრავალთა მართალთა უკუე დავრდომილად და არცა ერთისა შეწევნისა მიმთხუეულად საწუთოსა ამას შინა, ხოლო უსამართლოთა და ცოდვილთა ყოველითა სიმდიდრითა და საშუებელითა გარდაცემულად. და ეინმცა მარლთმსაჯულობისა და ბრძნისა წინა-განმგებელობისა საქმედ თქუა ესე კეთილად გონიერთაგანმან? ყოფად არს უკუე, ყოფად არს აღდგომაჲ! რამეთუ მართალ არს ღმერთი და მოთმინეთა მისთა სასყიდლის მიგებაჲ იქმნების.

ვინაჲცა, უკუეთუ სულსა ოდენ მარტოსა უღუწიეს სათნოებისა ოელთათჳს, მარტოცა გურგუნოსან იქმნეს და უკუეთუ მარტოჲ შემწინკულებულ არს გემოთა შინა, მარტოჲცე ისჯებოდის სამართლად. არამედ ჳინაჲთგან არცა მყოფობაჲ განყოფილი აქუნდა, არცა სათნოებასა, არცა უკეთურებასა მოუჴდა სული, თუნიერ ჯორცთასა, სამართლად ერთბამად ორთაჲე მოისთულნენ მისაგებელნი.

// ხოლო წამებს საღმრთოჲცა წერილი, ეითარმედ ყოფად არს აღდგომაჲ ჯორცთაჲ. რამეთუ იტყუს ღმერთი ნოეს მიმართ შემდგომად წყალით რღუნისა, ჳითარმედ: „ჳითარცა მხალი თიჳისაჲ, მიგცენ თქუენ ყოველნი. გარნა

[1] I კორინთ., 15, 32.

[1] რომელი E. [2] აღდგომაჲ M. [3] რამეთუ M.

შჯამთ, რამეთუ თქუენცა სისხლნი სულთა თქუენთანი გამოვიძინე ჴელისაგან ყოველთა მჴეცთაჲსა და გამოვიძიო იგი ჴელისაგან ყოელისა კაცისა, ძმისა მისისა, გამოვიძიო სული მისი, რომელმან დასთხიოს სისხლი კაცისაჲ, სისხლისა წილ მისისა დაითხიოს სისხლი მისი, რამეთუ ხატად ღმრთისა შეექმენ კაცი".[1] გულისჴმა-ყუოთ უკუე, თუ ვითარ
136r II გამოიძიების სისხლი კაცისაჲ ჴელისაგან ყოველთა მჴეცთაჲსა; ცხად არს, ვითარმედ ამით, რაჟამს აღადგინნეს გუამნი კაცთა მომკუდართანი. რამეთუ არა ნაცვალად კაცისა იქმნების მოკლჳაჲ მჴეცისაჲ.

და კუალად მოსეს ჰრქუა ღმერთმან: „მე ვარ ღმერთი აბრაჰამისი, ღმერთი ისაკისი და ღმერთი იაკობისი. რამეთუ არა არს ღმერთი მკუდართაჲ".[2] ესე იგი არს, წარჴდომადთა, განქარეებადთა და არღარა ყოფადთაჲ, არამედ ცხოველთაჲ, რამეთუ სულნი მათნი მარადის „ჴელთა შინა"[3] მისთა მარადის ცხოველ არიან, ხოლო ჯორცნი მათნი მერმესა მას აღდგომასა ცხოველ იყუნენ და მამაჲ ღმრთისაჲ დაჳით იტყჳს ღმრთისა მიმართ: „მოუღი სული მათგან, მოაკლდენ და მიწადეე თჳსსა მიიქცენ".[4] ცხად არს, ვითარმედ ჯორცთათჳს არს სიტყუაჲ ესე, რომელსა შეუდგენს ვითარმედ: „გამოავლინოს სული შენი და დაიბადნენ და განა[ა]ხლო პირი ქუეყნისაჲ".[5] ხოლო ესაია იტყჳს: „აღდგენ მკუდარნი, აღემართნენ საფლაჲთაგან".[6] ცხად არს, ვითარმედ არა სულნი დადებულ არიან საფლაჲსა, არამედ ჯორცნი.

და სანატრელი ეზეკიელ იტყჳს: „და იყო წინაისწარმეტყუელებასა მას ჩემსა, აჰა, ძრაჲაჲ იყო და მოჰყუანდა ძუალი ძუალისაჲ ძუალისა მიმართ, თითოეული შენაწევრებისა მომართ თჳსისა და ვიხილე და, აჰა ესერა, ძარღუნი მათ ზედა გარდაერთხმოდეს და ჯორცნი აღმოსცენდებოდეს და მათ ზედა
136v I განეფინებოდეს და განერთხა ტყავი ზედა-კერძო მათსა".[7] ამისსა შემდგომად გუასწავებს, თუ ვითარ ბრძანებულისა მისებრ აღმოვიდა მათ ზედა სული.[8]

და კუალად საღმრთოჲ დანიელ იტყჳს, ვითარმედ: „მას ჟამსა აღდგეს მიქაელ, დიდი იგი მთავარი, რომელი დგას ძეთა ზედა ერისა შენისათა და იყოს ჟამი ჭირისაჲ, რომლისა მსგაჳსი არა ყოფილ არს მიერითგან, ვინაჲთგან შეიქმნნეს ნათესაჲნი ქუეყნისანი ვიდრე მუნ ჟამამდე და მას ჟამსა ცხოენდეს ერი შენი ყოველი, რომელი იპოოს აღწერილ წიგნსა

ჯორცი სისხლითურთ სულისაჲთა არა შჯამოთ. და რამეთუ თქუენცა სისხლი სულთა თქუნთაჲ გამოვიძიო, ჴელ/ი/საგან ყოველთა მჴეცთაჲსა გამოვიძიო იგი, ჴელისაგან ყოელისა კაცისა ძმისა მისისა გამოვიძიო სული 102r I
მისი. რომელმან დასთხიოს სისხლი კაცისაჲ, სისხლისა წილ მისისა დაითხიოს სისხლი მისი,[1] რამეთუ ხატად ღმრთისა შეექმენ კაცი".[2] ვითარ გამოიძიოს სისხლი კაცისაჲ ჴელისაგან ყოველთა მჴეცთაჲსა, გარნა რამეთუ აღადგინეს ჯორცნი მომკუდართა კაცთანი! რამეთუ არა ნაცვალად კაცისა მოკუდენ მჴეცნი.

და კუალად მოსეს: „მე ვარ ღმერთი აბრაჰამისი და ღმერთი ისაკისი და ღმერთი იაკობისი. არა არს ღმერთი ღმერთ მკუდართა",[2] – ესე იგი არს, მომკუდართა და არა არს ღმერთ ყოფილთა, არამედ ცხოველთა, რომელთანი სულნი ვიდრემე „ჴელთა შინა"[3] მისთა ცხოველ არიან, ხოლო ჯორცნი აღდგომისა მიერ ცხოველ იქმნებიან კუალად. და ღმრთისა მამაჲ დაჳით იტყჳს ღმრთისა მიმართ: „მოუღი სული მათი და მოაკლდიან და მიწადეე თჳსსა მიიქციან".[4] აჰა, ჯორცთათჳს არს სიტყუაჲ ესე. და კუალად ზედა დაჰრთავს:" გამოავლენ სულსა შენსა და დაიბადნენ და განაახლებ პირსა ქუეყანისასა".[5]

ხოლო ესაია: „აღდგენ მკუდარნი და აღემართნენ საფლავთანი"[6] ცხად არს, ვითარმედ არა სულნი დაისხმიან საფლავთა შინა, არამედ ჯორცნი.

და სანატრელი ეზეკიელ: „და იყოო, – იტყჳს – წინაისწარმეტყუელებასა ჩემსა და, აჰა, ძრაჲაჲ და მოჰყუანდეს ძუალნი ძუალისა მიმართ, თითოეული ნაწევრისა თჳსისა მიმართ. და ჴხედეგედ და, აჰა, შეესხნეს მათ ძარღუნი და ჯორცნი, აღმოცენებით აღმოვიდოდეს მათ ზედა და გარდაერთხა მათ ტყავი ზედა-კერძო"[7] მერმე ასწავებს თუ ვითარ ბრძანებით აღვიდა მათ ზედა სული.[8]

და საღმრთოჲ დანიელცა, ვითარმედ: „მას ჟამსა შინა აღდგეს მიქაელ, მთავარი დიდი, რომელი დგას ძეთა ზედა ერისა ყოელისა[1] და იყოს ჟამი ჭირისაჲ, რომლისა მსგაჳსი არა ქმნილ არს, ვინაჲთგან შეიქმნა ნათესაჲი ქუეყანასა ზედა ვიდრე მის ჟამისამდე და მას შინა ცხონდეს ერი შენი ყოველი, რომელი იპოეოს დაწერილად წიგნსა შინა. და მრავალნი მძინარეთაგანნი ქუეყნისაგან მიწისა

---

* შეისწავე, ეთარმედ ესე საწინაისწარმეტყუელონი სიტყუანი არა უმეცრებით დამიწერიან სხუებრ, არამედ ესრეთ ეჰოენ დედასა შინა!

1 შეს., 9, 3.
2 გამოსლვ., 3, 6.
3 სიბრძნ., 3, 1.
4 ფსალმ., 103, 29.
5 იქვე, 30.
6 ესაია, 26, 19.
7 ეზეკ., 36, 7.
8 იქვე, 9-10; გრიგ. ნოს., სულისათჳს და აღდგომისა.

1 შეს., 9, 3.
2 გამოსლვ., 3, 6.
3 სიბრძნ., 3, 1.
4 ფსალმ., 103, 29.
5 იქვე, 30.
6 ესაია, 26, 19.
7 ეზეკ., 36, 7.
8 იქვე, 9-10; გრიგ. ნოს., სულისათჳს და აღდგომისა.
1 სისხლი მისი <M.[1] ყოელისათა M.

შინა. და მრავალნი შესუენებულთა წმიდათა-განნი აღდგენ ქუეყნისაგან მიწისა, ესენი ცხორებად საუკუნოდ და ესენი საყუდრელად და სირცხულად საუკუნოდ, და გულისჴმის-მყოფელნი იგინი გამობრწყინდენ, ვითარცა ბრწყინვალებაი სამყაროისაი. და მრავალთა მართალთაგანნი, ვითარცა ვარკულავნი, ბრწყ-ინვიდენ საუკუნოდ და მერმეცა".[1]

აწ უკუე შეისწავეე, ვითარმედ „მრავალნი" ნაცვალად ყოველთა თქუნა. ხოლო ქუეყნისა-გან მიწისა ჴორცთა აღდგომასა იტყჳს რომ-ლისათჳს ვერვინ თქუას, ვითარმედ სულნი მიწასა შინა დაიდებიან.

// და კუალად უფალმან წმიდასა სახარე-ბასა შინა განცხადებულად მომცა ჩუენ აღ-დგომაი ჴორცთაი სიტყუთა ამით, ვითარმედ: „ისმინენ სიტყუანი ძისა კაცისანი და მდე-ბარეთა საფლაჳსა შინა და გამოვიდოდინ 136v II კეთილის მოქმედნი აღდგომასა ცხორებისა-სა, ხოლო ბოროტის მოქმედნი აღდგომასა სასჯელისასა".[2] ვინაიცა ეერვინ თქუას კე-თილად გონიერთაგანმან, ვითარმედ სულნი საფლაჳსა შინა შეყენებულ არიან, რომლისა მიერ ცხად არს ჴორცთა აღდგომაი.

რამეთუ არა ხოლო იტყოდა უფალი სი-ტყუათა ამათ, არამედ საქმით გუჩუენებდა აღდგომასა გუამთასა. პირველად უკუე ლაზა-რეს შეყროლებულისა და სრულიად განხრ-წნად მიახლებულისა შემდგომად ოთხისა დღისა აღდგინებითა,[3] რამეთუ არა სული წარმოადგინა დაკლებული ჴორცთაგან, არ-ამედ ჴორცნი სულითურთ. და არა სხუაი, არამედ თუთ იგი განხრწნილი გუამი აღად-გინა, რამეთუ ვითარმცა საცნაურ იყო ანუ სარწმუნო აღდგომაი მკუდრისაი, უკუეთუმცა არა საფლაჳთ ჴორცნი მითეე პირეელითა ხატებითა და მსგაჳსებითა შესწავებულნი წარმოედგინნეს? გარნა ლაზარეს აღდგინებაი გამოსაჩინებელად ღმრთეებისა თჳსისა და სარწმუნო-ყოფად გუამთა ჩუენთა აღდგომისა განაგო დამბადებელმან უფალმან და ესრეთ აღადგინა კაცი, რომელსა-იგი კუალადცა ეგულებოდა სიკუდილი. ხოლო თუთ თაჳდი უფალი დასაბამად სრულიადისა მის და არ-ღარა სიკუდიდ მგულებელისა აღდგომისა მკუდრეთით აღდგა.

ვინაიცა საღმრთოი მოციქული იტყჳს: „უკუ-137r I ეთუ მკუდარნი არა აღდგებიან, არცა ქრისტე აღდგომილ არსა? და უკუეთუ ქრისტე არა აღდგომილ არს, ამაო სადმე არს სარწმუ-ნოებაი ჩუენი და ჯერეთ ცოდჳათა სადმე ჩუენთა შინა ჳართ",[4] არამედ ქრისტე აღდგა მკუდრეთით და დასაბამ შესუენებულთა[5] და აღდგენ ესენი ცხორებად საუკუნოდ და ესენი — ყუედრებად და სირცხულად საუკუნოდ. და გულისჴმის-მყოფელნი განბრწყინდენ, ვითარცა ბრწყინვალებაი სამყაროისაი და მრავალთა მრავალთაგანნი, ვითარცა ეარსკულავნი საუ-კუნოდ და მერმეცა განბრწყინდენ".[1] 102r II

ხოლო თქუმითა ამისითა, ვითარმედ მრა-ვალნი მძინარეთაგანნი ქუეყნისაგან მიწისა აღდგენო, ცხად არს, ვითარმედ აღდგომასა ჴოცთასა წარმოაჩინებს, რამეთუ არასადა ვინ თქუას სულთათჳს მიწასა შინა ქუეყანისასა მძინარეობაი.

1224 // არამედ თუთ უფალიცა საღმრთოთა სა-ხარებათა შინა განცხადებულად მოსცემს აღდგომასა ჴორცთასა, რამეთუ „ისმინონი", — იტყჳს, — საფლავსა შინათა ჴმაი ძისა ღმრთისაი, და გამოვიდოდიან კეთილთა მო-ქმედნი აღდგომასა ცხორებისასა, ხოლო ბჳრთა მოქმედნი აღდგომასა საშჯელისასა".[2] ხოლო საფლაჳსა შინად სულნი ოდეს სადა ვინ თქუნეს კეთილად გონიერთაგანმან!

და არა სიტყუთა ხოლო, არამედ საქმითცა წარმოაჩინა უფალმან აღდგომაი ჴორცთაი. პირეელად უკუე, რაჟამს ოთხისა დღისაი და ეგერა განხრწნილი და შეყროლებული აღად-გინა ლ/ა/ზარე,[3] რამეთუ „არა სული ჴუებული ჴორცთაგან, არამედ ჴორცნი სულისა თანა და არა სხუაი, არამედ თუთ იგი განხრწნილი აღად[illegible]მეთუ ეითარცა იცნობებოდა ანუ ირწმუნებოდა, ვითარმედ მაშინ მომკუდარი იგი აღდგომილ არს, არათუმცა დამსახველობითნი თუთებანი გუამოენებისა მისისანი უქცეველად[4] წარმოჩინებულ იყენეს? არამედ ლაზარე ეი-დრემე გამოსაჩინებელად ღმრთეებისა თჳსისა და სარწმუნო-ყოფისათჳს ჩუენისა და მისისა აღდგომისა აღადგინა, რომელსა სიკუდიდეე მიქცეეაი ეგულებოდა კუალად. ხოლო თუთ უფალი სრულისა და არღარა სიკუდიდ მგულებელისა აღდგომისა დასაბამ იქმნა.

რომლისათჳს საღმრთოიცა მოციქული პაე-ლე იტყოდა, ვითარმედ: „უკუეთუ მკუდარნი არა აღდგებიან, არცა ქრისტე აღდგომილ არს. ამაო სადმე არსა სარწმუნოებაი ჩუენი? ცოდ-ეათაჳე სადმე შინა ჩუენთა ჳართ ჯერეთ".[5] და ვითარმედ: „ქრისტე აღდგომილ არს, დასაბამი

[1] დან., 12, 1-3.
[2] იოანე, 5, 28-29.
[3] იოანე, 11, 39-44.
[4] I კორინთ., 15, 16-17.
[5] I კორინთ., 15, 16.

[1] დან., 12, 1-3.
[2] იოანე, 5, 28-29.
[3] იოანე, 11, 39-44.
[4] ეს სიტყუა არ არის დედანში.
[5] კორინთ., 15, 16-17.

პირმშო მკუდართა იქმნა.[1] და კუალად იტყჳს: „უკუეთუ გურწამს, ეითარმედ იესუ მოკუდა და აღდგა, ეგრეთვე ღმერთმან შესუენებულნი იგი იესუს მიერ მოიყვანნეს მის თანა“,[2] ესე იგი არს მოყვანებაჲ მის თანა და აღდგომაჲ.

ხოლო რამეთუ აღდგომაჲ უფლისაჲ ჴორცთა, უხრწნელთა ქმნულთა, და სულისა შეერთებაჲ იყო, ეინაითგან იგინი განყოფილ იყვნეს, ესე ცხად-ყო უფალმან, რაჟამს თქუა, ეითარმედ „დაჰჴსენით ტაძარი ესე და მესამესა დღესა აღვაშენო ეგე“.[3] ხოლო რამეთუ ესე თუსისა გუამისათჳს თქუა,[4] ამას მოწამედ ღირსებით სარწმუნოდ აქუს წმიდაჲ სახარებაჲ. და კუალად თუსთა მოწაფეთ[ა] ჰრქუა უფალმან, რაჟამს იგი ჰპონებდეს მისთჳს, ეითარმედ „სული რაჲმე არს, განმიხილეთ და მიხილეთ, რამეთუ სულსა ჴორც და ძუალ არა ასხენ, ეითარ-ესე მე მხედაეთ, რამეთუ მასხენ, ესე იგი არს, ეითარმედ მე ვარ და არაჲ შეცვალებულ ვარ“[5] და ესე რაჲ თქუა, უჩუენნა მათ ჴელნი თუსნი და გუერდი და ეგრეთვე კუალად თომასა წინა-უუენა იგი განსახილეველად. ანუ არა ქმა არიანა ესე ყოველნი სარწმუნო-ყოფად
137r II გუამთა აღდგომისათჳს?

// ხოლო კუალად იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული, ეითარმედ: „ჯერ არს სრწნილისა ამის შემოსად უხრწნელებაჲ და მოკუდაჲისა ამის შემოსად უკუდაებაჲ“.[6] და კუალად იტყჳს: „დაეთესვის ხრწნილებით და აღდგების უხრწნელებით. დაეთესვის უძლურებით და აღდგების ძლიერებით. დაეთესვის უპატიოსნებით და აღდგების დიდებით. დაეთესვის ჴორცი მშუნვიერი, ესე იგი არს, ზრქელი და მოკუდაჲი და აღდგების ჴორცი სულიერი“,[7] ესე იგი არს, უქცეველი და უნებელი, წულილი და თხელი,[8] რამეთუ ამას ზოასწავებს სულიერობაჲ. ეითარ-იგი იყო გუამი უფლისაჲ შემდგომად მკუდრეთით აღდგომისა, რომელი-იგი დაუყენებელად შეეიდა კართა ჴშულთა, არა მოქენე საზრდელისა, ძილისა და სასუმელისაჲ. და უფალი იტყჳს, ეითარმედ: „იყენენ, ეითარცა ანგელოზნი ღმრთისანი, რამეთუ არა ყოფად არს ქორწინებაჲ, არცა შეილთ-სხმაჲ“.[9]

იტყჳს უკუე საღმრთოჲ მოციქული, ეითარმედ: „ჩუენი მოქალაქობაჲ ცათა შინა არს, ეინაჲ-იგი მაცხოვარსა მოველით იესუ ქრისტესა, რომელმან გარდაცვალნეს ჴორცნი ესე სიმდაბლისა ჩუენისანი თანა-ხატ-ყოფად ჴორცთა

[1] კოლას., I, 18.
[2] I თესალ., 4, 14.
[3] იოანე, 2, 19.
[4] იქვე, 21.
[5] ლუკა, 24, 39.
[6] I კორინთ., 15, 53.
[7] „ესე იგი არს უქცეველი და უნებელი, წულილი და თხელი“, არ არის დედანში.
[8] მათე, 22, 30.
[9] ფილ., 3, 20-21.

დაძინებულთაჲ“[1] და „პირმშოჲ მკუდართაჲ“.[2] და კუალად, რამეთუ „უკუეთუ გურწამს, ეითარმედ იესუ მოკუდა და აღდგა, ეგრეთვე ღმერთმან დაძინებულნი და იესუს მიერ მოიყუანნეს მის თანა“[3] ესრეთ უკუე იტყჳს, ეითარმედ „ეითარცა უფალი აღდგა, ეგრეთცა იგინი აღდგენ“.[4]

ხოლო ეითარმედ აღდგომაჲ უფლისაჲ უხრწნელ-ქმნილთა ჴორცთა და სულისა შეერთებაჲ იყო და ამით[5] ცხად არს, ეითარმედ ურთიერთას განყოფილთაჲ, რამეთუ თქუა: 102v I
„დაჰჴსენით ტაძარი და სამთა დღეთა შინა აღვაშენო იგი“.[6] ხოლო მოწამე ღირს რწმუნებისა არს სამრთოჲ სახარებაჲ, ეითარმედ ტაძრისათჳს ჴორცთა თუსთაჲსა იტყოდა.[7] „განმიხილეთ მე და იხილეთ, – ეტყოდა უფალი მოწამეთა, რომელნი სულისა რაჲსამე ჰგონებდეს ხილეასა, – რამეთუ მე ეარ და არა შეცვალებულ ეარ, რამეთუ სულსა ჴორც და ძუალ არა ჰქონან, ეითარ მე მხედაეთ მქონებელად“.[8] და ამისმან მეტყუელმან უჩუენნა მათ ჴელნი და გუერდი და თომას მიუპყრნა განსახილეველად. არა სადმე ქმა არიანა ესენი სარწმუნო-საყოფელად[II] აღდგომისა ჴორცთაჲსა?

// კუალად იტყჳს საღმრთოჲ მოციქული: 1225
„ჯერ – არსო ხრწნილისა ამის შემოსად უხრწნელებაჲ და მოკუდაჲისა ამის შემოსად უკუდაებაჲ“.[9] და კუალად: „დაეთესვის ხრწნილებით და აღდგების უხრწნელებით, დაეთესვის უძლურებით და აღდგების ძალითა, დაეთესვის უპატიოობით და აღდგების დიდებით, დაეთესვის ჴორცი მშუნვიერი“ – ესე იგი არს, ზრქელი და მოკუდაჲი,– და აღდგების ჴორცი სულიერი“,[10] უქცეველი, უნებელი, წულილი,[11] რამეთუ ამას ცხად-ჰყოფს სულიერობაჲ, ეითარნი იყვნეს ჴორცნი უფლისანი შემდგომად აღდგომისა, დაჴშულთა ბჭეთა შემავალნი უჭირველად, საზრდელისა, ძილისა და სასუმელისა არა მოქენენი. რამეთუ „იყენენო,– უფალი იტყჳს,– ეითარცა ანგელოზნი ღირსნი“,[12] რამეთუ არცა ქორწილი ყოფად არს, არცა შეილიერებაჲ.

იტყჳს უკუე კუალად საღმრთოჲ მოციქული, ეითარმედ: „ჩუენი მოქალაქობაჲ ცათა შინა არს, სადაჲთ იგი მაცხოვარსა მოველით იესუ ქრისტესა, რომელმან გარდასახნეს ჴორცნი სიმდაბლისა ჩუენისანი, რათა იქმნენ იგინი

[1] I კორინთ., 15, 16.
[2] კოლას., I, 18.
[3] I თესალ., 4, 14.
[4] „ეგრეთცა იგინი აღდგენ“ დედანში არ გეხედება.
[5] იოანე, 2, 19.
[6] იოანე, 2, 21.
[7] ლუკა, 24, 39.
[8] I კორინთ., 15, 53.
[9] ფილ., 3, 20-21.
[10] გრიგ. ნოს., სულისათჳს და აღდგომისა.
[11] I კორინთ., 15, 35.

[I] ამათ A. [II] სარწმუნო-მყოფელად M.

მათ დიდებისა მისისათა“.[1] არა ყოელითურთ სხუად ქცეულებასა იტყჳს, – ნუ იყოფინ, – არამედ ხრწნილებისაგან ოდენ უხრწნელყოფასა.[2]

137v I ხოლო იტყოდის თუ ვინმე ეითარმედ: „ეითარ აღდგენ მკუდარნი,[3] – ჲ, ურწმუნოებასა! ჲ, უგუნურებასა მისსა! ანუ თუთ ჯორცნიცა ესე ნებებით ოდენ დაუბადებიანა მას, რომელმანიგი უბრძანა საშოსა მცირისა მის ნიეთისა, რომელ არს წუეთი თესლისაჲ, მის შორის აღორძინებაჲ და მრაჳალ სახედ და მრავალ გუარად აგებულისა მის კაცთა გუამებისა შესრულებაჲ? ანუ არა ადვილი იყოსა მისსა ერთგზის შექმნულისა ამის და ჴსნილისაჲ კუალად აღდგინებაჲ? არამედ კუალად შესძინებენ, თუ რომლითა გუამითა მოვიდენ?“ უგუნურო! დაღაცათუ სიტყუათა ღმრთისათა ურწმუნოებაჲ შეგენდობვის, საქმეთაჲ განაღა სადმე ირწმუნე, რამეთუ ყოველნი, „რომელი-იგი დასთესი, არა ცხონდის, უკუეთუ არა პირეველად მოკუდის. და ოდეს იგი სთესვიდე, არა სრულსა გუამსა სთესავ ყოფადისა მისსა, არამედ შიშუელსა მარცუალსა, ნუ-უკუე იფქლისა ანუ სხჳსა რაჲსამე, ხოლო ღმერთი მისცემს მას გუამსა, ეითარ-იგი უნდეს და თითოეულსა თესლსა თჳსი გუამი აქუს“. ისიელე უკუე, ეითარ ორნატსა, ეითარცა საფლაესა შინა დაიფლეიან თესლნი, ეინ არს, რომელი მისცემს მათ ძირთა განბმასა ჯეჯილისა მის და წ'უელისა აღმოცენებასა თაესა ჴუეილისასა და წ'ული-
137v II ლადთა მათ ფხათა, ანუ არა ყოველთა დამბადებელი-ა? ანუ არა ყოველთა შემოქმედისა განგებულებაჲ-ა და ბრძანებაჲ მისი?

ამიერვე უკუე ირწმუნე აღდგომისათჳსცა მკუდართაჲსა, ეითარმედ საღმრთო[ა]თა ნებითა და წაჰის-ყოფითა იქმნების, რომელსა-იგი ნებებასაეე თანა აქუს ძალიცა.

[1] გრიგ. ნოს., სულისათჳს და აღდგომისა.
[2] I კორინთ., 15, 35.
[3] I კორინთ., 15, 35, 36.
[4] I კორინთ., 15, 36-38.

თანა-ჰატ ჯორცთა დიდებისა მისისათა“, გარნა არა სიტყჳსა ხატისა მიმართ გარდასახუასა მათსა იტყჳს – წარეედ, – არამედ უფროჲსღა ხრწნილებისაგან უხრწნელებად შეცვალებასა.

ხოლო „იტყჳან ვინმე: ეითარ აღდგენო მკუდარნი?“ „ჲ ურწმუნოებასა! ჲ უგულისჴმოებასა! რომელმან მტუერი მხოლოდ ნებებითა ოდენ ჯორცად შეცვალა, რომელმან მცირესა ნივთსა და წუეთსა თესლისასა საშოსა შინა ჯორცად აღორძინებაჲ უბრძანა და მრავალსახისა ამის და მრაჳალ ფერისა ორღანოსა ჯორცთაჲსა შესრულებაჲ, არა უფროჲსღა ქმნილი და დაჴსნილი აღდგინოს კუალად მხოლოდ ნებებითა ოდენ? „ანუ რომლითა ჯორცითა მოვიდენო? უგუნურო“![1] დაღათუ 102v II სიტყუათა ღმრთისათა არა რწმუნებად შეგონდობს სიბრძე, საქმეთაჲღა თუ ირწმუნეთ![2] რამეთუ „შენ რომელი დასთესი, არცა ცხოველ იქმნის, უკუეთუ არა მოკუდის და რომელი დასთესი, არა ყოფადი იგი სხეული დასთესი, არამედ შიშეელი მარცუალი იფქლისაჲ, ნუ უკუე ანუ სხუათა რომელთაჲმე. ხოლო ღმერთმან მისცის მას სხეულებაჲ, ეითარმცა ინების და თითოეულსა თესლთაგანსა თჳსი სხეული“,[3] იხილენ უკუე, ეითარცა საფლაეთა ურნატთა შინა დაფლულსა თესლნი. ვინ არს მნერგეელი ძირთა მათთაჲ წუელისა და ფურცელთა და თაეწარსხმულისაჲ და მწულილთა მათ ფხათაჲ? არა ყოველთა დამბადებელია? არა ყოველთა ბრძანებით მოქმედია?

ესრეთეე უკუე გრწმენინ ყოფაჲ აღდგომისაცა მკუდართაჲსაჲ საღმრთოჲთა ნებითა და წაჰის-ყოფითა, რამეთუ თანა-მორბედად ნებებისა აქუს ძალი.

[1] I კორინთ., 15, 35-36.
[2] I კორინთ., 15, 36-38.
[3] უგუნურად M. 2. [4] დაღათუ სიტყუათა ღმრთისათა არა რწმუნებად შეგისნდობს სიბრძნე საქმეთაჲღა თუ ირწმუნეთ – უკუეთუ საღეთოთა სიტყუათა ურწმუნოებად სიბრძესა მიუშვებს, ნუთუ საქმეთაგან რწმენეს M.

// რამეთუ მის მიერ აღედგებით კუალად სულითა და ჴორც[ით]ა შეერთებულნი, უხრწნელ ქმნილნი და აღმძურცელნი ხრწნილებისანი და წარმოვდგებით წინაშე საშინელსა მას საყდარსა ქრისტესსა. მაშინ მიეცეს ეშმაკი და მის თანა ძალნი მისნი და კაცი იგი მათი, რომელ არს ანტიქრისტე, უღმრთოთა თანა და ცოდვილთა ცეცხლსა საუკუნესა. არა ნივთიერსა, ვითარ-ესე არიან ჩუენ შორის მყოფი ესე ცეცხლი, არამედ ეგეუითარსა, ვითარი უწყის ღმერთმან. ხოლო კეთილის მოქმედნი გამობრწყინდენ, ვითარცა მზე ანგელოზთა თანა ცხორებასა საუკუნესა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტეს თანა, ხედვიდენ მას და იხილებოდენ და დაუსრულებელსა შეუბასა მოისთულებდენ მის მიერ.*

1228 // ეინაიცა აღვდგეთ სადმე შეერთებითა კუალად სულთაითა ჴორცთა თანა უხრწნელქმნილთა და განმძურცელთა ხრწნილებისათა და წარვდგეთ საშინელსა საყდარსა ქრისტესა. და მიეცეს სატანა და ეშმაკნი მისნი და კაცი მისი, რომელ არს ანტიქრისტე, და უმსახურებელნი და ცოდვილნი ცეცხლისა საუკუნესა, არა ნივთიერსა, ვითარი არს ჩუენ შორისი ესე, არამედ ვითარი უწყის ღმერთმან. ხოლო კეთილისა მოქმედნი განბრწყინდენ, ვითარცა მზე, ანგელოსთა თანა ცხორებად საუკუნოდ, უფლისა ჩუენისა თანა იესუ ქრისტესსა, ჰხედვიდენ მას და იხილებოდენ და დაუსრულებელსა შეუბასა მოისთულებდენ მის მიერ.* [1]

* დასასრული შრომათა ი˙ე მანსურისთაჲ. ეყრემ მცირეშ˙ნ. ქართლებრთ ენადც აცისკრენა: ელლინთ ფილოსოფ: მუსიკ˙დ ნარიტორებნი: იშშორისნნა რაჲ სლ˙მნი ნამდულე არსშ˙ნ: სარკე გ˙ნწმედილ: ექმნა მშობიარესა: რაოდენ დაიტევს; სუნიდი კაცთ ანაგისაჲ.

ლოცეა ყაეთ ქრისტეს მოყუარენო გაბრიელისთჳს, რომლისა ბრძანებითა ითარგმნა წმიდაჲ ესე წიგნი და კეთილთა მოღუაწეთა ჩემთა და განმაძალიერებელთა, ამასთანა მზრდელთაცა და მსახურთა – არსენი იყალთოელისა, იოანე და იოანე ხუცესთა, სტეფანესთჳს და კნინისა და უფროს ყოველთა ჩემ-საწყალობელისა რეცა თარგმნისა ურემ მცირისთჳს, რომელსა დიდთა კათოლიკეთა მარხეთა ცოდეათა თუსთა გლოვაჲ და ქრისტეანეთაცა საერონი ცამნი უგულებელს მექმნეს ში˙შითა ამისისა ვერ გასრულების[ა]თა, რომელი სრულ-ყო ღმერთმან ლოცვითა ზემო-ჴსენებულთა ამათ მამათაჲთა.

[1] [მე – 100 თაეის დასასრული M რედაქციით]: „რამეთუ შენ რომელსა დასთეს,არა ცხოველ იყოფის,უკუეთუ არა მოკუდეს და რომელსა დასთეს არა ჴორცსა ყოფადსა დასთეს, არამედ შიშველსა მარცჳალსა, უკუეთუ შეემთხეას ქრთილი, ანუ რომელნიმე სხეა. ხოლო ღმერთმან მოსცის მას ჴორცი, ეითარცა ნებაჳს და თჳთეულსა თესლსა თუსნი ჴორცნი. ხედაე უკუე, რამეთუ საფლავთა შინა ორნატთათა თესლი განიბნეულის? ეინა ამათ ფესჳი შესძინა,ღერო და ფურცელი და კჳწერი და უუმსუბუქესი მწუელი, არა ყოველი ხუროთ დამბადებელმან და ყოელისა შემოქმედისა მრძანებელმან? ესრეთ უკუე გრწმენეს მკედართაცა აღდგომისა ყოფა საღეთოთა ნებებითა და წამისყოფითა,რამეთუ მოჴმედი აქუს ნებებელობითისა ძალი, აღვდგეთ უკუე სულითა კუალად შეერთებულებითა ჴორცთათა უხრწნელებისათა და განმდეენელნი ხრწნილებისა და წარუსდგეთ საშინელსა საყდარსა და მიეცეს ეშმაკი და სატანა მისი და კაცი მისი,ესე იგი არს,ანტიქრისტე და არა-წმიდანი და ცოდეილნი ცეცხლსა შინა საუკუნოსა,არა ნივთიერებულთა,ეითარცა არს ჩუენ შორის,არამედ ეითარცა უწყის ღმერთმან. ხოლო კეთილის მოქმედნი გამობრწყინდნენ, ეითარცა მზე ანგელოსთა თანა ცხორებასა შინა საუკუნოსა,თანა უფლითა ჩუენითა იესუ ქრისტესითა, მხედველნი მისნი მარადის და ხილულნი და დაუცხრომელად მისგან სიხარულისა მნაყოფიერებელნი.

* [ანდერძნამაგი არსენ იყალთოელისა:] დასასრული შრომათა იოვანე მანსურისთაჲ. ხოლო ითარგმნა არსენისგან ეაჩესძისა.

პირობითი ნიშნები

1. არსენ იყალთოელის თარგმანის ნუსხები წარმოდგენილია შემდეგი ლიტერებით: A (S – 1463), B (S – 358), C (S – 2744), D (S – 2574), E (A – 1346), F (S – 4579), G (S – 63), M (მოსკოური გამოცემა 1744 წლისა).
2. გამომცემლის მიერ აღდგენილი ადგილები ჩასმულია კავებში: [ ], კონიექტურის შემთხვევაში ნუსხის წაკითხვა ჩატანილია ვარიანტებში ან სქოლიოში (ეფრემის თარგმანში).
3. ა'შიაზე მითითებულია ხელნაწერის გვერდები, სვეტები, მაგალითად: 38v II.
4. სვეტებს შორის ჩასმულია ბერძნული დედნის გამოცემის გვერდი Migne-is Patrologia Graeca-ს 94-ე ტომის მიხედვით, ხოლო ტექსტში შესაბამისი ადგილი გამოყოფილია ორმაგი ხაზით: მაგალითად – „მიერ // გამოგუცხადა", რაც ნიშნავს იმას, რომ დაახლოებით სიტყვასთან „მიერ" წყდება დედნის სათანადო გვერდი და იწყება ახალი.
5. ტექსტის თავების სათვალავს წინ უძღვის ირიბ ფრჩხილებში ჩასმული ბერძნული დედნის გამოცემის წიგნებისა და თავების სათვალავი, მაგალითად: 16 /II, 2/ თავი ივ. ეს ნიშნავს, რომ ქართული თარგმანის ივ, ანუ მე-16 თავი შეესაბამება ბერძნული დედნის გამოცემის მეორე წიგნის მეორე თავს.
6. სქოლიოში ვარიანტები აღნუსხულია რომაული ციფრებით.

ბოლოსიტყვაობა

იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ქართულ თარგმანთა ტექსტები მეტად საინტერესოა არა მხოლოდ ქართული მწერლობისა და აზროვნების ისტორიის თვალსაზრისით, არამედ ძველი ქართული ენის ისტორიის თვალსაზრისითაც. კერძოდ, ეფრემისა და არსენის თარგმანებში კარგად არის ასახული ქართული ლიტერატურის კლასიკური პერიოდის ფილოსოფიური და თეოლოგიური ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბების პროცესი. მრავალისმეტყველია თავისთავად ის ფაქტი, რომ არსენის თარგმანის წარმოშობა რამდენადმე განპირობებული იყო შედარებით მოკლე ხანში ქართული ფილოსოფიური აზროვნების მკვეთრი აღმავლობით, რაც მოითხოვდა ბერძნული თხზულების ისე თარგმნას, რომ ქართული თარგმანი, როგორც ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტერმინოლოგიის, ასევე წინადადებათა კონსტრუქციის თვალსაზრისით შესაფერისი ყოფილიყო ქართულ მწერლობაში იმ დროისათვის უკვე ნაწილობრივ შემუშავებული ნორმებისა და ამავე დროს ხელი შეეწყო ამ ნორმების ჩამოყალიბებისათვის. ქართული რენესანსის ეპოქა, რომლის გვირგვინს შოთა რუსთაველი წარმოადგენს, იწყებოდა, მეცნიერებისა და ხელოვნების სხვა დარგების მკვეთრ აღმავლობასთან ერთად, ფილოსოფიური მწერლობის განვითარებით, რომელსაც ქართულ სინამდვილეში, აღმოსავლური რენესანსის წინამორბედ ეპოქაში საფუძველი ჩაუყარა ეფრემ მცირემ იოანე დამასკელის „დიალექტიკისა“ და „გარდამოცემის“ თარგმნით, ხოლო შემდგომ უფრო მაღალ საფეხურზე აიყვანა არსენ იყალთოელმა ამავე თხზულების ხელმეორედ თარგმნით და ფილოსოფიის დარგში ნაყოფიერი მოღვაწეობით და ქართული და ბიზანტიური ფილოსოფიის ბრწყინვალე წარმომადგენელმა იოანე პეტრიწმა. ქართული ფილოსოფიური მწერლობა იყო ერთერთი მნიშვნელოვანი წყარო შოთა რუსთაველის „ეფხისტყაოსნისა“.

ამიტომ გასაგებია, რომ მეტად საინტერესოა „გარდამოცემის“ ქართული თარგმანების ურთიერთმიმართების საკითხი. ჩვენს გამოკვლევაში, რა თქმა უნდა, შეუძლებელი იყო თვალნათლივ გამოგვეჩინა ყველა მხარე ამ ურთიერთობისა. საკითხით დაინტერესებულ მკვლევარს რომ საშუალება ჰქონდეს თვალი ადევნოს, თუ როგორ ხდებოდა ამა თუ იმ ფილოსოფიური თუ თეოლოგიური დებულების ჩამოყალიბება, მისი გადმოცემა ქართულად, თუ როგორ ეძებდნენ ქართველი მთარგმნელები ბერძნულ ტერმინთა ექვივალენტს, რა გზით მიემართებოდა მათი მეცადინეობა, საჭიროა და აუცილებელიც ეფრემისა და არსენის თარგმანთა ტექსტების გამოცემა პარალელურად. ვერავითარი გამოკვლევა და ლექსიკონი ვერ შესცვლის მათ თვალსაჩინოებას.

სამწუხაროდ, რადგანაც ქართულ თარგმანთა ტექსტები ჩვენ ჯერჯერობით ხელნაწერის სახით გვაქვს წარმოდგენილი, გასაგებია, რომ ტექნიკურად შეუძლებელი იყო მათი პარალელურად გადმოცემა. ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ პარალელური ტექსტების გამოცემის შემთხვევაში მათ უნდა დაერთოს ქართულ-ბერძნული დოკუმენტირებული ლექსიკონი, სადაც პარალელურად ასახული იქნება ორივე მთარგმნელის ნამოღვაწარი. ასეთი ლექსიკონის დართვა ხელნაწერად წარმოდგენილ ტექსტებს ეფრაფერს შეჰმატებდა, პირიქით, მკითხველს ყალბ და ცალმხრივ წარმოდგენას შეუქმნიდა საქმის ნამდვილ ვითარებაზე, გაძნელდებოდა ლექსიკონის გამოყენება თვით ტექსტის ასათვისებლად, ერთი სიტყვით, ლექსიკონი დარჩებოდა შრომისაგან მოკვეთილ ნაწილად. თავისთავად ქართულ თარგმანებში იშვიათად გვხვდება რაიმე გაუგებარი და უჩვეულო სიტყვა, რომ ამისთვის საჭირო ყოფილიყო ლექსიკონის დართვა. ლექსიკონის მთავარი მიზანი, ცხადია უნდა ყოფილიყო, ეჩვენებინა ქართული ფილოსოფიური ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბების პროცესი, ქართველ მთარგმნელთა მიდგომა ამა თუ იმ ტერმინისადმი, მათი ხერხები სიტყვათწარმოებისა და ტერმინთა შედგენისა. ასეთი ლექსიკონის შედგენა, ცხადია, პარალელურად ტექსტების დაბეჭდვისა და სათანადო ადგილებზე მითითების გარეშე შეუძლებელი იყო. ჩვენ მიერ შედგენილი ლექსიკონი

დაერთვება ქართულ თარგმანებს მათი დასტამბვის შემდეგ. იქვე ტექსტებზე დაკვირვებისა და ბერძნულ დედანთან შედარების გასაადვილებლად მოცემული იქნება ბერძნულ ტერმინთა საძიებელი.

როგორც ადრე გვქონდა აღნიშნული, ეფრემ მცირის თარგმანის ტექსტის გამოცემისას ძირითად, და ახლა დაეძენთ, ერთადერთ წყაროდ მივიჩნიეთ კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის A ფონდის №24 ნუსხა.

გარდა იმისა, რომ ეს ნუსხა მე-12 საუკუნეს განეკუთვნება და კარგადაც არის შენახული, იგი ერთადერთია იმიტომაც, რომ მე-18 საუკუნის ორი ნუსხა (A 406, S 1358), რომელნიც შეიცავენ ეფრემისეულ თარგმანს დამასკელის თხზულებისა, ეერაფითარ დახმარებას ეერ გაგვიწევენ ტექსტის დადგენაში უბრალოდ იმის გამო, რომ ისინი მხოლოდ ექსცერპტებს გადმოგვცემენ ამ თხზულებიდან. ასე მაგალითად, A 406 ნუსხა თითქოს უნდა შეიცავდეს „დიალექტიკას" და „გარდამოცემას" მთლიანად, თუ ვიმსჯელებთ ზანდუკის მიხედვით, მაგრამ სინამდვილეში აქ მხოლოდ 43 თავია გადმოწერილი, ალბათ, A 24 ნუსხიდან,[1] „დიალექტიკიდან". დაახლოებით იგივე ითქმის S 1358 (გვ. 13r – 38v) ხელნაწერზეც.[1] რაც შეეხება არსენ იყალთოელის თარგმანს, ჩვენი ტექსტის დასადგენად ეხელმძღვანელობდით S 1463 ნუსხით, რომელიც არსენის „დოგმატიკონის" ნუსხათა შორის ყველაზე სანდო და უძველესია (განეკუთვნება მე-12 ს.). „გარდამოცემა" აქ მოთავსებულია 54r – 102v გვერდებზე. ხელნაწერი აღწერილია ა. ბაქრაძის მიერ.[2] გარდა ამისა გამოვიყენეთ შემდეგი ნუსხები:

1 A24 ნუსხა აღწერილი აქვს თ. ჟორდანიას: Описание рукописей тифлисского Церковного музея,книга I, Тифлис, 1903, стр. 17-18.

2. S 358 (ლიტერი-B). ეს არის 1735 წელს გადაწერილი საღეთისმეტყველო კრებული, რომელშიც „გარდამოცემა" მოთავსებულია 83-302 გვერდებზე. ხელნაწერი აღწერილია თ. ენუქიძის მიერ.[3]

3. S 2744 (ლიტერი C). გადაწერილია 1803 წელს რაფიელ იოანეს ძე მაისუროვის მიერ. „გარდამოცემას" უჭირავს 5r – 46v გვერდები, მოცემულია თხზულების არასრული ტექსტი. ხელნაწერი აღწერილია მ. ქაუთარიას მიერ.[4]

4. S 2574 (ლიტერი D). ეს არის მე-18 საუკუნის ხელნაწერი. „გარდამოცემა" მოთავსებულია 72-302 გვერდებზე. ხელნაწერი აღწერა მ. შანიძემ.[5]

5. A 1346 (ლიტერი E). ეს ხელნაწერი 1737 წელს მოსკოვში გადაუწერია ონისიმე გარსევანიშვილს. 1r-96v გვერდები შეიცავს „გარდამოცემას". ხელნაწერი აღწერილია ქრისტინე შარაშიძის მიერ.[6]

6. S 4579 (ლიტერი F). შეიცავს 1814 წელს გადაწერილ „გარდამოცემას".

7. S 63 (ლიტერი G) ეს არის მე-18 საუკუნის კრებული, რომელშიც „გარდამოცემის" მცირეოდენი ნაწყვეტები მოთავსებულია 41r – 46r გვერდებზე. ხელნაწერი აღწერილია ნ. კასრაძის მიერ.[7]

8. 1744 წლის მოსკოვური გამოცემა (ლიტერი M). წიგნი გამოცემულია ბაქარის ბრძანებით, არქიეპისკოპოსი იოსების საფასითა და წარსაგებლით, ხოლო „მბეჭდავთა ზედა მდგომელი" არის ქრისტეფორე მღვდელმონაზონი, როგორც იუწყება მინაწერი. ამ გამოცემაზე უნდა ითქვას რამდენიმე სიტყვა. ცხადია, იგი არ არის კრიტიკული გამოცემა, არამედ ემყარება და იმეორებს რომელიღაც ხელნაწერს. მაგრამ საინტერესო

---

[1] S 1258 ნუსხა აღწერილი აქვს თ. ბრეგაძეს: ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა ჯოჯილი ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების (S კოლექციისა), ტ. 2, ე. მეტრეველის რედ., თბილისი, 1961, 135

[2] იქვე, 213-222.

[3] იქვე, ტ. 1, თბილისი 1959, 413-414.

[4] იქვე, ტ. 4, 161-162.

[5] იქვე, 97-98

[6] საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, ჯოჯილი საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერები (A კოლექცია), კორნელი კეკელიძის საერთო რედაქციით, ტ. 4, თბ., 1954, 429.

[7] ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), ტ. 1, ე. მეტრეველის რედაქციით, თბ., 1959, 72.

ის არის, რომ იგი რედაქციულად განსხვავდება ჩვენი ძირითადი ტექსტისაგან. ჯერ-ერთი, რაც მთავარია, ამ წიგნში ტექსტი დაყოფილია ოთხ წიგნად, როგორც ბერძნული „გარდამოცემის" გვიანდელ გამოცემებში იყო (კერძოდ, ასეთ დაყოფას ჩვენ ვიცნობთ მხოლოდ 1535 წლის ლათინური გამოცემის შემდეგ), ამიტომ, უნდა ვიფიქროთ, რომ მოსკოვური გამოცემის რედაქტორს გამოუყენებია შესადარებლად რომელიღაც არაქართული გამოცემაც. გარდა ამისა, საინტერესოა ისიც, რომ მოსკოვური გამოცემა შეიცავს არა 100 თავს, როგორც თეით დედანი და ყველა სხვა სრული თარგმანი, არამედ 110 თავს, თუმცა, შინაარსობლივ თითქმის არაფერი არ არის დამატებული. საქმე ის არის, რომ ზოგი თავი აქ გაყოფილია და საკუთარი სათაური აქვს. მაგალითად, ერთი თავი – „წმიდისა სამებისათჳს" (თ. 8) გაყოფილია შემდეგ თავებად: „მამისა და ძისათჳს", „სულისა წმიდისათჳს" (32), „სამთა გუამთა განყოფილებისათჳს და ნივთთათჳს და სიტყჳსათჳს და გონებისათჳს" (36). გაყოფილია თავი „ჰაერისათჳს და ქართა" ორ თავად – „ჰაერისათჳს (93), „ქარისათჳს" (95). ასევე სამად გაყოფილია დედნის 37-ე) მეორე წიგნის 23-ე) თავი: „საზღვარი რაჲ არს ნება" (142), „ნებებისათჳს" (145), „მოქმედებისათჳს" (148). ასევე ზედმეტია მეორე წიგნში დასათაურებანი: „რაოდენნი უსახელონი" (120), „რამეთუ კაცი ეზიარებისცა უსულოთა და უსიტყუელთა და სიტყჳერთა" (122). ეტყობა, ეს სათაურები გაჩენილია არსენის თარგმანის აშიებზე მიწერილი შენიშვნებიდან. გარდა ამისა უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგან გამომცემლებს ტექსტშივე შეუტანიათ არსენის თარგმანის სქოლიოები, ერთ შემთხვევაში აღუნიშნავთ, ეს სხვისი „თარგმანია", აშიაზე არ ეტეოდა და ტექსტში შევიტანეთო, მაგრამ ერთი დიდი სქოლიო, რომელშიც ჩვენს საყრდენ ხელნაწერებში (A 24, S 1463) დამოწმებულია მაქსიმე აღმსარებელი, უშენიშვნოდ შეუტანიათ ტექსტში. რამდენადმე განსხვავებულია ტექსტის დასასრულიც, მაგრამ საერთოდ M რედაქცია დიდად არ შორდება ჩვენს ძირითად ტექსტს, რაც კარგად ჩანს ჩვენ მიერ ამოწერილ ვარიანტებშიც. სხვათა შორის, იქვე ჩანს, რომ ის ხელნაწერები, რომელნიც გადაწერილია 1744 წლის შემდეგ (DCFG) ძირითადად იმეორებენ M რადაქციის წაკითხვებს. და აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ ისინი რედაქციულადაც მხარში უდგანან მოსკოვურ გამოცემას. ეს კი მეტყველებს იმაზე, რომ ეს ხელნაწერები მოსკოვური გამოცემიდან მომდინარეობენ.

ტექსტის გამოცემისას, ვითვალისწინებდით რა იმ გარემოებას, რომ ჩვენი ძირითადი ხელნაწერები (A 24 და S 1463) მე-12 – მე-13 სს. ნუსხებია, ესე იგი, დიდად არ არიან დაცილებულნი ეფრემისა და არსენის ხანას, უმთავრესად ვენდობოდით ხელნაწერთა ორთოგრაფიას და ამიტომ არ გვიცდია თავი აგვერიდებინა ზოგიერთი ფორმის სიჭრელისათვის (მაგალითად, „სჯული" და „შჯული", სამსჭუალი" და „სამშჭუალი", „ემეოლისმოს" და „ემეოლიზმს", „ანგელოსი" და „ანგელოზი", „ნესტორი" და „ნისტორი" და სხვ.). ცხადია, ფორმათა ასეთი სიჭრელე გამოხატავს ქართული ორთოგრაფიის იმდროინდელ მდგომარეობას, აგრეთვე ბერძნულ-ბიზანტიურთან ფონეტიკურ შესატყვისობას, როცა ქართულ ტრანსკრიპციაში ბგერას ხან სმენითი, ხან მხედველობითი აღქმა განსაზღვრავდა. სწორედ ამიტომ რომელიმე ფორმის სიმრავლეით (მაგალითად, თუ უფრო ხშირად „ანგელოზი" სწერია, ვიდრე „ანგელოსი") არ უნდა მოვახდინოთ ფორმათა უნიფიცირება.

ГРУЗИНСКИЕ ПЕРЕВОДЫ "ИЗЛОЖЕНИЯ" ИОАННА ДАМАСКИНА

ВВЕДЕНИЕ

Древнегрузинская духовная литература занимает одно из почетных мест в сокровищнице мировой христианской культуры. Наряду с многогранной и высокохудожественной оригинальной письменностью она богата и переводами. Можно с уверенностью сказать, что нет почти ни одного значительного памятника духовной письменности (главным образом греко-византийской), не переведенного на грузинский язык.

Но этим не ограничивается значение древнегрузинских переводов. Они, как правило, помогают решать спорные историко-филологические вопросы, связанные с самим оригиналом. Даже в книгах Ветхого завета можно обнаружить творческий вклад грузинских переводчиков. Грузинская письменность сохранила переводы и таких произведений, оригиналы которых безвозвратно утеряны. Поэтому многие пробелы истории византийской литературы в настоящее время могут быть восполнены лишь путем изучения грузинских переводов. В этой связи достаточно напомнить судьбу сочинений Симеона Метафраста и Иоанна Ксифилина.[1]

Деятели древнегрузинской культуры старались не отставать от кипучей литературной жизни Византии и за недостатком времени и средств, не желая соперничать с предшественниками, избегали повторного перевода произведений, уже получивших права гражданства как со стороны церкви, так и в духовной жизни грузинского народа. Ефрем Мцире (Младший), например, в течение 12 лет воздерживался от перевода "Аскетикона" Василия Кесарийского, т. к. узнал, что этот труд уже взял на себя Прокопий пресвитер. Только лишь окончательно убедившись в безнадежности получения этого нового перевода, он сам приступил к переложению на грузинский язык сочинения Василия Кесарийского.

Немаловажное значение имела при этом, конечно, коллегиальность грузинских писателей. И все же, несмотря на это, в грузинской письменности встречаются случаи нескольких вариантов перевода одних и тех же сочинений. Мы можем назвать некоторые основные причины многократного перевода:

1. Переводчика зачастую не удовлетворял труд предшественника, не отвечавший требованиям современности. В данном случае мы имеем в виду не претензии идеологического характера, а чисто переводческие принципы. В ряде случаев древний перевод был выполнен весьма свободно, с значительными отклонениями от оригинала, или же был сделан не с языка первоисточника. В этом отношении заслуживает внимания деятельность известного писателя XI века Ефрема Мцире. Он повторно перевел одну из речей Григория Назианзина, которая до него была переведена с армянского Григолом Ошкели. Ефрем оправдывал свой поступок следующим образом: "Я был вынужден вновь перевести (это сочинение) с греческого, а не с армянского, так как армянскому сыну и греческому внуку, притом сомнительному, предпочел самого несомненного и собственного сына".[2]

2. Повторный перевод обуславливался еще и тем, что в древности не было, да и не могло быть точной библиографической информации, тем более, что очаги грузинской культуры находились не только на территории Грузии, но и далеко за ее пределами. Именно этим следует объяснить одновременное появление параллельных переводов некоторых произведений. Например, Ефрем Мцире и Теофил Хуцесмоназони, входившие некоторое время в одну и ту же литературную школу, почти одновременно и независимо друг от друга перевели "Житие" Амвросия Медиоланского, принадлежащее перу Симеона Метафраста.[3]

3. Древние грузинские переводчики повторно переводили сочинения и в тех случаях, когда существовавший перевод был для них недоступным.

---

[1] К. Кекелидзе, Симеон Метафраст по грузинским источникам, "Труды Киевской академии", 1910, № 2; его же, Иоанн Ксифилин, продолжатель Симеона Метафраста, "Христианский Восток", 1, 325-347.

[2] Ф. Жордания, Хроники, I, 227.

[3] Р. Миминошвили, Новая редакция "Жития" Амвросия Медиоланского в грузинской письменности, Известия АН Грузинской ССР, т. XXIII, № 6, 1959.

4. Одни и те же произведения переводились если не по разным редакциям подлинника, то во всяком случае в соответствии со своим стилем и идеологией представителями различных философско-теологических направлений.

5. В грузинской письменности встречаются переводы в разных редакциях. В этом случае большое значение приобретали цель и назначение перевода. Поэтому мы встречаем краткие и полные переводы, compendium-ы разных сочинений (в этом отношении заслуживает внимания деятельность известного писателя XI века, главы афонской литературной школы Евфимия Мтацминдели (Святогорца).

Большой интерес представляют грузинские переводы известного догматического сочинения Иоанна Дамаскина "Источник знания" (Πηγή γνώσεως). На грузинский язык полностью переведены две части Πηγή – "Диалектика" и "Точное изложение православной веры". Вторая же часть, "Об ересях", полностью на грузинский язык не переводилась.

Грузинская литература сохранила три перевода "Изложения", выполненные Евфимием Мтацминдели, Ефремом Мцире и Арсеном Икалтоэли. Все три перевода выполнены с греческого подлинника. Спрашивается, чем это можно объяснить? Ведь каждый из переводчиков прекрасно знал о существовании предшествующего перевода. Ефрем Мцире, например, специально просил читателей не отождествлять его труд с переводом Евфимия, а Арсен Икалтоэли, третий переводчик "Изложения", по свидетельству самого Ефрема, даже принимал какое-то участие в ефремовском переводе.

Решению указанных вопросов, а также изучению историко-литературных проблем греческого оригинала сочинения Иоанна Дамаскина и его грузинских редакций (Ефрема и Арсена) посвящена настоящая книга.

1. "ИЗЛОЖЕНИЕ" ИОАННА ДАМАСКИНА

О жизни выдающегося представителя византийской литературы Иоанна Дамаскина, к сожалению, сохранились весьма скудные и к тому же отнюдь не бесспорные сведения. Основными источниками для изучения жизни Иоанна являются его "Жития", дошедшие до нас в греческой и арабской редакциях,[1] а также ранние переводы биографии Дамаскина, в частности латинский и грузинский.[2] Эти биографии дополняются различного рода сведениями древних авторов.[3]

Следует указать, что часть исследователей скептически относится к некоторым источникам биографии Иоанна Дамаскина,[4] другая часть берет под сомнение исключительно все источники,[5] а меньшинство исследователей принимают их на веру.[6]

Мы не знаем точно, в каком году скончался Иоанн, однако нам известно, что в 754 году его посмертно предали анафеме на иконоборческом соборе.[7] Правда, была сделана попытка более точной датировки, согласно которой Иоанн Дамаскин умер 4 декабря 749 года.[8]

Иоанн Дамаскин был многогранным и плодотворным писателем. Ему принадлежат многие догматические, полемические, экзегетические, аскетические, гомилетические и

---

[1] Древняя редакция "Жития", принадлежащая Иоанну, патриарху Иерусалимскому, опубликована в Patrologia Graeca Миня (t. 95, col. 430-489); В 1897 г. А. Пападопуло – Керамевс в Петербурге издал два текста "Жития" (Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας... ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, IV, ἐν Πετρουπόλει, 1897, 270-350, V, 1898, 406-407. Арабская Vita издана К. Баша (Biographie de Saint Jean Damascène, 1912).

[2] Латинская версия греческого "Жития" опубликована в Patrologia Graeca, t. 94, col. 489-500; грузинскую же см. у К. Кекелидзе, Грузинская версия арабского жития Иоанна Дамаскина (Христ. Восток, III, 119-126).

[3] PG, t. 94, col. 504-514.

[4] Б. Мелиорранский, Георгий Кипрянин и Иоанн Иерусалимлянин, два малоизвестных борца за православие в VIII веке, СПБ, 1901, стр. 96.

[5] Berthold Altaner, Patrologie, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter, V Aufl., Freiburg, 1958, p. 488.

[6] П. Попов, Иоанн Дамаскин, краткий очерк, 1915; И. Синельников в журнале "Наука и религия" (М., 1964, № 10, стр. 88-89) с атеистической точки зрения рассмотрел основные моменты "биографии" Дамаскина, признав их достоверными.

[7] С. Каухчишвили, История византийской литературы, 1963, стр. 171 (на груз. яз.).

[8] Wailhé, Date de la mort de S. Jean Damascène: Échos d' Orient, 1906, стр. 28-31. Ту же дату, но с вопросительным знаком приводит Berthold Altaner (Op. cit., 488).

гимнографические сочинения. Лучшим изданием творений Дамаскина до настоящего времени считается текст, опубликованный в 94, 95 и 96-ом томах Patrologia Graeca.[1] Мы, конечно, не имеем в виду неоднократно переиздававшийся христианский роман "Варлаам и Иосафат", который, по мнению большинства исследователей, не принадлежал перу Иоанна Дамаскина. Давно уже утихшие споры по этому вопросу вновь разгорелись с 1953 года, когда Ф. Дельгер напечатал исследование – "Греческий роман о Варлааме – сочинение Иоанна Дамаскина".[2]

Однако, как и прежде, защитники авторства Иоанна Дамаскина вновь оказались в меньшинстве.[3]

Основным произведением Иоанна Дамаскина, принесшим ему славу одного из величайших представителей византийской литературы, является Πηγή γνώσεως. Следует отметить, что название сочинения вполне соответствует его назначению. Действительно, Πηγή является источником знания по разным отраслям средневековой науки, источником, непрестанно питавшим творения других представителей византийской литературы, а также тех писателей, которые были знакомы с ним только по переводу. "Источник знания" представляет интерес не только богатыми сведениями из различных отраслей науки – литературы, философии, естествознания, астрономии, физиологии и т. д., но и свежестью речи, живостью языка, исключительной стройностью и единством архитектоники.

Мы должны изучить его сочинение в историческом аспекте. В свое время оно сыграло немаловажную роль в развитии научного мышления. Если мы хотим в полной мере изучить древнюю письменность, в том числе и древнегрузинскую литературу, то нельзя не учитывать тех сил, которые благоприятствовали или препятствовали ее развитию. Одним из основных источников творчества древних писателей является Πηγή γνώσεως Иоанна Дамаскина.

"Источник знания" привлекает внимание как своеобразная симфония платонизма и аристотелизма. В этом отношении интересно замечание Пантелеймона: "Что касается душевных сил и способностей, то здесь мы встречаем у Дамаскина довольно сложную и не везде последовательную и ясную классификацию. Это объясняется тем, что Иоанн, с одной стороны, старался следовать принятой отцами платоновской классификации, с другой стороны, личные симпатии отвлекали его к Аристотелю, из которого никто, кажется, из отцов церкви не заимствовал так много, как Дамаскин" (курсив наш. – Р. М.).[4]

Влияние Аристотеля чувствуется не только в философской части Πηγή (в "Диалектике"), но и в основной его части – "Изложении".

Особой популярностью Πηγή стало пользоваться с X-XI вв., когда были сделаны первые переводы этого сочинения.

Интересно отметить, что латинскому переводу предшествовали славянский, арабский[5] и грузинские переводы, выполненные до конца XI века (в том числе следует отметить славянский перевод "Жития", выполненный болгарским экзархом Иоанном в X веке).

Первый грузинский вольный перевод был выполнен уже в конце X и начале XI века (не позже 1028 года) Евфимием Мтацминдели. В 1144-1153 гг. по поручению папы Евгения III был осуществлен первый краткий латинский перевод "Изложения", выполненный Петром

---

[1] В последнее время в Шейернском институте византинологии приступили к работе над новым изданием сочинений Иоанна Дамаскина: F. Dölger, Die Johannes-Damaskenos-Ausgabe des Byzantinischen Instituts Scheyern; журн. "Byzantion", Bruxelles, 1950, стр. 303-314.

[2] F. Dölger, Der griechische Barlaam-Roman – ein Werk des Johannes von Damaskos, 1953, Buch-Kunstverlag Ettal, 1 Heft.

[3] Против теории Ф. Делгера выступили: Ф. Алькен (Analecta Bollandiana, t. LXXI, 1955), Д. Лэнг (St. Euthymius the Georgian and the Barlaam and Joasaph romance: Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London, 1955, vol. XVII: part. 2) К. Кекелидзе (Роман о Балаваре в христианской письменности, "Литературные разыскания", т. XI, 1958, стр. 145-172, его же "История грузинской литературы", т. I, 1960, стр. 187-190), Ш. Нуцубидзе (Вопросы грузинской литературы и культуры в современной западной науке; журн. "Мнатоби", 1956 № 3), С. Каукчишвили (История византийской литературы, 1963, стр. 206-238) и другие. Наконец, следует указать на монографию Ш. Нуцубидзе "К происхождению греческого романа "Варлаам и Иоасаф" (Тбилиси, 1956), где наряду с позитивным исследованием дается критический обзор специальной литературы.

[4] Пантелеймон, Антропология по творениям Иоанна Дамаскина; журн. "Богословский вестник", 1914, март, стр. 468-495.

[5] G. Graf, Die christlich-arabische Literatur, 1905, стр. 68-69.

Ломбарди. В 1512 г. в Париже вышел в свет латинский перевод "Изложения", а 19 лет спустя, в 1513 году, был издан греческий текст.[1] В 1548, 1575, 1577, 1603, 1617 годах появились новые издания этого сочинения. В 1535 году вышло в свет второе издание латинского перевода, где "Изложение" уже было разделено на четыре книги, а в 1577 году Якобус Биллиус издал собственный латинский перевод "Изложения". Среди латинских переводов следует отметить издание 1940 года, осуществленное в Будапеште. В это издание вошла лишь часть "Изложения" (45-52 главы).[2]

Следует особо отметить парижское издание греческого текста сочинений Иоанна Дамаскина, осуществленное в 1712 году М. Лекиеном. Это двухтомное издание содержит полное собрание сочинений Дамаскина и снабжено научно-критическим аппаратом. Издателем были учтены все основные рукописи сочинений Иоанна.[3] Естественно, что это замечательное издание почти через полтора столетия было включено, с некоторыми изменениями, в три тома Patrologiae... series Graeca (tt. 94, 95, 96) Миня. Оно до сих пор считается лучшим изданием творений Дамаскина; во всяком случае, это можно сказать относительно "Изложения", напечатанного в 94 томе "Патрологии" Миня.[4]

"Изложение" представляет собой большой труд энциклопедического характера. Автором использованы достижения науки и культуры того времени. В основном Иоанн, конечно, пользуется трудами "отцов церкви", но вместе с тем в этом его сочинении, хотя и в меньшей мере, чем в "Диалектике", ощущается влияние античной философии, – в частности, Платона, Аристотеля, Порфирия, Аммония.

Влияние "Физики" Аристотеля заметно в XIII главе "Изложения"; XVIII и XX главах мы находим следы платоновской философии. Но несравненно большее влияние на сочинение Дамаскина оказали книги Ветхого и Нового завета и творения византийских писателей. Это влияние настолько велико, что некоторые исследователи даже склонны были считать "Изложение" компилятивным трудом. С этим, конечно, никак нельзя согласиться. Правда, "Изложение" содержит множество высказываний разных авторов, однако по своей оригинальной архитектонике, своеобразному осмыслению христологических и научных положений и общей целенаправленности оно является единственным в своем роде сочинением. Дамаскин приводит цитаты из разных источников, но использует их для подтверждения того или иного положения и поэтому иногда даже меняет расположение предложений в цитатах из "священного писания". Основными источниками "Изложения", помимо книг Ветхого и Нового завета, являются сочинения следующих авторов: Григория Назианзина, Псевдо-Дионисия Ареопагита, Григория Нисского, Василия Кесарийского, Кирилла Александрийского, Афанасия Александрийского, Максима Конфессора, Немессия Эмесского, Иоанна Златоуста, Клементия Александрийского, Леонтия Иерусалимского и др. (всего – 107 сочинений разных авторов).

Сочинения Иоанна Дамаскина неоднократно переводились на грузинский язык Евфимием Мтацминдели, Ефремом Мцире, Георгием Мтацминдели, Арсеном Икалтоэли и другими. Следует особо отметить большой труд Арсена Икалтоэли – "Догматикон". Такого сборника нет в византийской литературе и, по справедливому мнению К. Кекелидзе, инициатива его создания должна была принадлежать грузинскому автору.[5] В этот сборник в месте сочинениями разных авторов, помимо двух частей "Πηγή", вошли и другие произведения Иоанна Дамаскина, в частности его полемические труды, направленные против несториан и якобитов, "О двух волях, двух естествах и одной ипостаси".[6]

---

1 Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ Ἔκδοσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως (Ioannis Damasceni Editio orthodoxae fidei), Veronae, MDXXXI.

2 Translatio Latina Ioannis Damasceni (De orthodoxa fidei, I. III, c. 1-8), Saeculo XII, in Hungaria confecta, scripsit et textum edidit Remegius L. Szigeti, Budapest, 1940.

3 Ioannis Damasceni Opera omnia, opera et studio P. Michaelis Lequien, 1712.

4 Berthold Altaner, Patrologie, 1958, p. 489.

5 К. Кекелидзе, История грузинской литературы, т. 1, 1960, стр. 81.

6 Рук. Института рукописей АН Грузинской ССР имени К. Кекелидзе – фонд А. № № 1463 (л. 128 – 138), 205 (л. 431-448) и Кутаисского краеведческого музея № 23 (л. 36-52).

О популярности грузинских переводов "Источника знания" свидетельствуют высказывания Сулхана-Саба Орбелиани, Антона Цагарели-Чкондидели, Антона Багратиони, Иоанна Багратиони и других грузинских писателей. В этой связи особо следует отметить замечательный толковый словарь грузинского языка „სიტყვის კონა", составленный известным грузинским писателем и ученым, автором "Мудрости лжи" Сулханом-Саба Орбелиани. Составитель пишет, что создавая толковый словарь, он наряду с другими источниками использовал и "Источник знания" Иоанна Дамаскина[1]. Некоторые статьи из этого словаря, а именно: სული (дух, душа), სხეული (тело), ქუეყანა (земля), ცა (небо), ცეცხლი (огонь), წყალი (вода), ხრწნილება (тление), ჰაერი (воздух)[2] и другие написаны под влиянием "Изложения" Иоанна Дамаскина. В словаре приведены даже точные цитаты из этого сочинения.[3]

"Изложение" цитируется и в догматическом сочинении известного грузинского писателя XVIII века Антона Багратиони „მზამეტყველება" ("Готовый ответ").[4]

Любопытно отметить, что названные авторы используют редакцию Арсена Икалтоэли.

Как уже отмечалось, первый грузинский перевод Πηγή был выполнен Евфимием Мтацминдели. Однако его труд носит название "წინამძღვარი" ("Предводитель") или "სარწმუნოებისათვის" ("О вере"). В предисловии к "Диалектике" Ефрем Мцире говорит:

"Кто... пожелает краткий "Предводитель", переведенный святым отцом Евфимием, пусть им насладится, так как по благодати святого духа он мог прибавлять и убавлять, а если же это новое пожелает переписать, его с этим пусть не смешивает и ни этого с ним... вместе с тем надобно знать, что "Предводителя" я встречал как заглавие речений святого Анастасия Синайского по-гречески, а для этой книги не встречал нигде, кроме грузинского. Поэтому пусть святость ваша считает нужным, чтобы, как в заглавии того сказано, называли вы книгу эту " Изложением ", ибо и по-гречески так же писано, а "Предводителем" пусть будет называться тот же перевод святого отца Евфимия, так как он им же был подобран. Но этого уже не знаю, сам отец Евфимий подобрал, или же таким нашел его по-гречески".[5]

Эта редакция представляет большой интерес для изучения творчества самого переводчика. Ее все же нельзя считать переводом сочинения Дамаскина в прямом смысле этого слова. В этом сочинении, состоящем, кстати, из 24 (в некоторых списках из 25) глав, помимо отрывков из "Изложения" встречаются эксцерпты из других сочинений Иоанна Дамаскина – "Об ересях", "О сложном естестве", "О трисвятом гимне", "О святой троице", Ἱερὰ παράλληλα и др.[6]

Первым грузинским переводчиком "Диалектики" и "Изложения" Иоанна Дамаскина следует признать Ефрема Мцире. С точки зрения истории грузинской литературы большой интерес представляет приписка к ефремовскому переводу:

"Молитесь, Любители Христа, о Габриеле, по приказу которого была переведена святая книга эта, и о добрых сотрудниках моих и поддержавших меня, вместе с тем кормивших и служивших мне – Арсене Икалтоэли, Иоанне и Иоанне пресвитере, Стефане и обо мне, малом и жалком переводчике Ефреме Мцире, который во время великого католического поста печалью о грехах своих и светским временем христианским пренебрег из страха не завершить этот (труд), завершенный богом по молитве вышеуказанных отцов сих".[7]

Как видим, Ефрему помогали другие деятели, в том числе, в первую очередь, Арсен Икалтоели. В чем выражалась эта помощь? Перечисленные лица, в том числе Арсен, были его добрыми "сотрудниками", "поддержавшими" его и вместе с тем "кормившими и служившими" ему. Ефрем опасался, что не сможет завершить дела, однако ему помогали молитвы этих

---

1 სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა, თბ., 1949, ს. იორდანიშვილის რედ., გვ. 10.
2 ibid. col. 625, 631, 721, 825, 828, 877, 909-910, 935.
3 ibid. col. 910, 935 atq.
4 მზამეტყველება, ქმნილი ანტონი I საქართველოს კათოლიკოზისაგან, პ. კარბელოვის რედაქციით, ტფილისი, 1892.
5 Ф. Жордания, Хроники, I, 216-218.
6 Ср. К. Кекелидзе, Op. cit. стр. 204.
7 Институт рукописей, A 24, 137v II.

"отцов". Конечно же, помощь Арсена не могла ограничиться молитвами. Ведь не зря в словах Ефрема акцентируется "поддержка" его деятельности, т. е. литературное сотрудничество.

В специальной литературе было высказано следущее мнение: хотя Арсен сам принимал активное участие в работе Ефрема, однако впоследствии, по соображениям идеологического порядка, он вновь приступил к переводу "Диалектики" и "Изложения". К. Кекелидзе считает причиной этого переход Арсена Икалтоэли от платонизма к аристотелизму,[1] а Ш. Нуцубидзе, считая Арсена представителем консервативного лагеря грузинской философской мысли, полагает, что этим переводчик хотел противопоставить свой новый перевод переводу прогрессивного деятеля Ефрема.[2] Однако, как мы убедимся ниже, вовсе не идеологическая борьба явилась причиной вторичного перевода "Изложения". Совсем другие мотивы побудили Арсена выполнить новый перевод.

До сих пор переводы Ефрема и Арсена не были должным образом изучены и изданы. Правда, имеется московское издание перевода Арсена Икалтоэли 1744 года, однако это, разумеется, не научно-критический текст, и мы используем его в качестве одного из списков. Здесь же следует упомянуть предисловие по списку S – 1358 С. Горгадзе, его же краткий очерк – "Источник знания в грузинской письменности".[3] Помимо этого, С. Горгадзе подготовил к изданию "Диалектику" и одну главу ефремовского перевода "Изложения", однако покойный ученый не успел их опубликовать.[4]

2. ГРЕЧЕСКАЯ И ГРУЗИНСКИЕ РЕДАКЦИИ "ИЗЛОЖЕНИЯ"

Сличение грузинских переводов с греческим оригиналом позволяет изучить ряд историко-литературных вопросов, связанных с этими переводами. Вместе с тем грузинские переводы, которым, к сожалению, исследователи до сих пор не уделяли надлежащего внимания, могут пролить свет на некоторые стороны самого оригинала, способствуя тем самым изучению наследия Иоанна Дамаскина.

Для сличения мы пользовались изданием Миня[5] и научнокритическим текстом, подготовленным нами к печати. Однако, поскольку этот текст еще не издан, мы указываем страницы тех списков, которые легли в основу нашей публикации (фонд А, № 24 – перевод Ефрема и фонд S, № 1463 – перевод Арсена). Оба списка хранятся в Институте рукописей им. К. Кекелидзе. Описание рукописей и другие текстологические вопросы будут рассмотрены в нашей публикации.

Сличение грузинских переводов с изданным греческим оригиналом выявило существенные различия. В переводе Ефрема всречаются отдельные места, которых нет ни в оригинале, ни в переводе Арсена. И наоборот, иногда в переводе Арсена есть кое-какие "добавления"; иногда ефремовскому переводу чего-то не достает по сравнению с другим переводом и подлинником, порою же в арсеновской редакции нет отдельных предложений и периодов, имеющихся не только в оригинале, но и в переводе Ефрема. Но, что самое главное, оба грузинских перевода очень часто, поддерживая друг друга, отличаются от оригинала. Приведем некоторые характерные примеры.

В шестой главе "Изложения", Дамаскин, говоря о "Слове бога", утверждает, что бог всегда обладал словом, но не таким, как наше, а ипостасным, не существующим вне его, а бывшим в нем. Ибо где же может быть слово вне бога! – восклицает Дамаскин.[6] Арсен Икалтоэли точно передает его слова по-грузински. Что же касается перевода Ефрема, то здесь добавлены слова – "который наполнил все", и последняя фраза звучит так: "Ибо как же может слово выйти из того, который наполнил все" (A 24, 39v).

---

[1] К. Кекелидзе, Op. cit., стр. 297.

[2] Ш. Нуцубидзе, История грузинской философии, II, 1958, стр. 150-152 (на груз. яз.).

[3] См. С. Горгадзе, Основное сочинение Иоанна Дамаскина Πηγή γνώσεως в грузинской письменности, "Мимомхилвели", I, 1926.

[4] Ныне хранится в виде рукописи в Институте рукописей: S – 1185, S – 1186.

[5] Patrologia Graeca, t. 94, col. 789-1228.

[6] PG, t. 94, col. 804.

В восьмой главе "Изложения" Иоанн Дамаскин рассуждает о понятиях "рождение" и "сотворение". Однако он начинает свое рассуждение прямо с определения этих понятий. В переводе же Ефрема этому предшествуют слова: "Однако рождение имеет один вид, а сотворение – другой".[1]

В 21-й главе в переводе Ефрема имеется довольно внушительный абзац, не встречающийся ни в подлиннике, ни в указанных вариантах издания Миня, ни в переводе Арсена: "И они же измененными получили названия семиднева. Воскресение называется (днем) Солнца и имеет вид золота, понедельник – (днем) Луны и имеет вид серебра, вторник – (днем) Ареса и имеет вид железа, среда – (днем) Гермеса и имеет вид терния, четверг – (днем) Зевса и имеет вид ртути, пятница – (днем) Афродиты и имеет вид меди, суббота – (днем) Кроноса и имеет вид свинца".[2]

В 23-й главе ефремовского перевода вновь находим "лишнее" предложение: "Обходит страну Евлати, где (есть) золото и камень "калойт".[3]

В 30-й главе ефремовской редакции находим рассуждение, которое вытекает из концепции Дамаскина, но в оригинале не встречается в данном месте: "Всякое существо обладает голосом и дыханием, ибо они находятся в нашей власти, желаем мы или не желаем произвести их. А естественные же и животные не есть волей избранные дела. Естественными же называю питание, рост и осеменение, а животные суть собирательные, ибо желаем мы их или не желаем, они действуют среди нас".[4]

В начале 64-й главы (XX глава III книги в издании Миня) в ефремовской редакции по сравнению с другим грузинским переводом и оригиналом есть одно незначительное различие. У Ефрема написано: "Страдания человечности нашей он взял на себя." В Подлиннике читаем: πάθη τοῦ ἀνθρώπου ἀνέλαβεν.[5] Можно было бы считать слово "нашей" результатом свободного перевода, однако в греческой рукописи Regius 2925 есть вариант πάθη ἡμῶν.[6] Следовательно, надо полагать, что в греческом подлиннике, с которого переводил Ефрем, именно так и было написано. Это же заключение следует распространить и на другие приведенные выше примеры, ибо в них чувствуется влияние греческого оригинала, в частности, в грузинском переводе иногда опускается вспомогательный глагол "есть", а союз "и" имеет двоякую функцию, как и в греческом языке. Эти явления, противоречащие грузинскому синтаксису, возникли под влиянием греческого оригинала. Отсюда следует вывод, что первоисточником для перевода Ефрема служила не та редакция "Изложения", которую мы знаем.

В меньшей мере, вернее, не так часто, "добавления" к тексту встречаются у Арсена. Из них самым значительным является "добавление" к 24-ой главе перевода Арсена (соответствует 25-й главе перевода Ефрема и оригинала).[7] Интересно отметить, что впоследствии некий грузинский редактор, почувствовав, что ефремовскому переводу в этом месте недостает целого отрывка, приписал его к рукописи A 24 из перевода Арсена.[8]

В другом месте, где в переводе Ефрема недостает перечисления видов ветра, "редактор" заполнил этот пробел из арсеновской рукописи,[9] повторив даже одну ошибку Арсена Икалтоэли.

В 84-й главе (XI глава IV книги) в переводе Арсена есть такая фраза – "грех праотца Адама",[10] но в подлиннике читаем: τοῦ προπάτορος ἁμαρτία.[11] Однако в некоторых списках оригинала (Regii 4, Colb. I) встречается вариант – Ἀδὰμ ἁμαρτία. Таким образом, Арсен не

---

1 A 24, 41v; ср. PG, t. 94, col. 812, а также S – 1463, 57v.
2 A 24, 57r; ср. PG, 94, col. 889, а также S – 1463, 65r.
3 A 24, 61r; ср. PG, 94, col. 904, а также S – 1463, 67v.
4 A 24, 68r; ср. PG, col. 933, а также S – 1463, 71v.
5 A 24, 103r; ср. PG, col. 1081, а также S – 1463, 87v.
6 PG, t. 94, col. 1081, Variae Lectiones.
7 S – 1463, 69r–v.
8 A 24, 64v – 65r.
9 A 24, 60v.
10 S – 1463, 92r.
11 PG, t. 94, col. 1129.

расшифровал слова προπάτορος под которым подразумевался Адам; в его первоисточнике так и было написано: "грех праотца Адама". Правда, В настоящее время мы не знаем греческой рукописи, служившей первоисточником Арсену, однако надо полагать, что эти различия, по сравнению с опубликованным текстом "Изложения", объясняются особенностями редакции первоисточника перевода Арсена.

Иногда в переводе Ефрема недостает некоторых мест, встречающихся в переводе Арсена и в подлиннике. Например, во второй главе не переведена фраза καὶ γινώσκομεν καὶ ὁμολογοῦμεν,[1] в IV главе - слово δῆλον,[2] в VIII главе подзаголовок - Περὶ τῆς τῶν τριῶν ὑποστάσεων διαιρέσεως· καὶ περὶ τοῦ πράγματος καὶ λόγου καὶ ἐπινοίας[3] и др.

Значительно чаще встречаются случаи, когда в переводе Арсена отсутствуют места, наличествующие и в оригинале и в переводе Ефрема. Такие случаи замечены нами в следующих главах перевода Арсена: IV гл.; καὶ φῶς, ὅτι οὐκ ἔστι σκότος,[4] V гл.: Πρὸς δὲ καὶ φυσικὴ ἀνάγκη μονάδα εἶναι δυάδος ἀρχήν,[5] В других главах, как например, 9, 15, 20, 21, 25, 43, 45, 59, 68, 69, 70, 72, 74, 77, 85, 86, 91, в переводе Арсена недостает более существенных мест. Что же касается XVI главы - Περὶ δημιουργίας,[6] то ее вовсе нет в переводе Арсена. Несмотря на то, что в редакции Арсена недостает одной главы, эта редакция все же состоит из 100 глав, так же, как и перевод Ефрема и оригинал Дамаскина. Дело в том, что этот пробел восполнен довольно своеобразно: параграф ефремовского перевода, следующий за 81-й главой оригинала, представлен в переводе Арсена как самостоятельная глава. Таким образом, перевод Арсена состоит в действительности не из 100, а из 99 глав.

Однако самое интересное заключается в том, что во многих случаях грузинские переводы, поддерживая друг друга, выявляют существенные отличия от текста оригинала. Это тем более интересно, что различия между двумя грузинскими переводами исключают возможность полагать, что отклонение от текста оригинала в обоих переводах является особенностью грузинских редакций. Следует признать, что первоисточниками для грузинских переводов служили хотя и разные списки оригинала, но одной и той же редакции, отличающейся от редакции Миня. Такие отклонения замечены нами в следующих главах "Изложения": 1, 2, 6, 7, 8, 12, 13, 20, 21, 22, 23, 26, 30, 32, 34, 47, 49, 51, 53, 55, 56, 58, 59, 79, 84, 88, 89, 90, 100. Приведем несколько характерных примеров.

В 21-й главе (20-я гл. перевода Арсена) в обоих грузинских переводах по нескольку раз, в разных падежах встречается слово "город" ("ქალაქი") вместо "круга" (πόλος) из оригинала.[7] Даже если допустить, что оба грузинских переводчика ошибочно прочли слово πόλις вместо πόλος, все же вряд ли в других падежах они бы не заметили этого различия. Ведь в оригинале πόλος встречается и в именительном, и в родительном, и в винительном падежах.

В грузинских переводах из 26-й главы в 30-ю перенесен обширный отрывок, где говорится о питании, рождении, кровообращении и других "силах".[8] Содержание обеих глав позволяет осуществить такую перестановку. В 53-й главе в переводе Арсена (52 гл.), а отсюда, благодаря "редактору", и в редакции Ефрема появляется параграф с подзаголовком – "Опять к той же главе чтение (для) православного",[9] которого нет в греческом тексте.

Мы уже отмечали, что в редакции Арсена имеется лишняя 81 глава, которой соответствует параграф ефремовского перевода. Эта глава фактически повторяет 52-ю главу оригинала и ни в издании греческого текста, ни в рукописях, указанных в "Патрологии", не фиксируется.

Сличение грузинских переводов с греческим оригиналом приводит к следующему заключению:

---

1 A 24, 36v; ср. S – 1463, 54v, PG, t. 94, col. 792
2 A 24, 38r; ср. S – 1463, 55r, PG, col 797.
3 PG, t. 94, col. 828, ср. S – 1463, 59r.
4 PG, col. 800, ср. S – 1463, 55v, A 24, 39r.
5 PG, col. 801, ср. S – 1463, 56r, A 24, 39v.
6 PG, t. 94. col. 864-865, ср. пер. Ефрема – A 24, 52r.
7 A 24, 58r, S – 1463, 66r. PG, t. 94, col. 892.
8 PG, t. 94, col. 928-929; A 24, 67v – 68r, S – 1463, 71r-v.
9 S – 1463, 80v.

Греческий подлинник, знакомый нам по публикации Миня, не был источником для грузинских версий. Оба грузинских перевода отличаются от этого издания в редакционном отношении. Так, например, подзаголовки, - a) Περὶ τόπου ἀγγέλου καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ περὶ τοῦ ἀπεριγράπτου; b) Συλλογισμαῖα περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ του ἁγίου Πνεύματος, καὶ τοῦ Λόγου καὶ Πνεύματος; c) Ὅσαχῶς τὸ ἀσώματον; d) Ὅτι ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ καὶ ἀψύχοις, καὶ ἀλόγοις, καὶ λογικοῖς, - которые попали в издание из некоторых греческих списков, видимо, не отражают подлинного текста Дамаскина, они перешли в некоторые рукописи из заметок, сделанных на полях, в подзаголовки. Эти подзаголовки не встречаются в грузинских переводах.

В грузинских переводах заголовки иногда полностью (20-я гл.), а иногда частично (49-я гл.) изменены. В них опущены не только отдельные слова, но и целые фразы и предложения. Иногда же оба переводчика опускают существенные отрывки, а то и целый параграф (Περὶ πελαγῶν в конце 23-й главы).

В грузинских переводах приводятся неполные цитаты из "священного писания", причем оба переводчика одинаково сокращают цитаты и в одинаковой мере отступают от оригинала, крупный отрывок перенесен из 26-й главы в 30-ю. В переводах имеется добавочная глава – "Спрашивающим о том, из единого или из определенного возводятся в количество естества Христовы".

Исходя из вышеизложенного, можно с уверенностью заявить, что переводы Ефрема и Арсена сохранили другую, своеобразную редакцию "Изложения" Дамаскина. Вместе с тем, первоисточники грузинских переводов были различны. Хотя они и принадлежали к одной и той же редакции, однако относились к различным группам рукописей. По этому одной из основных причин появления перевода Арсена следует признать разницу между источниками грузинских переводов.

3. ОСОБЕННОСТИ ГРУЗИНСКИХ ПЕРЕВОДОВ

Грузинские переводы содержат интересные схолии, имеющие большое значение не только для изучения переводческого метода того или иного грузинского переводчика, но и с точки зрения истории грузинской литературы вообще. В этом отношении заслуживают особого внимания схолии Ефрема Мцире. В его переводе мы встречаем отдельные примечания, которые, видимо, принадлежали какому-то "редактору", желавшему с помощью перевода Арсена восполнить "пробелы" в переводе Ефрема. Таковы, помимо тех схолий, в которых "редактором" приводятся отрывки из перевода Арсена, еще и схолии на страницах 71г и 94v, в которых "редактор" пытается определить некоторые места из перевода Ефрема, пользуясь терминами, взятыми из редакции Арсена. Остальные схолии, должно быть, принадлежали самому Ефрему.

Некоторые из них определяют содержание "Изложения". Таковы, например, схолии на стр. 36г, где определяется название сочинения - "Изложение", а также схолии к VIII главе (40v, 42г) и т. д. В других схолиях Ефрем определяет тот или иной теологический термин, приводит разные сведения исторического и философско-теологического характера.

Приведем некоторые схолии Ефрема. В VIII главе есть такое примечание: "Комментарий. Не удивляйся сказанному, что бог не имеет семени, так как среди сарацин пребывал святой Иоанн Дамаскин, и поэтому когда нас обвиняют в том, что будто бы страстью и семенем рожден сын божий, святой этот (сам) опровергает глупость их и часто проповедует рождение сына от отца без страсти и без семени".[1]

В этой же главе, где говорится о греческих терминах ἀγένητος и ἀγέννητος, Ефрем Мцире пишет: " Комментарий. Поскольку по-грузински не умещалось, простите меня (за то, что) вместо полного пренебрежения словом я предпочел написать их по-гречески, ибо по-гречески

[1] A 24, 42г.

слова "агеннитон" и "агенитон" похожи и написанное с двумя "н" означает нерожденного, а с одним "н" - несотворенного".[1]

В XVII главе "Изложения" Иоанн Дамаскин приводит перифраз из сочинения Псевдо-Дионисия Ареопагита "О небесной иерархии". За этим следует комментарий Ефрема:

"Не удивляйся, если слова эти, из книги Дионисия переписанные (переведенные) мною, найдешь иными, так как там я их не мог заменить, поскольку было (это) невозможно, но как (их) нашел, так (и) написал, и ныне эти как нашел, так (и) написал, так как слова, приведенные для свидетельствования, часто немного изменяются святыми (отцами). А полнее (смотри) в самой книге Дионисия".[2] Как видим, Ефрем Мцире не просто переводил цитаты из сочинения Дамаскина, но старался сверить, уточнить их по первоисточникам. Кроме того, мы узнаем из этого комментария, что при работе над "Изложением" Ефрем уже перевел книги Псевдо-Дионисия, в частности – "О небесной иерархии".

О цитировании говорится и в комментарии Ефрема к 100-й главе: "Знай, что эти пророческие слова не по неосведомленности я (так) написал, подобно другим, но так нашел их в подлиннике".[3]

Для истории древнегрузинской литературы весьма интересен комментарий Ефрема к 90 главе "Изложения", где Дамаскин перечисляет книги Ветхого завета и говорит, что первая и вторая книги Ездры составляют одну книгу. Здесь Ефрем замечает: "Когда услышишь о "первом и втором Ездре", знай, что подразумевает он книгу того же одного Езры Зоровавеля, (говорит) о "первом" и "втором", а (подразумевает) первую и вторую главы. А второго, безумного Езру, который на грузинском языке (написан), никто не включает в книги (т. е. в библию), и (его книга) не находится среди греков, ибо является она тайной (книгой), а не церковной. Поэтому многие святые (отцы) так же перечисляют книги, но ни один не упоминает его имени. А книгу Товита, которая здесь не упомянута, сперва (ведь) другие включают и даже упоминают, но не среди двадцати двух (книг), а называют ее "Стихароном", как сверх числа, также (названы) и премудрости соломоновы и сираховы".[4]

В грузинской литературе мы встречаем нескольких деятелей, носящих имя Езра. Среди них два гимнографа, один – писатель X века, а другой – XI столетия. До нас дошло по одному из произведений, принадлежащих этим поэтам. Однако никакими сведениями о жизни и творчестве их, а тем более – других деятелей мы не располагаем. Ефрем же свидетельствует, что в его время существовали некие книги Ездры, которые можно было бы спутать с библейскими книгами, настолько, оказывается, они были популярными. Возможно, что этот Ездра и был автором каких-нибудь эгзегетических или апокрифических произведений.

Есть несколько схолий и в переводе Арсена. Среди них наиболее значительны схолии к 21-й главе (у Арсена – 20-я глава)[5] и к 26-й главе (у Арсена гл. 25-я)[6]. Последняя, по-видимому, была переведена Арсеном с греческой рукописи.

Сличение грузинских переводов убеждает нас в том, что они существенно отличаются друг от друга по богословской, философской и естествоведческой терминологии. Если в переводе Ефрема греческие термины переводились различными грузинскими синонимами, то Арсен старался систематизировать терминологию. Термины у Арсена абстрактны. Хотя многие термины в грузинских переводах являются общими, однако мы встречаем вместе с тем столько различий, что одной из причин повторного перевода "Изложения", выполненного Арсеном, следует считать желание систематизировать терминологию. Например, греческие термины φαντασία и φάντασμα[7] Ефрем переводит одним словом – "საოცრებაჲ",[8] а Арсен

---

[1] A 24, 43r.
[2] A 24, 53r.
[3] A 24, 135r.
[4] A 24, 125v.
[5] S – 1463, 66v.
[6] S – 1463, 69v –70r.
[7] PG, t. 94, col. 933.
[8] A 24, 68r.

разными словами соответственно – "ოცნებაჲ" и "საოცარი"[1]; γνώμη[2] в переводе Арсена означает "ჯერ-ჩინება"[3], а Ефрем переводит его тремя словами – "ცნობისა, მეცნიერებისა, განზრახვისა"[4] и, естественно, у него не передается этот термин. Еще больше случаев, когда Ефрем в разных местах один и тот же термин переводит различными грузинскими синонимами, а Арсен – всегда одним термином. Поэтому, например, термину Арсена ნიშაღმრჩეველობითი соотвествуют слова Ефрема: გონებით აღრჩევაჲ, თჳთ-მფლობელი и თჳთ-გამორჩევითი.

В тех местах, где оба грузинские перевода приближаются к оригиналу, мы замечаем, что Арсен Икалтоэли стремится перевести точнее, чем Ефрем Мцире. Правда, это ему не всегда удается, ибо в погоне за точностью перевода его фраза под влиянием оригинала иногда теряет естественность и даже смысловую ясность.

Некоторые отклонения от оригинала, отмечаемые в переводе Ефрема, объясняются отнюдь не отличием его источника от греческой рукописи Арсена, а переводческой особенностью.

Теперь мы можем ответить на вопрос о том, почему Арсен Икалтоэли приступил к переводу "Изложения".

1. Арсен Икалтоэли, начав работу над созданием большого догматико-полемического сборника – "Догматикон", вполне естественно, счел необходимым внести в него Πηγὴ γνώσεως Иоанна Дамаскина. Все произведения, вошедшие в "Догматикон", были переведены Арсеном.[5] Он должен был либо отказаться от этого сочинения, либо включить в сборник чужой перевод, либо самостоятельно приступить к новому переводу. Другого выбора у него не было, и Арсен избрал последний путь. К этому его вынуждали и другие обстоятельства.

2. Арсен имел в своем распоряжении греческую рукопись, которая с редакционной точки зрения отличалась от перевода Ефрема. В этой рукописи встречались другие фразы и предложения, то укороченные, то удлиненные места по сравнению с переводом Ефрема, иная последовательность глав (в частности, не хватало XVI главы и была добавлена одна глава после 81-й). В переводе Ефрема отсутствовали крупные отрывки, характерные для греческого подлинника, которым располагал Арсен. Видимо, Арсен Икалтоэли счел свою рукопись лучшей и приступил к работе над ней.

3. В переводе Ефрема Арсен Икалтоэли заметил отсутствие какой либо системы в употреблении терминов; он не одобрял того факта, что Ефрем один и тот же термин переводил различными синонимами. Арсен счел нужным на протяжении всего сочинения исправить терминологию, чего нельзя было сделать без повторного перевода всего сочинения.

4. Перевод Ефрема, по мнению Арсена, отличался от подлинника не только с редакционной точки зрения, не только отсутствием точности терминологии, но и более свободным отношением к сочинению Дамаскина: Ефрем менял строй предложений, переводил греческие причастия глагольной формой (естественной для грузинского языка), безглагольные предложения снабжал соответствующими глаголами и т. д. Арсен счел необходимым еще более приблизиться к оригиналу и в этом отношении.

Нам кажется, что перечисленных причин вполне достаточно для того, чтобы повторный перевод Арсена не считать чем-то неожиданным, тем более, что до этого он вторично перевел "Диалектику" именно по причине различия редакций.[6]

Следовательно, причиной повторного перевода Πηγή мы должны считать чисто переводческие принципы, а не идеологическую борьбу.

Когда же были выполнены грузинские переводы? К. Кекелидзе полагает, что работу над "Догматиконом" Арсен начал после 1083 года в Константинополе и завершил ее в

---

1 S – 1463, 71v.
2 PG, t. 94, col. 1045.
3 S – 1463, 83v.
4 A 24, 94v.
5 К. Кекелидзе, История грузинской литературы, Т. I, 1960, стр. 278-279.
6 Г. Рапава, Грузино-армянские версии "Диалектики" Иоанна Дамаскина, "Мацне", I, 1965, стр. 257-279 (на груз. яз.).

Шиомгвимском монастыре в Грузии.[1] Он же считает, что Ефрем Мцире перевел "Изложение" с помощью Арсена Икалтоэли в 90-х годах XI века.[2]

По нашему мнению, Ефрем Мцире перевел части "Изложения" (Πηγή) в конце XI века, а Арсен Икалтоэли, если даже он и начал работу над "Догматиконом" в Константинополе, то, во всяком случае, "Изложение" перевел уже в Грузии в начале XII века.

Грузинские версии "Изложения" представляют большой интерес для грузинской литературы, т. к. отличаются высокой культурой перевода, глубоким научным уровнем, прекрасным, выразительным языком. Издание этих памятников представляется делом нужным по многим причинам. Они, несомненно, заинтересуют исследователей истории грузинской литературы, философии, языка. Переводы Ефрема Мцире и Арсена Икалтоэли были созданы всего несколькими десятилетиями раньше гениальной поэмы Руставели.

Изучение лексики и содержания грузинских версий "Изложения" окажет содействие решению ряда руствелологических проблем и в частности – подготовке научно-критического текста "Витязя в тигровой шкуре". Ведь трудно допустить мысль, что Руставели не был знаком с грузинскими переводами, и в частности, хотя бы с переводом более близкого ему хронологически Арсена, входящим, кстати, в такой замечательный сборник, как "Догматикон". Мы не считаем случайным и тот факт, что единственный портрет Руставели, обнаруженный в Палестине в Крестном монастыре, находится в композиции с Максимом Исповедником и Иоанном Дамаскином.

Грузинские версии "Изложения" имеют большое значение не только для истории грузинской литературы, но и для установления текста греческого оригинала и изучения творчества Иоанна Дамаскина, ибо они сохранили нам другую редакцию этого произведения, причем, как нам кажется, более древнюю, чем текст, опубликованный в издании Миня.

---

[1] К. Кекелидзе, ук. соч., стр. 280.

[2] ibidem.

GEORGIAN VERSIONS OF JOHN OF DAMASKUS' "EXPOSITIO FIDEI"

SUMMARY

Old Georgian spiritual writings boast a prominent place in the history of the World Christian Literature. Alongside a wide range of original works of high value Georgian literature abounds in translations. It won't be an overstatement to assert that our venerable ancestors have bequeathed us translations of almost all important works of Christian literature (predominantly of Greek-Byzantine origin). However, the significance of the Georgian translated works goes beyond this fact. K Kekelidze was rightly observing that among the preserved translated works one could scarcely find such that would not display idiosyncratic characteristics or be short of significance when it comes to shedding light on the historical and philological issues put forward in the originals. Furthermore, even the translations of the Holy Scriptures reveal creative touches added to them by Georgian translators.

Among the Georgian translated versions many are such the originals of which have not been preserved, and it is the Georgian translations that stand to fill the relevant gaps in the history of Byzantine literature. Suffice it to recall the fate shared by the works of Symeon Metaphrastes and John Xiphilinos.

And yet, however intense the efforts of older writers might have been in creating their translations, they had neither economic nor moral latitude to present several translations of one and the same work. On the contrary, Georgian translators always avoided rendering a work anew not only when and because they knew that the translation of a particular text already existed, but also when they were aware of the fact that some other translator had previously undertaken its translation.

Quite a few instances can be recalled when Georgian translators restrained from rendering the works that had been or were intended to be translated by others. In this respect, the translation of Basil the Great's Asceticon by Eprem Mtsire represents a distinctive case.

Indeed, producing alternative translations had reasonable justifications. Below we are bringing some of the basic reasons why certain works might have been translated over and over again:

1. The major factor generating an alternative translation in the majority of the cases was the fact that the old translation no longer satisfied the reader, as it did not meet the existing demands of his time.

2. Another reason bringing about alternative translations was the absence of flawless bibliographical data in the old days, not that they could be available in all likelihood. Georgian cultural centers were scattered across the whole of Georgia and beyond its borders. Very often church fathers serving on the Black Mount or Mount Ethos did not have precise information about the literary activities in Georgia or Palestine. This might serve as an additional explanation of why two different translators could undertake the translation of one and the same work almost simultaneously. For example, Eprem Mstsire and Theophilos the Monk, representatives of one and the same literary school and collaborators for a period of time, translated Symeon Metaphrastes' Life of Ambrose of Milan almost simultaneously.

3. Old Georgian translators would most likely translate a work anew if the old translation was inaccessible to them, or was so rare that they simply were not even aware of its existence.

4. When one and the same work was translated, the translations would, naturally, show different renditions or at least different styles and ideological backgrounds characteristic of the representatives of various literary schools and adherents of different philosophical and theological creeds.

5. One and the same work was usually rendered into Georgian in different ways. In this respect what mattered most was the goal a Georgian translator would like to achieve by assuming the responsibility of translating a certain work. Therefore, we encounter both short and complete translated versions, compendiums of different works (a characteristic example of this is the life and work of Evthymios of Athos).

Alternative translated versions preserved in Georgian literature include Basil the Great's (the Caesarian's) exegetic work Hexaemeron and Gregory of Nyssa's On the Making of Man, both translated into Georgian twice.

Up until recently only one translation of Basil the Great's Hexaemeron was known, carried out by George Mtacmindeli in the mid 11th century. In 1960 microfilms of the Georgian manuscripts from Jerusalem brought to light an earlier translation of the same work.

The history of Georgian literature confirms several wordings of Jacob's Liturgies. K. Kekelidze's wrote commenting on this issue: "As we know, Jacob's Liturgies had been undergoing serious modifications, such as: including new prayers and leaving out some old ones, changing the order and sequence of the prayers, adding "Canons" of different character" and others. Georgian translators, apparently, had been keeping an eye on this process. This explains the emergence of four different wordings of the Liturgies among Georgian manuscripts."

Throughout the history of old Georgian translations we can encounter some very unusual and curious instances when texts translated into Georgian from another language would themselves turn out to be translations carried out from Georgian into that language long time before or be simply original Georgian. In 1899, for example, N. Mar discovered a short version of Shushanik's Martyrdom translated from Armenian most probably some time before 940. This is how Georgian literature reacquired the original work of Jacob of Tsurtavi in a different rendition through translation!

Another interesting and illustrative example is the history of the Georgian translation of Prokleus Diadochus's Elements of Theology. The translator of the work written in Greek is John Petrici. The translation is accompanied by the translator's commentary, which, by itself, is a wonderful monument of old Georgian philosophy.

Georgian translated works list three versions of the Expositio Fidei (Exposition of the faith), all three carried out from Greek by such brilliant translators as Evthymios the Athonite, Ephrem Mtsire and Arsen of Iqalto. What could have led to the emergence of three renditions of this work in Georgian? All translations are made from the original. Besides, every successive translator knew about the existence of the earlier translation. Ephrem Mtsire was even warning readers not to confuse his translation with that of Evthymios'. Moreover, not

only was Arsen of Iqalto aware of the existence of Ephrem's version, but even assisted him personally in translating. Nevertheless, later on he produced his own translation of the work! These are the key points which help us explain the special significance which the translation of Expositio Fidei has for the Georgian literature. This is truly a unique case in the history of our literature! Quoting K. Kekelidze again: in order to shed light on these issues "a relative study of the two renditions (those of Ephrem and Arsen) should be conducted".

As to the circumstances that could have lead to the creation of Arsen's new version, it should be noted that from the very outset it was clear to us that Evthymios the Athonite's free translation did not satisfy the demands of Ephrem and Arsen who deem it necessary to have Damascus' work retranslated. We also know that Arsen was very well aware of the existence of Ephrem's translation; moreover, he even assisted him in translating. Nevertheless, Arsen decided to undertake the translation of the Dialectics and Expositio Fidei himself, now for the third time in the history of Georgian literature.

Based on the above observations, we could sum up our conclusions as follows:

Arsen of Iqalto, when he started compiling the Dogmaticon, a voluminous series of collected works, thought it essential to include in it John of Damaskus' work Πηγή γνώσεως. All the works in the Dogmaticon were his own translations. He was facing a set of alternatives: (1) abandon the work, (2) include in the Dogmaticon a version of Πηγή translated by someone else, or (3) retranslate it himself. Arsen's choice fell on the last of the three, his decision being motivated by yet another circumstance.

Whether by chance or through his own inquiry, Arsen came upon a Greek index, which bore distinctions from Ephrem's version in terms of rendition, for example, some significant passages in the newly found version were bigger than those in Ephrem's index or vice versa, the sequence of chapters was changed due to the omission of one chapter at one place (chapter XVI) and addition of a new one at another (following the chapter LXXXI). Ephrem's version did not contain large excerpts, which we find in Arsen's index. Apparently, Arsen gave preference to this index of the Expositio Fidei and set out to translate it.

Arsen must have observed another short-coming of Ephrem's version - a want of a systematized adoption of terms; he did not like that Ephrem translated one and the same word using synonyms, depriving the word, in so doing, of the power of the term. Therefore, he decided to bring all the terms in this voluminous work under a systematized classification and he knew he could achieve this only by means of retranslating the work.

Ephrem's translation, in addition to being incongruent with Arsen's version in terms of wording and lacking any kind of elaborate system of terms, even at places where it was relatively close to the original, according to Arsen, still displayed certain freedoms, such as changing the structure of the sentence etc.

Thus, the above evidence allows us to conclude that Arsen's translation should not be regarded as unexpected.

As K. Kekelidze maintains, Ephrem Mtsire translated the Expositio Fidei with the help of Arsen of Iqalto in the 90-ies of the 11th c. Unfortunately, it is not yet possible to establish a more precise date. Although, a footnote of Ephrem's Expositio Fidei unveiled a unique new information which merits attention. Through this note we learn that the translation of

the Expositio Fidei by Ephrem Mtsire must have occurred after the latter finished translating the Areopagetic Corpus.

We think that Ephrem translated parts of Damaskus' Πηγή in collaboration with Arsen in the late 11th c. on Black Mount, and later Arsen, even if he had started translating the Expositio Fidei already at the Mangana Monastery, where he did start compiling Dogmaticon, most probably finished Damaskus' work in Georgia in the early 12th c.

Both Georgian versions of the Expositio Fidei are significant pieces of Georgian literature. They merit attention due to their refined art of translation, deep scientific insight, and colorful literary language abounding in figures of speech. Their timely publication is extremely important for a number of reasons: these texts would be of great interest for the researchers of Georgian literature, philosophy and language; the translations of Ephrem Mtsire and Arsen Ikaltoeli come only several years ahead of "the Knight in the Tiger's Skin". The language of the Expositio Fidei, as well as its content should be taken into account when conducting Rustvelological studies, for it is impossible to imagine that Rustaveli could have been unacquainted with the Georgian versions of this work, at least with the latest among them - Arsen's version.

სახელთა საძიებელი

აბაშიძე ი., 20
აბლაბიოსი, 39
აბრამი, მამათმთავარი, 25, 26
აბულაძე ილ., 16, 17, 48
აგათონი პაპი, 38
ადამი, მამათმთავარი, 25, 56
ადელფი, 40
აეგუსტინე ნეტარი, 32
ათანასე ალექსანდრიელი, წმ., 38, 40
ათანასი მცირე, 38, 41
აკაკი მიტილენის ეპისკოპოსი, 40
ალკენი ფრ., 22
ამბროსი მედიოლანელი, 15, 32
ამონიოსი, 23
ამოსი, 34, 36
ანასტასი სინელი, ანტიოქიის პატრიარქი VII ს., 38, 41, 44, 45, 123, 124
ანტონ კათალიკოსი, 17, 44, 118, 119, 120, 123
ანტონ ტბელი, 14
ანტონ ცაგერელ-ჭყონდიდელი, 44
ანქიზე, 90
აპოლინარი, 38, 39, 40
აპოლონი, 25
არესი, 53, 102, 126
არისტოტელე, 23, 24, 34, 120
არსენ ვაჩესძე, იხ. არსენ იყალთოელი
არსენ იყალთოელი, (არსენ ვაჩესძე), 5, 11, 12, 13, 18, 25, 29, 32, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128
არსენ ნინოწმიდელი, 43
ასტერი ამასიელი, 38, 41
აფროდიტე, 53, 102, 126
ბარამიძე ალ., 20
ბარუქი, წინასწარმეტყველი, 34, 36
ბასილი დიდი, წმ.., 14, 16, 38, 39, 103, 104, 118
ბლეიკი ლ., 17
გაბრიელი, (ეფრემ მცირის თარგმანს დართულ ანდერძში მოხსენიებული), 46
გამყრელიძე ალ., 22
გიორგი ათონელი (მთაწმიდელი), წმ., 15, 16, 17, 42, 52 81, 97, 103
გიორგი ამარტოლი, 54
გორგაძე ს., 48
გრიგოლ ნაზიანზელი, წმ., 15, 24, 38, 42, 119
გრიგოლ ნოსელი, წმ., 16, 32, 38, 39, 103
გრიგოლ ოშკელი, 15
გრიგოლ საკირველთმოქმედი, წმ., 15
გროსეტესტე რობერტ, 33
დაეით წინასწარმეტყველი, 79
დანიელი, წინასწარმეტყველი, 34, 36, 79, 80
დიონოსიოს არიოპაგელი, 25. 38, 39, 64, 91, 92, 103, 119
დიოსკურე, 78
ეგნატე მარტყოფელი, 43
ეეაგრე სჭოლასტიკოსი, 38, 41
ეეაგრე, პონტოელი IV ს., 119
ეეგენიუს III, პაპი, 33
ეელოგი ალექსანდრიელი, 38, 39, 41
ევნომიოსი, არიანელი, ანომიელთა წვალების დამაარსებელი, IV ს., 39
ეერი პიდე, 117
ევსტათი ანტიოქელი, 38, 41
ეეტიხიოსი, 78
ეზეკიელი, წინასწარმეტყველი, 34, 36
ეზრა ზორობაბელი, 100
ეზრა სუთიელი, 100
ეკლესიასტე, 34, 36
ენეასი, 90
ენოქი, ბიბლიური პატრიარქი, 102
ენუქაშვილი ს., 92, 119
ეპიფანე კვიპრელი, წმ., 25, 38, 41
ერმისი, 53, 102, 126
ესქილე, 90
ეფრემ მცირე, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 24, 25, 28, 29, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128
ექვთიმე ათონელი, წმ., 16, 18, 22, 32, 42, 43, 44, 45, 51, 52, 81, 97, 101, 118, 123
ექვთიმე გრძელი, 43
ეარლაამი, "ეარლაამი და იოსაფატი", 21
ეერგილიუსი, 90
ზაქარია, წინასწარმეტყველი, 34, 36
ზეესი, 25, 102
თეიმურაზ ბატონიშვილი, 43
თეოდორე აბუკურა, 123
თეოდორიტე კეირელი, წმ.., 21, 25, 32, 38, 39, 40
თეოდოსი ალექსანდრიელი, 27
თეოდოსი, იმპერატორი, 39
თეოკრიტე, 117
თეოფილე ხუცესმონაზონი, 15

* მონოგრაფიის სახელთა საძიებელი შეადგინა ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატმა დალი ნადიბაიძემ

თომა, წმ. მოციქული, 40
იაკობ სირიელი, 27
იაკობ ცურტაველი, 17
იაკობი, ბიბლიური მამათმთავარი, 26
იაკობი, წმ. მოციქული, იერუსალიმის ეპისკოპოსი, 17, 36
იბნ სერჯუნი მანსური, 19
იერემია, წინასწარმეტყველი, 34, 36
ინგოროყვა პ., 20
იოანე ათონელი, 101
იოანე ბატონიშვილი, 43
იოანე ბულგარეთის ეგსარქოსი, 33
იოანე გრძელისძე, 43
იოანე დამასკელი, წმ., 3, 5, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 60, 67, 70, 74, 77, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125
იოანე ოქროპირი, წმ., 21, 38, 40
იოანე პეტრიწი, 17
იოანე რატეული, 43
იოანე ტრითეისტი, 27
იოანე ქსიფილინოსი, 14
იოანე ხუცესი, 46
იოანე, იერუსალიმის პატრიარქი, 19
იოანე, წმ. მახარებელი, 24, 36, 37, 39, 40, 84, 101
იობი, მრავალვნებული, ბიბლიური, 34
იორდანიშვილი ს., 120
ირინეოს ლიონელი, წმ., 38, 41
ისაია წინასწარმეტყველი, 24, 34, 36, 39, 98
ისუ ზირაქის ძე, ბიბლიური წიგნის აეტორი, 34, 36, 100
ისუ ნაველი, თანამსახური მოსე წინასწარმეტყველისა, 34, 35
იუდა, მამათმთავარი, ქრისტეს წინაპარი, 26
იულიუს აფრიკელი, 32
იუსტინე მოწამე, 38, 41
კარბელაშვილი პ., 118
კახაძე მ., 16
კეკელიძე კ., 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 33, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 56, 101, 124, 125
კირილე ალექსანდრიელი, წმ., 21, 38, 39, 44, 123
კირილე იერუსალიმელი, წმ., 38, 41
კლიმენტი ალექსანდრიელი წმ., 32, 38, 41
კოზმა, მაიუმის ეპისკოპოსი, 19, 20, 23, 48
კონსტანტინე მონომახი, 124
კრონოსი, 25, 53, 102, 126
ლანგი დ., 22
ლაურდასი ე., 22
ლეკიენი მ., 33, 34
ლეონ დიდი, რომის პაპი, წმ., 38, 41, 44, 123
ლეონ ისაერიელი, 19
ლეონტი ბიზანტიელი, 25
ლეონტი იერუსალიმელი, 38, 41
ლუკა, წმ. მახარებელი, 36, 37
მათე, წმ. მახარებელი, 36, 40, 64
მალაქია, წინასწარმეტყველი, 36
მანესი, სპარსი, მანიქეველთა მოძღვარი, 27
მარი ნ., 17
მარინოსი, 40
მარკიონი, 26
მარკოზი, წმ. მახარებელი, 32, 36
მაქსიმე აღმსარებელი, წმ., 20, 38, 40, 73, 104, 105, 106
მეთოდიოს პატარელი, წმ., 38, 40
მელიქსეთ-ბეგი ლ., 17
მზეჭაბუკ ორბელიანი, 44
მიქაელ მოდრეკილი, წმ., 101
მიქაელი, იოანე დამასკელის Vita-ს არაბული ვერსიის აეტორი, 19, 42
მიქეა წინასწარმეტყველი, 34, 36
ნემესიოს ემესელი, 38, 40, 120, 123
ნიკანდრესი, 40
ნიკიტა სტითატი, 123
ნუცუბიძე შ., 17, 22, 47
ორიგენე, 32, 40, 90, 104
პაელე, წმ. მოციქული, 69, 70, 108, 128
პანტელეიმონი, მეცნიერი, XX ს., 23
პაპადოპულო-კერამევსი, 19
პეტრე იბერი, 39, 64, 91, 92, 103, 119
პეტრე ლომბარდი, 33
პეტრე, წმ. მოციქული, 36, 37, 60, 69, 70, 108, 115, 116, 128
პინდარე, 90
პლატონ იოსელიანი, 43
პლატონი, 23, 26, 34
პორფირიოსი, არისტოტელეს "კატეგორიების" შესავლის აეტორი, 23, 120
პროკლე დიადოხოსი, 17, 44, 120
პროკლე კონსტანტინოპოლელი, 38, 41
პროკოპი ხუცესი, XII ს-ის ქართველი მოღვაწე, 14
ჟორდანია თ., 15, 25, 43, 45
რაფავა მ., 11
რაფავა პ., 48, 124
რეა, 25
რომანოზ მელოდოსი, ჰიმნოგრაფი, ღვთისმშობლის აკათისტოს აეტორი, 20
სამუელ ადანელი, 42
სეეროსი, ანტიოქიის პატრიარქი IV ს., 27, 41, 78
სერაპიონი, ტმუისის ეპისკოპოსი IV ს., 40
სვიმეონ ბერი, მთარგმნელი, 17
სვიმეონ ეპისკოპოსი VII ს., 17
სვიმეონ მეტაფრასტი, 14, 15
სვიმეონ წმიდა, 15
სინელნიკოვი ი., 19
სოლინარი, 30
სოლომონ ბრძენი, 34, 36, 100
სოფრონიოს იერუსალიმელი, პატრიარქი VII ს., 25, 38, 41
სტეფანე, არსენ იყალთოელის თანამედროვე, 46
სტრაბონი, 34
სულხან-საბა ორბელიანი, 120, 122
სუმბატი, დავითის ძე, მემატიანე, 101
ტიმოთე კონსტანტინოპოლელი, 25
ტოლსტოი ალ., 19

ფელიქს III პაპისკოპოსი, 38
ფილიპე ყაითმაზაშვილი, 17
ფლაბიანე, 123
ფრანგიშვილი ა., 123
ფულგენციუსი, 32
ყაუხჩიშვილი ს., 12, 17, 20, 22, 54
შანიძე ა., 20
შოთა რუსთაველი, 20, 22
შუშანიკი წმ., 17
წერეთელი გ., 12, 20
ჯავახიშვილი ივ., 1
ჰომეროსი, 57, 117
Иоанн Иерусалимлянин, 19
Кипрянин Георгий 19
Мелиоранский Б., 19
Попов П., 19
Спасский А., 32
Καλαμαρίδου Ι., 33
Κορνάρου, Γ. 33
Bacha, 19
Berthold Altaner, 19, 20, 34
Dölger, 21, 22, 32
Halkin Fr., 22
Hoeck I., 21
Mattingly H., 22
Migne, 19, 21, 32, 33, 34, 68, 81, 82, 85, 99, 112
Owen A.Colligan, 33
Woodward G. R., 22

* სახელთა საძიებლის შედგენისას გამოყენებულია შემდეგი ლიტერატურა: კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული მწერლობის ისტორია, I, თსუ გამომცემლობა, თბ. 1951; Протоиерей Иоанн Мейендорф, Введение в святоотеческое богословие, Клин 2001.